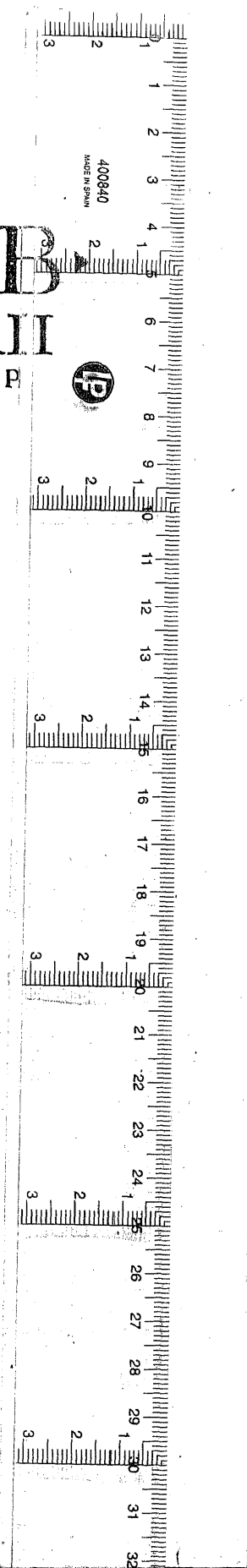

ROBERTI AB BATHONENSIS MONASTERII

TVITIENSIS, E REGIONE AGRIP
pinæ Coloniae in Rheni ripa siti, ordinis S. Bene
dicti, viri, & vitæ sanctimonia, & sacrarū
literarum peritia præclari, Com
mentariorum, in Euange
lium Iohannis,
Libri. XIII.

COLONIAE, IMPENSIS ARNOLDI
BIRCKMAN, ANNO M. D. XLI.

RUPERTI AB- BATIS MONASTERII

TVITIENSIS, E REGIONE AGRIP

pinæ Coloniae in Rheni ripa sita, ordinis S. Bene-

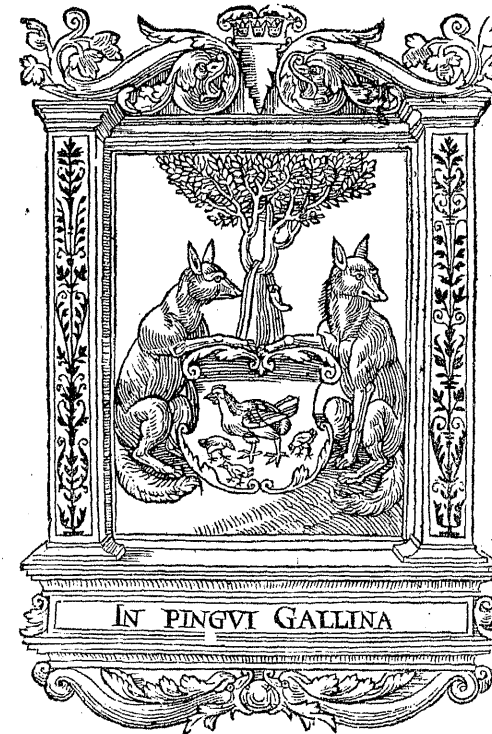
dicti, viri, & vitæ sanctimonia, & sacrarū

literarum peritia præclari, Com-

mentariorum, in Euange-

lium Iohannis,

Libri. XIII.

COLONIAE, IMPENSIS ARNOLDI
BIRCKMAN, ANNO M. D. XLI.

INDEX IN EVANGELIUM IOHANNIS.

Abraham quærit uxorem filio. 70
 Abraham duos habuit filios. 44
 Adâm cum Abraham comparatur. 194
 Adam priuauit nos mansionibus cœli. 248
 Adoratores veri non sunt extra ecclesiam. 83
 Adorandus pater spiritu 82. & 83
 Adultera p̄figurauit ecclesiam de gentibus. 166
 Aemulatio discipulorum Iohannis. 68
 Aetas Christi, uiuo adhuc Iohan. Bapt. 87
 Aetates mundi quinq; ante Christi aduentu. 97
 Agnus typicus. 238
 Alienigenæ celeres ad credendum. 90
 Amare animam suam. 231.
 Andreas magnus. 33
 Angeli apostolos designant. 302
 Angelus nō potest humanā naturā assumere. 66
 Angelibon: quomodo possunt peccare. 104
 Anima hominis terra dicitur. 161
 Arbitrium liberum negare, hæreticum est. 52
 Angelus q in piscinā descendit, qd significet. 96
 Antichristus. 169
 Apostoli sunt equi & quadrigæ saluationis. 278
 Apostoli sunt rationales cœli. 245
 Apostoli quare clausis foribus simul erant. 305
 Apostoli lux mundi. 276
 Apostoli quomodo sint vnum. 282
 Apostoli quomodo fratres Iesu. 304
 Arbitrium liberum. 235
 Architrictinus 41. & 45
 Argumentum Iudæorum vitiosum. 168
 Argumentatio ex quinq; partibus cōstrat. 112
 Argumenta theorica etiā in sacris literis. 111.
 Arius quomodo lapsus. 11.
 Aqua minimum in baptismo. 17
 Aqua in vinū cōmutatū, qd significet. 45. & 44
 Aqua vinum factum, quale miraculum. 38
 Aqua, vinum & sanguis, quomodo differat. 131.
 Aqua viua, gratia spiritus sancti. 78. & 79
 Aqua quomodo abluit peccata. 59
 Ascensio domini gaudium habuit. 268
 Afellus sup quē sedit Ch̄s, quid significet. 229
 Astutia Iudæorum. 165
 Audacia turbæ Iudaicæ de petendo rege. 124
Baptismus discipulorum Christi. 67
 Baptismi virtus post Christi resurrectionem. 54
 Baptismus Ch̄i aī eius passionē, q̄lis. 66. & 67
 Baptismus passionis & martyrii. 298
 Baptismus Christi duplex. 25
 Baptizatus à renato differt. 57
 Baptismus est vnctio. 22
 Baptismus duplicem habet virtutem 23
 Baptismus hæreticorum speciem solum pietatis habet. 25
 Baptismus per rubrū mare designatus. 298
 Baptismus Ch̄i diuersus à baptismo Iohannis. 21
 Beatitudo est, videre dei claritatem 282
 Blasphemia phariseorū in spiritum sanctum. 53

Cæcus à natiuitate, gentes p̄figurauit. 19.
 Cæcus cuius rei figura sit. 201.
 Cæna in domo Simonis leprosi 229
 Cæsaris retributio condigna. 293
 Calix passionem mortis designat. 288
 Calumnia de contrarietate Euangelistarū. 299
 Canes Iudæi. 157
 Capharnaum. 46
 Captiuitas sub peccato. 179
 Caro, item anima pro toto homine quandoq; ponitur. 9
 Caro non prodest quicq; p̄sertim exanimis. 147
 Casus primorum parentum. 8
 Causa quare Iohannes scripsit Euangelium. 1
 Caiphas spiritum habuit mendacij. 233
 Cercamen inter Iudæos & Samaritanos. 81.
 Charitas blanditur & sæuit. 26
 Charitas est vera scientia. 264
 Chilarchi qui fuerint. 124
 Christus vir & agnus masculus 28
 Christus filius dei natura, non adoptione. Ibid.
 Christus deus & homo. 29
 Christus non habet duas personas. Ibid.
 Christus nomen officij Ibidem.
 Christus quale verbum est 2
 Christum sequi. 31
 Christum multi falso sequuntur, sola fide. 32
 Christus quomodo dicitur & est hæres. 111.
 Christus pax nostra. 304
 Christus brachium domini 287
 Christus quare debet sepeliri. 296
 Christus tria habuit nomina. 291
 Ch̄s per humanitatē cessit Iohāni Bapt. 75
 Christus quando publice prædicare cœpit. 46
 Christus secundum carnem non genuit. 56
 Christus quare in specie horulani cōparuit. 203
 Christus perra & lapis sub capite Iacob. 34
 Christus aliter à deo est, q̄ nos 159
 Christus est sacerdos, sacrificiū & templū. 280.
 Christus non accusator, sed iudex. 117
 Ch̄s à quatuor necessitatibus nos liberauit. 126
 Christus lucerna est Iudæis inuisa. 102
 Ch̄i respōsio cūctis regibus reprehensibilis. 290
 Christus quare sordes abluit. 298
 Ch̄s sacerdos sc̄dm ordinē Melchisedech. 144
 Christus & spiritus à quibus fugiunt. 124
 Christus fecit quod Moses facere nō potuit. 13
 Christus cognoscitur ex scripturis. 100
 Christus verus deus probatur 51
 Christus maior Mose & omnibus prophetis. 169
 Christus quomodo ascendit, & nō ascendit. 151
 Christus à patre traditus est pro nobis. 205
 Christus aliter lux erat, aliter Iohannes 7
 Christiani qd amplius habēt q̄ antiqui p̄ses. 23
 Christus quomodo recipitur. 8
 Christus feliciter natus. 74
 Christus deus & homo 1. & 40
 Christus pastor bonus essentialiter 206
 Christus quare tempus suæ mortis elegit 149
 Christus quare sexta feria pati voluit. 203
 Christus ostendit se deum esse. 61.
 Christus secundū carnē post Iohannē venit. 11

Christus quare iuit per Samariam. 76
 Christus vt homo euangelizauit. 24
 Ch̄s q̄ exiuit de manib; Iudæorū, qd signif. 215
 Christus solus idoneus fuit ad agendam pro nobis pœnitentiam. 22
 Ch̄s à suis reiectus, & à gentibus receptus. 46
 Christus cur ad tempus abiit in Egiptum. 224
 Christus à deo processit 266
 Christus nemini adulatus est. 190
 Christus ad ægros descendit. 39
 Christus quare vendi debuit. 241
 Christus est cibus viuorum & mortuorum. 134
 Christus de præsciencia traditus 174
 Christus suum mandatum perficiens, dat nobis exemplum. 246
 Ch̄s quare se sæpe filiū hominis appellat. 60
 Christus tricesimo anno edidit miracula. 45
 Christiani quomodo fiunt 9
 Christus cur gratias agebat patri 221
 Cibus qui perit impedit à Christo. 128
 Cibus Christi, vt faceret voluntatem patris. 87
 Circuncisio quid caussæ & vtilitatis habeat. 55
 Circuncisio. 157
 Circuncisio cur post passum Christū desijt. 55
 Clamor Christi de credendo in se. 236
 Claritas Christi duplex. 281
 Clarificatio Christi per passionem. 245
 Claritas credentium in cœlis futura. 281
 Claritas Christi non potuit abscondi. 116
 Clarificationes præcipue in Christo duæ 232
 Cognoscere à scire differt. 249
 Collybitæ qui sint. 48
 Communio patris & filij 169
 Concilium malignantium. 222
 Coniugium Adæ & Euz 43
 Confessio fidelium. 196
 Continentia parum. 44
 Cophini duodecim quid designent. 125
 Corona & chlamys quid designent. 290
 Corpus dñi indigne manducantes, qui sint. 135
 Corpus Christi in cruce & in altari est vnū. 135
 Corpus Christi ex virgine verum, & non phantasticum. 10
 Creaturæ apud deum sicut gutta situlæ. 74
 Credere in deum quomodo. 129
 Credere quid sit. 92
 Credere in nomine dei, quid sit. 8
 Crucis mensuræ quatuor. 293
 Crucis mysterium. Ibidem.
 Crux Christi quomodo nobis portanda. Ibidem
 Crux dæmones fugat. 62
 Crux tribunal Christi fuit. 293
 Cura pro sepeliendis mortuis. 296
 Curiosa perscrutatio. 288
 Curiositas Iudæorum in cibis. 85
 Dæmones quomodo obsidēt hominē. 66
 Defensio Christi artificiosa 169
 Desperatio pœnitentiæ in hæreticis. 258
 Deus omnia quomodo simul creauerit. 41.
 Deus vita animæ. 219
 Deus solus trahit hominem. 236

Deus quid rogandus. 259
 Deus est, erit, & venturus. 172
 Deus Iudæos irritauit. 159
 Deus ad nos quomodo conuertitur. 32
 Deus per similitudines rerum nobis mysteria aperuit. 86
 Deus pater & filius non tenent lege sabbati. 104
 Deus est pater Iesu. 105
 Deus vere spiritus est. 89
 Diabolus cur princeps mundi dicitur 256
 Diaboli odium contra filium. 108
 Diabolus semper mendacium loquitur, etiam si eueniat quod dicit. 186
 Diabolus à semetipso loquitur 156
 Diabolus pater Iudæorum. 181.
 Diabolus mendax est, & pater eius. 186
 Dies nouissimus festiuitas Iudæorum quid de signet. 160
 Dies sabbati magnus 297
 Dies festus Iudæorum. 96
 Differentia inter Marthæ & Mariæ ministerium. 225
 Differentia inter duos fremitus Christi. 220
 Dilectio Christi erga nos 261
 Dilectio sine iustitia non est. 63
 Dilectio patris & filij, est spiritus sanctus 282
 Dilectio quid. 261
 Dilectio in opere consistit. 253. & 254
 Discipulus Christi in dilectione consistit. 246
 Disputatio Christi artificiosa. 184
 Discipuli q̄q; regnū terrenū desiderauerūt. 230
 Discipulos occidi non expediebat. 284
 Dissensio hæreticorū cōfert fidei catholicæ. 163
 Distributio operum Trinitatis. 110
 Diuinitas Christi, forma non formata 14
 Dona sancti spiritus. 161.
 Dona spiritus varia. 26. & 27
Ecclēsia in spiritu sancto columna. 28
 Ecclēsia hæreticos detestatur Ibidem
 Ecclēsia similis arcæ Noe. 312
 Ecclēsia ex Christi latere formata. 161.
 Ecclēsia quomodo dicatur corpus Christi. 142
 Ecclēsia quousq; tolerabit malos. 244
 Ecclēsia felix ex gentibus. 80
 Ecclēsia mater Iesu. 42
 Ecclēsia triumphans. 266
 Ecclēsia primitiua per mulierem designata. 85
 Ecclēsia post passionem cœpit ordinari. 163
 Ecclēsia est mulier quæ parit, &c. 278
 Ecclēsiæ status p̄figuratus per Mariam Magdalenam & Martham. 217
 Egestio desodienda in terra, quid significet. 231
 Electi de hoc mundo non sunt. 172
 Eloquentia etiā in diuinis eloquijs. 20
 Eloquentia magis apparet in rebus humanis q̄ diuinis. 112
 Eloquium æternæ sapientiæ artificiosum. 102
 Encænna. 210
 Ep̄i ante passionē Ch̄i non fuerūt apostoli. 162
 Error Iudæorum duplex. 106
 Esse substantium deo proprium. 173
 Esse ex deo, quid. 188

Euangelium lege perfectius.	15	Gloria patris & filij æqualis.	192
Euangelistæ omnes quare narrat negationem Petri.	247	Glorificatio Christi p obedientiam mortis.	162
Euangelistæ quo ad literam discrepant	30	Glorificare seipsum debet nemo.	191
Euangelistæ quō in concordiam redigendi.	31.	Gloriandū non est de sanctitate parentum	8
Euangelium Iohannis, margarita preciosa	1	Gratia Iudæos præelegit.	194
Eucharistiæ tractatus vbi inchoetur.	128	Grabbatum, apostoli sunt & doctores.	99
Excusationes peccatorum malæ	264	Gratiū mortuū multū fructū affert.	231.&235
Exhortatio ad compatiendum Christo.	163	Gratiæ errant de processione spiritus.	266
Expostulatio in pharisæos	233	Gratia & veritas per legem facta	14
Expostulatio contra Iudæos.	216	Gratia confertur vita æterna, non merito.	20
Exurgam diluculo, quomodo intelligatur.	300	Gratia linguarum & prophetiæ tam bonis q̄ malis data est.	23
Exultare ad horam de regno temporali.	114	Gratia pro gratia accepta.	12
F abula Manichæorum.	3	Gratis iuravit deus patribus	Ibidem
Facta Christi.	239	H abitus mysticus in Christo.	232
Festum dedicationis templi.	210	Habitus summi pontificis.	Ibidem
Fides Abrahæ	64	Hæretici rebaptizantes.	25
Fideles ex gentibus liberi.	98	Hæretici plantaria mortis.	258
Fides perhibetur esse duplex.	118	Hæretici corni sunt.	28
Fides Abrahæ absq̄ præuijs signis.	93	Hæretici rationibus vincendi.	184
Fides gentium ex auditu.	94	Hæretici negant corpus Christi in sacramen- to esse.	145
Fides cum baptismo aperit regnum dei.	56	Hæretici quibus sagittis configendi.	2
Fidelium ordines sunt tres.	309	Hæreticorum temeritas circa tunicam dñi.	294
Filius dei peccare non potest.	112	Hæresis Nestoriana refutatur.	60
Filius dei vnicus, differt ab adoptiuis.	144	Herodes vulpes erat	288
Filius solus, altissimo similis.	107	Hæreditas nostra versa ad alienos.	259
Filij Abrahæ diuersi.	183	Harundo in manu Christi, quid significet.	290
Filius manet in domo in æternum.	179	Heli heli lamafprani	176
Filio datum est omne iudicium.	106	Hieroboan in adorando peccatum.	82
Filius hominis eo ascendit vnde venit.	146	Holocausta deus permisit, non iussit.	85
Filius eiusdem substantiæ cū patre. 103.&.	106	Homo similis factus iumento	37
Filius non est conuertibilis.	104	Homo recens Christianorum deus.	2
Filius facit omnia quæ pater	Ibid.	Homo optima pars eorum quæ facta sunt.	5
Filij dolebunt mortem patris.	245	Homo nescit an amore an odio dignus sit.	58
Filius quos vult, viuificat	106	Homusiani exultabunt.	3
Filius hominis quomō primus fuit in cælo.	147	Hora sexta mundi ætas.	77
Filius, dei imago.	4	Homusiani catholici.	213
Filius quomodo honorificandus.	108	Honorare deum, & inhonorare filium, sunt contraria.	190
Filius non potest à se facere quicquam.	103	Honor patrum, in honore filiorum.	107
Filia Sion.	229	Humilitas gentiliū.	230
Fletus erit risu prior.	150	Humilitas fecit Christum descendere ad pec- catores.	46
Flumina aquæ viæ ad gentes deriuata.	161.	Humilitas Christi.	37
Flumina duo spiritus sancti.	162	Hypocritis pharisæorum.	238
Fons vitæ, Christus est.	167	Iesus quomodo habuit peccata.	298
Formatio hominis quanto tempore in vtero fit.	50	Iesus cur intrauit in horrum.	283
Fratres Iesu, eius propinqui.	150	Iesus Iudæis absconditus, gentes illumi- nauit.	194
Fremitus Christi.	219	Iesus crescit, Iohannes minuitur.	71
Fur, hæreticus.	260	Iesus quomodo à deo derelictus.	176
G allicinium quid significet post trinam Pe- tri negationem.	247	Iesus fatigatus ex itinere.	77
Gaudium nostrum in tribulatione	206	Iesus quomodo abiit & abscondit se.	234
Gaudium plenum.	273	Iesus quare interrogabat de doctrina sua.	286
Gazophylacium.	171	Iesus quare primum ad Annam ductus. Ibidem.	
Genealogia Christi secundū repromissionē.	214	Iesus cur prostravit inimicos.	284
Gigas geminæ substantiæ.	2	Iesus quare in sabbatis curabat.	102
Gentes filium dei maxime receperunt.	8	Iesus varie ambulauit.	51.
Gentiles facilius conuertuntur q̄ Iudæi.	78	Iesus cur processit obuiam cohorti	283
Gentes non spernendæ ab apostolis.	84	Iesus non declinavit à Iudæa causa metus.	149
Gentiles & Iudæi currebant simul.	300	Ignorantia affectata non excusatur.	65
Gentiles & Iudæi viuificandi.	106		
Gladius & arcus peccatorum.	283		

Iesus cur non respondit	289.&292.	Iudæi ob pertinaciam male audiunt	96
Imagines rerum in anima	4.	Iudæi quare Chm Samaritanum dixerint	89
Immutatio vultus Dauid.	145.	Iudæi testimonium de Iesu respuunt	168.
Incessus Lazarus mirus.	221.	Iudæi à fide patrum degeneres	93
Incredulitas Iudæorum.	95.	Iudæi cæci & surdi	115
Infirmities nobis oriuntur ex tribus causis	101	Iudæi reselluntur, eo quod non serunt nostram simulachra.	62
Infirmities Chri instanti morte.	232.	Iudæi cur dispersi.	65.
Ingratitudo primi hominis	129.	Iudas Thaddæus.	254
Inimicitia inter deum & homines.	255.	Iudas nebulosus terribissimus	226
Insufflatio Christi, qualis sit	305	Iudas quare in Apostolum à Christo sum- prus.	148.
Insidia Iudæorum contra Iesum.	181.	Iudas cunctis hominibus nequior	283
Intentio Pilati mala	294.	Iudas non interfuit sacræ communioni corpo- ris Christi.	244.
Intrare per ostium quid	202.	Iudas filius perditionis.	242.
Iohannes quod stabat, quid significet	31.	Iudas apostolis admixtus.	277.
Iohannes Baptista singulariter à deo missus.	6.	Iudas non poenitentia, sed iracundia carboni- bus combustus est.	244.
Iohannes cur vocatus.	6.	Iudas proditor filius perditionis	278
Iohannes contemptor inanis gloriæ.	69.	Iudas multos habet sibi similes	148
Iohannes non erat Chrus, sed purus homo.	69.	Iudas sacræ communioni interfuit.	149.
Iohannes Bapt, quomodo Iesum nesciebat.	14.	Iudicium facere, ad filium attinet	111.
Iohannes à Christo illuminatus	7.	Iudicium Christi, iustum	202
Iohannes pro cunctis fidelibus scripsit	311.	Iudicium dei non flebitur humano affectu.	112.
Iohannes recte aquila dicitur.	1.	Iudicium triplicem habet significationem.	237.
Iohannes Euangelista præcipue dictus	239.	Iustitia.	269.
Iohannes per speculum in ænigmate vidit	1.	Iustitia in duo dilectionis præcepta diuidi- tur.	260.
Iohannes quare aquila dicitur.	95	Iustificatio Abrahæ per fidem	55.
Iohannes designat Iudæos	300	Languentes sub porticibus	96.
Iohannes fide dignissimus.	243.	Languidus quem populum designet	97
Iohannes rigidum animum contra vanam glo- riam habuit.	15.	Lapis super quem dormiuit Iacob	36.
Iohannes quomodo est Helias, & non est	15.	Lapis per angelum sublatus.	300.
Iohannes quomodo propheta	16.	Laus maxima verbi.	3.
Iohannes quomodo sancte in deserto vixerit	17.	Lazarus excitatur.	220.&221.
Iohannes recte aquila dicitur	299	Lazarus excitatus, quid significet	222
Iohannes quomodo agnouit Iesum ad se venientē.	19	Legati pacis Christi & Apostoli	305
Iohannes Bapt, diuina inspiratione prædicauit.	14	Lex de Messia venturo.	84.
Ioseph quomodo pater Iesu dicitur	35.	Lex iudicij à Christo obseruata	167
Iudæi maxime seipsum interficiunt	Ibidem	Lex de vero propheta cognoscendo.	215.
Iudæi carnaliter de regno Chri opinati sunt.	20	Lex peccatum ostendebat, non tollebat.	22.
Iudæa cui præerat Pilatus, quarta pars regni	68	Liberatio à Pharaone, quid.	19.
Iudæi & hæretici differunt	5.	Lignum vitis ad nihil vtile	258.
Iudæi non veri Moysi discipuli	117	Lignum scientiæ boni & mali	108
Iudæi credent in Antichristum.	116.	Lingua dispersa, cur super Apostolos, & su- per Christum, cur columba apparuerit	26
Iudæi quid de Messia credebant	53	Lucerna Iudæis extincta.	285.
Iudæi frustra quærebant delere nomen Iesu mortui.	171.	Lucas ordinem variat ab alijs	149
Iudæi inexcusabiles, ob Iohannis testimoni- um.	5.&19	Lucrum animarum, deo charissimum	209
Iudæi homicidium & sacrilegium commise- runt.	295.	Lutherani & Pigardi confunduntur	133
Iudæi magis rei quàm gentes	5.	Lux mundi a Iudæis extingui non potuit	168
Iudæi inexcusabiles de perfidia	115	Lux rationis in tenebris malæ conscientiæ etiã lucet.	5.
Iudæi quare ad Iohannem miserunt	15.	Lux in homine duplex.	5.
Iudæi quomodo de Messia opinabantur	15.&64	Lux diuinæ cognitionis.	74
Iudæorum sabbata odit deus	99	M agi quando habuerunt reuelatio- nem.	214.
Iudæorum sensus fuit & est terrenus	136.	Magister noster vnus est Christus	59.
Iudæi & gẽtiles vnus in Chro populus.	280.	Magistri in Israel superciliosi.	Ibidem.
Iudæi quomodo oppressi	289	Maestas verbi.	3.
Iudæi filij Abraham secundū carnem, non pro- missionem.	311.	Maledictus omnis qui pendet in ligno.	296.
Iudæi cur signa quærebant	49.		
Iudæi irreuerentes in patria contra Iesum	91		

Mali oderunt diem.	65.	Nicodemus adhuc timidus	164.
Manere in sermone Chri, quid sit	177.	Nihil ad patrem venit nisi per filium	277.
Manere in tenebris, quid	236.	Noe vino inebriatus	43.
Manichæi curiosa perscrutatione inciderunt in errorem.	187.	Nos cythara & organum sumus	4.
Mandatum dei, vita æterna	237.	Nouitij in fide, leniter tractandi	101.
Mandatum nouum Christi.	246.	Numerus, 46. in hac voce Adam designat corpus ecclesiæ	51.
Mandata omnia in dilectione	261.	Nuptiæ spirituales inter deum & hoïem	42.
Manducatio corporis dñi, fit dupliciter	135.	Nuptiæ in Chana Galilææ	39.
Manducare corpus & sanguinẽ Chri, qd fit	142.	O bedientia Christi in forma serui	21.
Manna non præstabat mundo vitam	136.	O cto beatitudines sunt, septem dona spiritus sancti	27.
Manna non liberauit à morte	140. & 141.	Oculi septem spiritus domini	97.
Maria quomodo sit mater Iohannis	295.	Odisse animam suam quid sit	230.
Maria omnium Chri discipulogæ mater	295.	Odiu Iudæogæ non excusat ignorantia	267.
Mansuetudo Christi.	189.	Odiu veritatis excæcauit Iudæos	204.
Maria Magdalena.	216.	Oculi Christi duo.	205.
Mare rubrum diuisum, quid significet	165.	Odiu mundi non erit perpetuum	263.
Mare Galilææ multa habet nomina	119.	Odiu diaboli antiquum contra filium dei.	185.
Mausolæum Ioseph	77.	Opera quibus abstinendum	197.
Mediator inter deum & hoïem Chri est	272.	Opera nostra bona, sunt cibus Christi	87.
Meditatio de passione Christi.	175.	Opera Christi donec dies est.	195.
Meditatio Christi sedẽdo	120.	Opinio Iudæorum de Christo	158. & 177.
Mendacium custodientium militum.	301.	Opus dei præferendum patri & matri	40.
Mercenarius	207.	Opus trisariam diuiditur.	197.
Merita sanctorum male negantur	248.	Opus dei semper licitum	Ibidẽ.
Messis spiritalis duplex	88.	Oratio Christi cui congruit	275.
Messis spiritalis curam de terrena excludit.	161.	Oratio Christi & nostra differt	125.
Miracula in qbus rebus non debeant fieri	222.	Orationis quatuor partes.	277.
Miseria natiuitatis humanæ	73.	Ordinatio charitatis.	261.
Misericordia	167.	Orphani qui sint	252.
Moderatio Chri in sermone	184.	Osanna quid	223.
Moyse mysticus	33.	Ossa Chri quare non debebant comminui.	295.
Moyse quomodo signa fecerit	41.	Ostium quis sit.	203.
Mors Christi fructificatiua	230.	Oues educendæ de sordibus peccatorogæ. Ibidem	
Mors in cruce apra, ad Chri exaltationem	63.	Oues pastorem sequent velut ipsum Chri. Ibidem	
Mulier Samaritana aquam hauriens, quid significet.	77.	Oues quæ gemellis sunt fecibus.	311.
Mulieres ex Bethania venerunt.	299.	P actum sempiternum non circuncisio	56.
Mundus oia mysteria Chri capere non potest	315.	P actum dei cum hoibus triplex	Ibidem.
Mulier quæ parit	271.	Panis vitæ pñibus & gentibus est datus. 141.	
Mundus pro genere humano ponitur	64.	Panis sanctam scripturam designat	122.
Mundus cur odio habuerit apostolos	278.	Panis sit corpus Christi.	132. 133.
Mundus non accipit paracletum.	252.	Paracletus alius dabitur.	251.
Murmuratio summum peccatum.	137.	Paracletus quare dicitur	252.
Mysterium incarnationis etiam Iohan. Bapti. impenetrabile.	18.	Pater cur demonstrat omnia filio	104.
Mysterium spirituale in corporalibus operibus Christi.	42.	Partus vitiosus ex menstruaræ coitu	194.
Mysterium numeri trecentogæ octo annogæ.	97.	Paruuli morte poccupati, quõ excusent	142.
Mysterium in actibus Iesu	91.	Pascha Iudæorum vltimum	224.
Mystica expositio passionis Chri.	120.	Pascha vetus plenum mysterijs	238.
Mysterium sextæ & septimæ horæ.	95.	Pascha primi anni precationis Christi	95.
Mysterium curationis cæci.	195. & 196.	Pastores alieni hæretici sunt	204.
Mysterium de duobus hircis	290.	Pastor bonus quõ ante oues suas vadit. Ibidem	
Mysterium auris amputatæ	284.	Pater operat vsq; modo, quõ intelligendũ.	202.
Mysterium horæ decimæ.	33.	Pater diligit filium.	74.
Mysterium virgæ in colubrum versæ	209.	Pater habet vitam in semetipso	110.
Mysterium tabularum contractarum	118.	Patientia docetur.	265.
Mysterium ex factõ Christi.	100.	Patres in fide seminis Abrahamæ saluati	107.
N athanael in lege peritus	35.	Patres antiq an comederint escam spiritalẽ.	131.
Natiuitas hois carnalis duplex	54.	Pater suscitatur & viuificat	106.
Nemo est sicut deus.	143.	Pater non iudicat quenquam	Ibidem.
		Patres in lybno quomodo baptizati	54.
		Pater hominem intus docet	139.

Pater & filius quomodo omnia cooperant.	104.	Propheta etiam de præteritis est	80.
Patres quomodo deum vidisse legunt	139.	Propheta occulta cordis inspicere	81.
Patres antiqui in cruce Christi primum baptizati sunt.	23.	Propheta de seipsis testificati sint	168.
Patri & filio omnia fere communia	107.	Prouerbum quid	204.
Patria ingrata Christo	84.	Pueri cuiusdam præfiguratio.	121.
Pauperibus Christo pepercit	84.	Pugna inter carnem & spiritum.	57.
Pax vobis, noua fuit saluatio	303.	Purificationes Iudæogæ multiplices.	41.
Pax duplex est.	255.	V æstiones de voluntate & prudentia dei.	3.
Pax vera, remissio peccatorum	305.	Q uæstio de bibendo calice à filijs Zebædi.	315.
Peccatum originale	269.	Quid figurata locutio.	131.
Peccator, seruus peccati	179.	Abies Iudæogæ in Iesum	102.
Peccatum Adæ sacrificij non delebat	154.	Rabbi quid	52.
Peccatores omnes erant ante passionẽ dñi.	248.	Rearus Iudæorum	201.
Peccatum originale	54.	Recitatio testamenti.	238.
Pedes apostologogæ quare à domino loti	240.	Reconciliatio nostra cum deo in lege præfigurata gratia est.	13.
Pendere in ligno, quomodo intelligat	295.	Reconciliatio confert grã spūs sancti	25.
Persona spiritus sancti	265.	Redargutio Iudæorum	190.
Perueritas Iudæorum.	198.	Romana ecclesia	25.
Perueritas Iudæorum summa.	187.	Remissio peccatorum non dabatur ante passionem.	67.
Petrus & Iatro in morte Chri baptizati	287.	Remissio peccatorogæ quanta res sit	24.
Petrus cæteris ardentior in amore	246.	Remissio peccatorum, & dona gratiæ differunt.	23.
Petrus in quo loco confidentior fuit	312.	Remissio peccatorogæ ex baptismo	24.
Petrus maior Andrea.	33.	Regnum dei nemini præcluditur ob donum scientiæ.	36.
Petrus præ alijs à Christo honoratus	34.	Regulus qui Chri adijt	92. & 94.
Petrus gerit typum gentilium	300.	Reparatio humani generis ab æterno præuisa.	4.
Petrus traxit solus rete ad terram	309.	Repromissio ad tres præcipue facta.	214.
Petrus bonam habuit voluntatem, sed imbecilles humeros.	246.	Responsio simpliciũ contra hæreticos.	204.
Petrus, eminens Christus negauit	286.	Responsum pium Chri de pauperibus	227.
Petrus primus apostolorum	240.	Responsio Christi de diuinitate irreprehensibilis coram præside.	212.
Petrus quando mendax	247.	Resurrectio duplex, prima & secunda.	111.
Pharisæi inflati scientia	16.	Resurrectio neminem excludet	111.
Pharisæi clerici Iudæorum	201.	Resurrectio prima quæ sit.	302.
Pharisæi fures & latrones.	202.	Reuelatio magis facta	214.
Pharisæorum fastus ac liuor	155.	Rex Irael quid.	225.
Philosophi filij noctis	3.	Rex nobilis Christus.	351.
Philosophia inanis mundi disciplina	77.	S abbatum	157.
Pilatus dissimulatur callidus	287.	Sabbatum cum lege simul ablatum	98.
Pilatus eiusdẽ voluntatis fuit cũ Iudæis	290.	Sacerdotes recte seruiunt domino	118.
Pilatus exilio dñatus, seipsum interfecit	292.	Sacerdotes quæ excogitauerant lucra	48.
Piscium & agnogæ triplex ordo	312.	Sacerdotium Annæ & Cayphæ venale	202.
Piscina gemino lacu	96.	Sacerdos libertatis minister	180.
Piscina quem receperit	98.	Sacerdos ante passionem Chri fuit	162.
Piscina Iudæogæ quid designet	97.	Sacramentum cur & vnde dicat	142.
Pontifices moderni comparantur Petro frigidõ, & Christum neganti	286.	Sacrificium verum non in vitulis	86.
Pœnitentia	216.	Sacrificia veteræ sanctiora q̃ manna.	132.
Potestas remittendi peccata, quãdo data	305.	Salus quomodo ad gentes puenit	97.
Potestas omnis carnis	276.	Salus paruulorum	75.
Præcepta charitatis duo p Chri impleta.	208.	Salus per fidem filij dei	Ibidem.
Prædestinatio.	51.	Samaritani quid de deo credebant	53.
Prælati ecclesiæ multi Iudæ similes	226.	Samaritani per Chri consolati.	81.
Præmium sequentis Chri	231.	Samaritani à Iudæis vitabãt ob duas causas.	76.
Præscientia dei non est causa peccandi.	32.	Samuel occultabat vnctionem Dauid	22.
Præscia dei an voluntati nre vim inferat	235.	Sanguis & aqua quare simul profluxerint de latere Christi.	298.
Præsentia omnia in diuinitate	193.		
Principes insaniebant à viro	288.		
Propheta omnes à deo missi	6. & 7.		
Propheta minor grã baptismi	24.		
Propheta omnes & patriarchæ de plenitudine Christi acceperunt	11. & 12.		

nata hæc aquila, necdū per speciem, sed per speculū in ænigmate vider deū. Nunc em̄, inquit, filiū dei sumus, sed nondū apparuit quid erimus. Licet aut̄ pulli eius lambant sanguinem, id est, auditores eius cognito tantū crucifixi dñi cruore fatientur, eo q̄ diuinitatis arcana percipere nequeant: non tamen omnino iure reprehēditur, q̄ tantæ aquilæ volatū aliquatenus prospicere conamur. Nā & pulli idcirco in nido suo aluntur, vt post matrē suā quandoq; ad eandē euolent escam. Igitur alta mysteria, q̄ in hoc splendore euangelij velut grandis aquila, peruolauit magnus doctor Augustinus, nos eadē quidē via, sed non omnino eisdē vestigijs subsequi nitentur: nā ille quidē alta montiū peruolat cacumina, nos interdum & circa radices imas occupabimur. Ille præcelsæ arboris superiora quæq; poma carperet festinat, nos terræ quoq; proximos, quos paruulis reliquit, attingere conabimur euāgelicæ literæ ramusculos, vt q̄ grandioribus in alta mysterioꝝ explanatione satisfactū est, nunc paruis, id est, nostri similibus continuatio quoq; literæ subueniat.

RVPERTI ABBATIS

TVITIEN. IN EVANGELIYM IOHANNIS COMMENTARIORVM LIB. I.

Anima Iohannis per verbū im̄ pregnata, Psal. 84 Psal. 44

In principio erat verbū. Ecce veritas, quæ de terra orta est, carnem de virgine assumens, vt nos à diabolo liberaret, eadē de virginali Iohannis anima generatur, vocē corporeā induēs, vt pro nobis contra omnē hæreticā prauitatem dimicet. Qui em̄ de corde suo verbū bonū eructauit in vterū virginis, vt deus inuisibilis, visibilis & verus homo fieret: ipse castis cōplexibus suis ascitam dilecti Iohannis animā eodem verbo impregnauit, vt verbū inesabile per vocē literarū eius audibile & intelligibile procederet. Ait ergo: In principio erat verbū. Itaq; non recentē adoramus dominū, sicut Cherinthus, Marcion atq; Ebion ceteriq; Antichristi mentiti sunt: falsū quippe est quod dixerunt, ante Mariam Christū em̄, qui nunc homo est in fine seculorū, in principio & ante secula erat verbum. Non erat torū quod nunc est, scilicet caro & verbū, sed erat tantummodo verbū. Nunc geminæ gigas substantiæ duplicisq; operationis vna persona est: in principio aut̄ vnus substantiæ vnusq; operationis verbū erat, Christus igitur ante Mariā erat, quia in principio verbū erat. Verbū aut̄ hic non pueriliter, id est, iuxta etymologiā nominis, accipiēdum est, scilicet sicut apud Donatū pueri accipiunt verbū dici, eo q̄ verberato aere plectroq; linguæ formetur. Nam verbū eiusmodi per aerem sonando transit: verbum autē, quod in principio scilicet ante ipsum aerem & ante oīa quæ facta sunt erat, manet in æternū. Hoc etenim verbū ratio perpetua est, sapientia sempiterna est, intellectus incomprehensibilis est, veritas incommutabilis est. Cum aut̄ apud nos, tam de articulata voce q̄ de tacito animi cōsilio verbū æquiuoce prædicetur: cur non ipsa ratio sempiterna recte verbū dicat: vnde nobis inest rationalitas, id est, vniuersa quæ nobis suppetit verba faciendi facultas? Nolite ergo pueri effici sensibus, inquit Apostolus, q̄a verbū, etsi non aereum, id est, verberato aere formatū, verbū, inquit, est non affectiuum, vt verba nostra sunt, aut substantiale, inquam, Christus in principio erat verbū. Vbi aut̄ erat hoc verbum? Quis erat locus eius? Nescit homo pretiū eius, sicut per b. Iob dicitur. Reuelate aut̄ spiritu, paulatim cognoscit, per ea quæ sequunt, & primū per id, quod quasi locus eius, vbi iam tunc in principio fuerit, ostenditur, cū subditur: Et verbū erat apud deum. Ecce sagittæ domini istæ sunt, quæ in luce imus, hæc fulgurās eius hasta est, cuius in splendore gradimur sicut ei per prophetā dictū est: In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Nam eius sententiæ sagitta quā primū iecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diuersis quidē blasphemijs, sed pari spiritu malignitatis, Christū ante Mariam, sicut iam dictū est, fuisse negabant. Hac autē sequenti, Patripassianos percurit: qui trinitatem abnegantes, patrē & filium & spiritum sanctū, vnam tantum, nō tres esse personas asserbant. Ait em̄ euidenter: Et verbū erat apud deum. Vt de personis non dubites, dum alterā audis esse vel fuisse apud alterā. Magnifice huius verbi dignitatem insinuat dicendo, erat apud deū. Nam apud deū erat, qd est, nisi in magno erat honore, in summa dignitate, in magna dilectione: Erat apud deū, sed nō quem admodū apud diuitē aurum suum. Nam apud diuitem aurum est in arca, non in ipsius substantia misera atq; vitiosa, forassis & leprosa. Erat autē apud deum, quomodo apud sapientē sapientia, apud fortem fortitudo.

Quale verbū est Christus, Psal. 40

Etia. 40

1. Cor. 14

Iob. 17

Abacuc. 3

Quo verbū erat apud deū.

Iob. 18

Nam

Nam & per b. Iob dicitur: Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Anx̄ diuitis in marsupio eius. Verbū dei in corde eius. Vere ergo verbū erat apud deū. Nam vero sicut personas distinguit dicendo: Et verbū erat apud deū sic e contra substantiam coniungit subdendo. Et deus erat verbū. Substantiam quippe breuiter vnā esse testatus est in duabus personis, dei & verbi sui, quod ægreferunt Sabelliani, moleste accipiunt Arriani. Nā illi quidē id est, Sabelliani, mallent vt dixisset dei & verbi sui, sicut vnā substantiā, sic vnā eandemq; esse personā. Isti aut̄, id est, Arriani, sicut duas personas, ita nihilominus duas ac diuersas vellent eū expressisse substantias. Solum em̄ patrē esse deū vel creatorē, filium vero creaturam esse volunt, licet magnā atq; excellentē. Sed veritas p̄sentis testimonij, tanq̄ vox fulgurantis tonitruī, verberat vtrinq; terrā, id est, vtrarumq; partiū cauteriat, æque cōfundit conscientiā. Exultet igitur Homouiani, id est, confessores cōsubstantialitatis, neq; cōfundentes personas, neq; substantiā separantes: scilicet duas quidē personas, sed vnā substantiā, inquit, erat verbū. Protinus vna sententiā per pulchre cōplectitur cūcta, quæ in tribus iam dictis expressit propositionibus. Hoc, inquit, erat in principio apud deū. Quid tandē prouenit ex eo, q̄ verbum erat apud deum? Vel cur nō maluit euāgelista dicere, erat in deo verbum, sed ait, imo & secundo repetiuit, erat apud deū. Hac em̄ posituicula significat magnū aliqd se intendere negotiū. Nam & nos quoties ita loquentes dicimus, personā aliquam apud aliam esse personā, in eo proprietas locutionis est, si significare velimus certū aliquod in terese negotiū. Quid ergo inter vtrinq; mediante vtriusq; bonitate conuenit. Sequitur: Omnia per ipsum facta sunt. Hoc plane propter vtriusq; bonitatē, quæ est ip̄s sanctus, effectū est. Nam si quæras, quis omnia fecerit? respondebit, deus. Si quæras, per quē ecce habes, per ip̄m scilicet verbū. Si interrogas, quare? respondetur, quia bonus est. Et hæc tota trinitas est. Omnia, inquit, per ip̄m facta sunt. Quanta laude, quanta veneratio ne dignū est hoc verbū, per quod omnia facta sunt. Beneuoli spectatores leuant oculos cordis & corporis ad pulchritudinē eorū quæ facta sunt visibilibus & inuisibilibus, & attente considerantes corde & ore conclamant, magnū atq; pulchrū esse artificis dei ingenium, quod non est aliud nisi hoc verbū, per quod tanta, tam pulchra facta sunt. Per ip̄m em̄ omnia facta sunt. Nā & alia scriptura testatur: quia ipse dixit & facta sunt, ipse madauit & creata sunt, scilicet ea quæ ad laudē creatoris inuitabant: omnes angeli eius, oēs virtutes eius, sol & luna, stellæ & lumē, cœli cœlorū, & omnia quæ in eis sunt, terra & omnia quæ in ea sunt, mare & omnia quæ in eo sunt. Dixit ipse, vt alia q̄q; scriptura testis est, fiat lux, & facta est lux. Dixit, fiat firmamentū, & factum est. Dixit & de singulis ceterorū, fiat, & facta sunt: per verbū ergo facta sunt, quia dicendo facta sunt. Dicendo aut̄ non elementari sono vel voce corporea, deus enim sp̄s est, sed eo modo loquēdi, quo anima tua, quicunq; es homo, quā ille fecit ad imaginē suam, tacitam quum liber format loquelam. Attende quicūq; filius lucis es, & sicut telas araneæ ea cōtemne, quæ filij noctis, id est, philosophi huius seculi somnariūt. Dixerunt em̄ materiam ex qua cuncta fierent, quam etiā appellauerūt Hylen, non à deo creatā, sed deo fuisse cōsempiternā: qua deus sit vsus, vt artifex ligno vititur, dū mundū istum conderet sibi cōternū. Qui etiā formulas fuisse sinxerunt, quas dicunt ideastiquibus intendens, ad eay cuncta faceret imitationem. Hæc ergo cōtemne verbi æterni cultor & agnitor: quia nō sic habet veritas, sed omnia p̄ ip̄m facta sunt, & in hoc principio, id est, in hoc verbo, creauit deus cœlū & terrā, & oīa quæ in eis sunt. Igitur ab eo quod infirmū est dei, à natiuitate carnis, ab angustijs p̄sepis, ab omni cōditiōne mortalitatis, leua sursum oculos mentis supra Mariā, quæ & ipsa sine dubio per ipsum inter omnia facta est: & ex eo q̄ omnia per ipsum facta sunt, antiquitatē Christi, maiestatem verbi dei, fideliter æstima, quisquis nondū audita vel intellecta veritate tanti testis Christū ante Mariā non extitisse suspicabaris. Qui quanta intentione dixerit, oīa per ip̄m facta sunt, acri repetitione protinus inculcat, cū subiungit: Et sine ipso factū est nihil. Nihil, inquit, sine ipso factū est, nulla natura, nulla substantia, nulla omnino quamlibet mala. Nulla em̄ mala per naturā, nulla mala nisi per accidentē malitiam, nam & diabolus per vitii quidē malus est, sed substantia eius per naturam mala non est. Explosa ergo est fabula Manichæorū de malo principio vel de tota nescio quægēte tenebra: quia (sicut iā dictū est) omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Sequitur: Quod factū est in ipso vita erat. Adhuc nihilominus molesti veritatis interpellatores vrgere solēt, maxime hi, qui mundū deo cōternū, vt iam dictū est, fuisse suspicatos sunt, & dicere: Cur noua deo voluntas incidit? Cur nouū consiliū inijt? Nā si post infinitas æternitatis suæ moras, fecit quandoq; mundū, noua voluntas est, nouūq; consiliū, factisq; hoc euidentis est mutabilitatis eius indicij. Item si constat, ante Mariā extitisse Christū, & omnia per ipsum facta sunt, vnde noua voluntas, vt post tot annoꝝ millia veniret

Iob. 12 Vna substantia dei & verbi.

1. Tim. 4 Homouiani.

Cur potius ait, apud deum, quam in deo.

Psal. 32. 14

Gene. 1.

Filij noctis philosophi

Fabula Manichæorū.

Duae quæstiones de voluntate & prudentia dei.

ad reparationē hominum? Imo si cū faceret mūdum, & formaret protoplastum, saluum voluit esse genus humanū, cur nō prouidit vel pręcauit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam altere quidē mutabilitatis, alterum imprudentię potest argui. Has quoq; partes contentiōnis aduersę, veritas vndiq; oculata, tanq; reuoluentis succidit hydrę capitat; subiungēdo, sicut sapientię maiestātē decet, tranquille ac breuiter. Quod factū est, in ipso vita erat. Sensus iste est: Quicquid factū est antequā fieret, in ipso erat pręscientia, quę videlicet pręscientia non est aliud q̄ vita. Diuinitati nanq; non est aliud viuere, aliud scire, nec aliud est in deo viuens sapientiā, q̄ sapiens vita. Aliter autem est in anima. Nam viuit quidem substantialiter, sapit autem accidentaliter: deus vero tam viuuit q̄ sapit substantialiter. Nihil em̄ accidentium in diuinitatē cadere potest. Igitur vita, id est, vitalis omnium quę facturus erat iam in ipso erat a principio scientia. Verū est, probabile est, necessariū est. Nā vnde hoc habet anima rationalis, vt cū fabrilis vel architectonica quippiam componendum est structura, prius totū illud apud se intus videat in arte, q̄ foris exhibeat in opere? Si em̄ arcem vel amplę domus fabricā struere velit, eius apud se prius versat imaginē, iamq; mens & cogitatio talis est, qualis postmodū materialis situs operis visendus est. Recte ergo dicas, quā quod faciendū est, iam in mēte artificis vita est? Vnde quę so hoc habet anima rationalis, nisi quia creauit deus hominē ad imaginē suam, ad imaginē dei creauit illum? Imago autē dei, splendorq; vt ait Apostolus, & figura substantię eius est hoc verbū, hic filius de deo deus, figura videlicet per similitudinē dictus, quia pater cum hoc verbo sic vnus est deus, sicut aurū vel ebur & imago regis in eo sigillum vnū esse dinoscitur. Nec vero secundū exteriorē hominem, sicut Humaniformij suspicati sunt, sed secundū interiorē nos hac figura signati sumus, vnde & rationalis, id est, doctrinę vel disciplinę perceptibiles, sumus. Si ergo tā pulchra sunt rationis liniamēta in ea q̄ formata est anima, q̄ clara, q̄ certa est ipsa ratio diuina, q̄ non est formata, sed ipsa forma? Si adeo viuaciter artis suę cōpos est vmbra, nōne multo magis in proposito vel opere suo prouida & cōstans est ipsa veritas? Plane incomparabiliter cōstātius atq; perfectius omnium quę faciendā erāt, in hoc verbo viuebat ordo vel natura. Nec solū nouerat ab initio, q̄ vel qualiter omnia cōderet, suocq; statu singula disponderet, sed etiam quā dā perdita qualiter ad suā gloriā recuperaret. Inde est q̄ suū certum seruauit omnis natura cursum, nihilq; sit sub sole nouum, quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit pręceptū, semel & si mul omnia creauit, q̄ viuuit in æternū. Sic omnino insuperabilis manet altitudo diuini cōsiliij qd̄ habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios vocauit, iustificauit, & magnificauit q̄ quos ante secula pręciuit & prędestinauit, neq; tanquam pręuentus aut circumuentus a diabolo, nouū aliquid excogitauit, quando hoc verbū misit incarnari, sed sic pręstitū est, sic omnino, quia pulcherrū & speciosum erat, ante patrem complacitū est vt inter inimicitias aduersantis diaboli semp in melius salui nostrę prospiciens vsq; ad summū suę dispositionis beneficētia diuina perueniret. Quid ergo impotētię vel temeritatis deū arguis hęcetica temeritas? Quod factū est, hic subdistingue, ac deinde subinferrē in ipso, scilicet verbo, vita erat. Vel certe, vt iam secundū scripturā aliam loquar, quod factū est, spectabilis atq; deliciosus coram sapientię suę deo ludus erat. Sic em̄ dicit ipsa, quę est hoc dei verbū, sapientię: Dominus possedit me ab initio viarū suarū, antequā quicq; faceret a principio, & ab æterno ordinata sum. Et post pauca: Et delectabar, inquit, per singulos dies ludens corā eo omni tempore: ludens in orbe terrarū: Et delicia meę esse cū filiis hominū. Ludus iste ineffabilis est diuinę bonitatis iucunditas, quā iam creator anteq̄ quicquam faceret, delectabatur in verbo suo, in sapientiā sua. Magna sunt hęc, alta sunt hęc. Er hęc quidē sensuum maiestas, mortalium oculos, velut claritas solis, reuerberat. Attamen eorundē similitudo nonnulla, tanquā solis imago, quę perspicipossit in aqua, nostrę naturę subrutilat. Verbi gratia: Ecce musicus instrumenta quolibet ex arte cōponit, certisq; ac sibimet cognitis dimēsa numeris, vocū intervalla discriminās: statū, vel pulsu concitatū sonū inanimatę rei rationem sibi insitam, imitari cōpellit. Quid ergo? Nonne anteq̄ instrumenta componeret, aderat ludens in mente & voce eius musica, ludens in diuersitate vel distinctiōne modorū, & delitię eius in multorū suauitate cantū? Vna fuerat, vna nihilominus & nūc est musica, nihilq; creuit aut se multiplicat, quālibet multas ad canendū voluptas cantoris cōportet citharas. In hoc (vt dictū est) nonnulla similitudo est. Nā quid sumus nos, nisi magni musici, dei quę dā instrumenta? Vnde & in citharis & in organis, quę profecto corda & corpora nostra sunt, dominū laudare iubemur. Ipse quoq; dñs noster, musicum dei patris maxime instrumentum est: cui dicit idem pater, dū secūdam corpus in sepulchro iacet: Exurge gloria mea, exurge psalteriū & cithara. Imo totus mūdus diuinę laudis instrumentū est, licet solus homo vel angelus laudē dei decantare sciat, sicut in citharis sola chorda, sed non sine ligno modū cantilene personat.

Quod factū est in ipso vita erat, i. vita lis scientia.

Imagines rerum in anima.

Hebręo.

Eccles. 1. Ecc. 18 Roma. 8. 9

Verbum, æterna sapiētia. Prouerb. 8

Similitudo ex arte musicali.

Psal. 130.

Psal. 76

personat. Igitur quemadmodū natura musicę in anima musici vita est, quā instrumento ars imitata est, sic totius mundi cōpositio, qui (vt dictū est) diuinę laudis instrumentū est, priusquā fieret, in hoc verbo, vita erat, de qua & subdit: **L**ux vita erat lux hominū. Hęc, inquit, vita, quę erat hoc verbū per qd̄ omnia facta sunt, hęc ratio sempiterna lux est hominū: scilicet optimę partis omnium quę facta sunt: quā videlicet solam in hoc visibili mūdō illuminat humanā naturā: id est, cum super omnia quę facta sunt, luceat: suam ipsius imaginē in sola exprimit hominis anima. Omnium em̄ quę facta sunt, alia quidem sunt, vt lapides: alia & sunt & viuunt, vt arbores: alia vero sunt & viuunt & sentiunt, vt pecora. Homo autē post angelum solus in hoc honore est positus, q̄ ad quærendum & inueniendum creatorem suum factus est idoneus. Ergo q̄ ait, vita hęc erat, vel est lux hominum, tale est, ac si diceret: rationalitatis lucē soli impertita est naturę hominū. Quod cum ita sit, potuit dicere sic: & vita erat angelorū pariter & hominū. Vtranq; enim naturam, scilicet angelicam, pariter & humanā, splendidę rationis nobilitas illustrauit: quam exinde percepimus, q̄ (vt supra dictū est) fecit deus hominem ad imaginē & similitudinē suam. Verū non angelis, sed solis hominibus euangelium scribitur, nec enim propter angelos, sed propter hoīes tantū venit Christus, quem qui non receperunt, in hoc maxime euangelio, & in cæteris apostolorū dictis arguuntur, arguente per illos sancto spū, iuxta qd̄ de illo loquēs ipse Christus: Ille, inquit, arguet mūdū de peccato, quia nō crediderūt in me. Bene ergo dictū est nunc, lux hominū tantum: nam de angelis ad pręsens nō pertinet negotium. **L**ux hominū vniuersaliter dictū est: id est, bonorum pariter & malorum: quia videlicet æque tam boni q̄ mali in hoc lucent, q̄ rationales sunt. Nam licet homo malus peccando obtenebratur, statq; noctis atq; tenebrę filius: non tamen ea, quę pecora pcellit, rationis luce priuatur. Est alia lux quę per malitiā tenebras potuit vel potest amittere: scilicet gloria similitudinis dei. Fecit em̄ deus hominē, non solū ad imaginē, sed ad similitudinē suam. Ad imaginē videlicet, in eo q̄ rationalem & æternum: Ad similitudinē vero, in eo q̄ suę bonitatis imitorem fecit eum. Et hanc quidem similitudinis dei lucē tunc amittit, quando peccando creatoris imitationē deserit. Illa autem, quā habet ex imagine dei, rationis claritate lucere nō desinit. **E**t per illā redarguitur a deo, qui etiā in hoc solē suū facit oriri super bonos & malos: quod rationis luce nec bonos priuat nec malos, lux igitur hominū est etiam malorū, propter quod inexcusabiles sunt. Vnde & sequit: **L**ux in tenebris lucet, & tenebrę eā nō cōprehenderunt. **L**ux, inquit, scilicet discretio supradictę rationis, lucet in tenebris, id est, in cōscientia illorū, qui male agendo tenebrę facti sunt. Nā vt de Iudæis taceam, qui cū rationis luce lucernam quoq; habuerūt sacrę scripturę: de gentilibus, eiusmodi lucē non habentibus, dicit Apostolus: Quia quod notum est dei, manifestū est in illis, Deus em̄ illis reuelauit. Inuisibilia em̄ eius a creatura mundi, per ea quę facta sunt, intellecta cōspiciuntur. Lux ergo rationis est, q̄ lucet in quamlibet profundis peccatorū tenebris. Sed lucem hanc in seipsis lucentem, cū tenebrę essent, ipsi non comprehenderunt: quia videlicet eū cognouissent deū, non sicut deū glorificauerunt, aut gratias egerunt. **A**mplius autē rei sunt Iudæi: quia cum tam naturalis rationis iudicio q̄ sacrę legis testimonio lucem veram possent agnoscere pręsentem, magis obtenebrati sunt, & nō cognouerunt eā. **C**lauserunt quippe oculos suos ne viderēt, & aures suas cōpresserūt ne audirent, & omnino intelligere noluerūt vt bene agerent. Ecce signū cui contradicebatur, quātis fragoribus intonantis veritatis defenditur: Quid spūs immundi contra hęcere possunt ab interioribus hęceticorum prorepentes in modū ranarū? **V**eruntamen alij supersunt hostes, & contradicētes huius signi, scilicet Iudæi, qui tanq; sub alio cælo positi non terrentur: quia non audiunt fragorem huius tonitruū. Nam hęcetici quidē quasi de suo cælo fulminantur, dum sequaces apostolorum se esse simulantes (aliter enim nō audirentur, nisi apostolici esse putarentur) simulātes ergo apostolicā se tenere vel proferre doctrinā, tātū apostoli testimonio desuper vt aduersarij feriantur. At vero Iudæi tanq; sub alio climate sunt, quia Christi apostolos nō recipiunt, & propterea nihil ad eos pertinet, nihil eos mouet, q̄ tantam gloriā dei nostrū annunciat firmamentū. **Q**uid ergo? Nunquid excusabiles erunt? Nunquid non audierunt, vel se audisse dissimulare potuerūt? Imo primi audierunt, nō vndecunq; sed ex ore eius quē nec abscondere nec refellere vllatenus possunt. Audierunt quippe per Iohannē Baptistā, quē omnes sciunt esse prophetam, cuius nō ex hominibus, sed de cælo fuisse testimonij, negare ipsi nequeunt. Celebratū est em̄ & ab ipsorum historiographis nomē meritumq; Iohānis, miraculū natiuitatis & sanctitas vitę mirabilis, dignitas prędicationis, vel autoritas baptismatis, testimonij quoq; quod Curistō perhibuit, & causa mortis. Qui ipse quidem nihil scripsit, sed cū tantus esset, vt Christus potuisset æstimari, quid dixerit, quē digito ostēderit, totus orbis audiuit, & hic sonus eius in omnē terrā exiuit. **H**unc ergo te

Cur hic nō dicit, Vita lux angelorum & hominum.

Iohan. 6

Duplex lux in homine

1. Thessa. 5

Matth. 1 Roma. 1

Psal. 118 Roma. 10

Esaie. 6 Acto. 28 Psal. 53 Luc. 2

Differētia inter Iudæos & hęceticos.

Psal. 118

Matth. 21 Luc. 20. Vide Iose. de anti. li. 18, ca. 10

Iohan. 1 Duo testes idonei.

stem tam idoneū hic dilectus Christo Iohannes assumit secū, vt in ore duorum testium legitime stet hoc fidei verbū, dignēq; frequens præfretur auditoriū, tam propter testium vitam, q̄ propter testimoniorum constantiam: cum quibus hunc assumit, alternatim posturus, nunc sua, nunc illius verba Christo testimoniu perhibētis, hoc modo, ostendens ante oīa quis vel qualis fuerit. L. Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohānes. J. Proin de cū de verbi æternitate loquēs, euāgelista dixerit, erat & erat: nunc fuit homo dicit, de- torta in præteritū perfectū tēpus dictiuncula. Nam quia verbi esse nec cœpit nec desijt: huius aut hominis Iohannis, vt pote defuncti iam, esse præterijt, tam diu quippe recte ho- mo esse dicitur, q̄ diu caro est cum anima rationali, prudēter ergo & proprie, de illo erat, de hoc dictū est, fuit: Etenim cœli peribunt, tu autē permanes, inquit Psalmista, & omnes sicut vestimentū veterascent, & sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui nō deficient. Fuit ergo, inquit, homo missus à deo, cui nomē erat Iohannes. ¶ Singula verba quasi statera ponderāda sunt, q̄a videlicet de thesauris sapiē- tiæ prodeūt, cuius dicta tunc grauioris ponderis habētur, quādo superuacue prolata non vidētur, p̄sertim in tanto tamq; præcipuo negotio, vbi maxime semetipsam maiestas ve- ritatis agnoscere debet, ne effluere dignetur verbis inaniter cadētibus. Cum autē sic dici potuisset: Venit Iohānes in testimoniu, superflue videtur sic protelatu: Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohannes: Hic venit in testimoniu. Siquidē & alij prophete homi- nes fuerunt, & omnes à deo missi sunt, & noīe Iohannis multi homines æquiuocati sunt. ¶ Diligētius ergo pensanda sunt, q̄a non exili elocutione, sed grandi declamatione prola- ta sunt. Videlicet tali in loco vel causa sic nominatus homo fuit, multū suspiciēdus, longe dissimilis hoībus multis, vt pote quo maior inter natos mulierū nemo surrexit, adeo ma- gnus, vt longe ante per prophetā angelus dictus sit. Hic est em̄, inquit dominus, de quo scriptū est: Ecce mitto angelum meū qui præparabit viam ante faciem meā. Homo igitur excellens & inclutus, ore rotundo plenaq; euāgelij voce in omniū cōtentione homi- nū merito pronūciāndus. Missus inquit à deo. ¶ Et prophete omnes à deo missi sunt. Nā si à deo missi nō sunt, à semetipsis venerūt. Et si à semetipsis venerūt & à semetipsis locuti sunt, fures sunt & latrones. Sed abfit hoc à p̄conibus veritatis, abfit ab his ad quos factus est sermo dei: de q̄bus spūs sanctus, ego, inquit, dixi, dñs estis, & filij excelsi omnes. Igitur & sancti prophete oēs à deo missi sunt, quia cū verbo dei omnes venerūt. ¶ Quid ergo di- gnū habet singulari tantæ enunciationis præconio, q̄ fuit hic homo missus à deo? Mul- tum per omnē modū. Primum quidem, quia dies aliorum, quæ missi sunt velocius cur- sore fuerunt. Quia videlicet cū sit cursoris officiu vel tantillum expectare, donec videat qd nunciet eis ad quos recursurus est, illi prius hinc per viā viuētiæ carnis recurrent, q̄ præstolatum dñi videre mererentur aduentum. Hic autem eo tempore missus est quo il- li videre posset, ita vt eundē viuens viuētibus digito ostenderet: mortuus apud inferos paulo post affuturū nunciaret. Deinde sic missus est, vt supra naturam veniret, na- tus ex vtero senectutis & sterili, quod nō naturæ vsus, sed solius dei est opus, vt nasciturū in nascendo præueniret, prædicaturū prædicādo præcurreret, baptizaturū baptizando præiret, moriturū moriendo præcederet. Singulariter ergo missus est, cui nusq; subsistere, nusq; diuertere, nullum vacauit cū seculo sermonē habere, non domū, non agrum posside- re, nec affines agnoscere: sed vrgēte sermone dñi, vrgēte negotio mittētis pariter & sub- sequētis, nudus & expeditus curere habebat ante faciē eius, velut qui ad hoc solū factus erat & natus, vt pararet corā eo vias eius. ¶ Et huic nomē erat Iohannes: Non ab homini- bus, neq; p̄ hominē, sed à deo per ipsius archangelū, nō casu, sed certā ob causam, nomē illi erat Iohannes. Certā plane ob causam, q̄a videlicet totius p̄dicationis eius summa fuit, dñi gratia. Quid em̄ prædicauit, nisi carnalem legē abolitam & spiritualem exortam esse gratiā? Nam vsq; ad ipsum lex, quæ per Moſen data est, à diebus aut ipsius gratia quæ p̄ Iesum Christū facta est. Et ex quo autorē eiusdē gratiæ p̄tento monstrauit indice, p̄ ean- dē gratiā regnū cœlorū vim paritur, & violenti diripiunt illud. Hoc aut, scilicet dñi gra- tiā, nomē Iohānis interpretatū sonat. Igitur causa manifesta, causa digna ē, propter quā illi nomē erat Iohānes. ¶ Sed Iudæus hoc ignorat, q̄a videlicet alia sunt hæc, qualia vela- men, qd est positū super cor eius, admittere recusat. Veruntamē alia multa præsto sunt, q̄ & superius ex parte dicta sunt, q̄bus arguētibus testimoniu eius vel baptisimū de celo sui- se negare nequeat. Igitur demonstrato tanto hoc hoīe tanq; in cōspectu cōciliū, imo in me- dio turbæ, vel in feditione cōcitati aduersus Christū Iudæici populi, cōstāter edicit. L. Hic venit in testimoniu, vt testimoniu perhiberet de lumine, vt omnes crederēt per illū. J. Hic (inqr) tā magnus, tā expectabilis ad hoc venit, ad hoc factus vel natus est, ad hoc positus in sublimi, vt ab oībus visus, à cunctis auditus, testimoniu perhiberet de lumine, videlicet aduersus tenebras, quæ (vt supra dictū est) lucentē in semetipsis lucē noluerunt cōprehen- dere,

Deuter. 17
Iohan. 8
Verbum erat, Iohan- nes fuit,
Psal. 101
Quantū Iohānis Bap- tistam
Matth. 11
Marc. 1
Malach. 3
Iohan. 10
Psal. 81
Iob. 9
3. Reg. 3
Iohan. 16
Luc. 1
Iohan. 1
Matth. 11
Iudæi Iohā- nis testi- moniu ne- gare non possunt,
2. Cor. 3
Lucæ. 20
Matth. 13

dere, dicentes: Nonne hic est filius fabri? quō ergo nunc dicit, quia de cœlo descēdit? Ad- uersus eos iste testimonium phibere venit, q̄ is ipse esset lux hominum, q̄ esset vnigenitus dei filius, p̄ quem omnia facta sunt. ¶ Et quidē prophete omnes de hoc eodē lumine te- stimonium phibuerunt, sed differt atq; p̄cellit huius testimonium, in eo maxime q̄ illi ve- turum esse testati sunt, hic iam aduenisse testificans, digito quoq; ne de p̄sona eius dubita- retur, p̄sentem ostendit, dicens: Ecce agnus dei. Hic erat quē dixi. ¶ Quo autem indige- bat lux hoīm, vel quod sibi prospiciebat emolumentum, vt in conuentibus nostris tan- topere sibi prouideret, tam magni p̄conij testimonium? Vt omnes (inqr) crederēt p̄ eum subaudis, q̄ ipse & non alius ipse idem Iesus Mariæ filius, & Ioseph, vt putabat, esset à prin- cipio dei verbū, verbum deus, lumen æternū. Hæc ergo erat intentio charitatis eius, quæ non quærebat ea quæ sua, sed quæ nostra sunt. Hoc lux illa intendebat, vt oēs crederemus credendo accederemus ad eam, & illuminaremur, gratulamur & grās agimus pro tam benigna diuinitatis beneuolētia. ¶ Non autē q̄ pax luceret lux ipsa, idcirco testimoniū in- digebat: imo non lucis ipsius, sed oculoꝝ culpa erat, q̄ per semetipm agnoscere non pote- rat. Lippientes em̄, imo & pene cæcati erant oculi hoīm ex puluere terræ cupiditatis, & idcirco lux vera, quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendeat. Eius ergo impa- tientes, sese auerterant, & quasi dorsum ad solis ortū dederant. Iohannē aut, velut mon- tem, solis eiusdē radijs illustratū tolerabilius aspiciēbat. ¶ Hic placebat eis mons magnus decoro lumine vestitus, & intm̄ delectabat eos, vt putarent qd ipse esset Christus. Contra quam illoꝝ opinionē mox subdit: Nō erat ille lux, sed vt testimonium phiberet de lu- mine. J. Cur em̄ lux esse denegat, nisi quia lux idem Christus esse putabatur? Sed non erat lux. Non (inqr) erat lux vera, non erat lux illuminans, non erat ipsa lucis substantia. ¶ Erat aut talis lux, qualis & apostoli, q̄bus dictum est: Vos estis lux mundi, lux, s. aliunde susce- pra, lux non essentiali bono, sed accidentali dono. Sed Christus qualis lux erat? L. Erat (inqr) lux vera. J. Lux erat vera, s. eius lucis, qua lucebat & Iohannes, efficiens causa. Nam sequitur: L. Quæ illuminat omnem hoīem venientē in hunc mundum. J. Illuminat (inqr) omnem venientem in hunc mundum, s. illustratione illa quam in Adam omnes hoīes p̄di- derunt. Quadam em̄ luce, s. luce rationis, quam habent ex eo quod ad imaginem dei fa- cti sunt, omnes hoīes illuminati veniunt. ¶ Quadam autem illustratione, s. cognitionis diuinæ, quam habere debuerant ex eo, quod nihilominus ad similitudinem dei factus est Adam, istam diuinæ lucis consequunt grām. Multi enim ab illa sunt iuste relictī, & erra- uerunt à viā veritatis, & sol iustitiæ non ortus est eis. Igitur quod dictum est, illuminat oēm hoīem venientem in hunc mundum, idem est ac si dixisset: Lux vera Christus erat, sine qua nemo illuminat omnī hominum venientium in hunc mundum: qui vtiq; ex pater- na p̄uaricatione omnes obtenebrati veniunt. Sciēdum autē quia p̄ propriam opationem spūs sancti sit, quod illuminant homines, vt sancti sint ad similitudinē dei, q̄ profecto q̄ rationales sunt conditi ad imaginē dei, proprium est filij, qui est (vt ait Apostolus) imago dei inuisibilis. Veruntū & hoc ipm, quod spūs sanctus aduenit ad illuminandam mentem hominis eiusdē filij gratia sit, qui eundē spūs sanctum dare venit, sicut ipse de seipso enun- tiat: Ignē veni mittere in terrā, & qd volo nisi vt ardeat? Lux ergo vera solus Christus, q̄ (vt dictum est) vtroq; modo illuminat omnem hominē venientē in hunc mundū. Si autē omnē hominē, vtiq; & Iohannē. Sed hoc dictum est quia lux ista Christus, lux vera dei verbum, priusq; in testam carnis nostræ deueniret, erat apud deū. Quomodo ergo (inqr) & ante Iohannē illuminabat oēm hoīem, tam longe à deo factum, tam longe venientem in huius mundi exilium? ¶ Nam forte de Iohanne non mireris, quia qñ illuminatus est, iam lux ista in mundum venerat, iam tēplo suo, s. virginali vtero sese infuderat. Forte & verū dicas, q̄a descēdēs magna illius lucis substantia, simul & Iohannē in matris vtero ra- diauerat, & leni cōcussu illam, cui gaudētes applaudimus, infantis exultationem fecerat. ¶ Illud quæris, quomodo prius cum adhuc esset apud deum, illuminabat omnem hoīem venientem in hunc mundum? sed hoc te non moueat: imo audi quod sequitur: L. In mun- dus erat. J. Et apud deum erat, & in mundo erat. Verbum quippe deus erat, deus autem omnij creator, & in parte non est: quia vbiq; est. Verbum ergo deus, q̄a incircūscriptū lumē est, quia vbiq; est, & apud deū erat, & in mundo erat. Quid autē mirum, q̄ & in mū- do erat? Audi quod maius est. Sequit em̄: L. Et mundus p̄ ipm factus est. J. Mundum ergo implet vt regat, regit vt impleat, quē & implendo circūdat, & circūdando implet, & sustinēdo transcendit: & transcendēdo sustinet. Igitur repugnantia non sunt ea, quæ di- cta sunt, s. quod hoc verbum, hæc vera lux, & erat apud deum, & illuminabat omnē ho- minē venientem in hunc mundū, quia videlicet cū vbiq; sit, & apud deū erat, & in mundo erat, iam vero qd doloris, qd habet conquestionis, quod cū dixisset, & mundus per ipm factus

L. lucæ. 4
Iohan. 6
Marc. 6
Mat. 23
Iohānis
q̄ alioꝝ p̄
pheteꝝ
Iohan. 1
L. uc. 3
1. Cor. 13
Cur dñs hic
Nō erat il-
le lux
Vnā illūmi-
natio chri-
& spūs sc̄i
Coloss. 1
Luc. 2
Iohā. 4
Chro illu-
minatus
Verbū dei
sit apud deū
& in mūdo,
quia vbiq;

Ingratitudo & casus primorum parentum Gene. 3

In propria venit ad semē .f. Abrahę Hebręo. 2

Quo venit

Matth. 21 Vineam dñi domus Isrl. Elai. 7. Plal. 79 Mali agricolę colę illius vineę Matth. 21 Lucę. 20

Gentes est maxime ceperunt Plal. 17 Roma. 10. Hebrę. 13 Ephe. 2

Quomodo recipitur

Quid crecere in nomine eius Plal. 2 Ephe. 2 Osee 1 Roma. 9 Nō gloriā dñi de sanguinibꝫ & sanctitate parentum Matth. 3 Caro pro femina Gene. 2 Malach. 1 Roma. 9

factus est, protinus adiunxit: L & mundus eum nō cognouit. J O cęcitas, d ingratitude, Ingrati nanq; primi hoies clauerant, dum se aperire putabant, oculos suos promittente mendacij patre diabolo, q; si transgredierent mādatur, aperirent oculi eorꝫ, fierentq; sicut dñi, scientes bonum & malum. i. haberent, quod solius dei est, sciētiam vniuersorum. At vero econtra cęcati sunt, suamq; cęcitatē posteris suis hęreditariam dereliquerunt: vt p cęcitatē eum non viderēt, qui in mundo erat, & p quem mundus factus est, cuius sciētiaē coęquari procaciter affectauerant, & p ingratitude eum nec de tantillo, quantū ex opibus illum cognoscere poterant, sicut deum glorificaret, aut grās agerent. Quod ergo ait, & mundus eū non cognouit. Exclamatio dolentis est. Amplius autē & hoc qd sequitur: L In propria venit, & sui eum non receperunt. J In propria nanq; venit. f. in hunc mundum, qui p ipm factus est, vel in eo, q; apprehendit semen Abrahę, de quo propagatus peculiaris illi fuerat populus Israel. Apphendens em̄ semen Abrahę, i. assumens carnem de femine Abrahę, in propria venit, dum in gente illa cōuersatus est cum hoibus, quam si bi magnis in propriam hęreditatē acquisierat beneficijs. ¶ Venit autē non localiter, de us quippe est: vnde & constat q; ubiq; est. Venit sane non de loco ad locum transeundo, sed qui erat inuisibilis, visibilem se exhibendo. Nam in mundo erat p diuinitatē, cuius est esse vī manere; venit autē in mundum p humanitatem, cuius est ire, & de loco ad locum transire. L Et sui (inquit) eum non receperunt. J Parum est, non receperunt, insup & occiderunt. Nam qui sunt hi sui, nisi maligni illi & male pdendi agricolę qbus ipse suam locauerat vineam? ¶ Aprius nanq; sic accipit, in propria venit, vt vineam illam intelligas, de qua scriptum est p prophetam: Vineam em̄ dñi exercituum domus Israel est, quam iuxta Psalmitam de Aegypto trauulit, eiecitq; gentes, & plantauit eam, Cui sepē circū dedit, q; videlicet vrbes muratas, vel angelorꝫ p̄sidia p̄stitit, fodit in ea torcular, & turrim & difcauit, i. altare & decus templi, in ea sola gēte habuit. ¶ Cum ergo ad hanc vineā suam missus est, dicente patrefamilias: Verebunt filium meum, in propria venit, sed mali agricolę, mali operarij legis, non receperunt eum, imo eiecerunt eū extra ciuitatē & occiderunt animosus & nequius quā seruos eius, id est, iustos & prophetas occiderunt; L Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestātē filios dei fieri, his q; credunt in nomine eius. J Vniuersali quidē enuntiatione dixit, sui eū non receperunt, sed non vniuersaliter dixit, aut dicere debuit: nemo suorꝫ recepit eum. Nam aliqui suorꝫ receperunt eū. Et quod maiori grā dignum est, cum scirent se quoq; sibi eieciē dos esse propter gnouerant, f. de vniuersitate gentium innumerā ad eū confluerūt extra vineam suā profectum, & suo sanguine cruetatum, qui & subiectis humeris deuote impositum ad suum transfulere diuersorium. Quotquot ergo (inquit) receperunt eum, quotquot exierunt ad eum extra portam passum, quotquot de gētibus, quę illum non cognouerant, ad eū currerunt, & impropertū eius portare non erubuerunt, dedit eis magnam potestātē, in ciuitate potestātē, f. posse filios dei fieri, cum prius dei fuissent inimici. Talem ille potestatem dedit ijs, qui receperunt eum. ¶ Quid sit autē recipere eum, ne nimis laxę accipiantur, diffinit euidētius, adiungēdo: L His qui credunt in nomine eius. J Ac sic dicit, non te cō inducentibus, aut cibum apponentibus, potumq; miscētibus, & sic solummodo recipiētibus ista potestas datur, vt filij dei efficiant. Nam talia Iudas quoq; exhibere, & diabolus esse potuit. Siquidē hoc modo caro sola reficit, Christus autē non tm̄ caro, sed & verbum est, & maxime ex eo q; dei verbum est; prædictam potestātē dare p̄t. His ergo q; sic receperunt eum, quō recipiēdum est dei verbum dedit potestātē, filios dei fieri, i. qui credunt in noie eius. ¶ Credere nanq; est semē dei verbum cum amore susceptum, im prægnata mēte portare, qd tantę virtutis atq; ptātis est, vt aię substantiā in sui vigore transferēs, de hoibus deos, de filijs irę filios grę faciat, fiatq; vt in loco, vbi dicebat, non plebs mea vos, ibi vocent filij dei. L Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. J Non ergo gloriēt quis, q; ex sanctis parentibus carnaliter generatus sit, videlicet quō gloriari solent Iudęi, q; semē Abrahę sint. Non em̄, q; illis vel illis parentibus carnaliter quis natus sit, idcirco magis aut minus computat inter filios dei. ¶ Quod maxime patet in duobus geminis Iacob & Esau. Nam cum ex eisdem sanguinibus, id est, ex commixtione eiusdē patris, eiusdē matris generati sint, cū nati sint ex voluntate eiusdē carnis, id est, femina, carnē nanq; Euangelista pro femina posuit, iuxta illud: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ex voluntate eiusdē viri, videlicet sancti & p̄iarchę magni. Cū ergo ex eisdē sc̄tis parētibus ambo nati sint, non tamē idcirco ambo prædestinati, vel vocati sunt in numerum filiorꝫ dei, sed Iacob dilexi, Esau autē odio habui, dicit dominus. ¶ Itē, ex sanguinibus Christianorꝫ parentū quamlibet fidelium & iustorꝫ, qui nascuntur filij, nascendo accipere non possunt, vt sint Christiano

Christiani; quamlibet nascant (vt dictum est) ex parentibus Christianissimis, q; videlicet parētes non ex eo, q; Christiani sint, sed ex eo carnaliter generant, q; hoies sunt, i. non per Christi gratiā, sed per carnis naturam, atq; ideo non in Christo generant, sed in Adam. ¶ Igit non minus hi qui ex circūcisiōne, q; qui ex p̄putio, non minus qui ex iustis, q; qui ex iniustis parentibus nati sunt, opus habent ad catholicam proficisci ecclesiam, cuius p̄ ministerium renascant secundum nouum Adam, p quem & verum patrem deum continent: quia videlicet prius ex qualiumcunq; parentum sanguinibus pullulando nascebant secundum veterem Adam, p quem & p̄uaricationis principem, diabolus contingebant ¶ Igitur, vt in extrema conclusione ad superiora recurat oratio, is qui (vt dictum est) illuminat omnem hoiem venientem in hunc mundum, qui sese recipientibus, talem dedit potestatem, vt filij dei fiant, is ipse erat lux vera, Iohannes autem in cuius minorationem hæc dicta sunt, quia tantus erat, vt putaret esse lux vera, testimonium ad quod venit, de hoc eodē lumine, a quo & ipse illuminatus est, p̄hibeat. Ad hoc enim illum hic Euangelista Iohānes (vt supra dictum est) ascit, vt ram suo, q; illius testimonio lucē veram possit defendere, aduersus tenebras, quę noluerūt illum comprehendere. Prosequit ergo de verbo quod ceperat, dicens: L Et verbum caro factum est. J Vt audiat Cherintus & ceteri Antichristi qd coniunctio &, quę hic ponit, sibi velit: continuandum est sic: Dixi superius in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, & omnia p ipm facta sunt. Ad idē regressus, postq; alium testem ascit: Et verbū caro factum est. Ergo audiant pupilli, audiant posthumi, generosam antiquitatem patris sui. Audiant & sciant, quia p Ch̄m omnia facta sunt, & quia p ipm factus est mundus, q; mundi origine tanto iunior dicebat, vt ante Mariam fuisse negaret ab hæreticis & Iudęis, nobilitari filiorꝫ inuidentibus. ¶ Cum autem audimus, quia verbum caro factum est, non idem esse quis arbitret, ac si dictum esset, verbum in carnem versum est. Nam hic sensus hæreticus est, hæc expositio a fide aliena est. Non em̄ verbum in carnem versum est, sed assumēdo carnē carnalibus condescendere dignatus est. Et sic dictum est verbū, quod erat apud deum, caro factum est. Quō tu quoq; dum loqueris, recte dicere potes, verbum, quod erat in anima mea, vocale factū est. Quō ergo voce tua proficiscente de ore tuo ad aures alienas idipm verbum tuum in corde tuo p̄manet, quod p̄ auditum in alterius quoq; mentē profectum est: sic & verbi carne visibili ad publicos aspectus prodeunte, verbum ipm in corde patris totum p̄manet, quod totum nihilominus p eandem carnem ad nos transfusum est. ¶ Ita verbum idem totum in patre, totum in carne, attingens a fine vsq; ad finem, idem a corde patris, vltra vel supra quem nihil est, quasi trames aquę immēsa de fluuio trans vniuersos angelorꝫ ordines descendens ad carnem nostrā, vltra, vel infra quā propter p̄ctm̄ in sepulchro putrescētē, abiectius nihil est. ¶ Illud quoq; non p̄teritū dum q; hic cum nomine vel substantia carnis anima quoq; rationalis omnino debet intelligi. Nō em̄ sicut Apollinaristę hæretici suspicati sunt, verbū dei sine anima carnē assumpsit, ¶ Venit quippe saluum facere quod perierat, totus autem homo perierat. Totus reuera, id est, & in corpore, & in anima. Nam in corpore mortalis, & in anima iam mortuus, & in vtroq; æternaliter erat damnatus. Vt ergo totum saluaret verbum, totum nihilominus hominem, i. carnem & animam rationalem assumpsit. Alioquin, si solam carnē sine anima verbum deus suscepisset, vbi radicem suam fixisset? Solus quippe rōnalis sp̄s capax eius ē. Siquidem verbum hoc ratio est, sapientia est, quam singuli quoq; homines, quātum ea participant, non nisi mente vident, non nisi anima complectunt. Multo magis ergo verbum vniuersum, quando carnem suscepit, congruum sibi exceptorium, id est, animam rationabilem non omisit. Abfit suspitio hæc a corde, abfit ab ore omnium in verbo incarnato spem habentium. In anima quippe maxime scriptura illa facta est a deo patre verbum bonum eructante, de qua ipse in Psalmo: Lingua (inquit) mea calamus scribę velociter scribentis. Inscripta nanq; est veræ & integrę hominis naturę vera & p̄fecta verbi huius natura, id est, coniuncta in vnitatē p̄sonę absq; confusione vtriusq; substantiæ. ¶ Sic sic effectum est præclarum illud electrum, humani generis pretium atq; ornamentū in quo & diuinitatis aurum nihil de suo fulgore pdidit, & humanitatis argentum augmentum sui decoris obtinuit. ¶ Igit quod ait: Verbum caro factum est, idem est, ac si dixisset, deus homo factus est, more, f. eo, qui in scripturis v̄ratas est. Solet em̄ nomine carnis in rerum totus homo significari, vt ibi: Et videbit omnis caro salutare dei, sicut econtra, p̄ animam totus homo significatur, sicut scriptum est: Descendit Iacob in Aegyptū in animabus septuagintaquinq;. ¶ Ergo deus homo factus est: L & habitauit in nobis. J In nobis plane per omnia, vt pote de suis inuisibilibus ad nostra visibilia profectus. Primū in vera natura nostrę carnis, in cunctis humanę naturę legibus, habitauit in nobis, Nam hoc solummodo excepto, quod puerpera non secundum morem vniuersę carnis ex virili uti nobis semina-

Ex christiatis nō gñatur christiatis. i. filius dei Renascēdo Christiani fiunt

Epilogus

Verbū eter nū caro factum est

Verbū nō est verbum in carnem

Verbū & i p̄re & i carne totum. Sap. 8 Caro hic eia aia 3 cō phendit Lucę. 19 Verbū, eo q; hōmīnē assumpsit

Plal. 44 Elec̄tri ex auro diuinitatis & argēti hūanitatatis Et caro & aia p toto hoie quicq; ponit Lucę. 3 Actorꝫ. 7 De phō facta natura nostrę carnis, in cunctis humanę naturę legibus, habitauit in nobis, Nam hoc facta habitauit in nobis

Verum nō phatāstici corp⁹ Chri ex virgine
Duplex horror vn⁹ a sensu, ali⁹ a rōe
Nō horru it⁹ bñ⁹ gl nis vterū.
Verbū caro factū oia hūana pter p̄t̄m subijt
Psal. 18
Galat. 4
Luc. 2
Matth. 4
Luc. 4
Matth. 26
Iohan. 7
Philip. 2
Glia mlti culos⁹ Chri
Iohan. 2
Matth. 20
Luc. 17
Matth. 8
Iohā. 11
Matth. 12
Iohan. 6
Matth. 9
Luc. 9
Matth. 14
Iohan. 6
Matth. 17
Luc. 24
Matth. 16
Iohan. 20
I. Iohan. 1
Ioh. 21
Mar. vltio
Actoꝝ. 1. 2
Euāg. Ioh. testimonio sum tūris
Matth. 11
Ioh. Ba. imo illo testatur veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus vestitus erat, stat fortis in alto monte positus, vbi amplissime patebat magnis & crebris venti vehementis incurSIONibus, nec frangendus aduersis, nec flexus laudibus suis. Non enim delectatus

femine conceptum hoīem ædidit, nec partu violata est, sed virgo ante partum, virgo per māstr, & post partū, hoc sane excepto, toto ordine suo vera hoīs natura cucurrit. Quod si Iudæus vel detestandus calūniator Manichæus, dicēdo, si virgo peperit phatāma fuit consequens est, vt primos hoīm parentes, s. Adam & Euam, q̄ carnalibus caruere patribus, non veros, sed phantasticos fuisse hoīs arbitrent. Longius quippe est, à natura nobis vītata formari hoīem de terra, q̄ concipi de fœmina. Mirabilius est, plasmari virum de inanimata & insensibili materia, q̄ generari virum sine viro de animata & sensibili, imo & rōnali substantia. Illud q̄ dem mirabilius, hoc autē est venerabilius. Illud diuinæ ē potētia, hoc opus potentia, pariter & gr̄a. ¶ Iam q̄dam omnino abhorrent, q̄ sanctus sanctoꝝ de⁹ potuisse pati credit, vt fœmineis clauderet visceribus. ¶ Sed (q̄so) num sciunt ipsi modum sui horroris? Est em̄ horror, alius qui à rōne, alius qui à sensu proficiscit. Si q̄dem à rōne est, q̄ vitium in comparatiōe virtutis phorrescimus, cum tamen secundum sensum magis interdum vitio q̄ virtute delectemur. A sensu autem est, q̄ serpentem magis abhorremus tangere q̄ lapidem, cum tamen secundum rōnem animatum & sensibile corpus serpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter p̄feramus. Quoniam ergo modo fœminea phorret viscera, sensu an rōne? Sensu vtiq̄ non rōne, quia videlicet ratio nullam substantiam vel naturam nihil omnino eorum quæ fecit deus, potest abhorre, ¶ Deus autē vel verbum eius, cum sit ipsa ratio, nullis nostris sensibus afficit, nullam omnino creaturam vel naturam, quam procul dubio nemo alius quā ipse fecit, sed solum naturæ vitium auersat & odit. Multo magis ergo, q̄ in corrupta viscera virginis, non abhorruerit, fideliter & pie credere expedit. ¶ Habitauit igit in nobis verbum deus, & in illo fœmineæ sacreto naturæ, de quo nos non sine p̄tō processimus singuli, nouem mensibus absq̄ peccati contagione hospitatus est. Inde tanq̄ sponfus de thalamo suo procedens, & in sole ponens tabernaculum suum, habitauit in nobis, tenera vt infans circūdatus carne, & vagitus emittēs infantia, factus sub lege, sub diujsq̄ Ioseph & Mariæ, circūcisus & tanq̄ p̄tōr legali hostia mundatus, passus famē & fraudes tentatoris p̄ferens, p̄secutiones quoq̄ hoīm sustinens, & contristatus vsq̄ ad mortē, de loco ad locū fugiēs, ad extremū autem factus obediēs vsq̄ ad mortē. Sed hæc humilitas infirmitatis quem ad finem tandem puenit? Sequit̄: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à p̄re. ¶ Gloriam (inquit) eius vidimus, quam & idcirco attestari possumus, q̄a vidimus, & ab eo signo videre cepimus, quo aquas in vinum conuertit, ad nuptias inuitatus. Hoc em̄ fecit initium signoꝝ coram discipulis suis, & manifestauit gloriam suam. Deinde vidimus cæcos oculos illuminantem, lepram tactu suo fugantem, febres depellentem, putres mortuos suscitantem, linguam constrictam, & surdas aures referantem, sup vndas ambulantē, vētos sedantē, fluxū sanguinis constringentē, & multa milia de paucis panibus saturantē vidimus & transmutatæ faciei eius, reuelandam ipsis angeloꝝ choris, gloriam. Vidimus ad extremū, quod maximū & gloriosissimū est, à mortuis resurgentem, vidimus in manibus & pedibus eius fixuram clauoꝝ, vidimus (inquam) & inspeximus, palpauimus & manus nostræ contrectauerunt latus eius lancea confixum, manducauimus cum illo & bibimus, & in cælum gloriose ascendentem vidimus, & promissum ab illo paracletum, sp̄m sanctum accepimus. ¶ Hanc gloriam eius vidimus, gloriam quasi vnigeniti à patre, id est, tantam gloriam, quāta nullus omnium dei filioꝝ glorificari dignus habitus est. Nam cæteri filij dei omnes adoptati sunt, hic genitus, imo vnigenitus est. Cæteri sunt omnes filij per gr̄am, hic vnus & solus p naturam. Iure ergo hic speciosus forma præ filijs hoīm, differentē præ filijs oibus habet, quam vidimus gloriam. Supremam tandem huius capituli audiamus conclusionem. Quam gloriosum illum vidistis? L Plenum (inquit) gratiæ & veritatis. ¶ O magnum p̄coniū, magnū & fidele testimoniū, Quæ rebas cuiusmodi esset illa vnigeniti gloria? Aurum est, aurum veb, dignū nostræ captiuitatis p̄tū. Hō istē diues & nobilis de thesauro altissimi produnt, corpusculum eius sacculus est auri pretiosi, tene illum dum rescinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo est talentum gratiæ & veritatis sit ponderis, hic idem euangelica Iohannis subsequenti, mox Iohannis Baptistæ testimonio declarabit, vbi dicitur est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nam sicut in proemio dictum est, hi duo testes in hoc euangelio loquuntur, nec tam historie paries textitur, quā testimoniorum tūris inexpugnabis erigitur. Ait ergo Iohannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, dicens: Hic est quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat. ¶ Iohannes Baptista, qui, sicut de Ioh. Ba. imo illo testatur veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus vestitus erat, stat fortis in alto monte positus, vbi amplissime patebat magnis & crebris venti vehementis incurSIONibus, nec frangendus aduersis, nec flexus laudibus suis. Non enim delectatus

status famæ magnitudine, maiorem se q̄ est æstimari patitur, ipm esse Chm existimantibus turbis, quem solum nunc euangelista dixit plenum gr̄a & veritatis. At ille q̄ dem gratiæ minister erat, sed fons plenæ gr̄a non erat. Verax quidem ac fidelis erat, sed ipsa veritas non erat. Quod si vellet, & gauderet videri quod non erat, neq̄ gr̄a particeps, neq̄ veritatis cōsors extitisset. Stans ergo, fortiter (vt dictum est) radicibus firmis, nihilq̄ motus inanibus ventis, tanq̄ cedrus Libani, totam populare auram magno clamore reliquit, & dicit: Hic est quem dixi: Qui post me vēturus est, aī me factus est, q̄a prior me erat. ¶ Vt p̄ testimonium Iohannis maxime confirmet Euangelista, hoc quod nouissime dixit, plenum gr̄a & veritatis. Idcirco hæc p̄ anticipationem intulit. Nam postmodum narraturus est, qñ vel vbi Iohannes dixerit ea, quæ se de illo dixisse nunc asserit. Hic (inquit) q̄ medius vestrum stetit, quem vos nesciebatis, hic homo ipse est, quē dixi vobis, s. in Bethania trans Iordanem, vbi eram ego baptizans, quādo misistis sacerdotes & Leuitas, vt interrogaretis me, tu qs es? Tunc em̄ confessus sum, q̄a nō sum ego Christus, & dixi de hoc, qui medius vestrum stetit. Qui post me venturus est, ante me factus est, &c. ¶ Post Iohannem venisse dñm secundum carnem in hunc mundum, nulli dubium est, quippe cudo conceptio dñicam annuntiationem, & nihilominus natiuitas sex mensibus dñi præcesserat natiuitatem. Ergo q̄ ait Iohannes de illo, ante me factus est, ad carnis facturam, quam verbum assumpsit, referri non p̄t, quia sicut iam dictum est, vix illa carne caleare se diuinitas cœperat, & illic p̄co eius exultauit clausus, tanquam gestiens materni vteri fores erumpere, & illum mox post se venturum nuntiare. ¶ Hoc sciens Arrius, hostis fidei, inimicus gr̄a & veritatis, dictum hoc ab ore Iohannis præripit: vt pote qui insidias in abscondito quasi leo in spelunca sua, insidiat vt rapiat pauperem, & trahendo ad se, scindat Chri populū. Dei nanq̄ filium facturū esse contendit, & ideo dictum hoc, ante me factus est, in defensionem suæ p̄fidia festinus inuadit. Sed vere furore cæcus qd sequatur non attendit. Nam iuxta sensum eius subuersum, quē locum habet ratio, quæ subiecta est q̄a prior me erat? ¶ Iam q̄ vt manifestus fiat, q̄ inconuenienter, imo violenter Iam hæc detorqueat, interit cum sensu eius Iohannem p̄cunctari libet. Quare ante te creatus est ille, d Iohannes? quia prior me erat, inquit? Quæ est hæc ratio? Ideo creatus est ante te, quia erat prior te? An idcirco clamas, & de ipō testimonium phibes, vt iuxta Arriū creaturam illum esse annunties, & tam concinnā rōnem propositioni tuæ subijcias? Vane ergo impius fuit, q̄ tam fragili ramusculo innixus, tam profundum p̄cipitiū subter se non metuit. ¶ Nam si Iohannes iuxta sensum eundē, quo dixit, ante me factus est, p̄senti vel futuro tpe vti voluisset, dixisset, aī me fit, vel aī me fiet. Idē est em̄, ante me factus est, ac si dixisset, maior me effectus est, q̄a videlicet eodē sensu hoc dictum est, me oportet minui illum aut crescere, vel illum quod in figura eius dixit Daniel de lapide, q̄ abscisus de monte sine manibus, statuum comminuerat. Lapis autem (inquit) creuit & factus est mons magnus, & impleuit orbem terrarū. Lapis etenim Christus, qui cōparatione Iohannis paruus videbat, & sup Iohannē, & sup omnes eiusmodi montes magnus factus est. Igitur qui post me (inquit) venturus est, qui post me vobis p̄dicaturus, vosq̄ post me in spū sancto baptizaturus est, ante me factus est, ante me positus, maiorq̄ me effectus est, me minora-to creuit, me comite rex magnus incedit. ¶ Et hoc iure, q̄a prior me erat. Prior me longe, non q̄a secundū carnē ante me natus sit, cum ego sex mensibus natiuitatē eius p̄cesserim, sed inde prior me erat, q̄a apud deum erat, q̄a deus erat. Nam si vis scire, q̄a tanto prior me erat, audi quidētius. Et de plenitudine eius oēs nos accepimus. ¶ Omnes oīno. s. quicunq̄ illuminandi in hunc mundum venimus omnes propheta, vniuersi patriarchæ, omnes omnino quicunq̄ missi sumus, quicunq̄ donum aliquod de sursum accepimus. Ecce quomodo sibi consonant maxime tubæ duum testamentorū, hic Iohannes p̄cipuus euangelista, & ille alius Iohannes maximus propheta. Ecce quō sese duo Cherubin mutuo respiciunt veris vultibus in propitiatorium, hic in noui testamēti capite, ille cōsistens velut in extremo veteris instrumenti margine: hic Euangelista & Apostolus, ille patriarchæ atq̄ propheta, nouissimus. Veris quippe vultibus in propitiatorium. i. in tentis animis ad phibendum Christi testimonium, qui est propitiatio peccatoꝝ nostrorum, mutuo sese respiciunt, q̄a videlicet idē sentiunt, cōsonā dicunt. ¶ Nanq̄ hic ait: In principio erat. Ille subiicit: Prior me erat. Hic dicit: Erat lux vera quæ illuminat omnem hoīem venientē in hunc mundū. Ille autē, & de plenitudine eius nos oēs accepimus. Hic plenum gr̄a & veritatis. Ille autē gr̄a & veritas p̄ Iesum Christum facta est, inquit. Ergo (vt dictum est) mutuo sese respiciunt, & facies eorum similes sunt, ita vt ex alterius visione promptum sit, & alteræ agnoscere. ¶ Igitur quod hic supra dixit, in principio erat, idē est, quod ille nunc ait: prior me erat, magna & decēti grauitate contentus sic dixisse, cū & ipse dicere potuisset: In principio erat, Sufficit enim hoc modicū mediocris enun-tiatio

Testimoniū Ioh. Bapt.
Chrs scdm carnē p̄ta hānē venit Luc. 1
Insidias Arrius hoc dicit. o. h. Ba. p̄st. Ante me factus ē P̄sal. 9
Nō q̄drat ad sensum Arrii ratiō textus
Aī me factus est, maior me effectus Iohan. 3
Danie. 2
Quia prior me erat
Oēs pphe tæ & p̄iat chē de chri plenitudine accepit. Iacobi. 1
Duo Iohā nēs sicut duo Cherubin Exod. 37
Hebræo. 9
I. Iohā. 22
Cōsona vtriusq̄ testi monia Chrs an Ioh. Ba. & an Mariā

tionis flabellum, ad abigendas muscas hereticorum, qui Christum fuisse negant ante Mariam partum vel conceptum. Proposito namque a Iohanne Baptista sic dicentem: Prior me erat, assumit protinus conscientia fere omnis Iudaea. Sed tuus exortus, illius exortu, totis sex mensibus prior erat. Concludit vniuersa Christianitas, Ergo Christus, eodem exortu suo quo secundum carnem exortus est, vel eodem conceptu quo conceptus est, prior erat. Sufficit igitur aduersus fordes haereticas dixisse Iohannem, prior me erat, quia si ante Iohannem extitit, ab utero Mariae Christus initium existendi non habuit. Quod si te altior enuntiatio delectat, & in hoc tanquam coelesti modulamine iuuat magis acutas quam graues audire chordas, ecce altior-

De plenitudine eius nos omnes accepimus

Luc. 1

Iohan. 1

Oes prophetae

et patriarchae

et reges ab eo

acceperunt.

Ioh. 4

Moses quoque

ab eo accepit.

Iohan. 9

Exodi. 7

Psal. 137

Psal. 77

Exodi. 32

Iohan. 7. 8.

Christus est verbum

& sermo ad

prophetas

Psal. 81

Gratia pro

gratia

Hebraeo. 7

Lucrosa

gratia commutatio.

Lex gratia

hic dicitur

Deuter. 9.

Gene. 17

Exodi. 33

Gratia est deum

prohibere iuramentum

et promissum

Gene. 12. 17

Gratia euangeli-

Et de plenitudine eius (inquit) nos omnes accepimus. Hoc profecto altius sonat. Nam si omnes impleuit, & oibus procul dubio prior erat, Sed quod est illud, quod de plenitudine eius omnes accepimus? Vtique, ut cetera nunc omittam, totum illud ab ipso accepimus, vnde vobis mirandi apparemus, vnde precipue ego Iohannes videor magnus, quod sum ex utero, semel & sterili comitantibus prodigijs progenitus, quod sum lucerna ardens & lucens, ita vt in lumine meo vos exultare volueritis, dicentes: Magnus hic est: Christus hic est. Ita nos omnes ab illo accepimus, singuli iuxta beneplacitum eius, vt alij ex nobis prophetae spiritus digni alij patriarchae magni, alij reges electi inuenti sint, fide preclari, iustitia insignes, longanimes in spe obediens in preceptis, creduli in promissionibus, futuroque praesentis, verbo potentes, miraculis effulgentes. Plenus quippe erat, vt nunc est gratia & veritas. Vnde & eiusdem gratiae diuidua nobis fluente de semetipso viuo fonte profudit. Non enim sic plenus erat infusionibus aliunde petitis, sed sicut fons ex proprijs venis erat, imo est plenitudo in vita aeterna saluetis. Ne ergo dicatis, Moyse locutus est deus: hic autem nescimus vnde sit, Moyse enim & ipse vt pote vnus ex nobis de plenitudine huius, hoc accepit, vt constitueret deus Pharaonis, vt eodem Pharaone superato totaque Aegypto pro caesa plagis diuersis, tandem diuideret mare rubrum in diuisiones, & educeret Israel per medium eius, & acciperet panem de caelo; & aquam de petra interrupta in eremo, & hic est illa manus domini, cuius digito conscripta legem ille accepit in tabulis lapideis, & de hoc eodem ille scripsit, Ne ergo dicatis illi, quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti: quia videlicet, antequam Abraham fieri, hic erat, imo est. Nam hic ipse verbum domini est, quod ad Abraham vel ad omnes sanctos prophetas factum est. Omnino vniuersi nos, quibus dicit spiritus sanctus, Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes, de plenitudine eius accepimus hoc ipsum quod dii vocamur: quia videlicet ex eo dicti sumus dii, quod factus est ad nos sermo dei. Hic autem ipse sermo dei est. Ex ipso igitur (vt dictum est) accepimus hoc ipsum quod dii dicti sumus. Sequitur: Et gratiam pro gratia quae per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Oportet haec quae dicta sunt, sic intelligi, vt quae maxime currat expositio cum presenti intentione Iohannis clamantis, & de Christo testimonium phibentis. Nam potest quidem & sic accipi, Accepimus gratiam pro gratia, scilicet gratiam aeternae salutis, pro gratia fidei praesentis, ad quam nos gratis, id est, nullis nostris precedentibus meritis, per praedicatores suos ipse vocauit, & gratuita peccatorum remissione iustificauit, sed vt dictum est, ad praesentem Iohannis intentionem, propius accedendum est. Est autem haec eius intentio, vt & sibi & omnibus sanctis, ipsi quoque legislatori Moyse dominum Iesum praeferat, omnibusque aduentum eius necessarium fuisse ostendat, eo quod lex, quae per Moysen data fuerat, neminem eorum ad perfectum adduxerat. Ait ergo: Et gratiam accepimus pro gratia, ac si dicat: Antequam veniret per corporalem praesentiam, de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam & eo per carnem apparente, pro eadem gratia accepimus gratiam. Accepimus autem meliorem gratiam pro bona gratia, quia videlicet bona quidem gratia legis, sed quia nihil ad perfectum adduxit, hic veniens adiuuantem dat gratiam euangelij, sicut commutatio lucrosa, velut si quis iubeatur omittere argentum, vt accipiat aurum, fastidire aquam quamuis limpidissimam, vt vinum bibat optimum. Legem autem gratiam hic recte vocari, facile comprobari potest. Dicit enim gratia, quod sit gratis data. Gratis autem, id est, nullis praecedentibus meritis, datam esse legem vel cuncta dei beneficia populo priori testat Moyses cum dicit: Scito igitur quod non propter iustitias tuas dederit tibi dominus deus tuus terram hanc optimam in possessionem, cum durissimae ceruicis populus sis. Sed dicit aliquid, iam erat debitum: quia iurauerat deus patribus israel, quod daret illis terram fluentem lac & mel, iustumque erat vt verbum suum vel iuramentum quod iurauerat, impleveret. Querimus ad haec, vtrum hoc ipsum, quod iurauit, gratis an ex debito iurauerit: & procul dubio fatendum, quia non ex debito, sed gratis iurauit, gratis promissit. Gratis oino Abraham ceterisque patribus apparuit, vel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem iuste priuauerat gloria paradisi, nihilque debens cunctis hominibus, vt pote patris abiudicati filijs, iuste faciem suam absconderat ab eis. Haec est ergo anterior gratia, quae & simpliciter gratia dicitur, sequens autem euangeli-

gelij gratia, non simpliciter gratia, sed gratia & veritas nominatur. Hanc autem scilicet gratiam & veritatem commutatam esse pro gratia Moisaicae legis, testatur ipse Iohannes qui haec dicit. Nam cum promississet, & gratiam pro gratia, protinus adiunxit exponens quid dixerit: Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et si queras, in dicitur gratia & veritas Iesu magis proficit quam lex Moysi, protinus subdit: Deum nemo vidit vnquam. Ecce imperfectio legis, quia videlicet nemo vnquam per illam ad visionem dei rediit, quam in peccato Adae totum genus humanum perdidit. Moxque sequitur: Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Ecce perfectio gratiae & veritatis, deum enim filius enarrauit, vt pote plenus (sicut iam dictum est) gratiae & veritatis: quia per suum sanguinem aditum aperiendo deum hominibus manifestauit. Igitur in eo quod dictum est, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Sensus hic rite proleget secundum intentionem Iohannis clamantis & testimonium de Christo perhibentis, quia videlicet multum ad cognoscendam eius plenitudinem proficit, scire quod accepit ab illo populo eius primo gratiam, id est, legis & prophetarum scientiam, per quam haberet veri dei notitiam, gratis sibi data: ac deinde gratiam pro eadem gratia, id est, veritatem pro figura, rem pro umbra, spiritum pro litera. Sic enim gratia & veritas per Iesum Christum facta est, gratia videlicet, quia cum essemus inimici, cum essemus, inquam, ipsi quoque Iudaei, sicut Apostolus testatur, natura filij irae sicut & ceteri, reconciliari sumus deo: per mortem filij sui, scilicet eius de Iesu Christi. Nullo modo namque melius hic accipimus gratiam, quam vt intelligamus nostram cum deo reconciliationem per Christum factam. Haec autem gratia vel reconciliatio in legis caerimonijs, Verbi causa, in immolatione paschalis agni, ceterisque eiusmodi figuratur tantum, non etiam coferebatur: quia videlicet quauis iusti vel sancti patres, omnes vbi dormierat apud inferos, licet in magna securitate & beata spe, detinebant. Neque per vllam legis illius iustitiam paries inimicitiae solui poterat: quoad videndam gloriam dei, ob culpam paternam praenauaricationis, impediabantur. Vnde & subditum est: Deum nemo vidit vnquam. In passione vero Christi paries ille solutus est, quia peccati chirographum cruore eius deletum est. Qui & veniens, inquit Apostolus, euangelizauit pacem his qui longe & his qui prope erant, id est, Iudaeis qui per prioris legis gratiam, propinqui, & gentibus qui per veritatis ignorantiam ab eo fuerant inimicum longinqui. Vnde postquam dixit: deum nemo vidit vnquam, protinus adiecit, vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit: Qui est in sinu patris: O quanta celsitudine, quanto decore patre rursus contingit, filium testificans, praesens columna veritatis dixit supra, quia prior me erat, nunc de eodem repetens qui est in sinu patris, inquit. Haec ita omnino dicta sunt, ac si dixisset, quomodo de suo dixit euangelista: In principio erat & apud deum erat. Non satiatur oculus visu & auris auditu. Oculus videlicet eius, qui iuxta Esaiam cernit terram de longe, Et auris eius qui cum Iezechiele audit interiorius ab animalibus sanctis sonum alarum quasi sonum sublimis dei. Hunc ergo sonum tam sublimem attento quae so discernamus auditu, quia non frustra sic dixit, qui est in sinu patris, cum dicere potuisset, qui est apud patrem. Non enim nihil habet momenti dictio huiusmodi, imo per maximum reddit audientis splendor diuinae pulchritudinis, praesertim in hoc fortissimo themate quo in summo negotio legis & gratiae quaedam fit comparatio siue oppositio, non sicut boni & mali, sed sicut perfecti & imperfecti, videlicet, vbi dictum est, quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc supremo clamore velit insinuare praeco gratiae & veritatis. Quae rebus vnde haberet Iesus Christus, vt faceret quod facere non potuit Moyses, quia de causa solus esset electus de tot millibus, qui gratiam & veritatem inter deum & homines restitueret, id est, inimicitias solueret, pacemque reformaret. Ecce respondet tibi quia ipse est in sinu patris. Quid potuit, est in sinu patris? In summa diligetia, in cura & custodia diligentissima est dei praesentis. Ad quod videlicet vt peccatum illud inuenire non possit, quod omnes homines inuenit ab initio seculi, quod omnes omnino animas persequens, inuenit foris & comprehendit vnquamque in mensuris suis. Foris inuenti sunt, quia videlicet proiecti sunt, testante Esaiam, & dormierunt in capite omnium viarum sicut bestia illaqueata. Quomodo ergo possent abiectos in gratiam reducere proiecti, soluere vinculos illaqueatos? Propter quod paulo superius cum dixisset idem propheta: Consurge Hierusalem quae bibisti de manu domini calicem irae eius, subsequutus adiunxit: Non est qui suscitaret eam ex omnibus filijs quos genuit, & non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs quos enutrit. Quia videlicet omnes, vt praedictum est, exierat de sinu gratiae dei, cum peccato primae praenauaricationis nati, & insuper actualibus peccatis nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni & iusti. Hic autem foras non abiit, foris non stetit, foris non sedit, quando regionem nostram introiuit. Adam nesciuit, serpens ignorauit. Eua nec delectata est, nec doluit, sed solus pater deus virginis conscius fuit. Qui modo modo filium hunc, & in vterum eius misit, & in sinu suo continuit, quem & nunc & semper

gelij etiam veritas dicitur.

Euangelium perfectius lege.

Ephes. 2

Exod. 12. Ephes. 2. Ter Christum reconciliatio nostra.

Coloss. 2. Ephes. 2.

Esa. 33. Ezech. 10

Christus fecit quod Moyses facere non potuit. Coloss. 1.

Esa. 51.

alij, sustinetur.

Gratia & veritas per Iesum facta est. Psal. 44

Psal 81

Diuinitas Christi forma, non formata.

Testis Iohannes Baptista contra Arianos. Math. 13

Diuina inspiratio venit Iohannes Baptista dicere. Luc. 3

Quo Iohannes Baptista nesciebat Iesum. Luc. 3

per tanta custodit cura, tanta cofouet diligentia, vt tentator diabolus, nulla vnquam inueniat eius vestigia, ignoret vnde veniat, nesciat quo vadat. Quia ergo sic est in sinu patris, quia peccatum non fecit, nec aliunde contraxit, idcirco ad reconciliandos homines vultu patris eiusdem assistere venit, idcirco gratia & veritas per eum facta est (sicut supra dictum est) idcirco deum, quem nemo vidit vnquam, enarrauit, id est, reuelauit, videndum hominibus reddidit: hinc est illud in psalmo, quod idem pater, dum dicit, opera sua regi huic, dum lingua sua, id est, sancti spiritus potentia, veluti calamo scribae velociter scriberis, hoc verbum suum, hanc sapientiam suam, potentiamque vniuersam, humanae naturae inscribit, alloquitur eum sic: Speciosus forma patris filius hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Speciosus namque forma est patris filius hominum: quia videlicet non solum homo, sed & natura deus est. Nam & filij hominum sunt quidem aliqui per adoptionem dei, sicut supra dictum est ex testimonio psalmitae dicentis: Ego dixi, dei estis, & filij excelsi omnes. Hic autem solus per naturam deus est, solus patri consubstantialis filius est. Cuius diuinitas hic proprie signatur hoc nomine quod est forma, diuinitas namque forma est, forma vtiq; non formata, quia videlicet creata vel facta non est substantia dei, ac per hoc (vt dictum est) constat, quia non formata, sed tantum forma est, formata quippe dicuntur & sunt ea quae constant ex materia simul & forma. Verbi gratia, vt homo formatus dicitur, quia constat ex corpore & anima, ipsum quoque corpus solum, constans ex terra simul & dei plasmatura, vel etiam statua aliqua, constans ex materia lapidea vel aerea & artificis sculptura. Deus autem ex nulla constat materia, propter quod semper est idem quod est, non permutatur nullisq; subiacer accidentibus. Quapropter diuinitas non formata (vt dictum est) sed tantum forma est. Vnde Iesu Christi diuinitas proprie signatur per hoc, quod dictum est: Speciosus forma patris filius hominum, ac si diceretur: Ex eo quod deus es, speciosus & gloriosus es patris cunctis hominibus, quia puri sunt homines. Igitur dicturus, diffusa est gratia in labijs tuis, recte permittit, speciosus forma patris filius hominum, quod idem est, ac si dicat Iohannes euangelista: Idcirco plenus est gratia & veritatis, quia in principio erat verbum, & deus erat verbum. Vt sic dicat Iohannes Baptista: Idcirco gratia & veritas per illum facta est, quia prior me erat, vel quia in sinu patris est. Et hoc testimonium Iohannis quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum, tu quis es? Hoc, inquit, est testimonium Iohannis quod dixi, quod nunc perhibet, quod nunc clamatur aduersus omnes Antichristos, qui ante Mariam Christum fuisse negant, imo & perhibebit & clamabit, quod diuinitas bonis piscibus mali pisces permixti, conabuntur rumpere retia fidei. Hoc verum est eius testimonium. Quod quando vel qua causa communitus perhibuerit, iam dicam. Multum enim attinet ad rem, scire tempus & causam, praesertim, cum exinde possit dinosci vtrum ex hominibus an de caelo testimonium eius sit, id est, ea quae de Christo testatus est, vtrum ex coniectura humana, an ex prophetiae spiritu percepit. Hoc ergo dico, quia testimonium hoc quod praedictum est, tunc elocutus est, quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es? Videlicet recens a deserto venerat, vbi vitam eremiticam, imo anachoreticam duxerat, adeo secretam & hominibus incognitam, vt quando venit Christus, aut Helias, aut vnus ex antiquis prophetis, ex occultis & soli deo cognitis locis apparuisse putaretur. Quod nimirum palam suffragatur veritati, scilicet quod non ex hominibus, vt praedictum est, sed de caelo testimonium eius fuerit. Non enim fama Iesu excusus venerat, quippe qui adhuc inter homines occultus degens, nihil famosum operabatur, neque ab illo per visibilem aliquem nuncium fuerat euocatus, sed sicut Lucas refert, inuisibile diuinitatis inspiratione iussus erat, vt veniret praedicare & baptizare. Ait enim: Anno decimo imperij Tyberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudaeam, Tetrarcha autem Galilaeae Herode, & caetera vsq; factum est verbum domini super Iohannem Zachariae filium in deserto, & reliqua. Itaque nesciebat adhuc dominum Iesum secundum hominem, donec vidit eum venientem ad se inter turbas, vt baptizaretur ab eo in Iordane, & tunc reuelante eodem spiritu, quo super eum factum fuerat verbum domini, cognouit illum proprium esse templum eiusdem verbi domini, ante cuius faciem mittebatur, vt pararet vias eius. Vnde & post aliqua dicturus est: Et ego nesciebam eum, sed qui misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum dei descendentem, sicut columbam, & manentem in eo, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Non enim nesciebat venisse Christum, cum ob hoc vtiq; a deserto illum expulisset spiritus, vt veniens praedicando, & baptizando, in super & moriendo, suae coram illo praecursoris officio fungeretur. Neque ignorabat virtutem vel maiestatem eius, cum & minoris gradus prophetae non ignorauerint, imo & non minora quam euangelium scriptis quoque suis, ipsi Iohanni non incognitis, de Christo praestati sint. Sed secundum hominem nesciebat illum, vt dictum est, id est, cuius figurae vel habitus esset, aut vbi vel quibus cum hominibus habitaret. Tanto ergo fidelius, & omnia

& omni acceptione dignius est testimonium, quanto ab omni humano fauore purum, vel coniecturali presumptione constat esse liberrimum. Igitur non ab re, vti iam dictum est, testimonium positum tempore vel causa, nunc ipsa verba restant, eo quod ad idem testimonium peruenisse esse venturum, nec defecturum regem vel principem de Iuda, priusquam veniret ipse qui mittendus erat. Si enim dixerat pater ipsorum Iacob: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de scemore eius, donec veniat qui mittendus est. Iam vero sub oculis suis ea videbat, scilicet ablatum esse sceptrum de Iuda, ducemque de scemore eius, praesertim cum in regno diuiso ac dilacerato, quatuor alienigenae per partes singulas principarent. Igitur facile persuadeat poterant, vt crederent venisse Christum, ad omnem sonum arrepti semper, ac suspecti, non uimque aliquid audire cupidi, utpote iuxta carnalem opinionem suam habituri auream, ac gemmatam Hierusalem, & seculum carnale, regnumque victoriosum, ita vt iuxta prophetam capientes essent eos, qui se ceperant, scilicet Romanos, quorum sub ditione erant. Hoc statim ad praedicationem Iohannis facile suspicari poterant, in tantum vt ipsum esse Christum aestimarent. Veruntamen carnalem illorum spem non parum offendebar, quod humilitatem poenitentiae praedicabat, & genimina viperarum, faciendo fructus dignos poenitentiae, fugere a uera ira comonebat, & ita omnino regni dei leges, suis vitijs, quibus libenter inharebat, contrarias illo praedicante fore, audiebat. Miserunt, inquit ergo euangelista, ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum, tu quis es? Tu, inquit, homo tantum nominis, qui tanta auctoritate nouum baptismi ritum inducis, quem te esse dicis? Nimirum autem dire cupiebant ex ore ipsius, vtrum ipse esset Christus, sicut vulgo existimabat. At ille, nec arando erat, sicut supra dictum est, vt uero aduerso posset agitari, & a ueritate deflecti, nec homo mollibus uestitus, vt mensuram suam excedentis famae suae praecordia, quasi palpantium manus, molli assensu exciperet, veluti faciunt hi, qui in domibus regum sunt, quia potestate habentes gratulantur, quod ab adulatoribus suis beneficii uocent. Interrogatus ergo, protinus excuties hirtas animi seras, pilis camelorum, quibus exterius erat contextus, multo asperiores: Non sum, inquit, ego Christus. Verax utiq; ueritatis praeco, cauit sapienter mortiferae diuini nominis adulterium: uelut qui cum paranympsum se esse sciret, clanculum ad sponsum ueniendo, solum se esse metiri nollet. Notanda uero diligenter, non frustra ore apostolico sumpta huiusce circulocutionis exornatio, qua dicit sicut: Et confessus est, & non negauit, & confessus est, quia non sum ego Christus. Res quippe, id est, eiusdem quae in Iohanne est ueritatis & humilitatis uirtus, quae hic narrat, tanta est, ut digne elocutio eius splendentium sententiarum, quasi quibusdam oculis illustratur, ut attendamus, miremur, & eiusdem imitatione, delectemur. Nihilominus notandum & hoc quod euangelista enunciationem negatiuam, qua dicit, non sum Christus, confessionem esse affirmat, negationem esse negat. Nimirum hoc intedit, ut hoc maxime loco Iohanne Baptistam quod omnino probabile uerum est, Christi confessoris esse sententias. Nam si Christum se esse dixisset, uel ita opinantibus consensisset, eum proculdubio, qui Christus est, Christum esse negasset. Igitur ex hoc opposito satis constans est, quia dum dicit pro testimonio Christi, non sum ego Christus, uero eodem dicto, Christum confessus est: Christum non negauit, ac proinde uerum hoc loco Christi confessor claruit. Itaque fidelis Christi testis digne, ab euangelio Christi testimonium recepit, pronunciantem sic euangelica ueritate, & confessus est & non negauit: & subaudias Christum: quod profecto negasset, si aliud dixisset, quod dixit, non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dixit: Non. Iohannes, inquit, iuxta sensum uel opinionem uestram in persona Helias ille ego sum qui in igneo curru raptus est in caelum, futuro tempore reseruandus: sed sum homo alius, ante annos circiter xxx, patre ueterano & matre sterili eademque prouecta, progenitus. Sic enim distinguendum est, quia uidelicet sine ulla exceptione Heliam se esse negare non poterat. Alioquin contrarium hoc esset ueritati, dicenti de illo ad turbas: Si uultis recipere, Iohannes ipse est Helias. Nunc autem quomodo non repugnet perspicuum est. Nam quod ait, dominus ipse est Helias, mysticum esse, & egerit intelligentia sequenti sermone demonstrat, dicens: Qui habet aures, audiat. Videlicet in hoc est Helias, quod, iuxta aliud euangelij testimonium, uenerit in spiritu & uirtute Heliae, & eandem spiritus sancti gratiam habuerit uel mensuram. Sed & uitae austeritas rigorque mentis Heliae pares sunt. Ille in eremo, iste in eremo, & uterque zona cingebat pellicea. Ille quoque regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulsum est. Iste quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatus. Vel idcirco Iohannes Helias uocatur, quia sicut (iuxta Malachiam) Helias praecessurus est, & uenturus iudicem nuntiaturus: sic Iohannes in primo aduentu fecerit, & uterque, hic rimis, ille secundi paduetus nuncius sit. Itaque mysticum est, quod Iohannes a saluatore Helias dictus est. At illi mysteria non quaerebant, de persona tantum Heliae requirebant. Igitur contrarium non est sententiae ueritatis quod Heliam se esse denegat, quia proculdubio quod mysticum intellectu, ut iam dictum est, uerum erat illorum sensu,

Cur Iudaei miserunt ad Iohannem

Gene. 49

Opinio Iudaeorum de Messia. Esa. 69

Math. 3

Math. 11

Luc. 7

Math. 20

Luc. 22

Quo Iohannes est & non est Helias.

4. Reg. 2

Luc. 1

Math. 11

Luc. 1

4. Reg. 1

Math. 3

3. Reg. 9

Math. 14

Malach. 4

Marci. 1

Luc. 3

Matth. 11. Luc. 7. Ioh. virtus te, nō officio propheta erat.

Iohan. 1.

Matth. 11.

Dux spēs inquisitionis, interrogatio, & percontatio

Matth. 7. Inflatī sc̄ta pharisaei.

Matth. 11.

Esa. 40

sentu, q̄ interrogabāt, si diceret: Helias ego sum, falsum erat. L. Propheta es tu? Et respon- dit: Non. Et hoc plane verū est, licet de illo dicat dñs: Quid exitis in desertum videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus q̄ prophetam. Iohannes em̄ virtute quidem pro- pheta erat, sed officio propheta nō erat. Quod aut̄ officio propheta nō fuerit, palam fiet ex ipsa diffinitione officij prophetici, Prophetas officium fuit, verbū domini, anteq̄ caro fieret, carnem assumpturum esse, dictis præsignare, factis præfigurare. Nam & si sunt vel fuerunt plurimi, q̄ diuersis in rebus prophetiæ spiritu perdoceri meruerūt: eos tamen so- los ecclesia sancta computat in catalogo prophetarū, qui de summis rebus, id est, de verbi incarnandi mysterijs sancti spūs oraculum mente perceperunt, voce & literis mūdo an- nunciauerunt. Iohannes aut̄ non hoc modo verbo domini obsecutus est: quippe qui non in vmbra futuroꝝ, sed in veritate erat p̄sentium: neq̄ proferebat prophetici sermonem, cui attendendū esset, tanq̄ lucernæ lucētī in caliginoso loco, sed digito p̄tento mōstrabat verū solem exortū eis, qui toti auersi, mortalitatis suæ sequebant̄ occasum. Christi nanq̄ humanitati pene coæuus aderat: cuius exortū non plus q̄ sex mensibus ipse ortu suo præ- cesserat. Igitur officio propheta nō erat, recteq̄ hoc denegat requisitus, velut si dicat sp̄s s̄e paranymphus: Nō ego legatus, vt ceteri, xenia tibi vel eulogias à sp̄so tuo detuli: sed ipse sp̄sus me architriclinū vel cōsacerdotē habēs, ecce te nuptiali die cōuenit. Virtute au- tem, vel gratia propheta, imo plus q̄ propheta erat: quia videlicet p̄sentem prophetarū omniū verticem Christū contingens, ipseus mysteria prophetis familiaris no- uerat. Sed dicit aliquis: Cur interrogatus, vtrū esset propheta, cū de officio negauit, de virtute vel gratia reticuit? Videlicet quia cū hi qui interrogabāt ex aduerso consisterent, quod & paulo post euāgelista latenter innuit, cū dicit: Et qui missi fuerant, erant ex phari- saeis. Cū ergo iniqua vel insidiosa intentione starent ex aduerso, nō placuit Iohānis habi- tatori spiritui sapientiæ, vt illis alio modo respondere dignaret̄. Tantū ad interrogata re- spondit parcitate irreprensibili: quia videlicet nemo iure reprehendit, q̄ nō respondetur vltra vel aliter q̄ modus inquisitionis exigit. Duo nāq̄ modi sunt inquisitionis: Vnus, q̄ proprie interrogatio dicitur: quo solo dialectici vtuntur, quo cū aliquid inquiritur, semper aut est aut nō respondere oportet. Hoc videlicet modo nūcisti aduersarij sunt vsi dicentes: Helias es tu? Propheta es tu? Alius vero modus inquisitionis est, q̄ nihilominus proprie percontatio dicitur: quæ dialectici nesciūt, quo cū aliquid inquiri, multa ac diuersa pro vo- luntate vel sensu respondentis subiiciunt. Quo item isti tandē vtuntur, dicentes: L. Quis es, vt responsum de mus his q̄ miserūt nos? Quid dicis de teipso? Quādiu ergo hi qui si- bi sapiētes & prudētes videbātur, interrogationibus irreuerenter habitaculū tantæ gra- tiæ pullauerūt, simplici negatiōe iuxta modū inquisitionis (vt par erat) cassati sunt. Vbi ve- ro quomodocūq̄ ad percontationē descenderūt, dicētes: Quis es, vt responsum de mus his q̄ miserūt nos, quid dicis de teipso? Tūc delectis illis sacerdotibus & leuitis, hoc de se- ipso respondit, qd̄ interrogare ipsi nō noscent, quodq̄ auditū præ altitudine mysterij nul- latenus attingere, ac p̄ hoc pede sui cōtemptus cōculcare nō possent. Ait: L. Ego vox cla- mantis in deserto, dirigite viam dñi: Sicut dixit Esaias propheta. Eant nūc magistri scri- pturarū, q̄ clauim scientiæ tulerūt, profitētes penes se magistri erūt esse legis & prophetarū, eant isti, & suo sensu, si possunt, perspiciant huius lectionis suæ sacramentū, aut certe, si nō possunt, humiliter ab ipso solui postulet, à quo sublimiter est propositū. At illi sapiētes videri magis q̄ esse volunt, nescire q̄ discere malunt, nūc maxima, quādo ob hoc missi sunt, quia tales estimabantur, qui possunt comprehendere omne responsum, & de omnibus quæ dicerentur certū habere iudiciū. Ergo prauē pudentes declinant animo retrorsum, & hoc respōsum dissimulatores callidi, quasi nō audierint, surda aure p̄tereunt. Vnde & rideant paruuli, q̄bus hæc & cætera talia reuelata sunt, abscondita aut̄ à sapiētibus & pru- dentibus, qui humilem spūs altitudinē per superbiam nescientes, deiciunt dum extollun- tur & circa viles literæ sarcinulas occupantur. Ex hoc em̄, q̄ ait Iohānes: ego vox cla- mantis in deserto, ex hoc dicto solis paruulis, id est, humilibus intelligi datur, quia cōtem- poralē Christo se esse fatetur. Ac si aperte dicat: Sicut supra dixi, nō sum ego Ch̄s, sed ego ille sum, quē Esaias intentiori audiuit auditu clamantē vobis, vt paratis vias eius, quia nūc adest idē dñs, scilicet Christus. Clamo em̄ nunc vobis. Parate viam dñi: quia videlicet dico vobis, p̄nitentiā agite, appropinquabit em̄ regnū dei. Cū ergo vox hæc mea tanta sit, vt tanto ante tēpore audierit propheta tātus super custodiā suā, imo sup̄ custodiā dñi, stans totis noctibus, & si aspiciēs à longe vidensq̄ Christū, me q̄q̄ vidit & audiuit in spūs, & gaudio attonitus exclamauit, dicēs: Vox clamantis in deserto, parate viam dñi, rectas facite semitas dei nostri. Cū ecce tantus ego sim, vt de me q̄q̄ sit prophetatū, & hoies me suspicati sint ipm, quē expectatis, esse Christū: dignū est vt credatis mihi, cum vobis ostendero Christū. Sicut em̄ ad hoc sit vox, vt verbū audiat̄: sic ego ad hoc factus vel natus

natus sum, vt per ministeriū meū Christus, qui est incarnatum verbum patris, p̄sens agnoscat̄. Et quid clamo? Parate viam dñi. In via nanq̄ est dominus, viam vitæ p̄sentis est ingressus, & qui secundū se semper idem est, secundū nostræ mutabilitatis varieta- tes ad grande opus proficiscitur. In via nunc est: Ecce tanq̄ sponus procedens de thala- mo suo, exultauit vt gigas ad currendā viā. Vnde & quo iturus est? A summo cœlo egres- sio eius, & occurfus eius vsq̄ ad summū eius. Nolite obuiare, nolite resistere, nolite offen- dicula ponere. Nā super quē ceciderit, cōminuet eum: Vt illis, quorū scelere in mortē ca- surus est: Dirigite ergo, inquit, viam dñi. At illi surda (vt p̄dictum est) aure clamorē eius p̄tereuntes, quasi nihil dixerit, dicūt in conclusione sic: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neq̄ Helias, neq̄ propheta? Poterant eadē memoria tenere id qd̄ nouissimū au- dierant, qua & superiora diligenter cōputant, nisi doctrinā mallet inuidere q̄ querere. Quod euāgelista, vt supra dictū est, tacite innuit, cū subiungit: Et qui missi fuerāt erant ex pharisæis. Ex pharisæis, inquit, erāt, videlicet ex eis, qui nō dei, sed suā quærebāt glo- riam, qui clauim scientiæ tulerāt, & nec ipsi introibāt, nec alios intrare sinebāt. Quo vitio nunc Iohāni insitebāt, non solum nō p̄nitentes, sed & alios inuitari ad p̄nitentiā nō ferētes, ac dicētes: L. Quid ergo baptizas si tu nō es Ch̄s, neq̄ Helias, neq̄ propheta? Igitur, vt dictū est, quādo miserūt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, & illi sic eū interrogauerunt, sic percontati sunt, tota expectante synagoga Iudæorū & pharisæo- rum, à quibus missi sunt: tūc perhibuit Iohānes de Christo hoc testimoniū, qd̄ magna ex parte supra scriptū & expositū est. Tūc exaudita est vox clamantis in deserto, imo à de- sertō venientis, vbi solitariū & Helix p̄similis vitā aluerat, qualem decebat esse legitimi & immaculati testis, ne oculi, q̄ visuri erant p̄sentiam veræ lucis, quippiā haurirent de omni qua in mūdo est concupiscētia carnis: ne digitus, quo p̄tento demonstraturus erat agnū dei, vel manus, quas subitus & à quibus baptizandū erat caput, reuerēdū potestatibus an- gelicis, aliq̄ d tangerēt de omni massa picis coinquātis, & pulchritudo oris, à quo primū audiendū erat testimoniū gr̄æ & veritatis, aliquo modo defloresceret, loquendo aliq̄uid vani aut otiosi sermonis. Tunc illa audita est vox magna, vox p̄clara, à deserto venientis: imo & illo deserto clamantis, vbi quondā iustitia habitauit, nunc aut̄ homicidæ, q̄s eadē iustitia deserentes se deserunt, quorū ex conuentu erāt hi, quibus (vt supra dictū est) insisten- tibus hoc modo respondit: L. Ego baptizo in aqua, medius aut̄ vestrū stetit, quē vos nesci- tis. Ego quidē, inquit, nō ab re, nō absq̄ cœlesti autoritate, nō veniens à meipso, sed mis- sus à deo, baptizo in aqua: & proinde sum oibus admirationi, & quis sim ego tantopere quæritis, quia nō de medio vestri, nō de cōuersatione cōmuni, sed à deserto venies, cū vo- ce p̄dicationis, actū & habitū p̄fero sanctitatis. Et hæc quidē nonnulla sunt, sed medius vestrū stetit, id est, in frequentia plebis iam dudū ambulauit, in conuictu hominū assuefa- ctus est, & habitatione cōmuni: quem tamen vos nescitis, quē scire expedit, quē querere oportet, quē inuenisse prodest, in quē credere salus est. L. Ipse est qui post me vēturus est & q̄ ante me factus est. Et cætera q̄ supra exposita sunt, quæ hoc ordine ingressus fide- lis orator elocutus est: auditores magis habēs attentos, q̄ dociles aut beneuolos, curiosita- te, videlicet propria magis attētos q̄ beneuolētia. Et extūc ipse quidē minui. Christus aut̄ Iesus crescere cepit, sed sic diminuēdo se corā hominibus, tantū creuit corā deo, vt vltra illū crescere nullus poterit homo. Ego, inquit, baptizo in aqua. Lā in hoc diminiōis eius magna est humilitas, q̄ cum dixisset, ego baptizo, addidit in aqua: videlicet vt subau- dias id quod paulo post dicturus est: Ille aut̄ in spiritu sancto baptizat. Et quidē Christus quoq̄ in aqua baptizat: sed hæc est tertia, imo minima baptismi eius substātia. Tres quip- pe sunt q̄ testimoniū dant in baptismo Ch̄i: Spiritus, aqua & sanguis. Horū, vt dictū est, aqua minimū est, in qua sola baptizabat Iohānes, antequā glorificato Iesu datus esset spi- ritus, imo & antequā lanceato Iesu susus esset sanguis eius. Maximū est spiritus, in quo so- lo peccatorū remissio datur, quam Iohannes dare nō p̄ualēs, baptizando in p̄niten- tiam baptismō Christi populū p̄parabat, Christus em̄ per aquā & sanguinem veniens, non in aqua solum, sed in aqua & sanguine, solus in spiritu baptizat, testificante quō Chr̄- stus est veritas, qui solus remissionē peccatorū dat, aqua signatam, sanguine emptam, spūs sancto effusam. Sux ergo diminiōnis causa hæc ab ipso maioris ac minoris tā longe differēs oppositio facta est. Amplius aut̄ ac manifestius ex eo qd̄ sequitur, semetipsum di- minuit, vt crescat estimatio magnitudinis Christi. Ait em̄: Ipse est q̄ post me venturus est, q̄ ante me factus est. Hoc superius expositū est, scilicet in eo post Iohānē venire Chri- stū, quia natiuitatē, p̄dicationē, baptismū quoq̄ & mortē eius, ipse nascendo, p̄dicā- do, baptizādo quoq̄ & moriēdo secutus sit. Et in hoc ante illū factus est, quod illi pla- tus est. Sed hoc est magnum ac p̄clare humilitatis speculū, qd̄ subsecutus ait: L. Cuius ego non sum dignus vt solua eius corrigiā calceamenti. Hoc etenim dicto p̄sentibus qui

Psalm. 118. Matth. 23. Luc. 20.

Luc. 11.

Sāctitas Iohānis in de- sertō.

als, ex

Iohan. 3

Iohan. 7

Ioh. minuit seipsum, ve crescat esti- matio Ch̄i

Solueret cor
rigiam cal
ceamenti,
Deuter. 27
Ruth. 4
Iohan. 9
Alia expo
sitiō eius dē
Psal. 52
Iohan. sym
mistes.
Eccles. 3
Esa. 72
Math. 3
Psal. 18
Acto. 7
Ioh. Bapt.
p euāgelii
orbis notus
Math. 11
Matt. 21
Math. 3
Luc. 3

aderant nota similitudine, iuxta qd audire vel capere poterāt, cū maxima sui diminutio-
ne, Christi cōmendat excellentiā, & nobis de pectore focēdā gratiā perpulchre signat
illam, quā nunc videmus viduitatē vel abiectionē synagogæ. Mos em̄ apud veteres fuit,
vt si quis eā, quæ sibi competeret, accipere vxorē nollet, ille calceamentū ei solueret, qui
ad hāc sponsus iure propinquitatis veniret. Cui aut magis cōpetebat, vt vxor esset syna-
goga q̄ Christo, cuius tota patris hæreditas, vel vniuersa quæ est ab initio vsq; ad finem
seculi ecclesiæ. Quis em̄ patri propinquus magis q̄ filius? Sed hic competentē sibi vxorē
ducere recusat, quia quondam deo coniunctam synagogam repudiat. Non ergo putet,
eadem synagoga, q̄ à Christo pro vitio suo repudiata, Mosē aut prophetas habeat, vi-
delicet, q̄ sicut Iohannes de seipso testatur, nemo propinquorū Christi dignus est, solue-
re corrigiam calceamētī eius, id est, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illā re-
manere, vel eandē saluare potest, quæ Christi coniunctio indigna est. ¶ Quod tamē &
aliter intelligi potest. Nā quia calceamēta ex mortuis animalibus sunt, incarnatus domi-
nus quasi calceatus apparuit, q̄ in diuinitate sua morticina nra corruptionis assumpti.
Vnde & per prophetā dicit: In Idumæam extendā calceamentum meum, id est, gētibus
innotescam per incarnationis meæ mysteriū. ¶ Sed hoc ipsum incarnationis eius mysteriū
oculis penetrare nō sufficit, inuestigari em̄ nullatenus potest, quomodo corporatur ver-
bum, quomodo summus & viuificator spūs intra vterū matris animatur, quomodo is qui
initū non habet & existit & concipitur: Iohannes ergo soluere corrigiā calceamētī eius
non valet, quia incarnationis eius mysteriū nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc per pro-
phetiæ spiritū agnouit. ¶ Sed o tu Iohānes, veritatis & gratiæ symmistes, nunquid non
salc hoc scire potes, quā ob causam illa corrigia ligata est? Nunquid ignoras, quō vel qua
li in diuerforio diuinitas calceata est? Nunquid nescis quali ex muliere verbū caro factū
est? Ignoras tu celestis paranympus & sponsi amicus, qd nos paruuli ecclesiæ filij non
ignoramus? Cur ergo silet de hoc vox clamātis in deserto? Cur nō hoc euāgelizas, & vo-
cem exaltas? Videlicet, quia tempus nondū est. Tempus em̄ loquendi & tempus tacendi.
Tempus hæc loquēdi tunc erit, cū filius hominis à mortuis surrexerit. Non ergo ab re
gemit affectus amantis, & magno desiderio clamantis, suæq; imputat indignitati, q̄ tem-
pus nō habiturus sit, vt currat cū speciosis pedibus super montes euangelizantis & præ-
dicantis pacē, annunciantis bonū, prædicantis salutem, dicentis: Sion regnabit deus tuus
¶ Hunc affectus eius clamorē vehementē, euāgelista Matthæus alijs verbis non minus
exprimit dicens: Qui aut post me vēturus est, fortior me est, cuius nō sum dignus calcea-
menta portare. Quid em̄ est calceamēta eius portare, nisi p̄dictum incarnationis eius my-
steriū palam mundo annunciare? Fecerūt hoc apostoli, quos propheticus beatificans spi-
ritus: Celi, inquit, enarrant gloriam dei, & opera manū eius annunciat firmamentum.
Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnē terrā
exiit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Et quis sonus? quæ verba eorum? In
sole, inquit, posuit tabernaculū suū, & ipse tanquā sponsus procedens de thalamo suo,
& cætera. ¶ Hoc etenim facientes apostoli, calceamēta eius in Idumæā, & in omnes alieni
genas extensa portauerūt, pro quibus & cōtumeliā pati & mori digni sunt habiti. Iohā-
nes aut in spiritu præuidet enarrandā illius gloriæ temporē, se nō esse seruandū, magnus
quidē, & nullo minor apostolorū, sed de seipso humiliter sentiens, & gratiā, quæ in se est
comparatione illoꝝ, qui illam dei gloriā enarraturi sunt, paruam ducēs. Scit namq; quia
priusquā Christus illa per passionē calceamēta deponat, suisq; electis per totum mūdum
portāda imponat, ipse in angustijs Iudææ cōsummādus, & ad inferos descensurus sit: vt
illuc quoq; officium suæ peragat præcurfionis. Gemit ergo proferens, q̄ calceamēta eius
portare vel corrigiā eius soluere indignus sit, id est, mysteriū incarnationis Chri gloriāq;
resurrectionis nō mereatur cū beatis annunciare apostolis. ¶ Veruntamen nō Macherun-
ta Galiliæ oppidulū, non carcer Herodis adulteri tantū caput continere potuit, quin per
omnē mūdū quadrigis emicans euāgelicis, cum firmamēto cæli enarraret gloriā dei,
id est, cū beatis apostolis altisonū ferret testimoniū verbo dei, sicut vsq; hodie personare
nō desinit in euāgelio eiusdem filij dei, notus & inclytus, maxime ex illo famoso testimo-
nio, qd ei Christus ipse perhibuit, q̄ nemo inter natos mulierū maior eo surrexit. L Hæc
in Bethania facta sunt, trans Iordanē, vbi erat Iohānes baptizans. ¶ Quia locus q̄ quæ-
ri solet in causis, scilicet celebris an desertus sit is, in quo actū quid vel dictū asseritur: be-
ne locū quoq; euāgelista, in quo tanta vox clamātis insonuit, subiicit dicens: Hæc in Be-
thania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Iohānes baptizans. Ac si dicat: Vos scribæ &
pharisæi, testimoniū hoc, qd de cælo esse, nō poreffis diffiteri, latere quenquam vestrum
non potuit. Nā & propinquus erat locus, vt pote tantū quindecim stadijs distans ab Hie-
rosolymis, & tunc nimū celebris, q̄ videlicet ibi erat Iohannes baptizans, & egredieba-
tur

sur ad illum (vt alijs quoq; euāgelistæ referunt, & vestri non tacent historiographi) om̄is
regio Iudææ & Hierosolymitæ vniuersa, & baptizabant ab eo, consentientes peccata sua. Marc. 11
¶ Excusabiles igit vos esse non finit verbum domini, q̄ trans Iordanē tam prope ad vos
accessit, & tali in loco talem p̄ hominem, eo tpe quo misistis ad illum, testimoniū phi-
buit veritati. Sed vos quidem non credidistis ei, at ille in Bethania, i. domo obediētiæ, s.
in ecclesia quæ est domus Christi, obediens fidei eius, itidem clamare non desinit, vos im-
pietatis accusans, nos in fide Christi suo testimonio corroborans. Interea nemo qui am-
bigat, Iohannis animam desiderio suspensam, cælo inhærere, & eum, quem intus agno-
uerat, foris quærere oculis intentis & animo iugiter orante. Nam spū sancto edoctus, id-
circo à deserto venerat, & confluentes ad se turbas excipiens baptizabat: vt eum, qui
pctā mundi tolleret, venientē inter pctōres (quod proculdubio futurum erat) & ipse agno-
sceret, & cæteris palam ostēderet. Sic enim & ipse paulo post dicturus est. Et ego nescie-
bam eum, sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Cum ergo
staret in excelso speculator, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, & cæli pul-
sant gemitibus, salutē suam videre sitis, vt eam & viuus ostenderet, & mortuis nuntiaret.
¶ Altera die vidit eum venientem ad se. ¶ Altera (inquit) die, postquam tanto clamore p̄-
co veritati obsecutus est, præmiū recipit fides, deuotio remunerata est. Magnum utique
recipit præmiū, illud, s. quod ipse, qui sanctorū oim corona est & præmiū, pro magno
repromittit, dicens: Si quis diligit me, diliget à patre meo, & ego diligam eum, & manife-
stabo ei meipsum. Quomodo enim Iohannes videns agnouisset eum, nisi aliqua ex parte
Iesus manifestaret ei seipsum? Nunquid agnouisset eum, si veniens solam manifesta-
set ei serui formā, quā oēs videbant? Non utiq; quia (sicut iam dictum est) secundum hoīs for-
mam, vt Iohannes ipse testat, nesciebat eum. Vidit igit in forma hoīs illam, qua speciosus
erat præ filijs hoīm, spēm & pulchritudinem, vidit mundo corde illam, quam protesta-
tus fuerat p̄ eum factam esse, grām & veritatē. ¶ Vidit illum, & ait: Ecce agnus dei, qui tol-
lit peccata mundi. ¶ Hoc plane, quod dilata mente vidit, hæc breui enuntiatione mira-
biliter expressit. Suauitatem dei, quam ex corporali pariter & spūali eius aspectu dupliciter
delectatus degustauit, nobis protinus degustandā, gratulationis voce refudit. Qui em̄
exultauit infans in gaudio, cum adhuc esset paruus in vtero, q̄ in aulam virginēam rex se-
culorū descēdit: quanto exultauit tripudio iuuenis p̄dicans, cum idem rex Christus co-
ram alloquēdus adesset? Et qui tam digna, quæ supra elocutus est, de illo sentire meruit,
dum sola mēte videns exterioribus illum quæreret oculis, quanto magis vbi illum inuenit
dignum aliquid exclamando effari debuit aut potuit? ¶ Exclamauit igit, magno cōcussus
impetu sancti spūs, & priorib; verbis quasi auro mūdo gemā p̄tiosam supaddidit, dū gau-
dio mentis in vocē erumpētē, dixit: Ecce agnus dei, q̄ tollit peccata mundi. Cunctis namq;
superior sermo eius, quasi aureum subsellium rutilat in euāgelica Chri quadriga, hoc ve-
ro dictum tanq̄ pretiosissimus lapis ad augmētum decoris accedit, q̄ sancta ecclesia cer-
tatim rapiens in fronte & in pectore suo p̄fixum, frequētius cōcelebrat in laudibus Chri-
sti. ¶ Ecce (inquit) agnus dei: vbi agnum audis, euidētē magni sacramenti aditum in-
uenis. Notum quippe est, quia p̄ immolationē agni liberatus est ab Aegyptiaca seruitu-
te populus dei, & Pharaonē cum oibus Aegyptijs, quorū duritiā decē plagæ non vice-
rant per manum Moysi, solus agni cruor, & vespertini mystica virtus sacrificij contriuit
cæcis omnibus primogenitis, filios quoq; Israel p̄ mare rubrum transire fecit, submerso
Pharaone cum cratribus & equitibus suis. Hanc vmbra futurorū, in veritate Chri mox
adimplēdam, Iohannes propheta & plus q̄ propheta, digito demonstrat: Ecce (inquit) agnus
dei, ecce qui tollit peccata mundi, ac si dicat: Non plagæ decē præceptorū, quæ p̄
Moysen data sunt, verberauerunt sufficienter vsq; ad plenam victoriā spūalem Pharao-
nem, libertatis & vitæ nostræ exterminatorē: sed sanguis huius agni, i. hominis innocen-
tis, qui nullum omnino pctm̄ fecit, agni veri absq; macula, quem nec originale, nec aliqd
actuale peccatum offuscat, liberos nos ab illo mortis præposito & principe tenebrarum,
transire faciet in illam, quam in primo parente p̄didimus, patriam lucis & veram terram
repromissionis. Non enim decem præceptis tanquam in decem plagis resistēdo spiritua-
li Pharaoni, neq; in carnalibus sacrificijs, potuimus ad p̄fectum iustificari nos aut patres
nostris: sed hic agnus tollit peccata mundi, quādo pendēs in cruce, riuo sanguinis & aquæ
de latere suo profluentis, vniuersam ecclesiam suam emundabit, quantacunq; est vel erit,
ab initio vsq; ad finem seculi. ¶ Hoc intendens hic ipse Iohannes Baptista, secundum ali
os euāgelistas dicebat: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Debebat enim tam
ipse q̄ omnes electi baptizari in sanguine Christi, quia videlicet hætenus excubabat foris
vniuersa ab origine mūdi ecclesia, nō admittēte summæ iustitię celsura, vt celestis sanctua-
riū ingrederet antiq; p̄uaricationis delictō mēstruata. Vñ dicit vnus ex sanctis illis, sanctus
B 4 & ma

Quo Ioha-
nes agno-
uit Iesum
ad se veni-
entem
Iohan. 14
Luc. 1
Exclama-
tio Iohānis
Baptistæ
Ecce agn⁹
dei
Exod. 14
Ego à te de-
beo bapti-
zari
Matt. 3
Luc. 2

Esai. 64 & magnus Esaias propheta: Facti sumus vt immundi omnes nos, oēs iustitiæ nostræ sicut pannus menstruata. ¶ Ergo q̄ ait Iohannes, ego à te debeo baptizari, hoc tam de se q̄ de oibus, quorūq̄ p̄ordinati sunt ad vitā, veraciter sensit. Per solam quippe grām ad regnum cœlorū reducimur, q̄ nullis op̄erib; nostrorū meritis comparare possumus. Nam & Abraham potuit q̄dem p̄ fidem suam vel iustitiā, paterni reatus euadere p̄cnam, sed nullis meritis illam, qua in primo parente iuste ex hæredatus est, potuit redimere gloriā. Res est non meriti, sed græ, magnitudo vel æternitas cœlestis gloriæ. Gratis data est beatis angelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani gñis, gratis oīno. i. p̄ solam Christi gratiam redditur nobis, quicūq̄ per ip̄m nunc reconciliationem accepimus.

Roma. 3. 11 ¶ Igitur solus & verus hic est agnus dei q̄ tollit peccata mundi. Quo dicto mirabilis p̄cō veritatis breuiter vtranq̄ in vna p̄sona substantiam. s. dei & hominis, ostendit, vtranque id est, passibilem humanitatis impassibilem vero diuinitatis, naturam consentiam exprimit. Nam ex eo quod homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam, deditq̄ corpus suum p̄cipientibus, & genas suas vellentibus, vt carnibus eius cibaremur, & lanis eius operiremur, & confixus atq̄ lanceatus est vt sanguine eius postes nostrarū frontium signarent. Ex eo autē, q̄ deus est, q̄ potuit tollere peccata mundi, ascendens ad prædam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente resistere antiquo p̄done, tyrāno mortis, & nunc morte superata sedens ad dexterā patris, credētium in se potenter peccata dimittit. Bene ergo hic euangelista, cui propositū est, testimonia cōgerere diuinitatis Christi, dictum hoc nō omittendum putauit, p̄sertim cum tāti sit splendoris, vt ab hoc effectū. i. ab eo q̄ tollit peccata mundi, maxime comprobet id quod superius dictum est, plenum græ & veritatis. Sequitur: Hic est de quo dixi, q̄ post me venturus est, ante me factus est, q̄a prior me erat. ¶ Ac si dicat: Ne alium suscipiatis in nomine Christi, tanq̄ ip̄e sit Christus, neq̄ seducamini, quando dicent vobis, ecce hic Christus, aut ecce illic quia hic & nō alius, hic (inquā) est Christus, de quo dicebam vobis: Hic est qui venit benedictus in nomine dñi: alius cum venerit in nomine suo, videte ne illum suscipiatis. Hic Iesus (vt putat filius Ioseph) Christus est, tpe certo, & p̄sinitis diebus natus in Bethleem, ex semine Dauid, s. quando ablato sceptro de Iuda, & duce de fœmore eius, alienigena Herodes in regno Dauid principabat. ¶ Et ego nesciebam eum, sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. ¶ Nequeo satis ammirari regē oīm artificem, oīm habentem virtutem, omnia prospicientē dei sapiam: q̄no summis in negotiis non dedignata comitem habere secularē eloquentiam, sic vtrāq̄ illi veluti ancilla, sic secum illam abducat vt magnitudine sua totam operiat: adeo vt non nisi à diligentissimis internosci queat garrulæ huius pedisseque p̄sentia. Ecce em̄ dum sapientes in astutia ip̄orum comprehendere gestit, euidentissime syllogismū fecit. Supra nanq̄ p̄ hunc Iohannē Baptistam, fidelem suæ voluntatis interpretem proposuerat p̄uide, de absente Christo dicēs, quia prior me erat, de plenitudine eius nos omnes accepimus, & grām pro gratia &c. ¶ Concessit auditor omnis populus, imo & libenter accepit, Christum magnum fore regem, magnum & inclytum ducē, habiturum coronam regni in capite suo, & dominaturū à mari vsq̄ ad mare, & à flumine vsq̄ ad terminos orbis terrarū. Hæc em̄ vna erat oīm s̄ntia de Christo, & sic propheta indicauerant de illo, Tanto ergo attentius audierant, & tanto procliuus testificanti Iohanni concesserant, quanto carnalibus subditi affectibus, voluptates corporis & omnium rerum affluentiam, & p̄ oīa carnale seculum, Christo regnante, sibi nō defuturum sperabant. Igitur constante apud auditores tanti p̄conis propositione, veniēte tandem Iesu inter alios homines ad Iohannem, assumit spūs sanctus p̄ os eius dicens: Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi: Hic est de quo dixi &c. Ad hæc auditor, qui supra nullatenus cōquiescit, imo quantis potest argumētis depugnādo contradicit: Iesus em̄ homo Galilæus erat, inter eos, vt cæteri hoīm, hæcenus ambulauerat, tanq̄ in patria sua. Sed profecto verū est illud, q̄a nemo propheta acceptus in patria sua. ¶ Oportet ergo vt hic, q̄ assumptū, confligat in eadē assumptione sua, q̄d & facit, validis vtens testimonijs, & ad vltimum cōcludens sic: Et ego vidi & testimoniu phibui, quia hic est filius dei. Igitur cū dixisset, ecce agnus dei, & cætera: protinus ad confirmationem sui sermonis, & confirmationem aduersarij, sumptum de cœlo testimonium infert, cum dicit: Quia vidi sp̄m dei descendētē sicut columbam, & manentē in eo. ¶ Et vt purū esse ostendat testimoniu suū, ab omni humano fauore vel grā, & ego (inquit) nesciebam eum. Ac si apte dicat: Cur me æstimas grā vel fauore humano cōductum, hoc illi phibere testimoniu: Ego nesciebam eum, quippe q̄ cum in deserto anachoreta essem, nullam ante hac habueram cum illo conuersationem, nullumq̄ colloquiū. ¶ Sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. ¶ Id est, nō veni à deserto, eo q̄ scirem eum, sed veni ego idcirco, vt scirē eū. Sed dicitis mihi: Vnde vel hoc nosse poteras, q̄ in aqua baptizans inuenires eū, nisi q̄a sciebas eum?

Hic 2. de q̄ dixi. s. verus Christus
Math. 24.
Luc. 17.
Math. 21.
Luc. 3.
Gene. 49

Eloquētia etiā i diuinis eloq̄is.
Iob. 7

Carnal op̄nio Iudæo rū de regno Christi
Esai. 76

Matth. 13
Luc. 4
Validū testimoniu Ioh. Bapt. de Christo.

eum? Ad hæc inquam: Et ego nesciebam eum, sed q̄ misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Sup̄ quē videris spiritum descendētē sicut columbam, & manentē in eo, hic est qui baptizat in sp̄u sancto. ¶ Itaq̄ non voluntate humana, sed autoritate diuina veni in aqua baptizans. Et q̄no mittebat Samuel in Bethleem, sciens esse in filijs Isai, quē vngeret in regem, sed quis filiorum eius esset nesciēs, sic & ego veni in Iordanem, Christū iam venisse sciens, sed in p̄sona quis Christus esset nesciens. Et sicut idem Samuel ex occurfu faciei Dauid agnouit, erat em̄ rufus & pulcher aspectu, decoratq̄ facie, certior aut factus est, dicente dño: Surge, & vnge eum, ip̄e est em̄, sic & veniētem hunc ad me, & reuelante sp̄u agnoui, & dixit: Ecce agnus dei, & ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Certior autem factus sum veniente sup̄ eum sp̄itu in specie columbæ. ¶ Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei.

Regū. 16

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM COMMENTARIORVM LIB. II.

Ria sunt quæ hoc loco distincta diligenter consideranda sunt. s. Alio Iohannis baptismū Iohannis, de quo ip̄e ait, sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Baptismus quoq̄ Christi, de q̄ ad ip̄m Iohannē dictum est: Hic est q̄ baptizat in sp̄u sancto & columbæ sp̄s, in qua spūs sanctus supra dñm descendens, eadem Iohanni ostensus est. Hæc (vt iam dixi) diligētī consideratione digna sunt, q̄a videlicet magna sunt & alta, quorū intellectu si des paciscit, spes enutrit, charitas accendit, totusq̄ homo interior, velut matutinæ lucis infusione feruat. ¶ Illud igitur diuinæ græ puio lumine, primū quærimus quæ causa vel intētio fuerit vt Iohānes Christi grām noīe signans, officio p̄dicans veniret (vt ip̄e ait) in aqua baptizans. Et quidem causa illa protinus occurrit, q̄ idcirco veniret baptizans in p̄cniā, vt hoc modo illi viam pararet, qui ventens post ipsum baptizaret in remissionem peccatorum. ¶ Sed nunq̄ adeo necessarium erat baptizare in p̄cniā, quasi glorificato dño Iesu nemo posset, nisi sit p̄paratus baptismi eius p̄cipere grām? Hoc certe omnino alienum est à fide. Nam econtra pauci admodum de gente illa cui baptismū p̄cniæ p̄dicatum est, baptismum Christi consecuti sunt, ad nos autē absq̄ baptismō p̄cniæ tota transmigravit gratia baptismi in remissionem peccatorum. Quid ergo intēdit spūs sanctus, qui prophetas omnes misit, suo quēq̄ tpe, dum Iohannē à deserto expulit, vt iret ad p̄dicandum baptismum p̄cniæ? Non em̄ sterilis Iudæa valde dignos attulit p̄cniæ fructus. Nec vero frustrari potuit in hoc factō quæ cūq̄ fuit intētio eius, quē proculdubio misit spūs sanctus cuius instinctu quæcūq̄ cepta sunt, nullo prorsus impedire valente p̄ficiunt. Erigenda est igitur consideratio ab illa exili p̄cniā populi, quæ profecto quantulacūq̄ fuerit, nihil dignum attulit tāto molimine vocis clamantis in deserto, dirigite viam dñi. In ip̄o nāq̄ dño nostro cām eandē, q̄ quærit, hoc modo inueniet. ¶ Nemo fidelis, q̄ dubitet Christum Iesum idcirco venisse in carne, vt p̄cā mundi tolleret, & in se transferret, iuxta Prophetā dicentē, & dñs posuit in eo iniquitates oīm nostrū, & pro nobis dolet, & disciplina pacis n̄ræ sup̄ eum. Hanc autē verā & summā esse p̄cniā pro omni mundo celebratā, res ip̄a ostendit, rō sentit, fides sancta cōfiteat. In ip̄o nāq̄ habitu p̄cniētis, hunc dei filium prophetam idem, q̄ supra intuens, & ascendit (inquit) sicut virgultū, & sicut radix de terra sitienti. Non est sp̄s ei, neq̄ decor, & vidimus eū, & nō erat aspectus &c. Igitur ad agēdum pro cūcto mundo p̄cniā, qua p̄cā cunctos expiaret dñm nostrum venisse dubium non est. ¶ At ip̄e inueniēti iam attigerat ætatē, & cum sciret se ad hoc venisse, vt tanto pro cunctis (vt dictum est) officio fungeretur, humiliter apud se latebat, expectans in forma serui iu bētis patris imperium, videlicet in totū opus suum non voluntatis propriæ, sed veræ atq̄ p̄fectæ foret obedientiæ. Dandū quippe nobis in semetip̄o nouerat exemplū, ne quis nostrum de sanctitate vel scia confidens, p̄cipere audeat munus ecclesiasticū, maximeq̄ sancti ac venerabilis sacerdotij gradum, q̄ videlicet eiusdem Christi domini peccata mundi tollentis, proprium est ministerium. Vnde Apostolus ait: Nec quisquam sumet sibi honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron, Sic & Christus nō semetip̄m clarificauit, vt pontifex

Matth. 9

Esai. 53

Ibidem

Hebr. 3
Psal. 113

1. Reg. 19. 1. Cor. 10. Exod. 16. Exo. 32. Nu. 16. 21. Mat. 10. Luc. 9. 10. Ioh. 6. Ioh. 12. Remissio pccatorum res iuge maior q̄ alia charismata. Actoꝝ. 2. Ephe. 5. Romā. 6. Iohan. 19. Remissio pccatorum ex baptismo. Iohan. 20. Donū pro phetie mis n̄ ē q̄ gra baptisimi. Vnctio chri. Ela. 6. Luc. 4. Luc. 5. Luc. 4. Chrs vt hō accepit ofyficiū euāge lizandi & sacerdotij spi ritus sancti. Phil. 2. Mat. 3. 1. Cor. 12. Apoca. 8. Hebrō. 2. Plal. 64. Ephe. 7. Q̄sō a ba ptismo res gressus dī plen⁹ spū Mat. Plal. 44.

mus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, & tunc respondebo eis, nō noui vos, recedite à me operarij iniquitatis. Et cū Saul quoq; prophetare, & malus esse potuit. ¶ Nonne filij Israel oēs in Moyse baptizati in nube & in mari, panē quoq; de celo, & aquā de petra cōsecuti & alijs mirabilibus glorificati, postmodum q̄ plures reprobati sunt, alij uiuentē absorpti, alij à serpētibus consumpti, & alijs multis modis, p̄ter paucissimos oēs in deserto prostrati? ¶ Imo vt ad nouos veniā, quando conuocatis dñs Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutē & potestātē sup omnia dæmonia, & vt languores curarēt, misitq; eos ad p̄dicandam regnum cæloꝝ, nonne Iudas erat vnus ex illis, quem ipse qui mittebat eum, diabolus ante traditionē suam nominauit, q̄ nec dñicis oculis fidē exhibere potuit? ¶ Cum ergo non soli boni, sed etiam & mali, h̄mōi charismatum dona potuerint cōsequi, non nos dubios reddat claritas mirabilium, quæ in antiquis facta sunt, non cæcos, vel cæcutientes nos faciat ad considerandam maiestātē nouæ græ Christi; quia videlicet & horum potentiam, & illud sine quo nihil hæc profunt, s. remissionem peccatorum, hic q̄ baptizat in spū sancto, nobis & illis dedit. Et huius quidē muneris, i. operationis virtutum vel cæterorū h̄mōi, de quibus iam supradictum est, huius secundi muneris non inchoatio fuit, sed adiectio largitatis, cum in die P̄tecostes discipulos dñi spūs sanctus impleuit, sed eius quod maximum opus maximaq; virtus est, baptisimi Christi, s. remissionis peccatorum, inchoatio simul & p̄fectio est mors Christi, qui p̄ spiritum sanctum semetipsum obtulit in odore suauitatis, in qua morte baptizamur, sicut Apostolus dicit, quia quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus, cōsepulti cum illo p̄ baptismū in mortē, vt quomodo surrexit Christus à mortuis p̄ gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. ¶ Nam in morte sua sanguinem & aquam (vt iam dictum est) de latere suo fundens, lauit vniuersam ecclesiam à peccatis suis, dans viuus & defunctis spm̄ remissionis, sicut mox, vt apparuit illis viuus, ostendit, dicens: Pax vobis: Accipite spm̄ sanctum, quosq; remisistis peccata, remittunt eis. Hoc solum munere baptizati paruuli, morientes transmigrant in regnum dei. ¶ Illo autē cuius in die P̄tecostes adiectio fuit, sic potuerunt antiqui patres clarificari, & apud inferos propter originale p̄ctm̄ detineri, quomodo potuit & Iudas, cum eodē munere fungeret diabolus vocari, & esse fur loculo rum domini, & habere locum in profundissimis inferni, in quē abiret, p̄ uaricatione pacta filius p̄ditionis. ¶ Ipsum dominum in forma serui dona hæc recepisse, propheta testat, qui hæc in p̄sona eius loquit: Spūs domini sup me, propter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Nam hæc de præsentī vnctione sua dicta esse, qua spūs sanctus visus est sup eum in specie columbæ, testat & ipse qui (vt Lucas narrat) plenus spiritu sancto regressus ē Iordane, & actus in desertum, & consummata omni tentatione regressus in virtute spūs in Galilæam, introiuit in synagogā, & traditus est ei liber Eiaiq; propheta. Quē cum reuoluisset inuenit locum p̄dictū, & cepit dicere ad eos: Quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris. ¶ Nō ergo ea tm̄ causa, vt signū parēt Iohanni, spūs sanctus in dominum Iesum descendit, sed vt euangelizandi officio & summi sacerdotij ordine fungeret vnita deo natura hominis. Nam sicut non à seipso venit filius dei, sed pater illum misit, vt omnium dñs, formam serui assumere dignaret, sic in eadē serui forma non à seipso filius hoīs euangelizandi officium p̄ripuit, sed à spū sancto impositū sibi onus humiliter suscepit. Sic em̄ decebat eum implere omnem iustitiam, vt q̄ obediēter fuerat homo factus, obediēter nihilominus ad p̄dicandum mitteret per eundem spm̄, qui cæteros mittit, quicūq; salutis ministerium digne sortiunt, vt quidam apostoli, alij prophetae vel euangelistæ in ecclesia ponant. ¶ Tunc ille magnus atq; conspicuus magni consilij angelus, stetit iuxta aram templi, s. vocatus ad sacrum ordinem summi sacerdotij apparente sup caput eius in specie columbæ spū pietatis, vt misericors fieret, & fidelis p̄tifer ad dñm, & repropitiaret delicta populi. Accipite igit dona in hoibus creator omnium deus, ad ministrandum misit, quæ, postmodum ascendēs in altum, & captiuam du cens captiuitatē, mittendis ad idem ministerium daret hoibus, & sic plenus spiritu sancto (vt p̄dictum est) à Iordane regressus est. ¶ Plenus sane, non q̄ tunc primū spm̄ sanctum accepit, quippe qui ab ipso humanitatis suæ initio eiusdem spiritus operatione conceptus est. Quid ergo nunc actum est, vnde diceret spūs sancto plenus à Iordane regressus? Nimirum plenitudo, quæ in illo iam erat supficiem, i. vsq; ad ipsos exteriores actus, sese diffudit, vt inde omnes acciperemus, quō si plenitudo vitæ & indeficientis aquæ, quæ in altissimo puteo sursum ad supficiem oris ascendat, vt paruus quoq; infantibus hauriēdi, vel hibendi detur facultas. Ita nimirum vsq; ad exteriora se diffudit plenitudo, quam habebat intrinsecus, & diffusa est gr̄a in labijs eius vt audiret in verbis, & videret in miraculis abundantia eius, qua plenus erat gr̄a & veritatis. Peccatorum autē remissionem nō accepit, quā (vt supra dictū est) baptizando in spiritu sancto hominibus dedit, quia quod maius est

est, de spū sancto conceptus est, vt peccatū nec originale haberet, nec actuale admitteret. ¶ Sed dicit aliquis: Baptizari quoq; debuit in remissionem peccatorum, non suorum, sed nostrorum, vt illo baptizato fieret peccatorum nostrorum remissio. Hoc plane oportet cōcedi, sed de illo dūtaxat baptismo suo, de quo ipse iā baptizatus à Iohanne, dicit: Baptismo habeo baptizari, & quō coartor vsq; dum perficiatur? Quod videlicet de passione sua dixit, in qua tota ecclesia, q̄ est corpus eius, baptizari habebat. Alioquin si in Iordane, baptizato illo, facta est peccatorum nostrorum remissio, qd nobis necessaria fuisset eius passio. A nullo ergo homine baptismū accepit remissionis peccatorum, sed ipse nobis per passionē suam fons remissionis factus est. ¶ Vnde recte sancta Romana ecclesia, nō in die Epiphaniarū, sed in sacrosancta solemnitate Paschali communiter atq; vniuersaliter baptismi sacramentū celebrare consuevit. Quia videlicet, sicut supra dictum est, quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Igitur hic est qui baptizat, hic est qui solus peccatorum remissionem dat, hic est qui probrosam atq; ignobilem, ex peccato accidentē, naturæ nostræ inopiam, copiosis per spiritū sanctum donis diuinitatis suæ solatur & munerat. Cur autē hoc loco vel tempore tam certū tamq; euidentē de autoritate baptismi datū sit iudicium, iam dudū catholice ecclesiæ bene cognitum est. ¶ Primo sciendum quia magnus hic homo qui missus est à deo, magnus meritis, & secundū suā magnitudinē magnā habens intrinsecus in corde vocē sancti desiderij, leuabat oculos mentis ad deū, & clamabat fortiter in cælū, orans iugiter, vt videre sibi daretur citius illā quā prope esse sciebat, quamq; in vtero matris salutauerat, consolationē Israel. Non em̄ minus erat desiderij huius desiderio beatissimi senis Simeonis cuius internus clamor & vociferatio grandis, tetigit aures altissimi, vt nō contineret se miseratio dei, responsum dante illi spū sancto, q̄ non esset visurus mortem, nisi prius videret Christū domini. Ergo hic & clamando magnis desiderij vocibus & orando iugiter, hoc à spū sancto obtinuerat, vt respōsum dans illi diceret, super quē videris hoc signū, hic est qui baptizat. ¶ Et huius significationem catholica (vt p̄dictum est) iam dudum bene nouit ecclesia. Futuros namq; sciebat colūba illa quæ Iohannē mittebat, & omnes prophetas miserat, futuros illa sciebat coruos atq; miluos, qui inuicē se rostro laniantes & vnitatem scindentes, dicerent, contra alterum trum erecti & spiritu proteruo tumētēs. A nobis quod datur sanctū est. Hic ab illo ebrioto, ille autē ab illo fornicario baptizatus indignus est. Tu ab illis vel illis baptizatus, inquit Donatus, à nobis, si sapis, rebaptizadus es. ¶ Clamat cōtra hos columba illa, ramū virentis oliuæ semper in ore suo portans, id est, verā pacē & vnitatem semper amans & prædicans, clamat, ecce de summo vertice illius altissimi capitis n̄si & dicit: Hic est qui baptizat ac si dicat: Quid vos o milui rapaces & corui litigiosi baptismi gratiā tā pertinacibus rostro in tot autores distrahitis? Vnus est q̄ baptizat, vnus & solus, hic est q̄ sanctificat. Vnus est fons, vnus est riuus baptismi salutaris, q̄ per qualescūq; canales inluat, hic est qui baptizat, de cuius ore profuit ipsa vis sacramēti purificans, emundans, viuificans totū fidelem hominē & sanctificans. Tu forte fontem viuū nesciebas à mortua palude, vel cœnosa discernere cisterna. Ecce sicut dixi tibi, super quē videris spiritū descendētē sicut columbam, hic est qui baptizat, sic & nunc dico tibi. Vbi cūq; audieris verbū hoc integre prolātū: Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, ibi est absq; dubio hic ipse, & hic ibidē baptizat. Quid em̄ Paulus? Quid autem Apollus? Quid vero Cephas? Ministri sunt in hoc sacramento Christi, ministri isti sunt, nō autores: serui, non dñi: canales, non fontes. Vnus em̄ hic est fons, vt prædictū est, vnus dominus, vnus autor, qui baptizat quidē in aqua per ministros, baptizat autē tantum per semetipsum in spiritu sancto. ¶ Quod si sub sacramento p̄dicti nominis morticinū fœter alicuius hæreticæ putredinis, nec sic tñ irrita iudicabitur inuocatio diuini nominis, sed baptismus talis est dūtaxat, qualis qui mortuos fieri potuit, de quibus Apostolus dicit: Habētes quidē speciem pietatis, virtutem autē eius abnegantes. Nam palmites quidem sunt, sed à vite præcisi. Membra fuerunt viuēris corporis ecclesiæ, sed vita carent, quia p̄cisa sunt à corpore. Specie ergo sola pietatis, quā habent, baptizando contulerunt: sed quā non habēt virtutem eiusdem pietatis cōferre nō potuerunt. ¶ Quapropter hi qui à talibus baptizati sunt, quādo ad catholicā ecclesiam redeunt, non eis repetitur lauacrū carnis, vt perficiatur, sed quod deest inseruntur catholicæ matri, vt per eius reconciliationē spūs sancti gratiam percipere mereantur. Nam in illa sola spūs sanctus datur, quia videlicet in scissura mentiū deus non est, sed in vnitæ & pace quæ perfectionis vinculū est. ¶ Et hi quidē quasi thoro minus legitimo procreati, tamen reputant filij. Nam ex omni tribu filioꝝ Israel numerati sunt filij deo cogniti, vbi signant serui dei nostri in frontibus suis, scilicet tam ex tribubus Gad & Assur, qui de ancilla nati sunt, q̄ ex tribubus Iuda & Ioseph, qui ex legitimis coniugibus orti sunt. Igitur nulli hominū attribuenda, neq; secundum hominē metienda est baptis mi gra

Christi duplex baptis mus, vnus aquæ, alter passionis. Lucæ. 12. Ephe. 1. p. Romā. 6. Luc. 2. Contra hæreticos rebaptizates Gene. 9. 1. Cor. 12. 2. Timo. 3. Reconcilia tione datur gratia spū sancti. Coloss. 3. Apoca. 7. Gene. 39.

mi gratia, quia solus hic est qui baptizat & in nomine eius solus baptizatur, q̄ solus pro omnibus nobis est crucifixus, sicut columba de capite eius ostensa testatur. ¶ Quia in specie cur sp̄s sanctus apparere voluerit diligenter in quantum ipse aperire dignatur, iam nunc intuentū est, Spiritus sanctus omnium quae circa salutem nostram acta vel agenda sunt, dominus & arbiter, imo & efficiens causa est. Cur enim nisi propter charitatem suā pater filium misit in hunc mundū, vel ipse filius patri suo nos, cum inimici essemus, reconciliavit per sanguinē suum? Quid autē Spiritus sanctus nisi patris & filij charitas est? Hic igitur sp̄s sanctus super autorem nostrae salutis apparens, congruum satis gratiae suae secundū tempus iudicium praebuit, dum assumptā columbae speciem, corporaliter humanis ostendit oculis, Columba namq; avis simplex & mitis est. ¶ Et charitas fuit quidē & zelatur, sed primo blanditur, ita ut in neminē sauiat, nisi in eum quē non flectunt blandimenta, nunquā in virga venit, nisi ad eos à quibus sua mansuetudo fuerit cōtemptra. Vtrumq; in Christo sic eadem charitas ordinavit, ut primus aduentus eius ad nos in mansuetudine fieret, Secundus autem in fortitudine zeli futurus sit. Venientem ergo ad nos in spiritu mansuetudinis, recte idem Spiritus super ipsum apparens velut avis mansueta designavit. ¶ Sciendum autem quia super neminem sanctorum ante Christi aduentum Spiritus sanctus apparuit, neq; post eius aduentum super vllum in hac specie visus est. Ante p̄ Christū quidem dona dabat, ut supra dictum est, & eorundem quantitatem siue qualitatem congruentibus nonnunquā signis indicabat velut cum prophetam supradictum misit, ut in regem vngeret electum suū Dauid, non lenticulam, sicut ad inungendum Saul, sed cornu olei tollere iussit, videlicet significans doni sui magnitudinē simul & fortitudinem, id est, throni eius firmitatem & prophetalis gratiae celsitudinem. Item, cum Heliam in caelum tollere vellet, quē huius diuini amoris zelum feruentissimū habuisse notū est, ad significandā eius boni zeli dignitatem, currus igneus cū equis igneis, quibus tolleretur, missus est. Sic & in alijs pleriq; sanctorum dona, quae dabat figuris competentibus exprimebat, super nullum autem ipse, ut dictum est, ante Christi aduentum apparere visus est. ¶ Post ipsum vero super apostolos apparens, non quidem ipsa eius substantia, quae inuisibilis est, sed ignis, praesentiae eius index, ita tamen, ut ex ipso igne dispartitae linguae viderentur, quia videlicet nulli cuncta dabantur, sed pro voluntate eiusdem spiritus sua cui mensura gratiae diuidebatur. Super ipsum autem dominum & ipsa sancti spiritus substantia inuisibilis adest, & quod foris videtur, non pars aut partis signum, sed quiddam totum est atque integrum, quia videlicet hic & solus est, cui non ad mensuram dat deus spiritum, quia in ipso, inquit Apostolus, habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporaliter dixit, non quod deus corporeus sit aut localis, sed quia sicut corpus quodlibet quous in loco cum omnibus membris suis indiuisum est, ita spiritus sancti diuinitas tota cum omnibus donis suis in Christo praesentialiter adest. ¶ Quam eius plenitudinem propheta longe ante intuens, ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus scientiae & pietatis, spiritus consilij & fortitudinis, & replebit eum spiritus timoris domini. Haec enim sunt cuncta sancti spiritus dona, velut cuncta vnius corporis membra, quorū Christo nullum deesse testatur, tam praedictum praerogatum prophetarū, q̄ praesentis integra atq; indiuidua species columbae. ¶ Etenim sapientiae spiritus in eo plenarie requieuit, quē primus homo non habens, imo per superbiam a se repellens, noluit attendere vel subesse meliori, veramq; lucem relinquens, seq; sibi melius lucere confidens, latrones, quasi per noctem incidit, à quibus spoliatus & plagatus semiuivus relictus est. Hic autem homo secundus, velut columba residens, iuxta fluentia plenissima, diuinitati sibi insitae semper intendit, in cuius liquida maiestate prospiciens, venientem insidiosum accipitrem vidit & eua sit, dum tentationes eius omnes in deserto sapientiae responsione cassauit. ¶ Spiritu quoq; intellectus iste repletus, sciuit, quibus aperiret mysteria regni dei, quibusve loqueretur in parabolis. Quo primus homo fraudatus, nō discreuit in statera rōnis, quāto fideiōres essent cōminationes dei promissionibus serpetis, cum diceret, eritis sicut dii. In felle quippe amaritudinis erat, positumq; sibi esse p̄ceptum, tumens superbiae spiritu, indigne ferebat. Hic autē velut columba, omninū eiusmodi felle carēs, & sano cordis palato cuncta discernens, nec daemones admittebat, cōstitentes ipsum esse filiū dei, nec indignis loquebat mysterium dei, imo prohibebat sanctū canibus dari, & margaritas ante porcos mitti. ¶ Sp̄m nihilominus habes consilij, abscondēbat haec à sapientibus & prudētibus, ut reuelaret ea paruulis. Quo penitus carēs primus cōtulit sermonē cum aduersario, nec se in humilitate abscondit ab eo. Hic autē propositū suū omnino secretum habuit à diabolo, ut licet sciret ipsum esse filium dei, nesciret tamen per crucem & passionē eius facturum esse salutē generis

Cur in specie colūbae v. sus ē sp̄s ritus sc̄i. Iohan. 3. Ephē. 2. I. Iohan. 4. Sup̄ nemine sic ut supra p̄ Christū visus ē sp̄s ritus sc̄i. 1. Reg. 10. 1. Reg. 10. 4. Reg. 2. Act. 2. Iohan. 3. Coloss. 2. Oia dona sp̄s sancti in Christo simul. Esa. 11. Spiritus sapientiae. Luca. 10. Cant. 1. Matth. 4. Spiritus intellectus. Matth. 13. Gene. 3. Marci. 7. Spiritus consilij. Marci. 11.

generis humani. Eodē consilij spiritu euangelizās pauperibus, nec Samaritanos nec gentiles à misericordia repellēbat, imo & infirmos eorū curabat, veluti columba, quae interdū pullos fouet alienos, & eis ab oriente & ab occidente vēturis, sinū Abrahae ad recumbendū sese aperire promittebat. ¶ Spiritu quoq; fortitudinis incessit, quo relicto, primus homo victus intemperanter gula succubuit, & seipsum venalē fecit, imo gratis venundatus semetipsum, omni p̄sidio destituit & perdidit. Hic autē velut columba in petris nidificans, quo serpens accedere non possit, credēs in se tuto p̄sidio collocauit. Verbi gratia, cū diceret, nemo potest rapere de manu patris mei. ¶ Spiritu sciētiae, similiter abundauit, quā primus homo perdidit, dum plus scire appetiuit, promittēte hoste antiquo, q̄ transgressor p̄cepti factus, habiturus esset scientiam boni & mali. Hic autem aceruum omnium scripturarū habens penes se, quomodo columba de magno tritici aceruo grana congerit candidiora; sic de omni scriptura tēpori vel rei cōgruas proferebat sententias, ita ut mirātes dicerent eius aduersarij: Quomodo hic literas scit, cū non didicerit? ¶ Spiritu pietatis omnino plenus fuit, quo nimis primus homo nudatus erat, q̄ se ipsum & posteros suos aeternae morti addixit, nec post culpam requisitus, animae suae condoluit, ut poenitentiam ageret, imo in deū retorfit malū quod perpetravit, dicendo: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi, & comedi. Hic autē non solū neminem occidit, velut columba, quae nihil viuū comedit, verū & eo semper intentus fuit, ut vitā daret mortuis. Nam filius hominis, inquit, non venit animas perdere, sed saluare. ¶ Spiritus timoris dñi super illum requieuit, quē primus homo à se repulit, à prima suggestione diaboli vsq; ad cōsummationem peccati. Hic autē, sicut columba pro cantu gemitū habet, ita pro delicijs habuit cum voluntate patris saturari opprobrijs, dicēs per omnia ab initio suae incarnationis, dicēs promp te non solum verbis, sed & factis: Pater, non mea, sed tua fiat voluntas. ¶ Igitur sp̄s dñi qui haec tenus in magna sylvā generis humani requiem nō inuenerat, tandem super hunc florē requiescit, in quo aeterna statione permanens, nullā alicuius vitij repulsam aliquando pertulit. Quā eius requiem & in hoc loco diuinū oraculum non tacuit. Cum enim dixisset: super quē videris spiritū descendente, sicut columbam; protinus adiunxit, & manentē in eo. Et apud nos quidē & in nobis est, iuxta promissum eiusdem saluatoris nostri, hic idem sp̄s, sed longe praesantius, multoq; praesentius in ipso capite nostro manere dicitur. ¶ Nam apud nos ita quidē manet, & ita in nobis est, ut nunquā desint in ecclesia, q̄ huius gratiam sp̄s habeant, vel aliquod donum eius, id est, fidem sapientiae, vel scientiae sermonē, interpretationem sermonū, vel discretionem spiritū, & his similia. Rarus autem quisq; est, qui adeo profecerit, ut eius intrinsecus anima vel ad momentū illū huius sp̄s cōtactum sentiat, qui per sibilum aurae tenuem significatur in Heliā, dicēte: Et post ignem sibilus aurae tenuis, & ibi dñs. Est enim intimus quidā circumscriptae veritatis sensus illa significatione expressus, quē sancta mens in contemplatione rapta, subita interdū illustratione degustare meretur. At ille sic eodē spiritu plenus est, ut in ipso habitat corporaliter, ut supra dictū est, semp mansueti pectoris eius mansione cōtensus, nulloq; vni quā carnalium affectionū strepitu inquietatus. ¶ Spirituum supradictorū plenitudinem quasi prima eructatione nobis ipse refudit, dum primū sermonē, quem post hanc manifestationē turbis ad se cōfluentibus habuit, hoc modo incepit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, &c. ¶ Hic enim nos ad hoc inuitat & informat, ut si mus ad ipsius imitationē, iuxta quendam supernae dispensationis modum, per timorem dei humiles, per pietatis studiū mites, per scientiam discreti, per mentis fortitudinē liberi, per consiliū cauti, per intellectū prouidi, per sapientiam maturi. ¶ Sed propheta de celestibus loquens, gradus istos descendendo magis q̄ ascendendō numeravit: videlicet sapientiam, intellectū, consiliū, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Constat enim proculdubio, quia à timore ad sapientiam ascenditur, non autem à sapientia ad timorē reditur, quia nimirū perfectam habet scientia charitatem, initium vero sapientiae timor dñi. ¶ Dominus autem, quia nos à terrenis ad caelestia subleuat, eosdē gradus ascendēdo numerat à timore incipiens, qui per paupertatē spiritus intelligit, dicendo: Beati pauperes spiritu. Deinde pietatem cōmendat, dicendo: Beati mites. Mitescere namq; opus est pietatis, neq; resistere diuinæ scripturae: siue intellectu, dum aliqua vitia nostra percutit, siue nō intellectu, quasi nos melius sapere, melius p̄cipere possimus. Deinde venit ad tertium scientiae gradum, dum dicit: Beati qui lugent. Nam ille timor, quo cogitat de iudicio dei, & illa pietas, qua nō potest, nisi credere & cedere diuinæ scripturae, cogit eū seipsum lugere. Vera namq; scientia bonae spei, hominē, non se iactantē, sed lamentantē facit. Tunc esse incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā. Fortitudinis namq; est, animū adeo ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium extrahere, ut vacet ei iustitiā eluxire ac sitire. Deinde in cōsilio misericordiae purgat animā

Iohan. 4. Mat. 13. Mat. 8. Sp̄s fortitudinis. Iohan. 10. Spiritus scientiae. Iohan. 7. Spiritus pietatis. Gene. 3. Luc. 9. Sp̄s timoris dñi. Luc. 22. Reg. 19. Coloss. 2. Sermo dñi in monte. Mat. 5. Palm. 110. Duplex ordo in septē donis sp̄s sancti.

tumultuantē, & quodāmodo obstreptentē sibi, de appetitu inferiorū conceptis sordibus. Vnde & sequitur: Beati misericordes. Hinc ascendit in sextū gradū intellectus, ubi ita ipsum purgat oculū, quo videri deus potest, in quātū potest ab eis, q̄ huic seculo moriunt, in quātū possunt. De quibus subdit: Beati mūdo corde. In hoc gradu ita purgat oculū cordis, ut veritatem nec seipsum p̄ferat, nec proximiū quē diligit sicut seipsum. Talis filius ascendit ad sapientiam, quā vltima & septima est, quā pacatus tranquillūq; perficit. Vnde & subditur: Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabuntur. Octava beatitudo eadem quā prima est. Dum ergo hęc dicit, is in quo manet & requiescit velut columba spiritus septiformis, hoc nimis intendit, ut eodē spū regenerata ecclesia, talis sit, de qua ipse merito dicit in Canticis: Vna est colūba mea, formosa mea, immaculata mea: vna quippe colūba est, dum ex quamlibet multis hoibus collecta, vnum habēs spiritū, vnanimis est ecclesia, id ipsum dicens, id ipsum sentiens, nec se per sectarū scandala diuidēs. Nam quicūq; alio spū aguntur, corui sunt, corui rapaces, corui litigiosi. Talis fuit Macedonius, q̄ in mēbris columbæ, id est, ecclesie cōputari indignus, dixit, quia spūs sanctus nō est deus. Hic vere coruus, horribili facie de aquis baptismi, totus niger & sinitur euasit: nec eum columba illa, quā super dñm apparuit, donox̄ suox̄ aliqua parte respexit, sicut scriptum est: Spiritus em̄ sanctus disciplinæ effugiet fictū, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Colūba vero, id est, spūs sanctus de illa mansionē sua in qua requiescit satis firmo probat argumēto, q̄ deus sit. Si em̄ deus nō esset, quomodo humano vel angelico spiritui capabilis esset? Creatus nāq; spiritui alieno se infundere nullatenus potest. Valet quidem malignus spūs occultas corporis cauernas irrepere, & hominis animā furis agere: vnde & dicit homo dæmonio plenus esse, ipsam autē substantiam suā illius substantiæ nullatenus potest infundere. Solus namq; creator spūs subtilitate sua capabilis est rationali spiritui, veluti creaturæ suæ: ille autē nullus est capax, nisi diuinæ atq; creatricis substantiæ. Hic autē spiritus repleuit orbem terrarū, & ipsum quoq; repleuit, quem totus nō capit orbis terrarū, sicut supra dictū est, q̄ Iesus plenus spū sancto, regressus est à Iordane. Et ne forte obijciat hæreticus, q̄ carnem eius impleuit, nō mentem, meminisse oportet, quia hic spiritus dñi, spiritus est sapientie & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris dñi. Vbi autē sapientia & intellectus, ubi consiliū vel fortitudo, nisi in mēte inhabitat? Vbi sciētia vel pietas, siue timor dñi, nisi in corde regnat? Igitur hic qui rationali mente capitur, qui omnia scrutatur, spūs deus est. Quapropter & hic scilicet Macedonius, & ceteros omnes, quot quot sunt coruini generis, vna colūba, id est, sancta ecclesia, respuit, & eox̄ laniantia detestans oscula, cōmunionē nullam patitur habere cū illis. Pacem amat, pacem amplectitur, utpote cui columba prior sanctus spūs ramum attulit oliuæ virentibus folijs, faciendū pacem per Christū, per quem nos deo reconciliauit. Sed iam tribus his quæ p̄posita fuerāt, pro posse explicitis, audiamus qd̄ Iohānes, testis & decertator veritatis, euidentibus roboratus indicijs, ad summum libere proclamet, in spū fortitudinis. Et ego vidi, & testimo nū perhibui, quia hic est filius dei. Non, inquit, solam famā audiui, nō ex incertis coniecturis didici: sed ego vidi colūbā venientē de caelis, ego vidi spiritum dei non sola colūbæ oscula porrigentē, sed totū seipsum huic homini inferentem. Et in hoc templo suo manet, vnde vltra migratur nō est, nusq; inuenitur, nisi in hoc accubitu suo quo in magna quiete māturus receptus est. Et miro modo sic in hoc tēplo suo manet, ut inde tempore egrediat, videlicet ad hoc, ut de huius plenitudine omnes accipiamus, haurientes aquam quæ (iuxta Ezechielē) egreditur de hoc templo à latere dextro. Templum em̄ magnæ ciuitatis, quæ illi ostensa est, templum verū sanctæ ecclesie, hic ipse dominus est, sicut & in Apocalypsi testatur euāgelista Iohannes: Et templum nō vidi in ea, dñs enim deus omnipotens templum illius est & agnus. Hoc ergo templum, ut prædictum est, velut columba ingressus, velut aqua viua mundās & saluās, egredi propheta ostēditur: scilicet, ut (sicut iam dictū est) de plenitudine eius nos omnes accipiamus. Hoc, inquit, vidi & testimo nū perhibui, quia hic est filius dei. Dicat hoc dignus orator, amicus regis & curiæ celestis archisenator nobilis, dicat quia vir iste, q̄ (vt supra dixi) post me venit, hic est filius dei. Nihil em̄ libētius audiūt ciues supernæ vr̄bis, nullū citharcedū audire malunt pueri probi cantandi dociles, & ad bonū canticū salutare docti. Nam quis manifestius hoc præcentore fidei, Christū deum, & hominē esse, potuit confiteri? Vbi enim virum post se venientem dixit, hominē post se natum euidenter expressit. Et magnificentius agnum dei virum, q̄ hominem dixit, videlicet eo respectu, quo de agno typico in lege dictum est: Erit autē agnus absq; macula, masculus anniculus. Agnus nāq; masculus ē hic homo, nullā molitie resolutus, sed omni virtute constans, solidus atq; perfectus. Viri ergo dicens, veram Christi filius cū integritate virtutis expressit naturā hominis. Nunc autē testificans quia hic est filius dei, verā nihilominus cōfiteatur in illo naturā diuinitatis, Filiū nāq; alterius naturæ esse, q̄ pater

Can. 7. 6
1. Cor. 1
Hæretici nō columba, sed corui sunt.
Sap. 1
Ibidem
Luc. 4
Ecclesia hæreticos detestatur.
Chrs̄ temp̄ plū sancti spiritus.
Ezech. 47
Apoca. 21
Math. 24
Exod. 12
Chrs̄ filius dei natura

pater est qui illum genuit, rationabiliter non potest intelligi. Quādo enim homo aliud generat q̄ hominem? Sic & omne animal non aliud q̄ quod ipsum est aliquando generat. Sed nec vlla herbarum semen affert, nisi iuxta genus suum, neq; lignum faciens fructum suū in semine aliquādo excedit speciem. Sic em̄ creator omnium, illa statuit, præceptūq; posuit & non præteribit. Quanto magis ipse creator non aliud q̄ quod est ipse, genuit: id est, deus deū lux lumē, immensus immensum, omnipotens omnipotentē: istum quippe non adoptauit, sed genuit: sicut hic ipse Iohānes euidenter exprimit, in eo qd̄ superius ait: Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarravit. Claro igitur lumine nobis lucerna hæc ardens & lucēs, lucē veram Christū deū & hominē esse ostendit, quam nō comprehendunt tenebræ, scilicet Manichæus atq; Fotinus, ille verū deum, hic verum hominem esse negans hunc Iesum Christū. Sed rursus cauendū nobis est, hæresis Nestorianæ monstrū bifforme, asserētis, sicut duas naturas vel substantias, sic duas nihilominus in Christo cōstitendas esse personas, vt alius filius dei sit, alius vero filius hoīs. Hoc sane nec ratio, nec ipse cōmunis nostræ locutionis vsus admittit, quod maxime norūt dialectici. Nō est em̄ nomē aliquod speciale aut generale, præter hoc quod generalissimū est, scilicet substantia, quo simul deus homo possunt appellari generaliter. Verbi gratia: Quomodo Moses & Aaron duo sunt hoīs, & hic bos & ille, vel duo sunt animalia, siue duo sunt animata corpora. Non aliquo sic pariter deus & homo p̄dicari poterūt vno speciali vel generali, nisi tantū eo quod generalissimū est, id est, substantiæ vocabulo. Neq; em̄ de deo vero, æque vt de homine, potest animal prædicari: quia videlicet deus verus, corpus nō est, quapropter nec animatū corpus, aut animal est. Cū ergo masculino genere de Christo deo & homine p̄dicaueris duos, quod subiectū secundū hoc p̄dicatum appones? Desiderat em̄ prædicatū habere subiectū, siue (quod pueri quoq; norunt) semper mobile quærit sui generis, numerū quoq; & casus eiusdē, habere fixum. Et vtq; non quod diuersas species aut diuersarū indiuidua specierum significet, quod fieri in genere masculino impossibile est. Nam, verbi gratia, hominē & equū, quia diuersarum nomina sunt specierū, vno masculini generis substantiāli nomine proferre nō potes. Quapropter de hoīe & equo melius dicis hæc duo, q̄ hos duos: quia videlicet equus cum homine personarum non facit numerum, licet pluralitatem faciat substantiæ. Quid ergo subijcies, cum in Christo deo & homine prædicaueris duos? Nunq; Christos subijcies? Nepe tale hoc est, ac si de vno equo & sefore eius, duos dicas equites. Christus em̄ non naturæ, sed officij nomen est. Si quidē Christi, id est, vncti. Fuerunt & alij, de quibus ipse ait: Nolite tangere Christos meos: sed hic, in quo habitat plenitudo diuinitatis, vt supra dictū est, præ cōfortibus suis vnctus est. Imo multo magis inæqualia sunt deus & homo q̄ equus & homo. Nā veri dei, & hominis hoc solum cōmune est, quod de vtroq; p̄dicatur, substantia: de homine autē & equo, non solū substantia, sed & corpus communiter prædicatur, & animal. Si ergo persona sedentis in equo, sic equi personā absumit, vt cum ipso equus, cui tamen vnitus non est, personarum numerū facere non possit: quanto magis in Christo persona dei, sic hominis personā absorbet vel absumit, vt nequaquā dicantur aut sint duo Christi, siue duo filij, præsertim cū homini deus inseparabiliter vnitus sit. Igitur salua duarū veritate substantiarū: vnus, id est, vna persona, est Christus vnus, hic est vir siue filius hominis, vnus idēq; hic est filius dei. Cuius specie & pulchritudine delectatus ipse deus pater, dignū illud memoria verbum de celo super eū locutus est: Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. Hoc vtq; à principio non dixit, cū vnuerſa conderet, cū cœli fabricam extenderet, vel mari terminū poneret, & oia visibilia siue inuisibilia mirabilis artifex cōponens, suo singula loco, vel ordine distingueret. Et quidē placebāt illi cūcta quæ fecerat, quia erāt valde bona: sed nusquā in omnibus illis seipsum sibi complacuisse insinuat. In hoc autē vno sibi complacet & dicit: In te mihi complacui, quod longe aliud, q̄ dixisset: tu mihi complacuiſti. Attendamus ergo quid in Christo factū sit, & videbimus, q̄ vere, pro magnitudine vel qualitate operis, recte pater in illo sibi complacuerit. Videlicet cū oia fecisset deus, nihil omnino si mille sibi vel æquale fecerat, nec em̄ fieri poterat, vt increato deo similis vel æqualis forma retur creatura. Non ergo beneuolentiæ creatoris sufficiebat, q̄ ea, quæ fecerat, erant cuncta valde bona: quia nihil inter omnia sibi simile vel æquale videbat. Sed (vt iā dictū est) tale qd̄ omnino, qualis ipse est, creari nō poterat. Quapropter multitudo creaturę infirma, utpote de nihilo facta, partim corruerat, neq; suis viribus vllō mō restaurari valebat. Suggestit igitur ipsa, q̄ nunc apparuit in specie colūbæ, mitis & beneuola patris charitas, quatenus ipsam virtutē, ipsum verbū, per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale sibi cōdiderat, facturæ suæ vniret, & sic vnū qd̄, cui nihil deesset, in ordine vel natura creaturæ produceret. Quo facto, gratulatur omnipotēs bonitas, & applaudit sibi met dilectio colūbina, omnis inuidentiæ nescia, q̄ ope sua cōpar sibi facta sit humana creaturæ dignū laudare.

nō nado p̄tione. Gene. 16
Psal. 144
Non duræ persone in Christo.
Chrs̄ nō men officij. Psal. 10 Coloss. 2 Psal. 44
Marc. 1. Prouer. 8 Gene. 16
C 3 de iu-

de iudicans, q̄ inopi naturæ eius, de suæ naturæ diuinitis adeo subuenit, vt totū regnū patris regere, vniuersam omnino cœli ac terræ repub. disponere, & in throno eius dominari, & que, vt ipse deinceps idonea sit, Hoc opus suū adeo collaudat, & in hoc sibi com placet intantū, vt cuiusq̄ nō cōplacuerit, quicunq̄ cū laude & gratiæ actione nō aspe xerit eū, velut ingrātū & vere superbū & inuidiū, à salute sua, & ab eiusdē Christi filij sui regno repellat. Sed iam narrationis euāgelicę, sequētia videamus. Altera die itē: stabat Iohānes, & ex discipulis eius duo. Hoc loco recte quæritur, qualiter hic euāgelista Iohannes cæteris tribus euāgelistis p̄senti narratione nō discrepet. Matthæus enim, statim post ieiuniū dñi & tentationē diaboli, ita subinfert: Cū autē audisset Iesus, q̄ Iohānes tra ditus esset, secessit in Galilæam. Item & Marcus, cōtinuo post eiusdē tentationis narratio nem, postq̄ autē, inquit, traditus est Iohānes, venit Iesus in Galilæam. Hoc istū cōsonanter astruere videntur, q̄ anteq̄ Iohannes traditus esset, in Galilæam non venerit Iesus. Lucas interim de traditione Iohānis tacet, ita incipiens: Et cōsummata omni tentatione, diabo lus recessit ab illo vsq̄ ad tēpus, & egressus est Iesus in virtute spūs in Galilæam, &c. Hic autē, scilicet euāgelista Iohannes refert, quia nondū tradito Iohāne, veniens in Galilæā, vocauit Philippū & Nathanael, & tertia die inuitatus ad nuptias in Cana Galilææ, de aqua vinū fecit, & manifestauit gloriā suā, & crediderūt in eum discipuli eius. Et post multa di cit sic: Erat autē & Iohannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & veniebant & baptizabantur. Et protinus subinfert: Nondū em̄ missus fuerat in carcerem Iohānes. Quæritur ergo quō non discrepent, quos contrarios esse sibi nemo dice re audeat, nisi qui animæ suæ contrarius est? Et quidē solutio quæstionis nimium difficilis esset, si Christus in Galilæā semel tantū venisset, vel si cunctis euāgelistis singillatim, cun ctos eius actus, cunctos eius egressus vel regressus describere proposuisset. Cōstat au tem euāgelica narratione, quia plus q̄ semel dominus noster, salutis nostræ minister, iuit & rediit, & nulli euāgelistæ, cuncta quæ gessit comprehendere, q̄ impossibile esset, proposuisset. Sed vnumquodq̄ animalium cœlestium, ante faciem suā graditur, id est, vnusquisq̄ euāgelistæ de innumerabilibus factis vel dictis eius tantum describere pro posuit, quantū & fidei testificandæ sufficeret, & lectori fastidiū nō afferret. Et Matthæus quidē, & Marcus, Lucas quoq̄, de primo anno tacuerunt, quo, adhuc p̄dicante Iohāne, miracula quidē fecit Iesus, & seorsum aliquos docuit sed publica p̄dicatione nō adeo turbis innotescere voluit. Alioquin vnde illa opinio nata fuisset, vt quādo publice p̄dicā do innotuit, Iohannes putaretur surrexisse à mortuis? Sic em̄ in Marco scriptū est: Et au diuit Herodes rex, manifestū enim factū est nomen eius, & dicebat, quia Iohannes Bapti sta surrexit à mortuis, & propterea virtutes operant in illo. Lucas quoq̄ sic ait: Audiuit autē Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo q̄ diceretur à quibusdā, quia Iohannes surrexit à mortuis. Igitur de primo anno tacuerūt, & à publica p̄di catione eius, quā cœpit, postquā traditus est Iohānes, narrationes suas ordiunt. Quod manifeste ex subsequētibus Matthæi vel Marci animaduertere promptū est. Nā vterq̄ eū dixisset, venit Iesus in Galilæam, statim apostolorū subiicit vocationē. Lucas vero pau lo tardius, Nā apud illum, ante vocationē apostolorū, Iesus frequēter est in synagogis, & docet sabbatis. In hoc vero euāgelista Iohāne, forte ad suscipienda illa q̄ dicta sunt, scrupulum mouer illud, q̄ antequam traditus esset Iohannes, ad iudicium eiusdem Iohānis, Andreas sequitur Iesum, & adducit ad eū Simonē fratrem suū, & ipse Iesus in Galilæam exiens vocat Philippū, & Philippus adducit Nathanael. Sed amoto omni scrupulo, cer tius pedē figat ratio, quia profecto nō est hæc ipsa, q̄ citius quidē (vt dictū est) apud Mat thæū & Marcū, tardius autē apud Lucā occurrit, apostolorū vocationē. Nec em̄ cōsequens est, vt quia sequētes eū, venerunt & viderūt vbi maneret, & apud eū manserunt die illo, iam perfe cti, iamq̄ apostolico fastigio sublimati sint. Nam tūc quidē cognoscere illū cœ perunt, non autē iam tunc eundē, relictiis omnibus, secuti sunt. Oportet ergo primū vt sensum illū ab animo suo lector attentus amoueāt, qui fere omnīū euāgelicā scripturam audire incipientiū, animos cōfestim vltro p̄occupat. Nam quia post tentationē supra me moratā in cæteris euāgelistis, statim subiungitur p̄dicationis Christi narratio, sicut lite ra coniungitur, verbis gratia, cū dicit Lucas: Et egressus est Iesus in virtute spūs in Gali læam, & venit Nazareth vbi erat nutritus: sic tēporis quoq̄ vel rē continuatā fuisse suc cessionē, negligēter opinantur. Quod profecto nō ita esse, ex eiusdē Lucæ vicina subiun ctione manifestū est. Dicit em̄ illi venienti Nazareth vbi fuerat nutritus. Quāta audiui mus de te facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua. Ante hūc ergo regressum eius in Ga lilæam, à quo cæteri euāgelistæ, p̄missa tentatione, p̄dicationis eius narrationem incipi unt, māserat & signa fecerat in Capharnaum. At vero postq̄ discipuli Iohannē, loquentē audientes, secuti sunt Iesum, imo post miraculū, quo in nuptijs aqua conuersa est in vinū facta

Discrepan cia ad istam hic iocet es euāgelistas
 Matth. 4.
 Marc. 1.
 Luc. 4.
 Iohan. 4.
 Iohan. 3.
 Quo con cordancia inuenitur.
 Ezech. 1.
 Marci. 6.
 Luc. 2.
 In euāgelio nō est ipis & rē con tinuatio ea dem, que li teræ est.
 Luc. 4.
 Ibidem

facta sunt illa signa in Capharnaum. Hoc em̄ fuit initium signorū, quo facto descendit Iesus in Capharnaum. Sic em̄ hic Euāgelista subiungit: Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & discipuli eius. Igitur hoc recte sentiendum est: quia ille regressus Iesu in Galilæam, à quo cæteri incipiunt, ille est quē Iohannes longe inferius cōmemorat, di cens: Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisei, quia Iesus plures discipulos facit & ba ptizat? Iohannes, quanq̄ Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abiit itē in Galilæam. Cum autē tam multa miracula eius audire, imo & videre, Petrus & Andreas potuerūt, priusq̄ de nauicula vocati, eundem redemptorē sequerent omnibus relictiis: dictum est tamē à priscis doctoribus de his principibus & parribus nostræ fidei; nulla hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de p̄mio æternæ retributionis au dierant, & tamen ad vnum domini p̄ceptum hoc quod possidere videbant, oblitī sunt. Quod nequaq̄ superioribus dictis debet videri esse contrarium. Nam hoc dictum est, res p̄spectu eius narrationis, cuius secundū Matthæum talis textus est: velut, q̄ ante vocationē ipsoꝝ nulla doctrinæ eius, vel miraculoꝝ mentio facta sit. Itaq̄ nihil à cæteris hic euan gelista dissonans, post manifestationē Ch̄i, quæ in baptismo facta est, narrationē suā sic inchoat, imo prolequit ea, quæ cœperat, diuinitatis eius testimonia. Stabat Iohannes & ex discipulis eius duo. Quod stetit Iohannē asserit, iuxta istam quædam situm hoīs indi cat stantis, & aliqd. quod officij sui esset, instanter agentis vel dicentis. Iuxta aliorē verō sensum, magnā ac semp̄ suspensam eius intentionē insinuat, qua videlicet ei, quē supra di cto modo cognouerat, dño nō, nō solum exterius officio suę p̄curtionis deseruiebat, sed & interius erecto mentis affectu iugiter astabat. Nā vbi illum baptizauit, & sp̄m sanctū sup̄ eum in specie columbæ descendente vidit statim idem spūs expulit eum in desertum & erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Quod hinc Euāgelista, vt cætera multa, omittit, videlicet hæc intendens (vt in initio di ctū est) quatenus testimonia proferat de diuinitate filij dei, atq̄ ideo, quasi de magno acer uo eorū quæ dicta vel facta sunt, tantummodo splendida colliges, quæ intentioni vel proposito suo magis idonea cognoscit. Nec vero dubiū est, qn̄ ad reditū dñi nostri idē Iohannes toto affectu tetēderit, vt itē videret eum, quē videre, salus agnoscentis, glo ria p̄dicantis, gaudiū erat demonstrantis. Stabat ergo in altitudine cordis speculator vi tæ & salutis, nuntius redēptionis & pacis, iudex græ & veritatis. Stabat plane altior solis p̄ curfore Luciferi, solē iustitiæ prospiciens in nube latente. i. Ch̄m, expectans, in deserto tentationū obiectiones p̄ferentē, vel iam victo tentatore, adhuc sese in vmbra humilitatis suæ continētē. Incertum autē est, vtrū antehac à deserto regressum illū Iohannes viderit. Stabant & duo ex discipulis eius cum eo, q̄ videlicet magistrū suū statu mentis imi tabant, & erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed dño parabat ille p̄cursor eius. Et respiciens Iesum ambulante, dicit: Ecce agnus dei. Notanda diligēter narratiōis se ries, in superficie quædam breuis & lucida, intrinsecus autē (quæ paruuli necdū attingere p̄ualēt) mysterioꝝ ponderare grauida. Quid em̄ est ambulans Iesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus dei filius? Qui hoibus non ante cognitus, ex eo cognosci atq̄ diligē cœ pit, ex quo ambulare cœpit, de celo veniens in vterg virginis, de vtero in p̄sepe, de p̄ sepi ad crucem, de cruce in sepulchrum, de sepulchro rursus in celum. Extunc ille nō tus esse cœpit & dilectus, sicut eidē in Canticis Canticorū dī: Oleū effusum nomē tuū, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Quid em̄ oleum effusum, nisi verbum de corde patris eru ctatum? Si ergo nostræ animę iam adolescentulæ sunt, iamq̄ velut in adulta ætate Iohan nis, semp̄ cum discipulis eius firmo gradu stare didicerunt per iudicium ipsius in hoc euā gelio loquentis, agnoscent Iesum ex eo q̄ ambulat, & sequentes eum tandē perueniunt, eo quo idem ipse per diuinitatē manens in habitat. Quod pulchre nobis innuitur ex pro fectu conuersionis eorundē discipuloꝝ eius. Ait em̄ secum stantibus illis: Ecce agnus dei. Secundum naturā hoīs, eum (vt superius dictum est) agnū vocat, quia videlicet sicut p̄ immolationē agni Pharao quondā superatus, & seruitus filioꝝ soluta est, quod per ma num Moyfi & Aaron, plagis immisissis perfici non potuerat, sic per passionem Ch̄i prin ceptis tenebrarū diabolus victus, & redemptio generis humani facta est, quod per legis an tiquæ p̄cepta, veterisq̄ sacerdotij sacrificia perfici non poterat. Et audierunt eū duo discipuli loquentē, & secuti sunt Iesum. Nō soli auditu corp̄s audierūt sed soli tūc obau dierunt, & testimonium eius receperunt. Ille naq̄ vt testis fidelissimus, ea semper inten tione de illo loquebatur, vt illum potius quā se auditores sui sequerentur, sicq̄ fieret ad gloriam dei, quod dixerat ipse, me oportet minui, illum autē crescere. Hanc ergo eius intentionem duo discipuli audierunt, & testimonium eius (vt iam dictum est) receperunt dum loquēte illo secuti sunt Iesum. Quando autē quisq̄ conuersus, dñm Iesumambu lantem (vt p̄dictum est) mente & p̄i effectus mobilitate sequi incipit, meditando, f.

Iohan. 2.
 Regressus Christi in Galilæam Iohan. 4.
 Matth. 4.
 Christus in deserto Luc. 4.
 Iohannes ex p̄dictis res diti Christi ex deserto, stabat
 Oleū effusum nomē tuū. Cant. 1.
 Ecce agnus dei Exod. 12.
 Iohan. 3.
 Sequi eundē stum,

& memoriter humanitatis eius vestigia tenendo, non continuo conuertit, & faciem suam illi ostendit Iesus, i. maiestatis suae diuinam praesentiam, secundum quam nuscquam ambulat, non statim in initio conuersionis sequentibus aperit, quae per faciem intelligitur, sed eundem est, & ea quae de illo ad tempus fuerunt, iamque praeterita sunt, & sine habuerunt, quae in carne gessit, vel passus est, tenaci memoria tam diu ruminanda sunt, donec altissima eius diuinitas sese a sequentibus queri sentiat, & huc vnde excessit quasi post dorsum suum respiciens, occulta inspiratio faciem suam aliqua ex parte ostendat. Nunc enim caelo spiciens, magis sentit pfeuerantiam sequentium fidei, quam olim inter hoies ambulans sentiebat turbam comprimentem. Sequit ergo: **L** Conuersus Iesus videns eos sequentes, dicit eis: **Q**uid queritis? Et dixerunt: Rabbi, quod dicit interpretatum magister: Vbi habitas? **B**enignus Iesus conuersus esse dicit, quia videlicet, antequam supra dicto modo ambularet a summo caelo egressus, totus erat auersus, i. propter peccatum hoies vniuerso generi humano iratus, vnde clamat ingemiscens Prophetarum: Peccauimus, & tu iratus es, & auertisti faciem tuam. Conuertit autem, dum singulos eum in fide querentium respicere dignatur. De qua eius conuersione dicit in Psalmo: Deus tu conuersus viuificabis nos. Item: Conuertere dicit, & eripe animam meam. Conuertit ergo Iesus, & videt eos, q se sequunt, dum eos, q incarnationis vel passionis eius fidem confitentur, dignanter intuet. Sed sunt inter eos multi, q sequi illum vident, & nesciunt qd querant. i. credunt qdem, vt sibi videtur, in illum, sed nesciunt cuius sps sint, vel quam intentionem habeant, quia confitentur (inquit Apostolus) se nosse deum, factis autem negant, & cum labijs Chm honorent, cor eorum ab ipso longe est. Possunt enim & Chm sequi fidei professione, & aliud q Christum querere, imo possunt & in vestimentis ouium incedere, & intrinsecus lupi rapaces esse. Sic Iudas cum ceteris apostolis Chm sequi potuit, & aliud querere, vocari Apostolus & diabolus esse, pdicare vel baptizare, & fur dhicorū loculoz sceleratissimus esse. Sic & Simon Magus, potuit baptizari & in felle amaritudinis esse, potuit fide Chm confiteri, & tamen nullam in sermone hoc partem aut fortem habere. Sic pene quotidie tanti cum electis reprobis ecclesias intrant, vt pra multitudine illoz, valde parua videat quantitas electoꝝ: quō in magno aceruo nisi propius accedas, vix grana parent pra multitudine palearum. Quia ergo non vno cuncti afo Chm sequunt, recte nunc ipse his, qui illi primi sequebant, dicit: Quid queritis? Quod dictum quoties audimus, nos ipsi ad cor nostrum respicere debemus, nostramq singuli interrogare conscientiam, vt sciamus qua Chm intentione sequamur. Quod enim duobus illis dicit, omnibus dicit: Quod si vere Christum querimus & vbi ipse est, illic & nos esse volumus, tunc desiderium nostrum, & pparatio cordis nostri hoc in auribus eius loquitur: Rabbi (quod dicitur interpretatum magister) vbi habitas? Bene enim dicimus, magistrum illum vocantes, quia de disciplina eius sumus dum reuera deum querimus. Dicimusq illi, vbi habitas? dum superna cogitamus patriam, vbi sedet ad pris dextram, clarificatus claritate qua habuit, priusq mundus esset, apud patrem, q incola & peregrinus in hoc seculo cum esset, no habebat vbi caput suum reclinaret. Haec recordatus sum (inquit Psalmista) & effudi in me animam meam, quonia transibo in locum tabernaculi admirabilis vsq ad domū dei. Hoc & nos recordari debemus, quicūq confessione fidei Chm sequimur, ne p intentionem vanā remaneamus cum illis, de quibus ipse: Amen dico vobis (inquit) receperunt mercedem suam. Quibus item Psalmista refugiens assimulari, vnam peti (inquit) a domino hac requiram, vt in habitē in domo domini oibus diebus vitae meae. Hoc aut iugiter petentibus, & hoc modo dicentibus, vbi habitas, fiet aliq quod sequitur: **L** Dicit eis Iesus: Venite & videte. **I** ac deinde subiungitur: **V**enerunt & viderunt vbi maneret. **T**unc enim dicit Iesus: Venite & videte, quādo mentem p adiuuantem grām bene meritam, in cōtemplatione subleuat, & caelestibus gaudijs ad horam admittit, vt dulcedinem illam gustare p̄ualeat, quā oculus nō vidit, nec auris audiuit, & in cor hois non ascendit. Ita veniunt & vident vbi Iesus maneat, eisq videntibus creatoris habitationē, angusta ē ois creatura. Quoz vnus (vt ipse ait) raptus est vsq ad tertiu cœlū, raptus est vsq in paradysum, & audiuit arcana verba, quae non licet homini loqui. Et multi qdem sanctoꝝ diuersa gratia gloriam regni, in quo Iesus habitat, pra gustantes, viderūt. Hic autem tanta grā vocatus est ad videndum, vt nesciret vtrum extra corpus sit oino eductus, an in corpore manens, solummodo p extasim fuerit subleuatus spūs eius (sicut ait ipse) siue in corpe, siue extra corpus, nescio, deus scit. Sane hoc iuxta litteram p̄tereundū nō est, quod sequitur: **L** Et apud eū manserunt die illo. **O**pportuna quippe determinatione vsus, dicendo, die illo. Non enim tunc relictis omnibus illum secuti sunt, neq extunc semper cum illo manserunt, sed tantum die illo apud eum manserunt, & verba grē quae procedebant de ore eius, familiariter audire coeperūt. Iesus enim nondū tradito Iohanne (vt superius dictū est) neq publice pdicabat, neq dereliquēdo patre aut matre, vel cœ

Lucā. 8
Quo conuer
titur deus
ad nos
Esa. 64
Psal. 84
Psal. 6

Titū. 1
Esa. 29
Matth. 7
Iohan. 6
Iohan. 12
Acto. 8.

Iohan. 17.
Matth. 8.
Psal. 41

Matth. 6
Psal. 26.

Esa. 64
1. Cor. 12
2. Cor. 12

Manserunt
apud eum
die illo

vel ceteris necessarijs abnegandis, cuiq legi noua dedisse praepcepta. Sed iam spūaliter cepra profequamur. Et Paulus quidē excellenti magnitudine reuelatiois audiuit (vt iam dictum est) arcana verba q nō licet homini loqui. Ceteroz autem singuli in sua subleuantur mensura, s. vt alius sapia vel scia, sermonem accipiat, alius generationis lingua, alius grām sanitatum, & his similia. Quod cum affectus quis fuerit, iam idoneus factus est qui & alios inuitet, & praedicando Chfi faciat sectatores. Quod & in his, de quibus praesens euangelium refert pulchre praesignatum est. Sequit enim. **L** Hora autem erat quasi decima Andreas autem frater Simonis Petri erat vnus ex duobus, qui audierant ab Iohanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic primo Simonem frēm suum, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Chf. Et adduxit eum ad Iesum. **Q**ui primus audierat, & Iesum secutus fuerat frēm suum postmodum inuenit, & adduxit, iam tunc implens scripturam, quae p hunc ipm Iohannem dictura erat. **Q**ui audit, dicat veni. Sed cur interpositum est, hora erat quasi decima, vbi Iesus nostrae vocacionis carpebat primitias? Videlicet, quia vocatoꝝ salutem non aliquod ipsoꝝ pcedens meritum, sed sola vocantis operat grā, & in omnibus omnino aetas non discernit, nec pra iudicat, congrua significatione dictum est, hora quasi decima. Ipse est enim ille paterfamilias, q exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, & circa tertiam & sextam, nonam ac decimā horam exiit, & fecit similiter, tandemq dixit: Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Hora decima vel vnde decima proculdubio prope est iam vespera, quae humanae vitae occasum significat. **C**onstat vero, q magnus qdem Andreas, q venit ad Iesum hora decima, maximus vero in ordine Apostoloꝝ Simon frater eius, q adducit tardius, iam propinquiore vespera. Eadem namq die veniunt ad Iesum, primo Andreas cum altero, deinde frater eius Simon, in crastinum vero Philippus & Nathanael, & absq mystica horarum interpositione die tertia nuptiae factae sunt in Chana Galilaeae. Igit q postea, loquens in parabolis, significaturus erat verbis, iam in suis significat, dum illos, quos magnos esse volebat apostolos, p occultam inspirationē trahens vltima diei parte, i. hora decima vocare incipit. **E**st & illud, propter quod magis placeat hunc agnū dei demonstratum, vel agnitum esse hora decima. Agnus quippe, per cuius immolationē caesa sunt Aegypti primogenita, & filioꝝ Israel soluta est captiuitas, q huius agni typum p̄fererat, iussus est in domos filioꝝ Israel tolli luna decima, immolandus post quartam decimā lunā sequente vespera, quando luna est plenissima. Decima (vt dixi) luna assumi iussus erat agnus, decima quoq plaga attrita fuerat Aegyptus, decem nihilominus ad verberandum spūalem Pharaonem, postmodum data sunt legis p̄cepta. Cum ergo audimus hunc agnum dei, digito Iohannes esse hora decima demonstratum, haec oia nobis vtiliter ad memoriā redeunt, q videlicet hora decima his q intelligere possunt, mysticam innuit esse consonantiā scripturae. **N**unc enim reuera verus agnus ille tollit in domos filioꝝ Israel, quando dicente Iohanne: Ecce agnus dei, incipit illum sequi Israelitae veri, quoz vita sic erat, veluti luna decima, s. non dum plena & rotunda, q videlicet lex, sub cuius decem praepceptis seruerant, nihil ad perfectum adduxerat. **E**t Iohannes qdem veluti alter Moyses, discipulos habens, & decem praepcepta legis optime custodiens, quasi decem plagis Pharaonis, i. diabolo, repugnabat. Sed illo nondū victo, digito demonstrans, dicebat: Ecce agnus dei, subaudi, cuius sanguine cum fuerint nostrarum frontium postes signati, liberandi sumus in manu forti, & submergendus est princeps tenebrae in aquis baptismi, quo nos ille mixto sanguine suo baptizabit. Hoc igit pertinuit ad euangelistam vt designationē huius agni referens, decimam, quae tunc erat, non taceret horā. Sed iam insequencia videamus. **A**ndreas q (vt pra dictum est) vnus erat ex duobus, q audierunt a Iohanne, & secuti sunt Iesum, inuenit Simonem fratrem suum. Ecce nos aspicientes a longe per hoc verbum quod dictum est, inuenit, quasi per subuolantem scintillam agnoscimus, magnā in illis fuisse flammam sancti desiderij. Et reuera in illis quos grā pueniens ad tantam praedestinauerat gloriam, magnam & omnis morae impatiens erat desiderij videndi saluato rem, cum venisse illum audierant a magistro suo Iohanne, testimonium phibere, q vidit spm descendentem sicut columbam, & manentem in ipso. Cum ergo ambulantem (vt supra dictum est) Iohannes itez ostenderet eum, cumq secutus Andreas vidisset vbi maneret, proculdubio festinauit, cucurrit, quae fuit frēm suum, vt q erat socius desiderij, participaret & gaudij. Querens itaq inuenit fratrem suum Simonē, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod dicitur interpretatum Christus. Inuenimus (inquit) non clamantem, neq contententem, q nec audita est foris in plateis vox eius, sed adhibita lucerna, s. testimonio Iohannis, qui est lucerna ardens & lucens, in humilitatis & silentij latibulo se contententem, inuenimus Messiam. Ille enim agnus absque macula, totusq candidus inter nigros latebat hōdos nocte ista, in qua peccatoꝝ oculi caligant: Sed lucerna Iohannea

Apoc. 22

Matth. 20

Magnus q
dē Andre
as, sed ma
ior Petrus

Exod. 12

Exodi. 12

Hebrēo. 7

Esa. 42

Matth. 12

Iohan. 9

tene

tenebras nostras dispulit, eumq; nobis ostendens: Ecce (inqt) agnus dei, quod dicitur interpretatum Christus. Hoc Andreas non dixit, sed euangelista, verbum Hebraicum volens aperire, Graecis & Latinis, de suo apposuit. Messias namq; Hebraice, Grece, Christus, Latine dicitur vnctus. Intuitus autem Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iohanna, tu vocaberis Caphas quod interpretatur Petrus. Magnum & ineffabile gaudium B. Petro praesignat hoc primū intuitus & alloquens eum dñi p̄dicamentum. Si enim cunctis apostolis & omnibus sanctis gaudendum est in hoc seculo, quod eorum nomina scripta sunt in caelo, quanto magis huic beatissimo laetandum est, qui (vt ita dicam) in capite libri nomen suum inuenit scriptum. Non enim aliquē adhuc dñs proprio vocauerat nomine, nec postea quē tam familiari descripsit inspectione, nec tam amica expsit intentione. Causam autē huius nominis ex alio secundum Matthaeum cognoscimus euangelij loco. Nam cum dixisset Petrus: Tu es Christus filius dei viui. Respondens Iesus, dixit: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meā. Tanq; si quereres, cur Petrum illum nominaret, rōnem in humilitate sua pro tpe latente subdidit: Et super hanc petram aedificabo ecclesiam meā. Claret ergo, quia Christus super seipm, videlicet firmā petram, suam aedificaturus ecclesiam, vbi vidit, imo intuitus est (vt ait Euangelista) id est, diligēter respexit illum, quē primū post se volebat eiusdē esse fundamentum ecclesiae. Hac de causa Petrum à seipso petra prima denominauit, vt pote in quo post seipm tota constituta erat fabrica spūalis aedifici. Sed & ex sine p̄sentis capituli maxime idem p̄t intelligi. Sic enī finit: Amen dico vobis, videbitis caelos apertos, & angelos dei ascendētes & descendētes supra filium hominis. Quod dum dicit proculdubio mittit nos ad historiam, vbi Iacob lapide supposito capiti suo vidit in somnis scalam caelos tangentē, & angelos dei ascendētes, & descendētes p̄ eam. Surgensq; mane, tulit lapidem, quē supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundēs oleum desuper. Ille namq; lapis p̄fusus oleo, ipm significat vnctum spū sancto. Vnde & singulariter dicit Christus, quia p̄ cōsortibus suis est vnctus. Sed de hoc plenius paulo post dicendum est. Igitur Simon quod interpretatur obediens, quia primus petrae illi erat superponendus, sup quam ecclesia aedificat, pulchre mutato nomine Petrus ab ipsa petra de nominat, p̄ quod significatum est, quia cunctis qui super illud fundamentum (quod est Christus) aedificant, iuxta Prophetam vocandum sit nomē nouum, quod os domini nominauit. In quo nec illud vacat, quod tali loco vel tempore dicitur filius Iohanna, quia videlicet, sicut nomē illi commutat, sic à carnali patre vel generatione ad spūalem transfertur, vt deinceps sit pater eius ille sponsus qui de latere suo sponfam sibi erat aedificaturus, in quā sicut primus lapis, sic & primus merebat esse filius. In crastinum noluit exire in Galilaeam, & inuenit Philippum. Ne casu accidisse putes, quod Philippum inuenit, voluntatem eius Euangelista praemissit. Nihil enī p̄ casum diuinā prouidentiae occurrit, nihil temerarium, nihil fortuitū, cuncta videntibus oculis eius se ingerūt. Bene ergo dicitur, inuenit Philippum, praemissit, voluit exire, quod idem est, ac si dixisset: volens inuenire Philippum, imo volens de aqua facere vinum, ibiq; facere signorum initium, vbi postmodum iuxta Matthaeum primo p̄dicaturus erat, & dicitur, appropinquabit regnum caelorum, volens omnino prophetiam implere, dicentē: Primo tpe reuelata est terra Zabulon, & terra Nephtalim, via maris trans Iordanē Galilaeae gentium, exiit in Galilaeam, & inuenit Philippum. Inuenit, vt pote quē quaesuit. Ipsum enī cum omnibus sanctis praesciuit & praedestinavit, atq; idcirco exiit, vt vocaret tunc, quē ante secula praesciuit & praedestinavit. Inuenit autem non eo modo, quo nos inuenisse dicimur, cum quodlibet videmus quod antea non videntes quaerebamus. Sed quō dicit pastor bonus, inueni ouem meam quae perierat, quomodo dicit mulier, congratulamini mihi, quia inueni dragmam meam quam perideram, quō itidem inuenit singulos nostrum, quando ad fidem suam nos colligit qui fueramus perditī, eodem modo nunc eodemq; p̄dere dictum est: Inuenit Philippum. Dixit ei: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et hoc ipm praescierat, quia mox vt diceret ei: Sequere me, surgeret, & sequēdo obederet. Iam enī gr̄a sua nescientē praueuerat, & anteq; vocem ad aures dirigeret manum suam ad trahēdum illum in cor eius miserat. Erat autē Philippus à Bethsaida ciuitate Andreae & Petri. Hoc opus diuinā maxime commendat gr̄am, quod de ciuitate peccatrice tres isti vocati sunt, magni patres iustorum atq; credentium. Bethsaida namq; peccatrix erat ciuitas intm, vt & illi dñs, sicut Matthaeus refert, exprobrat, ac dicit: Vae tibi Corozaim, Vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sydone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, profecto in iusticio & cinere poeniam egissent. Cum ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatē & impoeniam, vae pronuntiat veritatis iudiciū, tanti patres vocari ad gaudium, & ad pacē vniverso mundo euangelizandū, eligi meruerunt, cuius opus, cuius est hoc donū nisi gratiae dei quae

Messias

Petrus & alij a Christo honoratus Luc. 10

Matth. 16

Christus petra & lapis sub capite lapidum Gene. 28

Psal. 44

Esa. 62

Eph. 1

Matth. 4 Esa. 9

Quo inuenit Iesus Philippum sicut pastor ouem perditam Luc. 15

Iohan. 6

Matth. 10

dei quae suos proueniens & subsequens electos in debitum illis praestat beneficiū. Sequitur I. Inuenit Philippus Nathanael. Quarens vtiq; Philippus Nathanael inuenit, vt eum participem p̄sentis faceret gaudij, & iuxta nomē suum (Philippus enī interpretatur os lampadis) proximū suū illustraret, festinat lumine boni nuntij. Et dicit ei: Quē scripsit Moyses in lege & prophetis, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth Galilaeae. I. Ordo verborum est. Iesum filium à Ioseph Nazareth Galilaeae inuenimus ipm esse, quē scripsit Moyses in lege & prophetis. Hoc inuenimus, ita esse didicimus, talē tantumq; hoīem de tam humili loco, s. à Nazareth Galilaeae, lucerna probabiliū testimōniū prodente, exortum agnouimus. Opportuna descriptione vsus est, quia videlicet multi vocabulo Iesu nuncupabant, idcirco cum proprio nomine, ipsius ciuitatis quoq; nomē posuit, & patris eius, qui erat Ioseph vt putabat. In quo & verā tenuit legē historiae, quae est, opinionē vulgi prope, & loco non omittit. Et mendacij notā non incurrit, patre illā nominādo, quod non erat pater eius carnalis. Si enī hi, qui alienos sibi adoptant filios, non incōgrue dicunt p̄res eorū, quos paterno sibi affectu adoptauerunt, quanto magis hic vnicus, & singularis dñi nutritus, pater eius non incōueniēter dicitur. Natus enī pupillus in hoc seculo, i. absq; carnali patre dñs, illo beato viro pro patre in oibus vsus est, & in illa generatiōis scala, quae p̄ Matthaeum textit, eidem sancto Ioseph omnis humanae opis indiga humanitatis eius natura tanq; gradu sup̄mā innixa est. Hoc ergo audito, Respondit Nathanael, & dixit: A Nazareth potest aliquid boni esse? Nathanael, quae legisperitus erat. Vnde & Philippus ei nuntiādo praedixerat, quē scripsit Moyses in lege, & prophetis, inuenimus Iesum, sciēs quia de Bethlehem ciuitate Dauid secundum scripturas, & de semine Dauid, nasciturus esset Christus, du bitat vel quaerit, vti à Nazareth possit aliquid boni esse eiusmodi. Nesciebat enī, neq; sibi fuerat indicatum, vel si quā sciuit, ab eius memoria poterat esse oblitteratum, quod in diebus professionis ascendit Ioseph à Galilaea in ciuitatē Dauid quae vocat Bethlehem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteret cum Maria desponsata sibi vxore praegnāte. Et forte hoc sciebat, quod Ioseph vel ipa quoq; Maria, quae in Nazareth habitabat, de Bethlehemico genere, & semine Dauid esset. Et idcirco quomodo libet distinguat, quod ait: A Nazareth p̄t aliquid boni esse, siue interrogando, siue affirmando à vero sensu non discrepat. Vidit Iesus Nathanael veniētem ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Et hic plane Saluator apertis gr̄a suae vidit oculis, illis nimis oculis, quibus nos oēs, anteq; essemus, vidit & praedestinavit. Nec poterat ignorare, quali mente veniret ad se, si quod in simplicitate cordis quaereret deum, iuxta quod scriptum est: Quae sunt in corde hominum oculi tui vident, & in libro tuo omnes scribent. Homo videt in facie, deus autem in corde. Quam ergo sniam de illo sine errore scripserat in libro suo, statim protulit, dicens: Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Dignū vtiq; spectaculo illum esse significat, dicens: ecce, facitq; opportunā Israelitae distinctionē, addēdo vere, & in quo dolus non est. Non enī omnes qui secundum carnē ex Israel sunt, hi sunt Israelitae, sed hi tm̄ in quibus dolus non est, qui recto corde sunt, & deum videre sciunt, reputant Israelitae. At ille vultu alacer, & mēte alacrior, vt vere Israelita filius illius, qui cum deo luctatus est. Dicit ei Nathanael: Vnde me nostis? Qua p̄coratiōe hoc ipm indicat, quod iuxta veritatis testimōniū verus sit Israelita. Falsi namq; Israelitae nimium delectant laudibus suis, s. non attendentes, vtrum laus ipsorū ex hoibus, an ex deo sit. Hic autē audiēs verē Israelitā se appellari, quod magna est laudis, magniq; pretij, vnde (inqt) me nostis? Subaudis quē haecenus secundū hoīem non vidisti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Hoc est quod quaerebat, s. deum ac dei filium, qui secundū diuinitatē vbiq; praesens, etiā illos videt, quibus corporaliter praesens non est. Attā comparatiōe maiorū, paruū, hoc est, quod illum sub ficu se vidisse testatus est. Vidit enim non solum illum, sed & omnes electos suos, cum essent sub ficu, vidit misericordiae suae oculis, id est, cum primus parens illorum factus, mandati transgressor, confutis fici folijs pudenda cōtegeret. Iam tunc vidit eos, & miseratus est, iam disponebat misericorditer quo illos ordine à praurationis reatu liberaret. Verus ergo Israelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non more pharisaorum veritatis sciens impugnabat, sed cognitam simplici corde diligebat, cito ac breuiter satisfactum sibi Christum quaerenti, protinus indicat. Nam sequitur: Respondit Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Loco p̄senti subfuit, & tenetur animus amator fidei, circumspiciens & scire ardens, quo post tam sonorā confessionem filij dei dilectus iste Nathanael deuenerit. Nusquam enī comparat, neq; in hoc Euangelista, neq; in aliquo ceterorū, nisi quod post dominicam resurrectionem, hic idem Iohannes euangelista, eiusdem hoc modo facit mentionē. Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Cana Galilaeae, & duo filij Zebedaei, & alij ex discipulis eius duo, Et quis non optaret, vt lucerna tantae claritatis nequaquam

Quomodo Ioseph dicitur pater Iesu Luc. 3

Matth. 1

Michas Gene. 48

Luc. 2

Psal. 118 1. Reg. 16 Ecce vere Israelita Roma. 10 Gene. 31

Quo Christus vidit nos esse esse sub ficu Gene. 3

Iohan. 21 Matth. 3

quaquam sub modio lateret, sed supra candelabrum poneret, & oibus qui in domo ecclesie sunt, luceret: Quis rogo non cuperet, ut tantus confessor filij dei computaret inter magnos apostolos Christi? Quid enim amplius Petrus confessus est, quod non solum apostolatum, sed & prae ceteris claves meruit regni caelorum? ¶ Querenti hoc forte dicat aliquis: Petrus piscator erat, Nathanael legis peritus erat, Propositum autem deo fuerat, ut per infirma & commutabilia mundi fortia confringeret, & per ea quae stulta fuerant, confunderet sapientes. Igitur in proposito persistens, piscatoris Petri fidem & confessionem non solum apostolatu, sed & caelorum clauibus remuneravit. Nathanaelis autem confessione, nec apostolico remunera tam ordine, quia legis peritus erat, inferius dereliquit. ¶ Cum hoc dixerit quod non sic omnino satisfaciet studioso lectori, quia videlicet spiritus sanctus, qui vnus est de septem spiritibus dei, cum sit honorabile donum dei, nullo modo fidei veritatem vel meritum diminuit. Immo docta sanctitas, sanctam rusticitatem praecellit (testante angelo) qui ad Danielē dicit: Quia docti fulgebunt sicut splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi si esse in perpetuas aeternitates. Ad summam maxime, & illud repugnat, quod Saulum magnae scientiae sacrarium & (ut ipse fatetur) ad pedes Gamalietis eruditum, dominus ab apostolica gratia non repulit, sed quod operatus Petro in apostolatum circūcisionis, operatus est & huic inter gentes, & creditum est mihi (inquit) euangelium spiritus, sicut & Petro circūcisionis. ¶ Querimus igitur, vbi natus iste deo amabilis Nathanael delituerit, quia (sicut iam dictum est) praeter hunc, & alium supra memoratum locum, in cunctis euangelistarum diuersis nusquam vlla vestigia parent huius nominis. Rursus autem aspicientes ad duodecim sedes & sedentes, in illis videmus, Bartholomaeum, Philippo (per quem Nathanael iste vocatus est) vbiq; coherentem, quem ignoramus quando vocatus sit, sicut nescimus Nathanael, postquam vocatus est quo deuenerit. Et sicut hic euangelista Iohannes, qui de Nathanael scripsit, sparsim cunctos nominans apostolos, de Bartholomaei nomine omnino tacuit, sic e contra ceteri euangelistae quod vbi que Bartholomaeum Philippo coniungunt, de nomine Nathanael omnino tacerunt. Constat vero, quia Bartholomaeus non hebraicum, sed Syrum nomen est, quod Latine dicitur filius suspensae aquae. Nathanael autem Hebraicum, & interpretatur donum dei. Fortassis ergo hic ipse Nathanael, qui erat a Chana Galilaeae, Bartholomaeus est, quod interpretatur filius suspendentis aquae: quia tertia die cum nuptiae fierent in illo vico suo Chana Galilaeae, forte per occasionem eius dominus inuitatus ad nuptias, aquas in vinum conuertens in admirationem omnium illas suspenderit. ¶ Sed audiamus quid huic confessori suo filius dei, rex Israel, vnus idemque homo, responderit. L. Quia dixi tibi, videte sub ficu, credis, maius his videbis. Hoc plane de seipso sperare potest quisque fidelis. Cum enim parua quae sentis de verbo dei fideliter & intentione bona de promittit, dignum se exhibet, qui reuelat maiora pater quod est in caelis, quae reuelare non potest caro & sanguis. Vnde scriptum est in Psalmo: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Os namque suum aperiens, scilicet consistendo ad salutem, quod corde credit ad iustitiam, spiritum sanctum attrahit, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum eius implet desiderium. L. Et dixit illis: Amen dico vobis, videbitis caelum apertum, & angelos & angelos descendentes & ascendentes super filium hominis. Hoc illis dicto illud quod nesciebant, videndum reprobant, scilicet per passionem suam caelum esse apertum, futuramque angelorum & hominum concordiam, qui prius inter se discordes fuerant, clauso hominibus caelo, & subtexto pariete inimicitiarum propter originale peccatum. Non enim fuerat haec vnus ille angelorum & hominum consensus, ut venientes sancti angeli exeuntes de corporibus animas beatorum hominum, per parentes portas caeli inferrent (ut nunc faciunt) venerantes & adorantes in rege ac deo suo naturam hominum, qui sine vehiculo angelorum potest ascendit in caelum, ponens nubem ascensum suum, & ambulans super pennas ventorum. Hoc plane videndum veris promittit Israelitis, ut quod in figura prouidit carnalis pater eorum Israel, hoc in semetipso reuera complendum esse pronuntiet. ¶ Iacob namque egressus de Bersabee, & pergens Aran, cum venisset ad quendam locum, & velle in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & supposuit capiti suo, dormiuitque in eodem loco. Viditque scalam stantem super terram, & cacumē illius tangens caelum, angelos quoque dei ascendentes per eam. Iacob ille, qui postea dictus est Israel, veros significat Israelitas, qualis iste erat Nathanael, de quo paulo ante dixerat dominus: Ecce verus Israelita in quo dolus non est. ¶ Lapis autem ille, quem capiti suo supposuit ut dormiret, hic eundem Christum significat, lapidem angularem, quem falsi Israelitae reprobauerunt, & edificantes. Hunc enim quicumque supponit capiti, id est, cor di suo, dormit securus, quia mundi diuitias contempnit, & ideo passionibus mundi non perturbatur, nihil habens in seculo cur gaudeat, cur timeat, cur speret, cur doleat. Secura namque mens est, vbi propter Christum haec desunt, diciturque is, qui lapidi Christo sic superposuit caput, id est, cor suum, ut his passionibus careat. Ego dormio, & cor meum vigilat. ¶ Fece runt hoc illi maxime, qui tunc audientes vocem eius, dicentis: Venite ad me omnes, qui laboratis

1. Cori. 1

Propter do
nū scīe ne
mo repellit
a regno dei
Esa. 11
Danie. 12
Acto. 22
Galat. 2

Matth. 16
Psal. 118
Romano. 10

Per Chm
inter ange
los & hoies
concordia
Eph. 2

Psal. 103

Gene. 28

Psal. 117
Acto. 4
Cant. 1

ratis & oneratis estis, & ego reficiam vos: relinquētes omnia veniebāt ad eum, & discere ab ipso, quia mitis est & humilis corde, ut in humilitate cordis eius, tanquam super solidum lapidē dormientes, & animabus suis requiem inuenientes, mysteria regni dei sciret, quae scire non possunt superbi, inter quos semper iurgia sunt, qui ad lites & contentiones vigilat. Hi viderunt caelum apertum clauibus illis, quas praecipuo vicario suo Petro dominus tradidit, viderunt extingui flammam gladii, qui positus fuerat ad introitum paradisi, & expergefacti repentino sono aduentis super eos spiritus sancti: pauentes & exclamantes annunciauerunt nobis. ¶ Qui & illi tollentes lapidē, super quem requieuerant, erexerunt in titulum, ut omnes videremus & crederemus in illū, & spiritali &ificio constructis super eundē lapidē sanctae ecclesiae parietibus, quae terribilis est, inquit, locus iste, scilicet portis inferi quae non praevalent aduersus eum. ¶ Non est hic aliud nisi domus dei & porta caeli: videlicet per quam ascendunt & descendunt angeli supra filium hominis, ascendentes ad diuinitatis eius contemplationē, descendentes autē ad humanitatis vel passionis ipsius uenerationē. Per hanc enim solam & vnicam portā descendunt angeli ad ipsum filium hominis, deū & regē suum, habitantem per fidem in cordibus nostris, & ascendunt per illos scale gradus, quos moraliter intelligimus diuersos virtutum esse profectus: quibus duo latera, scilicet corpus nostrū & anima, insignita sunt, caeliq; recta via contingunt: quo sanctis angelis suffragantibus, qui nobis per mortē Christi amici facti sunt, deportemur. Sequitur, L. Et die tertia nuptiae factae sunt in Chana Galilaeae: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. ¶ Gloria filij dei praecedit semper humilitas vnus eiusdē filij hominis: quod agnosci promptū est fere in omnibus, quae fecit vel pertulit in terris nostrae salutis voluntariae intentione operationi. Natus de femina, virginis lactat vberibus, pannis inuolutus, ab angelis gloria in excelsis deo canētidus collaudat, & in praesepis angustia positus, in latitudine caeli stella fulgenti declarat: ad templū tanquam peccator deportatus, a Simeone lumen verū praedicatur: & inter peccatores ad serui sui baptismū ueniens, voce patris & spiritus sancti visibili specie super illū apparente, sanctus sanctorum, manifestatur: fraudes perfert tentatoris, & mox accedentes angeli ministrat ei. ¶ Sic & nūc cum hominibus carnalibus ad nuptias inuitatus, venire non dedignatur, & mox aquam in vinum conuertens, deus verus, elementorum dominus, & naturae imperator comprobatur. Sic enim gloriae est, miraculum hoc fecisse, & elementū supra naturae suae leges sola voluntate eleuasse, quod utique ad diuinam eius maiestatem credendum, solum posset sufficere. Sic magna & praedicandi humilitatis insigne est, eum, qui absque viro conceptus est, & salua matris integritate natus est, ad nuptias uenisse, quibus uirginitas amittitur, & in inferiori gradu coniugatorum tribulatio carnis acquiritur. In inferiori quippe gradus est quilibet honorabile coniugium, & thorus, quantumuis immaculatus: altioris autē honoris & gratiae sacra uirginitas, quae pia commendat humilitatis uenustas. ¶ Non ita contra quosdam haereticos, qui nuptiis detraxerūt, coniugia defendimus, ut alij consentientes, uirginitati nuptias coaequemus, aut etiā impudētē temeritate praeseramus. Quis enim nesciat, bonū quidem & a deo constitutum esse coniugium, sed ipsam uitiatā esse coniugii naturam. ¶ Nam cum homini primo deus uxorem fecisset, in adiutorium scilicet propagandae sobolis, benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terrā, & subijcite eā. Eratque in benedictione sic data generationis facultas, ut absque omni iniuria carnis superbientis, & aduersantis spiritui, absque omni pruritu libidinis, soli nascerentur electi, & ad decimi ordinis restorationē praedestinati. ¶ At ubi veneno serpentis attingi homo intumuit, deiectus est ab illa potestate suae carnis, & qui in honore positus fuerat, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Statim enim coniuges honesti, qui fuerat racionales conditi, ceperunt rationabiliter commoueri, ceperuntque caro commouere spiritum, ut suis nutibus seruiret, cuius erat conditio talis, ut ipsa spiritus imperio, sicut decebat, obtemperaret. Vnde semetipsum erubescētes, folijs fici consutis pudēda contexerunt. ¶ Pugnare extunc caro cum spiritu, in quolibet sanctis aut iustis coniugibus, & quantumuis sancte reliquo tempore uiuant, carnemque spiritui subijciant, dum sibi copulantur, superior caro inferior spiritus est, totaque mentis actus sic obruitur, ut deū nequeat meditari, orationi vacari non possit. Vnde Paulus cum dixisset secundum indulgentiam, non secundum imperium: Nolite fraudare inuicē, statim subdidit: nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Vitiata ergo, ut praedictum est, coniugum natura, permanet quidem quae ante peccatum data est benedictio, diciturque: Crescite & multiplicamini, & replete terrā: sed bonū hoc imminuit uitiū, quod per peccatum accessit. Et quod valde dolendum est, illa tribulatio carnis non deficit in complexibus coniugij, quae a deo iuste imposita est mulieri, quando dixit ei: Multiplicabo & rumnas tuas & conceptus tuos. Multiplices namque conceptus de terra carnis, tanquam spinarum & tribulorum densitates, excresecunt super numerū. Et tanti nascuntur reprobi, ut ad comparationē illoꝝ pauci sint electi. ¶ At uero uirginitas sollicita est,

Matth. 11

Matth. 16
Gene. 3
Acto. 2

Lapis in titulum erectus.
1. Petri. 2
Gene. 28
Matth. 16

CAP. II.

Luc. 2
Matth. 2
Luc. 2
Matth. 3
Luc. 3
Matth. 4
Luc. 4

1. Cor. 7
Hebr. 13

Virginitas
praefenda
coniugia

Benedictio
coniugij.
Gene. 1

Homo simi
lis factus iu
mento.
Gene. 3
Psal. 48
Roma. 7
Gene. 3
Galat. 5

1. Cor. 7

Gene. 1
Roma 5
1. Cor. 7
Gene. 3
1. Cor. 7

D quomo.

quomodo placeat deo, & cogitat quæ dñi sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu, quia nō intercurrit caro media inter deū & spiritū eius, sed superior carne spiritus, carnem inferiorē regit, à superiore deo regitur. Non quidē condemnat Apostolus in cōiugatis licentiæ vsum: sed cōsidenter licentiæ p̄fert illud, quod vtilius probat, de virginibus consiliū. ¶ Igitur humilitatis est dignatio, q̄ homo cœlestis, de virgine natus, terrenis & carnalibus nuptiis interesse non renuit inuitatus. Quod autē de aqua vinum fecit, consequens est post humilitatē gloria semper noua, semper eadē admiratione prædicāda. ¶ Nam licet in vitibus omni anno deus idem eadē potentia, terræ gremio susceptam, in vinū transire faciat aquā, & noster sensus hanc illius comprehendere non possit efficaciam, maxime tamen ad hoc miraculū cuncti laudatores, nostram intendimus mentem, diuinæ laudis autē dam. Illo nanq; naturali vsu monstratur id, quod omnibus notū est, deū esse omnipotentem: hoc autē nouo miraculo probatur id, quod solis fidelibus creditū est, deum omnipotentem factū esse hominē. ¶ Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficitur hoc, q̄ aqua vinū sit in vitibus. Primo nanq; terræ gremio aqua suscipitur, sine cuius ope nullā posset præstare pinguidinē, vitium siue herbæ vel arborū radicibus. De hinc aeris blanda tēperie prouocat, vt erumpat in palmitibus: simulq; beneficio caloris accedente, frondescit palmas, florescit botrus, & vna paulatim decoquitur. Hic autē vbi cūctus deest ordo naturæ, testatur vinū ex aqua factū, qm̄ hic homo natura ipsa maior est, naturæ dñs est. Sic multo magis illā miramur virgā Aaron quæ fronduit, floresq; protulit, q in amigdala deformati sunt: magis omnino miramur & veneramur, q̄ vniuersas cedros Libani, cæteraq; ligna reuifcētia, fructusq; aut semen vnūquodq; in genere suo singulis annis vtitato cursu naturæ producētia: nō quia maiora sunt hæc, sed q̄ cū ipso miraculo diuinæ p̄sentia signū, atq; volūtatis eius, & curæ vigilātis super nos euideus p̄stant indicia. Non em̄ miramur tantū, q̄ deus potuerit ex aqua facere vinū, quantum gaudemus, q̄ is, q̄ solus hoc potuit facere, factus homo, triginta annis inter hoīes ambulauerat, degēs intra carnis latibulū. Igitur, vt supra dictū est, gloriā filij dei p̄cedit in hoc quoq; facto humilitas eiusdē filij hominis: vt omni ordini ostēdat: in semetipso factis, qd̄ decebat verbis dicens: q̄a sicut omnis, q̄ se exaltat humiliabitur: sic e contra, omnis q̄ se humiliat, exaltabitur. Meritū nanq; humilitatis præcedentis, ianua est gloriæ subsequētis. Sed iam ad ipsa lectionis euangelicæ verba veniamus. Et primo litera p̄ ordinē inspecta, deinde mysteria requiramus. L. Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. ¶ Coniūctio, quæ p̄ponitur, ad superiora diligentē remittit lectore, videlicet hoc modo: Altera die stabat Iohannes, &c. In crastinū voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. ¶ Diligenter animaduertere voluit nos euangelista, q̄a nō sine causa, sed certi gr̄a mysterij, dñs noster duob; diebus quosdā discipulos collegit, tertia vero die miraculū fecit: q̄ gloriā suā manifestauit, vt crederēt in eū discipuli eius. Ipse est em̄, q̄ duobus seculi tēporibus, scilicet ante legē & sub lege, paucos de massa p̄ditorū sanctos hoīes elegit, & tertio tēpore, videlicet sub gratia, in medijs nuptijs hominū vxores ducentiū & dantiū ad nuptias, suisq; oīno voluptatibus vacantiū, sanctæ ecclesiæ cœlestes nuptias intulit: procedēs ipse tanq; sponsus de thalamo suo, vt filij sp̄iales de illo nascerentur virginali coniugio. Sed hoc posterius dicendū, nunc, vt p̄dictū est, primo historiarū fundamēta iacienda sunt. L. Et erat mater Iesu ibi. ¶ Magnū & cunctis sanctæ ecclesiæ spectandū ordinibus humilitatis exemplum: veruntamē sacris virginibus nō imitandum, q̄ mater Iesu, virgineum dñi templum, illibatam sancti spiritus sacrarium, non aspērnata est carnalium interesse celebrati nuptiarū. Non em̄ sacris virginibus hoc imitandum est, quia videlicet tēpus aliud, alia persona, locus alius est. Omnia tēpus habent, dicit Ecclesiastes. Virginib; deo dicatis propositū, qd̄ ardet in mēte, luceat in veste, radiet in ore, vel publica professione, Marris dñi virginitas cūctos hoīes latitabat, quia videlicet diuulgari illam ratio tēporis non sinebat. ¶ Neq; em̄ libera tunc esse poterat virginitatis professio, vel huiusce exempli prædicatio: cum adhuc Moyses sub velamine suo declamaret, maledictus oīs q̄ non facit semen in Israel. Maluit ergo humiliter præfens cauere scandalum, q̄ futuris virginibus immaturum rigidi propositi præbere exemplū: quo plus attolleret supercilium virginū fatuarū, q̄ instrueret custodiam prudentium, matribus ceterisq; quæ cunctæ viros nouerant, virgo mater se nullo præferens, matrem vbiq; se p̄stans, eo q̄ haberet filium, virginitatis autem suæ tacitum conseruans in corde mysteriū. Nam sicut incongruum, imo impossibile est, tectū domus stabilire, anteq; fundamentum, sic iam possibile erat ante susceptā fidem, incarnationis Christi præscribere ordinem, quo sacre virginis sese à secularibus distinguere debeant. Nunc autē publicū est propositū publice datum, atq; acceptū ē de virginibus consiliū: & idcirco sacre virginis maius eundem ad nuptias, q̄ talem resugiendo conuentum, facerent ecclesiæ Christi scandalū. ¶ Quapropter

Quale miraculū, ex aqua vinū factū

Vini inuisione gñatio

Nume. 17. Virga Aaron

Mysteriū q̄ die tertia nuptiæ factæ sunt

Psal. 118

Eccles. 3

Virginitas melior coniugio, per Ch̄m, non per legem. 2. Cor. 3

1. Cor. 7

pter intus q̄dem habent prudentes virgines, humilitatis vel charitatis oleum, s. non contemnēdo, quāuis in inferiori gradu stantē legitimam licentiā nubentiū: foris autē, & maxime ad eandē frequentia nuptiarū, lucentes suas lampades nō efferunt. Vbi em̄ citius vōto miseræ vanitatis exingui possunt: Aut vbi properantius in oculis vel auribus suis periclitari queūt, iuxta exēplū Dinæ filia Iacob, quæ idcirco à corruptore inuēta & opp̄ssa est, q̄ leuitate puellari exiuit, vt filias ignotæ regiōis videret: Non em̄ ita securæ esse possunt, sicut illa beata regina cœloꝝ, quæ virginitatis thesaurū & hoībus habebat occultum & filij sui forte p̄sidio, sanctorumq; angelorū fida custodiā præmunitū. L. Vocatus est autē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. L. Et hoc proculdubio non temere sp̄ialis propositi viris est imitandū. Nam vbi rō postulat, non solum ad nuptias ire, sed & idolum frequentare irreprensibile est, vbi vero causa idonea est, quæ prohibeat, nō solū cū publicanis & peccatoribus manducare, sed vel fratri aue dicere, indignū est. ¶ Quod nota similitudine discernere promptū est. Quādiu languidus sum et impotēs est, i. phrenesim siue lethargū passus, aut certe paralyti dissolutus, tam diū prudenti & nobili medico laudi est, si ob vitandū ægrū ad locū sibi in indignū accedere, & lectulo paupertatis asserere nō subterfugiat, interrogatusq; imo & ab ægro percussus, opem gratuitā impendat. At vbi sensus mēti, vel sanitas redierit corpori: si qd̄ denuo inciderit, siue pituita, siue grauior tussis molesta fuerit: tunc demū suū medicus honorē agnosscens, ad sordidas pauperis ægri tabernas nō descendit, q̄a videlicet nota est domus sua, in qua requirit, vel inueniri possit, iamq; ille ambulare potest, pro seipso loqui nouit. ¶ Ita nimis, cū incarnatus deus in hunc mundum venit, magnus & verus medicus ad magnū ægrū iam desperatū, descendit, q̄ non posset ad medicū accedere, nec iret opem eius implorare, imo q̄ cum seminiuis iaceret, sanū se putaret esse. Sicut ergo non expectauit, vt talis in cœlū ascenderet, seipsum deduceres: sic postq̄ descendit, non expectauit, vt p̄ctōres venirent, ipsum in synagoga legentē vel in templo docentē audire: sed ipse prior descendebat ad illos, cū publicanis & peccatoribus manducans & bibens, ita vt dicerent pharisæi: Ecce homo vorax & potator vini amicus publicanorū & peccatorū. Sic & eius apostoli fecerunt, vbi cūq; gentium doctores missi tanq; ad ægros, ignoti venere medici. ¶ At vbi languorē curauerunt, & viuendi præcepta dederūt, longius se ab eis se questrauerūt, in quibus p̄fidē curatis vitia morum renouata sunt, dicente Paulus: Scripsi in ep̄la, nō commisceri fornicarijs, non vtiq; fornicarijs huius mundi aut auaris &c. Et paulo post: Si is qui frater nominat, est fornicator, aut avarus, aut idolis seruens, aut maledictus, aut ebriosus, aut rapax, cū eiusmodi ne cibum sumere. Igit postquam ad eos q̄ male habebant accessit medicus, & vocando peccatores ad penitiam, sic per fidem curauit eos, vt sciant ipsi vel possint venire ad ecclesiā, iam non est sp̄ialis propositi viris eundem exemplo dñi ad nuptias secularium: sicut eiusdem nihilominus exemplo non est p̄ctōribus & publicanis cōdicandum, cum ipsius Apostoli, cū eiusmodi nec cibum sumere, nec aue eis dicere, eodem Christo in se loquente præceperint. ¶ Et non q̄ iuxta Tacianum & Marcianū aliosq; nonnullos hæreticos nuptiis detrahāt, aut fornicationi comparent, sed quia melioris ipsi votum propositū habentes; bonū hoc post tergum reliquerunt: quod tale est, vt non sine periculo respiciat, q̄a non sine labore relinquat. Sequit; L. Et deficiente vino, dixit mater Iesu ad eum: Vinū non habent. ¶ Optat beata dei genitrix coniuuantibus fieri ianua cœlestis beneficij, ne illoꝝ deuotio, q̄ se inuitauerant, fructu suo careret, neve hilaritatem præsentis rei competentem, importuna penuria contristaret. Credēdum nanq; est, q̄ pia deuotione dñm Iesum, matremq; eius, ac discipulos inuitauerint: præsertim, cum famam illoꝝ quæ de ipso dici iam cœperant, nō ignorare possent. Nam & ex eodē vico erat Nathanael, qui die præcedenti illū agnosscens, dixerat: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Vnde & signanter Euangelista, cū dixisset, nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ, & erat mater Iesu ibi: distincte subdidit: Vocatus est autē & Iesus & discipuli eius ad nuptias. ¶ Vt intelligas, iam impletis nuptijs discumbentium, iam considētib; coniuuis, consulto factum esse, vt vocaret & Iesus, tanquā homo sanctus, vel ut propheta magnus, cuius benedictio posteritati nubētium, vel toto cœtui coniuuantium profutura frustra non speraret. Igit beata virgo, vt illoꝝ, qui se inuitauerāt, remuneret deuotionē, sciēs in carne sua quam pepererat, re: omnium creatricem habitare dei virtutem: dicit filio suo, deo suo: Vinū non habet. L. Dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. ¶ Hoc duobus modis accipi, & vtroq; modo sensum potest asserere recte credētis. Primū ē, vt hæreticos illos, qui, vt sepe dictū est: Ch̄m ante Mariam fuisse negant, hac quoq; sentētia percuti arbitremur, cōtra quos maxime præsentis euangelij cuncta testimonia conscribunt. Diuinitas q̄ppe, quæ in illo humanitatis suæ templo iarebat, & nunc sese ad faciendā miracula, paululum exerebat, veraciter hoc dicere poterat: Quid mihi & tibi est mulier? Quia videlicet iam

Gene. 43

2. Iohā. 4. Exemplū a medico circa infirmos

Christus ad ægros descendit

Math. 11

1. Cor. 7

2. Iohā. 1

Pia intētio in nuptijs in Chana Galilææ

Quid mihi & tibi est mulier?

Dure natu-
rae in Chri-
sto.

Maria the-
otocos.

Alia expo-
sicio dicit
Chri.
Lucæ. 2.

Matth. 12

Acto 1.
Math. 10
Lucæ. 14
2. Cor. 8.

Exod. 20.
Deuter. 5
Deuter. 33

Iohan. 19
Nondū ve-
nit hora
mca.

Marci. 3

tunc in auribus eius hæreticorū blasphemiam personabāt, q̄ dicitur erant: q̄a Christi totū
initium ex Maria est. ¶ Itaq; vnus eiusdemq; personæ naturā, vtrūq; duabus his expri-
mit breuibus sententijs: diuinā scilicet, qd̄ mihi & tibi est mulier: Humanā vero, cū proti-
nus subiūgit: Nondū venit hora mea. Nam qui secundū diuinitatē sine tēpore & sine ma-
tre est: secundū humanitatē, tēpora & horas, non fatales sēdū Mathematicos, sed quas
ipse sibi posuit, habere nascendo & moriendo dignatus est. ¶ Cautē dicitur tamē est in hoc er-
ror Nestorij, qui duas in Christo consistendas esse psonas arbitratus, veruit beatā Mariā
Theotocon, id est, dei genitricē nominari, dicens: q̄ non dei, sed hominis mater sit, eo q̄
humana tantū, nō etiā diuina Christi natura ex illa sumpta sit, Sed proculdubio, sicut te-
ner catholica fides, dei & hominis mater credēda & cōstenda est. Quia veraciter incor-
poreum verbū patris, aure cordis credēdo cōcepit, & de carne sua corporatū ex virgi-
neo ventre peperit. ¶ Aliter: Quid mihi & tibi est mulier? Nondū venit hora mea. Non
ante hac inuenit matrē suā ignorasse dñs Iesus: sed erat subditus illi, sicut quodā loco Lu-
cas Euāgelista testatur, de parētibus eius loquēs: Et descendit cū eis, & venit Nazareth,
& erat subditus illis. Nunc autē, vbi miracula facere incipiens ad hoc se pparat, vt paulo-
post p ciuitates & castella circueat, & regnū dei annuntiet, dicit eidem matri suæ: Quid
mihi & tibi est mulier? Cui simile est illud, qd̄ iuxta alium euāgelistā, loquēte eo ad tur-
bas, cum dixisset ei quidam ecce mater tua & fratres tui foris stant, quæ rētes loqui tibi.
Respondens eis ipse dixit: Quæ est mater mea, & q̄ sunt fratres mei? Et extendēs manum
in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicūq; em̄ fecerit voluntatem
patris mei, q̄ in cœlis est, ipse meus, & frater, & soror, & mater est. ¶ Itaq; fecit ipse prior,
quod nobis faciendū præcipit. Non em̄ alia cuiq; præcipit, q̄ quæ ipse primus ope imple-
uit, sicut de illo scriptū est: Quæ cœpit Iesus facere & docere. Præcepit autē ei, q̄ sese di-
gnus eē cupit, vt propter euāgelij patrē & matrē relinquat, & renūtiat omnibus quæ pos-
sedit. Hoc igit primus ipse fecit, q̄ descendēs à patre, cū diues eēt, pro nobis pauper fa-
ctus est: domum q̄q; & matrē, & affines carnis suæ deserēs, ad euāgelizandum pauperi-
bus exiuit. Dicit itaq; matri suæ in initio miraculorū, paulo post successura suæ p̄dicatio-
nis functione. Quid mihi & tibi est mulier? ¶ Quod vtrūq; nec ipse secundū carnē dicit, vt
supra dictū est, sed secundū diuinitatē, quæ existēdi inuitū ex matre nō accepit, cuius op̄
omnino præferendū est curæ carnis: nec ab aliquo secundū carnē dicēdum est patri, vel
matri: sed secundū deū, scilicet vbi opus dei omnia & propria quorū animam negligere
exigit. ¶ Et hoc modo nullatenus aduersus legem facit, dicentem: Honora patrē & ma-
trem. Nā eadē lex quæ hoc dicit, rursus eadē autoritate vel eodē spū loquitur: Qui di-
xerit patri suo vel matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios
suos, hi custodierūt legē tuā, & pactū tuum seruauerūt, iudicia tua o Iacob & legē tuam
o Israel. Ponēt thymiana in furore tuo, & holocaustū sup altare tuum. Magis ergo, vt
legem perfecte impleret, matrē suā saluo eius honore nesciuit: quia profecto nulla ē ex-
honoratio patris vel matris, dū eis nō quælibet causa, sed solus præferat honor vel opus
dei. Cui videlicet magno ac necessario salutis operi Iesus intētus, nesciuit: se matrē suam
profiteretur, donec eodem opere peracto dicat ei: Mulier, ecce filius tuus. Quod videlicet
in hora mortis suæ diciturus erat. ¶ Vñ & cū dixisset, qd̄ mihi & tibi est mulier? protin̄
addidit: Nondū venit hora mea. Ac si diceret: Ex quo ad baptismū veni, & in desertum
exiui, destitutā te esse p̄sentia mea materno affectu suspirasti, nūc habes me in his nuptijs
& gaudes q̄ p̄sentia mea frueris: sed adhuc tēpus imminet, vt magis ac magis te reli-
ctā, nō desinam circuire p ciuitates & castella. Cum vita p̄senti finiam opus quod cœpi.
Ab hac expeditione redeuntem, vulneratum me & morientē recipies. Nūc interim ran-
tum impendet onus cœlestiū negotiorum, vt non vacet p̄pedere, qd̄ maternis aff̄ctibus
tuis debeam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, sed impositam à patre perferre
obedientiā. Qualem mādātū eius necessitas adduxerit, talem me filiū tuū in illa hora ostē-
dam tibi. ¶ Et hæc qd̄ dicta nō ad illud respōdit qd̄ dixerat mater, vinū nō habēt: sed ad
interni desiderij eius clamorē vehementem in aures suas alte personantē, q̄a faciem eius
ardebat semp̄ videre p̄sentē. Nā conuiuas, quorū deuotione inuitatus fuerat, nō min̄
quā ipsa suo volebat beneficio lætificare, maxime ob vtilitatē illorū, q̄s hoc viso miracu-
lo nouerat in se credituros esse. ¶ Recte ergo sequitur: L. Dicit mater eius ministris: Quod-
cunq; vobis dixerit, facite. ¶ Volūtatis eius cōscia, & de potētia eius nō dubitās, oportu-
na cōmonitiōe ministrorū aīos p̄parat: videlicet ne id qd̄ p̄cepturus erat, amētia re-
putarent, nondū verā eius experti virtutē. Nā & propinqui eius, cū apostolos eligeret, &
noīa quibusdā mutata, imponeret: rixerūt, inquit Marcus euāgelista, vt tenerent eum,
dicētes q̄a in furore versus est. Itaq; sollicita p̄monet, vt non diffidentes, aut etiā irridē-
tes, indigni fierēt gratia miraculi, sed p̄cepto parētes, viā facerēt manifestā glorię dei.

L. rant

L. Erant autē ibi lapidæ hydriæ sex postæ, secundū purificationē Iudæorū, capientes sin-
gulæ metretas binas vel ternas. Et dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. ¶ Purificationes
Iudæorū multiplices erāt, aliquæ à Moysē, plurimæ autē ex traditione pharisæorū: De qu-
bus & Marcus: Pharisæi em̄, inqt, nisi crebro lauent manus suas non māducant, tenentes
traditiones seniorū. Et à foro, nisi baptizentur non comedūt. Et alia multa sunt q̄ tra-
dita sunt illis seruire baptismata calicum, & vrceorum, & aramentorum & lectorum.
¶ Ob huiusmodi purificationes, vt aqua esset in promptu, hydrię ponebantur, quæ in
hac domo nūc lapidæ fuisse referuntur: erātq; vasa sic appellata, q̄ essent aquæ receptui
p̄parata. Hydor em̄ Græce, aqua dicitur Latine. Cæterū abusuue nomē hoc ponitur, vt
ibi: Hydria farinæ nō deficiet, nec lechytus olei minuetur. Quæ quantitatē fuisse in-
æquale, euāgelista curauit significare in eo, q̄ ait: capientes singulę metretas binas vel ter-
nas. ¶ Metretas dicit mēsuras quasdā, tanquā si diceret, vrnas, amphoras, vel si qd̄ huius-
modi. Nomē mēsuræ est metreta, & à mēsurā accepit nomē ista mēsurā. Metron em̄ di-
cūt Græci mensurā, vnde appellatæ sunt metretæ. L. Et impleuerūt eas vsq; ad summū. ¶
Notandū, q̄ dñs nec de nihilo vinū, quo cōuiuas lætificaret, nec de nihilo panē fecit, quo
turbas esurientes satiaret, nec aliqd̄ omnino in tota suorū serie signorū, de non existen-
tibus, fecit: sed vel existentia in maius & melius prouexit, faciēdo de aqua vinū, & panes
quinq; aut septē multiplicādō in satietatem multorū: miliū: vel corrupta in integrū refor-
mauit, infirmos curandorū: vel destituta restituit, mortuos resuscitando. De nihilo autē nō
operatus est aliquid. Non em̄ mētitur scriptura, quę dicit: Qui vixit in æternum creauit
omnia simul, Simul quippe omnia, id est, prima re: elemēta de nihilo creauit: sex autem
diebus operatus re: omnium species, nō de nihilo creauit, sed ex eisdem elementis verbi
imperio formauit. Et die qdem septimo requieuit ab omni opere quod patrarat: scilicet
vt nullā deinceps nouam speciem produci iubeat: operatur tamē vsq; modo, dum eadē
gubernat & multiplicat, maximeq; humanū genus, qd̄ in melius cōmutat. Igitur quia &
sicut scriptura testatur, semel loquitur deus & secūdo ipsum nō repetit, vinū daturus in-
commutabilis dei filius, nō de nihilo creauit, sed de cōpetenti elemēto fecit, scilicet de a-
qua, quā singulis annis p vites à radicibus ascendētē in vinū conuertit, p̄cepto qd̄ posuit
& nō p̄teribit. Quod qualiter fecerit, credi potest, inuestigari nō potest. ¶ Sed profe-
cto mirabilis est aquā de nihilo creasse, q̄ vinū de aqua fecisse. Mirabilis quippe est, q̄-
libet substantiā, quę non erat, cōdere, quā substantiæ iam existenti quodlibet accidens
adijere. Est autem oīs humor vna generaliter substantiā, vniq; elemētū, color autē siue
sapor rite inter multitudinē ponūtur accidentiū. Igitur dum aquā de nihilo creauit de-
us, quia substantiā edidit, fecit mirabilis, cum autē vinum de aqua fecit, humoris substantiæ
solum accidens adijciendo, eiusdē dei filius fecit quod est venerabilis. Non em̄ tam est
mirabile, vt supra dictū est, q̄ hoc facere potuerit deus, quā quod is qui hoc facere pos-
set, deus erat homo factus. L. Et dicit eis, Haurite hunc & ferte: architriclino. ¶ Architri-
clinus dicitur is, qui est sponsi amicus: qui sponso vacante, & à cūctis seriato negotijs, nu-
ptijs præest, res necessarias prouidet, conuiuiatibusq; & vniuersæ domui p̄minet. Dicitur
q; architriclinus, id est, princeps triclinij, eo q̄ in triclinio quiescentiū sponsi & sp̄sæ
cōsecretalis sit. Tricliniū autē dicit, quasi tertij recliniū, id est, cubiculū intra cubiculū:
imo cubiculum intra primū & alterum cubiculum. Huic iubet primo propinari vinum
ex aqua factū, vt lucerna tam splendidi ac iucundi miraculi nō lateret, sed tanquam in fa-
stigio nuptialis cōuiuij posita, claritatē suā latius diffunderet, totamq; domū serenans, &
vniuersos cōuiuas lætificās, fidē illorū propter quos maxime factū fuerat, alacrius accen-
deret. Quod & factū est. L. Vt autē gustauit architriclinus aquā vinū factā, &c. ¶ Vere er-
go, vt ait ipse dñs, ecce plus q̄ Iona hic, & non solū plus q̄ Iona, aut plus q̄ Salomon, sed
& plus q̄ Moyses, aut aliquis omnino sanctorū & magnorū hominum. Nam vt taceā, q̄
quādo vel quō voluit, natus est: q̄ qñ vel quō voluit, mortuus est & resurrexit, & in cœlū
ascendit, vt interim hæc maiora taceam, quis omnīū sanctorum, p quos signa & ostenta
facta sunt, sola voluntate vel imperio fecit aliquod signum? Moyses nanq; clamando ad
dominū, ita vt diceret illi deus, quid clamas ad me? fecit in Aegypto signa. Clamādo er-
go, id est, nō sua potestate vrendo, sed alieno imperio, virga percutiens diuisit aquas, hic
aut solo nutu, sola volūtate sedēs & tacēs, in vinū bonū cōuertit illas. L. Hoc fecit inuitū
signorum Iesus in Chana Galilææ, & manifest auit gloriā suam. ¶ Magnū sane ac præ-
clarum signorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea choruscatione feriret oculos ho-
minum, vt ad considerandā cœli faciem, attoniti leuarent intuitum, id est, ad cōsideran-
dā cætera q̄q; quæ facturus erat, ad credendū regni dei aduentū diligentes & artēti spe-
ctatores credulū cōuerterēt animum. ¶ Et hoc, inqt, signo manifest auit gloriā suā, scilicet
licet vt viderēt illi, & audiremus nos gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à p̄e, audiremus

Marci. 3. Reg. 2.

Metreta.

Nō de ni-
hilo fecit
Chri. vi
nū & panē
&c.
March. 14

Ecc. 18
Gen. 2
Iohan. 8

P̄l. 148
Mirabilis
est creare
aquā, q̄ ex
aqua vinū
facere.

Architricli-
nus

March. 11

Exod. 17

Roma 10
Matth. 7

Discipuli
eius tñ nō
dñi oīa res
liquierant.

procul & crederemus ad iustitiam & salutem nostrā. Non em̄ idcirco venerat lucerna vt lateret sub modio, sed vt posita super candelabrū, omnibus q̄ in domo sunt luceret. Sic & nos, vbi fructus dignus est, id est, vtilitas animarū, manifestare debemus corā hoībus eā quæ in nobis est gratiā, vt videat opa nostra bona, & glorificet patrē nostrū qui in cœlis est. Et crediderūt in eū discipuli eius. ¶ Dicitū est hoc loco, q̄a crediderūt in eū, sed nō dicitū est, q̄ relictis omnibus secuti sunt illum. Nondū em̄ Iohānes missus fuerat in carcerem. Ipse aut̄ Iesus antequam Iohannes traditus esset, cursum publicæ prædicationis ingressus nō est, neq; matre & affinis relictis circuibat, prædicādo p̄ ciuitates & castella, a qua prædicatione eius cæteri euāgelistæ, vt superius dicitū est, sū post baptismū ei sumūt narrationis exordia. Quapropter nec discipulis suis hoc præceperat, quod nō nisi prior ipse fecisset, præcipere habebat, scilicet vt relictis omnibus sua, quæ nondū illis p̄cedendo ostenderat sequeretur vestigia. ¶ Inter quos & hunc Iohannē euāgelistā relictis nuptiis, ipse em̄ istas fuisse nuptias, opinio fere omnīū est, ipsū dñm fœqui cepisse arbitramur. Tradūt nāq; histōriæ, q̄ eū de nuptiis volentem nubere vocauerit, & propterea quæ a carnali voluptate retraxerat, potioris amoris sui dulcedine donauit, discipulos ergo iam q̄dem habebat, quos ad eū maxime Iohannis testimoniū dirigebat, q̄bus ipso Iohanne ceptū cursum per publica ministeria peragente, priuata miraculorum & doctrinæ suæ aperiebat initia. Vnde & subditur: Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius & fratres eius & discipuli eius & ibi māsit non multis diebus. J

IN EADEM LECTIONE EXPLANATIO secundum mysteria allegoria.

Mysteriū
spirituale
in corpora
libus oper
ribus Chri.
Iohan. 7

In his quæ circa salutem nostrā acta sunt diuinis operibus, ita mysticā inesse rationem credimus, sicut in patre, q̄ vsq; modo operatur, filium q̄ & ipse similiter operatur, esse cōfitemur. Et hoc est dignū atq; laudabile catholicorū patrū in venerabilibus literis studium, vt sicut pater æternus sine filio cœterno nihil operatur, ita nihil eorū, quæ ad salutē hominum suæ in lege siue in euāgelio corporaliter acta sunt, a spūali intelligentiā vacare patiantur. Hoc autem signorū eius fuit initium, & rara quæ facta sunt ab eodē dño, id est, a verbo propter nos incarnato, maiorem stuporē hominibus attulerūt. Igitur q̄a filium cōfitemur, vt & patrē habeamus, eū ipsius adiutorio, sanctorū quoq; patrum præeunte exēplo, in hoc magno & mirabili opere pulchritudinē speculemur spūritualis intelligentiæ. ¶ Nuptiæ, inqt, factæ sunt in Chana Galilææ. Hoc magnū & multis prophetarū præconijs prænuntiātū, atq; patriarcharū factis fuerat præfiguratum, q̄ dug naturæ diuina scilicet & humana cōuenturæ essent in vno Christo, effectū ipse in sole positurus tabernaculū suū, tanq̄ sponsus procedēs de thalamo suo. Factūq; est in illo virginis vteri thalamo sponsus sponsæ, id est, creator creaturæ magna cōiunctus est dignatione, Chana vero zelus, Galilæa trāsmigratio interpretat. Quod loci nomē multū operatur ad sensum spūalem, q̄a videlicet magno zelo ductus est fortissimus spirituum deus in adulescēte diabolum, cū tāli modo requirēs suā, quā ille corruerat, creaturā, eidē auxit iusti iudicij pœnā, requisitæ vero & inuentæ creaturæ indebitam sua gratia reddidit gloriam. Nuptiæ ergo factæ sunt in Chana Galilææ. Festum agit diem vniuersa domus, quæ est sancta ecclesia, non frustra credens, se totā illi deo coniunctā, a quo suā credit naturā in veritate carnis assumptā. ¶ Et erat mater Iesu ibi. Mater Iesu adest vbi istæ nuptiæ celebrantur, q̄a profecto vera incarnationis Christi fides nō deest omnibus q̄ hæc nuptiarum filij vel cōiunx dici & esse merentur. Marcion, Cherynthus, Hebion, alijsq; heretici, seorsum cōuenticula sua facientes, hæc nuptiæ filij nō fuerūt. Non em̄ ibi erat mater Iesu, q̄a diuersis q̄dem erroribus, sed eodē malignitatis spū, fidem incarnationis eius a suis cordibus & cōuentibus excluderūt. Illic tantummodo harū cœlestium nuptiarum solennitas celebratur, vbi est mater Iesu, id est, vbi est mater ecclesia, videlicet vbi quotidie nubentibus Christo adolescentulabus, vera incarnationis eius fides prædicat. Illic vocatus adest Iesus & discipuli eius, sponsus videlicet & amici eius. ¶ Quatuor itaq; personæ sunt istæ, quæ in Canticis Canticoꝝ de nuptiali loquūtur amore, scilicet adolescentulæ quæ nuptiæ supersunt, vel quæ quotidie Christo nubunt, mater ecclesia, quæ illas paratur, donec Christus formetur in eis: Christus ipse & discipuli eius, videlicet sponsus & amici eius. Quid ergo in his corporalibus nuptiis significatum est, quod ad istas spirituales pertinere? Hoc videlicet quod partim factū fuerat, partim aut̄ futurum erat. ¶ Nā per id quod vinū deficit, significatum est illud quod factū fuerat, scilicet q̄ beatitudo vel incorruptio, quæ humano generi data fuerat peccante primo parente defecerat. Sic em̄ homo conditus est, vt si vellet posset non peccare, & posset nō mori, quādoq; peruenturus ad hoc q̄d melius & perfectius est, scilicet nō posse peccare, & nō posse mori.

Spirituales
nuptiæ inq;
ter deū &
hominem.
Psal. 8

Nume. 10

Mater Iesu
spiritualiter
est ecclesia.

Quatuor
personæ in
nuptijs.
Cant. 1. 6
Gala. 4

do autem eo decidit, vt non posset carere peccato, & non possit nō mori. Vinū ergo deficit, q̄a collatæ græ beatitudine priuata est miserabilis natura hoīs. ¶ Illud quoq; iam factum fuerat quod signatū est per sex hydrias lapideas aqua impletas. Nam senarius hydriarū numerus perfectus, sanctos patres vniuersos significat, q̄ diuersis spibus, i. sex modis & ratibus diuisi, suo quicq; tempore aqua sapiæ salutaris impleri sunt. Mentēs nāq; illoꝝ velut hydriæ lapideæ fuerūt. s. fide st abiles, ingenio capaces. ¶ Capiebant autem singulæ metretas binas vel ternas, q̄a videlicet cum oīm fuerit vna fides, nō omnibus eadem vel æqualis data est sapientiæ quantitas. Plus em̄ indicatum est. Verbi gratia: Moyfi q̄ Abraham, Daud quā Moyfi. Quod ex ipsis sacræ scripturæ verbis patenter ostenditur. Quis em̄ nesciat, quia Abraham cum deo locutus est? Et tamen ad Moysen dñs dicit: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis. Ecce plus Moyfi q̄ Abraham innotuerat, qui illud de se Moyfi indicat, quod se Abraham non indicasse narrabat. Psalmistā quoq; cum dixisset, quomodo dilexi legem tuam dñe, tota die meditatio mea, subsecutus adiunxit: Super omnes docentes me intellexi. Et iterum: Super senes intellexi. Qui ergo legem se meditari memorat, & super omnes docentes se, & super senes se intellexisse testat, quia diuinam sciam plus quā Moyses acceperit, manifestat. Ita implet Danielis sententiā dicentis, quia pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Igitur non vna vel æqualis est hydriarū hmōi capacitas, q̄a diuini nominis trinitatem, vel cætera diuinitatis mysteria non omnes corū quali perceperūt gratia. Et omnes quidem illa sapientiæ salutaris aqua, de plenitudine huius sumpta est, qui dixit nunc: Implete hydrias aqua, sed tamen erat aqua pallens & frigida, neque naturam humanam in pristinum vigorem restituere poterat. Illa nanque Mosaicā lex, illa deidona nihil ad perfectum adduxerant, q̄a peccatorū remissionem, & carnis resurrectionem generi humano conferre non poterant, solamq; occidentē legis literam nō viuificantem spū accipiebant. ¶ Per hoc aut̄ q̄ aqua in vinum conuersa est, significatā est illa quæ facta est, imo quæ tūc ceperat, per Iesum Chrm gratia & veritas. Nostræ quippe naturæ corruptionem diuinitatis suæ fortitudine induerat, nec multo post passionem mortis superata, resurrectionis patriam in semetipso multisq; sanctorū secum resurrectionem corporibus dedicaturus erat. Quo facto nunc ascēso cœlo desup in subiectas omnes hydrias clarissime rutilat, & in sanctarū scripturarū aquis imaginem ac virtutem suam vindendam siue degustandam repræsentat. Ita naturæ nostræ infirmitate sanata, qui cunq; baptizati spū sancto iam prima resurrectione reuiximus, & in secundam beata spe transpositi sumus, ipso sensu nobis aperiente, spiritualement in eisdem scripturis rōnem intelligimus. Nunc de ipsis & ratibus parumper quod ad eiusdem Chri nuptias vel sanctæ ecclesiæ castitatem pertinet, dicendum est: Ecce in exordium primæ ætatis dictum est: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quā ob rem relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc manifeste legitimi atq; casti sed tamen carnalis coniugij fides atq; vnitatē commendat. Veruntamē quā diu nō nisi iuxta carnem intelligebat, non nisi aqua, quamlibet haustu dulcis, & ad potādum habilis erat. ¶ At vbi desponsata sibi ecclesia venit ad nuptias, & vox eius intonuit sup aq̄s multas, dicite illo per Apostolū suū, in quo ipse loquebat, sacm hoc magnū est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, aqua in vinum conuersa est. Hoc em̄ audito, sanctæ animæ spūalium nuptiarū amore feruere ceperunt, alium cogitantes hoīem. s. nouum eum qui secundum deum creatus est, qui quodammodo reliquit patrem suum, dum a patre exiens, & veniens in mundum, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Matrem quoq; suam, s. pharisaicam synagogam, totamq; gentem Iudaicam, & adhæsit vxori suæ videlicet electæ de gentibus ecclesiæ, cum qua iam vnum corpus est caput, & membra sponsus & sponsa, Christus & ecclesia. ¶ Nam sicut non vnde cunq; sed de ipsius viri substantia fecit deus Euam, vt maior esset naturalis dilectionis causa, Tulit em̄ vnam de costis eius dormientis, & edificauit eam in mulierē, sic & ecclesiam non vnde cunq; sed de lateris sui sanguine & aqua fecit nasci, nec aliunde nisi de carne & sanguine suo eandem pascat, vñ & maior in vitroq; vnus eiusdem carnis vnitas existit. Hoc ergo intellectu, tāquā vino optimo, & sitis extinguitur, & amor accendit, & vsque ad virginæ castitatis appetitum plurimi inflamant, vt non solum iuga bouum quæ comparauerunt, & viflas quas emerunt, sed & coniugia carnis negligant, quo magis nuptiis cœlestibus vacare p̄ualeant. ¶ Secunda ætas inchoat a Noe. De hoc scriptura refert, q̄a plantauit vineam, bibensq; vinū inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo &c. Et hoc q̄dem secundum literā acceptū, aqua est dulcis, & moribus apta purificandis, ne quis exemplo Cham, paternam cōtemnēs, si quā nouit, infirmitatem, similem illi iuste incurrat maledictionē, sed honore & amore debito cōtegēs, exemplo Sem & Iaphet, dignā hærediter benedictionem.

Ecci. 19

Gene. 12. 17
Exodi. 3. 6

Psal. 119

Daniel. 2

Hebr. 7
2. Cor. 7
Aq̄ in vinū
conuersa
Psal. 92
Matth. 27
Acto. 19
Tit. 2
Luc. 24

Gene. 2

Cōiugium
Christi &
ecclesiæ
Psal. 23
2. Cor. 13
Eph. 5
Eph. 4
Ioh. 19
Phil. 2

Gene. 2

Iohan. 19

Luc. 14

Vino inebriatus
Noe
Gene. 2

nem. In quibus illud considerandum est, quod cum omnes eodem sinu arca seruauerit super aquas tam longe tamen apud patrem ipsorum distinxit eos multum diuersa morum qualitas.

¶ Huius scripturae autem literalis sensus, velut aqua in vinum, conuertitur, dum spirituali intelligentia filijs nuptiarum ita propinat Noe, quod interpretatur requies, scilicet dominus noster, cuius dum iugum super nos tollimus, requiem animabus nostris inuenimus, plantauit vineam videlicet illam, quam de Aegypto transtulit gentem Iudaicam, bibensque ex ea vinum nimis amarum, imo acetum cum felle mixtum, nudatus est in tabernaculo suo, scilicet in similitudinem hominis factus, verè passibilis, habitu & veritate mortis inuentus ut homo. **¶** Quam eius infirmitatem despicit Cham, quod interpretatur callidus, id est contentiosus & impatiens promptusque ad rixam haereticus, & quem ex passionis infirmitate hominem verè intelligit, dedignatur vix deum confiteri. Propter quod, sicut Cham in filio suo Chanaan, sicut & iste in posteritate, id est in anima sua maledicit. **¶** At vero catholici viri qui per Sem & Iaphet figurati sunt, eandem patris infirmitatē dignis sacramentis venerant, scientes, quia quod stultū est dei, sapientius est hominibus & quod infirmius est dei, fortius est hominibus, & idcirco in regno patris incliti sunt, & in aeternis mansionibus dilatant. Sem enim inclitus, Iaphet dilatatus interpretatur. Et quidem illi omnes, scilicet haeretici cum istis in eadem arca ecclesiae, baptismi aquis supernatauerunt, sed ab alienati sunt retrorsum, & a nobis exierunt sed non erant ex nobis. **¶** Aetate tertia nascitur Isaac patre veterano, matre diu sterili eademque prouecta, nascitur autem de libera per repromissionem, nato prius Ismaele de ancilla secundum carnem. **¶** Haec diuini operis historica narratio,lympida & dulcis aqua est, vtiliter irrigans legentis animam, & fidei eius per exempla augens incrementum, quae fidei extitit patris Abraham, quod non considerauit corpus suum emortuum, cum ferè centū esset annorum & emortuam vuluam Sarā, credens quae quaeque promissi deus potens est & facere. Sed haec sunt (inquit Apostolus) per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo testamenta, vnum quod dem a monte Syna in seruitutem generans, quae est Agar & cetera, Igitur autore Apostolo, imo Christo qui in illo loquitur, sicut ipse ait, an experimentum vultis eius quod in me loquitur Christus, autore itaque Christo haec literalis sensus, aqua in vinū conuersa est, quae inebriata pubescit fides, quam adamat spiritus sanctus, & animarum nuptialis charitas multiplicat. Sic & cetera, quae illa aetate facta sunt, velut aquae in vina mutantur, dum spiritualiter intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis, ut ait idem Apostolus.

¶ Quarta aetate praeter facta figuratiua, qualia sunt, victoria David de Goliath, & Hierosolymitani templi constructio mira sapientis regis architectura, praeter haec & alia his similia facta, plura quoque mystica dicta sunt, quorum pleraque iuxta litteram, talem aquam sapientiae, quae nec fatis liquida, nec habilis sit ad potandum. Verbi gratia, quale est illud in Canticis Canticorum, sexaginta sunt reginae, & octoginta concubinae & adolescentularum non est numerus, & filia, quae secundum litteram accepta castos ecclesiae mores nullatenus edificat, accipiunt ergo secundum spiritum, & fit ex aqua vinum bonum, dignum, ut in eisdem Canticis dicit, dilecto ad potandum labijsque ac dentibus eius ad ruminandum. Sic & illud quod cecinit David: Exi thalamum, & cetera cantica Psalmorum, sacra quoque volumina prophetarum, si solā sequamur litteram, pone in oibus mortuam & inspidam bibimus aquam, spiritum vero sequentes, viuificantem optimi vini saporem miramur & virtutem. Quinta aetate captiuus populus dei sub rege Babylonis ducitur, & electi de filiis captiuitatis in domo eius eunuchi sunt, quibus ob summam vitae continentiam dedit deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia, praecipueque Danieli intelligentiam omnium visionum & somniorum. Haec & cetera in superficie litterae dulcis aquae praebent poculum, magnoque sunt exemplo, quod per munditiam vitae peruenire quis possit ad honorem sapientiae. **¶** Spiritualis autem homo illos intelligit praefiguratos eunuchos, qui se (ut ait dominus) castrauerunt propter regnum caelorum, & in praesenti captiuitate, qua rex confusionis diabolus humanum genus in primis parentibus captiuauit, scientes, quia tempus breue est, & dies mali sunt, illud approbant Apostoli consilium, ut sine coniugio sint. Talibus enim clarior datur intelligentia secretorum caelestium, verbi gratia, ut Iohanni huic, cuius est hoc euangelium & Apocalypsis, cuius quot verba, tot pene sunt mysteria. Haec et go aqua vinū facta est, quo miro modo inebriati, luxuria obliuiscunt, imo & eunuchizant, ut verè vineae Christo artius inferant. **¶** Sextae aetatis hydria per semetipsum impleuit dominus de fonte aquae salientis in vitam aeternam. Et quidem incarnationis eius mysterium, dicta quoque & facta eius priusquam resurrexisset a mortuis, aquam interim quamuislympidissimam sapiebant, quia videlicet & passibilis in illo erat nostra natura, & non clare intelligebant ea, quae dictis aut factis significabat regni dei mysteria. **¶** Ut autem resurrexit a mortuis, aqua in vinū conuersa est: quae videlicet aeterna incorruptioe solidata est nostra, quae in illo passibilis fuerat, natura, ut idem & in nobis speraremus, & ipse discipulis suis aperuit sensum, ut intelligerent scripturas, & spiritualiter intelligēdos recordarent sermones, quos ab illo

Aq est lra
vinum sen
sus spūalis.
Matth. 11
Psal. 79
Math. 27
Iohan. 19
Philip. 2
Gene. 9
1. Cor. 1
1. Iohan. 2
Gene. 21
Gene. 16
Abrahā
duo filij
Roma. 4
Galat. 4
2. Cor. 13
1. Cor. 10
1. Reg. 7
3. Reg. 7
Canti. 6
3. Cor. 3
Canti. 7
4. Reg. vit
Hier. viti
Daniel. 1
Matth. 19
Eph. 1
1. Cor. 7
Aqua sex
tae aetatis
Iohan. 4
Aq illa in
vini spūali
ter verfa
Luc. 24

carthariter audierant. Igitur cunctae salutarium diuisiones aquarum, quae praeteritis generationibus distributae sunt, simul conferuntur in hoc caelestium conuiuio nuptiarum, & ex aqua facta vino laetantur conuiuiae, quia videlicet vinum hoc laetificat cor hominis, & hic calix inebrians quam praclarus est. **¶** Contra in cunctis Iudaeorum atque haereticorum conuenticulis, quia mater Iesu ibi non est, id est, non conuiuatur dominicae incarnationis fides. Ista aquae vertuntur illis in sanguinem, ut corruptas scripturas corrupti atque corrumpentes bibant & vomant, imo bibant & moriantur, sicut ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. De quorum poena in Apocalypsi iustitia dei laudatur dicentibus: Iustus es domine, qui es, qui eras sanctus, quia haec iudicasti, quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere, ut digni sunt. **¶** Hauriunt nunc (iubente domino) ministri, id est, tractatores scripturarum studiosi, & exponentes eas spiritualiter, ferunt architrachino, dum non sibi attribuunt, quod intelligunt, sed spiritui sancto. Ipse namque harum nuptiarum architrachinus est, qui & beatam virginem superueniens, vteri eius trichinium praeparauit, ut in illo diuina natura humanae naturae vniatur, & singulis animabus opitulatur, ut intra secreta conscientiae deo patri copulenter, ut eodem verbo quo virgo felix impraegnata est, & ipse ex eius complexibus fecundetur. Ipsius ergo laudi propinandum, & cum eius honore bibendum est hoc vinum bonum, quod seruatum est usque adhuc, quia prioribus temporibus non est datum, sed nobis in quos fines seculorum deuenerunt. **¶** Quo tempore anni vel die factum sit signum istud, auctoritate sanctae ecclesiae dubitare prohibemur, quae ipsa die quidem dominus adoratus est a Magis, & qua a Iohanne baptizari voluit, huius quoque signi gloriam celebrare conuenit. Quod si eodem die reuertente anno factum est, imo quia praedictae auctoritati sanctae ecclesiae indubitanter concedendum est, cogimur fateri, quia toto anno illo, cuius initio baptizatus est, qui aetatis eius tricesimus annus extitit, absque miraculis taciturnus deguit. Initio namque tricesimi anni sui, videlicet eiusdem anni, die tertio decimo, baptizatus est. Dicit enim Lucas: Ipse autem Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, quod idem est ac si dixisset: Quando baptizatus est Iesus annus tricesimus aetatis eius voluit iam coeperat. **¶** Vbi vero toto illo anno fuerit, vel quid egerit, incertum est. Nam si exacto quadraginta dierum ieiunio, statim a deserto rediit, & inter homines ambulauit, quomodo Iohannes qui illum caelitus agnouerat, iamque ostenderat venientem ad se, dicens: Ecce agnus dei, quomodo (quae so) lucerna lucens, quae ad hoc accensa fuerat, ut omnibus illum ostenderet, toto illo anno se continuit, nec suis saltem indicauit discipulis? Claret enim quod eis anno illo non indicauerit, qui nunc primum id est, tertia die ante praedictas nuptias, illo iterum dicentes: Ecce agnus dei, gratulantur se inuenisse illum, & dicunt: Inuenimus Messiam & cetera. Potest itaque recte intelligi, quod & post ieiunium quadraginta dierum aliquantum in deserto perstitit, Matthaeo dicentes: Reliquit eum tentator, & ecce accesserunt angeli, & ministrabant ei. Marcus quoque videtur expressius indicare moram temporis, dicens: Eratque cum bestijs, & angeli ministrabant ei. Igitur si a maioribus diligenter obseruatum, nobisque traditum tricesimo primo aetatis suae anno iam inchoato, fecit gloriosum hoc signorum initium, dignum sequacibus suis in hoc quoque prouidens exemplum, ne quis immature virtutes suas in publicum proferat in periculo perniciose vanitatis, cum ipse dominus (cui vanitas nulla unquam obrepere possit) legitimum tempus, id est, plenam viri aetatem, ad ostendam omnipotentiae suae gloriam expectauerit.

Plat. 10
Psal. 22
Exodi. 7
Hier. 23
Psal. 30
Apoc. 16
Luc. 11
1. Cor. 10
Matth. 2
Matth. 3
Luc. 9
Chrus etia
post reuatiq
nes in deser
to moram
fecit
Matth. 4
Marc. 4

XLVI. **RVPERTI ABBALIS**
 TVITIENSIS, IN IOHANNEM, COMMENTA
 RIORVM LIBER TERTIVS.

Legētes scri
 pturā, siles
 nautis

Plal. 147

Iudas ap̄s
 in sua ep̄la

Ch̄sus post
 decollatum
 Iohāne pub
 lice prædi
 care cepit
 Lucæ. 9

Descensus
 Christi per
 humilitatē

Matth. 11

Matth. 12

Matth. 4

1. Cor. 1
 Lucæ. 4
 Chr̄sus
 is reiectus.

Vi magno feritur pelago pauidi nautæ, placidam sibimet auram
 imprecati fixa cœlo sydera respiciunt, terræq; amissa tenent cœ-
 lum, sedentesq; ad clauum syderibus currunt. Erratica vero sy-
 dera sequi fugiunt, ne aut Syrtes naufragosas incidant, aut in re-
 giones ignotas deuecti, portus opratos nunquā attingant. Idem
 nobis, qui scripturæ huius euangelicæ profundum ingressi sumus
 agendum est. Et primo placidius nobis ille spiritus implorandus
 est, de quo Psalmista: Spiritus (inquit) tuus bonus deducet me in
 terram rectam. ¶ Deinde doctores sacri mente ac vigilantibus
 oculis tenendi sunt, qui tanq; arcturi nunq; occidentis lucida sy-
 dera stabili fide semper fixi steterunt, & lucem fidei fundentes, erroris occasum nescierunt.
 ¶ Hæreticorum vero lux erratica longe fugienda est. Sunt em̄ (vt Apostolus ait) sydera
 errantia quibus procella tenebrarum in æternum conseruata est, & quisquis de errore il-
 lorum quippiam sequitur, in nullius scripturæ profundo maius, q̄ in hoc Iohannis euan-
 gelio, naufragium patitur, Ipso ergo aspirante, à quo scripturæ fideles vniuersæ conditæ
 sunt, felicia sequentes doctrinæ catholicæ sydera, cœpto curramus nauigio, nihil metuen-
 tes pyratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, sed æterno demergere consuevit nau-
 fragio. Sequitur: Post hæc descendit Capharnaum, ipse & mater eius & fratres eius & di-
 scipuli eius, & ibi mansit non multis diebus. ¶ Magna moderatiōe dñs noster adhuc post
 tantum miraculum, quo aquas in vinum conuertit, paululum subsistit, & præcurforem su-
 um Iohannem adhuc prædicantem, vsq; ad debitum finem præire permittit, certo loco
 cōmanens, suamq; prædicationem à publicis cōuentibus & à circueiendis ciuitatibus vel
 castellis suspendens. Hoc iam & superius dictum est, q̄ a priusq; Iohannes traditus esset,
 ipse publicum suæ prædicationis cursum distulit, intantum vt dum prædicare incepisset
 Iohannes putaretur surrexisse à mortuis, Sic toto hoc anno, qui erat ætatis suæ. XXXI,
 paulatim miraculis seorsum exhibitis, viā & ipse præparat futuræ suæ prædicationi, post
 quem videlicet annum, tradito Iohanne, & ipse prædicare incipit, vnde cæteri euangeli-
 stæ exordium fecere suæ narrationis, Decollatus ē autē idem Iohannes, IIII. Calē. Se-
 ptemb. eius anni qui est. XXXII. dñi nostri. ¶ Descendit ergo Capharnaum, Hic descē-
 sus eius non tā decliuē terræ situm q̄ humilitatis ipsius magnam inruit dignationem, q̄
 videlicet deus ad homines, sanctus descendit ad peccatores. Capharnaum namq; ciui-
 tas peccatrix erat intantū, vt huic quoq; exprobrauerit ipse postea dicendo: Væ tibi Co-
 rozaim, væ tibi Bethsaida, Ac deinceps: Et tu Capharnaum, nunquid vsq; in cœlum exal-
 taberis? Vsq; in infernum demergeris, Exprobrat autem ciuitatibus istis idcirco, q̄ in eis
 multæ virtutes ab eo factæ fuissent, & non credidissent. Descendit ergo ipse & mater eius
 videlicet quā postmodū, studio prædicationis occupatus, quodāmodo erat nesciturus, in-
 tantū, vt iuxta aliū euangelistā dicenti cuidā: Ecce mater tua & fratres tui foris stant quæ-
 rentes, dicat ipse: Quæ est mater mea, & q̄ sunt fratres mei &c. ¶ Fratres eius q̄ cum eo
 descēdunt, cognati eius sunt, q̄ videlicet mos hic frequens est in scripturis, vt fratres vo-
 cent, maximē in illa gente hi q̄ sunt iuxta carnē propinqui, verbi gratia, fratruales siue cō-
 sobrini. ¶ Discipuli quoq; aliqui iam illum sequebant, quos quasi primis doctrinæ cœle-
 stis imbuebat elementis, ad eam p̄fectionē non dū adductos, vt eis iam cuncta relinquere
 præcipiendum esset, qđ tunc maximē factum est, quando alios de nauibus, alios de diuer-
 sis negotijs vocans, tandem fecit, vt præter alios. XII. essent cum illo. Est autem Caphar-
 naum ciuitas in Galilæa gentium, sita in sinibus Zabulon & Nephthalim, iuxta stagnum
 Genezareth. Interpretaturq; Capharnaum villa cōsolationis. Quapropter populū gentiū
 recte significat, cui pro parte illoꝝ, q̄bus crux Ch̄si stultitia visa est, ipse Ch̄sus merito im-
 propetat, pro parte vero illoꝝ, q̄ eum dei virtutem & dei sapiam credentes receperunt,
 relictis Iudæis, cōsolationis suæ gr̄am dat. Quod manifestius secundum Lucam præfi-
 guratum est. ¶ Nam cum dixissent illi hoīes ciuitatis suæ, quāta audiimus in te facta in
 Capharnaum, fac & hic in patria tua. In veritate dico vobis (inquit) multæ viduæ erāt in
 diebus Heliz in Israel, & ad nullā illarū missus ē Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulie-
 rē viduā. Quibus dictis, cum illi duxissent eum ad sup̄ciliū montis, supra quē ciuitatis illo-
 rum erat ædificata, vt eum p̄cipitarent, Iesus autē (inqt euangelista) transiens p̄ mediu illo-
 rum ibat, & descēdit Capharnaum ciuitatē Galilææ, ibiq; docebat eos sabbatis. Quē eius
 descensum hic euangelista Iohannes post multa commemoraturus est. ¶ Hoc em̄ factio
 præfigu-

COMMENTARIORVM LIBER III. XLVII.

præfiguratum est, quia sui, s. Iudæi, quorū de carne natus est, ad præcipitium mortis illum
 perdituri essent, & propter hoc ipse transiurus ab eis, & ad fidem gentium descendurus
 esset, vt ibi fide ecclesie pasceret, sicut & in eo præfiguratu fuerat, quod ad nullam vidua-
 rum, quæ multæ erant in Israel, missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierē vi-
 duam, vel in eo, q̄ cum multi leprosi essent in Israel sub Helisæo, nemo illoꝝ curatus est,
 nisi Naaman Syrus. Non em̄ frustra cum tam terribili iuramento hæc præterita cōmemo-
 rauerat illis dicens, in veritate dico vobis. ¶ Ergo postquam vinū de aqua factū est, dñs
 Capharnaum descendit, s. in villā cōsolationis, quia postq̄ resurgendo à mortuis, morta-
 litatis nostræ aquā in immortalitatis suæ vinū transiuit, & dato spū sancto aquaticū lite-
 ræ sensum ad spūalem promouit intellectu elictis Iudæis, ad consolandas gentes transiit
 Sequitur: Et prope erat pascha Iudææ, & ascendit Iesus Hierosolymam. ¶ Itaq; non
 multis diebus (vt ait Euangelista) mansit in Capharnaum, i. forte non totis diebus trium
 mensium. Nam à die, qua constat, vt supra dictum est, factum esse illud signorū initium,
 aqua conuersa in vinum, vsq; ad sacram paschæ vesperam, anno illo iuxta lunæ rationē,
 octoginta octo, vel secundū veriora cōputitay: exemplaria, tm̄ octoginta dies fuerunt.
 ¶ Hoc omnino prætereundū non est, quia hic ascensus dñi nostri in Hierosolymam pro-
 pter illa, quæ ibi dicta vel facta sunt, inter testimonia diuinitatis, quæ maxime hic euangē-
 lista colligere solerter intendit, merito scribi debuit. Nam pleriq; arbitrant quidem ma-
 ximū esse signorū, q̄ Lazarus suscitatus est, q̄ cæcus ex vtero lumen accepit, q̄ ad Iordanem
 audita est vox patris, q̄ transfiguratus in monte, gloriam ostendit triumphantis.
 Prudentioribus autem inter omnia signa, quæ fecit, hoc videt esse mirabilius, q̄ vnus ho-
 mo & illo tempore contemptibilis, & intantū vilis, vt postea crucifigeret, scribis & pha-
 risæis contra se sauentibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnus flagelli ver-
 bera, tantam eiūcere multitudinem, mensasq; subuertere, & cathedras cōfringere, & talia
 facere, quæ infinitus non faceret exercitus. Igneum em̄ quiddam atq; sydereum radiabat
 ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Hoc ergo testis filij dei, diuinitatem
 testificans eiusdem filij hoīs, recte ad conuincendos hæreticos non omittit, curauit.
 ¶ Sed qđ sibi vult, quod hic euangelista nunc illum idem fecisse, s. vendentes & ementes
 de templo eiecisse asserit, quod secundū alios euangelistas tunc fecit, qñ turbis comitanti-
 bus & pueris ofanna clamantibus, ad ciuitatem eandē iam passurus aduenit: Nunqđ ca-
 su vnūquodq; sicut memorat primū occurrit, ita primitus describit: tanq; curandū non
 sit de factoy tempore, dummodo constet de reꝝ veritate: Hoc fortasse magis opinari li-
 ceret, q̄ secundū intentionē vel propositū suum colligens testimonia diuinitatis Christi,
 quia factum hoc insignē magis cæteri extitit, prius scribere dignum duxit. Sed hoc vel
 illud opinari, sequens literæ textus non sinit. Nam inferius scriptū est: Cū ergo venisset in
 Galilæā, exceperunt eū Galilæi, cū oia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo.
 ¶ Nunqđ cæteri euangelistæ in recordationē temporis, quo istud actum est, omnes erra-
 uerunt: An casu concorditer omēs idem de eodem tempore fallum opinati sunt? Absit.
 An forte propter aliquod myseriū id, quod primo anno factū est, ipsi ad vltimū transu-
 lerunt? Sed hoc textus literæ ipsoꝝ suspicari vetat. Nam secundū Lucā, cum iam passurus
 Hierosolymam adueniret, & videns fleuisset super illam, ingressus templū, cœpit eiūcere
 vendentes & ementes, vt videlicet qđ futuræ prædixerat idiplum factio suo, illos eiūciendo
 præsignaret, Marcus autē diem quoq; magis determinat, quo illos eiecit, s. vendentes &
 ementes, videlicet, sequenti die, postq̄ ciuitatē iam passurus ingressus est. ¶ Igit vndiq;
 coartamur, vt illud plus q̄ semel factū esse fateamur, qđ vendentes & ementes eiecisse de
 tēplo narrat. Et reuera fidenter affirmare licet, quod non solū nouissime, qñ passurus ascē-
 dit, sed & quoties ascendit, ex quo miracula facere cœpit, quoties eiusmodi negotiatiōes,
 imo latrocinia inuenit, zelatus est, & comedit eū zelus domus dei. ¶ Nec vero frustra hic
 Euangelista Iohānes in eo diuersus esse voluit à cæteris, vt qđ illi nouissimo, hic primo an-
 no factū esse assereret. Nam posset aduersarius hoc dicere, q̄ nō diuinitatis nutu cōstricti
 vel attoniti scribæ & pharisæi querunt, & lucra sua perire p̄miserint, sed metu turbæ, q̄
 multæ, partim cū illo venerant, partim venienti cū laudibus & ramis palmæ obuiā exte-
 rant. Vt ergo totū quod factū est, diuinitatis eius virtuti in dubitanter ascribendū esse scia-
 mus, illo quoq; tpe hoc illū fecisse testat, quo parū notus adhuc: nulla venerat, turba comi-
 tatus. Sed iam euangelij verba p̄scrutemur. ¶ Et inuenit in tēplo vendētes boues & oues
 & columbas & nūmularios sedentes. ¶ Sciendum, q̄a iuxta legis mandata augustissimo in
 toto orbe templo dñi, & de cunctis pene regionibus Iudæorum illic populo confluentes
 innumerabiles immolabant hostiæ, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum,
 pauperibus, ne absq; sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus. ¶ Ac-
 cedebat plerunq; vt qđ de longe venerant non haberent victimas, Excogitauerunt igitur
 tur fa-

4. Reg. 5

Allegoria
 de aqua in
 vinū versa

Iohā. 11
 Iohā. 9
 Matth. 3
 Matth. 17

Quæsto de
 eiecione nū-
 mulariorū
 e templo
 Matth. 21
 Marci. 11
 Lucæ. 19

Iohā. 4
 Aliud tpe
 huius facti
 scdm tres
 euangelistas
 Lucæ. 19

Marci. 11

Psal. 68

Deuter. 12

tur sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia, quibus opus erat, ad sacrificia, vendebant, ut & venderent non haberentibus, & ipsa rursus empta susciperent. Hæc strophæ eorum crebra venditum inopia dissipabat, quæ indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant, sed nec unde emerent quædam aues ac vilia munuscula. Posuerunt itaque & nummularios, quæ mutua sub cautione darent pecuniam. ¶ Sed quia erat in lege præceptum, ut nemo vfuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia foenerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum forte perderet: excogitauerunt & aliam regulam, ut per nummularios collybi stas facerent. Cuius verbi proprietatem latina lingua non exprimit. Collyba dicunt apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula, verbi gratia, fraxi ciceris, vuarumque passæ, & poma diuersi generis. Igitur quia vfuras accipere non poterat, collybi stas, quæ pecuniam foeneraturi erant, pro vfuris accipiebant diuersas species, ut quod in nullo non licebat, in his rebus exigent, quæ in nullo coemunt: quasi non hoc ipsum Ezechiel prædicauerit, dicens: Vltra & superabundantiam non accipietis. ¶ Istiusmodi dicitur cernens in domo patris sui negotiationem seu latrocinium, ardore spiritus concitatus, iuxta quod scriptum est in sexagesimo octavo Psalmo: Zelus domus tuus comedit me, fecit sibi flagellum ex funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit de templo. ¶ Hoc præter exterius factum vere magnum & in testimonium veræ & summæ diuinitatis Christi prædicandum, aliud portendit miseris Iudæis vere magnum & miserabile malum, vere dolendum nisi verito accidisset, cruentæ ciuitatis & prophananti templi excidium, totumque penitus abolendum ab oculis dei præsignat veteris sacrificij ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, in manu sapientis? Quid nisi Romanum præsignat exercitum, durum ad cædendum, fortè ad ligandum & captiuandum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: Væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea: nunc per seipsum factis proclamatur: Væ magnæ Romani imperij bestie, quæ iuxta Danielem comedit atque comminuit & reliqua pedibus conculeauit. Funiculus iræ meæ, lorumque ferreum, & captiuandæ huius gentis vinculum ipsa est. ¶ Hoc malum portendit illis insensitum prodigium, quod maxime claret ex euangelio secundum Lucam: Nam (ut ille refert) ingressus in templum, & facturus hoc signum, prius videns ciuitatem, fleuit super illam, & dixit: Quia si cognouisses & tu, quæ venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo &c. Cum ergo prius illud extremum pronuntiat excidium, & tunc ad eiciendos illos de domo patris sui, factum de funiculis adhibet flagellum, aperte innuit, se factum præsignare ipsum, quod verbo prædixerat malum, quod & secundum naturam humanam compassionem deflet, & secundum iustam diuinitatis suæ censuram exercet. ¶ Et congrue vindicta, quæ plectendi erant, funiculo præfiguratur, nam ipsi longis peccatorum suorum funiculis circumdabant. Quorum longitudo rursus secundum Mattheum exprimit. Nam cum dixisset: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas & ex illis occidetis & crucigetis, & ex eis flagellabit in synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem: statim addidit, longitudinem funium istorum, quibus circumdabant dicens: Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiz, quem occidistis inter templum & altare Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Igitur in signum atque portentum miseriarum. L. Facto de funiculis flagello, omnes eiecit de templorumque quosque & boves, & nummulariorum effudit æs, mensasque subuertit. ¶ Non curans si sacerdotem latrocinatum, populumque deprædantium, lucra perirent. L. Et his qui columbas vendebant dixit: Auferte ista hinc & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. ¶ Et hoc valde notandum, quod in medio seruore distractionis, in ipsa flamma zeli ardētis, dum sine cura sacerdotum mercimonia proicit pauperioribus, scilicet his qui columbas vendebant (non enim diuites, sed pauperes eiusmodi auiculas vendere solent) pauperioribus ergo parcat, ut non exturbet colubas quas vendebant, quas cum exturbatæ euolassent, ipsi consequi non possent, & aliquantulo damno affecti, angere, ac iure deplorarent. ¶ Illud quoque non prætereundum, quod cum in alio euangelista de scriptura dicat, proferens testimonium: Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum, hic dicit: nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Nam illud dixit scribis & pharisæis, siue sacerdotibus, quæ reuera sub specie diuini cultus, quasi in spelunca latentes, prædam & latrocinium, ut prædictum est, de populo faciebant: Hoc autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciebant quid esset inter dexteram & sinistram suam. ¶ Ceterum secundum mysticos intellectus, quotidie Iesus ingreditur templum patris, & eicit omnes, tam episcopos quam presbyteros, & diaconos, quam laicos, & vniuersam turbam de ecclesia sua: & vnus criminis habet vendentes pariter & ementes. Scriptum est enim: Gratis accepistis, gratis date. Mensas quoque nummulariorum subuertit, id est, altaria, videlicet propter auaritiam sacerdotum nummulariorum mensas appellata. ¶ Cathedras quoque vendentium colubas, iuxta Mattheum euerit,

Deuter. 32

Technam

Ezechiel. 22

Esaie. 10

Danie. 7

Iesus fleuit super illam Lucæ. 19

Psal. 118 Math. 23

Pauperibus peccat ibi Christus

Math. 20 Esaie. 76

Mystice enim dicitur in templo innoxiæ Math. 10

euerit, quod iuxta simplicem intelligentiam accipere absurdum est. Non enim columbæ in cathedris erant, sed in caueis: nec columbæ institores, putandum est sedisse in cathedris. Sed mystice in cathedris magistrorum dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de ecclesiis dictum est, vnusquisque & de se intelligat. Dicit enim Apostolus Paulus: Vos estis templum dei, & spiritus sanctus habitat in vobis. Non sit in domo peccatoris nostri negotiatio, non vendentium ementiumque commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, ut de spelunca latronum, & de domo negotiationis, domum faciat orationis. ¶ Quomodo autem Iudæi vel hæretici Hebionitæ, id est, pauperes, videlicet sensu magis quam noie, & cæteri, aduersum quos maxime fulminat hæc secundum Iohannem euangelica veritas: quo modo, quæso, non audierunt imperiosam vocem dicentis, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis? Audierunt Mariam matrem eius dicentem: Fili, quid fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te: & idcirco prorumpit, dicentes: Christum ex Ioseph femine esse natum, & non audierunt, quod hic ipse: Nolite, inquit, facere domum patris mei domum negotiationis. Si agni mæfueti mitem balatum non audierunt dicentis: quid est quod me quærebatis, nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tēpestate & turbine vias suas agentis & omnia terrore aspectus sui subuertentis ac dicentis, domum patris mei nolite facere domum negotiationis. Non enim leue aut paruum est, quod dicendo domum patris, addidit, mei. Altius quippe est, quasi dixisset tantum, domum patris. ¶ Hoc fere vbique in verbis eius notandum est, quod cum patrem nominans, addidit meum, de paternitate agit naturam, qua solus & vnicus filius est, & maxime alta sunt & diuina quæ loquitur, ut illud: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: cum vero patrem nominans, non addidit meum, de paternitate agit gratiam, quæ nobis communicatur, vel qua fratres eius sumus, & tunc magis humilia de seipso loquitur, ut illud, & sic mandatum dedit mihi pater, sic facio. Sequitur: Recordati vero sunt discipuli eius, quæ scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. ¶ Ex tunc recordati sunt, hoc de illo esse scriptum, ex quo aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas. ¶ Recordati sunt ergo de illo fuisse scriptum, quæ viderant impletum: zelus domus tuæ comedit me, quod longe sonorius dictum est, quam si dictum fuisset: Zelus domus tuæ inflammauit, vel accendit me. Infirmas namque humanitatis eius orat in illo psalmo, quæ cum diuinitatem in se habitantem ita contegeret ut inter homines ambulans, hominibus non appareret, repente sic illum commouit zelus patris sui, ut ipsa infirmitas eius quasi non compareret, quæ hætenus hoc agebat, ut diuinitas lateret. Quid enim aliud facere potuisset, si naturam nostram infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus dei, dum diuinitatis fulgurantis splendor se exerens, naturam infirmam operuit vel abscondit. L. Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? ¶ Quam diu coelum detonauit, rana tacuerunt, quam diu diuinitas fremuit, de illo carnis suæ habitaculo proclamans auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis: tam diu Iudæi conticescentes, & in palude silentij sui se continent, contrahiscere nihil ausi sunt. At ubi tonitruum quieuit, rursus proropes adhuc tamen quasi iracundo timore, timidaque iracundia tremantes & palpitantes, quod signum, inquiunt, ostendis nobis, quia hæc facis? ¶ Iudæi namque signa perunt, non ad dei, sed ad suam gloriam, scilicet in vanitate sitientes illam, qua lactata est antiquitas infantia gentis illius, miraculorum alimonia: ut possint nouis & ipsi prodigijs, sicut & patres eorum, superbiere, & cunctis per circuitum nationibus spectaculo esse, non recogitantes, quod patres ipsorum rebelles & increduli, & mæna mæducare, & in peccatis suis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod signum ostendis nobis? Ac si diceret: Moyse signa & prodigia de celo ostendit, & mæna de dit patribus nostris: tu si Christus es, sicut Iohanne testificante, vulgo cœpit iam dici, quod signum ostēdis? Quid operaris ut credamus quod deus, cuius hæc domus est, pater tuus sit? Hæc illis dicentibus, vere non decebat sapientiam dei, ut illis signa daret, qualia vellet ipsi, nihilque meliores effecti, semper magis ac magis cresceret curiositate insatiabili. Ait ergo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. ¶ Trium nobis hoc loco differenda sunt. Primum, cur signum quærentibus, cum multa signa fecerit, solam pro signo respondit virtutem suam resurrectionis. Deinde secundum cur eandem resurrectionem vel mortem suam edixit quædam, sed ab eorum qui signum quærebant, intellectu abscondit. Tertium, cur non qualicumque figura, sed templi nomine vel similitudine uti voluit. ¶ Plane ad rem pertinuit, ut illis dicentibus, quod signum ostēdis nobis, quæ hæc facis, illud signum responderit, quod ad discernendam magnitudinem, vel eminentiam eius sufficiens est. Nam idcirco quæstione pulsabatur, quia de templo illos eiecerat domum esse asserens patris sui: & hoc ab ipso quærebatur, quo signo credendum esset illi. Hoc ergo si-

Cathedra vendentium

1 Cor. 13

Contra Iudæos & Hebionitas, dicentes, Ioseph esse patrem Christi naturalem Luc. 2 Iohan. 7. Luc. 2

Duplex modus, quod de patre loquitur. Iohan. 7. Iohan. 14 in titulo. Psal. 68. Luc. 24.

Psal. 68 Iudæi, ut rana: tonitruum celo silentes.

Cur signa quærebant Iudæi. Exod. 16 Num. 14

Tres quæstiones.

Prima, cur de resurrectione respondit Christus.

L. RVPERTI IN IOHANNEM. CAP. II.

go signū respondere debuit, quod sufficeret ad argumentum eius diuinæ maiestatis: imo q̄ illis exhibitio, cūctos eos de domo patris & regno eius expelleret, simulq̄ captiuos in omnes gentes disperderet. Vnde em̄ magis veritas diuinitatis eius claruit: vnde magis iustitia dānationis vel dispersionis illorū cōstituit: nisi ex eo, q̄ crucifixus ab illis resurrexit ad mortuū: Moyses nāq̄ & ceteri sancti omnes mortui sunt, & nemo illorū resurrexit: hic autē crucifixus quidem est ex infirmitate nostra, sed viuit nūc ex virtute dei. Et huic q̄dem, quia factus est obediens vsq̄ ad mortē, mortem autē crucis, donauit deus nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecteretur, cōlestiū, terrestriū & infernorum. Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo dei eiecti sunt & tanquam oues & boues, quos in templo vendebant & emebant, in prādam & occisionē cūctis gentibus iuste expositi sunt. Igitur huic perconctationi illorum recte pro signo respondit Iesus; Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. ¶ Dicis: Cur tanti signi gloriā sic edixit, vt tamen ab his, quibus respondebat, non posset intelligi? Vel si nolbat intelligi, cur non omnino reticuit? Videlicet idcirco non omnino reticuit, sed & hic & multis in locis, aliās obscurius, aliās manifestius p̄signauit, vt hi, qui iam erant vel futuri erant digni reuelatione mysteriorum regni dei, in tēpore suo recordarentur verbo eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequētia dictis eius praece dentibus adiuuarentur. Vnde & subditur: L Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hęc dicebat. Idcirco autem hęc ipsa cum diceret ab ipso, quibus loquebatur, intellectu remouit: quia videlicet, sicut paulo post Euangelista narrat: Ipse Iesus non credebatur semetipsum eis. Tales quippe illos esse nouerat, quilibet ipse mysteria consilij sui credere non habebat. ¶ Si enim his, quibus maxime crediturus erat semetipsum, cum diceret: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigendum, & tertia die resurget: si, inquam, cum hęc diceret, opportuna moderatio sensus eorū, vt non intelligerent, tenuit, & vt verbum istud absconditū esset ab eis, quāto magis insidiatoribus suis, quibus nunquam semetipsum crediturus esset, verbum istud abscondere debuit? Et si discipulos suos, nondum spūs sancti gratia reformatos, vt res veteres esse dixit, & ideo vinum nouum nō esse infundendum illis: quanto magis in hęc sepulchra mortuorum, quae pulchra de foris parebant, intrinsecus autē plena erant putredine, sui puritatis consilij non debebat infundere? Recte igitur illis signa quærentibus & hoc omnipotentiae suae signū, nec omnino reticuit, nec nudo sermone, vt palam intelligerent edixit. ¶ Tertium eorū, quae proposita sunt, illud est, cur non qualicūq̄ figura, sed templi nomine vel similitudine, responsonis suae sensum aperuit. Et quidem hoc dicto inimicos suos errare fecit, quasi in inuito & nō in via: fidelibus autē suis referuauit ea quae recordarentur, & tēpore opportuno intelligerēt propositi sui mysteria. Errantes em̄ illi dicit: Quadraginta & sex annis aedificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quasi vero ille dicēdo soluite templū hoc, digitum intendisset in illos parietes magnos & pulchros, aut deus non in alio q̄ in illo habitaret templo manufacto: cum ecōtra templi illius cōstructor Salomon dixisset: Ergo ne putandum est q̄ vere deus habitet super terram? Si em̄ cōelū & cōelū cōelū te capre nō possunt: quāto magis domus hęc, quā aedificauit tibi? Sed hęc isti surdi inurus audierāt, q̄ tēplū illud exterius videbāt: multo magis vero illud attēderāt: q̄d p̄ os eiusdem incarnada sapiētia de semetipsa dixerat: Sapiētia aedificauit sibi domum, excidit colūnas septem, &c. Cum ergo sic in prae sentia veritatis errarent, & oculi eorū sole praesente caligarent: Quadraginta, inquit, & sex annis aedificatū est templū hoc: nō primam, sed secundam aedificationem significantes. Primus em̄ Salomon templum in maxima regni sui pace decentissimo septem annorum opere perfecit: quod destructum a Chaldæis, post septuaginta annos, ad iussionem Cyri Persae laxata captiuitate, reaedificari cōceptū est. Sed filij transmirationis, opus q̄d principibus Zorobabel & Iesu iubentibus faciebant, propter impugnationē gentium vicinā, ante quadraginta & sex annos implere nequiverūt. Et hi quidem hoc modo in verbo veritatis errabant. Nos autē non solum cū discipulis eius scripturae credimus & sermoni quem dixit Iesus: sed & in errore illorum dicentū, quadraginta & sex annis aedificatū est tēplum hoc, inuitis illis, sensum veritatis extorque mus. ¶ Hic em̄ numerus nō quidē annoꝝ, sed dieꝝ: perfectioni dominici corporis aptissime congruit. Tradunt em̄ naturalium scriptores res, formam corporis humani tot dieꝝ spatio perficit: quia videlicet primis sex a conceptione diebus, lactis habeat similitudinē, sequentibus octo conuertatur in sanguinem, deinde duodecim solidetur, reliquis decem & octo formet vsq̄ ad perfecta lineamenta membrorum, & hinc iam reliquo tempore vsq̄ ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem & octo & duodecim & decem & octo: quadraginta & quinque faciūt. Quibus si vnū adiecerimus, id est, ipsum diē, quo discretum per membra corpus incrementum sumere incipit, tot nimirum dies in aedificatione corporis domini, q̄m in fabrica tēpli annos inuenimus. Vnde recte per tēplum illud manufactū, sacrosanctā ipsius carnem,

1. Cor. 1 Philip. 2

Secunda, cur tā obscure illis respondit.

Nec discipulis mox omnia reuelauit. Math. 20 Math. 23

Psal. 106.

2. Reg. 8

Prouc. 9.

3. Reg. 7

4. Reg. vlt.

1. El. dr. 1

ibid. 2. 3

Formatio hois in vtero diebus quadraginta.

15.

COMMENTARIORVM LIB. III.

LI.

carnē, quā sumpserat de virgine, figurabat. ¶ Sed & sanctae ecclesiae, quae est corpus eius, & de qua perfidos Iudaeos cū flagello iustae dānationis erat eiecturus: hic idem nihilominus recte cōgruit numerus. Ipsa em̄ de vniuersitate generis humani ex Adā propagata, construit. Nō em̄ autē Adam quatuor literis quibus scribitur, hunc ipsum numerū, id est, XLVI. efficit, si in computo Graeco consideretur. Nam α vnum, δ quatuor: & iterum α vnum, μ quadraginta significat: qui simul sunt quadraginta sex. ¶ Illud q̄ sciendum, q̄ eisdē quatuor literis, id est, α & μ: quatuor partes orbis designantur, in quas sparsus est Adā in filiis suis, de quibus vniuersitas ecclesiae colligit. Nā in principijs nominū partium mundi, hae quatuor leguntur: videlicet ἀρκτός, quod est septentrio, ab α incipit & ἀρκτός, q̄d est occidēs, à δ, & ἀνατολή, quod est oriēs, ab α μωμυβ, q̄d est meridies, à μ. ¶ Mystice ergo XL & VI. annos in adiumentū fidei sumētes detestamur eos, q̄ hūc annoꝝ numerū infideliter obiecerūt: quia maledicti sunt, eo q̄ sicut à patriarcha Iacob in typo, Simeon & Levi fuerat praedictū, vasa iniqtatis effecti sunt, q̄a in furore suo occiderūt viꝝ, & in volūtate sua suffoderūt murū. Maxime em̄ hi, q̄ fuerāt de tribu Levi: scilicet scribae & pharisaei, talem occiderūt viꝝ, tanti templi clauis, & lancea suffoderūt murum. ¶ Hic ita iam dictis, notāda est diligēter euangelistae intētio, dicētis: Hoc autē dicebat de templo corporis sui. Cur em̄ hoc tandem intulit, nisi vt haereticos hoc q̄ dicto percuteret, Christo dei filio linguis viperijs detrahētes: cōtra quos, vt saepe dictū est, hoc euangelium maxime conscriptū est? Quod vt manifestū sit, quae rere nūc libet ab eisdē haereticis: Cuius nisi templū dei est? Creaturae quippe alicui tēplum, nec aliquādo factū, nec vnquam faciendū vel dicendū est. Hic autē proprium templum corpus suū appellat dei filius. Quis em̄, nisi dei filius, nisi verbū incarnatum, loquitur: soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo est, q̄a tēplū habet: quantūvis ecōtra grunniat crassa sues, in suis se paladibus volutantes. Et proculdubio dignius est hoc templū filij dei, templo illo patris sui, de quo dixerat: Nolite facere domū patris mei domū negotiationis. Hoc em̄ templū nō manufactum, iam in aeternū dirui nō pōt: illud manufactū, habitatore nō habens deū, dirutū est. Et de hoc tēplo iuxta Ezechielem à latere dextro aqua egressa est, & oēs ad quos peruenit aqua ista facti sunt. De illo autē tēplo à scribis & pharisaeis sanguis effluere nō cessat, quē sibi met imprecari sunt, dicēdo: Sanguis eius super nos & sup filios nostros. Sequitur: L Cū autē esset Hierosolymis in die festo, multi crediderūt in eum, vidētes signa quae faciebat. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis. I isti credētes in eum credēdo q̄ errabāt, ita, vt, sicut praedictum est, merito Iesus semetipsum illis nō credebatur. Nā credebāt q̄dem, q̄ ipse esset Chrūs, q̄ talia coram ipsis operaretur: sed regnū eius carnaliter aestimātes, humilitatis eius vias vel regni ipsius mysteria percipere nō merebātur. Talium vanitatem spūs sanctus redarguit in psalmo dicēs: Vanū est vobis ante lucē surgere, surgite postquam sederitis. ¶ Nā ante lucē surgere, q̄d omnino vanū est, illi appetūt, q̄ ante tēpus exaltari quærun, q̄ nō recto ordine ad festiuitatem gloriae nituntur, id est, q̄ nō prius humiliātur, vt postea merito exaltentur. Sic nēpe isti, q̄ vidētes signa, quae faciebat dñs noster, credebāt in eū sic vani volebāt venisse & regnare Christum, vt illo regi ipsi, iuxta carnalem intellectum suum, fortitudinē gentiū comedarent, & in gloria eorū superbiret: & hunc ipsum esse Christum credentes, nondū humiliati cum illo, iam de exaltatione sibi met applaudebant. ¶ Sic & filij Zebedaei, quorū hic Iohannes vnus est, nondum humiliati, iam exaltari volebant, dicentes: Magister, dic, vt vnus ad dexterā & alius ad sinistram sedeamus in regno tuo. Inuanū ibant, q̄a lucē praerire volebant, id est, ante Christū exaltari quærebāt, & alia via, nec seruato ordine, quem ipsa lux disponebat, ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarent secundum passionē domini, iam sibi loca eligebant vbi sederent, vnus ad dexterā & alius ad sinistram. ¶ Quare autē nō eaq̄e his & illis semetipsum abscondit vel credidit? Filij nāq̄ Zebedaei statim semetipsum credere incipiunt, dicendo: potestis bibere calicē quē ego bibiturus sum? ac deinceps paulatim illis arcana cōlestia committit, maxime q̄ huic Iohanni, cui semper tēpore principij, multosq̄ reuelationum cōlestiū thesauros ostēdit. I istis autem qui crediderunt in eum, ipse Iesus, inquit Euangelista, nō credebatur semetipsum. Quare ergo hos & illos tam diuersa forte distinxit? Sequitur: L Eo q̄ ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, vt quis testimoniū perhiberet de homine. Ipse em̄ sciebat, quid esset in homine. ¶ Firmissima plane ratio, atq̄ ad satisfaciendum sufficiens ei, qui ab Apollolo didicit, q̄ non dicat figmentum ei qui se sinit, quare me fecisti sic. ¶ Primū vero dicendum, de hac eadem ratioe, non vana neq̄ infirma, q̄a secundū saepe dictā euāgelistae intētionē, aduersus haereticos edita est. Quis em̄ nouit omnes homines, nisi scrutās corda & renes deus? Cui nō est op̄ vt qs testimoniū perhibeat de hoīe, nisi deo cui veraciter dictū est, tu solus nosti corda oīm filiorū hoīm? Quis deniq̄ scit qd sit i homine, nisi deus,

Numerus XLVI. in hac voce Adā desiggnat corp⁹ ecclesiae. Quatuor partes mū di.

Gene. 46

Christus vere deus est, quia habet propriū tēplum

2. Petr. 2

Ezech. 47.

Matth. 27.

Psal. 126.

Matth. 20. Marci. 10.

Quaestio de praedēstinatione.

Roma. 9

Psal. 7 Hier. 17.

LII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

3. Reg. 2.
1. Reg. 16

Math. 7.
Roma 8

Hæreticū
est negare
lib. arb.
Roma. 8

CAP. III.

Nicodemus homo
alij canquā
non homi
nes.

1. Cor. 2

Differēter
venerūt ad
Iesum no
cte Nicode
mus & as
lij Iudæi.

Math. 3

Proue. 8

Idem.

Cur poti
Rabbi q
mgf hic
ponitur.

deus, de quo nō vane dictū est, homo vider in facie, deus aut̄ inspicit cor. Igitur hic etiā
Euangelista iuxta propositū suū manifeste Christum esse, deū testatus est, dicēdo, eo q̄
nosset omnes, si autem oēs nouit hoies, utiq; & illos nouerat q̄ crediderunt in eū, signa
videlicet quæ faciebat. Ergo secundū quod eos nouerat, discrete cum illis agere debebat
videlicet vt carnalia sapientibus recte spūalia non obijceret, præsertim cum eius consiliū
non sit sanctum canibus dare, vel margaritas ante porcos mittere. ¶ Non em̄, quāuis
habeat figulus potestatem facere de eodē luto aliud q̄dem vas in honorē, aliud vero in
contumeliā, idcirco existimāndus est figulus noster erga nos hac vti libera potestate si
ne præeunte causa iustitiæ, videlicet, q̄ idcirco sint multi homines vasa contumeliæ, qua
noluit illis honorē ostēdere notitiæ suæ. Nempe potius idcirco nō vult illis honorē suū
infundere, q̄ sunt ipsi vasa contumeliæ. Et vt manifestius dictum sit, nō idcirco quisque
male agit vnde pereat, q̄ deus illum morti p̄destinauit, sed idcirco deus illum morti p̄de
stinauit qua male acturum p̄sciuir, sicut cōtra hæreticos liberum arbitrium negātes co
piose disputatū est ab adiutoribus dei. Nam, teste Apostolo, sicut vocationē p̄destinatio
dei, sic p̄destinationē eius p̄scientia p̄cedit. Igitur, q̄d ait Euāgelista: Iesus autē
non credebat semetipsum eis, eo q̄ ipse nosset oēs, & q̄ opus ei non erat, vt qs testimo
nium perhiberet de homine, ipse em̄ sciebat q̄d esset in homine tale est, ac si dicas de p̄
uido quouis homine, noluit vāculis illis vel illis vinū suū infundere, eo q̄ illa sciret ipse
cœno oppleta esse, & nō erat illi opus, vt qs pro se iret inspiciere, ipse enim per semetip
sum curauit & potuit introrsum peruidere. Nūc sequentia videam⁹ narrationis euāgel
icæ. L. Et erat homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorū. Hic venit ad
Iesum nocte & dixit ei: Rabbi, scimus, q̄ a deo venisti magister. Nemo em̄ potest hæc
signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cū eo. ¶ Hic homo nō tam pro natura q̄ pro ra
tione dicēstimāndus est. Si q̄dem & illi quibus Iesus nō credebat semetipsum, omnis qui
dem natura homines erant, sed q̄ non rationabiliter querebāt ea quæ nesciebāt, quodā
modo homines non erāt. Hic autē deo fauēte in his quæ vidit & audiuit rationis ope vsus
est, qua sola iuamur, vt brutis animātibus simus dissimiles. Videns em̄ signa q̄ Iesus fa
ciebat & nō intelligens ea quæ dicebat, nō in stultā admirationē euāuit, quæ admodum
illi, qui dixerāt XLVI. annis ædificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus ædificabis il
lud? sed vt rationalis homo præparās se ad percipiēda ea quæ dei sunt, forti argumēta
tione constrinxit se, ita proponēs: Rabbi, scimus, quia a deo venisti magister, ac deinde
firmissimā rationem subiiciēs: Nemo em̄ potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit
deus cū eo. ¶ Quid vero gratiæ, quid bonæ & p̄dicandæ indolis habet, q̄ venit ad eū no
cte? O laudabilis lictor, & venerabilis executor, multū dissimilis Iudæis quorū princeps
erat, & pharisæis ex quibus erat, qui miserūt ad cōprehendēdum illū nocte, ad quæ audiē
dum ipse venit nocte. Miserūt illi nocte vt comprehenderēt Iesum sine turba: venit hic
ipse nocte vt audiret Iesum sine turba, cui Iesus semetipsum non credebat. Illi hora sua
male vsi sunt & potestate tenebrarū: hic doctrinæ aptum nocturni silentij bene captauit
orium. Et illi q̄dem cōprehendēdo & ligādo amiserūt saluatorē Christū, hic interrogā
do & audiendo inuenit & tenuit Christū dei verbum. Igitur homo hic erat princeps Iu
dæorū. Ipsi autē Iudæi genimina erāt viperarū. Erat hic ex pharisæis secundū nomē suū
diuidētibus, & a deo diuisis, sed ab illis exiens, vni adhæsit, vni verbo dei se coniunxit.
¶ Vnde & contigit illud vocē sapiētiae prolātū beatitudinis p̄coniū: Beatus homo q̄ au
dit me, & qui vigilat ad fores meas, & obseruat ad postes ostij mei. Hic enim ad fores sa
pientiæ nocte vigilauit totis oculis, non minus animi q̄ corporis nocte vna hic ad fores
eius hūano diei clausas vigilauit. An nō sapiētiae domus erat illud incarnati verbi cor
pus, de quo pauloante dixerat Iudæis eadē sapiētia habitatrix eius, soluite templū hoc,
& in tribus diebus ædificabo illud? An nō clausæ erāt domus vel tēpli huius fores illia ma
xime irreuerēter pulsantibus ac dicētibus: quadragesimā sex annis ædificatū est templum
hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? cum & his qui crediderūt in eū clausæ essent
Euāgelista dicentē: Ipse autē Iesus nō credebat semetipsum eis. Sed hic reuerenter acce
dens, remotis imo & dormiētibus illis, quibus secretarium tēpli huius nō decebat aperiri,
vigilans & obseruās amica voce pulsauit, & habitatricem sacri p̄ctoris sapiētiam ad se p̄
apertos oris ac linguæ postes euocauit. Beatus ergo est quia & tenebrarū filios, quos for
sitā adhuc timebat, effugiens, lucem in nocte quæsiuit & inuenit, maximaq; ab ore sa
pientiæ hausit sacramēta nostræ salutis. ¶ Sed iam isto interrogante, respōdentis domi
ni scrutemur verba, nostrisq; faucibus & ori nostro dulcia super mel & fauum experia
mur eius eloquia. L. Rabbi, inquit, scimus, quia a deo venisti magister. ¶ Poterat sic scribitā
Magister, scimus, quia a deo venisti magister. Sed opportuna linguæ varietate vsus ē,
non solū pro ornatu dicēdi, verum etiam gratia sensus elucidādi. Sic em̄ melius elucet, q̄
ita di

COMMENTARIORVM LIBER III.

LIII.

ita dixerit. Scimus, q̄a ad hoc a deo venisti, vt sis magister. Dicitur autē rabbi pro excellē
tia magisterij, cū in latinū vt cætera verba Hebraica verti poterit, sicut & alia quædā nō
interpretata proferūtur pro excellētia vel dignitate eorū q̄ significātur, vt Alleluia, Amē.
& si qua hmōi reperiunt. Et q̄dem iure beatificamus rationale studiū hoīs, q̄ deposito
supercilio pharisæorū, ex quibus erat, dñm nostrū adiens, magistrū illū vocauit vera in
tentione discēdi, sed hoc deē notam⁹, q̄ necdū illū magistrū simul ac dñm vocare nouit,
vt iam illis æquaretur, q̄a approbans ipse: Vos, inqt, vocatis me, magister & dñe, & bene
dicitis. Sum etenim. Vnde ignof. endū est illi, & expectāda est eius laetens & edentula fi
des, donec crescat & proficiat, moxq; cōpleat in illo, q̄d scriptū est: Et q̄ appropinquant
pedibus eius, accipiēt de doctrina eius. Hoc interim gratulamur, q̄d illū pedibus appro
pinquare videm⁹, dum dicit: Scimus, q̄a a deo venisti magister. Nemo enim potest hæc
signa facere, q̄ tu facis, nisi fuerit deus cū eo. ¶ Illi, qui ab hoc eodē magisterio sese elon
gabāt, scilicet pharisæi, ex quibus & hic erat, q̄d dicebāt: In Beelzebub principe dæmo
niorū eijcit dæmonia. Attamē idem q̄d iste idem plane & illi sciebāt. Nam de se & illis ait
hic: Scimus quia a deo venisti magister. Idcirco recte arguant illi verbum dixisse cōtra
spiritum sanctum, quod nō remitteretur eis neq; in hoc seculo neq; in futuro, q̄a sciētes eū
in digito dei eijcere dæmonia, q̄d & Magi in Aegypto coram Pharaone, Moysē signa
faciente, scire poterāt. Dixerūt em̄: Digitus dei est hic. Sciētes ergo illū in spū sancto dē
mones eijcere, dicebāt: In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia, q̄d idē est ac
si dicerēt, quod auditu quoq; nefas est, spūs sanctus Beelzebub est. Ergo q̄a tantū ore cō
fessus est, quantū corde intelligere potuit, vidit Iesus, imo & ante viderat, q̄ semetipsum
credere deberet huic, eūq; veræ sapiētiae, quæ ipse est, secretis admittit. Nā sequit: Res
pondit Iesus & dixit ei: Amen dico tibi, nisi qs natus fuerit denuo, nō potest videre re
gnū dei. ¶ Amē amen, id est, vere vel fideliter. Et congrua sibi et affirmationē incar
nata veritas dicta sua cōfirmat vt somnolentū & de futuro non cauentē excitet, & atten
tum reddat. ¶ Notandū vero, q̄ cū in cæteris euāgelistis, aliās crebrius, aliās rari⁹, semp
aut simpla hæc affirmatiua dictiuncula ponatur, in hoc solo euāgelista sapiens & eadem
semp duplicata, reperit: Quia videlicet quæ ab hoc referunt, maiora & diuina sunt, &
idcirco cōcitatōre, id est, geminato, semp affirmationis clamore magis attentū efflagi
tant auditoris animū. Potest & sic recte intelligi, q̄ amē dictū sit pro ipso noīe veritatis,
quæ est ipse filius dei, iuxta illud in Apocalypsi, hæc dicit amen, testis fidelis & verus, qui
est principiū creaturæ dei, & sic dicat, amē amen dico vobis, vt intelligas eum dixisse, e
go veritas, veritate dico vobis. ¶ Sed iam ipsius verba rāto veritatis firmamēto suffulta,
prosequamur. Nisi qs natus fuerit denuo, inquit, nō potest videre regnū dei. Hic iam at
tenti, quoniā non solos sacramentorū ruminare nucleos, sed & literarū vellere corticē,
vobis propositū est. Quærimus primū, ad quæ dñs hoc responderit, q̄a sicut se habet euā
gelicæ textus literæ, respōdendo Nicodemus hæc intulit. At ille quæstionē nullā propo
suisse videtur, ad quam de vidēdo regno consequenter responderit Iesus. Quod si ita di
xisset, scimus, quia a deo venisti Christus rex, nulla de conueniētia responsionis quæstio
superesset. Igitur nos quoq; nostræ noctem ignorantia discutiētes, & cū hoc Nicode
mo in adiutorio veritatis vigilantes, primū ab intentione eiusdē Nicodemi viam quæra
mus, ad audiēda quæ dicūtur huic magna & profunda mystēria regni dei. Hoc primū
nemo qui dubitat Nicodemum nō defuisse multis illis, qui, vt supra dictū est, in die festo
crediderūt in eum, vidētes signa quæ faciebat. ¶ Quid autem credebāt in eum, nisi quod
ipse esset Messias, quæ olim expectabant venturū regem magnū, regē victoriosum? Hæc
ergo Nicodemi nocte venientis erat intētio, vt ab eo disceret, quando vel quomodo in
throno David resideret, & restitueret regnū Israel. Nec vero ab hac intētionē propo
sitiō eius dissonare putanda est, dicētis, scimus, quia a deo venisti magister. Deniq; ipse q̄q;
qui scripturas a deo nesciebāt, non solū regem, sed & doctōrē iustitiæ Christū fore spe
rabant. Vnde & loquit ad eum mulier Samaritana: Scio q̄a Messias venit, q̄ dicitur Chri
stus. Cum ergo venerit, ille nobis annūtiabit omnia. Quanto magis hic, q̄ erat magister
in Israel, sciēter, imo recte hūc, quem Messias credebat, magistrū vocare potuit? Hæc
igitur perpendicularibus valde iucunda & admirabilis elucet ista responsio, tam cōgrue, q̄
vere reddita, vt eloqui summā decebat sapientiam ore proprio: Amen amē, inquit, dico
tibi, nisi qs natus fuerit denuo nō potest videre regnū dei. Quid em̄ amplius admirari po
terant viri barbari, iam filiis suis circūfusi, qui se putarent hæreditario propter patres re
gno dei iam idoneos, iamq; cordis avari sinum laxabant, affluxuris (vt putabāt) in illo re
gno diuitijs, atq; in contemptum omnium gentium robustam ceruicem erigere fuerant
paratis? Quid amplius poterant admirari, quā id, quod nisi prius nascerentur, nō essent
visuri regnū dei? Nōne facili⁹ cōstare poterat apud illos, nullum fore regnum dei, quā
E 3 aliquem

Iohan. 13

Deuter. 33

Blasphē
mia phari
sæorū in spi
ritū sanctū
Math. 12
Exod. 18

Cur in Ioh
hāne Amē
geminat.

Apoca. 3

Quæstio de
Iohē Chri.

Quid de
Messia crea
debant Iu
dæi.

Quid Sa
maritani,
Iohan. 4

af. Renasci Plat.

Iohan. I. Iohan. s.

Spiritualis.

Gene. I.

Peccatum originale. Iob. 3.

Virtus baptisimi post resurrectionem Chri. Matth. vi.

Iohan. 19.

Roma. 7. Coloss. 2. Ioh. 19. Gen. 7.

aliquē natū posse denuo nasci? Vnde dicit ad eū Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cū sit senex? Nūquid potest in ventre matris suæ iterū introire & nasci? Imo quia senex, quia vetus homo est, inueterauit eū inter oēs inimicos suos, idcirco oportet eum denuo nasci, oportet alterari, oportet alia generatione renouari. ¶ At ille terreno sensu cœlestis hominis dicta penetrare nō poterat, idcirco dicebat: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire & nasci? solā enim natiuitatē vel generationē illam attendebat, q̄ ex sanguinibus & ex volūtate carnis, & ex voluntate viri fit, vnde nō nascuntur vt sint filij dei, aut vt videāt homines regnū dei. Verū tamen hoc impossibile vel regno dei inutile, nō illa obijciebat intēctione vel spū, quo illi dixerūt superi, quadraginta & sex annis edificatum est templū hoc, & tu in tribus diebus edificabis illud? Alioq̄ nec huic semetipsum crederet Iesus, Pulsabat potius ardore discendi, nō obstrepebat liuore aduersandi. Se potius deficere sensu, quā illū proferre inania arbitrabatur. ¶ Respondit Iesus: Amē amē dico tibi, nisi qs renatus fuerit ex aqua & spū sancto nō pōt introire in regnū dei. ¶ Non, inq̄t, impossibile est, qd̄ proponit, volentibus introire in regnum dei. Nec em̄ dixi, q̄ oporteat hoīem in ventrem matris suæ rursus introire & nasci. Alia natiuitas est possibile est hoīem, quamlibet senē, denuo nasci. Possibile est nāq̄ aquā homini adhibere, spiritum sanctum sup aquā inuocare. Inuocatus aut̄ statim adest & familiare sibi elemētum sanctificat, familiare, inquam, nam & in principio ferebatur super aquas. Et omnino impossibile est, inuocationē nominis eius irritam fieri, maxime ad hoc opus sup aquas, cū nomine patris & filij inuocati. Itaq̄ nō in ventrem matris suæ, sed in fontē gratiæ dei potest homo introire & denuo nasci. Aliās aut̄ & vere in ventrem matris suæ rursus ingreditur, quādo in sinū huius gratiæ vera fide reducitur. Mater em̄ nostra gratia est, mater nostra dei & beatorū omniū angelorū eius vna concors & dilecta ciuitas est. De cuius vtero tūc male nati & foras proiecti sumus, quādo in primo parēte, de feta paradisi requie, propter peccatū expulsi in hoc exilium decidimus. ¶ Cuius natiuitatis infelicitatē vir sanctus mystice deplorat dicens: Preat dies in qua natus sum, & nox in qua dictū est, cōceptus est homo. Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero nō statim perij. Cur exceptus genibus? Cur lacrat? vberibus? &c. His em̄ dictis, quatuor originalis deplangit incrementa peccati, scilicet suggestionē, delectationem, consensum, defensionē, q̄bus quatuor modis omne peccatū cōsummat. ¶ Sic ergo nati ad mortē, recte renasci dicimur ad vitam: quādo eiusdē matris nostræ, à qua per peccatū diuisi sumus, videlicet supernæ ecclesiæ, sacramentis per baptismū immergimur. Sic em̄ à tribus sinistræ generationis gradibus, ad tres nihilominus dextræ generationis gradus trāsmigrāuimus, scilicet à diabolo ad deū, à veteri Adam ad nouum, id est, Christū à propriis carnis nostræ progenitoribus ad sacros catholicæ ecclesiæ ministros vel sacerdotes, per quos ascendere incipimus. Igit̄ cū dixisset Nicodemus: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire, & nasci, recte dñs nō negauit hoc posse fieri, q̄ videlicet non quidē secundū carnalē illius sensum pōt fieri, sed secundū spūalis sacramēti veritatē fieri potest, & fit. ¶ Sciendū aut̄ nō cōfestim hoc dicto cœpisse sacramēti huius celebrari virtutē, sed nec q̄ diuidē dñs noster deus immortalis homo inter hoīes deguit, nostrā induriam intravit, tūc primū cœperūt renasci q̄ viderūt regnū dei, videlicet p̄ baptismū commoriendo & cōresurgendo illi data tūc primum regula baptizandi ab eodē dicēte: Eūtes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spū sancti. Non em̄ vel per bptismū Iohannis, vel per aliquod aliud remediū cuiquam poterat aperiri hic, de q̄ nunc agitur, introitus regni dei, priusquam ipse rex per passionē suā acquireret regnum dei, priusquam per aquam & sanguinem de latere suo profluentē, ipsum cōderet sacramentum baptismi, vniuersam ecclesiam, quæ illum apud inferos expectabat, sicut alio in loco dictū est, eodē sanguine redimens, eademq̄ aqua abluens in peccatorū remissionē. ¶ Quoniam aut̄ hæc homini circūciso locutus est, & sine vlla exceptione circūcisionis aut præputij dixit vniuersaliter, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto, non potest introire in regnū dei. Res ipsa postulare videtur, vt queramus, imo & querētibus cum Apostolo respondeamus, quid amplius ludæo, aut quæ fuerit vtilitas circūcisionis? Cōstat em̄, q̄ cum hæc diceret dominus, nullus adhuc introiret in regnū dei. Ergo dū sine exceptione dixit, nisi quis renatus fuerit, constat q̄ & illos oportuerat renasci ex aqua & spiritu sancto, qui apud inferos detinebantur, quamlibet fuissent sancti aut iusti, & sicut alio iam loco dictū est, tunc est factū, quando Chr̄s in cruce moriens, Adæ debitū soluit, vniuersamq̄ ecclesiā, quæ hætenus fuerat, regenerauit, vbi mortuus, mirabiliter sanguinē & aquam de latere suo profudit, vnde illa renasceret, sicut dormientis Adæ lateri costam subduxit, vnde Eua fabricaretur. ¶ Igit̄ de causa vel vtilitate circūcisionis ita differē

differendū est, vt pariter intelligamus, q̄ recte extunc cessare debuerit, ex quo moriente Christo in cruce, baptismi factū conditum. Circūcisionē pro signo iustitiæ fidei datam esse, Paulus apostolus testat, dicens: Dicimus, quia reputata est Abraham fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? In circūcisione, an in sp̄tuo? Non in circūcisione, sed in sp̄tuo. Et signum accepit circūcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraham, vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam, & sit pater circūcisionis &c. ¶ Hoc manifestum est ex serie libri Geneleos, q̄ Abraham ante circūcisionem iustificatus est per fidem, eadem scriptura dicente: Credit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus dei appellatus est. Hic autē addit Apostolus, quia signo circūcisionis signatus est, dicendo, & signum accepit circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Signatus est quippe tanquam vas iustitiæ, continēs thesaurum fidei, quam deo iam obtulerat in p̄ciū promissionis, vt hoc signo testamentū eiusdē promissionis firmaret, & iure teneret debitor qui promiserat deus. Cum em̄ dixisset deus: Circūcidetur ex vobis omne masculinum, & circūcidetis carnem præputij vestri, statim addidit, vt sit signum fœderis inter me & vos, Bene ergo Apostolus ait, quia signum accepit circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei. ¶ Quid autē deus promiserat illi, vel quid credendo iustificatus est, vt hoc fidei signum accepit? Hoc vtiq̄ promiserat deus, & hoc ille crediderat, q̄ futurū esset semen eius, sicut stellæ cœli, & q̄ in femine eius benedicerentur omnes gentes terræ. Quæ promissio de benedicendis gentibus, in femine eius, prima & vltima allocutione eius firmata est. Prima namq̄ apparitione præcipiens illi, vt egredere de terra, & de cognatione sua benedicēs (inquit) benedicā tibi, & multiplicabo semē tuū, atq̄ in te benedicent vniuersæ cognatiōes terræ. Vltima vero q̄ filij suū deo obtulit vocans illum de cœlo, cum interpositione iuramentū benedictionem repromittens, possidebit (inquit) semen tuum portas inimicorum suorum, atq̄ in femine tuo benedicent omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Vnde & repromissio dicit, quia primo & secundo de benedicendis in femine eius gētibus promissio facta est. ¶ Cum ergo fides Abraham, quæ illi ad iustitiam reputata est, in eo fuerit, q̄ credidit in promissione seminis, & hanc fidē deus signatam eē voluerit, vbi conueniētius, q̄ in ea parte corporis, p̄ quam semē trahitur, signari debuit? Solēt enim irridētes obijcere ludæi, cum dicimus eis, circūcisionē signum fuisse fidei: Cur (inquiunt) non potius in aure, vel in labijs, siue in alia qualibet nuda corporis parte, q̄ in ea quæ semp̄ operit, positum est hoc signum, vt melius pareret, si videretur, pro signo fidei data est? Attamē hoc ipsi negare nequeunt suæ scripturæ autoritate cōstitūti, q̄ pro signo fidei, sicut prædictum est à deo data sit. Eis ergo dicimus: Cum circūcisio fidei signū sit, fides autē in seminis promissione fuerit, nonne conueniētius secundum causam in ipso seminis effusorio q̄ in alia qualibet corporis parte poni debuit? Igitur (vt prædictum est) cum autoritate Apostoli, imo & scripturæ veteris, circūcisio fidei signū est. At vero ipsa fides in promissione seminis est. ¶ Constat ergo, quia circūcisio, eiusdē seminis expectandi professio est, & quisquis circūcidit, semē illud se expectare profitebitur quod est Christus. Non enim promissio facta est de seminibus, quasi de multis, sed de semine vno scilicet quod est Christus. Quisquis autē se hoc semē profitebitur veterum expectare, profecto negat venisse. Igitur quicumq̄ Christum in carne venisse confitemur, abolita circūcisione, eiusdē Christi domini nostri solo sacramēto indigemus de quo nunc agit, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non sit introire in regnum dei. Qui si circūcideremur, Christus nobis nihil prodesset, quia videlicet hoc signo veterum nos expectare profiteremur, ac p̄ hoc venisse negaremus. ¶ Sed dicit ad hæc ludæus: Quod deus semel in sempiternū statuit nunq̄ ipse mutari cōcedit, aut præcipit. A quiescimus, immutabilis em̄ est deus. Subiungit itaq̄: Statuit circūcisionē in pactum sempiternum, in fœdus æternum. Sic em̄ de illo loquit ad Abraham: Et statuam pactum meū inter me & te, & inter semē tuū post te, in generationes tuas, fœdere sempiterno. Et post pauca: Eritq̄ pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Igitur non est hic à deo, qui & per semetipsum sabbatum non custodit, & p̄ baptizatos vel baptistas suos sempiternū circūcisionis pactum dissoluit. ¶ Ita ludæis argumētantibus, illum psalmi versiculū opportune importunē decantamus, fiat mēsa eorū coram ipsis in laqueū, & in retributiones, & in scandalū. Hoc em̄ in illis isto modo impletur, dū scripturæ huius cæterarumq̄ sacrarū mēsa lectio sit eis in laqueū, vt prauē intelligētes illaqueentur, & digna retributione fiat eis, vt scandalizati ad lucē veritatis puenire non sinantur. ¶ Quid em̄? Nunquid hoc scriptura ista p̄dicat, q̄ deus circūcidēdū ritū indixerit in æternū? Nascēdū & generādi successio æterna nō erit, & circūcidēdū lex æterna eē poterit? Quid ergo? Ipsa scripturæ verba melius inspiciamus, ne vllatenus excusabiles illos eē suspicemur. Quid deus voluit eē æternū? Quid statuit vt eē sempiternū? Pactum suum, fœdus suum. Quod est illud fœdus? quod

Roma. 4.

Iustificatio Abraham fidei. Gene. 15. Roma. 4.

Gene. 17.

Roma. 4.

Gene. 15. Gene. 12. Gene. 22.

Circūcisio cur post baptismum Christi fieri nō debet Galat. 3. Galat. 6.

Gene. 17. Iob. 9.

Solutio q̄ male intel. ligunt scripturas Gal. 6.

Gene. 17

Paſſu æter
nū, nō ipſa
circūciſio

Roma. 10

Eſaia. 46

Curnoſ
circūciſi
mur ſicut
Chriſtus
Lucæ. 22

Solutio hu
ius qſtionis
Roma. 17
Galat. 4

Gene. 15
Matth. 1
Nume. 17

ſal. 88

Chriſtū ſcđm
carnē neq;
genuit neq;
circūcidit.

Triplex ſcđ
dei cū
huius
Primū cum
Noe in ar
cu nūbium
Gene. 6

Gene. 9
Scđm cum
Abrahā in
circūciſiōe
Gene. 12
Gene. 17

est illud pactum? Nunquid ipsa circūciſio fœderis est aut pactum? Nō utiq; sed est fœderis vel pacti signū. Cum em̄ dixisset deus, circūcidet ex vobis omne masculinū, & circūcidetis carnem præputij vestri, statim addidit, vt sit signum fœderis inter me & vos. Non ergo circūciſio fœderis, sed signum fœderis est. Quantū distat inter testatoris scriptum & ipsius quod impressit sigillum, tm̄ distare certum est inter eam quæ ad Abraham facta est feminis, quod est Chriſtus, promissionē & ipsam circūciſionem. Promissio nāq; feminis, occurrente alacriter fide Abraham, pactū vel fœdus est, circūciſio vero signū fœderis est. ¶ Et pactū quidem dixit deus fore sempiternū, cum autem dixisset, vt signum fœderis inter me & vos, non addidit æternū. Tunc em̄ fortasse recte intelligi vt cūq; posset, q; circūciſio in æternum exercenda esset, quod tm̄ sic impossibile est, sicut generandi vel nascendi successione æternam esse verum non est. Nunc autem pactum quidem æternum est, quia semen æternum promissum & creditum atq; datū est, circūciſio vero, quæ pacti vel fœderis signū est, nec æternaliter exerceri potest, nec iam, postquā illud semen, quod promissum fuerat, venit, exerceri debet. ¶ Querit adhuc cur sancti p̄ſes ante aduentū Chriſti non introibant in regnū dei? Nonne per eandē fidē fuerant iustificati & ipſi? Ad quod respondemus: Cur sacramentis sanctæ ecclesiæ, verbi gr̄a, corporis & sanguinis dñi, cōmunioni, non admittunt catechumini nostri? Nonne corde credunt, & ore consentiunt fidē Chriſti? Videlicet inquis, quā nondū sacro fonte sunt regenerati. Ita plans veteres sancti idcirco ab illa cœlesti ecclesia nō debebant in communionē gloriæ & visionis dei recipi, nec fas erat, vt inter candorem innocentie vel charitatis angelicæ reciperent, qualescūq; humani generis iustitiæ, quæ oēs, testate Esaiæ, sic erant, sicut pannus menstruatus, nisi prius lotæ essent sanguinis & aquæ de Chriſti latere profuētis, inundatione. ¶ Adhuc nihilominus aduersarius Iudæus obijcit: Cum ipse, q; vobis baptismū dedit, Chriſtū vester circūciſus sit, qua rōne circūciſionem excluditis, vt non exemplo eius circūcidamini priusquam baptizemini? Cur illud nostræ religionis non admittitis, quod in carne sua Chriſtū vestrum admisisse negare non potestis? Mirum si non & illud obijciant, cur non & par turrurum aut duos pullos columbarū offeramus in sacrificium pro paruulis nostris primogenitis, cum & ipse Chriſtus noster huiusmodi hostia secundū legem Moyſi mundatus sit. ¶ Vt prædictam obiectionē, & oīm imprudētium hoīm ignorantiam, sanus sermo fidei iam dudum obmutescere fecit. Primo nanq; dicimus cum Apostolo, Chriſtū ministrū circūciſionis datum propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum, qui & idcirco sub lege factus est, & recte legaliter circūciſus est, vt circūciſus legitimus & inreprehensibilis minister salutis suæ grām prædicaret. Deinde & hoc subiungimus, quæ semē quod Abraham promissum est, ipse Chriſtus est, semen vnum, propter quod, donec veniret, generationes computatæ sunt, tribus & familiæ, cogitationes ac domus seorsum distinctæ & diligenter obseruatæ sunt, ne cum Chriſtus veniret incertum esset, qn̄ de femine Abraham, de tribu Iudæ, & de familia Phares, de domo David, cuius fidei nihilominus fuerat repromissus, existeret. At ipse Chriſtus neminē secundū carnē genuit, sed æterna virginitate carnē suam continēs, generatiōes carnis Abraham in se vno semine qđ illi repromissum fuerat, cōsumatas ostendit. ¶ Et si rite attēdas, verbū promissionis vltra hoc semen Abraham, quod est Chriſtus, nulla genealogia carnis eiusdē Abraham protendi iam debet aut supputari: Igitur sicut Chriſtus neminē secundū carnē genuit, ita consequēter neminē scđm carnē circūcidere debuit, Ab eis de quibus secundum carnem natus est, recte secundum carnem & circūciſus est, recte nihilominus neminem nostrum secundum carnem circūcidit, quoz neminem secundum carnem genuit. Vbi Chriſtus hæres æternus datus est, protinus sicut generatio carnis in illo desit, sic & circūciſio carnis iure deficit. Alterius, i. spūalis genealogiæ principium ipse, ac proinde alterius quoq; sacramēti nobis autor est. Scđo nāq; imo iā tertio, nobiscū deus in Chriſto pepigit fœdus. ¶ Et nota diligēter fœderis qđ deus cum hoīb; pepigit, fœderis (inquam) eius ternarium nota diligēter incrementum. Primo nāq; cum Noe. Secūdo, cum Abraham. Tertio, pepigit cum semine eius, qđ est Chriſtus. Et secundum rem fidemq; singuloꝝ variāuit, vel magis ac magis prope fecit in singulis fœderis sui signum. ¶ Siquidem Noe, quia dicente deo futurū credidit diluuiū, credensq; obediuit in fabricando arcam, & fecit omnia quæ cūq; præcepit ei deus, accepit signum secundum rem fidemq; suam congruum, s. arcum in nubibus cœli positum dicente deo, ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit signū fœderis inter me & inter terram, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum, quia videlicet potissimū de nubibus defluxit ipm̄ qđ loquēte deo futurū crediderat diluuiū. ¶ Abraham vero quia credens obediuit deo præcipienti, vt egredereſ de terra & de cognatione sua, & promittenti quod benedicens benediceret, & multiplicaret eum, & quod in semine eius benediceretur omnes gentes, signum accepit fœderis dei, non iam extra se, sicut Noe, qui accepit in

pit in nubibus, sed in semetipſo: veruntamē in carne exterius, in ea dūtaxat corpis parte, per quam (vt supra dictum est) semen traducit, congrue .s. quia in feminis promissione non dubitauerat fide confortatus. ¶ Chriſtū tandē, quia nō solum fideliter, sed & sciēter seruans (nihil em̄ ignorare poterat) factus est obediens patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis: accepit, imo & dedit, fœderis æterni signū sempiternū, iam neq; extra hoīem, nec in parte hoīs ponendū, sed quo totus hō intus & exterius, visibili sacro, pariter & inuisibili virtute regenerat & sanctificat. De quo vt pertractemus, iam ad ipsa lectiois euangelicæ verba redeamus. ¶ Nisi quis renatus fuerit (inqt) ex aqua & spū sancto, non p̄t intro ire in regnū dei. ¶ Et q; verba dei ponderare nouit, & claro intuitu splendorem diuini agnoscat eloquiū, longe circumspēctius dictum esse liquet, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū: qđ si dictum esset, nisi quis fuerit baptizatus. ¶ Nam videt quidem idipsum significare baptizatus, quod renatus ex aqua & spū, verum non nihil differt. Etenī baptizatus quidem est oīs qui renatus est ex aqua & spū, sed nō econuerso, oīs qui baptizatus est, ex spiritu quoq; renatus est. Quod vt manifestū sit, quærenda est in primis diffinitio renati. Renatus vero ille est, qui spiritu mentis suæ renouatus est, q; veterem hoīem cū actibus eius exiit, & induit nouū, qui scđm deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Sed multi illoꝝ, q; baptizant aqua, spū mentis suæ non renouant, non deponentes veteris hominis actus, quos in aqua demerit, nouum se hoīem induere prostreant. Proinde ergo veritas loquit, dum mauult dicere, nisi quis fuerit renatus, quā nisi quis fuerit baptizatus. ¶ Quapropter vt Simon Magus baptizatus quidē aqua est, sed spiritu sancto baptizatus non est: sanctus em̄ spū disciplinæ effugit illū fictū, ac proinde baptizatus quidē, sed non renatus dici potest, sic & alij multi baptizant quidē, sed non renascunt, ac proinde malis fœctibus recte comparant, qui vtero quidē concipiunt, sed non viuificant, aut vitam inspiratam protinus amittētes abortiui proijciunt. Et isti quidem illis quoq; assimilantur, qui transitu mari rubro in deserto prostrati sunt, & repromissionis terram non introferunt. Illi autē, qui ex aqua & spiritu sancto renati, regnū dei perseueranter introeunt illis similes sunt, q; mari rubro, & Iordane quoq; transitu, terram promissionis, prælioz virtutibus victores obtinuerunt. ¶ Illi quoq; q; ab hæreticis baptizant, baptizati quidē sunt nec eis repetit lauacrū carnis, renati tm̄ nequaquā sunt, qui iam mortui prodeunt, sed nec vnq; vixerunt. Vnde nec saltē illis fœctibus comparant, qui viuificati in materno vtero moriunt anteq; proferant. Qui tamen, si ad vnitatē ecclesiæ reuertant, & per confessionem catholicæ fidei, matri vnicæ ecclesiæ subijciunt, tunc eo, qui in illa sola est, Chriſti spū viuificant, & sic inter eos qui ad videndum regnū dei renati sunt, ipsi quoq; computant. Tantummodo quasi natalibus differunt ab eis, qui in catholica fide & ecclesia baptizati sunt: sed ad regni eiusdē consortium perueniunt. Quemadmodum Gad & Asar, Dan & Nephtholim, de ancillis quidem obscurius nati sunt, sed tm̄ in diuisione terræ nihilominus æquum distributionis funiculum sortiti sunt. ¶ Iam nunc audita propositione, qua, quid necessarium sit ad videndum regnū dei, veritas exposuit: rationē audiamus, quā subintu lit eidē suo, quæ erudiendum susceperat, auditori. Sequit: Quod natum est ex carne, caro est: & qđ natū est ex spū, spū est. ¶ Bonus doctor, cui nō opus est vt quis eum interroget, nō expectauit vt eū Nicodemus interrogaret: quare nemo nisi renatus possit introire in regnū dei, sed vltro subtilē valde subtiliter rationē reddidit. ¶ Quod natū est (inqt) ex carne, caro est: & quod natū est ex spū, spū est. Hæc ratio prudentē & acutū auditorē desiderat, quia audita hac tanq; cœlestis dialectici propositione, protinus eodē spū, quo renatus est, suggerēte, assumat & dicat: Sed omnes hoīes ex carne nati sunt, ex carne peccatrice deū nesciēte, mundū diligēte, post concupiscētiās suas eunte. Regnū autē dei totū in spū sancto est, totū in spiritu cōstat & veritate, nihil habet terrenū, nihil admittit caducū, nihil vanū habet aut ineptū. ¶ Ante oīa tu qui hæc loqueris, rex atq; imperator huius regni dei, ex carne qđ natus es, sed nō de carne sola: nam de spū sancto ex carne virginea cōceptus & natus es. Proinde tu caro qđ & vera caro es, quæ ex carne natus es, sed & spū es, quæ de spū sancto cōceptus es. Cæteri hoīes tm̄ caro sunt, quæ de sola carne concepti & nati sunt. Cum ita assumpseris tu, quisquis es, concludit ille sic: Ergo inq;: Non mireris, quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. ¶ Non (inqt) mireris, nam potius mirandū esset, si dixissem hominē nō renatū posse introire in regnū dei. Homo em̄ non renatus, caro est: regnū vero dei spū est. Hæc autē, s. caro & spū contraria sunt, & hæc (inqt) Apostolus) sibi inuicē aduersant. Quoz altercantium & inuicē aduersantium rixam impacatam, homo nō renatus nō sentit, quæ videlicet totus caro ē, nihil habēs de spū aduersario carnis. Vbi autē renatus est, & in hac noua generatiōe adolescit, graues experitur pugnas carnis ac spūs, quia condelectatur quidē legi dei secundū interiorem hominem, vbi autem aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captiuum se ducentem

Tertiu, cū
Chſo in ba
ptismo
Philip. 3

Differunt
baptizatus
& renatus

Ephē. 4

Acto. 21

Sap. 1
Nume. 14

Iohan. 12

Iohan. 16

Roma. 7

Iohan. 2

Lucæ. 17

Iohan. 4

Roma. 8

Chriſtū nar
qđ ex car
ne, sed vtrū
de spū sancto ē

Pugna inter
carnē & spū

ritum.

Galat. 5

Roma. 8

centem

centem in lege peccati, quæ est in membris suis, & ingemiscens dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpe mortis huius? Quæ sic iugiter clamant eum liberauerit grã dei, adhuc viuens, iam nõ est in carne, nescit passiones, quæ per carnẽ eius erant operantes, & si quid submurmurat ancilla superba, protinus à dña sua rone districte affligit. Cum igit homo non renatus, vt prædictum est, caro sit, dei vero regnum spūs sit, caro autem & spiritus contraria sint & sibi inuicem aduersent, non mireris (inquit dñs) quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Magis em̄ mirandum esset, si dixisset hominem nõ renatum, qui ex carne natus est, & caro est, posse introire in regnum dei, quod totum spūs, id est, spirituale est.

¶ Poterat Nicodemus (vt pote rudis & huius natiuitatis grã non expertus) respondere ad hæc. Quis ergo poterit in regnum dei introire? Sic em̄ & discipuli Iesu, cum dixisset ipse, facilius est camelum per foramen acus transire, q̄ diuitias habentem introire in regnum celorum: audientes mirabant dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Quorũ sp̄s fluctuanti sit anim subueniens, inquit: Apud hoies hoc impossibile est, apud deum oia possibilis sunt. Ita ergo poterat & hic decidere à sp̄e regni dei, putando impossibile esse de sp̄i sancto renasci. Vnde em̄ possibile esse putaret hominẽ visibili, vt nasceret de sp̄i inuisibili? Nam & hoc apud hoies impossibile est. Igitur quia apud hoies quidem hoc impossibile est, apud deum autẽ & hoc & oia possibilis sunt, protinus adiungit: L. Spūs vbi vult spirat. Quo dicto, grã simul & potentia spūs sancti commẽdat. Nam q̄ non debet & vult, grã est: q̄ vbi vult spirat, oipotencia est. Et reuera nulli hominẽ quicq̄ debet hic spūs, quia cunctos pater Adã primus præuaricatus est, & iusta lege, dei regno, de quo nũc agit, exheredatus est. Cumq̄ oibus regnum dei iuste clausum fuerit, q̄ quibusdã aperit regenerãte hoc sp̄i, gratuita misericordia, vel misericordis gratia est: q̄ vero quibusdã non aperit, iustæ vindictæ vel vindicis iustitiæ est: Ait ergo: Spiritus vbi vult spirat. Ac si dicat: Ne dicas in corde tuo, quis ascendet in celũ, hunc sp̄i sanctum deducere, vt in illo possimus renasci, & sic in regnum dei introire: ipse em̄ gratis & vltro dignatur & potest aspirare.

¶ Qui mox, vt virtute sua, qua vbi vult spirat, emisit se super aquas, mirificũ agit opus suæ potentia, vt elementũ inanimatũ viuificetur, nõ quidem vita animali, sed virtute spiritali, fiatq̄ ianua regni dei, sit thorus celestis græ, fiatq̄ venter supernæ matris ecclesiæ. Quod em̄ agunt viscera materna, vt susceptũ semen coalescat & viuificet, hoc agit elementum, hoc superueniente sancto sp̄i, vt homo natus de massa perditionis & mortis, renascatur in cœtũ viuentiũ & populũ acquisitionis. Et hoc qdẽ nõ æque cunctis aspirat, æque cunctos regenerat, æqualiter vniuersis remissionẽ peccatorũ dat. Deinde vero dona gratia: non oibus æqualia vel eadem dat, sed aspirat singulis quando vult, & quomodo vult & diuidit singulis prout vult, alij dans sermonem sapiæ, alij genera linguarũ, alij discretionem spirituum &c. Quo factõ non cessat nouus homo, q̄ renatus est loqui de regno dei, cui renatus est, inuocare patrẽ, à quo regeneratus est, annuntiare verbũ, quo relictus est, consistere in sp̄i sancto, quo renouatus est. Vnde & nunc dñs cum dixisset, spūs vbi vult, spirat, statim addidit: L. Et vocem eius audis, sed non scis vnde veniat, aut quo vadat. Hoc tunc singulariter Nicodemo dictum est, & indubitanter vere dictum est: Vox enim ista, quam tunc ille audiebat, dicentis: Amen amen dico tibi, nisi qs renatus fuerit ex aqua & sp̄i sancto, nõ potest introire in regnum dei &c. Vox erat, imo vox est spūs sancti, de quo conceptus est hic homo nouus, homo celestis qui hæc loquit, cuius ad similitudinẽ nos omnes renasci oportet eodem spiritu, vt regnum ipsius videre possimus. Vox plane hæc est spūs sancti, Non em̄ carnalia dicit, sed spiritualia: non humana, sed diuina: nõ terrena loquitur, sed celestia. Nescit autem Nicodemus vnde veniat, aut quo vadat: quia videlicet quo ex tempore, quanta plenitudine super hunc per quẽ ista loquit, idem spiritus requiescat, quale ad regnum, vel quali ordine illũ perducere disponat, penitus ignorat. Non em̄ nouit adhuc quod ex ipso suæ conceptionis initio septiformi sp̄i hic homo sanctificatus sit, quodq̄ eo peruenturus sit, vt per eundem sp̄m sanctum, semetipsum offerat deo, pro omni mũdo hostiã viuam, in odore suauitatis, & tali ordine hoc effecturus sit, vt ex aqua & eodẽ sp̄i renati possimus introire in regnũ dei. Bene ergo huic ait, & nescis vnde veniat, aut quo vadat, quia mysterioꝝ eius ignarus, sp̄uale regnũ dei carnaliter expectabat. Veruntamẽ hoc & de singulis sentiendũ est hoibus, iuxta rone vel mensurã donorũ, quæ operat vnus atq̄ idem spiritus diuidens singulis prout vult. Cum em̄ quempiam habentẽ aliquid donorũ eiusmodi loquentẽ siue propheterantẽ audimus, vocẽ quidẽ spūs audimus, quia sp̄alia esse quæ dicit, sentimus, sed nescimus vnde veniat aut quo vadat, quia videlicet notũ nobis nõ est, quando vel quomodo is, q̄ loquit, grã accepit loquendi mysteria, vel quẽ ad finẽ siue fructũ processura sit eadẽ, qua nunc videtur donatus esse gratia. Vnde & protinus subdit: L. Sic est omnis q̄ natus est ex sp̄i. ¶ Parum autem dictum est, Nam nõ solum is qui audit vocẽ eius, nescit vnde veniat spūs, aut quo vadat

Difficile introire in regnum dei

Deuter. 30

Quo aqua viuificat a sp̄i sancto

Ephes. 2

I. Cor. 12

Vocẽ eius audis, id est Christum

Nescis vnde veniat, aut quo vadat

Nescit hõ, an amore vel odio dignus sit

verum idem ipse qui loquitur, nescit vnde vel quibus ex meritis spiritũ accepit: Nescit & quo vadat, id est, ignorat, vtrũ aternã accepturus sit gratiã pro ista tẽporali gratia. Nescit em̄ homo finem suum, & omnia in futuro tẽpus referuntur incerta. Paulus quoq̄ nõ arbitratur se cõprehendisse, & omnino nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit. L. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Non vt incredulus, qualiter hæc fieri valeant, inquit: sed certus complenda esse quæ à tãto magistro audiebat (quippe quẽ à deo venisse magistrũ modo cõfessus est) quo ista fieri modo vel ordine possint, sibi postulat exponi. Et quidẽ poterat dñs oia quæ dixerat, ab eo loco, quo ait: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, manifestius exponere huic discipulo suo. Verbi gratia, sic dicẽdo: Hoc corpus meũ templũ illud est, de quo dixi Iudæis: Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Soluent em̄ illud, nõ qdem iussu, sed permissu, soluent, inquam, per violentiam passionis & crucis. Tunc lancea, patefaciet latus templi huius & aqua cum sanguine egredietur. & omnes ad quos peruenerit aqua ista, salui fient. Perueniet autẽ & ad mortuos omnes electos inuisibilis virtus eius, videlicet quorum salutis causa & hoc tẽplum corporis mei solui permittitur. ¶ Et hæc aqua cũ sanguine pueniet ad viuos quoq̄ omnes, qui credituri sunt in me. Ego cum in tribus diebus hoc templum excitauerõ, id est, à mortuis resurrexerõ, daturus sum huius, de qua nunc loquor, necessariã regenerationis regulam, dicẽdo: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spūs sancti. Cum huius nominis inuocatiõe pueniet ad illos aqua ista, & salui fient. Cum hac em̄ dabitur, tam mortuis q̄ viuis spūs remissionis, vt sicut & in corporeis cogitãtionibus, & corporeis quinq̄ sensibus peccatum admissum est, ita corporeo elemento aquæ & incorporeo sp̄i emundetur. Aliter em̄ aperiri nõ potest regni dei introitus. Hoc nimis modo sua dicta manifestius illi exponere poterat. Verũ nec huic adeo credebatur Iesus semetipsum sciẽs, q̄ nec ipse posset talia portare. Nam de huiusmodi suis quoq̄ apostolis ait: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo. His ergo pro tẽpore suppressis ait. L. Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Opportune nõ huius tantũ, sed & omnium scribarũ & pharisæorum, qui sedebant super cathedram Moysi, supercilium decutit, quia videlicet amantes primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi, ipsarum profecto quæ profitebantur magisterium, verum non habebant intellectum scripturarum. ¶ Si em̄ veri magistri essent in Israel, & scripturarum notitiam haberẽt, quomodo hæc ignorarẽt. Quid em̄ aliud legebant, daturus verbũ gratia, & in Ezechiele dicente: Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis spiritum nouum? Quid, rogo, aliud scriptura hæc loquitur, quã idipsam quod nunc ait dominus, oportet vos renasci ex aqua & sp̄i? Quam vero terram promittit post effusionem aquæ & spiritus, dicens: Et habitabis in terra quam dedi patribus vestris, nisi regnum dei, quod, vt nũc ait, aliter introire nos possemus, nisi sic renati? Idem ergo est, ac si dixisset: Nisi prius effundam super vos aquam mundã, & spiritum meum ponam in medio vestri, nõ habitabit in terra quam dedi patribus vestris: imo non introibitis in regnum dei, quod dederam quondam primis parentibus vestris. Item in Ezechiele, quæ sunt aquæ de tẽplo à latere egredientes, quibus ceteræ aquæ sanantur, & pisces magni creantur, nisi aquæ baptismi, & dona spiritus sancti: quibus de Christi & ecclesiæ eius templo profluentibus, sanantur, & renascuntur omnes populi, vt possint introire in regnum dei? Omitto, q̄ de hac eadem baptismi regeneratione loquens Zacharias: Et erit, inquit, fons domus Dauid patens in ablutionem menstruata, & cetera talia, quæ sparsim in scripturis inueniuntur: quæ omnia scribæ & pharisæi, quorum vnus hic erat, ignorantes, falso sibi magistroꝝ nomen & locum arrogare comprobantur, dicẽte domino: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Quod enim vni dicit, omnibus dicit: Quod idem est, ac si diceret: Tu ignoras hæc & magister es in Israel? ¶ A quorum præsumptione discipulos suos reprimens ait: Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. Vere enim vnus & solus magister noster est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, qui discipulorum suorum sensum per spiritum sanctum aperuit, vt intelligerent scripturas, qui abscondit hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. De cuius magisterij sui veritate protinus subdit: L. Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus, testamur: & testimonium nostrum non accipitis. ¶ Notandum, quod cum supra vel infra singulariter loquitur: Amen amen dico tibi, & cetera, in hoc duntaxat versiculo pluraliter loqui maluit, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & cetera. Videlicet quia testari se profitetur, & loquelam suam testimonium nuncupat: testimonium autem vnus legitimus non est, sed in ore duorum vel trium testium, stat omne verbum, recte ergo non ait, & quod vidi, hoc testor, & testimonium meum nõ accipitis: sed quod

Eccles. 9 Philip. 3

Iohan. 8

Iohan. 19 Ezech. 47

Matth. 23

Iohan. 16

Matth. 23

Ezech. 36

Gene. 2 Ezech. 47

Zachar. 13 Marc. 13

Matth. 23 Coloss. 2 Luc. 24 Matth. 11

Deute. 17 Matth. 11

Iohan. 8
Luc. 11
Hier. 27
Ezech. 13
Testimo-
nium meum
non accipi-
tis.
Terrena
iuxta sensu
falsum ludgo-
rum.
Reuera aut
celestia sunt
dicta.
Gala. 3
Hier. 17
1. Cor. 15
Matth. 24
Luc. 17
Hoc textu
bis cofuta-
tur haeret-
is Nestori-
ana.
Luc. 1
Eph. 4
Vnus idem
q. dei & ho-
minis filius
Cur chris-
tae vo-
cat se filium
hominis.
Iohan. 3
Psal. 34

quod vidimus, hoc testamur, & testimonium nostrum non accipitis, seipsum & patrem intelli-
gi volens, sicut & alibi dicit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium
perhibet de me qui misit me pater. Et est sensus. ¶ Non, inquit, sicut magistri, scribae & phari-
saei, ex quibus es tu, qui tulerunt clauem scientiae, & nec ipsi introeunt, nec alios introire per-
mittunt: non ita nos ex coniecturali praesumptione, sicut hi qui a semetipsis loquuntur pro-
prium quarentes gloriae & de cordibus suis prophetant. Sed quod scimus & quod vidimus
rem certam in veritate existente, verum scripturarum sensum, quarum profiteamur magiste-
rium, loquimur & testamur. Quid enim nescit, quod non videt vna patris & filii diuinitas, in qua
consistunt omnia, quae regit & implet omnia? ¶ Illud quoque non praetereundum, quod cum vni
loquatur Nicodemo, non singulariter ait, ut in caeteris, & testimonium nostrum non acci-
pis, sed testimonium nostrum non accipitis, inquit, subaudis, vos scribae & pharisaei, qui in hoc
solum vos sapientes & magistros arbitramini, quod vocamini ab hominibus Rabbi, & fama
vestrae detrimentum pati metuentes, doctrinam audire, veritati acquiescere dedignamini.
Videlicet hoc illi singulariter dicendum non erat, quod ex ipsis quidem erat, sed ex ipsis exiens,
hunc ut magistrum quia a deo venisset audire desiderabat. Illos autem nolle suum accipere te-
stimonium, argumetando probat, dicens: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si
dixero vobis caelestia credetis? ¶ Ac si dicat: Terrena sunt, templum manufactum solui, &
illud in tribus diebus reedificari. Terrena, inquam, sunt, vestro sensu, id est, sic accepta, quae
verba sonant exterius, ultra quae vester non ascendit sensus terrenus. Sed vos ista non credi-
tis, a me tam breui temporis spatio posse fieri: videlicet nescientes, me verbum esse, per quod
mundus, & omnia quae in mundo sunt, in sex diebus condita sunt. Hoc, ut dixi, non credi-
tis, a me tam cito posse fieri, quod licet maiori spatio, id est, quadraginta & sex annis, ab ho-
minibus factum, & idcirco opus terrenum est. ¶ Reuera autem caelestia sunt haec, quae caeleste tem-
plum est, quae caelitus aedificatum est, quae non manufactum, sed a deo conditum est. Quomodo
ergo, si dixero vobis, vos illud crucifigendo soluatis, & ego in tribus diebus reedificabo re-
surgendo a mortuis, & extunc incipient homines renasci, resurgendo & ipsi a peccatis suis,
si haec & caetera his similia, quae vere caelestia sunt, dixero vobis, creditis? Sequitur: Et ne-
mo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. ¶ Et hoc, inquit,
amen, id est, vere, dico tibi: vel id ipsum quod iam dixi tibi, neminem nisi renatum ex aqua
& spiritu sancto posse introire in regnum dei: turus & qui pollenti ratione confirmo tibi, quia
nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. ¶ Idcirco
expedit vniuersis, ut renascendo ex aqua & spiritu induant filium hominis, vel incorporent illi,
ut quia ex carne nati sunt, quae caro sunt, & idcirco in caelum ascendere non possunt, leuentur
illuc ab eo, qui solus ascendere potest in caelum, & quomodo caput sequuntur, & vbi cuique
fuerit corpus, illuc & aquilae congregantur: ita quicumque renascendo ex aqua & spiritu sancto
Christum induunt, & Christo incorporantur, vehiculo diuinitatis eius in caelum subleuentur
& cibo visionis eius aeterno pascantur. ¶ Hoc loco maxime Nestoriana haeresis geminato
ictu percutitur: quae Christum diuidens, alium filium dei, alium volebat esse filium hominis.
Quomodo enim filius hominis descendit de caelo cum quando missus est angelus Gabriel
ad virginem, & cum voce eius verbum patris interiorum eiusdem virginis aurem penetra-
uit, haec non filius hominis, sed erat tantummodo filius dei? Et quomodo iam tunc erat
in caelo, ut diceretur: Filius hominis qui est in caelo, cum ista loquens duobus pedibus staret, aut
forte complicatus sederet in terra? Quomodo, quae, & de caelo descendit filius hominis,
& in caelo iam erat filius hominis, nisi quae cum verbo, quod de caelo descendit, vna est perso-
na, quae de terra sumptus est homo: & cum homine loquente in terra, deus qui & in caelo &
vbiq. est, vna eademque persona est? Ergo qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes caelos,
vnus idemque filius dei & filius hominis: qui & ex eo ascendere potuit, quia non (ut haeretici
blasphemare ausi sunt) ex Maria initium sumpsit, sed de caelo, vbi ante Mariam fuerat, in illam
descendit. Haec autem omnia Nicodemo dicebantur, ut interim clausa, tanquam sub velami-
ne tegerent, quia modus, quo haec fieri possent, illo etiam quaerente, non exprimebantur. Nam
reuera nox erat, & ob hoc dicta haec vel quaerentibus vel quaerentibus familia congeriebantur: ut orto die, id est,
clarificato Iesu per resurrectionem & ascensionem ipsius dicta factis, imo dicta & facta scri-
pturis conferrentur, & tunc demum opportune intelligerentur. ¶ Hoc sane in gratia labio-
rum eius venerandum est, quod cum dicere potuisset, nemo ascendit in caelum nisi ego qui sum in cae-
lo, sicut in sequentibus ait: ita exaltari oportet filium hominis, non dicere potuisset, ita me
oportet exaltari. Sic & in caeteris pene omnibus locis familiare est ori eius, appellare se fi-
lium hominis. Et quine cum hac appellatione, melius humilitatis suauitatem dicta eius re-
dolent. Quo exemplo docemur nos quoque viciniores iactantiae voces deuitare. Verum & praeter
hoc est aliud, quod in hoc nomine filii hominis rememorate amplius delectemur. Etenim proxi-
mum atque fratrem nostrum sese vult intelligi, tam frequentem habens in ore suo appellationem

nem filii hominis: Et proculdubio magis hoc modo sese indicat nobis affinem, quam si se ap-
pellarent tantum hominem. ¶ Quod ut indubitate pateat, operae pretium est respondere his, qui
quaerere solent, cur deus ob reformationem generis humani, hominem assumens, non de terra
plasmavit quem assumeret, ex qua fecerat Adam, sed ex genere eiusdem Adam, ex massa pro-
dita vera sumpsit hominis naturam, de semine Abraham, de stirpe David, de carne vel semi-
ne Mariae, licet virginis? Ad hoc breuiter respondere libet, quia poterat quidem de terra,
quem sibi assumeret, plasmare nouum hominem, & esset quidem caro & sanguis, sed non nostra
caro, neque noster sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis: homo plane, sed non filius
hominis. Quapropter nec tam iusta esset causa nostrae redemptionis, quippe cum non eadem
peccatum expiaret caro quae peccatum admisit, nec tam recte nostra reputaret iustitia vnus
hominis, ut pote ignoti, & a genere nostro alieni. Nunc autem misericordia & pax obuiaue-
runt sibi, quia nos in vno eodemque Christo, & misericorditer diuinitas requisit, & iuste no-
stra caro reconciliavit, cum idem deus & homo creator, & proximus noster sit. Hoc igitur
nobis congrue cognato affectu loquitur in gratia, quae diffusa est in labijs eius, cum tam cre-
bro, tamque familiariter se appellat filium hominis, ut vni & eidem Christo, tanquam creatori
nostro, debitum timorem & honorem exhibeamus, & tanquam proximo occurramus cum fiducia
dilectionis? Sequitur: Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet
filium hominis, ut omnes qui credit in ipsum, non pereant, sed habeant vitam aeternam. ¶ Ecce qualis
viam, qualem introitum vni, expectanti regnum dei, & in illo vno omnibus qui expectant, vel quae-
runt illud, paulatim saluator ostendit. Dixerat, non nisi renatum posse quendam videre reg-
num dei: renatum autem non vnde quidem, sed ex aqua & spiritu sancto, spirare vbi voluerit, &c.
Magna quidem & alta, quae tam non nondum Nicodemum altius prouexerat, ut plus de illo aesti-
maret, quam primo confessus est dicens: Scimus quia a deo venisti magister. ¶ Nunc autem, quod se
audire non sperabat, audire incipit, scilicet quod hic idem magister, non homo tantum, sed &
deus sit. In quem enim alium, quam in deum credere oportet, imo in quem, nisi in solum deum cre-
dere perniciosum non est? Hic autem qui a deo venit magister, oportere in seipsum credere,
manifeste docet: ut omnes (inquit) qui credit in ipso, non pereant, sed habeant vitam aeternam. Igitur
palam de seipso testatur, quia deus est. Ipse quoque diuinitatis suae attestatione preponde-
quantam humilitatem redoleat, cum firmissima professio: Sicut exaltauit (inquit) Moyses
serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis. ¶ Serpentem in figuram sui factum
fuisse consentit, imo serpentem fieri se praecipisse testatur in figuram sui. Quis enim hoc & cae-
tera fecit, vel fieri praecipit, nisi deus, nisi verbum dei? Hic autem homo, hic ipse Christus, qui
haec loquitur, verbum domini est, quod ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factum
est. Ipse idem ergo, qui fieri mandauit, factum esse testatur in similitudinem sui. ¶ Nota histo-
ria est: Locutus populus contra Moysen & dominum, quia tenebat eos itinere ac labori-
bus: Cur (inquit) eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Quam obrem im-
misit dominus in populum ignitos serpentes, ad quos morsus & plagas plurimorum: cum clama-
rent ad Moysen, & ille oraret ad dominum: Fac (inquit dominus) serpentem aeneum, & pone
eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuet: quod & factum est. Huius signi sui recor-
data humilitas, quae ut nos ad caelum leuaret, semetipsum ad terram deposuit: Sicut exalta-
uit (inquit) Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Signi ergo, e-
iusdem similitudo, quae illa nocte Nicodemo praedicta vel commemorata est, nobis in cla-
ra die perspicenda nunc est. ¶ Et quidem plura sunt, quae similitudinem exaltationis huius filii
hominis persciciunt. Primum, quod contra morsum serpentum, signum datum est: deinde quod non
qualecunque signum, sed serpentis simulacrum propositum est tertio quod non lapideum, aut ligneum, sed
aeneum factum est: quarto quod aspicientibus solo visu remedium conferebat. Haec enim omnia
domini nostri principis & saluatoris, ad dandam poenitentiam & remissionem peccatorum
exaltati, quandam similitudinem persciciunt. ¶ Morsus enim serpentium, peccata sunt, quibus
plagatum est humanum genus, ex quo primum hominem per serpentem decepit diabolus,
quo contra signum datum est, scilicet ipse, qui hic de seipso loquitur Christus, de quo di-
xit Symeon, cum teneret eum in vlnis suis: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectione
nemo multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Quomodo autem, vel a quo huius
signo contradicendum est? Videlicet maxime a Iudaeis illi contradicendum est, dicentibus illi esse
magum, maleficum, seductorem, & hoc in clamando tam diu perstiterunt, donec illum in
crucem exaltatum, iuxta quod propheta praedixerat, inter sceleratos reputarent. Ergo
serpentis similitudo quaedam extitit, quia nihil aliud de illo dici vel aestimari volebant,
nisi magus esset, seductor est. ¶ Et ipse quidem talis dici & iudicari potuit, sed quemadmo-
dum serpens ille, forma quidem, imo effigie sola, serpens erat: serpentis autem venenum non habe-
barur, ita ipse in similitudine carnis peccati damnatus hominum iudicio, & crucifixus est
inter peccatores, aut maleficos, sed peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.

Psal. 84
Psal. 44
Hic ostendit
Chrs se de
um esse, dicit
in ipm cre-
ditur.
Numz. 11
Ibidem
In quatuor
or consistit
similitudo
Luc. 22
Matth. 12
Iohan. 7
Elae. 23
Marc. 15
1. Petr. 2
Ela. 13
Hoc

Mafor in aeneo q lig neo aut la pideo ser pte similitudo.

Iohan. 18 Qui percussus alpe xerit in cum viuet

Pfal. 113 Responso. Psal. 2.

Num. 27. Iud. 6. 4. Reg. 23

1. Cor. 12

Matth. 27. Amos. 6.

Esa. 49.

als. suo Psal. 113 Psal. 109 Exodi. 3.

Roma. 3. Esa. 43

Pfal. 126

Esa. 2

Hoc idē intelligendum est, si ligneus aut lapideus serpens factus fuisset. ¶ Verūtamē hoc ad mysteriū amplius valet, qd aeneus fieri iustus est, tum quia, vt tale simulachrum fieret, nō ferro cedēte, sed igni cōstante actū est, tum qd natura aeris valde sonora est, praeterea quia diurnū est & rubigine corrupti difficilime potest. Nā deus homo, nō maritali opere, sed veri ignis cōstantione, id est, sancti spūs operatione cōceptus est: & cum hominibus loquens, non vt veri serpentes, id est, susurriones aut detractores occultae aliqd dīsbilabat, sed tanq̄ sonorū res clare cōcrepans, publicae p̄dicabat, sicut ipse de se ipso p̄hibuit: Ego palam loquutus sum mūdo, & in occulto loquutus sum nihil, & caro eius tanq̄ aenea nūla cuiuslibet vicij rubigine solubilis extitit. Ad summum, totius perfectio similitudinis in hoc est, qd sicut de illo aeneo serpente dictū est: qui percussus aspexerit eū, viuet, ita & hic de filio hominis, vt omnis, inq̄, qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam aeternā. Hęc similitudo intantū valet apud fidelē populū, desiderantē viuere, abolitis spūalium morsibus serpētium, vt sicut serpens ille visibiliter pro signo exaltatus est, & corporalibus aspiciēbatur oculis, ita corporaliter q̄q; ecclesia exaltet signū huius filij hominis, & mēte sequens, atq; explorās absconditū in caelo, corporeis quoq; oculis inhæreat visibili eius signo. Quod Iudaei vidētes irascuntur, qd videlicet atroci cōscientia dissecantur, dum scelus eorū hoc etiā modo maxime publicat, & in nullo terrarū angulo latere finitur. ¶ Irascunt ergo, & cōtra nos cātitant: Simulachra gentiū argentū & aurū, opa manūū hominū. Ac deinceps: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes q̄ confidūt in eis. Et qdē Davidicum se putant cantare canticū, sed reuera quoties hęc dicūt, secū dum intentionē ipsoꝝ serpētina sibilata sunt, sibilant aduersus dominū & aduersus Christum eius, contra filium hominis & cōtra signū eius. Sed nō terreat nos, non nos absterreat, neq; auertant oculos nostrōs, quo minus aspiciamus mēte Christū, & oculis reuerentibus eius signū, vt euadam⁹ morsus serpētū, per ora ipsoꝝ blasphema sibilantiū. Simulachra, inquit, gentium at gentū & aurū: cōcedimus quia sunt argentum & aurū, id est, sine sensu, sine anima sunt, sicut argentum & aurum. ¶ Sed qd ad nos, imo qd ad exaltatū, & iure exaltandū, hoc filij hominis signū: Nunq̄d impugnat per illud Davidicum canticū: Absit. Non em̄ est simulachrū gentiū. Simulachra gentiū fuerūt idola Beelphegor, sive Baal & Astaroth, ceterorumq; mortuorum, quae patres istoꝝ cōmixti inter gētes adorauerunt, mentientes, quia deos illos esse vel fuisse dixerunt. Item simulachra Iouis & Neptuni, Martis & Mercurij, sive Saturni ac Veneris, ceterorumq; idolorum portenta, simulachra gentium fuerunt, tantummodo aurum erant & argentum. Hoc autē exaltati filij hominis est signum, quod gētes ignorauerūt, quod nesciebamus nos, cum essemus gentes ad simulachra muta prout ducebamur cutes. Hoc vero signum nō est tantummodo aurū & argentū, sed est veritatis signum. ¶ Hoc illi balbutiant vipereis infantulis suis, quibus thesaurizauerūt sanguinem Christi, hoc patres categorizent infelicibus puerulis suis, sicut David putātes se habere vasa cātici, & dicāt: Simulachra gentiū argentū & aurū, digitū intēdentes in illos basilicas martyꝝ, vbi exaltatū esse sciunt tale filij hominis signū, & dicant illis de hoc signo illud esse praecantatū, vt ab ore paterno perditū filij certatim imbibāt odiū Christi. ¶ Nobis autem idē deus, cuius propheta hoc dixit de simulachris gentiū, nobis gētibus deus idē p̄ prophetā dicit de hoc signo Christianoꝝ: Ecce ego leuo ad gentes manum meam, & ad populos, dicit dñs, exaltabo signū meū, vultu in terrā demisso adorabūt eū. ¶ Cantitēt ergo quantum volunt, & sui ipsimet illaqueati cātico teneant dicētes: Similes illis fiant qui faciunt ea, & oēs qui confidūt in eis, sicutq; similes vitulo, quē fecerūt in Oreb, & sculpsit quod adorauerūt, qd vere mēdaciū coluerūt, & mendacium loquūtū sunt, dicentes: Isti sunt dij tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti, illis iure similes sunt, videlicet oculos habētes & nō vidētes, aures habētes & non audientes. ¶ Et ne se ab hoc maledicto immunes putēt, & de alijs dictū existimēt, nō illis obijcimus, quae nō recipiunt, Paulum ap̄ostolum dicentē: Scimus quia quae cūq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, potius Esaiam prophetam audiant, per quē loquit deus: Educ foras populum caecum, & oculos habētē, surdum, & aures ei sunt. Item: Surdi audite, & caeci intuemini ad videndum. Quis caecus nisi seruus? Et surdus nisi ad quē nuncios meos misi? ¶ Et ad summum non solum simulachris suis, sed & Barrabę latroni suo seditionis similes facti sunt, quē elegerūt, crucifigentes regē suū pacificū, iusteq; homicidijs ac seditionibus pene consumpti ac dispersi sunt. Nos autē signo, qd adoramus, similes fieri nō recusamus, videlicet, vt sicut habitatores illoꝝ daemonones in aspectu huius signi tremunt & fugiunt, ita cū quisq; nostrū loquit illis inimicis suis in porta, id est, in exitu vitae p̄sentis, cōfundant & subsistere non valeant, sed auolent longe corui crocitate, p̄cāq; nostrā esurientes, eamq; cōsequi nō valentes, caelumq; liberum ascendenti Christianae aīae hoc signo insignitae, eam citius derelinquūt. Igitur iuxta aliud q̄q; prophetae oraculū, dicētis: Et leuate signum

signū ad populos: Ecce dñs auditum fecit ab extremis terrae. Visibiliter quoq; exaltemus hoc signū, sicut exaltauit Moyses serpentē in deserto, vt nō obliuiscatur eius populi, qd non expedit. Quid irascuntur? Ipsi quoq; ab hoc dispersi sunt in cunctis nationibus, ne quando populi Christū obliuiscantur. Dicit em̄ ipse in psalmo: Deus ostēdit mihi super inimicos meos, ne occidat eos, ne quando obliuiscant populi mei. Sed quid? Disperge illos in virtute tua. Itaq; licet irascantur, & captiuitas ipsoꝝ, & huius signi exaltatio vbiq; p̄dicabit Christū. ¶ Et ad hanc exaltationem maxime iuuat scelus illoꝝ. Si enim aliter Christū occidissent, nullo modo tam commode potuissent exaltari mortis eius euidēs signum. Si vt aliquādo conati sunt lapidassent, aut de supercilio montis scipitassent, vel aliquo genere mortium, quibus prophetae occiderūt, illum permissent, longe minus euidenter mortis imaginatio proponi potuisset. Nunc autē in qualitate mortis, & membris est miraculū audacissimi sceleris eorū, & oculis aptū, atq; euidēs propositū imaginationis spectaculum. Vere igitur exaltatus est filius hominis, qd sic oportuit, vt omnis q̄ credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam aeternam. ¶ Subiectā rationem cōtra hereticos, quos maxie hic Euāgelista destruens, diuinitatis Christi testimonia cōscribit, audiamus. P̄missa nāq; sententia, qua se exaltari oportere, & in se credendū esse pronūciat, rationem auditor desiderat, quae & Nicodemo praesenti satisfaciāt, & hereticos q̄ futuri erant os obstruat. Ait ergo. L. Sic em̄ deus dilexit mundū, vt filiū suū vnigenitū daret, vt omnis q̄ credit in ipso nō pereat, sed habeat vitam aeternam. ¶ Vix ex parte cognosci, vix p̄speculum in aenigmate potest videri nunc ars magistri huius, qui a deo in eo venit maxime, dū insinuare vult, quis ipse, aut vnde natus sit, vel quam ob causam venerit. ¶ Cum em̄ dixisset, se exaltari oportere, & in se credendū esse, rationē auditor tacitus expectabat (q̄ in vnū & solū deū credendū esse nō ignorabat, quippe qui princeps Iudaeoꝝ erat) qua p̄diceretur, vt quid in filium hominis credi oporteat. Nam si credendū in illo est, cōsequitur quia deus est. Hoc ergo conuequebat vt diceret, qd deus sum, qd filius dei sum, qd dei patris vnigenitus sum. Et hoc subiungit, sed cū tāto cōdimēto sapientiae & humilitatis, vt illum non tā seipsum cōmendare, vel gloriā propriā quaerere, quam necessariū audietum salutem optare manifestū sit: Sic em̄ (inquit) deus dilexit mundū, vt filiū suū vnigenitum daret. Nonne hoc dicēs, rationabiliter ostēdit, idcirco in se filiū hominis credēdum esse, quia filius vnigenitus filius dei, patri cōsubstantialis? Idcirco opportune repetit qd dixerat: Vt omnis q̄ credit in ipso nō pereat, sed habeat vitam aeternam. ¶ Quātum habet gratiae & pulchritudinis, qd dum causa necessaria possit, vt se fateatur esse filiū dei ostentationē declinans, imo declinādo se esse, qd erat insinuans, ad cōmēdationem dilectionis dei cōfugit dicēs: Sic deus dilexit mundū, cū dicere posset: Tātus ego sum, vt credētem in me totum possim redimere mundum: tāta (inquit) dilectione deus dilexit mundū, vt pro illo in pretium daret filium suū vnigenitū. Daret (inquit) id est, traderet, filio nō parcēs vt seruū redimeret. ¶ Et qd dicere audeat illi: quare sic fecisti? Nunq̄d recte aduersarius, qd mundū captiuū tenuit, criminari pōt, qd hęc tā misericors dilectio, vel diligēs misericordia, sine iustitia vel absq; veritate sit? Forte superbus angelus cum dicimus: Vniuersae vitae domini misericordia & veritas, audeat mouere pennā, & aperire os, & gannire, falsum est, inq̄ns. Nam qd deus sic dilexit mundū, vt filium suū vnigenitum daret, misericordia sine veritate est, misericordia iniusta est. Cui tā fortiter q̄ fideliter, in suam proteruā, & obscenā faciē resistimus dicēs. ¶ Nunquid iustū erat, vt dei dilectio cuiusq; hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noster Abraham (pater em̄ est noster, & omnium credētium sive illoꝝ q̄ ex circūcisione, sive illoꝝ qui ex p̄cepto sunt) in quo iustificatus est p̄ fidē tradidit homo, erat ex illa massa, q̄ tota in Adā perierat? Ecce hic obtulit deo filiū suū, & nō pepercit vnigenito suo propter deū. Nōne ergo salua iustitia & veritate, deus homini debitor eē voluit, vt & de⁹ propter hominem filio suo nō parceret, qd propter deū homo filio suo nō pepercit? Vbi deus accepta tāta iustitiae causa proclamat. Per meip̄m iuravi, qd fecisti hęc rem, & nō pepercisti vnigenito tuo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuū, & possidebit semē tuum portas inimicoꝝ suoꝝ, atq; in te benedicent oēs gentes terrae. Quis dicere audeat: quare sic iurasti? quare apud hominē damnati generis iuramento te obligasti, vt semen illi dare deberes, qd portas inimicoꝝ suoꝝ possideret, in quo benediceretur omnes gētes? Nempe & si solius gratiae, vel misericordiae est, qd prius illum vocauit, & hoc semen benedictionis promittēs, de Hur Chaldaeorum eduxit, hoc sane iam veritatis q̄q; & iustitiae est, qd in tāta tentatione fidei & merito, cū interpositioe iuramenti promissū atq; compleuit. Igitur tā verax q̄ misericors deus, tā cōstanti veritate, q̄ irprehensibili misericordia sic dilexit mundum, vt filiū suū vnigenitū daret, id est, in altitudine crucis exaltandū traderet, vt oīs q̄ credit in ipso, videlicet euidēs patris Abraham fidem eandem firmiter tenēs, non pereat, sed habeat vitam aeternā.

Esa. 64

Pfal. 118

Iohan. 8. Luca. 4. Matth. 23

1. Cor. 13

Vt oīs qui credit in ipso non pereat

Roma. 8. Nō est dei dilectio sine iustitia.

Roma. 9. Gene. 15. Gene. 22

Gene. 11.

Gene. 21. **Roma. 4.** **Mundus po-**
nitur pro
q̄s hūano
Carnalis
ardorem
opinio de
regno Mes-
ſie.
Luce. 12.
Iohan. 9.
Chriſti iudi-
cat & non
iudicat di-
uerſimode
Galat. 3.
Eph. 4.
Gene. 3.
Hebr. 7.
Iudicatus
in maſſa, iu-
dicabitur
& in plona
ſi nō credit

¶ Fide nāq̄ ille filium obtulit cū tentaretur, & vnigenitū offerebat qui ſuſceperat repro-
miſſiones, ad quē dictū eſt, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen, arbitrās quia & a mortuis
ſuſcitare potēs eſt deus. Qui igitur credit in filium dei vnigenitū, q̄d deus illū dederit, ſi-
cut promiſit, & interemptū ſuſcitauerit, & principē ac ſaluatorem exaltauerit, hic eandē
cum illo poſſidet fidē, eandē conſequitur benedictionē, vt nō pereat, ſed habeat vitā eter-
nam. ¶ Mundū ſane quē dilexit deus, humanum genus accipimus, id eſt, viuos & mor-
tuos, mortuos ſcilicet, qui venturū in fide expectauerūt, viuos, q̄ in illū ſiue ex ludæis ſi-
ue ex gētibus credituri erāt. Sic em̄ ait abſq̄ diſtinctione gentilis ac ludæi vniuerſaliter,
vt oīs qui credit in ipſum nō pereat, ſed habeat vitā æternā. Quod q̄a Nicodemū vel cæ-
teros tūc tēporis auditores mouere poterat, adhuc aſtruit cōfirmatione ſubiuncta. L Nō
em̄ miſit deus filiū ſuū in mundū, vt iudicet mundū, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. ¶
Hoc profecto contra carnalem ludæoz opinionē intulit, quibus, vt iam dictum eſt, ter-
renum regnū & carnale ſeculum, Chriſto regnātē ſperabatur aſſuturū, bellis & cædibus
gētium cruentum, videlicet, vt p̄ occiſiones hominū pacificam pararet ſibi victoriam, ef-
ſentq̄ capiētes eos qui ſe cœperāt. Quo ſenſu irridēdo expectabāt & quidā hæretici mil-
le annorum fabulam, & auream atq̄ gemmaram in terris Hieruſalē, inſtaurationē tēpli,
hoſtiarū sanguinem, otium ſabbati, circūciſionis iniuriā, nuptias partus, liberorū educa-
tionem, epulaz delicias, & cunctaz gētium ſeruitutē, rurfumq̄ bella ac triumphos & ſu-
peratōz neceſ. ¶ Contra hunc, vt dixi, illoz ſenſum quo talem expectauerāt regē Chri-
ſtum, Non, inquit, miſit deus filium ſuum in mundum vt iudicet mūdum, ſed vt ſaluetur
mundus per ipſum. Non, inquit, miſit illum vt iudicet, ſed vt iudicetur, nō vt iudicet vel
diſponat ea quæ in mundo ſunt, ſed vt iudicetur, & agat ea quæ ſalutis æternæ ſunt. Vn-
de cuidam dicēti ſibi, magiſter, dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem, reſpondit
ſic: O homo, quis me cōſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos? Certe in ipſoz potius
iudicium, q̄ veniente Meſſia mundum iudicare, gētesq̄ ſuo ſubiugare dominio ſperabāt
ſe veniſſe, alio loco teſtatur dicēs: In iudicium veni in hunc mundum, vt nō vidētes vi-
deant, & vidētes, cæci fiant. Veruntamen nec iſta ſpūalia ſic iudicare tunc venerat, ſicut
iudicaturus eſt in maiestate ſua, nec ſecularia vel carnalia vilo modo iudicare habebat,
ſed vt ſaluetur mundus per ipſum, iudicāduſ potius, q̄ iudicaturus erat. Hac itaq̄ iudi-
cij parte remota, de illo, ad q̄d venit iudicio, prout ſubiuſgit. L Qui credit in eū, nō iu-
dicabitur, q̄ autem nō credit iā iudicatus eſt. ¶ Ecce quē non miſit deus in mundū vt iu-
dicet mundū, quomodo ſedēs, imo iam quaſi exaltratus, & pro ſigno poſitus, iudicat mū-
dum? Claret proinde, q̄a nō de omni iudicio dixit, nō miſit deus filium ſuum, vt iudicet
mundum, Nam ecce iudicat, ecce diſcernit, Qui credit in eum, inq̄t, nō iudicabitur. Re-
cte, iuſte, fideliter. Qui em̄ credit in eū, hoc q̄q̄ quod ſupra dixit, quod præcipuum eſt,
credit ſcilicet, q̄d niſi quis ex aqua & ſpū ſancto renatus ſit, nō poſſit introire in regnum
dei. Hoc ille credit, & credēdo feſtinat renāſci, renatus autem iam alius homo eſt, iā no-
uus homo eſt. Quare ergo iudicabitur? quare propter Adam morietur? quare propter
peccatum illius à dei regno exclusus inuenietur? Abſit, inq̄t, non iudicabitur, qui aut non
credit, iā iudicatus eſt. Vbi? quando? In illo patre ſuo, in illo peccatore antecēſore ſuo.
Quādo ille peccauit & iudicatus eſt, quādo tunica pellicea indutus, & à regno dei eiect⁹
eſt, tunc & iſte iudicatus, & cū illo, cuius in lumbis erat, à regno dei expulſus eſt. Et qua-
re, inquis, ſic expulſus nūc & in æternum foris p̄manet? L Quia nō credit, inquit, in no-
mine vnigeniti filij dei. I. i. quia nō credit, q̄d oporteat eum renāſci, ſecundū vnigenitum
filium dei, vt poſſit introire in regnū dei. Idcirco is q̄ nō credit, iā iudicatus eſt, id eſt, in il-
la dānatione p̄manet. Ille autem q̄ credit iudicatus quidē & ipſe tunc eſt, ſed nō iudicabi-
tur, id eſt, in illa dānatione nō retinebit. Diligēter em̄ aduertēdum eſt, cum em̄ ait, q̄ cre-
dit non iudicabitur, nō hoc negat quā iudicāduſ ſit. Hæc ergo diſtinctio eſt: Qui credit
iudicatus quidē eſt in maſſa, ſed non iudicabitur in propria perſona: qui autem non cre-
dit, & tunc iudicatus eſt in maſſa, & in futuro iudicabitur in ſua perſona. Nunc in illū diē
quo is qui credit non iudicabitur, & is qui non credit, in illa qua iudicatus eſt damnatio-
ne retinebitur, in illum ſcilicet extremi iudicij diem mente tranſpoſiti, iudicē ipſum per-
cunctemur, & huius iudicij cauſam vel æquitatem ex ore eius audiamus. Ait: L Hoc eſt
autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras q̄ lu-
cem. ¶ Hoc, inquit, eſt iudicium, hinc homines inexcusabiles ſunt, hinc illorum damna-
tio iuſta eſt, q̄a lux venit in mundum, & dilexerūt magis tenebras q̄ lucem. ¶ Si em̄ lux
non veniſſet hodie cum diceretur eis, ite maledicti in ignem æternum, qui paratus ē dia-
bolo & angelis eius, pater enim veſter primus Adā peccauit, qui diaboli conſiliū aduer-
ſam

ſum me audiuit, affectans eſſe ſimilis mei, & vos in illo pariter iudicati eſtis, q̄a in lumbis
eius eratis, cum inquā hoc diceretur eis, reſponderent dicentes: Domine quando primi
parentes noſtri aperti oculis nudos eſſe cognouerunt, quando lux venit ad eos requi-
rens, & arguēs eos, & dicēs primum Adā: Vbi eſ? & quis indicauit tibi q̄ eſſes nudus, niſi
q̄ ex illo de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? nūquid nos culpæ vel defen-
ſionis eoz cōſcij fuimus, q̄ necdum nati eramus? Si ad nos lux veniſſet, & peccata noſtra
nobis oſtendiſſet, pœnitentiā egiſſemus, & mala opera recognoſcētes ea reliquiſſemus.
Hæc fortassis illi hodie dicerēt. Nūc à deo remota eſt om̄is accuſatio, & ab illis ſublata eſt
om̄is excuſatio. Venit em̄ lux in mundum, profecuta eſt homines, mox vt de regno dei
proiecti ſunt. Plurima illis accēdit luminaria, vbi poſt paternam denudationē nati ſunt,
& nuditatem ſuam recognoſcētes, & pœnitentiā agētes, veſtitum vel ornatum ſuum re-
cuperarēt. Plurima eiſmodi illis accēdit luminaria & ante legem, & ſub lege, ſcilicet iu-
ſtos viros, quorum factis, dictis vel ſcriptis lucētibus, ſeipſos viderēt & agnoſcerēt, tan-
demq̄ venit ipſa ſubſtantia lucis, paratum illis oſtendēs & facilem introitum regni dei,
ſed dilexerunt magis tenebras quā lucem. Quare? Erant enim eorum mala opera. ¶
Quæ? fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comelationes, ebrietates, furta,
periuſuria, falſa teſtimonia, & his ſimilia. Quibus om̄ibus lux iſta inimica eſt, quæ commit-
ti prohibet, quibus conuenire non poteſt. Idcirco dum oſtendit illis aditū regni dei, dum
præcipit illis ex aqua & ſpū ſancto renāſci, & generationem cœleſtem ingredi, in qua nō
liceat ſcortari, vel inebriari, polluere vel pollui, cōcupiſcere & rapere vel furari, reſugiūt
ab iſta luce, ſeq̄ in tenebras ſuas recondūt, ſicut Adam pater ipſorum & ſolij prauæ de-
fenſionis pudēda opera cōtegunt, blaſphemātes in ſuper ipſam lucem, ſuasq̄ defendētes
tenebras, vocātes tenebras lucem, & lucem tenebras. L Omnis em̄ qui male agit odit lu-
cem, & nō venit ad lucem, vt nō arguantur opera eius. ¶ Nō omnis qui male agit (om̄es
enim peccauerunt, & egent gloria dei) ſed omnis qui male agit, inſtāter, ſtudioſe, perſe-
uerāter, om̄is vitij non qui per ignorantiā vel per infirmitatem peccat, ſed q̄ diligit, q̄
diligēter defendit iniquitatem, odit iſtam lucē, & nō venit ad eam, vt nō arguantur opera
eius, veluti illi, quorum ego lucra diſperſi, eijciendo vendētes & ementes de templo. Nā
idcirco lucem iſtam non recipiunt, idcirco me non audiunt, quia niſi de cupidis & auaris
atq̄ rapacibus vel adulteris, munifici, largi, atq̄ operoſi fiant, & omnino renāſcātur, vt
aliq̄ ſint, dico illis q̄ regnū dei conſequi nō poſſunt. Iſti tales videntes me eijcere dæmonia
& ſcientes q̄ illa in digito dei eijciam, quem Magi quoq̄ coram Pharaone ex operibus
cognoscere potuerunt, mētuntur & dicūt: In Beelzebub principe dæmonioz eijcit dæ-
monia, quia videlicet oderunt me verā lucem, & q̄ ad me venire nolunt, q̄ lucē præ-
ſentem fugiunt, videri volunt ex iudicio rationis facere, nō ex p̄ſumptione odij vel inui-
diæ. L Qui aut facit veritatē, venit ad lucem, vt manifeſtent opera eius, quia in deo ſunt fa-
cta. ¶ Qui facit, inquit, veritatē, id eſt, qui cum deo ſentit, & iudicat aduerſus ſuā quam
odit iniquitatem, qui condeſcātur legi dei ſecundum interiorem hominem, & videns
aliā legem in membris ſuis, repugnātem legi mētis ſuæ, & captiuum ſe ducētem in le-
ge peccati, q̄ eſt in mēbris ſuis, confitetur, clamat, & ingemifcit, q̄ taliter cū deo tribunal
aſcendit, & ſibi p̄ſi diſplicens, ſeipſum iudicat, & alius eſſe cupit, hic talis venit ad lucem,
quid ſit bonum ſibi indicātem, & regni dei aditum oſtendētem, vt manifeſtentur opera
eius, piæ conſeſſionis & veræ pœnitentiæ vocibus, quia in deo ſunt facta. In deo utiq̄ nō
contra deum, non quomodo illorum qui ſciant, & per induſtriā peccāt, & peccata ſua
defendūt. Ipſi nāq̄ vel p̄ ignorantiam, vel per infirmitatem peccauerunt, & peccata ſua
cognoscētes doluerunt, fleuerūt, conſeſſi ſunt, & ſalutis ſug conſiliū receperūt, vt renāſce-
rentur ex aqua & ſpiritu, & regenerationē iſtam cuſtodientes, regnū dei ingrederētur.
¶ Sane comperētī ſimilitudine pro re & tempore vſus eſt. Nam quādo hæc Nicodemo
dicebat, noctis & tenebrarum tempus erat, q̄ ſicuti adulteri & ſcortatores amāt noctē,
diemq̄ fugiunt, ſic oēs impij præſens ſeculum diligunt, & futurum oderūt, ac mendacio
protecti à veritate ſe abſcondūt. Ecce ſicut operoſi ac pudici noctem ſaſtidiant, diēq̄
tardum æmulo lumine præueniunt, ſic om̄es qui ex deo ſunt peccata ſua oderunt, in-
ſtitiamq̄ eſuriunt & ſitiunt, præſensq̄ ſeculum ſaſtidientes, conſciam vbiq̄ futuri regni
dei veritatē requirunt. Competenti igitur (vt dictum eſt) ſimilitudine per compara-
tionem lucis & tenebrarum vſus eſt, cunctos collaudans, qui quomodo Nicodemus vt
in tempore noctis lucem quærebat veritatis, ita vitæ præſentis obſcuritatem ſacræ ſcri-
pturæ illuſtratione ſolantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoloſo lo-
co, donec dies illuceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus noſtris. ¶ Illos aut improbas, q̄
vt ſe de ignorantiā excuſent, nolunt intelligere vt bene agant, imo & iuxta prophetā: Dor-
mientes in lectis eburneis, & laſciuientes in ſtratibus ſuis, non inquietentur, neq̄ dimidient

Gene. 3.
Lux p̄miſ-
ſit luminaria multa.
Galat. 3.
Eſaiæ. 6.
Roma. 11.
Matth. 12.
Exodi. 8.
Roma. 7.
Ingemifcē-
tes ſub lege peccati.
Bonū noſ-
trem, maſſi
diē oderūt.
Pſal. 35.
Amos. 6.

Quæstio, cur non angelus, sed filius deus est hō

Hebr. z

1. Timot. 6

Angelus non potest humanam naturam assumere in se

Angelus non est sufficiens redemptio nostra precium,

Canti, f

Hebr. z

Qualis baptismus Christianam eius passio nem.

voluptates eorum cominationibus futuri iudicii, præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. ¶ Nunc in fine sermonis huius dominici prætereundū nō est, quæ quæri solet, cur deus pro mundi dilectione, quod supra dictū est, nō legatū neque angelū, sed vni-genitum suum dederit. Aiunt enim aliqui: Nonne per Michaelē vel Gabrielē archangelum, siue per aliquem principatum ac potestatum, thronorum aut dominationum, diabolum debellare potuisset? Cur consubstantialē filiū misit? cur tradidit? cur mortis iniuriam subire voluit. ¶ Hæc illis dicentibus si nō aliquid certum respondeatur, quod cū ceteris clarō sine constāntissimū comprobetur, non potuisse hominē per creaturā aliquā quamuis fortissimā, à diabolo liberari, nisi per solum vni-genitū filiū dei, fortasse nimis vitronica dilectio vel gratia dei nimis importuna videbitur eius humilitas vel indignatio filij dei. Et quod dem dicimus eis illud apostoli, decebat enim eum per quæ oia, & propter quæ omnia, qui multos filios in gloriā adduxerat, authorē salutis eorum per passionē consummari, sed non illis est satis. Insequitur enim & dicunt: Quomodo illum decebat, vel cur decebat, si adeo non erat nobis necessaria incarnationis vel mortis ipsius iniuria. Ad hoc multa sunt quæ dicantur, sed ei, qui non ex contentione est, qui acquiescit veritati, sufficiunt pauca de pluribus. Primo dicendum, nō aliter genus humanum, quæua vel iusta redemptione potuisse saluari, nisi is, quod ad redimendum vel ad saluandum propiciator accederet, prius ipsam, quæ peccatū admiserat, naturā induisset, vt in ipsa pro cunctis eiusdem naturæ reatibus, dignā deo satisfactionē offerret. Hoc autē angelicæ naturæ omnino impossibile erat, vt scilicet hominis naturā assumeret, vt humana se anima vestiret. Nihilō quippe angelicus spūs humana subtilior est anima, vnde nec alter alteri, scilicet angelicus spūs humano spiritui capabilis est, nec alter alterius est capax. Solus denique deus, spiritus increatus, spūs incircūscriptus, cū nullus ipse sit capax, omni rationali spiritui siue angelico siue humano capabilis est. ¶ Proinde cum quod diabolico dicit plenus spūs, nō hoc existimandum est, quod substantiam humanæ animæ substantiā diabolici spūs ingressa sit, sed quod in occultas corporis caernas irreperit, animamque in suis sedibus deprehēsam, tartareis diuerberet flagellis, inficiat venenis, vel inflammet incēdijs. Quō ergo angelus humanā naturā assumeret, qualiter hominis animā, quæ nō est subtilior, indueret. ¶ Præterea nec angelica natura nostri cōparatione, qui terra sumus, aux optimū est, ac proinde quilibet angelus nō tanto pretiosior est homine, vt venūdatus hæreditatē æqui ponderare possit. Quid enim est angelus secundum naturam, nisi creatura rationalis & immortalis, plane & homō secundum animam creatura rationalis & immortalis est. Præterquam & pulcherrimam corporis fabricam possidet, & vtroque scilicet corpore & anima, vitæ æternę beatitudine perfrui potest. Et ita cū angelus simplam habeat, homo duplam perennis gloriæ stola habiturus est. ¶ Igitur hoc vnū nostræ salutis erat necessariū, vt deus, quod dilexit mundū, nō legatum mitteret, sed filium suum daret vni-genitū, quod diuina potētia faceret, quod neque legatus, neque angelus facere possit, id est, humanam subtilitate diuinitatis suæ penetraret animam, totamque sibi in vnā eademque personam cōiungeret vel vniret hominis naturā, quæ & pro debito adæ dignū pretiū, vt pote quouis angelo longe & incōparabiliter pretiosior, æterno patri offerret, videlicet electus ex millibus, eo quod caput eius aurum optimū sit, id est, pater eius solus & verus deus sit, & ipse eiusdem patris vni-genitus & consubstantialis filius, ac proinde verus deus sit. Nōne ergo hoc decebat illū? Nōne hoc opus vere diuinū est & sufficiens vere diuinitatis argumētum? Nōne hoc opus, nō minus clemētiæ, quæ potētiæ, capiti eius aureo gloriosum est insigne, quæ voluit, & solus potuit nostrā assumere naturā, voluit & solus potuit, totum genus nostrum in statera crucis grauissime præponderatō cōparare? Vere ergo, vt apostolus ait, decebat eū per quæ omnia, & propter quæ omnia, quod multos filios in gloriā adduxerat authorē salutis eorum per passionē eorum consummari. Nunc ad euangelicæ lectionis seriem redeamus. Post hæc venit Iesus in Iudæā terrā, & illic demorabatur cū discipulis suis & baptizabat. ¶ Baptismi nomen vbi cūque positum vel nominatū fuerit, tantæ magnitudinis est, vt totū auditoris animum confestim impleat, tantique splendoris, vt proprietatē faciei suæ vix perspicere nisi ab exercitato inspectore permittat. ¶ Si quidem plerique lecta vel audita narratione hæc, quæ venit Iesus in Iudæam terrā & discipuli eius, & illic demorabatur & baptizabat, ita maiestate nominis complentur, vt nō vacet illis cogitare aut quærere, vnde primū eiusdem sacramēti virtus aut vtilitas exorta sit. His autē qui fidei sacramētis plenius imbuti sunt, dubiū non est, quia baptismi Christi virtus vel autoritas ab ipsius domini nostri Iesu Christi morte & resurrectione in initū sumpsit: quando iam mortuus sanguinem & aquam de latere suo lanceatus effudit, Paulo dicente, quia quicūque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, cōsepulti cū illo per baptismum in mortē, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. De qua re

supra in libro secundo plenius dictum est. Cum ergo nunc baptizasse legisset Iesus, quomodo vel qua virtute baptizauerit, quærimus: maxime propter eos, qui discretionē non habentes, & sola nominis huius, i. baptismi reuerentia præoccupati, nullam esse eius æquiuocationē, nisi per litis molestias audire patiunt. ¶ Et quidē difficilior quæstionis huius finis inueniret, nisi prouidus Euangelista post aliqua diceret: quāquā Iesus nō baptizaret, sed discipuli eius, nunc ex eo dicto facilius quæstionis exitus aperit: quia videlicet cū opposita sint hæc, baptizabat & non baptizabat, & vtrūque simul esse nō possit, liquet profecto, quod Iesum baptizasse hoc loco scdm̄ vulgatā opinionē dixit, quam & rursum ponit, vt destruat vel corrigat, cum dicit: Vt ergo cognouit Iesus, quæ audierunt pharisæi, quæ Iesus plures discipulos facit quod Iohannes, & baptizabat, quāquā Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Hæc enim dum dicit, priorē sententiā destruit, quæ Iesum baptizasse nunc ait, demorantē in Iudæa cū discipulis eius, famamque hanc per discipulos Iohannis æmulantes dispersam fuisse inuuit, maxime Iudæis inuidibus, & inuidiam concitantibus, sicut in sequenti bus declarat per quæstionem, quæ ex discipulis Iohannis cum Iudæis facta esse narratur. ¶ Discipuli namque Iesu baptizabant, quod ipsi reuera imputandū erat, quæ de eius autoritate baptizabant, imo & priuilegium supra discipulos Iohannis pro tanti magistri magnitudine nō frustra vendicabant, quæ Iohannes quidem signi fecit nullū, hic autē tantus erat vt multi crederent in eū, videntes signa quæ faciebat. Præterea, Iohannes huic testimonium perhibebat, tantumque minor illo erat & paulatim minuebat, vt corrigiam calceamenti eius soluere se indignū fateret. Ipsi ergo Iesu imputandū erat, quod baptizabant discipuli eius: verum nō ab inuidibus vel calumniatoribus, sed à fideliter creditibus, & in magisterio discipulorum digne magistri gloriā diligentibus. ¶ Verūtm̄ vt supra quere proposuit est, quomodo vel qua virtute discipuli Iesu, vel, si maus, ipse Iesus per illos ministerium baptizabat? Nunquid eadem regula vel efficacia, quæ nunc discipuli eius, imo per discipulos vel ministros suos ipse baptizabat? Non vtrique eadē regula, quæ neque data fuerat eadē regula baptizandi, sine qua nulloquā potest agi baptismus Christi: quia non ante, sed post resurrectionē suam tradidit illam, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & spūs sancti. Non ergo eadē efficacia baptizabant, quæ necdū apertū erat (de quo iam superius dictū est) viuifici templi latus dexterū, vt inde cum sanguine aqua egrediens, iuxta Ezechielem: Omnes aquas sanaret, & virtutē illis regenerationis afferret. Nondū erat mare rubrū, i. huius baptismi sacm̄ Christi sanguine sacratū. Quomodo ergo qui baptizabant per hoc mare, quod nondum erat, transisse dicuntur? Nondum agnus erat occisus, & iam filij Israel per mare rubrum transisse putantur? Vt quid postea verus iste agnus occidit, eiusque sanguine postes consecrant, si iam Pharaonis & omnium Aegyptiorum primogenita interierunt, & omnes in mari rubro submersi sunt. i. si hoc baptismi baptizabat discipuli Iesu, quo nunc dum baptizamur, omne peccatum, tam actuale quā originale obruitur. ¶ Sed dicit aliquis: Idcirco baptizabant discipuli Iesu, vt qui baptizabant, ad futuram Christi redemptionē pertinere mererent. Hoc sane recte concedit, dū modo remissionē peccatorum, quæ est ipse spūs sanctus, neque mortuorum, neque viuorum aliquis ante Christi passionē aliquo baptismate accepisse credat. Vnde in eodē hoc Euangelista scriptum legisset: Nondum erat spiritus datus, quæ Iesus nondū erat glorificatus. Igitur quia secundum auctoritatem euangelicā non habemus, quod discipuli Iesu de precepto vel regula baptizandi quicūque acceperunt, nisi hoc tū quod nouissime Nicodemo ad se venienti dixerat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto, nō potest introire in regnū dei: indubitatē tenendum est quæ non expectata baptizandi traditione vel regula quippe quæ nec interrogare nouerant, nec vllā aliā esse putabant, nisi secundum quā Iohannes baptizabat. i. in penitentiā: baptizabant & ipsi quomodo ab eodē Iohanne baptizati fuerant. i. absque catechizatione crucis, mortis, vel resurrectionis Christi, absque necessaria distinctione personarum, in nomine patris & filij & spūs sancti: & hoc ipsum quamdiu Iohannes superstit. ¶ Nam postquam ille traditus est, & Iesus in predicandis officiū succedēs, vt Euangelistæ Marthæus, Marcus, & Lucas euideter attestant (quod iā alio loco dictū est) in Galilæam venit, nusquam discipuli Iesu baptizasse legunt. Nec enim hoc illis ante resurrectionē suam præcipiebat ipse Iesus. Et quidē conuocatis duodecim apostolis, cum daret illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, mittēs illis ad prædicandum, itē cū & alios mitteret septuaginta duos, nihil de baptizandi ministerio loquebat eis, sed tū vt prædicarēt, dicens: Penitentiā agite, appropinquabit enim regnū dei, quod extunc intra nos est, ex quo per mortē regis nostri dei & hois Christi, per mortē (inquā) & resurrectionem huius magni regis, princeps mundi huius iudicatus, & foras missus est. Vbi enim toto tempore prædicationis Christi. i. à traditione Iohannis vsque ad passionē eiusdem dñi nostri, discipulos eis baptizasse, vel ipsum Iesum hoc illis inuenimus precepisse: Igitur cū audimus, quia baptizabat Iesus, imo discipuli eius, non ita magnitudine

Quomodo Christus baptizabat & non baptizabat

Baptismus discipulorum Christi

Matth. viii

Ezechiel. 47

Iohan. 19

1. Cor. 10

Exodi. 12

Ante passionem non dabatur remissio peccatorum per baptismum.

Matth. 4

Marc. 1

Lucæ. 4

Matth. 10

Lucæ. 10

Matth. 4

Lucæ. 17

Iohan. 18

Terra iudea
cuius preerat
pater regni

Iohann.

Baptismus
passionis
Lucæ. 12

Zaaha. 3

Matth. 11

Discepta
tio de bapti
smo Iohan
nis & Iesu

Matth. 20
Luc. 12

Tentat
Iohannes ad
emulandū
contra Ie
sum
Matth. 23
Marc. 12

nominiis baptisimi opprimamur, vt non discernamus rem ipsam, vel faciem eius, talemq; baptisimū agi putemus, qualem apostolis à Christo post resurrectionē eius mandatū ēē non dubitamus. ¶ Sane iudeam terram, quo venit, vel vbi demorabat Iesus & discipuli eius, illam iudaici regni quartam partē hic appellat Euangelista, quam Pontius Pilatus procurabat, in qua Iesus post illa, quæ Hierosolymis facta vel dicta sunt, demorabat (vt dictū est) & baptizabat. ¶ Erat autē & Iohannes baptizans in Enon, iuxta Salim, quæ aquæ multæ ibi erant, & veniebāt, & baptizabant. ¶ Enon locus est, in quo & Salim vicus, octa uo lapide à Scythopoli, in cāpo qui Salomias dicitur. Ibi (inquit) erat & Iohannes baptizans. Vt qd baptizare cœperit Iohannes, superius iam dictū est, videlicet vt illo baptizante, Ch̄sus manifestaret in Israel. Sic em̄ ipse dixit: quia ego nesciebam eū, sed vt manifestet in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Cur ergo à baptizandi officio non cessabat, quoniam quidē Ch̄sus manifestatus erat? ¶ Non dū (inquit) missus fuerat in carcerem Iohannes. ¶ Opportunius atq; rationabilius cessaret, cum in carcerē missus, baptizandi facultatē amisset, etiam si vellet, ac proinde neminē tanquam de mutatione sententiæ suæ sollicitum redderet, velut qui populum frustra tanto clamore pmouisset, nonnunquā baptisimi vsum magis propter vnū hominē, q̄ propter regnū dei, tam cito desirurus inchoasset. Et qdem hoc tēpore opportunū sciendū erat, q̄ propter manifestandū vnū hominē Ch̄sm baptizans in aqua venisset, sed tempus tunc loquendi non erat, vt hoc & cætera omnia iam diceret. Baptizabat itaq; & p̄ceniā prædicabat tam diu, donec in carcerem mitteretur. ¶ Quo facto nec discipuli eius, nec Iesus, vel discipuli eius vsquam baptizasse legunt, donec ipse prior baptizaret illo baptisimō, de quo ait: Baptisimo habeo baptizari, quomodo coartor vsq; dum p̄ficiatur? ¶ Baptizandus namq; erat passione sua, quā & ipse adhuc iuxta prophetam sordida habebat vestimenta. s. membra carnis corruptibilia passibilia, atq; mortalia: quibus ablatis vel depositis per expoliationē mortis, recuperaret eadem per gloriam resurrectionis candida facta. i. impassibilia virtute immortalitatis. ¶ Facta est ergo quæstio ex discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione, & venerūt vsq; ad Iohannē. ¶ Ecce nunc quoq; tantus tamq; vehemens flauit ventus, vt non solū harundo aliqua, sed & adulta iam arbuscula, eius impulsu agitari posse videatur. Crescente namq; Iesu, & isto iam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat & ipse protestatus) æmulati sunt discipuli eius, Iudæis malitiose sollicitantibus & inuidiæ flammā cōcitare volentibus vt testimoniu Iohannis, qd̄ perhibuerat de Iesu, discipuli eius infirmare conarent, extorquēdo videlicet ab illo sermonē de Iesu, q̄ à priori testimonio dissonare videretur. ¶ Verba gratia: Puta dixisse Iudæos: Ecce habemus duos Baptistas, cuius eoz; baptisimus melius purificat. Cuius (inquiunt discipuli Iohannis) nisi eius, quæ aquas istas primus inuenit, primusq; mortalibus ostēdit? ¶ Baptista noster non ab hoībus, neq; p̄ hominē, sed per verbum dñi cum esset in deserto solitarius baptizare didicit, atq; inde huc veniēs, iuniorē illum (ad quē omnes modo veniunt) vt cæteros ipse baptizauit. Contra Iudæi: Nonne magister vester (inquiunt) baptisimo suo purificationē baptisimi illius prætulit, dicens: Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spū sancto & igni? Nonne se indignū dixit soluere corrigiam eius calceamenti? ¶ Itaq; facta quæstione hmōi, venerunt (inquit) ad Iohannem. Nec mirum rudes eatenus discipulos cōtendisse de purificatione baptismatum, vel dignitate magistrorū, cum & magni apostoli, iam instante passione magistrū, cōtenderint quis eoz; videret esse maior in regno cælorū. ¶ Vsq; ad Iohannem venerunt. Multum instanter & animose quæstionem ventilarunt, qui ventosam eiusdem quæstionis machinā vsq; ad tutrim illam pduxerūt, quæ fundata erat supra petram altissimam, longe eminentiorē, multoq; fortiorē harundinibus nostris, quæ huiusmodi vento solent quamlibet in partem leuiter agitari. Nam vt nouerimus, q̄ vsq; ad illum venerint hac intentione, vt eum deuocarent à testimonio Christi, verba ipsa satis euidenter hoc innuunt, quæ fuerūt huiusmodi: ¶ Rabbi, qui erat tecum trans Iordanē, cui tu testimonium phibuiisti, ecce hic baptizat, & omnes currunt ad eum. ¶ Summa eoz; quæ ab illis dicta sunt, vel dici potuerunt, ita breuiter expressa est, vt in singulis pene dictiunculis vis insita lateat, quæ pmouere potuisset, nisi solidum, prudentē, & bene (vt prædictum est) in veritate fundatum animū offendisset. Primo, vt sæpe ventus vrens blando susurro præludit, blandiunt, & dicunt: Rabbi, q̄ p̄noīe gaudere sciebāt molles auriculas scribarū & pharisæoz;, sicut & dñs: Amāt enim (inquit) primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. ¶ Nusquā em̄ præter hunc locum inuenimus eum vocatū esse Rabbi, nec ab ipsis qui quærentes ab illo consiliū salutis dicebant, qd̄ faciemus & nos, nec ab aliquibus in quibuslibet euangelioz; locis. Quod & si qñ dici potuit, & ab Euangelistis, vt sup̄stium, recte p̄cmissum est, hoc tamē loco nullatenus omitti debuit, ob significandā magnitudinē præsentis adulationis. Hoc itaq; magnifico prænomine præmissō, quo ad cōsensum ipsorū, putare

putaretur posse despecti, vt dño Iesu studeret sese † præferri. Qui erat (inquiunt) tecum trans Iordanem &c. ¶ Notandum diligenter quanta arte, quamq; accuratis agi insidijs vt Iohannem p̄cnicat testimonij, qd̄ dño perhibuit. Duabus namq; præcedentibus propositionibus, duas obliqua accusatione subnectunt, hoc modo: Qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & cui tu testimonium perhibuisti, ecce omēs veniunt ad eum: Qui trans Iordanē tecum erat, seq; tuis manibus vt minor submiserat, ecce hic in Iudæa sup̄ te est, & sua seorsum autoritate baptizat. Et cui tu testimonium phibuiisti, indiscreta humilitate nimīū te subiiciens illi, & gloriā tuā dans alteri, ecce omēs te neglecto, veniunt ad eum, tuumq; baptisimū paruipendentes, illum iuniorē certatim expetunt. ¶ His & huiusmodi dictis Iudæico liuore concinnatis hoc agebat, vt fidelissimi testis animus à veritate, cui testimoniu perhibebat, auerteret, atq; ita baptizantium rupta concordia, baptisimi vel p̄cniæ remedium, facilius quasi rationabiliter contēni videret. Nam pharisæi & Iudæorum q̄ plurimi spreuerunt consiliū dei, non baptizati baptismō Iohannis: quippe q̄ expectabant falsi & fallentes, Messia regnante in regno eius sup̄bire, non de peccatis suis humiliari, vel p̄ceniā agere, gentes vniuersas spoliare, non duas tunicas, aut duplices elcas cum gentibus diuidere.

¶ Finis libri tertij.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN IOHANNEM, EVAG. COM
MENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Via reuera Iohannes lucerna ardens & lucens est, merito nos in lumine eius exultamus, si tamē ipsum lumē eius agnoscerimus, qd̄ Iudæi cognoscere noluerunt. Et ideo volentes exultare ad horā id est, tpale terreni regni gaudium ab illo, quē Ch̄sm esse existimauerunt, festinantes præripere, cōpetētē exultare non potuerunt. Est autē lumen eius, humilis veritas, & vera humilitas, qua rotus in corde & in ore p̄fulgēs, veras sanis gloriæ, q̄ stultis lumē esse videt, tenebras admittere non poterat. ¶ Cum ergo mittunt imo & veniunt Iudæi ad Iohannem, quæstionē (vt prædictū est) de purificatione facientes, & ille testimonium perhibet veritati, bene & laudabiliter in lumine eius exultamus, non ad horam, sed ad verum & integrum diem, non ad tempus, sed ad intemporealem tendentes æternitatem, dum radiantem per os eius libenter amplectimur veritatem. Hoc itaque loco quid responderit, audiamus. ¶ Nō potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. ¶ Acti diceret: Quid me d̄ fautores importuni tantopere vocatis Rabbi? Quid maiore quā ego sum vocabulo, me quasi honorantes extenditis? Hoc nomen eius est, & illi congruit, qui solus nullius indiget, qui solus habet, docetq; hominem scientiam, dat præcepta viuendi, legemq; vitæ ac disciplinæ subiecto sibi impartitur homini. Et hic longe homines excellit, quorum nemo accipere potest quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Omnes enim aliunde acceperunt, singuli de plenitudine alterius donum expectant proprium. ¶ Omnis ergo homo prohibendus est, ne amet vocari ab hominibus Rabbi: quippe cum Moysen nusquā scriptura sacra hoc nomine appellare consueuerit, quia videlicet legem non de suo dedit sed aliunde vt daret ipse accepit. Quapropter nolite me vocare Rabbi, sed vocate me discipulum veritatis, quia profecto cum & ego sim homo, non potuissem quicq; accipere, nisi fuisset mihi datum de cælo. Nunquid vero nunc primū dico, quod non sim ego deus, sed tantum homo? ¶ Vos ipsi mihi testimonium phiberis, qd̄ dixerim: ego nō sum Ch̄s, sed quia missus sum ante illum. ¶ Quando missus ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, vt interrogaret me, tu quæ es? Confessus sum & non negaui, & confessus sum, quia non sum ego Ch̄s, & dixi: Qui post me venturus ē, ante me factus est &c. Quod ergo nunc ita dixerim: Vos mihi nunc testimoniu perhibebitis, in eo quod dicitis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti. Nequaquam ergo nunc primū me purum hominem esse cognoui, quia vos scitis, vos memores estis, & nunc mihi testimoniu perhibebitis, quod dixerim: Ego non sum Christus. Quod si dixissem, profecto plus quā homo, sed & deus & homo est. Quapropter illi soli dicite Rabbi, quia magister vester vnus est Christus

† præferri
Praua intē
tio Iudæoz;
rum

Lucæ. 7

Iohann.

Iohānes cō
temporini
anis glia

Psal. 93
Ecc. 47

1. Cor. 4
Iohann.

Exod. 16

Iohann.

Iohānes nō
erat Chris
tus, sed pu
rus homo

Matth. 23
Iohan. 1
1. Cor. 4

Christus, de quo & dixi, iam & audistis, quia de plenitudine nos oēs accepimus. Illius ita
q; vos mecum estote discipuli: Quid enim habeo qd non de plenitudine eius acceperim?
Si autē accepi, qd me gloriari vultis quasi non acceperim? Soli illi gloria est, quia de nullo
accepi, quia plenus est, & nō illi de celo datū est, quia cœlum ipsum eius est. Iam nemo
mihī molestus sit, si spiritus potest atē habēs ascēderit sup me, locum meum nō deseram.
Locum (inquam) meum, modulum meum nō excedam. Noui ego locum meum, hunc, s.
quia non sum ego Chrus, sed missus sum ante illum. Vultis audire qd ille, & qd ego sum?
Vultis nunc istud cognoscere p̄ simile, qd vobis est bene cognitum? Qui habet sp̄sam,
sponsus est. Amicus autē sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocē eius.

Iesus ē sp̄s
sus. deus,
& homo

Hoc ergo gaudium meū impletū est. Nostis hoc quicūq; aut nuptias egistis, aut nuptiis
interfuitis, quanta sp̄s & amici eius distantia sit. Sed cur d Iohannes amice sp̄s, nō
aptē, sed quasi sub velamine vtrinq; s. diuinam & humanam Chri naturam cōmemora-
tū? Poterat em̄ sic dicit: Qui deus & homo est, ille Christus est. Nam illud qd dictum est,
qui habet sponsam, sponsus est, nō quidē sic accipimus, ac si dictum fuisset: Non ego qui
p̄tus homo sum vt quisq; v̄m Chrus sum, quia deus non sum, sed ille Chrus est, qui & an-
tequam homo esset deus erat, sed postq; homo factus est, nihilo minus scdm suam naturā
deus est, propter assumptam vero hois naturam, Christus est, quōd quibet sponsus & an-
tequam sponsam acciperet vir erat, & postq; accepit illam, nihilominus natura, vel sexu
suo vir est: propter cōiunctum vero sibi sexum scemineum sp̄s dicit & est. Nos ergo
sic dictum ē hoc accipimus, & inde Chrm esse sponsum cognoscimus, quia non homi-
nē tantū, sed deū & hominē eē credimus & confitemur. Nam nisi prius illud crederemus,
hodie illud Davidicum p̄coniu: Et ipse tanq; sponsus procedēs de thalamo suo, cetera
q; hmōi testimonia scripturarū nequaquā intelligeremus. At illi necdum credebant, nec-
dum sciebant Chrm deum eē & hominē. Non sic expectabant Messiam, vt deū fore cre-
derēt, sed hominē, quāuis magnum, tamē hominē tantum. Cur ergo d Iohannes lu-
cerna mundi, non saltē discipulis tuis aptē prius Chrm deū & hominē esse ostēdis, quoz
rarditatē ipse melius nosti, sed tanq; p̄fectis, & in fide Chri exercitatis mystica & alta pro-
loqueris, quorum superficiali vix aduertere possint? Videlicet quia non iam ante passionē
Chri expedit ista p̄dicari. Nec em̄ ratio diuinitatis admittit eundē Chrm agnosci, quis
vel quantus sit, & scdm dignitatē suam honorari vel adorari, prius quā pacto qd à pa-
tre inunctum est seruitio, sedeat ad dexteram maiestatis in excelsis. Hic ordo necessarius
erat nostræ salutis, vt priusq; sibi met exigeret ea quæ dei sunt, ageret ipse, vel pateretur ea
quæ hois sunt. Vnde & cum duodecim Apostolis daret virtutē & potestātē sup omnia
dæmonia, & vt languores curaret, & mitteret eos ad p̄dicandum, non seipsum illis p̄-
dicare iubebat, sed hoc tantum vt penitiam hoies agerēt, & hoc scirēt, quia appropinqua-
ret regnum dei. Itaq; & Iohannes quia quæstionibus pulsabat, & ideo de magnitudi-
ne Chri, quæ est diuinitas eius, omnino reticēdum non erat. Rursus vero sui non erat of-
ficiū, p̄dicare incarnationē eiusdē filij dei, sed tantum baptizare & dicere: Penitiam agi-
te, appropinquabit em̄ regnum dei, sic testimonij sui dicta tēperabat vt & veritatē non ta-
ceret, & tamē vulgo dijudicandam aut conculcandam non exponeret. Ait ergo: Qui ha-
bet sponsam sponsus est. Quod p̄ter hanc, de qua iam dictum est, latētis intrinsecus my-
sterij gloriam, quā iuxta P̄salmistam: Cœli enaraturī erant, ita vt non essent loquelz,
neq; sermones, quoz non audirētur voces eoz, quoz sonus in omnē terram, & verba in
fines orbis terrarū exitura erant, dicēdo: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanq;
sponsus procedēs de thalamo suo: Exultauit vt gygas ad currendam viam, p̄ter hanc
(inquam) interiorem gloriam, in sup̄ficie quoq; vtilitatis habet plurimū, qd p̄sentes
quoq; ædificare, & à sua poterat nimium carnali æmulatione compescere. Siquidem
nemo illoz erat, qui execrandum esse nesciret adulterium, vbi paranympus, sponsum se
esse mēturus, credit sibi sponsæ audeat commaculare thalamū. Verbi gratia: Pater Abra-
ham seruum suum fidelē esse arbitratus, p̄ deum cœli adiuratum dirigit, vt vxorē accipi-
at filio suo Isaac, dans illi quæ secum portet de omnibus bonis suis. Ille Rebeccam ad pu-
teum inuētā allocutus, & aquas hauriētē contēplatus, quia speciosa erat, primo armil-
las tradēs, & in aures appendēs auribus, animo illius iam bene p̄parato, tandē à parētī
bus illius obtinet, vt fidei suæ credita, dño suo Isaac transmittat. Nunquid iste cum seruus
sit Isaac, si ipsum Isaac se esse mētatur, puellæ pulchritudine delectatus, & dño suo p̄rri-
piat eius amplexus, impunitus dimittetur? Nemo vtiq; illoz erat, qui nesciret execrandū
hoc esse facinus, cuius ob magnitudinē seruilibus p̄cenz modis merito puniret. At nunc
qa seruilē cōditionē fidelitatis honore supgressurus ē, idcirco magnus in domo nuptiarū
sponsū dñi sui paranympus stans, & audiēs eum, & gaudio gaudēs propter vocē eius
gratulantis sup industria vel sedulitate sua, qd condignam sibi puellā adduxerit. Plane
huic

Psal. 18
Cur Iohan-
nes non ap-
te dixit les-
sum esse de-
um & ho-
minem
P̄sponso.

Matth. 10
Prudens re-
sponso Ioha-
nannis
Matth. 3

Psal. 18

Exemplum
de seruo Ab-
brahe, que-
rentē spon-
sam filio
Isaac.
Gene. 24

huic simile Iohannes illud asserit, qd venit ipse in aqua baptizans, parare dño plebē perfe-
tam. Cum em̄ dixisset, qui habet sponsam, sponsus est: amicus autē sponsi, qd stat & audit
eum, gaudio gaudet propter vocē eius, conclusit sic. Hoc ergo gaudium meū impletū est. Quod
gaudium? Hoc videlicet, qd eius qd habet sponsam, & inde sponsus est, amicus sum,
& qd ante illū missus sum, & qd primitiuam discipuloz eius ecclesiam, baptisimi mei aquas
hauriētē allocutus, armillis bonoz opoz: adornauī, & in aures appēdi, dicēdo: Appro-
pinquabit regnū dei, & sic vsq; ad vnigenitū filiū dei patris p̄dixi, dicēdo: Ecce agnus dei
cui mox copulabit, matre sua Sara. i. synagoga, mortua p̄ infidelitate, & implebit faciē
orbis semine. Hoc (inquit) gaudium meū est, & hoc impletū est, ita vt altius quid non am-
Gaudium Iohannis impletum.
hannisis impletum.
Matth. 11
Meū qd p̄ gaudium impletū est in hoc, qd sum sponsi amicus: in hoc, qd sto in triclinio &
audio eum gaudēs propter vocē eius, propter testimonium eius qd & vos audituri estis, quo
me beatificat, dicēs: Inter natos mulierū nō surrexit maior Iohāne Baptista & c. Cū
ergo hæc diceret Iohannes eis, qd se supradicta quæstione pulsauerant, & de illo existima-
ri volebant ip̄o authore supra id, qd ex ip̄o audiebant & videbant, alij quidē nimis fauen-
tes, alij vero malitiose testimonium, qd dño phibuerat, imitatione vocis eius infirmare,
vel annullare molitēs: cum idcirco illis s̄titudinē de sponso & amico obijceret, nonne se
metip̄os resp̄hēdere discipuli eius, qd magistro nimium fauebant: nonne intra semetip̄os
erubescere ludai poterant, qui testimonij eius de Chro, qd imminuere tētauerant, eō-
tra potius augeri videbant? Proinde verus ac dignus sponsi paranympus, integer ami-
cus, dignē in æterno cœli triclinio stat coram illo, & audit vocē eius, & gaudio gaudet, qd
ab illo nō auferet. Digne p̄ omnia hic omnibus paranympis in exemplum proponi-
tur. i. omnibus qui sponsæ Chri, videlicet sanctæ ecclesiæ curam atq; regimē sortiunt, vt
nequaquam adulterinis illam oculis contēplētur, & vero sponso eius copulam furentur.
Nam qd diu catholicam illi fidē p̄dicant, sponsi amici, sponsi vicarij, viri quoq; vocant, &
sunt, quia Chrus in eis loquit, & ip̄ius semē est verbum fidei, qd per illos suscipit. Vbi autē
quippiam eoz, quæ à fide Chri aliena sunt, auribus eoz inferre moliant, adulteri sunt,
quia non Christus in eis loquit, & velut alieno corpore sponsa commaculat, cum talibus
erorū magistris se summitti patit. Quam eius voluntariam passionē Paulus de p̄ci-
pui sponsi huius amicis vnus, magno clamore redarguēs: Nunquid (ait) Paulus pro vo-
bis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Dicebant enim illi dissensiones habē-
tes inter se: Ego quidē sum Pauli, ego autē Apollo, ego vero Cœphas. Et hoc modo non
quidē Paulus aut Cœphas siue Apollo adulterabant sponsam Chri, erant em̄ fideles eius
ministri, sed prout in adulteriū eius animæ conabant amicos sponsi sui ad adulterandum
prouocare. Vez quacūq; ex parte siue eius, quæ sponsa dicit, siue eoz qd amici dicunt
adulteriū proueniat fomes, testimonium hoc vez est, & dissolui non p̄t. Qui habet spon-
sam sponsus est. i. solus ille, qui cum deus esset, humanam sibi naturā vnire dignatus est,
solus ex omnibus ille, & non alius sanctæ ecclesiæ sponsus est, & quicūq; alius se ingerit
adulter eē p̄t, sp̄s eē non p̄t. Huic at (quæ sp̄s huius oēs imitant amici) vero amico sa-
tis est, qa magnū est, qa plenū gaudium affert, qd dignus habitus est, stare & audire eū & esse
consciūs eoz, quæ cum sponsa gerunt secretorū cœlestium. Quid ergo superest? quid de
reliquo faciēdum est? Ait: Illud oportet crescere, me autē minui. Hactenus (inquit) quō Iohāne
solo vocis testimonio clamauerim, qd ille maior me sit, & qd prior me fuerit, deinde rebus
euidētibus oportet certum fieri, qd non ego Christus, sed ante Christum missus sum, qd
ille non vt ego homo tantum, sed & deus. Hoc enim mihi minui, & illi crescere est, nō qd
mihī collata mensura decreseat, vel eius immensitas augetur, sed qd in notitiā vobis ve-
niat longe inæqualis vtriusq; quantitas. Aliās autē & vere scdm naturam hois, quia pau-
lo minor est ab angelis, crescere habet, primo signis & prodigijs, deinde ordine mortis,
resurrectionis, & ascensionis, & sic accipere nomē, qd est super omne nomē, vt in nomine
Iesu omne genu flectat, cœlestiū, terrestriū, & infernoz, & in oēs gētes p̄cniā p̄dice-
tur, & remissio peccatorū. Sic omnino fieri oportet, sic expedit, sic necessarium est huma-
no generi, vt adoretur sedens ad dexteram maiestatis in excelsis. Interim me oportet mi-
nui, nec quis confidat in me puro homine, & ponat carnē brachium suum, quod mox fie-
ri videbitis, qd traditus & decollatus, ad inferos descēdam, nihil dignum agens hoc nomi-
ne Chri, qd vos mihi importune imponitis. Quibus pactis tunc demū non solum vobis,
sed & toti mundo decantabit comparatio mei, quem Christū esse putastis, & eius qd vere
Christus est, contra quē vestris quæstionibus depugnastis, tunc istud sciet & dicet, quan-
tum illo, quē filium Ioseph dicitis, minor ego sim quē Zacharias genuit, qd vos dissimila-
tes pro eo, qd ex deserto incognitus, & iam dudum obliuioni traditus adueni, Chrm me
esse arbitramini, qd de quibsdā secretis & inuisibilibus locis aduenierim. Nec dubita discre-
tione

Gaudium Iohannis impletum.

Lucæ. 10
Paranympus
phi sunt ca-
tholici do-
ctores ad-
ulteri hæc
retici

1. Cor. 1

Vnus enim
sp̄s sp̄sus

Quō Iohāne
nes minus
tur, & cres-
cit Iesus.

Psal. 8
Phil. 2
Lucæ. 14

Hiere. 17

Lucæ. 4
Matth. 13
Lucæ. 1

In oibus le-
sus maior
Iohanne
Pfal. 12

March. 14
Marc. 6

Qui desur-
sum venit,
sup oēs est

Purus ho-
mo de ter-
ra est, & ter-
renus,
1. Co. 15

Ibidē.

Philip. 2
Alicer Chri-
stus q̄ pro-
phete vidit
1. Reg. 9

† p̄scium

tionē mea paruitas ab eius magnitudine distinguet. Quē em̄ homo corruptibilis, mutus & loqui nō valens, de carne sua genuit, procul dubio minor dicet, vt ē, eo quē deus incorruptibilis & inuisibilis, eloquēs & oia dicendo faciens de corde suo erexit. Hęc & cetera vbi palam omni mundo cceperint prædicari, sonantibus cœlis, & gloriam enarrantibus huius filij dei, tūc indubitanter apparebit, q̄ monte quouis cœlū altius sit, q̄ dies nō cte sub lustri pulchrior sit, q̄ sol lucifero splēdidior sit. ¶ Hoc eius cremētum, ipsa quoq; natiuitatis ac passionis eius tēpora, modus quoq; & locus passiois eiusdē pulchre significat. Non em̄ natus est, vel patit, quibus tēporibus dies minuunt, non vt ego Herodes, aut Pilati in fausto natalicio, sed in paschali patitur plenilunio, non ad saltationem vnus puellæ, sed ad clamorā petitionē totius synagoga, non in abscondito tenebroso carceris, sed sub dio, palam omni cœlo, teste omni mūdo, extra portam ciuitatis, nō decollatus, & capite imminutus, sed patulo ligno exaltatus, & extensus, figura crucis sese orbē quadrū dum ad se trahere protestat. ¶ Qui desursum sup oēs est. ¶ Audiant & hoc, & cetera quæ sequunt, audiant Iudæi, & confusione operiant heretici, contra quos maxime hoc euangelium (vt sæpe dictū est) conscribit, qui Ch̄m ex Maria sumpsisse initium, diabolico cōmentati sunt spiritu: Qui desursum venit (inquit) super omnes est. Dixerat q̄ oporteret illum crescere, rationē subiungit, probans q̄ merito crescat, q̄ merito mundus oīs de illo puellæ, sed ad clamorā petitionē totius synagoga, non in abscondito tenebroso carceris, sed sub dio, palam omni cœlo, teste omni mūdo, extra portam ciuitatis, nō decollatus, & capite imminutus, sed patulo ligno exaltatus, & extensus, figura crucis sese orbē quadrū dum ad se trahere protestat. ¶ Qui desursum venit (ait) propter hoc ipsum, qd̄ desursum venit, q̄ non ex traduce in vtero matris factus ē, nec de nihilo, & nō aliūde q̄ de carne virginis prodijt, sed in principio erat verbū & apud deū erat, & deus propter hoc digne sup omnes est, maior oibus est, excellentior omnibus est, non loco, sed dignitate, nondum corpore, sed honore; nondum carnis impassibilitate, sed gr̄a & veritatis plenitudine. Oēs em̄ de deorsum sunt, & ppter hoc ipm̄ q̄ de deorsum sunt, & de deorsum venerunt, de terreno patre, q̄ de terra sumptus est, cuius materia vel initium terra est, & cum gr̄a creatoris cœlum fieri posset, terra factus est, quam serpens comederet, propter hoc iure infra illum oēs sunt, & ille sup omnes est. Vnde & subdit: ¶ Qui est de terra, de terra est, & de terra loquit. ¶ Quid est em̄ esse de terra, nisi existendi initium habuisse de terra, nihil amplius esse quā q̄ sumptū de terrena humani ḡnis massa. ¶ Qui ergo est de terra (inquit) id est, cuius esse cœpit ex terra, de terra ē, id est, terrenus est, quē admodū & antecessor eius, de quo Apostolus: Primus (inquit) homo de terra terrenus, Terrenus omnino est oīs, q̄ terrenū fundamētum. i. terrenū habet initium, ac proinde de terra loquit. i. terrena sapit, terrenis sensibus inuoluit. ¶ Quid ergo fieri oportet, quomodo illi subuenit? Ait: ¶ Qui de cœlo venit super omnes est, & quod vidit & audiuit hoc testat: ¶ Qui de cœlo venit, & ideo cœlestis est, vt ait idem qui supra Apostolus: Secundus homo de cœlo cœlestis, vnde & sup oēs est, vt prædictum est, iste quod vidit & audiuit, hoc testat, videlicet vt de plenitudine eius nos oēs accipiamus, & aliqd̄ de cœlo loqui sciamus, q̄ non nisi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tēdat. i. ad quid dixerit, super omnes est, vel quō aut super quos omnes est. Ait em̄: ¶ Quod vidit & audiuit, hoc testat, videlicet super eos oēs est, qui futuz esse testati sunt regnū dei, qui aperiendū esse hoibus testati sunt introitū regnū dei. Hoc autē propheta & reges ante testati sunt, hoc patriarchæ & iusti expectantes & prænoscens, à longe salutauerunt, & de illo posteris cohæredibus suis prælocuti sunt. Sed nunquid regnū illud viderūt, nunqd̄ regni illius voces audierunt, & inde huc veniētes, sed dētibus in tenebris captiuis, q̄ vincti erāt, visa & audita liberi annuntiauerūt. Nunqd̄ de cœlo venerūt, & nō potius in ista captiuitate, q̄ antea oīno nō erant, nati sunt, & toti de terra exorti sunt? Ergo sup oēs regni dei testes, hic testis idoneus est, q̄ videlicet erat iam anteq̄ huc veniret, & de regno dei de regno suo, hoc in n̄m exiliū venit. Et cū eēt rex illi regni dei ppter nos, vt illud nobis testaret & aperiret, in forma serui nasci voluit. Vnde verissime nūc dictū est, & qd̄ vidit & vidētes dicti sunt. Sed longe aliud est visiones regni dei figuratiuas & ænigmaticas ocula in spiratiōe videre, aliud ipm̄ regnum vidisse, & inde huc veniēdo, nobis q̄ nunq̄ ibi fuimus, testari vel annuntiare. Ad qd̄ aut dicit hoc discipulis suis, siue Iudæis, cū qbus quæstio facta est de purificatiōe? Ad qd̄ (illis dicētibz: Rabbi, ecce hic baptizat, & oēs veniunt ad eū) hoc dixit, nisi vt discipuli sui pro se æmulari desinerēt, vt Iudæi cōtra veritatē illi insidias machinari desisterēt, & potius ad illū Baptistā verū submissio capite oēs veniēt. Quod q̄a facere frigidū præ inuidia detrectabant, protinus dolendo subiūgit: Et testimonium eius nemo accepit. O cōsiliū malignantiū, synagoga perditā, cœtus sceleratus. Ecce qualē legatum, q̄ legitimū testem, q̄ fidele testimonium non acceperunt. Indignitas rei t̄ præciuit cor Iohānis alte terigit, acerbitas sacrilegij mentē tanti dñi consciām percussit, ita vt dolens exclamaret. ¶ Et testimonium eius nemo accepit. Vere em̄ testimonium eius

eius nemo accepit, videlicet q̄ diu inter hoies ambulauit, q̄ diu p̄sentia corporali stans in concione hominū perhibuit veritati, siue in synagogis Iudæoz, siue in p̄torio Pilati. Clamat hoc iniuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus est velut falsus testis. ¶ Sed dicit aliquis: Nemo nō accepit eius testimonium, nā aliqui acceperūt, aliqui in eū crediderūt. Acquiescimus, nō negamus, aliqui vtrūq; crediderūt, quantūuis incerti & infirmi, dum illum esse filium dei cōfessi sunt, testimonium eius acceperūt, verū tamen in illo articulo vel hora necessaria testificationis, quāti contestari aut subscribere ausi sunt. Nōne oēs relicto eo fugierūt? Nōne p̄cusso pastore oues dispersæ sunt, & solū illum reliquerūt? Igit̄ q̄ diu hic dñs in forma serui testimonia regni dei declamauit, quis nō solū dictis secundū scripturas, sed etiā mirabilibus factis eadem testimonia confirmauit, testimonium eius nemo accepit. Aut vbi reiectus à cōcilio malignantiū cōtemptus à iudicibus iniquis, & punitus vt falsus testis, resurrexit à mortuis, & ascendens in cœlum, deo patri suo qui illū miserat, ea quæ p̄pessus est retulit, statim adiutor testimonij eius, & defensor idoneus spūs sanctus aduenit, & exinde testimonium eius nemo nō accepit. Tūc cōprobat & agnitus est verus fuisse testis, tūc & exinde creditus est verus esse rex, imo deus verax & vera detulisse iura regni dei. Vnde & subditur: ¶ Qui autē accepit eius testimonium signauit, q̄a deus verax est. ¶ Quis em̄ est ille beatus, q̄ accepit eius testimonium nisi ille filius salutis oīs populus Christianus, sancto spū insignitus p̄ ministrorū manus, q̄bus dictū est: Accipietis virtutē supueniētis spūs sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalē, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimū terræ. Nā quicūq; illos audiuit, testimonium eius superueniēte spū sancto in seipis habētes, & testificādo p̄dicātes, Verbi gratia, cū dicunt: Verbū caro factū est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriā eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. ¶ Hęc nimis & cetera huiusmodi p̄dicantes, quicūq; audiuit & baptizatus est in nomine patris & filij & spūs sancti, ille testimonium eius accepit, & de illo qui eum nō negaret, se esse regē regni dei, regē verū & filium dei cū interrogatus se eē nō negaret ante faciem Pilati, negatus est & punitus vt falsus testis, de illo vtrūq; protestatur, quia deus verax est, q̄a vnus & verus cū patre & sancto spū deus est. Hoc protestat, hoc in corde suo signauit, hoc in fronte sua cū signo crucis depinxit, corde credēs ad iustitiā ore cōfessus ad salutē. Inspiciens Iudæus vel hereticus (qualis fuit Cherinthus) hęc veritatem soluerē nititur, dicēs in corde suo: nō est deus. Sed acceptor testimonij signauit, id est, digna memoria notauit verba testimonij eius, qbus cōst̄ ant̄ deus verax eē defenditur. Sic enim in Euangelio suo loquitur, quomodo deus. Vnde & protinus subditur. ¶ Qui est ex deo, verba dei loquitur. ¶ Quid em̄ est verba dei loqui, nisi sic loqui, quomodo licet soli deo loqui? Pene huic simile est in Actibus Apostolorū de Herode, cū digna reprehensione legitur: Cūq; sedisset (inquit) indutus veste regali, populus acclamabat, dei voces & nō hominis, id est, voces, quibus iuste & licito acclamādum est soli deo, & non homini. Verbi gratia: rex in æternum viuēs, semp̄ potēs, om̄ipotēs, immortalis rex, & deus noster, & similia. Sed illū p̄cussit angel⁹ dñi, eo q̄ acquieuisset immoderato fauori populi, & nō dedisset honorem deo, hic aut cum loqueret verba dei, cum emitteret voces dei. Exēpli causa: Anteq̄ Abraham fieret ego sum, & ego & pater vnū sumus, & ego principium qui & loquor vobis, cū iste hęc, & his similia dei, & non hominis voces emitteret, virtutū gloria comitabat, cōprobans q̄a ipse deus verax eēt, nō vt p̄dictus Herodes, q̄ cū dei voces sibi acclamatas admisset, p̄cussusq; & putrescēs cōsumeretur vermibus, ait cū gemitu: Ecce deus vester, scilicet falsus, id est, homo nō deus. Ait ergo: ¶ Quem em̄ misit deus, verba dei loquitur. ¶ Ac si diceret: qui nō communi more naturæ in matris vtero ex traduce transfusus est, sed à deo in hūc mūdum venit, missus est, qui non, vt ego vel propheta oēs, ad hoc natus est vt mitteret, sed ad hoc missus est vt nasceretur, hic verba dei loquit, id est, sic loquitur quomodo deus, & acceptor testimonij eius ex verbis ipsius corde credulo cōcipit, q̄a deus verax est, qd̄ ex operibus verba cōsequentibus agnoscere promptum est, & eadē verba diuinitatis eius in sacco cordis vel memoria signat, vt quotiēs superbus Goliath, id est (Cherinthus vel Arrius, siue alius qs̄ hereticus) blasphematur hunc deū Israel, parata proferat verba hęc, tanq̄ de petra David, lapides limpidissimos & blasphemā sup̄bia frontem pcutiat, contestās, q̄a dei filius deus verax est. Nō em̄ hic homo gregarius aut plebeius est, nō communi mētura filiorū Adam, aut iustorū hominū diuina gratia circūscriptus est. Hoc est qd̄ sequit: ¶ Nō em̄ ad mēsuram dat deus spiritū. ¶ Vere nō ad mēsuram, q̄a totus, sicut p̄ integrā columbæ speciem mihi demonstratum est, totus plane spūs sanctus cum omnibus donis suis super eum requiescit, quomodo columba super caput eius, ostēdit se mihi cū omnibus membris suis. Non ita cuiq; in cunctis millibus, ex qbus hic vnus electus est, spūs sanctus datus est. ¶ Nos omnes dānati capitis hoies sola dei clemētia perditioni & morti superstitēs, miseri & egentēs, nati infelicitē,

Math. 26
Zach. 13

Acto. 1.

Iohan. 1.
Quis testis
monij ei⁹
accepit.

Roma. 10

Pfal. 13.
Quid est
verba dei
loqui.

Iohan. 2
Iohan. 10

1. Reg. 17

Iohan. 1.

Cant. 9

G & à su-

& à superno patre extorres, q̄ rodebamus in solitudine squalentes calamitate & miseria, & esse sub sentibus delicias putabamus, nos olim canes muti, & prae inā dia latrare nō va-
 lentes, pro magno habemus & nobiscū bene agit, q̄ deus patrū nostrorū deus appellari dignatus est, nos ipsos cum canibus gregis sui posuit, & refecti de reliquijs eius, aperire os & latrare valeamus, Cuiq̄ nostrum macrae scientiōe, tanq̄ panis filiginei semuncia proicit, vel prophetice gratia quadra diuiditur, & sua singuli mēsurā cōtēti, bene nobiscū actū eē fatētes, foris excubamus. ¶ Hic autē homo nobilis, feliciter natus, & anteq̄ in hac forma nāsceret, cōloz dñs, & sanctoz angeloz imperator designatus, nulla mēsurā circū scribitur, neq̄ diuisiūm aliqd̄ indicat munusculum sancti spūs. Sed q̄ d̄: Breui sentētiola grandē vobis differentiā eius exprimā. L Pater diligit filiū, & omnia dedit in manu eius. J Quis nostrum habuit aures audiendi, & audire meruit hoc qd̄ iste magnus p̄co dixit stans à longe, & stans humiliter cedēs maiori, scilicet filio dei in contractione cordis sui? Quid em̄ iste dixit cōtemplator viscerū dei patris? Quid dixit, qd̄ corde reuerentissimo & ore religiosissimo profudit? Pater inquit diligit filiū, ¶ Pater iuste, mixe ne aut iniustum est, q̄ tu filium diligit? q̄ tu filium tuum dignū honore ducis? Si vere utiq̄ iustitiam loquimur, recta iudicemus nos filij hominū, quoz nemo vnq̄ carnē suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam. Si em̄ carnē suam quisq̄ diligit, & legitimum pater filium suam carnē suā progenitū eodē quo seipsum honore dignū ducit, & hoc nemo reprehēdit, quāto rectius suā deus pater in filio suo subitātam diligit, & illū cōsubstantialem sibi eodem quo seipsum honore dignum ducit? Quid em̄, si corruptibile nostrę mortalitatis pellem de sinu patris exiens induit? Num ideo minus honorabilis est & ipsi patri, qui ad hoc illum misit, minus debuit esse amabilis? Nonne potius ipsum hominē, quem suo iussu induit, ad dextrā suā cōsēssum subleuare debuit? ¶ Ait ergo: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Filium (inqt) qualis nunc est, scilicet seruili formā indutum, cum ipsa serui formā sic diligit, vt omnia dederit in manus eius, nec vnq̄ iudicaturus sit quenq̄, sed iudicium omne agere velit per illā serui formā, quam filius suus iussu suo induit. Hoc ipsum & Daniel propheta longe ante protestat: Aspiciebam (inqt) in visu noctis, & ecce in nubibus celi filius hominis venit, & vsq̄ ad antiquum dicit puenit, & in conspectu eius obrulerunt eū, & datū est ei regnū & honor, & oīs populus, tribus, & linguā seruient ei. Quid igit̄ amulamini & dicitis: Ecce hic baptizat, & oēs veniunt ad eum? Omnes oēs, & ipsi & ipsi q̄q̄ qui ad eū venire nolūt, in manu eius dati sunt. Cum exaltatus fuerit à terra oīa trahet ad seipsum. Oēs iudicio suo faciet assitēre, ones qdem ad dexteram, hōdos autem ad sinistrā, & hos q̄ intus, & illos q̄ foris sunt iudicabit: tantū regnū, tantū honorem suum, tantā potestātē, & eternā potestātē pater dedit illi. ¶ Nō em̄ ad mensurā pater diligit filium. Si nouimus quid sit dilectio patris, liquet profecto, q̄a totum cor patris plenum est dilectiōe filij, nec superesse potuit angulus aliquis in sinu pectoris immēsi, & in circūscripti, vbi à filio secluderet quippiā magnū vel exiguum de vniuerso thesauro patris. Quid em̄ est dilectio, qua pater filiū, vel filius patrē diligit, nisi spūs sanctus patri & filio cōsubstantialis? Hoc autē supra dictū est, q̄a nō ad mēsuram dat deus spm̄. Ergo non ad mensurā, sed toto corde, tota virtute, tota dilectione, toto spū scio diligit pater filium. Quid igit̄ retineret, vel vbi reponderet qd̄ nō daret in manu eius? Si parētes thesaurizēt filijs carnalibus, quāto magis talis parens tali filio thesaurizasse credēdus est cōlū & terram, & quicqd̄ in eis cōtinetur. ¶ Quāti vero, vel quales coram illo sunt isti thesauri? sic sunt quasi stilla situlae, quasi puluis exiguus. Angusti atq̄ inopes mortalium animi adeo magna hęc estimāt vt dicāt: Vbi erat, & quomodo se habebat anteq̄ ista faceret deus? In qua solitudine taciturnus absq̄ vllis diuitijs, & sine cunctis officialibus morabatur? Hęc ideo cogitamus, q̄a diuitiā eius solā fecem, id est, creaturā, ab illo in tēpore & loco conditā, solā prae inopia sensus intuemur. At illi nō magis p̄ creaturā multitudinē honoris vel diuitiāz cumulus accreuit, nec magis p̄ angelicā vel humanā creaturā diminutus est ruinā, q̄ si vna stilla plenā excidat situlae. Anteq̄ ista faceret, magnus erat dñs noster, & magna virtus eius, & sapiētia eius nō erat numerus. ¶ Quid ergo (inquis) tantopere à p̄cone suo magnificatur filius, q̄ omnia dedit pater in manu eius? Quid ipse filius quodā loco exultās? Omnia inqt̄ mihi tradita sunt à patre meo? Quāta est hic materia exultatiōis & gloriāz, q̄ sibi dant gētes in hēreditatē ab eo, corā q̄ sunt oēs sicut stilla situlae? Sed vere digna ē exultatio vel magnificētia, q̄a non gloriat avaritia, sed exultat beneuolētia, q̄a nō ipsi regnū, sed ipse regno proficit: nō ipse nō seruitio sublimat, sed nostra seruitus p̄ eius dominū liberat, ipse dū in nobis regnū accipit, inclināctos dum illi subijcitur, colla nostri vincula soluimus. Igitur quod ait Iohannes: Pater diligit filium, & oīa dedit in manu eius, id est, ac si dixisset: Nos oēs natura filij irā suim⁹, hic autē vnice dilectiōis est filius, & deus pater oīm nrm salutē per manū eius operat. Vnde & subditur. L Qui

Match. 17

Chr̄s felis citer natus

Pater diligit filiū, & quidem iustissime, Psal. 77, Ephe. 1.

Et oīa dedit in manu eius.

Danic. 7.

Infinita patris erga filium dilectio.

¶ Iuxta

Oēs creaturæ ad deū sicut gutta situlae.

Psal. 146

Match. 11

¶ Qui credit in filiū dei, habet vitā eternā, qui autē incredulus est filio, nō videbit vitā, sed ira dei manet super eum. J Ite igitur oēs Aegyptij, ite oēs ad Ioseph, & dicite illi: Salus nostra in manu tua est. Hęc em̄ dicit voce p̄conia saluatoris mundi. Hęc dicit filij p̄cursor accrescentis, q̄ regium currum eius cū voce p̄conia p̄currat. Qui credit in filiū dei, habet vitā eternā: qui autē incredulus est filio, non videbit vitā, sed ira dei manet super eū. ¶ Quid est hoc? Omnes homines in Adam peccauerunt, & eiecti de paradiso dei ad tenebras deuoluti sunt, & Aegyptij, id est, tenebrofi facti, ecce fame pereūt, ecce vitā eternā panē non inuenerūt. Sed iam nūc iste dominat in tota terra Aegypti, & q̄ crediderit in illum, ipse cibabitur pane vitæ & intellectus, & potabit aqua sapiētia salutaris. Illi aperientur horrea paradisi, quæ clausa erant guloso homini propter morsum ligni vetiti, & de ligno vitæ comedens vitā eternā habebit. Qui ad illū non ierit, qui in illum nō crediderit, nō videbit vitā, sed ira dei manet super eum. Ita p̄sinitū est in triclino trinitatis, vbi filius iste natus p̄ceptū obediētē accepit, vt fieret saluator mūdi. Omnis terra nostra stercitate percussa est, cuncta humani generis massa spinarū & tribuloz maledictione damnata est. Quid ergo comedemus nos omnes infelices Aegyptij? Quisquis nostrum, quisquis omnium filiorum Adam, non crediderit in hunc filium dei, nō confessus fuerit eum saluatorem mundi, iuxta edictum magni patris, magni regis dei, qui illum in currum suum ascēdere fecit, nō videbit vitā, sed ira dei manet super eum. Quæ ira dei? Illa vtiq̄, quæ sup̄ p̄uaricatorē patrē eius descēdit. Nō em̄ ait, ira dei descēdit sup̄ eū, sed ait, ira dei manet sup̄ eum. Olīm nāq̄ super oēs hære ditario iure descendit, & nō est aliud nomē sub cœlo datum hominibus, per qd̄ possit amoueri, nisi iste solus & vnicus filius dei. Qui ergo incredulus est huic, manet sup̄ illū ira dei, quia, vt dictū est, nō nisi per istum potest amoueri. ¶ Hęc plane salutis aur vitæ conditio recēs nō est: nā & Abraham pater noster secūdum fidem, eodē pacto iustificatus est. Nisi em̄ in promissione seminis sui, qd̄ est Chr̄s, credidisset, quod in illo benedicerent oēs gentes, nec iustus nec amicus dei appellatus fuisset, ac proinde saluus omnino nō esset. Similiter & posteri eius eadem futuri fide seminis, & eiusdē fidei signo, qd̄ erat circūcisio, de quo alias iam dictū est, salui facti sunt. Quid em̄ si plurimi signū circūcisionis habētēs causam eiusdē circūcisionis nescierunt? Nōne & nūc post obolitam circūcisionem, ex nobis, q̄ cruce Christi signamur, aliqui p̄ter solum Christi nomē sacramētoz omnium ignari sunt, aliqui & ipsam Christi filij dei nomē p̄ gratis infantia inuocare nesciunt, tam en, quia sup̄ eos inuocatum nomē eius in illa etate moriētēs salui sunt? Longe em̄ aliud est, doctū non esse, atq̄ incredulum esse. Igitur vniuersaliter sentiamus dictū, id est, de vniuersitate hominū, antiquorum pariter & nouoz quicunq̄ incredulus est filio, non videbit vitā, sed ira dei manet super eum. ¶ Hęc tenus arserit & luxerit lucerna hęc, viarum domini p̄ paratrix, nunc extinguenda est homicidā & adulteri Herodis sacrilegiū, deo permittente, q̄a videlicet lux eius p̄senti tēpore oportuna nō est. Expedi em̄, vt antequam Chr̄s eiusmodi luce vbiq̄ publicetur, oculi Iudæoz obscurent, & in tenebris insana mēte discurrentes offendāt ad istum lapidem offensionis ad petrā scandali, vt cōquassent & cōtrahant. Igitur & venerabilis & sponsi amicus secedat iam probatus & emeritus, vt hoc tēpore spūs noster, deus noster, deus sit absconditus, & de illo tam sublimia nemo loquat. ¶ Nec doleat, quod quasi indignus amouetur à soluēda corrigia calceamētoz eius, id est, quod nō pertingat ad opportunū tēpore p̄dicandæ incarnationis eius. Nā & illi qui calceamēta eius in Idumæā extenderunt, id est, q̄ fidē incarnationis eius gentibus p̄dicauerunt, nati erāt mulierē. Dixit autē vniuersali enunciatione ipse sponsus, cuius calceamenta portare desiderabat, q̄a inter natos mulierē non surrexit maior Iohāne Baptista. Nō ergo doleat, q̄ velut indignus repullus sit nam vbiq̄ calceamēta ista deportata fuerint, sanguis quoq̄ eius de carcere & cōiuiio Herodis clamabit, & fidē Christi, atq̄ testimonia castitatis magna voce p̄dicabit. Sequitur: L Vt ergo cognouit Iesus, q̄a audierūt pharisæi, q̄a Iesus cōplures discipulos facit & baptizat q̄ Iohānes, quanq̄ Iesus nō baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæā & abiit iterum in Galilæam. J Facit prior ipse Iesus quod docturus est humilitatis magister, & venerando p̄monstrat exēplo hoc ipsum quod p̄ habitaculū gratia suæ Paulū dicturus nobis est, vt simus honore inuicē p̄uenientes. Nā q̄ diu lucerna hęc de qua p̄ dictū est, lucerna clarissima Iohānes ardere & lucere potuit, vt passi sunt filij tenebrarū, vt staret lucens sup̄ candelabrū suum, tanto illū honore dignū duxit hic dñs omnium, vt sicut ille non seipsum commēdabat p̄dicatione sua, sed Christū, sic ecōtra Christus Iesus, illo superstite, nusq̄ poneret in cōspectu populi magisterij sui cathedrā per publicæ p̄dicationis officium. Quod si facere voluisset, magna vtiq̄ claritate sua famā illius citius obscurasset, sicut sole meridiano luceræ fulgor exiguus operiri solet. Hoc oīno deuitans exēploz bonoz prouisor, nec hoc

Gene. 47

Nemo saluatur, nisi in fide filij dei.

Eccl. 10

Ira dei manet sup̄ eū

Acto. 4

Roma. 9 Galat. 3 Gene. 22, Roma. 4 Gene. 17

Match. 14

Psal. 6, Roma. 9 1. Petr. 2

Match. 3 Psal. 79

Match. 11

CAP. III.

Roma. 12

Iohan. 8

Marc. 1
Luc. 24

Luc. 7
Sap. 2

Iohan. 7

Luc. 4
Iohan. 12

Iohan. 3
Ezech. 47
Iohan. 2

Samaritanis
Iudæis
vitabatur
propter du-
as causas.
3. Reg. 12

4. Reg. 17

Iohan. 2

Math. 16

saltem passus est, ut propter id, quod sui discipuli baptizabant, quaestiones aufererent, quod iam, ut supra dictum est, fieri ceperat, sed loco & tempore cedere dignatus est, ut debito cum honore Baptista suus, ad consummationem cursus sui perueniret. Hoc est quod Euangelista nunc refert. Ut ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & baptizat, quam Iohannes, quando Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Qui omnia nouit antequam fiant, tunc primum istud cognouisse dicit, quando quaestio, quae praedicta est, ex discipulis Iohannis cum Iudæis facta est. Et recte tunc cognouisse dicit, quando iam alius cognoscere palam fieri debebat, quod falsis inuidorum laudibus non delectaretur, videlicet eadem iudicij sui maturitate, quae demonum testimonia clamantium, si imus quae sanctus dei es, quae filius dei tuus es, audire dedignabatur. Hoc enim quod Iesus baptizaret, & plures quam Iohannes discipulos faceret, audierunt pharisæi non habentes aures audiendi, sed omnino surdi ad audiendum uerbum dei, & caeci ad uidentem rectitudinem consilij diuini. Ipsi namque, ut superius dictum est, spreuerunt consilium dei, non baptizati baptismate Iohannis. Excepit illos malitia iniquitatis, & nescierunt sacramenta dei. Hoc isti tales audierunt, quod Iesus baptizaret, malitiosa utique inuidia, quod discipuli baptizabant in magistrum referentes. Non enim Iesus baptizabat, sed discipuli eius. Quod baptizabat discipuli eius, hoc satis erat occasione detrahendi contra magistrum, ut sperere festinatis. Dicebant ergo: Ecce duo baptismas habemus. Nunquid uterque Christus est? Credibilis est, quia neuter. Quid ergo est, nisi erraticus fauor indocti populi, qui prius Iohannem Christum esse nobis susurravit, nescientibus & nunc eundem faciati curiositate fastiditis, istum nouum cōsecratur eadem temeritate uel incertitudine iudicij? Videte nunc quae contentiose agant ista duo uiri, ut contra se inuicem nomina sua magnificet in populis. Uter illorum pertinacius apud turbam istam maledictam, quae non nouit legem, nomē Christi obtinebit? Ut cognouit Iesus, inquit Euangelista, quia hoc, quod supra dictum est, audierunt pharisæi, reliquit Iudæam & abiit iterum in Galilæam, non quod timens illos, malitiam, sed suo secundum hominem priori cadens, & tempus suum, quod illo adhuc praedicante nondum aduenerat, deceter expectans. Iteque, inquit, abiit in Galilæam, signanter addidit iterum, quia uidelicet dudum illuc abierat, postquam baptizatum à Iohanne spiritu expulerat in desertum, tunc scilicet quando inuenit Philippum, & in Chana Galilæae aquas conuertit in uinum, ut intelligas illud eius reditum in Galilæam, à quo caeteri Euangelistae incipiunt, non primum sed alterum esse post eius baptismum. Hunc eius reditum diligenti contempleremur intuitu, quia totus figuratiuus est, & illius aquae riuum, de quo dixerat in Iudæa, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum dei, illius uivae aquae flumē, quae de templo suo egressura erat, ubi Iudaeorum sacrilegio solueret, sicut ibidem tunc dixerat illis, soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, quo perducitur, quo eius aluei deflexurus sit, in his, quae praesens lectio commemorat, dictis & factis suis mystice pingit, ductore & viam eius disponente digito dei. Quod Euangelista sic incipit: L. Oportebat autem eum transire per Samariam. Quam ob causam? Illam utique quae longe inferius post hunc eius transitum in uerbis subiecta est: Ipe enim Iesus testimonium perhibuit, quae propheta in patria sua honorem non habet. Ergo ut uerum comprobaret hoc testimonium suum, id est, non aliam ob causam se apud Iudaeos honorem non habere, nisi quae patria sua, contribules sui Iudaei erant, & praesentem inuidiam notum hominem contenebant, simulque hoc ex opposito, id est, ex eo quod in patria non sua diuinum honorem habiturus erat, aliam conuinceret non subesse causam nisi commune malum superborum inuidiam, oportebat eum transire per Samariam. Hoc oportebat, hoc proposito uel consilio diuinitatis eius congruebat, ut per illos alienigenas iter faceret, & illud quod de nobis quod alieni à deo & hospites testimonio eramus, consilium habebat, praefiguraret. Samaritani namque à Iudæis inter alienigenas reputabatur Samaritanis Iudaei non conturbantur longa retro series, duplex causa dissensionis est: Prima, quae per manum Hieroboam decem tribus à Iudæa & à domo Dauid rescisse fuerat, & relicto templo domini, quod Solomon in Hierosolyma extruxerat, vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, pro deo coluerant, uidelicet in statu regis sui, metuentis, ne si iuxta legem ter in anno Hierosolyma ascenderet, ut in conspectu domini dei sui apparerent, sollicitati à fratribus suis filiis Iudae & Benjamin ab illo recederent. Alia causa erat, quae cum eisdem decem tribus captiuisset Salmanassar & cum reliquiis illarum de diuersis gentibus collectos incolas habitare fecisset, una quae quae gentes fabricata est deum suum, & ita commixta cum gentibus reliquarum, Israel inimicis suis Iudæis maiorē contemptus materiam dederat, ut merito viderentur contempnibiles. Sed hoc erat propositum diuinitatis, ut Iudæis, qui sacrosanctum corpus eius templum soluturi erant, ut supra dictum est, propter perfidiam relinquerent, saltem ad alienigenas transiret. Bene ergo oportebat, relinquere Iudæam transire per Samariam. Factis enim prius loqui volebat, quod postea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe, eutes doctores oēs gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, iam nunc eandem doctrinam

mulieri Samaritanæ à se petendam esse inuuit, sub nomine aquae in uitam aeternam salientis. Praesentis ergo lectionis mysteria, nobis aduenis gentibus desiderabilia super auge & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauē, enucleare conemur, ipso adiuuante cuius intimam sub cortice literae gratiam veneramur. Venit ergo in ciuitatem, quae dicitur Sychar, iuxta praedium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Sychar ipsa est Sychem sed vitiose, ut Sychar legeret error inoleuit, urbs Samaritanorum, quae nunc Neapolis dicitur. Samaria quippe ciuitas regalibus erat, quae nunc Sebaste nuncupatur, sed & omnis regio quae circum ea fuit, à ciuitate quondam nomē accepit. Illic uidelicet in Sychem, dedit Iacob praedium Ioseph filio suo, quae moriens in Aegypto dixit ei: Dabo tibi partem unam extra fratres tuos, quae tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. Dicendo se eam in arcu & gladio possedisse, arcum & gladium iustitiam uocauit, per quam meruit peregrinus & adueniens, interfecto Sychem & Emor propter Dinæ luxu raptum, de periculo liberari. Timuit enim (ut in historia legitur) ne vicina oppida & castella, ob euerfionem foederatae urbis aduersus se cōsurrerent, & dominus non dedit eis ut nocerent illi. Vel certe sic intelligendum: Dabo tibi partem unam, quae emi in fortitudine mea, hoc est in pecunia, quam multo labore & sudore acquisiui. Quod autem ait, extra fratres tuos, ostendit absque sorte dedisse eam tribui Ioseph. Si quidem eodem loco sepultus est Ioseph, & Mausolæus eius ibi hodie cernitur. Iuxta praedium illud uenit dominus Iesus. Erat autem ibi fons Iacob. Fons iste, cum pro raritate fontium uis uis aquae, cuius in illa terra plerisque locis propter cisternas penuria, est: tum pro dignitate uel memoria tanti patriarchae insignis & notus erat, praesertim ubi inflabatur alter aduersus alterum, scilicet Iudaeus aduersus Samaritanum, & Iudaeus de ciuitate Dauid, tempore Solomonis gloriantem, Samaritanus de priorum patriarcharum mansionibus, qui illis in locis habitauerat, sese defendens anhelante solabatur inopia. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat hic super fontem. Hora erat quasi sexta. Hic iam mysteria quae redanda sunt. Nam quomodo hic in fonte subiecto relucet solis imago, sic ista domini Iesu fatigatio uel sessio, fatigationem sessionemque alteram spectat, quae ipse in arcano diuinitatis suae meditabat consilio. Quae ergo fatigationem sui meditabatur? Iudaeis dixerat superius: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Hoc utique futurum erat, & hoc illis facientibus, Iesus ipse ex itinere humanitatis suae, uera passione, ueris doloribus, & uera morte erat fatigatus. Deinde ascenso caelo uenturus erat ad praedium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo, extra fratres suos, id est, relicto Iudaeis uenturus erat ad gentes, quas deus per in hereditatem daret sibi uero Ioseph, cuius typum nomine & actibus gessit filius ille accrescens Ioseph. Ad illam hereditatem suam uenturus erat dei filius, & post acerbam mortis fatigationem, sedendo in magna requie ad dexteram patris sessurus erat, & super huius hereditatis suae puteum, id est, exuperaturus uniuersum humanam cupiditatis uel philosophicæ sapientiae profundum. Nam ubi quod stultum est dei sapientius, esse hominibus comprobauit, & per stultitiam crucis sapientes mundi confudit & subiugauit, hominumque cupiditates timore suo repressit, quod aliud quam super puteum sedit? Bene ergo postquam Iudaeis de templo suo eiecit, dixit: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, relinquens Iudæam, super Samaritanorum sedit puteum. Quia postquam illos de domo & regno dei expulit, qui sceleratissime soluerunt templum corporis sui, & in agone mortis dicentis: Sitio, potum obtulerunt fellis & aceti, relinquens illis desertam domum suam, uenit ut biberet fidem & salutem gentium, & daret illis aquam uivam, quam egredientem de templo corporis sui soluto, Iudaei ad se venire passi non sunt. Cum autem sic sedet Iesus, hora sexta est, quia uidelicet nunc, dum ipse dominus omnium, ad dexteram patris resisdens regnat sexta mundi uoluitur aetas. Sequitur: Venit mulier Samaritana haurire aquam. Hoc profecto sitiens & arida gentilitas faciebat. Currebat certatim ad illam inanem philosophorum huius mundi disciplinam, ut uel secundum Stoicos curiositatem, uel secundum Epicureos, omnem expleret cupiditatem, sperans in illis esse uenam aquae uiuentium, id est, in scholis illorum praedicari ueram & summam beatitudinis uiam. Quid enim Socratis uel Platonis academiam, caeterorumque sectas diuersas philosophorum, nisi puteos uiuentium esse putabat aquarum? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquam, tandem aliquando inuenit dominum sedentem super puteum, quae philosophos suos diu mirata gentilitas, tandem aliquando reluctantem per Apostolos suos audiuit dei sapientiam Christum. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Discipuli autem eius abierunt in ciuitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudaeus cum sis, bibere à me possis, quae sum mulier Samaritana? Non enim contumetur Iudaei Samaritanis. Non mulier Iesum, sed mulierem Iesum prior alloquitur, & dum ab illa bibere possit, non se illam, uel ullum hominem commune, aut immundum estimare proficit, cum utique & ipse causam eandem ignorare non posset, propter quam mulier mirata est, quae & Euangelista subnectens: Non enim inquit contumetur Iudaei Samaritanis. In quo parua quidem dignationis

Plal. 18

Gene. 48

Gene. 34

Mausolæus

Ioseph,

3. Reg. 9

Gene. 35

Iesus fatigatus ex itinere.

Iohan. 2

Sedes super puteum.

1. Cor. 11

Iohan. 19

Horae sextae.

Mulier gentes contumetur tendas significat.

eius scintilla preluet, sed eius indicio gratia eius immensitas, quae postmodum in cunctis gentibus eadem dignatione diffusa est, signata est. Nam quomodo tunc mulierem illam affatu suo praeuenit, quae nullam colloquij vel alicuius communionis copiam habere in omnium gentium contemptoribus Iudaeis, & illam prior obsecrare dignatus est, quae sine eius ope non solum aquam bibere, sed & totum puteum poterat in vinum conuertere: sic omnium gentium merita, misericordia eius praeuenit, quae alienae & immunda reputabatur ab illo peculiari populo dei nimium de suis vel patrum suorum presumente meritis, & obsecrare dignatus est, ut communicaret sibi, maxime dicere Apostolo, quae legatione fungebatur pro illo: Obsecramus pro Christo, reconciliamini deo. Quae reconciliatio, dum ab ecclesia de gentibus vitronea vel gratuita legatione petiuit, profecto ab illo bibere poposcit, quae salutem eius sitis, totis visceribus charitatis illam reuera in magna siti attraxit. Quod audientes, illae scilicet gentes, plus quam ista mulier, admiratione & gaudio repletae sunt: sicut in Actibus apostolorum scriptum est, quae cum legissent apostolorum epistolam, gauisae sunt super consolatione, scilicet, quod saluari possent absque circumcisione ceterisque operibus legis, sola Christi fide. Nec illud vacat a mysterio, quod discipuli eius abierant, de quibus & dicitur: quae abierunt in ciuitatem, ut cibos emerent, & solus saluator cum sola peccatrice & alienigena locutus est. Quando enim gentes primam allocuta est gratia Christi, quando angelum suum ad Cornelium misit, apostoli Christi aberant, neque cum hominibus eiusmodi quicquam de verbo salutis locuti fuerant: sed extraneos illos arbitrati, solos filios regni, scilicet Iudaeos sibi incorporare volentes, quasi circuibant ciuitatem, iuxta Psalmistam: Dispersi ad manducandum, & quae non erant saturati, & murmurabant. Igitur cum illa mulier admirata dixisset: quomodo tu Iudaeus cum sis, potes a me bibere, quod sum mulier Samaritana? Respondit ergo Iesus & dicit ei: Si scires donum dei, & quae est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Pulchre diuina sapientia humanae facultatis dignat nunc uti elegat, dum ab aqua visibili, cuius ad petitionem se inclinauerat latens in carne maiestas, metaphoram faciens mulieris mentem paulatim subleuando, ad petendam sancti spiritus gratiam leni introductione inuitat. Si scires, inquit, donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere. Notanda diligenter series tenorisque verborum. Non ait, si scires deum, non solum quippe Samaritani, sed & plerique gentium scire poterant, vnum esse creatorem deum. Sed ait: Si scires donum dei, quod profecto non est aliud quam spiritus sanctus, donum patris & filij, quae ante redemptoris aduentum miser iste mundus non cognouit. Item non ait, si scires quis dicit tibi, da mihi bibere: quod utique illa scire visu & auditu poterat, cumque sederem super puteum praetereunte digito Samaritanis circumuibis suis demonstrare, sed ait: si scires quae est qui dicit tibi, id est, qualis essentia eius est, quantum a ceteris mortalibus differt: quae non filius hominis tantum, sed & filius dei est, non homo tantum, sed & deus est. Et est sensus: Si scires patrem & filium & spiritum sanctum, si audisses nominis eius euangelium, tu forsitan crederes in eum, & peteres ab eo donum dei, scilicet aquam viuam, id est, baptizareris, ut per gratiam sancti spiritus acciperes remissionem peccatorum. Iam enim patrem deum plerique utique sciebant, ipsum autem quod nunc haec loquebatur, dei filium & spiritum sanctum nesciebant. Quod in exprobratione Iudaeorum dictum est, a quibus nunc reuersus fuerat, quosque incredulos sciens de templo eiecerat, futuri praesignans, quod illis eiectionis alienigenas per aquam & spiritum sancti regenerationem introduceret in regnum dei, quod postmodum euidenter Nicodemo dixit. Et est huic simile, quod Iudaicis ciuitatibus exprobrans, dicit: Si in Tyro & Sydone factae essent virtutes quae in vobis factae sunt, olim in cinere & cilicio poenitentiam egissent. Quod enim de hac Samaritana muliere veritas protestatur, de idololatris vniuersaliter sentientem est gentibus, quae ubi euangelica praedicatione audire & scire meruerunt donum dei, & eum, qui in apostolis suis loquebatur eis, Christum filium dei, poenitentiam egerunt, & a saluatore Christo donum dei, viuam aquam, scilicet spiritum remissionis peccatorum, petierunt, & in nomine trinitatis baptizati sunt, sicque vna de omnibus gentibus ecclesia facta est, cuius haec mulier typum gerebat, & cui in persona illius veritas testimonium phibeat, quod non per malitiam, ut phida synagoga, sed per ignorantiam peccauerat. At illa mulier, adhuc circa nomen aquae, quae haurire venerat, carnali sensu oberrans. Dicit ei: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. Vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum & bibit ipse ex eo, & filij eius, & pecora eius? Errabat enim mulier haec in vocabulo aquae viuae, nesciens riuum iugiter fluentem aquam inuisibilem, & indeficientem gratiam spiritus sancti, aquam viuam & quiuoca appellatione nuncupari. Sed libet iam huius obiectionem Iudaeorum obiectionibus conferre. Superiorius, cum illis signa petentibus, dixisset quiddam, quod intellectuibus eorum videretur impossibile, soluite, inquit, templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud: illi irreuerenter obiecientes, xl. & vi. inquit, annis aedificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Tu autem, inquit, homo contemptibilis: dicendo enim tu, superbia & contemptum exprimit homo ergo contemptibilis & crucifigenda, tu in tribus diebus excitabis

2. Cor. 7. A. 20. 19. A. 20. 10. Psal. 78. Si scires donum dei. Et quae est dicit tibi. Matth. 11. Aqua viua gratia spiritus sancti.

his illud? Haec autem non hostili irrisione, sed amica punctatione, reuerenti compellatione praemissa: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. Nisi humilem praesertim misisset vocem, deum eum compellans, putarem forte, quod tanquam homini alieno, utpote Iudaeo, vasculum suum comodatura non esset ad hauriendum aquam. Nunc autem palam est, quod non ipsa Iudaeum contenebat, sed a Iudaeo contemni metuebat, quae videlicet Iudaei potius euidentem superbiendi materiam habentes, nec vasculis Samaritanorum uti dignabantur. Samaritani vero conscientiam morem gerentes, & si interdum animosa contentione seipos consolabantur, satis illis esset non contemni, & ab eorum, qui in se confidebant tanquam Israelitae veri, communionem non repellere. Rursus illa Samaritana mulier illi Iudaeo, scilicet domino nostro, nullam aliud vasculum, praeter suum, praesto adesse videns: Domine, inquit, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: tanta, scilicet, altitudine, quantam manu tua attingere non praesuales. Altus quippe est quadraginta cubitis, ab ipso latere hominis usque ad summum digitorum extentis. Nonne ergo longius est a salute superbia Iudaeorum, quam humilis conscientia Samaritanorum? Hic & illic praesertim iustitiam veritas, in templo corporis sui residens, verborumque ac rerum causas in statera appendens, vnam aquam de eodem templo corporis sui profluentem, Iudaeis non creditam, Samaritanis propinare venit, imo cunctas de gentibus ecclesiae, quae (ut saepe iam dictum est) haec mulier Samaritana figurauit. Quod illa nondum intelligens, & a saluatore, quem non cognoscebat, ipsam Samaritanorum aquam Iudaico fastu despicit existimans: Vnde ergo, inquit, habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & bibit ex eo ipse, & filij eius, & pecora eius? Ac si dicat: Nunc quid qualiscumque Iudaeus, quatuordecim Hierosolymitanus maior est, mundior, aut religiosior est patre nostro Iacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille (inquam) non quitis alienigena, sed pater noster tam magnus, tam sanctus, tam mundus, & deo charus, hunc nobis dedit puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius. Vnde ergo tu, vel quicquam Iudaeus habes aquam, quam in contemptum huius aquae, velut mortuae, aut immundae appellet aquam viuam, aut mundam? Notandum, quod non ait, quod fodit, sed quod dedit nobis puteum, quae videlicet non legit Iacob illic fodisse puteum, sed tamen emisse partem agri a filiis Emor patris Sychem quod praedium ex veritate veteris historiae Euangelista refert (ut supra dictum est) Iacob dedit filio suo Ioseph, subiungens de hoc puteo, erat autem ibi fons Iacob. Omnis enim puteus fons, quod non eouersio omnis fons puteus sit. Et quidem Abraham & Isaac certis locis puteos fodisse legunt, quosque etiam plerisque Palaestini inuidenter obstruxisse, & pro quibusdam tamen contendisse referunt. Hunc autem puteum, de quo cum Samaritana muliere tanta saluatoris collatio est, nec Iacob, nec patriarchae quisquam fodisse memorat. Recte ergo non dixit: qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, fortassis cum ipso praedio pariter a filiis Emor coemptum, sufficere aestimans ad huius aquae defensionem, quod ille tantus patriarcha biberit, & filij eius, & pecora eius. Ad haec dominus noster mulieris tarditati condescendens, qui nouerat se indoctam magisterium suscepisse animam, generalem propositionem aquae viuae, cuius nullas esse differentias, aut species illa puidere poterat, ipsam aquam viuam, quam se posse dare dixerat, & illam, quam solum mulier ista nouerat, proprijs differentijs hoc modo determinat. Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in aeternum. Haec namque differentia, scilicet iterum sitire, & in aeternum non sitire, e contrario modo a seinuicem discrepant: velut omnem sitim extinguere, & nullam sitim extinguere. Quos effectus contrarios in his dominus nostri dictis aduertere promptum est. Nam aqua eiusmodi, quam haec mulier haurire venerat, scilicet aqua elementis guere, nullam omnino sitim extinguit: quae qui biberit ex ea, solo corpore refocillato, cum iterum sitiat, in opiam naturam non se explicuisse satis euidenter indicat. Aqua autem illa, quam Iesus dat, corporis & animae sitim aeternam funditus extinguit, ut apud inferos non sitiat ardens, aut ardeat sitis, sed eodem, qui haec loquitur, agno duce pergat ad vitae fontes aquarum, & aeternae beatitudinis haustu, cunctam corporis & animae purgans inopiam, non deficiat. Et aeternum in aeternum. Vnde subdit: Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Quae est enim haec aqua viua, nisi illa, quae (ut supra dictum est) in beatis angelis torrens gloriae est, in electis hominibus inundatio vitae est. Quae a quocumque bibita fuerit, ad matricem suam, aeternae diuinitatis abyssum, resilit, inferno profundior, terra longior, mari latior, & caelo altior. Illuc (inquam) resilit, inde venit, pariterque bibentis animam etiam si in infernum descenderit, saliendo in vitam aeternam sustollit: ubi non esuriat, neque sitiat, & non percuriat eam aestus & sol. Et antequam illuc saliat, fons in bibente fit, & per sinum cordis riuos sapientiae & scientiae diffundens, animaeque totum alueum implens, & paulatim in verbo vitae gremio oris prorumpens, horros vicinos areasque longe positas affatim irrigat, talisque anima

Huius obsecratione. Iudaeis Samaritanam. Deuter. 33. Gene. 49. Gene. 22. Sitim excludit. Jexpleuisset. Apoc. 7. Eliaze. 78. Descriptio. Eliaze. 48. Canti. 4.

Felix eccle
lia ex gen
sibus cōtra
incredulos
Iudæos
Math. 13
Iohā. 3

Psal. 117

Clemens
dicus Chrs

Ecclesia ex
gētib⁹ olim
fornicaria,

Confessio
mulieris

Prophetia
etiam de p
teritis est

que anima meretur audire, Fons hortorū, puteus aquarū viuentium. Recte ergo qui bibe-
rit (inquit) ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquarū salientis in vitam æternam.
LDicit ad eum mulier: Dñe da mihi hanc aquam, vt non sitis, neq; veniam huc haurire.]
Beata mulier hæc alienigena, imo beata ecclesia de alienigenis collecta, cuius hæc typum
gestat, merito surrectura in iudicio cū generatiōe mala & adultera, vt condēnet eā: Si (in-
quit) terrena dixi vobis, & non credidistis, quō si dixerō vobis cœlestia credetis? Terreni
templi, terrenæ ædificationis similitudine vsus, dixerat: Soluite templū hoc, & ego in tri-
bus diebus suscitabo illud, & illi terrena quæ sola in his verbis intellexerunt, eū posse face-
re non crediderunt. Quomodo credidissent, si cœlestia dixisset, si se cœlestē vitam dare
posse, si se illos ita potare posse dixisset, vt in vitam æternam salirent? Sed hæc mulier cre-
didit, & cōfessa est, & nō negauit. Dixit enim mulier hæc, dicit & nunc mulier magna per
totum orbem dilatata, anhelans & sitiens, sitiens & clamans: Dñe, da mihi hanc aquam.
Credidit ergo, propter qd & sic loquit, ac proinde generatio illa iure (vt prædictum est)
huius comparatiōe cōdemnatur. Quid tandem restat? Quare tantum bonum differtur?
Qui bonum tam optabile petēdum à se dixit nō rogatus, postulantī simp̄r quare nō cō-
fessim largitur? Audi qd sequit: LDicit ei Iesus: Vade, voca virum tuum. Respondit ei mu-
lier: Non habeo virum.] Ecce quomō mulierem peccatricē, quam sciebat nō habere virū
quam nouerat legitimū nō inisse cōiugium, reuocat ad cor suum, vt videat in testimonio
conscie suæ quid factū opus sit, quatenus illud donum dei mereat accipere. Poterat di-
cere: Nisi poeniam egeris, & peccata tua confessa fueris, quæ peccatrix es, & sic, & sic egisti,
nisi (inquam) poeniam egeris, ego hanc aquam nō dabo tibi, quia videlicet nō nisi poeni-
tentibus, & peccata sua cōfitentibus, & eadem relinquētibus, hæc sancti spūs gfa, hoc do-
num dei tribuit. Hoc dominus dicere poterat, sed vsa est arte sua nostræ salutis opifex dei
sapia, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamē necessariā salutis eius pec-
catō cōfessionem eliceret. LVade (inquit) voca virum tuum, & veni huc.] Quid illa repu-
taret, nisi ad hoc virum suum debere vocari, ne mulier sine viro suo tanq; vitæ facultatem
piperet, & hoc à tantæ rei largitore recte p̄sari, q; vir tanti doni particeps esse deberet,
cū quo mulier vnum corpus esset? Et q; dem protinus cucurrisset, si haberet quæ viz; suū le-
gitime profiteri posset. Sed qd faceret quæ virum nō habebat, nec tamē virgo nec vidua
erat? Quō iam dignam nō timeret repulsam, quæ tali cōmonitiōe cogebat agnoscere se
mulierē nō legitime nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatē, & cōfessa est dicēs:
Non habeo virum. Sufficit ista confessiōis inchoatio vocanti misericordia. Non expecta-
uit, aut exegit vt totū diceret, sed clementiæ manum porrigēs, pepit pudori, subuenit cō-
scientiæ fluctuanti. Nam sequit: LDicit ei Iesus: Bene dixisti, quia nō habeo virum. Quinq;
enī viros habuisti, & nunc quem habes nō est tuus vir. Hoc vere dixisti.] Hoc illa mulier
bene intellexit, quæ vere dixit, bene & vere nunc quoq; ecclesia dicit, quæ quemadmodū illa
quinq; viris abula fuerat, & nunc virū nō habens, aliquem tamē habebat, quē virum suum
nominare nō poterat. Sic ecclesia quōdam cum gētilis esset, quæ sensibus corporis luxu-
riata, in omni cōcupiscētia carnis & oculorū, quæ in mundo est, tandem ad hoc deuoluta
fuerat, vt p̄ viro suo legitimo, pro factore & amatore aīarū deo, diaboli reciperet & in li-
gno & lapide fornicās cū illo q; non erat suus vir, sed naturæ suę hostis, nō amator, sed in-
teremptor, nō sponsus amoris, sed author mortis: homicida non medicus: diabolus, non
deus. Hoc (inquam) vere dixit, hoc dicēdo veritatē locuta est, sicq; femeripam in princi-
pio accusans, abluta lauacro, & viuam aquam in poculum salutis adepta est. Igit magister
& dominus, hoc exemplo discipulis suis, huius aquæ viarū ministris, imitandus, compe-
renti arte ab ea, quæ viuam aquam postulabat, cōfessionē peccatorū exegit, eamq; ad cō-
scientiam suam reuocauit, dicendo: Voca virum tuū, & veni huc. Quæ protinus pec-
cata illa nō abscondit, cōfessa est, nec defendit. Nam q; veraciter eadem narranti consen-
tiat, q; humili conscientia veritati concedat, respōdendo manifestat. LDomine, vt video
propheta es tu.] Quid enim amplius est dicere, verum est, quinq; viros ego habui, aut di-
cere, dñe, vt video propheta es tu. Deniq; in hoc palam est, quam non inuita fateatur, q;
inspectatorem conscientie suæ, domini & prophete honorat nomine, nullam aliam ob
causam vel experimētum, nisi q; scdm pronūtiatiōis eius veritatē, peccatricē se agnosce-
bat eē. Vna eademq; rñsione & de se cōfessa est qd erat, & de illo quod eum esse intelligere
poterat. Minus q; dem & longe minus q; ille est confessa, sed cōfitemdo quantum percepe-
rar, dignam se fecit cui crederet Iesus totum qd erat. Hoc interim p̄tereundū nō est, nō
tm̄ futurorū p̄scientiam, sed & p̄teritorū, ac p̄sentiu oculorū reuelationem recte solere ap-
pellari prophetiam. Mulier ista dominum nihil de futuris prædicētem audierat, sed tantū
de præteritis ac præsentibus occultis cordis sui vera dicere illum sentiens, prophetam esse
pronūtiabat. Adeo cōsuetum erat iam tūc, occultorū reuelatiōē prophetiā nuncupari.
¶ Imo

¶ Imo vero cum istæ tres prophetiæ partes sint, i. de præteritis, de præsentibus, & de fu-
turis, ea plurimū valent ad cōprobationē prophetici spūs, quæ præsentialiter quis ita con-
uenit, vt occulta cordis eius manifestent. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur,
quin in prophetante solus deus loquat, præter quem corda hominum guidere nemo po-
test alius. Quod Apostolus commēdans ait: Si omnes prophetent, intret autē quis infide-
lis vel idiota cōiunct ab omnibus, diiudicat ab oibus, occulta cordis eius manifesta sunt,
& ita cadens in faciem adorat deum, pronuntians q; verē deus sit in vobis. Ita plane mu-
lier hæc, vbi foris audiuit ab homine, qd de se ipsa nouerat intus, securē pronūtiabat, q; ve-
re in hoīe illo esset deus, & indubitātē dixit: Dñe, vt video, propheta es tu. ¶ Deinde sci-
ens & hoc, quæ prophetæ p̄ figurat & tropologias loqui cōsueuissent, carnalem amouit in-
tellectum ab eius dictis, nec eo sensu quo prius, vltra viuam aquam ab illo petiuit, potius
doctrinam veritatis ab eo quærere intendit, tanq; à propheta, tanq; ab eo, q; nō de corde
suo loquendo, cōtentiōibus inaniter efferret, sed p̄ quem (sicut experimētō didicerat) lo-
queretur deus. Nam p̄ter situm corpis, ob quam veniebat haurire aquam, habebat quan-
dam aliam sitim, s. sitim audiēdi verbum dei, quam optime nouerat ipse adaquator mēti-
um, q; loquebat ei. Nunq; enim sola peccata eius nouerat, & desiderium animæ eius, do-
cilem q; humilitatē cordis eius nō nouerat? Vt quid ergo dixerat ei: Si scires donū dei, &
quis est q; tibi loquit, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam? ¶ Nunq; d in
incerto locutus est? An quæ dixit forsitan petisses, dubitasse putāus est? Nō vtiq; in sermōe
omnia scientis, vniuersa vidētis, forsitan dubitantis significat incertitudinē, sed affirmā-
tis admirationē, sicut & illic: Si crederetis (inquit) Moyse, crederetis forsitan & mihi. Nam
& illic duritiā vel incredulitatē Iudæorū, & hic in eorundē exprobrationē, facilitatem ad
credendum mirat alienigenarū. In hac ergo muliere sitim quoq; præuiderat audiēdi ver-
bum dei, cui videlicet siti suæ protinus satisfieri deposcit vbi prophetam illum esse cōpe-
rit. Nam dicit ei: Patres nostri in mōte hoc adorauerunt. Et vos dicitis, quæ Hierosoly-
mis est locus vbi oportet adorare.] Ac si diceret: Dñe, qm̄ vt video propheta es tu, iā vero
à diebus multis propheta non est visus in Israel, loquere nobis, ex ore dñi, da nobis consu-
lentibus te responsum iustitiæ in sermone dñi. ¶ Ecce vetus longumq; certamē. Vos lu-
dæi non contumini nobis Samaritanis, & idcirco nō contumini nobis, quia non adoramus
in Hierosolymis. Dicitis enim, quia tm̄ in Hierosolymis adorare oportet, & hoc vobis
dicētibus patrum nostrorū repugnat autoritas, quæ non leuiter cōtemnit. Nam patres
nostri in mōte hoc adorauerunt, & sine dubio absque Hierosolymis in tēplo Salomonis
deum placauerunt, quem in mōte hoc adorauerunt. Hic erecto altari pater noster Iacob
inuoauit sup̄ illud fortissimū deum Israel, postq; reuersus est de Mesopotamia Syriæ, &
habitaui hic iuxta hoc oppidū, emisitq; partē agri huius in qua fixerat tabernaculum à fi-
lijs Emor patris Syché cētum agnis. Tu ergo dñe, qm̄ propheta es, qd dicitis? Hanc pro-
ponēdo quæstionē mulier sapiēs iam profectō aquam viuam petebat, magniq; desiderij
capacitē situlam, inclinata sup̄ marginē fontis æterni, ad hauriēdum immergebat, plus in-
uentura aq; viuētis, quā ad huc ipsa posset æstimare. ¶ Verūtm̄ in hac ipsa sui inquisitiōe, nō
totum dicit, nō totum proponit. Dicendo enim illud, vnde locus ille poterat esse venera-
bilis, videlicet quæ patres nostri (inquit) in mōte hoc adorauerunt, dissensū vel segregatio-
nis causas reticuit. Quia videlicet q; Hieroboam & decē tribus cum eo, vt recederēt à lu-
da & à domo Dauid, cui dñs iureiurando dixerat: De fructu vētris tui ponam sup̄ sedem
tuam, vitulos aureos fecerant, & adorantes dixerūt. Hi sunt dii tui Israel, q; te eduxerunt
de terra Aegypti. Quod factum esse in eadē ciuitate Sychar, quam & Hieroboam rex disti-
cauit, historia libri regum narrat. Præterea commixta fuerant (vt superius dictum est) in-
ter gentes, quas Salmanaasar rex Assyriorum, translatis decem tribubus, reliquijs earum
cohabitare fecerat, & vnaquaq; gente fabricante deum suum, didicerant opa eorū, & ob
hoc maiorem Iudæis cōtemptoribus suis causam vel materiam cōtemptus præbuerunt.
Has (inquam) causas ista mulier in proposita quæstione reticuit. At illa propriæ culpæ ma-
culas satis humiliter cōfessa fuerat. Non ergo vitio, sed laudī potius illi est, q; cōmuniem
gentis suæ ignominiam, satis omnibus notam, prædicare non properauit. Dñs autē in-
dex æquitatis postulatus, ita respondit: L. Mulier, crede mihi, quia veniēt dies, qm̄ neq; in
hoc mōte, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem.] Veneranda & in timore sancto au-
diēda sunt dicta hæc verbi incarnati, de sancto corpis sui templo suauissime intonantis, &
breui quidem, sed graui elocutione veram atq; dignam de adoranda diuinitate sn̄am
proferentis. ¶ Et Samaritanos q; dem in præterita cōtentione inferiores fuisse Iudæis,
rationabiliter ait ruit, sed eosdē rursus in eo cōsolat, q; omnem de locorum suorum præ-
rogatiua cōtrouersiam mox esse tolerandā indicat veris adoratoribus dei. Cuius cōsola-
tiōis q; dicta tā in principio q; in fine distribuēs, mira arte diuidit illas in medio collocās
oratiōe.

1. Cor. 14

Desiderij
verbi dei in
corde mu-
lieris est.

Forsean ist
verbis dei,
non dubi-
tantis, sed
admirandi

Gene. 33

3. Reg. 3

Psal. 131

3. Reg. 12

4. Reg. 17

Consolatio
Samaritanis
nis p̄ Chris-
tum facta

LXXXII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. III.

Mulier cre
de mihi
Iohan. 2

Adorabit
patrem
Luc. 10

Psal. 112
Malac. 1
Math. 24

3. Reg. 12

Deuter. 12
Gene. 49

Psal. 131

2. Cor. 6

Adorabi
ris patrem
in spiritu &
veritate
Roma. 8
Iohan. 14

Ibidem
1. Cor. 12
Roma. 8

oratiunculae suae particulas, quibus Samaritanos absque scientia deum adorare, dicebat: satis optime peccat. Nam & antequam diceret: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudaeis est, repetiuit & profertur quod scimus: Sed venit hora & nunc est, quoniam veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate &c. Adeo benevolentiam auditoris infirmi magna dignatione retinere curauit. Nunc singula verba gratiae de ore eius emanantia tractanda sunt. Mulier, crede mihi, tibi inquit mulier dicitur sum quod viris necdum dixi, tibi crediturus sum, quod non credidi meis Iudaeis scribis & pharisaeis siue sacerdotibus adorantibus, imo latrocinantibus in illo magno & pulchro templo dei, & quod illis factum tibi praesignaui, eiciens illos cum flagello de domo patris mei, verbis autem aperiendum esse necdum credidi, tibi nunc dico, tibi dicit mulier credo, tuae fidei committo, tu tamen crede mihi nunc interim tanquam prophetae, quoniam prophetam me esse dixisti, mihi inquam crede, & necdum dico ut credas in me, quod futurum est, quoniam aliquid de me quod supra prophetam, imo supra omnem gradum vel dignitatem sit, incipies sentire. Hoc mihi crede, quia veniet dies & in proximo sunt, quos patres vestri qui in monte hoc adorauerunt, multi quoque prophetae & reges, qui in Hierosolymis adorauerunt & non viderunt, vestri autem beati oculi paulo post videbunt, quoniam vos, qui nunc ut alieni a templo dei despiciimini, vos inquam & omnes quicumque de quibuscunque gentibus ad vitam praedestinati estis, adorabitis deum, inuocantes patrem, eum, scilicet confitendo, & adorando pariter filium, cuius pater est, per cuius adorationem fiet, ut deus pater eius vester quoque sit pater. Ita inquam adorabitis patrem, non in monte hoc, neque in Hierosolymis, sed in omni loco destinationis eius, quia videlicet non tamen in hoc, aut solum in Hierosolymis, sed a solis ortu usque ad occasum, magni & horribile erit nomen eius in gentibus. In Hierosolymis autem, qui nunc celebris est orationis locus, lapis super lapidem non relinquet, qui non destruat. Quia exultare poterat mulier pro favore suae gentis, existimans quod auctoritate tanti hominis, quem prophetam esse credebat, nihilo praeferebat monti Samariae sanctae civitatis David, templumque Salomonis. Quod tamen de futuro verum erat, de praeterito tamen futurum non erat. Quapropter humilianda erat de peccato, quod in Samaria magis abundauerat, ne ineptelegeret de super abundantiam gratiae. Sequitur ergo: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudaeis est. At si dicat: Vos Samaritani qui a domo David, & a templo dei recessistis, & in monte Samariae confisi estis, non inde iustificati estis, quia patres vestri in monte adorauerunt, sed inde conuicti, quia Hieroboam verberavit haec Sychem in monte edificans, vitulos aureos fecit hic, & dixit: Ipsi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Vos inquam qui propter cultum vitulorum a templo dei recessistis, adoratis quod nescitis, dum dicitis adorantes, & quod dicitis nescientes, isti sunt dii tui Israel. Nos Iudaei qui regi nostro David adhaesimus, & dei patrum nostrorum in loco quem elegit adoramus, non nescientes quod dicamus, sed optime scientes, quia salus ex Iudaeis est, quia de tribu Iuda & de semine David saluator repromissus est, & hoc scientes, & ob hoc eidem David adhaerentes, deumque qui iuravit ei, dicentes: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, in templo quod filius eius edificauit, adorantes, utique adoramus quod scimus, ad hoc referuati ipsi David, ut ex nobis salus, quae illi repromissa est, oriatur. Sed haec tenus in hac contentione adorauerimus. Veniet dies, quoniam neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Hoc est quod subssecutus repetiuit. Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam venit hora & nunc est, quod venit & nunc est tempus acceptabile, dies salutis, quoniam veri adoratores, veri inquam, non quid adorent nescientes, sed veram adorandi scientiam habentes, adorabunt patrem non in monte hoc, neque in Hierosolymis (ut praedictum est) sed in spiritu & veritate. Quid dulcius quid hac veri adoratoris diffinitione pulchrius? Adorabitis inquit patrem, spiritum adoptionis filiorum ab ipso percipientes, & in filij eius vnigeniti membra venientes. Patrem enim in spiritu adorare quid est, nisi spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus: Abba pater? Quid est adorare patrem in veritate, nisi in filio eius manedo (qui dicit: Ego sum veritas) patrem inuocare? Idem ergo est, ac si dixisset: Veri adoratores manifesti ac necessaria distinctio personarum adorabunt vnum deum, patrem, & filium, & spiritum sanctum. Cur hoc loco spiritum veritati praeposuit, nec dixit: Adorabunt patrem in veritate & spiritu, sed dixit in spiritu & veritate? Videlicet, quia sicut nemo venit ad patrem nisi per filium, ita filium nemo agnoscit, nisi per spiritum sanctum. Nemo enim potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Ipsa quoque vera adoratio, propria sancti spiritus operatio est. Nam quod oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Proinde opus est ut homo per praenientem gratiam accipiat spiritum sanctum, per quem agnoscat & confiteatur dominum Iesum in carne venisse, quod est recta via per filium ad patrem venire. Bene ergo non dixit: Adorabunt patrem in veritate & spiritu, sed in spiritu & veritate, uterque ubique inuocant hoc nomen recto ordine & euangelica tradi-

COMMENTARIORVM LIBER III. LXXXIII.

traditione, primo continuatim pater & filius, & deinde tertia persona spiritus sanctus, eo videlicet respectu, quia ab utroque, id est a patre & filio procedit spiritus sanctus. Sequitur: Nam & pater tales querit, qui adorent eum. Crede mihi inquit quia iam illa hora venit, & sic patrem adorabunt veri adoratores. Nam ecce nunc in praesentia: tales querit pater, qui adorent eum, querit accensa lucerna, querit diligenter domo euerfa. Ecce lumina diuinitatis suae posuit in testamto carnis humanae, & a sanctuario suo incipiens, domum suam euerit, falsos adoratores eiciens, quia domum suam, quae domus orationis est, facere speluncam latronum, & exinde querit per totum mundum veros adoratores qui adorent eum, non in carne, sed in spiritu, non in latrocinio, sed in veritate. Euerit templum & ciuitas Hierosolymorum, non stabunt luci & delubra gentilium, diuident contra se familiae populorum, rumpentur foedera cognatorum duo in tres, & tres in duos separabunt, filia aduersus matrem, & nurus aduersus socrum, & sic omnimoda commotione domo euerfa, tales procul dubio pater inueniet qui adorent eum. Non tales factos inueniet qui adorent eum, sed inueniet in lucis & in delubris idolorum, quos tales faciat, ut adoret eum. Nam idololatrias inueniet rapaces, ebriosos, fornicarios, caeterisque vitijs obsecos, sed abluet eos, sed sanctificabit eos in spiritu suo & in veritate sua. Non congregabo inquit conuenticula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea. Idololatrias siue fornicarum nominabant, sed vocabit eos nomine alio, in quo quod benedictus est, benedictus super terram. Dicit: Quare tales pater querit adoratores? quare neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabimus patrem? Audi quod sequitur: Spiritus est deus, & eos qui adorat eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quamuis ita recte possit accipi, spiritus sanctus est deus, videlicet ut spiritus subiectum, & deus sit praedicatum rectius tamen hoc loco deus subiectum, & spiritus intelligitur praedicatum, nec aliud esse quod dixit: spiritus est deus, quam si dixisset, deus est spiritus, quomodo & ibi, & deus erat verbum, non aliud sine dubio intelligimus, quod si dixisset: & verbum erat deus. Nunc enim non id agit aduersus spiritum sancti blasphematores, & idcirco falsos atque impios dei patris adoratores, ut propria sancti spiritus persona deus esse defendat, sed agit aduersus carnales & sanguinolentos adoratores, quod deus verus quem si legitime adorare iactant, non sit caro, sed spiritus, & ideo non manducandis taurorum carnibus, aut epotando hircorum sanguine delectat, imo non in loco querendus, sed in spiritu sancto adorandus, & in veritatis confessione sit inuocandus. Hoc ergo astruit quia deus spiritus est. Vere enim spiritus est, non solum corporis sensus, sed & subtilitate siue excendens omnis spiritus, spiritus incircumscriptus, quia in nullo loco concludit, neque (ut humaniformij putant) humanorum similitudine membrorum determinatur. Spiritus enim omnium spirituum fortissimus, omniumque spirituum, quorum utique creator ipse est subtilissimus, nullius capax, capabilis autem per subtilitatem suam naturae rationalibus, id est tam angelicis quam humanis spiritibus. Et hoc aequaliter de tota trinitate sentiendum est, quia profecto tam pater & filius quam & spiritus sanctus, spiritus est, nec idcirco tertia diuinitatis vice persona spiritus sanctus dicitur, quod sola persona haec sit spiritus, sed quia procedit ab utroque, id est a patre & filio, idcirco nomen hoc ab utroque sortit, ut dicat spiritus sanctus. Nam (ut praedictum est) & pater spiritus, & filius spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus est. Atque inde mutuato vel composito nomine spiritus sanctus dicitur est. Quia igitur quia deus spiritus est, & eos inquit qui adorat, in spiritu & veritate oportet adorare, id est in spiritu adoptionis filiorum clamare: Abba pater, in filij confessione honorare patrem, ut supra dictum est. Oportet enim os in confessione veritatis aperire, & spiritum attrahere atque in illo dicere dominum Iesum, atque confiteri illum in carne venisse. Alioquin qui maculat pecus, quasi quod excerebret canem, & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sive Iudaeus, siue Samaritanus, vel quilibet schismaticus, praedicans se ab unitate spiritus, quia non est verbum veritatis in corde eius & in ore eius, id est quia non credit corde ad iustitiam, quod est adorare patrem in spiritu, & non confitetur ore ad salutem, quod est adorare eundem in veritate. Iudaeus inquam, siue haereticus aequo ut paganus, nullatenus inter veros patris adoratores reputant. Cum ergo inquit deus a patribus nostris in carnibus & sanguine holocaustorum aut victimarum se adorari voluit, nunc in spiritu & veritate manuit adorari, cur tunc alios vel diuersos qui nunc querunt, aut nunc alios qui tunc adoratores requirit? Ad haec inquam: Permisit quod sed non iussit deus in eiusmodi sacrificijs se adorari, permisit inquam non praecipit: pertulit non voluit. Respexit interdum oblata, nunquam querunt offerenda, iam dudum ob omni homini obiectio ne dominus per prophetas suos defendit se. Dicit enim per Hieremiam: Holocausta omnia vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, & non praecipi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustorum & victimarum, sed hoc verbum praecipi eis dices: Audite vocem meam &c. Item per Esaiam: Holocausta inquit arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnos, & hircos, nolui. Cum veniretis ante conspectum meum, quis querunt haec de manibus vestris, ut ambulare-

Luc. 19
Math. 21

Math. 24
Luc. 19
Math. 19

1. Cor. 6
Psal. 15

Spūs est deus
Duplex est
sensus

Psal. 49
Hebre. 9
Deus vere
spūs est

Adorare in
spū & veritate
Roma. 8

1. Cor. 12
Esai. 46

Roma. 16

Hiere. 7

Esai. 1
bulare-

Cur de car
nales victi
mas cōces
sit ad tps

Galat. 3

Iohan. 3
Gene. 15

Galat. 3
Coloss. 3

Psal. 71

Deuter. 18

Psal. 44
Iohā. 3

Matth. 7
Luce. 11
Iohan. 7

Matth. 7
Ingrata pa
tria Chro

Iohan. 15

Gentes nō
esse asper
nandas ab
Apostolis
Acto. 10

Acto. 11

bularetis in atrijs meis: Igit quales nunc quærit, quales nunc esse præcipit, tales deus, qui spūs est semper adoratores quæsiuit, nec voluit vnq̄ aut dignatus est aliter q̄ in spū & veritate adorari. ¶ Porro, carnales erant hoies filij Israel ex Aegypto egredientes, affueti secundū Aegyptios cæterasq̄ gētes holocaustomata victimis addere, carnesq̄ comedere. Præterea nec spūs datus, nec veritas de terra orta fuerat, in qua deberet sicut oportet adorare. Cōcessit ergo pro tpe & pro hoim qualitate, vt adoratores qualescunq̄ mactaret, & comederet sacrificioꝝ carnes, posita lege de sacrificijs propter trāsgressiōes, tanq̄ pædagogus adolescentē petulantē cohiberet lex, donec grā veniret, aleret figura, donec veritas illucesceret, faueret vmbra donec res clara succederet. Nunc spūs datur & in proximo est, nunc veritas adest, q̄ grā & veritas p̄ Iesum Ch̄m facta est. Nunc venit fides, p̄ quā verus adorator extitit Abrahā pater noster, & ipsa quærit amoto pædagogo, quæ ex spū & veritate est, in qua adorauit Abrahā, vt prædictū est, in qua adorare oportet cunctos veros adoratores. Vbi non est Iudæus neq̄ Græcus, imo qd̄ magis ad rem iam attinet, non est Iudæus neq̄ Samaritanus, non seruus neq̄ liber, non masculus neq̄ foemina, sed oīa in oibus cum spū suo veritas. Sequit: L. Dicit ei mulier: Scio q̄ Messias venit, q̄ dicit Ch̄s. Cum ergo venerit, ille nobis annuntiabit oīa. ¶ Hoc interm memori mulier mente voluebat q̄ dixerat: Venient dies, & repetendo: Venit (ingr) hora & nunc est. Nec inficia erat, quin de Christi aduentu loqueret, cuius in diebus iustitia & abundantia pacis oriret. Legē quippe & prophetas Samaritani recipiebant, ex quorū præconijs scire poterant venturū Ch̄m doctore iustitiæ, primo Moyse dicente: Prophetā suscitabo eis (inquit dñs) de fratribus tuis similit̄ tui, & ponā verba mea in ore eius, loqueturq̄ ad eos oīa, quæ præcepero illi. Qui aut verba eius quæ loquet in noīe meo audire noluerit, ego vltor existam. Hinc illa: Scio (inquit) quia Messias venit, subaudis, q̄ nos doceat alia legislatiōe (eodem Moyse loco supradictō attestante ac dicente) Prophetā suscitabit vobis dñs ex fratribus vestris, ipm̄ audietis tanq̄ me. Cum ergo venerit (ingr) ipse nobis annuntiabit oīa. ¶ Sane qd̄ interpositū est, qui dicit Ch̄s, non mulier dixit, sed Euangelista vt no men Hebraicum interpretet, interpoluit, quia Messias hebraice, Christus Græce, vnctus dicit Latine. Vnctus aut est regali pariter & sacerdotali grā plenitudine, vnctus præ confortibus suis, i. præ cunctis filijs hominum. Non enim illi ad mensuram dat deus spiritū. ¶ Cum venerit (ingr) ille talis, ipse nobis annuntiabit omnia. Ecce quō explorat qd̄ audierat, ecce quō se audisse dissimulat, vt iteꝝ & amplius audiat. Et quidē ait se scire, quia venient dies, & quia Messias venturus est, dissimulat aut se audisse, vt iteꝝ audiat, quia venit hora & nunc est. Sic ori suo parcēdo melius interrogabat, sic modesta nō molesta interrogatiōe melius pulsabat. Dicit aut ipse: Omnis q̄ petit, accipit: & quærit, inuenit: & pulsanti aperiet. ¶ Nonne Iudæi superius quæsierūt & pulsauerūt, dicētes: Quod signum tu ostēdis nobis, q̄ hæc facis, & nō inuenerūt nec apte audire digni fuerūt? Quare? quia nō cū fide, sed infideliter quæsierūt, nō modeste, sed moleste pulsauerunt. Hæc aut humiliter quæsiuit, fideliter petijt, modeste pulsauit. Sequit ergo: L. Dicit ei Iesus: Ego sum q̄ loquor tecum. ¶ Ego (ingr) q̄ loquor tecū sum ille Messias, ego vobis annuntiabo oīa. Ecce quomodo huic alienigenæ semetipm̄ credidit, quē Iudæis nō crederat, & ostēdit illi honorandū nominis sui thesaurū, qd̄ in patria sua, s. in Iudæa necdū prodiderat, ne mox quod futurū erat, prius nominis eiusdē margaritam porci cōculcarēt, & hoc sanctū canina rabie blasphemantes corroderēt. ¶ Hoc enim in exprobrationē illius patriæ suæ fiebat, in qua (sicut Euangelista posteriū dicitur) honorē se nō habitūꝝ perhibebat, videlicet ex opposito patriæ nō suæ, i. gentilitatis, in qua nō solū tanq̄ propheta, sed tanq̄ deus dei filius honorē diuinum habiturus erat, qd̄ iam à præsentī effectu cōprobat. Honoratus est em̄ ab his alienigenis Samaritanis, vbi Ch̄m se esse dixit: In honoratus est & crucifixus à cōtribulibus suis, vbi signa & prodigia fecit in eis quæ nemo alius fecit. Sequit: L. Et cōtinuo venerūt discipuli eius, & mirabant q̄ cū muliere loqueret. Nemo tñ dixit, qd̄ quæris aut qd̄ loqr̄is cū ea. ¶ Hoc miraculū tunc qd̄ cœpit facere discipulis suis dñs Iesus in eo, q̄ ex Iudæis natus, qui non coutebant Samaritanis, mulieri Samaritanæ in colloquio iungi dignabat, perfecit autem post resurrectionē suam, in eo quod Petro per excessum offens anim alibus siue reptilibus & serpentibus dicendo: Macta & manduca, & qd̄ deus sanctificauit, tu commune aut immundum ne dixeris, neminem hominē cōmunem, aut immundum dicendum esse ostendit. Et tunc quidē tanq̄ magistro & dño reuerentiam exhibentes tacuerunt, & nemo illoꝝ dixit: Quid quæris, aut qd̄ loqueris cū ea. Cum autē in nationes gratia sancti spūs effusa esset, cum sup̄ Cornelium & ceteros gētiles qui loquente Petro audiebant verbum, spūs sanctus decidisset, & loquerent linguas magnificantes deū, tunc vero mulier magna, s. ecclesia de gentibus, quæ p̄ hanc Samaritanam significabat, magno testimonio defenata est vt timerent, dicente Petro: Ego quis eram qui prohiberem

berem deū, & glorificarent deū dicētes, ergo & gentibus pœnitentiā ad vitā dedit. Nunquid em̄ Ch̄so, vel spiritui eius dicere auderet: Quare introisti ad viros præputiū habentes? L. Reliquit ergo mulier hydriā suā, & abiit in ciuitatem, & dicit hominibus illis: Venite & videte hominē, qui dixit mihi oīa quæcūq̄ feci. Nunquid ipse est Ch̄s? ¶ Eleganter satis in hac muliere præfiguratū est, qualiter propheta hūc patria non sua, scilicet ecclesia de gentibus honoratur sit. Vbi audiuit dicentē illum: Christus ego sum, q̄ loquor tecū, continuo sitim suā propter quam venerat haurire aquam, præ gaudio viuæ aquæ quam inuenerat, oblita est, hydriā suā reliquit, vt expeditior curreret, totaq̄ ciuitatem attonitā reddidit, clamādo cuiusmodi hominē repperisset, vel qd̄ ab illo audisset. ¶ Audivo nāq̄ Christi noīe, primitiua gentiū ecclesia, statim curā carnis in cōcupiscētijs face re oblita est, cupiditatē suā vel curiositatē, quam inani philosophia seu fluxus reꝝ tēporalium volupratibus implere satagebat, abiecit, omniq̄ onere deposito, solū Christi nomē pectore & ore bailans, mundū omnē clamore boni nuntij compleuit, inuitans ad credendū, festinās ad generādū spūalium turbam filioꝝ. Et q̄ dem tūc vix pauci admodum mirati sunt, aut attonderūt saltem, q̄ illa mulier præ festinatione felicitis gaudij suam hydriam reliquisset. ¶ At vero vbi mater nostra ecclesia, q̄ prior nobis Iesum foris inuenire meruit, & intrātibus (vt supra dictū est) Apostolis, imo etiā indignantibus quibusdā ex circūcisione fidelibus gratiā eius, id est, spūm̄ accepit, ita protinus omne seculi onus abiecit, vt miraculum grāde fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis seculi potestatibus, regibus, iudicibus, gentibus vnuerfis, maximēq̄ suis secundum carnē cognatis, vel affinitibus. Nec vero solummodo omnibus miraculū, sed & plerūq̄ parti, imo & toti diabolice ciuitati, cuius caput Roma, cuius superbicæ cornu Nero tūc erat, furoris fuit incēdiū, causa tumultus, & iræ occasio, seditionū & squissimæ p̄secutionis incitamentū. Omnibus pœnis, oimoda effusione sanguinis cogebāt illā, vt reciperet suā, quam abiecerat hydriam. ¶ Præualuit virtus aquæ viuæ, dulci ebrietate sopitā exuperas carnē, mentēq̄ laetificans vigilantē, ita vt non solū cupiditates abiectas rursus bibere nō appeteret, sed & ipsa animæ vasa fictilia, scilicet corpora sua penitus abdicarent. Sic multitudo martyꝝ coronata est. Interea clamore non cessante dicētiū: Venite & videte hominē, credite in Christū dei filium, vērū deū & verum hominē, exierūt mali ciues ciuitatis diaboli, & facti sunt boni ciues ciuitatis dei. Vnde & subdit: L. Exierūt de ciuitate, & veniebāt ad eū. ¶ Hoc q̄ in exprobrationē patriæ eius positū est. Gens em̄ sua & pontifices Pilato traditum extra ciuitatē eiecerunt, & ab eis, q̄ signa eius multa & magna viderāt, eiectus extra portā passus est, hī aut alienigenæ & ignoti, qui nec verbū quidē vllum ab eo audierant, quāto minus signa viderāt, hī in quā propter hoc solū, q̄ ab vna muliere audierāt, dicēte, quia dixit mihi omnia quæcūq̄ feci, multum honorantes eum, exhibant de ciuitate suā, & veniebāt ad eum. Amplius aut nunc, vbi iam à prædicta patria sua vsq̄ ad finē, id est, vsq̄ ad mortē, mortē autem crucis inhonoratus est. Nos vero qui illum nō vidimus, sed tantum in auditu auris didicimus, q̄ (sicut Apostolus ait) Iesus vt sanctificaret p̄ semetipsum populū, iuxta portam passus est, exiuit ad eū extra castra, impropertū eius portates. ¶ Nunc inquam amplius exprobrandū est malis, & digne perditis agricolis, q̄ dñm vineæ, dñm suum extra vineā eijciētes occiderūt, & idcirco recte ablatū est illis regnum dei, & datū est gēti, id est, gentilitati facti fructus eius, q̄ de ciuitate, q̄ vocatur spūaliter Sodoma, & Aegyptus, siue Babylonia meretrix, de ciuitate inquam diaboli, quæ ciuitati dei sup̄ Hierusalē semp̄ aduersat, exiuit populus dei, deflens & confitēs q̄ peregrinus sit & aduena sup̄ terrā clamādo ad alterutrū. Exeamus ad eū extra castra, impropertum eius portates. Nō em̄ habemus hic manentē ciuitatē, sed futurā inquirimus. ¶ Interea rogabāt eū discipuli dicētes: Rabbimāduca. Ille aut dixit eis: Ego cibum habeo māducare quē vos nescitis. ¶ Superstitionis Iudæicæ hoc erat, q̄ discipuli Iesu mirabantur de illo, q̄ cū muliere Samaritana loqueret, & tamē cibos quos à Samaritanis emerāt, illi ad māducandū offerēbat. Vt fuerit hæc carnalis vel qualiscūq̄, superciliosa tamē iustitia scribarū & pharisæorū, vt ab alienigenis coemerēt quidē, sed nullatenus p̄paratos ab illis cibos aut potū propinatū p̄ciperēt. Illud omittēdū nō est, propter qd̄ hoc, cæterasq̄ (vt iā dictum est) acta vel cōscripta sunt, videlicet q̄ scribæ & pharisæi gētes despectui habentes, & cuncti pene Iudæi salutē eaz̄ odio habētes, gaudebant tamen q̄ ipsi reges & principes locū persæ p̄ summo honore dignū ducerēt, & templum maximis muneribus illustrarent, inter dū & de suis redditibus præstarent sumptus ad ministerium sacrificioꝝ p̄tinentes. ¶ Hoc inquam gaudebant, cum haberēt manus pollutas Christi sanguine, huiusmodi sacrificia offerentes, adhuc tamē fideles qui erant ex circūcisione de illoꝝ priuilegio cum gētilibus altercabatur, Iudæorum tātummodo cōuersionem, velut mundū cibum, Christo contententes esse offerendum, gentiles autē (sicut Petro per vltimum ostendit)

Roma. 13.
Col. 2

Ecclesia ex
gentibus q̄
secula & c̄
stinans.
Acto. 11.

Quid desis
gnare vltis
ta hydria?

Hebr. 13
Matth. 21
Luca. 20

Apo. 11

Hebr. 13.

Suppositio
& curiositas
Iudæorū
in cibis.

Acto. 10
Ibidem

sum est (velut immunda quadrupedia terræ, indignos reputâtes. Cui interea quidâ de hæ-
resi pharisæorū q̄ crediderāt, surgētes dicerēt: nō solummodo circūcisionē, sed & totam
legem Moysi oportere seruari, qd aliud discipuli Iesu, nisi cibos importunos offerentes,
dicebāt ei: Rabbi māduca? ¶ Sed contra clamat ipse in psalmo: Nunqd māduca bo-
nes tauroꝝ, aut sanguinē hircorū potabo? Nequaquam. Nō accipiam de domo tua vitu-
los, neq; de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarū, iumēta in mon-
tibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero
non dicā tibi, meus est em orbis terræ, & plenitudo eius. Sed qd? Immola deo sacrificium
laudis. De quo profecto vero sacrificio, ciboꝝ sibi congruēte protinus dicit: Ego habeo
cibū manducare, quem vos nescitis. Reuera nāq; nesciebāt, q̄ abiectis cibis & potibus, va-
rijs baptismatibus, & iustitijs carnis, veri adoratores adoraturi essent patrē in spū & ve-
ritate, quod vere est verū sacrificiū laudis deo patri & filio & spiritui sancto immolare.
Nesciebāt in quā nam hoc illis nō præsentibus, sed absentibus dixerat dñs mulieri Sama-
ritanæ. Vnde & mirantes dicebāt ad inuicē. L. Nunqd aliquis attulit ei māducare. ¶ Eo-
dem modo in verbis eius carnali sensu caligabāt, cum diceret eis: Ego habeo cibum mā-
ducare, quē vos nescitis: quo & Samaritana mulier, cum de aqua viua a se petēda vel dā-
da loqueretur ei. Non ergo mirē, q̄ illa in aquæ vocabulo hæsitauit, cum isti in cibi nomi-
ne nihil velociores ad intelligendū fuerint. ¶ In hoc sane mirā dignationē operepretiū
est attendere sapientiæ dei, quæ sic paruulis cōdescēdit, vt nō omitat qualemcūq; rem
occafio sibi obiecerit, quin p̄ eius similitudinē illis introducendi studio, quasi præ oculis
exhibeat inuisibilia mysteria regni dei. Quid em̄ omittit q̄ non regū nuptias, nec piseato-
rum sagenas, nō margaritas negotiatorū, nec veteres vteros vinariorū, nō ficus aut vine-
as, neq; granum synapis, nimis inter minuta præterit olerā? Ita de singulis similitudines
cœlestiū carnalibus explicat, vt tanq̄ in notis & vulgaribus speculis, solis imaginē videāt
qui eius splendore ægris oculis ferre nō sustinēt. ¶ Sic nūc mulieri aquā haurienti, sub no-
mine aquæ, de gratia locutus est spūs sancti, vt ex cōmōditatibus aquæ visibilis quā hau-
riebatur, virtutē perpēderet aquæ inuisibilis quā nesciebat. Sic nihilominus cibos offerē-
tibus incorporeos de corporeo loquitur cibo, vt ex corporeæ refectiōnis similitudine offē-
dat voluntariā, imo & optabile sibi esse operari opus salutis nostræ. Quod quia non ad-
uertētū prima eius dictione, dixerūt enim: Nunqd aliquis attulit ei māducare? Protin⁹
subsecutus adiungit. L. Meus cibus est, vt faciā volūtatē patris mei, vt perficiā opus ei⁹. ¶
Quo dicto patenter indicat, quā spontanea in operādo salutē nostram deo patri obe-
dientia deseruiat, & q̄ magis delectetur in hac obedientiā, quā ali quis esuriens dum ob-
latis cibis dicitur ei, manduca. Et recte plus, Nā corporeis cibis sola caro, quæ defecerat
reficitur, iteꝝ defecit: ut per hanc aut obedientiā sic refici habebat mortalis & passibilis in
Christo natura humana, vt resurgens à mortuis iam nō moriatur, mors illi ultra nō do-
minabitur. Quæ est em̄ voluntas patris, nisi illa, de qua paulo ante mulieri Samaritanæ di-
xit: Nā & pater tales quærit qui adorent eum? Quid in quā vult, aut qd quærit pater, nisi
veros adoratores habere, q̄ adorent eum in spū & veritate? Sed tales p̄ filij passionem
inuenti sunt, tales adoratores p̄ crucē & sanguinē filij deo patri acquisiti sunt. Cū ergo
dicit: Meus cibus est, vt faciā volūtatē patris mei, hoc (vt prædictū est) per congruā si-
militudinē magnifice exprimit, quāto desiderio consummando operi salutis nostræ in-
tentus sit. ¶ Et qdem cōstat sanctos homines, q̄ spiritū adoptionis filiorum acceperunt
cum magna dilectiōis dulcedine operari opus fraternæ salutis, & siquidem à timore ser-
uili incipiunt in amore filiorū consummari, quod est iuxta Psalmistā dilatato corde cur-
rere viā mandatorū dñi. Veruntamē nemini illorum adeo dulcis est labor operis, vt om-
nino recte dicat: meus cibus est q̄ facio volūtatē dei. Non em̄ quicq; impassibile habet
substantia hominis, cuius respectu dicere possit, laborē vel afflictionē in opere dei sic si-
bi delectabilem esse, vt cibus suus debeat appellari. ¶ Cōstat quippe tantum ex anima &
corpore, qd vtrūq; est proculdubio passibile. Ideoꝝ cū qui tribulatur, patietur & in sua
uitate cōscientiæ suæ reclinat, q̄ pie viuunt in Christo, necdū recte dicitur cibo suo vesci,
quia nōdū ipsa merces opis reficit, sed sola consolatur eū spes in alio repositæ mercedis,
vt nō deficiat siue lacescat sub illa, qua totus, i. in aīa & in corpore premit vi tribulatiōis. At
vero Chrūs nō totus erat passibilis, neq; tantum ex anima & corpore, q̄ viraq; passibilia tūc
erāt, sed ex diuinitate quoq; constat impassibili. Et cū subiret acerbā passionē mortis, fa-
ciendo volūtatē patris, nō totum quod Christus est, id est, diuinā simul & humanā na-
turam transuerberabat vis doloris, sed natura quidē hominis vero dolore cruciabat, et
natura vero dei charitate sua cū p̄ se suo pascebat, qua & temp̄ pascit. Pascebat in quā
saturabat opprobrijs, nō vt martyres sancti in gaudio spei, sed vt martyꝝ & sanctorum
oīū deus, in p̄sentia sempiternæ & incōmutabilis rei. ¶ Quid em̄ vnq; sperauit, quid vnq;

Ves sacrifi-
ficiū nō in
vitalis.
Psal. 49

Marc. 7.

Matth. 22
Matth. 13
Matth. 9
Lucæ. 11
Lucæ. 13

Facere vos
lūcatē p̄ris
ica iudicū
Chro licet
esuriētī mā-
ducare est,
Roma. 6.

Roma. 8
Galat. 4
Psal. 118.

2. Timot. 3

non habuit is, per quē omnia facta sunt, filius dei? Nunqd operarius cōductus fuit? Nū-
quid præmiū sperans euāgelizauit? Nunqd vsquam tale qd dixit, quale Apostolus Pau-
lus? Necessitas, inq̄, mihi incumbit, vā em̄ mihi est, si nō euāgelizauero: si em̄ volēs hoc
ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est? Quapropter & hoc
nusquam de illo dictū est, q̄ præmiū acceperit, sicut solet dici de omnibus sanctis, q̄bus
deus mercedē laborū suorū reddidit: q̄ videlicet ipse sanctorū omnium remunerator &
remuneratio est, sed dēs ad dexterā patris: vbi quamuis natura humana gloria & honore,
quem non habuerat, coronata sit natura tamē diuinitatis, quæ illam naturā prouexit, ita
nos iure tenet reuerētia sui, vt recte fateamur, quia Christus dñs, quicq; secundū homi-
nem acceperit, nō aliunde, sed de infinita sibi diuinitate, accepit: ac proinde mercede donatū
illum dicere fas nō sit. ¶ Igitur sancti oēs, q̄ diu hic exultant, vbi à diuinæ visionis cōiuitio
gemētēs ieiunāt, quamlibet volūtarie, quantolibet cum amore, quod donum est, ad oēs
operētur: siue inuiti pro dispensatione credita, siue volentes, & ideo mercedē apud deum
repositā habētēs, euāgelizant: nemo tamen illos recte dicit, meus cibus est, vt faciā vo-
lūtatē dei: solus autem ille q̄ non aliunde mercedem sperabat, sed in seipso habebat,
dicēte propheta: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo: solus, inquam, ille, q̄
in opere suo iam diuinitate sua pascebat, veraciter dicere potuit: meus cibus est, vt fa-
ciam volūtatē eius q̄ misit me, vt perficiā opus eius, q̄ videlicet dei filius impassibilis, in
in ipsa passione carnis, quam voluntate patris assumpsit, dum p̄ficeret opus eius, opus no-
stræ redēptionis, opus nostræ salutis, plene atq; perfecte delectabatur cum illo, propter
nos in plenitudine charitatis. ¶ Nostra quoq; qualiacunq; bona opa: nostra fides & dile-
ctio, ceteraq; talia, nūc interim cibus eius sunt, postmodū vero nostrer cibus erit visio e-
ius, vbi implebit qd promittere dignatus est: vt edatis, inq̄, & bibatis sup̄ m̄ esam meā in
regno meo. Vnde ordinat in Apocalypsi loquitur: Si q̄ audierit vocē meā, & aperuerit
mihi ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum eo, & ipse mecum. Cibamus enim eum,
quoties eandem volūtatē patris vsq; ad finē, scilicet ædificando alterutrū facimus, do-
nec ipse qui est caput super omnia mēbra ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius
omnia in omnibus adimpleatur. Sicut em̄ adimpletur imperator, si quotidie eius augeat-
ur exercitus, & fiant nouæ provinciæ, & populorū multitudo succrescat: ita & dñs no-
ster Iesus Christus, in eo, q̄ sibi credūt omnes, & per dies singulos ad fidē eius veniunt,
ipse adimpletur in omnibus, & quicunq; hanc volūtatē patris cū illo faciunt, ipsi illum
cibant, & iuxta alium Euāgelistā faciunt illum proficere ætate & sapientia & gratia, nō
solum apud deū, sed etiam apud homines. ¶ Cur aut nunc primū huiusce cibi sui mentio-
nem fecit? Nam si hæc nunc discipulis suis cibos sibi offerentibus cōsueuisset ista cōme-
morare, nō vtiq; nunc errasset in verbis eius, dicēdo: Nunquid aliquis attulit ei māducare.
Cur ergo nunc primū dixit, meus cibus est, vt faciā volūtatē eius qui misit me, nisi q̄
nunc primum tempus & locus cōmonuit, videlicet exeuntibus de ciuitate, & veniētibus
ad eum alienigenis, scilicet Samaritanis: erga quos & oēs gētes hæc erat volūtas patris,
vt operāte filio, fierēt veri adoratores sui: Gratulabatur nāq; filius in illo cibo suo, in illa
volūtatē patris, licet patriā suā, in quā inhonorāus erat, scilicet Iudæos, quorū detri-
mēto sibi parabatur ille cibus, vt est gentium salus: Iudæos, inquam, falsos adoratores, tē-
plo diruto, & ciuitate Hierosolymorū subuersa, eijciēdos humano seruitū affectu. Itaq;
cum Samaritanos exeuntes & venientes ad se videret, permanēs in Metaphora gratula-
bundus, ad modū diuitis, cui iā matura messis multa cibos plurimos pollicetur, hoc mo-
do cœpta profequitur: L. Nonne vos dicitis, q̄ quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce
dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, q̄ albæ sunt iam ad messem. ¶ Ec-
ce nesciebamus, quo tēpore dñs relicta Iudæa, vt supra dictum est, postq̄ ascēderat Hie-
rosolymā, in stāte solennitate paschali, reuersus sit in Galilæam, transiensq; per Samariā,
hæc fecerit vel dixerit, quæ præsens euāgelij lectio commemorat, Sed nūc ex eo, q̄ ait:
Nonne vos dicitis, q̄ quatuor menses sunt, & messis venit, ex hoc, inquam, colligimus,
quia circa mensē qui apud nos Februarius dicitur, hunc transitum fecit. Mensē siq; dē,
qui apud nos Maius dicitur, plena messis in illis est regionibus. Vnde & in festiuitate heb-
domadarum, quæ & Pentecostes dicitur, nouum sacrificium, id est, panes primitiarum
duos de duabus decimis similæ ex omnibus habitaculis secundum legem offerri iubebā-
tur. ¶ Igitur ex quo dominus aquam in vinum conuertit in Chana Galilææ, & nūc quā-
do reuertitur iterum in Galilæam, annus exactus est, qui est ætatis eius tricēsimus primus
Iohāne adhuc superstitēde quo supra dictum est, quia erat baptizās in Enon, iuxta Sa-
lim, vbi & quæstio facta est ex discipulis eius cum Iudæis de purificatiōe. Quādo aut vel
quo huius anni tempore sequētis, idem Iohannes traditus, aut quā diu ab Herode cu-
stoditus sit, certum nō habemus, quia de scripturis colligere non possumus. Nunc ad ex-

1. Cor. 9
Sap. 102

Psal. 8.

Galat. 6
1. Cor. 9

Esa. 40. 62

Bona opa
nostra sunt
cibus Chri
Lucæ. 22.
Apoc. 3

Eph. 4

Lucæ. 2
Quæstio

Responso.

Luc. 13

Leuit. 23
Num. 28
Deute. 16

Iohan. 3

positiōis ordinē redeamus. Nōne, inqt, vos dicitis, q̄a adhuc quatuor mēses sunt, & mēsis venit. Sic tanquā eos resellere velit, more coarguētis acrius, sub interrogatiōe proponit: ac si prāter suā spūalem messem, nullā aliā, nullā omnino nouerit. Et reuera nullā messem aliam suā vel discipulorum suorum commemoratiōe dignā iudicat, quamuis per ipsum per quē omnia facta sunt, hoc etiā fiat, ut messis illa, de qua dicebat, hęc singulis annis proueniat. Si em̄ propter euangeliū patrem, & matrē fratresq; ac sorores obliuiscit ac relinquere prācipit ei, q̄ se dignū esse cupit, ne pro affectu carnali retardetur ab intentione cœlesti: quātomagis eandē ob causam vel studiū recte discipulos suos scire aut recordari nolebat, quando illa messis veniret: quā profecto nec si inde tacerent tardius, nec si inde loquerent, citius maturesceret. Aliter quippe veraciter dicere nō possumus, nostra aut conuersatio in cœlis est, nisi cœlestiū meditatiōe ita occupati simus, ut nō uideat nobis cogitare aut loqui de terrenis: ita intenti agriculturæ dei, ut superflū arbitremur loqui de naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendæ uoluntati dei, ut negligamus cibos corporis. Recte ergo quasi coarguētis: Nōne, inqt, uos dicitis, q̄a adhuc quatuor mēses sunt & messis uenit. Et protinus adiungit: Ecce dico uobis leuate oculos uestros, & uidete regiones, q̄a albæ sunt iam ad messem. Oculos uestros, inqt, oculos interioris hominis, leuate ab hac messe, quā ego comedere nō ueni, ad quā ego uos operarios nō conduxī, & uidete, nō regionē uenam, nō ludæam solam, patriam meā, in qua ego dñi aut possessoris honorē habiturus nō sum: sed uidete plures regiones gētū, regiones oīm nationū, qm̄ albæ sunt iā ad messem, q̄a sicut dominis regionū cibi ipsorum prāsto sunt, quādo regiones ipsæ albæ sunt ad metendū messem: ita mihi, cui potulanti à patre gētes in hæreditatē datæ sunt, cibus copiosus, quē habeo mādudare, nūc in promptu est, quando gentes ipsæ tractabiles sunt iam ad suscipiendam fidem. Notandum in sermonibus dñi duas messes inueniri, uenam, de qua nūc loquitur, scilicet prædicationē euāgelij, cuius messoris sunt ap̄t. Aliā de qua idem alibi loquit, quā & appellat cōsummationē seculi, cuius messoris angeli sunt. Quas, cū in pluribus differant, in eo q̄ differre manifestū est, q̄ illa, quam appellat finem seculi, messis tantummodo est, hęc autem alio q̄dem respectu messis, alio autem respectu dicitur. Satio nāq; dicitur, futuræ messis respectu, id est, cōsummationis seculi, quia sicut homo paterfamilias seminat bonū semen in agro suo, cum aut dormirent homines, inimicus homo super seminat forte zizania, & utraq; sinuntur crescere usq; ad messem, & tunc zizania ligantur in fasciculos ad comburendū, triticum autem reconditur in horreum: sic filius dei prædicās euāgelium, filios regni dei fecit, cum quibus, diabolo super seminante, succrescūt filij nequam, in fine autem seculi per ministeriū angelorū colliguntur, & à bonis mali tanquam zizania à tritico separabuntur. Messis uero dicitur eadē euāgelij prædicatio temporis anterioris respectu: quādo patriarchæ & prophetæ sancti euntes ibant & flebant mittentes semina sua, quia uidelicet quantū lætitiā metentiū suauior est labore seminantiū, tantū beatitudo apostolorū, qui Christū præsentē uiderunt, & loquentē audierūt, & sic nobis annūtiauerunt: longe plenior atq; iucundior extitit beata spe patriarcharū & prophetarū, q̄ uenturum præfigurauerunt aut prædixerūt. Et in hac q̄dem messe, paleæ simul cū granis deferuntur ad aream, in illa aut tenebit dñs messis uentilabrum suum in manu sua, & mundabit aream suam, paleas igni inextinguibili tradens, triticum autem suum purum in horreum suum recondens. Igitur quod ait, q̄a regiones iam albæ sunt ad messem, idem ē ac si dixisset, q̄a iam dociles sunt ad suscipiendam euāgelij prædicationē. De qua messe & alibi dicit: Messis q̄dem multa, operarij aut pauci. Rogate ergo dñm messis, ut mittat operarios in messem suam. Huius messis operarios discipulos suos esse uolebat, & ad hoc opus excitabat cū diceret eis: Leuate oculos uestros, & uidete regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et adiecit: Et qui metit, mercedē accipiet, & congregat fructū in uitam æternam. Acquam dominus messis messoribus suis legem præscribit. Operarij inquit, qui metit pro labore suo, & mercedem accipit, & fructū congregat in uitā æternam. Primum, mercedem accipit, & deinde congregat fructū in uitā æternā. Hęc nēpe merces illa est, de qua & alibi dicit: In quamcūq; domum intraueritis, ibi manete, edētes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est em̄ operarij mercede sua. Quam sibi legem robustissimus messor Paulus defendēs, quamuis potestate uti nollet, ne quod offendiculum daret euāgelio Christi, quis, inquit, militat suis stipendijs unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius nō comedit? Quis pascit gregem, & de lacte eius nō manducat? An & lex hæc nō dicit? Scriptum est em̄ in lege Moyſi: Non alligabis os boij trituranti. Ac deinceps: Si nos uobis, inquit, spūalia seminauimus, magnum est si uestra carnalia metamus? Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt, qui altari deseruiunt, cum altari participant. Ita & dominus ordinauit his, qui euangeliū

Math. 10
Luc. 14
Philip. 3
Videte regiones.
Psal. 2
Math. 9
Luc. 10
Math. 13
Ibidem
Psal. 127
Luc. 10
Malac. 3
Math. 9
Luc. 10
Luc. 10
1. Cor. 9
Deute. 27
1. Cor. 9

lium annūciant, de euāgelio uiuere. Ergo q̄ metit & nūc mercedem accipit, scilicet necessariam uitæ p̄sentis alimoniam, & fructū congregat in uitā æternā, id est, in futuro q̄q; æternā accipit mercedem, vnusquisq; propriā secundum suum laborē. Alioquin ueritas dei non stare, nō confirmarentur promissiones patrū. Vnde eadē similitudine quæ prop̄posita est, adhuc subditur. In hoc em̄ est uerbum ueræ, quia alius est qui seminat, & alius qui metit: ut, & q̄ seminat simul gaudeat & qui metit. In hoc (inqt) uerbum ueræ est, in hoc ueritas dei p̄manet, in hoc promissiones patrū confirmatæ sunt: quia semen regionum, quæ (sicut dixi) iam albæ sunt ad messem, id est, benedictionē uniuersarū gentiū, quæ iam in aduentu meo præsentem habent eandem benedictionem, alius quondā seminauit, alius nūc metit. Quod em̄ est hoc uerbum, nisi quod ad Abraham ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factū est, q̄ in semine eorū benedicerent oēs gētes. Et in uerum est hoc uerbum, nisi q̄a sicut illis promissum, & ab illis creditum est, sic me adueniēte completū est. Illi nāq; credētes & sperātes, credēdo & sperādo, fidē & spem suam in propagationē carnis suæ, tanq̄ in bona terra gratiæ dei cōmittentes seminauerūt euntes & stantes, & semina sua mittentes. Flendo & seminando profitentes, q̄ peregrini essent, & aduenē super terrā, & nō haberēt hic manētē ciuitatem, sed futurā inquirerēt. Hoc modo laboriosam hycmē passi, seminauerūt, & nō messuerūt: et em̄ defuncti sunt omnes non acceptis re promissionibus, sed à longe aspiciētes salutarerūt eas, & ecce nūc alij metunt, scilicet uos, q̄ promissionū, quæ ad illos factæ sunt, præsentē habetis effectū. Non (inquam) illi messuerunt, non illi re promissionibus acceperūt, deo pro uobis aliqd̄ melius prouidēte, ut ne sine uobis cōsummarent. Hoc est em̄ q̄d sequitur, ut & q̄ seminat, simul gaudeat & q̄ metit. Vnde & eos beatificās protinus subiungit. Ego mihi uos metere q̄d nō seminastis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorū introistis. Sententia hæc cū illa congruit, quæ idem saluator ait: Beati oculi q̄ uident q̄ uos uidetis. Dico em̄ uobis quia multi reges & iusti uoluerūt uidere q̄ uos uidetis, & nō uiderūt: & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Vere em̄ beati oculi discipulorū, q̄ nunc uidebant regiones, q̄ albæ essent iam ad messem, q̄ hoc audiebāt, q̄ in hoc opus cōducti essent, ut meterēt q̄d alij seminauerunt: L Ego (inqt) mihi uos metere quod non seminastis, id est, adhuc uos elegi, & posui uos, ut eatis & fructum afferatis, quem non seminastis. Nunqd̄ em̄ uos tale q̄d passi estis, qualia pertulerūt Abraham, & ceteri patres q̄ seminauerūt. Nunquid uos de terra & de cognatiōe egressi estis, & peregrini uel hospites in terra aliena fuistis, ea spe, ut uobis extra ciuitatē domumq; uestrā seminātib; surgeret messis, id est, benedictio, quæ uniuersæ cognationes terræ benedicuntur. Nunquid uos scientiā, siue prophetiā habuistis, aut huius benedictionis semē prophetādo seminastis? Nō est ita, sed alij laborauerūt, & uos hoies sine literis, & idiotæ, q̄ hæcenus agrū dei, nec uerbo, nec opere excolere sciebatis, in labores eorū introistis, ut q̄d ab illis est seminatū, p̄ uos conferat in horreum, id est, quæ illis promissa est uniuersarū benedictio gentium, à uobis prædicet impleta esse, & annūtiat p̄ uniuersum mundum. Sequitur. De ciuitate aut illa multi crederūt in eum Samaritanorū, propter uerbum mulieris testimoniū perhibētis: Quia dixit mihi omnia quæ cūq; feci. Locus iste cū illo cōparandus est, quo longe superius dictum est: Cum aut esset in Hierosolymis in die festo, uidelicet in patria sua, inter contrabules suos, multi crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat. Hic & illic multi crederunt in eum, inquit Euāgelista, causasq; subiecit longe diuersas. Illi (inquit) crediderunt in eum, uidentes signa quæ faciebat: isti propter uerbum mulieris testimoniū perhibētis. Quod omnino in uigillatione ludæorū legendum est, quem admodum & illud q̄d ait Apostolus: Quia ludæi signa petunt, & Græci sapientiā requirūt, quia uidelicet ludæi dum signorū uanitatē quærent, decepti sunt: Gentiles uero, dū rationabili sapientiæ sermone delectati sunt, ueritati libet̄ acquiruerūt. Quid si coram eis aquā in uinū conuertisset, uel tale q̄d apud illos fecisset, qualia multa fecit in patria sua, scilicet in Galilæa, uel in tota Iudæa: si castella uel ciuitates eorū circuiens docuisset, & nō potius p̄cepisset Apostolis suis, ut mitteret eos ad prædicandum: In uiam (inquens) gentiliū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, uidelicet ne occasione daret ludæis, quasi rationabiliter contemnēdi euāgelium, quibus missum fuerat hoc uerbum salutis. Vnde non mirum q̄ quidam Samaritanorum postea sic offensi sunt, ut quadam die nō receperint eum, pro eo, quia facies eius erat euntes in Hierusalem: non tamen oēs illi, uel discipulis eius inhospitales fuerant: Nam abierunt (inqt Euāgelista) in aliud castellum. Deniq; ludæi nullam uel leuem occasionem blasphemandi prætermittebant. Siquidem cum impropertantes dicere cœperint illum Samaritanum, propterea quia locutus est cum eis, & mansit nunc apud illos biduum, antequam Iohāne tradito, publicū suscepisset prædicandi officium: multo magis, si apud illos prædicans, & miracula faciens

1. Cor. 3
Gene. 20
Psal. 71
Psal. 127
Hebr. 13
Hebr. 11
Beatiapostoli merces.
Luc. 10
Iohan. 17
Gene. 12
Acto. 47
Iohan. 2
Quāto facilius crediderūt: Samaritanorū Iudæi.
Math. 10
Luc. 9
Iohan. 9

Matth. 11.

Iohā. 12.
Matth. 21
Lucē. 4.
Matth. 8

Cur Iesus
in Sychem
potius q̄ in
Hierosolē
gnoscauit.

Ephē. 4

Celeritas
alienigena
rum ad cre
dendum.
Psal. 44

Psal. 17
Deuter. 32

Roma. 3

Iohan. 8

Cant. 8

cum discipulis suis cōmaneret, occasione quasi legitime contemnēdi euāgelii, praebuis-
set. ¶ Quid ergo (inquam) quantā putas messēm de gētibus collegisset, si eo tēpore tā Sa-
maritanis q̄ cæteris gētibus, per seipsam p̄dicare decreuisset? Quapropter cū patriæ suæ
ciuitatibus exprobraret, poterat idē, quod de Tyro & Sydōne, de Samaria q̄q̄ dicere,
quia si in Samaria factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio
pœnitentiam egissent. Ergo quia non propter signa, quæ nulla viderāt, sed propter id q̄d
dictum est, crediderunt in eū. Audi quod sequitur. L Cum venissent ergo ad eū Samarita-
ni, rogabāt eum vt ibi maneret, & mansit ibi duos dies. J Et hoc vt cætera manifeste in
cōparatione Hierosolymoz dictū est. Cum em̄ ciuitatem vltro introisset, & in templo
docuisset, & multi credidissent in eum vidētes signa q̄ faciebat, nō tamen Iesus credebāt
seipsum illis. Hoc nēpe sciendū, q̄ tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt in
vrbe magna, nullū hospitiū, nullam inueniret mansionē, sed in agro paruulo apud Laza-
rum, sororesq̄ eius habitaret, scilicet in Bethania, q̄ eoz viculus erat, iam tūc vtiq̄ re ip-
sa experimēto capiens, q̄ in patria sua, cuius ciuitas illa erat præcipua, nullū habiturus
esset honorem. ¶ In illa q̄ppe ciuitate, vel patria sua, vulpes foueas habebant, & volucres
cœli nidōs, id est, malitiosi ac supbia pennis elati spūs maligni, mentiū infidelium hospitia
cōpleuerant, & in illis cubilibus habitabāt: filius aut̄ hominis nō habebat vbi caput suum
reclinaret, id est, quoz fidei, diuinitatis suæ nomē vel sacramētum crederet, & propter
hoc in eadem ciuitate, vbi erāt sancta, patriæ suæ recte nec vna saltem nocte hospitari
aliquando dignatus est. At vero gētes, audito eius euāgelio, vulpes illas & volucres
de foueis & nidīs, id est, de cordibus suis, templisq̄, & aris effugare habebāt, & ita demū ca-
piti filij hominis reclinatoriū præparare, & idcirco nūc apud illos alienigenas tali ordi-
ne, imo tali p̄figuratiōe dignatus ē cōmanere. Māsit autē apud illos duos dies, q̄a videli-
cet ecclesiæ suæ duo p̄cepta charitatis infinuās, & in p̄senti, & in futuro seculo semp̄ com-
manet, & in vtroq̄ seculo tanq̄ in duobus totis dieb⁹ eius illi gratia nō defutura est. L Et
multo plures crediderūt propter sermonē eius, & mulieri dicebāt: Quia iam nō propter
tuum sermonē credimus, ipsi em̄ audiuimus, & scimus, q̄a hic est vere saluator mundi. J
Non frustra hic Euāgelista, cui sublimiora quæq̄ scribere propositum est, hæc q̄ leuiora
videntur tam diligenter profecutus est. Supra dixit, q̄a propter verbum mulieris credi-
diderūt, nūc multiplicatis credētibus, dicebāt (inqt) mulieri: Quia iam nō propter tuam
loquelā credimus. Vtrūq̄ scribere curauit, & q̄a propter verbū illius crediderūt, & quia
iam non propter loquelam eius credere se dixerūt. Cur hoc, nisi q̄a de illo p̄ mulierem
quidem primitus audierūt, sed ne leuitate duci, & omni vento doctrinæ circūferri vide-
rentur, ipsius saluatoris verba iudicio propriæ rationis diligenter examinauerunt. Pro-
pter quid autem credimus, si nō iam propter tuam loquelam credimus? Ipsi enim audi-
uimus, & scimus, q̄a hic est vere saluator mundi. ¶ Notāda sane magis ac magis rationa-
bilis celeritas alienigenaz ad credendū. Nec propter verbum mulieris, nec idcirco q̄ si-
gna viderāt, scire vel credere se asserūt: Sed audiuimus (inquūt) & scim⁹. Quid enim au-
dierunt, nisi ex ore eius sapientiz sermonē, nisi ex gratiosis eius labijs veritatis verbum?
Quid audierūt, nisi veritatem, & mansuetudinē, & iustitiā, propter quæ mirabiliter illū
dextera sua deducit? Audierūt veritatē docētis, mansuetudinē ad credendū inuitantis,
iustitiā nō accipiētis personā Iudæi siue Samaritani, neminē aspēndum, velut im-
mundū iudicātis quacūq̄ ex gente sit. ¶ Nonne ergo manifeste nobis hæc res gestā per
omnia cōgruit, nobis (inquam) qui nō vidimus, sed tantū audiuimus, & scimus, q̄a hic est
vere saluator mundi? Nonne ipse saluator de nobis aduersus patriæ suæ duritiā contesta-
tur & dicit: Populus quē nō cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Nōne
illa patria sua iam nūc (sicut per Moſen deus p̄dixit) incipit ad æmulationē adduci in nō
gētem, in gētē insipientem, & in iram mittit? Hinc em̄ cœperūt magna, & maligna æmu-
latione alienigenis irasci, dicentes illis: nō Iudæoz tantum deo, sed & gentium: non Iu-
dæoz tantum, sed & totius mundi saluatori, vti nūc Samaritani cōfessi sunt. Nōne bene-
dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmoniū habes? Sed æmulentur quantū volūt,
irascantur & male dicāt quantū ex diabolo per odium nostri conceperunt. Nam Chri-
stus (quem nos secundum carnem nō nouimus) secundum spiritum apud nos reclinauit: q̄a
& duos dies, id est, in p̄senti & in futuro seculo permāsurus, caput suum reclinauit: q̄a
nos audiuimus, & solo auditu credentes, scimus q̄a hic est vere saluator mundi. Et verum
vtrūq̄ canticum illi mulier nostra ad puteū, vbi aquam viuam accepit, vbi hydriam suam
reliquit, & voluptates suas oblita est, imo & sanguinem suum fudit, verum, inquam can-
ticum illi decantauit dicēs: Dilecte mi apprehēdam te, & ducā te in domū matris meæ,
& in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis p̄cepta dñi. Vere em̄ martyx nostro-
rum multitudo, quæ ciuitatem diaboli, omnia relinquendo, vitā quoq̄ ipsam corporaliē
cōte-

contemnendo, egressa est, nunc illum in domū matris suæ, & in cubiculū genitricis suæ
introduxit, dum in cōem cœtū ritumq̄ gentilitatis, in ipsa secreta templo, vbi cum illa
cubitabat turba malignoz spirituum, nomē & cultū eius abduxit, & vt susciperet, eiectis
illis, clamando, testificando, & moriēdo euicit. Sequitur: L Post duos autē dies exijt inde, &
abiit in Galilæam. Ipse autē Iesus testimonium phibuit, q̄a propheta in sua patria honorē
non habet. J Diligēter aduertēda est hæc ratiuncula, sicut in exordio lectionis huius di-
ctū est, vt certissime pateat, cui propositioni sit subiuncta. Nec em̄ rñder illi versiculo, cui
in serie literæ cōiungit. Illi (inquā) quo dictū est, post duos dies exijt inde, & abiit in Gali-
læam. Nam si ita cōtinuare velis, quare inde exijt, & in Galilæam abiit (ipse em̄ Iesus tes-
timonium phibuit, q̄a propheta in patria sua honorē nō habet) profecto rationē, nimis
à propositione discordē, eiq̄ repugnantē intulisti, cū Galilæa om̄isq̄ Iudæa, quæ nō coue-
bat Samaritanis, eius patria fuerit. ¶ Ita ergo cōtinuandū est: Dixi superius (inqt Euā-
gelista) q̄a reliq̄ Iesus Iudæā, & abiit itez in Galilæam, & adiecit: Oportebat autē eū trāsi-
re p̄ Samariā. Dicis itaq̄ mihi: Ad q̄d eū illo trānsire oportebat? Ad hæc inquā: Pro ma-
gno negotio oportebat, pro magna rei experimēto oportebat. Rem ipsam p̄senti rō-
ne aperui, rem (inquā) ipsam ita subiunxi, Ipse em̄ Iesus testimonium phibuit, q̄a propheta
in patria sua honorē nō habet. Hanc vtrūq̄ rem si recte attēdis, liquet profecto, q̄ vtiliter
& opportune p̄ Samariā, p̄ illam patriā, nō suam trānsire voluerit, & duos dies apud illos
alienigenas cōmanēs, honorē sibi ab eis imp̄sum pro experimēto testimonij sui admiserit
Propheta (inqt) nō habet honorē in patria sua. Alius Euāgelista, vt sensum magis expri-
meret, paululum cōmutauit huius testimonij verba dicēs: Quia propheta non est sine ho-
nore, nisi in patria sua. Idem ergo est, ac si dicat: Me prophetam, imo prophetaz dñm,
nō aliā ob causam hæc patria inhonorat, nisi q̄a est patria mea. Nam si in Tyro & Sydō-
ne facerē virtutes, q̄s facio in hac patria mea, p̄fecto in cinere & cilicio, pœnitiam agēdo
me honorarēt. Hoc testimonij phibuit Iesus. At illi testimonij hoc, vt ceterā nō accipie-
bant, verbis eius nō credebant. V ergo sicut alibi de alio testimonio dicit: Si verbis meis
non creditis, opibus credite. Itē & de hoc eodē testimonio possent illi irrefragabiliter au-
dire, oportebat eū trānsire p̄ Samariā, & experimēto locū dare, quo cōprobaret verū esse
testimonij ipsius, & iuxta hoc honorē illum habiturū esse in gētibus, vt q̄ inuidebant, vi-
derēt & cōfunderent: viderēt (inquā) inuidētēs, & inuiderēt adhuc. Qui autē credebant,
viderēt & lætarent: viderent (inquam) & magis ac magis credēdo iustificare eū. Sequitur
L Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eū Galilæi, cum oīa vidissent, quæ fecerat
Hierosolymis in die festo. Et ipsi em̄ venerant ad diem festum. J Hoc iam ipsius testimo-
nio repugnare videt, q̄ cum Galilæi exceperunt dicunt. Honorem quippe hæc locutio reso-
nat. Exceperunt (inquāt) Galilæi, cum om̄ia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die fe-
sto. Sed huius honoratiōis qualitatē vel finē ex alio Euāgelista colligamus. Iste quippe
regressus Iesu in Galilæam, ille est, à quo cæteri Euāgelistæ p̄missa tētatiōe eius initū
faciunt. Quomōdum eum, vel quo fine excipiēdo honorauerunt? Ait Lucas: Et omnes testi-
monium illi dabant, & mirabantur in verbis græ, quæ procedebant de ore eius. Ecce hono-
rifica exceptio. ¶ Sed protinus addit. Et dicebant: Nonne hic est filius fabri? Itē: Quan-
ta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. i. in ciuitate Nazareth,
vbi natus & nutritus es. Quoz curi ositati q̄a non satisfaciebat, repleti sunt (inqt) omnes
in synagoga ira, & surrexerunt & eiecerūt illū extra ciuitatē, & duxerunt illum vsq̄ ad su-
percilium montis vt præcipitaret eum. Igit̄ cum vano honore, i. sine amore illum exce-
perunt, non vt illum honorarent, sed vt miraculis eius suam ipsi curiositatem pascerent.
Quam & hic Euāgelista non præterijt. Cum em̄ dixisset: Exceperunt eum Galilæi, pro-
tinus causam exceptiōis huius addidit, dicēs: Cum omnia vidissent quæ fecerat Hieroso-
lymis in die festo, ob hoc (inqt) exceperunt eū, imo (& sicut ait p̄dictus Lucas euāgelista)
omēs testimonij illi dabant. Vbi notandū, q̄a nō dixerunt, quanta audiuimus de te facta
in Hierosolymis, fac & hic in patria tua, ne se tātā ciuitati æquare velle viderent, sed quā-
ta audiuimus de te facta in Capharnaum, vbi videlicet nō multis diebus manserat, anteq̄
imminēte pascha Hierosolymā ascēderet. Verū quozq̄ modo, tñ exceperunt eū. Quid
ergo sequit̄? L Venit ergo itez in Cana Galilææ, vbi fecit aquā in vinū. J In hoc quoq̄ di-
cto sacratissimam dispositionem huius oratoris, i. Euāgelistæ Iohannis, recte miramur,
imo in carnatam dei sapiām, quæ hoc primo suæ manifestatiōis anno tali ordine proce-
sit, qualem hic non immeto scriptis commēdare curauit. Qui videlicet annus, nunc fere
exactus est, ex quo imminēte pascha, Iesus Hierosolymā ascēdit. Nam & paulopost, eadē
instante solēnitare, rursus illuc ascēsurus est. Quid em̄ toto hoc anno, quo nec dū tradito
Iohanne, publicum p̄dicandi officium nō exercuit, q̄d (inquam) hoc anno, nisi futuræ p̄di-
cationis, siue instantis saluationis, à tpe suæ passionis vsq̄ ad finē seculi ordinē, quo pro-
cessura

Contra pa-
trix ingras-
siuudinem

Matth. 13

Matth. 11

Iohan. 10

Quomōdū
exceperūt
Galilæi leg-
sum

Lucæ. 4

Mysterium
in actibus
Iesu

cessura esset, in suis actibus præpingit, & quasi extensis quibusdã disterminat lineis. ¶ Habebat quippe in proposito, in æterno diuinitatis consilio, fixum atq; immobile decretũ, legẽ de Sion, & verbum dñi educere de Hierusalem. s. vt pateret, sicut oportebat, & resurgeret à mortuis tertia die, atq; exinde prædicaret in nomine eius penia & remissio peccatorũ in omnes gentes, incipientes ab Hierl'm, vt quia cæcitas euentura erat in Israel interim plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Hoc plane p totum hunc annum in seipso præfigurauit. Nam ascendens Hierosolymam in solennitate paschali, eandẽ passionẽ & resurrectionẽ suam, per tẽpli solutionem, eiusq; excitationẽ in tribus diebus maturã dum p̃signauit. Deinde peniam & remissionẽ peccatorũ, quæ in nomine eius prædicanda erat, loquens cum Nicodemo diffiniuit, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, non potest introire in regnum dei &c. Postea commanens in Iudæa, vt cognouit, qd detraherent sibi, iam em cæcitas contingebat in Israel, reliquit Iudæam, & ad Samaritanos diuertit, q̃s inter alienigenas reputabant Iudæi. Ecce tãdẽ in Galilæam redit, tandẽ ite ex Chana Galilææ venit, vbi vinũ de aqua fecit. ¶ Nota diligenter, Non de Samaria ad templũ Hierosolymorũ rediit, vnde vendetes & emetes eijciendo, verus sacrificiũ abiecit, licet & illa ciuitas p̃ia eius fuerit, sed ab alienigenis, vbi duos dies comoratus ẽ in Galilæa, imo in Chana Galilææ rediit, vbi vocatus ad nuptias aquã in vinum conuertit, Nam ad Israel salus reuertet, cum plenitudo gentium subintrouerit, ad templum autem, i. ad hostiarum sanguinẽ suscipiendum, vel circũcisionis ritum, Christus nunq̃ rediturus est. Nonne ergo salutis nostræ opifex, rerum, quas facturus erat, toto hoc anno quasdam, scdm hunc Euangelistam, vmbras p̃misit? Ad patriam autẽ suam, de qua naturam hois natura dei assumẽs, nuptias fecit, & tanq̃ sponsus procedẽs de thalamo suo, aquam nostræ corruptionis in vinum vertit in corruptionis. Reuertet circa finẽ seculi vt nunc circa finẽ huius anni in Chana Galilææ rediit, Quid ergo nunc illic fecerit, audiamus, & in exteriori eius opẽ interiori mysterium perquiramus. ¶ Et erat qdã regulus, cuius filius infirmabat Capharnaum, hic cũ audisset, qd Iesus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eũ vt descenderet, & sanaret filiũ eius. Incipiebat em̃ mori. ¶ Regulus iste qui accessit ad dñm Iesum, rogans vt descenderet, & sanaret filium eius, à superiorĩ anno nosse poterat, qd illum ad sanitatem conferẽdam, prout vellet comitaretur effectus. Nam & hic superius Euangelista dixit, qd anteq̃ ascenderet Hierosolymam, imminẽte pascha, mansit in Capharnaum aliquantis diebus, & ceteri Euangelistæ nõ tacent, qd ibi multas virtutes fecerit, in tantum, qd diceret ei conciuies sui: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Cũ ergo de virtute illius bene cõperta nõ dubitaret, cur eidẽ dicens: Dñe, descende, vt sanes filium meum. ¶ Dicit Iesus: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. ¶ Non enim leuiter accipiendum est, qd grauissima veritas patriæ suæ dixit, quod vni regulo loquens, toti suæ genti pluralis numeri verbo dixit, ¶ Cum ergo credere, & fidẽ habere patria vel idẽ sint, primũ ponẽda, & aperienda est definitio fidei, statimq; liquet qd regulus iste & sanitatẽ filij quærere, & tamen nondũ credere potuerit. Paulus apostolus cum de fide plura diceret, eandẽ fidẽ diffiniens: Est autẽ fides, inquit, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Non inquit fides earum quæ præsentes sunt, & corporaliter vident, sed sperandarum est substantia, i. possessio rerum non apparentium, sed earum quæ nondũ apparent, est argumentũ, i. certitudo rerum. Quod enim videt quis quid sperat? At vero signa illa, quæ faciebat dominus Iesus, quæ videre potuerat iste regulus, quæ qd sibi impartiri precabatur, res erant præsentes res erant apparentes, Ergo illarum rerum fides non erat, i. signa illa videre, illa signa scire, & de illis dubitare non posse, credere non erat, fides non erat. ¶ Quæ autẽ erant res non præsentes, res non apparentes, quarum fidẽ volebat haberi, dicens: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Videlicet illa, de quibus loquebat, quas annuntiabat nescientibus, pro quarum annuntiatione, quæ apparatus non erant, quæ corporaliter non videbantur prophetam se dicebat. ¶ Prophetam inquit in patria sua honorẽ non habet. Verbi gratia: Appropinquabit inquit regnum dei, & Messias iam venit, & sic dilexit deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret, & ego sum qui loquor vobiscum, & sicut Moyses exaltauit serpẽtem in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Hæc & huiusmodi res, partim quidẽ præsentes, partimq; futuri erant, sed corporalibus oculis non videbant, & cetero non apparentes erant. Has ergo res auribus audiẽdi audire, auribus cordis suscipere de his præeunte rationis iudicio non hæsitare, credere erat, fidẽ habere erat, At illi non audiebant, & cum loqueret, qd sciebat, cum testaret hoc qd viderat, illi testimonium eius non accipiebant, licet signa multa ab eo fieri videret. ¶ Bene ergo non ait tantum, nisi videritis, sed nisi signa & prodigia videritis, nõ creditis, Quod profecto cum acerba (vt dignũ est) vituperatiõẽ dixit, quia

Esa. 2
Luc. 24
Roma. 11
Iohan. 2
Iohan. 3
Psal. 118
Regulo isti
not. Chrus
Iohan. 2
Matth. 11
Lucæ. 4
Quidẽ cre
dere, vel fi
dẽ habere,
Hebr. 11
Roma. 8
Marc. 4
Supra. 10
Supra. 3
Infra. 8
Supr. 3
Matth. 13
Supra. 3

quia comparatiõẽ illoꝝ iustificati fuerint Samaritani supra memorati, quibus non dignabant conti, quia paulo ante apud illos fuerat non sine honore, quia crediderunt in eum, nõ propter signa & prodigia (nulla enim viderunt) sed propter prophetiam quẽdam credere ceperunt, quia dixerat mulieri omnia quæcũq; fecit, sed deinde propter sermonem ipsius sanum & verũ, multo plures crediderunt, dicens non quia signa vidimus, sed quia audiimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Nonne ipsi, s. contribules sui maxime audierunt, imo & quotidie audiebant, & proinde scire poterant? Nonne saltẽ testimonia Iohannis satisfaccere illis debuerant, quem oēs sciebant esse prophetam? Recte igit hoc illis in tpe improprietat, quia Samaritani (vt iam dictum est) cõparatiõẽ illoꝝ de proximo iustificati fuerant, imo & omnes gentes paulo post magnifice iustificandæ erant. ¶ Ipsi namq; à fide patrũ nimium degenerabant. Nunq; enim Abraham propter signa & prodigia credidit: Nunquid quẽ dixit ei deus: Egredere de terra, & de cognatione tua, & benedicã tibi, & multiplicabo, atq; in semine tuo benedicent vniersæ cognatiões terræ? Nunquid inquam dixit Abraham, qd signum tu ostẽdis mihi, quia hoc præcipis, vel hoc promittis mihi vt credam tibi? Quod si obijcias quorundã scripta, quæ non sunt autentica, quibus fertur de igne Chaldæorũ diuinitus eductus fuisse, & hoc illi pro signo potuisse sufficere, dic quæ signa & prodigia deus illi ostenderat, vt fiduciam habes in igne se proijci intrepidus pmitteret? Quod signũ aut prodigiũ acceperat, vt deo sapius promittẽte semen, in quo benedicerent oēs gentes terræ, nõ infirmaret fide, nec consideraret corpus suum emortuum, & sterile vuluam Saræ? Nunq; saltẽ hoc pro signo, siue spei suæ solatio acceperat, vt ambo grandævui, ille centenarius, illa nonagenaria, non senescerent, aut frigerent? Deniq; saltẽ hoc, vt Saræ sterili muliebria, i. menstrua fieri non desineret? Ergo degeneres inquit vos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores oibus alienigenis, quoniam nisi signa & prodigia videritis, nõ creditis. ¶ Sed dicitis: Vis ne vt frustra vel leuiter credamus tibi? Num credere debemus omni spiritui? Te dicente, qd Christus sis, qd filius dei sis, qualiter experiemur qd verum dixeris? Ad hæc inquam: Plane experimini, sed quõ lex p̃cipit. Probate, sed legitime. In lege em̃ quid scriptum est? Quõ legitis? Quod in nomine dñi (inquit lex) propheta prædixit, & non euenerit, hoc dñs non est locutus, sed p̃ tumor animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. ¶ Nunq; autẽ & lex itidem non dicit: Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somniũ se vidisse dicat, & p̃dixerit signa atq; portenta, & euenerit qd locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, non audies verba prophetæ illius aut somnatoris. ¶ Fateor inquam quia hoc dicit, sed de somniatore, de propheta, qui suadet tibi post deos alienos ire, hoc dicit, Alius locus est, aliud mandatũ est propheta, qd consistet se in noie dñi venire, & verũ prophetat cum ista professione. Sic em̃ ait: Propheam de gẽte tua & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi dñs deus tuus, ipm audies vt petisti à dño deo tuo in Oreb. Ac deinceps: Qui aut verba eius quæ loquet in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam, Et subiudet: Quod si tacita inquit cogitatione responderis, quõ possum intelligere verbum, qd nõ est locutus dñs, hoc habebis signum. Quod in nomine dñi propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dñs nõ locutus ẽ, sed per tumorẽ animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eũ. ¶ Itaq; scdm legis mandata non p̃ signa neq; prodigia, sed p̃ verbum verũ experire, vt scias õ patriam meam, qd credere debeas. Verbi gratia: Cũ dico tibi: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, imo cum apertius dico & dicam, quia occisus post tres dies resurgã, si nõ euenerit qd dico, hoc dñs non locutus est, imo ego qui loquor dñs non sum. Interim antequã illud fiat, cum dico vobis, qd cogitatis mala in cordibus vestris, & cetera talia cum dico redeuntes ad cor vestrũ, si intelligitis ita esse rem in mine dñi vobis loquor. ¶ Sic em̃ legitime Samaritani paulo ante veritatẽ examinauerũt vna muliere prædicante venite & videte hoĩem, qd dixit mihi omnia quæcũq; feci. Quis em̃ alius nisi dñs deus occulta cordiũ p̃spicit. ¶ Alumen legis sapite legẽ prophetam tam ille qd loquit quidẽ in noie dñi, sed mentis, qd ille cuius quidẽ verbũ quod locutus est euenerit, sed locutus est in dijs alienis, hic inquam & ille pariter contemnent, imo & occident. Qui autẽ & in nomine domini loquit, & verum verbũ loquit, hic timendus est, huic per oĩa credendũ est. Sed vos ecõtra signis & prodigijs experiri vultis, aliq; imo pene cõtra signa de celo quæritis, videlicet vt si Chrus ego sum, si p̃pheta ille ego sum, de quo dixit Moyses (vt p̃dictũ est) Propheam suscitabit vobis dñs deus de fratribus vestris, ipm audietis tanquã me, si inquam propheta ille ego sum, hæc signa & prodigia quæritis, & rursus idẽ vel simile qd propter vos fiat Romanis signis & portentis illis, quæ propter p̃es ṽos facta sunt intereptis Aegyptijs. ¶ Et qdẽ generationi huic malæ & adulteræ, quæ tẽrando hmõi signa quærit, signũ nõ dabit, nisi signũ lonæ prophetæ, vt sicut ille fuit in ṽtre cœti tribus diebus

Gen. 22
Fides Abra
hæ absq; p̃
uĩs signis
Roma. 4
Obiectio
Iudæorum
Iohan. 4
Rñtio, quõ
ex lege de
buerit chro
credere
Deute. 18
Deutero. 13
Iohan. 2
Matth. 16
Matth. 9
Matth. 16
Deut. 18
Matth. 12

diebus & tribus noctibus, & tunc demū illo prædicante, triduanam pœniam egit Niniue
 & illa referuata exaruit cucurbita, quæ obumbrabat sup caput lonæ, ita fit filius hois in
 corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & tunc demū in noie eius pœnia & remissio
 peccatorum prædicet in omnes gentes, illisq; trina mersione baptismatis, in nomine patris,
 & filij, & spiritus sancti, & ita saluatis, ista patria mea, hæc generatio mala disperdatur.
 ¶ Attramen vobis paucis, quicūq; residui estis, q non tentantes, sed necessitatem habentes
 signa quæritis, signa fient plura, & maiora q̄ petitis, vt audiant gentes, quæ solo auditu cō
 tentæ erunt, & dicant, audiuius & scimus, q̄ hic est vere saluator mundi. Igit̄ cum di
 xisset dñs: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Dñe, descē
 de priusquam moriat filius meus. ¶ Quid aliud petito diceret medico regulus iste, me
 dico (inquam) q̄ cum sit homo & non deus, opus habet p̄ semetipsum ad lectulū ægroti
 accedere, & tam visu oculorū, q̄ tactu venarū, genus morbi dignoscere, & scdm̄ morbum
 antidotum dare: Accesserat em̄ ad dñm, rogans eum, vt descenderet, & sanaret filium eius
 & illo differēte: Dñe (inquit) descende, priusquam moriat filius meus. Videlicet nō crede
 bat, q̄ ab illo resuscitari posset, si moreret, nec tantam fidē aut humilitatem habebat, vt di
 ceret, velut ille beatus Centurio, qui non erat de Israel: Dñe, non sum dignus, vt intres
 sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabit filius meus. ¶ At Iesus non descēdit,
 sed mansit in eodem loco, & tanq̄ deus, qui omnia quæcūq; voluit, fecit, sanitatē filio eius
 sola voluntate, in qua vniuersa sunt posita, restituit, & tanq̄ propheta verbum verum di
 cit, quo scdm̄ legē pdictā probari debeat, q̄ de corde suo cōingat nihil. ¶ At em̄: Vade
 filius tuus viuit. ¶ Hoc deniq; vnum idemq; dictū, & vera de præsentibus propheta est, &
 (sicut ex seruis suis idem regulus postmodum comperit) imperiū vitæ est. ¶ Constat ve
 ro, quia de minori miraculi huius parte .i. de prophetiæ veritate sancti prophetæ digne
 secundū legitimam probationem (de qua supra dictum est) magni habiti sunt. Verbi gra
 tia: Samuel, qñ dixit Sauli, inuentas esse asinas, & verum dixit, quas tamen ipse non inue
 nit. Itemq; Helias, qui regi Achab multam pluuiam mox affore dixit, & verum dixit, nec
 tamen illam opere suo, aut dedit, aut fecit. Igit̄ cum incomparabiliter maius sit opus vir
 tutis, & virtutis, & potenti imperio facere, & vero verbo annuntiare, quam opus nō suæ vir
 tutis vero tm̄ verbo nuntiare, merito generationi malæ & adulteræ impropere, quia se
 pulchra prophetarū honorabant, quos patres illorū occiderant, & dñm prophetarū ver
 bis blasphemis inhonorabant, quem & implendo mensuram patrum suorū occisuri erāt.
 Quanta em̄ maiora his ostendit illis opera, & non crediderunt. Attamē regulus iste pro
 phetiam simul & potentiam operis huius diligenter inuestigans, seram licet, fidē habuit.
 Sequitur em̄: ¶ Credidit homo sermōni, quem dixit ei Iesus & ibat. ¶ Credidit nunc inte
 rim sermōni eius, paulo post comperta nō sola virtute sermōnis, sed & potentia loq̄ntis,
 nō solū sermōni eius credidit, sed & in ip̄m tanq̄ in deū dei filiū credidit. Nam & hoc se q
 tūri. ¶ Lam aut̄ eo descendente serui occurrunt ei, & annuntiauerūt, dicentes, q̄ filius eius
 viueret. ¶ Iam ex hoc prænuntio scire potuit regulus iste, q̄ fidelis Iesus propheta esset
 dñi, quia videlicet iuxta legale diffinitionē, & nihil loquebat in dñis alienis, sed potius in
 uitabat auditores ad dilectionem creatoris, & verū sibi verbū dixerat de vita filij sui. Hoc
 (inquam) scire poterat, etiam si casu aliquo, vel medicina se absente illata, filius suus cōua
 luisset. Sed nō eo contētus fuit. ¶ Interrogabat ergo horā ab eis, in qua melius habuerit. ¶
 Videlicet scire cupiebat, vtrum eodē verbo quo dixerat ei Iesus: Filius tuus viuit, eodem
 (inquam) verbo virtutis suæ salutē portasset, vt ad filium suum febre fugata tā cito redi
 ret. Sciebat quippe horam illam, & diligētī memoria tenebat, ex industria notatā, certorūq;
 tenore apud animū suum defixerat, vt si hora recuperatæ sanitatis illa esset, in qua dixit ei
 Iesus: Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophetæ potentia nō dubitaret, q̄ eēt
 ip̄e filius dei, q̄ esset rex israel. ¶ Et dixerūt ei quia heri hora septima reliq̄t eū febris. Co
 gnouit ergo pater, q̄ illa hora erat in qua dixit Iesus: Filius tuus viuit, & credidit ip̄e, &
 domus eius tota. ¶ Bene quidē, q̄ per occasionē vnus filij, salus patri, & toti domui facta
 est, sed q̄d magnū fuit, q̄ pro tali vel tanto signo credidit tota domus vnus reguli. Non
 em̄ signū hoc parū fuit, p̄ quod se vbiq; esse, vbiq; posse, & sola voluntate cuncta pficere
 satis euidenter ostendit. Nam & idcirco ab hoc Euangelista præteriri non debuit, q̄ pene
 sola diuinitatis filij dei testimonia, pro causa sæpe dicta congesti. ¶ Quid ergo tantus hic
 Euangelista nunc os suum ampliauit, vt declamaret nobis, q̄ credidit ille, & domus eius
 tota, nisi q̄a domus illa erat de incredula huius magni prophetæ patria? ¶ Ip̄se em̄ Iesus
 (vt supra dictū est) testimonium phibuit, q̄ propheta in patria sua honorē non habet. Hic
 autē regulus, & tota domus eius ad hoc luce rōnis p̄ducī potuerunt, vt inuidētīe tenebras
 euaderent, & hominem patriæ suæ non tantum vt prophetam, sed vt prophetarum do
 minum credendo honorarent, & honorando crederent. Similiter qñ conuertit aquas in
 vinum

lonæ. 3. & 4

Lucę. 24
Math. vlt.

Supra eo.

Regul' nō
credebat
Christum
deum esse.

Math. 8

Psal. 113

1. Regū. 10
3. Regū. 18

Math. 23

Deutero. 13

Cur hoc fi
gnum hic
narratur

Supr. eodē

Iohan. 2

vinum: Crediderunt (inquit) in eū discipuli eius, cum pro quantitate miraculi fructus esset
 valde exiguus. Ergo & quod hic ait Euangelista: Credidit ip̄e & tota domus eius, & illic:
 Crediderunt in eum discipuli eius, pro quantitate quidē operis, paruum cōmemorat fru
 ctum, veruntamē nō contemnendum respectu patriæ suæ, q̄ esset nimium difficilis ad cre
 dendum. Et hoc q̄dem saluatoris beneficium, in vno reguli filio (vt legit̄) ita factum est.
 ¶ Certe, sicut archisynagogi filia, quæ tunc mortua est, qñ mulier à fluxu sanguinis li
 berata est, recte synagogam significat, quæ tunc præ infidelitate & inuidia vitā suam reli
 quit, qñ gentilitas à peccatis suis, in Ch̄m credendo, recessit, ita nihil prohibet in filio
 reguli mystice eundem populum Iudaicum accipi, cum supradicta mulier Samaritana
 manifeste typum ecclesiæ de gentibus prætulerit, qua in dñm credente hic incipiebat mo
 ri. Nam sicut archisynagogus, q̄ procidens ad genua Iesu, rogauit pro filia, ita & re
 gulus nobilem fidem patrum, Abraham, Isaac, & Iacob recte significat, quæ pro salute illi
 us populi apud Christum & dñm patrem, antiquis meritis interuenit. Quam illorū fidem
 dum in fine seculi respicit, in eo q̄ reliquiæ Israel saluæ sunt, recte illis dicit: Nisi signa
 & prodigia videritis, non creditis. Nisi em̄ prædicantibus Enoch & Helia, instantis iam
 iamq; subsecutori iudicij signa & prodigia viderint, multo maiora q̄ nos, q̄ neq; redem
 ptoris signa vidimus, neq; venturi iudicij signa & prodigia adhuc videmus non credent.
 Quapropter tunc illorū minoris laudis vel gratiæ fides erit, vt eidē populo recte dicat,
 & illud, qd̄ in typū eius Apostolo Thomæ dictū est: Quia vidisti me credidisti. Beati qui
 nō viderunt & crediderunt. ¶ Sed & illud qd̄ dictū est, q̄a heri hora septima reliq̄t eum
 febris, q̄ & mulier Samaritana sexta hora in dñm sedentē sup puteum credidit pulchre
 huic mysterio cōgruit. Quid em̄ est hora septima, nisi post solis ascensum eiusdē solis de
 scensur? Sexta quippe hora sol altissimus est, nec nisi descendēdo septimam facit horā. Igi
 tur sexta hora mulier Samaritana dñm agnouit & credidit: hora vero septima, filiū reguli
 febris reliquit, quia videlicet ascendente in cœlum Christo sole iustitiæ, ecclesia de genti
 bus credidit. Iudaicus vero populus illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia
 descensus sui præmittente crediturus est.

Math. 9

Roma. 11
Apoc. 11

Iohā. 20
Mysterium
sextæ & se
ptimæ horę

¶ Finis libri quarti.

RVPERTI ABBATIS
 TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANG. COM
 MENTARIORVM LIBER QVINTVS.

Vnc Euangelistam Iohannem per aquilam significatum esse (qd̄
 pene cunctis notum est) recte spiritui sancto placet. Ch̄m quip
 pe solem iustitiæ gyranē per circuitum, & in circulos suos re
 uertentē, .i. oia disponentē, & in secreto consilio cuncta præuidē
 tem, claro intuitu contemplatus est, viasq; eius in hoc euangelio
 tanq̄ in horologio lucida rationabili vngula depinxit, vt sapien
 tiæ eius circuitū, cōsiliorūq; eius circulos diligēs lectet, quanq̄
 lippientibus vtrūq; speculet oculis. Ita q̄ppe itinera, & facta quæ
 dam describit filij hois, ob insinuandū consiliū eiusdem filij dei,
 quæ admodū ob inuestigandū ascensum seu descensum solis, geo
 metricales quosdā circulos sibi depingere solēt astronomici. In quo illud maxime notan
 dū, q̄ nullū paschale festum præterit, & velut si ab oriētali linea sursum versus progressiona
 rios solis gradus cōputes, ita sp̄ ab hoc festo scdm̄ facta & dicta, circa maxia & necessaria
 versat sacra Ch̄tanq; fidei. Sunt aut̄ quas cōmemorat, tres trium annorū solēnitates, quar
 ta solēnitare excepta, in qua passus ip̄e ac sepultus, resurgēsq; à mortuis, eadē, quæ supe
 rioribus annis docuerat, pfecit, & de seip̄o cōdidit salutis nr̄e sacm̄. ¶ De pascha primi
 anni iam dictū est, q̄a Hierosolymā ascendēs primū & maxime necessariū vitæ nr̄e tantū
 verbis aperuit instrumentū, dicēs: Nisi qs̄ renatus fuerit ex aqua & sp̄u sancto, non p̄t in
 troire in regnū dei &c. Ac deinde cōmoratus in Iudæa, detrahētibz Iudæis, inuidētibz
 pharisæis, diuertēs in Samariā ciuitatē, tādemq; rediēs in patriā suā, mystice p̄signauit, q
 bus vel q̄ ordine eiusdē regeneratiōis, vt supra dictū est, derinaret grām. ¶ Ecce hoc scdo
 anno eodē festo ascendēs Hierosolymā, veniēs ad probaticā piscinā, eandē quā p̄terito
 anno verbis tm̄ cōmendauerat, factis quoq; p̄figurat baptismi sui potentia, ac deinde per
 occasionē factoz eius, aduersantibus & calumniātibz Iudæis, dū veritatē diuinitatis suæ
 defendit, firmum nobis fidei verbum contrahit, in quo tota eius baptismi virtus consistit.
 ¶ Tertio

Cur Iohani
nes pro aq̄
la significat
Eccī. 1

Pascha pri
mi anni p̄
caciōis Ch̄i
Iohan. 3

Pascha se
cundi ar. n̄

Pascha ter
tij anni
Iofra. 6
Pascha q
ti anni

¶ Tertio nihilominus anno circa solennitate eandē, factio conuiuio de quinque panibus & duobus piscibus, ita quinque milia hominum per occasionē cibi illius, aliud nō minus necessarium salutis nostrae cōmendat factum, dicens: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitam in vobis &c. ¶ Quarto anno in eadē solennitate (vt prae dictū est) patit, videlicet vt superioribus annis docuerat, nos in morte eius baptizaremur & carnem eius ad manducandū, & sanguinē ad bibendum acciperemus. Adeo sanctam & veram veteris paschae rationē comprobatur, vt in qua veterē fulgebat memoria dei beneficiorū, in eadem solennitate nouorū conderet veritate factorū. Igitur hoc mens principio mensū, qui iuxta solem istum visibilem primus est in mensibus anni, qd fecerit, quid dixerit iste festiuus nobis sol iustitiae, in hoc (vt cōceptum est) euangelicę lectionis speculo cōtemplemur. ¶ Post hęc erat dies festus iudaeorū, & ascendit Iesus Hierosolymam. ¶ Hic Euangelista paschale festum nō apte exprimit, dum dicit indiffinitē: Erat dies festus iudaeorū, & ascendit Iesus Hierosolymā, sed ex superioribus festiū paschale fuisse colligit. Nam aliā ob causam superius, vbi mulieri Samaritanę est locutus, dixit discipulis suis: Nonne vos dicitis, qd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Constat vero, qd vbi nō plus q̄ quatuor menses ante messem intersunt, paschalis festiuitas nō plus q̄ duobus mēribus longe abest, quo vtiq; spacio ipis alia festiuitas nulla occurrit, qua scdm praeceptum legis omne masculū deberet apparere ante cōspectū dñi. Igitur & hoc paschale festū est, quo nostrorū (vt prae dictū est, & posterius liquebit) sacramentorū principium reperit. ¶ Est autem Hierosolymis probatica piscina, quae cognominat̄ hebraice Bethsaida, quae porticus habens. ¶ Piscina nō à pisce dicta est, sicut nec fisco, nec mutina à mutō nisi forte p̄ antiphrasim, eo qd pisces minime habeat. Erat autē aqua gemino lacu insignis quorū alter plerūq; implet imbribus hybernis, alter rubris est discolor aquis, vnde hostię lauabantur. ¶ Quamobrem probatica quorū dicta est. Graece namq; probata, latine oues dicunt. Vnde (vt prae dictum est) piscina hęc probatica dicit, eo qd ibi hostiæ lauantur. Quae cognominat̄ inquit hebraice Bethsaida. Notandū qd nō ait, quae cognominat̄ probatica. Quod si dixisset, videret idem dici Graece probatica, qd hebraice Bethsaida; sed est inquit probatica, id est, lauandis hostijs accōmoda, quem sensum sermo latinus vno verbo nō resonat; cognominat̄ autē Bethsaida, qd latine dicit̄ domus frugum. Cuius nominis scdm res subsequentes magnū est mysteriū. ¶ Quinq; (inquit) porticus habens. In hoc tantū continet̄ mysterium, vt quāuis per hoīs factum, tamen à deo recte credat̄ prouisum; quatenus huius numeri porticus illic haberent. Cur enim illic habebantur. Sequitur: ¶ In his iacebat multitudo magna languentiu, cæcorū, surdorū, aridorū, expectantiū aq̄ motum. ¶ Id est, ad hoc piscina hęc porticus istas habebat, ne multitudo languentium ad celestis remediū opificē piscinā excubans, rectū nō haberet, ne opē supernā expectare nō liceret, æstu vrente, vel turbine aut pluuiā de sub vuido vrgēte. Longa em̄ erat supernae visitatiōis expectatio, de qua protinus subiungit: ¶ Angelus autem dñi scdm tempus descendebat in piscinam, & mouebat aqua. Et quicūq; primus descēdebat in piscinā, sanus fiebat à quacūq; detinebat infirmitate. ¶ Ideo tunc euidenter p̄sentes sanctae ciuitati & tēplo p̄sides aderant virtutes, antequā t̄ admittam in saluatorem crudele necis sacrilegium recessisset ab eis omne cœli p̄sidiū, quo factio, vt Iosephus quorū testat̄, adudita sunt eadem virtutes cōclamantes: Transeamus ex his sedibus. Notandū vero, qd non esu hostiæ quae illius piscinæ aqua lauabant, sed ex eadē, qua & hostiæ lauabant, à qua sanabat vnus, quicūq; post motionē eius primo descēdisset infirmus. ¶ In his inquit (vt p̄ dictū est) tm̄ continet̄ mysteriū, tantūq; p̄figuratiū est factum, quanto opus habebant, quae celestis tēplo inferendae erant hostiæ viuae, s. animae & corpora sanctoꝝ, quanto opus habemus oēs nos homines, qd vniuersi ex primo parente nostro verum languorem, veram & omnimodam tam corporis q̄ animae cōtraximus infirmitatē. ¶ Scimus em̄ & credimus, credimus (inquam) propter quod loquimur, qd dñs noster Iesus Christus, qui vocat̄ iuxta prophetam magni consilij angelus, de cœlo venit, id est, non de deorsum, vt ceteri homines, sed de sursum, nō de terra, vt primus homo terrenus, sed de cœlo venit homo celestis, qd nō de matre iuxta quosdam abortiuos hæreticos initium habuit, sed à deo venit, à p̄se exiuit apud quē erat anteq̄ formare terra & orbis. Venit (inquam) in populū iudaeorū, de illo carnem assūmēs, & eodē de sensu suo, dum prae dicat̄ & annuntiat salutē & pacē, mota est gēs inquieta, & grauissimae veritatis eius impatiēs, & versa in seditionem, tradidit morti vitæ æternæ largitorē. Quia ille morte sua vitæ mundo cōdidit factum, vt in morte eius baptizaret genus humanum, i. omnes qd diuersis retro tēporibus collecti, quinque libris Mosai- cæ legis testificatā hætenus expectauerunt gratiam dei. Huius plane mysterij figuram, praeferbat illa magna & diuina res. Vnde & hic Euangelista Iohannes, supernae charitatis diligēs inspector, recte illam nō prae tereundā arbitrat̄ est. ¶ Piscina quippe illa sa- cra in

CAP. V.
Dies festus
Iudaeorū,
hic pascha
est
Supra. 4
Exodi. 23
Deuter. 16

Probatio

Addo, ob

Iose. de bel
lo iudaico,
li. 7. cap. 12.

Esa. 9
Iohan. 3
i. Cor. 15
Psal. 29.

Roma. 6
Gene. 49
Deuter. 33

era, in qua, vt prae dictū est, hostię lauabatur, vniuersas populi iudaeorū cęrimonias, vniuersum veterē sacrificiorū ritum significat, q̄ cum vmbra essent futuroꝝ, ita, anteq̄ Ch̄s descēderet & in semetipso legē impleret, neminē iustificare, vel ad perfectū adducere poterat, sicut piscina illa antea descensum angeli neminē sanare poterat. ¶ Quae, sicut quorū porticibus cingebat, in quibus iacebat multitudo languentiu motū aquae expectantiū: ita lex Moysi, cuius quinque libri sunt, p̄ctores interim cohibebat, sacrificijs illis obumbratis emundari nō valētes, donec veniēs Christus ea, quae sacrificijs eisdē p̄figurabantur, in veritate perficeret. ¶ Vel certe, qd nō solum illos qd sub lege Moysi fuerunt, sed & cūctos qd ante legem, & ab initio mundi electi per fidē deo cōplacuerūt, Christus dei filius saluare venit, & omnibus erat necessaria passio Christi: bene quinque porticus erant, & in omnibus languētes iacebāt, expectātes aquae motum: quae videlicet ante aduentū Christi, à quo sexta mundi ætas incipit, quinque ætates fuerūt, quae in nulla defuisse credendū est si deus & iustus viros, qd circa eandem spem repositi, salutare nostri redemptoris expectabāt aduentū. Quorū omnium vnā eandēq; fidē recte significabat ille vnus, qd prior descēdebat in piscinā, & sanabatur. Nā vnus dñs, vna fides, vnus in omnibus electus est spūs, & idcirco electorū omnium siue mortuorū, siue viuorum, siue ante siue post passionem Christi vocator, vna ecclesia & vnus corpus est. Igitur in hoc loco tam pulchra, tam splendida suae passionis figura illustrato, dñs quid fecerit audiamus. Sequitur: ¶ Erat autē quidā homo ibi, triginta & octo annos habēs in infirmitate sua. ¶ Recte quidem, vt à sanctis doctoribus expositum est, hic homo tāto tēpore languidus, peccatorē significat scelerum suorū enormitate pressum: cui quia dilectio dei & proximi deest, & idcirco p̄ penitentiā conualescere nō potest, bene huius infirmitas triginta & octo annos habet, & à quadragenario numero, qd penitentiæ dicatus est, binario differt. ¶ Verū, qm̄ per huius occasionem sabbatū iudaeorū soluitur, & eadē sabbati carnalis solutio magna, & Christianae fidei necessaria ratione defenditur, nō contenti sumus scire, qd peccatorē significet: sed & quem, quale, quantumq; id est, qd late diffusum figuret nosse oportet: quae videlicet dū ille grabbatum suū sabbato portat, nō leue est, qd dñs ipse, qd iusserat, aduocatus eius factus est, disputando aduersus illos robustos legis æmulatores iudaeos quasi pro sabbato dei æmulātes, reuera autē p̄ inuidia seipsos dissecātes, dum vnus saluti detrahūt, alterius virtuti vel gloriae inuidēt. ¶ Igitur sicut ille vnus, qui post motionē aquae primus in piscinā descēdere poterat, priorē populū recte significat, id est, israelitas, quorū est adoptio, & testamētū & legislatio, qd patres, ex quibus Ch̄s secundū carnē, qd est super oīa deus, benedictus in seculū: ita nihilominus iste, qd hominē nō habebat, vt cū mota fuisset aqua, mitteret eū in piscinā, populū significat gentiliū, qui cū & ipse in Christū crederet, & baptizari vellet, nemo apostolorū, sicut in Actibus apostolorū de Cornelio legitur, vnitati illorū ex circūcisione erant, illū admittere audebat. Cuius rei mysteriū, quae nostra res est, in p̄senti lectione subtilius perscrutandū. Erat, inquit, quidā homo ibi, triginta & octo annos habēs in infirmitate. ¶ Vbi aqua illa mota fuerat, & vnus descēdebat in piscinā, ibi erat & homo iste: quae videlicet, vbi & passio Christi celebrata est, & baptismi sacramētū illi priori populo tradebatur, iam ex tūc gentilis populus, fama tantae salutis audita, gratiā eadē postulabat, triginta & octo annos habens in infirmitate, id est, olim desperatus perdita corporis & animae tēporali & æternali salute, fraudatus vitæ p̄sents pariter & futuræ veritate. Nam per triginta annos, qd numerus annorū plena virgitas est, vitæ p̄sents perfectio: p̄ octo annos vitæ futurę æternitas, cuius octo sunt beatitudines, quae qd octaua mundi ætate p̄ficietur, recte figuratur. Sed gentilis populus, & p̄sentē vitā se non posse retinere sciebat, & futuræ nullā spem habebat. Igitur magnus iste languidus triginta & octo annos in infirmitate habebat: quae & p̄sentē vitā laboribus & oneribus cito cōsumebat & futuræ resurrectionis spem nullā habebat. ¶ Vt autē iste languidus tā vetus tāq; à salute remotus, calamitatē suā agnosceret, magisq; ac magis ingemisceret, gradūs illū cōmotae aquae son⁹ excitabat, magnūq; gaudiū illius, qd ante se descēdēs curatus fuerat. Nec vero tātū ex eo, qd in oēm terrā son⁹ ille exiuit, & in fines orbis terrae descēsus illius magni angeli auditus ē, illud cognouerat: verū & ex eo, qd penes eadē piscinā, & intra porticus eius, idē languidus aderat. Illo quippe tpe, qm̄ hic nostrae pacis nūcius, hic dei filius de cœlo descēdit, & seditione cōtra illū excitata, vt passione sua saluos nos faceret, intrauerunt aquae vsq; ad animā eius, & venit in altitudinē maris, & tēpestas demersit eū, illo, inquit, tpe Romanorū militū Cęturiones, quinquagenarij & decuriones intra iudaeae sinus habebantur. Erat ergo quidā hō ibi triginta & octo annos, vt p̄ dictū est, habēs in infirmitate. ¶ Quē cū vidisset Iesus & cognouisset qd multū tēpus haberet, dixit ei: Vis sanus fieri? ¶ Quibus putas oculis illū qui p̄ hūc hoīem significabat, magnū languidū Iesus vidit, quos vel quātos habet oculos in capite suo? Septē. Ipse est em̄ lapis ille, in quo septē ocu- los

Col. 2
Marc. 7
Hebr. 2

Quinq; ætates mundi ante descēsum Ch̄i.

Ephe. 4
1. Cor. 10

Languid⁹ ille gentile populū designat.

Roma. 3.

Acto. 10

Languid⁹ per 38. annos.

Psal. 18.

Psal. 68.

textus addit. 1. ceter. Zacha. 3

C. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. V.

fuerat, & de tam longæua infirmitate repente tam perfecte cõualerat, vt grabbatũ suũ valẽtibus humeris, & collo irreflexo portare, bimembrẽ illis responsiunculã reddiderat, dicens: Qui me sanũ fecit, ille mihi dixit: tolle grabbatũ tuũ & ambula. ¶ At illi partẽ vnã vel membrũ ab auditu suo excluderũt, hãc scilicet: qui me sanũ fecit, Aliã vero partẽ, id est, ille mihi dixit, tolle grabbatũ tuũ & ambula, protinus ex ore eius rapiẽtes, linguarũ suarũ sagittis cõfodiendũ pro signo sibi posuerũt, Nõ em̃ dixerũt: Quis est qui te sanum fecit? sed dixerunt: quis est ille qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum & ambula? Illud quippe manifestum tãtã virtutis beneficium disparere mallent, vrpote laudis & gloriã eius causam vel materiã non leuem, hoc autẽ sciri, hoc audiri vel publicari idcirco studebãt, q̃a videbatur eis, q̃ quasi legitima accusatiõẽ in calumniã trahere possent. ¶ Similiter post modũ cum diceret gẽtilis populus sanatus, id est, per fidẽ Christi iustificatus, q̃ me sanũ fecit, q̃ mihi spiritum dedit, & in me virtutes operat, ille mihi dixit per Apostolos suos: Iudæas nõ cures cõrimõnias, nec eorũ obserues sabbata, tantum diligas dñm deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum sicut teipsum, quod est reuera surgere, & tollere grabbatũ tuum, Cum (inquã) hãc diceret, ecõtra non dicebant aduersarij Christi, Iudæi, vel pseudoapostoli: Quis est q̃ operat in vobis virtutes? nullã quippe rationẽ inde audire, vel mentionẽ fieri volebãt, sed hoc dicere audebant: Quis est q̃ vobis præcipit nõ obseruare sabbata, vel cunctas Moisaicã legis respere cõrimõnias? & non timebãt detrahere Christi gratiã, sanctõrũ Apostolorũ contemnere psonas. Verbi gratia, dicentes: Petrus idiota, & homo sine literis est, & Paulus de Christi Apostolis nullus est, & his similia. Quorũ fabulas & genealogias, & profanas vocum nouitates, stultas q̃q̃ & sine disciplina quæstiones quæ generãt lites, & ad nihil sunt vtilis, nisi ad subuersionẽ audientium: quia nec deuitare studuerunt, nec per scientiã scripturarũ euacuari potuerãt, recte & hoc dictum est, q̃a is q̃ sanus fuerat effectus, nesciebat Iesum quĩsnã esset. Si em̃ fecissent, nequã potuissent ab illo fascinari, non credere veritatẽ. Quam imprudentiam iste culpans Apostolus: Euigilate (inquit) iusti, & nolite peccare. Ignorantiã em̃ dei qdã habet. Ad reuerentiã vobis loquor, &c. ¶ Proinde recte dicimus, ignoratiõẽ scripturarum, ignoratiõẽ Christi esse: q̃a videlicet absq̃ scripturis, noui pariter ac veteris testamẽti, impossibile est hominis animã stare, vt nullo circũferatur vento doctrinã. Nesciebat ergo quis sanus factus, id est, in Chro baptizatus primitiuus gentiũ populus, quĩsnã esset Iesus, i. quãtus, q̃ potes, q̃ verus deus, q̃ vere etiã sabbati dñs. Cur vocem nesciebat? Ait Euãgelista. Iesus em̃ declinauit à turba cõstituta in loco. ¶ Valde notãdum, q̃ nõ idcirco Iesus declinauerit, q̃ ille eum nesciebat, sed idcirco Iesum ille nesciebat, q̃a Iesus declinauerat. Vnde em̃ Iesus declinauerat? A turba inqt cõstituta in loco. Non à loco, in quo erat, & in quo virtutẽ sanatis operatus fuerat, sed à turba quæ in loco erat, declinauerat. ¶ Nihil verius. Quis em̃ locus est, in quo saluẽ operatur Iesus, nisi sancta ecclesia eius? Sed à nullo loco Iesus declinat, nusq̃ localiter declinat. Vbiq̃ em̃ est, cum sit deus, in omni loco est. Quanto magis ab ecclesia sua, q̃ locus eius est, nusq̃ declinat? Deus (inquit Psal.) in loco sancto suo, id est, in ecclesia scã sua. Sic em̃ sequitur: Deus q̃ inhabitare facit vnus moris in domo. Ergo non à loco Iesus declinauerat, sed qdã ait Euãgelista? A turba (inquit) constituta in loco declinauerat, id est, ab illis declinauerat, q̃ turba faciebãt in loco suo, in domo sua, in ecclesia sua. Non ergo mirum, si is qui sanus effectus fuerat, nesciebat Iesum quĩsnã esset, cũ & Iesus propter turbã declinasset. ¶ Verbi gratia, cum alius diceret: Ego sum Paulus, alius ego sum Apollo, alius ego vero Cæphã, & propter hãc schismata, cãterasq̃ hãreses nõ poterat simplex fidelis scire q̃ Iesus eẽt, non poterat cito rationẽ certã obtinere, quã de Christo teneret, vel quã cõtra veros aduersarios Christi, & falsos æmulatores legis redderet. Quid tandẽ fecit Iesus turba sedata? Quid in pace fecit, q̃ in turba & tumultu mentiũ scissurã declinauit? Sequitur. L Postea inuenit eum Iesus in tẽplo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¶ Interim dum turba est in loco, & Iudæi de sabbato suo calumniant, is qui sanus effectus est, tẽplum ingredit, vbi videat Iesum, vel videatur à Iesu, q̃a videlicet dũ ab hãreticis vel pseudoapostolis pulsatur quãstionibus nouus credentium populus, necessitate vrgente scripturarũ thesaurus discutitur, & fidei veritas aperitur, & ita in pace ecclesiã, q̃ fuerãt hospites & aduenã, iam ciues sanctõrũ, iamq̃ domestici dei cõuertantur. Nõ em̃ deerãt hospitibus istis vel aduenis ardentis dona naturæ, præclara scilicet ingenia, quæ spũ sancto adiuta, ex lectiõne scripturarũ via recta possent tẽplum veritatis adire, vbi certa fide offerret victimas iustitiã. Nã quẽadmodum ignis interdum consoptus, suisq̃ cineribus obrutus, flatu agente recandescit, & quanto vehemẽtius vrget, tãto efficacius conualescit: sic eadẽ nouã ecclesiã bona indoles, quanto plures & maiores aduersantiũ lites ptulit, tãto magis profecit, & tanto scripturarũ notitia p̃clarior enituit. ¶ Hoc

Iudæi manifestose non de sanante sed de sabbaro quærebãt.

Acto. 19 Galat. 7

Acto. 4 Galat. 2 1. Timot. 1 2. Timot. 2

1. Cor. 15

Eph. 4

Matth. 12

Psal. 97

2. Cor. 1

In schismate & heresi Iesus inuenit suos in templo in scripturis. Eph. 2

COMMENTARIORVM LIBER V. CI.

¶ Hoc quoq̃ non prætereundum, q̃ illũ hominẽ sanum quidẽ dñs per semetipsum fecit, sed non per semetipsum in templũ introduxit, q̃a videlicet per semetipsum qdẽm peccata dimittit, & sup gẽtilis primo tẽpore, vt supradictum est, gratiã suã ostẽdit: vey non per semetipsum vel per angelũ suũ, sed per hominẽ Petrum in ecclesiã suã cõmunionẽ, per baptismum aquæ, omnes, qui iam spiritum sanctum acceperãt, introuitẽre voluit. ¶ Igitur vbi illum populũ suum per medias turbas hãreticorũ vel cõtradicientiũ Iudæorum in oẽm fidei plenitudinẽ adduxit, Dicit ei: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. Hoc à principio nõ dixit, quãdo sanũ illũ fecit: q̃a profecto cũ adhuc tenera eẽt gentiũ fides, nõ pulsanda minis, sed lactãda erat blandimẽtis, & multa de vetustã cõsuetudine p discretionẽ dissimulãda erãt ad tẽpus in spũ mãsuertudinis, q̃ tunc opportunius virga ferirentur postq̃ Christus plene formaretur in illis. Sic populo Israel non in Aegypto dominus legem dedit, sed signis & prodigijs suis oblectauit, qui bus captiuorẽ eius Pharaonẽ verberauit, donec illos educẽs per mare rubrũ traduceret submersis Aegyptijs, & tũc demũ legẽ exeruit dicẽdo, q̃ fecerit hoc, morte moriatur & sanguis eius sup caput eius. Ita plane renascentẽ in Christo infantia animã, nutrícula vel mater dei gratia primo lactauit, vt præcedentẽ remissionem peccatorũ gratãter acciperet: deinde forti districtiõne cohercuit, ne cõfiteĩtes se nosse deũ, factis negarẽt. Bene ergo non à principio, sed nunc tandẽ dicit homini in tẽplo, iã noli peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat. Quia proculdubio melius fuisset, nunq̃ veritatis viã agnoscere, quã post agnitõẽ reorũm redire. ¶ Sed & illud notãdũ q̃ cũ triplicem ob causam solear dei volũtate infirmitas euenire: videlicet aut vt probetur patiẽtia meritumq̃ augeatur iusti, aut q̃a peccauit vt purgetur camino molestiã corporalis, aut ne peccet obstãte vel retinẽte vinculo infirmitatis. Hic homo, de q̃ præfens lectiõ commemorauit, idcirco tot annos habuisse in infirmitate sua credendus est, q̃a peccauerat, cũ ei dicat dñs, iã noli peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. ¶ Quod & ipm ad p̃dictã similitudinẽ populi gentiũ patenter accidit. Ipse est em̃ minor ille filius, q̃ peccauit in cœlũ, & corã patre, dũ accepta portione paternã substãtia, quæ eum cõtingebat, peregre profectus, deuorauit oĩa viuẽdo luxuriose, tan dẽq̃ vni ciuiũ adhãsit, & porcos pauit, Cui reuertẽti, & adhuc longe agẽti pater occurrit, & in osculũ ruens sup collũ eius incubuit, dũ, vt supra dictum est, gẽtilibus adhuc foris positus, id est, nec dũ baptizatus sancti spũs gratiã manifeste tribuit. Bene ergo ille talis homo propter pctã sua in infirmitate iacens, tali modo Iudæis irascẽtib; sanus factus est, q̃a filius iste, q̃ suã ob culpã mortuus fuerat & perierat inuidẽte fratre suo, reuixit & inuẽtus est. ¶ Quid tandẽ fecit iste, q̃ prius interrogãtib; Iudæis respondere nesciuit, q̃s vel quãtus esset ille, q̃ dixit ei, tolle grabbatũ tuũ & ambula, id est bene operãdo ne cures Iudæorũ sabbata? Quod fecit nũc, postq̃ saluatorẽ suũ cognouit vey eẽ deũ, vey esse dei filiũ? Sequitur: L Abijt ille hõ & nuntiauit Iudæis, q̃a Iesus eẽt qui fecit eum sanum. ¶ Melius & fidelius quam Iudæi rem iste diuisit. Illi nanq̃ cũ audissent ab eorũ me sanũ fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatũ tuũ & ambula, partẽ illam, quã criminari non poterant, silentio suo præciderunt, quia non dixerunt: quis est qui te sanũ fecit, sed dixerunt: q̃s est ille q̃ dixit tibi, tolle grabbatum tuũ & ambula. Hic ecõtra partẽ eandẽ, quã criminabant illi, silentio p̃terit, & partẽ nulli patentẽ reprehensionĩ nunciãt infidiãtoribus illis, dum annuntiãdo nõ dicit, q̃a Iesus esset, q̃ dixit illi, tolle grabbatũ tuũ sed q̃a Iesus esset, q̃ fecit eũ sanum. ¶ Hoc plane nũc facit, nunc annunciat Iudæis fidelis populus Christi, nomẽ & virtutẽ saluatoris sui eiusdẽ Christi filij dei, nunc etiã nolentibus & inuitis importune scripturarũ veritatẽ impingit. Et si nõ proficit vt cõuertat eos, exultat tamẽ, q̃a sciẽter & cõstãter proloquẽs, eosq̃ cõuincens de lege ipsorũ & prophetis cõfundit, & obmutescere facit imprudẽtiã p̃didit, vt videãt recti & lætent, & omnis iniquitas opilet os suũ. Et notãdũ, q̃a nõ in tẽplo erant Iudæi, q̃bus ille homo nuntiauit. Sic em̃ dictũ est: Abijt ille hõ, & nuntiauit Iudæis. Nũc abijt, imo q̃a abijt, cũ eo nõ erãt in tẽplo Iudæi. Nunc em̃ qñ sumus nos in tẽplo dei, quãdo sumus in ecclesia patrum & iustorum omnium, q̃ ab initio mũdi fuerũt veri adoratores dei, Iudæi foris sunt, Iudæi magno flagello iracũdiã dei vt mali negotiatores, vt male negociantes latrones, foras eieci sunt. Nos interdũ eximus ad eos & rogamus, vt veniãt nobiscũ in tẽplũ. Sed frustra. Ipsi em̃, dũ nos intus vitulũ saginatũ comedimus, foris p̃fistẽtes & audietes symphoniam & chorũ, solo auditu cruciant, & pertinaci liuore torquent, donec ipse pater exeat, & p semetipsum rogare dignet. ¶ Nunc ad rẽ tpe illo gestã redeamus. & nos q̃ secundũ illã p̃figurationẽ in veritate sanati sumus, nostrã, quã sanati sumus, fidei firmamẽta ex ipsius, qui nos sanauit, ore colligamus. Sequitur: L Propterea persequerant Iudæi Iesum, q̃a hoc faciebat in sabbato, Iesus autẽ respondit eis: Pater meus vsq̃ modo operat, & ego operor, propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, q̃a nõ solum soluebat sabbatũ,

Acto. 10.

Galat. 4

Exodi. 7

Exodi. 14 Exodi. 21 Tit. 1

Lucæ. 9 2. Petr. 2

Fideles ex gẽtib; istẽ ille filius p̃ditus & reuersus. Lucæ. 15

Acto. 10 Lucæ. 19

Quis annũciat nũc Iudæis populus fidelis. Psal. 105

Supra. 2

Lucæ. 19

CII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. V.

Artificio sum eloqui eternae sapientiae.

sed & patre suu dicebat deū, & qualē se faciēs deo. Summū deinceps silentiū, & cū attentione beneuolentiam, ab omni docili & reuerēti aīa, res postulata: q̄a vere in hac ofone sua nō sibi sed nobis cōsulēs, propria seipsam rōne propter nos defendit summa dei sapiētia Vere etē in cōmuni auditorio toti mūdi, tali nobis & propter nos perorat defensione, cū elocutiōe grādi pariter & humili, vt & sapiētibus vel eloquētibz seculi nō desit in cōtextu diuinā ofonis artificiū q̄d demirent, & ideotis fidelibus maieffas vel claritudo sensuū nuda sit qua illoz infantia vel simplicitas cōpetēter & diūcet. Propterea, inquit, persequebant Iudaei Iesum, q̄a hęc faciebat in sabbato & c. Ecce in his verbis Euāgelista syllogismū cōpēgit, cuius nobis distinguere partes operā pretiū est, nō vt syllogisticā artis nugas in tāto ope magnificemus, sed vt eius intētiōē sensumq̄ nostrō vtiq̄q̄ intellectū cōsequi possimus. Propterea, inqt, persequebant eū Iudaei, q̄a hęc faciebat in sabbato.

Iniqua Iudaeoz calūnia cū bonum opus Christi.

Quid hic Euāgelista proponit, nisi Iudaeos mirabiliter faciles & pronos fuisse in necē saluatoris, in tantū cōcos & vere rōnis expertes, vt hmōi opus salutis & requie, manifestū opus solius diuinā virtutis, pro trāsgressiōe cōputaret sabbati sui, pro trāsgressiōe inquā, nō qualicūq̄, sed tali vel tāta, vt salutis autorē dignū p̄dicaret morte, nō aliam ob causam, nisi q̄a salutē operaret sabbati die. Quid em̄ est sabbatum nisi requies, vel quā ob causam datū est, nisi vt operarius fessis ceteris septimanā dieb' vno die requiesceret, & tñ victū diurnum a suo patrefamilias ex debito p̄ciperet? Sic em̄ in lege scriptū est: Sex dies operaberis, septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus, vt refrigeretur filius ancillā tuā & aduena. Ergo nō nisi ad requiescendū miseris seruitutibus, & ad reparādos artus solutos, sabbatū datū est, id est, requies. Sed hoc opus dñi, & cetera eius opa, requie vero labori languētū miseroz optatissimā succedere faciebāt, veris angoribus diu desideratū refrigeriū substituebāt. Ergo cęci & cęca crudelitate sequi homicidā p̄ditū, multū à vera requie lōge recesserāt, multū à pietate dīsparati erāt: q̄ tale ob causam persequebant salutis opificē, dei gratiā, Vbi Euāgelista sic proposuit, protin' assumpsit. Iesus autē, inqt, dixit eis: Pater meus vsq̄ modo operat, & ego operor. Illud, inqt, q̄ hęc faciebat in sabbato, iam sufficiebat ad exāctendū illoz crudelitātē, vt tanq̄ bestia exēctā vaderēt intētiā atq̄ inhiantes ad bibēdū eius sanguinē. At ille hoc dixit eis, q̄d valde maius, q̄d illoz inuidēri supbia longe esset intolerabilius: Pater meus vsq̄ modo operatur, & ego operor. Hoc assumpto protin' cōcludit sic: Propterea ergo magis querebāt eū interficere. Si, inquit, proter illud inuidētes persequebant eū, multo magis inuidere & p̄sequi habebāt, si q̄d maius ex illo acciperēt. Sed hoc lōge maius est patre suū deū dicere, q̄ tale q̄d in sabbato facere. Perpēde ergo, q̄ minoribus maiora cōferre nosti, quantum istud filios hoim, malos filios maloꝝ, tota humanitate exuerit, vt dētes eoz & arma & sagittā adinūcē p̄ furore colliderent, & lingua eo gladius acutus, sanguinē siriēs, lōge extra dētes & labia protēderetur. Sed iā nunc ipsa verba lectiōis explanāda sunt. Propterea, inqt, persequebant eum Iudaei, q̄a hęc faciebat in sabbato. Reuera satis faciles ad malū, satis & nimis veloces pedes eoz ad effundendū sanguinē. At h̄ cur ista tā tāpe faciebat dñs in sabbatis? Nunq̄d vt prouocaret eos, hanc illis dabit offensionē? Nunq̄d quia mortē suā fore sciebat vtilē, idcirco prouocabat eos ad effundendū suū sanguinē? Absit. Sed ipse lucerna erat & idcirco vt luceret in tenebris, in mundū venerat. Cōstat vero, quia, sicut ipse ait, nemo accēdit lucernā & in abscondito ponit, sed sup cādelabruū, vt oēs q̄ in domo sunt, vlt ingre diuntur domū, vt lumē videāt. Bene ergo in oculis oim lucē operā suoz propalare debebat, bene in synagogis & in templo, q̄ oēs Iudaei cōueniebāt, operari & docere illū decebat. At illi nō qualicūq̄ die, sed sabbatis, neomenijs, alijsq̄ festiuitatibus, celebres cōuentus agebāt. Oportebat ergo vt sabbatis quādo domus plena erat, i. tēplum vel synagoga quādo ingrediebant oēs feriatī, ad q̄s lucerna hęc missa fuerat. Oportebat inquā, vt tūc super cādelabrum suum stans, operaret opus suā claritatis, vt expāderet lumē corporaliter in hiantis in se plenitudinis diuinitatis, vt oculi simplices in lumine eius gauderent, & oculi nequā excusationē de peccato nō haberēt. Hęc em̄ lucerna nullū oculū ob sui prāsentiā nequam esse faciebat, sed tātum à simplici oculo distinguebat, quēā dmodū tu, quilibet bonus artifex, p̄ offensionē artis tuā neminē inuidū esse facis, sed tantum ab effectis deprehēdis & discernis, q̄s inuidus, q̄s erga te beneuolus sit. Cū igitur in prāsentiā lucis, oculi nequam totum corpus tenebrosū haberent, adeo vt lucē in tenebris lucentem non modo non comprehendere, sed etiā extinguere vellent, persequebantur em̄ illū Iudaei, propterea quia hęc faciebat in sabbato, dicit eis: Pater meus vsq̄ modo operatur & ego operor. Breuis sententiā, mirabilis causa, q̄a & persecutores suos in ius vocabat, & nos beneuolos sibi, sicut lucerna fulgoris, illuminat. Beneuolos nanque sibi nos bonis opibus efficit, quoz vnum illud, q̄ nunc languidum sanauit, ad captandū beneuolentiā pertinuit. Nā q̄ ait: pater meus vsq̄ modo operat, & ego operor, nostri oratoris pro

Exod. 20

Rabiles Iudaeorum in Iesum.

Psal. 56.

Psal. 13

Matth. 1

Infra. 10.

Inhabitatio. Col. 2. Infra. 15.

Matth. 6

COMMENTARIORVM LIBER V. CIII.

pro nobis porantis, sapia dei narratiuncula est, verbis lucida & breuis, sensu magna & mirabilis, cuius partē illam quā ait: & ego operor, toto sequēti sermone argumētatiōsa veritas ob cōfirmationē nostrā fidei cōstāter & veraciter defendit. Audite Iudaei, audite legē & quātis, postulat homo iste, quē vos p̄sequimini, quē vos hmōi causam interficere grātis, qua fenatū orbis terrā beneuolū sibi met effecit. Die sabbati rephēsus de ope qualicūq̄ non se de qualitate opis t̄ quamlibet laudandi defendit, sed de iure suo scdm natales suos causam legitimā constituēs, vestrū, imo totius orbis publicum auditoriū nō subterfugit. Vos oēs ex Abrahamā nati, & oēs post Abrahamā estis, hic autē ex Abrahamā quidē natus est, sed & ante Abrahamā est, & nō sic operat in sabbatis vt vos, cū bouē vel asinū adaquatis, nō nihil negligētes in hoc sabbatū. i. requie ancillā vel aduena vestrī, vestrū pecus soluētis & adaquātis, & idcirco nō vult sub & quali vobiscū lege teneri. Habetis legē, estis q̄dem legis periti, habetis iudices, si verē vtiq̄ iustitiam loqui, & recta iudicare velint. Pater meus (inqt) vsq̄ modo operat. Non indicat nunc primū, q̄s vel vbi pater suus sit, sed hac re iā dudum vobis intimata, maxime p̄ testimoniū Iohannis id q̄d sequit, & ego operor, defendere intēdit. Et illud plane cōcedere oportet, nec em̄ negare potestis, q̄n ille talis pater eius, qualē iam dudū audistis, vsq̄ modo operet. Nonne ille vsq̄ modo in sabbatis vestrī facit solē suum oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & iniustos? Nonne cūctis diebus, nullis festiuitatibus exceptis, occidit & viuere facit, p̄cutit, & sanat, & quacūq̄ die apprehenderit hoim dignum morte, quacūq̄ die peccator in manus eius incidit, nō est sabbatum quod illum de manu eius eruere possit. Nam vt hoc taceam, q̄ à substituentis aīalium fecitibus, vel nutriendis terrā fructibus, nō magis sabbato quiescit, q̄ prima vel scda sabbati. An putatis, q̄ vos, dum in sabbatis vestrīs onera peccati p̄ portas vestras id est, p̄ sensus vestros inferis, q̄ vtiq̄ cum sint portā & fenestrā corpis, ingrediet mors p̄ ipsos vsq̄ ad interiora vestrīs, cum (inquam) eiusmodi onera portatis, & longis iniquitatis funiculos trāhitis, putatis dū vos ista facitis in sabbatis, & dum in sabbato homicidū aduersum me praētatis, q̄ pater meus tunc interim otiosus sedeat, q̄a sabbatū & non vos de libro suo delet, imo p̄ctm vestrū stilo ferreo in vngue adamātino, scribat forti ope & profunda scriptura, quā in sempiternū nemo deletat? Palam ergo est q̄a pater meus vsq̄ modo operat, & q̄d nō ita requieuerit die septimo ab omni ope, vt cuncta quā creauit desinat magis sabbato, q̄ alia die gubernare. Defendā itaq̄ meipm, dicēs: & ego operor. Si aduersamini, vera rō, rōnalis veritas vinculo suo conatus vestros alligabit. Vos enim à Iohanne, quē cōsulendū esse iudicatis, quasi propositū, audistis, q̄d deus p̄ meus sit, vos à me assumptū refellere non potestis, q̄n ille pater meus operet vsq̄ modo in die sabbati. Concludo ergo dicēs: Igit & ego operor. Quid em̄? Num ita vos insanire audebitis, vt odio vel despectu filij patrē quoq̄ cōdemnetis & p̄sequamini, q̄a nō vacat ab opibus vitā necessarijs, vel à regimine totius mūdi in die sabbatis? Rursus legaliter asserere nō poteritis, q̄d filius minus liber patre suo sit, q̄d filius patre suo minus legitimus etiā sabbati dñs sit. Quis em̄ filius legitime natus, patri suo natura vel cōditiōe postponit? Nunq̄d pater alterius vel diuersā substantiā q̄ eiusdē, cuius & ipse est, filiū generare potuit? Face re q̄dem aliud p̄, q̄ id q̄d ipse est, sicut vestrū quilibet dum pingit vel plasmat, aliud profecto, q̄ quod ipse est, facit: sed dum generat, profecto aliud q̄ id quod ipse est, generare natura nō cōcedit. Me autē solum pater nō fecit, sed genuit: sicut vobis idē Iohānes, q̄ supra dixit: Vnigenitus q̄ est in sinu patris ipse enarrauit, ille vnigenitū dei me esse phibuit. Igit & ego operor in sabbato, q̄n minus liber, minus legitimus non sum patre meo. Propterea ergo (inqt) magis quārebant illum Iudaei interficere, q̄a non solum solvebat sabbatum, sed & patrē suum dicebat deū, & qualē se faciēs deo, videlicet dicendo: Pater meus vsq̄ modo operat, & qualē se facit, s. subiungendo, & ego operor. Respondit itaq̄ Iesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non p̄t filius à se facere quicquā, nisi q̄d viderit patrem facientē. Hęc dicta quāndā impotentia insufficientis naturā resonare vident, sed si recte aduertas, verā, certā, stabilem filij dei opotētā prādicare cōprobanf. Quā cū vero sensu fuerint p̄specta clarebit, & q̄ recte, quāmq̄ optime rōderit ita Iesus quā rētibz se interficere. Et hoc primo sciēdum, q̄a scēda oratrix sapia dei, ab hoc loco vsq̄ ad id, q̄d longe inferius dicit: q̄ vero mala egerant in resurrectiōe iudicij, firmissimis argumētis vtiq̄, vtiq̄ nobis verba faciēs ad cōfutandas aduersarias partes Iudaeoz vel hēreticā prauitatis, & id cōfirmandā veritatē suā diuinitatis, necessariā omi Chriano homini. Nō p̄t (inqt) filius à se facere q̄cūq̄, nisi q̄d viderit patrē facientē. Quis vnq̄ angeloz, aut hominū hoc de seipso protestari potuit? Quid em̄ deū patrē vider q̄s facietē, nisi omē bonum? Quid vero aliud est, q̄d ille nō facit nisi omē malū? Quod videlicet q̄ facit, à semetipso facit, q̄a solus facit, q̄a seorsum extra deū & patrem facit. Quis ergo siue angeloz, siue hoim, ita castū cor p̄t se habere gloriari, vt dicat, q̄d à seipso quicq̄ facere non possit? Nam

Infra. 8

Matth. 12

Psal. 117

Matth. 12

1. Regū. 2

Deuter. 32

Necm. 13

Hiere. 17

Idē cap. 2

Esa. 5

Psal. 69

Hiere. 17

Teste Iohā

ne Bap. de

us est pater

Iesu

Supra

Nō p̄t filius

a se facere

q̄cūq̄, i. non

p̄t peccare

Iob. 13

Prouer. 29

faciente pariter. Quæ cūq; em ille facit, hæc & ego (vt supra dixi) facio filii. Sed ipsa maiora iam audite opa. Dixi vobis, q; maiora his quæ nunc videtis, mihi filio suo demonstrabit pater opa. Et vere maiora. L. Sicut em pater suscitauit mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat. Magnitudinẽ demonstrationis, qua filio demonstrat pater viuificare, quos vult, magnitudinẽ (inquam) vel onus, qd̄ Iudæi ferre non valentes, malo suo mirantur, intellectu nostro apprehendere non possumus, nisi primũ nouerimus, q; vel quales sint mortui, quos pater suscitauit & viuificat, & filio demonstrat vt filii faciat. Nunq; de Lazaro dicit vel cæteris, quos iterũ morituros suscitauit? Et q; dem maius fuit illos suscitari, q; languidũ, xxx. & viij. annos habentẽ in infirmitate sua sanari, sed ea longe maiora sunt, ad quæ nos mittunt huius sequẽtia lectiois, quæ nescire nõ pnt Iudæi, quæq; velint nolint, cogunt mirari. Nam totũ p̄odus huius oneris in eos vertit his duabus clausulis, quas ita interposuit in p̄cedẽti versiculo, cum dixisset: Et maiora his demonstrabit ei opa, mox adiungẽs vt vos miremini, in sequẽti cum dixisset: sic & filius quos vult viuificat, mox r̄onem hanc subiiciens, neq; pater iudicat quenq; & c. Igit̄ isti quos pater suscitauit & viuificat, illa morte mortui intelligẽdi sunt, quæ inuidia diaboli p̄ p̄c̄m̄ introiuit in mundum, qua omnes p̄ vnum hominẽ mortui in anima, mortales & quotidie morietes in corpore, & in vitroq; æterna digna nascunt condẽnatione. ¶ Ab ista duplici morte p̄ gr̄am dei saluant electi, quorũ patres & principes Abraham, Isaac, & Iacob fuisse scientes Iudæi, de illorũ sup̄biebant meritis, sibi solis vitã debent, gẽtes autẽ oēs ad eandem non p̄tinere arbitrat, iamq; vitam eandẽ redditam patribus suis, sibiq; repositã autumabant sc̄dm̄ promissioes dei patris, quẽ videlicet dicebant, q; deus noster est, absq; notitia vel noie filij, sine quo pater nihil facit, nam demonstrat ei (vt supra dictũ est) oia quæ ipse facit. Ait ergo: Sicut em pater suscitauit mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Quo dicto vtrancq; p̄cutit erroris partẽ, s. q; p̄ patres suos iam absq; necessaria filij opatione cõsummatos esse, & q; se solos ad deum vel hæreditariam vitam autumabant p̄tinere. Ac si dicat: Quæ gr̄a simul & oipotẽtia mortuos & de mortuorũ congerie natos pater vocauit ad vitã, ante manifestationẽ filij, prius em pater q; filius hoĩbus innotuit, eadẽ gr̄a simul & oipotẽtia filius in hoc tpe suę manifestationis, quos vult ad vitam reuocat, de eadẽ perdita massa generis humani. ¶ Auscultate quid vel quõ dixi: Non em dixi, sic & filius ipse filios Abraham viuificat, ne vanam opinionẽ vestram confirmẽ, q; Iudæorũ tantum salus aut vita sit, sed dixi quos vult, viuificat. s. siue Iudæi, siue Gentiles sint, sicut pater quos voluit de Gentilibus, de Chaldæis, ante filij demonstratiõnẽ, videlicet patres vestros, nullo ex debito ad sui notitiam vocauit. Nam & patres de cõmuni massa, de Gentibus in primo parẽte damnauit, ad gr̄am suam vocauit. ¶ Sane p̄tereundũ nõ est, q; eos q; fuerunt ante aduẽtum filij, rectẽ pater suscitare & viuificare dictus sit, q; tamẽthi pater illos nõ sine filio vocauit, rãtẽsi aliqui ex eis propheticõ spũ cognouerunt filium patris, tali tñ vocatiõẽ vocati, tali lege instructi sunt, vt nequãq; p̄ illam patẽter agnosci, & publice p̄dicari dei filius potuerit. ¶ Et notandum, q; de patre duo verba, s. suscitauit & viuificat, dixit: De filio autẽ vnum solum verbum, i. viuificat, inquit: Pater q; p̄pe nõ eodẽ tpe, quo patribus innotuit, nõ inquam eodẽ tpe salutis opus p̄fecit in illis, dum melius aliqd̄ pro nobis disponit (inquit ap̄s) vt ne sine nobis consummarent. Filius autẽ eodẽ tpe, quo mundo innotuit, salutẽ nostrã cõcepit facere simul & p̄fecit. Vnde illi rectẽ dicunt primũ beata spe suscitari, & deinde longo post tpe re ipsa viuificari. Nos autẽ q; in plenitudine t̄pis sumus solũmodo viuificati rectẽ dicimur & sumus, q; videlicet vno eodẽq; tpe credimus, & vitã quam in Adam p̄didimus, per sp̄m̄ remissionis peccatorũ regenerati accipimus. Bene ergo de patre loquẽs: Suscitauit (inquit) & viuificat. De filio autẽ solum ait, viuificat. ¶ Et sine vlla exceptione Gentilis, aut Iudæi: quos vult (inquit) viuificat, nulli quicq; debens, sed sola voluntate gratuita, vel voluntaria gr̄a, iustẽ morti addictos misericorditer ad vitam reuocans. Quod non dissimiliter à patre se facere subiecta ratione comprobatur. L. Neq; em pater iudicat quẽquã, sed iudicium omne dedit filio. ¶ Proinde (inquit) filius nec in hoc dissimiliter à patre quenquã facit, qd̄ absq; distinctione gentilis ac Iudæi, circũcisionis & p̄putij, quos vult viuificat, q; nec ipse pater sc̄dm̄ genus, aut secundum carnẽ quenq; iudicat. i. discernit vel distinguit, quod vel maxime ex eo patet, q; & Abraham cum in p̄reputio esset, amicũ suũ illum appellauit, & Esau cum circũciscus esset, odio habuit. ¶ Sed quid? Omne (inquit) iudicium dedit filio, videlicet vt tam in p̄senti, q; in futuro iudicio p̄sedeat, & in p̄senti q; dem oculta eius diuinitas, in futura autẽ manifesta iudicet ipsa, quam assumpsit, & quæ tam à malis, q; à bonis videri possit, forma serui. In quo ergo apud ipsum discernimur? Quæ nã est lex iudicij, vel quod dicitur iudicis & regis huius? Sequit̄: L. Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. ¶ Ecce quanta cum suauitate rationis fortitudinem iudicij sui loquitur sapientia dei. Iam incipit iudicare superbam, atque iniuriõsam p̄sumptio-

Sap. 2
Roma 5
p. Cor. 15
Nõ solum
Iudæi, sed
& Gentiles
viuificandi
grant,

Filius quos
vult, viuifi-
cat.
Gene. 12

Hebr. 11

Neq; enim
pater iudic-
at quenq;

Malaci.
Roma 9
Omne iudi-
cium dedit
filio

Malaci

sumptionẽ Iudæorũ, cõuincẽs illos in honorare deũ suũ, quẽ multũ se honorare putabant in stercore sabbatorũ, cæterarumq; solẽnitatũ suarũ, qd̄ iamã iuxta prophetiã projiciẽdũ erat sup̄ vultus eorũ. L. Qui nõ honorificat filiũ, nõ honorificat patrẽ, q; misit illũ. ¶ In quẽ contione hoĩm̄ snia hæc nõ stare, prolata ore senatoris, siue caudici, spectare ad gloriã patrũ honorẽ filiorũ, & cõtra lædẽ p̄res in iniurijs filiorũ: Patres q; p̄pe filios diligũt, & affe-ctus eorũ in illis recõditi sunt, vnde & suauis in filijs honorẽ suũ sentiũt, & in eisdẽ acerbius iniurias suas recipiũt. ¶ At illi cũ in tẽplo manu factõ patrẽ de carnibus taurorũ, q; offe- rebant, & sanguine hircorũ, honorare se dicerẽt, & sabbata eius p̄dicarẽt, sãuo sacrile- gio filium in tẽplo corpis sui nõ manu factõ habitantẽ, persequẽbant, & interficere qua- rebant, p̄sertim cum ipsi misissent ad Iohannẽ, & ex testimonio qd̄ ille phibuit veritati scirent ip̄m̄ esse filium dei, quãuis ille testimonium ab hoĩbus nõ acciperet, ex opibus quæ ipse faciebant in nomine patris sui, testimonium habẽs maius Iohanne. Mentiebant er- go, q; non solum sc̄dm̄ cõlestem veritatẽ, sed & sc̄dm̄ communẽ sensum hoĩm̄ vel mo- rem, q; non honorificant filium, nõ honorificant patrẽ qui misit illum, Proinde nequãq; arbitrent, q; ad deum patrem p̄tineant, imo nec ad ipsum quẽ patrẽ suum esse mentiunt Abraham. ¶ Non dicant, sufficit nobis sic adorare quõ adorauerunt patres nostri, qui asq; isto filio deum vnum adorantes, amici eius appellati sunt, & cõlestia beneficia cum signis & prodigijs multis & magnis consecuti sunt. Ne (inquam) cæca sup̄bia falsũ hoc dicant, Nunq; em aliqui patrum sine fide & spe seminis, qd̄ Abraham promissum est, in quo benedicentes omnes gentes, deo placuerunt. Quod autẽ hoc semẽ est, nisi Christus? Nonne fidẽ habẽtes seminis huius in carne sua, qua parte semen ipsum naturaliter tradidit, si- gnũ circũcisionis acceperunt, vt illo tali signo testimoniũ haberẽt, qd̄ hoc semẽ benedictio- nis se expectare profiterẽtur? Sed de hoc iam alio loco plenius dictum est. ¶ Non ergo seip̄os decipiant, Non em pater illos de manu filij liberabit, Ille quippe omne iudicium si- lio dedit, ¶ Palmista test ante q; dicit: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, videlicet lege p̄scripta, quam subiunxit, dicẽs, vt oēs honorificẽt filium, sicut hono- rificant patrẽ. Oēs (inquã) q; viuificari volunt, q; cupiunt subleuari de congerie mortuorũ. Quisq; ille sit siue Iudæus siue Gẽtilis, si viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de vniuerso honore patris. ¶ Neq; hanc faciat iniuriam patri, vt dicat eũ aliud genuisse, q; idip̄m̄ qd̄ est ipse q; genuit. Qui em iussit vt terra profertet herbã virentẽ & afferentẽ se- mẽ iuxta genus suum, lignumq; faciẽs fructum, & habẽs vnumquodq; semẽ suum sc̄dm̄ sp̄m̄ suam, itemq; vt homo gigneret ad imaginẽ & similitudinẽ suam. Qui (inquam) hæc iussit & fatuit, p̄ceptumq; poluit & non p̄teribit, quõ sine sacrilegio dici p̄t, q; extra sp̄m̄ suam, vel contra genus suum solus ipse filium generauerit? Si em (vt Arrius incon- tinẽti ore dicere p̄sumpsit) cum sit ipse in conuertibilis vel in cõmutabilis, filium cõuer- tibilẽ, siue cõmutabilẽ genuit, profecto contra genus, sp̄m̄ ve suam fructum protulit, nec in semetip̄so retinere potuit id quod rebus omnibus, quas ipse creauit, potenter indulsit. ¶ Sed his oĩbus malitiã & nequitia vocibus iam dudum exp̄osis, quas antiquus p̄secutor filij dei diabolus pater m̄daci ex proprijs locutus, nequissimis auditoribus suis in suffurra- uit, quæ cūq; sunt honoris, quæ cūq; gr̄æ & veritatis, quæ cūq; veræ integritatis, & p̄fectæ charitatis vocabula, cum sensus veritate, patri & filio cõicamus. His exceptis quæ p̄sonarũ necessaria distinctio, singulis propria referuare postulat, vt vtrq; deus verus & dñs, in- creatus, immẽsus, æternus, oipotens, sine initio, & sine fine, in cõuertibilis, atq; in cõmutabi- lis, à cõctis fidelibus vitã desiderantibus corde ad iustitiã credat, & ore ad salutẽ æternã p̄- diceat, pari honore, æquali gloria, indissimili laude. ¶ Igit̄ p̄ hanc honorificẽtiam filij fa- cta & cõpleta voluntate patris, ad eam cũ fiducia ad thronũ gr̄æ eius, vt m̄iam cõsequa- mur & gr̄am inueniamus in auxilio opportuno, testimoniũ habẽtes salutis nostræ neces- sariũ, q; nõ cõsentanei simus antiquo p̄cõtri, q; cõsurrexit aduersus hũc filiũ dei, & primũ hominẽ eadẽ p̄sumptione cõfurgere fecit, dũ eundẽ filiũ, q; solus vere est, similitudo dei pa- tris, quicq; solus altitudo similis est, nõ honorificarũt, dicẽtes: altissimo sp̄s erimus & nos. ¶ Quæ intentio cum p̄ceptũ transgressus eẽt Adam, deus vnus, pater, & filius, & sp̄s san- ctus cum lugubri ironia sic loquit̄: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciẽs bonũ & malum, i. reuera vacuus à veritate sc̄iã, nihilq; habẽs veræ sapiã, dum plus appetit sa- pere q; oportet sapere. ¶ Diabolo quoq; sub eadẽ ironia Ezechiel propheta sic impro- perat. Aug. opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es p̄parata sunt. Tu Cherub extẽtus & protegẽs & c. Nam quia aureã, i. diuinã, substantiã se esse p̄sumpsit, & cum foramina eius p̄parata essent, id est, rationalitas, qua dei capax esse poterat, maluit aurum falso videri, q; pretiosus esse lapis, & auro vero ligari maluit Cherub, id est, pleni- tudo scientiã videri, & sup̄ consubstantiales spiritus, à seip̄so tanq; ad propagandam eos extendi, q; cõqualis esse illis, & cum eis laudare veram sapiã, in qua deus omnia facit. Vnde

Honor. p̄
trũ in hono-
re filiorũ

Hebr. 9
Quẽ Iudæi
inhonorã-
bãt patrẽ

Iohan. 8

Supr. libr. 3
Psal. 71

Gene. 1

Psal. 148

Oia p̄ri &
filio cõicã, ex
cepta p̄loa
narũ propri-
etate

Iohan. 8

Roma. 9

Hebr. 4

Esa. 14

Gene. 3
Roma. 15
Ezechiel. 28

Vnde cum ironia (vt pdictum est) dicit ei: Tu Cherub extētus & protegēs, cum reuera in-
 fatuatus sit, & quantū cum cæteris habere potuisset de vera sapia pdiderit, sicut paulo post
 Propheta idē exprobrans illi: Eleuātū est (inquit) cor tuum in decore tuo, pdidisti sapiam
 tuam in decore tuo. ¶ Non em̄ nunc primū diabolus huic filio dei detrahēre cœpit, cū
 p̄ ora Iudæorū & hæreticorū tantas aduersus illū blasphemias euomit, sed ab initio homi-
 cida extitit odio, quo occiderat fillū dei, & qđ impleuit p̄ Iudæos, vbi illū in ea natura in-
 uenit, in qua posset actu quoq; ppetrare scelus homicidij. ¶ Itē, non nunc primū hoc p̄-
 ceptum dat hoibus, oēs honorificēt filium, sicut honorificant patrē. Quid em̄ est qđ di-
 xit deus primo homini: De ligno sciæ boni & mali ne comedas, nisi qđ sub velamine līæ
 carnalibus eius t̄pis, quo hæc scripta sunt, hoibus absconditum est, dixisse deum, aduersus
 sapiam dei, sicut diabolus se extulit, non te extollas? Non em̄ reuera in illo ligno illa vir-
 tus erat, vt gustato fructu eius tantam sciām haberēt hoies, vt essent sicut dñi, sciētes bonū
 & malum (qđ ab effectu palam nimis dat agnosci) sed mēdaciū pater ista confinxit & mē-
 titus est, qđ non sic apti sunt eorū oculi, vt essent sicut dñi, sed in hoc dūtaxat aperti sunt
 oculi eorū, vt se nudos, i. honore pristino spoliatos esse cognoscerēt, eo qđ diuinum hono-
 rem præripere gestissent. ¶ Sed & illud diabolicæ blasphemix est, qđ non dixit: Eritis si-
 cut deus, sed eritis (in qđ) sicut dñi, videlicet inseparabilis irunitatis odio, quo nunc vsq; per
 ora Iudæorū vel hæreticorū, deum patrē & filium eius deum nobis cōfiteribus, oblatrat, di-
 cēs nos plures colere deos. ¶ Potest quidē sic intelligi, dictum esse lignum sciæ boni &
 mali, eo qđ gustu eius p̄ inobediētiam p̄cepto, futurū erat vt experimētum haberet homo,
 nō solum boni, sed etiam & mali, verum nō ea spe homo comedit, vt experiret mala, i. vt
 subiaceret malis, sed vt iuxta p̄missum serpētis similis fieret deo, quē nil p̄ latere boni aut
 mali. Quapropter illud quoq; lignū ironice dictū est, lignū sciæ boni & mali. ¶ Igit non
 nouo cōsilio nūc primū indicit hoibus vt oēs honorificēt filium sicut honorificant patrē
 vtz mirabili cum senore nostræ humilitatis p̄ceptum reddidit, quo filio dei debitus honor
 exigat, vt summæ sapiæ dei sensum nostrū inclinemus & subijciamus. Nā qđ subesse contē
 p̄sit homo sapiæ dei, cœlū & terram, mare & oia quæ in eis sunt creanti, & cuncta cum
 patre componētī, nūc ob eodē exigat, vt se subijciat de scemina nascētī, sic honorificēt
 in cruce p̄dentē, sicut honorificandum esse sentit patrē in sua maiestate, absq; carnis sus-
 ceptione, vel mortis passiōe rutilantē. Sed huius honorificetiæ p̄miū vel utilitas ex suble-
 quētibus diligētius p̄sanda est. Non em̄ adhuc ex superioribus satis apte liquet, qualiter, i.
 qualē ad vitam, mortuos, æquē vt pater, viuificet: quæ profecto tota honoris impēsi filio
 dei remuneratio est. Sequit̄ ergo: Amen amē dico vobis, qđ qui verbum meum audit &
 credit ei qđ misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transiet a mor-
 te ad vitam. ¶ Verbum eius, i. doctrinam eius, sic accipere debemus aduersus supradictū
 diaboli mēdaciū, velut antidotū medicī veri & optimi cōtra mortiferæ serpētis haustum,
 iamq; imbibitū medullis oibus venenū. Ille nāq; homicida nouerat, qđ si homo consilium
 eius audiēs, non crederet illi qđ dixerat: Quacūq; die comederitis ex eo, morte moriemī
 ni: & hoc sciēs, p̄suasit vt comederet, & comēdētī cum morsu pomī venenū æternæ mor-
 tis infudit. Hic ecōtra sciēs, qđ si homo auertat aurē suam ab illa lingua coinquinata, & ab
 illo verbo mēdaciū, & humiliter sub potētī manu dei, credēs illi semp̄ vtz dicētī, vitā re-
 cuperare possit, quam in primo parēte perdidit, ait ergo: Amen amen dico vobis, qđ qui
 verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Ecce qualē honorē
 suum quærit filius dei, ecce quō cum patre vult æqualiter vel s̄tr honorificari. Verbū suū
 audiri, deo patri vult credi. Quo fructu suo vel cōmodo? Nullo, sed vt vitam æternam su-
 us habeat auditor. Ergo gr̄a pro hoie laborat. ¶ Notandū em̄, qđ tanq̄ in conspectu stans
 testes duos profert, videlicet seipm̄ & patrē, dicēs: Qui verbū meum audit, & credit ei, qđ
 misit me. De qbus alibi sic dicit: Nonne scriptum est in lege vestra, qđ duorū hoīm testi-
 monium vtz est? Ego sum qđ testimonium phibeo de meipso, & testimonium phibet de
 me qui misit me pater. Hos (inquam) duos testes nunc audiēdos offert. Operabatur, vera se-
 cundum scripturas loquebatur. In loquela veritatis seipm̄, in opibus mirabilibus p̄sentabat
 patrē suum. Sic em̄ alibi dicit: Pater aut̄ in me manēs, ipse fecit opa. Idē: Opera quæ de-
 dit mihi pater vt p̄ficiam ea, ipsa testimonium phibēt de me, qđ pater me misit, vel certe
 in p̄senti euangelio seipm̄ in antiquis scripturis, quas illi refellere non poterāt, testē adhi-
 bet deum patrē suum. Sic enim paulo inferus dicitur est: Opera quæ dedit mihi pater,
 ipsa testimonium phibēt de me, quæ profecto opa sunt, quæ p̄ ipsum prædicātē, & a mor-
 tuis resurgētē, & deinceps p̄ euangelizantes eius apostolos facta sunt. De patre autē cōfe-
 ssum subiungit: Et qđ misit me p̄, ipse testimonium phibuit de me. Quod testimonij? Scru-
 ramini scripturas, &c. ¶ Igitur magna dicitur, magna & necessaria expositurus, illa
 scilicet, de quibus supra dixerat: maiora his dem onstrabit opera ei, vt vos miremini, satis
 oppor

Ibidem

Iohan. 8
I. Iohan. 7
Quid est li-
gnū scię bo-
ni & mali,

Eritis sicut
Dñi.

Quo hono-
rificandus
est filius

Psal. 145
Prouerb. 8

Ecc. 11
4 Petri. 7

Duo testes
p̄ & filius
Deut. 17
Iohan. 8

Iohan. 14

opportune duos testes idoneos contra suos oblocutores statuit, satisq; magnā & optabilē
 pro solo auditu testium remunerationē promittit. Totus mundus, cuius contra principem
 foras eniciendū iudiciū nūc agitur, celestis huius rhetoris rationē, semetipsum nostri causa
 legitime defendentis, intētis cordis auribus exaudiat. Qui (in qđ) verbū meū, id est, præfens
 audit Euangelij, & credit ei qui misit me, videlicet qđ sicut promissit Abraham, & sicut p̄ pro-
 phetas suos prædixit, pater deus miserit me. Qui (inquam) audierit quod nūc diciturus sum
 & cum pater, qđ in me manēs ipse facit opera, vtz verbū me dixisse comprobauerit, a mor-
 tuis resuscitandum me, creder ei, & suscipiet me, iam ille quisquis sit, habet vitam æternam.
 ¶ Et vt certius sciat quid dixerim, ne hoc suspicetur quis, qđ dixerim ego, non illū carnē suā
 corruptibilem vnq; depositurę plus & melius est quod dicam, quia in iudiciū non veniet,
 id est, in damnationem generi humano propter peccatū Adæ debitam, nō incidet. ¶ Illud
 quoq; sciat non me dixisse, qđ ad iudiciū nō veniet, omnes em̄ præter illos, qui legem non
 acceperūt, ad iudiciū veniet, tribus ordinibus distinctis, scilicet aliq; iudicandi & damnā-
 di, aliq; iudicandi & saluandi, aliq; nullatenus iudicandi, sed iudices & senatores cum dño suo
 sessurū quarta parte hominū, id est, illis qui sine lege (vt prædictū est) peccauerunt, sine lege
 condemnatis: sed hoc me dixisse nouerit, quia in iudiciū nō veniet, id est, debitā ex pater-
 nę præuaricationis præiudicio damnationem non incidet. ¶ Sed quid? Transit a morte in
 vitam. Nec dico nunc qđ transiet a morte in vitam, sed hoc dico, qđ verbū meū audiendo,
 & credēdo ei qui misit me, iam transiet a morte animæ. Non dico ad vitā, vt stet secus illam
 sed a longe prospiciat & saluet illam, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, & cæteri patres, quia
 longe prospexerūt & saluauerunt illam, & defuncti sunt omnes, nō acceptis promissioni-
 bus huius: sed hoc dico, qđ transiet in ipsam vitā breui transitu, quippe cū ipsum transire nō
 sit aliud, qđ renasci ex aqua & spū sancto. Credēdo em̄ dum baptizatur transiet, & regenera-
 tus est, & de veteri nouus, de perditio inuentus, de mortuo viuus factus est. Nam & si corp⁹
 mortuum, id est, mortale est propter peccatū, spūs iam viuūt propter iustificationem. Sed
 dicitis: Quis te audiet? Aut quando istud quod loqueris fiet? Quis deniq; nostrū auditu tuo
 quis vita indiget? Ad hæc in quā. Amen amē dico vobis, qđ venit hora, & nūc est, quando
 mortui audient vocē filij dei, & qui audierint viuunt. ¶ Si mortui estis, imō cum mortui fi-
 tis, mortem vestram agnosceritis, vos primi ex mortuis audiretis, & audiēdo primi a mor-
 te animarū vestrarū resurgere. Nūc aut̄ dicitis quia viuitis, iam nūc alijs mortuis vt ipsi au-
 dian in clamandū est. Et hoc erit mirabile, qđ illi, qui tanto profundius in mortē descende-
 rūt, quāto longius a deo viuo recedētes, deos mortuos adorauerūt, audientes viuēt, & vno
 eodēq; auditu excitati, tam originalis peccati, qđ omnī actualiū peccatorum æternā mor-
 tem effugiēt, & de tam longinquo mortis baratro, vnum braue fidei verbum confitēdo, in
 arcē salutis, in mediū vitæ exilient. De huiusmodi mortuis nunc dico, de hoc transitu illoꝝ
 ad vitā nūc loquor. ¶ Alioquin si de mortuorū vniuersali resurrectione nunc loquerer vni-
 uersaliter, omnes mortui audierit, dixissem: neq; ita determinassem, dicēdo: & qui audierint
 viuēt. Non em̄ in illoꝝ arbitrio est audire & viuere, sed ex necessitate desuper veniēte, erit
 omnibus audire & resurgere. Nunc aut̄ non oēs audierit, non enim omnī est fides, sed ple-
 ritq; audierit, & qui audierint viuunt. ¶ Illa hora iam venit, & nunc est. Olim in prophetis lo-
 quēs pater dicebat: quia veniet, nunc in filio suo loquēs dicit: quia venit & nūc est. Audient
 (inquam) vocē filij dei, non autem videbunt formam serui, formam filij hominis: vocē (in-
 quam) audierit non solum patris, aut vocē dei, sed & vocē filij dei, id est, vocem simul patris,
 & filij dei: & idcirco nunc recte dixerim, vocem filij dei, cum alias me appellare consueue-
 rim filium hominis, quia videlicet non secundum hominē ad illos pergam, sed secundum
 diuinam maiestatem vbiq; præsentem, & non in deum tantū, sed in me filium dei credent,
 atq; ita verbū dei audierit (sicut prædictū est) viuunt. ¶ Sicut em̄ pater vitā habet in semet-
 ipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Et potest dedit ei iudicium facere, quia
 filius hominis est: ¶ Præsentis loci sensus lucidissimus, ita prauas hæreticorū mētes obnubi-
 lat, quæadmodū sol quanto splēdidior est, tāto magis sordidos oculos, lipporūq; palpebras
 putres reuerberans, pene excæcat. Quid em̄ pulchrius aut lucidius hac rationatione fan-
 nis effulgeat oculis, vbi præmissa viuificantis mortuos potētia filij dei, talis ratiuncula succi-
 nit: Hac nāq; bene p̄specta, liquet etiā qđ rationabiliter omne iudicium dederit filio pater.
 ¶ At vero hæreticus malitiæ puluere cæcatus, vbi legit: Quia pater filio vitam dedit habe-
 re in seipso, & quia potest dedit ei iudicium facere vnde (in qđ) æqualis est patri filius, qđ
 non viueret, nisi pater illi vitā daret: qui nō iudicaret, nisi pater potest dedit faceret, iudicium
 illi concederet: ¶ Qui hæc dicēs, vtiq; ignorat qua de re agatur, nescit omnino intentionis
 caput, nec videt totius rationis corpus, cuius membra violenter discerpere conatur. A quo
 si percuncteris, quō modo pater in semetipso vitam habere dicatur, cum ipse vita sit, profe-
 cto respondere idoneum nil poterit, ac proinde suimet iudicio conuincetur, qđ consequen-
 ter nec

Triplex or-
do eorū qđ
ad iudiciū
venient

Hebr. 2
Ephē. 4
Lucæ. 19
Roma. 8
Mortui au-
dient vocē
filij dei.

Nō loquē-
tur hic de gr̄a
si resurre-
xerint.

Lucid⁹ hic
sensus oculi
los hæreticorū
excæcat.
Obiectio

Solutio,

ter nec illud intellexerit, quō vitā eandē filio in semetipso habere dederit. ¶ Igitur ad elucidandā præsentē sententiā, cū ipse qua deprompta est, diuinæ rōnis ope accedendum est. Sicut em̄ inq̄ pater vitā habet in seipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Nequaquā illud nostræ cōsideratiōis præterire debet oculi * quo diligēter literā lineamēta cōpaginata sunt, dū non ait absolute sicut habet pater vitā in semetipso. Quod patēter nobis innuit, scientiā hāc præcedētis eē subsēcutiā, & causā illius approbādā, qd̄ apud rhetores maxime vsitātū est, rōnabiliter eē subiunctū. P:æcedēs autē sentētia hāc erat: Amē amē dico vobis, q̄a venit hora & nūc est, qn̄ mortui audiēt vocē filij dei, & q̄ audierint viuēt. Deniq; ad hāc eius propositionē illi auditores, imo aduersatores insanire poterāt, cur nō dixisset: mortui audiēt vocem dei, sed cū dī. gēti distinctione psonarū: audiēt inq̄ vocē filij dei. At ille in hoc stabat, vt vitam mortuorū nō minus de filio q̄ de patre pendere cōprobaret, nec posse quēq̄ suscitari, nisi filii æquæ vt patre honorificaret. ¶ Hoc in quā intēdebat, nō illud, quō ipse pater viuere, aut quō filii viuificasset, qd̄ vel in p̄senti sentētia suspicari, qua dicit: Sicut eā habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso, stultū & erroneum est. Nō em̄ de vita dei, q̄ ipse sibi vita est, non de viuificatiōe filij dei, q̄ æque sibi vita est, sed de suscitatiōe & viuificatiōe mortuorū sermo est. Cū ergo dixisset: mortui audient vocē filij dei, videlicet filij æquæ vt patris vocē ad viuificādos mortuos necessariā esse perhibens; rōnabiliter subiūxit dicens: Sicut em̄ habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Ac si dicat: I dēcirco dixi, q̄a mortui audiēt vocē filij dei, in qua dictione clara est distinctio psonarū patris & filij: q̄a sicut pater habet vitā in semetipso, scilicet vitā hoim. i. virtutē vel operationē effectiua vitæ hoim mortuorū, & nō aliunde petit, nec alicubi habet nisi in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso, id est, partem maximā operatiōis eiusdē illi imposuit, vt & ipse mortuos viuificaret in semetipso, videlicet nō vt Paulo, aut Cæphæ, siue Apollo, qbus & si datū est vitam habere. i. viuificare mortuos, nulli tñ eorū datū est eadē vitā habere in semetipso. Nec p̄t̄ q̄s quēq̄ viuificare per inuictū sibi vitę officij, nisi cooperāte deo. Qd̄ p̄ similitudinē Paulus exprimens: Ego inq̄ plāraui, Apollo rigauit, deus autē dedit incrementū. Aequalis igit̄ patri filius est, cui pater dedit vitā habere in semetipso, i. quē misit viuificare mortuos de semetipso. Et q̄a multū laboris illi imposuit, plusq; in viuificādis mortuis psona filij laborauit: est em̄ filius hominis, id est, hō factus est solus in psona sua filius dei, idcirco potestare q̄q; dedit ei iudiciū faciēdi. ¶ Cū em̄ deus hoīem faceret, nō ignorās, sed optime sciēs q̄ peccando moriturus esset, opus eiusdē hoīs beata trinitas ita sibi met̄ distribuit, vt pater cōderet, filius redimeret, spūs sanctus igniret. Nō em̄ absq; magno cōsilio qd̄ cū summa reuerētia dicēdū est, sancta trinitas hoīem facere dignata est, distributa propria patre opis cuiq; psonæ, quīs inseparabilis trinitas inseparabiliter operet, tā plasmationē q̄ redēptionem, q̄ & instructionē vel illuminationē hūanæ substātiæ. Hāc distributionē in eo debemus intelligere, q̄ dicitū est in cō filio trinitatis indiuiduū: Faciam⁹ hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā. P̄tis q̄ppe op⁹ propriū extitit prima creatio hoīs, quā partē opis sibi assumpsit, nullatenus tñ absq; cooperatiōe filij, cū hoīem sicut & oīa in sapiētia fecerit, q̄ est hic filij dei, neq; absq; cooperatiōe spūs sancti, cū p̄ illū in faciē cordis eius spiraculū vitę inspirauerit, vt cōderet hō nō solū ad imaginē dei, i. æternus siue rōnalis, sed etiā ad similitudinē dei, id est, vt haberet vnde esset deo similis vel imitator bonitatis dei. ¶ Redēptio vero hoīs, cuius ministerium p̄ filio dedit, p̄priū est opus eiusdē filij dei. Solus q̄ppe filius in psona sua incarnatus, vel hō factus est, solus pro redēptiōe hoīs passus & mortuus est, & resurrexit, cooperāte tñ vtraq; psona, patris & spūs sancti. Nā & p̄ illū de secretis suis misit in vterq; virginis, & de spū sancto, i. de operatiōe spūs sancti eadē illū virgo cōcepit. ¶ De spū sc̄to vel eius operatiōe p̄pria dicēdū erit in alijs huius euāgelij locis. Hęc distributio vitę hoīm hic intelligenda est, quā videlicet vitā, sicut p̄ in semetipso, sic & filius nullus indigēs, habet in semetipso. ¶ Quod p̄fecto ex scripturę sacrę verbis patēter innuit. Cū em̄ dicit, q̄a de⁹ formauit hoīem de limo terrę, & subiūgit: & inspirauit in faciē ei⁹ spiraculū vitæ, qd̄ aliud innuit, nisi q̄a substātiā qd̄ hoīs aliunde q̄ de seipso fecit, sed bonā & beatā vitā in semetipso habēs, de semetipso in faciē cordis eius inspirauit: Cū autē filius hoīem redimēs, sacramēta salutis & vitæ eius, i. sanguinem & aquā de semetipso effudit, iāq; rediuuus in faciē discipulorū suorū insufflauit, nōne & ipse vitā nostrā in semetipso se habere potēter ostēdit? Igit̄ q̄a vitā nra q̄ cū Ch̄so abscondita est in deo, sic in integrū à filio restituta est post mortē q̄ inuidia diaboli in mundū introierat, sicut à p̄e ante mortē illā cōstitutata fuerat: & dāte, id est, p̄cipiēte, patre factū est, dicēte alibi filio: Et sicut mādātū de dit mihi pater, sic facio, recte nūc dicitū est, q̄a sicut habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Et quia filius in psona sua maiore opa, nō sine crucis & mortis iniuria, redemit hoīem, cuius & lutū ipse assumpsit homo dignatus fieri: maiore in quā opa in eo q̄ hāc obediēter p̄tulit, q̄ pater in eo, q̄ hominē

Vetus in r̄u verbosū Christi, *quam

P̄t̄ habet vitā in semetipso, i. virtutē viuificandi mortuos,

1. Cor. 3.

Gene. 1. Plal. 103 Gene. 2

Filius redemit.

Gene. 2

Iohā. 9. 20 Coloss. 3. Sap. 2.

Iohan. 14.

hominē de luto plasmavit, recte nūc additū est, & potestare dedit ei iudiciū facere, q̄a filius hominis est. ¶ Vnde & hāc res dicit, nō mortui patris, sed mortuæ hæreditatis, quā, q̄a deo patri perierat, filius resuscitans iteꝝ possidet, iure illa eius hæreditas dicit & est, cuius vitæ dispendio reparata est. ¶ Cum autē dicit: & potestare dedit ei iudiciū facere, q̄a filius hominis est, & nihilo dominatio patris diminuta est, qn̄ potius honori eius proficit filio data potestas iudicandi, dū filius iudicando regnū, vt ait Apostolus, tradat, id est, acquirat deo & patri, primū acto iudicio mūdi, quo princeps mūdi huius, illo per mortē suā triumphante, foras eicitur: deinde per acto finali iudicio, post qd̄ erit finis, vt idem Apostolus ait, cū tradiderit & acquirerit regnū deo & patri, & tūc ipse filius subiectus erit ei, q̄ sibi subiecit oīa vt sit deus omnia in omnibus subiectus, inquam, non subiectione seruili, sed amore inseparabilis in specie diuersitatis, sed vnitate indiuiduæ charitatis: inferior qdem secundum naturam hominis, compar secundū naturam dei, & sic honorificandus semper, sicut & pater gloria & honore æterni imperij. De quo finali iudicio mox subdit: L Nolite mirari hoc, quia venit hora, quādo oēs, q̄ in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedēt: qui bona egerūt, in resurrectionem vitæ, q̄ vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij. ¶ Nolite inquit, mirari hoc, q̄a non bona vestra est admiratio: non enim hāc admiramini, tanquam verba vitæ & virtutis, sed tanquam insaniam dæmoniū habentis. ¶ Nolite ergo mirari, q̄a parua sunt hāc comparatione maiora, quæ visuri estis, vt vos miremini, vt vidētēs turbemini timore & stupore horribili, vt iuxta prophetā videatis, & ignis deuoret hostes manus domini, Magnū quidem est venisse horam illam & nūc esse, quam videre voluerunt, & nō viderunt multi reges & prophete, magnum, inquam, & mirum est, mortuos audire vocē filij dei & viuere. Magnum, inquam, hoc est: sed multo maius est, venire horam, de qua nō dico, quia nunc est, sed dico tantum, quia venit, id est, imminet iam & appropinquat, & si ne dubio futura est, in qua omnes, qui in monumentis sunt, omnes, inquam, siue mortui siue viui, id est, siue peccatores siue iusti, qui in monumentis sunt sepulti, & solitis, vel aridis corporibus in cinerem suum reuersi, audient vocem eius, in iussu imperiosæ suæ maiestatis in voce archangeli, & tubæ dei de cælo descendentis, virtutibus cælorū commotis, cæliq; ac terræ cardinibus concussis, & ita manifeste venientis, igne in conspectu eius ardente, & in circuitu eius tempestate valida, cælos desursum, & terram ad discernendū populū suum aduocante. ¶ Quid tum? Nunquid mortui illi, qui modo vocem filij dei audire & viuere, i. à morte animæ per fidem & per lauacrum regenerationis & inuocationē sancti spūs resurgere nolunt, & ideo non resurgunt: nunquid, inquam, isti vocem eius tunc non audierit, aut quia resurgere nolent, non resurgent? Non est ita, sed omnes tñ inuiti q̄ & volentes, horamq; illam desiderantes, & in illo die iudicij fiduciam habentes, resurgent & procedent. ¶ Paulo ante cū de resurrectione prima, id est, de conuersione peccatorū loquerer: sicut nō dixi tantūmodo, venit hora, sed addidi, & nūc est: sic tñ dixi, omnes mortui audient, sed tantum mortui audient vocem filij dei & viuēt. Nūc enim non omnes mortui me audierunt, non omnes ab infidelitate ad fidem, ad iniquitatem ad iustitiam resurgere volūt. Et q̄a non volunt, non resurgūt. Nūc autē cū de resurrectione secūda loquor, vniuersaliter dico, q̄ omnes vocem filij dei audient, & oēs qui in monumentis sunt, procedēt. Qui bona fecerūt, in resurrectionem vitæ, videlicet q̄a nūc prima voce audita, id est primo aduentu filij dei suscepto, prima resurrectione viuere incipiūt, & tūc in ipsam rem vel speciem vitæ peruenient cuius in spe nūc ambulant per fidem. Qui vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij, id est damnationis, procedent, vt damnationis sententiā recipiant, eadē iustitia & veritate, qua prædamnati sunt in Adā, q̄a vocē primā filij dei nūc inuitantis, vt ab illa hæreditariā morte per fidem resiliant, dū tempus est audire recusant. Sequitur: L Non possum ego à meipso facere quicq;. Sicut audio iudico, & iudiciū meū vobis est. Quia non quæro volūtatē meā sed volūtatē eius qui misit me. ¶ Hic danda opera vidēt, quatenus distinctas partes confirmationis vel confutationis huius, tanq; bene discreta pulcherrimi corporis lineamenta proprius sub lectoris oculos admoueamus. Ecce enim ad caput redijt, & argumentationis partes ex vna complexione cingit, dū dicit: non possum ego à meipso facere quicq;. Nā & in capite huiusce defensionis dixerat: Non potest filius à seipso facere quicq;. ¶ Vt ergo totum literæ corpus magis conspicuū sensuumq; vel intentionis clarior sit aspectus, ad intelligendū, prætereundū nō est, quia quod solent elaborare, & vix consequi studiosi rhetores vbi rem locupletam & omni amplificatione dignā nacti fuerint: hoc in præfati sermone aduersus illos fortes sabbatorū defensores & salutis accusatores vltro importat cælestis sapientiæ comes & famulatrix eloquentia diues, sed ita maiestate reꝝ, de qbus agitur, operata, vt pene non compareat. Non enim sicut in rebus humanis, vbi effertur illa pomposa & astuosa domina: ita in diuinis rebus ipsa eadē eloquentiæ facultas cōdecorat, maxime vbi ipsa deo cœterna sapientia p̄ semetipm̄ eis q̄ sibi eloquentes vidētur colloqui, & humana

Quo Ch̄s hæres dicitur & est.

1. Cor. 15. Iohan. 12

Vbi sup.

Terrorē tremi iudicij. Sap. 5. Elai. 26. Luc. 10

1. Thess. 4. Math. 24. Plal. 49

Tit. 3. Ephe. 4

Duplex resurrectio, prima & secūda.

1. Cor. 15

Argumentatio rhetorica etiā in factis iustis.

dignatur cōtexere verba. Res quippe humanæ tenues atq; exiles, & interdū obscuræ vel turpes, splē dida elocutione illustrant, aut vtrūq; palliant, res autē diuinæ grādes & fulgurātes, de super elocutionē quālibet pulchrā suis abscondūt splendoribus. Adeo tamē, vbi res postulat, inuenitur cōmunita, vt in occursum eius muta vel insipies appareat oīs hominū eloquētia. Perpēde igit, qā presenti in negotio dū causa posita cōfutat aduersarios, ostēdit, cur sabbatorū lege teneri nō debeat, & cōfirmat q̄ rectissime cum dixisset: Pater meus vsq; modo operatur, subiunxerit, & ego operor. Absolutissimā em̄, id est, quinq; partibus pfectam, argumentationem edidit, scilicet propositione, ratione, cōfirmatione, exornatione, complexione. Propositione est, qua dixit: Amen amē dico vobis, nō potest filius a seipso facere quicq; nisi qd viderit patrē facientē. Ratio, est sentētia, quā protinus subdidit: Quācūq; em̄ ille fecerit, hęc & filius similiter facit. Cōfirmatio est ea, quæ mox sequitur: Pater em̄ diligit filium, & demonstrat ei omnia quæ ipse facit. Exornatio est ab eo quod ait: & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini vsq; ad id quod nouissime tractatum est, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Exornatio, in quā, nō tā verbosē q̄ rerum, non tam sententiāz q̄ celestiuū fulgurē, nihil habēs accurati leporis, sed tota terribilis, & diuini plena timoris. Hęc autē sentētia, qua dicit: non possum ego à meipso facere quicq; sicut audio iudico, & iudiciū meū vērū est, qā nō quæro voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me, prædictāz partium cōplexio est, partes easdē breuiter, ad sensum docilis, attententi ac beneuoli auditoris, cui hęc dicēda vel scribēda eē nouerat, recolligēs. Ac si dixeret: Si ergo nō facio ego, nisi qd videro patrem facientē, si quæcūq; ille fecerit, hęc & ego similiter facio, si deniq; pater omnia demonstrat filio quæ ipse facit, & si adeo maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini, videlicet vt sicut pater suscitāt mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificet &c. et si adeo inconuertibilem atq; incommutabilem nouit eum, vt omne iudiciū illi dederit, & hoc reipublicæ suæ tutū fore comprobauit, vt potestatem daret illi iudiciū facere. Ergo in quā vērū est, credibile & dignum fide iam, q̄ sicut in prima propositione dixi & nūc iterum dico, non possum ego à meipso facere quicq; id est, extra deū, seorsum extra vērū, per semetipm̄ diuina voluntatē meā à voluntatē dei patris, nō possum facere quicq; sicut angelus refuga, vel sicut primus homo puaricator facere potuit & fecit, vt pote q̄ erat vterq; creatura, & proinde cōuertibilis: factura, & idcirco mutabilis. Nā siue angelus, siue homo, q̄ diu aliquod accidēs admittit ab essentiali bono auersus, tā diu à semetipso operat. Verbi gratia, cum dicit malum bonū & bonū malū, cū inique iudicat, cōdemnās iustū & iustificās impiū. Vnde em̄ hęc nisi à semetipso facit, cū in essentia rege aliter sit: Et hęc qdē & cætera huiusmodi homo, si multū est iustus, cū possit facere nō vult si autem parum iustus est, vel ad iustitiam nūc primū dispositus, nec adhuc eiusdem iustitiæ habitum indutus, parum inquam iustus si est, facere non audeat, deus autem sicut nulli vitio nulliq; omnino accidentibus subiacet, ita summe iustus tale quid omnino facere non potest. Igitur cū dico, nō possum ego à meipso facere quicq; tale est ac si dicam, nō possum facere quicq; iniquū, nō possum puertere aut supplantare iudicium. Sed qd: Sicut audio iudico, id est, secundū causā iudicāz meritū, vel rei, quæ iudicat, essentia iudico, ac proinde cū in iudicādo nihil à meipso faciā, iudiciū meū vērū est, videlicet dū, vt pdixi, me iudiciū faciēte, procedēt ex monumētis q̄ bona fecerūt, in resurrectionē vitæ, q̄ vero mala egerūt, in resurrectionem iudicij. Proinde quicq; bona agit, siue ille iudæus siue gētilis sit, non vereatur, q̄ me iudicāte, à meipso quicq; procedat in resurrectionē iudicij. Et quicq; mala agit, nihilominus, siue ille iudæus siue gētilis sit, nō se decipiat inani spe, q̄ me quicq; à meipso faciēte procedat in resurrectionē vitæ, qā nō quæro voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me. Sicut nūc, quando videns miseram ciuitatem Hierusalem, fleo super illam humano affectu, nec tamen quæro voluntatē meā, vt propter sterū meum ab illa mali dies auertantur, sed sicut audio iudico, clamor em̄ illoz, vehemētiore clamore Sodomoz, ascēdit ad me, & idcirco magis attendo, qd iustitiæ debeatur, q̄ quid meus humanus velit aut defleat affectus, sic in illa processione mortuoz, ex monumētis, nō quærā voluntatē meā, sed voluntatē eius q̄ misit me, id est, non condescensionē sequor naturæ humanæ sed rectitudinē teneo diuinæ iustitiæ. Igitur apud animos eoz, qui hanc euangelicā lectionem sapiēter legūt vel audiunt, cōfutatā falsitas & cōfirmatā veritas est. Vnde cōsentit ratio, iudicat fides, vt patre operante vsq; modo, q̄ nulla sabbatorū lege tenetur, ipse q̄q; filius licēter & potēter operetur, q̄ à semetipso quicquā facere nō potest, qui malū qd vel iniustū admittere nō pōt. Vnū adhuc supeff magnē oratrici sapiētiæ dei, q̄ nobis & propter nos verba facit, nobis & propter nos artē aduersus artem cōponit, vt habeat veritas fidei sanū non sine arte sermonē, aduersus artificis mēdaciū loquacitatē. Vnū in quā adhuc super est, i. cōclusio vel epilogus, q̄ & protinus sequit per amplificationem rei, illustrandæ veritatis & adaugēdi iudici criminis causā. Sequitur: L Si ego testimoniū phibeo de me, testimoniū meum

Argumentatio ex q; partibus. Propositione. Rōne. Cōfirmatione. Exornatione. Cōplexio.

Homopoccare pōt, nō filiū dei. Ela. 7

Luc. 19

Gen. 18. Math. 11.

meum nō est vērū. Alius est q̄ testimoniū perhibet de me. Hoc em̄ & cætera q̄ sequuntur veritatis huius firmamēta, maxime ab auctoritate sumpta sunt, qbus cōmemorat defensionem vel testificationē sui curā fuisse & esse deo patri, q̄ illū testificatus est, & anteq̄ veniret, testimonio scripturaz, id est, legis & prophetaz, & nūc præsentē commēdat & defendit euidentibus testimonijs opēz mirabiliū, Simulq; & horrendū scelus deinceps ostendit iudæoz, q̄ venientē illū in noīe patris sui nō susceperūt, alium autē venientē in noīe suo suscipiunt. Ait ergo: Si ego testimoniū perhibeo de me, testimoniū meū nō est vērū. Ac si dicat: Ecce omnia palam audistis, Ego apud vos verba faciens, & hęc dicens, vt vos salui sitis, nō vestro vel alioz more hoīm, verbis accuratis beneuolentiā vel fauorē vestrum captare studui, sed exhibitō veræ virtutis opere, cūctoz hominū beneuolentiā digno, id est, sanato toto hoīe à longæua infirmitate, auditoriū postulauī, & qualescunq; vos esse scirem ad audiēdū, nō propter vos tm̄, sed ppter eos q̄ audituri sunt, causam meā dixi: Pater me vsq; modo operat, & ego operor, eandēq; causam diuidēs, id solū quod in cōtrouersia est, scilicet q̄ & mihi æque vt patri liceat in sabbato operari, tā cōsuetā hominibus argumētationis firmitate, q̄ celestī veritate defendi. Nūc & deinceps examine legitime, id est, sicut lex p̄cipit verba huius testimoniū, Si ego testimoniū perhibeo de me, i. si à meipso veni, si nō veni & loquor in noīe dñi, sed solus ego meipm̄ proprio & solo defendo testimoniū, testimoniū meū nō est vērū, id est, verba q̄ loquor nō habebūt effectū, & tūc sicut lex dicit, hoc habebitis signū, q̄ verbū qd dico, dñs nō loquutus est. Sed nō est, nec erit ita. Alius est, q̄ testimoniū perhibet de me, videlicet deus pater, ipse de q̄ vobis nūc dico, pater meus vsq; modo operat & ego operor. Alius in quā, i. alia eiusdē, cuius & ego sum substantiæ persona est. Alioquin nō recte diceret alius: nō em̄ de diuersis, impariūq; substantiarum indiuiduis dicitur vnus & alius, sed hoc vnū, & hoc aliud. Dico autem qā ille est alius, vt in pluribus personis, vnitas substantiæ, personaz pluralitas intelligatur. Ille inquam alius testimonium perhibet de me. L Et scio qā vērū est testimonium eius, qd perhibet de me. L Scio inquam & testimoniū perhibēti de me, testimoniū perhibeo, qā testis verax est, & vērū testatur de me. Nō em̄ sum sicut cæteri hoīes, qz nemo scit, vtrum amore an odio dignus sit, & cui omnia in futurū reseruant incerta. Quinimo & si spiritū adoptionis filioz acceperunt, & ipse spūs testimoniū reddit spiritui illoz, q̄ sunt filij dei, testimoniū illud nō tam vērū aut iustum, q̄ gratuitū & indebitū dicendū est, qā nō est debiti sed gratiæ, nō iustitiæ sed misericordiz, nō est em̄ testimoniū cōparium, sed inclinatæ dignationis monumentū. Ego autē nō in iniquitatibus cōceptus sum, et em̄ nō in peccatis cōceptus me mater mea, nec possum à meipso facere quicq; nisi qd video patrē facientē. Ergo testimoniū quod perhibet de me, vērū est, iustum est, debiti est, & vtrūq; testimoniū cōparium atq; ideo legitimū, sed nondū aperte dixi, qz ille alius sit. L Vos misistis ad Iohannē, & testimonium perhibuit veritati. L Et fortassis idcirco nūc existimatis, q̄ hic sit ille alius, de q̄ nūc dixi, & q̄ nō ab alio maiore quā ab illo testimoniū habeā. L Ego autē nō ab hoībus testimoniū accipio, sed hęc dico, vt vos salui sitis. L Notat q̄ dico, qā testimoniū ego ab hominibus nō accipio. Quid em̄: nunqd hoc dico q̄ velim claudere ora hominū testimoniū perhibentiū? Nunqd ego asper non angelū meū ad hoc missum ante faciē meā, vt testimonio suo præpararet viā meam? Nō est ita, sed diligēter animaduerte q̄ dico. Nō dico, qā testimoniū hoīs, vel per hoīes perhibitū nō accipio, sed testimoniū ab hominibus nō accipio. Nā testimoniū hominū bonorum & veraciuū, non ab ipsis hominibus, sed à deo est, & p homines qdē perhibitū, sed dei testimoniū est. Quid est em̄ ab hoībus, vel secundū hoīs testimonium accipere, nisi laudem, quæ nō ex deo profecta, sed ex hominibus nata & cōflata est quærere? Hoc autē testimonium Iohānis, qm̄ misistis ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eū, vt interrogarent eū, Tu qs es? Iohānis qdē testimoniū fuit, sed nō ex Iohāne fuit, id est, per Iohannē qdē depromptū, sed à deo Iohāni insinuatū fuit. Dico ergo: Et testimoniū ab hoībus nō accipio, sed hęc dico vt vos salui sitis, i. nō propter gloriā meā dico, qz alius meus testis sit, sed propter salutē vestrā, vt credētes testimonio dei saluemini. Cui simile est, si dicas vir iustus, & alienus ab omni hypocrisi. Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum lucidū erit. Ego non idcirco faciā iustitiā meam coram hominibus, vt videar ab eis, sed idcirco lucet lux mea coram hominibus, vt videāt opa mea bona, & glorificent patrem deū, q̄ est in cælis. Alioquin similis essem vobis, qrum totus Iudaismus in carne, & manifesta tota in carne circūcisio est, cuius laus nō ex deo, sed ex hominibus est. Sed maledictus homo (inq; propheta) qui confidit in homine, & ponit carnē brachium suū, vt à domino recedat cor eius. Erit em̄ quasi miricæ in deserto, videlicet qbus nomen est ab amaritudine, & nascuntur in solitudine. Erit in quā sicut miricæ, id est, carebit diuinæ bonitatis dulcedine, procul foras eiectus à sanctoz hominū cōuersatione, & nō vihebit cū venerit bonum, & habitabit in solitudine in deserto, in terra saluginis & inhabitabili. Hęc ficcitas & salugo lōge est à me.

Argumentū ab auctoritate testis.

Testimoniū examinandū ab effectu. Deute. 18

Ecci. 9. Roma. 8

Plal. 71

Malach. 3. Marc. 11.

Iohan. 10

Matth. 6. Matth. 5.

Hier. 17

Nā ego habitabili charitate, & fertili semp vitēs veritate, idcirco hęc dico, vt vos salu-
 tis, idcirco inquā vt vos credētes saluemini, legitima defensione vtens, illū q̄ testimoniū p-
 hibet de me, profero vobis in publicū auditoriū totius mūdi, idcirco sicut fā cœpi p̄stitam
 Testimo- niū Iohā. es
 adhuc i eodē, qd̄ apud vos, vel apud ceteros hoīes fortissimū est, gñe loquēdi faciēdo tanq̄
 rac accep- sylogismū, i. argumētisum & indissolubilē sermonē veritatis. ¶ Vt vero & probabili ar-
 tandū a lu- gumento instructi cognoscatis, q̄a testimoniū ab hoībus nō accipio, q̄a claritatē ab hoībus
 dāis, nō accipio, sed ea solūmodo intētiōe testimoniū, vel testē meū, p̄fero, vt vos credētes sal-
 uī sitis, nō vt vos hoīes me in folio regū vestrorū inthronizare festinetis. Ecce dico vobis,
 quia vos misistis ad Iohānē, & ille testimoniū p̄hibuit veritati. Tanti apud vos ille habitus
 est, vt cōsulēdū illū iudicaretis, tanq̄ reuera accepturi testimoniū eius, & quicqd̄ ille dixisset
 March. 11. Iohānes lu- cerna, non lux
 ad illū, ad quē misistis, & cū eius testimonio grēda & indubitātē agnoscenda erat p̄sens fa-
 cies veritatis. ¶ Magnus em̄ ille, & maior illo inter natos mulierū non surrexit. Vex̄ tanta
 magnitudo eius sic p̄pter me ab illo est, q̄ testimoniū p̄hibet de me, q̄nō cā viā tenēdā, vel
 rei agēdē, testa nocturnis in tenebris illuminat, participatiōe ignē substātiē. Nā sicut testa
 nō suapte lucet natura, sed aliunde flāmā caput, vt lucerna sit, sic Iohānes nō ille alius erat, q̄
 testimoniū p̄hibet de me, sed ab illo missus erat, eiusdē testimoniū verba suo gestās in cor-
 de flāmato, & lucido ore. Inde erat lucerna, nō lux ipsa, vel ipsi⁹ lucis substātia: lucerna in-
 quā ardēs & lucēs, ardēs intrinsecus testificādē veritatis amore, lucēs extrinsecus verbo &
 ope, q̄ diu filij tenebrarū passi sunt, q̄ nūc lucernā talē intra claustra tenebrofi carceris addi-
 derūt. Lucēs q̄ppe p̄ publicā virtutis p̄dicatiōe inuitabat vos ad verā & aternā exultatiōe
 Exultare ad horē de regno tem- porali,
 nē. L Vos autē voluistis exultare ad horā in luce eius. ¶ Hoc interim negari neq̄, hoc oportet
 cōcedi, q̄a magn⁹ ille erat, & fideli sermone lucidus, q̄a testimoniū vel baptisimū eius, ve-
 stra q̄q̄ estimatiōe de celo erat, nō ex hoībus. Vos autē in hoc reprehendo, nec em̄ studio
 captādē beneuolētiē vel fauoris v̄si, vt ad cōsensum veri testimoniū vos allitiā, vitia v̄sa p̄-
 rereō, reprehēdo inquā q̄ dū lucerna hęc ad aternā futuri regni gloriam vos inuitaret, vo-
 luistis potius exultare ad horā in luce eius, i. tēporalē p̄sens regni p̄ripere felicitatē, vide-
 licet regnū Chrī, quē vos illū eē, vel certe p̄cursorē Chrī Heliam existimastis, carnali sensu
 terrenū fore sperātes. Attamē qualiscūq̄ v̄sa de Ch̄so opinio sit, vel qualiscūq̄ exultatiōe
 vos tali lucernā applaudere volueritis, nunc interim nihil mea interest. Illud a me p̄positū
 à vobis cōcedi oportet, q̄a refelli nō p̄t, qd̄ cū vos (vt p̄dixi) miseritis ad illū, magnus vtiq̄
 v̄so q̄q̄ iudicio habitus ē, & quē vos digne cōsulēdū iudicastis, p̄fecto respondentē, auditū
 indignū, rōnabiliter iudicare nō potestis. L Ego autē habeo testimoniū maius Iohāne. ¶ In
 hac assumptiōe mea tota victoriē palma cōstitit, vt cū rationū firmamēta cōtentiosum au-
 ditorē, vel acq̄escere, vel obmutescere fecerint, protinus cōcludā dicēs: q̄a claritatem ab ho-
 minibus nō accipio, qd̄ nō est aliud q̄ qd̄ supra dixi, & p̄bare cœpi, q̄a ego testimonium ab
 hoībus nō accipio, nec em̄ op⁹ habeo. Dico ergo, subsequētī probaturus rōne, q̄a ego testi-
 moniū maius habeo Iohāne. L Opa em̄ q̄ dedit mihi p̄, vt p̄ficiā ea, ipsa opa q̄ facio in noīe
 patris mei, testimoniū p̄hibent de me, q̄a p̄ me misit. ¶ Pater qui (vt supra dixi) dedit filio
 vitā habere in semetipso, sicut ipse vitā habet in semetipso, dedit mihi eidē filio qd̄ā opa, vt
 p̄ficiā ea, videlicet iā cœpta, q̄ cū p̄fecta fuerint, audiet ea surdi, & videbūt cœci, si vos audire
 & videre nolueritis, & clamabūt lapides, si vos loq̄ recufaueritis. ¶ Quæ sunt illa opa? Ma-
 gna vtiq̄, & exq̄sita in oēs volūtates p̄ris mei opa sunt hęc, p̄dictio hoīe multo maiora,
 opus incarnatiōis, op⁹ natiuitatis, opus miraculorū q̄ in vobis feci, & quæ nemo alius fecit,
 opus passiōis, op⁹ resurrectiōis, op⁹ ascēsiōis meę, & effusiōis spūs sancti, q̄ oīa cū ego p̄fe-
 cero, vos abscondere nō poteritis, cœlis enarrātibz hęc gloriā dei, & annūtiātē firmamēto
 hęc opa manū meę, ita vt nō sint loquelę neq̄ sermones, q̄z nō audiant voces eorū, vt in
 oēm terrā exeat son⁹ eorū, & in fines orbis terrę verba eorū. Hęc opa dū ego facio in noīe
 p̄ris mei, i. in ea professiōe q̄ ego filij dei sim, & deus p̄ meus sit, vex̄ vtiq̄ & legitimū ha-
 beo testimoniū, q̄ ille reuera sicut dico, p̄ meus sit, neq̄ vos cōtēnētēs me, vllā idoneā vel
 legitimā excusatiōē habebitis, cū fiat verbū qd̄cūq̄ loq̄r in eodē, qd̄ profiteor in noīe dñi.
 Pręterea, L Et q̄ misit me p̄, ipse testimoniū p̄hibuit de me. ¶ Qñ autē, vel vbi testimonium
 Luc. 3. 4.
 p̄hibuerit de me, paulopost dicā. Prius em̄, vt describā p̄sonā illius patris, vt exprimā di-
 gnitatē testis, & tūc demū exponā antiquitatē vel cōstantiā testimoniū. Nō em̄ hic, de q̄ lo-
 quor, est ille p̄ meus Ioseph, quē vos patrē meū dicitis, quē videre vt hoīem potuistis, cuius
 vocē audire, & nō magnipēdere potuistis. Sed qd̄? L Neq̄ vocē eius vnq̄ audistis, neq̄
 speciē vidistis. ¶ Ecce quāto maior Iohāne hic, Iohānis q̄ppe, & vocē audire, & speciē, vt
 pote hoīs mortalis, atq̄ corruptibilis videre potuistis, vocē articulātā & aere plectroq̄ li-
 nugg, formatā speciē circūscriptā atq̄ visibilē, & p̄ter horridā eremitici vestitus asperitatē
 pene

ne in nullo vestri dissimilē. At ille pater meus neq̄ vocē elementarē, neq̄ speciē habet cir-
 cūscriptā aut visibilē. Deus em̄ est & nō homo, spūs est & nō caro. Nā & si patres aut pro-
 phetæ vocē eius audierūt, & si qdam eorū facie ad facie deum viderūt, nunquā tamē illum
 in sua substātia videre potuerunt, nunq̄ propriā eius vocem, aut loquelam, nisi mēte audierūt.
 Ille talis testimoniū perhibuit de me. L Et verbū eius nō habetis in vobis manens, quia
 quē misit ille, huic vos nō creditis. ¶ In hoc reatus vester est, in hoc peccatū vestrū manet,
 quia verbum eius non habetis in vobis manens, qd̄ ex eo liquet, quia quē misit ille, huic vos
 non creditis. Nā & si neq̄ vocē eius vnq̄ audistis, neq̄ speciē eius vidistis, attamen verbum
 eius audistis, legē eius accepistis, prophetas ab eo missos habuistis, & illos qdem legēdo eū,
 de quo loquor, q̄ misit illos, qui p̄ illos loquutus est, & legē dedit, labijs honoratis, cor autē
 vestrū longe est ab illo, q̄a verba eius ore quidē profertis, sed nō ea in corde vestro quasi in
 libro scriptūstis. Propter qd̄ dico, q̄a verbum eius in vobis, id est, intrinsecus in libro cordis
 vestri, in internis aīa vestra sensibus nō habetis. Huius rei manifestū indicium in eo est, q̄
 vos huic, quē misit ille, nō creditis. Huic inquam, nō aliq̄, sed huic, id est, mihi q̄ nūc p̄sens
 sum, q̄ cū illo quondā loquutus in lege & prophetis, ecce assum. Hic em̄ ego sum, quē in ille
 misit, nō vt essem q̄ non eram, sed vt visibilis fierem, q̄ æque vt ille inuisibilis erā, vt corpus
 assumerem, qui incorpore⁹ erā, vt homo fierem, qui deus erā. Sed huic vos nō creditis. Ne
 ergo putetis, q̄ verbū eius in vobis manēs habeatis, dū cōtra me sabbata vestra defendistis
 habentes in cordibus vestris putredinē laboriosā iniquitatis. ¶ Proinde sic estis vt sepulchra
 dealbata, quæ foris pulchra parēt oculis videntium, intrinsecus autē plena sunt ossibus mor-
 tuorū. Nā sicut illa deforis pulchra eē, & intus plena eē possunt putredine, sic vos & in sab-
 batis vestris vacare, & totā legē Moysi ore lectitare, & verbū dei potestis in vobis manens
 nō habere: Ecce dixi vobis q̄ ille sit, alius q̄ testimoniū perhibet de me, maior vtiq̄ homi-
 ne, maior incōparabiliter Iohāne. Dicitis nūc mihi: Quādo ille, vel quale testimoniū per-
 hibuit de te? Ad hęc inquā. L Scrutamini scripturas, q̄a vos putatis in ipsis vitā aternā ha-
 bere. Et illæ sunt quæ testimoniū perhibēt de me, & nō vultis venire ad me, vt vitā habeat-
 is. ¶ O surdi & cœci, q̄ ad audiendū & videndū adducti, & sedētes in synagogis, vbi omni
 sabbato testimoniū illud p̄sonat, nubes discurretes manu attingitis, & eaz̄ tonitruū nō au-
 ditis, & discurretes fulgura nō videtis, vt qd̄ volumen legis magnū inerti collo baiulatis, &
 pulchros prophetarū codices delicatis manibus leuigatis? Nō vultis introrsum aspiciere, nō
 vultis audire, imo & vidētibus dicitis: nolite videre, & audientibus: nolite intelligere. O igi-
 tur rei iudicij, rei superni cōcilij, rei gehēnæ ignis. ¶ Scrutamini scripturas falsi & fallentes,
 quia vos putatis in ipsis vitā aternā habere, id est, hoc vobis ad vitā sufficere, q̄ illas legēdo
 labijs, deū honoratis alieno corde. Nō est ita, sed scrutamini eas, cōsultate illas, voluntatem
 illarū quærite, intentionē eaz̄ attendite, audite & videte quæ vobis vitā promittāt cōditio-
 ne, qua via, quo duce, illæ vobis respōdēt, & illæ sunt quæ testimoniū perhibēt de me, imo
 ipsæ sunt testimonia, quæ pater perhibet de me. Sed quid ego dico scrutamini illas? Iam-
 dudum scrutati estis, & me monitorē audire dedignamini, cum ex vobis sint magistri se-
 dentes super cathedram Moysi, scripturas optime perscrutati, vt neciōra vnum, nec vnus
 apex de omni lege illos effugerit, vnde sua possint lucra venari, siue menta, siue anetum, si-
 ue cyminum decimandū sit. ¶ Nōn ita cœci estis, vt oculos nō habeatis, nō ita surdi estis, vt
 aures vobis nō sint. Vnde dixi per prophetam, imo & paulopost rebus dicturus sum ipsis
 eandem prophetiam: Educ foras populum cæcum & oculos habentem, surdum & aures
 ei sunt. Scrutati ergo estis scripturas, & hoc scitis quia ille testimonium perhibēt de me, &
 nō vultis venire ad me, vt vitam habeatis. O igitur pharisæi, vere secundum nomen vestrū
 diuisores, sed male diuidentes, scilicet culicem liquantes, & camelum glutientes, quomodo
 in scripturis vos vitam habere putatis, dum in exiguis lucrosæ iustitiæ minutijs, decimādo
 videlicet mentani & anetum, dilatando phylacteria, & magnificando fimbrias curam om-
 nem impenditis, & in his fidutiam habentes, tanquam inde viuetē possitis, ad me camelum
 oneriferum venire nō vultis, vt me portāte morticina peccatorum vestrorum, vitā habeat-
 is? Impij & cœci, desertores vitæ & salutis, vbi hęc duo constant, vnū quia illæ, scilicet sc̄ti-
 pturæ sunt, quæ testimoniū perhibent de me: & aliud, quia nō vultis venire ad me, vt vi-
 tam habeatis, vbi inquam hęc duo constant, quomodo tertium stabit, scilicet in ipsis vitā
 aternam habere, quod vos putatis? Surdi audite, & cœci intuemini ad videndum.
 ¶ Alioquin clamabo lapidibus istis, & ipsi audientes & videntes respondebunt. Dicamq̄
 eis: Quomodo tacent isti filij Abraham, saltem vos o lapides clamate, vos iustitiam loqui-
 mini, vos recta iudicate, vt possint de vobis suscitari filij Abraham. Dicite inquam, Scri-
 pturæ ille, in quibus isti se putant vitam aternam habere, illæ sunt quæ testimoniū per-
 hibēt de me. Quod si se scire dissimulent, coarguet eos Herodis sacrilegi homicidium, cui
 quærenti me ad perdendum natiuitatis meæ locū ostendentes optime scierunt, verum de
 K 4 pra-

Exodi. 33
 Num. 12
 Esai. 29
 Matth. 13
 Esai. 7
 Iudæi vt
 sepulchra
 dealbata
 Esai. 8
 Psal. 59
 Matth. 5
 Matth. 23
 Esai. 49
 Matth. 23
 Luc. 19
 Matth. 3
 Matth. 23

prædictis scripturis proferre testimoniū. Clamamus (inquūt) eos nō nescire, q̄a scripturæ illæ sunt q̄ testimoniū perhibēt de te, & nobis durātibz hoc ipsi diffiteri nō poterūt. At illi nolūt venire ad me, vt vitā habeāt. ¶ Quid ergo? Quis (inquūt) concludere hic illos nesciat? Quis nō videat validis repugnaculis vanā spem illorū dirūtā esse, qua putāt se in scripturis vitā æternā habere, potiusq̄ illos verbū dei in semetipsis manēs, sicut ipse dixisti paulo ante, nō habere? Nūc ad rem redeam. Plane & s̄r missime id cōfētū est, testimoniū me habere maius Iohāne. Superius q̄q̄ iam dictū fuerat, nullo abnuente, Iohāne, ad quē vos misistis, vfo q̄q̄ iudicio magnū fuisse, lucernā ardētē & lucētē extitisse, & illū mihi testimoniū phibuisse. Causa aut̄ hæc posita fuerat, vt me demōstrantē vanā hoīm gloria nō delectari, me dicētē: Ego testimoniū ab hominibus nō accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis, Igitur (sicut dixi) ego testimoniū ab hominibus non accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis, sic nūc eodē sensu cōcludo. L. Claritatem ab hominibus nō accipio, sed cognoui vos, q̄a dilectionē dei non habetis in vobis. ¶ An putatis q̄ idcirco me prædicē esse filiū dei, q̄a vestris suffragiis attolli, vestrisq̄ festinē laudibus cōmēdari? Existimatis q̄ vnquā idcirco me zelus comederit, vel q̄ propter hoc increpem duritiā cordis vestri, q̄a nō iam dudū sup solū Dauid & sup regnum eius me sedere fecistis, celsōq̄ tribunali extollendo (vti regibus terrę mos est fieri) regē Christū me esse voce præconia declarastis? Nō est ita, sed idcirco irā thesaurizatā repono vobis, q̄a cognoui vos dilectionem dei nō habere in vobis. Nunqd̄ ergo claritatē à vobis accipere cōtendō? videlicet soli lucere in celo, & mundū illuminare nō licebit, nisi vos illi candelabrum cœli fabricaueritis miseri hoīes, tenebræ & nō lux, tenebræ inquam & exiles vmbre, nonne ego (vt iam demonstraui) testimoniū habeo maius lucerna ardente, & lucētē Iohāne? At ille claritatē à vobis adeo nō accepit, vt volētibz exultare ad horā in luce eius, & claritatē eius supra q̄ erat, vestris adulationibus augere (existimabatis em̄ illū Christum esse) status vestros inanes repelleret, dicēdo: Genimina viperæ, quis ostendit vobis fugere à vērura ira? Quāto magis ergo ego claritatē à vobis nō accipio? ¶ An quia me vobis negātibz, ego fidelis p̄maneo, & meisum negare nō possum, idcirco vanæ gloriæ non deseruio, nec vobis aliter placebo, nisi vitæ veritatis, & vitæ, q̄ sum ego radios hominibus abscondero? Quæ est ista tā malitiosa vestra intētiō? Nunqd̄ venit lucerna, vt in abscondito ponat, vel sub modio, & nō potius sup candelabrū, vt luceat omnibus q̄ in domo sunt? Igitur neq̄ claritatem ab hominibus accipio, neq̄ claritatē quā dedit mihi pater hominibus abscondo, sed sicut lucerna fulgoris stans sup candelabrum meū, & oēm simplicē oculū illustrabo, vt totū corpus eius lucidū sit, & omnem oculū nequā publicabo, vt appareat omnibus totū corpus eius q̄ tenebrosū sit, quales estis vos, q̄s ego cognoui, quia dilectionē dei nō habetis in vobis, quia. L. Ego veni in nomine patris mei, & nō accipitis me. Si alius venerit in noīe suo, illum accipietis. ¶ Hic em̄ fructus malæ arboris, hic malus thesaurus est cordis. Quid ergo? Nisi prius malū gustassem fructū, nō cognouissem radicē arboris malæ, nō cognouissem amaritudinē vitis alienæ? Nisi prius diceretis? non est hic à deo qui sabbatum nō custodit, & dæmonium habet, & insanit, postremo nisi p̄sequeremini, & occidere me q̄rerētis, nescirem adhuc q̄a verbū dei non habetis in vobis manens, vel q̄a dilectionē dei nō habetis in vobis: Imo & anteq̄ sepulchrū gutturis vestri pateat, & os vestrū maledictionē & amaritudinē despumet, q̄ sunt in corde vestro, oculi mei vident, & in libro meo oīa scripta sunt. Nunqd̄ hoc solū q̄ nūc facitis, nō accipietes me, video nūc in corde vestro, & i libro meo scribo: Nēpe & hoc & aliud q̄d nondū sit, iam dudū vidi & scripsi. ¶ Dico em̄: Si alius venerit in noīe suo, illum accipietis. Adeo scio vos expertes verbū dei, adeo vero iudicio cordium cognoui vos exortes dilectionis dei, vt & hoc iam dudū no uerim, q̄a quanto nunc odio persequimini & occidere quæritis me, qui veni in nomine patris mei, i. in hac professione q̄ deus pater me⁹ sit, & ille me miserit, & hoc palam facio, dū non gloriā mundi quero, sed gloriā dei, tāto stultitiz vestre tripudio suscipietis hominem peccati, filiū p̄ditionis, q̄ veniet in noīe suo, i. efferet se præsumptioe sua dū aduersat, & extollitur supra omne q̄d dicitur deus, aut q̄d colitur, ita vt in templo dei se deat tanq̄ sit deus, Illius em̄ spūs estis, & ego noui, vt cito acquiescatis mendacio, q̄ ad veritatē surdū, indoctiles, & cæci estis, amici tenebræ, & rebelles luminis, amantes gloriā mundi, quā per homicidia vobis ille dilatans odientes gloriā dei, qua ego verbo & exemplo prædicans vobis odio sum gratis. ¶ Et vos quādoq̄ criminis vestri magnitudinē videbitis, q̄ nūc nō accipitis me venientē in nomine patris mei, venientem benedictū in nomine dñi, ita extollet ille quē vos suscipietis, & hoc tm̄ dicēs, hoc solū profitens, cū testimoniū vestre legis, q̄a est in me nomen dñi. Ego em̄ sum angelus ille, de quo dicit deus & dominus legis Moyse: Ecce ego mitto angelum meum, q̄ præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quē parauī. Obserua eū, & audi vocē eius, nec contemnendum putes, quia si dimittet cum peccaueris, & est nōmē meū in illo, Ego in quā ille angelus, sum angelus pacis & cōsiliij, angel⁹ vitæ

Vana spes Iudæorū in scripturis.

Christi gloria non que sitit a Iudæis.

Matth. 3. Lucæ. 3.

Matth. 5.

Matth. 6.

Hiere. 2. Iohā. 8. 9.

Psal. 113. Hier. 17.

2. Thess. 2.

Testimonium legis de Christo euident Exodi. 23.

Esaia. 9.

vitæ & veritatis. ¶ Et est in me nomē dñi. Nā excepto eo, q̄ ille pater, & ego sum filius, ille genitor, & ego genitus, q̄d cūq̄ eius est nomē, in me est, & æque vt ille nuncupor dñs, deus, omnipotēs, increatus, immēsus, æternus, & q̄d cūq̄ aliud nomē de vero deo prædicat, quē vos dicitis, q̄a deus noster est, & nō cognouistis eū. Vos ergo p̄ctm̄ vestrū apprehēdet, & p̄ctm̄ vestrū vos inuenietis, q̄a non accipitis me testē veritatis, suscepturi aut̄ estis principē vanitatis, vt pote q̄ toti carni & vanæ gloriæ dediti estis. Proinde crimē eiusdem vanæ gloriæ, q̄d in me falso intorsistis, nunc ego retorquēo veraciter in vos cū p̄na peccati. Dico em̄: L. Quō potestis vos credere q̄ gloriā ab inuicē quæritis, & gloriā q̄ à solo est deo non quæritis? ¶ P̄ctm̄ quippe est, q̄ gloriā ab inuicē quæritis, sicut & magistri vestri scribæ & pharisæi, q̄ oīa faciūt vt videantur ab hoībz, amātes primos recubitus in cenis, & primas cathedras in synagogis, & salutatiōes in foro, & vocari ab hoībz Rabbi, imo q̄ gloriā ex vobismetipsis turpē & immūdā q̄ritis, velut oēs æthnici, q̄rum deus vērē est, & gloriā in eoq̄ pudēdis, q̄q̄ deus māmon est, & gloriā in rebus pessimis, latant em̄ & exultāt cū male fecerint. ¶ P̄ctm̄ in quā vestrū hoc est, p̄na aut̄ peccati hæc reddit, q̄a perinde excēcati credere nō potestis, & venire ad me, vt vitā habeatis. Credere vel venire ad me, gloriāq̄ ab inuicē q̄rere, valde sibi inuicē aduersant & repugnāt, simulq̄ eē non possunt: cōsequunt autē se inuicē, gloriā ab inuicē q̄rere, & gloriā quæ à solo est deo nō q̄rere: sic ecōtra sibi cōsentit, seq̄ inuicē consequuntur, credere vel venire ad me, & gloriā quæ à solo est deo, q̄rere. Quæ em̄ est illa quæ à solo deo est gloria, nisi testimoniū bonæ cōscientiæ? Hæc vtiq̄ verā gloria est, q̄a non pōt fallere, q̄ aut̄ ab inuicē est gloria fallit semp, vnde & falsa & vana est. Ergo illā gloriā verā, scilicet bonā cōscientiā, gloriā in quā & honorē vobis thesaurizat e. i. credere vel venire ad me nō potestis, q̄ diu gloriā ab inuicē quæritis: nec aliā ob causam ad me venire nō vultis, nisi q̄a in vanitate lōge à deo gloriā inij. Igit̄ falso suspicamini me testimoniū vel claritatē accipere velle ab hoībz, à q̄ tā lōge est gloriæ cupiditas, vt ad me venire nō possit, quicūq̄ ab hominibus gloriā quærit: & ego in vos veraciter & iuste retorquēo crimen hoc, q̄ gloriā ab inuicē q̄rendo ita cæcati estis, vt veritatē audire nō possitis, imo & gl̄a dei vobis odio sit. Quid de idē? Putatis accusante cōscientiā, q̄ vobis talionē redditurus sum? Vos em̄ obseruatis me, & circuitis obseruātes, vt inueniatis vñ accusatis me, & in hoc exacutis vt gladiū linguas vras, & intēditis arcū rē amarā, vt sagittetis in occultis immaculatū, & nō inuenitis, q̄ de regno vel gloria vra tm̄ habeā cupiditatis, quātū possit à sagitta pungi, i. legitima accusatiōe ante Cæsares vel p̄sides vfos declamari. Ego autē habeo multa de vobis loq̄ & iudicare. Quid ergo? Et ego vos equali vicissitudine accusaturus sum? Nō. L. Nolite putare q̄ ego accusaturus sum apud vos p̄m. ¶ Putate imo & scitote causam vestrā lōge in pei⁹ cecidisse, q̄a nō misit me p̄ accusare, sed iudicare. ¶ Nōn mihi vt accusatori verba dedistis, nō à qualicūq̄ exploratore p̄specti estis, sed incidistis in man⁹ iudicis, sed apud me estis rei maiestatis, sed incidistis horrende in manus dei viuētis. Hic fili⁹ dei, cui vos nō creditis, ad quē vos venire nō vultis, vt vitā habeatis, cui p̄ om̄e iudiciū dedit, q̄a filius hoīs est, ecce ad audiēdas causas p̄cessit, in iudiciū em̄ in hūc mūdū venit, vt principē mūdi foras enīciat, & oēs ei⁹ sequaces in diē malū referuet, in diē occisionis, sicut p̄pheta p̄dixit: Ecce in quā iudex idēq̄ rex ad audiēdū processit, vosq̄ vincit p̄sēs aī cōspectū ei⁹ adducti estis. Nolite ergo putare, q̄ ego accusatur⁹ sum vos apud patrē. Seruabit q̄q̄ vobis apud me idē, q̄ in iudicijs vestris mos ē, vt nō sit vnus idēq̄ accusator & iudex. Ego aut̄ (sicut iā dixi) q̄d vos credere nō vultis, ego in quā, ego sum iudex. Accusatorē ego attēdo contra quē nullus aderit defensor. Non em̄ accusator deest, L. Est q̄ accusat vos Moyse, in q̄ vos speratis. ¶ Me iudice p̄sidente Moyse accusat vos. Noua res nūc à me, vobisq̄ inopinata, dicta est. Vos enim in Moyse speratis. Quid ni⁹ vos etem̄, discipuli Moyse nos sumus dicitis, vos de cathedra Moyse p̄dētis, & cū surdis auribus audiatis dicētē: Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota mēte tua, & ex totis viribus tuis, & proximiū tuū sicut teip̄m, totāq̄ legē in his duobus mādatīs p̄dentē & prophetas, post dorsum vrm̄ proieceritis, in solis phylacterijs dilatatis, & magnificis fimbrijs totos Mosāicos vos esse putatis. ¶ Itaq̄ & hoc speratis, q̄ si ego apud patrē vos accusauero, & pater quippiam dux sup vos molitus fuerit, stabit Moyse pro vobis, & antiqua fortitudine deū tenebit, & cū dixerit p̄, dimitte me, vt irascat furor meus cōtra eos, & deleā eos, cōfortabit Moyse brachiū suū, & tā diu cōplexu stringet illū, dicēs: Dimitte peccata populi tui, donec respondeat: dimisi propter verbū tuū. Nō est ita. Nō em̄ hic agitur iudiciū vt pater iudicet, & me accusante Moyse excuset: sed ego iudex, pater enim non iudicat quenq̄. ¶ Ego in quā iudex, Moyse aut̄ accusator est, crudelis & clamosa conscientia vestra testis vnus: sanguis meus, quē vos persequimini (iā em̄ interficere me quæritis) sanguis inquam meus clamans in cœlū de terra, q̄ aperiet os suū, & suscipiet illū de manu vra, testis alius est, & ecōtra defensor nullus est, At vos in Moyse speratis, quasi ille peccatores & impios, vestri similes, fouere

Nomē dñi in Christo

Matth. 6. Marc. 12. Lucæ. 11. Matth. 23. Philip. 3. Matth. 6. Luc. 16. Prouer. 2.

2. Cor. 10.

Psal. 63.

Christus non accusator, sed iudex

Hier. 18.

Iudæi non vere discipuli Moysi Iohan. 9. Matth. 23. Deuter. 6. Matth. 23. Idē. 23.

Exodi. 32.

Gene. 4.

fouere consueuerit. ¶ Nonne & quando deū tenuit (vt prædictū est) stans in contractione, idem in nimia mentis humilitate, in conspectu eius, vt auerteret iram eius, nonne inquam prius q̄ manus suas ad deū expanderet, suas manus, manusq̄ omnium filiorū. Leui cōse, crant in mortibus vestris, q̄ soli de tanto numero accesserūt ad eū dicentē: qui domini est, iungatur mihi? Nōne & tabulas scriptas digito dei, valde iratus cōfregit, vitulūq̄ vestrū, deū vestrū aureū, coram quo saltētes iustitias, cōtriuuit & minuit, & in fluuiū projiciens, ex eo vobis potū maledictiōis dedit, & viginti tria milia de numero vestro occidit. ¶ Quid igit sic iratus est, vbi corā vitulo vestro vidit vos saltantes, & ludētes, chorosq̄ ducētes, quanto magis nunc vos rebelles & incredulos, populūq̄ duræ ceruicis, ille idē iusta accusatione confringēt, quē admodū tabulas illas lapideas (q̄bus vtiq̄ duriora vestra sunt corda) iusto zelo confringit. Sceleratius em̄ nunc Barabbam latronē, homicidam, seditiosum, mihi præferre habetis, q̄ tūc deo, q̄ vos eduxerat de terra Aegypti, vitulum constabilem prætulistis, & mutastis gloriā vestram in similitudinē vituli scēnū comedētis, tūc ludētes atq̄ cātantes nūc tumultuantes, & crucifige crucifige conclamantes. ¶ Quapropter sicut illæ priores tabulæ manibus Moyfi confractæ, & alæ denuo de monte, instar priorū, incisæ sunt, sic accusatione Moyfi vos prior populus iam iam condemnabimini, & alia gens maior & melior in tabulis cordis carnalibus æternā excipiet scripturam digiti dei. Non em̄ in vanū Moyfi nūc dictum est: Cerno q̄ populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq̄ te in gentem magnā, quæ hac maior & robustior est. Audiet quippe deniq̄ Moyfen alia gens, vobisq̄ abiectis & iusta dānatione confractis, or bis terræ doctor hic erit, non in obscuritate literæ, sed in spūs claritate. Nam sicut cū prioribus tabulis facies eius non refulsit, sed cū acceptione tabulæ posteriorū, splendida facta est ex colloquutione dei, ita vt patres vestri admirantes timerent & fugerent, ita nūc in doctrina noui populi vobis præferendi, ex collatione euangelij glorificabitur lex, radijs gratiæ & veritatis, quā dum prædicabitur vobis ferre non valentes, totiu aduersi fugietis. ¶ Et hoc scitote, q̄a quod tūc dictū est illi de peccato viruli, verū tamen in die vltionis visitabo & hoc peccatū eorū, nūc implebit, ita vt cū omni sanguine iusto, q̄ effusus est sup terrā veniat & illud peccatū super generationē istam. Est igitur qui accuset vos Moyfes, in quo vos ore superbo speratis, & corde incredulo ab illo receditis, cū ille vobis, imo cūctis gentibus, cōtra vos clamet: q̄ domini est, iungatur mihi. L. Si em̄ crederetis Moyfi, crederetis forsitan & mihi. De me em̄ ille scripsit. Quia si literis illius nō creditis, q̄ modo verbis meis crederetis. ¶ Ecce qualē ad cōclusionis finē disputatio veritatis delectabilis & victoriosa puenit, ecce qualiter aduersarias partes, & si non vicit vt flecteret, vicit vt cōfringeret. Putabant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudæos esse, sperabāt in Moyse, adeo prompti fautores Moyfi, vt quærerēt interficere filiū dei. Nam propterea psequēbantur eū, q̄a hæc faciebat in sabbato. Cōfregit illos, ita vt nō possint stare, cōuicit illos Moyfi nō credere, nec Iudæos eē, sed eē in synagoga satanæ. Si crederetis (inqt) Moyfi, crederetis forsitan & mihi. Expofuit cur a Moyse, vel vnde essent accusandi, videlicet q̄a non crederent Moyfi. Et miro modo dicit: In quo vos speratis, subdēdo: Si em̄ crederetis. Sperare nāq̄ nō potest, qui nō credit. Mirū ergo videri pōt, q̄ hinc illos nō negat credere, hinc rursus eosdē causat non credere. ¶ Proinde res nūc exigit, illā quæ a sanctis patribus recte p̄specta est, nō prætermittere distinctionē fidei. Audenter dicūt, q̄a sine fide neq̄ infidelis viuūt. Nā si infidelē percūctari velis, quē patrem, vel quam matrem habuerit, protinus respōdet illū atq̄ illam. Quē si statim requiras, vtrū nouerit quādo conceptus sit, vel quando natus, nihil horum se nosse fatebit, & tamen quod non vidit credit. Nā illū patrem, illamq̄ se matrem habuisse, absq̄ dubitatione testat. Itaq̄ fatentur, q̄ & infidelis habeat fidem. Habēt etē infideles fidem, sed vtrū in deū: quam vtiq̄ si haberent, infideles nō essent. Cū itaq̄ sit & fides, quam infideles quoq̄ habere possunt: & fides, quam qui habēt, infideles non sunt, recte Iudæi & sperare in Moyse, & Moyfi redarguūt nō credere. ¶ Nam secundū fidem, quam & infideles habere possunt, optime tenebant & nūc tenent Iudæi, nobiles & sanctos patres se habuisse, Abraham, Isaac & Iacob, principes ac duces, reges quoq̄ ac sacerdotes, & turgidā spem magno vento superbiæ gestabant, de illo: meritis nimiu præsumentes, cūctasq̄ gētes & immūdas & ignobiles rigida nimium cordis ceruice despicientes. At vero spem in deum vel fidem, per quam Abraham cæteriūq̄ patres iustificati sunt, illos non habere vel habuisse, satis vsq̄ hodie manifestū est. Recte igitur cū dixisset dominus: Est q̄ accuset vos Moyfes, in quo vos speratis, protinus adiecit: Si em̄ crederetis Moyfi, crederetis forsitan & mihi. ¶ Vbi dicendo forsitan, acerrime duritiā cordis eorū ad credendū expressit, q̄pe cū & electi ex illis, Apostoli bene credētes Moyfi, & expectantes promissum p̄ prophetas regnū dei, tam difficiles ad credendū sibi fuerint, vt & ipsos increpauerit dicēs: O stulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt prophetæ. Itaq̄ licet posito hoc antecedenti,

Matth. 27
Psal. 107
Myfteriū
tabularū
cōfractarū

2. Cor. 3
Exod. 32

2. Cor. 2
Exod. 34

*vos

Exod. 32
Matth. 23
Exod. 32

Apo. 2

Duplex si
des.

Quo crede
bāt, & non
credebant
Mosi Iudæi

Luc. 24

cedētis: Si crederetis Moyfi, cōsequēs sit: crederetis & mihi, tamē q̄a potuit in discipulis q̄q̄ eius fieri, vt credētis Moyfi, non statim crederēt & huic, sed ingēti opera stui oportuit, vt crederēt hūc esse, de q̄ Moyfes scripsit, recte ait: crederetis forsitan & mihi. Vnde & subsecutus, nō dixit: q̄ si verbis meis non creditis, quō literis eius crederetis? Potuit em̄ fieri, vt crederetis literis Moyfi, necdum continuo verbis eius crederetis: sed firmissime dixit: q̄ si literis eius non creditis, quō verbis meis crederetis? ¶ Sicut em̄ literis legislatoris iam dudū scripti nō credūt, verbi gratia dicētis: Ecce ego mitto angelū meū & c. vsq̄: & est nomē meū in illo, quomodo verbis eius præsentis, de ipsis nati, & inter ipsos nutriti crederēt, ipsum nomen in seipso esse profitentis, id est, deū dei filiū se esse asserentis, cuius respectu deus pater nominandus sit, vel aliquod nomen proferentis, quod nō est nisi solius dei, verbi gratia, cū diceret: Ego principium quī & loquor vobis.

Exod. 32

Roma. 8

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-
stam Commentariorum Liber Sextus.

Rælibati anni curriculo qd̄ deinceps fecerit, quæq̄ dixerit dñs Iesus, ab hoc Euāgelista prætermittunt, q̄a videlicet eorū satis multa in cæteris Euāgelistis habent. Hic nāq̄ annus ille est, in q̄ initiū dominicæ p̄dicationis ordiunt. Sequētis ergo anni, q̄ vitimus est, vitæ mutabilis, vitæ incommutabili semper in se vitenti narrationem ingreditur, tāto plus splendoris habentē, quāto vicinius spectat, mox affuturā post finē eiusdē anni dominicæ passionis & resurrectionis sempiternā lucē. Tūc em̄ vere nobis omni nube discussa, benigna solis æterni claritas emicuit, q̄n verus iste agnus, vt auferret peccata mundi, mortē nostrā moriendo destruit, & vitam resurgendo reparaui. Huius autē beneficij claritatem præsentis anni præmittit, in eo maxime, q̄ dñs nosster necessariā vitæ nostræ, suæ carnis escam, suiq̄ sanguinis potū cōmendans: Nisi māducaueritis (inqt) carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis. Igitur habito cū Iudæis fideli & omni acceptione digni sermonis cōflictu, hæc euāgelicæ narrationis lectio sequitur. L. Post abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo maxima, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. ¶ Non præpositiue post hæc abiit, sed absoluto aduerbio post abiit legendū. Non enim ab Hierosolymis, vbi facta vel dicta fuerāt ea, quæ supra memorata sunt, abiit dñs Iesus trans mare Galilææ, vt faceret vel diceret ea quæ præfenti continētur lectione. Nam & quādo post abierit illuc, & hic Euāgelista patenter innuit, dicēdo: Erat autē proximum pascha, dies festus Iudæorū, videlicet circa finem anni prælibati, & vnde, quo vel cur abierit & ista fecerit, Euāgelista Matthæus euidenter aperit. ¶ Videlicet vnde, nisi de patria sua Nazareth, vbi non fecit virtutes multas propter incredulitatē illoꝝ? Cur autē inde abiit, nisi q̄a scandalizabantur in eo? Dicebant enim: Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicit Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph, & Symeon, & Iudas: & sorores eius, nōne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia? Herodes q̄q̄ Tetrarcha fama eius audita: Hic est, inquit, Iohānes Baptista, ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Propter hæc a patria sua discedēs, qualem in locū abiit trans mare Galilææ? In locū (inqt) desertum seorsum. In his omnibus mysteria cōtinentur, nūc interim literā prosequamur. Abiit inq̄ trans mare Galilææ, qd̄ est Tyberiadis. Primo dicendū iuxta historiā, q̄a mare Galilææ, qd̄ multis pro diuersitate circūiacentiū regionū vocabulis distinguitur, illis tantū in locis mare Tyberiadis vocatur, vbi Tyberiadem ciuitatem, aquis, vt aiunt calidis salubrē ab occidente præmonstrat. Siquidem interfluente Iordane, duodeviginti passuum milibus in longum, & quinque extendit in latum. ¶ Solum hoc miraculum de omnibus q̄ ab alijs dicta sunt, ab hoc Euāgelista iteratū est. Quare? Videlicet vt secundū authoris intentionem & opus pariter & causas operis perscriberet. Nam cū hæc visibilia faceret dominus, inuisibilia instātia regū miro modo (vt ait ipse) coartabat vsq̄ dum perscicerentur, & quemadmodum ex abundantia cordis os cuiusq̄ nostrum loquit, sic ipse secundum diuinā maiestatis suæ opa, q̄ intus meditabat, foris mirāda operabat. Deniq̄ cū cibus suus esset, facere voluntatem eius qui miserat illū, & p̄ficere opus eius, nunqd̄ obliuisci aliquādo poterat eundem cibum suum, quin semper dictis & factis ruminaret illū? ¶ At nunc prope erat, prope inquā, id est, post annū futurū erat, vt secundū prædictā voluntatem patris, mare Galilææ, id est, amaritudinē iniret transmigrationis suæ, videlicet transeundo ex hoc mūdo ad patrē per amarā passio-

Gesta Chri
sc̄do p̄dica
tionis an
no p̄termic
tuntur hic.

1. Cor. 15

CAP. VI.

Post abiit

Matth. 13, in
fi. Abiit de
Nazareth.

Matth. 14

Lucæ. 12
Matth. 12
Iohan. 7

Iohā. 13

Ioh. 13.
Mystica ex
positio de
passione
Christi.
Iohan. 7
Roma. 6.
*fuit
Eph. 2.
Psal. 119.
Roma 5
Religiō
pr. piercō
moda tem
poralia.
Phil. 2
Psal. 109.
Hebr. 1
Iohan. 14.
Ecc. 9
Psal. 119.
Exod. 12

passionis & mortis tribulatione, ac deinde sequentes se per fidem turbas populorum, secuti animas refecturus erat sanctas cibarijs scripturarum, simulque secundum corpus & animam, ut vtrunq; vitam haberet, daturus in escam necessarium corporis & sanguinis sui sacramentum. Hoc manifeste presenti facto prophetavit, manifestiusque si sequenti sermone confirmavit. Vnde constat homines istos tanto miraculo refectos, non a semetipsis, sed nutu diuino dixisse quia hic est vere propheta, qui veteris est in mundum, ipsumque Euangelistam hoc ipsum intendere, cum praemittit, dicens: Erat autem proximum pascha, dies festus Iudaeorum, quia videlicet in paschali solennitate transeundo (ut iam dictum est) ex hoc mundo ad patrem, relicturus erat nobis sequentibus se, in escam & potum (ut praedictum est) corpus & sanguinem suum. Bene ergo miraculum hoc, cum ab alijs dictum esset, ab hoc Euangelista iteratum est, ut causas eius per subsequenteria domini verba plenius exponeret. Sed iam ad mysteria veniendum est. Abijt inquit trans mare Galilaeae quod est Tyberiadis. Ecce palam est, quia abijt, quia reliquit domum suam, dimisit hereditatem suam. Reliquit inquam domesticos suae carnis, falsos & semetipsum fallentes discipulos Moysi, quibus supra dixerat: Quod si literis eius non creditis, quomodo verbis meis credetis? & longe abijt quo voluit, ad suscitandos mortuos quos voluit, ad dandam vitam omnibus, a quibus aequae ut patrem honorificandum se nouit. Abijt autem trans mare Galilaeae, id est, transmigrauit amara via, & difficili navigatione, scilicet portatus ligno crucis, quia tamen & triumphauit omnes fluctus suae passionis, quod videlicet mare est Tyberiadis, quia quod omnibus notum est, passus est sub Pontio Pilato praefide Tyberij Caesaris, nobisque magnae gentium multitudini, eiusdem crucis nauigium, ad sequenda vestigia sua dereliquit. Quicumque enim illum sequimur, in morte eius baptizamus, confepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit ipse a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Quare autem nos tanta multitudinis populus illum sequimur? Quia videbant inquit signa quae faciebat super his qui infirmabantur. Quis ex nobis omnibus qui illum sequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato ad se, sine dubio additis & suis actibus libus peccatis moriebatur? Na & si propter peccatum originale aequae omnes, siue Iudaei, siue gentiles moriebamur, etenim de Iudaeis quae fuit (inquit Apostolus) filij irae sicut & ceteri, & si inquam omnes infirmabant homines, nos maxime infirmi eramus, cum spem non habentes longe essemus a deo. Vnde & de nobis recte dictum est: Multiplicatae sunt infirmitates eorum, quae & gratiae vidimus, quae ubi abundauit peccatum superabundante gratia, nos idololatras, quos multiplicata fuerunt peccata, multipliciora per spiritum sanctum eius accepimus gratiarum dona, ut sanati expediti curreremus, & currerentes non lassaremur, laborantes non deficeremus. Equidem sunt plerique qui religionem Christianam non idcirco sequuntur, quia videt huiusmodi signa, quibus infirmam animam curant, magisque illecti sunt temporalibus commodis, quae cum sint officiales sacramentorum Christi de altario consequuntur, quae delectati spiritualibus pietate donorum, quibus, ut iam dictum est, infirmam animam sanant, fuerunt & in illa multitudine magna quae plurimi, qui dominum non reuera sequebantur propter signa quae faciebat super his qui infirmabantur, nec tam delectabantur pia congratulatione, quam trahebantur Iudaico more ad ea capienda, quae postmodum ab ipso domino murmurantes quae fierent, vel quae rentes murmurauerunt. Quod ipse illis paulo post exprobrans: Venitis inquit ad me, non quia vidistis signa, sed quia manucaptae ex panibus, & saturati estis. Attamen quaelibet diuersa mente, magna tunc sequuta est, magna nunc sequitur multitudo dominum Iesum. L. Subijt ergo in motem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Ergo inquit quia trans mare abijt, idcirco ipse quoque in motem subijt, quia videlicet propter hoc illum deus exaltauit, quia factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: & idcirco super omnes caelos caelorum caput exaltauit, quia de torrente passionis in via bibit, ibi sedebat cum discipulis suis, proculdubio in magna solennitate contemplationis, habens coram se opus suum, & religioso corporis habitu exprimens preparationem gloriae & honoris, in quo sedere habebat ad dexteram maiestatis in excelsis, & quae ubi foret ipse, illic essent simul & discipuli sui. Si enim omnis vita sapientis meditatio mortis est, cum utique nesciat homo finem suum, quanto magis ipse qui nouerat, & pro velle suo disponebat cursum suum & finem suum, quem latere non poterat, quae utilitas esset in sanguine suo, dum descenderet in corruptionem, cunctas humanitatis suae vias secundum eundem finem suum coram se habebat. Quam congruo autem tempore procedebat, Euangelista pulchre innuit, ita subiungens. L. Erat autem dies proximum pascha dies Iudaeorum. L. Festo quippe Iudaeorum die, quod dicit pascha, id est, transitus, quando agnus brutus, in figura huius veri & rationalis agni, immolabatur & eius sanguine postes consecrabantur, & sic transitus filiorum Israel per mare rubrum celebrabatur, tenendus erat hic idem dominus, & omnibus sequentibus se viam maris rubri, id est, baptismi, per mortem suam paraturus, & omnia quae nunc tam praeeunte miraculo significat quae & subsequenti sermone commedat, in semetipso complecturus. Bene ergo secundum intentionem

tionem operantis domini pertinuit ad diligentiam scribentis, ut diceret, erat autem proximum pascha, dies festus Iudaeorum. L. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: vnde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat retans eum, ipse enim sciebat quod esset facturus. L. Vt coniunctionis interpositae vim teneas, memoriter illud sciendum est, quod idcirco transierit & in motem subierit, ut turbas sequerent: imo idcirco mortis amaritudinem passus sit, & in caelum ascenderit, ut nos eius vestigia sequeremur, ad thronum gratiae per ipsum fiducia accederemus. Cui ergo subleuasset, inquit, oculos. Subleuati oculi Iesu fenestrae salutis, & patentes misericordiae ianuae sunt, per quas gratia & veritas emittitur: subleuatio oculorum Iesu, plenus miserorum compassio est. Quo contra Psalmista de his, quae viscera crudelia misereri noluit, & parcere nesciuit, oculos suos, inquit, statuerunt declinare in terram. Et quidem per istam patrum nostrorum, qui peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus, hoc merebant, ut Iesus oculos suos, in iram iuste depressos, minime subleuaret, sed extra debitam iustitiam misericorditer de nobis recogitans, cum esset in sinu patris prospexit de excelsis sancto suo, & postmodum caelo iterato receptus, aspectus erat de caelo in terram, ut audiret gemitus coepeditorum, ut solueret filios interemptorum. Vnde & alibi Psalmista: Oculi, inquit, eius super getes respiciunt. Subleuatis igitur gratiae suae oculis, quod dixit aut quod fecit? Vnde inquit ememus panes, ut manducent hi? Equidem tunc vnum ex discipulis, quos ad iustitiam magister pietatis erudiebat, hoc modo retauit, non ut sciret, quantum fidei iam haberet: quippe qui iuxta hunc eundem euangelistam sciebat, quod esset in homine, & idcirco non erat ei opus, ut quae testimonium phiberet de homine: sed ut manu inquisitionis suae tentando & per vocem responsionis elicere id ignorantiā eius ipsi ostenderet: quoniam beneuolus cuiusque artis praceptor, interdum discipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, sed ut ad interrogationem euigilet, & ipse iam attero efficacius demostret. Ceterum omni doctorum curriculum ordinem, quod sanctae ecclesiae vice eius praesunt, nunc usque acriter interrogat & retat. Cum enim eis, utique seruis suis, tradidit bona sua, & vni quidem dat quinque talenta, alij duo, alij vero vnum, & vnicuique secundum propriam virtutem, vel cum aliquae constituit super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram, quod aliud quod interrogat & retat, id est, re ipsa indicat, quod bonus & fidelis, quod autem nequam seruus sit? Na si nihil accepissent hi, quod nunc probi vel qui suomet iudicio reprobati sunt, semetipsum nesciret. Sunt autem plerique qui dum libere vacat otio, de auditoribus tarditate cauant. Quos modica, quae in spiritualibus habet, fide, adhuc & in corporalibus habet. L. Dicit ei Philippus: Ducetores denarios panes non sufficerent eis, ut vnusquisque modicum quod acciperet. Tale namque est hoc, ac si dicant hi, quibus euangelij dispensatio credita est. Omnium magistrorum veterum pariter & nouorum doctrina non quicquam efficit, ut gens stolidam & antiqua, fame audiendi verbum dei praemortua, modicum quod fidei vel Christianae religionis accipiat. L. Dicit ei vnus ex discipulis eius Andreas, frater Simonis Petri: Est puer hic vnus, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. Sed haec quid sunt intertatos? L. Quis iste puer fuerit, vel cuius in obsequium, vtrumne Christi & discipulorum eius, an quorūlibet e turba, venalia haec portauerit, iuxta historiam ignoramus. Ceterum quacumque in solitudine, quacumque in deserto, id est, seculi huius regione, turba gentium Christi sequitur, trans mare baptismi eius, ut videat signa quae facit super his qui infirmabant, diuersis peccatorum languoribus, illuc adest puer stultitiae magnitudine cunctis notus, scilicet ille Iudaeorum populus, qui pro eo, quod non habuit scientiam, captiuus ductus est: populus inquam dissipatus puer sensu, sed malitia veteranus, qui sanguine Christi pollutus, cecidit in ore gladii sub Tito & Vespasiano imperatoribus, & in omnes gentes captiuus ductus est. Quocumque Christus in turba credentium sequuta est, illuc iste puer deportauit secum integros quinque Moisaicae legis panes, id est, totidem libros, duos quoque pisces, id est, prophetas omnes & psalmos, legem simul & euangelium testificantem, vel vnum eundem Christum regem simul & sacerdotem, claris precognitijs concinnantes. Illos scripturarum panes ac pisces, collo seruili baiulari nec manducat, sed dat sub onere literarum, nec attingit manu vel dote medullam spiritualis intelligentiae. Non ergo sibi, sed omni mundo portat, ut omnis homo vel quaeque gens testimonia Christi, qui antiquissima sint, de vicino audiat: ut non dicat paganus siue haereticus, a nobis constituta esse quaecumque de Christo contra eos proferimus testimonia, quocumque de rege & sponso suo catholica contra omnes veritatis aduersarios praedicat ecclesia, nec negare queat idem puer stultus, suo conuictus onere, id est lege sua. Na quae admodum filij Ruben, Gad & dimidiae tribus Manasse, nolentes transire cum ceteris filiis Israel ad habitandum trans Iordanem, & citra ipsum caulas ouium fabricantes & stabula armatorum, nos ipsi (inquiunt) armati & accincti pergemus ad plium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua, usque dum possideat hereditatem suam, nec quicquam eximus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram, & ita egerunt: sic iste populus, qui noluit nobiscum transire Christi baptismum, tamen hic inter nos est, portans non sibi (ut praedictum est) sed nobis omnes scripturas legis & prophetarum, quae

1. Petri. 2
Hebr. 4
Psal. 119
Thren. 7
Psal. 109
Psal. 67
Iohan. 2
Matth. 27
Luc. 12
Puer hab
bens quinque
panes, &
duos pisces
populus Iudaeus est.
Esaie. 7
1. Cor. 14
Praefigura
tio istius pu
eri.
Nume. 32

vno eodēq; sensu cibus & arma nobis sunt, neq; dimittūt nos, donec pueniat ad victoriā auditoriū nostrū, siue cōtra paganū, siue hēreticū, siue etiā cōtra ipsum armaturā nostrę portatorē quicquā dicendum sit vel agēdum. Est igit puer vnus hic, habēs quinq; panes hordeaceos, & duos pisces, id est, quinq; Moyfi libros, sub tenacissima literę palea, granum spūs cōtinēs, prophetasq; & psalmos Christum testificātes. Sed hęc qd sint inter cōtos? Videlicet si ita permanēat, quō iste puer illos circūportat, permodicū & nimis parum est. Esurientium quippe multitudo magna est, & in ipsa multitudine aliqui sunt magni, id est, magnę capaces sciētīę, oratores atq; philosophi, nā & de ipsis nōnulli veniūt ad fidē Christi. At illę scripturę secundū literalem sensum nō valde magnę sunt. Quid em̄ magnum apponere audo cōiuię, id est, cuiilibet philosopho, vel oratori, vocato & sedēti ad mēsam Christi, cū nō nisi secundū literā legeret illi, qā Abraham deos habuit filios, vnū de ancilla, & vnum de libera, vel qā minor ex filiis Isaac, scilicet Iacob, astu maris maior filio benedictionē pręripuit, cōrectus hirsutus hęc dōz pelliculis? Sic & in plerisq; gestis mādatis, siue holocaustis adeo macra litera est, vt quilibet esuriēti, vel dei verbum desiderāti, in ipso desiderio fastidiū generare possit, nisi ad Chri manus implenda hęc scriptura puenisset. Dixit ergo Iesus: Facite hoies discumbere. Cōiunctio literę, quę sic posita est, Dixit ergo Iesus, illi assumptiōi vt cōclusio respōdet, quā supra Euāgē listā posuit dicens: Hoc autem dicebat tentās eum, ipse em̄ sciebat qd esset facturū. Statimq; aliud assumit sic. Erat aut scēnum multum in loco. Mox itēz per cōclusionem subiungit. Discubuerunt ergo viri. Sed quātū, cum panes essent tā paucis? Sequitur. Numero quasi quinq; milia. Nā reuera, qā tentādo dixerat: Vnde ememus panes, vt manducent hi, & qā sciebat qd proposuisset, vel qd esset facturū: cōsequēbat, vt postq; tētauit illum, faceret hoies discūbere, & qā scēnū multū erat in loco, cōmodius ibidē homines poterāt discumbere, itēz per cōclusionē sequitur: Accepit ergo Iesus panes. Nā quia tantū erāt hoies, & tam pauci panes, vtq; oportebat, vt ipse illos suis manibus acciperet, vt gratias ageret, aut iuxta alios euāgelistas benediceret. Et cum gratias egisset distribuit discumbētibus. Cum inq; gratias egisset, videlicet vt nos de perceptis vel picipiendis cōlestium grę donis, exēplo suo gratias agere pōderet, distribuit discumbētibus. Quotidie qdem dñs Iesus sequētibus se, vniciq; iuxta beneplacitum gratiā sup panem cōlestis doctrinā distribuit, hoc picipiens vnuerfis, vt discumbāt sup scēnū, id est, vt reprimant vitia carnis, qā videlicet ois caro scēnum, & ois gloria eius tanq; flos sceni. Quādo autem sacrā scripturā, quę (vt prędictū est) per panes istos figurat, in manib⁹ suis acceperit, recte quęrit, & citius inuenit. Tunc em̄ illā, videlicet sanctā scripturā, quā nos pascit, in manibus suis acceperit, quādo ipse, iuxta Iohānis Apocalypsim, verus agn⁹ assistēs in medio throni, & quatuor animalium & senioz, id est, in medio ecclesię, homo factus apparēs in testimonio doctorū oim veterū pariter & nouorū, tanq; occisus, imo reuera occisus, sed denuo viuus, habens cornua septē, & oculos septē, q sunt septē spūs dei missi in oēm terram, ab ipso recepto in ccelum, venit p incarnationis mysteriū & passionis ac resurrectionis suę triumphū vsq; ad dexterā sedentis sup thronū: & sic veniendo vel eundo accepit librum de dextra sedētis sup thronum, & aperuit illum, id est, vnuerfam scripturā sanctā diuinitus inspiratā, de diuina potētia suscepit in semetipso cōplendā, cuius videlicet tota circa salutē nostrā in natura hominis assumpta, dispēratio p̄dicti libri apertio, id est, sanctę scripturę adimpletio est. Non em̄ intelligent scripturę, nisi in illo fuissent impletę. Tunc ergo scripturę panes in manibus suis accepit dñs Iesus, qñ secundū scripturas incarnatus passus est, & resurrexit, tunc in quā acceptis panib⁹ gratias egit, qñ ita (vt dictū est) scripturas implēdo, semetipm obtulit patri, in sacrificiū grę & veritatis. Igit acceptis panibus cū gratias (inquit) egisset, distribuit discumbētibus. Similiter & ex piscibus quantum volebat. Idē tā de Moyse qd de omnibus prophetis, & psalmis, populū suum sufficiēter instruxit, aperiens illis sensum, vt intelligerēt scripturas, primū illis Apostolis, deinde p ipsos, imo q eandē gratiā, quā & ipsis successoribus vel adiutoribus eoz sufficientia de lege & prophetis & psalmis adinuēta subministrant euāgelicę fidei. Vnde in cæteris Euāgelistis signāter expressum legimus, qā cū benedixisset, & fregisset, dedit discipulis suis panes, discipuli autem turbis. Vt autem impletū sunt, dixit discipulis: Colligite quę superauerunt fragmenta ne pereāt. Magnū quidē in factō exteriori diuini beneficij est miraculum, veruntamen quotidianis operibus dei non magis admirandum. Maius em̄ totius mundi gubernatio est miraculum, qd de quinq; panibus saturatio quinq; milium hominum, itaq; non tam mirandum erat vel est, hoc facere potuisse deum, qd gaudendum illum, qui hęc facere posset, venisse in hęc mundū, hominēq; factū esse verē deū dei filium. Illud quoq; reuerēter audiendū, & diligēter obseruandum est, qd ait: Colligite quę superauerūt fragmenta ne pereant, nō solū in dispē satione

Vetus testamētū in corticę literę, insufoficiens ad fidem

Gene. 12 Galat. 3 Gene. 27

Esai. 40

Apo. 7

Luc. 24

Marth. 14 Marc. 6 Luc. 9

satione verbi dei, in q maxime cauendū est ne nimis importune & absq; discretiōe infirmis aut fastidiosis auditoribus ingerat, vey: etiā in vsu vel victu panis huius visibilis, quo corpus pascit, curādū est ne nobis saturatis pereat, qd esuriētibus pōt prodesse paupibus Cuius em̄, nisi dei donum est panis qd iste, q carnaliter reficimur? Nō ita sumus incauti pefatores diuinę altitudinis, vt cū dicimus patri secundū institutionē filij sui, panē nostrū quotidianū da nobis hodie, nō arbitremur panē istū visibilē, quo sustēramur in corpe, & hęc solennē petitionē vel ad curā tāti patris p̄tinere. Quis em̄ vice eius habet curare, si curam ipse habere nō dignet de sustentatione huius miserę vitę nrę? Proinde cū dicimus panē nostrū quotidianū da nobis hodie, triplicē debet panē nrę deuotiōis humilitas intēdere, primū. s. panē spūalem, id est omē verbum qd procedit ex ore dei, q noster hō interior viuūt, deinde panē dñici corporis, q interior simul & exterior hō in vitā æternā cōualefcit, & subinde panē carnalē quē & ipm idem deus & pater oim homini immerito de terra producit, operātū terrā in sudore vultus sui, q nisi peccasset poterat absq; labore frui vltrois paradisi delitijs. Siq; dē & ipse dñs p̄sentibus turbis oēm huius triplicis panis largitatē eodē tpe aperuit. Loquebat em̄ illis de regno dei, qd est panē spūalem frangere esuriēti, refecit eos carnalibus epulis, & deinde p̄dicauit eis vt esurirēt & sitirent cibum & porum sanguinis sui. Igitur qd nunc ait: colligite q superauerunt fragmenta ne pereāt, reuerēter (vt p̄dictum est) audiendū & diligēter est obseruādū, in oim pane, quē tripliciter, vt iā diximus, vitę nrę & saluti gratia eius prouidit, videlicet ne sublimia nimium & fortia p̄dicemus infirmis, ne indignis in discrete tradamus eucharistiā dñici corporis & sanguinis, ne abundantia nostrā in carnalibus cibus q alioz inopiā supplere possit aut in superfluitate abutatur, aut p incuriā perire patiamur. Collegerunt ergo & impleuerūt duodecim cophinos fragmētōz ex quinq; panibus ordeaceis, quę sup fuerunt his q manducauerāt. Redarguta ergo discipuloz est tarditas & fides adhuc pmodica, qui dicebāt: ducētōz denarioz panes nō sufficere eis, vt vnusq; qd modicū qd acciperet & de quinq; panibus ac duobus piscibus, sed hęc qd sunt inter tantos? Imo & iuxta alios euāgelistas, consiliū incōperēs dabāt omnipotēti misericordię & misericordi oipotentię, dimittere turbas vt irēt in castella villasq; proximas, & emerent sibi escas. Acrius vero & multo maxime redargutus est ille nullius fidei puer, Iudaicus populus, sensu paruulus & malitia nimis vetus, vt ad æmulationē adducere in non puez, in puez insipientē, dū videt panes diuinę scripturę, qz volebat solus portare, nec tñ curabat māducare, sibi ablatos & toti mūdo cōcitos, iuxta qd idē dñs noster alibi dicit: Amē dico vobis, qā auferetur a vobis regnum dei, & dabit gēti faciēti fructus eius, videt & inuidet, saturatas esse suis panibus gētes, quęz refectiōe. i. æternā refectiōe odit, & inter comedendum ora manusq; crescere iugiter medullā ordeī, ita vt armaria cōiuiatiū plena sint explanationum libris, cuius videlicet ordeī paleā asperrimā ore lāguido famelicus lambit, & puerili dēte rodit. Cur aut in duodecim cophinos magis q in aliū numez fragmētōz abundantia succreuit, videlicet qā duodecim erāt apli numero suo pfigurates vnuerfos sanctę ecclesię doctores, qz fidei ministerio tractādas erat vitalis iste scripturę panis. Cōstat vero, nec dubiū esse finit veritas promittētis, q ois seruus fidelis & prudēs, quē cōstituit dñs supra familiā suā, vt det illis cibū in tpe, cū ita fecerit, p̄missū cōdignū reportabit. Et iuxta aliā parabolā, qā habuit, dabit ei, & abundabit. Igit qā & vnusq; qd propriā mercedē accipiet, secundū suū laborē, recte saturatis oibus duodecim fragmentōz cophini sup fuerūt, vt vnusq; qd discipuloz, q ministrauerāt, suum reportaret cophinū. Illi ergo hoies, cū vidissent q fecerat signum, dicebāt: Quia hic est vere propheta q vēturus est in mundū. Et nos igit de qbus scriptū est: Edēt pauperes & saturabunt, & laudabūt dñm qui requirunt eū, nos in quā, q requisitiūmus eū trās mare baptismi sui illū sequuti nūc interim in hac regione deserti, triplici, vt p̄dictum est, pane ab illo q̄tidie refecti, laudemus illū vera laude dicētes: Quia hic est vere propheta, q vēturus est in mundū, qā magnū & euidēs fecit nobis signū, superatis aquis q intrauerūt vsq; ad animam eius. i. victa morte, quā resurrexit & in ccelū ascēdit, misitq; nobis famelicis gratiā suā benedictiōis, scilicet spm sanctū, q panes suos multiplices nobis māducabiles. i. scripturas sanctas intelligibiles fecit, & hoc modo misit in os nrm vocē cōfessionis, cāticū laudis, hymnū nouū gratię actiōis. Nos em̄ aduētū & peregrinā gētes. i. nos inq sumus illi, qbus psalmus dicit: Dicāt nūc q redēpti sunt a dño, qz redemit de manu inimici, de regionibus cōgregauit eos. Nos deniq; errabamus in solitudine, in ināq̄so, soli, sine deo, procul a ciuitate dei, in siccitate, aquā nō habētes supernę sapiētīę, viā ciuitatis. i. aditū regni dei, nō inueniētes, sed nec q̄rere scientes, esuriētes & sitiētes, & aīę nostrę in malis tabescebāt, ipsam suā inopiā nesciētes prębariōe & ebrietate, quā ois sapiētia nostra deuorata est: Dicamus itaq; qā hic est vere propheta qui vēturus est in mundum. Vere em̄ nō cecidit

Panis quotidianus Luc. 11

Deutero. 8 Matth. 4 Gene. 3 Colligite fragmenta ne pereant

Math. 14 Luc. 9

Marc. 21

Math. 24 Luc. 12 1. Cor. 3

Psal. 21

Psal. 69 Psal. 39

Psal. 117

1. Regū. 3 Venurus in mundū.

in terrā vnū verbū ex omnibus q̄ loquutus est, quæ de seipso p̄dixit, quæ nobis pollicitus est. ¶ Et ex his q̄ iam facta sunt, scimus indubitatē & illud q̄d futurū est, q̄a venturus est in mundū, scilicet ad iudicādū omne seculū, ad regnādū in secula seculorū. Attamē illi homines q̄ viderūt hoc signū & hæc de illo dixerūt, nō eo sensu dixerunt, sed cū essent carnales, tpali eius beneficio delectari, q̄d tamē mirabiliter fecit, ita dixerūt: q̄ v̄turus est in mundū, ac si dicerēt, q̄ huius mundi gloriā, & tēporale iamiam nobis viuētibus accepturus est regnū Iudæorū. Nā sequit̄: Iesus ergo cū cognouisset, q̄d v̄turi essent, vt raperēt eum, & facerēt sup se regē, fugit itē in montē ipse solus. ¶ Videlicet diligētes hoc seculum, & sapiētes ea q̄ carnis sunt, hoc in illo amauerūt, q̄d prædicto miraculo expti sunt, scilicet posse illū omni vbertate rege pascere populum suum, locupletare regnū Iudæorū, totumq̄ diuitijs vincere vel acquirere mundū, & ad hoc venisse illū quondā promissum & expectatū regē magnū, regē inuictū, dominaturū a mari vsq; ad mare, & a flumine vsq; ad terminos orbis terrarū. Et audebat turba quinq; milia hominū incōsultis principibus, sū tamē cōsulendi eēt, & secundū deū cōsulare scirēt, audebat inquā vnus agni fiducia qui & ipse lōge aliud intēdebat, cōspirare ad incurandū vniuersum mundū, magnā vtiq; syluam ferarū fremētū, illāq; terribilē & fortē nimis bestiā se posse capere p̄sumebat, q̄ iuxta Danielē comederat atq; cōminuerat, & nūc reliqua pedibus suis nemine resistere audebat cōculcabat. ¶ At ille nō venerat reges occidere, sed regibus iuste regnādī scientiam prædicare: nō regna terrarū tribuere & v̄tigalibus p̄mere, sed q̄d deerat regibus & populis, de thesauro regni cœlorū vitæ æternæ donaria proferre. Lōge alium debellaturus erat hostē q̄ Tyberii Cæsaris aliāq; capturus bestiā q̄ Romā, tunc t̄pis Iudæorū dominā. Igitur verā q̄d laudē illi hoies declamauerūt, dicētes: Vere hic est propheta q̄ v̄turus est in mundū, sed beatus populus q̄ scit iubilatiōē. Illi, q̄ gustauerunt bonū dei verbum, quod p̄ illum panē significatū est, vnde isti hoies saturati sunt, q̄ in quā gustauerūt virtutes futuri seculi, q̄ iste propheta magnus reuera v̄turus est in mundū, alio sensu laudē eādē dem ruciant, aliter post deū currūt, alio lōge desiderio festinat ad eius regimen, & alio modo regno dei vim faciūt, & p̄ violentiā diripiunt, q̄d dicētes in ofone adueniat regnum tuum. ¶ Ceterū non valde mirē, hoies populares illius t̄pis (q̄d & Apostoli sperabāt, q̄d ipse esset restitutus tpale regnum Israel) ita sensisse de illo magno rege Israel, cū vsq; hodie q̄ plurimi ex eis, q̄ magnifice p̄dicāt spūale Christi regnū, & optime p̄ scientiam nouerunt, q̄a regnum eius nō est hinc, p̄æpe propter solum tēporalē cibum, q̄ perit, currunt & rapiunt Christū, & in clamāt eum regē suū iurgātes fortiter, & eius domū quæ est ecclesia, vim inferētes. Quātas em̄ turbas hmoi hoies regi Christo & regno eius p̄senti ecclesiæ fecerūt. Videas plerosq; sacerdotēs ceterorūq; ordinū sacri altaris ministros, tāto tumultu ac strepitu officia regni dei p̄ripere, q̄to vix solēt chylarchi, cēturiones siue pentarchi pro tpalibus regni honoribus strepere, inuicēq; aduersari & inuidere. De qualibus vtiq; tā acerrime q̄ verissime pōt dici, q̄a oēs quæ sua sunt quærūt, nō quæ Iesu Christi, Iesus ergo illud p̄sens tunc cognoscēs, & istud p̄nocens qd fecit. Cū cognouisset, inqt̄ Euāgelista, q̄ v̄turi essent, vt raperent eū, & facerēt regē sup se, fugit itē in montē ipse solus. ¶ Plane hoc faciēdo, & illos q̄dem hoies de manu Cæsaris vel retrat̄ chæ eius Herodis liberauit, cōtra q̄s illis aduocatus esse nō deberet, si extra fidelitatē debitorum quicq; tanq̄ pro se facerent, p̄sertim cū diceret eis: reddit̄ q̄ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei, deo, & seipm̄ calumniæ parere nō pmisit. ¶ Quā etiā pro nulla occasione sagittarij malitiæ cōposuerunt, vt sagittent in occultis immaculatū, dicētes Pilato, q̄a regem se fecit, oīs qui seipsum regē facit, cōtradicit Cæsari, si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Quātō magis si nō præ occupasset eos fugiēs, si sustinuisset donec illū raperēt & regē cōclamarēt, occasionē calumniæ rapuisset aduersarij. Plane hoc adiecissent, dicētes q̄a vt se cū coniuarent, illos in desertum locum eduxisset. Verū p̄ hoc ipsum q̄ fugit, altius qd mystice innuit, q̄a qui Christū propter aliud q̄ propter ipsum sequuntur, fugit ab eis Chrūs, fugit veritatis spūs, sicut ab illo dānato Symone fugit, offensus eo, in q̄ totus erat, felle amaritudinis. Quo aut̄ fugit ab istis: in montē, in summā cœli altitudinē. Illuc fugit, illuc se abscondit ab his, illic se cōtinet à raptoribus & grassatoribus istis, nō q̄ illuc ante impetū ipsorū nō ascēderit, sed q̄a nō inde sup illos vlla donoy suorum parte respicit, & circa viles sarcinulas occupatos, scilicet v̄tri & turpi lucro aeditos, despiciēs solis illis se impedit, nec nimis alte se ab illis submouet, q̄ dicere possunt: nostra aut̄ conuersatio in cœlis est. Nec mora palam omnibus est, q̄ ab illis Christus fugerit, q̄ illos sp̄ritus Christi reliquerit. Turbatur nanque turba, & facit hæreses & schismata: Sed hæc postmodum melius declarabunt sequētia. Sequitur: Cum sero autem factū esset, descēderūt discipuli eius ad mare. Et cū ascēdissent nauim venerūt trās mare Capharnā. ¶ Alius Euāg. refert manifestius hoc factū esse iubēte Iesu. Iussit inqt̄ Iesus discipulos suos ascen-

ascendere in nauiculā, & p̄cedere eū trans fretū, donec dimitteret turbas. Et dimissa turba ascēdit in montē solus orare. ¶ Ascendentibus nauim discipulis, & tēpestatē passuris, ipse Chrs, quē trans ipsum mare fuerat sequuti, simul nō ascēdit, sed in monte remanet, quia videlicet post q̄ semel fluctus n̄æ mortalitatis trāsiit, & aquæ mortis semel intrauerūt vsq; ad animā eius, iā ad ipsas passionis aquas nō reuertit̄: resurgēs quippe ex mortuis, iam nō morit̄, mors illi vltra nō dominabit̄. At vero nos, qui illum trāseuntē aquas secuti sumus, baptizati videlicet in morte ipsius, cōsepulti cū illo p̄ baptismū in morte, nos inquā aquas adhuc multas trāsiere, & mare longū arare habemus. i. tēpestatē tribulationū, aut certe v̄tiorū pati, quas & cōstanter ferre, & superare iubemur, ad omnes tērationes p̄parati. Bene ergo, vt Matthæus euāgelista testat̄, hoc ipsum iussit dñs Iesus, significās q̄ & illi discipuli eius, & quicūq; vellēt illū pie viuēdo imitari, se recepto in montē cœli, laboraturi forent in fluctibus seculi, probādī ad aquas contradictionis, & exaudiendī in abscondito tēpestatē, ad q̄s videlicet fluctus nō esset ipse reuersurus cū eis, nisi per p̄sentē oipotentiā auxiliij sui. Quia vero & hoc idē euāgelista nō solus dixit, q̄a orare in montē ascēdit, p̄tereundū nō est, q̄a nec tunc, cū adhuc mortalis esset orauit, nec mō cū immortaliter regnat̄ à dextris dei, interpellat̄ pro nobis absq; maxima distātia omnimodæ oratiōis, qua homo orare deū debet, aut vnq; debuit. Quā videlicet orandi distātiā Lucas quodā loco exprimit̄: Et erat, inquit, pernoctās in oratione dei, videlicet cū esset filius, deū patrē reuerenter orabat, deus ipse reuerēdus, & pro sua reuerētia exaudiendus, cuius vita, & mors sacrificiū pro nobis & iugis oratio exiit. Immortalitas aut̄ eiusdē nūc idoneū n̄æ fiducia patrociniū est, in qua nō iā vt oret prostermit̄, sed sedēs ad dexterā maiestatis in excelsis, in eo pro nobis recte interpellare dicit̄, q̄ in semetipso nostrā deo patri substantiā semp̄ p̄sentat̄ fidelis perorator, iustusq; ac potēs aduocatus. ¶ Cū, inquit, ascēdissent nauim, venerūt trans mare Capharnā. Hoc secundū regulā, quā Tychonius recapitulatiōē appellat, intelligendū est. Prius em̄ anticipat̄ q̄ trans mare Capharnā venerint, deinde narratur qualiter venerint. Sic illud in Genesi p̄ anticipatiōē dicit̄: Et creauit deus hominē ad imaginē suā, ad imaginē dei creauit illū, masculū & fœminā creauit eos. Posterius nāq; narrat̄ qualiter primo hominē de limo terræ formauerit, ac deinde vnā de costis eius in mulierē edificauerit. Itē cū dixisset scriptura de generationibus filiorū Noe loquens, ab his diuisæ sunt infulæ gentiū in regionibus suis, vnusquisq; secundū linguas & familias in nationibus suis, inferius narrat̄ qualiter diuisæ sunt, dicendo: Erat aut̄ terra labij vnus, & sermōnū eorundē. Cumq; proficiscerent̄ de oriente, &c. Sic, inquā, & hoc loco rei gestæ anticipatur, moxq; ipsa res gestā hoc mō narratur. L. Et tenebræ iam factæ erāt, & non venerat ad eos Iesus. ¶ Ac si dicat, Sicut dixi, q̄a cū sero factū esset, ascēderūt discipuli eius in nauim, itē & nūc dico, q̄a tenebræ factæ erāt q̄ ascēderūt in nauim, & nō venerat ad eos Iesus, q̄a videlicet in monte remāserat, q̄ (sicut ante iā dixi) propter turbā fugerat ipse solus. ¶ Mari aut̄ magno vēto flāte surgebat. ¶ Hoc & tūc factū est, & sape fit, vt vēto elemētarij flante, mare exurgat, & quātō vehemētiōr flatus inhorruerit, tanto magis intumescat vagisq; vndas collidat, & inuoluat. Tunc deprehēsa in fluctibus nauicula, nūc in cœlū erigitur, nūc in abyssum demergit, & vt (ait quidā) Nubila tangunt velis, & terra carina. At vero tēpestatē illa, tāto miraculo dñi sup aquas ambulātis s̄data, seculi turbines significat̄ q̄s nūc saluator calcat & mitigat, q̄ clamāt̄ ad se ecclesiæ, pacē & quietē in tpe oppertuno reformat. Igitur v̄turus magnus, v̄turus vrens, est diabolus, quē & p̄ ventū aquilonem sancta scriptura significare cōsuevit, qui tūc habēs iram magnā vehemētius flauit, & corda maloy amplius furore suo turbauit, q̄ nauiculā discipuloy Chri, scilicet sanctā eius ecclesiā, vidit̄ agi p̄ mare huius seculi, L. Cū ergo remigassent quasi stadijs, xxv. aut. xxx. vident Iesum super mare ambulatē, & proximū naui fieri, & timuerūt. ¶ Matthæus euāgelista dicit, q̄a quarta vigilia dñs ita venerit. Est aut̄ quarta vigilia noctis fere pars vltima, q̄a videlicet quor sunt vigilię, tribus horis p̄ singulas deputatis, quas castroy vigiles lege militari cōmutādo excubitas, & vicissim vigiliādo seruare cōsueuerāt. ¶ Igit̄ & in hoc mysteriū est, q̄ discipuli tēpestatē passuri vespere ingrediunt̄, & mane saluatoris aduētū vident, quia à vespere p̄secutionis, vel peccati aduersitatē, mane vero pacis vel iustitiæ passim in scripturis significat̄ prosperitatē, iusta q̄d ait Psalmista: Ad vespere demorabit̄ fletus, & ad matutinū lætitia. i. secundū peccatū Adæ, q̄ post meridiē declinatē iā die requisitus & peccator inuentus est, demorabit̄ aduersitas mortalitatis, & secundū Chri iustitiam qui destructo peccato p̄ mortē suā, matutino surrexit, lætitia succedit immortalitatis, & incorruptionis. ¶ Sane quod ait: cū remigassent quasi stadijs, xxv. aut. xxx. magnitudinē spectat̄ miraculi, q̄ cū illis ascēdētibus nauim Iesus non venisset ad eos, tanto spatio vsq; ad illos sup mare ambulauerit. Nam cū littora curua sint, & nonnullis in locis latus continentis tenuē producat in æquora linguā, quocūq; ex tractu littoris Iesus mare ascēderit

Mysterium cur chrs nō cū discipulis rediit in nauim. P̄sal. 68. Roma. 9. 1. Cor. 10. Matth. 14. 2. Timot. 3. P̄sal. 39. Luca. 6. Heb. 4. Ibid. Roma. 8. 1. Iohan. 3. Gene. 1. Gene. 2. Gene. 9. Gene. 6. P̄sal. 106. Hier. 4. Matth. 14. Mysterium auxiliij dei in mane. P̄sal. 29. Gene. 3. Heb. 3.

Myſteriu in
his numeris.

Math. 14

Math. 14

Math. 26

Quatuor
necessitates
hoim. preſi
guratae, a
gibus Chriſti
liberat.
Roma. 8

Prima ante
baptiſmū.
Pſal. 106

Iohan. 3

Secūda in
pētis poſt
baptiſmū.

Tercia in
fame panis
coeleſtis.

Deute. 6
Pſal. 106

magno fatiſ ſpatio ſup aquas ambulauit. Si de ſinu ſoſo littoris ſecellu aſcēdit. xxx. ſtadijs
ambulauit. ſi magis introrſum productū littus tenuit. xxv. ſtadijs mare ambulādo calca-
uit. ¶ Ite ſi myſticū ſenſum hic in iſtis numeris attēdere libet. qñ in tētationibus ſubuenit.
ſiue à pfectiōe boni opis. ſiue à fide qñ ſanctæ trinitatis. vt pſecutionis exturbatos viſi-
tat. grandē curſum ſuæ dignatiōis pſcit. & à longe deiectos in pſundū animos de longin-
quo æternæ ſtabilitatis ſuæ littore. auxiliatrix gfa procurrit. Nā. xxv. ſtadij. numerus.
cū totus ſit quadratus. ex quinario in ſe ducto cōpoſitus (quinquies em̄ quinq. xxv. faciūt)
pfectiōe boni opis intrinſecus ſignificat. qñ quinq. ſenſibus corporis perficit. & quinq.
libris Moſi cōmendatur. Tricenarius aut̄ numerus. quē ſecunda vnitas. i. denarius pſcit.
tertio repetitus. euāgelicā trinitatis fidē recte figurat. Itaq. dū Chriſtiano vi pſecutionis
vel occultæ tentationis à bono ope depulſo. Chriſt ſubuenit. quaſi. xxv. ſtadijs elongato &
abſtracto ſubuenit: cū aut̄ ei. qui fidei qñ damna incurrit. miſeratus appropinquat. quaſi
xxx. ſtadijs lōge iactatā nauiculā liberat. Et timuerūt inquit. imo præ timore clamauerūt
iuxta aliū euāgelistā. quia putauerūt q̄ fantaſma eſſet. L Ille aut̄ dixit eis: Ego ſum. nolite ti-
mere. V oluerūt ergo eū accipere in nauim. & ſtatim fuit nauis i terra ad quā ibāt. ¶ Hoc lo-
co hic euāgelista p̄mittit. qd̄ Mathæus nō tacuit. q̄ Simon Petrus magne fidei & dile-
ctionis ardēs erga dñm Ieſum Dñe. inq. ſi tu es. iube me venire ad te ſup aquas. & illo di-
cēte: veni. deſcēdēs de nauicula. ambulabat ſup aquas. vt veniret ad Ieſum. Hoc cōtra
ſuos inimicos q̄dā hæreticos. q̄ ab erroris ſui qualitate. fantaſtici dicti ſunt. veritas vtiliter
providit. ne deſſet Chriſtiana fidei os aut ſpūs. quo fantaſtici quoq. blaſphemā leuiter
exufflate poſſet. ¶ Fuerūt aut̄ hæretici. q̄ dñm noſtrū nō vērē & ſolidū. ſed fantaſticū cor-
pus habuiſſe dicerēt. hoc argumēto nimis infirmo abutētes. quia ſup aquas ambulauit. ſi
inquit ſup aquas ambulauit. fantaſticū & nō verū corpus fuit. Hoc dixerūt tam imperi-
tū q̄ impij. tam hebetes q̄ audaces. Nā eiufdē autoritatis veritas. eiufdē & eadem veritatis
autoritas. Petri refert ibidē ſup eaſdē ambulāſſe aquas. & nō ante cōpiſſe mergi. q̄ time-
ret. vidēs ventū validū venientē. fortaliſ in ſignū & portentiū futuræ negatiōis. q̄ dictu-
rus erat. ſtante magno vento diaboli in p̄torio diaboli. Nō noui hominē. neſcio qd̄ dicis.
Cōſequit̄ ergo. vt Petri q̄q. vērē fuiſſe hominē. verūq. corpus habuiſſe denegent. q̄ &
ipſe ſup aquas ambulauit eaſdē. Sed Petri verū fuiſſe hominē. imo purū hominē. id eſt. ſo-
lūmodo hominē. nō etiā deū fuiſſe. negare nō poterāt. Cōſequebat̄ vt hoſtes & negato-
res veræ humanitatis Chriſti obmuteſcerēt. quia nō poterāt vno eodēq. profaſto. de Chri-
ſto & Petro cōtraria rationabiliter p̄dicare. ſcilicet vnū ambulāntē ſup aquas. vērē & purū
hominē extiſſe aliū aut̄. qm̄ idem feciſſet. vērē hominē nō eſſe. vērē corpus non habuiſſe.
Tandē diſcipulis Ieſu tranquillitate reddita. optato littore poſitis. cū em̄ vellēt eū accipe-
re in nauim. ſtatim (inquit euāgelista) fuit nauis ad terrā quā ibant. ¶ Notandū diligenter
eſt. quadriſariā diſtinctas miſerorū neceſſitates. & nihilominus quadriſariā diſtinctiōne
miſericordiæ dñi cōſentitū illi. quas in pſalmo. cvi. propheta cōtēxit. in his dñi noſtri
factis eodā ordine p̄figuratas eſſe. quo idem propheta illas dulcifona digeſſit confeſſione.
Propheta nanq. ſpūali oculo p̄uidens gratiā dei. in tpe beneplacito vocantis. iuſtifiātis.
& magnificātis eos. quos p̄ſciuit & prædeſtinauit. conformes fieri imaginis filij ſui. noſq.
intuens. quia ſolis ortu vſq. ad occaſum. in aquiloni & mari. longe à deo eramus diſperſi
¶ Primā vocationē noſtrā dño cōſitens: Errauerūt. inq. in ſolitudine. in inaquoſo. viā ci-
uitatis habitaculi nō inuenerūt. eſuriētes & ſitientes anima eorū in ipſis deſecit. Et clama-
uerūt ad dñm cū tribularent. & de neceſſitatibus eorū eripuit eos. Qd̄ vtiq. in eo ſit. q̄ p̄ re-
generationē aquæ & ſpūs ſancti. deducimur in viā rectā. vt eamus in ciuitatē habitatiōis.
quā aliter inuenire nō poſſemus. ſicut ipſe ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpū ſancto
nō poteſt intrare in regnū dei. Hoc aut̄ p̄figuratiū in eo ſupra dictū eſt. q̄ abeuntē dñm
trans mare Galilææ. multitudo magna eſt ſecuta. ¶ Secūda diſtinctio miſericordiæ in
pſalmo hæc eſt. Quia cōſregit portas æreas. & vectes ferreos cōſregit. i. actualia peccata
quæ poſt baptiſmū q̄ plurimi lætaliſter incurrūt. præ ſuæ fortitudinis ſpiritu ad pœnitenti-
tā peccatores excitādo diſſoluit. ſuſcipiēs eos de via iniquitatis eorū. mox vt propter in-
iuſticias ſuas humiliantur. & aſſumūt pœnitentiæ luſtū. Item & hoc in eo p̄figuratiū eſt. q̄
faciebat ſigna dñs noſter ſuper his qui inſirmabantur. vt videntes turbæ. celerius ſe ſeque-
rentur. ¶ Tercia nihilominus earundem miſericordiæ confeſſio illoꝝ eſt. qui famem ſi-
mul & tediū habentes audiendi verbū dei. cū fuerint prius & per baptiſmū ab omni pec-
cato. & poſtmodū per pœnitentiā ab iteratis criminibus iuſtifiati. rursus appropinquāt
morti. obliuiſcentes māducare panē ſuum. id eſt. præ tædio non valentes aſpicere illum.
in quo vere viuūt homo. panem ſcripturæ. De quibus continuo pſalmus prædictus ita
ſubiungit: Omnem eſcam abominata eſt anima eorū. & appropinquauerunt vſq. ad por-
tas mortis. Non em̄ ſicut fames panis eius. q̄ ſolus exterior homo viuūt. ſic ſe habet fames
quoq.

quoq. panis ſpūalis. qui eſt fermo dei. Si quidem in fame panis huius corporalis. graue de-
ſiderium eſt in ſaturitate ſatiſdium: in fame autem panis illius. i. verbi dei. graue eſt ſatiſdi-
um. in ſaturitate deſideriū. Bene ergo de eiufmodi dictū eſt: Omnē eſcam abominata eſt
anima eorū. quia videlicet ſiliquas gentilium poetarū. aridūq. & vacuum Tullianæ faci-
diæ ſcenum. tanquam grandes delicias eſuriunt. ſcripturas autem prophetarum & ſan-
ctorū patrū. tanq. inanem paleam ſatiſdiunt. Quod qdā magnus diuini conuiua ſermo-
nis iam effectus. ſi quando (inquit) in me ipſum reuerſus. prophetas legere tentafſem. Verba Hi-
ſermo horrebat incultus. quia lumen cæcis oculis videre non poteram. qd̄ tamē non ocu-
lorum culpam putabam eſſe. ſed ſolis. Sed de hmoi quoq. neceſſitatibus ac tribulationi-
bus dominus. vt in his quoq. conſtitentur illi miſericordiæ eius. liberauit eos: Et miſit (in-
quit) verbum ſuum. & ſanauit eos. & eripuit eos de interitiōibus eorū. vt panem ſcriptu-
rarum & ipſi manducantes. & alijs frangentes. ſacrificarent ſacrificium laudis. & annun-
tiarent opera eius in exultatiōe. Et hoc maxime in ſupradictō miraculo ſignificatum
eſt. dum de paucis panibus reſecti hoies illi hoc opus laudauerunt. & annuntiauerunt. q̄
hic eſt vere propheta qui venturus eſt in mundum. ¶ Quartum neceſſitatis periculum.
vel quarta confeſſio miſericordiæ. rectoꝝ vel prælatoꝝ ſanctæ eccleſiæ eſt. qui dum in-
quietis turbis præſunt. multis curarū. p̄ſecutionumq. fluctibus tribulant. tandemq. auxi-
lio dñi viſitant. & de neceſſitatibus eduſi ſuis magnifice lætificant. Ipſi nanq. ſunt de qui-
bus continuo Pſalmiſta: Qui deſcendunt (inquit) mare in nauibus. facientes operationem
in aquis multis. ipſi viderunt opera dñi. & mirabilia eius in profundo. Horum periculū. i.
ſpūs procellæ. dicente. i. permittente dño. ſtat & inualeſcit. vt exaltet fluctus eius. vt qui
nunc per contemplationem aſcendunt vſq. ad celos. repente deſcendant vſq. abyſſos. ſe-
ditioſis turbis agentibus. turbenturq. & moueant ſicut ebrius. & omnis ſapīa eorū. deuo-
retur. Nam & Moyſi ſapīa tali conturbatione deuorata eſt. q̄ exacerbauerunt ſpūm eius.
& diſtinxit in labijs ſuis. quia videlicet ſolita fide tunc non eſt locutus ad aquas contra-
dictionis. horum (inquam) periculum & ſubuenientium miſericordiæ laudabile miracu-
lum in eo ſignificatum eſt. q̄ diſcipulis nauigantibus (vt prædictum eſt) mare magno ven-
to ſtante ſurgebat. & dñs ambulans ſuper aquas. veniensq. ad eos. ſtatim procellam eius
in auram. & ſiluerunt fluctus eius. & lætati ſunt. quia ſiluerunt. & deduxit eos in portum
voluntatis eorū. Statim enim (vt prædictum eſt) fuit nauis ad terram. quam ibant. Sequit̄.
L Altera die turba. que ſtabat trans mare. vidit q̄ nauicula alia non erat ibi niſi vna. & q̄
non introiſſet cum diſcipulis ſuis in nauim. ſed ſoli diſcipuli eius aſcenderant. Alia vero
ſuperuenerunt naues à Tyberiade. iuxta locum vbi manducauerunt panem. grās agen-
tes dño. ¶ Vidit (inquit) turba q̄ nauis alia non erat ibi niſi vna. & q̄ non introiſſet cum di-
ſcipulis ſuis Ieſus. Hoc aperte dictum eſt. Sed qñ hoc turba illa vidit? Altera (inquit) die. vi-
delicet quando nec ipſa nauicula iam ibi erat. vt pote quam procedente vespere diſcipu-
li ſui aſcendentes (vt ſupradictum eſt) venerunt Capharnaum. Ergo non corporali tunc
viſione. ſed viſu vidit memoriæ. Igitur ſimplici quidem elocutione. ſed aperta. ſatisq. cla-
ra ſignificatione ſanctus Euāgelista nobis innuit turbam illam multum attonitam. val-
de ſolicitam trans mare ſtetiſſe. & comperto à ſuperuenerentibus. quōd Ieſus cum diſci-
pulis ſuis eſſet trans mare in altera parte. coniecturali collatione miraculum quod non vi-
derant inueſtigafſe. videlicet præterita reſpiciendo. ſcientes nullam aliam nauiculam ibi
ſtetiſſe. Ieſum autem cum diſcipulis ſuis non aſcendiſſe. igitur aut pedibus illum ſuper ma-
re ambulafſe. aut in modum Helix. quē ſpiritus domini plerunq. de loco ad locum tranſ-
ferebat. iſtum quoque. quem vere magnum prophetam eſſe paulo ante dixerant. ſpiritu
dñi trans mare raptum fuiſſe. L Cū ergo vidiffet turba. quia Ieſus non eſſet ibi. neque di-
ſcipuli eius. aſcenderunt naues. & venerunt Capharnaum. quærentes Ieſum. Et cum in-
ueniffent eum trans mare. dixerunt ei: Rabbi. quando huc veniſti? ¶ Ergo (inquit) quia alię
naues ſuperuenerunt. & ſic tranſſretandi facultatem habuerunt ad quærendum Ieſum.
Aſcenderunt vt quærerent eū. & inuento. Quando (inquiunt) huc veniſti. nō auſi dicere:
Quare huc tam cito veniſti? ¶ Nam intentionē. qua illum quærebant. vel conſilium qd̄
in deſerto conceperant. vt raperent eum. & facerent regem ſuper ſe. tutum fore nondū ar-
bitrabant. in ciuitatibus prodere. quippe nondum confirmati. nec conſenſu eius animati.
vt poſtulabat negotium tantæ rei. Maluiſſent ergo tardafſe illum in deſerto. donec accla-
mato. vel ſublimate ſuper ſe rege. datisq. ſacramentis militaribus. bellicisq. ordinatis
functionibus. Primum in idipſum Tetrarcham Galilææ Herodem. deinde in cæteros re-
gni Iudaici Terrarum armati ſigna inferrent. ſicque liberato regni Dauidici ſolio. Ro-
mam ipſam. cum toto. quod ſub illa erat mundi imperio. tanti principes facti. rege ſuo
præeunte. ſubiugarent. ſicq. impleverent prophetiam dicentē: Et poſſidebit domus Iacob.
qui ſe poſſederant. L Reſpondit Ieſus. & dixit: Amen amen dico vobis. veniſtis ad me. nō
quia

Verba Hi-
ronymi

Pſal. 106

Ibidem

Pſal. 106

Pſal. 106

Quo vidit
hæc turba

3. Reg. 18

Intentio eo-
rum qui Ie-
ſum quære-
bant. id eſt.
vt regē fa-
ceret

Hic incipit tractatus de eucharistia

Gen. 3

Rex Christus

Quida te sta qda in qua in re tio ne veniunt ad Chrm

Eph. 2 Luc. 17

Deuter. 27 1. Cor. 9 Antedite o sacerdotis vt recte ser uiat dno. Roma. 13 Amos. 6

Matth. 26

Matth. 19

quia vidistis signa, sed q manducastis ex panibus, & saturati estis. J Fidei quæretu intella... qua intentione ea dixerit, illamq præ oculis habere, vt in luce eius faciem agnoscat, eiusq verbi qualis sit, & aduersus oem corpus & sanguinis Chri inimicū, hæreticū iudicare vel discernere queat indubitanter, qualis nō sit. ¶ Est aut hoc in eius intentione cōsiderandū, q eadē via, p quā vita exclusa, morsq admīssa est, mortē excludere, vitamq homini reducere parat, s. p credulitatē rei, quam cōstat inuisibile esse nec hūana rōne posse cōprehēdi. Scimus em quia primi parētes nostri acq̄ieuerunt diabolo mēdaci, & mēdaciū (cuius ipse pater est) loquēti ac dicenti: Nequāq̄ morte moriemini. Scit em deus q quacūq̄ die comederitis ex eo, aperient oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonū & malū. Nūq̄ dixerunt, quō p hoc lignū oculos nros aperire, sciam boni & mali afferre, de os nos efficere? ¶ Hoc igit sciēdum est, q quē admodū peritus medicus scdm morbi naturā, quā nouit antidotū tēperat, & dicit ægrotanti, q tale venenū bibisti, vel talē herbā, aut quamlibet rem malā comediti, nisi hoc illi contrariū sumperis, viuere nō poteris. ¶ Sic author vitæ, cū dicit: Nisi māducaueritis carnē meā, & biberitis sanguinē meū, nō habebitis vitā in in vobis. Hoc p summā iustitiā intēdit, vt quantū homo mēdaciō credidit, tm credat veritatis quantū credidit deceptiōi supba psumptiōe, tm credat redēptori humili subiectiōe, tanta fide comedat panē, & bibat calicē Chri, quanta infidelitate comedat fructū vitæ arboris, vt de isto credat plus q̄ videre possit, q de illo plus q̄ videbat, & oīno plus & aliud q̄ esse poterat, nulla rōne adductus credidit. ¶ Sed iam ad ipsa vitæ æternæ verba veniēdum est: Amē amē dico vobis (inqt) venistis ad me, non q̄ vidistis signa, sed q̄ manducastis ex panibus, & saturati estis. ¶ Rex iste, q nō ab hoibus sit, sed hoies ad regnū suum colligit, nō reges de solijs suis enicit, vt se deat ipse pro illis, sed cupiditatē euerit, & charitatē cōstruit in cordibus nris. Nā qd istis hoibus dicit, oibus cupiditatis satellitibus dicit in qbus tamen Chri sequi, vt deū quærere videant, tm tunc vere cupiditas regnat, si deū propter aliud q̄ propter ipm quærūt aut sequunt. ¶ Cū igit audimus dicentē regē istū Venistis ad me, nō q̄ vidistis signa, sed q̄ māducastis ex panibus, & saturati estis, ad cor suū quisq̄ nostrū redeat, & interroget semetipm, qua mēte ad thronū vel mēsam eius ad eat, i. qd desiderās ad sanctū altare eius accedat. Sunt illic signa quæ fecit Iesus, sunt & panes qbus q̄ accedūt, pascunt, & q̄ nihil aliud esuriant, saturant. Signa quæ facta sunt sup his qui infirmabant, illa sunt qbus sanamur, mysteria incarnatiōis, natiuitatis, passiōis, resurrectiōis & ascensōis eius dēi nostri Iesu Chri. Qui propter hæc veniūt gaudentes, & gratias agētes, q̄ ea videre meruerunt tpe qdem pterita, virtute autē semp præsentia, & sancto desiderio pascunt in his, nō illos tanq̄ raptores suimet rex Chrus refugit, sed esse ciues & domesticos suos agnoscit, vt faciat illos inuenire qd quærunt, q̄ iam intra illos est regnum dei, iam sunt ipsi intra regnū charitatis. ¶ Panes aut regis eiusdē Chri, panes (inquam) multi, nō vnus panis: non em de illo vno pane, q est ipse Chrus, sed de panibus eius nunc agit. Panes ergo Chri regis sunt illi, q pro mercede constituti, iusta & antiqua lege debent his, q altario deseruiunt. ¶ Qui soli huic mercedi inhiant, & ob hanc solam sacri altaris ministerio se ingerunt, raptores regis, & puafores regni sunt, importunū ornantes solū in tēpestiuū portātes subsellū. Dicit eis rex tam acriter q̄ sapiēter: Amē amē dico vobis, venistis ad me non q̄ vidistis signa, sed q̄ manducastis ex panibus, & saturati estis. Ac si dicat: Vos vtiq̄ nō me, sed mea diligitis: nō qd ego sum, sed qd est sub me q̄ritis, nō mei sed mēse: mēse vos estis amici. Manducatis ex panibus meis, & sufficit vobis. Saturati estis: Nō em iustitiā esuritis aut sititis, sed solo vtre ducimini, solā curā carnis facitis in cōcupiscētijs. Et hæc est beatitudo vsa, totaq̄ saturitas, ingredi pōpaticē domū dñi, comedere agnū de grege, & vitulos de medio armēti. Cū nihil aliud quærētes canitis ad vocē psalterij, sicut Dauid putauit vos habere vasa cāntici, & nihil patimini sup cōtritiōe Ioseph Vere em nō cōpatimini, neq̄ cōpassiōe charitatis pascimini in cōtemplatiōe signorū, quæ videtis, i. mysteriorū, quæ in altari cōmēoratis, nihilq̄ oīno patimini sup cōtritiōe dicētis: Hæc q̄tiscūq̄ feceritis, in mei memoriā facietis. Quid igit dicā, quo facto regē, quē quæritis, nō rapaci cupiditate, sed ordinata charitate apphēdere possitis. L Operamini nō cibum qui perit, sed qui pmanet in vitā æternā. J Operamini (inquā) nō cibū qui perit. Cibus ille q̄ saturati estis, propter quē vos ad me venitis, vt iteq̄ saturamini, q̄ iteq̄ esurietis quotidie perit, & q̄ties intrat in os, toties in vtrē vadit: in ventrē (inquā) & nō in mentē vadit, & in secessum emittit, & sic perit. Talē cibū nō dico, vt operemini, nō cōmoneo, vt pro illo solliciti sitis, nō inuito vos, vt ppter illū ad me veniat. Nō em ad hoc in hūc mūdum veni, vt impleā horrea vestra saturitate hūmōi, & vino torcularia redundēt, vnde amplius grauent corda vestra in crapula & ebrietate, & curis seculi. Iam quippe sufficit diei vestro malitia sua hæc, ita vt diem illum puidere nō possitis, qui tanq̄ laqueus supueniet vni-

vniuerso orbi. Sed illum potius cibum dico vt operemini, qui pmanet in vitam æternā. i. qui in hac mortali vita manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, vt vitam det mundo æternam. Hunc talē cibū operamini. L Quē filius hois dabit vobis. J Dabit (inquā) nō dedit: ne forte talē cibū vel tales cogitetis panes, quales manducastis (vt p̄dixi) & saturati estis, q̄ videlicet nō aliud esuritis, q̄ vos esuri em sitimq̄ iustitiæ nō habetis, illum vobis cibū bñdiciōe sua multiplicatū dedit, & nō dabit, nec assuescetis, hoc rege, in otio, ciboq̄ abundantia crapulari, remora iam à vobis p̄cena, qua iuste operat homo terrā in sudore vultus sui, hunc aut cibū nō dedit, sed dabit, cū vos opus eo cibo dignū opati fueritis. Tūc (inquā) & nō aū vobis dabit. Quærē? L Hunc em pater signauit. J Idcirco nō nisi operantibus dabit hunc cibū filius hois, q̄ p̄ hūc signauit, hunc à cōibus signis certo & proprio signo suo distinxit, vt cū alios cibos oēs bonis ac malis operantibus, & otiosis cōes fecerit, eadē largitate, qua solē istum visibile facit oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & iniustos: solum hunc panē, hunc cibū, de quo nunc loquor vobis, nunq̄ dare velit nisi dignis, i. opantibus opus dei, ita signauit, ita clausis oibus celoꝝ portis apud se cōtinuit, vt nō cū cibus cōibus patiat à canibus vel porcis inueniri. ¶ Quo aut signo hunc signauit? Magno plane & reuerēdo signo, s. nomine suo. Dixit em de hoc pane viuo, & est nomē meū in illo. Nomen qd ē dñs deus ac dei filius, huius panis propriū signum est. Cui em angelorū & hoīm dixit aliqui: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Hæc & hūmōi nomina, quæcūq̄ sunt diuinæ naturæ, proprie panis huius signa, imo vnum propriū signum sunt. ¶ Præterea, signauit hūc eundē, nō dum quidem in re, sed iam dudum in prædestinatione mox autem signabit in re, signo qd omnes videbitis, q̄ coquet hic panis igne passionis, vt absq̄ signo suo, qd est sua crux, nō detur ad manducandum alicui: ne ab aliquo possit, nisi per hoc signum agnosci aut inueniri, capi vel manducari. Igit cum dixisset dominus Operamini cibum, qui pmanet in vitam æternam, iam nil superesse videbat operantijs illis tam promptis, q̄ quærerant rapere illū, & facere regē sup se, nisi vt designato sibi ope admitterent ad promerēdum cibum, qui nō posset perire. Nam in se moram nullam fore, auida spē præsumebant, quin facerent, quicquid præciperet largitor tanti stipendiū rex. L Dixerunt ergo ei Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opus dei? J Sed istis tam fortibus tamq̄ humerōis regni dei operantijs, q̄ nō asperum iugum, q̄ nō graue onus rex iste imponat audiamus. L Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus dei, vt credatis in eū, quē ille misit. J Hoc opus dei tantæ suauitatis ac lenitatis iugū vel onus est, vt ei nulla seculi libertas, aut otium valeat cōparari. Deliciosum opus certe, & dulce omni homini, si scirent oēs filij Adæ dulcedinē eius experiri, euaporato sensu carnis, vel inflatōe miseræ vanitatis, quæ ex prima radice, i. ex primo parēte in cūctis humani generis ramos & fructus nimis p̄naxerit sese effudit. ¶ Hoc em opus & non aliud, datum est primo homini, q̄ tulit eum dñs, & posuit in paradiso voluptatis, vt operaret & custodiret eum. Quid em laboris arbitramur illi fuisse inuētum ab eo qd dicitū est, vt operaret, & custodiret eum? Putamus ne, q̄ impositum fuerit illi hoc opus, vt operando, in sudore vultus sui vesceret ex omni ligno paradisi, aut vt poma paradisi custodiret, ne dirutis sepibus aliq̄ prædo nocturnus illa deciperet? Ergo quod dicitū est: vt operaret & custodiret eum, hoc esse intelligere debemus, vt creatori suo in laude & gratiæ actione fidelem animū gereret, plusq̄ deum q̄ vllam dei creaturam diligeret, & credēdo consilio eius, paradisum seruaret sibi, ne peccando habitationē eius amitteret. ¶ At ille ingratus, cum anteq̄ operandi p̄ceptū accepisset, mercede opis donatus esset (prius em in paradisum tulit eum deus foris plasmātū, q̄ operandi daret illi p̄ceptū) ingratus (inquam) suauē iugū, & leue onus abiecit dei, & dñi creatoris sui. Quid em asperitatis aut grauitatis habebat, imperio credere dicētis? Ex omni ligno qd est in paradiso comedes, de ligno autem sciæ boni & male ne comedas, quacūq̄ em die comederitis ex eo, morte moriemini? ¶ Igit opus dei, omni otio suauius, hoc est vt credatis (inqt) in eum, quem ille misit. Hoc maxime & ipsa diffinitio credendi in eum, palam dabit intelligi. Quid est em in deum credere, nisi deum non propter sua, sed propter seipsum diligere? Nam q̄ deum propter aliud q̄ propter seipsum quærunt (quæ ad modum isti, qui veniebant ad dñm Iesum, q̄ nō signa viderunt, sed q̄ manducauerunt ex panibus, & saturati sunt) nec deum diligere, nec in deum credere dicēdi sunt. Aliud em est credere deo, credere deum, & credere in deum. Possunt qdem credere deo, vel credere esse deum, sed credere in deum nullatenus dicendi sunt. At illi, q̄ deum non propter temporale emolumentum, sed propter ipsum diligunt, vere in deum credere dicendi sunt. Et hi p̄fecto gustauerūt, gustuq̄ suaui expri sunt hoc opus dei, qd est credere in dei filiū, opus esse sine labore, iugū sine asperitate, onus sine grauitate. Ergo quod ait: vt credatis in eū, quē ille misit, idem est ac si dixisset, vt nō propter panes, quos māducastis, sed propter meipm ad me veniat. Sed omnes amici huius mundi non eo spū agunt, vt confrētes Chrm

Luc. 21 Matth. 6 Luc. 21

Gen. 3. 1. Text. ad. dit deus Matth. 5.

Exodi. 23 Hebræ. 1 Psal. 2

Opus dei, omni otio dulcius

Gen. 2

Ingratitudo primi hois

Credere in deū, est deū, um ppter seipsum nō propter sua diligere

Roma. 8

Christum dicere possint ei, non tua, sed te ipsum querimus. L Dixerunt ergo Iudaei: Quod ergo signum tu facis, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de caelo dedit illis manducare. J Nonne ergo veritas vester dixit, qd isti hoies veniebant ad eu, no qa viderant signa, sed qa de panibus manducauerant, & saturati fuerant, i, qa no illud propter qd signa faciebat, sed ipsa signa quaerebant, ea maxime, qua non animae, sed veteri proficerent. Cum enim dixissent: qd signum tu facis, vt videamus & credamus tibi, qd operaris? continuo quasi Iesus interrogasset: qd signum vultis vt faciam vobis? Patres nostri (inquiunt) manducauerunt manna in deserto, videlicet quicquid fecisset aut dixisset ad vera pertinet vitam, nihil actum crederet, nisi vitroneis diuitijs impleret eos vsq; ad oem nauicam. ¶ Et vide nunc qd irreuerenter pulsant dnm vani tentatores, quasi iam illum in consortium adduxerint suae vanitatis, a conclusionem incipiunt sic: Quod ergo signum tu facis? Ac si dicant: Dixisti hoc esse opus dei, vt credamus in te, que ille miserit. Magna profecto gloria queris, nec paruo signo tibi debet cedere. Quod ergo signum tu facis? quid operaris? An qa de qnq; panibus hordeaceis, qnq; milia hoim semel satiasti? Hoc valde parum est ad hoc, vt credamus tibi. Maius fuit, qd pres nostri manducauerunt manna in deserto, non panem de terra creatum, sed de caelo datum, non quatuor aut qnq; milia hoim, sed exceptis paruulis & mulieribus, sexcenta milia pugnatorum no semel aut bis, sed totis quadraginta annis. Quid tale tu operaris? Nunq; tu manducasti nubibus desuper, vt ianuas caeli aperuisti, & plus nobis manna ad manducandum, & panem caeli das nobis, vt panem angelorum manducet homo, & cibaria habeamus in abundantia? Nonne haec contulit nobis Moyses, & tu maiora quoq; conferre debes, si te vt asseris misit deus pfr? Non minoribus, imo maioribus signis, vt credamus tibi, efficere debes, hoc modo tetantes, ipsa tetatiois pressura putabant extorquere se posse, qd ille facere poterat, quasi se continere non valens, & festinans ad gloria, mox talia facturum esset signa, qualia superba ipso cupiditas ambiebat. ¶ E quidem nec nunc, cu homo factus esset, manus eiusdem dñi, qui coram patribus eorum illa fecit mirabilia, erat inualida, vt iterum plueret sup eos sicut puluerem carnes, & sicut arena maris volatilia penata & caetera faceret talia, sed sicut illiteta tores horum tetatores patres, non potuerunt satiari a miraculis, nisi solis mortibus suis, tentantes & murmurantes, tam diu, donec desertum impleteret cadaueribus suis: ita isti filij illoz nullo miraculo genere vel multitudine satiari potuissent, nisi solo signo long, quo ita contriti & destructi sunt cu tepli & sacerdotij sui veteribus vmbis, qno cucurbita, quae obumbrabat capiti eiusdem lonae, sub vno solis ictu exaruit. Si enim postq; filius hois tribus diebus & tribus noctibus in corde terrae fuit, in statu suo Iudaea, vel synagoga pmanisset, no magis quieuisent aduersus dnm, & aduersus Chm eius infaniam, qd patres eorum, nisi in deserto profuerant fuisse, cessassent tentando, murmurando, aduersus deum consurgere, qd ergo saturatis illis, & superflua querentibus, aeterni ac necessarii dñs conuiuij dicationis famelicus exaudiat, q non propter cibum pereunt, sed propter eum, q permanet in vitam aeternam ad tantum regem accedere, & coram illo semper assistere desiderat. L Rndit ergo Iesus, & dixit eis: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed pater meus dat vobis panem de caelo vester. J Non (inqt) patres vestri, no Moyses patrum vestrorum illoz oim, q manna manducauerunt maximus, dedit vobis panem de caelo, sed pater meus: non dico dedit, sed praesenti tpe dat vobis panem de caelo vester, panem (inquam) verum, i, non pereunt, sed pmanent in vitam aeternam. Sicut scriptum est: Dicitis panem de caelo dedit illis manducare. Verum dico vobis, no, sicut haec scriptura prophetica dicit, tunc factum est, qm manna manducauerunt patres vestri, sed sicut futurum erat, vt aperirent ianuas caeli quae propter peccatum antiquum clausae fuerant humano generi: & vt panem angelorum manducaret homo, tunc praefiguratum est, qm illo pane patres vestri alti sunt in deserto. Nam sicut aqua illa, quae tunc de petra percussa profuxit, vt biberent patres vsq; rompharam qante paradysum posita e no extinxit, sicut illud manna nec cibum angelorum extitit, nec vitam angelicam patribus vestris dedit. ¶ Hoc loco silentium no est, male quosda ignotos, sed abscoditi nois hoies opinari, suis quoq; defendere dictis & scriptis, panem vester & potum, quem in sancto altari sumimus, nihilominus patres illos manducasse tunc tps & bibisse, & nihilominus hoc esse vester corpus & sanguinem Chri, q fuit illud manna, qd ille populus comedit, & illa aqua, qua de petra productam no solus populus, sed iumenta biberunt. Huic errori suo pro maximo argumento adhibet auctoritate Apostoli dicentes: Et oes eandem escam spuaalem manducauerunt, & oes eundem potum spuaalem biberunt. Bibebant aut de spuali consequente eos petra, Petra aut erat Christus. Itaq; cum praesenti veritatis auctoritate, dicetis: Amen amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed pater meus dat vobis panem de caelo vester, aduersus hanc detestabilem praesumptionem, quamlibet paucis rudentiam est. Primogenitum dicendum, Apm non eo sensu dixisse, quo isti accipiunt, & oes eandem escam

Tetratio Iudaeorum praefrens signa patrum signis Christi.
Exod. 16
Psal. 77
Matth. 12 lonae. 4
Panis vester no manna, sed Christus est p manna praefiguratus
Psal. 77
Exod. 16
Ibidem, 17
Gene. 3
I. Cor. 10
Verus sensus Apst

escam spuaalem manducauerunt, & omnes eundem potum spuaalem biberunt, ne qd diuiculam relatiuam. I. eandem escam vel eundem potum ita posuisse, vt referri velit ad illam escam illumq; potum, de quo ipse dñs: Hoc est (inqt) corpus meum, hic est sanguis meus. Sed eandem (inqt) escam manducauerit, & eundem potum biberunt Dathan & Abyron, quam Moyses & Aaron, eadem vtiq; Chore, qua Caleph aut Iosue. Hoc enim intendit apst ea lectione vt sollicitu reddat oem hoiem, ne se arbitret iam comprehensisse, qa cosecutus est sacra fi dei Chrianae. Nam haec oia inq; in figura facta sunt nostri, videlicet vt antiqs sciamus ex perimētis, qd licet oes baptizati simus in eodem noie patris & filij & spūs sancti, & oes manducemus idem corpus & sanguinem Chri, no tñ arbitrandu nobis sit, qd aequo oibus nobis beneplacitū sit deo, quocunq; viuamus, qualiacunq; post baptismū operemur. Quia quē admodū cum oēs illi eisdē signis, eisdē (inquam) mali qbus & boni fuerint glorificati, in pluribus tñ eorum non beneplacitū est deo, vt introduceret eos in terram repromissionis, sic nimis no cōplacitū ei, vt introducat nos in regnū dei, si fuerimus cōcupiscētes malorū, quē admodū & illi cōcupierunt si fornicati fuerimus, sicut qdā ex ipsis fornicati sunt: si tētauerimus Chm, sicut qdā eorum tētauerunt: si murmurauerimus, sicut qdā ex ipsis murmurauerunt. Igit textus apostolicæ literæ nemini succurrit, volenti accipere sic eandē escam vel eandē potū esse dictū, vt referat ad identitatē cibi & potus viuifici, quē sumimus in cōmemorationē dñi nostri Iesu Chri. ¶ Sed neq; illud, qd escam & potū spuaalem idē Apst dicit. Nam si aliter velis accipere escā & potū spuaalem, q in figuram spualis cōtingentem, & idcirco non naturali re, ordine, sed spuali virtute prodeuntē, ipse Apostolus in eisdē literis te cōstringit quantum re calcitrantē. Dicit enim paulo post: Haec autē oia in figuris contingebant. Si oia, vtiq; & illa esca & ille potus in figura contingebant. Proinde no magis illud manna panis iste verus erat, nec magis ille potus idem erat, qd iste vitalis potus, quē vere Chri sanguinē credimus & cōficemur, q illa petra Chrius erat, petra vtiq; inanimata & insensibilis, quam Moyses virga percussit. Nam vniuersa (vt iam dictū est) contingebant in figura, quae profecto nusq; valet idem qd ipsa res quam figurat, sicut vmbra non est idem qd ipsa rei vel corporis substantia. ¶ Sed dicit aduersarius: Nimis & iste panis quē in altari consecramus, figura est panis viuī, q de caelo descēdit, non ipse panis viuus. Cuius (quēso) auctoritate canonica fretus, catholicis hoc inferis auribus? Nūquid vbi dixit ipse panis viuus de pane quē tenebat in manibus: Hoc est corpus meum, dicitū est aliqd tale quale dixit Paulus, vbi cū dixisset: Petra autē erat Chrius, &c. Haec autē (inqt) omnia in figura contingebat illis: Nempe si ipse Chrius aut Euangelista, vel Apostolus author esset dictionis huius, non tu eses redarguendus. Etiā si dicat quis figuratam esse locutionē, qua dicit posteriori: Nisi manducaueritis carnem filij hois, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, non nobis aduersat, qa videlicet ista figuratio locutionis veritatem rei non perimit, quemadmodum in parabola seminantis, verba parabolica rem non perimit vere seminantis. ¶ Quae enim est diffinitio figuratae locutionis? Nempe cum aliud in voce sonat, aliud intelligendū est, figurata locutio est. Plane ergo & si praedicta locutio figurata est, aliter enim Iudaeis sonuit, aliter Chrius sensit, rem ipsam figuratio non perimit, sed ipsa potius figuratio re pmanente perimit: cum de pane & vino significanter dicit: Hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, ibi enim sensus Iudaicus perimit, qa luce clarius est, qd sicut intelligebant, Chrius manducandus non est. Putabant enim, qd concideret carnem suam, & manducari, in qua coutebat quinq; sensibus, quemadmodum concidit caro agni, & comedit. Ibi (inquam) figuratio haec perimit, & pmanet sensus verbi consonus, i, q panis in veram substantiam corporis eius diuina virtute conuertatur. ¶ Quod si cuiq; impossibile apud deum esse videt, i, vt panis, qui hoc anno creuit e terra, corpus Chri fiat, & quod vinum, praesentibus expressum acinis, vertat in sanguinem dñi, consequit vt aquam quam paulo ante de Rheno ac Tyberi, vel quolibet fonte hausit, crucis & passionis Chri sacro signata, no credat illā esse, quae de latere eius lanceato cū sanguine fusa cucurrit, ad hoc, vt p baptismū suū lauret nos a peccatis nris, vt cū hoc qd negauerit, sit ex toto corde aethnicus & publicanus, sit hō haereticus, post primā & secundā admonitionē, a cūctis deuitā dus. ¶ Sed illud cur no credat, cū ois aqua, siue maris, siue fluminū, aut fontū, cisternarū, aut paludū: ois (inquam) aqua vnde cūq; sumpta, vel producta, scdm substantiā sit vna? Cum igit vnde cūq; sumpta sit, crucifixi dñi sacro admota fuerit rationi fidelium nulla dubietas subest, quin ipsa eadē sit, quam (vt supra dictum est) dñs no ster de latere suo profudit. Quid autē secundū substantiā nisi aqua est? Aqua nempe a radicibus imbibita, per vites ascēdit, & calore solis paulatim vegetata, vinum fit. Itē cum ex quarur elementis homo cōpositus sit, sanguis vtiq; in illo ex aqua substantia est. Itaq; vinū & sanguis ex eadē substantia sunt humoris, & neurri horū ignis quoq; deest elementum. Nam & sanguis calidus, & vinum feruidum est, solummodo colore & sapore differunt. quae

Verus sensus Apst
Esca spuaalis p m no erat sicut vmbra est, nisi in figura
Quid figurata locutio
Iohan. 17
Luc. 18
Tit. 3
Aqua vini & sanguis, accedētib; differūt, no substantia.

quæ profecto cū accidētia sint, nullius in diuinis actibus momēti sunt. Substantiæ quippe nō accidētia cōputant in numero creaturaz. ¶ Cum igitur vino verbum crucis & passio nis Christi accedit, quæ ratio vetat, vt non idem sanguis, q̄ pro multis in remissionē pec- catōz fusus est, debeat crediti? An q̄a non colorem, saporem assumit sanguinis, quemad- modum q̄a corrūpit in intestinis corruptibilis hominis, & sanguis horridus visui quoq; fit? Nempe incorruptibile verbū, iamq; incorruptibilis & immortalis Ch̄sus, sic vinum suum sanguinē effecit, vt rei visu & gūtu blande nihil inferat corruptiois. ¶ Nihilominus substantia panis quatuor elemētis confecta, multo magis cognata est vere humano cor- pori Ch̄si q̄ fuerit manna, qd̄ in aere iussu dei cōcretū supra castra Israel pariter cū rore descēdebat. Frumētum de terra natū est, & blandis fauoribus aeris aspiratum pmaturuit, non sine aqua, pluuiā, & calore solis, sed vt hoc taceam, rursus vt fieret panis, aqua cōmi- xum, & igne decoctū est, & ita substantia panis pacta est. Cum ergo panis ille viuus, qui de celo descēdit, quē (vt supra ipse dixit) pater signauit, cum (inquam) eodē signo, quod ipse est, signat hunc panē, qui (vt omēs nouimus) nuper creuit in terra, & signanter dicit Hoc est corpus meum, qd̄ pro vobis tradet, aude dicere aliud esse q̄ Ch̄si corpus? Veritas dicit: Hoc est corpus meum, & addit, qd̄ pro vobis tradet, & tu dicitis non est idem cor- pus? Nempe si non est idem corpus, si non est idem q̄ de celo descendit panis viuus, non est hoc corpus qd̄ pro vobis tradit. ¶ Sed iam dudum liquet oibz, in quo sensus tuus hæ- reat carnalis totusq; animalis, ideoq; non percipiens ea quæ sunt dei, videlicet q̄a nec pa- nis, nec vinum, aliqd̄ de exteriori specie mutauit, idcirco sapere non potes nec vis q̄ vere factū sit corpus & sanguinis dñi. Consequit ergo, vt cum albus ep̄us te fore maurum ho- minē baptizauerit, non credas te ipsum apud deum factū esse, qd̄ est is q̄ te baptizauit, s̄ q̄ de filio diaboli factus sis filius dei, de filio mortis filius vitæ, de filio iræ filius gr̄æ semp- ternæ, pro eo q̄ capillus tuus niger non resoruit, faciesq; tua totiusq; corpis cutis athyo- pica, scdm̄ colorem eius q̄ te baptizauit non retinuit. Quod si concedere phorrescis, ne infideli deterior sis, & maus consisti, q̄ quamuis de exteriori specie nihil mutaueris, ve- re de alio corpore diaboli, qd̄ est ois massa pd̄itorū, in aliud corpus Ch̄si, qd̄ est ecclesiā, transferis, crede & hoc, q̄a panis iste visibilis, & vinum, q̄bus ex rebus tēporaliter viuus, quamuis nihil de exteriori specie mutātū sit, in aliū transferint, & in illum cibū potumq; cō- uersa sint, q̄ angeloz victus est, quo pascunt immortaliter, q̄a videlicet tam in hoc, q̄ in illo sacro, verba quæ loquit nobis dñs, sp̄s & vita sunt, i. non carnaliter, sed sp̄aliter, non secundum crassitudinem carnis, sed secundum mētis nostræ sp̄s, renouationem & resur- rectionē totam perficiunt. ¶ Sed quid dicemus magnis & magnificis paruuloz magi- stris, q̄bus interdum suauis redolet Platonis Academia, q̄ hæc viuifica dñi mensa: quid (inquam) dicimus eis, vbi totis viribus intenti ad expugnandam veritatem dñici corpo- ris & sanguinis, magnoz sententias doctoz coram attulerint, dicentium, hunc panem si- gnificauit manna, hunc panē significat altare dei, sacra illa fuerunt, sacra hæc sunt, in si- gnis diuersa sunt, in re quæ significat paria sunt, itemq; aliud illi manducauerunt, aliud nos sub specie visibili, qd̄ tñ idem significaret virtute sp̄ali? Hæc em̄ & his similia de non contēnendis sumere vident authoribus, scdm̄ quos & apostolum audi inquit: Patres nostri oēs sub nube fuerunt, & oēs mare transierunt, & oēs in Moyse baptizati sunt, in nu- be & in mari, & omēs escam sp̄alem manducauerunt, & omēs eundem potum sp̄alem hiberunt. Bibebant autē de spiritali conseqente eos petra, petra autem erat Christus, ¶ Quid igitur respondebimus eis? Et quidem iam superius dictum est, eandem escam & eū- dem potum nequaquā Ap̄m ad hanc escā & ad hunc potum, quē de Christi mensa sumi- mus, referre voluisse, habitatoresq; eius sp̄s veritatis & gr̄æ longē alio sensu verba hæc protulisse, videlicet vt intelligas, q̄ eandem escam manducauerint, & eundem potum bi- berint Dathan & Abyron, quē Moyse & Aaron, eundemq; Chore, quē Caleph aut Io- sue. ¶ Alioquin si dicas, vel Ap̄m dixisse intelligas, eandē escam illos in illis vmbris mādu- casse, quam & nos manducamus hoc tpe reuelatæ gr̄æ, & dicas cum supradicta quorun- dam autoritate, manna illud, & hunc panem mensæ Ch̄si, in signis diuersa, in re quæ si- gnificatur paria esse, & cætera quæ supra dicta sunt, ac proinde fatearis, hunc panem non magis, q̄ illud manna corpus esse Ch̄si, nec plus sp̄alis habere virtutis, consequntur plā- ne, vt dicas sacrificia agnoz & arietum, nouo sacrificio panis & vini fuisse sanctiora, ve- teresq; panes propositione digniores hoc pane, qui ponitur, & sacratur in mensa Ch̄si. ¶ Prædicta namq; sacrificia longe sanctiora fuerunt, q̄ illud manna vel aqua illa quæ de pe- cussa fluxit petra, quippe cum de sacrificijs, vel propositionis panibus non nisi mundis, & sacerdotibus, aut Leuitici generis hominibus edere liceret, illud autem manna indifferē- ter cuncti manducare, & illam aquam, vrpote nulla diuini nominis inuocatiōe sanctifica- tam, licet spiritualem, i. non naturali ordine, sed spiritali virtute p. oductam, vel sp̄a- lis po-

Vini conse-
cratione sic
sanguis
Panis sic cor-
pus Christi
Exodi. 16
1. Cor. 2
Roma. 8
Ephē. 2
Galat. 6
Obiectio ad-
uersario-
rum
1. Cor. 10
Responso
repetita ad
verba Pauli
Leui. 22
3. Reg. 12
Exod. 16

lis potus significatiua, iumētis æque vt hominibus bibere, & canibus quoq; lambere impu- ne licuerit. Scriptū est em̄: Egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet ac iumen- ta. ¶ Sed per Christi gratiā nō eo vsq; altissime sapiant isti sapientes, qui tātis obiectiuncu- lis mensam dñi diuerberant: vt prædicent iumentis, non dico & brutis animalibus, quæ aquā illam & ipsa biberūt, sed iumentis quæ cōputruerunt in stercore suo, & canibus qui reuertuntur ad vomitū suū, subus quoq; lotis in volutabro luti, hunc panē vel potum do- minicū indiscete tradendū esse pd̄dicent: quomodo, vt prædictū est, illo pane, cui compa- ratū esse volūt hunc panē dominicū, & illa aqua populus ac iumēta cōmuniter vt potue- runt, neq; hoc modo irritū faciant eiusdē quoq; apostoli iudiciū dicētis: qui manducat & bibit indigne, iudiciū sibi māducat & bibit. ¶ In collatione sententiæ de corpore & sangui- ne dñi, beati Ambrosij sententiā digne palmam obtinere indicatū est, dicentis inter cæte- ras: Liquet igitur, q̄ præter naturæ ordinē virgo generauit, & hoc qd̄ conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinē in Christi corpore, cū præter naturam sit ipse dñs Iesus Christus partus ex virgine? Vera vtiq; caro Christi est quæ crucifixa est, quæ sepulta est, vix ergo carnis illius sacramentū est. Item: Sicut verus est dei filius, dñs noster Iesus Christus, nō quæadmodū homines per gratiā, sed quasi filius ex substantia pa- tris, ita vera caro, sicut ipse dixit, quæ accepimus, & verus potus est. ¶ Igitur etiā si angelus de celo nobis euangelizet supra dicta Apostoli verba, qm̄ patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, &c. sic exponēdo, q̄ hæc ipsa, quæ tūc in illa vmbra vel in illa nocte facta sunt, eiusdē fuerint virtutis, cuius ista sunt sacramēta, q̄ nunc in die salutis fide Christi rutilante fiunt, vel eo cibo potuq; siue ba- ptismo, quo baptizati sunt in Moyse, nube & in mari, magis illos cōsummatos fuisse q̄ po- steriorēs, inter q̄s Samuel & David qui per mare nō transierunt, neq; manna māducaue- runt, si in quā etiā angelus de celo hæc euangelizet, non illū tanq̄ lucis angelū, non in hac sententiā, tanq̄ Christi audiemus Apostolū. ¶ Quod & si quis sanctoz patrū tale quid ali- cubi dixit, quod a præsumptoribus in aduersum præripi potuerit (sicut mos eoz est, qui cū venando aliquid apprehēdere quierint, qd̄ vibrare queant ex aduerso veritatis, ad- uersarij magis exultāt, q̄ sicarius cum ciuem aut collegā conciderit) sunt eiusdem alia ple- raq; scripta, quæ fidelis lector diligētē cōferens, periclitanti fidei citius subuenire valeat. Verbi gratia: Idem quē tenent aduersæ quasi patronū sententiæ, dicit in David, quia cō- mutans vultū suū ferebatur in manibus suis, nihil aliud sine dubio q̄ seipsum tulisse ait ve- rum David, id est, Christū in manibus suis, cū tenens panē & vinum diceret: Hoc est cor- pus meū, hic est sanguis meus, qui & paulo post dicturus est in hoc eodē euangelistā, & Math. 26 panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nōne hic idē euangelistā Iohannes dicit in Apocalypsi: Si quis appouerit ad hæc, apponat sup̄ illū deus plagas scriptas in li- bro isto, & si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat deus partē eius de li- bro vitæ, & de ciuitate sancta, & de his q̄ scripta sunt in libro isto? Nunquid vero minus timēda est hic illa maledictio, vt nō detrahamus vel apponamus quicq; verbis dicētis, hoc est corpus meū qd̄ pro vobis tradet, hic est sanguis meus noui testamētū, qui pro mul- tis effundetur in remissionē peccatoz? ¶ Cum em̄ illo dicēte, hoc est corpus meū, nos sub auditionē appouimus, dicentes, figuratiuū vel per similitudinē dictū, cum in quā illo di- cente, hoc est corpus, nos dixerimus, hoc significat corpus, nōne multū est quod apponi- mus vel praua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quē tantus auctor, deus & homo, nusq; est locutus, nec ascēdit vnq; in cor eius? Nēpe cū obicit quis, suisq; scriptitat in schedulis, q̄ itidē dixerit eadē veritas, ego sum vitis: tā audacter q̄ imperite in argumē- tum mēdosum illud attrahit, cū statim subseqūentia verba dicētis: sicut palmes non potest fructū ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifeste per similitudinē dictū cōpellant intelligi, p̄sertim cū non signatē dixerit, ego sum hæc vi- tis, sicut signatē dixit, hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, apposita protinus descri- ptione veræ proprietatis, de corpore inquiring, qd̄ pro vobis tradet, de sanguine aut, qui pro multis effundet. ¶ Igitur ne veniat sup̄ nos plagæ nouissimæ, neq; apponimus neq; di- minuimus quicq; diuinæ diffinitioni vel descriptioni, q̄ incarnatū verbū ore p̄prio deprom- pit, imo q̄ p̄fecta charitas foras mittit timorē, nō tā plagæ timorē, q̄ veritatis amore cōstitemur, q̄a panis iste corporeus, postq̄ signauerit eū pater, & vinū hoc exp̄ssum acinis p̄sentibz, mox vt eodē signo signatū ē, p̄ manus ecclesię dicētis: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui dñi nostri Iesu Ch̄si, &c. vsq; in mei memoriā facietis: corpus & sanguis eius, q̄ huius traditionis auctor est, & hoc sacrificiū ipse Ch̄s est, cuius passio, vt sa- crificiū fieret, a deo patre in veritate signatū est. ¶ Dicat nūc aliq;: Quid ergo māducaue- rūt veteres sancti, vt vitā æternā haberēt? Si nō p̄terito tpe dedit, sed p̄senti dat pater pa- trum.

Nume. 26
Iohē. 1
Prouer. 26
2. Petr. 2
1. Cor. 11
Sua b. Am-
brosij alijs
p̄ferenda
1. Cor. 10
Galat. 1
2. Cor. 11
Cauill. hæc
reticoz ex
dictis pat-
rum.
1. Reg. 21
Math. 26
Iohan. 6
Apo. 22
Iohan. 6
Iohan. 6
Verba sa-
cri canonis
Questio de
institutiōe
patrum.

Heb. 11
Roma. 8

Job. 8

Respōtio.

Gene. 3o

Peccatum
Adæ per
cristi dē
strui non
poterat.

Gene. 4

Osio Chri
factus est
cibus mor
tuorū & vi
uorum.

Mortuorū
Lucæ. 23

Iohan. 7.

Iohæ. 8
Matth. 2

Matth. 17

Viuorum,
Psal. 21
2. Cor. 1

bent beati patriarchæ, vel prophetæ sancti, omnesq; anteriores electi, qui anteq̃ pater hūc panem daret, defuncti sunt, nō accepta promissione, & idcirco nō potuerūt manducare? Quid em̃? Nonne per vnū idemq; peccatū, mors in omnes hoies pertransiit, & tā illi qui præcesserunt, q̃ hi qui subsequuntur Christi aduentum, in vno omnes peccauerūt? Num ergo peccatum emundari mortemq; aboleri oportuit aliter illis q̃ nobis, aliter nobis q̃ illis? Aut nunquid dominus supplantat iudicium, vel omnipotens subuertit quod iustum est, vt non secundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam iustitiæ, sed secundū mutabilitatē voluntatis suæ variat ordinem vel effectum vitæ æternæ. Verbi gratia, vt dicat, vos primi sola fide perficimini, vos alij per circumcisionem consummamini, vos tertij, nisi baptizemini, & nisi carnem meā manducetis, & sanguinē meum bibatis, non habebitis vitam in vobis? ¶ Huic obiectioni oportune respondendū est: Cum primum nemo sit qui dubitet, sanctos omnes ab origine mundi expectasse hunc redemptorem generis humani, nec aliter eos potuisse paradiso restitui, nisi venisset prius hic agnus tollete peccata mundi, illud quoq; scire oportet, q̃ ob causas antiquas certas & notas, cū his duobus salutis nostræ sacramētis necessarijs, scilicet, baptismo corporisq; & sanguinis sui cibo potuq; illum venire oportuerit. Nec em̃ aliud tunc intendit, cum secundū iustitiæ simul & misericordiæ suæ consiliū immutabile, primū hominē lapsum per cibū vitium requisit, dicens: quare hoc fecisti? videlicet stirpem eius tam diu persequutus, donec culpā eandem humiliter recognitam, & pia confessione damnatā ipse gratiæ suæ flumen aboleret, & sic demū veram vitæ lignū, quod ipse est, aduersus cibum illum, quem præsumpsit, comedendum apponeret. Aliter quippe destrui nō poterat peccatum illud, q̃ homo credens diabolo plus q̃ deo, cibum vitium superba intentione comedit, nisi vt iterum plus credens deo q̃ diabolo, e contra cibum imperatum humili subiectione comederet idem homo. ¶ Vt ergo iusta ratione peccatum destrueret iustitia sempiterna, peccatorē electum euestigio subsecuta est inexhausta misericordia, nec ante reuocare destitit, donec in filijs hominū fidem inueniret, & humilitatis voces sibi respondentes audiret. Cœperunt em̃ homines misericordiam eruditi, malitiam serptis deceptoris agnoscere, & cū execratione refugere, & in condemnationē cibi illius, quem ab illo persuasus homo contra deū comederat, sacrificia decimasq; & hostias pacificas deo creatori offerre, cupientes cibi illius maledictionē talium comestione sacrificiorum, cum inuocatione diuini nominis expurgare. Sed non poterat brutum pecus: verbi gratia, simplex & innocens agnus, quē in condemnationem malitiosū & noxiū serpentis obtulit Abel, non poterat inquā pro offerente se homine brutum pecus loqui, iustitiam nō poterat offerē se, conferre, quā non habebat, vitam æternam. Ita ergo præparatis esurientibus, cum sinus Abrahæ iam ex ipsis esset impletus, patefactis in plenitudine tēporis cœli ianuis, dedit pater hunc panē viuū & verum, panem signatum, panem angelorum. ¶ Qui causam habens eandem cur veniret, quā habuit in paradiso, cum primum hominem requireret, scilicet vt cibo, per quē homo perijt, oppositum cibū daret, pcedente merito humilitatis & fidei, pcepto patris aduersus lignum scientiæ boni & mali ipse fructus vitæ æternæ in ligno crucis pendere voluit, & per passionē mortis, mortuorum simul & viuorum cibum fieri, vt suo quicq; modo comederent eum, tam mortui q̃ viui. ¶ Deceptum quippe illum de arbore crucis manu patris, ipso dicente, pater in manus tuas commendo spiritū meū, comederunt illum animæ sanctoꝝ, eo videlicet modo quo & angeli eundē comedunt: comederunt, inquā, veram diuinitatem, & vere aperti sunt oculi eorū, & exinde viderunt deum, quē antehac nemo vidit vnquam. Corpora quoq; illoꝝ in monumentis iacentia, virtute cibi huius nō caruerunt, mox vt eodē ventre quo tenebantur & ipsa, receptum est corpus eius sicut Ionas in vētre ceti tribus diebus & tribus noctibus, Nā virtute huius cibi factū est, vt multa ex ipsis resurgerēt, in testimoniū futuræ vniuersalis resurrectionis, q̃ vtiq; non, vt quidā existimauerūt, itē morturi resurrexerūt, de quibus ait euāgelista, quia venientes in ciuitatē sanctā post resurrectionē eius apparuerunt multis, q̃d videlicet absurde diceret de itē morturis: verbi gratia, de Lazaro vel de filio viduæ, qui non apparuerunt multis, sed oibus visibiles & cōreētabiles, atq; omnino cōsimiles siue cōpassibiles fuerunt sub conditione mortali, comedētes atq; bibentes, & habitantes in domibus suis. ¶ Viui autē comedunt modo, vt p̃dictum est, sibi congruo, comedunt eiusdē passionis salutem secundū traditionē ipsius dñi signantis panē & vinū, vt edant pauperes & saturent, & laudēt dñm, qui requirūt eū, edent inquā pauperes grandē elemosynā regis regū, quā dat ipse nō aliā q̃ seipsum, nondū in sua specie p̃ fidē em̃ nunc ambulamus, & nō p̃ speciem, vt vera fide māducantes cibū vitæ æternæ, culpā euadamus parentū nostrorū, q̃ manducauerūt decepti vana spe & nimia credulitate diuinitatis p̃cipiendæ. Igitur nō alio remedio veteres cōsummati sunt sancti & alio subuenit nouis, sed quo sanguine simul cū aqua præ-

profuente de latere Christi emūdata est vniuersitas illoꝝ in ipsa hora dominicæ mortis eodē nos emundamur singuli, & eodē aquæ elemēto vndecunq; sumpto cū verbo eiusdem crucis & sanguinis, in quo nos (inquit Iohānes) lauit ille à peccatis nostris. ¶ Et quem illi agnū in ara crucis torridū illa sacratissima vesp̃era simul omnes in inferno positi velociter comederūt, impleta propheta, quæ dicit: O mors, ero mors tua, morsus tuus ero in inferne. Etenim nō actiue dictū est, mordebo te, vel ero mordēs te, sed passiue: morsus tuus (inquit) ero inferne, quē inquā agnū in inferno mortui comederunt, nos eundē suū quicq; tēporibus, & locis manducamus, vt cū illo in æternū viuamus. ¶ Quod si quis à nobis querat, quō panis qui hoc anno de terra creatur corpus Chri sit, q̃d in cruce pepēdit, & vinū q̃d p̃sentibus exp̃sum est acinis, ille sanguis eius sit, quē de latere suo fudit? Interrogemus eū, quō filius hominis, q̃ vtiq; de scēmina cōceptus, & de terra natus est, de cœlo descēdit: rit, vel quō anteq̃ in cœlū ascenderet, iam in cœlo esse potuerit, iuxta veritatē ipsius dicitis: Et nemo ascendit in cœlū, nisi q̃ descendit de cœlo, filius hominis q̃ est in cœlo. ¶ Hoc profecto si qd sapit respondere poterit, q̃ propter vnitatē personæ dei & hois Chri illud rectissime dictū sit, quia videlicet vnus est Chrs, filius hominis cū filio dei, q̃ de cœlo descēdit, quicq; cū esset in terra, nihilominus & in cœlo, & vbiq; erat, quippe quē locus nullus cōcludit, q̃a incircūscripta est natura diuinitatis. Ergo verbis paululū demutatis dicamus ei: Nemo te subleuat in cœlū, nisi hic panis qui descendit de cœlo, hoc corpus dñi, q̃d pendit in ligno, & hic sanguis eius qui effusus est pro omni mundo. Nē p̃ e si priorē sententiā videt, de ista nō video quid dubitet. Vnitas em̃ verbi, vnū efficit corpus Christi vt illud q̃d tunc in cruce pependit, & istud q̃d nunc ecclesiæ hīdes ore sacro cōfiscit, vnum corpus sit, vna inquā caro, & vnus sanguis sit. ¶ Proinde non ita simus incauti adulatores beati Augustini, vt cū dicat ille, sacramētū & rem sacramenti, vnitatē corporis Christi quod est ecclesiā, rem dicens esse sacramenti, panē autē dominicū huius rei sacramētum: statimq; acquiescamus eis, q̃ hanc diuisionē in parocinij sui sensus arripiunt, dicētes: sacramētū id esse sacræ rei monumentū, & hoc modo nullum faciamus locum dominicæ diffinitioni, quā ita est elocutus: Hoc est corpus meū, quod pro vobis traditur: hic est sanguis meus qui pro vobis effundet. Etenim ecclesiā quidē corpus Christi est, sed non illud corpus quod pro vobis traditū est. Siquidē ecclesiā nō pro seipsa tradita est. Quod si panis mensæ dñi, non nisi huius sacræ rei, scilicet vnitatis ecclesiæ monumentum est, multo magis nec ipse corpus illud est, quod pro nobis traditum est. Itaq; quantascunq; voluit similitudines hinc accipiāt dicētes: Quia sicut multis ex gratis cōfiscitur vnus panis mensæ dñi, & sicut multis ex acinis confluit vinū calicis Christi, sic ex multis hominibus consistit, & tā vna est ecclesiā dei, vel quæcūq; talia & apte inueniant, & vtiliter proferant, dummodo fundamentum permaneat q̃d positū est, præter q̃d aliud nemo ponere p̃t, ab ipso dicente de pane & calice vini: Hoc est corpus meū, q̃d pro vobis traditur: hic est calix sanguinis mei, q̃ pro vobis effundet. ¶ Hoc fundamento fidei non bene custodito, illā prædicationē dñi dicentis: Qui manducat carnē meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: quidā ita recipiāt: Qui manet in me, & ego in eo, hic māducet carnē meā, & bibit sanguinē meū: illo sensu p̃occupati, q̃ manere in vnitatē fidei, hoc sit māducare carnē, & bibere sanguinē Christi, & adeo non necessariam sibi arbitrantur esse ad salutē corporalē dominicæ mensæ communicationē. Sed quid si omnes hoc idē dicāt, & omnes hoc idē sapiant? Nonne otiosa reputabitur illa traditio dñi, & ad nihilū redigerit, vt nusq; obseruetur modus ille, manducandi, & bibendi, quē ipse ore suo p̃docuit, sub ipso articulo sacrosanctæ passiois? Percat igitur à corde Christiano hic sensus, quē importat hæc inuicem recipiatio. Hoc plane Chrs non docuit, sed qui manducat (inquit) carnē meā, & bibit sanguinem meū, eo videlicet modo quo traditur sum, corde credendo ad iustitiā, & ore manducando ac bibendo ad salutē, hic in me manet, & ego in eo, ita vt iam non sint duo, sed vna caro. Manducare nanq; & bibere, causa efficiens est, effectū autē, vt in me maneat & ego in eo. ¶ At ille, qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi māducatur & bibit. Non nemo indigne māducare potest, sed nemo indigne māducare debet. Panis nanq; semel consecratus, nunquam postea virtutē sanctificationis amittit, aut Christi caro esse desinit, sed nō prodest quicquā indigno, cuius fides sine operibus mortua est, & idcirco spiritū qui viuificat, nō habet, quo ore percipiat. Quid em̃ mirum est, si terra terrā comedat? Quid autē caro Christi, remota diuinitate, nisi terra nostra est? Proinde quicq; carnē Chri comedat, non expauescimus, certi, quid de nostro sumpserit, q̃d de suo sit dei filius, Quo ergo deuenit, q̃ indignus māducatur & bibit? Hoc certe (sicut ante nos dictū est) pium sit & salutare, credere per membra diffundi, ita vt non sit obnoxium fecerit. Sed hoc plus habet dignus ab indigno, quia huic ad salutē, illi proficit ad iudiciū. ¶ Nunc ad ordinē cōceptū sermo reuertatur, & cum veritate præsentis lectionis euange-

Apota. 1

Exodi. 12

Osce. 13

Quæstio

Iohan. 3.
Responsio

Quo est vnū corpus Chri in cruce & in altari.

1. Cor. 10
Matth. 23
Iohan. 6

Ephē. 5.
1. Cor. 10.

Quis manducat & bibit indigne
Iacob. 2
Iohan. 6

Exod. 16

Psal. 117
Verus

Psal. 23

Verbura
Exod. 16

Manna nō
erat panis
verus, qui
vitam dat
mundo.
1. Cor. 10

Num. 21
Panis dei.

Deut. 6

Terrenus
sensus
Iudaeorum.

Psal. 49

Psal. 117

licæ escam potūq; dominici corporis & sanguinis (vti cceptū est) pertractando manducemus, māducando pertractemus: Amen amen (inquit) dico vobis, non Moses dedit vobis panē de celo, sed pater meus dat vobis panē de celo verum. Si quidem illum qualem cunq; panē, quem patres vestri in deserto manducaverunt, panē vitę vel cibum peritura, & quotidie pereuntē, non ipse Moses alijs dedit, sed cū alijs ab eodem deo accepit, qui dat escam omni carni. Quare ergo verū panē, de quo loquor, Moses dare nō potuit, sed pater meus dat vobis: Sequitur. L. Panis enim * dei est, qui descendit de celo & dat vitā mundo. Vera & firma ratio, plane cōprobans, q; vere panis hic Mose maior sit, nec ab illo dari potuerit, sufficiensq; ad demonstrandū panis eiusdē substantiam diffinitio tribus perfecta incrementis, videlicet q; dei sit, q; de celo descenderit, q; vitam det mundo. Si dixisset: Panis em̄ dei est, nec plus addidisset, non illū à communi pane decreuisset, nam & omnis panis, quem terra profert, dei donū est, dei creatura est. Etenim dñi est terra & plenitudo eius. Ad didit ergo qui descendit de celo. Sed & si nō plus adiecisset, nec dū satis istum panē diffinisset, nam & Iudæi cū dixissent: Patres nostri manducaverunt in deserto manna, protinus adiecerunt: Sicut scriptū est, Panē de celo dedit eis manducare. Et quidē illum panē pluit dominus de celo, non tamen æthereo, sed de celo aërio, per qd volantes aues, volucres cœli dicere solemus. Et * verbo quoq; descendit qd hic positum est, de illo pane dictū est, quia cū descenderet ros mane super castra, descendebar pariter & man. Adiecit ergo & tertiā huius panis differentia, quæ non sinat illum communē intelligi cū pane aliquo dicens: Et dat vitā mundo. Quod vitā dat, & non vni genti, sed vniuerso mundo vitā dat, hoc maxime pondus, pretiumq; panis huius cōmendat, & singularitatem demonstrat. Quid em̄ est, vitā dat, nisi mortuos viuificat? Hoc certe manna non magis facere potuit, q; panis ille, quē singulis annis terra profert feminanti. Nec em̄ panē illi vel aquæ, quā petra produxit, vlla vita inerat, quamuis fabulose quidam dixerunt, q; petra sequeretur de loco ad locū castra filioꝝ Israel, ex occasione dictionis apostolice, qua dixit: Bibebant autē de spiritali consequente eos petra. Etenim non lapis inanimatus post castra volebatur, sed torrentis alueus de petra productus, populū secundum viam, qua ituri erāt, nutu dei deriuatus cōsequēbatur. Igitur panis huius veri, quē pater dat, plena diffinitio est, & nec plus, nec minus dictū est q; oportet. ¶ Panis dei est, id est, nō ex hominibus, sed est deo est, imo & angelorū quidem & hominum cibus est, sed nec angelorū nec hominū donū est, & non ex ipsis, non pro ipsorum meritis, sed pro gratia dei. Et hic sponte sua descendit de celo, quo ascendere nō poterat Moses, vt inde illum deferret huc datq; vitā mundo, id est, angelis & hominibus, vt viuentes angeli comedāt, & nunq; moriantur morte, qua mortuus est diabolus, comedāt hoīes mortui, & à duplici morte corporis & animæ resuscitentur. Multo ergo maior Mose panis hic, satisq; cōstat, quia talis ab illo dari nō potuit. Sed isti cōiunxerunt terreni à ventre & cibo, qui perit, oculos nō subleuant, panē hunc, panē dei, qui de celo descendit, & vitam dare mundo iam venit, nō attendebāt, vt pote surdi, & indociles auditores legis, dicētis: Nō in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo qd procedit ex ore dei. Vnde hæc reputabāt, q; spirituale quid loqueretur eis. L. Dixerunt ergo Iudæi: Dñe semper da nobis panem hunc. ¶ Hunc inquit videlicet qualē te intelligimus habere, panē semper da nobis, vt non necesse habeamus in sudore vultus aratro terrā vertere, semina sulcis credere, & in saturitate panis, & otij securitate nō sit opus penuriam vilius rei præcauere. Attamen talis propositio qualicumq; spe attentos illos fecerat, nec em̄ solummodo cōcesserant verum esse panem, quem à patre dari dominus dixerat, sed & nimis auide audientes acceperunt, venisse panem dei de celo, qui daret vitā mundo. Iam ipse doctrinæ ordo postulabat, vt panem ipsum clara & euenti assumptione demonstraret, vt vel murmurātes illi & nō credentes, in æterna semetipsos fame concluderent, vt credētes, & ad ipsum venientes, vitā æternā manducarent. L. Dicit autē eis: Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, nō esuriat: & qui credit in me, non sitiet vnquā. ¶ Ac si dicat: Ecce quia de vero pane audistis in hianti desiderio, sinus vestros laxastis dicentes: Dñe, da nobis semper panem hunc, nolite rursus claudere vel cōstringere, dum dico vobis, q; panis ille sit, & longe aliud ostēdo, q; vos speraueritis. Ego sum panis vitę. Iā in vestro arbitrio est, accipere & habere panē hūc. Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundū diē tentationis in deserto, vbi tentauerūt me patres vestri, sed venite ad me, & nō esuriatis: credite in me, & nō sitietis. Parauit pater in cōspectu vestro mēsam si vos verū panē esuritis, si veram refectiois aquam sititis. L. Sed dixi vobis, quia vidistis me, & nō creditis. ¶ Hoc, inquam, dixi vobis, noui enim vos, q; nō propterea, quia signa vidistis, sed propterea quia de panibus māducastis, & saturati estis, venistis ad me, & nūc dico, quia vidistis me, & audistis verba æternæ vitæ, & nō creditis, sed tantūmodo signa videre, nō illud propter qd signa sunt, credere vel credere vultis, tantūmodo panes manducare

ducare, ciboq; perituro saturati, & non cibū qui permanet in vitā æternā, curatis operari. Quid ergo? Quid faciet hic verus panis, quoniam vos ad illum manducandū venire non vultis? Audite iam. L. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. ¶ Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi pater, ad me veniet, sed vos fastidiosi Iudæi, quorū saturitas & crapula pharisaicæ superstitionis vobis panem fastidit, de vobis solummodo me dixisse arbitremini, videlicet tanq; vos habeat solos expectare hic panis dei, quoniā filij Abrahæ estis, & manducatores alios nisi vos, habiturus nō sit. ¶ Dixi ergo: Omne quod dat mihi pater: omne in quā, siue bonū, siue malū, siue mundum siue immundū, siue circuncisio siue p̄putium, omnis sexus, omnis conditio ad me veniet, & eū qui venit ad me, vnde cunq; veniat, qualiscunq; veniat, dñi modo veniat, id est, credat, nō eijciam foras. Faciam quod fecit homo ille, qui cū fecisset cenam magnā & vocasset multos, quā illi cœperunt simul omnes excusare: Exi, inquit, in vias & sepes, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc. An putatis, q; panis iste verus frustra de celo descēderit, nisi vos illū comederitis, & q; à prorsibus derelictus, ad mēsam cœli, frustrato propter vos cōsilio suo, referēdus sit? Nō est ita, sed implebit mihi pater domū turbā famelicorū, hoc pane saturari cupientiū, & quodcūq; ille mihi dederit, quicūq; illo reuelante, panē istū agnouerit, licet catellus veniat sub mēsa colligere micās, non eū eijciam foras. L. Quia descendi de celo, non vt faciam voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me. ¶ Quod ergo descenderim de celo, q; panis viuus & verus sim, hoc dixi vobis, & adiecit: Quia vidistis me, & nō credidistis. Hoc sane, vt nō faciam voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me, vos reprehēdere nō potestis, quē profecto deū esse non dubitatis. Nā & si de celo me descendisse nō conceditis, attamen à deo missum, id est, prophetā magnū, qui venturus sim in mundū, paulo ante confessi estis. Hoc inquam non reprehenditis, vt nō faciam voluntatem meā, sed voluntatē eius qui misit me. ¶ Quid est enim nō voluntatē eius, qui (vt dico vere) misit me, sed voluntatē propriā facere, nisi propria vten do potestate, iniuste aliquid disponere, nō rerū merita pensare, sed p̄iudicia faciendo, bonum malū, vel malum bonū dicere, tenebras pro luce, & lucem pro tenebris ponere. Hoc ergo vos improbare nō potestis, q; non faciam voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me. Proinde cœptā prosequar causam, vt rationabiliter vos ab æternæ vitæ cōiunio seclusos, & alios admittendos esse ostendā. L. Hæc est autē volūtas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, nō perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. ¶ Sed hoc vobis adhuc forte clausum est, nec intelligitis, qd sit illud: Omne qd dat mihi pater. Dico ergo idē manifestius. L. Hæc em̄ est voluntas eius qui misit me patris, vt omnis qui videt filiū & credit in eū, habeat vitā æternā. ¶ Quod dixi, vt omne quod dedit mihi, idē est, quod nunc dico, vt omnis qui videt filiū, & credit in eū. Sed idcirco sic & sic dixi, vt sciatis non magis circuncisionē q; p̄putiū signū esse illoꝝ, quos dedit mihi pater, quos vult vt non perdā, quos vult habere vitam æternā, sed sola fide discerni, solo amore filij recognoscendos esse, quos ille mihi filio suo saluādos dedit. ¶ Omnis qui videt filium, qui oculos cordis nō claudit contra illum, sed videt, & videns gaudio gaudet, & credit in eum, ipse est illud quod dedit mihi pater. Et cum sit voluntas eius, qui misit me patris, vt non perdam quid ex eo, qd ipse mihi dederit, sed resuscitem illud in nouissimo die, ego nō ita contrario faciam voluntatē meā, vt respuam quenq; eo q; non sit semen Abrahæ, vel quia non sit insignitus circuncisionis caractere? Si autē omnis qui videt & credit, vitā habet æternā, pro voluntate patris, quāto magis qui nō viderūt, & crediderunt æterna vita digni sunt? Omnis ergo, siue qui corporali p̄sentia me habēs videt opera, quæ facio in nomine patris mei, & credit, siue qui rationis intuitu videbit & credet, videlicet cū sibi annunciatū fuerit, iam habet vitā æternā, iam ex eo quod credit, transijt (vt supra dixi) de morte in vitā. L. Et ego resuscitabo eū in nouissimo die. ¶ Et nunc iam habet vitam æternā, videlicet resuscitatus secundū animā, & in futuro quādo omnes qui in monumentis sunt, audient vocē filij dei, & procedent, ego ex nomine vocans, resuscitabo eū, & de massa vel congerie morte æterna mortuorū, in resurrectionem iudicij procedentium, discernam illum. Ego em̄, sicut panis vitæ, sic & resurrectionis quoq; corporum dator sum. Ad hoc valebit ei venisse ad me, vel credidisse in me, vt à duplici corporis & aīæ morte resurgat, & (sicut supra dixi) amplius nō esuriat neq; sitiat. L. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis q; de celo descendi, & dicebāt: Nōne hic Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrē & matrē? Quomodo ergo nunc dicit: quia descendi de celo? ¶ Hoc est peccatum illoꝝ, de quo excusationem non habent. Nam nescire q; descenderit, vel quomodo descenderet de celo, nō adeo mirum erat, p̄fertim cum vulgata opinione putaretur esse filius Ioseph, sed de illo murmurare, & nō potius cū illo agere, vel ab illo querere, vt scire mererent, de illo (inquā) murmurare peccatū erat, per qd merebantur viā veritatis

Omne qd dat mihi pater, ad me veniet.

Lucę 14

Math. 19

Quid est voluntatē propriā facere
Elaię 7

Omnis qui videt filiū.

Iohan. 5

Peccatum murmurationis inexcusabile.

Psal. 77

Contēptus ex nomine Iesu.

Nemo potest hōiem trahere, nisi solus deus.

1. Cor. 5 Psal. 126

Trahit & filius simul cum patre Iohan. 12 Cantic. 1.

Hiere. 31.

nunq̄ inuenire. Nō em̄ hoc erat notitiā eius q̄rere, sed inuidiā flammā aduersus illū sup̄bia & indignatiōis spū cōflare. Sic & p̄ses eoz nō ex eo deū prouocauerūt, q̄ escas petierūt, sed ex eo q̄ tentādo & murmurādo petierūt, sicut ait Psalmista: Et tentauerūt deū in cordibus suis, vt peterēt escas aīabus suis, & male locuti sunt de deo, & dixerunt: Nunq̄ poterit deus parare mēsam in deserto, &c. Igit̄ & hi tētatores filij tētatoz, i. murmuratores filij murmuratoz, nō ex eo Ch̄m dñm offenderūt, q̄ illū esse filiū Ioseph opinati sunt, sed ex eo q̄ cū opa celestia faceret, & se de celo descēdisse diceret, maluerūt ad inuicē de illo murmurare, q̄ ab illo descēsus ipsius mysteriū intētiōne discēdi humiliter q̄rere. ¶ Nō em̄ paruū superbiā cōtemptū redolēt, q̄ eū hoc loco ex noīferiunt dicētes: Nōne hic est Iesus filius Ioseph, videlicet multū aduersa sibi q̄ repugnātia nouerāt hęc eē, de celo (vt aiebat ipse) descēdisse, & (q̄d vulgo opinabatur) filiū Ioseph esse. Rursus omnino sibi consentiebant, & cōsequētia erant, de celo illū descēdisse, & de filiū, qui de patre multa illis supra dixerat, existere. At illi diabolica cōflagrati inuidia patrē deū, cuius authoritatē cōtemnere nō possent, in verbis eius se aduertisse dissimulabāt, & q̄ solum sciri volebāt Iesum, videlicet hominē, filiumq̄ Ioseph & Marię esse importunā & mendose describebāt. ¶ Dixit ergo eis Iesus: Nolite murmurare inuicē. Nemo potest venire ad me, nisi pater, q̄ misit me, attraxerit eū. ¶ Murmurātes corripēs, ne forte nō intellexerint, magnifice patrē aliū, maiore q̄ est Ioseph, illis, imo cōtra illos se habere astruit: Nemo inquit potest venire ad me, videlicet ad quē cū venerit quis (vt supra dixi) non esuriet, neq̄ sitiet, nemo inquit potest venire ad hoc, vt nō esuriant neq̄ sitiat, nisi pater q̄ misit me, attraxerit eū. Hoc plane maius est q̄ Ioseph. Quia dixerāt: Nōne hic est Iesus filius Ioseph, imo & omni hōie hoc maius est. ¶ Quis em̄ hominū quenq̄ attrahere potest ad manducandū, sicut manducari oportet hunc panē viuū & vērū? Ip̄m attrahi qd sit quaramus, & liquidō parebit q̄ nemo quenq̄ attrahere possit, nisi solus deus. Attrahi ad Ch̄m panē viuū & vērū, i. esurire ac sitire iustitiā, tantumq̄ habere fastidiū vel odiū omnis iniustitiā, vt talem vacet illi esuriē sitimq̄ tolerare. Ad hęc autē quis idoneus? Cuius in manu cor cuiusq̄ est, vt hoc in illo possit efficere? Nunq̄d Pauli? nunq̄d Apollō? nunq̄d Cepha? Nunq̄d in manu est cuiusq̄ omniū verbo dei ministrantium, vt dū prędicando dei verbū, quasi frangit panē viuū, det mortuis manducandū & viuendi desideriū. Nēpe sicut Paulus plātauit, Apollō rigauit, deus autē incrementū dedit, & sicut: Nisi dñs edificauerit domū, inuanū laborauerunt q̄ edificauerunt eam: sic inuanū prędicatores frangunt panē viuū, nisi deus in mentibus auditoroz, sanctū eiusdē panis exciter desideriū. Igitur ad Ch̄m quenq̄ attrahere, id est, esuriē sitimq̄ iustitiā cuiq̄ dare, cū nemo possit nisi p̄, ac proinde maius sit hoc omni homine, i. quenq̄ ad Ch̄m attrahere, satis magnifico ab effectu probare incipit, q̄ pater suus longe maior q̄ Ioseph sit. ¶ Veruntamen & hoc sciendū, q̄ hęc attractatiō nō minus filij q̄ patris gr̄a opus est. Nā & de seipso hic idē filius & ego inquit si exaltatus fuero, oīa trahā ad me. Et eidē sponsa sua, scilicet ecclesia, dicit in Canticis: Trahe me post te. Cur ergo nūc de sola p̄sona patris dixit, q̄ oporteat eū qui ad se venit, ab illo trahi? Videlicet q̄ de patre Iesu murmuratio suborta, vel vētilata est à dicētibz: Nōne hic est Iesus filius Ioseph? Opportune primū de patre ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater q̄ misit me attraxerit eū, quod idē est ac si diceret: nemo potest hunc panē manducando vitā æternā habere, nisi credēdo amauerit, vel amando crediderit: non Ioseph, sed deū patrē meū esse, & ab illo me eē missum de celo vt nascerer de matre virgine. Deinde de nō inæquali cū patre sua potestate protinus subiungit. ¶ Et ego resuscitabo eū in nouissimo die. ¶ Hoc & supra dixit se facturū, cū eiusdē voluntate patris, quia videlicet quod illic dixit: Omne q̄d datur mihi pater, ad me veniet, & hęc est voluntas patris mei, qui misit me, vt omne q̄d dedit mihi, nō perdā ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hoc idē murmurātibz illis grauiori ponderere petiit: Nemo inquit potest venire ad me, nisi p̄, qui misit me, attraxerit eū: murmurantes & inuidos terribili p̄nunciatiōne excipiens ab illis, quos pater sibi daturus sit. At illi q̄s pater iste nō trahebat, eo videlicet mō, quo iam dictū est: non est idcirco venerant ad eū, q̄ esurirent ac sitirent iustitiā, sed quia (sicut ipse ait) manducauerant de panibus, & saturati fuerāt, adhuc indignātes murmurare poterāt, & ad inuicē diceret: Et quis ille pater est, vel quis ex vobis omnibus, qui homo sit, ad istū, vt credat in eū attrahēdus vel cogēdus est? Aduersus huiusmodi contemptū illoz, insigni propositione subiungit. ¶ Est scriptū in prophetis: Et erūt omnes docibiles dei. ¶ Hoc maxime in Hieremia scriptum est his verbis: Post dies illos, dicit dñs, dabo legem meā in visceribus eoz, & in corde eoz scribam eā, & cetero eis in deū, & ipsi erunt mihi in populum. Et nō docebit ultra vir proximū suū, & vir fratrem suum dicens: cognosce dominum: Omnes enim cognoscent me à minimo eoz vsq̄ ad maximū, ait dñs, &c. Nunc em̄ postq̄ impletū est, q̄d idem propheta pręmiserat dicens: Ecce dies venient, dicit dñs, & feriam domui Israel, & do

2. Cor. 3

Pater hominem inuig docet.

Matth. 16

Roma. 8 nisi is

1. Timot. 6

Exod. 33 Ibidem

Iohan. 7 Ephe. 2

Aliter Christus, aliter nos a deo sumus

Iohan. 8

Roma 8 Iohan. 3, 6

& domui Iuda scēdus nouum, nō scdm qd pepigi cum patribz vestris in die qua apprehēdi manum eoz, vt educerē eos de terra Aegypti, pactū qd irritū fecerūt &c. Nunc inquam postq̄ dedit legem suam in visceribus nostris, & in cordibus nostris spū sancto scriptam, non docet ultra vir Iudæus proximū suum, vt facit proselytū, dicens: cognosce dñm. Omnes em̄ à minimo vsq̄ ad maximū, i. à rusticano vsq̄ ad scribam, doctū cognoscent id, de quo nunc agit, qd talis vir nescit, i. deum patrē habere, & in hūc mundū misisse Ch̄m filium, & sic docibiles dei sunt. Hoc em̄ nūc agit (vt prędictū est) aduersus illos murmuratores, qd deus Ch̄i pater, dicentibus illis: Nōne hic est Iesus filius Ioseph? Ait ergo. Est scriptū in prophetis, & erūt omnes docibiles dei. Et vt manifestius fiat in quo docibiles dei futuri sint, protinus adiungit: Omnis q̄ audiuit à patre & didicit, venit ad me. J. Ac si dicat: Et oēs quicūq̄ docibiles dei fuerint, hoc ab illo discunt, vt credant in me. Omnis em̄ q̄ habet aures audiendi, quas exigit doctrina dei, & intrinsecus discit (vbi nō vox hoīs p̄strepit, nec penetrat caro & sanguis, sed sola reuelatio patris, q̄ est in celis) nō p̄t se auertere à filio dei, sed venit ad me (inquit) credit in me, at̄ rigit mihi insolubili vinculo dilectiōis, festinat inter mēbra mea cōputari, vt eidē, cuius ego natura filius sum, ipse q̄q̄ in spū adoptionis filioz, abba pater clamare possit, q̄ videlicet spū pręueniente, docibilibz dei nō supra dicto factus est. ¶ Non q̄ patrē vidit quis, sed q̄ est à deo, hic vidit patrē. ¶ Non (inquit) ex eo qd dixi: Omnis q̄ audit à patre, & didicit, venit ad me: consequit̄ aut colligi debet, q̄ pater meus visibilis sit, aut corporaliter, vt homo adiri potuerit, & adiri, quō vos indignatiōis & inuidiā fumantes nebulam murmuratis, q̄ dixerim: q̄a descēdit de celo, cum Ioseph pater meus sit, quē vos scutum cordis arripuistis, ne à p̄re meo quicq̄ audire vel dicere possitis. Pater meus ille est, quē vidit hominē nemo, nec videre p̄t, qui lucem habitat inaccessibilem. ¶ Nam & si parum aliqui deū vidisse legunt, nō in sua tamen substantia viderunt, aut videre potuerūt, sicut Moȳs dicenti: Si inueni grām in cōspectu tuo, ostende mihi teipsum vt videam te manifeste, responsum est: Non poteris videre faciem meā, nō em̄ videbit me homo & viuēt, cū vtiq̄ scriptura eadē de eodē Moyse pręmisisset: Loquebat̄ autem dñs ad Moȳsen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Sane de beatis angelis hoc intelligendum nō est, quin visione dei p̄fruant. Non em̄ hic de illis agit, sed de hoībuz, quoz nemo deum vidit vnquam, q̄ stabat paries inimicitiaz, i. originale peccatum inter hoīes & deum, solutus in carne Ch̄i p̄ passio nem mortis, vt posset ab hominibus deus videri. Ait ergo: Non q̄ patrē vidit quis: Et adiecit: Nisi q̄ est à deo, hic vidit patrē. ¶ Hic (inquit) qui non est ab hoīe, cuius esse non incepit ab Ioseph, sicut vos dicitis, aduersum me murmurantes, hic inquam, i. ego, vidit patrē ex cunctis filijs hoīs, q̄a solus ab illo sum, videlicet natus, non factus. Alioquin nō valeret hęc differentia qua dixi: nisi qui est à deo, cum omnes hoīes à deo facti sint, quorum tamen illum vidit nemo. Notandum quippe est quorū ita absolute positum inuenitur, à deo vel ex deo esse, vt nō sit additum factum vel creatum, subaudiēdum esse natum, etiam si de hoībuz sermo sit, vt illud: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nō auditis, quia ex deo nō estis. Subaudiendum est em̄ nati, imo renati, videlicet ex eo, q̄ natiuitate regenerantis gr̄a quis indignus est, verba dei audire non potest. Cum ergo dicit, nō quia patrē vidit quis, nisi hic qui est à deo, subaudiendum est, natus vel genitus illa videlicet generatione vel natiuitate, quæ nō gratiæ, sed naturæ est, non em̄ ait: Nisi hi qui sunt à deo, sed de vno seipso, hic (inquit) qui est à deo, subaudis, solus per naturam natus vel genitus, solus cōæternus & cōsubstantialis filius. Nam nisi propriam hic accipias filij dei generationē, in eo qd ait: nisi qui est à deo, hic videt patrē, cōsequit̄ q̄ omnes, qui ex deo sunt, viderint deum. Sed nos omnes, qui spm̄ adoptionis filiorum accepimus, ex deo nati sumus, & filij dei nominamur & sumus, sed nōdum apparuit quid erimus, & tñ nemo nostrum vidit deum. Ergo hic qui est à deo, & proinde vidit patrē, hic ita à deo, quomodo vnigenitus, quō solus consubstantialis, filius vnicus, filius (inquā) solus naturalis, nam ceteri omnes adoptiui sunt. Sequit̄. Amen amē dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. ¶ Postquā in assumptione qua dixerat: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, nō esuriet, & qui credit in me, nō sitiet vnquam. Cōsistēs veritas murmurantes, & cōcedere nolentes vsq̄ ad victoriam redarguit, Cherinthum quoq̄ & alios q̄ nōdum erant, hæreticos prędamnans, quia dicturi erant Ch̄m nō de celo descēdisse, sed de Maria existēdi initū habuisse, vel etiā ex Ioseph genitum fuisse, nūc tandem forti cōclusionē maiestas verbi æterni cepta p̄ficat: impios confundēs, pios autem ad manducandum seipsum panem vitæ æternæ alliciens: Amen amē (inquit) dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Hoc vtiq̄ ex pręcedentibus constans, & verum esse, fidelibus perspicuum, infidelibus autē inexpugnabile est. Si em̄ pater det panē celo verum, qui descendit de celo, & dat vitam æternā, & ego ille sum panis vitæ, ergo qui credit in me, habet vitā æternā.

Idcirco superius vobis dicere ceperam, operamini non cibū qui perit, sed q̄ pmanet in vitā æternā, hoc est opus dei, vt credatis in eū quē ille misit. Interturbastis dicētes: Quod ergo signū tu facis, vt videamus & credamus tibi? Quid oparis? Patres nostri manducauerūt in deserto manna. Proinde dixi vobis, q̄ ego sum panis vitæ, & nunc iterum dico: Ego sum panis & viuus. Patres vestri manducauerūt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de celo descendēs, vt si q̄s ex ipso manducauerit, nō moriat̄. Conferte effctus, videte panis vtriusq̄ distantias. Patres vestri manducauerūt manna, & mortui sunt, patres vestri (inquam) mali, patres maloz, murmuratores, patres murmuratoz, infideles patres infidelū, quos oēs eandē escā spūalem manducauerunt, & eundē potū spūalem biberunt, quē & boni patres bonoz (quales fuerūt Moyses & Aaron) manducauerūt māna, & mortui sunt, imo cū essent mortui mala morte peccati, manducauerūt, & manducādo nō reuixerūt, sed illo cibo saturati ad inferos descenderūt, int̄m mortui scdm̄ interiorē hoīem, vt qdam̄ eoz vitā trahētes adhuc exteriorē, absorpti à terrā, & operi humo de medio multitudinis perierint. ¶ Quid ergo inq̄s: illi q̄ manducant hūc panē nō moriunt̄ Dixisti enim: Hic est panis de celo descendēs, vt si q̄s ex ipso manducauerit, nō moriat̄. Nonne & omēs q̄ manducant hunc panem, de quo dicis: Hoc est corpus meū, q̄ pro vobis tradet̄, & q̄ bibunt calicē tuum de quo dicis: Hic est sanguis meus, nōne (inquā) isti māducantes & bibentes omēs q̄dem scdm̄ carnē, multi vero etiā scdm̄ animā moriunt̄? In quo ergo panē hunc præfers illi, quē patres manducauerūt, pro eo q̄ manducantes manna, & bibētes aquam de petra, mortui sunt omēs q̄dem scdm̄ carnē, aliqui vero etiam secundum animā? ¶ Concedimus em̄ multos ex eis mortuos esse scdm̄ aīam, sicut ait spūs sanctus in David: Ip̄i vero nō cognouerūt vias meas, q̄bus iuravi in ira mea, si introibūt in requiē meā. Quāuis etem̄ dixerit, aliqui illa morte qua prostrata sunt cadauera illoz in deserto consumptum fuisse pct̄m̄ eoz, sic intelligētes qd̄ scriptum est: Nō iudicabit deus bis in idipsum, q̄ tp̄ali morte puniti omēs euadunt mortē æternā, alioz t̄m̄ meliorē tenemus sn̄am dicentium, q̄a quosdam flagella damnant & non liberant, videlicet eos, de q̄bus per prophetam dicit: Percussit eos nec doluerunt, attriuit eos & renuntiauerunt accipere disciplinam. His (inquunt) flagella ab hac vitā inchoant, & in æterna pcussioe perdurant. Vnde per Moysen dñs dicit: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq̄ ad inferni nouissima. Itaq̄ & iuxta prophetam eundē dicētem: Et duplici cōtritiōe contere eos, plerosq̄ illoz in corpore simul & in aīa perisse cōcedimus: præfertim cum illis exacerbantibus deū exacerbatiōe tentatiōis in deserto & cognoscere nolētibus vias eius, iurauerit ipse (vt p̄dictū est) in ira sua, q̄ nō introirēt in requiē suam. In quo igit̄ hūc panē, quē qui manducant, nihilominus moriunt̄, præfers illi quē manducauerūt patres illoz, & mortui sunt? ¶ Ad hęc inquam: Attēde diligētius, nunq̄d vllam fecit exceptionē patrum maloz siue bonoz? Nōne vniuersali enuntiatōe dixit: Patres v̄ri māducauerūt māna & mortui sunt? Patres em̄ vestri (inq̄t) nō solū murmuratores vel infideles mortui sunt sed etiā iusti, & quātoliber fideles patres oēs vestri mortui sunt, ea videlicet ex causa, qua oēs hoīes moriunt̄ in Adā. Et hoc dico, q̄a quis manna manducauerit, nihilominus oēs eadē in morte detēti sunt, sicut & antiquiores illoz p̄es, vel ipsoz iuniores, q̄ manna nō māducauerūt, q̄a diebus illis nō fuerūt. ¶ Dixi ergo, q̄a patres v̄ri māna māducauerūt & nihilominus mortui sunt, q̄ illi q̄ nō māducauerūt, nihilominus apud inferos propter originale pct̄m̄ detēti sunt, q̄ illi q̄ ante vel post illud manna, hinc ad populos suos per viam vniuersæ carnis adducti sunt. Non per illud manna liberati sunt, neq̄ ascēderūt ad conuiuium angeloz, vt visioe dei perfruerent̄, qua beati angeli æternā viuit, quam in patre suo Adā omēs hoīes perdidērūt. ¶ Sed hic est panis de celo descendēs. Et ad quid de celo descēdit? Vt si q̄s manducauerit ex ipso, nō moriat̄. Nam q̄ nō manducauerit moriet̄, imo iamduum mortuus in Adā, ab illa eius hæreditaria morte nō liberabit̄. Et q̄dem mortuoz multitudo plurima est à corpibus separatoz, hūc panē expectantiū apud inferos, quo fraudauit eos peccādo pater ipsoz. Magna deinceps ventura est multitudo gētū hūc panē, dū adhuc in corpe sunt flagitantiū, iāq̄ dū adhuc in carne viuūt māducaturi sunt. Vtriusq̄, s̄, & illis q̄ iamduum defuncti sunt, & his q̄ adhuc viuētēs in carne sunt vel erunt, ecce parata est à patre meo mēsa in cōspectu ipsoz. Dico em̄ vobis. Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuēt in æternū. Quoniam cōiūx patris mei per mortē dissipati sunt, propter vetitū cibū, quē manducauit pater ipsoz, & animæ quidē apud inferos, corpora vero in sepulchris sunt: dissipabor & ego panis angeloz, & scdm̄ illam substātiā qua pascunt̄ angeli, pergā ad inferos, vbi animæ esuriunt, & scdm̄ corpus eodē terræ ventre reconditus, quo recōdita sunt corpora ipsoz, illic ego tribus diebus & tribus noctibus, sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, vnde & animæ visioe dei recreatæ reuiuiscēt, corpa vero nunc quidem

† Vitæ,

1. Cor. 10

Numer 16
Obiectio

Matth. 26

Psal. 94

Num. 14
Naum. 1

Hiere. 9

Deuter. 32

Hiere. 17

Psal. 94

En̄sio, q̄ in
Adā omēs
mortui sūt

1. Cor. 15

Manna nō
liberavit a
morte

Gene. 49
3. Reg. 2

Psalm. 22

Matth. 12
Iona. 2
Matth. 17

quidem multa, in futuro aut̄ cuncta resurgent. Deinde residuis, i. quos præfens adhuc seculum in carne retinet, dabit̄ hic idē panis in ea specie, quæ viuētibus cōgrua est. i. in vero sacrificio panis & vini scdm̄ ordinē Melchisedech. L. Et panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vitā. Summa hæc sit cōsolatio pauperibus, q̄bus spūs dñi veniens sup̄ me, euangelizare misit me: summa (inquam) & incomparabilis cōgratulatio sit hæc gentibus terminisq̄ terræ, quos in hæreditatē vel possessionem postulans accipiam à patre. Quia nihil minus habebūt de hoc pane vitæ, q̄ antiqui patres, q̄bus hūc panē signauit, & dedit pater, q̄ misit me. Nam descendēs ad illos, vt reficiant̄ ex me, cū infernus me momorderit, & ego mortuus eius factus fuero, mors mortis, in visceribus eius cōclusus, additus esurientibus sanctis vel iustis, vt viuificent̄ vniuersi, tūc ego dabo panē istis residuis, in quo nō deest veritas eiusdē carnis meæ vel corpis, q̄ d̄ educū de ventre ceti, saluū & integrū residbit̄ æternā ad dexteram patris. Panē eundē angeloz me tribuētē manducabit viuens homo, modo sibi congruo, quem dat pater his, qui recesserunt, vt manducent, & resurgant, nūc quidē animæ, corpora qd̄ in die nouissimo. Animauertēdam est hoc loco, cū vtriusq̄ valeat, & nūc veritabilis sit hæc propositio, & panis, quē ego dabo, caro mea est, etem̄ siue carnē de pane prædices hoc mō, & panis (quē ego dabo dicēs, accipite & comedite) caro mea est; vel corpus meū est: siue carnē de pane prædices, ita & caro mea, quæ mortua ventre terræ glutieda est, panis est, q̄a refectis mortuis vitā & resurrectionē darura est, cū (inquā) quocūq̄ veritas, sn̄a vera sit, ordo t̄m̄ l̄æ psonarumq̄ vel tēporē mutatio exigat, vt panis subiecti, & caro p̄dicatū debeat accipi. Nam hætenus de psona p̄is dixerat, q̄ ille panē veḡ daret, & ipse filius panis esset. Nūc ipse panis viuus & verus ad suā psonam p̄ futūz t̄ps verbi eiusdē trāsitiōe facta, Et panis (inq̄t) quē ego dabo, caro mea ē pro mundi vitā. ¶ Et reuera quē pater dedit panē angeloz, vt carnē assumeret, & moreret̄, quatenus viuificaret, ipse panis celestis panē terrenum nobis dat, quē viuētibus, & q̄bus manducari p̄t, vt vitā det æternā in carnē suam tranſmutat. Et sicut verbū qd̄ est panis angeloz, caro factū est, nō mutatū in carnē, sed assumēdo carnē, sic idipsum verbū tantūm caro factū est, nō mutatū in panē, sed assumēdo, & in vnitatē psonæ suæ tranſferendo panē. Proinde sicut de carne nostra, quam virgo Maria peperit, vere fatemur propter vnitatē psonæ, † quæ deus est, sic nihilominus de pane isto visibili, quē eiusdē verbi inuisibilis diuinitas assumēs, in carnē suam tranſfert, verē & catholicē cōfitemur, q̄a corpus Ch̄i est. Ait ergo: Et panis quē ego dabo, caro mea est pro mundi vitā, videlicet vt mundus redēptus manducet, & viuat, emundata prius per baptisimū veteris quē serpens dedit & p̄suat, cibi macula. ¶ Igit̄ ab effectis liquet, quanto melior hic panis sit illo, de quo dixerant: Patres nostri manducauerunt manna & mortui sunt. Hic autē est panis de celo descendēs, vt si q̄s ex ipso manducauerit, nō moriat̄. Sane cū dicit: Qui manducat hūc panē, vel q̄ manducat meam carnē, semp̄ dignē subaudiēdum est. Quæ admodum quoties dicit̄ in scripturis sanctis: angelus dñi, vel spūs dñi, nec addit̄ malus, sine dubio bonus angelus, vel bonus spūs intelligit̄. Ita nimis quoties dicit̄, qui manducat & bibit, & non indignē, proculdubio dignē subaudiēdum est. ¶ Proinde & q̄ dixit: Patres vestri māducauerūt māna & mortui sunt, qm̄ abq̄ bonoz vel maloz patrū distictiōe, dixit, sciēdum est, q̄a quantūcūq̄ bene manducauerint aliqui ex illis, t̄m̄ oēs mortui sunt, i. ab hæreditaria morte, quā in Adā oēs moriunt̄, per illud manna liberati non sunt, sed per hūc panē omēs viuificant̄ electi, qui vel anteq̄ hic panis de celo descēderet, fuerūt mortui, vel postq̄ descēdit nati sunt, eidē morti obnoxij. Sequit̄: Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicentes: Q̄sio potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum. Et supra q̄ dixit: Ego sum panis vitæ, murmurabant, & nūc q̄s dicit: Et panis quem ego dabo caro mea est, rebelles & increduli Iudæi ad inuicē litigant, nusquam duram eruditū sunt: Aedere ceruicē, ad interrogandum veritatis magistrū, videlicet eo mō, quo percunctari solent hi, qui sciendum veritatis esuriunt ac sitiunt, sed murmurant, sed litigant, sed verba æternæ vitæ blasphemantes, insanis deputant. Num ergo istis diceret, quō posset carnē suam dare ad manducandum? Litigabant ad inuicē, murmurabant ad inuicē, & conseruabant ad inuicem. Quid nisi malū discerēt ab inuicē? O homo (inquit Apostolus) tu quis es, qui respondes deo? Talibus em̄ qui non amore discendi interrogant, sed intentione aduersandi disputant, nihil aliud dicēdum est, nisi vt tanquam indigni, sapiæ responso procul absistant. L. Dicit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnē filij hoīs, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitam in vobis. Ergo (inquit) qm̄ vos nequaq̄ esuritis animas sursum in cælum suspēditis, vnde panis iste descēdit, vt reuelet vobis p̄ qui est in cælis, qd̄ reuelare nō potest caro & sanguis, sed litigatis ad inuicem cordibus impacatis. ¶ Hoc tantum vobis dixerim, q̄ nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē

Esai. 16
Luc. 4
Psal. 2

Osee. 13

Quomodo
panis cele
stis sit panis
visibilis.

† quia

Manna nō
liberabat

Iudæi dicit
ræ ceruicis

Litigabāt
ad inuicem

Roma. 9

Matth. 12

CXLII. RVPERTI IN IOHANNEM CAP. VI.

languinem, non habebitis vitam in vobis. Quis autem est modus manducationis, non meum est aperire vobis. Sanctum est hoc est quod litigiosis canibus dandum non sit, margaritae sunt, quae videlicet ne concitent, ante porcos mittenda non sint. Non dum saltem serui estis, qui reuerentem aurem domino praebentis, ne dum amici, quibus solis notum facere habeo ritum vel ordinem, causasque diuinas huius epulationis. Hoc ergo tantillum scitote, quod nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis. De hoc cibo corporis, & potu sanguinis domini, haec a sanctis doctoribus data est sententia, quam & velut pro maxima vel prima definitione aduersus idem corpus & sanguinem domini, nimium festini lectores, & immaturati praepueri doctores: Hunc (inquiunt) cibum & potum societate vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est sancta ecclesia in praedestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus eius. Quid enim? Nunquid ab eisdem patribus ibidem tacitum est, huius rei, vnitatis corporis Christi, quod est ecclesia, sacramentum esse panem & vinum, quod in dominica mensa praeparat, & de mensa dominica sumitur? Quid autem est, vel vnde dicitur factum, nisi a sacramento, eo quod rem istam, id est corpus Christi, quod est ecclesia, consecrat, & consecrando efficiunt vnitatem? Nam sicut dicimus ornamentum hoc vel illud, eo quod ornatum & vestimentum, eo quod vestiat, & caetera similia, sic domini corpus, quod in altari sumimus & sanguis eius praedictus vnitatis recte factum dicit, eo quod illo cibo potuque visibili in vnam Christi ecclesiam quae sit corpus eius, plenitudo eius, inuisibiliter consecremur. Igitur praedicta sententia nullatenus pro maxima definitione, vel descriptione manducandi & bibendi sanguinem domini accipimus, praesertim cum ipse ore proprio, quod voluit, quod voluit, quod dignos iudicauit, tam diligentem definitionem vel descriptionem dederit, ut nemo dialecticorum vel philosophorum vnquam diligentius definire substantiam, vel quodlibet individuum quauerit. Nam quod solent facere illi, cum prima: quamlibet substantiam designare volunt. Verbi gratia, cum aequiuocationem deterrimantes, contra argumentorum sophisticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimus enim nunc talium in tanto negotio meminisse nugae), & sagittantes paruos repercutere sagittis paruulorum cum inquam dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam potest opponi, Alexander non rapuit Helenam etiam Alexander Philippi, rex Macedo, non rapuit Helenam determinantes dicunt: Alexander is, de quo nunc agitur, Troianus, Priami filius rapuit Helenam. Hoc idem summa sapientia fecit, ubi ostendere voluit, quomodo carnem suam nobis ad manducandum dare possit. Hoc est (inquit) corpus meum. Et addidit: quod pro vobis tradidit. Item: Hic est sanguis meus. Et adiecit: qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Totumque modum manducandi carnem suam, & bibendi sanguinem suum perscribens: Hoc (inquit) facite in meam commemorationem. Proinde cum istis figuris vel similitudinibus nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Christi, quod est ecclesia: sed illud corpus domini, quod pro vobis traditum est, nos manducare, & illum sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus, & quod fecit ipse, hoc idem in commemorationem ipsius scimus & bene scimus nos facere, id est carnem ipsius manducare, & sanguinem bibere. Et quamlibet sancta ecclesia corpus Christi sit, & sic ex multis hominibus consistat, quemadmodum panis ille, quem vere dicimus corpus Christi, multis constat ex granis: & vinum illud, quod vere dicimus sanguinem Christi, ex multis confluit acinis, non tamen id ipsum corpus Christi est ecclesia, quod pro nobis traditum est, quam propriam differentiam sapienter dicitur corpus, quod est panis vitae aeternae, semper auctore Christo retinet. Igitur nisi manducaueritis (inquit) carnem meam, & biberitis sanguinem meum, hoc videlicet, quod diciturus sum, facientes in meam commemorationem, non habebitis vitam in vobis. Sane quod vel tenerima cohibent infantia, priusquam ex hac luce migrant, quam manducare aut bibere possint, vel quod articulo temporis constringunt, sicut nonnulli confessores, quos nec baptizari aqua, persecutionis, & mortis instantia permittit, non praedictant hac sententia veritatis. Nec enim iudicat apud deum non manducasse, nisi quod manducare noluit, quod non curauit, quod neglexit. De sensibus enim & de voluntatibus iudicat deus, quae in infantibus eductis malae esse non possunt, & in eiusmodi confessoribus cum bonae sint, non fraudant effectum, quae manifeste Christi communicant passionibus. Proinde nec paruulos, quos aetatis in potentia manducare vetat, quod mox vi baptizati fuerint, ab hac luce migrant aeternae vitae exortes arbitramur, nec praeventos a persecutore confessores pios, in sanguine suo baptizatos, corpori Christi communicasse, vel calicem domini bibisse, quod ad vitam aeternam proficiat, dubitamus. Sequitur: Qui manducatur carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Non (inquit) vos, vestrique similes, quique murmuratores & litigiosi, vitam habebitis in vobis, sed ille vnus populus meus, qui mihi vnus vnitate spiritus, vna ecclesia mea, quae manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Haec enim summa est causa aeternae vitae effectiua, manducare carnem meam & bibere sanguinem meum, non

Iudaei etiam in igni, ut diceret eos Christus hoc factum Matth. 7

Sacramentum cur & vnde dicitur.

Aequiuocationis exemplum

Quid proprie est manducare & bibere, corpus et sanguinem Christi.

Quomodo exculantur paruuli & morte praecipua.

COMMENTARIORVM LIBER VI. CXLIII.

non manducare autem meam, & non bibere sanguinem meum, antiquae praedictae est argumentum qua primi parentes hominum serpeni, qui deo credere maluerunt. Nec enim differt in culpa, non credidisse, quod manducantes de ligno vetito morerent, & non credere quod manducantes carnem meam, & bibentes sanguinem meum, ordine praescripto, ab eadem morte liberent. Qui ergo manducat & bibit, recte antiquae mortis poena se exuit, & quod non manducat, aut non bibit, nihilominus iuste relinquit in antiquo iudicio paternae praedicationis. Norandum vero, quod cum superius dixerit: Haec est voluntas patris mei, qui misit me, ut omnes qui vident filium, & credit in eum habeat vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Hic itidem sub eadem distinctione, prius (inquit) habet vitam aeternam, & deinde subiungit: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Videlicet ne quis existimet se absque corporis & sanguinis eius cibo potuque visibili vitam vtraque corporis & animae, sola fide recuperasse, & isto facto non egere, hoc ipsum repetiuit, proculdubio contestans, quod non vere credat, quisque manducare, & bibere contentum. Nam quantumuis fidelis, & catholicae professionis homo sis, si manducare & bibere recuset de hoc cibo potuque visibili, eo ipso quod tibi hunc necessariam non esse praesumis, a societate membrorum Christi, quod est ecclesia, te praedicias, neque recte credis in eum, cuius in hoc cibo potuque ab ipso tam diligenter comedito, derogas authoritati. Nonne primi parentes nostri, & prius intrinsecus inuisibiliter corrupti spiritu diaboli, contra creatorem suum intemerunt, & deinde per serpente suam, visibili quoque cibo perierunt? Ita plane oportet poenitentem hominem, ut prius inuisibiliter subijci creatori, corde credendo ad iustitiam, & ore confitendo ad salutem, & deinde visibili quoque cibo, & potu vitae aeternae necessariam perficere iustificationem. Nec illud quoque vacat ab ordine iustitiae, quod prius dum manducat, iam habet vitam aeternam, sicut in anima, deo viuens praesertim, & deinde ego resuscitabo eum (inquit) in nouissimo die. Nam & saepe dicitur primi parentes nostri, & prius aeterna morte animae intrinsecus, & deinde morte quoque corporis extrinsecus mortui sunt. Etiam quacumque die comederitis ex eo, morte (inquit) moriemini, sine dubio morte animae, ac deinde sententiam quoque corporis acciperent ab ipso deo dicente: In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quae terra es, & in terram ibis. Recte ergo, & seruato ordine iustitiae: qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, iam habet vitam aeternam, quae iam viuunt secundum animam, secundum carnem vero morietur quidem, sed ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Verus (inquam) cibus, & verus est potus, quia verum est quod pollicetur, quia vera spes est, qua manducat & bibit. Vnde & constat cibum hunc cibo illi contrario modo esse oppositum quem homini primo serpens obtulit, quae videlicet cibus ille, cibus fuit mendacis, quia falsum fuit, & falsum est, quod ille cibus pollicitus est, quia cum vana promissione datus, & vana spe diuinae similitudinis consequendam manducatus est. Sed nondum manducatoribus carnis suae, & bibitoribus sanguinis sui promissit ista veritas, quantum in persuasionem cibi veriti pollicita est ista falsitas. Nam diuinitatem promissit: Aperient (inquit) oculi vestri, & eritis sicut dei scientes bonum & malum, Sequitur ergo: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hic perspicue diuinitatem pollicetur carnem suam manducantibus, & sanguinem suum bibentibus, & illusionem nequissimi nebulonis (qui dixit: comedite & eritis sicut dei) non sine magno cruciatu eiusdem illusoris, serio loquens in verum effectum conuertit. Quid enim nobis hoc dicto hic dei filius vnicus pollicitus est, nisi ac si aperte dixisset: Dii eritis, & filii excelsi oes? Et notandum, quod non eisdem verbis deceptoris vsus est dicentis: Eritis sicut dei, nec omnino sic dicere debuit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, erit sicut deus, vel erit similis altissimo: sed in me manet inquit, & ego in eo. Quis enim est, vel esse potest sicut deus? Ille namque nullius indiget, nullius ope vel gratia deus est. Sed quis ita praeter illum, naturae suae sufficientia deus esse potest? Sic angelus voluit esse deus, & factus est diabolus. Sic deitatem appetere suavit homini, & hominem hominis honore spoliavit. Tam hic quam ille, cum voluit esse sicut deus, voluit sine gratia vel adiutorio melioris esse deus, & hac voluntate vterque a deo diuisit se. Quid ergo esset, nisi dei aduersarius? Contra, consortium vel gratia dei deos efficit, & filios excelsi. Gratiam ergo & communicationem dei commedans ei: Qui manducat carnem suam, & bibit sanguinem suum, in me manet (inquit) & ego in eo. Quis autem ego, nisi deus, nisi dei sapientia, nisi vera, summa, & sempiterna diuinitas? Ergo is, in quo maneo ego, diuinitatem in se transfusam habens, deus factus est, filius excelsi renatus est. Non est sicut deus, quia videlicet vnus, & solus & deus, neminem habendo in se, vnde factus sit deus, sed est deus me habendo in se manentem, vnde fit deus. Nam audi quid sequitur. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuens propter me. Ecce deo adoptiuo, & dei vnici dissimilitudo similis, & similitudo dissimilis: Sicut (inquit) misit me viuens pater & ego viuo propter eiusmodi patrem, sic & ille qui manducat me, viuens propter me.

Hic cibum proprie datur vitam aeternam, deinde resuscitabitur & corpus non sufficit sola fides absque hoc cibo

Roma. 10. Gene. 3. Gene. 3.

Verus cibus contra falsum cibum Adae

Hic panis confert diuinitatem, & illusionem nequissimi nebulonis (qui dixit: comedite & eritis sicut dei) non sine magno cruciatu eiusdem illusoris, serio loquens in verum effectum conuertit. Psal. 83. Nemo est, sicut deus

Sed

Misit me p̄r id ē, genuit. P̄sal. z Ego uiuo propter patrem. Melius est de ligno vi te non cog medisse. Gene. 3 Epilogus

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELII

Chrs facer dos scdm ordinē Mel chisedech P̄sal. 109 Gene. 4

Exodi. 34

1. Iohan. z

1. Cor. 13

Et dno nostro Iesu Chro in seruo eius David, eodemq; patre ipso scdm carnē, spūs sanctus pr̄locutus est, dicens: Iurauit dñs & non p̄cēnabit eum, tu es sacerdos in æternū scdm ordinē Melchisedech. Huius autē Melchisedech ordo fere nulli incognitus ē, scilicet, q̄a regresso Abrahā a cæde regū, protulit, non carnes sanguinēq; hircoꝝ aut vituloꝝ, sed panē & vinū: Erat em̄ (in q̄t scriptura) sacerdos altissimi, & benedixit ei, hoc videlicet dicto magnifice innuens, q̄ tali ordine ritum sacerdotū altissimi p̄cucurrit. Huius ordinis sac̄m pr̄fulgidū, sub velamine legis reconditū, hoc loco dum dñs noster, rex & sacerdos verus reteggit tantis oculos hominū radijs ferit, vt intendere non valentes, toti fugiāt auersi, quemadmodū in typum taliū hoīm olim fugerunt patres ipsoꝝ, non valētes ferre claritatē vultus Moſi, quia splendida facta fuerat ex colloctione dei. Sic etem reuerberati sunt claritate huius veritatis isti filij illoꝝ murmuratores & litigiosi, non q̄ claritas sempiterna rōnali creaturæ naturalr̄ noxia sit, sed q̄ creaturæ ratio suos irrationabilr̄ polluit & sordidauit oculos terrenis cōcupiscētijs, ita vt lumen suū videre non possit. Nam q̄ se auerterūt, quantū cū auxilio dei possunt ab ea quæ in mundo est cōcupiscētia carnis & cōcupiscētia oculorum, his amica & dulcis est diuinitatis claritas, & si ex parte infirmant atq; reuerbant, nō tamen fugiunt, non murmurant, non litigant, sed expectāt donec veniat q̄d perfectū est, & euacuet q̄d ex parte est. Hæc iam tunc in illis hominibus præcurrentia fuerunt, qui au diebant dñm Iesum, sicut seq̄ntia declarabunt. Sequit. L Hæc dixit in synagoga, docens in Capharnaum. Synagogam illam murmur osam & litigiosam, in qua dixit hæc dominus noster

noster, illis qui audiebāt e contra dicētibz, q̄o potest hic nobis carnē suā dare ad manducandū, non incōgrue magni doctores aiunt, per illū regē Achis p̄signatā fuisse, ad quē venit supradictus David, fugiēs Saulē, qui & vocat Abimelech, secundū titulū psalmi. xxxiij quando & cōmutauit vultū suū, & dimisit eū, & abiit. Nanq; dixit synagoga illa, q̄o potest hic nobis carnē suā dare ad manducandū? recte intelligitur in isto p̄dicti regis nomine Achis, Achis em̄ interpretatur, quomodo est. Quia vero synagoga eadē, quæ filiū dei non recipiebat, eundē ipsius patrē, deū suum esse profitebatur, recte filius idem in p̄dicti psalmi titulo mystice appellat eā Abimelech, q̄d interpretatur patris mei regnū. Quod immutauit vultū suū David, illud nobis innuit, quia veterē ordinē sacerdotū secundum Aaron, immutaturus erat hic verus David, rex & sacerdos noster secundū ordinē Melchisedech. Achis autē, quod interpretatur quomodo est, istius (vt iam dictū est) synagoga typū gessit, dicētis, q̄o hic nunc dicit, quia de cælo descendit, quomodo carnē suā ad manducandū, & sanguinē suū ad bibendū nobis dare poterit. Nā hæc rebellione fidē illius pulsanis, in corda sua dū nō admittit, quasi tympanizantē & impingentē in ostia ciuitatis David, dura incredulitate repellit. Quapropter dimisit eū, scilicet Achis siue Abimelech, dicentē: Quare adduxistis hominē insanū, dimittite illū hinc, & ne ingrediat domū meam. Nam reuera dimisit eā & abiit, dimisit inquam synagogā, & ad ecclesiā de gentibus abiit, pro eo q̄ immutationē vultus eius, id est p̄dictā veteris sacerdotū translationē nō ferēs, insanie deputauit, ita vt p̄ illud, q̄d ibidē de eodē David dictū est, & defuebant saluæ in barbā, nihil melius intelligi queat, q̄ infantilia vel inepta, more infantū, q̄bus dū loqui conantur, saluæ in mentū defluunt, dñs noster illis videbatur loqui, cū diceret: Nisi manducaueris carnē filij hoīs, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitā in vobis. Vnde lectionis huius euāgelicæ sequētia sic habēt, L Multi ergo ex discipulis eius audientes, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? In psalmo p̄dicto, cuius in titulo per immutationē vultus Davidici mutatio nobis (vt iam dictū est) innuitur veteris sacerdotū. Dicit pauci illi, qui alijs retrocedētibz, adhærēt huic vero sacerdoti: Gustate & videte, quoniam suauis est dñs. Isti autē multi, & omnes, quos nomine multitudinis sancta scriptura denotare cōsuevit, vt ibi, multi vocati, pauci vero electi. Itēq; Annunciaui & locutus sum, multiplicari sunt sup̄ nubes, isti inquam multi & multæ paleæ cumuli, dicitur Durus est hic sermo, quis potest eū audire? Videlicet sicut cōtrario spū aguntur in mēte, & resistūt spiritū dei, sicut verba bonoꝝ verbis de hoc sacramento dicunt cōtraria. Dicit illi: Gustate & videte, q̄m suauis est dñs, dicunt illi: Durus est hic sermo. Ecce q̄ contrarij sunt, & q̄ contraria dicit. Sicut em̄ cōtrarius est sermo durus suauis, sicut amaro dulcis, si cut aspero mitis. Plane vsq; hodie cōtraria ista nō defunt, quæ tunc in illa synagoga dicta sunt. Illis quidē durus erat hic sermo, quo dixerat: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Primū quia sic intelligebant secundum carnē, quā soli sapiebant, q̄ concidi & sic manducari oportere dixisset carnē suā quæ admodū consueuerant cōcidere & manducare carnes agni, seu cuiuslibet bruti p̄coris, & bibendū esse sanguinē suū, quomodo nec animalis cuiusquā sanguinē gustare lex p̄mittit, dicēs: nō comedetis cū sanguine, & iuxta sensum vel doctrinā eius neminē posse vitā habere in se, nisi fecisset. Quod tā autoritate legis diuinæ, q̄ cōmuni sensu omnīū hoīm, cōstabat horrendū & execrādū facinus esse, atq; ideo nō modo ad cōsequendā vitā nō valere, sed etiā eidē vitæ oīno cōtrariū vel repugnās existere. Deinde & hoc illos mouere poterat cū eiusmodi sensum haberēt, q̄ etsi vilo modo fas esse potuisset, sic illū cōcidi & manducari, sanguinēq; eius ebibi, vix paucis sufficere, vt vnusq; modicū qd acciperet, atq; ideo vix centū hoies ad vitā p̄tingere posse, cū copiosa multitudo hoīm ad vitā p̄tentiū nulli nisi soli deo numerabilis sit. Et quidē nō adeo mirū fuerit, rudes discipulos tantū mysteriū capere nequiuisse cū adhuc pueri essent, eisq; lacte magis q̄ solido cibo tunc ipis opus esset, sed inde culpādi erāt, & inde iudiciū pro temeritate incidebāt, quia nō sui sensus tarditatē vel impotentiā, sed magistri sermonē incufabāt, & duritiæ arguebāt. Illis inquam, isto sensu durus hic sermo videbāt, istis autē q̄ hodieq; murmurāt & litigāt, cū veritatē corporis & sanguinis dñi defendimus, alias ob causas magnā videmur sonare duritiā. Nā p̄ter superius dictas, & pro posse repercussas difficultates, nō sermōis, sed cordis ipsoꝝ, q̄bus bonus & suauis sermo iste durus esse videt, cū argumētosa fide per autoritatē euāgelicā arrati fuerint, vt negare nō possint, hoc dñi corpus illud esse qd pro nobis traditū est, & hūc eius sanguinē illū esse, q̄ pro nobis effusus est, cū inquam hoc illis cōstanter astruxerimus, ergo inquirunt, si nō figurate, sed reuera panis iste Chrs dicit vel est, quotidie Chrs patitur, & toties moritur, quoties panis iste in cōmemorationē eius frangitur. Et hic, inquirunt, sermo durus est, etiā si Paulus nō diceret: Christus resurgēs ex mortuis, iā nō moritur, mors illi vltra nō dominabit, quis hunc sermonē possit audire? Hæc & huiusmodi dicere

Immutatio vultus David coram Achis.

Psal. 33

Math. 20 Psal. 39

Sic

Cur durus videbatur hic sermo iudicis.

Gene. 9 Leui. 3. 17

1. Cor. 3. Heb. 7 Hæretici negātes corpus Christi in sacramēto esse.

Roma. 6

Matth. 16
Ioh. 6.

Psal. 33.

Matth. 26
Acto. 2
Iohan. 19

Solutio per
simile in Ista
ac arietate

Gente. 22

Chrs in ala
tari maxie
me plens.

Panis iste
Incredulis
sic lapsus of
fensionis.

z. Petr. 2
Matth. 2
Luc. 20

Cur imper
fectus hic
manet ser
mo.

dicere illos experimēto didicimus. E contra quibuscūq; reuelat nō caro & sanguis, sed pa-
ter q̄ est in cœlis, quos scūq; attrahit ille ad filiū dulci attractione. i. reuelatione spūs sancti,
dicūt (vt supra dictū est) & sentiūt nō dūz, sed suauē esse sermonē hunc, q̄a videlicet gusta-
uerūt & viderūt, & nobis dicūt: Gustate & videte qm̄ suauis est dñs. Illi quidē qui tūc erāt
necdū scientes quō fieri possent ea q̄ audiebāt, tñ sermonis eiusdē suauitatē sentiebāt, ita
vt postmodū dicāt: Dñe, ad quē ibimus, verba vitæ æternæ habes, q̄a videlicet humili be-
neuolentia sanarū habētes cordis palatū, hoc de illo sapiebāt, q̄ adipe & pinguedine veri-
tatis & sapientiæ nō carebāt, ea q̄ iam reuerēdæ autoritatis magister dignabat proponere,
& summissa mēte expectabāt donec eadē ipse dignaretur exponere. At vero postq̄ &
ipse sub ipso suæ passiōis articulo mādūcādi corpus, & bibēdi sanguinē suū, modū illis vel
ordinē tradidit, & deinde spm̄ veritatis misit, q̄ doceret illos oēm veritatem, deinceps &
ip̄i sermonis huius suauitatē gustauerūt, & nobis gustandū dicitis pariter & scriptis appo-
suerunt. ¶ Adiuuante autē eodē spū, vt nos q̄ gustare & sapere possimus, sicut cætera, sic
& illā supradictā obiectiunculā iure explodendā improbamus, quā dicūt nobis, q̄a si reue-
ra panis iste Chrs est, ergo cōtra p̄dicti Apostoli sententiā, & cōtra oēm fidē, toties Chrs
patit vel morit, q̄ies hic panis in mēsa dñica frangit. Nō ita cōsenuit fides nra, neq; adeo
caligauerunt oculi eius, vt nō videat se frangere panē dei, & integrū seruare filiū dei, quō
senex Abrahā videre potuit, vt & arietē percuteret, & filiū aræ superpositū non læderet.
¶ Licet panis iste visibilis cū inuisibili filio dei vnū factus sit, aries autē ille cū Isaac, pro quo
eidē aræ impositus est, vnū esse vel fieri nō poterit. Nā dei filius, id est, deus & homo, ha-
bet in se virtutē effectiua, quā sibi vniat panē istū visibilē. Isaac autē illū sibi concorporare,
salua vtraq; substantiā, nō poterat arietē, Proinde illic in figura immolatus est Isaac in arie-
te, hic in pane & vino immolat dei filius in carnis & sanguinis sui veritate. Nōne sicut eo-
dem gladio pater Abrahā immolauit arietem, quē eduxerat ad immolādū filiū sic sacer-
dos cū altante populo panē & vinum in altari positum, eiusdem, quā Christus passus est,
crucis & passiōis verbo trāsluerat. ¶ Nesciant hoc, qui nō credunt eundē dñm nostrū
tunc maxime in medio nostrū adesse, & cū ipse dixerit: Vbi cūq; fuerint duo aut tres cō-
gregati in noīe meo, ibi sum in medio eorū: tum vero multo magis in medio nrm̄ adesse &
altari suo incubere, vbi nō quocūq; sed ad faciendā hanc propriā & maximā cōmemo-
rationē eius, tota fide suis instrumentis armata conuenimus. Nā nos gustauimus & vidi-
mus, ideoq; murmurātes ac dicētes: durus est hic sermo, nō audimus: cōtra responden-
tes, nequaq; sed reuera suauis est dñs. Igitur eadē quæ hactenus in ecclesia toleratur dis-
cordantiū & cōtraria dicentiū permixtio, ita tunc in illo discipuloz paruo cœtu multam
diuersa mente dñm nostrū audiebat. Nam & qui dicebātur discipuli, deterius murmu-
rauerūt cæteris Iudæis, magis quippe diffidentia suā exprimunt, dicendo: Durus est hic
sermo, quis potest eū audire? q̄ illi dum dicerent: quomodo potest hic nobis carnem suā
dare ad manducandū? Hoc videlicet quod discipuli dicunt, non solū murmurose vel liti-
giose cōtentiois, sed & rebellantis desperationis est. L. Sciens autē Iesus apud semetipm̄,
q̄a murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Apud semetipm̄
inquit, id est, nullo egens indice, sciebat, qui & qui essent murmurātes tūc primū sciunt, cū
iam murmurarēt, sed anteq̄ diceret mysterium hoc, propter qd̄ murmurauerunt, sciebat
vt deus, qui discipuloz suoz dociles dei essent, & beneuolentiā discendi habētes, dignā
cœlesti magisterio reuerentiā intimo cordis auditu gererēt, Attamen pro exprimēda in
dignitatis magnitudine, quā nūc primū cōperta illoz infidelitate, sub admiratiōe inter-
rogās: Hoc, inquit, vos scandalizat? Nonnulla em̄ admiratione dignū est, q̄ panis viuus
& verus, & secundū se vitalis atq; suauis, secundū illos lapis & petra sit, lapis vtiq; offensio-
nis, & petra scandalū, ita vt offendētes in illū cōquassent, & eodē desuper veniente conte-
rātur, & sic eodē, quo ad vitā nutriri pane debuerāt, tanq̄ duro lapide offensionis vsq; ad
mortē scandalizētur. Proprie nanq; vel maxime scandalizari est, à bono proposito per
alicuius occasionis offendiculū retrorsum cōverti. Hoc em̄ maximū scandalum in illo tan-
tæ suauitatis pane percussi sunt, quippe qui (vt paulo post subdit) abierūt retrorsum, & iam
nō cū illo ambulabant. Hoc ergo recte admirans suauis dñs: Hoc, inquit, vos scandalizat?
L. Si ergo videritis filiū hominis ascendentē, vbi erat prius. ¶ Deficit hoc loco congrue ser-
monis defectio cōgruit: Ergo inquit qm̄ & vos, q̄ dicebamini discipuli mei nō secundū
disciplinē ordinē appropinquatis pedibus magistrī, vt aure submissa expectātes de doctri-
na vitæ æternæ accipere digni iudicemini, sed ecōtra scādalizamini, & propositionē me-
am indiscipline calumniamini, idcirco nō ego vobis eandē propositionē aperiri, cuius
solutionē vos nequaq; digna q̄stione pulsando cōsequi meremini. ¶ Hoc nūc dico, qd̄ vo-
bis ip̄is cōsentientibus cōstat valde repugnare vfo carnali sensui, scilicet ascensuz filium
hominis

hominis vbi erat prius. Nā filiū hominis ascendere in cœlū, & carnē eius sic mādūcari san-
guinē eius sic bibi, quō vos intelligitis, omnino repugnātia sunt, simūq; esse vel fieri nul-
latenus possunt. Et filiū hoīs dico, nō filiū dei, ne me existimetis dixisse, qd̄ carne deuorata
morsibus vris, id qd̄ residuū est, s. incorporea natura sola in cœlū ascēsurā sit. Quod si vi-
deritis, imo q̄a videbitis, nam etsi retrorsum abeūtes videre nō mereamini, qm̄ ascendā in
cœlū vidētibus illis, q̄ me cū p̄suerabāt vsq; in finē, discipulis meis? Attamē ascēdisse me
videbitis nunc, qm̄ venientē cū nubibus, cū tora carne suā, hunc eundē filium hoīs videbit
ois oculus, tunc intelligetis q̄ iniuste sermonē hunc duritiæ coargueritis, q̄ male senseri-
tis, q̄ peius (nō expectata magistrī doctrina) nimis cito retrorsum scandalizati abieritis.
¶ Notandū, q̄ cū illa natura, secundū quā est filius hoīs, de matris vtero initū habuerit, &
Chrs ante illā incarnationē nequaq; homo, vel filius hoīs, sed tñ deus dei filius extiterit,
tñ filiū hoīs prius in cœlo fuisse asserit, q̄ itez ascensurus sit, videlicet tā hoc dicto q̄ illo, qd̄
ait: Et nemo ascēdit in cœlū, nisi q̄ descēdit de cœlo, filius hoīs q̄ est in cœlo, vnitatē p̄so-
næ in se vno Chro deo & hoīe voluit cōmendare. Quod ignorās Nestorius, & ideo iure
ignorādus, beatā Mariā veritū vocari dei genitricē, eo q̄ Chrs, nō diuina, sed humana tñ
de carne eius sumpta sit natura. Ita Christū vnū in duos Chros, alterz deū, alterzq; hoīem
male diuisit, cū idē filius hoīs, & prius fuerit in cœlo, q̄ postmodū ascēdit, & itā esset in cœ-
lo secundū diuinitatē, cū adhuc in terra loqueret secundū humanitatē: Qui descēdit (inqr
Aplūs) ipse est & q̄ ascēdit. Sequit. L. Spūs est q̄ viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Hęc
sententiā priorē illā nequaq; destruit, aut infirmat, quā dixit: nisi mādūcaueritis carnē filij
hoīs, &c. sed sensum carnalē male intelligentiū castigat, nihil mādūcādæ carnis suæ veri-
tati detrahēs, sed eidē carni spiritū q̄ carnis eiusdē simul mādūcandum superadiiciens.
¶ Spūs est, inquit, q̄ viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Ac si dicat: Eo mō quo vos intelli-
gitis illud qd̄ supra dixi: nisi mādūcaueritis carnē filij hoīs, & biberitis eius sanguinē, non
habebitis vitā in vobis, nullius animātis caro cū vita suā pōt mādūcari, vel sanguis ebibi.
Hoc ab hoīe vt possit fieri, vel à bestia dū fit, notū est animal trucidari. Ego nulli hoc pa-
cto carnē meā ad mādūcandū daturus sum. Caro em̄ mea, nisi viuēs & cū spū suo mandu-
cet, nō prodest quicq;. Caro sola, caro sine spū nō prodest quicq;: nā spūs est q̄ viuificat.
¶ Cū ergo hæc dicit, nunq; d sensum destruit scriptū in superioribus dictis: Imo supplet &
p̄ficit, ne talia carnis eius frustra nos in fractiōe panis dñici mādūcare arbitremur, qualia
mēbra eius deponit de ligno, & posita sunt in monimēto, scilicet carnē sine aīa, sine spū,
sine vita. Talis caro nō prodest quicq;, imo & maiori sacrilegio vētres suos Iudæi polluit-
sent, si postq̄ crucifixissent eū dentibus suis exanimē corpus inuasissent, p̄mittente illo qui
daturus nō erat, sanctū suū videre corruptionē, & sic eū manducarent, quō intellexerant
isti q̄ scādalizabant, nō valētes ferre quasi dūz sermonē. Talē omnino. i. exanimē carnē
& sanguinē existimare nos verat in pane & calice suo dicēs: Spūs est q̄ viuificat, caro autē
nō prodest quicq;. Quis autē est spūs, qui carnē istā, vt mādūcantiū profit viuificat? Ait:
L. Verba q̄ ego locutus sum vobis, spūs & vita sunt. ¶ Verba in quā quæ locutus sum & lo-
quor vobis, quæ cūq; sunt de me, ex quo descēdit filius hominis vsq; quo descēdat vbi erat
prius, verba incarnationis, natiuitatis, passiōis, resurrexionis, ascēxionis meæ, spūs & vi-
ta sunt: spūs viuificās, vita viuens, & vtz vitæ verbū. Hęc in pane, de quo dicturus sum:
Hoc est corpus meū, & in vino, de q̄ dicturus sum: Hic est sanguis meus, inuisibiliter ope-
rant, vt vera caro mea sit, & sanguis meus, nō mutata specie exteriori, sicut & in singulis
hoībuz spūaliter, id est, nihilo immutato de extrinsecus corporis accidētibus, hoc agūt vt
mēbra mea sint, renouati scilicet spū mentis, & de multis à corpore diaboli separatis vna
fiat ecclesia, q̄ alio respectu corpus meū, plenitudo mea, dicatur & sit. ¶ Hęc tria sunt ser-
monis huius incremēta, quoz intelligēdoz sola fides est meritū. Nam ipsoz intellectu
veræ & magnæ fidei dignū est præmiū. Primū est illud, in quo isti fidē nō habentes, tanq̄
in durū lapidē offenderunt. Nisi manducaueritis carnem meā, & biberitis sanguinē meū
non habebitis vitā in vobis. Sequens est illud, quo carnalem sensum illoz percutit, repu-
tantū q̄ carnē suā sine spiritu suo manducari vellent, videlicet quomodo mādūcat caro
cuiuslibet pecoris, quæ nullatenus cum spū suo, nullo modo nisi mortificata, viuentibus
mādūcantiū interestinis proficit: Spūs est, inquit, qui viuificat, caro autē nō prodest quicq;. Tertiū
est, quo spiritu & vitā ipsam, quæ sola manducabilis est, diffinit. Nulla em̄ vita præ-
ter hæc vitam viuentibus captabilis est, nec eius spūs aut vitæ quisquā, nisi rationalis spūs
capax est: Verba inquit q̄ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hęc in quā tria quæ dixi
quæ & nunc latius reciprocanda sunt, vt magis ac magis perspicuum fiat, q̄ pulchra & ra-
tionabili veritatis arte gradatim cōnexa sint. Hoc iam dudū intelligimus, q̄a verba q̄ locu-
tus est, spūs & vita sunt. Sed qualis spūs, qualis vita? Primū & hoc dicēdū, q̄a verba, q̄ mul-
ta locutus est, vnū verbū sunt, vnū in quā verbū, qd̄ & ipm̄ caro factū est. Illud vnū verbū

Matth. 24
Apoc. 1.

Quo filius
hoīs primū
erat in cœlo.

Iohan. 3

Ephē. 4

Caro non
prodest
quicq;.

Psal. 17

Verba Chri
spūs & vita.

Quæ vir-
tut s verba
Christi.

multis verbis, i. multis elemētariis & articulatis sonis locutus est, multis mysterijs in car
 natiōis, natiuitatis, passiōis, resurrectiōis, & ascēsiōis suae in ora nostrae animae immisit
 Haec verba eiusmodi sunt, imo hoc vnū verbū eius virtutis ē, qd semp māducari, & nunq
 possit cōsumi, videlicet qd verbū dñi manens in aeternū, vbi comestū fuerit, de bona terra
 aīa rursus pullulat, & in magnā segetē resurgit: sicut & aqua illa q est spūs sanctus cū bi
 bita fuerit, ita in fons in potoris pectore scaturit, & in viuā aquā flumina pfluat, Et (vt
 pdictū est) huiusce spūs aut vitā solius, solus est capax rationalis spūs, soli hęc vita rationa
 li spiritui capabilis est. Propter qd recte & vere cibus & potus eius dicit. ¶ Sed hoc verbū
 caro factū est, & nūc in carne visibili quinq; sensibus functa, apud illos multos murmurā
 tes & litigātes, paucos aut credētes p̄sentia verba faciebat. Igit iā neq; spūs, i. verbū, verbū
 em̄ a que vti p̄t & spūs sanctus, vn̄ deus spūs est: iā in quā neq; spūs, i. verbū sine carne, ne
 q; caro sine spū p̄t māducari: qd nec p̄t verbū sine incarnationis suae debita laude amari
 vel adorari. Sed rursus nullius animātis caro, vt supra dictū ē, cū spū suo māducari p̄t. Cū
 em̄ māducat, vel vt manducet, à spiritu suo separāt, i. occiditur. Ab hac ergo tali māduca
 tione auditores suos repellit: Spūs inquit est q viuificat, caro nō p̄dest quicq; ¶ Restā
 bat vtiq; in eo q ait: nisi māducaueritis carnē filij hoīs, &c. modū quendā expectare mā
 ducādi & bibendi, q simul caro cū spiritu, spūs cū carne possit māducari, vt homini carne
 & spū mortuo simul virū q; p̄t. Quē illi modū expectādū esse intellexissent, si crederēt
 qd vero increduli erāt, impatiētes fuere ad discendū. Nā sequit. ¶ Sed sunt quidā in vobis
 qui nō credūt. ¶ Ac si dicat: Nō qd durus est meus sermo, idcirco quosdā v̄m scādalizat,
 sed qd vos aliqui infidelitate obduratis corda v̄a, idcirco sermone meo videt inesse duri
 tia, h̄c nō ideo nō creditis, qd non intelligitis, sed ideo nō intelligitis, qd nō creditis: Si em̄
 nō credideritis (inquit scriptura) nō intelligitis. Proinde & nos, nō quia intelleximus cre
 dimus, sed credimus vt intelligamus: qui a reuera sicut deus & homo vnus est Ch̄s, sic &
 iste panis visibilis cōsecratus, cū illa carne q pendit in cruce, vna caro est, vnū est Ch̄i
 corpus. Et qd sicut in vera carnis morte diuinitas nihil passa est, sic vbi in altari v̄e Ch̄i
 corpus immolat, frangitur & manducatur, eadē Ch̄i humanitas, q semel passa est & resur
 rexit, nihil patitur, nec em̄ iā moritur, mors illi v̄tra nō dominabit. ¶ Quantū potuimus
 adiuuāte deo, panē sanctū & calicē, quē de altari sumimus, v̄e & viuū agnū dei esse, sua
 met ex balatu cōprobare curauim̄, ad hoc se iugiter inibi p̄sentātē vt nos & lanis suis ope
 riat, & carnibus reficiat. Comedimus quantū potuimus, s. caput cū pedibus & intestinis,
 id est, tā diuinitatē, q humanitatē, & subtilia mysterioꝝ eius dicta vorātes, nihilōq; oīno
 qd solido fidei dēre, cōsequi valuimus, relinquētes. Si qd th̄ residuū est, igni cōburimus, i.
 spū sancto cōmittimus, qd videlicet huius agni oīa mysteria nequaq; rōne omnimoda cō
 prehēdere possumus. Nobiscū eius gr̄a bene agit, si quantū ad aeternā salutē necessariū
 est, cōsequi & certū tenere valemus. Sequit. ¶ Sciebat autē Iesus q essent credentes, & quis
 traditurus esset eū. ¶ Plane hoc sciebat vt deus, nō ex euentu aliquo, vel casu, sine cōiecturā
 humanāe momentō, sed ab initio, i. ab aeterno. Nā ante mūdi cōstitutionē p̄feciuit & p̄de
 stinavit eos, q vocādi erāt sancti, & immaculati in cōspectū eius. ¶ Et dicebat eis: Propte
 rea dixi vobis, nemo p̄t venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo. ¶ Quia sunt (inquit
 quidā) in vobis qui non credunt, & ego hoc sciebā ab initio, propterea dixi supra, qd nemo
 potest venire ad me, nisi pater q misit me, attraxerit eū: & nunc itē dico idipsum verbis
 paululū immutatis, sensu permanētē: quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à
 patre meo. Idcirco autē nūc idipsum repetiuit, quia qd tūc dixit, profecto nūc v̄e esse li
 quet ab isto affectu, q illi scādalizant. Nā si pater illos attraxisset, si eis vt ad filiū venirēt,
 à patre datū fuisset, id est, si discipulos eius fieri beneuolētia diuinitus inspirata pluassent,
 credētes & credendo gustantes suauitatē illā, qua trahuntur omnes electi, magis ac ma
 gis traherent & ipsi. ¶ Ex hoc multi discipuloꝝ eius abierūt retro, & iam non cū illo am
 bulabāt. ¶ Ecce audiant hoc illi, qui maxime ecclesiae localū, id est, cōnōpōꝝ, archimā
 dritis detrahūt, quoties gregis sui patiuntur detrimentū & cū ipsi vacēt otio, temere ope
 rarios dei diiudicant, vbi aliquos ex eis, qui hortatu ipsoꝝ conuerſi sunt, ad seculū relabi
 cōspiciunt: Videte inquit, q in discreti sunt, q temere & incōsiderate hoies vocant, & ac
 cidētes suscipiunt, & votiuis promissionibus apud deū obligari cōpellunt, quanta rursus
 nimietate vel duritia susceptos & sibi subditos scādalizātes, in deterius cogunt p̄cipitiū
 per oīa pharisaeoꝝ similes, qui circuitant mare & aridā, vt facerēt vnum profelytā, & de
 nuo faciebant eum filiū perditionis duplo q seipſos. Quid isti dicerent, quō laborantibus
 & animae lucra quārentibus insultarent, quoties quippiam detrimenti in eiusmodi susti
 nent, si non & Christo tale quid contigisset? Quomodo derogarēt retia mittentibus pis
 cesq; tanq malos bonos cōcludentibus, si solos pisces bonos admisset, & eoz impruden
 tia vituperātes imputarēt, q tales admisset, quoz discordibus tumultibus retia rumpe
 rentur

Isaia, 40

Iohan. 4.7

Caro hac est spū suo manducatur qd in peccato fieri nō potest.

Roma, 6 Epilogus de hoc pane vitae.

Ephes. 1. Peccati.

Incusatio patris in qua in mō nō steris, su per apostas sis suis.

Matth. 23

Matth. 13

rentur, alijs se ditiones facientibus, alijs ebrietates, fornicationes, & his similia se ctantibus,
 alijs p̄ hereses q; & schismata sese ab vnitāte fidei p̄cidentibus: Bene ergo hoc & Chri
 sto contigit, imo Ch̄s hoc & sibi cōtingere voluit, vt bonos malosq; permixtos haberet
 & tā diu sustineret, donec malos à bonis tanq paleas à granis proprii vitij ventus auferret
 quod nemo reprehēdere auderet, vt quādō bonae volūtatis homines, bonos à malis dis
 cernere nescientes, bonos simul & malos admitterēt, tā diu p̄pessati, donec illos supremū
 iudiciū ab inuicē discerneret, nemo reprehēdere deberet. Hominis nāq; est clamare & stre
 pitū extrinsecus ad aurē facere: dei autē solius, manu inuisibili cor audientis apprehēde
 re, & ad Christū attrahere. Nunq; exigendū est ab aliquo, vt ipso Ch̄o ad lucrādas ani
 mas verbo & opere sit efficacior: Propterea quoties tale quid nobis cōtingit, qd & Ch̄o
 contigit, dicimus cū eo: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo. Sequit
 ¶ Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunq; & vos vultis abire? ¶ Et vos, inquit, qd dedit mi
 hi pater, quos attraxit pater ad me, qbus datū est à patre meo, vt veniretis ad me, ni quid
 vultis abire? Quod vtiq; nō interrogat vt sciat, sed sub interrogatione attentius cōfirmat
 qd ex eis qd dedit sibi pater, quē nō p̄dat, simulq; cōfessionē necessariā opportune, alijs
 dissentibus, exigit ab eis q credentes erant, quia videlicet, sicut corde creditur ad iustitiā
 sic ore confessio fit ad salutē. ¶ Respondet Simon Petrus: Domine, ad quē ibimus? Verba
 vitā aeternā habes, & nos credimus & cognouimus, qd tu es Ch̄s filius dei. ¶ Plane hoc
 futurū erat in Ch̄i ecclesia, vt scādalizatis & scādala faciētibus Antichristianis, q mul
 ti ex nobis exierunt, sed nō erāt ex nobis, excuterēt se & inuicē cohortarentur dilectores
 Ch̄i, & seditiosa p̄fidoꝝ importunitate inquietati, largius atq; sonorius cōfessionē vere fi
 dei, dictis & scriptis declamarēt vniuerso orbi, nō ante defuturi, donec fatanā cū illis fatel
 litibus suis, sicut fulgur de caelo cadentē, scriptis veridicis atq; autenticis cōfutarēt, & pia
 sui profusione sanguinis enecarēt. ¶ Huius autē ecclesiae fidelis vnitātē fidēq; hic & alibi
 Petrus exprimit, voces prim̄ emittit, vnde & à petra (supra quā eadē ecclesia fundat) no
 men sortit, & magna laude suae cōfessionis honoratus, simul regni caeloꝝ clauis accipere
 meret. Igitur & hoc, qd ad duodecim apostolos emissa interrogatione solus pro omni
 bus respondet, toti vniuersaliter vnicae ecclesiae ascribendū est. Dicit em̄ vna perfecta &
 formosa dilectio suo Christo sponſa ecclesia, turmis adolescentulaz stipata: Dñe, ad quē
 ibimus? videlicet in tātis Arrianae nequitiae ceterarūq; pestiū seditioibus, non indicabis
 vbi pascas, vbi cubes, reuelāte nobis veritatis tuae spū, & post greges sodalū tuoz vagari
 incipiemus? Verba vitā aeternā habes, id est, verba vitā aeternā portātia tu habes, & nos
 credimus & cognouimus, quia tu es Ch̄s filius dei. Nō ante cognouimus & post credi
 mus, sed primū credimus, & exinde cognouimus, qd videlicet nō cognitio fidē, sed fides
 p̄cedit cognitionē. Fides nāq; meritū, cognitio autem filij dei prāmiū est fidei. ¶ Respon
 dit eis Iesus: Nōne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? ¶ Quare agnus
 māfuetus, multis discipuloꝝ relabētibus, in paucos q remanserūt, tam acriter inuehitur?
 Nunc em̄ potius familiariter viderentur esse collaudandi, p̄sertim cū accepisset ab eis
 eandē confessionē magnae fidei, quā alibi digna laude beatificauerat, dicens: Beatus es Si
 mon Bar Iona, qd caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Et q
 dem beatificantis gratiae p̄coniū est, qd dicit: nōne ego vos duodecim elegi? sed magnae
 seueritatis & increpationis est, qd & hoc ip̄m sub interrogatiōe pronūciat, & protinus ad
 iungit terribiliter, & ex vobis vnus diabolus est. Quare ergo in tali articulo, cū cōtō tā ter
 ribili vnus denotatione percutit, quē dum nominatim non exprimit, vniuersos premit,
 vnūquenq; pro semetipso nimis egre sollicitū reddit? Nō em̄ illū talē conscientiaꝝ iudicē
 saepe cōpertū, falli existimare poterāt, nō proximoz cōscientias singuli cōprehēdere va
 lebant, non sua quiq; merita (cū de futuris incerti essent, & tam multos desipere viderent)
 magni pendere audebant. ¶ Quare in quā hoc voluit, nisi quia sic expediebat eis? Nullius
 quippe peccati mortificatione sic indiget humana infirmitas, q illius, vbi ceciderūt q ope
 rantur iniquitatē, qui expulsi sunt, nec potuerūt stare. Quod autē est illud peccatū, nisi pes
 superbiae? Nō veniat mihi (inquit Psalmista) pes superbiae, & manus peccatoris nō moue
 at me. Nā vbi venerit ille vagus & instabilis superbiae pes, q vtiq; venire solet ex inimia se
 curitate vel p̄sumptione iustitiā, statim vanū & improvidū hominē manus anti qui pec
 catoris foris inuenit, vbi illū à bono proposito, deo, q sup̄bis resistit, auerso, celeriter mo
 uere possit. Vt igitur filij hominum in regmine alarum dñi sperent, & de semetipſis humi
 liter sentientes, non exaltent animā suā, opportune in casu aliorum sollicito timore depri
 muntur, nosq; omnes exēplo erudimur, vt cū paries proximus ardet, de nostra re timea
 mus, id est, dū cadunt qui nobiscū stare videbantur, nos qui adhuc stare videmur, similes
 nobis casum euenire posse, humiliter consideremus. ¶ Dicebat autē de Iuda Simonis Isca
 riothis, ¶ Iudas Iscarioth, vel à vico in q ortus est, vel à tribu Isachar vocabulū sumpſit.

Roma, 10

Iohan, 4

Lucio, 10

Vnitās ecclesie supra petram. Matth. 16 Cantic. 16

Cur tā acer be terret hic Ch̄s apostolos? Matth. 16

Jacob, 4

Psal. 37

Dicitur autē & Simonis, subauditur filius vel propinquus, ad distinctionem Iudæ alterius, qui & ipse ad distinctionem huius, dicitur Iudas Iacobi, subauditur frater, q̄ & alio nomine vocatur Thaddæus apostolus. Hunc vero Iudā euangelista recte diabolum appellatum esse cōprobare volens, idoneam rationē subiungit, dicens. **L. Hic enim erat eum traditurus, cū esset vnus de duodecim.** **Etenim diabolus, nō naturā, sed pessimi accidētis gr̄a cū nomē est, & interpretatur deorsum fluens, Quo noīe recte appellatur angelus ille damnatus & perditus, qui cū bene esset cōditus, spiritū in altitudine cœli cōuertentiū maximus, vitio suo deorsum fluens p̄ superbiam ad profundū inferni deuolutus, factus opere, & dictus est noīe diabolus. At vero Iudas deorsum fluxit, & ipsam eius defluxionē euangelista patenter expressit, dicens: Hic em̄ erat eum traditurus, cū esset vnus de duodecim. Quis em̄ ne sciat gradū apostolicū excellentiorem esse cunctis ordinibus sanctoz̄, tam veterē q̄ nouoz̄? Item quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit dñm, scelus esse profundissimū? Igitur cū & sapientia dicat, cum maledicit impius diabolū, maledicit animā suam, videlicet eo q̄ anima impij deorsum fluxerit, & nō aliter, nisi deorsum fluendo, impia facta sit, recte dñs istū impietatis signiferū, cuius anima totis conatibus in perditionis suæ locum profundū, à sublimi apostolici culminis honore defluebat, diabolum appellat, quo adhuc in hypocriti apostolici munus exequēte nequior nemo retro abierat. **Hunc perditiois filium cur dñs ad apostolatū elegerit, pleriq̄ disputāt, si mala intentionis illū esse nouerat, quē vitio, qualis esset, ignorare nō poterat, qui nouit omnia, Et sunt nonnulli, qui bonū illum fuisse contendunt ante ruinā, alioquin non decessisse dominū nostrū, vt vocaret illum ad tanti ordinis gratiā. Si em̄, inquit, in ministris Christi & dispēsatoribus mysteriorū dei reprehēdibile & illicitū iudicatur eis, quos indignos esse nouerint, manus imponi precipiturq̄ illis, vt nemini manus cito imponāt, id est, nisi ex bonis operibus p̄cedentia merita videāt: t̄o magis summe iustus, & summa iustitia, nulli indigno cōmittere debebat sacra apostolici ordinis ministeria? Ergo, inquit, ante ruinā bonus erat, apostolico fastigio nō minus ceteris coapostolis dignus erat. Nec em̄, inquit, aut falli potuit, vt indignitatē eius nesciret, aut indigna agere, vt indigno sanctū ministriū delegaret, suosq̄ illi familiaris loculos cōmitteret. **Vtriq̄ vna respōsione satisfaciendū est. Primū quārimus ab eis, vtrū hodie Iudas aliquis ad apostolicū, id est, episcopale officiū pertingat: imo quā Iudam ante apostolatū, nōnulli (vt p̄dictum est) bonum fuisse contendunt, vtrum nemo nisi bonis apostolicis sese sacramētis immergat. Plane differri nequeat, quin plurimū & mali esse, & tanto munere fungi, deo permittente, p̄ualeant. Qui & Iudā in nullo dissimiles pecunias, quāz cupiditate Christo adhærēt, sibi met aggregāt, & sacros loculos in potestate habētes, ecclesię redditus sacrilego raptu exportāt. Quid ergo? Nunquid ignorās aut iniuste disponēs tales admittit Christus, & sacramēta sua p̄ eos operatur? Itaq̄ cū hodie nōnullos admittere cōprobetur, quos malos esse certum est, ex ipsoz̄ fructibus, clarer̄ infirmū esse argumentū quo dicunt bonū fuisse Iudam ante ruinā, cum illū apostolū fecerit Christus. **Veruntamen solertius indagati necdū satisfactū est. Nā adhuc obijcere potest sic: Recte quidē Christus Iudā persequente sustinuit, cuius casu statū alioz̄ firmius in timore & humilitate fundaret, quippe cuius p̄ceptū est, quos malos, q̄s corrige re non valent, tolerant æquanimiter. Abel em̄ esse rennuit, quē Cain malitia non exercet Sed rursus eiusdē p̄ceptū est, vt sanctum canibus nō demas: & qui correptionē non recipit, sit nobis sicut ethnicus & publicanus. Ipse autē Iudā, non qualem cunq̄ canē, nō quā lēcunq̄ ethnico similē, sed diabolum esse nouerat. Nunquid ergo sancta illi vitæ sacramēta tradere debuerat? **Ad hæc in quā, salutis nostræ sacramēta, in Christi passiōe, morte & resurrectione cōdita sunt. In passiōe qui p̄pe, id est, sub ipso passiōis eius articulo, corporis & sanguinis ipsius eucharistia primū ab illo cōsecrata est. De baptismo q̄q̄ quærentibus perspicuū est (sicut vbiq̄ & maxime cōtra quosdam Græcorum sanctæ Romanæ ecclesiæ defendit autoritas) quia cōditū est in morte & resurrectione eius, in qua iuxta Paulū & nos baptizamur, & sepelimur per baptismū, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nunquid ante hæc discipulos suos baptizare misit, aut p̄dictum corporis & sanguinis sui sacramētū illis tradidit? Baptizasse quidē nō Iesum, sed discipulos eius legimus, adhuc Iohāne superflite & baptizante, sed postq̄ ille traditus est, & Iesus in opus p̄dicationis successit, nec ipse nec quisq̄ iussu eius baptizauit, nec baptizandi regulā ipse ante resurrectionē tradidit. **Sed Iudas ad horam illā non peruenit qua Christus pro suis passus est: quibus ipse ait: & ego vadā immolari pro vobis, nec apostolatus signaculū, id est, spiritū sanctū cū eis accepit, quē tunc primū in remissionē peccatorū dedit, q̄n resurgēdo glorificatus est, insufflans & dicens: accipite sp̄m sanctū, quoz̄ remisistis p̄ctā, remittunt̄ eis. Et de hoc quidē haud dubiū est, quā Iudas nō interfuit, s̄, neq̄ dū Chr̄s immolatus est pro suis, neq̄ dū resurgēs spiritū suum dedit************

Quis recte diabolus dicitur,

Eccl. 21.

Quæstio de uadā dicitur,

1. Timot. 5

Respōsio.

Obiectio. Matth. 5 Roma 12 Gen. 4 Matth. 7 Matth. 18

Solutio.

Roma 6

Iohan. 4 Iudas non administra uit sacra. Lucæ. 22 Iohan. 20

dedit illis. **De participatiōe autē corporis & sanguinis eius, p̄t aliquis opinari, q̄ ille interfuerit. Sed profecto diligētius Euangelistaz̄ narratiōe doctoz̄umq̄ cōsiderata diuersitate, citius dephēdi pōt, huic quoq̄ sacramēto illum nequāq̄ interfuisse. Nam cū accepisset buccellam, qua traditor defignatus est, exiuit cōtinuo: Quam vtiq̄ buccellā, nec Euangelistaz̄, nec doctoz̄ quisq̄ cōsentit, panē fuisse dñici corporis. Cum autē cōtinuo exierit, profecto cōstat, quā (sicut p̄dictū est) corpori & sanguini Christi non cōcauit. Nam nō ante, sed post typicū pascha, cuius buccella denotatus est, fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panē, q̄ confortat cor hoīs, & ad verū paschæ trāgressus est sacramētū, vt quō in p̄figuratiōe eius Melchisedech summi dei sacerdos, panem & vinum offerēs, fecerat, ipse quoq̄ in veritate sui corporis & sanguinis repræsentaret. **Quod cū ex ceteris Euangelistis ordine manifesto p̄picuū sit, solus Lucas quibsdā aliter sentiēdi occasiōe dedit, non q̄ typici paschæ & sacre Eucharistiæ p̄dictū ordinē p̄ter posterauerit, vel minus aperte dixerit q̄ ceteri, sed quia verba, quæ de traditore suo dñs in cena dixit, iste solus tardius scripsit q̄ ceteri. i. per anticipatiōē sacre Eucharistiæ traditiōē p̄scribens, verba quæ in priori cena dixerat, verbis quæ post dicta sunt, cōtexuit. Cum itaq̄ Iudas dispositus qdē ad apostolatū fuerit, sed per nulla vitæ sacra ad eiusdē ordinis habitū peruenerit, vniuersa bonitatis eius argumenta deficiūt, & nihil est in q̄ Christi, Iudam ad tps admitterentis, recte gradientibus obit exemplum. **Igitur hic filius p̄ditionis nunq̄ bonus fuit, nec de bono electo malus factus est, sed quia malus erat, idcirco ad opus necessariū ab eo, q̄ malis bene vti nouit, electus est, & apud illum temp̄ pro malo habitus est: malo (inquā) nō nequitia naturali, sed vitio accidēti. Quod si q̄s officio p̄dicandi, & signa faciēdi bonum illum fuisse dicat, cōcedimus ei: nam & ep̄i mali quantūuis moribus mali sint, q̄ diu fidē catholicam tenēt, officio, qdē agunt, bonæ arbores sunt. De quoz̄ electionē, quā & Iudas iudicio diuino electus ē, sunt multa quæ dicant, sed fastidiosam p̄plexitate & deuitates, euangelicā seriē profsequamur. **L. Post hæc ambulabat Iesus in Galiliā, non em̄ volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eū Iudæi interficere. Erat autē in proximo dies festus Iudæoz̄, Scænophēgia. **Christus dñm suæ pariter ac nostræ vitæ & mortis habentē imperiū, eo tpe & ordine voluisse pati, & intrare in gloriā suā, quo passus & mortuus est, & resurgēdo ad paternā gloriæ profectus est dexterā, lex & prophetæ testātur, qdē ipse p̄misit, quos ipse p̄docuit sp̄s, quoz̄ testimoniū nō racet, quāmdiu euangelica Christi gloria p̄dicat. Nec em̄ aliud prophetæ p̄dixerunt, q̄ quod in voluntate eius p̄fixum, in spū sancto p̄viderunt, nec aliam mortis sp̄m potestas eius admittere habebat, nisi quam eisdē sanctis prophetis speculantibus, iam dudū apud se p̄ordinauerat. At vero Iudæi nequāq̄ mysteriū voluntates eius sciētes, sed cæcū furorē suū sequētes quærebant eum quocūq̄ interficere. Verbi gr̄a: nunc p̄cipitare, nunc lapidibus illū volentes obruere, non curantes aliud dummodo de medio tollerēt, & hoc solū dicētes: Quis moriet̄, & peribit nomen eius? Igitur quia p̄inebat ad eū mortis suæ tps, modumq̄ necessarium, nostræq̄ causæ cōperentē p̄uidere, ambulabat Iesus (inquit Euangelista) in Galiliā: nō em̄ volebat ambulare in Iudæā, quia quæbāt eū Iudæi interficere. **Equidē lra sup̄ficies infirmitatē sonat nō contēptibilē, quam fideles eius imitari debeant rōnabiliter, dum tps vel cā postulat, declinādo mortē, sed sequētia lectiōis magis aliā, quæ p̄dicta est, innunt ipse se subtrahētis intētiōē, quā Euangelista mox incipit cōmēdare, dum dicit: Erat autē in proximo dies festus Iudæoz̄ scænophēgia. Ac si dicat: Nō mori metuēs, sed (sicut ait Psalmista) sol cognouit occasum suū, tps aliud mortis suæ p̄fixum hñs, in Iudæā ambulare, & interfectoz̄ suis locū dare nolebat. De quo tpe suo paulo post ait: Tempus meū nondū aduenit. **Scænophēgiā quippe. i. tabernaculoz̄ festiuitatē in septimo mēse, nō suū, sed p̄cursoris sui Iohannis tps esse nouerat, quo ille patri Zachariæ per angelū p̄nuntiatus, & postmodū sterili vtero conceptus est: Suum autē tps ipse verus agnus dei paschalem primi mensis solēnitatē, in quo deo patri pro omni mundo sacrificium fieret, iam dudum prospexerat, quo nihilominus tpe idem ipse ab angelo annuntiatus, & in vtero virginis conceptus fuerat. Nam reuera scdm regulares cunctoz̄ computataz̄ circulos cōstat, quā sexta feria, quota die primus homo conditus est, mense paschali. i. luna iam nona, octauo Calē. Aprilis, Iesus Christus dñs n̄r, agnus dei, pro reparatione vniuersæ salutis conceptus est, euangelizante angelo beatæ virginis. Hoc igitur tempus, suæ vitæ & mortis suæ dispositoz̄ dñs recte sustinens, nolebat ad hunc diem festū scænophēgiæ ascendere. i. eo tempore transeundo ex hoc mundo ad patrē, gloriā suæ immortalitatis intrare. **Cum autē dicat Euangelista singulariter: Erat dies festus Iudæoz̄, non tamen vno, sed pluribus illā festiuitatē diebus agendā fuisse, intelligendū est. Sic em̄ de ip̄a in lege scriptū est: A quinto de cimo ergo die mensis septimi, q̄ congregaueritis omnes fructus terrę vestræ, celebrabitis ferias dñi septē diebus. De primo, & die octauo erit sabbatū. i. requies.****************

Nec cōformis sacrg inters fuit. Iohan. 13

Lucas ordi ne variat in hic ab alijs Luc. 22

plexitate CAP. VII.

Luc. 4. Iohan. 8. Psal. 49

Psal. 103

Scænophēgia tps Iohannis Baptistæ pascha autem Christi.

Lucæ. 22

Et de causa eiusdem festivitatis paulo post subiungit: Mense septimo festa celebrabit, & habitabit in umbraculis septē diebus. Omnis q̄ de genere est Israel manebit in tabernaculis, ut discant posteri vestri, q̄ in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerē eos de terra Aegypti. Faciebant itaq̄ ludæi tabernacula, ad similitudinē tabernaculorū, in quibus habitauerant, cū educi de Aegypto peregrinarent in heremo, & celebrabant diem festum, magnam solēnitatē, velut reminiscētes beneficia dñi, q̄ dñm erant occisuri. Dixērunt ergo ad eum frēs eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opa tua, quæ tu facis. Iste frēs Iesu, propinqui vel cō sanguinei sunt, q̄ gloriam huius mundi amantes, & veram celestis hoīs gloriam suo sensu terreno metiētes, vanam illi dilatandæ gloriæ dabant cōsiliū, ut videlicet festinans innotescere cunctis, daret operam tam solēni non deesse conuētui, nec ostēdendis parceret mihi oculis. Nam hæc festiuitas vna de tribus erat, in quibus omne masculum Israel coram dño apparere lex iusserat. Suo ergo sensu sapiam dei præcedere, viamq̄ illi ostēdere præsumētes, cū hoc dixissent, sinistram intentionē suam peruersa ratione conati sunt firmare, dicētes: Nemo quippe in occulto quicquid facit, & quærit ipse in palam esse. Vera quidem sententia est, neminē ratione ventē adeo sibi metipso dissidere. Nam reuera manifeste repugnantia sunt, velle hoībus innotescere, & facta nobilia celare, quæ admodum si quis velit pariter, & in nocte esse, & solē habere sicut lucernam dñi clare ardere, & lumē eius videri à nemine. Sed hæc eadē sententia non suo tēpore dicta est. Nam dñs noster, nec in occulto quicquid faciebat, quia nihil quod occultum esse vellet agebat, nec eo modo, quo illi arbitrabant, in palam esse quærebat, quia non ab hominibus claritatē accipere, sed hominibus claritatē dare volebat: non hoībus placere, sed homines ad placēdum deo erudire venerat. Igitur vera quidem, sed vana, imo & peruersa, atq̄ alieno spū prolata est. Quam & adhuc illi confirmare nitunt, subiungētes. Si hæc facis, manifestas teipm mundo. Id est, si non hæc facis, non manifestas teipm mundo. Adhuc ea quæ dixerunt isti, talia videri poterant, qualia dicere debuerant frēs boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos nouimus Apostolos Chri, viros utiq̄ Aplice sanctitatis & fidei. Sed aduersus hanc opinionē audi, quod Euangelista subiunxit. Neq̄ enim frēs eius credebant in eum. Vtiq̄ illi dignæ memoriæ frēs eius, quos (vt iam dictū est) Apostolos nouimus, scilicet Iacobus Alphæi, q̄ cognominatus est iustus, Simon quoq̄ Chananaeus, & Iudas q̄ Thaddæus dī, credebant in eum. Nam Aplos om̄i (solo Iudæa diabolo excepto) sicut paulo superius illa vox Simonis Petri, etēn̄ pro oībus ille vnus respondit: Dñe, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quia tu es Chri filius dei. Sed isti frēs eius (inquit Euangelista) nō credebāt in eū. Igitur hæc verba illorū, nō tā beneuolentiā testant, quā inuidiā, quā nō multum curantes, si interficeret, q̄ utiq̄ odium Iudæorū aduersus illū ignorare nō poterant. Dixit ergo eis Iesus: Tēpus meū nondū aduenit, tēpus autē vestrū semp̄ est paratū. Oīa tēps habet, ait Ecclesiastes. Ac deinceps: Tēpus sēdēdi, & tēps ridēdi, tēpus plangēdi, & tēpus saltandi. Audiant hoc stulti, qui concionantē in plateis sapiam despiciunt, & qui nec aures, nec oculos habēt in capite suo, sed in finibus terræ non discernunt tēpa hæc, q̄ non dixit tempus ridēdi, & tempus saltandi, sed primū tempus flēdi, deinde tempus ridēdi prius tempus plangēdi, & post ea tempus saltandi. Hæc (inquam) tēpora, quæ non discernunt, in tempestiuos præripiunt risus, & iniussis atq̄ immaturis tripudiant atq̄ lasciuūt saltatiōibus, & ideo nondū status reꝝ cōmutat, oportet em̄ præsentē statum decedere, aliumq̄ longe diuersam & cōtrariū succedere, necesse est de risu ad flētū, de saltōe transire ad planctū. At vero illæ futuræ ciuitatis rex, cuius regnū de hoc mūdo nō est, nouit sibi & suis prius flēdū, & post ridēdum: prius plangēdum, & post modū esse exultādū. Ait ergo: Tēpus meū nondū aduenit, tēpus vestrū semp̄ est paratū. Quid igitur? Cum venerit tēps tuum, quæres in palam esse, & manifestabis teipsum mundo? Ita plane faciā, sed ipsa manifestatio mea longe alterius gloriæ & honoris erit, q̄ vestra gloria, & breuis honor vestri huius tēpis, vos em̄ ad gloriā tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriā proficiscar, mala mundi opera detestando. Hoc est quod sequitur: Non potest mundus odisse vos, Me autē odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Nullo magis cōtrario mō differre possunt quæ cūq̄ differentia sunt, Sunt autē hæc manifeste contraria, quæ sic opposuit, dicens: Non potest mundus odisse vos, me autē odit. Et utiq̄ mundus hoc loco haud dubium, quod significet dilectores mundi, q̄ (vt eplā sua hic idem Iohannes asserit) pro eo q̄ sunt dilectores mundi, constituunt inimici dei. Itē cum causam odij talē subiūxerit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt: cōstat sine dubio, q̄ ecōtra, cur eos mūdus odisse nō possit, illa causa sit, quia testimonium perhibet, q̄ opera eius bona sint. Igitur illos cōsultores suos multū à suo sensu dissentire, tam fortiter q̄ suauiter ostendit sapientia dei, ita ut duo quælibet magis ab inuicem differre non possint, simulq̄ quod futurum est innuit, scilicet manifeste

Frates eius propinqui

Exod. 23

Tres Ap̄li frēs dñi hic non dicunt sed aliq̄

Ecc̄. 13 Prouer. 1 Ecc̄. 2

Ioh̄. 18

Ioh̄. 2

Psal. 109

manifestationē suam sic processuram, quō p̄t admittere odiū, videlicet q̄ anteq̄ exaltet ca put, de torrēte in via bibiturus sit. Et adiungit illud, q̄ cōsequētibz talibus nil pōt dici. Vos ascēdit ad diē festum hunc, ego nō ascēdo diem festum istum, quia tēps meum nondum impletū est. Et o quantum pōdus est fortitudinis in hac suauitate conclusionis. Reuera nunc quoq̄ meminit, quod in Ecclesiaste dixerit hæc ipsa sapia dei: Tempus tacēdi & tēpus loquēdi. Nam cum tēpus fuerit, loquet talibus. Illud in eodē asperimē dixit: Vti hi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt, ut ecōtra de semetipso, & suis subiungeret: Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescunt in tēpe suo, ad reficiēdū & non ad luxuriā. Quid em̄ sunt isti dilectores mundi, quorū tēps semp̄ paratum est in stoliditate terrenæ ambiciōis, q̄ d (inquam) sunt, nisi terra quā serpens comedit? Et q̄s puer terræ illius rex, nisi ille tam vetus, q̄ fatuus stultitiæ pater, cuius cor matura sapia dei nequaquā vlla ex parte possidet? Principes vero q̄ mane comedunt, potētes & superbi dilectores mundi sunt, de quibus dñs: Principes q̄ dem extiterunt, & non cognoui, quod dum hac in vita sua bona recipiunt, ut in futuro crucient, quasi mane comedunt, ut hora cœnæ à cōsortio comedētium secludant. Ecōtra terra illa, terra viuētium, quā dñs super maria & flumina, i. super amaricantes populos, & scūiētes seculi principes, fundauit in fide & præparauit in opibus bonis, beata est, cuius rex nobilis, ut potēte verus & cōsubstāntialis filius dei, idēq̄ scdm carnē filius David solusq̄ filius virginis, Cuius principes, quos idē rex nobilis exēplo suo sic disposuit, ut mane operent sobria mēte, negotia regni, & in tēpore suo comedant ad reficiēdum, & non ad luxuriā, quia videlicet in hoc alieno tēpe nō luxuriati sunt, sed laborauerunt, audiunt regē suum dicētem sibi, dum discumbere parat ipse in tēpe suo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mētam meam in regno meo. Iste igitur & cunctis vanæ gloriæ matutinis ascēdit foribus, quia non desunt præconia scripturæ, ex quibus audiāt quod eos cōsequūt, satis est hūc regē nobilem in sua persona grauitate & parce dixisse: Vos ascēdit ad diem festū hunc, ego non ascēdo ad diem festum, quia tēpus meum nondum impletum est. I. ut vos libet exaltamini quantum potestis, anteq̄ humiliemini, ut humiliemini postq̄ exaltati fueritis. Nam ego non ascēdam in præsentem, neq̄ exaltabor, anteq̄ humilier vsq̄ ad mortē, mortem autē crucis. Sequitur: Hęc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autē ascēderunt fratres eius, tunc & ipse ascēdit, non manifeste, sed quasi in occulto. Actus diuersos vno verbo ascēditiois hoc loco æquiuocari perspicuum est. i. alio sensu dictum esse à dño: Vos ascēdit, ego non ascēdam, & alio nunc ab Euangelista dici: Ut autē ascēderunt fratres eius, tunc & ipse ascēdit, videlicet ipse secundum illorū sensum, q̄ dixerant: Ut & discipuli tui videant opa tua quæ facis, & sic hæc facis, manifestas teipsum mundo. Respondit se nō ascēsurum, i. sublimē de seipso spectaculum, gloriā quæ reddo præbiturum, Euangelista vero simpliciter viam communē (vt solet) eodē verbo expressit, secundum terræ situm, eo q̄ venientibus Hierosolymam, in montana Iudææ foret ascēdēdum. Qui & distantiam ascēsus huius & illius, quæ prædicti fratres intēderant, curauit apponere dicēs, non manifeste, sed quasi in occulto. Quare autem non manifeste, sed quasi in occulto? Videlicet quia tēpus eius nondum aduenit, quia tēpus eius nondum impletum fuerat. Quid ergo, ubi venit impletum est tēpus eius, quō ascēdit? Plane non in occulto, neq̄ quasi in occulto, sed manifeste. Tunc em̄ turba multa, quæ conuenerat ad diem festum, cum audisset, quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant osanna, benedictus q̄ venit in nomie dñi rex Israel. Vtiq̄ tunc impletum erat tēpus eius, quia collecto concilio pontifices & pharisæi dixerant: Quia expedit ut vnus moriat hō pro populo, & ab illo die cogitabant eum interficere, videlicet quasi cum iudicio legitimo, & ea morte qua volebat ipse, scilicet crucis patibulo, definierant eum interficere. Nam antea quæsierant eum quidem Iudæi multoties interficere, sed non ita, ut impleverent scripturæ, & ideo (sicut paulo ante dictum est) nolebat in Iudæam ambulare, quia querebant eum Iudæi interficere. Et cum tamen ambulasset illuc, & vellent eum (sicut post dicendū est) Iudæi lapidare, noluit mortem admittere, quia non sic impleverent scripturæ. Tunc ergo impletum est tempus eius, & idcirco non ascendit in occulto, sed manifeste, acclamantibus turbis, magno regi, magno filio dei, magno & nobili filio David. Quid ergo? Ergone prædictum tunc patrum suorum consilium approbavit, & iuxta sensum illorum mundo manifestari voluit? Minime, quia laus ista non ex hominibus, sed ex deo fuit. Cui enim nisi deo dictum est in Psalmo: Ex ore infantium & lactētium perfecisti laudem. Hęc autē prophetia tunc adimpleta est. Cum em̄ indignantes pharisæi dicerent: Audis quid isti dicunt? Respondit eis: Vtiq̄: Nunquid legitis, quia ex ore infantium & lactētium perfecisti laudem. Igitur neq̄ tunc quādo cum publicis laudibus ascēdit, sed quodam quidē respectu in occulto, quidē autē manifeste, & non in occulto, Nam quia sicut in tempore suo facturus erat

Psal. 109 t̄ quo

Ecc̄. 7 Ibidē. 10.

Gen̄. 3 Osee. 8

Luc̄. 16 Psal. 27

Luc. 22

vos vt Philip. 2

Iohan. 12

Iohan. 8

Psal. 8 Matih. 21 Luc̄. 19

erat, non ita & mō cum regijs laudibus ascēdit, in occulto ascendit. Quia vero nō sic ascēdit, ut latere vellet, nō in occulto ascēdit. Bene ergo cū hac tēperatiua distīctiōcula quasi in occulto dictū est. Sequit. Iudæi ergo quærebant eū in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Ergo (inquit) quæ non viderunt eum cum fratribus suis, i. cum cognatione sua venisse, quærebant eum male solliciti Iudæi, q. quærebant eū interficere. Et dicebant: Vbi est ille? Vide nunc genimina viperæ, quanto læuiant veneni præcordialis ardore, dum nō dicūt vbi Iesus, sed vbi ille? Nunquid em̄ eius quē quærebāt interficere, poterant nomē nescire? Ergo cordis illoꝝ habitator homicida diabolus, sic eos agebat, ut odio dictante, nomen salutis non possent, imo nolent attingere. **L** Et murmur multus de eo erat in turba. **Seditio** Murmur multus, i. multa erat dissensio: multa (inquam) quæ multoꝝ rum oribus suffurrata, sed nō tam vehemens, tamq. animosa, ut & seditio fuerit recte dicenda. **¶** Nam seditio recte dicit, vbi partibus aduersus alterutꝛū cōflictantibus, diuisa respublica hostili discordia periclitat, ita ut laborante officio nō leuiter p̄fidiali ditioe possit sedari tumultus. **Vnde & iuxta ætymologiā seditio, q. fit sine ditione, dicta sit. Quæ vbi accidit, perimit persona propter quā euenit: dat em̄ & inimicis occasio maior accusandi, & iudici necessitas fit audiēdi. At vero puer iste electus, sup. quē deus pater posuit spiritum suū, ut iudicium gētibus pferat, nō cōtendit, neq. clamauit, nec audita est foris in plateis vox eius & oimoda māfuetudine egit ac prouidit, ut propter se nulla vnq. oriret causa seditiois. Non igit seditio facta est, sed timida dissensio submurmuravit ad sonū odij, vel inuidiæ Iudæicæ, dum velut anathematizati noīs hoīem quærerēt eū, dicētes: vbi est ille? Quidā autē Iudæi dicebāt, q. a bonus est: alij autē dicebāt, non, sed seducit turbas. Ex hac sensuum discordia murmur multus erat. Quid si isti q. dicebant, q. a bonus est, hoc etiā dicere scirēt velauerēt, q. a filius dei est? Vtiq. nō iam vtiq. murmur multus, sed animosa fuisset oborta seditio. Sed hoc solū dicebant, & vix dicere audebant, q. a bonus est. Nam sequit: Nemo tñ palā loquebat de illo propter metū Iudæoꝝ. I. Nemo (inquit) videlicet eoz. q. dicebant: q. a bonus est palā loquebat de illo propter metū Iudæoꝝ. I. eoz. q. dicebant: non, sed seducit turbas. Et notandū, q. cū hi pariter atq. illi Iudæi sint, eos tñ qui dñm quærebant interficere tam hic, q. in oibus p̄secutoribus eiusdē dñi nostri, Euangelista Iudæos appellare cōsuevit, ad distīctiōnē turbæ quæ vel ipsum cōsequēbat, vel aduersus eundē nihil iniquū moliebat. **¶** Quoz. causa vt manifestior fiat, sciēdum & illud est, q. a tribus significationibus recte hoc Iudæoz. nomē æquocari, & hanc esse deterrimā, quā hoc loco Euangelista vult intelligi. **¶** Dicuntur enim recte Iudæi, quicunq. sunt confessores veritatis, videlicet scdm̄ interpretationē huiusce noīs, Iudæus em̄ cōfessor interpretat. **Vnde diuinitus prouifum nō dubitamus, vt hæc dñi causa crucifixi sup. caput eius scripta Græce, Hebraice, & Latine poneret: Iesus Nazarenus rex Iudæoz. q. a maxime tribus illis linguis testimonia sua p̄sonat p̄ totū orbē catholica fides Ch̄stianoz. cōfessoz. Cōtraria huic intellectu significationē Iudæos dicimus istos insipiētes malignos, homicidas, effusores sanguinis Ch̄sti, qui vsq. hodie maledicūt Ch̄st̄m in synagogis suis, hæreditariā à patribus suis sup. se portātes eundē sanguinem Ch̄sti. Dicimus em̄ eos Iudæos, non q. a sunt, sed q. a Iudæos se esse dicunt, mentietes, cū sint in synagoga satanæ. **¶** Media significatiōe, i. quæ nec bona, nec mala sitā in Ch̄sto Iesu nec circūcisio, nec p̄putiū, nec Gētilis, nec Iudæus, sed sola fides requirit. Media (inquit) significatiōe Iudæos dicimus oēs, quicunq. carnali generatione sunt Iudæici generis, simulq. eos q. cum essent Benjaminæ stirpis, remanserunt in parte Davidici regni, ad quoz. distīctiōnem ceteri Israelitæ dicti sunt Samaritani, quibus (vt in hoc Euangelista dictū est) non coutebant Iudæi. **¶** Quia significatiōe hic appellatos esse Iudæos nō cōcedit in hoc multo murmure turbæ, cū (vt prædictū) illi quoz. fuerint Iudæi, quoz. nō nemo palā loquebat de illo propter metū Iudæoꝝ. Sequit. Iam autē die festo mediāte, ascēdit Iesus in tēplum, & docebat. I. Ille q. (vt paulo ante dictū est) nolebat ambulare in Iudæam, q. a quærebant eū Iudæi interficere, quicq. tñ ascēdit, sed quasi in occulto & nō manifeste, ecce ascēdit, nō in remotū ciuitatis angulum, sed in tēplū: nō saltē priuata die, sed die festo mediante, nō saltē clauso ore sub silētio absconditus, sed in splendida doctrinæ autoritate conspicuus. **¶** Nunquid hoc in loco vacat illi p̄fidia, dñm maiestatis Ch̄ristum timiditatis arguere vel impotētia, videlicet q. mortē timēs, & quantū poterat declinare studēs, noluerit in Iudæā ambulare? Aut nuhquid mutabilitate vsus est, sicut in illo, est & nō, vt prius noluerit illuc ambulare, & postea propter verba talīū fratꝛū suoz. mutatus est vt ascēderet, quo noluerit ascēdere. Ergo magis in hoc q. a factō dicamus de deo dei filio, q. a apud ip̄m est sapiā & fortitudo. Nam sapiā solius diuinæ est, quā hoīm nemo pot. cōprehēdere, q. tēpus mortis suæ nouit mundū aduenisse, & idcirco nō vult in Iudæam ambulare, mortisq. ministris licētiā vel oppornitatē sceleris p̄mittere. Fortitudinis vero est, q. in medium inimicoꝝ suoz. ascendit, & docet in festo mediāte quodammodo iubens****

Vbi est ille
Matth. 3

Seditio
ocasio
luit eē Iesus
Esa. 9
Lucæ. 4

Triplices
Iudæi
Boni.

Matth. 1

Apoc. 3
Mediocres
Galat. 1

Ch̄stus non
fuit timidus

Iob. 12

iubens morti inhiant, vt foris excubet, suūq. promissum expectet, morituri arbitrio frenata, & imperij eius capistro ligata. Nec em̄ errabit in tuta potestatis suæ conficiā qua & Herodi mandauerat quærenti se occidere. Ite (inquiēs) dicite vulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & sanitates p̄ficio, hodie & cras, & tertia die cōsumor, & nunc docēs in domo patris sui, sua quōndam habitatiōe, quæ nunc sibi facta erat spelunca Hyenæ, quodāmodo dicebat mortū importor. Ecce inferuio doctrinæ præsentī festo scænophagiæ, & postmodū futuro festo encenior, & in tertio paschæ festo tecū d. mors agonizor. **L** Et mirabant Iudæi dicētes: Quō hic sc̄as scit, cum nō didicerit? **¶** Admiratio Iudæica p̄nalis & impatiens ad audiēdā, detrahentis inuidiæ huor est, qua vrgente, dum sapiā docentis nequeit obuiare saltē ex præsumptione magisterij nitunt personam illius premere. Quod si talem patrēfamilias hi maxime, q. clauim sciæ tulerant, ægerimē ferebant, omēs sciæ thesauros obtinere, & indignabant q. quicq. sciret is, q. non per ip̄os introisset, quanto magis domesticos suos ab illis infestandos esse nouerat, qñ in eodē doctrinæ miraculo inciperēt maiora facere, seip̄o tñ illis donatruente? Nam ipse in tēplo illoꝝ docens vna tantum lingua, nihilominus ad vnam tantum loquebat gentem, credētibus autem in se, vadens ad patrē hoc daturus erat, vt oibus linguis oīm gētium magna dei loquerent, nec solum loquerent, sed etiam qd. maius est, scriptis hoīes quōdam sine literis & idiotæ sequaces viri orthodoxy, grām donatorum habētēs à spū sancto diuidente singulis prouult. **¶** Proh̄ qm̄ & domesticis eius talia multo magis erant audituri à notis suis egregiā ip̄oz. sc̄iam facti dētibus, tale responsum oportebat ab illo dari, quale sufficenter & vocem formaret, & dignam defensionē pararet illis quoz. inuidiam sustinētibus. Sequit ergo: **L** R. respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina nō est mea, sed eius q. me misit. **¶** Quid hac responsione verius? Quid ad defendēdam sanæ doctrinæ dignitatē fortius? & ad leniēdam inuidiā (si tñ leniri possit) suauius? **¶** Mea (inquit) doctrina nō est mea, subaudit, si cur doctrina pharisæorum doctrina sua est, quia videlicet doctrinam sensumq. suum in pharisq. doctrinæ dei nō cōicant docētēs seruare mandata hoīm. Dei quippe traditiones propter suas traditiōes dereliquerunt, legemq. sanctā, iustā, & bonā, lucris suis & voluptatibus proprijs seruire cōpellūt. **¶** Prophetia quoz. pseudopphetaz. prophetia sua ē, q. a profecto nō spiritui dei sp̄m suum, vel voci dei, vocis suæ cōmodauerūt organū, sed prophetā de corde suo dicētes: Hæc dicit dñs, cū dñs nō miserit eos, taliū ex opposito liquet quantū ad rem atineat, q. ait: mea doctrina nō est mea. Simul nāq. intelligi vult q. subauditū dñm sit cōtrario, vñ doctrina nō est dei, sed vestra. **¶** Et oīno qm̄ & mea doctrina, & nō est mea dixit, sic intelligendū ē, ac si dixisset: mea doctrina nō ex hoīe, sed ex deo ē. Alioquin locus nō esset aduersatiuæ cōiunctiōni, cū qua subiunxit, dicēs: sed eius q. me misit. **¶** Igit hodie quoties de infimis quilibet aliq. assequit doctrinæ gradū, vt valeat cum Iesu ascēdere in tēplum, & in medio ecclesiæ aperire os suum, si q. vitio Iudæico fastidiant illū, q. a forte magnos & insignes Cathegetas, longa terraz. spacia nō circūiuit, nec quæ rēdo peregrina studia relegit, & ob hoc dicāt: q. s. hic, vel quō sc̄as scit, cū nō didicerit sufficere illi ad defensionē, si vix dicere queat, q. sua doctrina nō sit sua, sed eius cuius ē oīs vera doctrina. **¶** Hac em̄ magna distantia catholicā profitēs doctrinam, vniuersas hærefes anathematizat. **¶** Hæreti coꝝ quippe (qualis fuit Arrius vel Macedonius, sue Donatus) ceterorumq. professio ista non est, q. bus cōtra aquæ furtiuæ dulciores sunt illis fontibus, vel aquis, quas iuxta Psalmistā emittit deus, & quæ inter medium montiū p̄transeunt. i. singulis illis magis placet propria, q. illa quæ oīm sanctoz. cōis est catholica atq. Apostolica fidei doctrina. **¶** Dicat itaq. vnicus dei filius, q. extra patrē nihil docet atq. operat, dicat (inquam) ipse, q. vnumquēq. doctorem sanctæ ecclesiæ dicere vult: Mea doctrina nō est mea, i. non facit hærefes & schismata, quō faciunt eoz. doctrinæ, q. nouitates vocū amantes, derelinquunt traditiones dei propter traditiones suas. **¶** Amplius autē ex subsequētibus sensus ista declarat. **¶** Ait em̄: **L** Si q. voluerit voluntatē eius facere, agnoscat de doctrina vtrum ex deo sit, an ego à me ip̄o loquar. **¶** Vt ergo præcunū sententiæ sequēs ista manifestus cōcordet, primū quid sit à semetip̄o quēq. loqui, peruidēdum est. **¶** Philosophoz. suā est, quoz. diffinitiones contrariæ sunt, & ipsa esse contraria, quam & ita cōuertere licet, vt dicas, quæ contraria sunt, eoz. diffinitiones eē cōtrarias. **¶** Sunt autē hæc manifeste contraria, nec sil. p̄t. eē. i. quēq. à semetip̄o loq. & doctrinā eius ex deo eē. **¶** Cōtrario nāq. mō hæc ipsa sapiā nunc opposuit, cognoscat (inquiens) de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à me ip̄o loquar. **¶** Igit diffinitiones à semetip̄o loquētis contrarias esse oportet diffinitionibus ex deo loquētis. **¶** Est autē ex deo loqui, sic loqui, quō spūs veritatis suggerit. i. nō de corde proprio quicq. cōfingere, sed sicut corde sentit, ita & ore veritatē proferre. **¶** Igitur e contra à semetip̄o quēq. loqui, mēdaciū loqui est: prophetare quēq. de corde suo

Lucæ. 13

Hierg. 12

Matth. 10
Coloss. 2

Acto. 2

1. Cor. 12

Mat. 17

Roma. 7
Reg. vii
Hier. 17

Mea doctrina non est mea

Prouer. 8
Psal. 103

1. Timot. 6
Matth. 17

Ex deo loq
Hier. 23

suo, quæ non mandavit dñs, nec ascenderunt in cor eius, à seipso loqui est. At vero dñs
 noſter cum dixisset: Et mea doctrina nõ est mea, data experiẽdi via, cognoscer (inquit) de
 doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipſo loquar. Igit q̄ ait: Mea doctrina nõ est mea,
 idem est ac si dixisset: Mea doctrina nõ est fallens siue falsa. ¶ Nunc demũ vidẽdum est,
 qualem dederit facultatem experiẽdi, vtrum sua doctrina: sua, i. fallens siue falsa sit, an ex
 deo, i. vere & veridica sit. Si quis (inquit) voluerit voluntatem eius facere, cognoscer de
 doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipſo loquar. Hoc audiat cõsiliũ, q̄ discretium quæ-
 rit veritatis intellectu. Velit facere voluntatẽ dei, vt cognoscere posset voluntatẽ dei, optet
 ambulare viã dei, vt mereat videre viã dei. Cæcus em̄, nisi primo simplici bñuolẽtia cor-
 dis oculũ purgauerit: Collyrio (inquit dñs) inunge oculos tuos, vt videas. Nã q̄ videre nõ
 p̄t ex cæcatus in splendore veritatis, oculoꝝ est culpa, nõ solis. Igit doctrinam dei q̄ non
 discernit, excusationẽ nõ habent, q̄a videlicet ex ipſo errore suo sibi testes sunt, q̄ deſide-
 rium nõ habeant faciẽdi dei voluntatẽ, q̄a vtiq̄ si haberẽt doctrinam quæ ex deo est, vi-
 tro amarent. Sequit: Qui à semetipſo loquit, gloriam propriam quærit, q̄ autẽ quærit
 gloriam eius q̄ misit illum, hic verax est, & iniuſtitia in illo nõ est. ¶ Hæc ſententiã ſin-
 gularẽ ſingulas in ſubaudiõne habet ſibi cõtrarias. Nam lecto, q̄ à semetipſo loquit, glo-
 riam propriam quærit, ſubaudiẽdum est, q̄ autẽ à semetipſo nõ loquit, eo q̄ doctrina eius
 ex deo sit, hic dei gloriam quærit. Itemq̄ ſubaudiẽdum est, q̄ gloria propriam quærit, hic
 mēdax est, & iniuſtitia in illo est, & deinde legẽdum, q̄ autẽ quærit gloria eius, q̄ misit illum
 hic verax est, & iniuſtitia in illo nõ est. Hæc em̄ ſibi hñuicẽ repugnantia ſunt, ſimulq̄ eſſe
 nõ poſſunt, ſ. à semetipſo quemq̄ loqui, & veracem eſſe: itemq̄ gloriam propriam quæ-
 rere, & iuſtitiam in illo eſſe: ſicut e contra, doctrinam cuiusq̄ ex deo eſſe, & mendacem illũ
 eſſe: itemq̄ gloriam dei quæ rere, & iuſtitiam dei in illo nõ eſſe, oĩno repugnantia ſunt, &
 nuſquam ſimul eſſe poſſunt. ¶ Diabolus quippe, q̄ à semetipſo loquit, cum em̄ loquit mē-
 dacium, ex proprijs loquit, quia mēdax est, & pater eiusdem mendaciã q̄ loquit, verax
 eſſe non p̄t, & quia gloriam propriam quærit, non em̄ voluit cum deo, ſed e contra deum
 gloriarĩ, dicens: Ascendam ſuper altitudinẽ nubium, ſimilis ero altiſſimo, & idcirco iuſti-
 tia in illo eſſe non p̄t. Similiter homo inquantũ, vel quãmdiu à semetipſo loquit, intantũ,
 vel tamdiu verax eſſe non p̄t. Et inquantũ vel quãmdiu gloriam propriam quærit, velut
 Arrius, vel alius quilibet hæreticus, intantum, vel tamdiu iuſtitia in illo eſſe non poſt.
 ¶ E contra Chrus, q̄a nõ à semetipſo loquit, ſed q̄ vidit & audiuit, hoc teſtat, idcirco mē-
 dax eſſe non poſteſt, & q̄a non propriam gloriam quærit, ſed & patris & ſpũs ſancti eque,
 vt ſuam cõter gloriam quærit, idcirco iniuſtitia in illo eſſe nõ poſteſt. Similiter homo in-
 quantũ vel quãmdiu non loquit à semetipſo, mendax recte dici non p̄t, & inquantũ vel quã-
 mdiu nõ ſuam, ſed dei gloriam quærit, intantũ, vel tamdiu iuſtus recte dici non p̄t. Igit
 tam valido, q̄ vero diuinã rõnis monumento dñs noſter peruerſos ſuimet miratores re-
 pellit, dicentes: Quõ hic literas ſcit, cum non didicerit, & omnem hoĩem doctrinam ſiue
 pſalmũ, ſiue Apocalypſin habentẽ, & ſpũ ac mente myſteria loquentem, quõcunq̄ ſciat,
 vel vnde cũq̄ didicerit, defendit opportune, neq̄ quis dicere audeat eo præſente, quis e
 hic. Et hæc tenus quidẽ ſapĩa, quæ plane literas ſcit, cum nõ didicerit, ſedã illõꝝ dicta re-
 ſpondit, iam vero quæ ſequunt, cogitationibus quoq̄ tacitis, quæ illum latere nõ poterãt
 hoc mō rñdere curauit. L Nonne Moyses dedit vobis legẽ, & nemo ex vobis facit legẽ?
 Quid me quæritis interficere? ¶ Nam reuera cum aliã diceret, alia cogitabant, i. cum lite-
 ras eius mirarent, mortem eius mente tractabant. ¶ Er vide q̄ mirabilem illis talionem
 reddidit. Mirantibus eis quõ literas ſciret, cum nõ didicerit, mirat ipſe, quõ nemo ex illis
 faceret legem, cum legẽ acceperint. Quod in eo mirabant illi, laudanda erat potentia di-
 uinitatis: q̄ miratur ipſe ¶ illis, deteſtanda erat audacia p̄uaricatiõis, laudabile nãq̄ erat
 ſcire literas cum non didicerit, deteſtabile erat legem nõ facere cum legem acceperint.
 ¶ Quid autẽ irrõnabilius, q̄ q̄ vbi dixit, & nemo ex vobis facit legẽ, ſtatim ſubiecit, qd me
 quæritis interficere? Sine rõne em̄ videt, præuaricatores legis addicere, & p̄uaricationis
 modũ non exprimere. Bene ergo cũ dixisset, & nemo ex vobis facit legẽ, mox ſubſecutus
 ait: quid me quæritis interficere? Repugnantia quippe ſunt, nec ſimul eſſe poſſunt, & legẽ
 facere, & hoĩem velle occidere, lex em̄ ait: Non occides. Sed rursus eadẽ lex iubet reum
 interfici, Verbi grã, prophetam deceptorem vbi cõuictus fuerit falſum locutus eſſe in no-
 mine dñi, Recte igit prouidus legis & defenſor, idẽm q̄ legis dñs & author, crimen pro-
 baturus, qd obiecerat dicens, & nemo ex vobis facit legem, non ait enũtiando, q̄a quæri-
 tis me interficere, interdũ quippe licebat & iuſtum erat, cũ lege interfici, videlicet dñabĩ
 li cauſa præeunte, ſed ait interrogando, quid me quæritis interficere? Ac ſi dicat: Cõcedo
 legẽ facere eos qui occidũt, vbi cauſa nõ deest, cur legitime occidãt. Sed qualẽ ob cauſam
 me quæritis interficere? Nunquid me prophetam arrogantia deprauatum eſſe compre-
 hen-

henditis loquentẽ in nomine dñi, q̄ dñs nõ præceperit? Aut nunquid ex nomine deorum
 alienõꝝ loquutus ſum vobis? Nunquid in nomine dñi prædixi verbum quod nõ euenerit,
 & hoc vel illud ſignum haberis legitimũ, q̄ me deus nõ miſerit? Cum dico regulo: Filius
 tuus viuit, cum dico de cæco nato: neq̄ hic peccauit neq̄ parentes eius, ſed vt manifeſtetur
 opera dei in illo, &c. quæ cũq̄ prædico eueniunt, quæ & ipſe prædicens facio, faciens præ-
 dico. Quid ergo me quæritis interficere? ¶ Reſpõdit turba & dixit: Dæmoniũ habes, q̄s te
 quærit interficere? ¶ Ecce iſti ſunt canes, de quibus hic opprobrium hominum & abiectio
 plebis propter nos factus, in pſalmo dicit: Quoniã circũdederũt me canes multi. Fruſtra la-
 borat hic intrẽtio deſcribẽtis neq̄ em̄ hunc latratũ nequiſſimoꝝ canũ, verbis poſſet villo mō
 cõſequi. Sed hoc mirari licet, qualiter iſti homicidẽ inſipientes & maligni, homicidium qd
 mente pertrahant, cum tanta reſpõſionis amaritudine, & negando cõſitentur, & cõſtitendo
 negant. Ita ſibi contrarij ſunt, tanta vi veneni ardentis inſaniunt. ¶ Quæ enim res generare
 ſolet homicidium niſi odium? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetra-
 tum eſt, q̄ quod indicat hoc amarum & nequiſſimum cõuictum? Igitur ſuperfluum fuiſſet
 ad cõſtitendum eos, verbis cõtendere dicendo: Ego dæmonium nõ habeo, ſed verũ dico,
 quia vos me quæritis interficere, cum ipſi ſatis aperte graſſantis odij venenum euomerent
 tali reſpõſione. Proinde quod cõperat dicendo: Quid me quæritis interficere, proſequit
 ſubiungendo: ¶ Vnum opus feci, & omnes miramini. ¶ Quo de opere dicat, paulo poſt ipſe
 manifeſtat dicendo: quia totum hominem ſanum feci in ſabbato. Hoc opus illi mirabatur
 id eſt, magnifice inter ſe quærendo velut magnum & inauditũ ſcelus, tanq̄ pro lege dei ma-
 gno zelo indignabantur. Nam qd hic ait: & omnes miramini, paulo poſt repetens, eandem
 admirationem vocat indignationem, dicendo: mihi indignamini, quia totum hominem ſa-
 num feci in ſabbato. Ait ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percunctante illo atq̄
 dicẽte: quid me quæritis interficere? id eſt quam cauſam habetis, vnde poſſitis acculare, in-
 terficiẽtes me? poterant ſecundum machinationes ſuas reſpõdere illi: quia non eſt tu à deo
 qui ſabbatum non cuſtodis. Sed tam dudum experti fuerant, hoc ipſum ab illo multo magis
 in ſeipſos poſſe retorqueri, quia multoties dixerat eis: Hypocritæ, quis veſtrum non ſoluit
 bouem vel aſinum, & ducit eum ad aquandum die ſabbati? & ſimilia. Proinde irati tacuer-
 runt, imo & tacendo peius inſanientes iracundam odij flammam vomuerunt. Opportu-
 ne ergo ipſe cauſam eandem, vt rationabiliter defendat, illis tacentibus indicat, & protinus
 eandẽ deſenſionẽ hoc mō inchoat. ¶ Propterea Moyses dedit vobis circũſionẽ, nõ q̄a ex
 Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbato circũciditis hominẽ. ¶ Tota cauſa deſenſio in vl-
 tima clauſula cõſtituitur, qua dicit: & in ſabbato circũciditis hominẽ. Propterea, inquit, q̄a
 vnum opus feci, & oēs miramini, & mihi indignamini, propterea inquã iam nunc legitima
 deſenſione vtens, dico vobis: Moyses dedit vobis circũſionẽ, id eſt, ſicut cætera, ſic & hoc
 mandauit vobis, vt circũcidatis hominẽ. Nõ dico quia ex Moyſe eſt, nam ante Moyſen ex
 patribus eſt, ſcilicet Abraham, Iſaac & Iacob: ex patribus inquã, id eſt, ex eo q̄ ſunt p̄ſes,
 q̄ crediderunt ſemen ſe accepturos, in quo benedicerentur oēs gentes. ¶ Similiter & ſabba-
 tum Moyses dedit, nõ quia ex Moyſe eſt, ſed ex deo, id eſt, ex eo q̄ requieuit deus die ſepti-
 mo ab omni opere ſuo, & benedixit diei ſeptimo, cum ita diuerſis ex cauſis circũſionẽ &
 ſabbatum, vnus idẽm q̄ Moyses ſcripto dederit vobis, & antiquior ſabbati q̄ circũſionis
 cauſa ſit, & circũſio qdẽm ex patribus, ſabbatũ vero ex deo ſit, in ſabbatis circũciditis ho-
 minem, vt nõ ſoluatur lex Moyſi, q̄ abſq̄ vlla exceptione ſabbati, iubet hominẽ die octauo
 circũcidi. Ad hæc inquã. ¶ Si circũſionẽ nõ accipit in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi,
 mihi indignamini, q̄a totum hominẽ ſanum feci in ſabbato. ¶ Totum inquã hominem
 ſanum feci in ſabbato, circũſio vera, quanq̄ bonum opus eſt, & ideo nõ eſt violatio ſabba-
 ti, nõ tamen totũ hominẽ ſanum facit. Nam & ſi interiorem ſanat hominem in his dun-
 taxat, qui cauſam tenent, cuius circũſio ſignum eſt, ſcilicet Abraham fidem, nõ tamen exte-
 riorem ſanat, ſed potius lædit, & dolore afficit hominem. Ego autem dum hoc opus facio
 in ſabbato, propter qd mihi indignamini, Verbi gratia, dum dico huic: Tolle grabbatum
 tuũ & ambula, alij vero: Extende manũ tuã, alij vero cæco nato lutũ ſuper oculos pono, to-
 tum hominẽ ſanum facio, quia videlicet dum extrinſecus redintegro, intrinſecus ad fidem
 inſormo videntibus cunctis, q̄ nõ humano vel cõmuni medicorum opificio, ſed diuina vir-
 tute rem perficio. ¶ Nolite iudicare ſecũdum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. ¶ Et q̄-
 dem vir deſpectus, & nouiſſimus virõꝝ ego cõſideratus ſum, & aſpectus meus in me nõ e.
 Moyses vero vir magnus, & ſpectandã memoriã, vir antiquus, & primus populi dei dux,
 cuius facies ex colloctiõne dẽi ſplendida facta eſt. Sed enim præcepit lex, quam dedit idẽm
 Moyses, nõ cõſiderandum perſonam pauperis, nec honorandum eſſe vultũ potẽtis: ſed iu-
 ſte inquit iudica proximo tuo. ¶ Igit nolite iudicare ſecundũ faciem, ſed iuſtum iudicium iu-
 dicare, id eſt, nõ faciem Moyſi, faciemq̄ vel præſentem perſonam filij hominis, ſed mērita

Iohan. 4.
 Iohan. 9.
 Canes Iudæi.
 Pſalm. 21.
 Eſa. 51.
 Homicidæ.
 Mirari hic eſt indigna-
 ri.
 Luc. 13.
 Matth. 12.
 Circũſio.
 Gene. 17.
 Sabbatum.
 Gene. 12.
 Gene. 17.
 Iohan. 9.
 Matth. 9.
 Iohan. 9.
 Eſa. 53.
 Exod. 34.
 Leuit. 19.

Gene. 17

palama

Hunc scio m^o vñ sit.

Math. 13

dei.

A meipso non veni.

2. Thess. 2.

Iohan. 5

Isa. 53

rerum pensate. Circūcisio quā dedit vobis Moyses (vt prædictū est) filios Abraham, q̄ fidem eius sequitur, interius quidē sanat, ne pereat anima illa populis suis, sed exterius vulnerat; non ergo totū hominē sanat. Vñ autē & solum opus qd̄ feci in sabbato, interius hominē & exterius sanat, probate exteriori sanitate, q̄ habebat filius hominis in terra potestatem dimittendi peccata, q̄ est interior sanitas, cuius circūcisio spem p̄ promissum semen Abraham, quod est Chr̄s, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullā aliā habētes causam, nisi quia totū hominē sanum feci in sabbato? Quod ad hæc illi tacuerint, & infirmitatem causæ suæ, licet inuiti, cōsiderantes, iras suas ad tempus cōtinuerint, sequentia patenter innuunt. Nam sequitur: Dicebāt ergo quidā ex Hierosolymis: Nōne hic est quæruunt occidere? Ecce nunc loquitur, & nihil ei dicunt. Ac si aperte diceretur: Iudæi quēdam quibus dixerat Iesus: quid me quæritis interficere, respōderunt: dæmoniū habes, q̄ te quærit interficere, & nūc eodē dño Iesu pro se rationē reddente tacebant, & eo palam loquēte nihil ei dicebāt. Sed adeo verē illud erat, vt quidā ex Hierosolymis, q̄ vtiq; nō per famā didicerint, vel per opinionē sciebant, sed præsentēs, ipsi præsentium cōspiraciones & cōuenticula oculis viderant, & auribus audierāt, mirarentur, q̄ nūc eo præsentē & palam loquēte nihil ei dicerent. Et dicebant: Nūquid vere cognouerūt principes, quia hic est Christus? Tanta quippe mutatio, tanta Iudæorū taciturnitas videbāt nō euenisse sine causa maxima. Nunquid ergo inquit principes se errasse intellexerūt, & ipsi resipiscētes, Iudæi quī quærebant hūc occidere, nihil dicūt ac faciunt, quæadmodum post magnā tempestatē ventis cessantibus, fluctus feri maris sedato feruore cōquiescunt. Adhuc existimari poterant isti Hierosolymitæ, q̄ hæc dicebāt de illis esse q̄ credebant in eū, & sic dixisse: nunquid verē cognouerūt principes, q̄ hic est Chr̄s? vt subaudiendū esset, sicut & nos cognouimus, nisi repugnaret qd̄ sequit: Sed hunc scimus vnde sit, Chr̄s autē cū venerit nemo scit vnde sit. Et paulopost de eisdem dicitur: Quærebant ergo apprehēdere eū, & nemo in eū misit manus, q̄ nondū venerat hora eius. Igitur nō credēdo dixerūt: nunquid vere cognouerūt principes, q̄ hic est Chr̄s, sed argumētando obfistere conati sunt, ne Chr̄s esse crederēt. Nā velut metuentes, ne forte principes cognouerint, & acquieuerint credere, q̄ ipse eēt Christus, protinus assūmūt id qd̄ essentia Chr̄i repugnare videat: Sed hūc scimus vnde sit, Chr̄s autē cū venerit nemo scit vnde sit. Cui assumptioni si cōcessum sit, cōtinuo cōclusioni datur locus, vt dicatur. Igitur & principes errant, si vidētur sibi cognouisse, q̄ ipse sit Christus. ¶ Verē hæc sentētia cōstans aut firma nō est, quam assūpserūt, vnam solā Christi naturā, scilicet humanam cōsiderantes, iuxta quam dicere poterant, sed hūc scimus vnde sit, Christus autē cū venerit, nemo scit vnde sit. Nam & si reuera homo erat Galilæus de ciuitate Nazareth, nō tamen erat (vt putabant) filius Ioseph, de quo & sæpe improperabāt ei dicētes: Nonne hic est filius fabrici? sed erat filius virginis. Ergo nō recte neq; constanter assūpserunt dicētes: Sed hunc scimus vnde sit, quippe qui solam in illo naturam carnis attendebāt nec ipsam bene nouerant. Ergo ne in expugnati ad cōclusionem procurentes, viderentur sibi inexcusabiles, obuandū erat eis velociter. Quod & factum est. Nam sequitur: Clamabat ergo Iesus in templo dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis, & a meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. Hæc dicens Iesus, nō frustra clamabat, quia videlicet clamore, id est forti p̄dicatione, res digna erat: Et me inquit scitis, & vnde sim scitis, &c. ¶ Ac si diceret: secundū hominē quēdam & me Iesum eē scitis, & hominē Galilæū esse scitis, sed est alia in Christo, id est, in meipso natura, secundū quā nemo vestrū scit vnde sit, & secundū illam naturā nunc dico, q̄ a meipso nō veni, videlicet quomodo venturus est ille iniquus homo peccati, filius p̄ditionis, cuius aduētus erit secundū operationē mē daci, sed est verus qui misit me, quē vos nescitis, q̄ videlicet sicut alio loco iā dixi, neq; vocē eius vnq̄ audistis, neq; speciem eius vidistis. Ego scio eū q̄ ab illo sum, & ipse me misit. Scio & bene scio eū, vtiq; ab initio anteq̄ talis ego fierem, qualem me vos scire potestis, dicētes: sed hunc scimus vnde sit. ¶ Et vnde hoc mihi q̄ scio eum? Videlicet q̄ ab illo sum, vtiq; nō eo modo, quo & vos ab illo estis, qui tamen (vt prædixi) illum nescitis. Vos em̄ ab illo estis facti vel creati, ego autē simpliciter & absolute sum, q̄ absolute nō creauit aut fecit, sed genuit, & vt talis fierē, quē scire vos possētis, ipse me misit. Ne igitur dixeritis, vel me hoc solū eē quod scitis vnde sim vel Christum illū solum esse, q̄ nemo sciat vnde sit, id est, nec solum filium hominis, nec solum filium dei, sed vtrunq; simul, & q̄ scire potestis vnde sit, & quod nemo sciat vnde sit, id est, filium hominis pariter & filium dei. Hæc dicēs dñs, æstimationem illorum de Christo non solum non diminuit, sed & in maius auxit. Illi namque non eo respectu dixerunt, Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit, nec eo sensu legere soliti erant: Generationem eius quis enarrabit, vt sentirent illum esse consubstantialē filium dei, sed in cæteris plerisque traditiones suas præferebant traditionibus dei, sic & hæc opinionem suam, quā dicunt isti: Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit, præferant

lerant scripturis prophetis. Traditio quippe illorū erat, Christū mediā nocte venturum in similitudinē Aegypti tēporis, quādo pascha celebratū est, & exterminator venit, & do minus super tabernacula transiit, & sanguine agni postes cōsecrati sunt, & sic eū venturū non tanq̄ deū & hominē, sed tanq̄ purum, licet magnum, hominē. ¶ In hac opinione occupati, suo sensu dixerāt: Christus autē cum venerit, nemo scit vnde sit, licet principes sacerdotū & scribæ percunctati Herodī, vbi Christus nasceretur, respondere nouerint: In Bethlehē Iudæ, sic em̄ scriptū est per prophetā, &c. Inspiciētes & maligni q̄ scire poterāt vnde esset Christus, tunc quādo quærebatur ad occidendū, nunc autē nesciunt, & nescire volunt vnde sit Christus, dum quæri inciperet ad credendū. ¶ At vero Christus nō se de ignotis vel secretis regionibus, vbi olim translatus fuerit, sed ab eo venisse asserit, & illic prius fuisse q̄ de Maria nasceret, vel in Galilæa cōuerfaretur, quo respicientes dicebāt: sed hūc scimus vnde sit. Igitur æstimationē illorū nō minuit, sed plus q̄ de Christo æstimare poterāt, de seipso pronunciauit. Quærebāt ergo eū apprehēdere, & nemo misit in illū manus, q̄ nondū venerat hora eius. Quāuis cæci & surdi essent, & ideo forte nō satis clare aduertere potuissent in p̄dicto clamore veritatis, vtrunq; scilicet diuinā pariter & humanā commendatā esse naturā Christi, quippe cū hodieq; plerisq; nostrū huiusmodi sermo nō adeo sit ad intelligendū facilis: summā tamē eius vel intentionē facile erat intelligi, videlicet hoc eū dixisse, q̄ Chr̄s ipse deberet credi. Sed hoc solū magnā inuidiæ & odio ingenti exasperado sufficit, quæadmodū camino ardētī permodicū olei satis est iniectis, vt flamma furens repente exundari ac diffundi possit. Ergo quærebāt eū apprehēdere, videlicet vt vinceret sua rabie, quia vincebatur eius ratione. Sed q̄ nondū venerat hora eius, hora in quā nō fatalis, vt mathematici putāt, sed hora a seipso vitæ & mortis imperatore p̄finita, nemo misit in illum manus. De turba autem multi crediderunt in eū, & dicebāt: Nunquid Chr̄s quādo veniet plura signa faciet, q̄ quæ hic facit? Multitudines, quæ de regionibus vel exteris ciuitatibus cōuenerant ad diem festū, turbam hic appellat, videlicet ad distinctionem eorū, qui ex Hierosolymis erāt, qui & supradicto modo altercantes & clamāte Iesu (vt iam dictū est) amplius infanientes, eum apprehendere quærebant. Illi quia erāt stipula, & principes eorū vel pharisæi ignis, pariter succensū ardebant in saluatore. Turba vero p̄dicta quæ cōuenerat, pro tanto ad hoc incendium longius vel propius accedebat, pro tanto magis vel minus odij furētis igne calebat. ¶ Itaq; multi, q̄s quāsi longius stantes ille ignis inuidiæ nō afflauerat crediderunt in eū, & dicebant: Nunquid Christus, quādo veniet, plura signa faciet, q̄ quæ hic facit? Ac si diceret: Christus quādo veniet, vtiq; ex signis magnificis, q̄ facturus est, cognoscēdus est. Sed nunquid plura vel maiora his quæ hic facit, vel ipse facturus est, vel exigi ab ipso opus erit? Igitur quoniā & Christū esse dixit, & hoc tantis cōprobat signis, rationē nō videmus, cur in eū credendū non sit. Audierunt turbæ murmurantē de illo hæc, & miserunt principes & pharisæi ministros, vt apprehenderent eū. Audierunt principes & pharisæi turbā murmurantē, id est, non excitatā in seditionē, sed leniter submurmurantē, eo q̄ ab eorū inuidia diuersam generet voluntatē. At vero ipsi ad omnē ventū hiabant, quasi idoneā desiderātes occasionē, vt haberēt, vnde illū apud Romanū præsidē quasi legitime accusarēt. ¶ Igitur audito q̄ de turba multi crederet in eū, & de illo diuersis sententijs partes diuisæ murmurarent, q̄ supradicto cōflictu de sabbati solutione, illo defendente se, ipsi causa ceciderant, suamq; rationē infirmā esse cognouerāt, nunc respirauerunt, quia seditionē propter illū factā criminari se posse sperabāt, licet prædictū turbæ murmurium, longe à seditione distaret, vnde ciuitatibus vel rebus publicis solet timeri periculū. Itaq; miserunt ministros, vt apprehenderet eū. Dixit autē eis Iesus: Adhuc modicū tēpus vobiscū sum, & vado ad eū qui me misit. Iudæis quæretibus eū (vt supra dictū est) apprehēdere, principibus & pharisæis nūc mittētibz, ministris quoq; venientibus illū apprehēdere, hæc inuictæ maiestatis suæ conscius locutus est Iesus: Adhuc, inquit, modicū tempus vobiscū sum. Consciis in quā potestatis suæ, nec ignorās quibus vinculis ligatū, vel quo circulo naribus infrenatum teneret, cubantē in cordibus illorū præpositū mortis diabolū, dixit hæc, & cætera quæ sequunt. Ac si diceret: Tam cito vultis me cōprehēdere, sic festinatis occidere, & quæ grauis sum vobis ad videndū iam nūc in cœtu viuentium properatis excludere me. Suffinebitis & expectabitis paulisper donec perficiam sanitates, & impleam tempus meum, & interim velit nolit agitor vestrī, dux mortis & inferni, viuens ego cū viuētibz, mortalis cū mortalibus vobiscū ero, inter vos ambulabo. Cum perfecero opus meum, mala voluntas vobis innata est, facultas danda est. Facitote vt libet, sed cū feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nā vestro scelere ab hac vita eiectus, vado ad eū qui misit me. Quid deinde? Iā nunc dico vobis. Quæretis me, & quo ego vado, vos nō potestis venire. Vos qui nūc me quæritis, vos qui nūc tantā stimulatē inuidiā causam habetis, vt me quæritis, nolite putare

Exodi. 12

Math. 2
Math. 7

De turba multi crediderunt in eum.

Prætextu seditionis voluerunt Iesum apprehendere Iudæi.

Iob. 40

Lucæ. 13

Deuter. 30

& non inuenietis

putare, q̄ post q̄ me occideritis, causa hæc cessare debeat propter quā me nūc q̄ritis. Non ita erit. Sed tūc multo magis ego ad æmulationē vos adducā in nō gentē, in gentē insipiētē, in irā vos mittā. Iā nūc vna quidē turba vnus gētis vel terræ huius plebecula submurmurat, q̄busdā credētibus & dicētibus: Nunq̄d Ch̄s cū venerit, plura signa facturus est, q̄ quæ hic facit, tunc autē à solis ortu vsq; ad occasum, laudabile erit nomen Christi dñi, & laudabunt eū oēs gentes, laudabunt eū oēs populi, & tunc implebitur quod scriptum est: & dñabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarū, corā illo pro cideat Aethiopes, & inimici eius terrā lingēt, &c. ¶ Tunc utiq; maiori q̄ nūc inuidia q̄ritis me, cupiētes nomē meū extingere, sed frustra. Nā q̄ ego vado, vos nō potestis venire. Nūc vbi ego sum, vos potestis venire, imo quā ego ad vos veni, vos me potestis inuenire, & post modicū etiā poteritis apprehensum de vestra terra viuentiū cōterēdo eijcere. Vex hoc vobis faciētibus, ego vado q̄ vos nō potestis venire, sed nec saltē lapidē illuc poteritis iacere. Quæretis tñ me ardētissima psequutiōe, & seruos meos quidē occideritis, flagellabitis, cruciāgetis, lapidabitis, & de ciuitate in ciuitatē psequemini. Me autē cōtingere nō poteritis, sed fospes ego, cū alios occideritis, alios substituatē testes meos, vt magis ac magis gentis in p̄s amulemini. L. Dixerūt ergo Iudgī ad semetipsos: Quo hic iturus ē, quā nō inueniēmus eū? Quis est sermo quē dixit, quæretis me? & vbi ego sum, vos nō potestis venire? Nunq̄d in dispersionē gentiū iturus est, & docturus gētes? Ad semetipsos hoc dixerūt, & nō ipsum interrogauerunt, nec em̄ in humilitatis arcē, quæ superbis mentibus ardua nimis est, saltē tantillū aspirare poterāt, vt ab ipso quicq; in tentione discēdi quærerēt. Nunq̄d autē in dispersionē gentiū iturus est & docturus gētes? O Iudæi vitæ desertores, & salutis inimici, timor quē timetis, vobis eueniat, & q̄d veremini vobis accidat. Adeo ne timetis, ne si post Christū totus mūdus eat, & gētibus deus innotescat, v̄a singularis gloria depercat. Hoc em̄ vobis p̄saga mens vestra p̄dicabat, q̄ si iuxta prophetiā Iacob Ch̄s venisset, quī expectatio gentiū foret, v̄a de vnus dei cultu, tanq; vnicorū, singularis supbia sup terrā se vltra magnificare nō apponeret. Igit̄ & vos ex abundantia cordis ad vosp̄s locuti estis: quia q̄d timebatis, propter q̄d Christo inuideris, & nequāq; nō vidēdo, sed inuidēdo psequimini, ore maligno eructastis nequitia crapulati. Ibit in dispersionē gētū, & docebit gētes, & dū vos hoc p̄cauentes, q̄ auertere volētes ip̄m occideritis, tūc sup equos suos & quadrigas salutiōis ascendēs, totā salutē secū à vobis trāsmigrāte, in dispersionē gētū equitabit. Mors ipsa via est vitæ ad gētes proficiscēti. ¶ Sic Iona nō p̄ aridā transiit in Niniūē ciuitatē magnā, sed mare ingressus, moxq; abyssu vallatus, & pelago coopertus, atq; post tridū de vētre ceti reuocatus, tandē ambulauit in Niniūē magnā, & p̄dicando cōmouit & cōturbauit illā, vt sanaret per penitentiā triduanā, & ita saluata Niniue, exaruit cucurbita, q̄ obumbrauerat capiti Ionæ, videlicet in typū vestri, quorū synagoga tēplūq; vel sc̄ta sc̄toꝝ, quōdā dei tabernaculū, gētiliū ecclesiā florescēte exaruit. ¶ Sic hæc morrousa, tāgēte simbriā vestimēti dñi, & à fluxu sanguinis liberata, cōfestim archisynagogi filia mortua est, q̄ tūc profecto nata fuerat, q̄ in infirmitatē incidit mulier p̄dicta. Nā & puel la trat annorū. xij. Et hæc mulier habebat in infirmitate annos. xij. Quid sibi vult hoc? videlicet q̄ tūc synagoga in Abrahā, Isaac & Iacob nata est, q̄ gētilitas in idololatriā defluere incipiebat, & ecce gētilitate ab eiusdē idololatriæ fluxu sanata p̄ fidē Ch̄i, retro accedēdo, & simbriā vestimēti eius tangēdo, id est, post ascensionē eius in eū credēdo: gen tilitate inquā p̄ fidē sanata, emorit in infidelitate, synagoga p̄ inuidia. Igit̄ vex est, quā in dispersionē gentiū iturus est, & docturus gētes. Et qm̄ vos per timidā inuidentiā, quā di uinantes, eius rei mentionē fecistis, iā nunc in semetipso p̄figurare nō distulit, qualiter vel in q̄ in dispersionē gentiū iturus, & gētes docturus sit. L. In nouissimo autē die magnæ festi uitatis, stabat Iesus & clamabat dicēs: Si qs̄ sitit, veniat ad me & bibat. ¶ In nouissimo huius festiuitatis dies octauus est. Sic em̄ de hac festiuitate scriptū est: Primus & octauus dies erit celeberrimus atq; sanctissimus. ¶ Significat autē nunc in mysterio dñi stantis & clamantis eodē anno secuturā paschæ festiuitatē, vtiq; nouissimā veteris, primāq; noui testa mēti: quā profecto post illā paschalē vesperā, quā dñs cū discipulis suis typicū pascha mox tradēdus māducauit, quicquid Iudæi celebrauerunt, non iam festiuitas aut solennitas, sed (iuxta prophetā) sterus solennitātū debet nuncupari. In illa nanq; nouissima festiuitate magna, stetit Iesus in cōspectu patris, p̄ces supplicationesq; (vt ait Ap̄tus) offerens cū clamore valido & multis lachrymis: dū percussus violentia passionis: sicut p̄figuratū est in illa petra, quā Moses virga percussit, effudit nobis de semetipso q̄d biberemus, primū aquā qua ablueremur, & sanguinē suū quo potaremur: deinde in sufflādo sp̄m sanctū dans apostolis, & iuxta aliū euāgelistā, aperiens illis sensum, vt intelligerēt scripturas: q̄d est vere bibere salutes aquas. ¶ Deinceps perstitit clamās vehemēter, clamās gētibus cunctis, & quodāmodo dicēs: si quis sitit, veniat ad me & bibat, dū receptus in cœlū, dato spiritu sancto

Psal. 118
Psal. 71
Matth. 23
& non in uenietis
Gene. 49
Matth. 12
Abacuc. 3
Iona. 2
Transitus Ch̄i ad gētes p̄fectū guratus,
Matth. 9
Leuit. 23
Quid deliquit hic nouissimus dies festiuitatis Iudæorū
Malach. 2
Heb. 9
Exod. 17
Nume. 20
Iohan. 20
Luc. 24

sancto cœlo comouit, qui enarraret gloriā dei, ita vt non essent loquelæ neq; sermones quorū nō audirent voces eorū, vt in oēm terrā exiret sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. Totus quippe sonus siue narratio eorū, clamor erat Iesu, inuitatis vt omnes sitientes venirēt ad aquas, & accipere properarent gratiā sp̄s sancti, in remissionē peccatorū, & deinde diuidēte (prout vult) eodē sp̄u biberent de lege & prophetis, per fidē euāgelij salutarē, quā prius nō habebant, abundantia verbi dei. Igitur bene in nouissimo die magnæ festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicēs: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, quā cunctis hoibus cuiusq; gentis vel cōditionis, desiderantibus saluari, ex tunc non solū aperuit salutis aditū, sed etiā altisona p̄dicatiōe cūctos inuitauit ad bibendū vitæ & salutis poculū. Et adiecit, L. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vētre eius fluēt aquę viuę. ¶ Scriptura proverbiorū est, q̄ sic dicit sensu eodē, verbis paululū diuersis. Nec solū hoc, sed & q̄d p̄missum est eidē scripturæ cōcinit, Nā quod hic dixit: Si qs̄ sitit, veniat ad me & bibat, hoc ibi sic dictū est: Bibe aquā de cisterna tua, & fluēt putei tui. Et q̄d hic subiunxit: Flumina de vētre eius fluent aquę viuę, hoc ibidē sic subiunctū est: Deriuētur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Ergo sic scriptura dicit: Flumina inqt aquę viuę fluēt de vētre eius, q̄ credit in me. Ac si dicat: Quid male solliciti estis, dicētes: Nunq̄d in dispersionē gentiū iturus est, & docturus gētes? ¶ An putatis, q̄ si me occideritis, illud præcauentes, iam nō sit q̄ gētibus salutē, quā illis inuidetis, annunciet? Nō est ita. Nā qui credit in me, p̄ ipsam mortē qua vos me occideritis, accipiet spiritū sapiētiae & scientiæ, & implet mundū abundantia doctrinæ euāgelicæ, non finet (vti vos vultis) nomen meum perire, vel dispersioni gentiū dei notitiā deesse. Quod & factū est. Ecce q̄ multi credētū biberūt aquā sapiētiae salutaris de cisterna legis, & fluētā viua de puteis euāgelij, & deriuati sunt fontes eorū foras, & largis expositionibus in plateis aquas suas diuiserūt. Illi qui iam tunc in eum primi credebāt, scilicet apostoli, primi biberūt, & de illo primitiū ecclesię paradiso, primū quatuor euāgeliorū flumina fluentia, & epistolarū fontes deriuati, totū mundū notitiā diuinitatis impleuerūt, & postmodū tanti doctores bibendo impleti sunt, & scribēdo resuderunt, vt Iudæi dolētes satis videant esse impletū, quod inuidentes diuinauerunt, scilicet Christū venisse in dispersionē gentiū. Hæc autē aqua viuā, sancti sp̄s gratia est. Nā protinus subiunxit euāgelista. L. Hoc autē dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eū. ¶ Et enim sp̄s sanctus vsitato in scripturis vocabulo aqua, & interdū cum additamento aqua viuā nuncupat. Humana vero anima terra dicitur, videlicet pro similitudine: quā sicut aqua terrā irrigat, & infusione cōpetenti germinare eā facit, sic sancti spiritus gratia substantiā humanæ animæ, per semetipsam in opem & sterilem, donorū suorū fluentis ne cessarijs irrigat, & beneficio suæ visitatiōis infusam, fide & bonis operibus fecūdat. Quā visitatiōe p̄salmista p̄ hanc similitudinē postulās dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. ¶ Et hñ dona sancti sp̄s, nō mō aqua viuæ, sed fluminibus aqua viuæ assimilauit, dicens: Flumina de ventre eius fluent aquę viuę. Nā quomodo aqua viuā propriā certāq; habet venā, & de fonte suo nascit, fluendo autē nomen accipit, vt flumen vocet. Sic donorum distributiones, quæ in sancta ecclesia sunt, oēs ab vno spiritu, tanq; ab vno fonte prodeunt, sicut ait Ap̄tus: Hæc autē omnia operatur vnus atq; idē sp̄s, diuidens singulis prout vult. Perseuerādo autē in eadē ecclesia p̄ succedētes generationes, ab ipso Christo vsq; in finē seculi, tam per doctrinā q̄ per manuū impositionē eo operāte occulta inspiratiōe & sic de alijs, vel p̄ alios emanādo in alios, quasi flumina longos alueos efficiunt. ¶ Et singulari quidē numero cū dicit flumē, vt p̄salmista: Fluminis, inqt, impetus lætificat ciuitatem dei, ipsa substantia vel persona sancti sp̄s intelligit. Plurali autē numero flumina cū dicuntur, vt hic: Flumina de vētre eius fluent aquę viuę, donorū ipsius distributiones apte significant. Flumina q̄q; non solū aqua, quæ possit intelligi qualiscūq; sed flumina viuę aquæ dicunt, videlicet vt hac propria differētia distinguant ab aquis pharisaicæ vel hæreticæ doctrinæ, q̄ reuera sunt mortuæ: nec flumina, sed cisternæ veteres rectius sunt appellādæ. De quibus p̄phetā dñs dicit: Me dereliquerūt fontē aquę viuę, & foderūt sibi cisternas veteres, q̄ aquas nō valent cōtinere. Hoc ergo (inqt euāgelista) dixit de spiritu, quē accepturi erāt credētes in eū. Nam reuera credentes in eū, scilicet dei filiū, sic erāt accepturi hūc sp̄m, vt dona eius de vētre illoꝝ fluerēt, tanq; flumina, q̄d hætenus ab initio seculi nō fiebat. ¶ Quāuis em̄ dona sancti sp̄s antiqui patres haberent, nō tamen de illis fluebant, tanq; flumina in illā, de qua nūc agit, gentiū dispersionē: sed vna in gēte ista dona gratiarū, tanq; vno in vase, cōtinebant exceptiones aquarū. Isti autē credētes in eū, scilicet apostoli, & post illos apostolici viri, sic acceperunt hunc spiritū sanctū, vt prædicando, baptizandō, manus imponēdo, maxima de vētre suo flumina profunderent p̄ mundū vniuersum. Et fluent, inqt, de ventre eius, de vētre inquā, id est, de intimis animæ, vbi deus inter sō sentitur amore, seipsum infundēs cōiugi castæ, vbi spiritū hunc imbibit anima de viri

Psal. 118
1. Cor. 12
Prouer. 9
Flumina aquæ viuę ad gētes deriuata,
Sp̄s sanctus aqua aia hominis terra dicit,
Psal. 42
1. Cor. 12
Psal. 45
Cisternę hereticorum
Hier. 2
Dona antiquorū non sic effluerūt in gētes sicut dona apostolorū

Esa. 29. Mauch. 17

Gene. 3

Ephe. 7

Heb. 9

De ventre Chri duo flumina spicius sancti

Iohan. 20

Ephe. 4 a. Coe. 12

Apst ante passionem Chri non fuerit epi. Mauch. 10

fuisse Luc. 10

Heb. 10

Esa. 61. Luc. 4.

Zacha. 3 Ibidem

Luc. 12

Exodi. 17 Nume. 20

fui dei se impregnatis peccatore: Quod dū sit, multū differt ab eis, quoz solo ex ore verbo- tenus fuit vbertas doctrinae, corde intrinsecus suimet oris verba p amorē nō sentiēte. De qualibus recte dicat dñs: Populus hic labijs me honorat, cor autē eoz longe est à me. No- tandū vero qz nō ait, de spū quē acceperāt, sed quē accepturi erāt credentes in eū. L Non dum em erat spūs datus, quia Iesus nondū fuerat glorificatus. J Glorificatio Iesu, ob quā donec facta esset, differebat datū spūs, illa intelligenda est, quā opposita sit ignominioz nuditati Adz, propter quā ab humano genere auersus fuerat hic idē spūs gratiæ. Scimus autē quē causa illū ignominiz impleuerit, & nudū inter hostes, imo nudatū ab hoste, inimi cū dei constituerit, videlicet inobediētia psumptuosa, qua lignū veritum temeravit, dum deo subesse diffugit, & affectat similitudinē dei. Igitur obediētia Iesu Chri, qua deo patri semetipm pro omni mūdo obtulit, glorificatio eius est, qz vere sic illa passiōe glorificata est, nudata quondā, humana natura, quō glorificat quis, dū pontifex factus, sancto altari assistit in veste sacrata, Et quidē veste adhuc corruptibili, i. carne mortali adhuc assistens patri pontifex noster, semetipsum ad horā obtulit, sed nunc eadē immortalī carne resum pra eidē patri suo pro nobis assistit. ¶ Ab hinc de vtre ipsius (qz hoc ipsum loquit dicens) Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquz viuz de ventre in quā, i. de profun- da diuinitate eius, coeperit fluere duo viuz aquz flumina. i. huius sancti spiritus duo da- ta: primū videlicet, qd est remissio peccatoz: alterz, qd est diuersaz distributio gratiarū. Nā ipsa die qua resurrexit, sero apparēs apostolis, insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritū sanctū, quoz remiseritis p cā, remittunt eis &c. Assumptus autē in cōclū, vbi captiuū duxit captiuitatē, dedit dona hoibus, nō omnibus eadē, sed alios quidē apostolos, alios euange- listas, alios doctores, alios ponens prophetas in ecclesia sua, eisdem vsqz in finē seculi per- seueratibus dono: suoz fluminibus eodē ordine, vt primū baptizati, remissionē peccato rū per sanctū spiritū accipiamus, qd datū z qualiter operatur in omnibus: deinde diuer- saz dona gratiaz, quz nō eadē sunt omnibus, sed vnus atqz idē spūs diuidit singulis pro- ut vult. ¶ Non em (vt pleriqz existimāt) tūc illos apostolico Christus ordine consecrauit, quādo ante passiōē suā, cōuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestātē spiritūū immundoz, vt eijcerent eos, & curarent omnē languorē & omnē infirmitatē, qd non ita esse, multis argumētis comprobat. Primo, quia nō est hęc tota diffinitio apostolici ordi- nis, potestātē habere demones eijcendi, languoresqz siue infirmitates curadi, & cetera huiusmodi signa faciendi. Alioquin & alij septuagintaduo discipuli omēs apostoli * fue- runt, quia videlicet ipsi quoz potestātē eandem acceperunt, vnde gloriabantur, quando reuersi sunt cū gaudio magno dicentes: Dñe, etiam demonia nobis subijciuntur in nomi- ne tuo. Deinde quia apostoli noui testamēti, primi pontifices vel episcopi sunt: ipsum autē nouū testamētū, non nisi Christi sanguine & morte conscriptum vel confirmatū est. Quomodo ergo noui testamēti episcopi ordinaretur, anteqz ipsum nouū testamētū con- scriberetur? Vel quomodo summus pontifex Chri, alios pontifices vel episcopos conse- craret sibi vicarios, anteqz suo prior ipse fungeretur officio? Nempe si illos ante passiōē Chri cōsecratos esse velis, tale est, ac si dicas cōgruū fore, si quilibet pontifex noster, quo- niam ipse iā consecratus est, vbicunqz vel quomodocunqz presbyteros aut episcopos suos cōsecrare velit, extra legitimū tempus vel ordinē sacrificij absqz vestibus sacris. ¶ Nempe dominus noster plane quidē erat, anteqz pateretur, magnus pontifex, vnctus sancto spiri- tu, & virtute ab ipso initio cōceptiōis suz, sed sacras vestes sacerdotij sui nō induit, prius- quā sacrificiū ipse fieret, id est, immortalitatis gloria non se vestiuit, priusqz per passionem mortis, mēbra corruptibilia deponeret. Antea iuxta typū propheticū, ipse Iesus indutus erat sordidis vestibus, sed in ipsa passiōis suz hora sic à patre de ipso dictū est: Auferte ve- stimenta sordida ab eo, Di cūqz est ei: Ecce abstuli à te iniquitatē tuā, & indui te mutato- rijs. Item: Ponite cydarim mundā super caput eius. Et posuerunt cydarim mundā super caput eius, & induerunt eum vestibus. ¶ De hac sordidoz vestimētōz, id est, mortalium membrorum expoliatione, & glorioso immortalitatis vestitu, ait: Hic ipse magnus sacer- dos Iesus: Ignē (inquit) veni mittere in terrā, & quid volo nisi vt accendatur, statim sub- iungens: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor, vsqz dū perficiat? Videlicet vt subaudias, qz ignis ille, id est, spūs sanctus, non ante fit dandus, qz illud perficiatur. ¶ Itaqz sacris vestibus nondum indutus erat Iesus. Rursus nec ante hoc erat tempus vel ratio, sa- crum oleum, vel chrisma super illos effundendū sicut petra illa in deserto, non ante flumī- na vel torrentes inundantes fundere habebat, qz ex iussu dei percuteretur virga. Nihilominus & apostoli necdum talem induerant vestem, in quo sancto altari assistere, & ab il- lo magno pontifice sacri olei vel charismatis vnctiōē, id est, sancti spiritus effusiōē, ra- tio vel ordo cōsentiret illos accipere. Nati quippe vt essent in delicto paternz puaricatio- nis, necdum remissionem peccatoz acceperant, quod nemini dubium est nisi forte quis putet-

putet, qz aliter qz per Chri mortē potuerit vlli homini, siue Gentili, siue Iudæo dari pecca- toz remissio. Sed hoc à fide Chri alienū est. Proinde constat, qz applicz vel oēs ecclesia- sticæ ordinatiōes, & oīno cunctz spūs sancti donatiōes, non ante, sed post glorificatiōē Iesu effusaz sunt, qz videlicet hic erat ordo necessarius, vt prius passiōē Chri redimerent, & post ab eodē pontifice suo, sancta immortalis gloriæ stola vestiito, apostolica illis grā conferretur, per geminam (de qua iam dictum est) effusiōē sancti spūs. Igit (vt ait Euan- gelista) spūs nondum fuerat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Non (inquam) datus erat vllō modo ea largitiōe, qua peccata remittunt. Ea tamē qua diuisiones gra- tiarū distribuunt, datus quidem fuerat prophetis vel patribus, sed non eo modo, vt recte flumen vocaretur. Nam quantalacunqz illa donatio, non in gentium dispersionem vale- bat fluere, sed in vna continebatur gente, largitatē istam, quz per Christum danda erat, prænuntians spiritus prophetia.

¶ Finis Libri Septimi.

RVPERTI ABBATIS

TVIIIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI- stam Commentariorum Liber Octauus.

Gones dñi nri Iesu Chri legētibz nobis intelligētia opus est: Bea- tus em (inqt Psalmista) qz intelligit sup egenum & pauperē, ipm vtiqz intelligi volens, qui cū diues esset, pro nobis pauper factus est. Ipse nanqz in eodē psalmo loquit, quod nunc tractare cœpi- mus: Inimici mei dixerunt mala mihi, qm moriet, & peribit no- men eius. Ipse manifeste seipm exprimit dicens: Qui edebat pane- meos, magnificauit sup se supplātionem. Quis autem mise- ricordia vel charitatis compassiōe purgatū habens cordis oculo- rum, non intelligat, qz non parui aut leuis sit certaminis hoc ipm, qz stans in medio superboz ac diuitum inimicoz suoz, mala sibi dicentium, egenus & pauper iste apud cogitationes illoz, pro sua contēptus paupertate diuinitatis suz diuitias ore proprio cogebat pradicare, & de seipso testimoniū phibere. ¶ Si em sub silentio semetipsum absconderet frustra nobis aduenisset, quia vcz sine pdican- te nemo nostrum audisset, nemo cre didisset, atqz ita nemini aduentus eius profuisset: La- borabat ergo sustinens semetipsum pradicare. Hoc em faciens apud superbos, quantū pu- tas subiacebat inuidiæ? Qui cūqz ab ipso didicit mitis esse, & humilis corde, & idcirco ran- to magis grauat suam virtutem pradicare, quanto magis humiliter sentiens odit ventū iactantiæ, ipse sentit vrcunqz, quanti laboris sit huic egeno & pauperi, stare in illo tali tem- plo, & corā inimicis mala sibi dicentibus, qs esset, vel vñ opprobria exprobrantiū sibi re- cepturus, edicere. Igit vt veraz beatitudinis participes simus, super hunc egenum & pau- perem intelligere studeamus, & tunc nos verum lectiōis intellectum assecutos arbitre- mur, cum mala, quz audit vel patitur, compatienti corde perceperimus. Sequitur: Ex illa ergo turba cū audissent hos sermones eius dicebant: Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus. Quidā autē dicebant: Nunqd à Galilæa Christus venit? Nonne scriptura di- cit, qz ex semine David, & Bethleem castello, vbi erat David, Chri venit? Dissensio itaqz facta ē in turba propter eū. ¶ Sanctis viris nōnunqz dissensio multitudinis occasio fuisse le- git euasione. Nam & Paulo apst pene tale qd cōtigit, qz dum staret in medio multitudi- nis, & sacerdotes, atqz oē cōsiliū cōuenissent aduersus eū, sciēs qz vna ps eēt Sadducæoz, & altera pharisæoz, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego pharisæus sum, filius phari- sæoz, de spe & resurrectione ego mortuoz iudicor. Et cū hęc dixisset, facta est dissensio, & soluta est multitudo. Iussitqz tribunus milites descēdere, & rapere Paulū de medio eoz: videlicet volēte dño vt seruaret: Sic em (inqt) testificatus es de me in Hierosoly mis, sic re oportet Romæ testificari. ¶ Imo sic vel vniuersaliter sanctæ ecclesiæ cōtigit, qz dum vni- uersz iniquitatis & multitudo in multas hzereses diuisa est, & aduersus alterutrū discordās semetipsum impugnat, euadit p medias diuisiones fides catholica. Quod etiā veteri mira- culo pręfiguratū est, saluo altioris quoqz sacramēti intellectu, qz ad ingressum filioz Is- rael, mare rubrū diuisum est. ¶ Traditū nāqz est à maioribus, qz in illa digressiōe maris, singulis qbusqz tribubz filioz Israel, singulz aquaz diuisiones factę sint, & ppria vnicuiqz tribulū in mari apta sit via. Idē ostendit ex eo, qd in psalmo scriptū est: Qui diuisit mare rubrū in diuisiones. Per qd plures diuisiones docent factz scdm singulaz tribuum viam.

Ecclesiasti- cæ ordina- tiones post passionem Christi cœperunt

† illz

Elegēs ex hortatio ad compatiē- dum Chri Plal. 40 z. Coe. 2 Plal. 79

Cogebatur Christus se ipm pradi- care coram inimicis Roma. 10 Mauch. 11

Michz. 7 Plal. 131

Acto. 23

Exodi. 14

Plal. 132

Hæc nempe & hmōi pietatis ac mansuetudinis hortamenta prædicando, populi fauores acquisiuit videbat, vt pius & mansuetus, & hinc esse, q̄ tantis quoridie turbis stipabat, vt volentes eū comp̄hēdere, metu populi cohiberent. Huic ergo samæ suæ studentē dicitur illum putabāt, vt dimitterēt peccatricē. Hæc autē pietas statim pateret crimini, vt dicerent illi robusti & mulatores legis: Hostis legis es, cōtra Moysen locutus es, imo cōtra eū qui p̄ Moysen legē dedit, & proinde tu ipse lapidandus es. Igit̄ vt in scelere suo sanctæ legis vindices se pronuntiare possent, & sic om̄e os obstruerēt, idcirco eū p̄dicta machinatio ad- duxerunt, & corā illo statuerūt mulierē peccatricē. Sed hoc mō captates in aiām iustī, & sanguinē inocētē cōdēnare cupiētes, elusi sunt, ita vt iusto nocere nō possent, & peccatri- cē de manibus amitterēt, imo peccatrice apud iustū, misera apud miām in tēplo remanē- te, foras ipsi confusioe operiti exirent. Quis hoc factū nō miret̄? q̄s hanc veritatis & miseri cordiæ victoriā nō venerēt? Sic nimis futurus erat, vt post illa, quæ supra scripta sunt, adducerēt scribæ & pharisæi peccatricē mulierē. s. ecclesiā de gētibz in tēplū ad Ch̄m, corporis & antiæ suæ liberatorē, & ea p̄cōrum accipiēte remissionē, ipsi cū mala consciā foras irent, & cū inuidiā suæ tormēto à gr̄a exciderēt. Cum em̄ ipsi dñicū corpus cla- nis cōfixerūt, & lancea p̄cuserūt, qd̄ aliud q̄ v̄x̄ dei tēplum apparuerūt? Et cū per legē & prophetas, quis inuiti, p̄dicant, sic oportuisse fieri ob salutē oim̄ gētiū, qd̄ aliud q̄ adul- teram gētilitatē, q̄ virū suū le gētū, s. creatorē suū reliquerat, & cū diabolo fornicata fue- rat, adducit ad Ch̄m? Tu igit̄ Ch̄se, speciose rex, in oibus prospere procedis & regnas, propter veritatē & mansuetudinē, & iustitiā, & deducet te mirabilr̄ dextera tua, tuq̄ in oibus eludant̄ inimici, s. genimina viperarū. Iudæi, cū principe suo dracone, quē formasti ad illudēdum ei, Sed iam ad narrationē historiciā redeamus. Iesus autē inclinans se deor- sum, digito scribebat in terra. Quid hoc ad rē ptinebat, vt vocibus sp̄ntiū interrogatus, digito scriberet in terra, qd̄ facere solitus nō erat? Videlicet q̄ laqueo parato intētū erat, mansuetū & misericordē capere, modū stringētēs, statim post primā p̄positionē Moysi cēq̄ autoritatis, subiūcta assumptionē, dicēdo: In lege autē Moyses mādauit nobis hmōi lapi- dare. At ille nō paulo maiorē se Moysē esse nouerat, quippe cuius sp̄s, vel (q̄ manifestus nūc ad rem attinet) cuius digito, sicut in Deut. habes, scriptā in tabulis lapideis legem acce- pit Moyses. Igit̄ vt se nō debere vel posse Moysi autoritate cōstringi significaret, cōgrue nūc & opportune se inclinās, digito scribebat in terra, innuēs tā sapiētē q̄ humiliter, q̄ dñs legis, q̄ maior esset q̄ Moyses. L Cū autē p̄seueraret̄ interrogatēs eū, erexit se, & dixit eis: Qui sine p̄cō ē v̄m, primus in illā lapidē mittat, & ite: se inclinās scribebat in terra. Nota sn̄a ē, & celebris vniuerso orbi, quā edixit hic nō q̄libet archisenator aut cōsul, s. ipse rex & Imperator curiæ celestis, tm̄ hñs veritatis, quantum māsuetudinis, nec plus alleuiata suauitate miserationis, q̄ aggrauata librato pondere iudicij. Sed quare & sn̄am daturus prius in terra digito scripsit & data sn̄a denuo scripsit? Vtiq̄ quia ipse est, q̄ (vt p̄dixi) di- gito, i. p̄cepto suo, p̄cepta legis in tabulis scripsit lapideis, & prioribus tabulis propter p̄c̄m vituli cōfractis, alias denuo scripsit: Hic & illic magna signa re: diuersa sunt, res autē quæ significant̄ ea dē sunt. Quid em̄ tabulæ priores, quæ propter p̄c̄m cōfractā & proiectā sunt, nisi dura Iudæoz̄ corda propter incredulitatē p̄hōciēda, significauerūt? Itē, qd̄ nūc prima ad scribendū inclinatio, & protinus data significat sn̄a dicētis: qui sine p̄cō est v̄m, primus in illā lapidē mittat, nisi legē eandē, & Iudæos p̄uaricatores eius, q̄ os ex eo rectē obstruit, ne aduersus gētes gloriēt, q̄ legem acceptam non custodisse conuincunt? Vnde & subditur: Audiētes autē, vnus post vnum exhibant, incipiētes à se- nioribus. Itaq̄ & q̄ illic sc̄dā tabulæ instar priorū p̄c̄is, & digito dei scriptæ sunt, & qd̄ hic ite: Iesus inclinans se scribebat in terra, nouæ gr̄æ scripturā significat, q̄ nunc spiritu dei scribit in tabulis cordis carnalibus. Nouā igit̄ ecclesiā, quæ de gētibz collecta est, synagoga foras à tēplo luminis æterni recedente, hæc (vt p̄dictum est) mulier p̄r̄si- gnat, quæ scribis & pharisæis mala cōscia cōiuctis, & foras exeūtibus, sola cū saluatore reli- cta est. Sequit̄. Et remāsit solus, & mulier in medio stans. Sed ecce fortassis dum altio- ra mysteria requirimus, dicat quispiā scrutator istæ studiosus. Quō inspiētēs & maligni, impij thesaurizatores iræ dei, tam cito ad vnus respōsionis vocē, solū Iesum & mulierē in medio stantē reliquerūt: Num sese introrsus respexerunt, & humili consciā p̄cōres se agnoscentes, peccatricē dimiserūt? Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eoz̄ talē potuit admittere sensum, & sic ad obicē pietatis querunt offendere pedes eoz̄: veloces ad effundēdum sanguinem? Ad hæc inquā: Non sic offenderūt, nō sic ab intentione sua con- queuerunt, non eo sensu conticētes, vnus post vnum exierunt. Sed qd̄ Vtiq̄ quia talē eius audierunt respōsionē, de qua nullā spem accusationis habere possent, idcirco cōfusi ccepta reliquerunt. Vnde & Euangelista cum dixisset: vnus post vnum exhibāt, statim adiū- xit, incipiētes à senioribus. Seniores em̄ quāto maiores ac vetustiores, tāto ad calūniā dū

Psal. 97.

Psal. 44.

Psal. 103.

Digito scri- bebat in terra Deuter. 9.

Cur Ch̄sus bis scripsit in terra Exo. 32. 34.

Roma. 2.

2. Cor. 3.

Cur exie- runt Iudæi vnus post vnum

Psal. 13.

instruiores, & ad cognoscendū verbum quod calumniari nequirent perspicatores, vbi responsum eius audierūt, primo validū & inexpugnabile esse præsenferunt, & idcirco pri- mo loco cesserūt. Nam (vt supra dictū est) cum scirent illum mansuetū esse & pium, imo cum scirent eum p̄nitentiā prædicare publicanū quoq̄ vocasse, & cū peccatoribus quoq̄ māducare. Vnde & improperantes ei dicebant, q̄ esset homo vorax, & porator vini, ami- cus publicanorū & peccatorū, cū inquā hæc scirent, nec ignorarent q̄ aduersus pharisæi co- gitationes peccatricem aliā dudū defendisset, quæ tetigerat pedes eius, arbitrabantur q̄ & istam adulteram defensusus esset, talem vtiq̄ personam, qualem signāter lapidari iusserat lex, vnde & damnarent eū veluti reū, qui legē soluere cōtenderet. At ille nec ad dexterā nec ad sinistram declinās, talem sententiā dederat, quā nec infirmare lex diuina, nec cōtem- nere ratio posset humana. Illis huius sententiæ fortitudinē cōsiderantibus, & ob hoc nihil se proficere sentientibus, remāsit cū Iesu sola mulier in medio stans, & ab illis exeuntibus re- licta est causa ei, tanq̄ laqueus inutilis & recte inefficax, qua propōsita sic Iesus vno sapiē- tiæ responso, capreæ, hinuloq̄ ceruorū similis, in altum exilierat, vt eū nulla canū istoz̄ cō- se qui posset astutia, Igit̄ isti Hierosolymite, vt putabātur æmulatores legis, reuera autē pri- cipes Sodomoz̄ per prophetā dicti, exeuntes reliquerūt miseram, nō quia suam recogno- uere miseriam, sed quia quilibet de illa fecissent, non haberent vnde accusarent misericor- diam. L Ergens autē se Iesus, dixit eis: Mulier vbi sunt qui te accusabant? Nemo te cōdem- nauit? Quæ dixit: Nemo dñe. Dixit autē ei Iesus: Nec ego te cōdemnabo. Quāuis à tenta- toribus insidiosus fuisset iudicare postularus, tamen q̄ reuera ipse est, q̄ cōstitutus est à deo, iudex viuoz̄ & mortuoz̄, præsto se esse indicat, nec vilo modo diffitetur se iudicem, & pe- nes se iudicādi esse legē ac potestātē, dum sententiā dicta, & accusatoribus egressis: Mulier inquit vbi sunt qui te accusabant? & Non enim erat excusatio iudicij, q̄ dixerat: Qui sine peccato est, primus in illā lapidē mittat, quomodo illud q̄ cū dixisset ei quidā de turba: Ma- gister dic fratri meo, vt diuidat meū hæreditatē, respōdit: O homo q̄s me cōstituit iudicē aut diuisorem super vos? Nam terrena quidem lucra dispensare aut iudicare non venerat, sed ad remittēda vel ad retinēda peccata iudicium omne à patre acceperat. Quod ergo ait: Mulier vbi sunt qui te accusabant? iudicis veritatē, vel iudicij maturitatē resonat, q̄ profecto iudicium legitimū nō recusat, sed accusatores non legitimos venisse comprobāt: oportet enim tam accusatores, q̄ testes sine crimine esse in omni siue diuinæ, siue humanæ legis iusto examine. At illi circuminosos se esse fuga sua cōfessi sunt, dum iudice quærētē tes- tes sine crimine, q̄ primi fecerunt legē lapidē mitterēt, oēs exierūt. Igitur iudex iste est, q̄ sedet super thronū, & iudicat æquitatē, nihil prorsus agēs extra ius legemq̄ iudicij, dū de- ficientibus accusatoribus, cceptamq̄ causam relinquentibus, ita demū decedēt iudicio mi- sericordiā subrogans: nec ego te cōdemnabo inquit. Vex hæc ipsa misericordia nō sic pec- cata remittit, vt tribuat q̄q̄ licentiam peccādi, sed idcirco iudicium suspēdit, vt vacet pec- catori cum fructu p̄nitentiæ recedere à peccatis. Vnde & protinus subdit: Vade, & am- plius noli peccare. In vna cadēq̄ sententiā misericordia & veritas obuiant sibi, iustitia & pax inuicē osculatur. Nā q̄ ait: Vade, misericordiæ & pacis est, q̄ adiūgit: & amplius noli peccare, veritatis & iustitiæ. Ita viuoz̄ & mortuoz̄ iudex æquissim⁹, neq̄ solū iudicij cō- minatur, neq̄ solū misericordiā pollicetur, sed cūctoz̄ hominū rationes, tanq̄ statera iusta, misericordia simul & iudicio, veluti duabus discriminat lancibus. Omnis anima, vniuersa ecclesia, quondā p̄ adulteriū diabolo subiugata, ex eo se lancē iudicij superexaltare cōfidit, si nō inanis, sed fide & actib⁹ bonis onusta misericordiæ grauit̄ incūbit. Sequit̄: Ite: er- go Iesus locutus est eis dicens: Ego sum lux mūdi. Qui sequit̄ me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Ergo (inq̄t Euāgelista) q̄ tāto opere nitebantur scribæ & pharisæi admhilare præsentē gratiā dei, & auferre de medio testimoniū veritatis, ora cunctoz̄ ob- struendo. Verbi gratia, dicētes: nūquid & vos seducti estis, & nunquid & tu Galilæus es, & ita metu illoz̄ deficiebat om̄e testimoniū hominū, ipsemet, de quo per prophetā fuerat p̄- dictū: Ecce testē populis dedi eum, solus in testimonio persistēs, ite: locutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. Hoc inquā ite: loquutus dixit eis, id est, hoc dicto illud iterauit, qd̄ pridie stās & clamās dixerat eis: Si q̄s sitit, veniat ad me, &c. Sic em̄ dicit illis ista cōsonā- ter coherēt & cōsonant, q̄ nūc ite: loquit̄ dicens: Ego sum lux mūdi, &c. quō in psalmo, cū dictū esset: qm̄ apud te est fons vitæ, statim subiunctū est: & in lumine tuo videbimus lumē Christus enim dei sapientiā, nobis vno codēq̄ actu, & poculum & lumen est, q̄ videlicet quisquis aqua huius sapientiæ imbuitur, statim clarificato sensu à cūctis errorē tenebris libe- ratur. Ac proinde recte & hic de seipso loquēs, cum dixisset: Si quis sitit, veniat ad me, & bi- bat, hoc ipsum iterans: Ego sum (inquit) lux mundi, & in psalmo propheta cum dixisset de illo: quoniā apud te est fons vitæ, statim subiunxit: & in lumine tuo videbimus lumē. Bene ergo Euangelista non ait solum: Iesus ergo loquutus est eis, dicens, sed signanter: Iterum

Math. 23.

Idem, 11. Luc. 7.

Cant. 2.

Esa. 1.

Acto. 19.

Luc. 2.

Iohan. 8.

Psal. 9. Lex iudicij a Ch̄o ob- seruata.

Psal. 94.

Iohan. 7.

Esa. 12.

Psal. 36.

intra

1. Theff. 1

Math. 1

Iohan. 1

Iohan. 7

Iohan. 3

Prouer. 17

Esa. 28

Iohan. 7

Prophetæ
1. Theff. 2
Exod. 33
Esa. 6
Hier. 1

Roma. 1.
2. Cor. 11

ergo inquit Iesus loquutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. ¶ Et vide q̄ breuiter, quāte magnifice expressit, nihil inuidiam impiorū posse nocere gloriæ dei: Ego inquit sum lux mūdi. Ac si diceret: Quid vos impij nocētis & tenebrarum filij, claritati vel magnæ opinioni meæ suffragia mortaliū tollere laboratis? Nunqd nō deridēdū essetis, si solē itum v. sibilem de sublimibus circulis suis toti mūdo lucentē, exufflando extinguere, vel aerē pu gnis verberādo de magno cādelabro cœli deijcere, & sub modio recōdere conemini? Nēpe huic simile est hoc, q̄ nomē meū delere, vel famā meā extinguere cōtenditis. Ego enim sum lux mūdi, Ergo ridiculi talpæ vel vespertiones, oculos q̄d me vestros claudere, & me verā lucē nō videre potestis, sed torius mūdi oculos eruere, vel istam eius lucem extinguere, nequāq̄ praualebitis. Ego inquam lux, nō vnus tantum Israeliticæ gentis, sed lux toti mūdi, lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdū, lux sine qua nemo vnq̄ angelorum vel hominū potuit vel potest videre deū, cuius exortes quicūq̄ sunt siue angeli, siue hoīes, tenebræ sunt. Proinde dixi & dico, q̄ qui sequitur me, non ambulat in tenebris erroris vel ignoratiæ, sed habebit lumē vitæ, & hoc habēdo, ipse q̄q̄ lucem suam der imitatoribus suis, vt merito talibus dicatur: Vos estis lux mundi, lux videlicet illuminata, nō ipsa lucis substātia. L. Diexerūt ergo pharisæi: Tu de teipso testimonij perhibes, testimonij tuum non est verū. ¶ Reuera magnū de semetipso testimonij perhibebat, & nūc dicendo: Ego sum lux mūdi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ, & supra verbis alijs, sed eodem sensu: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vētre eius fluent aquæ vitæ. ¶ At illi hoc in animo suo proposuerant, vt nullū de illo testimonij audirēt, & quantū poterāt conabantur, vt q̄modo docūq̄ fontē vitæ obstruerēt, & claritatē luminis huius extinguerēt: quippe qui male agebant, & idcirco lucē oderant, & ad lucē venire nolēbant, ne arguerentur opera ipsorū, opera nocētis & tenebrarū. Dixerūt ergo: Tu de teipso testimonij perhibes, testimonij tuū nō est verū. Ac si dicerēt: Cōtra scripturā, quæ dicit: Laudet te alius, & nō os tuū, laudas & magnificas teipsum, testimonij perhibēdo de teipso, testem nō habēs præter te aliū, ac proinde testimonij tuū non est verū neq̄ legitimū. Propterea inquit propheta: Audite verbum dñi viri illusores, q̄ dominamini super populū meū, qui est in Hierusalē. Dixistis em̄: Percussimus fœdus cū morte, & cū inferno pepigimus pactū. Tanto quippe studio, vitæ & veritatis os oprimitis, tanquā mortis & inferni fœderati sitis. ¶ Mirantibus ministris loquelam huius hominis, imo dei pariter & hominis, dixistis: Nunquid & vos seducti estis? Nicodemo quoq̄ compari vestro, quia modicum quid de iudicij legitimo ordine fuerat ausus mutire, os protinus obstructum est à vobis dicentibus: Nunquid & tu Galilæus es? Turba credentiū à vobis anathematizata est, dicendo: Nunqd aliqs ex principibus credit in eū aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ nō nouit legem, maledicti sunt. Cū ira vobis obstreptibus testem nō habeat hominē præter se solum, ipsius q̄q̄ nūc os obstruere, & vocem eius vultis suffocare, obijciēdo quasi crimē vanæ gloriæ, q̄ proprio seipsum magnificet ore. Ita cōtenditis adiutores mortis & inferni, ne qs mortuorū exaudiat vocē filij dei & viuat, ne lucē suam mundus per fenestras vocū eius perspiciat, & infernales tenebras relinquat. Nequāq̄ ita fiet, sed delebitur fœdus vestrū cum morte, & pactū vestrū cum inferno nō stabit. Sequitur: L. Respondit Iesus & dixit eis: Et si ego testimonij perhibeo de meipso, testimonij meū verū est, quia scio vnde veni & quo vado. Vos autē nescitis vnde veni, & q̄ vado. ¶ Nesciunt infelices isti, q̄ multa hic fortitudine cōtendat cū eis, & quāta premat eos mole magnitudinis suæ, dū ad vnū obiectū illos, quo eius detestant testimonij suum & testimonij verū & iustum pariter defendit esse iudicium. Videlicet agnoscere habebāt qualem detestarentur testē, eum scilicet, quē eiusdē causæ suæ visuri erāt iudicem. Et si ego inquit testimonij perhibeo de meipso, testimonij meum verum est, in quantum scit à quo vocatus, & ad quod opus vocat⁹ sit. Verbi gratia, quomodo cū de seipso Paulus dicit: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium dei, vel maxime q̄d alibi dicit: Quoniam multi gloriantur & ego gloriabor, ceteraq̄ his similia. ¶ Igitur quia tam spūs verax q̄ & spūs mendax, de seipso testimonij perhibet, vitiosum est argumentū dicentium: Tu de teipso testimonij perhibes, testimonij tuum non est verū. Proinde duas propo

propositiunculas, quas veluti inuicem repugnātes, & in eodē simul esse non valentes, male in affirmationē & negationem diuiserant, dicēdo: tu de teipso testimonij perhibes, testimonij tuū non est verū. ¶ Hic verax sui defensor & mēdaciū correptor componit, & in vnā redigit affirmatiuam propositionem, dicēdo: Esti ego testimonij perhibeo de meipso, testimonij meū verum est. Statimq̄ subiuncta ratione id ipsum cōprobat, dū dicit: quia scio vnde veni, & quo vado. Quæ ratio sic ut veritatē testimonij sui cōfirmat, sic per oppositū eius, id est, per hoc quod subsequitur: Vos autē nescitis vnde veni, & quo vado, falsitatē eorū, qui hoc ipsum testimonij suum reprobabant, oppugnat. Nam cum proculdubio sint opposita hæc, quia scio vnde veni & quo vado, vos autē nescitis vnde veni & quo vado, sicut verū est testimonij eius, ex eo quia scit vnde venerit & quo vadat, sic e contra testimonij, quod dicit contra Iesum, falsum esse constat, ex eo quia nesciunt vnde venerit & quo vadat. ¶ Scire autē de seipso vnde venerit, propriū eius est, qui nō de nihilo neq̄ de nō existentibus tēporaliter factus est, vt nos, sed de increata patris essentia sine tēpore natus est, per quē vt esse mus, creati sumus omnes nos. Scire etiā quo vadat, nihilominus propriū eius, q̄ videlicet nō alius q̄ ipse vias suas disposuit, quas in hac mortalitate homo factus est propter nos, ambulare dignatus est. Nos em̄ nescimus vnde venimus, quippe q̄ nec illud scire possumus, qualiter in vtero cōcepti coaluimus, neq̄ posthac quid futuri sumus nosse valeamus, q̄ nescit homo finē suum, & omnia in futurū tempus referantur incerta. Proinde cū dicit: ego sum lux mundi, verū est testimonij eius, q̄ scit vnde venerit. Et cū ait: Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, profecto verū de seipso testatur, securus quia scit & quo vadat, vel quo se sequētes perducat. ¶ Ceterū nemo omnī de illo quicq̄ scit, nisi quantū ab ipso didicit, ac proinde quisquis de illo aliud dicit q̄ quod ab ipso accepit, testis falsus est, & quia nō sequitur eū, ambulat in tenebris, quemadmodū isti qui dixerant, tu de teipso testimonij perhibes, testimonij tuū non est verū, ad quorum obstruendū os sola hæc sufficit confutatio, quæ dicit: Vos autē nescitis me vnde veni, & quo vado. Quod dictū est ad refellendam carnalē illorum opinionē qua dixerant supra, sed hunc scimus vnde sit: Christus autē cum venerit, nemo scit vnde sit. ¶ Nec vero quia postmodū responderat eis dicēs: & me scitis, & vnde sim scitis, idcirco nūc sibi cōtrarius putandus est p̄senti loco, cū dicit: Vos autē nescitis vnde veni & quo vado. Sequitur em̄. L. Vos secundū carnē iudicatis, ego nō iudico quenq̄. ¶ Ac si dicat: Scitis quidē, q̄ homo Galilæus ego sum, & dicitis: Nōne hic est Iesus filius Ioseph & Mariæ, & fratres eius ac sorores nōne apud nos sunt? & quia partim verū est hoc, propterea supra dixi: & me scitis, & vnde sim scitis. ¶ Sed hoc vestrū scire quātū est? Vos em̄ hoc ipsum secundū carnem sapitis, & secundū carnē iudicatis, id est, secundū paupertatē vel exiguitatē partū meorū Mariæ & Ioseph, fratrum quoq̄ meorū ac sororū, id est, propinquoꝝ carnaliū, personā meā attenditis, & supra id, q̄d vibile est in me, nihil audire vel intelligere vultis, itaq̄ multo me inferiorē p̄satis regibus vestris, prophetis q̄q̄ vestris, q̄s occiderunt patres vestri, vos autē me persequēdo sepulchra illoꝝ ædificatis, & mēsurā patrū vestrorū implere festinatis. Dico ergo q̄ vos secundū carnem iudicatis. Ego vero poterā quidē & ipse secūdu carnē iudicare, sed nō iudico quenq̄. ¶ Poterā quippe sic e contra dicere, q̄a secūdu carnē quoq̄ maior Mose, maior inquā & nobilior quouis rege vel principe, secundū carnē quoq̄ ego sum, q̄a non quēadmodū oēs vos, & vniuersi patres aut principes vestri, cōmuni more naturæ de corrupta muliere, sed de virginea nobilitate, ex regia stirpe Dauid secūdu carnē natus sum. Ita inquā poterā & ego secūdu carnē quoq̄ omnes hoīes, vtpote in peccatis cōceptos, & de corruptione natos, me inferiores iudicare, sed nō iudico quenq̄. Nūc em̄ veni nō iudicare, sed iudicari. L. Et si iudico ego, iudiciū meū iustū est, q̄a solus nō sum, sed ego & q̄ misit me pater. ¶ Et si tandē, inquit, iudico ego, videlicet postq̄ iudicatus fuero, tunc em̄ natales meos tam secundū diuinitatem, q̄ secundū humanitatem iudicare me oportebit vt p̄dicentur in vniuerso mūdo, & si inquā tandē iudico ego, iudiciū meū iustū est. In quo? Videlicet q̄a solus nō sum, sed ego & qui misit me pater. ¶ Non inquā sum solus, scilicet quomodo ille alius qui venit in noīe suo, quē vos accipietis, q̄ vere solus erit, & solus veniet, q̄a deus illū nō mittet, sed à semet ipso veniet, neq̄ cū deo ager, sed aduersabit & extollet supra omē q̄d dicit deus aut q̄d colitur. Ego autē à meipso nō veni, sed p̄ misit me, & ego in eius cōmunionē p̄maneo, nihil à meipso faciēs, nihil à meipso iudicās. ¶ Proinde q̄cunq̄ ego testificor, q̄cunq̄ iudico, ille p̄sentibus & subsequētibus operibus verū cōprobat testimonij meū, verū & iustū esse defendit iudiciū meū. Notandū in vera humilitate & humili veritate filij dei, q̄ in oībus verbis suis tenorē hūc seruat paternæ cōmunionis, de qua nūc dicit, q̄a solus nō sum, sed ego & q̄ misit me pater, ita vt nusq̄ absolute quicq̄ de sola sua loquat p̄sona, sed sic semp profiteatur q̄d est, vt simul paternæ personæ sociali & indiuisa charitate mentionem faciat.

Artificiose detentio Christi.

Ecci. 9.

Errat om̄s qui Iesum nō sequit.

Math. 13
Lucæ. 4

Math. 23

Antichri-
stus,

2. Theff. 2

Communi-
tio patriæ
& filij.

P Quod

Error Sa bellij.

Quod recte considerantibus, nullā vobis excitare potest nebulā error Sabellianus, quam hārefim patripassianā dicimus, q̄ vnam solūmodo diuinitatis personā confitemus, vna, inquit, eademq̄ persona patris, quādo vult pater est, quādo vult filius est, quādo vult spiritus sanctus est. Ita personas confundens, solū patrem vel solū filium confitendum esse contendit. Verū hoc loco apte filius, non sum solus, inquit, sed ego & qui misit me pater. Igitur cōuincuntur Iudæi dicentes, testimonium tuū verū non est, Sabellius quoq̄ anteq̄ nasceretur, elisus atq̄ explosus est. Sequitur, L. Et in lege vestra scriptū est, quia duorū hominū testimoniuū vērū est. Ego sum q̄ testimoniuū perhibeo de meipso, & testimoniuū perhibet de me, q̄ misit me pater. Et idcirco, inquit, q̄ scio vnde veni & quo vado, testimonium meū verū est, & adhuc de veritate eiusdē testimoniū dicendū est. Dico ergo in lege v̄sa scriptū est, q̄ duorū hoīm testimoniuū vērū est, videlicet dicere deo p̄ Mosen in Deut.

Deut. 17. 19

Oia dicit Chri duo bus testib⁹ cōproban⁹ Iohan. 9

Nō stabit testis vnus cōtra aliquē, quicq̄d illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorū aut triū testiuū stabit omne verbū. Hęc magna & indubitabilis quā propono sententia est, cui spōte cōcedi oportet, q̄a sic in lege v̄sa scriptū ē. Proinde iā assumere licet. Ecce hoc verbū q̄d dixi, ego sum lux mūdi, & q̄d cūq̄ tale dico vel dixi, q̄d vos abijcitis dicētes, testi moniuū tuū nō est vērū, duobus testibus defendit: Nā ego sum testis vnus, q̄ testimoniuū p̄ hibeo de meipso, ea videlicet causa v̄sa autoritate quā dixi, q̄a scio vnde veni, & q̄ vado: & adhuc alius testis testimoniuū phibet de me, s. q̄ misit me p̄. Hoc videlicet aduersus iniquā illorū intētionē legitima r̄sione defendit. Illi nāq̄ hoc intēdebāt, vt nemo de illo testimo niū phiberet q̄ Chrs̄ eēt, q̄ saltē propheta eēt, q̄ deniq̄ vllō mō a deo eēt. Hoc intēden tes eo vsq̄ tādē cōspirauerūt, vt si q̄s eū Chrm̄ cōfiteret, extra synagogā fieret. Illud eū erat huic nequissimā calliditati, & nō dignāte tāta maiestate de testimonio, q̄d ab hoibus eēt, saltē mētionē facere designādū erat testimoniuū sursum: cui cōuenticulū canū, & cōciliū hoīm malignāciū nō sufficeret indicere silentiū. Ait ergo, in lege v̄sa scriptū est, q̄ duorū hoīm testimoniuū vērū est. Nō ait simpliciter, in lege, sed signāter, in lege v̄sa: q̄a videlicet eadē lex iusta & sc̄ta & honorabiliter eius, aliter ipsoq̄ lex erat. Nā eius erat, q̄a ab ipso data & illoq̄ erat, q̄a illis imposta. Cōcedi oportebat, vt p̄dictū est, duorū hoīm testimoniuū eē vērū, q̄a sic in lege scriptū est, atq̄ ideo p̄ assumptionē: ego sum, inq̄t, q̄ testimoniuū perhi beo de meipso, & testimoniuū phibet de me q̄ misit me p̄. Et hoc ip̄m palā ip̄s erat, q̄ ipse testimoniuū de seipso phiberet, & nihilominus de ipso p̄ testimoniuū phiberet. Audiebāt eū illū, q̄ diceret deū patrē suū, propt̄r q̄d (vt superius dictū est) p̄sequerant eū, & q̄ paulo añ dixerat eis: ego sum lux mūdi. Hęc in quā & h̄mōi audiebāt, & ōpa eius magni tudine tāta professiōis, nō minora videbāt. In verbis eius testimoniuū ip̄s p̄sertonabat, & in opibus eius testimoniuū patris desup̄ fulgurabat. Nā si filiū dei se eē profitēdo mētirēt, profecto nō gloria miraculoꝝ clarificaret, sed p̄na superbietibus cōdigna cōfunderet.

Roma. 7

Chrs̄ v̄bis, pater opes ribus testib⁹ moniu per hibent.

Vltio diuini in sup̄ perbos. Numer. 12 Ibidem. 6 a. Reg. 16 Iohā. 11 Acto. 2. 10

Manifestū quippe Iudæis erat, deū quē patrē suū esse profitebant, semp̄ sup̄bis restitisse a quo (verbi gr̄a) Aaron & Maria cōtra Mosen superbientes, plaga lepræ percussi sunt: & Dathā & Abiron & Chore, p̄ superbiam erecti, cū suis cōplicitibus, aliū viuētes a terra absorpti, aliū flāmis deuorati sunt, & Saul Chrs̄ dñi effectus, p̄ superbiam spiritui demoniaco mā cipatus est. Hūc autē dicentē se eē Chrs̄tū dei filiū, nusq̄ refellit deus, quē professus est esse patrē suū: sed operibus verba eius vera eē testificatus est, ita vt mortuū q̄q̄ ac sepultū ter tra die suscitare, & credētib⁹ in eū sp̄m̄ sanctū per nomen eius daret. Igitur & Iudæis & omni mūdo palā est, q̄a testimoniuū, quod perhibuit de seipso hic homo, q̄ putabat filius Ioseph, phibuit de illo & deus, quē patrē suū professus est. Sequit̄, L. Dixerūt ergo ei: Vbi est pater tuus? P̄spicue quidē patrē illis dicebat deū, at illi hoc intelligere nolēbāt. Et go vbi est, inquit, pater tuus? Imp̄ij & cæci, q̄d quæritis patrē eius? Nunquid & illū vultis occidere, aut extra synagogā facere? si vobis p̄sentibus audeat de filio suo testimoniuū perhibere. L. R̄ndit eis: Neq̄ me scitis, neq̄ patrē meū. R̄ecte perfidorū moleste interpel lantiū percūctationē, suauiter quidē, sed fortiter improbat, & indignā r̄sponsione sua iudicat. Cur em̄, cū prius dixisset, q̄a scio vnde veni, & quo vado, vos autē nescitis vnde veni, aut q̄ vado, tacuerūt & nō dixerūt, dñe vnde venis & quo vadis? nunc autē, vbi dixit, testi moniuū perhibet de me q̄ misit me pater, percunctantur procaciter & dicunt: vbi est pater tuus? Cur, in quā, de illo tacēt, & de hoc interrogāt, nisi q̄a dei filio veri testimoniuū, nō quæ rere, sed inuidere sciūt gloriā? Proinde cū dixissent, vbi est p̄ tuus, nō r̄ndit q̄d erat in terrogat⁹, vt (verbi gr̄a) diceret: pleni sunt cæli & terra gloria vel maiestate eius, sed hoc dixit, neq̄ me scitis neq̄ patrē meū. i. q̄a me non scitis, neq̄ scire vultis, idcirco nec patrē meū scitis. Forte dicitis, te scimus, te filiū Ioseph & Mariæ nouim⁹, de te hoīe Galilæa nō hil amplius q̄rimus. Ad hęc in quā. L. Si me sciretis, forsitan & patrē meū sciretis. Nā in singulis q̄q̄ hoibus nō exigua pars notitiæ est, scire de quocūq̄ cuius filius sit, vel quis pater eius fuerit. Sed vos, inquit, patrē meū nescitis. Nūc em̄ dicitis, vbi est p̄ tuus? Igitur neq̄ me

Esa. 8

me scitis. Plane dictiuncula hęc forsitan, in nostro sermone dubitativa est, sed in sermone veritatis, quæ dubitare nō nouit, acriori significatione totū confirmationis punctū attingit, quasi dictū fuisset: certe & patrē meū scitis. Solēt quoq̄ homines interdū, vbi rem grauius atq̄ animosius affirmare conantur, hac vti dictiuncula, veluti si dicat quis: si mater sese forsitan diligeret. Attamen verius atq̄ cōstantius magisq̄ necessariū est, vt quisq̄ Chrs̄tū sciat, & patrē eius deū sciat: quia videlicet quid Chrs̄tus secundū substantiam sit, nullatenus scire quis potest, nisi & hoc sciat, q̄ deus pater sit. Non em̄, quemadmodū de quolibet homine scimus, quid secundū substantiā sit, etiā si nesciamus, quis homo pater eius fuerit, sic & de Ch̄o scire possumus, quid secundū substantiā sit, nisi sciamus q̄s eius pater sit. Igitur cū nobis dubitabile non sit, multo magis nec ip̄i dubiū fuit: ac proinde non dubitando, sed potius affirmādo dixisse credēdus est: Si me sciretis, forsitan & patrē meū sciretis, quemadmodū & illud: Si crederetis Mosen, crederetis forsitan & mihi. Sequitur, L. Hęc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docēs in tēplo. Et nemo apprehendit eū, quia necdū venerat hora eius. Hęc (inq̄t) tantā maiestatis verba locutus est Iesus, q̄ quærebāt vt interficeret in gazophylacio, videlicet celebri, & pene solis principibus ac pharisæis accessibili loco: nec em̄ vulgo, nisi singulis aduentantibus & æra mittenti bus gazophylaciū frequētabat, principibus ac pharisæis circa lucra maxima læto spectāculo cōsidentibus. Magna ergo fiducia, sine timore tali in loco hęc verba locutus est Iesus docēs in tēplo, id est, nihil loquens in occulto, sed publicā doctrinā condens, palam omni annunciantā seculo. Et nemo (inquit) apprehendit eū. Quare? Quia necdū venerat hora eius. Non ergo furiosū vlla ratione mitigati fuerāt animi, sed tenebat ipse nutu suo impotentē illorū malitiā, qui potestātē habebat tēpore vel hora, quā sibi ipse p̄fixerat, ponēdi animā suā, & itēq̄ lumen di eam. L. Dixit ergo eis itēq̄ Iesus: Ego vado, & quæritis me, & in peccatis vestris moriemini. Quo ego vado vos nō potestis venire. Ergo (inquit) quia perseuerātes in malo quærebāt animā eius, & omni ratione carētes vim faciebāt, & dolos toto die meditabātur, nec ob aliud manus suas continebāt, nisi quia necdū venerat hora eius. Dixit eis itēq̄ Iesus: Ego vado & quæritis me, & c. Itēq̄ in quā hęc dixit Iesus. Nam supra hoc idē dixerat eis, quādo miserūt principes & pharisæi ministros vt apprehenderent eū: Adhuc (inquit) modicū tēpus vobiscū sum, & vado ad eum qui me misit, & quo ego vado, vos nō potestis venire. Ergo nunc non primo, sed itēq̄ dixit eis: Ego vado, & quæritis me. Ego quidē, inquit, sicut iam dixi, hinc vado, ego morior scelere vestro, ego vobis inferētibus morrē, iam tam imminet, vt transeam ex hoc mūdo ad patrē. Sed cū ego abiero, nunquid (sicut vos inimici mei inuidētes, & mala mihi dicētes, desideratis) nomen meū de terra peribit? Nunquid postq̄ abiero hinc ad patrē meū, oculi vestri a gloria mea liberati erūt, & nō videbūt de me quod graue sit eis ad videndū? Nō erit ita, sed tunc multo maxime palā videbitis id, q̄d paulo ante dixi: quia ego sum lux mundi, & hoc vidētes peccatores infascimini, dentibus vestris sfrendetis, & tabescetis, vestrumq̄ desiderium peribit, quia nomen meū perire nō poterit. Hinc acriori stimulante inuidia inquieti & male solliciti quæritis, id est, persequimini me, & in hoc peccato vestro moriemini, q̄a in hac iniquitate vestra, vsq̄ ad finē vitæ vestræ perseuerabitis, nihil q̄d gloriæ vel nomini meo noceat efficere valētes, sed tantū mala volūtate, ac pertinaci inuidia vos ipsos interficientes. Nā quo ego vado, vos nō potestis venire, Equidē nec ip̄i, qui cū deletionē quærit & sequuntur me, nō possunt, quo ego vado venire, sed poterunt quādoq̄: vos autē, qui cum odio quæritis & persequimini me, quo ego vado nunquid potestis venire. Nunc quidē vbi ego sum, vos potestis venire, & quādoq̄ etiā apprehendere & occidere poteritis me, sed hoc vobis facientibus, illuc ego vado, quo vos nō potestis venire. Itaq̄ in peccato vestro moriemini. Illo scilicet, q̄ male me quæritis & in meis fidelibus persequimini, vt nomen meū deleatis. In hoc em̄ vsq̄ ad mortē perseuerabitis. L. Dicebāt ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum, q̄a dicit: Quo ego vado, vos nō potestis venire? Superius cū dixisset hoc idē, quod nunc itēq̄ dicit eis, id est, Quo ego vado, vos nō potestis venire, ita dixerunt: Nunquid in dispersionem gentiuū iturus est, & docturus gentes? At vero nunc hoc ipsum repetēs, acrius in eos (vt dignū erat) inuectus est. Addidit em̄: Et in peccato vestro moriemini. Acrius ergo felle cōmoro dicebāt Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum? Quid amarius, q̄d nequius? O Iudæi homicidæ crudeles & scelerati, adeo ne nihil boni de hoc hoīe, qui mortuos vestros suscitauit, sentire potestis, vt hoc solū, q̄ interficiat semetipsum, vñs eius superesse arbitremini? Et vos nunquid eius rei adeo indociles estis, nec fieri potest, vt vos ipsos exemplo eius interficiatis? Imo vos, interfecto hoīe isto, vos ipsos interficietis: tāto furore, tāta rabie, vt miret orbis, & vestri q̄q̄ cōdoleant inimici. Legāt qui volunt vestrū sub Tito & Vespasiano excidium, & videāt vos vnicam gentem homi cidarū semetipsos interficientium. Sequitur, L. Et dicebat eis: Vos de deorum estis, ego

Forsitā, hic nō dubitantis, sed acris us affirmā tis est.

Gazophylacium.

Iohan. 9

Psal. 37.

Iohan. 7.

Psal. 114.

Iohan. 7.

Iudæi maxime seip̄s interficiunt.

de supernis sum, Vos de mudo hoc estis, ego no sum de hoc mudo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris. Ratione illis acerba reddidit, cur quo ipse vadit, ipsi venire non possint, & in peccato suo sint morituri: Vos, inquit, de deorsum estis, ego de supernis sum. Ista comparatio necdu sufficiebat, ad diffiniendu huius illoz: impotetia causam, quia videlicet omnes homines, siue electi, siue reprobi, omnes secundum natura communem de deorsum sunt. Vnde & Iohannes Baptista, cu Christus esse putaretur, in comparatione, vel potius desperatione suimet, qui vere erat vel est Christus: Qui est de terra (inquit) de terra est, & de terra loquitur: qui de caelo venit, super omnes est. Quapropter addendu erat, vt tota perferberetur causa impotetia, iuxta quod dixerat: Quo ego vado, vos no potestis venire. Na & illi de deorsum erant, de terrena massa assumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait: Vt vbi ego sum, & vos sitis. Addidit ergo: Vos de mudo, hoc estis, ego no sum de hoc mundo. Hoc vtiq; reproboz est, & hoc ab electis differunt, qd cu oes de deorsum, id est, de terra sint, excepto Chro vnigenito dei filio, qui de caelo venit, soli ipsi de hoc mudo sunt. Na electis idem dicit: Si de mudo fuissetis, mundus quod suu erat diligeret. Quia vero de mundo no estis, propterea odit vos mundus. Igitur vtrunq; diceudu fuit, & qd de deorsum essent per communem naturam, & qd de mundo hoc essent per vitium vel malicia suam: vt vtrunq; impossibile monstraretur eis, illuc ire quo ibat ipse, qui & de supernis, id est, de deo patre est, per propria diuinitatis natura, & de hoc mundo no est, per omnimoda humana, qua assumpserat, natura innocentiam, vel celestem vita. Qua ratione tam fortiter q suauiter reddita: Dixi ergo vobis (inquit) quia moriemini in peccato vestro. Quod itide alia protinus ratione confirmat, subiungens. L Si ergo no credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Vere em no aliter, nisi credendo, qd Christus de supernis sit, & de hoc mundo no sit, id est, & qd de superno patre deo deus verus sit, & qd in mundo natus, nihil eoz, quz in mundo sunt vitioru vel peccatoz, admiserit, potest quisqua inter eiusde Christi membra numerari, & illo capite in vno corpore vnica ecclesie viuere de spiritu dei. Dixit aut alibi ipse: Quia nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Recte igitur istis, quos sibi nullatenus per fide incorporandos esse nouerat, ait hic qui solus de supernis est: Quo ego vado, vos no potestis venire, & ideo dixi vobis: Quia moriemini in peccato vestro, si em no credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. L Dixerunt ergo ei: Tu quis es? Hactenus Iudai intelligere nolentes, & querere detrahentes, dissimulare vtrunq; poterat se aduertisse, quo tenderet supradictu eius testimoniu. At vero nunc lux mundi suu illud testimoniu terribili fulgore defendens, dormitantiumq; imo & vigilantium naso stertentiu somnu discutiens, oculos illoz aperiri fecerat, dicendo: Si em no credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, ne ia dissimulare possent aliquid sibi hoc dicto emicuisse, quod spectandū esset, vel auscultandū. Dixerunt ergo: Tu quis es? Irreuerenter quide quaesierunt, & proterue pulsauerunt, sed inuenire eos oportebat, aperiri illis coueniebat, vt magis ac magis inexcusabiles essent, & eis q credituri erant, magis ac magis testimonia veritatis augeterent. Audi ergo qd sequitur. L Dixit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Dicitur plane, vt quaeritioe ipse comouerat, & ad quaerendu illos excitauerat terribili sententia, qua dixit: Si em no credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris: dicebat in qua, vt hac vice magnu aliquod & dignu se testimoniu pronunciat. Et reuera magnu dignuq; est, quod hac responsione testificatus est. Idem em est ac si dixisset, seipsum esse qui erat, & q est, & qui venturus est. Na quia erat, principium se appellat: & quia est, statim subiungens: qui & loquor vobis inquit: & quia venturus est, scilicet ad iudicandu viuos & mortuos in nouissimo die: multa (inquit) habeo de vobis loqui & iudicare. Istis ergo, quos ia denotans vit sapiens: Paruulu (inquit) occidit inuidia, & viru stultum interficit iracundia: tormentum suu non modice auctum est. Iam dudum inuidebat huic homini, vt putabant filio Ioseph qd a quibusda de turba Christus esse putaretur, sicut superius dictum est, quia cum audissent quida de turba sermones eius dicebant: Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus, cu tamen Christum hominem tantummodo fore arbitrantur. At ille nuc dicentibus sibi: Tu quis es? hoc de seipso professus est, quod longe supra homine est: Principiu (inquiens) subaudis, ego sum, statimq; subiungens: qui & loquor vobis. Et vna eademq; responsione, simul & intemporalē incommutabilemque essentiam suz diuinitatis & temporalē designans conditionē assumptz humanitatis, secundū diuinitatis infinita anti quitate principiu est, principiu in qua, in quo oia condita sunt, sicut in exordio libri Geneleos scriptu est: In principio fecit deus caelum & terram: secundū carnē vero, finis est, id est consummatio, qd in ipso nihilominus vniuersa restaurata sunt. Vnde ipse in Apocal. Ego sum (inquit) & o, initiu & finis, & hoc principio, ante secula quide tantummodo deus erat nunc

Oes hoies pter Chrm deorsum sunt. Iohan, 3

Iohan, 14

Iohan, 16

Iohan, 3

Cur dixit Iesus, nisi credideritis, quia ego sum.

Qui erat, q est, & qui venturus est. Apoca. 1. Iob 5

Iohan, 7

Ephes. 1. Apoc. 1

nunc aut, qn hac loquitur illis, deus & homo, sed homo adhuc passibilis: venturus est autē in fine seculoz, idē deus & homo multa habens loqui & iudicare, ia ex quo resurrexit a mortuis, in vtraq; natura impassibilis. Igitur suu esse, de quo dixerat, si em non credideritis, quia ego sum, irreuerter quaerentibus, terribiliter, vt dignu erat, ipse describit, tali cōcludēdo sine, vt diceret, multa habeo de vobis loqui & iudicare. Est aut hoc eius eē, illud intelligēdu, quod totius trinitatis cōmune, & eiusdē vnus dei propriu vel singulare est. Quod & ad Moſen loquēs, diligētius expressit, dicens: Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos. Quod videlicet eius esse, ab omniū essentia rerū vel creaturaru in eo plurimū differt, q nullis accidentibus subiaceret (verbi grā) vt homo, q quasi flos egredit, & conerit, & fugit velat vmbra, & nunq; in eodē statu permanet: siue angelica q q creatura, quæ maxime ex eis, qui ceciderit, probatur: aliud esse in eo, q sunt oēs rationales spūs per substantia, atq; aliud, q facti sunt, hi per accidentē malitiā, illi aut p accidē tē nihilominus grām. Nullis in qua accidentibus, vt hæc vel cætera q facta sunt, substantia dei subiaceret, atq; ideo solus verus est, q a incommutabilis est, vnde & propria eius differētia est, i. esse quod est. Proinde & tunc, quādo Moſi locutus est, & nunc, quādo contra inimicos suos de seipso testimoniū perhibet, oportune hoc substantiuo verbo pro sui descriptione vsus est. Tunc quide qd filiis Israel multis dijs in Aegypto seruire assuerit, nomen dei multoz cōmune videbatur: & idcirco ad distinctionē eoz, qui hoies quide quondā fuerāt, nunc aut nec dij nec hoies erāt: ego, inquit, sum q sum, & hæc dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos. Nunc vero, q intendebat agere inimici eius Iudæi, vt iam no esset, & vt nomē eius periret, vt eos frustra laborare ostēderet, eodē verbo substantiuo cōgrue vsus est. Sequitur. L Sed q misit me, verax est, & ego q audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Nusq; fere in omni testimonio, qd perhibet de seipso filius dei, testimoniū patris preterit, vt q hoc quoq; maxime illud cōprobat, qd dixit alio loco: ego veni in noie patris mei alius veniet in noie suo. Vnde & hic interrogatus ipse quis esset, cu respōdisset, principiu qui & loquor vobis, statim subsecutus, hoc modo testimoniū patris adhibuit: Sed q misit me verax est, & ego q audiui ab eo, hæc loquor in mudo. Tanq; diceret: Principium ego sum, sed a meipso no veni, q & loquor vobis, sed no a meipso loquor. No in qua a meipso veni, neq; a meipso principiu sum, sed q misit me verax est. Quod ex opposito eius, scilicet ex eo q veniet in noie suo, manifestius intelligi potest. Satanas quippe, q ex eo no men accepit, q aduersus deū se extulit, & principiu sibi esse, atq; in lateribus aquilonis sibi met sedere voluit, ex eo medax est, q ex proprijs loquēdo, a patre veritatis discordans medaciūq; generas, principiu se esse iactat. Qui & damnatū hominē illū, in fine seculi in gressus, a deo se principiu esse profitebit, vt aduerset & extollat, sicut ait Aplus, supra omne qd dicitur deus, aut qd colitur. Na & nomē eius secundū numez ipsius in Apocalypsi thytan fore legitur: qd interpretat, dic lux. Igitur medacis illius blasphemia ad se no pertinet, testis hic verus pronuncians, opportune cogitationibus occurrit aduersarioz, q post aliqua propter hæc & his similia, dicturi sunt: de bono opere no lapidamus te, sed de blasphemia. Omnia nāq; q de isto vero principio & vero dei filio sunt, illius maligni fallacijs opposita sunt. Principiu, ait, ego sum, q & loquor vobis: sed no vt ille alijs, qui veniet in noie suo, quē vos accipietis, ita & ego a meipso vel in noie meo veni, & a meipso loquor: sed q misit me, verax est, & ego q audiui ab eo, hæc loquor in mudo. Na & supra sic dixit: Et a meipso no veni, sed est verus q misit me, quē vos nescitis. Vt ergo hæc aduersatiua cōiunctio, qua pcedēti sententiæ sequētē cōiunxit, dicēdo, sed q misit me verax est, no vacet, suūq; sensum melius explicet, qd alibi palā dictū est, nuc necessario subaudiēdu est. Miro aut atq; inenarrabili mō, dū patrē veracē p̄dicat, de seipso testimoniū perhibet, ipse q alibi dicit, ego sum veritas. Na poterat dixisse, p̄ meus verax est, sed vt ostēderet patrē eundē, no aliunde veracē q ex eo q ipsum genuit q est veritas, maluit dicere sic, sed q misit me verax est. Sic dicere solemus, sol iste, q noctē fugat, & tā clarū diē mundo importat, lucida substantia est, vel homo iste, qui tā sapiēter egit aut dixit, sapiēs est. Scien dū quippe, qd cū dicere posset: q genuit me verax est cū autoritate prophetica qua dictū est: Dns dixit ad me, filius meus estis, ego hodie genui te, maluit dicere, tā hic q in plerisq; locis, misit me, qd & equipollēs est, & in auribus hominū, p̄fertim inuidoz, atq; superboz magis gratiosam humilitatē redolēdo, tolerabilius est, & tardius calūniæ patet. Igitur in eo qd ait, sed qui misit me verax est, veritatē paterni testimoniū, in eo aut qd subiungit, & ego q audiui ab eo, hæc loquor in mudo, veritatē nihilominus testimoniū, qd perhibet ipse de seipso, certituhēq; defendit. Vtrūq; em defendēdu supra proposuerat, dicēdo: ego sum q testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me q misit me pater. Porro & illud no ab re quaeritur, quō a patre audierit filius, q ipsum verbū patris est. Non em cōfestim ad humanitatis eius humilitatē confugere licet, vt dicamus, q secundū

Esse substantiuum, deo propriū est

Exodi, 3

Iob, 14

Cur & Moſi & hic Iudæis r̄dit deus per suum esse.

Iohan, 5

Esa, 4

2. Thess, 2

Iohan, 5

Sed qui misit me verax est.

Iohan, 14

Psal, 2

humanitatē audierit patrē filius, eo videlicet auditu, de quo p̄ prophetā dicitur: Audiam quid loquatur in me dñs deus. Etenim nō dixit solū, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor, sed addidit, in mūdo, vt intelligas eum dixisse, q̄ extra mundū, id est, anteq̄ in hunc mundum veniret, audierit quæ loqueret̄ in mundo. Igitur q̄ ait, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, id est, ac si dicat hæc deo patri consubstāntialis veritas: Et ego sicut ex deo nata sum, ita in hoc mūdo incorrupta p̄maneo, nihilq̄ falsitatis admitto. Et hic sensus magis ad rem pertinet, videlicet quia veritatē coarguerant mēdaci, dicētes: Tu de te ipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū non est verū. Sequitur. Et non cognouerunt, quia patrē eius dicebat deū. Cū longe superius illo dicēte, pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, subiunxerit euangelista dicens, propterea persequebant eum Iudæi, quia nō solū soluebat sabbatū, sed & patrē suū dicebat deū, æqualem se faciens deo, quomodo nūc dicit, & nō cognouerunt, quia patrē eius dicebat deū: Ergo hic nō tam excusat ignorantia, quā intelligere nolentē demiratur malitia, quia dicta eius se aduertisse distulāt, videlicet nondū autē, quod eandē ob causam postmodū facere habebāt, scilicet ad lapides currere, aut tentum illū ante s̄idem ducere, & damnationē aduersus illū de hoc verbo, tanq̄ de blasphemia postulare. Dixit ergo eis Iesus: Cū exaltaueritis filiū hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor, & qui misit me, mecū est, & nō reliquit me solū, quia ego q̄ placita sunt ei, facio semper. Ergo, inquit, qm̄ non cognouerūt, quia patrem eius dicebat deū, quoniam testimoniū eius nō acceperunt, & maleuoli accusatores defensionē veritatis nō audierūt, quasi conclusionē, id est, artificiosum orationis terminū facit, & sicut facere solent oratores periti, vt enumerationū partes colligāt, & cōmoueat, quibus de rebus verba fecerint, breuiter, vt renouetur & ad memoriā reducat̄ oratio: sic ea quæ perorauit, ab eo loco quo illi obiecerant, dicentes: Tu de te ipso testimoniū perhibes, testimoniū tuum non est verū, nūc breuiter recolligit, atq; apud se quodāmodo reponit, vt quia nūc videre & cognoscere nolunt, vt saluentur, quandoq; videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes eius deuoret. Cū exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, subaudis principiū qui & loquor vobis: & a me ipso, id est, extra patrē seorsum p̄ter voluntatē vel extra cōmunionē patris, facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor in mundo, & cognoscetis, quia qui misit me mecū est: quod videlicet modo cognoscere nolētes dicitis, vbi est pater tuus, & cognoscetis, quia non reliquit me solū, scilicet vt paulo ante testatus est dicēs, & si iudico ego, iudiciū meū iustū est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Hæc, inquit, oia cognoscetis cum exaltaueritis filiū hominis. Hoc autē in alio loco testat euangelista, * dixit, significās quā morte esset moriturus. ¶ Et notandū q̄ hoc illis, qui facturi erāt, necdū scientibus, & necdum facere cogitantibus, ipse iam sciat & futurę prædicat, quia videlicet consiliū illorum in eo, quod postea collegerūt, consilio definiendū ante omnia secula præsentia dei præcesserat. Vnde & in actibus apostolorū Petrus apostolus ait: Iesum Nazarenū, virū approbatū à deo in vobis virtutibus & signis & prodigijs, quæ fecit per illū deus in medio vestri, sicut & vos scitis: Hunc definitō consilio & p̄sentia dei traditum per manus iniquorum cruci affigētes intermisistis. Hoc videlicet consiliū, non solū vt interficerent, sed & quā morte interficerent eum, nūc definitū est, quando post resurrectionē Lazari collegerunt pontifices & pharisæi consiliū & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, &c. Nā & ante eū quæsierunt quidē eum interficere, sed non definito consilio, verum vulgari strepitu & furore tumultuatio: non (inquam) definito consilio, in quo iudex p̄teretur, & culpa qualicunq; proposita, accusatores & testes, quasi legitimo iudiciū ordine adhiberent, & qualitas mortis tanquā causæ conueniens exigeretur. Quod vbi definitum est, iterum eo dicente, cum exaltaueritis filium hominis à terra, & subiungente (quod hic tacitum est) omnia traham ad me ipsum, tunc cognouerunt quod diceret eis, vt pote iam facere cogitabant, & dixerunt: Nos audiuius ex lege, quia Christus manet in æternū, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Nunc ergo, quādo necdum definitum erat consiliū, cū diceret, cū exaltaueritis filium hominis, nihil tale responderūt, quia forte quod necdum cogitabant, nondū intellexerūt. ¶ Tunc, inquit, cognoscetis quia ego sum. Tūc em̄ ignorare nō licebit, tunc dissimulare nō vacabit. Cæli em̄ tunc enarrabunt, & annuntiabit firmamētū, & dies diei eructabit hoc verbū, & nox nocti indicabit huius rei scientiā, & nō erūt loquelæ neq; sermones, quoz nō audiant voces eoz, & in omnē terrā exibat sonus eoz, & in fines orbis terrę verba eoz. Tunc, inquā, hoc modo cognoscetis, & quamlibet inuiti audietis, quia ego sum, quia viuo ego in æternū, compertumq; vobis erit, quia mortuoz quoq; resurrectio sum, recteq; mihi in psalmo dictū est: In initio tu dñe terram fundasti, & opera manū tuaz sunt cæli, ipsi peribunt, tu autē permanes, & omnes sicut vestimentū veteras-

Psal. 84

Iohan. 7

Conclusio artificiosa.

Esa. 28

dicens,

Iohan. 18

Acto. 1 Iohan. 12

Tunc cognoscetis, quia ego sum.

Psal. 18

Psal. 101

veterasceret, & sicut oportet mutabis eos, & mutabunt, tu autē idē ipse es, & anni tui non deficiēt. Istud cognoscetis, & nisi etiā credideritis, & cōfessi fueritis, quia ego sum, moriemini (vt supra dixi) in peccatis vestris. ¶ Tunc & hoc cognoscetis, quia a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hoc loquor: cognoscetis (inquā) videlicet ex eo, q̄ facta mea quæ nunc cœpi, vbi vos me exaltaueritis, exinde p̄petuū profectū, & verba mea quæ nūc loquor, manifestum habebūt effectum. Hoc em̄ in lege datū est signū, eius quē deus misit. Quod sit tacita (inq̄) cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum quod non est locutus dñs, hoc habebis signum: Quod in nomine dñi propheta ille prædixerit, & non euenierit, hoc dñs non locutus est, sed p̄ timorē animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eū. Hoc (inquam) legale signū est. At vero quæcūq; ego prædico in noīe patris mei, vos euenire videbitis, imo & captiui ducti in oēs gētes, experimentū verborū meoz oīs gētibz in vobismetipsis spectandū circūferetis, Igitur tunc cognoscetis, quia ego a me ipso facio nihil videlicet vt is q̄ arrogancia deprauatus prophetā se a se ipso facit, & p̄ timorē animi sui, ea quæ non sunt, nec erunt, esse, vel futura esse confingit, sed sicut docuit me pater, i. sicut voluntatē patris esse scio, ita hæc loquor, quia non docuit iniquitas os meū, nec imitor (vt dicitis) linguam blasphemantū (verbi gr̄a, cū dico: Ego sum lux mūdi, vel pater meus vsq; modo operat, & ego operor) sed docuit os meū obedientia, vel charitas patris, & dilectio gñis humani, vt notificē hoībus meip̄m, quoz hæc est vita æterna, vt cognoscant verę deū, & quē ille misit Iesum Ch̄m. ¶ Et hoc cognoscetis, quia qui me misit mecū est, & non reliquit me solum, videlicet quomodo vos putatis, dicētes: Deus dereliquit eum, p̄sequimini & cōphēdite eum, quia non est q̄ liberet. O quā vere dictū est, & q̄ latē patet hoc verbum: Qui misit me, mecū est, & non reliquit me solum. Non em̄ solis Iudæis, sed toti mundo lux mundi loquit, nec pro se tantū, sed pro nobis veritas testificat, vt quisq; nostrū quocūq; pergat, quodcūq; intēdat, habeat in promptu vnde scire possit, vtrū deus cū illo esse dignetur: Qui me misit (inq̄) mecū est, videlicet vt contrario subaudias, quæcūq; ille non misit, cum eo non est, & hoc ab effectis cuiusq; probabile est. Verbi gr̄a: Cum venerit ille filius p̄ditionis, cum reuelatus fuerit, & extulerit se supra omne quod dicit deus, aut quod colit, ab his effectis clarebit etiam infidelibus, q̄ deus illum non miserit, ac proinde cū illo non sit, quia dñs Iesus (inq̄) apostolus) interficiet eum spū oris sui. Similiter oīs quoz fur & latro, q̄ in ouile ouium non venit, nisi vt furem, & mactet, & perdat, & quia non mittit, ideo p̄ ostium non admittit, nec ei ostiarius aperit, solus est; & ei recte dicitur, quia te non misit, tecū non est, qd̄ ex eo maxime liquet, quia non audiunt eum oues, vt pote alienum, sed fugiunt ab eo. ¶ Nihilominus & quispiam Nazareus, id est, consecratus, vitamq; contēplatiuam professus, dum contra propositum foras euagat, dum nulla potestate vtilitatis causa, tēdit exterius, oditq; clauas, & grata sigilla pudicitiz, quia deus non mittit illum, deus cum illo non est, quod itidē certo experimēto claret, dum in exēplum Dinae filiz Iacob, quæ egressa vt videret filios regionis à Sychem, principe terrę opprimēte se, cū esset virgo, corrupta ē, corruptū ē ipsius anima à diabo lo mundi huius principe foras inuēta, nec habens protectorē deum, de quo dicere possit, qui me misit, mecū est. Hæc (inquam) & hmōi studiosus euangelicæ veritatis auscultator, contrario subaudire potest, q̄ vt dēq; faciat vbiq; se egrediēs vel regrediēs intendat, sic omnia faciat, quatenus inter fluctus seculi, vel pericula vitioz, vero consciz testimoniō consolet eorū suum, dicēs: Et ipse qui me misit, mecū est, & non reliquit me solum. ¶ Sed iam ad præsentē, vel præcipuam intētionē sermo redeat, quia me misit (inq̄) mecū est, & non reliquit me solū. Corda p̄ioz quæcūq; vera scia instructa, i. a dīcatione charitatis erudita sunt, aliquatenus p̄sentificare merent hunc pauperis huius clamorē, qui & in psalmo dicit: Dñe exaudi orōnē meā, & clamor meus ad te veniat, cuius in titulo scriptū est: Oratio pauperis cū anxietate, & effuderit sp̄c suam coram dño. Nam reuera cū anxietate paup̄ iste hæc dicebat: qui me misit, mecū est &c. Causa autē anxietatis huius tāta erat, quāta verbis exprimere nō valēs, & cū gemitu admirās, sicut inter cætera longe añ declamauit Esaias: Et nos putauimus eū q̄si leprosum & p̄cussū à deo & humiliatū. Affectuosius significare nō potuit magnitudinē anxietatis pauperis huius & cōfusions, de qua idē in psalmo dicit p̄s: Qm̄ propter te sustinui opprobriū, operuit confusio faciē meā. Planxerunt scripturæ gemitū atq; cōquæstionē flebilis, q̄ ob instrūdā p̄ioz intelligentiā diuersis similitudinibus, multis & lachrymosis vocibus, hoc paup̄e anxiatō & cōtribulato deprōp̄tate sunt. ¶ Quid em̄ quotusquisq; n̄m est, qui mēte p̄sentiat, q̄ extraneus factus sit fratribz suis, & peregrinis filijs matris suæ, dicētibz: Filium dei se noīat, & gloriat̄ patrē se habere deū. Nam vt taceā, q̄ cū duodecim Apostolos eligeret iuxta Marcū, audientes sui extierunt tenere eū, dicebant em̄: In furorē versus est, illi de quibus itē in psalmo dicit ipse: Aduersus me loquebant, qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum

Deut. 13

Iob 19

Iohan. 17

Psal. 79

2. Thess. 1

Ibidē. Iohan. 19

Gen. 14

Fulchra me dicitio de passione Christi

Psal. 39

Esa. 73

Psal. 66

Ibidē. Sapia. 2

Matth. 3

Psal. 58

vinum, quid putas, q̄ horribili intuitu asperrant eum, dicentē: Ego sum lux mundi, & ego testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me, q̄ misit me pater.

Esaie. 53 Ille homo sup̄ba odia vocesq̄ maledicas dicētium: De moniū habes, & nō est hic homo à deo, & his similia, acerrime p̄ferat, q̄ (vt pr̄dictū est) pr̄ magnitudine doloris, suā miscēs p̄sonā, talibus suā gētis hoībus: Et nos (inq̄t) putauimus eū quasi leprosum, Quasi leprosum inq̄t. i. propter iniquitatē & blasphemiam suam, sic ab oībus fugiendū & reſcien dum, quō leprosus sc̄dm legē ad arbitriū sacerdotis separatus extra castra solus habitare iubebat, pollutū se clamans & immundū, Cum em̄ principes & pharisei odiētes eū, separarēt, & eijcerēt nomē eius tanquam malū, & adeo solitariū illū esse vellēt, vt quisq̄ conſi tereſ illum esse Ch̄m, extra synagogam facerēt eum, qd aliud nitebant, nisi vt ad arbitri um ipsoꝝ, tanquam leprosus pronuntiatuſ & contaminatuſ, habitaret extra castra solus: Igit̄ dicta hæc, q̄ me misit mecū est, & non reliq̄t me solū, sic audiēda, sic sentiēda sunt, tanquam clamor pauperis anxiatuſ, & pr̄iudiciū passi, q̄ absq̄ peccato suo opprobrū hominū & abieſtio plebis factuſ sit, velut si ad arbitriū sacerdotū iniquoꝝ, homo munduſ & recaluaster, lepræ vagæ & volatili subiacere iudicatuſ sit, & separatuſ à consortio hoīm, forasq̄ expulsuſ, solus extra castra sibi met habitare condēnatus sit. ¶ Dixit autē ipse alibi, cum iam extra castra separatuſ, i. extra portas ciuitatis inter sceleratos reputatuſ, in ipsa morte agonizaret, q̄ iuxta supradictū prophetam maxime putauerunt eū leprosum, & p̄cūsum à deo, & humiliatū. Dixit (inquam) sic: Heli heli Lemafprani, hoc est, deus meus, deus meus, vt qd dereliquisti me? Eſset qd̄ facilis ad ista respōsio, si sic diceretur qd̄ dereliquisti me, q̄ videlicet sub interrogacione hmōi prolata dictio, neq̄ verē significaret neq̄ fallum, ac proinde huic enūtiacioni cōtrariū nō eſset aut contradiceret, q̄ dictū est: q̄ me misit mecū est, & nō reliq̄t me solū. Nūc autē cū dicit: vt qd̄ dereliquisti me, cōtra riū videt sonare, q̄ profecto derelictū se aſſerit, q̄ causam querit, cur derelictuſ sit. Quid igit̄? Hoc videlicet, q̄ (qd̄ nec ipsi negare queūt vocū seu verboꝝ aucupes) op̄ in opposi tis huc cōtrariū hoc idē negare negationē, qd̄ affirmatio affirmauit, de eodē. Si em̄ aliud q̄s affirmet, atq̄ aliud aliud neget, sed diuersum ē. At vero hic nō hoc idē de eo dem negat, cū dicit: Et non reliq̄t me solū, quod illic affirmat, vbi dictuſ est: Vt qd̄ dere liquisti me. ¶ Vtq̄ de passione mortis, sicut aperte testant sequētia psalmi, vsq̄ ad illum versum: Narrabo nomē tuū fratribus meis, q̄ sc̄dm illam quodāmodo à patre derelictuſ est, iuxta quod Apostolus ait: Qui proprio filio suo nō pepercūt, sed pro nobis oībus tra didit illum. Nunc vero cū dicit: Qui misit mecū est, & nō reliq̄t me solū, de illa agit, quæ infelicissima desertio est, qua illum derelictū esse volebant, dicētē: Non est hic à deo, vel etiā iuxta alios Euangelistas, criminabant eū h̄re concordia cū Beelzebub, imo & qd̄ auditu quoq̄ nephas est, ipsum esse Beelzebub, sicut ipse testat: Si patrem familias Beelze bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius. Igit̄ non hic idē nunc negat, quod in ar ticulo suæ passionis affirmat: nec em̄ minus congrue quasi derelictuſ dī, quam Apl̄s de se & suis similibus: Vt seductores (inq̄t) & veraces, sicut q̄ ignoti & cogniti, quasi moriē tes, & ecce viuimus: quasi tristes, semp̄ autē gaudētes: tanquam nihil habētes, & oīa possi dētes. Maximū autē atq̄ firmissimū argumētum de se ipso dedit, vnde non derelictū illū perspicuū sit, dicēdo: Quia quæ placita sunt ei, semp̄ facio. ¶ Et notandū, q̄ cū dixisset: Quia quæ placita sunt ei facio, addidit semp̄. Hoc sane vnigeniti filij propriū est, & hoc ab vniuersis deo placētibus differunt, q̄ ea quæ placita sunt patri, nō partim, nec ad horam, sed oīa facit, & semp̄. Quis em̄ homo est, q̄ faciat bonum, & nō peccet? Vnus hic & solus est iustus & sanctus, q̄ p̄ctm̄ non fecit, nec inuētus est dolus in ore eius. Bene ergo addi dit semp̄, iuxta quod alibi de illo dictuſ est. Sup̄ quē videris sp̄m̄ descendēte, sicut co lumbam, & manentē sup̄ eum. Hæc em̄ dicta in re paria sunt, & sine alterutro esse nō p̄nt. Nec em̄ quæ placita sunt patri, faceret semp̄, nisi sp̄s in eo maneret: nec sp̄s in eo ma neret, si aliquando quippiam extra placitū patris admitteret. ¶ Hoc vero nō parū mira culi præstare poterat, q̄ homo mortalis tanta immutabilitate, tanta cōstantia vel firmi tate seip̄m agebat inter tam plurimostētantes, & accusare illum quærētes inimicos, vt ta lia dicēte illo, & insup̄ post alia sic p̄ponēte: Quis ex vobis arguet me de p̄ctō: nulla cuiq̄ illoꝝ saltē falsæ criminacionis dareſ occasio. Et qd̄ diu multumq̄ exacuētēs linguas su as, & in occultis intendētes arcum, tandē sagittauerunt eū, sed sagittauerunt immacula tum, id est, condēnauerunt quidē illum, sed de nulla culpa condēnauerunt. Exinde oīes qui videbant eum, conturbati sunt admiratione tantæ malignitatis, & sermonis nequam quē firmauerunt sibi, p̄tinaciter clamando: crucifige, crucifige, annuntiauerūt opa dei, & facta eius intellexerunt, & ipsi quoq̄ maligni cōpuli sunt cognoscere, quia dei filius hic erat, iuxta qd̄ nunc ait: Cū exaltaueritis filiuū hoīs, tunc cognoscetis quia ego sum & c. Seq̄ tur: Hæc illo loquēte, multi crediderūt in eū. Iſti qui crediderūt in eū, quales fuerint. i. quam

Quomodo derelictuſ de us: Ielum Psal. 21 Roma. 8 Iohan. 19 March. 2 Luca. 11 March. 10 2. Cor. 9 Eccl. 7: Esaie. 53 Petri. 2 Iohan. 1 Psal. 63 Ibidem Iohā. 19

q̄ prope ad veram pietatē credentium accesserint, vel q̄ longe refederint, non satis apte sequētia significant euangelicæ narrationis, præsertim cum dīo dicēte: Si vos manseritis in sermone meo & c. sic Euangelista subiunxerit. Responderunt ei: Semē Abraham sumus & reliqua. Responſio quippe tunc proprie dī, cum illi responderent ad quos vel de quibus sermo est. Et longe superius de ist̄ op̄. i. Hierosolymitanoꝝ credulitate, cum dixisset Euā gelista: Quia cum esset Hierosolymis, multi crediderunt in eum, videntes signa quæ facie bat, statim subdidit: Ipse autē Iesus non credebatur semetip̄m eis, eo q̄ nosset omnes, & non eſset ei opus, vt q̄ testimonium perhiberet de homine, ipse em̄ sciebat qd̄ eſset in homine. Forte ergo & nunc q̄ videbant credentes, imo & q̄ credebant inuidēdo persequentes, facti sunt sicut patres eorū, generatio praua & exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, & nō est credituſ cum deo sp̄s eius. Nam quomodo vere crediderunt, q̄ cum eo dem, cui crediderunt, diu altercantes, & diuinitatis eius testimonium non ferentes, tandē ad lapides cucurrerūt, hoc eodē Euangelista referente, q̄ cum dixisset: Anteq̄ Abraham fieret, ego sum, tulerunt lapides vt iacerēt in eum. ¶ Sic itaq̄ credere potuerunt, quo modo se credere dicunt Arriani, ceteriq̄ eiusmodi hæretici, quibus nihilominus Ch̄m se metip̄m nunquam credidit, q̄ Ch̄m quomodocunq̄ confessi sunt, diuinitatis eius fidē in diuersis se dīs vno sp̄ū malignitatis impugnaverūt, & veros cōfessores eius audire nō ferēt, tumultum insanie suæ p̄ totum mundum audiri fecerunt. Hoꝝ oīm formam in istis præcessisse, ex subsequētibz perspicuum est: siq̄ dem literam arctius sequētes, eodē cogamur accipere respondētes, ad quos loquitur dñs, vt subiunctum est. L. Dixit ergo Iesus ad eos, q̄ crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. ¶ Dicēdum hoc erat credētibus Iudæ is, dicēdum & nunc est hæreticis, omnibusq̄ in fide vitiatuſ: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. Quid em̄? Nunq̄d omnes, q̄ Ch̄m confitentur, iam in sermone eius manent, & vere discipuli eius sunt? Minime. Alioquin non tam multi filij ne quam, cum filijs regni, tanquam zizania cum bono semine patris familias, pullulantes p̄ publicum totius mundi agrum succreuisſent, nec tam multi pisces mali mixti cum bonis, per totum orbē retia fidei dirupissent. Sermo nanq̄ Ch̄i, in quo his, q̄ credunt in Ch̄o manendum esse dicit, vt vere discipuli eius, i. veri Ch̄iani sint, sermo est fidei. i. vnica regula credendi, cui detrahi quicquā nefas est vel adijci. ¶ At vero Iudæi credētes in Ch̄i stum, quibus tamen Christus (vt superius dictuſ est) non credebatur semetip̄m, omnesq̄ hæ retici, quales fuerūt Cherinthus & Marcion, ceteriq̄ cōtra q̄s maxime hoc scribit euāge lium, multaq̄ hæresium pestes, quæ postea subortæ sunt, longe ab hoc sermone recedūt, multumq̄ illi detrahunt, dum alij verum hoīem confitentes Ch̄m, negant eundem verum esse deum, vel ex Maria cœpisse illum aſserunt, alij vero confitentes deum, eundem in vera carne venisse, vel hoīem negant esse verum. Non ergo manent in sermone Ch̄i, quem & ante per prophetas suos, & nunc per semetip̄m perscribit, cuius tota summa est, vnum eundemq̄ Christum, & ante oīa secula deum verum exiuisse, & vere filium ho minis in fine seculorum factum esse. Proinde veri discipuli Ch̄i, i. vere Ch̄iani non sunt nec veritate cognouerunt, nec eos à peccatis suis veritas liberauit, quantumcūq̄ Ch̄i stum confessi, vel in Ch̄i nomine baptizati sint. Recte igit̄ talibus, & tūc per semetip̄m Christum Iudæis, & nunc per ecclesiam suam dicit hæreticis. Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos, i. nisi man seritis in sermone meo, non vere discipuli mei eritis, neq̄ veritatē cognoscetis, neq̄ veri tas vos liberabit. Vere em̄ nemo qualiumcūq̄ factorū iustitia potest à peccatis redimi, vel ab antiqua diaboli seruitute liberari, nisi integre permaneat in sermone fidei, & vnam te neat communicationē euangelicæ confessionis. ¶ Sciendum quoq̄ est, q̄ non ab re istis credētibus in se dignum qd̄ dem & verum, sed inopinatum præsentis loco pollicet discipu latus sui fructum: Vere (inq̄t) discipuli mei eritis. Quo fructu? Quo præmio? Et cognosce tis veritatē, & veritas liberabit vos. ¶ Putabant em̄ illi, vt pote animales, & de Ch̄o car nali ter sapiētes, illo rege carnale se habituros seculum, cum damnatione oīm gētium, ite rumq̄ bella ac triumphos, & superatoꝝ neces atq̄ captiuoꝝ greges, & auream atq̄ in ter ris gemmatam Hier̄m, hostiarumq̄ sanguinē, & circūcisionis iniuriam, & terreni templi gloria, quæ oīa vsq̄ hodie Ch̄m expectantes, sub illo se habituros somniant. Hoc modo illi quoq̄, q̄ (vt supra dictū est) credebant in eū, in ipsa credulitate sua respiciebat in vani tates & insanias falsas. Nec mirū, cum & apostoli tali sensu dixerint de pacta passione eius tristes. Nos autē sperabamus, q̄ ipse eſset redēpturus Israel. Opportune ergo errāti occurrens intētionē, vanā expectacionē credētium destruit, docēs, cuius beatitudinis spe, cuius libertatis amore in se credēdum sit. ¶ Cognoscetis (inq̄t) veritatē, & veritas liberabit vos, Hunc fructum, hanc mercedē, vel præmiū in illis, qui tunc in sermone eius manserunt, & ideo

Iohan. 8 Psal. 77 Quid est in sermone Christi manere Matth. 13 Iohan. 8 Roma. 1 Galat. 4 Carna. Opti nio Iudæo rā de Ch̄o Pro. 39 Lucæ. 24

& ideo vere discipuli eius extiterunt, considerare operæ pretiū est. Illi quippe qui pmanerunt in sermone eius usque ad mortē ipsius, s. beati Apostoli, deinceps remunerandi cognitione veritatis collaudatoriā cōmemoratiōē audire dicētis: Vos autē estis, q̄ mecum pmanistis in tētationibus meis. Eadē quippe hora inter cætera dictū est eis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo. Cum autē venerit spūs ille veritatis, docebit vos oēm veritatē. Ecce quā pmanerunt in sermone eius, quē cōfessi oēs fuerat p vnū Petrū, dicētes: Tu es Chūs filius dei viui, spūs veritatis meruerūt accipere, p quē cognouissent oēm veritatē. ¶ Nam ubi venit ille spūs veritatis, q̄s nō miratus est, hodieq̄ mirat, q̄ perfecte veritatē cognouerint, q̄ constanter q̄ fuerant hoies idiotæ & sine literis, contra oēm nimis loquacē sapiam mūdi illam defenderint, liberavit sane ab erroribus vniuersis, liberavit ab oibus quæ in mūdo sunt cōcupiscētis, cupidō efficiēs eius quam in veritate cognouerant, veræ & summæ beatitudinis, liberavit à timore mortis, à timore inimici, ab oīni misera seruitute peccati, tādēq̄ in pfectiōe libertatis cōstituit, de qua Paulus ap̄b, qui iam liberari cōperat, inter cætera dicit: Quia & ipsa creatura liberabit à seruitute corruptiōnis in libertatē gloriæ filiorū dei. Scimus em̄, q̄ oīs creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Nō solū autē illa, sed & nos ipsi primitias spūs habētes, ipsi intra nos gemimus adoptiōē filiorū dei, expectantes redēptiōē corporis nostri. Hoc modo dictis facta cōpēsando, planius intellectui fit qd̄ dictū est: Si vos māseritis in sermōe meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. Sequitur: Rēderunt eis Semen Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquā. Quō tu dicitis, liberi eritis? I. O astuti, q̄ prope nunc cōperant & illaqueauerant sapiam dei. Quid em̄ putaret dictus illū, nisi quā falsum est qd̄ dicitis, nemini seruiuimus vnquam. Romano em̄ imperio seruitis nūc? Hoc autē si dixisset, quanto putas cū clamore inuolassent, dicētis: Si sumus amici Cæsaris, nō dimittamus hūc inimicū Cæsaris, cōtradicit em̄ Cæsari, proposita nobis spe, q̄ si sequamur eū, sumus liberi, & nō seruiamus Romanis. Igit̄ nō p obliuiofam ignorantiam, sed p insidiosam malitiā dixerūt: Semē Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquam. ¶ Et qd̄ dem fuerit hoc natiuæ cuiusdam libertatis priuilegiū, q̄ semē Abraham sunt, i. q̄ nō de ancilla scām carnē, sed de libera p promissionē nati sunt. Nam Ismael quoq̄ semē Abraham fuerit, dño dicētis: Sed & filium ancillæ faciam in gentē magnam, quā sementuum est, tamen hi maxime, q̄ secundum Isaac sunt, reputant in semine, soli secundum carnē liberi, legitimumq̄ semē dicunt Abraham, dicēte eodē: Quia in Isaac vocabit tibi semē. Hoc itaq̄ cōcedamus, quā semē Abraham sunt, ac proinde comparatione Ismaelitarū, cæterorumq̄ qui de Agar vel Cethura nati sunt, isti liberi sunt. ¶ Attamē in hoc falsi sunt, qd̄ subiungunt, & nemini seruiuimus vnquā. Nec em̄ ignorare poterant, qd̄ & Aegyptiis in luto & latere seruiuerint, qd̄q̄ & postq̄ terram promissionis obtinuerūt, pro eo q̄ commixti sunt inter gētes, & didicerunt opa eorū, & seruiuerunt sculptilibus eorū, tradidit eos dñs in manus gentium, & dñati sunt eorū q̄ oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorū, & humiliati sunt sub manibus eorū, saepe liberavit eos, & nunc tandē cum hæc dicerēt: Nemini seruiuimus vnquam, Romano imperio sub tributaria cōditiōe seruebant. Itaq̄ pspicuum est, q̄ insidiosa (vt præ dictū est) malignitate hoc obiecerunt, intētū elicere verbū, de quo illū apud Romanū possent accusare imperiū, sicut & tunc, quando tētantes hypocritæ dixerunt: Licet census dari Cæsari, an non? ¶ Et nota, studiū horū grammaticorū, in schola Satanæ declinantū, quam cito, dicēte illo: & veritas liberabis vos, ad verbi huius æthymologiam profilierunt, dicētes ei: Quomodo tu dicitis, liberi eritis, cū non dixerit eis & liberi eritis, sed & veritas liberabit vos. Proprietate dictionis abuti voluerūt, in adiumentū suæ pueritatis. Sed frustra. Ille em̄ q̄ paulo ante dixerat: Ego sum lux mundi, hæc oīa clare videbat, lucens qd̄ in terris, gradiens autē in altitudine cæli. Tale ergo hoc erat, ac si hoies cæci solem psequētes, radios eius laqueis necētere, & tanq̄ pedibus vincitum, de zodiaco suo in terrā deorsum velēt attrahere. Nam q̄ alte supra sensus istorū ambulat, intētio dicētis: Si vos māseritis in sermōe meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē & veritas liberabit vos, ex his quæ sequunt colligi potest. Rēspōdit eis Iesus: Omnis q̄ facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autē nō manet in domo in æternum, filius autē manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. I. Ecce quale m̄ istis rationē reddidit. Isti q̄ de terra erant, & de terra loquebant, solam terrenam seruitutem libertatemq̄ sciētēs, vnius dictiunculæ proprietatē, quā dixerat: Et veritas liberabit vos, callide obseruauerunt, vt eum in sermone caperent. Hic autem q̄ de cælo venit, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur, solam spūalem seruitutem libertatemq̄ perpendēs, fortissimū illis fecit syllogismum, vt comprehenderet sapientes in astutia eorum. ¶ Omnis (inquit) qui facit peccatum, seruus est peccati. Veram sententiam veritas proposuit, cui concedere nō moretur auditor, quantumuis contētiōsus aut rebellis, Nam si forte pertinaciter frontem obduret

obduret impudentem, nos econtra eiusmodi dedignati grandibus ecclesiasticæ scripturæ contēdere armis, leuem armaturam. i. multam poetarū æthnicorumq̄ philosophorum conuocabimus turbam. Verbi gratia: Illud Flacci recensentes dicentis in cupidinosum: Liber, liber sum, dic age: non quæ Vrgat em̄ mentē dñs non lenis, & acres Subiectat lasso stumulos, verfatq̄ negantē. Vel q̄ Sophocles (vt ait Tullius) cum ex eo iam confecto ætate quæret, vt returnē rebus Venerēst: dñ meliora (inquit) Liber vero ego istinc, sicut à domino agresti ac furioso profugi. ¶ Cæterum eis, q̄ seipos nouerunt, & veritati libenter acquiescunt, nō iam quæsitū opus est, vt rum serui sint, aut fuerint, qm̄ vltro confitentur & publice lamentantur, q̄ nō solum serui, veruū & captiui sint, stendo canentes, & canendo stentes, atq̄ dicētes: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recedaremur Sion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quā illic interrogauerunt nos, q̄ captiuos duxerunt nos, verba cantionum &c. ¶ Nec vero illi inimici dñi mentiri poterant ei, q̄ peccatum nō fecissent, aut facerēt, præsertim cū ipsorum magistri, scribæ & pharisæi, paulo supra, ubi tentauerant eum, de muliere in adulterio deprehensa illo dicentē: Qui sine peccato est vestrum, mittat in illam lapidē, audietes hæc, vnus post vnū exierunt, incipiētēs à senioribus. Nam saltē hoc negare, vel dissimulare nō poterant, quin modis oibus ad hoc tentaret illū, capere in sermone, vt possent occidere. Igit̄ ipsi, imō multo magis ipsi præ cæteris peccatoribus, serui erāt peccati. ¶ Proinde rata & firma stante propositione, nō iam cunctant assumere: Seruus autē (inquit) nō manet in domo in æternum, filius manet in æterno. Dicēdum hoc erat seruis peccati, q̄ nō nisi in pœna subsequente, præsentem agnoscunt miseriam suæ seruitutis molli iugo, dulcibusq̄ libidinum catenulis delectari, imō & tanquam cæci aut ebrii, nō videntes, neq̄ sentientes horrorem furiosamq̄ quorumlibet vitiorum tyrannidem, proprijs voluntatibus intentis: Seruus (inquit) peccati nō manet in domo in æternum, videlicet, concordante scriptura, quā dictū est per Psalmistam: Nō habitabit in medio domus meæ q̄ facit superbiam. ¶ Qui & alio loco ad deum loquit: Neq̄ habitabit iuxta te malignus. Filius autē (inquit) manet in æternum, videlicet ille filius, q̄ singulariter & proprie dicit, & est filius, & nullo modo dicit, aut est seruus, quā profecto ab omni peccato immunis est, peccatum em̄ nō fecit, nec inuenus est dolus in ore eius, q̄ in Psalmo dicit: Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Hic manet in domo in æternum. Ponamus primo legem seruorum aut dominorū, vt posito prius notæ similitudinis fundamento, firmius consurgant conspicui parietes mysteriorū. ¶ Ecce in domo qualibet, quatuor ista consideranda sunt, paterfamilias domus, & ipsa domus, filius eiusdē patrifamilias, & cōductitius quibet alieni dñi seruus. Nō em̄ hic seruus ad dñm, cuius hæc domus est, congrue referri potest, quā videlicet peccatum, cuius de seruo nunc agit, ab illo filio, de quo itidē nunc sermo est, & à patre eius oīno alienum est. Seruum ergo cōductitium seruum alienorū dñorū scimus in domo, in qua cōductus est, legaliter nō posse esse pmanētē: quippe cum nec seruus ipsius dñi, cuius est domus, diutius q̄ placitum est, eidē dño suo possit ad seruiendum stare in domo. Quanto magis seruus alienorū, vt prædictum est, dominorū in domo pmanere nō potest, etiam si dñi domus patientia toleretur, quin ubi tempus fuerit, vel causa poposcerit, dominis suis exigentibus, ad loca vel seruitia debita protrahatur. ¶ At vero filius legaliter, æque vt pater, tanquam dñs in domo pmanet, suæq̄ esse oīa deputat, quæcunq̄ thesaurizat pater, patrisq̄ ad filium iure vox illa est: Eili tu semper mecum es, & oīa mea tua sunt, & tua mea sunt. Igit̄ & secundum homines vere dictum est, quia seruus nō manet in domo in æternum, filius manet in æternum. ¶ Porro, hac posita similitudine, animaduertere promptum est, q̄ terribiliter Iudæis denuntiet, q̄ ipos exire, seipsum autē in his quæ patris sunt, oportet pmanere. Deus em̄ magnus & inclytus paterfamilias est, domus autē eius sancta ecclesia, i. oīm credentium deumq̄ colentū sancta societas est. Filius eius est hic ipse q̄ hæc loquit, vnus idemq̄ deus & homo Chūs: seruus vero peccati oīs homo est, q̄ ex Adam in peccati seruitio natus, nō nisi per hunc filium liberatū maxime tamē Iudaicus populus, q̄ iam tunc in domo dei erat, sed nō permanens, cum hæc iste filius loqueret. Hæc ergo cum dicit, primū Iudæos (vt p̄dictū est) pcurit: q̄ cum essent in domo dei, tanq̄ regni eius operarij, legē habētes & testamētum, locumq̄ sanctū, vel ordinē sacrificiorū, iam iam visibit quoq̄ erant foras eiciēdi, vt vere serui peccati, sicut in eo quoq̄ iā significauit eis, q̄ factō de funiculis flagello eiciēs illos: Scriptū est (inquit) quia domus mea domus ofonis vocabit, vos autē fecistis illam speluncā latronū. Illis quippe funiculis, ex quibus flagellā fecit, seruitia peccatorū illoꝝ vincula cōgrue satis exp̄ssit. Filii vero, i. semē ipsū, de quo iuxta aliā parabolā dixerūt: Hic est heres venite occidamus eū, & nostra erit hæreditas, illis eiectis, in domo pmanens in æterno. & hic astruit, & in ea parabola patentē innuit, dum de seipso præmittens, nunq̄ legitis, Lapidē

Horati¹ in sermo. lib. 2. sat. 7.

Psalm. 138

Psalm. 100

Psalm. 1

Esai. 55

Psalm. 87

Seruus nō manet in domo in æterno.

Filius manet

Lucæ. 13

Iohan. 2

Esai. 55

Hiere. 7

Matth. 21

Lapidē quē reprobauerūt edificantes, hic factus est in caput anguli, à dño factū est istud & est mirabile in oculis nostris, statim subdidit: Amen dico vobis, q̄a auferet à vobis regnum dei, & dabit genti faciēti fructus eius. ¶ Deinde singulorū quoq; nostrum consciās hęc eadem sn̄a conuenit, q̄ per professionē Christianā fidei sumus in domo dei, & terribiliter commonet, ne sumus in hac domo eius, quæ est ecclesia, tanq̄ serui, i. seruilia facientes opera peccati, q̄a vere (inquit) seruus non manet in domo in æternum. Etiam si in cathedram soliumq; liberationis ascenderit, i. officium potestatemq; liberandorū seruorū exercuerit, prædicando, baptizando, sac̄m dñici corporis & sanguinis conficiendo, populisq; distribuendo, ac pœnitentes reconciliando, q̄bus oibus modis conscriptio testamentumq; perficit Christianā libertatis: non manebit in domo in æternum Splendidus iste opifex ingenuitatis, cum sit ipse occultus seruus peccati, sed funibus peccatorū suorū circumdatus, & constrictus, ab eisdem litigantibus ac sæuientibus dominis suis ad inferni ergastula pertrahet. Igit̄ vera est & assumptio dicentis: Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Sequit̄ conclusio: Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Ergo (inquit) q̄a vos quoq; q̄bus propheta dicit: Gratis venundati estis, vos (inquam) sicut & cæteri, serui peccati estis: seruus autē non manet in domo in æternum, sed filius manet in æternum: si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. i. nisi vos filius liberauerit nunq̄ liberi eritis. Proinde falsa & fallens est illa vestra, nō magnitudo, sed inflatio, quatuor mentes dicitis: Et nemini seruiuimus vnquā, falsa (inquā) non q̄a subiugati estis Romanis, qd̄ ex me audisse velletis, odio crudeli imbuti, vt me accusare possētis, sed q̄a peccātes estis, & p̄feranter peccatū facitis. ¶ Sciendū vero est, hoc quoq; apud hoīes ius esse legitimū, vt libertate nemo donec seruoq; maxime hostiliū, nisi per illum regis aut principis filium, q̄ proprio labore vel industria victo tyranno, seruusq; reductis, totum victi obtinet regnum, simulq; paternā hereditatis scriptū, & cōfirmatū iam accepit testamentū. Hoc autē de isto filio nulli dubium, quin in sua persona decorem indutus, indurus fortitudinē, & virtute præcinctus, regnauit, i. per assumptionem carnis & passionem mortis, dñm seruoq; infelicium, i. omnium filioꝝ Adæ, i. peccatum damnauerit, regnum peccati & mortis destruxerit, confidenter traxerit, & in semetipso palam triumphauerit. Igitur primo Iudæis, quia negare non possent deum patrem habere filium, quem constituit heredem vniuersorū, dicente illo in Dauid: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ, & multa his similia. Iudæis (inquam) de patrum suorū seruoꝝ dei superbientibus meritis, hominum quoq; sensatorū iudicio iuxta prædictam rationem non dissentiente, dicendum hoc erat: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Deinde & gētibus hoc idem p̄dicandū vniuersis, nulla (vt ait Apostolus) habita distinctione Iudæi & Græci, Oēs em̄ (inquit) peccauerunt, & egent gloria dei. ¶ Anima aduertēda nūc est diligētē s̄ræ series, Ecce hoc vltima conclusio innuit, q̄ nisi filius nos liberet, nō possimus vere esse liberi. Erat autem illud prima propositio cōstitutū, q̄ veritas liberaret nos. Ait em̄: Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Hanc sn̄iam oppugnantibus, aduersarijs, & dicentibus: Semen Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquā, dum arguimentoſe defendit, ad hoc extrema (vt iam dixi) conclusione peruertum est, q̄ nemo liber sit, nisi quē liberet filius. Igit̄ euidenter cōstat, q̄ hoc loco consignant veritas & filius, quodq; hoc etiam loco veritatē se esse testē dei filius, quo noīe seipsum discipulis suis manifestus alibi cōmendat, dicēs: Ego sum veritas. Nunc vide quousq; victoriosus hic testis testimonij sui defensionē produxerit. Supra cū dixisset: Ego sum lux mundi, responderit aduersarij: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonij tuum non est verum. Hic eōtra consistēs, non tm̄ testimonium suum esse verū, sed etiā profite se esse veritatē. Sequit̄. L Scio q̄a filij Abraham estis, sed quæritis me interficere, q̄a sermo meus nō capit in vobis. Postquam obiectionis eorum posteriorem partem dissoluit, illam, i. qua dixerant: Et nemini seruiuimus vnquam, nūc priorem, illam, i. quam intolerabilem spirantes superbiam deflauerant, dicendo: Semen Abraham sumus. Idcirco autem ita dissoluendas præposteravit partes, q̄a de hac maxima superbiæ materia plura diciturus est. ¶ Scio (inquit) q̄a filij Abraham estis, Quis em̄ nesciat, q̄a sicut propheta vobis impropert, vos de aquis Iudæ, q̄ fuit Abraham pronepos, existis, id est, non imitatores paternæ virtutis, sed tantum superflua fluxæ carnis genimina pullulastis: Estis ergo filij Abraham, sed quæritis me interficere. Quare? Quia sermo meus non capit in vobis, id est, quia sic ad audiendum sermonem meum impatientes estis, vt per impatientiam eius mors mea vobis desiderio sit. Hoc profecto nimis nimiumq; repugnat, ne vos, q̄ dicimini filij Abraham, reputemini in semine Abraham in sermone meo mansit, i. in sermone quē de me audiuit, quando dictū est eis: Atq; in semine tuo benedicent oēs gentes. Mansit (inquam) in hoc sermone, credēs, & à iusti-

Psal. 117

Sacerdos liberatis minister ad alios in seipso seruus peccati

Esa. 52

Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis

Psalm. 92

Col. 2

Hebr. 1 Psal. 2

Roma. 3 Filius & veritas consignant

Iohan. 14

Esa. 48

Roma. 9

Gene. 22 Roma. 4

iustitia nō deficiens, nec aliquādo infirmatus est fide, nec considerauit corpus suū emortuum, cū fere centum esset annorū, & emortuam vuluam Saræ, fidelem existimās eū, qui repromisit. Ita credēdo, & in sermone promissiois permanēdo, pater multaq; gentiū appellari & esse meruit, & reputatū est ei ad iustitiā, & amicus dei appellatus est. Hęc illa est in qua vos gloriāmini nobilis generositas, & generosa nobilitas patris Abraham, scilicet nō ex carne, sed ex fide: nō ex gēte, sed ex virtute: non ex propria seminis sui qualitate, sed ex longanimitate obedientiæ. Nā caro Abraham, si quærit, de massa puaricatrice est, genus eius Chaldaicum est. ¶ Secundū hanc partē scio, quia filij Abraham estis. Nunc illud à vobis quærit, vt veri quoq; & nō degeneres filij sitis, id est, vt in eodē sermone meo maneat, in quo ille mansit, credendo scilicet, venisse illud semen benedictionis, qd̄ ille venturū credidit, & semen illud esse me, q̄ & loquor vobis. Quod vt credatis, ego sum qui testimonij perhibeo de meipso, & testimonij perhibet de me, qui misit me pater, faciēdo opera in medio vestri, q̄ nemo alius fecit, maiora q̄ vidit Abraham, qui credidit. At ille sermo meus non capit in vobis, nullā fidem apud vos inuenit, nec tantū terræ bonæ in petrosis cordibus vestris, vbi radicē exiguā figere possit, qd̄ videlicet à fructu promptū est agnoscerē, dū vos quæritis interficere me, sermonē eundē non ferentes audire. Igitur scio quidē, q̄a filij Abraham estis, sed filij alieni: filij inquam alieni & inueterati, & claudicatis à semitis vestris, vtpote deteriorē partē generis Abraham, scilicet carnē extollentes: fidē autem eius in qua, vel p̄ quā ille nobilis est, abnegātes. ¶ Proinde iā de illo patre mihi vobiscū agendū nō est, quia profecto & vobis pater longe alius ab illo est, & mihi pater longe alius, & eodē patre Abraham lōge superior est. Me à patre meo, & vos à patre vō nō degenerare, probabile est. Dico em̄: Ego quæ vidi apud patrem meū, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrū, facitis. Pulchre filius dei filios carnis Abraham conuincere incipiens, q̄ non possint de tanti patris dignitate gloriari, prius illos à sua cōmunionē longissime depellit. Abraham quippe sibi & illis secundū carnē, communis pater est. At ille alium sibi, aliumq; illis patrem patet ascribit, dū dicit: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. Hoc igitur aduertere poterant, q̄ alium patrem ipsoꝝ diceret, q̄ Abraham. Iuxta quā diuisionē nec illud consequens videbatur, quis dissimulauerint, vt patre sibi diceret deum. Quid enim illos apud patrem suum vidisse & facere aiebat, nisi hoc quod p̄miserat: sed quæritis me interficere, quia sermo meus nō capit in vobis. Hoc plane tā ex eius dicitis, q̄ ex suimet cōscientia cōuicti, nescire nō poterāt, se apud diabolum vidisse, id est, ex diaboli imitatione, & nota sibi eius voluntate, mente concepisse. Nec em̄ ignoranter peccabāt. Quem vero apud patrem, ea quæ loquebatur se vidisse testatur iam dudū nimis nimiumq; perceperant. Nā & propterea illum magis persequerantur (inquit euangelista) quia patre suū dicebat deū, æqualem se faciens deo. Cum igitur tā manifesta diuisione facta, patre suū deum, patre aut illorum significet diabolum, quid adhuc Iudæi cunctantur, quid percontantur? Sequitur em̄. L Responderunt & dixerūt ei: Pater noster Abraham est. ¶ Profecto hęc, & cætera quæ posterius obijciunt dicētē Nos ex fornicatione non sumus nati, vnū patrem habemus deum, & reliqua, insidię sunt, tentationes sunt, decipulæ & laquei venātium sunt. Quid em̄ risu digni captatores hiant, quid expectant nunc. Verbi gratia, dum dicunt: Pater noster Abraham est? Videlicet hoc verbum ori eius excidisse cuperent vt econtrario diceret: Abraham pater noster non est. Nam quæ putas calumniæ sese aditum repperisse gauderent? Vtiq; negatorem illum adoptionis, & testamētī, & legislationis, Moſi quoq; & patrum, & omnium quæ ex Abraham gens illa sese habere credebat, cōclamarent: Sed frustra (inquit scriptura) iacitur rete ante oculos pennatorū. Si ante oculos pennatorum, quanto magis frustra iacitur rete ante oculos Herodij ducis eorū? Quomodo ergo insidias eorū cassauit ipse, quo docente, nouerūt sancti eius prudētēs sicut serpētēs, & simplices sicut columbæ, nemini dare vllā effusionē, vel iuste criminādi occasionē? Sequitur. L Dixit eis Iesus: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Nunc aut quæritis me interficere, hominē qui vobis veritatē locutus sum, quā audiui à deo. Hoc Abraham non fecit. ¶ Quid igitur? Vtiq; sumptis vel concessis duabus sententijs, quæ refelli non possunt, scilicet ea quæ p̄miserat: Si filij Abraham estis opera Abraham facite, & altera quā addidit: nunc aut quæritis me interficere, quod Abraham non fecit, tertia demū inferenda erat: ergo filij Abraham non estis, p̄cedentiū ratione eā solidante, etiā inuitis aduersarijs. Attamen quia necdum omnino mentiti fuerāt dicentes: Pater noster Abraham est, adhuc mitius ait, conclusionē supprimēs, quæ satis potest eo tacente subaudiri. Non em̄ sic per omnia falsum est quod dixerunt: Pater noster Abraham est, quomodo illud, quod paulo post dicturi sunt: Vnū patrem habemus deum quia videlicet dei, neq; per naturā, neq; per imitationē filij erant: Abraham autem, & si nō per imitationē, atramen p̄ carnis naturā filij erāt. ¶ Et vide q̄ iusta & rationabilis cōditio

Gene. 12

Sermo meus non capit in vobis.

Psal. 17

Præter Abraham alius erat Iudæis illis pater, i. diabolus

Iohan. 8

Roma. 9

Prover. 1 Psal. 103 Math. 10 2, Cor. 6

Q

Si in-

Si, inquit, filij Abrahæ estis, si vos esse filios Abrahæ profiteamini, ut sitis veraces in hæ-
 professione, opera Abrahæ facite. Nō em̄ ex eo, quia hoies estis, qđ natura est, nec ex eo,
 qđ sub corruptiōe mortalitatis cū peccato nascimur, qđ infelicitatis est: nō in quā ex hoc
 vel ex illo estis filij Abrahæ, sed filij Adæ, nec ex eo qđ vos in dolore pepererūt matres ve-
 stræ, filij estis Saræ, sed filij Euz. Hæc em̄ oīa non ex Abrahā & Sara, sed ex Adā initium
 habēt & Eua. Opera ergo Abrahæ facite. i. illam quā primus habuit Abrahā, vos quoq; si
 dem habere. Hoc nēpe est opus dei, ut credatis in eū, quē ille misit, ad imitationem patris
 Abrahæ credētis ei qui repromisit. Alioquin cum circuncisione vestra inter Sodomitica
 reputabimini ꝑputia, eritisq; iuxta prophetā principes Sodomorū & populus Gomorræ
 eritq; pater vester nō Abrahā, & mater vestra nō Sara, sed iuxta prophetā aliū, pater ve-
 ster Amorræus, & mater vestra Cæthæa. Circūcisio nāq; (sine qua pater Abrahā iustifica-
 tus est, & appellatus est amicus dei) & legales cærimoniæ, vel sacrificiorū ritus, & his simi-
 lia, quia tā malo qđ bono spū vel mente possunt fieri, non faciunt de filijs Adæ filios Abra-
 hæ, vel de inimicis amicos dei, sed fides & ꝑcepta iustitiæ, quæ scripta sunt in tabulis digi-
 to dei, qđ & anteq̄ scriberentur Abrahā obseruādo, lege naturali, necdū circuncisus, factus
 est amicus dei. ¶ Nunc aut̄ queritis me interficere, hominem non qualicumq; pro causa
 vobis odiosum, sed quia veritatē vobis locutus sum, veritatē inquam, quā audiui à deo, id
 est, sermonē bonū, quē non ut propheta mendax arrogantia deprauatus, per timorē ani-
 mi cōfinxi, sed audiui à deo, anteq̄ nascendo apparerē inter vos, sicut legitimis signis co-
 gnoscere potestis & vos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine dñi, & quodcūq;
 ꝑdico verbū in nomine domini, sit hoc vobis signū cognoscendæ veritatis lex posuit.
 ¶ Me in quā talē hominē queritis interficere, hoc Abrahā nō fecit, longē aliā mentē in sua
 fide, longē aliū habuit spū, imo, ecōtrariū huic spiritui, qđ vos queritis me interficere. Ille
 cōsummādu & hinc exiurus, nō acceptis promissionibus, à longē me aspexit oculis fi-
 dei, à longē me salutauit flens, & cōstitens beatos fore oculos, qui eū fide visuri erant, hæc
 tēpora qđ vos videtis, visuri & credituri in me, quē vos interficere queritis. Proinde pote-
 ram ego vos cōcludēdo sic inferre, ergo pater vester Abrahā non est, sed cōclusionē hęc
 relinquā lapidibus, qui futuri sunt filij Abrahæ, qui & eloquētes facti, me tacente, vobisq;
 nō respondēt, iudicabūt vos nequaquā esse filios Abrahæ. Sequitur. Vos facitis opera pa-
 tris vestri. ¶ Postq̄ Iudaicā superbā vno cornu mutilauit, iteq; proponit vt arietis, quem
 per impatiētiā suā rursus in se irritū nouerat, ordinata disputatione residuum: conu-
 cōfringat. Duobus quippe cornibus cōtra veritatē arietabant, patrē Abraham patremq;
 deū se habere iactitantes, & idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, se nō indigere men-
 tientes. Iteq; ergo causam cōstituit, vt per duelliones suos, qđ insitare videbat, suis ipsoꝝ
 conatibus fatiger ac deiciat. L Dixerūt itaq; ei: Nos ex fornicatione nō sumus nati, vnū
 patrē habemus deū. ¶ Ecce manifestus irati, & cū iurgio tumētēs, totas vires suas in ven-
 tū cū amaritudine & clamore effuderūt. ¶ Nos inquit ex fornicatione non sumus nati,
 vnū patrē habemus deū. Quod duobus modis intelligēdū est. Primū videlicet, qđ secundū
 cōsuetudines scripturæ quas legebat, hoc, qđ dñs multis & falsis anima tanq̄ prostituta
 subijcit, fornicationē appellātes, ita responderūt: nos ex fornicatione nō sumus nati, &c.
 Deinde vero qm̄ hæc disiuncta sunt, nec etenim ita dixerūt: Nos ex fornicatione non su-
 mus nati, sed vnū patrē habemus deū, magis de carnalibus carnalia sentientes, nobilitatē
 carnis adhuc illos iactitare arbitramur, dicētēs: Nos ex fornicatiōe nō sumus nati, vt sub-
 audias que modō cæteri filij, qui ex concubinis nati sunt. Tanquā dicerēt: Non tu in-
 docte singularē nostri generis dignitatē aduertisti. Nos non sumus vt cæteri, quos Abra-
 ham pater noster genuit filij cōcubinarū, hæc reditate patris indigni, vt Ismael & aliq, quos
 ex Cæthura genuit, sed sumus ex legitimo Saræ cōiugio nati, cuius filij solū deus elegit,
 vt esset deus eius. Pactū vero, inquit, meū ita ad Isaac, quē pariet tibi Sara. Iste vnus
 filius legitimus deū patris sui, simulq; cū cæteris qđ possederat hereditauit, sicut scriptū est: De
 ditq; Abrahā cū cæteris qđ possederat Isaac, filijs aut̄ concubinarū largitus est munera; & sepa-
 rauit eos ab Isaac filio suo dū adhuc ipse viueret. Itaq; nos ex fornicatiōe nō sumus nati,
 vnū patrē habemus deū. ¶ Et nota supbię mixtā amaritudinē dicētis: Nos ex fornicatiōe
 nō sumus nati, cū satis esset dixisse: nos ex Isaac, & nō de aliquo ex filijs cōcubinarū sumus
 nati. Omnes hoies oderūt, & excæcati odio fratru suoz, i. qualiumcunq; Abrahæ filioꝝ,
 nec ipsi patri, de quo plurimū gloriantur, parcere potuerūt: fornicationē appellātes cōcu-
 bitū fœminarū, nulla scriptura culpātū, vt pote non tam ꝑo libidine, qđ pro amore poste-
 ritatis inuitū. Sic & filij Galaad præ superbā non viderunt, qđ appellarent patrē suū adul-
 terū, dicentes ad Ieptē fratrem suum: Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de
 adultera matre generatus es. ¶ Et audēt cū hac amaritudine, sic inflati sensu carnis suę de-
 um appellare patrē suū, subiungendo: Vnum patrem habemus deum, videlicet elemēta
 dei

Iohan. 8

Esaiæ. 1

Ezech. 16
Gene. 17
Roma. 4

Deuter. 8

Hebre. 11

Lue. 10

Matth. 3

Duplici sen-
su dici pos-
sunt, nos ex
fornicatiōe
non sumus
nati.

Gene. 12. 21

Gene. 17
Gene. 27

Iud. 11

Vnū patrē
habemus
deum.

dei abutentes in superbā; verbi gratia, dicentis ad Pharaonem: Dimitte filium meū pri-
 mogenitū. Ad quē scilicet deum & Esaias: Tu enim, inquit, pater noster, & Abraham ne
 sciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu dñe pater noster, redemptor noster, à seculo nomē
 tuū. Ad Israel aut̄ Moses in Deuteronomij canticō: Nunquid non ipse est pater tuus, qui
 possedit & fecit & creauit te? Et multa in lege & prophetis his similia. Et quidē istoz qui
 se Iudæos esse dicunt, & nō sunt, sed sunt synagoga satanæ, magna & singularis superbia
 est, ita vt merito de illis filius dei dicat: salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornū hu-
 militatē meā: istos Iudæos propter crudelitātē leonis, propter singularē superbā appel-
 lans vnicornes. Veruntamē & reuera gentis huius magna & singularis nobilitas est. Tan-
 tumodo, qđ isti dicūt, furorē & odio cæci, nos ex fornicatione nō sumus nati, sicut decet fi-
 lios Abrahæ, dicāt honestius sic: Nos nō, vt cæteri, quos pater noster Abrahā genuit, se-
 cundū carnē sumus nati, vt veraciter adiungāt, vnū patrē habemus deū. ¶ Etenim qui de
 ancilla natus est, inquit Apostolus, secundū carnē natus est, quia videlicet natura carnis est,
 vt ex vitro, quō cōcipiat iuuēcula, qualis erat Agar. Item sentiendum est & de
 Cæthura, quā tamē Hebræi eandē scilicet Agar fuisse autumāt, licet scriptura plus qđ vnā
 fuisse concubinā patēter innuat, dicēdo, filijs quoq; concubinarū largitus est munera. Vt
 aut̄ de vitō veterano, qualis erat Abrahā, quādo genuit Isaac, cōcipiat anus, ꝑsertim ste-
 rillis, qualis erat Sara, hoc nō capit carnis natura. Vnde Isaac idē Apostolus recte dicit na-
 tū per repromissionē, id est, per donū dei, nō per carnis consuetudinē. Igitur gens illa,
 gens vnicæ nobilitatis extitit, qđ respectu patris sui Isaac dicere potuit, nos secundū carnē
 nō sumus nati, vnū patrē habemus deū, sola gens Idumæa, id est, filioꝝ Esau, pariter hoc
 dicere potuit, nos secundū carnē nō sumus nati. Verū id quod additū est, vnū patrem ha-
 bemus deū, illos fecerunt, deo dicente: Iacob dilexi, Esau autem odio habui, quia videlicet
 dignus odio dei, & ab illa nobilitate generis in fornicationē idoloꝝ declinauit. Proinde
 nihil meliores eis isti sunt, qui nūc dicūt, nos ex fornicatione nō sumus nati, quia profecto
 & si hoc verū dicunt, mentiuntur subiungēdo, vnū patrem habemus deū. Quos fallaces, qđ
 fortiter, qđ suauiter filius, idemq; sapientia dei patris, refellerit audiamus. L Dicit ergo
 eis Iesus: Si deus pater vester esset, diligeretis vtq; me. Ego enim à deo processi & veni.
 Neq; em̄ à meipso veni, sed ille me misit. ¶ Hæc duo disiuncta irreuerenter impingentes
 obiecerant, & qđ nō ex fornicatione nati essent, & qđ vnū patrem deum haberent. Sed de
 illa parte gloriæ, qua in carne Abrahæ gloriabant, satis illis responsum est. Ergo reliquā
 partē obiectionis, qua dixerāt, vnū patrē habemus deū, falsam arguere ingreditur, dicēs
 eis: Si deus pater vester esset, diligeretis vtq; me. Notandū primo, quia neq; dicētibus il-
 lis, pater noster Abrahā est, ita respōdit, vt diceret: pater vester Abrahā nō est, neq; nunc
 obijcientibus ac dicētibus, vnū patrē habemus deū, ita respōdet, vt dicat, nō habetis pa-
 trē deū. In illo nāq; populo aliqui erāt, & plurimi fuerāt, qđ opera Abrahæ facerēt, & pro-
 inde nō solū filij Abrahæ secundū carnē, sed & filij Abrahæ & filij dei essent secundū fidē.
 Itaq; non ꝑcipitem dat sententiā, vt dicentibus, pater noster Abrahā est, statim resulter,
 pater vester Abrahā non est: vel dicentibus, vnū patrem habemus deum, statim ecōtra-
 rio dicat, patrē non habetis deum: sed prius culpā designat, vt illos tantum, quorum cul-
 pa est, rationabiliter & ordinate filios Abrahæ nō esse, vel deū patrem non habere osten-
 dat. ¶ Si, inquit, deus pater vester esset, diligeretis vtq; me. Nihil verius. Etenim hæc æqualia
 sunt, deū patrē habere, & dei filium diligere: & ita consequuntur inuicem, & cohærēt si-
 bi, vt neutriū sine altero stare vel esse possit. Vnde & reciprocari & cōuerti possunt hoc mo-
 do: Si deus pater vester esset, diligeretis vtq; me, & si diligeretis me, deus vtq; pater vester
 esset. Omnes em̄ filij dei inuicē diligunt, vt pote vnū habentes adoptionis spiritū. Si quidē
 nec aliter filij dei eē possent, nisi habēdo dilectionē ad inuicē. Amplius aut̄ & incōparabi-
 liter illū vnū & vnicū, propriūq; & cōsubstantialē dei filiū oēs diligunt, vt pote per quem
 eundē adoptionis spū percipere meruerunt: quia quod solus erat per naturā, hoc multis
 fratribus indulsit, vt filij dei nominent & sint ꝑ gratiā. In huius dilectione vnici filij, deus
 pater suos filios adoptiuos discernit à filijs diaboli. Recte ergo ait, si deus pater vester
 esset, diligeretis vtq; me, & adiecit causam, propter quā iure debeat diligi. ¶ Ego em̄, inquit, à deo
 processi & veni, processi in quā ex deo, factus visibilis, qđ erāt inuisibilis: processi à deo & ve-
 ni, impleta scriptura, qđ dicit: & ipse tanq; sponsus procedēs de thalamo suo. Neq; enim à
 meipso veni, vt sæpe iam dixi, qđ videlicet faciunt prophetæ mēdaces, qui cuncta cōfin-
 gunt ꝑ timorē animi sui, arrogātia deprauati, sed ille me misit. Hoc vobis iā sæpe dixi, &
 laboraui clamās, rauē factē sunt fauces meę. Dico ergo. L Quare loquelā meā nō cognos-
 citis? Quia nō potestis audire sermonē meū. ¶ Hæc loquela mea est, & hoc testimoniū me-
 um, qđ ego sum lux mundi, & quia solus nō sum, sed ego & qđ misit me pater, & quia ego non
 de deorsum, neq; de hoc mūdo, vt vos, sed de supernis sum, & quia principū ego sum qđ lo-
 quor

Exod. 4
Eia. 67

Deuter. 32

Apoc. 5
Psal. 12

Galat. 4

Gene. 27

Galat. 4

Malach. 1

Roma. 9

Roma 8
Iohan. 8

Ego em̄ à
deo processi,
Psal. 12

Deute. 18
Psal. 62
Testimoniū
Christi de
seipso

quor vobis, & quia a deo processit & veni, neq; em a me ipso veni, sed ille me misit. Quare ista loquela mea no cognoscitis? Quare in statera ronis no appeditis, vt sciat, vtru vera an falsa sit. Nunq; legē no habetis docentē, & signū vobis dantē, q; cognoscere debeatis verbū prophetæ quē deus no misit? Habetis plane, sed hoc interest, q; non potestis audire sermonē meū, videlicet p odij magnitudine, q; vobis grauis sum, ego ad videndū, & sermo meus ad audiendū. No ergo mirū, q; loquela mea no cognoscitis, q; nolentes intelligere, nimis ad audiendū impatiētes estis. Oēs, quoz; deus pater est, sic possunt audire sermonē meū, q;no potest esuriens delectabile capere cibū. At vero si vobis est loquela mea sicut sarcina in via, & auditū sermonis mei ferre no sustinēs, graue cor vestrū quasi prae labore succūbit, quis igit pater vester sit, ego haecenus tacui, & vobis moleste interpellātib; ac dicētib; semē Abrahæ sumus, liberi sumus, p; noster Abrahā est, filiusiam nūc vobis deū patrē vestrū esse mēdāciter iactitātib; sicut parturētis loquor. L Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. ¶ Quis digne queat admirari veritatē & mansuetudinē filij dei, rem tā magnā tanta cū suauitate peragentis, tantūq; iustitiæ fulmen abiq; cōtentionis tēpestare iactētis? Ecce veritatē loquēs, quā audiui, inquit, a deo, in tota cōcertatione mēdācij resistētis, nusq; affirmatiōi negationē, vel negationē opponit affirmatiōi, q; d solet esse initū cōtentionis, sed quasi p circuitū gyrās, & litigiōsē frōtis occursum deuitās, tandē celsum & erectū superbix verticē percutit. Dixerūt, nemini seruiūm; vnq; no dixit ecōtra, fallum est, seruitis em Romanis, vel serui estis peccati. Deinde p; no ster, inquit, Abrahā est, no respōdit ecōtra, pater vester Abrahā no est. Itē & hoc dicere ausi sunt, vnū patrē habem; deū, no opposuit ita, nequāq; patrē habetis deū. Nusq; cōtentione occurrit, sed circuitu sanæ & iustæ ronis eos, q; sibi videbant sapientes, in astutia eoz; cōprehendēs acerbis eos, q; estimare poterāt, percussit, dicēs: Vos ex patre diabolo estis. ¶ Recte ergo deus pater cū p prophetā de hoc electo puero suo dixisset, de di spm meū su per eū, iudiciū gentibus proferet, statim adiecit: No clamabit, neq; accipiet psonā, nec au dietur foris vox eius, &c. Forte dicēs: Quō non clamauit, nec audita est vox eius in plateis, cuius vox est hæc tā magna tāq; terribilis, vos ex patre diabolo estis? Ad hæc inquit, Vox plane magna hæc est & terribilis, q; vsq; hodie audit in vniuersis terris, in testimoniū oibus illis, q; similes Iudæis, i. inimici sunt veritatis. Veruntamen cū vbiq; audita sit, & ad hoc prolata fuerit, vt vbiq; debeat audiri, non tñ audita est in plateis, no sonuit in triuis, quia tā rationabiliter edita est, vt nullā exinde habuerint occasionē indocti turbæ populi, cōtendēdi in plateis vel cōpitis, dicēdo, q; hic homo negat Abrahā patrē esse nostræ gentis, vnūq; patrē negat nos habere deū, & hæc atq; huiusmodi loquit aduersus Mosen & genus nostrū. Vox ergo eius no est audita in plateis, eo modo, q; voluissent hi, q; tentabant eū, aduersarij sui: tñ sic audita est vniuerso orbi, vt cunctis hoibus exēplo sint tali pro suis meritis sentētia denotati, vos ex patre diabolo estis. ¶ Quod eius exēplo nos imitari, scilicet vt cōtentiones in causa vtili arte pueniamus, veteris q;q; historiæ mysterio cōmone mur. Legimus em, q; cū ascendissent Philistæi aduersus David, & diffusi essent in valle Raphaim, cōsulerunt David, dñs respōdit: No ascendes obuiā eis, sed gyra post tergū eoz;, & venies ad eos ex aduerso pyrorū. Philistæi nāq; qd interpretat, portione cadētes, tūc in valle Raphaim, i. curationū, diffundunt, quādo sanctā ecclesiā, in qua est vera animarū cura, & cognitores suos veritas a vetusto peccati seruitio liberat, cōtentioni opprimunt, q;bus meritis exigētib; miscuit dñs calicē soporis, & spm vertiginis, vt fiat via illo rū tenebræ & lubricū, & apprehēdat eos laqueus, & in ipso cadāt, quē abscondērūt, cōtra q; tūc David no ascendit, sed gyrat post tergū eoz;: tñ ecclesiasticus vir, quantū potest, contentiones declinās, secundū Apostolū dicentē, si fieri potest, qd ex vobis est, cū oibus hominibus pacē habētes: dicta sua moderat cōpetenti circuitu rationis, vt & veritatē defendat, & tñ litigiōsē flāmas auferere no faciat. ¶ Hoc in dño nostro prae cūctis hominibus mirandū est mansuetudinis indicij: quia nunq; vlli aduersariōz; ex opposito repente occurrit, sed semp aduersarios a longe rationū circuitu argminibus, quas erumpere nullus astutia possit, sicut in p̄senti disputatione diligētius cōsiderātī luce clarius sit. Et vide quāta mora circuitos q; terribiliter tandē percutit, dicēs: Vos ex patre diabolo estis, prae eunte causa pariter & subsequente, cū & p̄mittit, nunc aut quæritis me interficere, & de nuo subiungit. L Desideria patris vestri vultis facere. ¶ Ita nemo in illa gente erat, q; putaret ad se pertinere qd dicebat, vos ex patre diabolo estis. ¶ Hac etenim causa posita, non sine autoritate scripturæ talibus filijs Abrahæ veritas hoc dixit. Si em qui contra sanguinē Naboth Iezahelitæ falso testificati sunt, recte filij diaboli dicti sunt, sicut scriptum est: p̄dicauerunt ieiunium, & federe fecerūt Naboth inter optimates populi, & adductis duobus viris filijs diaboli, fecerūt eos federe contra eum. At illi, scilicet vt viri diabolici, dixerunt contra eū testimonium coram omni multitudine, quāto magis isti recte filij diaboli dicendi

Sci. 21.

Moderatio Christi in sermone.

Job. 7

Esai. 61. Luc. 4

Hæreticis cōtentionis verbis, sed rationū gyro vincendi sunt. 2. Reg. 7

Esai. 19 Psal. 34

Roma. 12

Artificiose disputatio Christi.

3. Reg. 12

dicendi erant, q; & hominē longe, imo incomparabiliter meliorem q; Naboth, interficere quærebant, & adhuc deū patrē suum dicebant? Nec ista ergo talis enuntiatio calumniæ parebat, quā de causa simili sacre scripturæ autoritas dudū promulgauerat. ¶ Nec dubiū, quin sicut naturalis ratio vltro quoq; p̄sentit, maioris iræ sit, dici vel esse filium diaboli, q; seruū peccati, vnde supra dixit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Nam omnis quidē filius diaboli, seruus est peccati: no aut omnis seruus peccati proprie dicitur filius diaboli. Etenim cū omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, differt tamen plurimum, vtrum optet liberari quis, & pro hoc supplicet liberatori, an ipsum peccatū diligat, & cōditiones libertatis odierit, sicut econtra no pag; differt, vtrum timore p̄cenz; an timore iustitiæ bonū opus faciat quis. Itaq; sicut maioris est gratiæ, dici vel esse filios q; seruos dei, sic ecōtra maioris est iræ qd nunc veritas ait inimicis suis: Vos ex patre diabolo estis, q; quod supra dixit: Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Proinde sicut hi, quoz; de cordibus p̄fecta charitas foras misit timorē, recte nominātur & sunt filij dei: sic econtra istis, q; diligenter faciunt iniquitatē, odientes & interficere quærentes liberatōrē, recte dicitur: Vos ex patre diabolo estis, q; a videlicet illi, no tantū peccatū faciēdo obsequimini vt serui, sed & peccatū vestrum defendēdo, libenter adhæretis vt filij, & desideria eius vultis facere, scilicet ad modum filiorum, qui libenter exquirunt, vt faciant quod patri suo sit delectabile. Et quæ nā sunt eius desideria? Ille homicida erat ab initio, & in veritate no stetit, q; veritas in eo no est. ¶ Dicit no potest: quanta moderatione hic a secūda persona dei filius ad tertiam transit, atq; a p̄sentibus filijs diaboli quodāmodo auersus, quasi absentem in patrē inuehitur, videlicet verba clamori atq; amaritudini viciniōra deuitās, sicut antiquā & maturā decet dei sapiētiam. Plane etenim amarius sonuisset, p̄missor: Vos ex patre diabolo estis, si ita subiunxisset: Et vos ex eius imitatione homicidæ estis, & veritas in vobis no est, q; cū hoc modo transiens ad tertiam personā dicit: Ille homicida erat ab initio, & in veritate no stetit, quia veritas in eo no est. Decentius ergo personis cōmutatis sententias edidit, nec tñ magis istis filijs diaboli parcat, dū patrē attingit, q; tu cuiuslibet homini, dū illū in dorso, siue circa lumbos caedere incipiens, rep̄te in caput sustē conuertis. ¶ Ille inquit pater vester homicida (subaudis vt nūc est) erat ab initio, id est, ex quo cōditus est homo. Videtur em non recte dici homicidā fuisse illū, anteq; esset homo qui posset occidi. Veruntamen si ita proprietatē sequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie videbitur dici, q; hominē seduxit. Quid em proprie est hominem occidere, nisi animā a corpore separare? At ille no a corpore animā hominis, sed quod grauius est, a deo separauit. Etenim causam quidē, propter quā vtile esset, hominē mortālē esse, diabolus intulit sed ipsam mortē corporis deus peccatori homini misericorditer imposuit, videlicet vt p̄ ipsam mortē esset recuperabilis, ne esset hoīs æque vt diaboli misera immortalitas, vel misera immortalis æterna miseria, vel misera æternitas. Igitur si ad proprietatē vocis spectes, diabolus humanæ aiæ corruptor carnisq; vitiator, homicida tñ proprie dici no p̄t, alioquin & omnē corruptorē hominē, Verbi gratia, eū qui hæresim docuit publice, homicidā declamaremus, & tanq; de homicida publicū iudiciū postulareretur. ¶ Proinde qm & de suis p̄sibus interfectione nūc loquitur filius dei, p̄mittens: & desideria patris vestri vultis facere, proprietate vocis nūc interim postposita, noie homicidæ antiquū diaboli odiū intelligere nihil verat, quo & ante hominē conditū se intorsit aduersus eundē filiū dei, quē nunc hominē factū desiderabat, & festinabat interfici, præsertim cum & ea quæ sequuntur: Et in veritate no stetit, &c. ante hominē in diabolo euenerint. Et reuera mox vt contra filiū dei, q; solus similitudo patris est, superbo tumescēs odio, dixit in corde suo: Similis ero altissimo, qm odiū illud p̄ manus Iudæoz; homicidio cōsummandū erat, iam tūc in cōspectu patris, & ipsius qui hæc loquitur filij homicida erat. ¶ Igitur dū homicidis filijs homicida pater ostēditur, vt per ignorantia patris stultitia filioz; arguatur, recte vnū homicidiū computatur, quod a patre mala voluntate inchoatū, maligno per filios odio consummatur, q; filij semetipsum nūc obiecerat passibilis factus, qui patrē illoz; e cælo deiecerat, vnus idēq; dei & hominis filius: Ille inquit homicida erat. Quid deinde? Et in veritate, inquit, no stetit, quia veritas in eo no est. Hoc est quod p̄dixi, dignis in patre suo sententijs feriuntur filij diaboli. Nā quia propositio dicētis superius: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos, non placuit eis, recte & opportune illud opprobriū patris impingit eis: q; in veritate non stetit. Et hoc quidē notū est, q; no stetit, q; pes eius, pes superbix motus est, & cecidit, & de angelo diabolus factus est. ¶ Sed qd est stare in veritate? Primū ipsam veritatē no aliud intelligimus, nisi ipm dei filiū, qui hæc loquitur. Nā & supra cū primo sic proposuisset: Et veritas liberabit vos, sic tandē cōclausit: Si ergo vos filius liberauerit, veri liberi eritis. Ergo qd ait: Et in veritate no stetit, idē est ac si dixisset, filiū dei, verbū dei, per qd factus est ipse

No omnia seruus peccati, & filius diaboli.

1. Iohan. 4

Moderatio diffinitionis

Ille homicida erat ab initio.

Esai. 14

Vnū homicidū diaboli & Iudæoz; rum.

Quid est stare in veritate.

(etenim oia per ipsum facta sunt) non dilexit. Stare naq; in veritate, idē est qd veritatem amare: stare vel esse in Christo, idē est quod Christū diligere. Sciendum quippe est, quia ppositiuncula, in semper cōglutinationē dilectionis significat, ita vt nunq; deus in aliquo nisi electo & dilecto, nunq; aliquis nisi electus & dilectus in deo, sive in Chrō, velut nūc in veritate stare aut esse, autoritate sacræ scripturæ dicatur. Igitur pmissio quia ille homicida erat, statim subiūgitur: & in veritate nō stetit, vniuersa iniquitas eius explanari p partes inchoatur, q; primo nomine, quod est homicida, vniuersaliter exprimitur, sicut & Paulus de filijs huius loquēs, cū dixisset: Repletos omni iniquitate, mox eiusdē iniquitatis multas species digessit, subiungēdo: malitia, fornicatiōe, auaritia, nequitia, &c. ¶ Et in veritate, inquit, nō stetit. Quare? quia veritas in eo nō est. Hic iam pleriq; longū funē texentes, quærūt & hoc, quare veritas in eo non est? Nunquid enim (aiunt) veritas, nulla pcedente diaboli causa, creaturā suā reliquit, & in illo esse noluit, atq; idcirco ille in veritate stare nō potuit? Absit. Repugnat valde texus & ordo literæ p̄sentis. Primum em̄ dictum est: Ille homicida erat ab initio, ac deinde subiunctū est, & in veritate nō stetit, quia veritas in eo non est. Itaq; si quæras, quare in veritate nō stetit? Respōdemus, quia veritas in eo nō est. Si quæras, quare veritas in eo nō est? Dicimus qd ille homicida erat. Hoc etenim diabolo est in veritate nō stetit, eo qd in eo veritas nō sit, qd est istis filijs eius Iudæis non manere in sermone dicētis: Si vos māseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos: nō manere in quā in sermone eius, propter id quod postmodū impropere illis dicēs: quia sermo meus nō capit in vobis. Quæ fuit autē ipse causam ab illis, cur sermo suus nō capiat in eis, dicēs: Quare loquelam meā non cognoscitis? Et protinus respondit: Quia nō potestis audire sermonē meum, id est, p̄ immēsitatē homicidalis odi, grauis & intolerabilis loquela mea vobis est ad audiēdū. Igitur & pater ipsoꝝ diabolus idcirco in veritate nō stetit, quia veritas in eo nō est, id est, in eo nō capit, & idcirco veritas in illo nō est, qd homicida est ab initio, veritatē quæ est ipse dei filius, semp̄ abhorrens ineffabili odio. ¶ Proinde patēter exigit intētio dicētis, vt singulis, qd de patre illoꝝ diabolo dicunt, singula de ipsis filijs eius hoc modo subaudita reddant. Ille pater vester homicida erat ab initio, & vos nūc hæreditario me quæritis interficere odio. Ille in veritate nō stetit, & vos eadē superbia permoti, nō vultis manere in sermone meo, vt veritas vos liberet, & vere liberi sitis. In illo veritas nō est, & in vobis sermo meus non capit, & vos loquelā meā non cognoscitis. Sequitur: Cū loquitur mendaciū, ex proprijs loquit, quia mendax est, & pater eius. ¶ Præcedens clausula sic terminata est, qd veritas in eo nō est. Constat autē, quia creatura rationalis, in quacūq; veritas nō est, mendaciū loquitur. Nihil em̄ est mediū. Et idcirco necesse est, vt in quocūq; veritas nō est, cōtrarium eius, id est, mendaciū in illo sit. Nō igitur opus erat, vt cū dixerit: quia veritas in eo nō est, subiūxerit, in illo esse mendaciū, vel eundē loqui mendaciū, sed hoc solum dici, & audiri res postulabat, vnde audierit vel didicerit mendaciū. Itaq; recte postq; dixit: Veritas in eo nō est, sic annexit: Cū loquitur mendaciū, ex proprijs loquitur, qd mendax est & pater eius. ¶ Cū loquitur inquit mendaciū, id est, cum loquitur aliquid qd sine dubio est mendacium. Omne em̄ quod loquitur iste mendax homicida, mendaciū est, etiam si sit aut eueniat quippiam eorū, qd esse vel futura esse dixerit. Nihil em̄ corde simplici, nihil oīno loquitur absq; intētiōe fallēdi. Primū eius dictū, qd ex sanctis scripturis habemus, nec est, nec erit. s. qd ait: Ascendā super altitudinē nubiu, similis ero altissimo. Quis em̄ in nubibus equabitur dño, aut quis similis erit deo inter filios dei? Secundu nihilominus qd dixit: Comedite, & eritis sicut dii, nec est, nec erit: Quis em̄, inqt Psalmista, sicut dñs noſter, qd in altis habitat. At vero qd eū dixisse legim⁹: Si filius dei es, mitte te deorsum, scriptū est em̄: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollēt te, ne vnq; offendas ad lapidē pedē tuū, est quidē scriptū, sed cū intētiōe fallēdi duplici corde hoc dixit, videlicet vt cor filij hominis, quē sanctū esse inuidebat, in vanā gloriā efferret. Igitur mendaciū est, omne qd hic homicida loquitur. ¶ Sed vnde mendaciū accepit, vel didicit? Ex proprijs inqt loquitur, qd mendax est, & pater eius. Sic breui descriptione diaboli mendacē expressit, vt totius mali originē satis intelletū habētibus aperuerit, vnde cēpta sit: Mendaciū, inquit, diabolus ex proprijs loquit, i. ex proprio corde cōfingit, & ita mendax est, vt mendaciū quoq; pater sit. Ac si dicat: Idcirco dixi diaboli mendacē mendaciū loqui ex proprijs, qd pater eius est, subaudis mendaciū. Pater autē dico, i. autor & inuētor. Superbia naq; tumēs, maluit refuga fieri pater mendaciū, qd apud altissimū patrē veritatis p̄sistere inter filios dei. Et hoc mō pater mendaciū illud sibi videbat adipisci, qd dicebat in corde suo: Similis ero altissimo, si cū ille veritatē de seipso genuisset, ipse ecōtrario mendaciū p̄ existeret. ¶ Quid ergo inquis? Nunq; qd diabolus pater dicit mendaciū, mendaciū ecōuerso dicendū est filius diaboli: sicut qui altissimus dicitur deus, & est pater veritatis, veritas ecōuerso dicitur, & est filius dei? Non.

Roma 1
Quia veritas in eo non est.

Idem mores diaboli & Iud.

Esa. 14
Psal. 82
Gene. 3.
Psal. 112
Matth. 4
Psal. 90

Esa. 14
Mendaciū nō debet dī ei filius diaboli, sicut veritas dī filius dei.

Nec em̄ mendaciū substantia est, ideoq; non æque vt veritati dei, quæ proculdubio substantia est, hoc nomen qd est filius illi substantialiter aptari p̄r. Aliter altissimus pater veritatis & aliter diabolus dī pater mendaciū, aliterq; veritas altissimo, atq; aliter mendaciū inest diabolo. Veritas quippe substantia est, & cōsubstantialis de secreta altissimi substantia nata ē: mendaciū vero, tanq; rubigo argēti, sic angelicæ creaturæ accidēs est. Diciturq; & est deus pater veritatis, vt verē genitor cōsubstantialis sibi filij, p̄ quē oia fecit. Dicit vero & est diabolus pater mendaciū, vt accidētis author & inuētor vitij, per quod nullā oīno substantiam, & ne muscā quidē, aut extremū vermiculum fecit, sed quæ dā eorū quæ à deo facta sunt, nequiter infecit. ¶ O stultū & ignominiosum patrē, d̄ digne illudēdum diuinæ paternitatis assimilatorē. Nonne tibi d̄ creatura petulca, fatius erat de viro legitimo, i. creatore tuo veritatē, quæ semē est eius, debito cū amore cōcipere, q̄ sexus tui p̄sonas, i. coessentialēs spūs p̄ phantasticos cōcubitus mendaciū fluxu pollueret? Cuncta em̄ rationalium spiritū vniuersitas, cuius tu adulter spurcissime partē magnam polluisti, vna mēte vnum virū creatorē suum ambire, suamq; inopis naturæ substantiā, tantæ substantiæ semine, qd est veritas, locupletare debuit. Vnde em̄ sunt oēs filij dei, nisi qd participauerunt verbo, p̄ quod & facti sunt, qd est vnicus filius dei? At tu superbe & impure tanti patris amorē despexisti, & eidem, bonum de corde suo verbū in subiectā quoq; creaturam eructuanti, proprium qd eructuando de corde tuo, similis esse affectasti. Sed tā aduersa & puerfa mēte qd eructuare posses, nisi qd illi verbo cōtrariū esset? Est autē illud verbū veritas. Quid igitur nisi mendaciū ebullires? ¶ Itaq; quæadmodū sceſa naturalē vsum in eū vsum, qd est contra naturam, cōmutans, nullam hoc modo gignit substantiam, sed tantūmodo sui & alienorū corporū pollutionē, sic tu, dum relicto deo proprio qd de teipso generare vis, mendacium qd nulla substantia est, adinuenisti, & p̄ illud tu quidē nil creati, sed libidinitus consentientes spūs, tuos esse filios, i. vt tu mendax es, mendaces effecisti. Solus em̄ deus, qd cunctis quæ generant vim tribuit generandi substantiam de seipso generare absque consorte potuit, p̄ quam & in principio cuncta fecit, & nūc vsq; quosdam ex hominibus deos, ac dei filios efficit, beatis cōsimiles angelis.

Inuestiua contra diabolū

Psal. 44

Ignominia cōparatiua Roma. 1

¶ Finis Libri Octauī.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI-

stam Commentariorum Liber Nonus.

Apiētissimus Salomon dicit: Sicut qd mel comedit multū, nō est ei bonum, sic qd scrutator est maiestatis, opprimet ab ea. Scrutator autē maiestatis ille est qd iudiciorū dei abyssum multā penetrare cōtendēs. Verbi gr̄a, dum legit vel audit hoc, quod p̄senti loco de diabolo dictū est: Ille homicida erat ab initio, & in veritate nō stetit qd veritas in eo nō est &c. inextricabilibus semetip̄m q̄stūculis nimīū temere & interdū pueriliter obuoluit, dicēs: Si cūcta fecit deus bona valde vnde malum? Aut quō bonæ substantiæ inesse vel innasci potuit? Itē, cur inqt deus angelū illū fecit, quē adinuetorē mali fore p̄sciuit? Vel certe cur nō talē oēm rōnalem creaturā cōdidit, quā oīno impossibile esset corrūpi, vel in vitium labi? Cur nō oēs æque vt semetip̄m p̄ naturam incōuertibiles esse fecit? ¶ His atq; hmōi quæstionculis nimij scrutatores semetip̄os implicantes, q̄ plurimī à gloria maiestatis oppressi sunt, & tanq; multo melle satiati semetip̄os cōuoluerūt, vt, Verbi gr̄a Manichæi, qd ab initio fuisse dixerūt gentē tenebrarū, quā nō fecerit, sed cū qua pugnauerit deus, & cū detrimētō sui supauerit, & inde partē eius, i. dei, i. electorū aīas in isto p̄senti vitæ exilio captiuā detineri, & de eiusmodi gēte tenebrarū istos genitos esse, quibus nūc veritas ait: Vos ex patre diabolo estis, & quicūq; illis sunt similes. ¶ Igit altitudinē diuitiarū sapiæ & sciæ dei, incōprehensibilia iudicia eius & inuestigabiles vias eius, cū Ap̄to venerantes, hoc solū iuxta p̄dictum sapientē dicimus, qd oia propter semetip̄m fecit deus, impiū quoq; ad diē malū, i. illū quoq;, quē p̄sciuit Prouer. 16 malū proprio vitio futurus, fecit propter semetip̄m, sciens & hoc vtiq;, qd malitia eius vti posset ipse in bonum. ¶ Nunc demū descripto iam patre seminis nequā, filiorumq; sceleatorū, qd de semetipso filius dicat, audiamus. Sequit, Ego autē, quia veritatē dico vobis, non creditis mihi. Illius (inquit) qui homicida erat ab initio, & in veritate non stetit quia veritatis in eo non est, vos desideria facere vultis, mihi autem non saltē creditis, non

Pro. 27
Scrutator maiestatis

Psal. 37

Gene. 1

Roma. 1

Prouer. 16

Esa. 1

Summa

daorumq; ueritas,

alliam ob causam, nisi quia veritatē dico vobis: Quid isto puerfius? qd tali oculo nequius? Quid magis obliquū aut tranfuerfum, q̄ nō credere cuiquā eo q̄ veritatē dicat, cū ecōtra rio magis illi credendū fuerit, eo q̄ veritatē dicat? Sed ne mireris, isti etē de patre diabo lo sunt. Generatiōis autē diabolicæ propriū, hoc est, vt fit mēdax, & cōmutet veritatē dei in mendaciū, dicendo, s. bonū malum, & malum bonū, ponēdo dulce in amarū, & amarū in dulce, vocando lucē tenebras, & tenebras lucē. Isti igit, qm̄ veritas ē, & falli nō pōt ipse, qui dixerat eis: Vos ex patre diabolo estis, necesse erat, vt maxime propter hanc causam nō crederēt illi, q̄a veritatē dicebat eis, & idcirco lucē tenebras vocaret, q̄a lumē suū fūdebat inuitis. Sed hoc impudētī cōtētionē astruētes, cito causa cadit, nullius em̄ habent rōnis patrocinium. Vnde & subdit: L. Quis ex vobis arguet me de pctō? Si veritatē dico, quare vos nō creditis mihi. Magna plane mansuetudo filij dei, qua p̄cunctari dignat, q̄a eū de pctō arguere velit aut possit, cū ipse ad relaxanda pctā venerit, magna nihilominus iustitia, cuius conscia talem apud maleuolos auditores propositionē facit, magna itidē & tuta veritas dicētis: Si veritatē dico, quare vos nō creditis mihi. ¶ Recte ergo propheta cōtestimonio Psalmita, cū dixisset: Intende prospere procede & regna. Statim subiunxit: Propter veritatē & mansuetudinē & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Quo autē illū sua in p̄sentia dextera deducit? Vsq; ad victoriam iudicij, ad cōfutandas rebelles conscias inimicōꝝ regis. Eo nanq; tēdit, vt agnoscāt, q̄ in die iudicij nullā inde sint excusationē habituri, q̄a nō crediderūt illi, p̄sertim cū nec eodē sic proponēte possint obijcere: Fecisti aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eū iactare illud, qd iam vulgo dī, cuius vita despiciit, restat vt & p̄dicatio eius cōtēnat. ¶ Sic & cōstanter humiles, & humiliter cōst̄ antes suos quoq; discipulos esse cupit in autoritate p̄dicationis, cum dicit: Et quicūq; nō receperit vos, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluērē, de plebibus vestris, in testimoniū eoz. Quid em̄ est p̄dicator, puluērē quoq; q̄ de ciuitatibus reprobōꝝ pedibus eius adhæsit, excutere in testimoniū eoz, nisi leuia quoq; pctā, sine q̄bus humana nō pōt oīno vita transigi, publice plangere, & quotidianis hæc emundando remedijs, de cætero vestimēta sua, i. mēbra totius corporis, ab omni luto vitæ carnalis impolluta custodire? Qui ergo discipulis hoc p̄cipiebat, vt vestimēta sua sic excutere, vt iuxta q̄ Salomon ait: Omni tpe vestimēta tua sint candida, & oleū de capite tuo nō deficiat, sancte viuēdo pacē euangelizaret, digne prior ipse vestimētum suū mundū, & nullā excusatiōe indigēs cōstēbat istis, dicēs: Quis ex vobis arguet me de pctō? Dicit autē de cōtēptoribus eorundē excusōꝝ: Amē dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomoꝝ & Gomorrhæoz in die iudicij, q̄ ciuitati illi. Quanto magis isti inexcusabiles erunt, qui hunc de nullo quis exiguo pctō arguere valētēs nō recipiūt? Igit cū dixisset: q̄s ex vobis arguet me de peccato, cōtinuo subiunxit: Si veritatem dico, quare vos nō creditis mihi, vt ita conuētī conscias suas interrogēt, quā excusationē habere possint in die iudicij & p̄tinus addit: Qui ex deo ē, verba dei audit, propterea vos nō auditis, q̄a ex deo nō estis. Tanq; diceret: Quid aduersum me resultatis, dicēs: Vnū patrē habemus deū: Omnis qui ex deo est, dinoscit hoc signo euidētī, q̄a habet aures audiēdi, & audit verba dei. Vos autē non auditis, sed estis sine auribus ad omne qd̄ deus loquit, & hoc palam oibus est, ex eo maxime, q̄ me quæritis interficere, sicut paulo supra dixi, q̄a sermo meus nō capit in vobis, igit ex deo nō estis, & propterea nō auditis. Quid deinde restat, nisi sic esse vt dixi, q̄a vos ex patre diabolo estis. Itaq; breui cōclusionē terminata est tota cōfutatio istoz, q̄a patrem suū Abrahā esse iactantes, vnū quoq; patrē deū se habere mētiti sunt, ex quo vanā defensionē suam adorti, dixerunt: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquā. ¶ Veruntū diligentius considerandū est, qd̄ sit, qd̄ dictum est: qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nō auditis, quia ex deo nō estis. Quid em̄ est esse ex deo, & idcirco verba dei audire, vel ecōtra ex deo nō esse, & propterea nō audire? Nulla plane esset quæstio si ita dictū fuisset: qui verba dei audit, ex deo est, propterea vos ex deo nō estis, quia nō auditis. Cōstat em̄ & vulgo quoq; notū est, q̄a ex quo verbū fidei suscipit, & in Ch̄so renascit homo ex deo est, & ad deū pertinet, Iohanne hoc idē testante, quia oīs spūs, qui cōstitit Ch̄m in carne venisse, ex deo est, & ex eo quēlibet ex deo nō esse cognoscimus, q̄ verba dei nō audit, vt in regenerationē dei transferat. Sed propterea (inquit) vos non auditis, quia ex deo non estis. ¶ Igit quid sit ex deo esse, vel non esse, & propterea verba dei audire vel non audire, cū autoritate sacræ scripturæ, quæretēs primo ad memoriā reuocemus causam, cur hæc dicta sint, ne vllā vobis nebulā tam aspergat hæresis Manichgorum, qui de his dñi verbis dicere soliti sunt, Ecce quia duæ naturæ sunt, vna bona, & altera mala, dñs dicit: Propterea vos non auditis, q̄a ex deo nō estis. Dicta sunt vtiq; hæc propter elatam nimis Iudæoz superbiam, qua (vt dictum est) se solos ex deo esse præsumebant, videlicet secundum Isaac, quem ex deo Sara sterilis & longæua, ex deo inquam, i. per

Roma 1
Esa, 7

Psal. 44

Excutere puluērē de pedibus Matth. 10

Ecci. 9

Matth. 10
Luc. 10

Qui verba dei audit, ex deo est.

I. Iohan. 4

Quid ē, hic ex deo esse.

Gene. 17

per dei repromissionem, & non per carnis accepit consuetudinē, quō Agar Ismaelem, q̄a profecto (sicut iam superius dictum est) naturale est, vt de viro quis veterano iuueni la concipiat, qualis erat Agar, vt autē anus, præsertim sterilis (qualis erat Sara, qualis erat Elisabeth) concipiat, dei donū est. Hoc sciētēs, se solos (vt dictū est) ex deo esse, se solos præsumebant esse filios Abrahæ. ¶ Aduersus hūcōi æstimationem veritas præsens: Qui ē ex deo (inquit) verba dei audit, propterea vos non auditis, q̄a ex deo non estis. Quod est dicere: Qui non in illa multiplici superfluitate naturæ est, de qua deus post peccatum primi hominis dixit ad Euam, matrem cunctoz viuentium: Multiplicabo ærumnas tuas, & cōceptus tuos, sed ex illa benedictione, qua in paradiso ante peccatum benedixit eis, dicēs: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouent sup̄ terram, de qua potissimū benedictione, ille pater noster Isaac exiit, de cuius nobili ortu vos secundū carnem plurimū gloriamini, hic verba dei audit. Constat quippe q̄ omnes sancti & electi q̄ nunc per Christi gratiam vocant, iustificant, meritisq; diuersis magnificant, omēs (inquam) & si non eadem prærogatiua meritor, eadem tñ prouidentia dei, qua & Isaac, præferti & prædestinati generant, & omnes ex illa benedictione sunt, qua primos hoies ante pctm̄ (vt prædictum est) benedixit deus. ¶ Illud quoq; certum est, q̄a nisi peccatū admissum fuisset, illi tantūmodo nascerentur, q̄ nunc per Christi gratiam liberantur. Illi autē omēs qui nunc in perditione relinquuntur, ex illa maledictione sunt, qua dictum est ad mulierem: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, quia nisi peccatum (vt iam dictū est) præcessisset, nullatenus ista sylua (quæ ad nihil aliud est, nisi vt excidat, & in ignē mittat) de radice carnis nostræ succreuisset. Igit qui est ex deo (inquit) id est, ex benedictione illa, qua deus omnes ad vitam pertinentes nasci iussit, hic verba dei audit. i. præeunte gratiæ dei aspiratione obaudit, ad eandem vitam, quam intercepte præuaricatione perdidit, reuocanti. Et propterea vos non auditis, quia non (vti vos putatis) æque vt Isaac pater vester secundum carnem, ex illa benedictione, sed ex maledictione, quæ peccatū consecuta est, multipliciter & superflue pullulastis, testante propheta: Quia de aquis Iuda exiit, i. non ex fide p̄m, sed ex sola carne traducti estis. Sequit: L. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, q̄a Samaritanus es tu, & dæmoniū habes? I. Causa superiori terminata, congrue satis Euangelista sequenter orditur, dicēdo: Responderunt igitur. Nam hætenus ab eo loco, quo dictum est: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquam. In hoc Iudæi steterunt, vt seipos ex antiqua carnis nobilitate ad deum p̄tinere, tantumq; Iudæoz, & non etiam gētium, deum esse confirmaret. Sed cōfutati sunt, & ita obstructum est os eoz, vt ramos oleastri, q̄ contra naturam inferti sunt in bonam oliuam, iam curandum non sit, q̄ naturales rami non fuerint, i. nobis q̄ cōuersi ex gētibus in fide patriarcharum stamus, curæ esse non debeat, q̄ secundum carnem filij Abrahæ non sumus. Igit q̄a causa ceciderunt, & ratione superati sunt, furiose ad conuitia prorunt, quō si athletam fortissimū victus, & solo deiectus aduersarius, quia ferire non potest armis, petat spumosis dentibus: Nonne (inquiunt) bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmoniū habes? Ecce duo quasi peccatoris argumenta. Dixerat enim: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatē dico, quare vos non creditis mihi? Ergo ne intactus abiret, impingunt duo hæc, q̄ & Samaritanus esset, & dæmoniū haberet. ¶ Sed aperte mēta ē iniquitas sibi, q̄a profecto hæc verba non sunt dæmoniū habētis, sicut & turbæ quodam loco testantur, dicētibus pharisæis: Dæmoniū habet, & insanit. Quid em̄ eum auditis? Igitur iuxta quod & quidam sapiēs dicit: A facie verbi parturit fatuus, sicut gemitus partus infantis, cito per furiosum stultitiæ suæ partum, verum esse testati sunt, qd̄ dixerat veritas, q̄ ex patre diabolo essent, qui ex proprijs loquit mendacijs. Non em̄ cum paruo paruo aritudinis suæ tormēto blasphemiam hanc enixi sunt, quam de patre suo, patre mēdaciū conceperunt filij mendaces, animæ adulteræ & fatuæ a facie verbi, ab increpatione veritatis mēdaciū parturiētēs. ¶ Porro, vbi vel qñ dixerunt, q̄ dæmoniū haberet, & in hoc Euangelista superius, & in cæteris similiter inuenimus, Nam & supra dixerunt: Dæmoniū habes, q̄ te quærit interficere? & ipsum quoq; Beelzebub vocauerunt, dicēte ipso apud Matthæum: Si patrē familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Verum vbi vel qñ Samaritanum illum vocauerunt, vel vnde huiusce improprij occasione nacti sunt, apud neminē Euangelistarum inuenimus, nisi forte pro eo q̄ apud Samaritanos, quibus vtq; Iudæi non coutebantur, biduo mansit & docuit, vt idem hic Euangelista refert longe superius. L. Respondit eis Iesus: Ego dæmoniū non habeo, sed honorifico patrē meum, & vos inhonorastis me. Hoc loco cū dicit: Ego dæmoniū nō habeo, nusq; a magna mansuetudine sua recedit, qua (vt superius iam dictū est) neminē repellere cōsuevit. Aliud nāq; est, cū interrogatus quis negat, atq;

Libr. 7

Luc. 1

Gene. 3

Gene. 1

Roma. 7

Nati sub maledictione ex deo non sunt

Matth. 7

Esa. 48

Roma. 7

Stulta Iudeorum blasphemia Psal. 26. Iohan. 9. Ecci. 19

Iohan. 7. Matth. 10

Iohan. 9

Mansuetudo Christi.

atq; aliud, cum id qd alius affirmaverit, ipse ex opposito consistens, alius denegat. Hoc plane interrogando dixerunt: Nonne bene dicimus nos, qd Samaritanus es tu, & demonium habes? Ceteri & supra dixerunt cu affirmatiōe, demonium habes, qd te querit interficere, & paulopost dicturi sunt nihilominus affirmantes: Nunc cognouimus, qd demonium habes. Igit & in hoc mirabile seruat mansuetudinis atq; veritatis suae tenore, qd vnu idemq; opprobrium & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia dissimulat. Porro, quantum ob causam dicant illi Samaritanum, quae vtiq; non ignorabat genere esse Iudaeum & a loco Galilaeum, de quo & supra dixerunt: Scrutare & vide, qd propheta a Galilaea non surget, illud mirum est de paruulis istis, quos invidia occidit, quo contra semetipsos sniam dixerunt, ita vt iuxta Psalmistam recte de hoc etiam dici possit: Quia sagitta paruulorum factae sunt plagae eorum, & infirmatae sunt contra eos linguae eorum. Si enim pro causa qualibet extrinsecus accidenti, quam tñ nulla significatione exprimitur de hōie naturae Iudaeorum cito facere volebant Samaritanum, quo ipsi quarentes interficere hōiem, qd veritate loquebat eis, qd Abraham non fecit, dicebant: Semen Abraham sumus, pater noster Abraham est, & vnum patrem habemus deum, & irascabant sibi non esse concessum? Sed iam ipsum attendamus veritatis & sapientiae responsum: Ego (inquit) demonium non habeo. Notandum quod nō ait: Ego Samaritanus non sum: Profecto dum de hac parte in eadem opprobrii silet, ipse silentio suo satis indicat, qd genere vel communione, quam Iudaei cum Samaritanis non habebant, esse Samaritanum vel Iudaeum, aut certe Graecum non tantum est, vt qd animū aduertere, aut vllam operam dare debeat ad eluendum vel remouendum a se huiusmodi dominationis opprobrium. Alias aut & vere iuxta mysticum sensum, quae tamē Iudaei non attendebant, Samaritanus est dñs noster Iesus Christus, sicut ab ipso nominis interpretatiōe palam oibus intelligi dat, Samaritanus etenim interpretat custos. Quis aut nisi ipse verus & puigil, nō dormitans, neq; dormiens humani generis est custos? Quapropter in illa insigni parabola, quam sic inchoat: Homo qdam descēdebat ab Hierim in Hiericho, & incidit in latrones, pulchrum seipm Samaritanum illius nomine & ope commēdat, qd facies iter venit secus eundē hominē, & alligauit vulnera eius, infundes oleum & vinum. Prospiciens etenim iste custos noster de excelso sancto suo, de caelo in terram aspiciens, vidit genus humanū a latronibus despoliatū, & plagis impositis semiuuū relictū. i. a diabolo deceptore dignitate suae conditionis exutū, & creatoris sui non quidē imagine, sed sola similitudine nudatū, qd erat semiuuū esse relictū. Rationē secundū quam ad imaginem dei factus est, hominō perdidit, sed imitationē bonitatis eius, secundum quam ad dei similitudinem factus erat, amiserat. Vidit (inquam) genus humanū sic semiuuū, & appropiavit, proximus enim noster factus est & absq; peccato nostri p omnia similis, & omnem curam, quam eadē parabola prosequit, adhibuit. Igit de hoc nomine qd est Samaritanus, recte custos hominū dñs noster tacuit, & tacendo satis laudauit. Hoc autē quod nullius boni notam retinet, interrogatus non bene dictum esse respondit, dicens: Ego demonium non habeo. Sed qd honorifico (inquit) patrem meum. Hec ergo contrario modo opposita esse constat, demonium habere, & patrem deū honorificare (ipso autore) qd aduersarij propositioni qua dictum est: Et demonium habes, respondēs sic opponit: Non, sed honorifico patrem meum. Amplius honorificare deū, & inhonorare dei filium, opposita sunt: qd non solum sensu, sed & voce contraria sunt. Proinde demonium habere, & deū inhonorare, voce quidē diuersa, sensu aut paria sunt. Igit dum sic respondet mansuetus & verax: Ego demonium non habeo, sed honorifico patrem meū, & vos inhonorastis me, opprobrium inimicorum retorquet in caput ipsorum, vocis qdem deuitans horrifonam, turpitudinē, ne diceret: vos potius demonium habetis, rei aut retinēs veritatē, qd nisi reuera demonium haberet dei filium non inhonoraret. Quo dicto statim pueris illorum cogitationibus occurrit, dicens: Ego autē gloriā meā non quero, est qd querat & iudicet. Existimabant enim iniqui, qd ille esset sui similis, i. qd vanā querēs gloriā de seipso testimonium phiberet, & ea mēte diceret: Quis ex vobis arguet me de peccato? & his similia, qua & illi, qbus recte dicebat: Vos estis q iustificatis vos corā hōibus, deus autē nouit corda vestra, & hmoi plurima. Talem quippe illū haberi cupientes, superius dixerūt: Tu de seipso testimonium phiberes, testimonium tuū non est verum. At ille instantū nulli vnquā adulator est, vt in ciuitate illorum magna, & ampla, vel vnus noctis hospitium habuerit, sed semper foris, & in Bethania maxime hospitatus sit. Non enim quē admodū homines, mundi huius amatores gloriā suā quarentes, & in domibus regum esse festinantes, oibus adulant, & idcirco recte mollibus vestiti dicunt, nō (inquam) ita & ipse fauorē illorum optabat, vt sibi ab eis quantocius regiae salutatiōes acclamarent, & diceret. Viuat rex Christus, & sic ab hōibus vel p hōiesup solū Dauid dictū sublimaret. Quod si quippiam talem expectaret ab eis, non vtiq; sic arguerat eos in veritate, vt & pauloante non tacuerit, dicens: Vos ex patre diabolo estis. Verissimē ergo ait: Ego

Iohan.7

Psalm.93

Qto Chrs est Samaritanus

† denomi nationis

Psalm.120

Luc.10

Psalm.101

Honorare deum & inhonorare filium dei contraria sunt.

Psalm.49 Luc.16

Matth.21 Luca.7 Matth.11

Ego gloriā meā non quero. Et protinus adiungit: Est qd querat, & iudicet. Tuti ergo valde animi verba sunt haec. Quo enim gloriā Christi sui, gloriā regni, gloriā sacerdotij eius non quereret & iudicaret? Quo hanc eius confidentiam non agnoscebant? Iurauit enim dñs Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedē tuā; Hoc de gloria regni eius dixit spūs propheticus, Item de gloria sacerdotij eius: Iurauit dñs & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum Melchisedech. Erant ergo inimici veritatis, & cum patre suo, patre mendacij diabolo consilium insipientes inaneant, quo quasi rationabiliter consilium dei spernant in semetipsis, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos, & hoc modo impleant scripturam dicentē: Astiterunt reges terrae, & principes conuenerunt in vnum aduersus dñm & aduersus Christum eius. Nam reuera qui iurauit (vt supra dictum est) rite prouidebit sibi, ne iuramentum suū irritum sit. Quare etiam iudicabit gloriā Christi sui, vt sitis vos inimici Iudaei, quasi tē pestas transiens, ipse autem qsi fundamentum sempiternū, videntibus cunctis & audientibus vniuersis, sententiamq; laudantibus, qd reos maiestatis gloria sui filij inuidos, dñs celorum duplici contritione conterēdos iudicabit vos, ipso rege loquēte ad vos in furore suo, & in interitu vestro ridēte ac dicēte: Ego autē cōstitutus sum rex ab eo sup Sion montem sanctum eius, praedicans praecipū eius: Dñs dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gētes hereditatē tuā, & possessionē tuā terminos terrae. Sequitur: Amen dico vobis, si qs sermonē meum seruauerit, mortē non videbit in aeternū. In eo quo cepit veritas sermone pferat, singulare vnde cūq; constantia totius exemplar, primamq; propositionē lassus aduersarijs eodē sensu, paucis tñ verbis demutat, iterat. Supra namq; sic proposuerat: Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos: Nunc vero inquit: Si qs sermonē meū seruauerit, mortē non videbit in aeternū. Profecto manere in sermone, i. sermonem seruare, & mortē nō videre in aeternū, ipsa libertas est, de qua illic dictū est: Et veritas liberabit vos. Hoc ergo in seipso praedocuit, vt cū malorum pueritas crescit, non solū frangi praedictio non debet, sed etiā augeri. Illud tñ pter eundū non est, qd cū prius ad secundā psonā sermonē dirigēs dixerit: Si vos manseritis in sermone meo &c. tertia nunc vti psona maluit, dicēs vniuersaliter: Si qs sermonē meū seruauerit. Nec enim decebat, vt eis, qbus iam dixerat: Vos ex patre diabolo estis, data iam snia de pditione illorum, cōditionē ite ingereret eisdem vitae & salutis. Dixerunt ergo Iudaei: Nunc cognouimus qd demonium habes: Abraham mortuus est, & propheta & tu dicis: Si qs sermonē meum seruauerit, mortē non gustabit in aeternum: Nungd tu maior es patre nostro Abraham, q mortuus est? Et propheta mortui sunt. Quē te ipsum facis? Vere stultis, quales maximē isti sunt illud ptem, cuius & serui sunt, ita vt cum studio contētōnis aduersus dei sapiam dimicāt, quae sint elementa exordij sermonis dei, nec dum se scire indicant. Vbi nam cor suum dereliquerunt, & aures suas deposuerunt, tam multa clamāte scriptura, de morte peccatorum pessima. Verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus consistebit tibi, neq; mors laudabit te non expectabunt q descēdunt in lacū veritatē tuam, vel, qm non est in morte q memor sit tui, in inferno autem quis consistebit tibi? & his similia. Nempe de hac morte vera, de hac morte mala dicebat veritas: Si qs sermonem meum seruauerit, mortē non videbit in aeternum. At illi qui iam aeternae morti inhāserant, & eandem mortē cui inhāserant, non videbant, dum solam mortē carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. Dixerunt ergo: Nunc cognouimus, qd demonium habes. Et vnde d paruuli possessores stultitiae, tantae rei nacti estis notitiam? A maioribus (inquiunt) capimus argumentum, Abraham enim & propheta mortui sunt, qd maiores q tu fuerunt, & sermonem dei meliorem, magisq; tuo sermone authenticum seruauerunt. Quē ergo te ipsum facis? Quousq; tendis supra te metipsum, vel cuius ad mensuram magnificas te ipsum, cuius mēsuram nos omnes nouimus, videlicet qd sis homo Galilaeus, fabri filius? Talis vtiq; percunctatio dicētium, Quē te ipsum facis, nimis iniuriosa est: Quis enim aliud seipsum facit, q est, nisi is, in quo veritas non est, mendax & mendacij pater, & omnis hypocrita & nequam, q vtiq; ex parte eius est? Ita ergo dente putrido sapiam commordentes, & pede falso veritati resistentes quali sint retuli responso audiamus & nos. L Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater qui glorificat me. Ne haec dicta vllam filij dei impotentiam sonare videant, tanquam minus patre deo filius dei gloriosus sit, hoc primo sciēdum est, quod nemo, nisi alienae raptor gloriae, seipsum glorificare estimandus sit. Qui enim se iactat & dilatat, confidēs in corde suo, exemplo illius, qui primus creatoris sui communiōne contempta, sibimet in corde suo loquens: Sedebo (inquit) in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo: ille (inquā) q iactando, & dilatando se hunc imitatur, glorificare seipsum dicēdus est, eiq; recte dicitur: Quem

Psalm.131

Psalm.109

Luc.19 Psalm.2

Grave iudicium Iudaei

Psalm.4

Non cessat dum a praedicatione propter malorum

Mortē nō gustabit in aeternum Hebre.5 Psalm.33 Esa.38 Psalm.6

Prover.27 Esa.14

Prover.28

Quem teipm facis, q̄a stultus ē, & iurgia cōcitat, dum supra semetipm se extendit, foetalē compariū charitatē deserēs, inferiorumq̄ charitatē fastidiens. Ergo dei filius non seipm glorificat; nam ecōtra cum in forma dei esset, nō rapinam arbitratus est æqualē esse se deo, sed semetipm exinanivit, formam serui accipiēs, in similitudinē hōim factus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit semetipm, factus obediēs patri vsq; ad mortē, mortē autem crucis. ¶ Igit̄ non, vt Arrius impiē calūniatus est, impotētiam suam dei filius testat, cum dicit: Si ego glorifico meipm, gloria mea nihil est, est pater meus q̄ glorificat me, sed cōcordē cum patre exprimit charitatē, qua se non solū nūq̄ à patre diuisit, sicut calūniatur isti dicētes: Quē teipm facit? Sed potius paternæ obediēs charitati, q̄ infra se erat, s. humanam naturam assumpsit. Dicat itaq; Si ego glorifico meipm, gloria mea nihil est, i. quisq; supra semetipm tendit, sicut vos de me calūniāmini dicētes: Quē teipm facis? gloria eius nihil est. Debemus em̄ concordem patris & filij charitatē nos imitari, qua & pater filium, & filius patrē glorificat, ip̄o filio dicēte: Pater, clarifica filium tuum, vt & filius clarificet te, vt mutua charitate fiat in nobis q̄ scriptum est: Honore inuicē præuenientes, & tunc gloria nostra nonnihil est. Ea quæ protinus addit, cordi prudenti & auri doctrinam quærētī humilē satis de obiecta calūniā purgationē sonant filij dei, videlicet, q̄ non vanam quærēdo gloriam, sed certā ob causam de seip̄o dicat hæc, & cætera hmoi. Cum em̄ dixisset: Est pater q̄ glorificat me, statim adiecit: Quē vos dicitis, q̄a deus noster est, & non cognouistis eum. Ego autē noui eum. Et si dixerō, q̄a non noui eum, ero similis vobis mēdax. Sed scio eum, & sermonē eius seruo. ¶ Quid igitur? Vtiq; q̄a dixit: Et si dixerō, q̄a non noui eum, ero similis vobis mēdax, ecōtra subaudiē dum est, q̄a si vos cognoueritis eum quē dicitis, q̄a deus noster est, eritis similes mei veraces. Quid nūc potius eligē dum est? Quid nisi insipiēs consilium dare audeat veritati & sapiē dei, vt vanæ gloriæ suspitiones vitando, neget se scire deum, vel ip̄m esse patrē suum, & sic fiat veritas mēdacibus similis mēdax? ¶ Nonne multo melius & incomparabiliter dignius est, ferre ad tēpus suspitiones & criminationes falsas, & interea quod vidit & audiuit, hoc testari, donec aliquos eorū, qui dicunt se habere patrē deum, & non cognouerunt eum, atq; ideo mēdaces sunt, faciat sibi similes veraces. I. deum confitētes patrē & cognoscētes? Imo isti scire nolunt, nonne & sic expectare fatius est, donec omnis mundus sciat gloriam eius qm̄ est qui quærat & indicet? Frustra nanq; veritas in hunc t̄ modum venisset, si seipm negando mēdacibus fatisset. Bene ergo quod mallet eligēs: Sed scio (inquit) eum, & sermōnem eius seruo. Hic em̄ sermo eius est, & hoc mandatum ille mihi dedit, vt non solum vsq; ad opprobria, sed & vsq; ad mortē, testimonium veritati prædicando, q̄ ip̄e me miserit ad hoc, q̄ quisquis sermonē meum seruauerit, mortē nō videat in æternum. Sequit̄: L. Abraham pater vester exultauit, vt videret diē meū, & vidit & gauisus ē. ¶ Refutato vanæ gloriæ conuitio, quo denotauerant eum aduersarij dicētes: Quē teipm facis? Nunc demū ad illud responderet, q̄ cum indignatione non parua interrogauerant, dicētes: Nunquid tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est? Abraham (inquit) pater vester exultauit, vt videret diē meum. Magna & mira sn̄a, qua & magnum patris Abraham meritum & longe maius suæ magnitudinis prædicat testimoniu. ¶ Quid em̄ est, q̄a ait: Exultauit vt videret diem meum, nisi illud, q̄d & nos in eodē patre fidei nostræ recte miramur, q̄a primus ad præceptum dei longam & laboriosam sustinuit peregrinationē, sic non quasi tristitiam aut necessitatē, sed vt veræ magnæ lætitiæ expectatōe? Promiserat em̄ illi deus nullum habētī hæredē, imo (& q̄d maius est) sterilē habētī vxorē, q̄ in semine eius benedicerent omnes gentes. Nec statim accepit filium, p̄ quē illud semē benedictionis quod est Christus, sperare posset, sed prius exijt, nesciēs quo iret, & in terra aliena in casuali habitando, demoratus est, non habēs hic manētē ciuitatem, sed futuram inquirēs. Hoc ergo magnum quidē est patris Abraham meritum, q̄d hanc eius obediētiam q̄d filius appellat exultationē, sed longe maius est suip̄ius testimonium, q̄d diem suum fuisse testat, eius dem exultationis præmium, dicēdo: Exultauit vt videret diē meum. ¶ Et vidit (inquit) & gauisus est. Tunc quippe diē dñi Abraham vidit, cum in figura summæ trinitatis angelos hospitio suscepit. Quibus profecto susceptis, sic tribus quasi vni locutus est, quia & si in personis numerus trinitatis, in natura vnitas diuinitatis ē. Vidit ergo & gauisus est. Quis autē pensare pōt illud beati senis gaudium, qm̄ accepit diuinæ exultationis suæ præmium, s. filium, veracis dei testimonium, posteritatis initium, generis fundamētum, salutis argumētum, nascituri Christi seminarium? Quis (inquam) nisi quē eadē fides animauit p̄sentis cetera potest gaudium amici dei, quo dilatabat anima eius, cum stare familiariter cū illo sub arbore, à cuius facie timide abscondit se reus Adam sub arbore, & cibus suis illum pasceret, quē ille p̄ cibi rapinā offenderat, suamq; radicē vetus oliua reuiescere cōspiceret ad proferendum fructum, qui tandem vetiti ligni morlus expiaret? Recte igitur hic filius Abraham

Philipp. 2

Aequis gloria patris & filij

Iohan. 17 Roma. 12

Non est tacenda veritas p̄pter suspitiones

mundum

Gene. 17

Gene. 12 Hebre. 13

Vidit & gauisus est. Gene. 18

Adæ & Abraham com paratio.

Abraham maior q̄ Abraham. Abraham, inquit, pater vester exultauit, vt videret diem meū & vidit & gauisus est. At illi carnales filij Abraham, suos à carne oculos nō subleuātes, & in eo solā carnis atatem pensantes, verba hæc intelligere nolēbāt. Verba em̄ oris eius, inquit Psalmista, verba iniqua iniusti huius Iudaici populi, iniquitas & dolus, & noluit intelligere, vt bene ageret. ¶ Dixerit ergo Iudæi: Quinquaginta annos nondū habes, & Abraham vidisti? ¶ Nō ignorabat veritas quicquid respōdisset, vertendum esse in calūniā. Sic em̄ insisterant aduersarij, quō lucētores improbi, q̄ vig. fortissimi, quia virtute deicere nō possunt, fraude, vt in foueā ruere faciant, circūueniunt. Sic em̄ isti insidiosi vrgebāt, vt verbum elicerent, quod pro blasphemia condemnare possent, Attamē respondendū illis erat, vt totus mūdus, illis nō audientibus, audiret: nō neglecta scriptura, quæ dicit: ne effundas sermōnem, vbi nō est auditus: cum nō tam propter illos q̄ persequebatur, q̄ propter nos qui credituri eramus, idem sermo funderetur. ¶ Dixit ergo Iesus: Amen amen dico vobis, ante Abraham fieret, ego sum. ¶ Inuitata quidē, sed propria secundū rem dictio est, ante Abraham ego sum. ¶ Ante em̄ præteriti tēporis est, sum præsentis. Et quæ præteritum & futurum tempus diuinitas non habet, sed præsens semper habet, non ait, ante Abraham ego fui, sed ante Abraham ego sum. ¶ Vnde & ad Moysen dicitur: Ego sum qui sum, & dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos. Ante ergo vel post Abraham habuit, q̄ & accedere potuit per exhibitionē præsentis, & recedere p̄ cursum vitæ. Veritas vero semper esse habuit, quæ ei quicquam, nec priori tēpore incipit, nec subsequenti terminabitur. Sed sustinere ista æternitatis verba mētēs infidelium non valuerunt, imo noluerunt, sicut de hoc maxime iniusto & insipiente populo scriptū est, & iam supra dictū est, quæ noluit intelligere vt bene ageret. ¶ Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum. Iesus autē abscondit se, & exiit de tēplo. ¶ Finis atq; principium certaminis huius idem est. Principium quippe est locus ille vbi sic scriptū est: Dixit ergo eis iterum Iesus: Ego vado & quærētis me, & in peccato vestro moriemini. Sic nanq; ante hæc Euangelista superiora terminauerat: Et nemo apprehendit eum, quæ nondū venerat hora eius. Est ergo principiu aliud quod sequitur: dixit ergo eis iterum Iesus &c. At vero illic ait dñs Iesus: Si ergo non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Dixerūt ergo Iudæi: Tu quis es? Respondit Iesus: Principiu qui & loquor vobis. Nūc vero ait: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Igitur finis initio cōueniens redditus est. Nō enim discrepant, sed alterutrum confirmant hæc, principium ego sum: & antequam Abraham fieret, ego sum. ¶ Item quod illic verbis cōminatus est, dicēs: quærētis me, & quo ego vado, vos non potestis venire, si enim nō credideritis quæ ego sum, moriemini in peccatis vestris, hoc ipsum factus hic expressit, dum tollētibz illis lapides, vt iacerēt in eum, pro eo quæ dixerat, antequam Abraham fieret, ego sum, abscondit se, & exiit de tēplo. Quid enim est, q̄ Iudæi nunc vsq; longe sunt à salute, nisi quæ Iesus, id est saluator, ab illis abscondit se? Et quid est, q̄ ciuitas & tēplum super oculos, imo & super cadauera illorum cecidit, exterminātibz Romanis, & quæcunq; illic deo patrum suoꝝ offerre vel celebrare consueuerant, holocausta arietū, & adeps pinguium, & sanguis vitulorum & agnorum & hircorum, neomeniæ & sabbata, & aliæ festiuitates eorum, quasi stercoꝝ sup vultus illorum proiectæ sunt, deo protestante ac dicente, iniqui sunt cœtus vestri, Calēdas vestras & solēnitates vestras odiuit aīa mea, facta sunt mihi molestia? Quid, inquam, hoc est, nisi quæ Iesus absconditus exiit de tēplo, dicēs: Ecce relinquetur domus vestra deserta: vel iuxta prophetam quoq; dicēs: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatē meam, facta est habitatio mea, quasi spelunca Hyænar. Igitur dominus & magister, qui in hac eadē causa dixerat, si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, recte prior iste (vt dignū est) in eodē sermone suo certo gradu inconcussus permanet: vnum idemq; tam fortiter q̄ suaviter, à principio vsq; in finē, inter occurstantes aduersarios retinēs, & sicut Apostolus ait: quæ quod infirmum est dei, fortius est hominibus: in eo quoq; quod quasi infirmus se abscondit & exiit, victoriæ totius p̄fectionē expressit: quia non tam à lapidibus, quam à lapideis Iudæorum cordibus fugit. Nunc ab istis absconditus, & (vt prædictum est, de tēplo egressus, quid deinde fecerit, quo modo rerum, quas nunc luce clarius conspiciamus, præfigurationē profecutus sit, attēdamus. Sequitur: Et præteritēs, vidit hominē cæcum à natiuitate. ¶ Lux vera Christus, qui & hoc superius dixit, ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habet lumē vitæ, lux vera, inquam, quæ illuminat omnē hominē venientē in hunc mundum, q̄ à Iudæis oculos suos claudētibz ad gētes transferit, easq; illuminauerit, manifestum ē. ¶ Earum vtiq; scilicet gētū cæcitātē originalem, homo iste à natiuitate cæcus significat. Nepe em̄ omne genus humanum à natiuitate cæcum, id est, à primis partibus per originale peccatum diuinitatis visione fraudatum est, maxime tamē gentium populus, qui iuxta prophetam ambulabat in tenebris cæcus erat, quia videlicet, non vt Iudæis, ita & gentibus, patriarcharūq; prophetarūq; lucernas, lux mundi Christus ante se præ-

Psalm. 37

Ecclesi. 32

In diuinitate tempus est p̄sens nūc quæ præteritum aut futurum. Exodi. 3 Psalm. 37

Iesus abscondit se & exiit de tēplo.

Esai.

Math. 23

Hiere. 18

1. Cor. 1.

CAP. IX.

Esai. 19 Iohan. 9

miserat. Vnde & statim post finē lectionis huius, qd abscondēdo se vel de templo exēdēda intenderit, exprimēstin iudiciū ego, inquit, veni in hunc mundum, vt & qui nō vidēt, vidēant: & qui vident, cæci fiant. Ergo cæcū quidē erat ante huius lucis aduentū totū genus hu manū, absq; distinctione Iudæi & Græci, testāte Apostolo, qd dicitur: etiam & nos natura si hūmāna sicut & cæteri: verū tamen in comparatione gentiū, quæ neq; legis, neq; prophetarū illustrationē acceperant, neq; vllam dei notitiā habebāt. Iudæi sese vidētes esse putabāt, sicut item post finē lectionis huius dominus dicētibz pharisæis, nūquid & nos cæci sumus, si cæci essētis, inq; non haberētis peccatum, nūc autē quia dicitis, quia videmus, peccatū vestrum manet. Igitur quod à Iudæis se absconditū, & oculis gentium esset illuminatū dominus noster, pulchro satis præsignauit mysterio, dū abscondēs se exiuit de tēplo, & pateriens vidit hominē cæcum à natiuitate, & illuminauit. Proinde quacūq; ex gēte quisquis Christi prædicationē recipit, & euangelio eius cunctas Iudæorū cærimonias postponit, & pro illo velut stercorea arbitrat, sicut ait Apostolus: ille est qui foris extra templū Iudæorum, à quibus lux mundi se abscondit, illuminatur: vt deū, cuius visionē in Adam perdidit, videre mereatur. Sed iam ipsum illuminationis ordinē mysticū proficimur. Præteriens inquit, vidit hominē cæcum à natiuitate. Vere præteriens vidit, nā illos q se videre iactabant prætergressus, & obtēto velamine sup corda eorū, ne videretur absconditus, venit ad nos, vt videremus eum qui cæci eramus. L. Et interrogauerit eū discipuli sui: Rabbi, qd peccauit, hic aut parētēs eius, qd cæcus natus est? Nō otiose hoc interrogāt discipuli saluatoris, nā reuera parentū culpa vitiosi fetus interdū solent procreari, verbi gratia: Per singulos mēses grauiā atq; torpētia mulierum corpora, immūdi sanguinis effusione releuantur. Quo tēpore si vir coierit cum muliere, dicūtur concepti fetus vitium feminis trahere, ita vt leprosi & elephantiaci ex hac cōceptione nascātur, & fœda in vitroq; sexu corpora, prauitate vel enormitate membrorū, fanies corrupta degeneret. Vnde propheta Ezechiel in descriptione iusti viri, cum inter cætera dixisset, & vxorē proximi sui non violauerit, addidit (inquit) & ad mulierem menstruātam nō accesserit. L. Respondit Iesus: Neq; hic peccauit, neq; parētēs eius, sed vt manifestetur opa dei in illo. J. Quantū ad literalem sensum suū dicitur: dñs noster grauitate leuitatē nostrā cōpescit, ne quoties cū hu iusmodi priuatione membrorūq; aliqua diminutiōe siue deformitate natos aliquos cōspicimus, nostram in illis carnē despiciamus, temerariū iactantes iudiciū, quod vel propter suā, vel propter parētum priorum culpā hoc euenerit: sed cūctos venerātes, ministrēmus illis, tanquam reuera membris Christi, qd dicitur: est nobis, quā diu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, & recondemur in talibus solere manifestari opera dei, per gratiā curationū, ad ædificationē ecclesiæ Christi. Quantū autē ad mysticū intellectū, peccauerūt quidē primi parētēs, vt cæcum nasceretur genus humanū, vtz vt Iudæico populo per iustitiā creatoris illustrato, in cæcitate ignorantia gentilitas relinqueretur, nō peccauit ipsa gentilitas, neq; parētēs eius. Si em̄ propter peccata sua, vel parentū suorū gentilitatē in tenebris relicta dicat quis, cōsequit vt Iudæicū populū vel parētēs eius dicat pro suis electos fuisse meritis. Sed cōtra dicit Paulus, his verbis loquens de patribz: Nō solū autē illi, sed Rebecca ex vno cōcubitu habens Isaac patris nostri. Cū em̄ nondū nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundū electionem, propositū dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocāte dictum est ei, qd maior seruiet minori, sicut scriptū ē: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Ad ipsos autē filios dicit Moyses in Deute. Scito igitur, qd nō propter iustitias tuas dñs deus tuus dedit tibi terram hāc optimā in possessionem, cū durissimæ ceruicis sis populus. Memēto, & ne obliuiscaris, quō ad iracundiā prouocaueris dñm deū tuū, &c. Igit neq; gentiliū populus, plus peccauit, neq; parētēs eius, vt cæcus nasceretur: sed cū oēs tam Iudæi, q; gentiles essent ex vna p̄uaricationis massa, patres Iudæorū nullis præcedētibus meritis p̄ gratiam electi, patres gentiliū, vel ipsi gentiles per iustitiā vsq; ad tempus suum fuerē neglecti, vt in illis tēpore suo mirabilis manifestarentur opera dei. Et protinus subiungitur. L. Me oportet operari opa patris mei, donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari. Quamdiu sum in mūdo, lux sum mundi. J. Vt sciatis (inquit) quæ nam propter opera dei in se manifestanda, homo iste cæcus natus sit, ecce dico vobis: Opera patris mei, id est, opera illa, propter quæ pater meus me misit, oportet me operari, donec dies est, id est, donec præsens seculum voluitur, quo cōsummato, sequitur nox, in qua nemo potest operari. Vnde autem præsentis seculi tempus dies dicitur: videlicet ex eo quod & alibi dicitur: ecce ego vobiscum sum, vsq; ad consummationem seculi. Et nunc ait: quā diu sum in mundo, lux sum mundi. Si enim Christus, quā diu in mundo est, lux mundi est: est autem in mundo vsq; ad consummationem seculi, profecto vsq; ad finem seculi dies, id est, aptum operari tempus est: Contra quod consummationi seculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Vnde Ecclesiastes dicit: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus,

Eph. 2

Iesus Iudæis absconditis: genes illuminauit. Philip. 3

Ezechiel. 18

Nemo ius dicādu ppter vitū natiuitatis

Matth. 27

Roma. 9

Gene. 27 Malach. 1 Deut. 9.

Matth. vlt. Eccl. 9

opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos quo tu properas. Ergo quod ait, donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari, id est ac si dixisset, vsq; ad finē seculi, cui succedit tēpus, in q nemo potest operari, sed recipere qd operatus est. Hoc em̄ tempus operationis, illud receptionis est. Reddet quippe tunc dñs vnicuiq; secundum opera eius. Quænam autē sunt opera quæ toto die isto operatur filius dei? Illa vtiq; quæ intendēs per viscera misericordiæ suæ deus noster visitauit nos oriens ex alto, scilicet illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebāt, saluos eos facere (vt ait Apostolus) per lauacrū regenerationis, & inuocationis spiritus sancti. Illa inquam operatur dei filius, donec est dies & tam diu operando, q diu est in mundo, lux est mūdi. Operari nāq; non definit per illoz ministeriū, quos operis sui vicarios cōstituit, scilicet per Apostolos vel Apostolicos viros cunctosq; prædicatores verbi dei, qbus & dicit: Ecce ego vobiscū sum vsq; ad cōsummationem seculi. Igitur venerabilis, & memoria dignus ille quondā cæcus, qui neq; ipse peccauit, neq; parētēs eius vt cæcus nasceretur, sed idcirco per dei prouidentia sic natus est, vt opera patris, quæ oportebat filium dei per totum diem, id est, per totum tempus præsentis seculi operari, in illo manifestarentur, id est, vt ex qualitate exterioris illuminationis eius, interior animæ nostræ illuminatio nobis fidelius commēdaretur. Non em̄ solo, quod facere poterat, imperio lux mundi cæcū hunc illuminauit, Verbi gratia, vt diceret: Respice, fides tua te saluū fecit. Sed quid? L. Hæc cū dixisset, expuens in terram, liniuit super oculos eius, & dixit ei: Vade & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur missus. J. Notandū in primis q non, vt ille Barchimæus, ita & iste cæcus sedēs secus viā, aut mendicans à domino inuenitur, neq; hoc sæpe dicta lux mūdi expectauit, vt clamaret tale quid, vt ille dicens: Miserere mei domine fili Dauid, sed vltro natura indigenti se accommodauit, & gratuito beneficio tacenti subuenit. Nam hoc etiam ad manifestanda opera dei pertinuit, quia videlicet non expectauit opifex nostræ illuminationis, donec notitia suæ claritatem in nostris suspiraremus tenebris, qui tenebras ipsas lucem esse putabamus, imo nec vllam lucis & tenebrarū discretionē habebamus, sed vltro prospexit, gratuito vidit, gratis verbum suū carnem factū, notū fecit nobis, & ex illo cordis nostri oculos liniuit. Quid em̄ aliud nobis manifestatur in illo cæco, per illud q expuens dominus Iesus in terram, lutū fecit ex spūto, & liniuit eius oculos, nisi hoc spectabile & gratiosum opus diuinæ gratiæ, q verbū suū pulueræ naturæ hominis vnitum, nobis gentibus p̄dicari voluit. Tunc quippe quasi saluæ puluis admissus est, & vnus duabus ex rebus lutū factū est, quando verbū vel sapientia, quæ dicit: Ego ex ore altissimi prodiui, carnē nostram assumpsit, cui dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris, & ei, quæ omni v̄to diaboli tanq puluis efferebatur, & dispgebatur, gratuita dignatione in virginis vtero sese coniunxit, vt naturam leuem & instabilem sup antiquæ dignitatis grauitatē statumq; repararet. Quod magnū pietatis sacramentum cum gētibus prædicatur, reuera cæci nati oculi suauissime liniuntur, qd dociles mentes hoc q maxime delectat, qd pro salute hominū tantum se humiliavit æterna dei virtus & sapientia. Ita q; suauissime cæci nati liniuntur oculi luto, qd ex spūto dñs fecit, quādo excelsi quondā nostræ generationis oculi, & palpebrę in alta subrextæ, humilem suscipiunt fidem incarnationis filij dei, & tali humilitatis antidoto curatur superbia oculoꝝ, quia dum inornate aperiri vellent, dicēte diabolo: Eritis sicut dñi, scientes bonū & malum, econtra magis obtenebrati sunt. Vtz vbi cæcis oculis hoc lutum illitum, id est, incarnatio filij dei prædicata & credita est, nō statim eodem, quamuis credulo auditu cæcus illuminatus, & visione dei, quam in Adam perdidit, factus est dignus, nisi ad fontē lauacri cathecumini accedēs baptizetur in nomine patris, & filij, & spūs sancti. Aliter quippe lumē oculoꝝ nostrorum, spiritum sanctū nemo nostrum accepisset in remissionem peccatorum. Bene ergo cæcus ille in quo manifestabantur hæc opa dei, nō statim vidit, vbi dñs oculos eius liniuit: Sed vade inquit & laua in natatoria Syloe, qd interpretatur missus. Nō enim dictum est tantum: Qui crediderit saluus erit, sed: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Oportet quippe filium tenebrarum quadā similitudine mortis & resurrectionis eius, in quē credidit alterari, & filij lucis fieri, qd agit in baptismo Christi actu visibili, sed virtute inuisibili, testante Apostolo qui ait: Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, cōsepulti cum ipso per baptismum in mortē, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Recte igitur cæcus illi sitis oculis non statim videt, sed ad natatoriam iubetur ire vt lauet, quia videlicet ex eo qd cathecumini, id est, auditor verbi dei quispiam est, regnum celoꝝ intrare meretur, nisi ex aqua & spiritu sancto fuerit renatus. Sane quod interpretatur missus, non ipse dominus ad cæcum loquendo, sed hic Euangelista de suo interposuit, certi causa mysterij, videlicet vt intelligas per hāc natatoriam non aliud q baptismi aquam debere accipi, quæ reuera natatoria est eius, quæ pater misit, scilicet filij, vel certe spūs sancti, q cum ipse vera sit remissio

Psal. 61

Luc. 1.

Tic. 3.

Matth. vlt.

Luc. 18

Marc. 10

Luc. 18

Mysterium luti.

Ecc. 24. Gene. 3

1. Timot. 5.

Gene. 3.

Marc. vlt.

Roma. 6

Iohan. 3

Iohan. 4.
Luc. 24
Syloa fons
in radicibus
Sion

Lucas, 18

Mysterii
illuminatiōis

Cæcus ille
Chfo gra-
tus & pri-
mus, q pro-
pter eū pal-
sus est, mul-
ta.

videō.
Cōfessio fi-
deliū sup
hoc lucro

Math. 10
Lucas. 21.

1. Cor. 13
Psal. 41

peccator, eius utiq; gratia inuisibilis, tota est lauacri utilitas visibilis. Nā & ipse recte intel-
ligitur per nomē Syloe, quod est missus. Etenim ipse quoq; missus est, iuxta illud: Paraclētus
autem spūs sanctus, quē mittet pater in nomine meo, & alibi: Quē ego inq; mittam vobis
à patre. ¶ Est autē Syloa fons, in radicibus montis Sion prorumpēs, qui alternatē quē aqua-
rum accessu in meridie sicut, id est, nō iugibus aquis, sed incertis horis diebusq; ebullit, & p
terraz cōcaua & antra saxi durissimi cū magno sonitu venire cōsuevit. Cuius naturā oēs
effectus si q; accipere velit mystice, profecto intelliget q; nō frustra magis p hunc fontem
dominus noster aquam baptismi significare voluerit. L Abijt ergo & lauit, & venit vidēs. ¶
Ne vacare hanc putes coniunctionem cōpletiuam sic positam: Abijt ergo, cæci huius fides
subaudienda est: Vade inquit dominus ad natatoriā Syloe, & laua. Habebat autē ille fidem,
quæ ipsum saluum faceret, sicut & ille, cui dominus idem lumen postulanti: Respice inquit,
fides tua te saluum fecit. Abijt ergo & lauit, & venit vidēs. Hæc igitur illa est opex dei ma-
nifestatio, quam intendens figulus ipse naturā nostrā opifex, cum neq; hic peccasset, neq;
parentes eius, voluit tamē valde vtiliter imperfectū educere vasculū, vt cæcus homo nasce-
retur. ¶ Aestimari quippe nō valet, quantū pulchritudinis, quātūq; vtilitatis habeat hæc
talis huius illuminatio cæci, cum omnes nos secūdm hanc imaginē exterioris illuminatio-
nis intus sumus illuminati, speculemur ea quæ circa nos sunt acta opera dei, & q; in se met-
ipsis comprehendere ea non possumus, per hanc similitudinē nobis manifestantur, quæ ille
in nobis operatus sit. L Itaq; vicini, & qui nouerant eū prius, q; medicus erat, dicebāt: Nō-
ne hic est qui sedebat & mendicabat? ¶ Et ipsa hæc illuminatio cæci exterior, in qua (vt fi-
dictum est) quadam similitudine manifestant opera dei, quæ filii eius oportet operari, do-
nec dies est: ipsa inquam illuminatio, magnū & manifestatiōe dignū patris opus est. Itaq;
volente ipso qui gloriā filij sui quærebat, sicut idem filius pauloante te status est: Ego inqui-
ens gloriā meam non quæro, est qui quærat & iudicet, vicini eius, & qui nouerant eum
prius, claritatem huius miraculi ventilauerunt, tantamq; flammam excitauerūt, vt ad deo
randos zelantes eius hostes pharisæos perueniret. Non solum inquit vicini, sed & qui no-
uerant eū prius. Multi quippe nouerunt eum. Vnde: Quia medicus erat inq; Duabus ex
causis notus erat, medicus erat, q; videlicet & cæcus natus est, & publice mendicabat, & sic
nota persona miraculum latere non sinebat. Et dicebāt inquit: Nonne hic est q; sedebat &
mendicabat? L Alij autē dicebant, quia hic est, alij autē, nequaq; sed similis est eius. Ille vero di-
cebat, quia ego sum. ¶ Mente & corpore illuminatus, qualem potest illuminatori suo repē-
dit gratiā, eligēs magis inuidiā cū illo sustinere, q; ingrato silentio laudi & gloriæ dei dam-
num inferre. Cuius dicta siue responsa merito hic, vt vere fidus notarius, primū mēte me-
mori, deinde & calamo excipere curauit, q; videlicet primus omnium mortalium pro Christo
quæstionibus pulsatus, & persecutionē passus est, & sic ad omnia respondit, quomodo ma-
gnus ille cæcus per totū orbē diffusus, hodieq; in concilijs & synagogis respondēs, illumina-
toris sui gratiam cōfiteretur, fortis in laboribus, victor in persecutionibus, opportune vo-
lentibus, importune nolentibus pdicans & cōtestans illud magnæ pietatis sacramentum, qd
mystice sub istis cæci huius verbis cōtinetur, lutū fecit ex sputo dñs, & liniuit oculos meos,
& abijt, & laui, & vidi, & credidi deo. Alij inquit dicebāt, q; hic est: alij autē, nequaquam, sed
similis eius est. Sic poterat splendor tātæ gloriæ dei obscurari, & frigidior ad certā notitiā
peruenire fama tāti miraculi. Sed huius veritatis arbiter, & suæ psonæ cōscius & testis, iste
jam non cæcus, sed oculos habēs & vidēs, dubios esse nō sinit, dicens: quia ego sum. L Dixe-
runt ergo ei: Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi? ¶ Ac si dicerent: Ille qui sedebat & mē-
dicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis quæ rētib; dicit: quia ego sum. Quomo-
do ergo aperti sunt oculi? L Respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit ex sputo, &
liniuit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriā Syloe, & laua. Et abijt & laui, & vi-
di. ¶ Dicat nūc omnis mundus redēptus, mundus diu cæcus, tandemq; illuminatus aduer-
sus mundū damnatū, & perseueratē cæcū: dicat inquam: Lutum fecit ex sputo dñs, liniuit
oculos meos, & abijt, & laui, & vidi, & credidi deo, & hoc tāto canore cōcrepet, vt celi su-
pra, & tellus resulet infra. Et si pax ecclesiæ cantantes iuuat, pascatur chorus ille, & dele-
ctetur gratiosis cantibus suis, & si bellum persecutionis inquietat, multo magis inter om-
nium genera mortuū declamādo restat, hoc tā piū, tamq; iucundū illuminatoris sui benefi-
cium. Sed contra hæc omnes, qui ex patre diabolo sunt, & propterea non possunt audire
sermonem hūc, inijciūt manus suas, & persequuntur omnē videntem & glorificantē deum,
tradentes in concilijs & synagogis, trahētes ad reges & p̄sides propter Christū. De quali-
bus & subdit: L Et dixerūt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eū ad pharisæos, q; cæcus
fuerat. ¶ Hoc utiq; illuminati deplorāt oculi, q; quis per fidē videat, nec dum tamē p spe-
ciem vidēt illuminatorē suū, & insultantibus sibi aduersarijs nequeūt videre vel ostendere
præsentia Chri. Vnde & in Psalmo, vox illa cuiusq; fidelis animæ est: Fuerūt mihi lachry-
mæ

mæ meæ panes die ac nocte, dū dicit mihi quotidie, vbi est deus tuus. Verūtamē non omni-
no nescimus vbi sitisimus em quia celos ascēdit: sed nescimus quō sit, vel quale habeat iu-
diciū de nobis ipsi. Hæc etō dicentē adducit (inquit) ad pharisæos. Quid causæ inuenerant
in homine isto, vt eū tam cito ad iudices vel ad synagogā traherēt? In quo themate causæ
huius litem cōstituerē habebāt? Sequitur: L Erat autē sabbatū, quādo lutū fecit Iesus, & ape-
ruit oculos eius. ¶ Optata respiratiōe recreati sunt lassī venatores, capreā hynmulumq; cer-
uorum pertinaciter agētes, & eū quē pauloante dicentē: quis ex vobis arguet me de pecca-
to, tanq; in excelsa rupe stantē, attingere nō poterāt, nūc sese affectos esse putabāt, dicitur:
nos scimus, q; hic homo peccator est, & nō est hic à deo, q; sabbatū non custodit: quia vi-
delicet sabbatū erat, quādo lutū fecit, & oculos cæci aperuit. ¶ Itaq; ergo interrogabant eū
quomodo vidisset. ¶ Quoniā (inquiunt) lutum fecit Iesus, & liniuit oculos eius: erat autem
sabbatū, quādo fecit hoc: ergo vt audirent turbæ, & scirent populi ex ore ipsius cæci, hunc
hominē esse transgressorē legis, eo qd sabbatū non custodisset, iterum interrogabāt eū qui
cæcus fuerat quomodo vidisset, cū hoc ab eis qui illū adducebant, iam sibi indicatum fuisset
L Ille autē dixit eis, lutū posuit mihi super oculos, & laui & video. ¶ Approbatio facilis, &
nullis *extorta quæstionibus, vna & simplici responsione perficitur: quam vt volūt, accipiāt
aduersarij, nam hic testis, certus de innocentia illuminatoris sui, non erubescit id quod fa-
ctum est confiteri. Etenim secretū quidem regis abscondere bonum est, opera autē dei enar-
rare honorificū est. L Dicebant ergo ex pharisæis quidā: Non est hic homo à deo, q; sabbatū
nō custodit. ¶ O serui peccati, ambulantes in equis superbiæ, liberosq; pedites, imo &
liberatricē illoz veritate, mēdaci atq; incōtinenti ore iudicantes, facitote vos in prima vel
secūda sabbati opus huius simile, vt aperiat̄ur cæcorū oculi. Vez hoc facere nō potestis, nec
aliquis quicūq; vestri similis est seruus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus seruille
nō est. Lex autē scripta de sabbato, non qualescunq; opus, sed opus, inq; seruille non facietis
in eo. Quid igitur o serui peccati iudicare audetis opus liberratis? Nunq; ab inferioribus
superiora fas est iudicari? Nunquid opus dei, æque vt opus seruille, diez vel hominum lege
cōstringitur? ¶ Omne nāq; opus trifariam diuiditur: Aliud opus dei est, cuius fructus vita
æterna: aliud opus peccati, cuius finis mors: aliud opus mercenarij, cuius retributio quoti-
dianū stipendiū est. Opus peccati & opus mercenarij, recte vtrūq; seruille opus dicit. Vez
altēz eoz, id est, opus mercenarij die sacrato (quale tunc erat sabbatum, nūc autē prima sab-
bati propter Christi resurrectionem) non licet fieri: altēz nunquam debet fieri, id est opus
peccati. ¶ Huius autē contrariū, id est, opus dei, nullo vnq; tpe vel die debet omitti: Beati e-
nim, qui custodit iudiciū, & faciūt iustitiam in omni tempore. Quod à partibus vel instru-
mentis eiusdem operis probabile est: Operis nāq; dei instrumēta, sunt ipsius dona, scilicet
sermo sapientiæ vel scientiæ, prophetia, genera linguaz, gratia curationum, & his similia.
Hæc autē profecto nulli sunt legi subiecta: quippe q; nec in arbitrio sunt hominū, quo tēpo-
re vel die desursum descendāt à patre luminum. ¶ Proinde à seruili quidem opere peccati
semper vacandum: ab opere autē dei nunquam vacandum est. Ab eo vero quod mediū
est, id est, ab opere mercenarij, statutis diebus cessandum est, non tam propter aliquod ma-
gnū sacramentū, quam propter serui vel ancillæ refrigerium. Dicente deo per Moysent
Sex diebus operaberis, septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus, vt refrigeretur
filius ancillæ tuæ & aduena. ¶ Cūq; ab hoc opere seruili cessatur, ab opere dei nullatenus va-
care conceditur: quia videlicet, nec sabbato, si rite perspicias, ab opere suo vacauit deus. Sic
enim scriptum est: Compleuitq; deus die septimo opus suum quod fecerat. Artābimus igitur
Iudæos, qui de otio sabbati gloriantur, quod iam tunc in principio sabbatum dissolutū
sit, dum deus operatur in sabbato, complens opera sua in eo, & benedicens ipsi diei. Quid
autem nisi completio est operis dei, quod hic homo cæcum à natiuitate illuminauit? Imp-
fectum quippe opus erat, dum nasceretur homo cæcus, videlicet subtracto sibi vno de quib;
sensibus corporis, quibus non solus homo, sed & cætera animalia naturaliter funguntur.
¶ Tibi igitur in multitudine virtutis tuæ mentiuntur inimici tui, Christe fili dei dicentes:
non est hic homo à deo, qui sabbatum nō custodit: quia videlicet, dum in sabbato complēs
opus imperfectū, id est, à natiuitate cæci hominis: si quoq; testaris te à deo esse, & filium ei
esse, qui sicut prædictum est, die septimo opus suum compleuit. Mentiuntur inquā, & vsq;
hodie in mendacio perseuerant, odientes te, id est, non ignorantes, sed scientes & inuiden-
tes multitudini virtutis tuæ: nos autem gentes benedicimus te deum nostrum, dicentes cū
prophetiæ vocis firmitate: omnis terra adoret te & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo
altissime, quia videlicet omnis terra illuminata est ab ipsa, in qua mentiūtur tibi inimici tui,
multitudine virtutis tuæ. Sequitur: L Alij dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc
signa facere? Et schisma erat inter eos. ¶ Quomodo, inquit, homo peccator, homo tātæ
infelicitatis, vt recte de illo dici queat, q; à deo non sit, potest hæc signa facere, id est, opera
R 3 quæ

extorta

Tobias. 12

illuminare
cæcū, nō ē
op' seruille

Leuit. 23

Roma. 6.

1. Cor. 9

Psal. 107
1. Cor. 12.

Iacob. 1.

Exodi. 23
Gene. 2

Psal. 67

Ibidem

Schisma ca
rae inier
os.

Perueritas
Iudaeos.

Galat. 3

Quo Iudae
is respon
dendū est.
Apo. 3

Roma. 11

Deute. 18
videtā

Cur voca
uerūt par
tes caeci.

Aetatē ha
bet ipse de
se loquat.
Deute. 24
Ezechiel. 18

quae nō nisi deus fecit aut facere nouit, quō potest cōplere vel meliorare? Istis, pessimū non habētibus inuidiā tormentū, vacabat utiq; vix librare iudiciū. Multo magis em, & incō parabiliter amplius sibi repugnāt, à deo nō esse, & illa quae sine dubio deus incepit, opa p- ficere: q̄ à deo esse, & in sabbato salutis opus facere. Quamquam omnino nō repugnet, sed reuera consequens sit: vt is qui à deo est, omni tēpore faciat opus dei. Nec vero ab re dictū est, & schisma erat inter eos: q̄a videlicet cum accusantium summa esset intentio, quatenus in vnā sententiā declinātes, vniuersi conclamarent, hunc hominē non esse à deo: mo parum moleste accipiebāt, alios ecōtrario dicere: quomodo potest homo p̄tōr hāc signa facere, LD: cūt ergo caeco ite: Tu qd̄ dicis de illo qui aperuit oculos tuos? J Hoc utiq; nō quili- bet, sed illi dicūt, quos est illa vana demōstratio, nō est hic homo à deo. Nitebantur illum in cōfortium suā trahere blasphemā, & infirmitatē causā suā, linguā illius baculo sustē- tare, multū sibi illo schismate valere arbitrantē, ad detestatiōem eius quē oderant, si de illo nec ipse boni aliqd̄ sentiret, q̄ tantū ab eo cōmodum percepisset. ¶ Quia perueritate sua ni- hil hodieq; magis q̄ illuminatos per Christi fidē cordis nostri oculos rursus excēcare cu- perēt, sicut & Galatas pene excēcauerāt, q̄bus Apostolus dicit: O insensati Galatae, q̄s vos fascinoauit veritati nō credere? Sic stulti estis, vt cū spū cōperitis, nūc carne cōsumimini. Ita ergo caeci vidētē fascinoare volētēs, dicebāt: Tu quid dicis de illo q̄ aperuit oculos tuos? L Ille aut̄ dixit: q̄a propheta est. J Minus q̄dem dixit quam est: q̄a videlicet Chrs̄ Iesus illu- minator omnū gentiū, nō solū propheta: sed deus ēq; & dñs prophetarū est. At illē rudis visor veritatis adhuc erat. ¶ Veruntamē ad percūctationē taliū hominū: qui nō quērūt vt videāt, sed vt vidētēs videre prohibeāt, aduersus istos inquam (qui in synagoga satanę sunt & Christiū blasphemāt) Iudaeos, sufficit nobis & cūctis qui illuminati sunt respōsio hęc: q̄a propheta est. Nam quoniā nolūt audire vel scire, q̄a Chrs̄ est, saltem hoc sciant & videāt, quia propheta est. Non tamē vt aduersus naturales ramos gloriemur, insultādo quia fracti sunt, & nos excisi de oleastro cōtra naturam in bonā oliuam inserti sumus: sed hoc solo cō- tenti, vt os illoꝝ obstruamus, dicentiū: quia nō est hic homo à deo, dicamus q̄a falsum est. Etenim saltem in p̄na vestra satis vobis manifestū est, q̄a propheta est. Ergo à deo est, & in nomine dñi, v̄e: de vobis verbum locutus est, quo signo lex cognosci iubet prophetam in quo dominus locutus ē. L Non crediderunt ergo Iudaei de illo, qd̄ cæc⁹ fuisset, & vidisset donec vocauerūt parētes eius, q̄ cæcus fuerat. J Ecce p̄ aliud foramen euadere contendūt vulpeculā, ne gloriam filij dei cogātur videre. Primo, statim vt offensi sunt tanti claritate miraculi, eo confugerūt, vt dicerēt, non est hic homo à deo, q̄ sabbatū nō cūsto dicit: sed non fuit liber hic exitus, q̄a schisma factū est inter eos, alijs dicētibz: quō potest homo pecca- tor signa hęc facere in sup̄ & ipso, q̄ illuminatus ē, ab illa blasphemā dissentiente ac dicēte, quia propheta est. ¶ Ergo ad hūc aliū resiliētū exitū, vt nō crederent, & nō credēdo quasi dubiū facerent, q̄ cæcus fuisset & vidisset. Fama quippe tantā rei, & si nō penitus abscondi, tamen v̄cūq; p̄ hanc dissimulationē posse videbat obcurari. Nō crediderūt ergo, inq̄t, q̄ cæcus fuisset & vidisset: donec vocauerūt parētes eius, vt illis terrore sub tali quippiā retor- querent, qd̄ iniquā illoꝝ iurare possit intentionē. L Et interrogauerūt eos, dicētes: Hic est filius vester, quē vos dicitis, qd̄ cæcus natus est? Quo ergo nunc videt? J Ecce propter filiū parētes obfessi sunt, vt aut mētrentur, dicētes: nō hic filius noster, sed similis est eius: siue fi- lius noster nō cæcus natus est, vel certe alio quo cūq; modo illuminatus est q̄ eo, quo dictū est: aut certe, si id qd̄ v̄e est dicerēt, irā illoꝝ incurrerēt, & cū filio suo pariter extra syna- gogā fierēt. Sed sic obfessi tā facile euaserūt, quā vere caeci erāt, quietos propter odiū vidē- tis obsederāt. Nā sequit: L Responderūt eis parētes eius: Scimus q̄a hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quo aut̄ nūc videat, nescimus, aut q̄s aperuit eius oculos nos nescim⁹, ipsum interrogate, aetatē habet, de se loquat. Hęc dixerūt parētes eius, quia timebant Iudaeos. J Tuta satis nulliq; calumniā patēs respōsio, Scimus, inquit, Quid? Illud quod & vos, Tantū scimus & dicimus, quantū scitis & dicitis vos, videlicet, q̄a hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quod aut̄ nescitis vos, & quasi nescientes interrogatis, dicētes, quō ergo nūc videt, nos nescimus. Hoc dixerūt, q̄a timebāt Iudaeos. Quod est mēdacio vicinū est, tamē q̄a nō fallēdi inrētionē, sed periculi metu dixerūt, mēdaces dicendi nō sunt, vel ex patre diabolo eē, q̄ ex proprijs loquit mēdaciū, quē admodū illi, quos metu sic locuti sunt. ¶ Quid vero iustius q̄ subiūxerūt: aetatē habet, ipse de se loquat? Hoc nēpe legitimū est, vt neq; filij pro parētibus, neq; parētes pro filijs occidātur, & prophetica ēq; autoritate de- fenditur, qua dictū est, filius nō portabit iniquitatē patris, nec pater filij. Quātomagis i cau- sa huiuscemodi parētes debebāt eē liberi? Tā ergo cōstanter q̄ sapiēter caeci à videntibus & vidētis parētibus dictum est, aetatē habet, ipse de se loquat. Causam metus illorum Euangelista subiungit, L Iam em̄ conspirauerant Iudaei, vt si quis eum confiteret Christiū,

cxix

extra synagogā fieret. Propterea dixerūt parētes eius: Ipsum interrogate, aetatē habet, ipse de se loquat. J Cōspiratio hęc v̄tus erat, & flumē, Et vehemēs qd̄ ventus, & magnum flumen, qd̄ tamē viri sapiētis domum fundatā supra petra, mouere nō posset. Verūtamē eo tēpore parētes caeci huius timuisse nō adeo mir⁹ est, cū & Petrus nō solum timuerit, sed & Christiū negādo totus pene submersus sit, nisi q̄ ille cito extēdit manum, & apprehēdit eum gallo cantante cōuersus, & respiciēs in eū. ¶ Ceterū eadē cōspiratione sua Iudaei oēm dei gratiā expirauerūt, & dum extra synagogam eos faciunt, qui cōfitentur Chrs̄um, se- parant seipfos ab omni synagoga. i. antiqua ecclesia patriarcharū & prophetarū, omnūq; iustorū siue electorū, qui expectauerūt, & ipsa expectatione sua Chrs̄um cōfessi sunt, & ita ipsi potius extra synagogā dei facti, & intra synagogam Satanā conclusi sunt. Notandum sane q̄ Euangelista, dicendo: Propterea dixerunt ipsum interrogate, etatem habet, ipse de se loquat. Eam partem respōsionis eorum reliquit, quā nō omnino culpa vacat, q̄a nō omni caret forde falsitatis, scilicet id quod dixerant: Quomodo aut̄ nunc videt, nescimus: aut quis aperuit eius oculos nos nescimus, & illud solum quod irreprehēbile est repetiuit, velut attestando dicens: Propterea dixerūt, ipsum interrogate, &c. L Vocauerūt ergo rur- sus hominē qui fuerat cæcus, & dixerūt ei: Da gloriā deo. Nos scimus quia hic homo pec- cator est. J Ecce fabricatores mendaciū quomodo circumeunt, vt hunc non profelythum aut hospitem, sed ciuem ac domesticū gratiā dei, secum faciant filiū perditionis, cogentes eum vt in mendaciū commutet veritatem dei. Quid enim agitant, nisi vt istum suo faciant contestari mēdacio, & dicere secum: Quia non est hic homo à deo, vel opus suā illumina- tionis mentiri, non diuina virtute, sed aliquo perpetratum esse magico carmine? Rursus er- go vocauerūt hominem. De homine qui cæcus fuerat, ad parētes eius, de parētibus ad ip- sum recurrentes, scrutati sunt iniquitates, & defecerunt scrutantes scrutatio. ¶ Da inquit gloriā deo. In quo: vt idem scias, idem dicas quod & nos. Quid illud est? Nos scimus q̄a hic homo peccator est. Probe dictum: Sicut Iosue, putauerūt se gloriā dei quærere, cū cō- trario spiritu viri foris oratione vsi sint. Ille nāq; corde & labijs deū honorās, cum Achar vsurpasset de anathemate, & fors illum prodidisset: Fili mi inquit, da gloriā deo, & indica nobis quid feceris: Isti autem deum labijs honorantes, corde autem ab illo elongati. Da in- quiant gloriā deo, id est, nega qd̄ accepisti. Sic os impiorum operit iniquitatē, & sic de- prauando vias suas, tamen illuminato & clare videnti manifesti sunt. Nam sequitur: L Di- xit ergo ille: Si peccator est nescio, vnum scio, quia cum cæcus essem, modo video. J Ab- scondēbant odium mendacibus labijs, simulantes se quærere gloriā dei in eo vt dicerēt: Hic homo peccator est: ita mente & corpore illuminatus & clare videns, de huiusmodi non gloria dei, sed blasphemā liberatus est: Si peccator est inq̄t, nescio, id est, peccatorem non esse scio. Repugnat em̄ illud vnum quod scio, scilicet q̄ cæcus cū essem, modo video, quō efficere nō potuisset p̄tōr homo. L Dixerūt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo ape- ruit tuos oculos? J Nōne tibi huiusmodi percūctationibus vidētur dicere, aliud nobis cō- miniscere: nam quod tibi factū est, quod iam semel & ite: dictū est, nolumus audire? Sed quē ista terrere: interrogatio magnifica ad obediendū linguā iniquā, & obtēperandum la- bijs mēdacibus? Nunqd̄ illum q̄ oculis illuminatis testes mēdaces perituros videbat. ¶ Nē- pe & illis qui tunc videbant hominem videntē non videre, & ceteris omnibus Iudaeis siue hareticis, q̄cūq; aliud de Chro audire volunt, q̄ id qd̄ in illius illuminatione significatū est, scilicet q̄ ex illa quae ex ore dei produit sapiētia, puluerem nostrum induerit, & inde sim⁹ illuminati, oibus in quā derisoribus, q̄bus hęc p̄dicatio scādālū vel stultitia est, parata sunt iudicia, & corpibus eorū mallei pcutientes. Sequit ergo. L Respōdit eis: Dixi vobis iam & audistis. Quid ite: vultis audire? Nunqd̄ & vos vultis discipuli eius fieri? J Nō est hoc ex- tra dio respōdēdi, sed ex iudicio rōnis, q̄ sic stomachat & inuehit in illos dicens: Dixi vobis iam, & audistis, &c. Cur autē sic dixit? Nunqd̄ & vos discipuli eius vultis fieri? Nunqd̄ hoc de illis suspicari poterat, q̄ sic lactauerāt eū dicētes: Da gloriā deo, & protinus viā nō bonā, qua illum abducere volebāt, aperuerūt subiungēdo: Nos scimus quia hic homo p̄tōr est? Ergo interrogādo acutiores claus infixit, negans eos velle discipulos eius fieri, & idcir- co narratione iterata indignos iudicauit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nā seq- tur: L Maledixerūt ei, & dixerūt ei: Tu discipulus eius sis, nos autem Moyfi discipuli sum⁹. Scimus quia Moyfi locutus est deus, hunc autem nescimus vnde sit? J Vnde hęc interpre- tatio pro maledictione procedit: tu discipulus eius sis, manifestum est illic non partium esse odium eius, de q̄ ille dixerat: Nūquid & vos discipuli eius vultis fieri? quomodo & ignem illic subesse certū est, vnde fumū vel scintillas subuolare perspexeris. Vbi aut̄ odium verita- tis inerat, Christi discipulatus admitti nō poterat, quia videlicet in maluolam animā non introibit sapientia. Recte igitur hic non iam cæcus sed videns, admirans pariter & indig- nans, Nunqd̄ (ait) & vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt (inquit) ei, & dixerunt.

Matth. 2

Matth. 26
Luc. 22

Apo. 3

Matth. 23

Psal. 65

Iosue. 7

Esa. 79

Chrs̄ pul
uerem na
strū induit.
Ecci. 24
1. Cog. 1.
Prover. 19

Sap. 6

Tu discipulus eius sis, nos aut Moyfi discipuli sumus. ¶ Nihilominus & vsque hodie suadet Christianus iudæo, discipulū Christi fieri, iudæus aut ecōtrario maledicit Christū, & oēm Christianū in synagogis suis. Sed hoc talis maledictio fit super nos. Talibus em̄ illoꝝ maxime maledictionibus dñs benedicit, sicut econtra per Malachiā prophetā: Et maledicam (inquit) benedictionibus vestris. Nos autē inquit, Moyfi discipuli sumus. Frustra nimīū adulantur Moyfi discipuli, bilingues, & aīo duplici, defensores sabbati, desertores aut dilectionis dei & proximi, subdole honorantes dei famulum, vt fiducia eius inhonorent dei filium. Frustra inquam, Recalcitrat em̄ Moyses, & dicit: Percutiat te dominus amētia & cecitate, & furore mētis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæc⁹ in tenebris. Nam secundum hanc maledictionē nūc ipsi tenebras habēt palpantes, & in lubrico claudicātes: gētilis autē populus, qui per illum à Christo illuminatū significabatur, viam planā & splendiferam habet meridiem. L Respondit ille homo & dixit eis: In hoc em̄ est mirabile, quod vos nescitis vnde sit, & aperuit oculos meos. ¶ Maledicta illoꝝ futilia sapiētia cōtempfit, nec responsione digna iudicauit. Quod autē vltimū dixerant: Nos scimus quia Moyfi locutus est deus, hūc autem nescimus vnde sit, fortissime redarguit: Præ admiratione (inquit) responsionē ad interrogata non iteravi, sed hoc tantū dixi: Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri. In hoc em̄ quod hic tātus est, vt oculos meos aperuit, & vos em̄ nescitis, id est, improbatis, neq; em̄ scire vultis q; à deo sit, in hoc inquam mirabile est, mirabile scelus, mix; sacrilegiū. L Scimus enim quia deus peccatores non audit. ¶ Hoc videlicet scimus, testante scripturā: Quia qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Itē: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dñs. Ergo peccatores, q; diu peccatores sunt, maxime qualem vos hūc esse iudicatis, deus nō audit. L Sed si quis cultor est dei, & voluntatem eius facit, hūc exaudit. ¶ Hac præpositione data, q; a refelli nō potest, profitemur assumit. L A seculo non est auditū, q; aperuit quis oculos cæci nati. ¶ Et hoc sine dubio, velint aduersarij, oportet concedi, q; videlicet nihil tale reperitur in Moysē, aut in prophetis. Proinde continuo concludit sic. L Nisi esset hic à deo, non poterat facere quicquam. ¶ Et notāda diligenter huiusce argumētationis colligatio: Scimus inquit, q; peccatores deus nō audit, sed si quis cultor dei est, & voluntatem eius facit, hūc exaudit. Non vtiq; quēuis sui cultorem, neq; qualemcūq; facientē suā voluntatem deus ita exaudit. Nam à seculo multi cultores dei fuerūt, & multi voluntatem eius fecerūt, & tamen à seculo nō est auditum, quia q; aperuit oculos cæci nati. ¶ Magna qdem audita facta sunt à Moysē & prophetis, sed cūcta quæ fecit Moyses, extra hominē, id est, in elemētis mūdi fecit, pauca vero eorū quæ propheteꝝ gesserunt Moyses, & propheteꝝ minē facta sunt, sicut resuscitatio mortui p̄ orones Helizæ, iterūq; Helizæ. Cū ergo nō qualescūq; sed præcipuos vtiq; cultores suos deus sic exaudiat, vt talia facere possint, vera profecto & constans conclusio est, nisi esset hic à deo, non poterat facere quicq; id est, nec elementis imperare, nec amissam mortuis vitam restituere, neq; illud quod nunq; fuerat in homine cæco nato lumē infundere, qd à seculo nō est auditum, & si alia magna audita sunt. Igitur accusatores & testes iniqui, non tam inquisitores q; derisores iudicij, in sua propositione, qua dixerāt: Nos scimus quia hic homo peccator ē, forti & nodosa per vnū oratione redarguti & cōclusi sunt. Vnde q; via rationis euadere nequeūt, more solito ad cōiitia prouunt dicentes. L In peccatis natus es totus, & tu doces nos: Et eiecerūt eum foras. ¶ Beati inquit eritis, cū maledixerint vobis, & exprobrauerint, & eiecerint nomē vestrū tanq; malum, Iā istum maledixerūt, dicentes: Tu discipulus eius sis, & exprobrauerunt dicētes: In peccatis natus es totus, & eiecerūt extra synagogā, id est, anathematizauerūt eū. Ergo sic illuminatio gentiū, sic & passionēs sanctoꝝ iam in isto præsignatæ sunt. Mentiantur vtiq; de corde suo iudicantes, in peccatis natus es totus, id est, propter peccata tua vel parentū tuorum natus es cæcus. Nā veritas de illo iam dixit: neq; hic peccauit, neq; parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestarentur opera dei in illo. Fateamur tamen nos omnes, q; reuera toti in peccatis, id est, cæci nati sumus, sed etenim completa in nobis prophetia, quæ dicit: Et ducam cæcos in viam quam nesciunt, & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam, docendi autoritatem habemus, vt nos æmulētur, & fiat illud eis quod per Moysen ad ipsos dictū est: Ego ad æmulationē vos adducā in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mitram. L Audiuit Iesus quia eiecerūt eum foras. Et cum inuenisset eum, dicit ei: Tu credis in filium dei? ¶ Leuiter quidē dictū videtur, audiuit Iesus, sed reuera grauissimum est, clamorem peccatorum tetigisse aures: Expectaui inquit vt faceret iudiciū, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. ¶ Neq; hoc sine pondere dictum est: & cum inuenisset eum. Inuenit em̄ Iesus q; mūdus perdit, inuenit salus q; perditio derelinquit. Inuenit autē de prope: Iuxta em̄ est dñs his q; tribulato sunt corde. Itē de viro fideli: Cum ipso sum inquit, in tribulatione. Quæ sequuntur simpliciter, id est, absque necessaria similitudine de homine

Malach. 2.

Deut. 28.

Prouer. 28

Psal. 77.

Loge mi
nora lece
rūt Moles
& prophete
ta q; Chrs
3. Reg. 17
4. Reg. 4

Math. 9

Esa. 42

Deute. 32

Esa. 9.
Psal. 33
Psal. 90.

homine illo ratio postulari intelligi. Non em̄ quomodo prius ille homo ad natatoriā Syloem missus lauit & vidit, & deinde dicitur ei: Tu credis in filium dei, sic quisq; nostrū prius baptisate lauandus est, & post an credat interrogāndus. Ergo vnus hominis deuotio, q; tūc erudiebatur p̄sanda est, de quo & subditur. L Respondit illi & dixit: Quis est dñe vt credā in eum? ¶ Hactenus nempe homo iste illud significabat quod nūc est. Significabat em̄ nos, q; catechizandi & baptizandi essemus, & nūc ipse catechuminus est. Nam antehac filiū dei nesciebat, in quē sibi esset credēdum, cum dicit: Quis est domine, & credam in eum? Catechizatur ergo, & illius fides sup oculos mētis eius ponitur, q; pauloante per lutū sup oculos corporis positū signabatur. Nam sequitur: L Et dixit ei Iesus: Et vidisti eū, & qui loquit tecum, ipse est. ¶ Rem grandē dicitur, scilicet & qui loquit tecū, ipse est, opportune præmissit: & vidisti eū, videlicet vt per cōmemorationē magnæ virtutis magniq; beneficii beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti em̄, quis est filius dei, quid est dicere, & vidisti eum, nisi ipse est qui aperuit oculos tuos, vt videre possis eum? Caprata ergo beneuolentia, cōfitemur: & qui loquitur (inquit) tecum, ipse est, quod vtiq; gratiofius, & à iactantiæ suspicionē longius est, q; si ita dixisset: Et ego ipse filius dei sum. Nec vero frustra semetipm credidit huic filius dei, vt diceret: & qui loquitur tecum, ipse est. Nam audi, audi in quā & vide, quid fuerit, & quid ipse esse nouerit in isto homine, de quo alio loco dictū est: Ipse em̄ sciebat quid adferre in hoīe. L At ille ait: Credo domine. Et procidēs adorauit eum. ¶ De hoc primitiuo adoratore filij dei duo hæc notāda sunt, quæ de nullo adorāte illū legis, q; videlicet & credo dixit, & procidit. Nam & leprosus quidē legitur adorasse, nō tamen dixisse, credo in te, neq; procidisse, sed tantum (vt Marcus testatur) genu flexisse: Hic vnus inuenitur tam in te, neq; procidisse, sed tantum (vt Marcus testatur) genu flexisse: Hic vnus inuenitur tam voce cōfessionis, quam gestu corporis, necessariam perficiēs adorationē filij dei, & idcirco recte per singulos annos in exemplum proponitur sanctæ ecclesiæ catechumenis, instante solemnitate paschali, baptizadis in morte Christi, in qua & ille post hanc cōfessionē vel adorationē sine dubio lauari dignus fuit. Igitur postq; hæc acta sunt, audiamus subsequētia dicta saluatoris, & sic illū attendamus, tanquam exponētē, quid abscondite exeundo de templo Iudæoꝝ, & cæcum tali ordine illuminādo fecerit nobis, ac deinde iudicium proferentem de pastoribus illis, q; hanc ouem, id est, hominē illuminatum foras eiecerant. Sequitur L Et dixit ei Iesus: In iudiciū ego veni in hunc mundū, vt qui nō vidēt, videant: & q; vidēt, cæci fiant. ¶ Magna & iusta sentētia cōpetenter & in rēpore suo dicta est. Nam quia factū fuerat iudicium iniquum, & nō iudicium sed iniquitas, scilicet q; pharisæi sæpe dictū hominem eiecerāt foras, recte is cuius est omne iudicium, ad quē pertinet corrigere, quocūq; per iniqua iudicia sunt: In iudiciū (inquit) ego veni in hunc mundū. Et q; non aliam ob causam illū eiecerāt, nisi q; cæcus cum fuisset & nūc videret, illuminatorem suum blasphemare noluerat, recte p̄nam, quam illis repensurus est iudex, cæcitate appellat: Vt qui non vident (inquit) videant: & qui vident, cæci fiant. De causa enim illuminati hominis, qui cæcus fuerat, quomodo eiecerant eum foras, congruum p̄næ vel vindictæ eorum vocabulū datum est. Nec solum dixit: Vt qui vident cæci fiant, sed etiā vt habeant quos p̄naliter emulentur: & qui nō vident inquit, videant. Vbi ergo audimus iudiciū, dicēte iudice: In iudiciū ego veni in hunc mundū, ipsum expectemus iudicij ordinem, scilicet vt q; reos iudicauerus est, iam nunc ipsorum dicat reatum, ipsumq; perpetrari reatus modum atq; vocabulum. ¶ Reatus est, q; non per ostium intrauerunt, sed aliunde descenderunt in ouile ouium: modus, quia non solum furari, sed & mactare, & perdere venerūt, & ipsum pastorem bonum, cuius oues sunt, occidere quæerunt, quod & perfecturi sunt. Vocabulum reatus eiusdem legitima cum diffinitione positū hoc est, quia fures & latrones sunt. Fures, quia furant: latrones, quia quod furantur occidunt. Ac proinde his qui non videbant, videntibus excæcandi sunt, & sicut alibi verbis alijs, sed eodem sensu dictum est: Multis ab oriente & occidente venientibus & recumbentibus cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno celoꝝ, eijciēdi sunt in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediuntur. L Et audierunt quidam ex pharisæi qui erant cum eo, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci sumus? ¶ Ex pharisæis qui (sicut supra dictum est) iam conspiterant, vt si quis Christum confiteretur, extra synagogā fieret, quidam cum illo erant, non vtiq; sequentes, sed persequentes: non imitatores, sed infidiatōres. ¶ Sunt autem pharisæi clerici Iudæoꝝ. Si ergo Iudæi videre sibi confidūt, quāto magis pharisæi duces eorū? In quo vero sibi videre Iudæi sibi confidūt? Si autē (inq; Apo stolus) tu Iudæus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nō sit voluntatem eius, & probas vtiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducē esse cæcoꝝ, lumen eorū q; in tenebris sunt, &c. Igitur cum dixisset dominus: Et qui vident cæci fiant, cognoscentes q; de ipsis diceret. Nunquid (aiunt) & nos cæci sumus? Nunquid quia tu venisti, nos quoq; scientiæ nostræ lumē perdidimus? L Dicit eis Iesus: Si cæci essetis, nō haberetis peccatū. Nunc autem dicitis, quia videtis, peccatū vestrū manet. ¶ Bene & laudabiliter mode-

Cæcus ille
figura cæ
techumi
norum.

Iohan. 2

Matth. 2
Marci. 12

Roma. 8

Iniquū iud
iciū Iudg
orum in eg
cum.

Reatus Iud
æorum.

Matth. 9

Pharisæi
clerici
Iudæoꝝ.
Roma. 8

moderatur sententiam suam, concedendo illis qd videtes sint, & hoc ipsum proficere coprobando, ad cumulum damnationis, pœnãq; æternæ cæcitatibus. Nam vere cæci sunt p odium lucis & veritatis, & videtes per notitiam eiusdẽ veritatis, vrpote per legẽ instructi. Vnde & per prophetã deus dicit: Educ foras populum cæcum, & oculos habentẽ, surdum & aures ei sunt. Suo ergo malo cõceditur eis quia videt, dicẽdo: Si cæci essetis nõ haberetis peccatum, nũc aut dicitis quia videtis, peccatum vestrum manet. Quod peccatum? Illud vtiq; quod proxime his verbis subinfertur: Amen amẽ dico vobis, q non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. J Poterat dicere sic: Amẽ amẽ dico vobis, quoniam videtis, & vidẽdo declinare ostiũ, atq; aliunde in ouile ouium ascendere scitis, fures & latrones estis, & hoc est peccatũ vestrum, furtum scilicet & latrocinium. Sic inq; dicere poterat, sed ne aliquã amaritudinẽ, quasi prouocata sonaret veritas, maiori cũ suauitate feuerissimi iudicij libram tenes, peccati pondus viuier saliter enũtiat: Qui nõ intrat, inquit, per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Fur videlicet, q furatur quod alienũ est: latro, q occidit quod furatus est. Et nota q congrua similitudine pro tempore & re vsus est. Illi nãq; scilicet pharisæi, quasi pastores, sed pastorali potestate vel autoritate abutentes, hominẽ illum qui illuminatus fuerat, tanq; ouem de ouili ouium, id est, synagoga foras eiecerant. Ergo congrue similitudinẽ sumit de ouili ouiu, & tã illis q; oibus, q cũ lupi sint, pastores videri volũt, & subditos suãq; potestati pmissos, neq; p ostiũ admittũt, neq; p ostiũ emittũt, i. nõ secundũ deum, sed secundũ propriã voluntatẽ anathematizantes condemnant, vel assumẽtes iustificam, iuxta prophetam dicẽtem: Viuificabũt animas quæ non viuunt, & mortificabunt animas, quæ nõ moriũt. Omnibus inq; edicit, q hoc pacto nõ per ostium in ouile ouium introierint, sed aliunde ascẽderint, & proinde fures & latrones sint. Nunc de his maxime ad quos, vel cõtra quos sermo est, dicendum est: Amen amẽ dico vobis (inquit) qui nõ intrat p ostium in ouile ouium, sed ascẽdit aliunde ille fur est & latro. Hic iam illud subaudiẽdũ est, quod posterius dicit: Ego sum ostiũ ouiu. Cõstat aut, q pharisæi non solum per ipsum intrare recusabant, sed & ipsum agnoscere nolabant, dicẽtes: Hunc aut nescimus vnde sit, & adhuc qd peius est, iam conspirauerant, q si quis p ipsum intrare vellet, i. si quis cõfiteretur eum esse Christũ, extra synagogam fieret. Et profecto idcirco hunc hominẽ de synagoga foras eiecerant, quia p ipsum intrare iam cõperat. Rectissime ergo dicitur eis hoc prouerbiũ, per quod significatur de ipsis, q fures & latrones sunt, q videlicet p ostium, i. per Christũ, nec ipsi intrãt, nec alios intrare pmittunt. Igitur si cæci essetis, inquit, id est, si nõ cõsideretis in vobismetipsis, & si nõ tulissetis clauim scientiæ, nec ipsi introeunt, nec alios intrare permittẽtes, peccatũ nõ haberetis, illud scilicet, q ostium, i. me, per quẽ intratur in ouile ouium, tãtopere declinat, & obstruere contẽditis. Nunq; em cæcus ostium declinare nouit, & non potius ignorans & errans ab eo diuertit. Itaq; iustum fiet iudiciũ, vt qui non videt ostium, vocetur & ducatur ad ipsum, moxq; introducti videant: qui aut videt ostium, & inuidetis ostio, vel vituperãtes illud, aliunde ascẽdunt, ad hoc vt faciẽdo desideria patris sui diaboli, maciẽt & perdãt ipsi continuo cæci fiant, videlicet sic foras expulsi, vt iam nec ostium inueniant, nec aliunde ascẽdere præualeant. Sequitur: Qui aut intrat per ostium, pastor est ouium. Hoc plane cõsequitur eum, qui intrat p ostium, vt sit pastor ouium, sicut e contra eum qui ascẽdit aliunde consequẽs est esse furem & latronem. Intrare autem per ostiũ quid est, nisi imitari Christum, qui ipse sicut paulo post dicit, & pastor est, & ostium? Item quid est Christũ, nisi non à seipso quẽq; venire, sed cum subiectione obedientiæ, mittẽtis siue vocãtis sustinere imperium? Christus enim nõ ipse sibi pastoris nomẽ, aut officiũ, siue possessionem vsurpauit ouiu, sed à patre iussus & missus, curam requirẽdã ouis cõtẽstima, quæ perierat, obediẽter suscepit, sicut ipse contestans: Neq; enim inquit à meipso veni, sed ille me misit. Quod & Apostolus verbis alijs comprobãt: Nec quisquã (inquit) sum et sibi honorẽ, sed qui vocatus est à deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundũ ordinẽ Melchisedech. Qui ergo non à semetipso venit, neq; seipsum commendat, sed commendatorem deum expectat, vt pastor fiat, intrat vtiq; per ostiũ, quia sic imitatur principem pastorem Christum, multumq; dissimilis est illis, propter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, Annæ & Caiphæ, & qui reuera aliunde ascẽderant, & idcirco non mirum faciebant, quod furabantur, & maciabant, & perdebat, quia fures & latrones erant. Non enim vocati sunt à deo tanquam Aaron, sed contendendo irruentes alter super alterum, venale sacerdotium in partes annuas sciderunt. Sequitur: Huic ostiarius aperit, & oues vocẽm eius audiunt. Huic (inquit) qui intrat per ostium, id est, qui ordine legitimo propter deum pastoris officium, ostiarius aperit, quia videlicet vt studium eius ouibus profit, auditorum corda per gratiam sancti spũs puenit. Quod

Esa. 43

CAP. X.

Fur & latro.

Ezechi. 13.

Pharisæi fures & latrones.

Luce. 11

Iohan. 8

Quid ẽ intrare per ostium.

Luce. 19

Iohan. 7. Hebr. 7.

Psal. 2. Psal. 109. Petri. 5

Quod legitimo pastori Paulo Apostolo fiebat, cũ diceret Corinthiis: Permanebo autem Ephesi vsq; ad pentecosten, ostium em mihi apertũ est magnũ & euidẽs. Tale est illud qd in Apocalypsi, angelo Philadelphiæ ecclesiæ promittitur: Hæc dicit sanctus & verus, q habet clauim Dauid, q aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Scio opa tua: Ecce claudere coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, &c. Tunc enim sanctus & verus humanorum pectorum clauicularius angelo Philadelphiæ, quod interpretatur dilectionis fraternæ, scilicet prædicatori cupienti salutem proximorum proficere, ostium magnum aperit, sciens opera eius, quando perpendẽs intentionẽ cordis eius, intelligentiã sacri verbi pãdere illi dignatur, & labori eius, vt fructũ faciat, præueniente pariter ac subsequente gratia sua, cooperatur. Et nũc quidem ostiarius est ipse qui hæc loquitur, q anteq; per victoriam mortis glorificaretur, humilis ianua videbatur: nũc (inquam) nõ solum ostiũ, sed & ostiarius est, ex quo ascendens in altũ, & captiuam ducens captiuitatẽ, dedit dona hominibus. Exinde nãq; ostiarius quoq; esse coprobatur, quia ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Nec vero cõfusione facit, aut facere debet vllam, quod ipse idem & ostium, & ostiarius est. Nã in ouili quidem brutarum ouium, aliud ostium, atq; aliud est ostiarius: at in grege rationali, qd ostium, hoc ostiarius est. Etenim quemadmodum vnus idemq; dominus noster Iesus Christus, & via, & veritas, & vita est, sic nõ solum ostium, sed & ostiarius, & adhuc ipse ouium est pascua. Est autem in ostio & ostiario nonnulla profectum nostrorum distinctio. Nã dum per fidem catholicam quisq; nostrum ad Christũ accedit, Christus illi ostiũ est: quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, iã ostiarius est. Sic & summus post ipsum pastorem quosdam Apostolos, ante passionem suam Christus tantummodo ostium erat: ex quo autem resurgens à mortuis, potestãtẽ accepit, sicut ait ipse: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra, iam & ostium, & ostiarius extitit, & vt veri ostiarius celi, dona sancti spũs illis largitus est. Igitur qui intrat per ostium (inquit) huic ostiarius aperit. Quid deinde? Er oues ingit illum sequũtur, hoc plane dignũ est, & sic ipsis ouibus expedit. Christi quippe oues nõ essent, si Apostolos Christi & omnes qbus hic ostiarius aperuit nõ sequerentur, & si vocem, i. doctrinam eorum nescirent, vel nõ approbarẽt. Nam talibus ipse dicit: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Qua frectus autoritate Paulus: An inquit experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christus? Itaq; cuiuscũq; ostiarius aperit, oues vocẽ eius sciunt, & sequuntur eum, & quicũq; sequuntur oues sunt. Qui autem sequi cõtẽmunt, ipsa rebellione sua testes sunt sibi, q non oues, sed hædi sunt. Sequitur: Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas. O quã dissimilis est iste quicũq; per ostium intrauit, vel cui ostiarius aperuit, furibus & latronibus illis qui declinantes ostium, aliunde ascenderũt. Illi nempe nequaq; oues vocant nominatim sed ecõtra peruersis vntur nominibus, dum dicunt bonũ malum, & malum bonum: dum vocant tenebras lucem, & lucem tenebras, vt iustificent impium, pro muneribus, & iustitiam iusti auferant ab eo, quẽadmodũ fures & latrones, propter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, quia hominem illum, qui cæcus fuerat & viderat, alieno nomine vocantes, maledixerũt & exprobrauerũt, & eiecerũt tanquam malũ. Nõ ita iste, sed proprias (inquit) oues vocat nominatim. Proprias (inquit) videlicet, quia Christi oues dilectionis affectu suas fecit, vel q pastores principi pastor ipse proprio labore, & cura nutritia illas q non erant, acquisiuit. Vocatq; illas nominatim, id est, cum sint oues non hædos vocat, sed vt sint oues blande ac familiariter appellat. Et si qn hædi fuerint, nõ hoc maledico ore tyrannizando impropereat illis, præsertim cum ipse princeps pastorum per Psalmistã dicat: Nec memor ero nominum eorum per labia mea, nisi forte pro vtili cõmemoratione gratiæ purificantis, sicut Apostolus, cum vetera commemorasset nomina dicendo: Neq; fornicarij, neq; idolis seruietes, neq; auari, neq; molles, neq; masculotum cõcubitores, neq; fures, neq; rapaces regnum dei possidebunt: cum inquam hæc vetustatis nomina cõrigisset, statim dei gratiam cõmendando subiunxit: Et hæc quidem iustis, sed abluti estis, sed sanctificati estis sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spũ dei nostri. Itaq; nomina tim vocat illas, id est, eo nomine qd super nos magnus pastor scripsit, oblitteratis pfcis nominibus, nomẽ dei sui, & nomen suum nouũ, nomen filiorum dei, quod est nomen Christianum, de quo & per prophetam: Vocabo inquit seruos meos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicitur super terrã. Et sic vocando educit eas inquit. Vnde educit, vel q educit? Iam quidem quotq; oues Christi sumus, ex ipso qd sumus oues, educi sumus de tenebris errorũ antiquorum, iamq; per manum pastorem suorum eripuit nos deus de præsentis seculo nequã, & transtulit in regnũ filij dilectionis suæ. Veruntamen est adhuc, & plerunq; euenit, vnde plerisque nostrum, qui iam sumus oues Christi, oporteat educi, imo & clamore grandi euocari, sicut per Lazarum quoq; significatum est, quem iam scõtentem, & quatri-

1. Cor. 13. Apoca. 1

Psal. 117. 1. Cor. 12

Iohan. 14

Math. 23

Luce. 10. 2. Cor. 13

Mal. 1. 2. Esa. 5

Quid ẽ vñ care nominatim.

Psal. 19

2. Cor. 6

Esa. 1

Galat. 1

Iohan. 2
 1. Cor. 2
 2. Cor. 6
 Galat. 4
 Psal. 94
 1. Cor. 9
 Matth. 23
 Qui dican-
 tur hic
 pheni, bla-
 phemi &
 haeretici
 Apoc. 2
 Iohan. 1
 Ecc. 29
 Ezech. 34

quatruiduanū legimus magno domini nostri Iesu Christi clamore fuisse refuscitatu. Sordi-
 dantur quippe oves plerūq; etiā postq̄ tonā & salubri fluuio lotā fuerint, & ipsius suorum
 vitioꝝ morbis delectatā, in praua cōcluduntur consuetudine, aut etiam haeretico (qd̄ gra-
 uius est) scēdātur errore. Laborat hic pastor ouium, qui p̄ ostium intrauit, cui ostiarius as-
 peruit, & vocibus utens, nūc qd̄ asperis, Verbi gr̄a, cū dicit Aplūs: Oino auditur inter vos
 fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gētes: nūc vero blandis, cū idē ipse ad eos dē:
 Os nostrum (inquit) patet ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est, siue ad Galatas
 Filioli mei, quos itē p̄ parturio, donec formetur Christus in vobis. Reuera vocat oves no-
 minatim, donec educat eas, id est, prauam in illis fornicationis consuetudinē expurget, vel
 fidei firmitatem reformet. Quod quia non sola voce p̄dicationis, sed operis quoq; exē-
 plo perficitur, protinus subiungitur. L. Et cū proprias oves emiserit, ante eas vadit, & oves
 illum sequuntur, quia sciunt vocē eius. Hoc nēpe illi expedit, vt cum emiserit illas p̄ ver-
 bum exhortationis, vadat ante illas per exemplū boni operis, ne quando dicat illi deus pec-
 cant: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meū per os tuū? Tu vero odi-
 sti disciplinā, & proiecisti sermones meos retrorsum, &c. Quod p̄cauēs Apostolus dice-
 bat: Sic curro, nō quasi in incerto: sic pugno, nō quasi aerem verberans, sed castigo corpus
 meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs p̄dicauerim, ipse reprobos efficiar. Et
 go cū proprias oves emiserit pastor legitimus, ante eas vadit, & oves illū sequuntur. Sequit̄
 tur inquam, & hoc nempe illis expedit ouibus. Si em̄ de hypocritis & simulatis pastoribꝫ
 Omnia inquit quā dixerint vobis seruate & facite, secundū opera vero eoz nolite facere,
 dicūt em̄ & nō faciūt: quāto magis sequi oportet eos, qui dicūt & faciūt. Sequuntur ergo illū
 quia sciunt vocē eius, quia veram & sanā esse cognoscunt doctrinā eius. L. Alienum autem
 non sequuntur, & fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. L. Alienos nō qua-
 lesq; hypocritas, sed eiusmodi fures atq; latrones hic accipi oportet, quales erāt isti, pro-
 pter quos hoc prouerbiū dictū est, quoz erat vox aliena multū, vt p̄re ad blasphemā pro-
 uocans dicendo: Da gloriam deo, nos scimus quia hic homo peccator est, & non est hic a
 deo. Quam vtiq; vocem non agnosces, imo agnoscere nolēs, sēpe dicitus homo qui cæcus
 fuerat & viderat, noluit sequi, sed fugit ab eis, vt vere alienis, & fugiēs mēte, corpore quoq;
 ab eis passus est se expelli. Tales proculdubio sunt omnes haeretici, quicūq; integre nolunt
 audire mysteriū fidei, qd̄ continetur sub illis eiusdē hominis verbis de seipso, illuminato-
 ri suo testimoniū perhibētis: Lutum fecit ex sputo, & liniuit sup oculos meos, & abij, & la-
 ui, & vidi. Igitur quā cūq; verā oves sunt, alienū nō sequuntur, sed fugiunt ab eo, qā nō no-
 uerunt vocē alienorum. Non nouerunt inquam, nescierūt neq; scire voluerūt, quē admodū
 & scire volebat ille, qui dicentibus sibi: Nos scimus quia hic homo peccator est: Si pec-
 cator est (inquit) nescio, hoc vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Quod est simpli-
 ces oves, id est, fideles, & catholicos hoīes, q non cognouerūt altitudinē fatanā, dicere alle-
 nis, scilicet Iudæis, & cūctis qui de incarnatione filij dei male sentiunt haeticis. Scimus &
 scientiā habemus, dicitis: Nos autē scimus, vtrum stulti an insipientes sitis, de quibus pariter
 scriptū est: Simul insipiēs & stultus peribūt, hoc vnum scimus. Qui cæci, id est, iguorantes
 deum, cū essemus, nunc p̄ hoc ingressi ostiū fidei, qd̄ est: In principio erat verbū, & verbū
 erat apud deū, & deus erat verbū, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta
 sunt, & sine ipso factū est nihil, & hoc verbū caro factum est, & habitauit in nobis. Per hoc
 inquam quasi lutum ex sputo, quod est sapientia, quā ex ore altissimi produit, & puluere
 nostro confectum, semel sumus illuminati, gustauimus etiam donum cœlestē, & partici-
 pes facti sumus spiritus sancti, gustauimus nihilominus bonum dei verbum, virtute s secu-
 li venturi. Sequitur: L. Hoc prouerbiū dixit eis Iesus. L. Prouerbiū est, quando verbum
 aliud pro alio verbo dicitur, videlicet vt vnū per aliud valētius commēdetur, & efficacius
 intelligatur. Quod genus dicēdi, siue ornatus dictionis in sacris scripturis vsitatum est, di-
 uinitusq; prouisum, tam ad delectandū diligētē auditorē, q̄ etiā ad edomandā labore su-
 perbiā, & intellectu à fastidio renouādū, cui facile inuestigata plerūq; vilescūt. Et sic maxi-
 me hoc loco fieri decuit, vt cōuinceret illoꝝ supbia, q de claritate vel acumine intelligētīe
 ac sciētīe suā p̄sumētēs, paulo ante dixerāt: Nunqd̄ & nos cæci sumus? Nā protinus subdit
 L. Et ipsi nō intellexerūt qd̄ loqueret eis. L. Nonne ergo iam iudiciū fieri incipiebāt de ocu-
 lis eoz vt cæci fierēt, q dixerant: Nunqd̄ & nos cæci sumus? Nonne si reuera viderēt, & nō
 odio p̄sentis veritatis iam cæcutirēt, cognoscere potuissent hoc prouerbiū, quod lo-
 quebatur eis saltem per visionem prophetice scripturæ, qua Ezechiel dicit: Vā pastoribꝫ
 Israel, qui pascebant semetipsos? Ac deinceps: Nonne, inquit, greges pascentur a pastoribꝫ
 Lac comedebatis, lanis operiebamini, & qd̄ crassum erat occidebatis, gregē autē meū
 non pascebatis. Et post pauca: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregē nostrū de
 manu eoz, & cessare faciā vt ultra nō pascant gregem meū, nec pascant amplius pastores
 semet-

femetipsos, & liberabo gregem meū de ore eoz, & non erit ultra eis in escām, &c. Itē in fi-
 ne eiusdē capituli: Vos autē inquit greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis, ego dñs
 deus vester dicit dñs: Si ergo nō iam cæci fieri inciperent, quomodo non cognouissent de
 qualium ouili ouiu loqueretur eis? Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis,
 quia ego sum ostiū ouiu. L. Quomodo cūq; siue nō valentes, siue non volentes cognoscere,
 non cognouerūt quid loqueret eis, ostiū ipsum qd̄ clausum erat, se aperuit, vt iam velint no-
 lint, audiāt ipsi, & videāt, qui fuerant cæci, quod ostium, qd̄ ouile dixerit: Ego sum
 inquit ostiū, hic iā subaudi necesse est, nec em̄ ignorari potest, qd̄ de seipso dixerit supra:
 Qui nō intrat per ostiū in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Proinde cū
 hac propositione qua dicit: Ego sum ostium, subaudita & assumpta sentētia, quam p̄mi
 sit, recte cōcludit sic: L. Omnes quotquot venerūt, fures sunt & latrones. L. Nempe si ipse est
 ostium, imo quia ipse est ostium, omnis autē qui non intrat per ostium, fur est & latro, igit̄
 quotquot venerūt, fures & latrones sunt. Nemo quippe illoꝝ qui tunc venerant, & tunc
 in ouili tyrannizabant, intrauerant per ipsum, quia nō venerant p̄dicando, & seruando
 dei verbū, sed venerant negando & blasphemādo dei filium. Et de his qui tūc erant eū di-
 xisse manifestū est, quia p̄sentis temporis verbo fures sunt, & non p̄terito dixit, fures
 fuerunt. Veritatem siue p̄senti, siue p̄terito tempore, quotquot venerūt, fures fuerūt
 & fures sunt, qā venerant a semetipsis, neq; a deo missi vel vocati sunt, qd̄ est nō intrasse per
 ostiū. Aliud nāq; est simpliciter & absolute venisse, aliud in nomine domini, vel à deo ve-
 nisse, vnde prophetæ & sacerdotes sancti nō tantum venisse, sed in nomine domini venisse,
 vel in nomine dñi locuti esse dicendi sunt. Igitur quotquot venerūt, subaudit quia missi vel
 vocati nō sunt, neq; cū verbo dei venerūt, fures (inquit) sunt & latrones. L. Sed nō audierūt
 eos oves. L. Hoc iam & supra dictū est, quia alienum nō sequuntur, sed fugiūt ab eo, qā non
 nouerūt vocem alienoz. Non inquam audierūt, neq; audiræ sunt eos, q̄ diu fiet illud qd̄
 p̄signatū est per hominem illū, qui supradicto modo vel ordine illuminatus, maluit eici
 foras, q̄ audire furum aut latronū blasphemias. Iterum dicit: L. Ego sum ostium. L. Cur hoc
 dicit iam vice altera, nisi quia nō vnū tantum, sed duo sunt ouilia: hoc etenim post aliqua di-
 cturus est: Et alias oves habeo, quæ nō sunt ex hoc ouili. Vt ergo sese vnum eundemq; si-
 gnificaret, qui antiquos pastores, scilicet Moysen & prophetas dedit, & nūc electione sua
 non vos, scilicet Apostolos admittit, semel & itē: ego sum ostium dixit. Et primo cum di-
 xisset ostiū de p̄terito, subiunxit: Omnes quotquot venerūt, fures sunt & latrones, sed nō
 audierūt oves. Secūdo cū dicit, ego sum ostiū, de futuro subiūxit: L. Per me si quis introierit
 saluabitur, & ingrediet, & egredietur, & pascuā inueniet. L. Ita distinguēs nō vni ouili, duo
 ostia (qd̄ vulgo facile est fieri) sed qd̄ longe mirabilius est, vnū ostium duobus ouilibus attri-
 buit, vt necessario consequatur qd̄ dicitur est paulopost: & fiet vnū ouile, & vnus pastor:
 Et ingredietur (inquit) & egredietur, & pascuā inueniet. Olim quicūq; ingrediebāt, siue
 indigena Israelites, siue aduena profelyth, pascuā legis & prophetarum inueniebat, sed e-
 grediens, qā paradisi non dū referatus erat, egrediēs inquā a p̄senti vita, pascuā non in-
 ueniebat. Deinceps autē, si quis intrauerit (inquit) saluabit, & ingrediet, & egrediet, & pascuā
 inueniet, quia videlicet & per fidē ingressus p̄sentis ecclesie ouile, virecta carpet, tam le-
 galis doctrinā, q̄ & euāgelicæ gratiæ, & egrediēs per mortē carnis, statim delicijs perfruet
 paradisi, cuius vsq; ad interiora iam peruium factū est hoc ostium, dñs Iesus per mysteriū
 suæ sacrosanctæ passionis. Sequitur. L. Fur nō venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat. L. Sin-
 gula hoz quæ dicta sunt, vt furetur, mactet, & perdat, significationes habent proprias, & p̄
 hæc certa enumeratione partiū, cūcta nō qualiscūq; furis, sed eius qui (vt supra dictum est)
 fur est & latro, p̄scripta est atrocitas, aliud nāq; est qd̄ furatur, aliud quod mactat, aliud
 quod perdit. Quid em̄ furatur, nisi aurū & argentū: aurum sapiētīe dei, & argentum elo-
 quij mystici, vel vt magis in metaphora sermo persistat, quid furatur, nisi salubria ouiu pa-
 hula, furtimq; corrūpit, quādo perueris traditionibus sacram scripturam eo sensu defrauda-
 dat, quo illā spūs sanctus scribendam vel legēdam tradidit: Vnde & Apostolus cū dixisset
 Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti volūta-
 tem eius, & probas vtiliora legis, instructus per legē, cōfidis teipsum ducem esse cæcoꝝ, lu-
 men eoz qui in tenebris sunt, statim intulit: Qui ergo aliū doces, teipsum nō doces? q̄ p̄-
 dicas nō furandum, furaris? qui abominaris idola, sacrilegium facis? Digna profecto inue-
 ctione, & magni vigoris argumēto vsus est. Nam quāto Barabbas latro, vel quilibet eius
 similis, probrosior fuit homine illo, cuius à natiuitate cæci (vt supra narratū est) dñs noster
 oculos aperuit, tanto detestabilior est fur iste, qui in peruersione scripturæ vel opeꝝ Chri-
 sti, huiusmodi sacrilegiū facit, homine gentili, quem ipse iudicat, eo quod ostium nō vidēs,
 idolum fur dum & mutum pro ostio ambiat: Hic igitur ad hoc venit, vt fureretur. Ingresso
 autem fure huiusmodi, necesse est oves vtrubiꝫ periclitari. Nā si furto veritatis cōsentire
 S vel

CAP. X.

Cur autē fu-
res sunt, &
nō fures lu-
erunt.

Duo Chri-
ouilia.

De antiq;
ouilibꝫ p̄-
dicibus p̄-
more non
erant pas-
cuā vt nūc
in paradisi
so?

Quid fura-
tur hic fur
& Roma. 2

vel pabula corrupta contingere noluit iratus fur continuo maculat, de qualibus dictum est: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occiditis, & crucifigitis, & flagellabitis in synagogis vestris, & persequimini de ciuitate in ciuitatem. Quod quidem nec dum palam fecerant, nisi quod hominē saepe dictū, qui cæcus fuerat & viderat, suas blasphemias sequi nolentē, foras eiecerant, sed postmodum publica infania fecerūt, ab ipso qui hæc loquitur, summo pastore cruentū incipientes agere latrocinia. Si autem furto consentiant, furesq; sequantur, & audiant vocem alienorum, tum corpora quidē non maculat, sed animas perdit, iam quippe ipso consensu animæ perditæ sunt, & si corpora viuūt, illæ iam perierūt. Rectissime igitur dictū est: Fur non venit, nisi vt furetur, & macet, & perdat. Furetur videlicet & adalteret vel corrupat verum scripturæ sensum: macet corpora sibi non consentientium: perdat animas consentientium. Cuius crudelitate oppositum est quod sequitur. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Poterat sic dici: Ego veni vita ho-
Matth. 23. minum, vt abundantius viuant, quod vtiq; plus esset, q̄ quod dictū est: Ego veni vt vitam habeant. Nam & omnis pastor ouium, qui intrat per ostium, ad hoc venit, ad hoc vocatur vt intromittitur, vt oues vitam habeant, vix nō ipse vita, sed tantū vitæ particeps, ac vitæ nū-
Heb. 11 rius siue minister est. Hoc inquam dici poterat, sed aduersus fures & latrones, qui veniūt vt mortē inferant, ita cōgrue nec plus, nec minus, q̄ opportune oppositū est, dicēdo: Ego veni vt vitam habeant. Quantū vero est quod addidit: & abundantius habeant? Vtiq; quantū differūt promissio & aduētus eius, tātū vltra mediocritatem antiquæ pascuæ, hoc est quod nūc dicitur, abundantius. Nam q̄ multo minus habuerūt oues domini antiquitus, testat Apo-
Gene. 3. stolus, qui enumeratis magnis & primis arietibus, sic ad vltimum de illis intulit: Luxta fidē defuncti sunt oēs isti, non acceptis promissionibus, sed à longe aspicientes & salutantes eas, & confitentes quia aduenæ & peregrini sunt super terram. Certum est hoc, & nulli dubitare fas est, quia cūcti greges hæcenus, qui aduentum eius præcesserant, foris excubabant extra paradysum, & longo balatu diuinæ visionis pascua desiderabant, donec veniret, vt supra dictum est, & suo sanguine romphæam, id est gladium flammeum extingueret iste, qui illis repromissus est. Bene ergo cum dixisset: Ego veni vt vitam habeant continuo subiūxit & abundantius habeant, quia videlicet vitam quam habebant in spe, dedit vt haberēt in re. Vnde supra cum dixisset: Per me si quis introierit, saluabitur, protinus adiecit: & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Quia profecto post aduētum eius dignæ oues, & ouile præsentis ecclesiæ per fidem ingressæ, abundantius quam anteriores, dei notitia pascuntur, & per mortē carnis egressæ, visione summi pastoris perfruuntur. His dictis in iudicium vel condemnationē eorū, qui fures & latrones sunt, nūc omnibus curæ suæ vicariis, q̄ digni pastores eē cupiunt, hoc modo semetipsum dat in exēplum. Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Dum cōtra illos sermonē dirigeret: Qui nō intrant per ostium, sed ascēdūt aliunde, & proinde fures & latrones sunt, semel & iterum dixit: Ego sum ostium, nūc ad eum sermonē intendēs: Qui intrat per ostium, & pastor est ouium, pro causa vel eruditione eiusdem, cui loquitur amplius accommodat vocem suam, dicens: Ego sum pastor bonus, atq; eiusdē bonitatis formam, quam pastor quisq; imitetur, adiungit dices: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Poterat plane bonitatis huius formam sumere alius, quia cum eēt in forma dei dñs deus noster, propter nos populum suū, & oues pascuæ suæ, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, & habitū inuētus vt homo: & iuxta parabolam cētum ouium & vnus perditæ, cū haberet oues nonagintanouem, id est, omnē beatorum angelorum multitudinē, relictis illis, venit vnā, quæ errauerat querere. Sic inquam poterat formam suæ bonitatis hic bonus pastor exponere, sed hoc exēplū nulli imitabile est. Nō enim infra se descēdere possunt, dum pastores hominū fiunt, sed cōtra tanto supra semetipsum eleuantur, vt principatibus & potestatibus cœlog; assimilētur. Bene ergo dum homines ad imitationē sui formare intēdit, illud omittit quod nullatenus potest imitari, & hoc solū quod imitabile est hoc modo proponit. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus, hoc etenim pastoribus p̄ spiriū charitatis, imitabile est, imo & imitari dulce est. Vnde vn̄ cōstantissimus, cū oues suas defensaret à furibus & latronibus. Ego autem (inquit) libererē impēdam, & superimpēdam ipse pro animabus vestris, licet plus diligēs minus diligar. Quanti putas pro ouibus semetipsum impēderunt? Resperfa sunt ouilia sanguine pastoz, maderūt campi cædibus pastoz, cruētata sunt pascua vulneribus pastoz, sacra ta est terra corpibus pastoz, ditatum est cœlum animabus, quas pastores pro ouib; suis posuerūt. Claret igitur imitabile eē pastoribus hanc suæ humilitatis formam, quā proposuit pastor bonus. Et tamen nemo p̄tor bonus, nisi hic vnus: quia nemo bonus, ni vn̄ deus, hoc etenim quodam loco dicenti sibi cuiquā: Magister bone, quid faciendo vitā æternam possidebo? Respōdit dicens: Quid me dicis bonū? Hæc enim est saluatio forensis, vti tata ambitio scribar; & pharisæoz. Nisi me cōfitearis deū, cōsequēs est vt nec dicas bonū. Itaq;

Itaq; quomodo pastor & magister voce quidē diuersa, sed sensu idē sunt: vnde eū pastor ouium dicitur pro similitudine, inde magister hominū est in rei veritate: sicut magister bonus, nō nisi quia deus est, sic pastor bonus, nō aliunde, nisi quia deus est, pastorinquā, bonus, & non ex accidenti dono, sed essentialiter bonus. Igit ceteri qdē pastores digni siue idonei dicantur: hic autē solus pastor bonus, qui solus ita animā suam posuit pro ouibus, vt in sacramento nostro corpus suū & sanguinē verteret, & oues quas redemerat, suæ carnis alimēto satiare. Quid ille qui hoc exēplū boni pastoris imitari renuit? Quali nomine vel potius denotatiōe cēsus erit? ait: Mercenarius & q̄ nō est pastor, cuius nō sunt oues propriæ vidit lupū venientem, & dimittit oues & fugit. Et lupus rapit & dispergit oues. Quam hoc loco reposita sunt: scilicet bonus pastor q̄ dicit: ego sum pastor bonus, & is q̄ formā boni pastoris imitatur, & mercenarius & lupus. Itē supra quatuor posita fuerāt, ostiū & ostiarius, & pastor, & q̄ aliunde ascēdit fur. Ibi vnū malū scilicet fur, hic duo mala, videlicet mercenarius & lupus, Attamē lupus cū mercenario occultius ouili est damnosus: Nā fur dū maculat & perdit dit, aperta corporibus & animabus tēpestare, perniciosus est. Itaq; mercenarius qui non ipse quidē maculat & perdit, sed fuga sua lupo perditori, raptori & disperfori, scilicet diabolocū loquū facit: nō quidem ipse fur est & latro, sed nec dicendus est pastor. Sic enim ait: Mercenarius & q̄ nō est pastor. Quomodo ergo vel qua intrauit? Nāq; inter ostiū & ascēsum aliunde, nihil mediū superius positū est. At is qui per ostiū intrauit, pastor, inquit, est ouium & qui ascēdit aliunde, fur est & latro. Qua ergo intrauit mercenarius, q̄ nō est pastor: nec rursus maculat aut perdit, sicut fur? Non em̄ aperte, sicut Artius vel alius quilibet hæresiar-
Esai. 1. ches scuit aut persequitur, vt occidat eorū corpora, quorū nō potest animas suæ peruersitatis maculare cōsensu. Restat vtiq; vt si fur nō est, socius tamen furum sit, quia de talibus per Prophetam dictū est: Principes tui socij furum, omnes diligunt munera, sequitur retributionem. Socius aut furum animo est: nam corpore cū pastoribus per ostiū intrare visus est. Itaq; diuisus ipse est. Quapropter de hmōi alibi dictū est: Veniet dñs serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eū, partemq; eius ponet cū hypocritis, diuidet inquit, id est, diuisum & duplicem fuisse redarguet: diuidet eum, id est, pastoralis gratiæ donū ab illo auferet, & ipsam penam tradet. Offensa igitur pastoribus de contemptu mortis via quam sequantur, & apposita forma cui imprimatur: recte ex opposito mercenarius describitur, q̄ tametsi fur & latro nō esse videtur, sed potius per ostiū intrasse, pro eo q̄ catholicā fidē profitetur, nec aliud euāgelizat, q̄ id quod euāgelizatū est, à veris pastoribus, tamē iuxta præscriptā prophetæ sententiā, q̄ cū dixisset, principes tui socij suz, statim hoc ipsum ratione cōprobās, omnes, inquit, diligunt munera, sequitur retributiones, ipse vtiq; socius suz est. Nā & pro eo q̄ munera diligit, & temporale sequitur retributionē, mercenarius est. Cuius descriptio diligenter cōsideranda est. Mercenarius, inquit, & qui non est pastor. Rem solerter animo auditoris impressit, sic dicēdo: & qui non est pastor, scilicet vt de corde eius vulgarē extirpet opinionē, qua putatur vel dicitur esse pastor. Vere em̄ non est pastor: pastor nā dicit, eo q̄ gregem pascit. At ille nō gregem, sed seipsum pascit. Vnde propheta. Vx, inquit, pascibat semetipsum, &c. Igitur dicitur quidem, sed nō est pastor. Cuius nō sunt oues propriæ. Et hoc vtiq; cū grandī pondere dictū est. Nō sunt, inquit, eius oues propriæ, quia videlicet nō in eius pectore, gratiā mater parturiuit, q̄ in illo, cuius hæc vox est, filiolī mei quos itez parturio, donec formetur Chr̄s in vobis. Nō possidet animā eius, spūs pastoris boni, & ideo nō mix, q̄ nō & ipse in brachio suo cōgregat agnos, & in sinu suo leuat, quod nō & ipse scetos portat. Sed qd? Vider, inquit, lupū venientē, & dimittit oues & fugit. Non arguitur mercenarius, quod furatus sit, maculauerit aut perdidit: quia videlicet cū nō educat oues in saltus alios q̄ quos probauerūt pastores magni & probati, neq; pdat oues venenatis falsæ doctrinæ pascuis, nō satis legitime fur dici potest: & proinde nec occasio est cur macet. Nā interim oues non fugiūt ab eo, quippe quæ nō habēt causam legitimā, cur nō audiant vocē, vel cur necessario deuitēt eius communio-
Esai. 1. nem, cur illi lac suū ad edendū, suāq; lanā denegēt ad operiēdum. Sed vnde arguitur? Vider inquit, lupum venientē, id est, diabolum animabus insidiantē, easq; ad mortē æternam p̄ diuersa scelera protrahentē. Vider, inquit, & fugit, id est, sub silentio se abscondit. Fugit, id est, verbū exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, tēporale cōmodum (quod amat) amittat. Amant enim oues suam plerūq; perniciem, amant inquam, & suis exitijs delectantur, suis periculis male blandis in præsentī demulcētur, nec recogitant dulcedine vitiorum fallente, quantus eas interitus cōsequatur. Et nisi perire permittantur, eiusmodi oues sunt, vt neq; ad mulctram pastoris venire, neq; tonforē eundem iam velit subire, insuper & ipsum pastore tumultuando, quantum possunt, cornibus & lateribus audent impingere. Fugit ergo mercenarius taciturnus, ne puguando pro ouibus, temporalis lucri detrimentum patiatur. L. Et lupus rapit & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & nō per-
Galat. 4 tinet

tinere ad eum de ouibus.] Sola ergo causa fugiendi est, quia mercenarius est, quia mercedibus transito-
 rius inhiat, & dum illis contentus est, lupus rapit & dispergit oues. Nec solummodo lupo veniente
 fugit, sed & quasi iuxta Ezechielē, colliditur arietes & hirci, dum lateribus & humeris impin-
 gunt, & cornibus suis ventulant omnia infirma pecora, donec disspantur foras, fugit idē mer-
 cenarius abscondendo se, non iudicās inter pecus & pecus, aut certe nequius quod crassum est
 assumit, & quod debile est, projicit: videlicet iustificās impiū pro muneribus, & iustitiam iusti
 auferēs ab eo. ¶ Sane cum alibi dicat: si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: tunc
 irreprehensibiliter pastor fugit, quando aperta persecutio furis hæretici, siue lupi diaboli, per
 gentile potestatem malitiā suam exerētis, pastor ipse quærit, ut oues eius præsidio destituantur.
 Quod Paulus Apostolus non solum irreprehensibiliter, verum etiam laudabiliter fecit e legi-
 tur, quando Damasci proposito genitrici Arethæ regis custodiētē ciuitatē, ut eū comprehenderent,
 à fratribus per murum summisus est in sporta, & sic effugit manus eius. Non enim fugit, ut
 oues destitueret, sed ut ouium salutem seipsum reseruaret. Ceteræ omnes quæ absque eiusmodi cau-
 sa fugiunt, qui oues dimittunt, hic pastor & episcopus animarum nostrarum merito excludit à nu-
 mero pastorum. Quibus explosis iterum dicit: Ego sum pastor bonus. Et notandum quod
 & superius bis, ego sum ostium dixit, & nunc iterum bis, ego pastor bonus inquit. Ipse ostium &
 ipse pastor, ipse ita anterioris quæ & posterioris ouilis vnum ostium, & vnus est pastor: Iterum
 inquam dicit: Ego sum pastor bonus, atque eiusdem bonitatis affectū, protinus adiungit, dicens
 L & cognosco meas, & cognoscūt me meæ. Hanc & illam, quam supra dixerat rationem
 pastor bonus qui animā suā dat pro ouibus, vnam & eandem esse constat, ex eo quod ad rationem
 adiungit. L Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē, & animam meā pono pro ouibus
 meis. ¶ Duobus præceptis charitatis à semetipso cõpletis, sine quibus pastor idoneus nemo vn-
 quam fuit, nec esse poterit: nunquam enim verus aut dignus erit discipulus huius boni pa-
 storis, nisi qui (ut Apulus ait) germane diligat gregē Christi, duobus, inquam præceptis charita-
 tis, bonitate suam examinatam ostēdit in vno laudabili experimēto, quod est, & animam meā
 pono pro ouibus meis. Primum & maximū est mandatū, dilectio dei, quæ intelligit in eo quod
 ait: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē. Secundum autē simile est huic: Diliges proxi-
 mum tuū sicut teipsum, hoc nihilominus intelligendū est, in eo quod ait, & cognosco meas. Id-
 circo autē præputere, prius secundum & post signatū est primum: quia videlicet per dilectionē
 proximi ascēditur ad dilectionē dei. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, deum
 quem non videt, quomodo potest diligere? Formam ergo suæ bonitatis, qua suos imitato-
 res informare cupit, ordinate exprimes, incipit à dilectioe proximi, cum dicit, & cognosco
 meas. Cognosco enim, id est diligo. Imo & magnificentius charitatem suam exprimit di-
 cendo cognosco, quod si dixisset diligo. Hoc enim verbū cum significatiōe dilectiois simul sonat
 affectū cõpassionis, iuxta quod Salomon ait: Nouit sapiēs animas iumētorum suorum, vis-
 cera autē impiorum crudelia. Itaque sicut in psalmo: Quoniam ipse cognouit figmentū nostrū,
 sic & nunc dum dicit, & cognosco meas, simul dilectiois & operose misericordie signati affe-
 ctum. Et cognosco, inquit meas, & cognoscūt me meæ. Suaue dictū, sed terribile iudicium
 Respondeatur enim hoc ad illud, quod supra dixerūt negatores eius: Scimus quia Moyse loqui-
 tur est deus, hunc autem nescimus unde sit. Igitur ad illorum distinctionem, qui sui non sunt, quia
 negauerunt eum, secundum quod & Daniel ait: Et non erit eius populus qui negaturus est eū,
 ad distinctionem, inquam illorum, cognosco inquit meas, & cognoscunt me meæ. Aequa
 utique vicissitudine negatores suos negat ipse, ac si apte dicat: Cognosco meas, & non vos alie-
 nos, cognoscunt me mei, si vos alieni non cognoscetis me. Item, & hoc dixerunt: Non est hic
 homo à deo. Repugnat quod dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrē. Nouit me
 pater, hoc est diligit, agnosco ego, hoc est diligo patrem. Ita ut prædictum est, pastor bonus
 bonitatem suam in duobus præceptis charitatis ostendit: scilicet dilectioe dei patris, & di-
 lectione proximorum, id est earum de quibus nunc loquitur, ouium suarum, quibus assumptione
 carnis, & magnitudine beneficii proximus factus est, & hoc tam ex his, quam ex ceteris
 eius sermonibus altius cõmendatur, quod tota ouium domini cura geminæ sit dilectio-
 nis opus, quam quisquis non habet, non pastor est, sed mercenarius. Sequitur. L Et alias oues
 habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, &
 fiet vnum ouile & vnus pastor. ¶ Ecce quantum bono pastori stultæ oues obfuerunt, in eo
 quod cum malitiosis vulpibus, id est malignis spiritibus consiliū ineuntes, iam conspi-
 rauerant, ut si qua ouium pastorem suum illum esse agnosceret, protinus humeris & late-
 ribus ceterarum impacta, extra ouile fieret. Nunquid conspiratio hæc gratiam pastoris
 euacuaret, aut nomen eius siue facultatem diminueret? Absit. Nam & alias oues (inquit) ha-
 beo quæ non sunt ex hoc ouili, quia non de carne patriarcharum ac prophetarum pro-
 genitæ sunt, qui magni arietes, & aliqui etiā pastores ut Dauid, vel Moyse, & Aaron, hu-
 ius ouilis præses extiterūt. Non sunt, inquam, ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Quare?
 Vide

Ezech. 34

Math. 10

2. Cor. 11

Math. 22
Philip. 4

Prover. 12
Psal. 102

Danie. 9

Videlicet quia istæ oues prædicta cõspiratione sua inuicē afflatæ, dira pestilentia cõtabu-
 erunt, & semetipsas corruperūt, idcirco his abiectis oportet ex alijs ouibus præfinitum an-
 te seculum, ouium supplere numerum: Me inquit oportet illas adducere. Nūquid ipse pastor
 qui hæc loquitur, per semetipsum ad nos oues alienigenas venit? Nonne à furibus & latronibus
 in medio huius ouilis cõprehensus animā suam posuit, & deinde ascendēs in cœlū, nunquā
 visus à nobis, suos tantum vicarios ad nos direxit? Ita plane, sed nec eodem modo nos minus
 quid ab illo magno grege habemus, quem de Aegypto adduxit idem pastor, idē deus. Nū
 quid enim non per homines deus, per homines inquam, Moyse & Aaron, quibus apparue-
 rat, illas oues adduxit? Vtique non magis illis quæ nobis, non nobis minus quæ illis adducēdis affuit
 præsentia visibili. Vn illo pastor tunc deum audiuit in rubo, nostri pastores viderūt illū
 in crucis ligno, de quo ait quidam tam doctus quæ fidelis: Tristes purgantur sanguine culpæ,
 quem cõtorta rubus densis cruciatibus ædit. Et illi quidē duo signa dedit dicens: Si non cre-
 diderint verbo signi prioris, credent vel verbo signi sequentis: sed & nostris item pastori-
 bus duo signa dedit dicens: Si non viderunt gloriam signi prioris, videbunt saltem virtutem
 signi sequentis. ¶ Etenim si non vidimus nos, quæ virga in colubrum conuersa sit, & deuoratis
 Magorum Aegyptiorum colubris, iterum virga quod fuerat effecta sit, id est, quod Christus rex ipse
 & paternæ diuinitatis virga regia in mortem deuenerit, quæ per colubrum in hunc mun-
 dum subintravit, & cõsumptis peccatis nostris, iterum in veram & æternam vitam regna-
 turus surrexit, at saltem videmus, quæ de sinu manus extracta leprosa tota effecta sit, id est, quod
 totum illud antiquum ouile pestilentia perfidie cõtabuierit, quæ à gratia dei synagoga excide-
 rit, imo & iuxta quod ille prædixit: Ceciderint in ore gladii, & captiui ducti in omnes gētes,
 lepram suam toto orbi spectandam iam dudum circūulerint, cõgemiscente Propheta ac-
 dicentes: Vtique auertes manum tuam & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem.
 Etenim circa finem seculi iterum in pristinum sinum gratiæ mittetur, & mundabit. ¶ Igitur
 cum per legatos suos, in quibus ipse proculdubio loquitur, nos alias oues suas vocauit, non
 minus quæ prioris ouilis oues, per semetipsum adduxit. Ait itaque: Et illas oportet me adducere.
 re. Quo autē adducere? Non ad vestra synagoga o putidi hirci, quæ secundū animā in inferiora
 terræ introibitis, & secundū corpus trademini in manus gladii, partesque vulpiū eritis, sed ad
 fidem patriarcharum & prophetarum, cum quibus balare vel cantitare audetis, dicentes:
 Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, cum fitis tauri pingues, & lasciui vituli, Cæ-
 tharorum & Amorrhæorum saltibus innati vel educati. Ad illos inquam fidē me alias oues, vo-
 bis abiectis, oportet adducere, & vocē meā audiet, quā vos (ut superius dixi) propterea non
 auditis, quia ex deo non estis. ¶ Et fiet inquit vnum ouile, & vnus pastor. Non dixit, & fiet vnus
 pastor, & vnum ouile, iam etiam vnus pastor est, sed fiet vnum ouile, quod nodum factū est,
 & vnus pastor permanebit, qui nunc & semper est. Fiet inquam vnum ouile, nulla distin-
 ctione habita peregrinæ & indigenæ ouis, id est Iudæi & Græci, & ille vnus pastor omnium
 erit, de quo per prophetam dictū est: Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascet eas, ser-
 uum meū Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem dominus eorum ero
 eis in deū, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. His dictis adhuc persistit in com-
 mendatione charitatis, qua & ille animam suam pro ouibus suis posuit, dicens: L Propter-
 ea me pater diligit, quia ego pono animā meā, & iterum sumo eam. ¶ Tanquā diceret. Hoc
 opus magnæ dilectiois, quod est bonum pastorem esse, & animam dare pro ouibus, pater di-
 lipit, & de quocumque pastore hoc opus acceperit, illū amore suo dignū ducit. Poterat quippe sic
 dicere: Propterea me pater diligit, quia sicut docuit me, hæc loquitur, & à meipso facio nihil: vel, quia
 per me in principio cūcta fecit, & sine me factum est nihil. Verum hoc loco pastorem legiti-
 mum instituire, vel erudire intēdit, & illud notū facere, quod lucro animarum charius deo
 nihil sit. Hoc igitur opportune secundum rem dixit: Propterea me pater diligit, quia ego po-
 no animā meā, subauditur pro ouibus meis, videlicet ut sciant pastores animarum, quāti me-
 riti sit, mori pro salute earum. Sed non gaudeat fur, non læterur latro, non exulet lupus, quæ animā
 suam ponit pastor bonus, quæ occiditur ouium defensor & dñs, quæ mori potest hic foetæ ge-
 stator, & agnorū nutritius. Non (inquam) lætetur paruuli isti hircorum pulli, quos inuidia occi-
 dit, inuidendo morientes, & moriēdo inuidētes, qui iam timere cõperāt, quæ in dispersionē
 gentium iturus esset, & ducturus gentes, & sic adducturus alias oues. Non enim hoc solum di-
 xit: Ego pono animam meam, sed cõfestim addidit: & iterum sumo eam. Nec istud semel
 dixisse contentus est, sed adhuc super inimicos suos confortatur & dicit: L Nemo tollet eā
 à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum su-
 mendī eam. ¶ Sciunt iam dudum cūctæ oues, optime de huius pastoris sui fortitudine sen-
 tentes, sciunt (inquam) quia fures & latrones frustra cum lateris & facibus & armis ad com-
 prendēdū illū missent, nisi ipse à seipso ponere voluissent animā suā. Nā quō semel abie-
 rit retrorsum, & ceciderit, dicere illos: Ego sum, sic fieri iugiter ponuissent, vltē certe vno casu
 S 3 sempi

Exod. 3

Exod. 4

Lucæ. 23

Psal. 23

Psal. 67

Psal. 94
Ezech. 16
Iohan. 8

Coloss. 3

Ezech. 34

Iohan. 7

Iohan. 10

Luc. 23

sempiternum illorum consummari exitium. No ergo animam eius tulit quis, quo iure tollitur ab vnoquoque nostrum, quos in semetipso primus parens immortalitate exhaeredauit. Sed ego inquit a meipso, scilicet spontanea morte moriendo, pono eam in manu patris, dicens: Parer in manus tuas commendo spiritum meum, videlicet antea praefinita conditione hac ut si ego talitum hoc, id est animam meam pro sanctificatione antiquae praeruaricationis persoluam & ipsam & cunctas ouium meorum animas, patre annuente recipiam. Itaque propter mortem nihil debet in nocentiam, potestatem habeo ponendi vel non ponendi animam, quod si posuero eam, consequenter propter interpositam conditionis iustitiam, potestatem habeo sumendi eam, scilicet ut resurgam, & omnes mihi coresurgere faciam. Forte dicitis: Quare ergo ponis pro ouibus animam tuam, cum potestatem habeas etiam non ponendi eam? Ad haec ille: Hoc mandatum accepi a patre meo. Quod est hoc mandatum, nisi charitas? Mandatum enim inquit nouum do vobis, ut diligatis inuicem. Hoc ergo mandatum charitas est, qua (ut superius dictum est) cognoscitur, id est diliguntur oues, cognoscitur, id est diligitur pater. Sed hic inquit mandatum accepi a patre meo, Igitur non ut ceteri quicunque dicuntur pastores boni, sic & iste pastor bonus accidentaliter bonus est, sed a patre suo accepit, id est ab ea natura, qua deus illi pater est, bonus esse habet, tantumque naturaliter est charitatis, ut animam suam ponat pro ouibus suis. Sequitur. Dissensio itaque facta est inter Iudaeos propter sermones hos. Iteque (inquit Euangelista) dissensio facta est propter sermones hos, nam semel facta iam fuerat propter opus illud, quod in sabbatho caeci nati oculos aperuerat. Alij autem dicebant: Daemonium habet, & insanit, quod enim auditis? O malum stultiloquium dicentium, daemonium habere, & communi sensu carere dei filium. Et superius dixerat: Daemonium habes, nunc furore in contenti cum dixissent: Daemonium habet, addiderunt: & insanit, quod enim auditis? Hoc enim erat quod dixit paterfamilias de malis illis, & merito male perendis agricolis verebatur filium meum: Quae enim seruoque illius, quae antea miserat, tamen nequiter in honoraerunt, tantumque contumelios affecerunt: Quo infelix terra tam putidos canes sustinuit? Quo infaustus aer talium viperarum linguis venenatis non contabuit? Daemonium inquit habet, & insanit, quod enim auditis? Alij dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis. Nunquid potest daemonium caecorum oculos aperire? Eadem ratione duce dissentientes superius dixerat: Nunquid potest homo peccator haec signa facere? Aduersantur etenim inuicem sibique repugnant, peccatorem esse, vel a deo non esse, & haec signa facere. Amplius autem repugnancia sunt, daemoniacum esse vel insanire, & cum operatione signorum eiusmodi verba proferre. Vtique si caeci non essent, scire poterant, quod haec non insaniam, sed verum sunt verba sapientiae, & quod ad aperiendos caecorum oculos non daemoniacam insaniam, sed virtute diuina opus est.

Iohan. 7.

Mulri aut dicebat ex ipsis Ioh. 7. 8 Mach. 21

Iohan. 9

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHAN. EVANGELIAM Commentariorum liber decimus.

Psal. 91

Ropheta cum dixisset in psalmo: Quam magnificata sunt opera tua domine, nimis profunda facta sunt cogitationes tuae, continuo subiunxit: Vir insipiens non cognosceret, & stultus non intelliget haec. Quis autem magis insipiens, vel magis stultus Iudaico populo, qui & magnifica domini opera non cognosceret, Verbi gratia, dum dicit superius: Non hic homo a deo, quod sabbathum non custodit, & verba eius non intelligit, dum dicit: Daemonium habet & insanit, quod enim auditis? Attamen magnificata erant opera tua domine in oculis eius, & reuelata cogitationes tuae in auribus eius, ut ostensa illis non videre mus, & dicta illi non intelligeremus, quatenus eodem igne humilium oculi illuminarentur, cuius fumo illos superbia excacaret. Igitur & haec tenus coram insidiatoribus suis tuta processit doctrina veritatis, & deinceps magis ac magis interrogatiombus pulsata, semper augetur, dictis & factis in auribus & oculis eorum recto tenore procedit, Euangelista si prosequente ordinem narrationis. Facta sunt autem encenia in Hierosolymis, & huiusmodi erat. Encenia erat dedicatiois templi, tractumque est hoc nomen a Graeco κεννη, quod latine dicitur nouum. Et quodcumque nouum aliquid fuerit dedicatum, encenia vocatur. Sed & si quis noua induatur tunica, recte enceniare dicitur. Encenia ergo, id est, solennia dedicatiois templi agebantur, cum ea quae sequuntur, interrogantibus Iudaeis locutus est dominus: Et huiusmodi (inquit) erat, iuxta litteram tempus anni demonstratur, quo agebatur eiusdem dedicatiois festiuitas a tempore Machabeorum, qui destructo altari, quia contaminauerunt illud gentes, edificauerunt altare nouum, secundum illud quod prius fuit, & quinta & vicefima mensis

Mach. 4

Casleu

Casleu dedicauerunt illud. Et statuit Iudas & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicatiois altaris in temporibus suis ab anno in annum, per dies octo, a quinta & vicefima mensis Casleu. Mensis autem Casleu, ipse est qui apud Romanos December dicitur, & est a Martio quidem, a quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem, qui apud Hebraeos secundum legem principium mensium, & primus est in mensibus anni, existit non. Igitur iuxta litteram (ut dictum est) indicatur natura temporis, sed mystice, quod magis ad rem attinet, frigida Iudaeorum significatur impietas, quia mentes illorum a diuino igne auersas, diabolus tanquam glacialis Boreas afflauerat. Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. Haec porticus Salomonis ipsa erat, de qua in libro Regum scribitur: In die illa sanctificauit rex Salomon medium atrij, quod erat ante domum domini, fecitque ibi holocaustum & sacrificium, & adipem pacificorum. Cum ergo ambularet in huiusmodi porticu dominus noster, utique in templo ambulabat, quia porticus illa aequae ut templum a Salomone sanctificata fuerat. Circumdedertit eum ergo Iudaei, & dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Vigilantissimi animarum suarum custodes, & de sua salute solliciti, multum dolebant, quoties aduersus dominum conuenissent schismata inter se fieri, suasque animas per dissensiones periclitari, ut nunc nouissime, quando dicentibus: Daemonium habet, & insanit, quid eum auditis? Alij dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis, & Nunquid potest daemonium caecorum oculos aperire? Et in huiusmodi dissensionibus illorum animas perire dicebant qui ab intentione sua dissentiendo saluti magis appropinquabant. Et tunc quidem propter dissensionem, quae caeco illuminato semel & iterum facta est inter nos, solutum est inefficax eorum conuenticulum. Nunc autem ubi ad solennitatem dedicatiois veniens, ambulabat (ut praedictum est) in templo, ut in porticu Salomonis, nacti sibi videbantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid, unde posset accusari. Circumdedertit ergo eum, tanquam vituli multi, & tauri pingues obfederunt eum. Et dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. O perditae animae, cum hic vobis palam dixerit, quod Christus ipse sit, ergo ne illa eius opinio cessabit, quam vos aegreferentes, vestram perditionem esse calumniastis, dicendo: Quousque animam nostram tollis? Quid enim ex ore ipsius hoc audire desideratis, nisi ut apud potestatem Romani imperij aduersus illum accusationem inueniabilem inuenire possitis? Neque cum Christus orbis terrarum debeat esse rex, quibus hoc terrenis regnis nihil nociturum sit, robusti tamen accusatores eritis, ita ut iudicem quoque premere possitis, dicendo: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis qui se regem facit, contradicit Caesari. Ergo nequam nunc quidem animam vestram tollit, sed tunc non tollet, cum hoc non perfereritis? Absit a vobis haec beatitudo, ut ipse animam vestram tollat, & possideat vos. Cedeat nobis potius, quoniam sic vultis, ut sicut propheta gemebundus praedixit: Auferat iniquitates vestras, & possideant vos absque se. Aliae sunt animae quas tollet, cum vos illi pro accusatione regni nominis vincitum Pilato tradideritis. Ligatis namque manibus suis, forte armatum fortior ipse alligabit, confixis manibus ac pedibus atrium eius debellabit, & beatas omnes animas tollet, vasa enim eius diripiet. Vos autem nequaquam forti illi tollemini, sed possidebit vos omnes nequitiae eius, & erunt nouissima vestra peiora prioribus. Nunc audemus qualiter circumvestrum soluerit, quo illum tam nocendi intentione, quam turbae vestrae stipatione circumdedertis, non tantum regem, sed & deum se esse contestans consubstantialem patri, ait. Loquor vobis & non creditis. Opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Sed non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Superius ait hic ipse, qui nunc circumdatus est a Iudaeis Christus lux mundi: Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Statimque inruit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Nunc in articulo praesentis interrogationis responsurus illud, quod non in sola porticu vel templo Salomonis, sed in toto mundo debeat audiri, rationabiliter eadem testimonia praesentat, ad confirmandam veritatem suae responsionis: Loquor (inquit) vobis, & opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me, & vtriusque testimonium illos respuere, contra legem suam, in qua scriptum est: Quia duorum hominum testimonium verum est: vtriusque inquam testimonium illos contempsisse redarguit, ad singula subiungendo: & non creditis. Nam & cum dixisset: Loquor vobis, continuo addidit: & non creditis, & cum subsecutus esset: Opera quae ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me, statim adiecit, Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis, ac si dicat, iam non docendi estis, quia Christus ego sum, sed arguendi de peccato, quia non iam dudum testimonijs euidentibus credidistis, secundum legis edictum redarguti hinc modus est, & haec sententia iudicij, ut iam nunc abneget vos, quod & facio dicens: Quia non estis ex ouibus meis. Frustra igitur hic captos hauerunt, circumdantes eum, atque dicentes, Si tu es Christus dic nobis palam. Non enim suadet illis ut se examinet imperio Caesaris, neque arguit, quod non iam se in regem sublimauerint, sed non estis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora, iuxta quam supra dixerat: Ego sum pastor

3. Reg. 2.

Periculum aia rri per schismata.

Psal. 26.

Iohan. 19.

Esa. 16.

Marth. 12. Luc. 11

Deuc. 19. Iohan. 8.

Christus se pastorē pccus dixit q regem

pastor bonus, &c. Quare aut secundum nomen regium, de q̄ interrogabatur, dicere potu-
 isset: nō estis ex ciuibus meis, dicere maluit secundum nomen pastoris: non estis ex ouibus
 meis. Videlicet quia satis quidem pro bonitate pastoris, sed parum pro maiestate eiusdem
 dictū est, in eo q̄ ait: Et animam meam pono pro ouibus meis. Proinde q̄d superest de ma-
 iestate vel potentia suæ diuinitatis, hoc mō subiungit. Oues meæ uocem meā audiunt, &
 ego cognosco eas, & sequitur me. Et ego vitam æternam do eis, & nō peribūt in æternū.
 Pater meus q̄d dedit mihi, maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei.
 Ego & pater vnū sumus. In his & plus dictum est, q̄ fuerat interrogatū, quia cum de sola re
 gia potestate quæreretur, de diuinitatis q̄q; maiestate respōsum est, & in omnibus tamē, ne
 vnū quidem uerbū sonuit, q̄d diiudicare possent ministri vel amici Cæsaris. Hæc enim uer-
 ba nō inuasionem cōmanantur Romani imperij, sed mysteriū cōtinent regni dei, suntq; ma-
 xime apud gētiles iudices uerba libri signati, quem si iuxta prophetam dederis nescienti li-
 teras, & dixeris lege, respōdebit: nescio literas. Sic enim & Paulo cōgit, q̄ incipiente ape-
 rire os, dixit Gallio ad Iudæos: Siquidem esset iniquū aliquid, aut facinus pessimū, o uiri lu-
 dæi recte uos sustinerē. Si uero quæstiones sunt de uerbo & nominib; legis uestræ, uos ipsi
 uideritis: Iudex ego horū nolo esse. Ita ergo & nūc ipse rex cœli, qui p̄ eundem Apostolum
 præcipit dicēs: Nemini dantes ullam offensionem, nō sic de regno suo respōdit, ut ostende-
 ret potestatem terreni imperij, sed uerbis vel nominibus sacræ scripturæ utens, de q̄bus Ro-
 mani iudices esse nō curarent, inhiantem cōtra se Iudæos elusit impietatem. Oues meæ in-
 quit, uocem meam audiūt. Quando istud timerent superbæ uires Romanorū militū, ubi is
 qui accusaretur, nō euerforē uerbū, sed pastorē se profiteretur? Nēpe facilius ridere q̄ time-
 re hūmō causam potuerūt, ita ut cū illusione genuflexo, dicerent: Aue rex Iudæorū. Sane q̄
 nūc ait: Et ego cognosco eas, & sequitur me, idem & supra dixerat: Et cognosco meas,
 & cognosco me meæ. Vita q̄q; æterna de qua nūc ait: Et ego vitam æternam do eis, illa ē
 pascua, de qua superius: Per me inqt si q̄ introierit, saluabitur, & ingreditur, & egrēdiē,
 & pascua inueniet. Differt tamē modus dicendi, Et ego vitam æternam do eis, q̄d utiq; ne-
 mo nisi deus dicere vel facere possit. Notanda uero diligenter series huiusce dictionis. Au-
 diunt inquit uocem meam, & ego cognosco eas, sequuntur me, & ego vitam æternam do
 eis, & nō peribunt in æternum. Horum q̄q; contraria de illis oportet subaudiri, quibus ait,
 quia nō estis ex ouibus meis, uidelicet q̄ eos nō cognoscat, q̄ uita æterna defraudati sint, &
 in æternū perierint. Nā ad distinctionē talium hæc dōz dixit: Oues meæ uocē meā audiūt,
 &c. Quod aut addidit: Et nō rapiet eas quisquā de manu mea, sine dubio multis iā dudū
 argumentis uniuerso orbi cōprobatum est. Quid enim fures & latrones intentatum reli-
 querunt, quid nō egerunt, ut raperent oues, lupi uel omnes feræ syluæ? Et tamen de ma-
 nu pastoris huius nullam omnino ex ouibus eius rapere potuerunt. Bene ergo pastor iste
 fortissimus dictus est Dauid per prophetam, in quo hæc (ut supra dictū est) loquitur deus:
 Et suscitabo super eas pastorem vnū qui pascat eas, seruū meū Dauid. Ipse pascet eas, & ipse
 erit eis in pastorem. Ego dñs ero eis in deū, & seruus meus Dauid princeps in medio eorū.
 Ille nāq; & in custodia gregis, boni huius pastoris signum gessit: Pascebat inquit, seruus
 tuus patris sui gregem, & ueniebat leo uel uersus, tollebatq; arietem de medio gregis, & se-
 quebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorū. Et illi cōsurgebāt aduersum me, & ap-
 prehendebam mentum eorū, & suffocabam, interficiebamq; eos, &c. Grex ille, dei populū,
 qui dicit in psalmo: Nos autē populus eius, & oues pascuæ eius: leo uel uersus, diaboli: Dauid
 ipse tam fortitudine q̄ nomine (interpretatur enim manu fortis) bonū præsignabat pastorē
 Christū, qui cum de suis ouibus nullam omnino perdat: Et nō rapiat eas quisquam, inquit,
 de manu mea. Diabolum nāq; suffocauit, & nos oues suas de ore eius liberauit, omnem q̄q;
 persecutorem (quales tūc erant Annas & Caiphas, cæteri q̄ scribæ & pharisæi, qui iā con-
 spirauerant, ut pastorem hunc nulla sequeretur ouis) casto labore deceptos, furti atq; latro-
 cinij redarguens, æterna damnatione puniuit. Vnde autē tanta fortitudo in manibus eius?
 Ait. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Illud inquit, q̄d dedit mihi p̄r meus
 Videlicet in eo q̄ mihi pater est, id est, illud quod sum ego nō secundum carnis naturā, quæ
 ex hoīe sumpta est, sed secundum eā naturam, qua deus mihi pater est, maius oībus est, for-
 tius oībus est, potētius omnibus est. Quod si omnibus maius, utiq; & raptore animæ dia-
 bolo, maius atq; fortius est. Quid tandem illud est maius omnibus, q̄d dedit tibi pater tuus?
 Et nemo (inquit) pot̄ rapere de manu patris mei. Hoc utiq; maius omnibus est, q̄ de manu
 patris mei nemo rapere pot̄. Nihil enim p̄r deum insuperabile est. Sed illud (inquit) quod
 dedit mihi pater, maius omnibus est. Quid igitur ille pater huic filio suo, nisi omnipoten-
 tiam suā dedit: ut nemo rapiat de manu filij, sicut nemo pot̄ rapere de manu patris? Pro-
 inde cōtinuo recte subinfertur: Ego & pater vnū sumus. Nimirum hinc illud maxime pen-
 det, q̄d iam dudum catholica fides inter Arrium & Sabellium, tanq̄ inter scyllam & chary-
 bdim

Esa. 29.

Acto. 18

2. Cor. 4

Matth. 27

Ezechi. 34

Psal. 94

bdim nauigans, per suos fortissimos remiges vno ore cōclamare cōsuevit, neq; cōfundētes
 personas, neq; substantiam separantes: Alia enim est persona patris, alij filij, addēdo etiam,
 alia est spūs sancti: Vna est diuinitas, æqualis gloria, cōæterna maiestas. Sabellius nāq; qui
 & Patripassianus personas cōfundit, æqualis vnam eandemq; esse personam patris, & filij, &
 spūs sancti. Ecōtra Arrius, aliud inquit pater, aliud est filius. Pater increat⁹, filius uero crea-
 tura est. Vtrāq; stultitiam catholica fides detestatur, firmiter tenēs & pluralis numeri, uer-
 bum, quod est sumus, & neutralē vnitatis dictionem: Vnum enim inquit, nō vnus. Sic ete-
 nim dixit dei filius: Ego & pater vnū sumus. Per hoc q̄ ait vnū, substantiæ vnitatem: per
 id q̄ dixit sumus, personarum expressit pluralitatem. Igitur cū dicit de seipso filius. Et non
 rapiet eas quisq; de manu mea: de patre uero: Et nemo potest rapere de manu patris mei,
 & continuo subiungit: Ego & pater vnū sumus, hoc proculdubio uult intelligi, q̄a patris
 & filij vna est diuinitas, vna eademq; omnipotentia, vna substantia, vna natura, quod Græ-
 ce *ἑνωσις* dicitur, quodq; cōfiterentes nos, recte homouiani dicimur. Hoc uocabulum Ar-
 riani frustra calumniati sunt, dicētes, secundum Apostolum deuotandum esse profanas ino-
 uitates uocum, & idcirco cōsequenter hoc nomen esse deuotandum, eo q̄ nō inueniatur in
 toto canone scripturarum. Nomina namq; uel uerba, cum signa sint rerum, utiq; rebus ip-
 sis cuncta posteriora sunt, quia propter significandas res inuenta sunt. Oportet enim prius
 existere, & deinde signa rerum. Cōstat autem nec ante Euangelium, nec nisi per Euangelij
 mundo innotuisse deum dei filium. Igitur ubi ipse, uel cōæterna patri diuinitas ipse per
 Euangelium innotuit, ut uerbi gratia, per hoc q̄ nūc ait: Ego & pater vnū sumus, profer-
 to re cōstante licuit, imo & oportuit, aduersantibus hæreticis, rei nomē producere. Licu-
 it enim semperq; licebit, signatū præsentē nota, producere nomen. Sed iam quid ad hæc
 Iudæi fecerint audiamus. Sequitur. L. Sustulerūt lapides Iudæi, ut lapidarēt eum. Respōdit
 eis Iesus: Multa opera bona ostēdi uobis ex patre meo: Propter q̄d eorū opus me lapi-
 datis? Superius cum itidem uellēt eum lapidare, dicēt: Anteq; Abraham fieret, ego sum
 abscondit se, & exiit de tēplo tanq̄ infirmus, & nō ualens inimicos suos in ipsis suis alliga-
 re conatibus, nunc autem in medio turbæ surētis astat cōspicuus, loquiturq; tanq̄ iudex, aut
 defensor, seditiosorū causas cogniturus. Quid igitur est, nisi quia non solum in magnis &
 præcipuis, sed in quotidianis quoq; eius actibus, apud ipsum (sicut testatur Iob) est sapiētia
 & fortitudo? Sapiētiam nāq; spectat, q̄ tunc se abscondit, & exiit de templo, & præteri-
 ens hominis cæci à natiuitate aperuit oculos, uidelicet hoc modo (sicut in eodem iam loco
 dictum est) cōsiliū sapiētiae suæ significans, de quo & ipse postmodū: Vt & qui nō uidēt
 (inquit) uideant: & qui uident, cæci fiant. Fortitudinis uero est, q̄ nunc in medio surētium
 peristit, scilicet hoc modo cōprobās, quod pauloante dixerat: Nemo tollit à me animam
 meam, sed ego à meipso pono eam. Nam ecce vsq; ad tollendos lapides potierūt currere,
 & lapidei sui cordis duritiam manibus armatis prodere, sed ultra nihil audēt, palam no-
 bis faciunt, hunc illum esse, qui loquitur ad beatum Iob: Circūdedi mare terminis meis, &
 posui uentem, & ostia, & dixi: Hucusq; uenies, & nō procedes amplius, & hic cōfringes tu-
 mentes fluctus tuos. Sic itaque iste princeps fortitudinis, & Iudæico furori terminum po-
 suit, ne sese lapidarēt dicēt: Ego & pater vnū sumus, & eiusdem cōsubstantialitatis p-
 secutoribus hæreticis, ne homouianorum fidem pernitiōse læderent, omnipotētiae suæ ue-
 stem opposuit. Multa inquit bona opera ostēdi uobis ex patre meo. O ingrati, propter
 quod eorum opus me lapidatis? Quid enim nō bonum? Quid nō diuinum? Quid non ma-
 gnum & euidentis uirtutis argumentum? L. Responderunt ei Iudæi: De bono opere nō lapi-
 damus te, sed de blasphemia. Ergo iniqui iudices, saltē vnum e duobus testimonijs pro-
 bum ducitis, de quibus superius cū dixisset: & in lege uestra scriptum est, quia duorū homi-
 num testimonij uerum est, statim intulit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso,
 & testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Vnum inquam testimonium uerum eē
 cōcessistis. Dixistis enim: De bono opere nō lapidamus te, aliud autem improbastis, dicē-
 do: Sed de blasphemia. Etenim quæ loquitur hic, dicēdo: Ego & pater vnū sumus, & his
 similia, de quibus alibi: Verba inquit quæ loquor uobis, à meipso nō loquor, testimoniū ip-
 sius filij sunt, bona autem opera, quæ ostendit uobis ex patre suo, sicut itidem ait: Pater autē
 in me manens, ipse facit opera: opera inquam ipsa, testimonium patris sunt. Sed si homi-
 nes estis, imo & iudices uos esse legitimos, aut legisperitos profiteamini, quomodo vnū sine
 altero testimonium bonum eē iudicastis? Quomodo vni homini cum blasphemia bonum
 opus attribuitis? Nunquid deum blasphemando quis bonum simul faciat opus, præsertim
 qualia hic operatur? Plane scimus etenim, cum cæci nati fuerimus, modo p̄ gratiam Chri-
 sti uidemus: scimus inquam, quia peccatores, & maxime blasphemantes, non audit deus.
 Igitur ex ore uestro iudicamini, quia sicut Magi quoque coram Pharaone testati sunt, nō
 spiritus blasphemiae, sed digitus dei est hic, qui uobis opera hæc ostēdit. Quæ tandem illa
 blasphe-

Fides cas-
tholica,

1. Timot. 6

Iohan. 8

Iob. 2

Iohan. 9

Iob. 38

Iohan. 8

Iohan. 14

Ibidē.

Exo. 8

blasphemia est, de qua illi lapidatis: Dixistis. L. Et quia tu homo cum sis, facis te ipsum deum. Iam quia gratulamur, non solum aduersus Arrium, qui noluit intelligere, quod intellexistis vos in his verbis: Ego & pater vnus sumus, verum & aduersus Valentinianum, siue Apellen qui verum esse hominem negauerunt dominum nostrum Iesum Christum, asserentes cum non verum habuisse corpus, sed phantasticum. Mirum namque est, eos, qui se dicunt Christianos, verum negare humanitatem Christi, cum vos aduersarii Christi, totam vim argumenti ad convincendum, quod ille deus non sit, ex eo sumpseritis, quia verus erat homo, in vera substantia carnis, quod ipsa quoque passione mortis explorare potuistis. Verum quod ad rem attinet, de sanctuario pectoris humani, veram & rationabilem audiamus defensionem vnica ac sempiterna diuinitatis. L. Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi dii estis. I. Quid (inquit) velut a contrariis vel repugnantibus argumentum ducitis, dicendo: Tu homo cum sis, facis te ipsum deum, videlicet tanquam deus & homo contraria vel repugnantia sint, & in vna eademque persona simul esse non possint? Nonne homines authentica scriptura deos esse dixit? Nonne in lege vestra, id est in maximo legis vestrae propheta, in lege inquam, non dico nostra, aliter quippe mea, atque aliter est vestra, sed in lege vestra nonne scriptum est: quia ego dixi dii estis? Vtique scriptum est, & sicut euidenter ipse psalmi textus indicat, hoc hominibus dictum est, & hoc interim a vobis concedi oportet, quoniam in lege vestra scriptum est, concedi inquam oportet, quia sine blasphemia dictum est. Dico ergo. L. Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scripturam vos dicitis quia blasphemias, quia dixi, filius dei sum. I. Consideretur diligenter haec sapientiae & veritatis valida & irrefragabilis, per minoris comparationem facta argumentatio. Minus namque est, sermonem dei ad homines esse factum. Longe autem maius vnum, qui haec loquitur, prius extitisse quam fieret mundus, priusque fuisse sanctum, quam pater illum mitteret in hunc mundum. Vnde haec scriptura quae illos pro eo quod minus est, deos dixit non potest solui (inquit) videlicet ut dicat quod cedendum non esse, quod talis scriptura proponit vel astruit. Quomodo igitur propter illud quod maius est, scilicet quia pater me sanctificauit, & misit in mundum, non conceditis, ut dicam, quia filius dei sum, imo & hoc dicentem me, tanquam de blasphemia vultis lapidare? Haec itaque dum dicit, tantum inuidia desit, & ratio sponte consentit, suffragante quoque firmitate secularis eloquentiae, ut quod in re minori valet, valeat & in maiori. Sed quinam praecipue sunt illi, ad quos sermo dei factus est, vel quis ille dei sermo est, qui participatione sui, in deos prouexit homines? Vtique dii isti praecipue patres illi sunt, ad quos sermo dei, id est, re promissio de incarnatione filii dei facta est, quorum pater noster Abraham primus est, cui primum idem Christus repromissus est. Quapropter ab ipso sanctus Euangelista Matthaeus generationem eius, non sicut hominum, sed tanquam deorum contexit genealogiam, dum non ad Mariam, de qua secundum carnem natus est Christus dominus, sed ad Ioseph generationis eius eiusdem deduxit lineam. Ioseph namque de tribus vnus est, ad quos principaliter sermo dei de incarnatione filii sui factus est. Ternario quippe incremento ad tres istos principes Abraham, Dauid, & Ioseph, repromissio facta est. Quae ad Abraham facta est, Christum fore hominem in vera carnis nostrae substantia testata est: In semine tuo (inquiens) benedicetur omnes gentes. Ad Dauid autem, non iam solum semen Abraham, aut ipsius Dauid, sed rex quoque fore praenunciatus est: Iurauit enim (inquit) dominus Dauid ad veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Tandem ad Ioseph loquens angelus, non iam tantummodo hominem & regem, sed & deum esse testatus est, eundem dominum nostrum Iesum Christum, dicendo: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Saluos namque facere homines a peccatis suis, solius dei est. Et haec tria dijs estis tam morosa temporis decursione paulatim demonstrata, miranda sancti spiritus gratia, repente gentilibus inspirauit, quando primitiae gentium, scilicet Magi, qui ab oriente venerunt, Myrrha mortale hominem, Auro regem, Thure deum testantes, adorauerunt. Itaque inter patres istos, quos in generatione Iesu Christi filii dei, diuinus Euangelista contexit, tres isti eminent, ut praedictum est, Abraham, Dauid, & Ioseph. Ecce contra alij tres, Ochozias, Ioas, & Amasias, nullum, in hac gente deorum, locum vel nomen habere meruerunt, quia videlicet secundum impissimam Iezabel, quae prophetas occiderat, per quos idem sermo dei fiebat, cuiusque semini Ioram sese miscuerat, ipsi quoque eiusdem sermonis dei baiulos ad se missos occidere prophetas, Ochozias namque male & impie egit in conspectu domini, sicut domus Achab vel vxor eius, quae (ut dictum est) prophetas occidit, Ioas quoque Zachariam prophetam, filium Ioiahae potestificis interfecit. Amasias etiam cum misisset ad eum dominus prophetam, eo quod adorasset deos filiorum Seyer: quiesce ait ne interficiam te. Ita tres isti, quoniam prophetas occiderunt, per quos sermo dei ad ipsos factus est, nec saltem poenitentiam egerunt, sicut Manasses, recte a sancto Euangelista de generatione deorum, ad quos sermo dei factus est, segregati sunt. Igitur patres, qui dominum dei filium sibi repromissum prius fide, quam carne susceperunt, dii sunt, dii inquam non

Psal. 18

Cur ait in lege vestra non nostra.

Argumentum pro locum a minori.

Genealogia Christi secundum re promissio nem.

Gene. 22 Psal. 131.

Matth. 1

Matth. 2

3 Reg. 18 3 Reg. vlt. 2. Para. 24 2. Para. 27

2. Para. 33

non natura, sed adoptione, quorum in synagoga stetit hic natura deus, id est, similis illis per carnem effectus, & in medio. i. in publico, deos diiudicat siue discernit. Magna quippe sui atque illoque ostendit differentiam, dum dicit: Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, quem pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemias, quia dixi, filius dei sum? Forte dicitis: Vnde istud constat, quod pater te sanctificauerit, & in hunc mundum miserit. Ad haec inquam. L. Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: Si autem facio, & si verbis meis non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia in me est pater, & ego in patre. I. Quod est dicere, Vestrae quidem legis auctoritas, prophetae in quo deus loquutus sit, pro testimonio sui satis esse debere indicat, si verbum quod loquutus est in nomine domini fiat, ita dicendo: Quod in nomine domini propheta praedixerit, & non euenerit, hoc dominus non loquutus est, & ideo non timebis eum. Cosequitur enim, ut si euenerit verbum, quod loquutus est in nomine domini, timeri debeat, eo quod dominus in eo loquutus sit. Euenit autem verbum quodcumque loquutus sum vobis, ita ut interdum de vestris quoque cogitationibus verum vobis prophetae rim dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris, & his similia. Debuerat ergo vobis hoc pro testimonio satis esse, ut illud quoque crederetis, quod (sicut dixi) pater miserit me. Verum ego ad satisfaciendum vestrae tarditati, largior esse volui. Dico ergo: Si non facio opera patris mei, id est opera talia, quae hominum nemo possit facere, nisi cui deus pater naturaliter sit, concedo, nolite credere mihi: si autem facio, imo quia facio, & si verbis meis non vultis credere, operibus credite, id est, si vnum testimonium verborum fidelium non vultis suscipere, saltem duo testimonium verborum pariter & operum suscipite, quia testimonium quoque hominum, quod testimonio dei minus est, in ore duorum hominum, verum esse iudicat lex vestra. Igitur ne contra dei & hominum leges peccare conuincamini, credite ut cognoscatis: nisi enim credideritis, non intelligetis, credite inquam ut cognoscatis & credatis: cognoscendo namque firmiter credetis. Quid cognoscatis, quid credatis: quia pater in me est, & ego in patre, quod non est aliud, quam illud quod dixi superius: quia ego & pater vnus sumus. In eo namque ego & ipse vnus sumus, quia pater in me est, & ego in patre. Quomodo autem pater in me est, & ego in patre? Nihil quid sicut vas minus in vase maiori: Nempe & si vas minus in vase maiori esse potest, at conuerso nequaquam maius in minori esse vel esse potest. Sed ego sicut in patre sum, sic conuerso pater in me est. Igitur quicquid in patre naturaliter est, hoc ipsum, & non aliud in me filio naturaliter est, & conuerso: quicquid ego filius, hoc ipsum pater naturaliter est, & hoc est quod dixi, quia in me est pater, & ego in patre. Nam excepto quod ille proprie pater: & non filius est: & ego proprie sum filius & non pater: quicquid est ille, hoc & ego sum naturaliter, scilicet deus & dominus, omnipotens, immensus, aeternus, creator siue increatus, & quicquid in natura patris, hoc totum in filio est, & conuerso, quicquid in natura filii, hoc totum in patre est. Sic plane ego & pater vnus sumus. L. Quarebat ergo eum apprehendere, & exiit de manibus eorum. I. Ordo vel iunctura verborum est. Insidiosae interrogauerunt, virum ipse esset rex Christus. At ille responderat, quod non solum esset rex Christus, sed & deus & dominus Christus, dicendo: Ego & pater vnus sumus, & in me est pater, & ego in patre. Quarebant ergo eum apprehendere. Sed quid? Et exiit de manibus eorum. Dubium ne est hoc, quod de manibus Iudaeorum hic deus & dominus exierit: Irritum nepe est, quicquid homicida gens illa in cunctis suis agit caerimonij: Cum expanderitis, inquit, manus vestras, auertam oculos meos a vobis, & cum multiplicaueritis orationes non exaudiam, manus enim vestrae plene sunt sanguine. Ergo de manibus Iudaeorum id est de cunctis operibus illoque, dei filius, & qui in illo est deus pater exiit, & totius synagoga eorum princeps satanas in sanguine, quo plene sunt manus eorum, sibi applaudit. Nihilominus & de manibus haereticorum, maxime illoque, qui consubstantialis patris & filii, quae in hac praecipue lectione commendata est, negant vel impugnant: De manibus inquam haereticorum, ut puta Arrianorum, exiit Iesus, quicquid enim illi consecrant, deus execratur, & cuiusque manus imponunt, non sancti spiritus gratia, sed leprae immundissimae illum plaga comitatur. L. Et abiit iterum trans Iordanem, ubi erat Iohannes baptizans primum, & mansit illic. I. Iterum inquit trans Iordanem abiit, nam & longe superius semel hoc de illo dictum est. Post haec inquit venit Iesus in Iudaeam terram, & ibi demorabatur cum discipulis suis, & baptizabat. Erat autem & Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salim, &c. Iterum ergo exiens Iesus, abiit trans Iordanem, & tam primo quam secundo discessu suo adueniens illuc, hoc in suis loquitur factis, quod relictis Iudaeis ad vnus & verum nouae ecclesiae baptismum transurus sit, in quo quisque baptizatur, coaeternum & consubstantialem deo patri deum filium confitetur. L. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Iohannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quaecumque dixit de hoc, vera erant. Et multi ceciderunt in eum. I. Ordo verborum. Iohannes quidem signum fecit nullum, hic autem tanta signa faciebat, ut quaecumque Iohannes de illo dixerat, Verbi gratia, illum oportet crescere, me autem minui, & his similia, vera eius fuisse dicta comprobaret facta praesentia. Ita vero atque probabili sua credulitate confirmabant

Psal. 88

Deute. 18

Matth. 9

Deute. 17. Ela. 7.

Et, 11

Iohan. 3

Ibidem.

mabant argumēto, quia videlicet plus valent testes duo, q̄ vnus in omni verbo. Erant autē in dño nostro Iesu duo testimonia, sermo scilicet & opera, potens nāq̄ erat in opere & sermone, vnde paulo ante dixit: Et si verbis meis nō vultis credere, operibus credite. In Iohāne autē vnus erat testimoniū, videlicet sermo. Fidelis quidē, & omni dignus acceptione, verum tamen absq̄ signorū operatione. Recte igitur magnum quidem Iohannē fuisse, secundum hanc comparisonem, maiorem illo dominum Iesum fatebatur apparere. Sequitur. Erat Lazarus quidā languens à Bethania de castello Marthæ & Mariæ sororis eius, Maria autē erat, quæ vnxit dñm vngento, & extersit capillis suis pedes eius, cuius frater Lazarus infirmabatur. Qualia filius dei faciat opera patris sui, qui & paulo ante dixit: Si nō facio opa patris mei, nolite credere mihi, si autē facio, & si verbis meis nō vultis credere, operibus credite, qualia inquam faciat opera filius dei attendite o Iudæi, aut certe si non vultis intelligere, attendant & videant, videant & intelligant lapides orbis terræ, quibus vos duriores, ecce iā semel atq̄ iterum tulistis lapides, vt lapidaretis eum. Quenā sunt opera deo digniora, hominibus vtiliora, q̄ & refuscitare à peccatis suis peccatrices animas, & reuocare de sepulchris mortuorū corpora? Ecce in oculis vestris ante portas maximæ vestræ ciuitatis (Bethania quippe nō plus q̄ stadijs quindecim distat ab Hierosolymis) in oculis inquam vestris, o scribæ & pharisæi, vtriusq̄ opifex resurrectionis, opera fecit patris sui. Primum scitis, quia Maria hæc, cuius frater Lazarus nunc infirmatur, paulo post moriturus, cū esset in monumētis mortuorū, audiuit vocē filij dei, & quia audiuit, ecce nūc viuūt. Nā post lachrymas illas, quibus lauit pedes eiusdē filij dei, post illā solutionem capillorū suorū, qua pedes eiusdē extersit, post oscula quæ infixit, & post effusionem vngenti quo illum vnxit, iam nec oculos ad cōcupiscendum aperit, nec vt amatoribus placeat capillum comit, nec os suū à freno pudicitie soluit, nec odoribus aromaticis fetorē luxuriæ pascit. Et quidē hæc vna mulier est, sed postmodū multarū gentium plenitudine dilatata, ecclesia pari modo est suscitata, & nunc in oculis vestris iuste & pie viuendo testis verax est sui, quia ad vocē filij dei de monumētis vitiorū idololatriæ, & fornicationū suarum exiuit. Deinde & postmodum in hoc fratre eius Lazaro, qui nūc infirmatur, habituri estis argumētū futuræ in voce eiusdem filij dei resurrectionis corporis, sicut idem: Venit inq̄t hora qñ omnes, qui in monumētis sunt, audient vocem eius & procedēt, qui bona egerūt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Hæc inquam opera patris in filio dei, hæc præclara vtriusque argumenta resurrectionis in Maria & fratre eius Lazaro, de vicino habetis. Quid igit superest ad testificandū nobis omnipotentiæ filij dei, qui neq̄ verbis, neq̄ tātis operibus eius creditis? quid inquam superest, nisi vt resurgentibus mortuis, vos qui viuētes dicebamini, moriamini in peccatis vestris. Sed iam in ordine lectionis, gloriam speculemur tanti miraculi. Erat autē inquit quidā languens nomine Lazarus à Bethania, de castello Marthæ & Mariæ sororū eius. Bene personā sanctus Euangelista describit, imo ipse resurrectio nis author bene personam notā elegit, in qua per opus tantæ virtutis pluribus manifestare tur gloria dei. Et ille quidē languens erat. Maria autē soror eius iam à pessimo languore, imo ab ipsa morte animæ iam foetens, per gratiam domini reuixerat atq̄ cōualuerat. Ipsa quippe Maria erat, quæ vnxit dominū vngento, & extersit capillis suis pedes eius. Vbi est pedes eius lachrymis suis lauit, ibi proculdubio quæ fuerat mortua, iamq̄ mala cōsuetudine sepulta, reuixit, & de sepulchro suo processit. Quæ q̄ perfecte cōualuerit, ex alijs Euangeliorum locis habemus, vbi amor eius & deuotio magnis testimonijs commendatur. Verbi gratia, vt ex eo q̄ cum Martha soror eius dominū nostrū excepisset in domum suam, & sa rageret circa frequēs ministerium, Maria sedēs circa pedes eius, audiebat verbū illius, dño illi testimonium perhibēte ac dicēte: Maria optimam partem elegit, quæ nō auferetur ab ea. Miserunt ergo sorores eius ad eū dicentes: Domine ecce quæ amas infirmatur. Ergo inquit quæ fideles erāt, & propter auditū verbi illius, familiares eius esse cœperūt, fiducia liter miserūt ad eum. Nec rogauerūt, vt veniret & sanaret languidum, sed tātum: Domine inquit, ecce quæ amas infirmatur. Amanti enim satis erat nuntiasse. Audiens autē Iesus dixit eis: Infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei p̄ eā. Quid est hoc fili dei, potēs & verax, manifestator gloriæ dei? Quid est hoc qd dixisti, nō est ad mortē? Nonne languentis huius infirmitas profectura est ad mortē? An quia mortuus tibi dormiuit, id est tam facile à te suscitari potuit, q̄ facile hominē dormientē homo excitare cōsueuit? Attamen separatio corporis & animæ, mors quædam est, qua cum iste resoluturus esset, postmodū dixisti: Lazarus mortuus est. Quid ergo est: Infirmitas hæc nō est ad mortem, nisi quia finalis causa infirmitatis huius ea nō est, vt Lazarus moriatur? Tunc quippe infirmitas ad mortē est, quando propter mortem nihil quæritur, & in ipsa morte finis constituitur. Hic autem per infirmitatē vel mortem, gloria dei quæritur, scilicet vt p̄ eum qui infirmatus moritur, filius dei, refuscitando illum, glorificetur. Dei namque filius deus

Luc. 14. 1. Timot. 1. CAP. XI.

Iohan. 1

Lucæ. 7

Iohan. 1

Luc. 10.

als, eum.

deus est, & ideo cū dixisset, sed pro gloria dei, statim addidit, vt glorificet filius dei. Ve re igitur inquit, infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei pro gloria in qua dei, id est, pro testificanda diuinitate filij dei. Exprobraf nāq̄ filio dei, dicit q̄, verbi gr̄a, quæ dæ moniū habet & insanit, eo q̄ dixerit: Venit hora quādo omnes q̄ in monumētis sunt au dient vocem filij dei & procedēt. Vt ergo glorificetur, & insanie nō arguatur filius dei, oportet illum in hoc vno, q̄ nunc infirmat, experimentū dare virtutis & veritatis suæ. i. ostendere in vno hoīe quid vel quomodo facturus sit in vniuerso hominū genere. Dilli gebat autē Iesus Martham & Mariam sororē eius & Lazarū. Vere diligebat, nisi em̄ diligeret, non tantā in illis gloriam suā ostenderet, nō se ita per illos filius dei glorificaret. Quanta em̄ gloria dei est, qd in Maria quidē resurrectionē animæ, in Lazaro autē ostende re dignatus est, q̄ vere, q̄ poteret vniuersalē (sicut iā dictū est) facturus sit resurrectionē corporum? In Martha quoq̄ & Maria præsignare voluit præsentis ecclesiæ statū, quādo iuxta alium Euangelistam intravit ipse in quoddā castellum, & hæc ipsa Martha excepit illū in domū suam. Quia satagēte circa frequēs ministeriū, Maria sedēs secus pedes eius, audiebat verbū illius, & cætera quæ nūc studio vitæ prolixitatis præterimus. Dilige bat ergo eos sicut vasa gloriæ suæ, diligebat eos ita, vt in his primū dignaretur ostende re experimentū gratiæ & veritatis suæ: Vt ergo audiuit, quia infirmaret, tunc quidē mās sit in eodē loco duobus diebus. Quare mās sit in eodē loco duobus diebus? Vt q̄ idcirco, vt eo retardante moraretur, & sepeliret languidus ille. Non em̄ volebat languidū sanare, nō mortuū adhuc in domo iacentē, sicut archisynagogi filiū, aut ad tumulū deportari incipientē sicut viduæ filiū refuscitare. Experimentū quippe (sicut iā dictū est) eius verbi pa rabatur qd dixerat: omnes qui in monumētis sunt, audient vocē filij dei & procedēt. Vt ergo ad hoc perueniret tam diu tardauit, donec mortuus terræ gremio recōderetur, vbi puluis in puluere conuertit, & omnis caro in suā originē redigitur, vt inde clamore illius euocaretur, vnde in iussu & in voce archangeli, & in tuba dei, illo ad iudiciū descendēte de cælo oēs euocadi sumus. Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæā iteq̄. Deinde, inquit, id est, cū duobus diebus in eodē loco mansisset, post hæc q̄ superius à Lu dæis pertulit, q̄ noluerunt eū lapidare, post hæc in qua (quod magnū & à metu mortis alie nū est) dixit discipulis suis: Eamus in Iudæā iteq̄. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nūc quæres bant te Iudæi lapidare, & iteq̄ vadis illuc? Videlicet, meruebāt ne occideret, nescientes q̄ nisi vellent nō morerent, & idcirco consiliū illi dabāt, ne iteq̄ pergeret in Iudæā. Respō dit Iesus: Nōne. xij. sunt horæ diei? Quid, inquit, mihi cōsiliū datis, cum nō vos me, sed ego vos, xij. elegerim, & sic debeatis sequi nutū magistrī, sicut sequant̄ duodecim horæ motū solis siue diei? Aliter? Nōne, xij. sunt horæ diei? Nōne, inq̄, scriptū est, quæ sol cogno uit occasum suū? Nunquid sol iteq̄, de quo scriptū est, alius viuis excutietur icursu, & occider anteq̄ veniat hora eius? Ego nēpe sum lux mūdi, ego ille sol, q̄ occasum suū cognouit. Igi tur sicut iste sol, q̄ aer illustrat dies efficit, ab oriente vsq̄ in occidentē proficiscit, & ne quāq̄ in hominis potestate est vt occidat, anteq̄ veniat, xij. hora eius ita scitote, quæ nō me occidēt Iudæi, anteq̄ veniat hora mea, in qua mori decreui. Quod si timetis, ne forte dū ego quæror, vos periclitemini, ecce dico vobis, L. Si qs ambulauerit in die nō offendit, quæ lucē mundi huius videt. Si autē ambulauerit in nocte offendit, quia lux nō est in eo. Scitō tis hoc, quia per diē ambulare tutū est, per noctē vero ambulare, ruinofum. Ego autē dies vobis sum, etenim lux mundi ego sum, ego ille sol qui cognouit occasum suum. Igitur q̄ diu vobiscū sum, nolite timere, q̄ vllum passuri sitis scandalū vel offendiculum, sed confi dite, & eamus in Iudæā iteq̄. Nam sicut dū quis ambulat in die, nō offendit: quæ lucē mū di huius videt: cum autē ambulat in nocte, offendit: quia lux in eo non est: sic vos q̄ diu vo biscū ero, nō offendetis, quia lucet vobis dies salutis, quando autē peruenero ad eum quem ego cognoui occasum meū, quando comprehensus fuero & traditus ad occidendū, tunc vos oēs offendetis, tunc omnes vos quasi per noctē ambulantes, scandalū in me patiemini. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus n̄ dormit, sed vado vt à somno excitē eū. Post hæc, inquit, quæ dixerat ad corroborandos animos eorū ne formidarent in Iudæam ire iteq̄, causam dicit, propter quā etiā ire velint, Lazarus, inquiens, amicus noster dormit. Duplex namq̄ est illis causa eundi, tū quæ Lazarus amicus est q̄ dormit eo somno, à quo illū nemo excitare possit nisi solus Ch̄s filius deistū quia excitatio eius magna est materia gloriæ eiusdē, filij dei domini & magistrī sui. Verū cum hoc verbo quod est dor mit, nō edixerat magister sententiā vel qualitātē dormitionis. Dixerunt ergo discipu li eius: Dñe, si dormit, saluus erit. Dixerat autē Iesus de morte eius illi autē putauerūt q̄ de dormitiōe somni diceret. Nōndū tantū profecerāt discipuli dñi, vt sciret regulariter & proprie loqui secundū disciplinā si dei. Nā vbi de fide resurrexerit agit, melius dormitio q̄ mors de corporis depositione p̄dicatur, quāuis separatio animæ à deo, & separatio ani

Sed est pro gloria dei. Iohan. 1.

Ecclesiæ sta tus p̄figuratus i Mar tha & Maria.

Matth. 9 Luc. 7. Iohan. 1

1. Theff. 4

Psal. 103

Iohan. 8.

Matth. 28

mæ à corpore, recta & vstrata æquiuocatione mors dicat. Nunc aut (vt iam dictū est) de resurrectione mortuorū agebat, & in testimoniū verbi qd dixerat resurrectio & vita Christi dei filius, quia oēs qui in monumentis sunt, audient vocē filij dei & procedēt: Lazarus erat resuscitandus. Bene ergo nūc vti maluit verbo quo tā resolutio corporis q̄ dormitio somni recte possit æquiuocari, qui tā facile & nunc Lazarus, & in nouissimo die oēs qui in monumentis sunt, ipse suscitabit, q̄ facile tu cōparē tuū profundo somno stertentē, interdū excitare nō possis. At illi, vt dictū est, nondū intelligētes, dñe, inquit, si dormit, saluus erit. Ac si diceret dormitione languētis nihil est periculi, imo & spes est recuperandæ sanitatis, atq; ideo nō est ratio, vt propter excitandū illū periculo te inferas, vt itez lapide ris. Cū em̄, vt ait Euāgelista, diceret de morte eius, illi putauerūt, q̄ de dormitiōe somni diceret. Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, q̄ nō eram ibi. Sed eamus ad eū. Ergo, inquit, q̄ putauerūt q̄ de dormitiōe somni diceret, tūc dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est. Hoc vtiq; manifestū est. Sed qd est, q̄ ait, & gaudeo propter vos? Magna profecto, & nō nisi rationabili pro causa sapienti, maxime aut filio dei, summæ sapiæ dei, gaudēdū est. Causam aut gaudij sui mox ipse subiunxit dicēs, q̄ nō erā ibi. Quid em̄ dñe si fuisses ibi? Si fuisses ibi, inquit, nō tāta daretur materia gloriæ dei: sp̄cibus quippe amantiū, & plorantibus eorū vergeret hoc facere, vt nō moreret, aut certe vt mortuū suscitare anteq̄ sepeliret. Nunc magnificētus glorificabit filius dei, cū cadauere sepulto, iamq; fetente experimentū dabit, quod in hora nouissima vere oēs, q̄ in monumentis sunt, procedent ad vocē eius. Præterea & hoc est potētia diuinitatis, q̄ illū mortuū esse scio, qui nō erā ibi. Hoc ego gaudeo, verum tamen non propter me, sed propter vos. Ego em̄ gloriā meam nō quero, sed quod vos doceo, dicēs: Luceat lux vestra corā hoibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patre vestrū q̄ in cœlis est, hoc ipse primus facio, plūcida vobis ostendēs opera patris mei, vt videntes credatis, & credēs salui sitis. Tunc, inquit, nō erā ibi, sed nūc eamus ad eū. LDixit aut Thomas qui dicit Didymus, ad cōdiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cū eo. Grandis profecto timor discipulis erat, ne dū in vnū magistrū confurgeret, cunctos pariter Iudæicæ furoris tēpestas inuolueret. Sed post ponētes (inquit Thomas) vitā nostrā volūtati vel imperto dñi & magistri nostri, eamus & nos, & si sic fieri necesse est, moriamur cū illo. Ergo merito quidē collaudat eos, multa secū pericula perpeffos, dicēs eis secundū Lucā, instāte hora passionis: vos aut estis q̄ permānistis mecum in tentationibus meis, verū tamen aliter sentiebat possibilitatis eorū cognitor, cū paulo ante dixerat: Si qs ambulauerit in die, nō offendit; q̄a lucē mundi huius videt: si aut ambulauerit in nocte, id est, in passionis eius aduersitate, offensus erant, ita vt mallet fugere omnes, eo relicto, q̄ mori cū illo. LVenit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies habentē in monumento. Est aut Bethania iuxta Hierosolymā quasi stadijs quindecim. Multi aut ex Iudæis venerant ad Marthā & Mariā vt cōsolarentur eas de fratre suo. Cuncta hæc ad magnitudinē vel testimoniū virtutis proficiunt, quod inuenit est iam quatuor dies in monumento habentem, q̄ locus Hierosolymæ vicinus erat, ne frigida scilicet ad scribas & phariseos fama de longinquo veniret, q̄ multi ex Iudæis aderant, vt miraculo multi testes non deessent. Quid aut sibi vult, quatuor dies, vel cur diuinæ rationi complacuit aduentum suum protelare magis in quartum q̄ in quintū aut sextum diem? Videlicet quia in quarto tempore suo, resurrectio mortuorū perficienda est, cuius in testimoniū, vt iam supra dictū est, Lazarus iste resuscitatus est. Primum tempus fuit ante legem, quo videlicet tempore, ita regnabat mors, vt nulla esset resurrectio spes. Secundū sub lege, quo tempore resurrectio iam promissa, atq; à lege & prophetis testificata. Tertiū sub gratia, quo Christo primogenito mortuorū resurgente, multisq; sanctorū corporibus illi conresurgētibus, resurrectio nostræ fides peracta, & dedicata est. Quartū tandem ipsum erit tēpus futuri seculi, cuius diluculo, apparente domino, iussu eius omnes resurgent mortui. Bene ergo dñs noster, cum sibi nunciatum fuisset, quod Lazarus infirmaret, mansit duos dies, vt in tertio proficiscens, quarto illuc pueniret, q̄a tertio quidē tempore, scilicet ad dandam nobis resurrectionis gratiā descendit: quarto aut ad sepulchra nostra imperiosa eius maiestas perueniet. LMartha ergo vt audiuit: q̄a Iesus venit, occurrit illi. Maria autē domi sedebat. Non minus dilectionis, sed plus humilitatis in eo est, quod Martha dño occurrente, Maria domi sedebat. Cōstat namq; ex alijs euangelicæ scripturæ locis, p̄ duas sorores istas Martham & Mariam, duas significatas esse vitas, actiuam scilicet & contemplatiuam, p̄ Martham actiuam, & per Mariam contemplatiuam. Bene ergo ad tantum Euāgelistam ptinuit, in tanto negotio illud non omittere: quia domino Martham occurrente, Maria beneplacitā domini vocat.

Matth. 9

Luce. 22

Quatuor dies, quatuor tpa designant.

Duplex vita in Martha & Maria. Luc. 10

vocantis expectans, humilis & quieta domi sedebat, iuxta qd in alio Euāgelista, quodam tempore Martha satagente, Maria sedens secus pedes dñi, audiebat verbum illius. Vita namq; contemplatiua quietior, actiua laboriosior est. Dixit ergo Martha ad Iesum: Dñe, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus. Non ausa est cōqueri, cur nō fuisset hic, vel cur non venisset mox, vt ipsi nunciatū est à dicentibus: Dñe, ecce quem amas infirmatur, sed reuerentiam dño seruans, & dilectionem lædere cauens, tantū humili fide in confectione cordis omnipotentia confiteretur amanti. Nā sequitur, L Sed & nūc scio, quia quæcunq; poposceris à deo, dabit tibi deus. Nō solū, inquit, illud scio, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus, sed & illud scio, q̄a nunc etiā postq̄ mortuus est, quodcūq; poposceris à deo, siue de isto, siue de quolibet alio, dabit tibi deus. Quod vtiq; fas nō est, scire vel dicere de vilo hoie, nisi de solo vnigenito filio dei, cuius oia sunt quæcunq; habet pater, cui nō tanq̄ seruo particulare aliquod græ suæ xenium dat, sed tanq̄ filio pater dat cūcta quæ habet, vniuersa quæcūq; thesaurizare potest. LDicit ei Iesus: Resurget frater tuus. I Paſſe anhelanti, & ad misericordiæ fontē in magna siti suspiranti, pax, inquit, dictum est. Non em̄ manifeste dictum est, quod parabat. Hodie resurget frater tuus. Sed neq; dictū est: In nouissimo die resurget frater tuus, vt cōmunis consolatio commemorari videret lugentibus, secundū illud quod ait Apostolus Thessalonicensibus scribēs: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt nō contristemini, sicut & cæteri, qui spem nō habēt Ergo dubia soror, ad cognoscendā voluntatē miserantis festinans, & intendens proficiscitur. Nā sequit. LDicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione, in nouissimo die. Fides catholica est quæ confitetur, vt per fortitudinem eius, magnum virtutis opus extorqueat ab illo, cui quodcūq; poposceris, inquit, dabit tibi deus. LDicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita. Hoc vtiq; solū supererat ad perficiendā integritatē confessionis & fidei, vt confiteretur de ipsa resurrectione in nouissimo die, cuius virtus, cuius opus sit. Proinde p̄loquitur tanq̄ catechizator animæ bene audientis, vt totā fidē eius respondentis audiat, cui merito p̄ter vniuersalem resurrectionē nunc quoq; reducem vitam fratris indulgeat. Ego sum, inquit, resurrectio & vita. Resurrectio videlicet corporis, resurrectio autem simul & vita corporis pariter & animæ. Nam non nisi accipiendo me, nunc animæ à peccatorū suorū morte reuiuiscunt, neq; nisi iussu meo fiet in nouissimo die resurrectio corporis. De resurrectione animæ adhuc subiungit. L Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit, & credit in me, non moriet in æternum. LDuo dixit Qui viuit, si crediderit, non moriet: qui mortuus est, credendo reuiuifcet. Quis mortuus est, nisi is maxime q̄ sine deo est? Contra quis viuit, nisi beatus ille cuius dominus deus eius est? Scimus aut & cōfitemur, quia nos gentes sine deo fuimus, ecōtra vero notus erat in Iudæa deus, Igitur qui credit in me (inquit) etiā si mortuus fuerit, viuet: quia gentilis populus, q̄ mortuus, id est, à deo alienus sit, credendo in me viuet, ea scilicet uita, quæ deus est, & ecōtra Iudæus q̄ viuit ex eo, q̄ deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob deus eius est, qui non est deus mortuorū, sed viuorū, non moriet in æternū. Quid vero ille qui viuit & nō credit? Vtiq; moriet non credendo, sicut ecōtra, qui mortuus fuerat, reuiuifcit credendo. L Credis hoc? Ait illi: Vtiq; domine. Ego credidi quia tu es Chrs filius dei, qui in hunc mundū venisti. L Sciebat ipse qui interrogabat, quia crederet hoc mulier ista, verum tamen quia fides mentis commendanda est testimonio vocis, Corde em̄ credit ad iustitiam, ore aut confessio fit ad salutē, confessio fidelis animæ sonora digne exprimēda erat confessione. Et qd melius, quid dulcius resonat in auribus, & ore ecclesiæ catholicæ? Ego inquit credidi, quia tu es Chrs filius dei. Hæc apostolica beati Petri confessio est, addidit tamen hæc mulier dicens, Qui in hunc mundū venisti. Vere enim hic solus præcunctis filijs, hic vnigenitus dei, in hunc mundū venit, id est, non (sicut mentiti sunt hæretici, Cherinthus, & alij) de Maria existendi initium habuit, sed aliunde in hūc mundū, id est, de cœlo ad terrā, de corde patris in vterū virginis venit. Merito ergo diligebat Iesus (vt supra dictū est) Martham & Mariam sororem eius, & Lazarus. Fidem namq; habebāt, totius iustitiæ summā, p̄ quam & Abraham pater noster iustificatus, & amicus dei appellatus est, sine qua nulla anima dilectione dei digna est. LCū hæc dixisset, abiit & vocauit Mariā sororē suā silentio, dicēs: Magister adest, & vocat te. L Silentio, inquit, vocat sororē suā. Quare silentio, nisi propter Iudæos, qui multi (vt ante dictū est) venerant ad Marthā & Mariā, vt consolarentur eas de fratre suo? Nō em̄ ignorabāt, quia nuper eū lapidare voluerant. Ne ergo irreuerentes inimici magistrū solitis pulsarent iniurijs, vel ne currentes impedimēto essent sibi cupientibus eius colloquio frui, silentio sororē suā vocauit. L Illa aut vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, vbi occurrit ei Martha. Iudæi ergo qui erāt cū ea in domo, & cōsolabant eam, videntes Mariā, quia cito surrexit, & exiit, secuti sunt eā, dicentes: Quia va-

Quodcūq; poposceris a deo. Iohan. 17

Theff. 4

Ego sum resurrectio & vita.

Matth. 22.

Roma. 10

Matth. 16 Qui in hūc mundū venisti.

Cur magis seduli erant Iudaei circa Mariam quam circa Martham.

Fremitus filij dei, Turbatio filij hominis.

Gene. 49.

1. Cor. 13.

Roma. 8.

Math. 24. Luc. 21.

1. Thess. 4.

Cor. tolli iussit lapide.

dit ad monumentū, vt ploret ibi. Hæc idcirco ad Euangelistā narrare pertinuit, vt videamus quæ causa fecerit, vt plures ibi essent, quādo Lazarus resuscitatus est, & tam grande miraculū quadriduani mortui resurgētis testes plurimos inueniret. ¶ Interea prætereundum non est, maiorē circa Mariam, q̄ circa Martham consolationum esse diligentia, Nam quando Martha surrexit, vt dño occurreret, nō secuti sunt Iudæi: quādo vero Maria exiuit, vocante Martha, non Marthā vocantē, sed Mariam solam sunt secuti dicētes: Quia vadit ad monumentū, vt ploret ibi: Cur hoc, nisi q̄ Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, & plus diligens amplius dolebat? Nō ergo mirū, q̄ accedente gratia spiritus sancti, & cū hac naturali pietate superno munere coniuncto, dñm Iesum tanto amore dilexit, quē & plorans ad monumentum, prima omnium mortalium videre, & apostolis æternā consolationem nunciare digna exiuit. Sequitur. L. Maria ergo cū venisset, vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Dñe, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. ¶ Eandem quā latius verbis Martha perorauit fidē Christi filij dei, Mariacitus adorando expressit. Cecidit enim ad pedes eius, dolore fratris pariter & amore Christi faucia, breuiterq̄ locuta: Dñe si fuisses hic, frater meus non esset mortuus, lingua conticuit, cætera lachrymis vberius peregit. L. Iesus ergo videns eā plorantē, & Lazaros qui venerāt cum ea plorātes, fremuit spū, & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuistis eū? Quid sibi vult hic fremitus fortissimi filij dei? Hæc turbatio mortalis & infirmi eiusdē filij hominis? Etenim q̄ fremit, diuinæ fortitudinis, & fortissimæ diuinitatis est: quod autem eodē fremitu suo turbatus est, humanæ infirmitatis est. Turbauit inquit seipsum, Quis est alius nisi ipse turbaret ipsum? Sed quare turbauit, aut quid intendēs fremuit, & sic seipsum turbauit? Magna & cū timore consideranda res, hoc fremitu & ista turbatione p̄signata est. Respicimus qd post hoc, vel maxime post hoc miraculū factū sit, scilicet propter hoc, q̄ Lazarū resuscitauit. Deniq̄ propter hoc signū p̄nificet & pharisæi intolerabiliter cōsummata inuidia permoti, collegerūt conciliū, & ab illo die cogitauerūt, vt interficerent eum. In ipsa autē eius interfectione, humana quidem infirmitas turbata est valde, sed diuina fortitudo cōminans morti sempiternæ, tanq̄ leo rugiens & fremēs ad prædā ascendit, & infernū spolauit. Igitur quia per occasionem huius miraculi illud futurū erat, fremuit spū, & turbauit seipsum Christus, dei virtus, & dei sapientia, cuius dicta quædā opera, cuius quodāmodo verba facta sunt: Et vbi inquit posuistis eum? Nō vt sciat interrogat, sed vt p̄sentēs omnes ad expectationem gloriæ dei, vel glorificationis filij dei magis attentos faciat. L. Dicunt ei: Dñe veni, & vide. Et lachrymatus est Iesus. ¶ Vsq̄ ad lachrymas quoq̄ vera dolentibus cōdescendit humanitas, & eidē, quē vt deus suscitaturus erat pius vt homo, ante impēdit lachrymas: fortassis nō tam pro eo q̄ mortuus erat, q̄ pro eo q̄ propter ædificandā viuentium fidē reuocari illū oportebat, ad tolerandas rursus huius vitæ miseras. L. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eū? Quidam autē dixerunt ex ipsi: Nō potuit hic, q̄ aperuit oculos cæci nati, facere vt hic nō moreret? ¶ Qui potuit (inquiunt) quod maius est, nō potuit facere qd minus est? Minus quippe fuisset languentē sanare, quod nonnunq̄ factū est, q̄ cæci nati oculos aperire, quod à seculo nunquā auditū est. Illic reuocat sanitas, quæ quondam affuerat: hic lumen infundit, quod nunquam infullerat. L. Iesus ergo rursus fremēs in seipso, venit ad monumentum. ¶ Rursus (inquit) fremuit Iesus. Nā & paulo ante dixit: Quia fremuit spiritu. Veruntamen nō parua distantia est, q̄ ibi cum dixisset: Fremuit spiritu, protinus addidit: Et turbauit seipsum. Quis tam diligenter mysterioꝝ obseruationem penitare sufficiat? Etenim cū primo fremuit spiritu fortitudinis suæ dñs Iesus, id est, quando infernū debellaturus intrauit, vera mortis passionē turbatus. Quando autē fremet iterum, scilicet veniens ad iudicandum, nō turbabit, quia iā impassibilis est, & mors illi ultra non dominabit. Tunc vociferabitur & clamabit, & magno fremitu sup inimicos suos confortabitur. Illo, inquit, fremitu suo mouebit virtutes cæloꝝ, rumpet somnum mortuoz, rapiet ad se in nubes agmina viroz, quos vnus idemq̄ terror validæ tempestatis occidet, & eodem momento rursus excitans, viuere faciet. Recte igitur itez fremuit in seipso, non tamen itez turbauit seipsum, & venit ad monumentū. ¶ Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidē. ¶ Fremente Iesu, & terribiliter in illo suo secūdo aduentu, quādo veniet viuos & mortuos iudicaturus, nō egebūt mortui iacentes in sepulchris, vt monumenta sibi egressuris, viuentium hominū, siue angeloz ministerio aperiantur: Nam eodem fremitu illius non solum sepulchra patefiant, sed & cælum, & cœli cæloꝝ contremescant. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræ motū facere, quāuis adhuc mortalis Christus, sed oportebat, vt cū suauitate & mora fides præsentium ad spectaculum gloriæ dei aduocarent. Necdum em̄ sciebant quid facere vellent, quia nec eis dixerat manifeste, q̄ illū resuscitare ino-

uina virtute locollū propelleret. Vt ergo nihil curioso fieret, simulq̄ sciens & prudens si des p̄sentium gloriā dei p̄curreret, tollite, inquit, lapidē. L. Dicit ei Martha, soror eius q̄ mortuus fuerat: Dñe, iam fœtet, quadriduanus em̄ est. ¶ Quare non contentus est Euangelista dixisset: dicit ei Martha, sed addidit, soror eius qui mortuus fuerat? Videlicet vt oēs auditores huius gloriæ dei, non dubium arbitrent, q̄ mortuus iste quadriduanus fuerat. Dixit enim non quibus, sed Martha, neq̄ alia mulier æquiuoca, sed Martha eadem, quæ iam sæpe nominata est soror eius qui mortuus fuerat, videlicet quæ vulnerata mente, & ideo vigilāte nec dormire valēte memoria, funereos fratris sui dies nescire non poterit. Dixit, inquit, hæc dōmine, iam fœtet, quadriduanus em̄ est. Ac si diceret: Domine, cur lapidē tolli iubes? Vt videas amicū saltem mortuū, an vt miseris sororibus viuū reddas illum? Si illud intendis facere potes: scio nāq̄, sicut iā dixi, quia quæcūq̄ poposceris à deo, dabit tibi deus. Si autē tantummodo vt videas, dico tibi, iam fœtet, quadriduanus em̄ est, & idcirco visui iā idoneus nō est. L. Dicit ei Iesus: Nōne dixi tibi, quia si crederis, videbis gloriā dei? ¶ Quando, inquit, misisti ad me, dicens: dñe, ecce quem amas infirmat. Nōne dixi tibi, quia infirmitas hæc nō est ad mortē, sed pro gloria dei, vt glorificet filius dei per eam? Quā putas me promississe gloriā dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quadriduanū? Tantummodo crede, & hanc videbis gloriā dei. L. Tulerunt ergo lapidē. Iesus autē eleuatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autē sciebat, quia semper me audis. Sed propter populū qui circūstat, dixi, vt credant, quia tu me misisti. ¶ Vos o Iudæi, quoniam huic spectaculo deesse, vel hoc opus abscondere nō potestis, totus orbis cōuenit. Dixistis de hoc hoīe, blasphemastis, eo q̄ dixerit, filius dei sum. Nunquid blasphemia siue mendaciū suscitare solet mortuū quadriduanum, & nō potius viuentes deducere in infernū? Dathan quippe & Abiron p̄ superbiam viuū ad inferos descendērunt. Saul quoq̄ cum esset Christus dñi, superbiendo meruit dæmonio mācipari. Semper em̄ deus superbis resistit. Ecce autē hic, vt faciat opus, qd nemo facere possit, nisi deus, patrē suū vocat dominum, confitetur se esse dei filium. Igitur, aut nihil diuinū cum hac promissione hic efficeret, aut vos impij estis veri filij dei negatores. Sed iā ipsa verba cōtemplemur, quæ subsequēter mox opere cōfirmata sunt: Pater inquit, Diligēter perpende quod palam patrē dixerit, & hoc opus in nomine patris, id est, ad confirmandū, quod deus pater suus sit, facere velit. Gratias ago tibi, qm̄ audisti me. ¶ Quomodo, inquit, patri gratias agit, si nō gratia vel adoptione, sed natura filius est? Gratiarū nāq̄ agere gratiū beneficij est memorē esse. Sed non exulet hæreticus. Sequitur em̄: Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populū qui circūstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Idcirco inquit, gratias ago, vt te testificante p̄ subsequens opus, me tibi gratū, & beneplacitū esse, cognoscat & credat populū q̄ circūstat, quod non iniuriōse, sed gratiose dixerim superius, ego & pater vnū sumus. Nō ago gratias, q̄ tuus meruerim esse filius, sed quod hoc ipsum nescientibus notū fieri volueris hominibus, vt ipsi salui sint, iuxta qd alibi: Cōfiteor tibi pater, q̄ abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Semper inquit audis me, id est, nō in tēpore vel hora, sicut participes meos, iustos homines, quoz in nullo mansit spiritus gratiæ, quoz nullus sicut potestatem habens, sed sicut donū accipiens, operatur opus gloriæ tuæ. Nulli em̄ semper adest manifestatio spiritus ad vtilitatē, nec semper se audiri vel semper sibi adesse sentit virtutē. Igitur singulariter sum ego, in eo, q̄ semper me audis. Hoc sciebam & nō propter me, sed propter populū qui circūstat, opus erat, vt hoc dicerē gratias agēs. L. Hæc cū dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et statim prodijt q̄ fuerat mortuus, ligatus manus & pedes infirmitis, & facies illius sudario erat ligata. ¶ Ecce nūc Iudæi, si verbis nō creditis, operib⁹ credite, vt cognoscatis, inquit, & credatis, q̄ in me est p̄ & ego in patre. Hoc dudū verbis dixit, & vos illū lapidare voluistis, nūc operibus astruit, & paulo post eū crucifigētis. ¶ Magna inquit, voce clamauit. Recte magna voce clamauit, vt Lazarus foras veniret: magna quippe cæloꝝ fragore, magna cœlestiū virtutum commotione, dormientes in sepulchris concutiet. Nā deus noster (inquit P̄salmistā) manifeste veniet, deus noster & nō silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tēpestas valida. Aduocabit cælū deorsum, & terrā discernere populū suū. Magna ergo voce opportune in hac significatione vsus est. ¶ Et prodijt, inquit, q̄ fuerat mortuus. Quali autē prodijt habitu? Ligatus, ait, pedes & manus infirmitis, & facies illius sudario erat ligata. Mira res: Sic em̄ ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltē manibus reptare, sed nec oculis, q̄ prodiret, potuit videre. Quid ergo nobis euangelista hac prodeuntis descriptione innuit, nisi magnā fuisse fortitudinē vocis vel clamoris, q̄ mortuū ligatū ad viuos excussit, & excutiendo de mortuo viuū fecit? Quod si magnū & incōprehensibile est, quātū erit illud, cuius hoc p̄coniū est? Quomodo exiliēt mortui de sepulchris ad rugitū vel fremitū leonis immortaliter regnātis, si ita nūc

cum

Iohan. 10. Nume. 16. 1. Reg. 17. Iaco. 4.

Cur grās agebat pater Christi

Math. 11.

Iohan. 10. Cur magis na voce clamauit

Psal. 49

Iohan, 8
 exilijs iste ad balatū agni lanistax manibus & cultro appropinquantis Ergo lapidibus tantū, non etiā filijs Abrahæ incredibile est quod dixit hic filius dei omnipotēs, quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius & procedent. L. Dicit eis Iesus: Soluite eum & finite abire. Sine dubio plus miraculi habet imperium vocantis, in eo q̄ ligatus pedes & manus instris, & facie sudario ligata prodijt, quā si solutis pedibus vel manibus atq; patentibus erepsisset oculis. Notandū verō quod cū item, saltē postq̄ prodijt, imperio suo dñs noster pedum vel manū eius vincula rumpere, sudariumq; imo & lapidem, quē tolli iusserat, inuentū, potuisset excutere & tunc maluit dicere, tollite lapidem & nūc soluite eum, & finite abire. Cur em̄ in huiusmodi, verbū virtutis dei suum faceret miraculum, cū per p̄sentū hominū possent fieri ministrerūt? Procul à sapiente & natura eius omnipotētia omnis curiositas. Decet namq; ut in his tantū fortitudinē suā vtiliter exhibeat, in quibus operari humana nō valet infirmitas. Hoc seruis q̄q; eius prudenter & discrete obseruandū est, ut ibi tantū diuinā p̄stoleatur potentiam, ubi humanā cōstat deficere in dustrā. Alioquin contra illud facere videbunt p̄ceptū, non tentabis dominū deū tuū. Mystica expositio huius miraculi.
 Luc. 7
 Matth. 9
 Spectatis igit in hoc Lazaro & sorore eius Maria, duobus secundū geminā resurrexio nē filij dei operibus: etenim illa in anima (vt iam dictū est) hic in corpore est suscitatus, nunc demū eorundem opere similitudinē mysticam breuiter attingamus. Huic mortuo quatruiduano, qui iā fœtēs suscitatus est, similis est peccatrix: nā anima vita sua (quæ deus est) miserabiliter defraudata, videlicet qualis fuerat quondā hæc ipsa, de qua iā dictū est, foror eiusdē Lazari Maria. Qualis em̄ illa fuerat? Vt q̄ peccatrix, non occulta, sed male diffamata, & ipsam infamiā suā iam fœtens, & quasi sepulchro malæ cōsuetudinis obruta. Etenim fœmina peccatrix, magis q̄ vir in eiusmodi peccato fœtere hominibus cōsuevit. Ergo peccator quiuis, iā pro mala cōsuetudine infamis, Lazaro comparat quatruidua no iam q̄ fœtenti. Et quidē iuuenis quoq; qui efferebat per portam ciuitatis, puella etiam quam adhuc in domo iacentem idem dñs suscitauit, mortem significat animæ peccatricis, sed in singulis diuersi figurantur peccatorū modi. Puella namq; mortua in domo iacens, anima est quæ conscientia mali desiderij suffocata, nondū tamen p̄ operis consummationē publicata. Iuuenis autē, qui per portam ciuitatis efferebatur, peccator est, qui desiderio malo puentus, vsq; ad exteriores quoq; peruenit iniquitatis effectus. At vero qui opera peccati iā in consuetudinē vertit, famamq; perdidit, Lazaro, vt iam dictū est, similis est quatruiduano, iāq; fœtenti. Talis peccator cū in ecclesia fœtere cōperit, merito tota in lucū conuertit hospitalis domus Christi. Omnis ordo lamentatur, & pro talifra tre orat Christū, siue illos qui actiua, siue illos qui contemplatiua vitæ dediti sunt. Hi qui in actiua vita positi, animæ curā gerunt, prius sollicitantur, post & ad eos quoq; qui in cōtemplatiua latent, cura hæc & fatigatio perfert. Bene ergo prius Martha, deinde p̄ fratre suo dñm, plorādo ambit Maria. Cū itaq; ad huiusmodi peccatorē gratia dei reuertitur, mortuus pedes & manus ligatus inuenitur, quia funibus peccatorū suorū circūdatus sub lapide clausus, id est, sub lege reus tenet. Clamat Iesus voce magna, veni foras, quā nō nisi magno terrore aspirantis dei, & de futuro iudicio cōminātis exterritus, male securus peccator ad cor suū reducit. Statim prodit, id est, reatū suū confitetur, & quia iam uiuit, soluite illū, inquit Iesus, Dixit em̄: Quæ cūq; alligaueritis super terrā, erūt ligata & in cœlis, & quæ cūq; solueritis super terrā, soluta erūt & in cœlo. Cauendū autē est eis, quorū hoc officij, vel potestas est, ne hunc modū p̄tereat, id est, ne ligent, nisi mortuū, neq; soluant, nisi voce cōfessionis significante rediuiuū eundē esse de sepulchro productū. Nam si pro arbitrio vel animo suo illū uiuentē ligent, hunc autē mortuū soluant, videlicet cōdem nantes iustū, & iustificantes impiū: ipsi illa non sua, sed Christi potestate se priuāt: & viuētē quidē ligando, sic mortificare nequeunt, mortuū autē soluendo, non solum non viuificānt, verum etiam fœtorem, cunctorū naribus ingerunt. Sequitur. Multi ergo ex Iudæis, qui venerāt ad Mariam, & viderāt quæ fecit Iesus, crediderunt in eū. Quidā autē ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerūt eis quæ fecit Iesus. Melius quidē illi fecerunt qui crediderūt, sed dilatare gloriā dei delatores illi amplius profecerūt. Foras em̄ rem gestā illis testibus certā efferentibus. Zelus apprehendit populū inereditū, eisq; ardentibus, & magno flatu inuidiæ suæ ventilantibus magnitudinē miraculi, latius gloriæ filij dei flāma reluxit. Nam propter hoc maxime signū, exierunt postmodū turbæ obuiam illi cum ramis palmæ, clamantes, ofanna filio David. Dixerunt (inquit) quæ fecit Iesus, & pro superioribus miraculis satis zelantibus rem nouam narrantes, quasi oleum camino adiecerunt. Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consiliū & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Istud est consiliū vanitatis, cū quo Psalmista nō sedit, hæc illa ecclesia malignantiū, ad quā neq; lex, neq; prophetarū quisq; introiuit. Si em̄ introissent, si ab illo consilio vel ecclesia maligna consulti fuissent, quid responderēt dicentibus illis

Mystica expositio huius miraculi.

Luc. 7 Matth. 9

Psalmus

Cauete vti oportet potestate clauium.

Matth. 21

Psalmus

Concilium malignantiū

illis: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, quod (inquam) responderēt senatoribus peccati, & iudicibus iniquitatis, nisi audite eum, credite in eum? Si em̄ sup̄ isto consulerent Moysen, ex ipso audirēt: Si creditis mihi, credite & huic, sicut ipse dominus: Si crederetis Moysi, crederetis forsitā & mihi, de me em̄ ille scripsit. At illi credere nolebāt, & nequaquā consultando veritatem agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Igitur de voluntate scripturarū, sine quibus legitimū non est conciliū, sino tacuerunt; & quod mallent significantes, ita protinus proposuerunt: L. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & veniēt Romani, & tollent locum nostrū, & gentem. Quod est dicere: Consultantibus nobis, si hæc sententia placuerit, vt sic dimittamus hoīem talem, signa tam multa facientem, omnes credent in eum, credent esse Christum, credent eum esse regem suū. Nos autē regem Cæsarem, habemus, & sub Romano imperio iam dudum tributarij facti, parua nimis huic Pontio Pilato p̄sidi delegata prouinciola sumus, Iudæa namq; non tam prouincia, q̄ Syriæ prouincie quædam non magna pars est. Si ergo quisq; apud nos, p̄ter Cæsarem rex nominatus fuerit, vindices Romani venient, & tollent nostrum, & locū, & gentē. Quid igitur facimus? Num vnū hoīem dimittimus, vt oēs pereamus? An certe quod satius est, vnū hoīem pdimus, vt noster locus, & tota gens conseruet? Quæ putarent tali causa proposita posse ipso rum intentionem respicere, vel illum vnū hoīem auderet defendere? De communi salute gentis totius consultabat, de seruanda Romani imperij fidelitate concilium quærebāt. Ergo hunc hoīem interficere apud tribunalia quædem Cæsaris videbat fore tutū, apud iudicem populū fingebat esse necessariū. Sic intenderunt arcum conuentus ille malignantium, & multitudo operantium iniquitatem, sic (inquam) intenderunt arcū rem amarā, sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris, vel fidelitatis Romani imperij absconderunt laqueos, & dixerūt: Quis videbit eos? Concedat eis pauor iste, quā dñs deus pauor sue terror illoꝝ non est: concedat (inquam) ipso dño deo nro pmittēte illis, dum p̄ Hieremiam prophetam dicit: Paueant illi, & non paueam ego. Induc sup̄ eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos dñe deus meus. Paueant (inquā) illi vnā contritionem. Illam, ne forte veniant Romani, & tollant eos, & locū, & gentē, & duplicem contritionem incurrant, videlicet, vt & Romani venientes, tollant eos, locū & gentē, & maligni spūs aduolantes, tollant animas, & corpora quoq; in gehennā semprentem. Prudentē vt sibi visum est deliberantiū propositionē audiuimus, nunc iam inuentionem vtilitatis ascultemus. Sequitur: L. Vnus autē ex ipsis Caiphas noīe, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quæquā, neq; cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus mortuus homo pro populo, & non tota gens pereat. Oratiunculā magnæ veritatis significatiuā, spūs mendaciū p̄ os huius Caiphæ sibimet vsurpauit, vt quæ confiteret euangelica fides in veritate, hoc idem æquoque sonaret p̄ os nescientis, & contra oēm veritatē nitentis homicidæ. Quod Euangelista ipse admirans, continuo subiungit. Hoc autē à semetipso non dixit, sed cū esset pontifex anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus esset pro gente & non tm̄ pro gente, sed vt filios dei, q̄ erant dispersi, congregaret in vnū. Magnū spectaculum huius annui pontificis, quod redēpto pontificatu vnus anni, vere vt fur & latro in ouile ascendit, & nunc ipsum pastorem cuius mactare intendit, vt furta sua licentius gere possit. Hoc (inquit) à semetipso non dixit. Quid est à semetipso non dixit, nisi hoc verbum de corde suo non adinuenit? Nam reuera anteq̄ Caiphas fieret, factū est hoc verbum, vt Iesus moreret pro gente, & factū est vtiq; ad sanctos prophetas, imo & erat anteq̄ fierent propheta, anteq̄ fieret & Abrahā, sed & anteq̄ formaret Adam. Erat quippe iā in bñplacito dei dicentis: Faciamus hoīem ad imaginem & similitudinem nostram. Iam tunc erat hoc verbum, vt Iesus moreret pro gente. Hoc ergo Caiphas à semetipso non dixit. Sed quid? Cū esset pontifex anni illius, prophetauit. Potest exēpli gr̄a sic dici. Cū esset cymbalum magnū, clare tinniuit, quia videlicet virtutē loquelæ suæ non magis aduertit, q̄ tinnitū suū cymbalū sentit. Illud em̄ oīno non sentit, quod sentimus nos hoīes, audito hoc sonitu tinnitinnabuli. s. q̄ vere expedierit, vt sic vnus & singularis homo, sanctus sanctorū, & sol iustus, Iesus Christus moreret pro gente, & non tm̄ pro gente Abrahæ, sed & pro cunctis p̄destinatis ab origine mundi, filijs dei, foris extra paradysum originalem, in quatuor mundi partes dispersis, & iam iam de massa generis humani, vsq; ad vltimū electum recolligēdis. Igitur mendacium quodem sentit, quod nihil est. s. q̄ tccirco Iesum mori vtile esset, ne propter hoc ipsum nominatū regem Christum, iratis vindictam facientibus Romanis, gens illa periret, sed rei veritatē, quæ iam dicta est, nec sensit, nec à semetipso dixit, sed impellēte manu dei cor stultum, quō voluit clare & longe audibilem tinnitū reddidit. Itaq; quoniā hoc à semetipso non dixit, sed vtiq; prophetauit, recte sanctus Euangelista, imo & tota Christi ecclesia, verbū rapuit de ore illius mali propheta, & indigni pontificis: De ore (inquam) illius polluto, & mendacibus labijs rapuit hoc verbum veritatis, & dicit: Vos nescitis quicquam.

Deute. 19 Iohan. 8

Præteritus sanæ cōsultationis

Psalmus

Hiere. 7

Spūs mendaciū in Caipha

Gene. 1 Caiphas erat vt gran de cymbalū tinniens

Ecclesia rapuit verbū veritatis ab ore illius.

Sap. 2 quicquam. Vos (inquam) impij homicidæ, insipientes & maligni thesaurizatores mortis quos malitia excæcauit, nescitis sacra dei, neq; cogitatis, q̄a expedit vnum hojẽm mori pro gente, & non tantum pro electa patriarcharũ vel prophetarũ gente, sed & vt filios dei de cunctis gentibus, q̄ dispersi erant, & longe disiecti, nomen dñi non audierant, congregret in vnum, in vñũ populũ, in vnam ecclesiam, in vñũ corpus suũ. Hoc nescitis, neq; cogitatis vos. ¶ Sed nec ipsæ vulpes, quæ in vobis foueas habeant, neq; volucres cœli, quæ in vobis nidificant, vulpes (inquã) & volucres, s. maligni spūs, quos in cordibus & conuenticulis vestris confouetis, neq; p̄ astutiam, neq; p̄ agilitatem suam comp̄hẽdere potuerũt hoc magnum pietatis facim, qđ p̄ mortem suam filius dei fr̄es suos dispersos congregaturus eẽt in vnum. Nescitis ergo istud, neq; cogitatis, Eteĩ istud consiliũ dei, sanctis patribus & pphetis reuelatũ, vos scire indigni estis. Seq̄. L Ab illo ergo die cogitauerũt interficere eum. Ergo (inqt) q̄a conspiratioem suam, quasi r̄onabiliter autoritate cœlij confirmauerant, ab illo die p̄nito concilio cogitauerunt vt eum, quem antea lapidare voluerant p̄ turbam & tumultum, nunc interficerent quasi p̄ iudicij ordinem legitimũ, Iesus ergo non ambulabat palam apud Iudæos, sed abijt in regionem, iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicit Effrem, & ibi morabat cum discipulis suis. ¶ Non metu occasus sui verus iste sol in nube se abscondit, nõ palam ambulando apud Iudæos, p̄fertim cum postmodum ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu p̄uenerit, vt claritatem gloriæ eius inuidos ferre non possent oculi: sed hoc & iam factũ & vtilia fidelibus suis p̄mittit exempla, & diuina more suo signat mysteria. Hoc em̄ eius exemplo, licet eius discipulis humiliter declinare instantiam p̄secutionis, & itidem mystice datur intelligi, qđ Iudæis iam debeat domus sua deserta relinqui. Abeundo namq; in regionem iuxta desertum, & ibi morando cum discipulis suis, p̄ desertum innuit desertionem Iudæorũ, p̄ ipsam regionẽ, quæ est iuxta desertum, electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat, in ciuitate Effrem, i. in ecclesia faciente fructum multiplicem. Effrem quippe interpretat̄ frugifer siue crescens. L Proximum autem erat pascha Iudæorũ, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seip̄os. ¶ Iam non palam (inqt) ambulabat Iesus apud Iudæos, sed non diu delituit. Proximũ em̄ erat pascha Iudæorũ, qđ tempus suum esse nouerat, quo pati cupiebat, qđ desiderabat, sicut testat̄ ipse: Desiderio (inquens) desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Porro, Iudæorũ hoc pascha fuit vltimũ. Quicquid em̄ extunc Iudæi sanctificant, pollutum est: quicquid benedicunt sacerdotibus eorũ, maledictum est: Deus enim benedictionibus eorũ maledicit, sicut p̄ Prophetam p̄dixit: Et extunc stercus solennitatum ipsorũ sup vultus eorũ proiecit. Vt sanctificarent (inqt) seip̄os, ascenderunt ante pascha. Sanctificatio Iudæorũ tota in cibis & in potibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis, ante pascha solenniter agebat. i. ab initio mensis primi, cuius die decima quarta ad vesperam facer agnus immolabat, & ex lege p̄ceptum erat, vt immundus ex eo non vesceret. L Quærebant ergo Iesum, & colloquebant ad inuicem, in templo stantes: Quid putatis, q̄a non venit ad diem festum? ¶ Ecce crudelis hyæna, hæreditatis illius habitatrix, in qua deus quondam habitauit, quõ sitit, & mox anhelat, & linguã eicit, festinans & impatienter sitiens effundere sanguinem Ch̄i nondum venerat dies festus, & iam insidiantes in illa spelunca sua, in illa domo patris, quæ fecerant speluncã latronum, cum deberet esse domus oronis, dicebant: Quid putatis q̄a nõ venit ad diem festum? Videlicet, q̄a primus non venerat, vel inter primos, q̄ (vt p̄dictum est) ascendebant Hierosolymam, vt sanctificarent seip̄os, male solliciti, & propositũ timẽtes p̄dere homicidium: Quid putatis (inquunt) q̄a non venit ad diem festum? ¶ O impij, quid putaremus, nisi q̄a iste est agnus paschalis, & decimus dies m̄sis huius nondum aduenit: Non em̄ iubet lex, vt festo die neomeniæ cum clangore tubarũ, sed vt decima die mensis tollat agnus, q̄ imolãdus est in domo filiorũ Israel. Iccirco ergo non iã venit ad diem festum, q̄a tempus expectat, & diem suum legitimũ, vt legitima, i. decima die m̄sis domũ filiorũ Israel, i. templum dei, paschalis agnus introeat, & extunc circa illud salubria doctrinæ cœlestis pabula, circa vel intra eiusdem templi viridariũ, suis auditoribus diuidat, vobis nihil audentibus, neq; cultrũ vestrũ iniicere valentibus, donec quarta decima dies veniat, cuius ad vesperã se ipse immolaturus est suis manibus, & tunc demũ se à vobis d̄cruenti lanistæ trucidari p̄mittet. Tunc illũ suscipietis, sicut leo paratus ad p̄dã, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Tam malã intentionẽ vestrã Euangelista significans ita subiungit. L Dederant aut̄ pontifices & pharisæi mandatũ, vt si qs cognouerit vbi sit, indicet, vt apphẽdant eum. ¶ Non (inqt) bene quærebant eũ, neq; pro bono festinabãt videre venientẽ ad diem festũ, sed q̄a p̄sentes & pharisæi dederãt mandatũ, vt si qs cognouerit vbi sit, indicet, vt apphẽdant eũ. Solliciti erant, ne forte propter hoc ipsam non veniret ad diem festum. Ergo intentus q̄sq; erat, illoꝝ habitatus grãam, cum indicasset illum, quippe

Cur Ch̄s ad ips abijt & recessit in Effrem.

Lucæ. 12

Malach. 2

Matth. 7

Exo. 12

Matth. 27

Ch̄s vt agnus paschalis, decima die m̄sis intravit.

Psal. 16

quippe cum & p̄tium dare prompti essent, qđ & discipulo eius dederunt indicanti, quando vel in quo loco sine turbis possent comp̄hẽdere illũ. Iesus ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ suscitauit. Ergo inq̄t, q̄a tale principes & pharisæi mandatũ dederant, Iesus non ante quatuordecim aut duodecim, sed tardius, i. ante sex dies paschæ, venit in viciniã Hierosolymæ, s. in Bethaniã, hoc exẽplo p̄fignans, ne qs p̄secutoribus se ingerat, ante qđ diuina illum gr̄a vocet, cum ipse tempus illud vel diem obseruare curauerit, qui p̄ scripturas olim p̄ordinatus est. Sextus namq; dies ante quartam decimam m̄sis, cuius in vespera agnus immolandus erat, nonus dies eiusdem mensis est. Cum ergo nono die mensis in Bethaniam venit, & sicut paulo post sequit̄, q̄ in crastinũ, qui profecto decimus dies mensis est, ciuitatem Hierl̄m ingredit̄, plane in hoc quoq; legẽ, quæ de agno paschali scripta est, hic verus agnus dei sustinere probat: Venit (inqt) Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ suscitauit, videlicet in crastinũ (vt dictũ est) sanctã ciuitatẽ ingressurus. L Fecerũt aut̄ ei cœnã ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero vnus erat ex recumbentibus, Maria ergo accepit libram vngenti nardi pistici, p̄tiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vngenti. ¶ Cœnam hanc in domo Simonis quondam leprosi factã esse, ex Matthæo & Marco manifeste habemus. Secundum Lucam quoq; domus illa eiusdem Simonis est, in qua primũ hæc eadẽ Maria peccatrix, eadẽ (inquam) sicut à diligentioribus tractatoribus veraciter asertum est, à dño suscepta, lachrymis lauit pedes eius, & multa illi peccata dimissa sunt, q̄a dilexit multum. ¶ Vnde ergo est, qđ tot viris p̄sentibus, in domo alterius, mulier Martha ministrabat? Illud nempe non esset mirum, si in domo sua ministraret sicut tunc, qđ intrauit ipse Iesus in quoddam castellum, & hæc eadem mulier excepit illum in domũ suam, & satagebat circa frequens ministrariũ. Vnde quacũq; necessitate Martha Simoni coniuncta fuerat, vt in domo eius ministraret, qm̄ scriptura tacet, nos iam in hac cœna diligentius speculemur ea, quæ dño nostro exhibita sunt, sancta & mystica magnæ pietatis ministeria. Fecerunt (inqt) ei cœnam ibi. Domus (vt p̄dictũ est) Simonis est, Martha ministrat Lazarus vnus est ex recubentibus, Maria p̄tiosum sup caput, & pedes dñi effudit vngenti. Nam hoc loco hic quum Euangelista sup pedes effusum vngentum narrat, Matthæus & Marcus sup caput quoq; eius effusum esse non tacent. ¶ Vberius ergo nunc instante passione domini, in hac cœna sanctæ ecclesię obsequium p̄signatum est, quã tunc cum in domo eiusdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem dño nostro suscepta est. Tunc em̄ sup coniuantes illam pharisæi domũ famosa peccatrix ingressa, & murmurãte illo dignam p̄ceniã offerendo iustificata, conuersionem gentilitatis p̄figurabat. Hæc gentilitas em̄ post ascensionem dñi, ad diuitias Iudæorũ, ex qbus salus est, veniens, & ad magnum conuiuium scripturarũ iniussa prorumpens, quæ fuerat meretrix, id est pluribus dñis, quasi multis prostituta viris, retro secus pedes domini accubuit, q̄a videlicet eius, quẽ secundum carnem non nouerat, vestigijs adhæsit, flens & erroris pristini p̄ceniã agens, murmurantibus eis, q̄ ex circuncisione erant, eo qđ gentiles gr̄a Ch̄i indignos iudicarent. ¶ Nunc autem mulier eadem iam iustificata, simul cum Martha sorore sua vnam eandẽq; Ch̄i ecclesiam significat, quæ diuersis vtriusq; actus, s. & contemplatiuæ vitæ obsequijs eidẽ dño in Bethania, i. in domo obediẽtiæ ministrat, Lazarus vero q̄ fuerat mortuus, quẽ suscitauit Iesus, vnus est ex recubentibus: q̄a profecto sine fide resurrectionis, in nullo ordine ecclesiæ Ch̄o ministrat. ¶ Domus autem ipsa Simonis est leprosi, q̄a videlicet Iudæorũ (inqt) Apostolus) adoptio est filiorũ, & gloria, & testamentũ, & legisratio, & obsequiũ, & promissa, & eorũ patres, ex qbus Ch̄us scdm carnẽ. Nos aut̄, s. ecclesia de gētibus, eramus quondã sine Ch̄o, alienati à conuersione Israel, hospites testamentorũ, promissionis spem non habẽtes, & sine deo in hoc mundo. Cũ ergo admissi sumus, vt iam nõ simus hospites & aduenæ, sed simus ciues sanctorũ & domestici dei, profecto in domo pharisæica, gētũ ecclesia Ch̄o deseruit, licet inuiderit synagoga, & detraxerit p̄ceniã agentĩ. ¶ Facta igit cœna, Martha ministrat, & Maria vngentum sup dñm effudit, qđ ipm̄ quoq; quoddã nõ leue ministeriũ fuit. Differt aut̄ à ministerio Marthæ, q̄a videlicet Martha cibos corporis ministrat, Maria vero multũ quidẽ est qđ obsequiũ, veruntũ tali eius obsequio corpus non reficit. Mystice qđem capillis eius qbus dñi pedes extergit, superbam diuitũ abundantia exprimit, qua sic absq; penuria sui pauperũ inopiam supplere, quõ capillos absq; dolore capitis deponere possunt: veruntũ carnaliter, sicut iam dictũ est, Maria dñm per tale non pascit obsequiũ. Igit per Marthæ ministeriũ, illoꝝ sedulitas exprimit, qui in vita actiua Ch̄o deseruiunt, p̄ Mariæ vero vngenti, cuius ex odore domus impleta est, eorũ religiositas figurat, qui contemplatiuæ vitæ sanctis laboribus attriti, bonum deo & hominibus odorem effundunt. ¶ Quorum perfectioni illud quoq; congruit qđ dictũ est: Accepit libram vngenti nardi pistici p̄tiosi, Libram (inquam) vngenti, id est, bonam & perfecte

Matth. 26
CAP. XII.

Ante sex dies paschæ, i. nono die mensis

Matth. 26
Marc. 14
Luc. 7

Lucæ. 10

Martha vt peccatrix gentilitatẽ p̄figurabat

Iohan. 4

Acto. 17

Quid dicit agnat domũ Simonis Roma, Sopho. 2

Vngenti nardi pistici

trucidauerunt, cui propheta in scripturis suis, non solū Iudaicum, sed etiā totius mūdi regnum promittebant; & idcirco non soli sibi, sed etiā Romanis principibus, eo mō illū cōtulisse Augusti Cæsaris aures libēter accipiebant. In crastinū turba multa, quæ conuenerant ad diē festum cū audissent, quia Iesus venit Hierosolymam, acceperūt ramos palmarū, & processerūt obuiam ei, & clamabant: O Sanna, Benedictus q̄ venit in nomine dñi rex Israel. Die illo sabbathū erat, quo Bethaniæ facta sunt, ea quæ nunc Euangelista narravit, videlicet sextus dies ante solēnem vespērā paschæ, i. sequētē vespērā decimæ quartæ lunæ, quæ nunc secundū euangelium in quintam feriā obuenit. Hic autē dies crastinus prima sabbathi est, quo dñs Iesus Hierosolymam intrauit, octauus ante illum quo erat resurrecturus à mortuis, q̄ & ipse sine dubio prima sabbathi extitit. Non ergo casu, sed secreta dispositione diuinitatis actū est, vt cum tali honore, vel apparatu laudis, hac die ciuitatem intraret, & vt superius iam dictum est, luna decima verus dei agnus ad immolationem sui decima quarta luna peragendū accederet. Quid em̄ iocunditas ista, nisi p̄coniū fuit octaua deinceps die futuræ eius resurrectionis? Ipsam ergo seriē diligētius contēplemur euangelicæ narrationis. Turba (ingr) multa, quæ conuenerat ad diē festum, cum audissent, quia Iesus venit Hierosolymā, acceperunt ramos palmarū, & processerūt ei obuiā, & Rami palmarū insignia victoriæ. Magnū & mirū spectaculū. Nunc primū parabat bellum, nec dum certamē inītiū, & iam triumphū celebrabāt turba populorū. Nunq̄ sine dubio illud iam sciebāt, q̄ iste sine dubio p̄fecturus esset victoriā. Imo nec istud nouerāt, q̄ ad p̄liandū venit rex Israel. Absconditū erat cūctis viuētibus, & ab ipsis Ap̄st̄is hoc diuinitatis consiliū, q̄ per passionē & mortē suam iste rex gloriæ destructurus esset eum, q̄ habebat mortis imperium, i. diabolū, vel q̄ oportet eum pari, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam. Ergo illi tāre laudis cōcētores, secundū intellectū eius rei, quā agebant, infantes erāt & lactētes, i. hoc ipsum quod exterius p̄figurabant mysterium nesciebant. Vnde iuxta aliam Euangelistam, cum dicerent domino scribæ & pharisæi Audis qd̄ isti loquuntur? Vtique. Nunq̄ legistis, quia eo ore infantium & lactētium p̄feciū laudem? Igitur ipse qui pati veniebat, nutu & voluntate sua tales infantes & lactētes in comparatione scribarū & pharisæorū, penes quos erat vbertas facundie, solidusq̄ cibus legalis & propheticæ scientiæ: nutu (inquam) suo tales infantes & lactētes commouit, vt eodem modo sibi occurrerent, vt eiusmodi ramos attollerent, vt sic sibi acclamaret, & ita ex ore illorū, eius quā nesciebāt victoriæ suæ p̄ficebat laudē. Quid enim acclamantes dicebāt? Osanna, benedictus q̄ venit in nomine dñi, rex Israel. Osanna, verbum Hebræum, cum positum est ex duobus, corrupto & integro. Salua nanq̄ siue saluifica apud eos dicitur osi. At vero anna interiectio est deprecatis, quomodo apud Latinos heu interiectio est dolētis & interiectio admirantis pape. Deniq̄ in psalmo cētēsimō decimoseptimo, vbi scriptū ē: O dñe saluum me fac, & in Hebræo scriptum est. anna, adonay, osanna. Osanna itaq̄, salua, obsecro significat, consumpta vocali litera i, qua verbum prius terminat, qd̄ perfectio dicit osi, p̄ virtutē literæ vocalis, à qua verbum sequēs incipit anna, qd̄ metrici veribus si nalepham vocauit, quā illi scriptā s̄ram scandētes transeant: in hoc autē verbo osanna, i. s̄ra, nec saltē scribitur, sed sensu loquētium saluo, funditus intermittitur. Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Hunc versiculum cum verbo osanna, pro quo vt p̄dictum est, in Hebræo scriptum est, anna, adonay, osanna, i. o dñe saluum me fac. De psalmo cētēsimō decimoseptimo, nutu instigantis eos supernæ voluntatis, arripuerunt, vbi sic scriptum est: Benedictus qui vēturus est in nomine dñi. Propheta, quantum ad statū illum, in quo erat ipse, posuit, vēturus est. Hi autem fatētes hunc illum, q̄ ibi p̄nuntiatus est, non q̄ venturus est, sed q̄ venit (inquunt) in nomine dñi. In nomine dñi inquam, id est, gloriam quærens patris, non suam, vel hoc nomen habens, quod dominus sit, sicut ipse dominus pater loquens ad Moysen, de magno consilij angelo, i. de hoc filio suo: & est (ingr) nomen meum in illo. Ita vadens ad bellum contra diabolū rex Israel, id est, rex omnium vidētium deum, vel q̄ deum videre digni sunt, iam in hoc p̄figurauit illud tri podium, quod de victaria eius habitura erat superna ciuitas Hierusalem. Illo nanq̄ resurgēte à mortuis, & ascendēte in cælū, cantare habebant supernorū ciuium chori, ramos victoriæ subleuando, & regē suum debita cum laude & honore suscipiēdo. Nā sicut occiso à puero David Goliath Philistæo, cum reuertēret, & faceret caput eius in Hierusalem, egressæ mulieres de vrbibus vniuersis in occursum eius canebāt in tympanis lætitiæ & stris, sic superato diabolo p̄ passionē Ch̄si, exituræ erāt animæ sanctorū cū beatis angelis, laudantes & gloriā regi suo canētes, viuentiū quoq̄ fidelīū multitudines victoriā eius p̄ totum mundū p̄dicantes. Sequit̄. Et inuenit Iesus asellum, & sedit sup̄ eum, sicut scriptū est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit, sedēs sup̄ pullū asinæ. Breuiter hic attingit, quod ceteri Euangelistæ latius iam dixerant. Sed quale verbū iam ista breuitas sonuit?

Dies crastin⁹
dies dñice de
cima, mēsis

Turba victo
riæ ch̄si igna
ra palmas ta
men ferebat

Lucæ. 24

Psal. 8

B̄ndict⁹, q̄
venit Da
uid dixerat
q̄ vētur⁹ ē.

In noie dñi

Exod. 23

1. Regū. 17.

* glorificā
tes regē suū
Zachar. 9

sonuit? Inuenit inquit asellum. Magnifice dixit, proprie locutus est, rem valēter Euangelista diuinus expressit. Quid enim illa, quam latius ceteri (vt dictū est) Euangelistæ narrant alligatio aselli, nisi perditionē & captiuitatem significat generis humani, maxime autē gentilis populū? Ecōtra quid solutio illius, quam duobus discipulis imperat, nisi inuentionē vel acquisitionem nostri designat? Pulchre ergo & breuiter quidem, sed proprie secundum rē dixit, quia inuenit Iesus asellum, & sedit super eum: quia videlicet per passionis suæ mysterium, saluator perditū inuenit genus humanū, & abacto sessore diabolo, quem asellus ignobilis & stultus, magno dedecore suo nimis patienter portabat, capistro stultitiæ infrenatus, & in stabulū mortis agebatur: ascendit super eū nobilis eques, & inclytus rex, vt suæ nobilitatis eum participem faceret, & in supernam ciuitatē Hierusalē equitatus sui saluatiōe perduceret. Sedit inquam super eū, sicut scriptū est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi sedens super pullū asinæ. Hoc in Zacharia propheta scriptum est, quia de passione eius, ad quam nūc tali schemate veniebat, confestim subiūxit: Tu eq̄ in sanguine testamenti æterni eduxisti vinctos de lacu, in quo nō est aqua. Sane filia Sion Hebræa gēs dicitur, quam hic pro parte electorum spūs sanctus in hoc propheta cōsolatur, vt nō timeat, sed potius gratuletur, quia rex suus adductis gentibus implet domū, & multiplicat filios eius, sicut per talem eius aduentū figuratur. Hæc nō cognouerunt discipuli eius primū, sed quando glorificatus est Iesus, tūc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei. Primum inquit, q̄ resurrexisset, primum q̄ aperuisset illis sensum, vt intelligerent scripturas, nō cognouerunt hæc: sed quādo glorificatus est Iesus, videlicet gloria resurrectionis & ascensionis, & effusionis spūs sancti, tūc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, scilicet suggerente illis omnia spūs sancto. Et hoc inquit recordati sunt, quia hæc fecerunt ei. Quæ fecerunt ei? Hæc vtiq̄, vt inueniret asellū, imo vt sederet super eū. Sic enim manifeste Matthæus exprimit: quia impouerūt super eū vestimenta sua, & eū desuper sedere fecerūt. Etenim ipse quidem asellum, vbi esset, indicauit, & eū sibi adduci iussit, sed certi ordinē mysterij, quāuis ea intentione hoc iusserit, vt desuper sederet, & sic iam dictam prophetiam impleret, tamen nō nisi rogantibus, & vestimenta sua discipulis imponentibus super eū sedere voluit. Hoc ergo fecerūt tūc nō cognoscentes, sed reuera illud quod tūc significatū est per eos nescientes, postmodū ipsi fecere scienter. Etenim missi à dño per mundū, vt gentilem soluerent populū cū labore p̄dicatiōis, addiderūt instantiam oratiōis, vt super adductū sederent asellum, id est, credentem in fe dñs dignaretur protegere gentilem populū. Si quo minus id faceret, lugebant & flebant infelicis aselli causa, sicut Apostolus euenire quibusdam Corinthijs metuebat, cū diceret inter cetera: Timeo enim ne forte cum venero nō quales volo, inueniam vos, & ego inueniar à vobis, qualem nō vultis, & subinde: Ne iterum (ingr) eū venero, humiliet me deus apud vos, & lugeam multos in his, qui ante peccauerūt, & nō egerūt pœnitentiam super immūditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserūt. Sequitur. Testimonij ergo phibeat turba, quæ erat cum eo, quādo Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierāt eū fecisse hoc signum. Eorum quæ iam dicta sunt, ista complexio est, quia videlicet q̄ turba processerunt obuiam ei taliter conclamando, magnum & verum testimonium fuit filij dei. Ergo (inquit) hoc modo testimonij phibeat turba, quia erat cum eo, quando Lazarum suscitauit, & propterea obuiam venit ei turba, quia audierūt eum fecisse hoc signum. Turbam à turba distinxit, turbam videlicet, quæ interfuerat illi signo mirabili, à turba quæ nō quidem interfuerat, sed audierat, & ita cum illis qui viderūt cōcurrentibus eis, qui illis referentibus audierūt, aucta est turba, creuit cōcursus, multiplicata est laus dei, multiplicata est gloria filij dei, in tanta frequentia, tali tempore, in illa paschalis festi p̄paratiōe: quādo (vt supraddictū est) ascenderant multi Hierosolymam de regione. Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mūdus totus post eum abiit. Magno tormento congemuerunt, graui dolore suam adinuicem inuidiam anhelauerunt: Videtis inquit, quia nihil proficimus? O infelix stipula, hic deus noster ignis consumens est, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies poti⁹ & consumeris quia non stipula ignem, sed e contra stipulam ignis consumit. Quanto illum pertinacius incumbendo presseris, tāto amplius flammam suæ claritatis cum te in fumo dilatabit. Nihil proficimus aiunt. Vnde hoc malū? Vnde hi gemitus? Ecce inquit, mūdus totus post eum abiit. Nō dixerunt tota turba, sed totus mūdus post eū, videlicet quia & canebant pueri Hebræorū, & querebant Iesum primitiæ gentiliū, Nam sequitur. Erant autē quidam gentiles ex his qui ascenderant, vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserūt ad Philippum qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eū dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Hoc illos deterius habebat, quod de dño Iesu Hebræi iam acclamabant, & eundem gentiles querebant: quippe qui longe superius, p̄sago torti liuore dixerāt: Quo hic iturus est, quia non inuenimus eum, nunquid in di-

Zachar. 9

Luc. 24

Matth. 21

2. Cor. 12

Duplex
ibiturba

Iohan. 7

in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes: Gentes (inquit) erant, & ascenderant ut adorarent in die festo. ¶ **Matth. 17** Vere pauperes ad magnam magnorum diuitum tanquam accesserant, cupientes saturari de micis, quae de mensa illorum cadebant, imo & tanquam catelli sub mensa dominorum, residua fragmenta colligere venerant. Quam enim redolet humilitatem quod dicitur, quasi stantes a longe? Domine volumus Iesum videre? Quo contractum cor habeant erga dominum dominorum, cum intercessorem ambientes, seruum dñi vocarent dominum? L. Andreas rursus & Philippus dixerunt Iesu. ¶ Profecto non leue erat, pro consuetudine hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, incircumcisos homines admitti, saltem ad videndum dominum Iesum, cuius aspectus vel praesentia nauseantibus Israelitis venerant in fastidium: quippe qui meminerant se audisse ex ore domini dicentis: In viam gentium ne abieritis. Quid ergo pauperibus, id est, humilibus istis mitis & humilis corde responderit audiamus. L. Respondit eis Iesus dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis. ¶ Venit hora inquit, qua ut gētes videre possint filium hominis, clarificetur ipse filius hominis, clarificatio videlicet resurrectionis & ascensionis, nec non effusionis spiritus sancti. Ex tunc enim, id est, postquam iuxta Psalmistam exultans ut gigas percurreret viam suam, & sicut a summo caelo egressio eius, ita & occursum eius fuerit usque ad summum eius: Ex tunc inquam sicut sol omni mundo erit conspicuus, nec erit qui se abscondat a calore eius, tunc incipient gentes isti videre me, scilicet illuminati fide, implebiturque illud quod scriptum est Quaesierunt me qui ante non interrogabant me, inuenerunt me, vel iuxta septuaginta interpretes, palam apparui his qui non quaesierunt me. Sed quisnam erit modus clarificandi, vel quae causa esse debet claritatis? Ait: L. Amē amē dico vobis: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet. ¶ Iam ad hanc vocem, qua dixit: Venit hora ut glorificetur filius hominis, exultare poterant desideratores regni eius, sicut Apostoli, multum desiderantes gloriam magistrorum: exultare (inquam) poterat, tanquam consensuri ad dexteram & ad sinistram magni regis in illo terreno solio David, praesertim quia nunc fuerat rex Israel acclamatus a turbis, ignorantes quod hic necessarius esset modus vel ordo clarificationis, ut altitudinem claritatis praecederet humilitas passionis. Idcirco congruam similitudinem confestim intulit. Doctrina filiorum suorum sapientia dei, volens ostendere nihil incarnationem mundo profuisse, nisi per passionem suam redemptionem eius acquireret. Interposita autem affirmationis causa, qua dicit: Amen amē dico vobis, eorundem discipulorum tarditas est, quam manifestius ex caeteris Evangelistis agnoscimus, apud quos dicente dño, quod oportet eum occidi, & tertia die resurgere, assumens eum Petrus, increpabat illum dicens: Abiit a te dñe, non erit tibi hoc. Etenim hic & illic eandem de dilectione animae, & de perfecto eius odio dat sententiam, cum dicit illic: Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. Habebant enim dñi & magistri sui dilectionem quidem, sed non secundum scientiam. ¶ Propter quod eidem Petro, cum ut praedictum est, consilium dare vellet sapientiae dei contra salutem suam & nostram: Vade inquit, post me Satanas, non enim sapias quae dei sunt, Satanas, id est, aduersarium vocans illum, eo quod voluntati diuinae carnali aduersaretur voluntati. Igitur propter discipulorum sensum eatenus carnalem, hanc edixit cum firmamento veritatis similitudinem: Amē amē dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. ¶ O granum frumenti nostrae spei residuum, nostrae inopiae solatium, de terra tua, quam benedixisti domine feliciter exortum. Etenim secundum naturam, quam de terra sumpsit virginea, recte grano frumenti se assimilauit is qui de caelo venit filius dei, qui beatos angelos immortaliter pascat. Vnde autem sibi necessitati testatur eum cadendum in terram, vel moriendum: Inde videlicet, quia nisi cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet. ¶ Ergo non idcirco moriturus est filius hominis, quia peccati vel mortis debitor est, sed ob hoc, ut vna mors eius multorum vitam fructificet: sicut granum frumenti non idcirco projicitur in terram, quia vitiosum est, sed quia sic proiectum, cum fuerit mortuum, id est, a solido vigore suo per humorem terrae defectum, rursus germinando resurget, & multa se cum grana referet. Eat igitur hoc frumenti granum, & mortificet infidelitatem Iudaeorum, ut proiectum in sepulchro rearscat, & multiplicetur fide populorum, sicut multam in horrea caeli messem referat: quod si mori noluisse, solum se recipere potuerat, quippe qui praeter veritatem carnis nihil commune habebat cum spinis & tribulis, quas terra in opere Adae maledicta germinauit. Hoc enim fecit, inquit Apostolus Petrus, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius. Hec enim vestigia sequentem, vita aeterna: sequi contemnentem, perditio consecutura est. Hoc est quod sequitur. L. Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. ¶ Prius discernendum est secundum verba, vel intentionem domini, quod sit odisse animam suam, quia videlicet longe distare oportet ab illo odio, de quo sanctus ipse spiritus dicit per os David: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Discipulis Christi odisse animam

animam suam est, sic se habere inter eos qui se angustiant, ut habeantur in derisum & in similitudinem improperii, ut insensati vitam eorum aestiment insaniam, & sine illorum sine honore Apud sensum namque illorum odium animae esse videtur, dulcedinem vitae praesentis non amare, in pace propter deum asperam vitam eligere, in persecutione propter eundem cruentam mortem appetere. Item eisdem odium patris vel matris filiorumque videtur esse, naturalem illorum affectum deo postponere: cum discipuli Christi non omnino careant bono naturae amore, sed negligent eum melioris cooperatione. Itaque secundum sensum talium, qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. ¶ Ecce primum illud granum frumenti, quod cecidit illo tempore in terram, & mortuum est, multum fructum attulit, quia videlicet tot de radice fidei suae grana protulit, quot animas per baptismum in mortem sibi consecutas in nouitate vitae germinauit. Cuius germinis gratiam longe ante Isaac prophetico nare praesentat, cum diceret: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. ¶ Sed vide ne cum granum esse debueris, palea sis. Quomodo inquis? Vtiq; male amato animam tuam, eo videlicet amore, quem culpans Apostolus, & erant, inquit, homines seipsos amantes. Tempus belli est, tempus persecutionis urget, & in hoc tota contentio est, ut aut pro Christo animam tuam quasi vilem & odiosam effundas, aut retinendo illam, deum tuum, Christum tuum saluatorem perdas. Ait ergo: Qui animam suam, id est, qui dulcedine vitae praesentis illectus, data optione ut aut eandem vitam amittat, aut Christum deneget, adeo pretiosam habet animam suam, ut eam Christo praeponat, magis eligens offensa Christo viuere, quam dilecto mori: hic utique sic amando animam suam perdet, id est, in aeternam perditionem mittet. Et qui odit animam suam in hoc mundo, id est, cui odibile est negationis Christi, hoc habere pretium, ut viuere sibi liceat in hoc mundo: qui, inquam, animam suam sic odit, & pro amissione auri (quod Christus est) vilis argentum, imo miserum lutum, quod in cooperatione Christi anima sua est, retinere abhorret: hic utique in vitam aeternam custodit eam, custodit Christum sempiternum, qui sibi huiusce odij causa est. Forte dicis: Iste viae durae sunt. Quo iure vel qua lege hoc exigit, ut ego animam meam odierim? Ad haec, inquit, L. Si quis mihi ministrat, me sequatur. ¶ Cum inquit, ego in hora quae nunc venit, ea via vel ordine clarificandus sum, ut prius ponam animam meam pro salute multorum, sicut granum frumenti cadit in terram & moritur, ut multum afferat fructum: non aequum est, ut is qui meum se proficitur ministrum, & ad hoc tendit, quo particeps meae sit clarificationis, animam suam nimium diligens, a proximorum utilitate abscondat, & illuc peruenire velit sterili otio, quo laboriosa fructificatione perueriturus sum ego. Non ita fiat, sed qui mihi ministrat, me sequatur. Quis autem mihi ministrat, nisi qui meum in fronte vexillum, qui meum in ore suo verbum portat, qui mea manibus & ore cōficat vel tractat sacramenta? Ille ergo quisque est, me sequatur, id est, me imitetur. In quo? In eo videlicet, ut si talis illi hora ingruerit, qualis nunc mihi, de qua & paulo ante dixi, venit hora ut clarificetur filius hominis, malit propter me cadere in terram & emori, sicut seminatur granum frumenti, ut bono exemplo sit proximis suis, qui negando fidem ministerij sui, cedere persecutori, & sic palea potius esse, quam granum, & leui veto circumferri. Si autem defuerit tepestas persecutionis, tunc quoque oderit animam suam, abneget voluntatem propriam, abhorreat & suffocet concupiscentiam suam, talisque se, quale fuisse meminit, odio habeat & in profunda poenitentiae fossa abscondat. ¶ Lubet namque dñs in lege, ut cum egredietur quis ad requisita naturae, mittat paxillum in balneum & fossa humo abscondat quae egesta fuerint. Quid enim illa egestio defossa, mystice, nisi veteris vitae abrenuntiationem significat? Vtiq; in castris Israel militanti, id est, iuxta alios euangelistas, praelata cruce Christum sequenti, egestionem suam abhorrere, & ea ne alijs puteat defodere, est praeteritas animae suae concupiscentias odisse, & eas super ducta vitam melioris honestate, dei & hominum oculis abscondere. ¶ Igitur non sicut putauerunt quidam maligni atque peruersi, & in semetipsis crudeliores & sceleratiores homicidae, a semetipso debet occidi qui sequitur vestigia Christi, sed in persecutione quidem violentiam mortis ab alio perpeti, in pace autem ecclesiae carne suam crucifigere cum vitijs & concupiscentijs, & hoc modo Christo ministrare, id est, Christum sequi. ¶ Attēde nunc vtrum sint condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in huiusmodi ministris, Ait enim: L. Et vbi sum ego, illic & minister meus erit. ¶ Sed quid magnum videri poterat eis qui haec audiebant, esse cum illo. Vbi enim erat cum haec diceret? Vtiq; in spinoso agro huius mundi, vnum erat & nudum granum frumenti, iamiam casurum in terram & moriturum sicut paulo ante dixit. Audi ergo quod sequitur: L. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus. ¶ Hac sententia suscepta cum eo, quod paulo ante dixit, venit hora ut clarificetur filius hominis, & quod postmodum dicturus est, praefatam clarificatio nomen tuum &c. non leue intelligit esse cum eo, non paruum esse honorem intimat, esse cum filio dei, non vile esse clarificari cum aeterni patris vnigenito. ¶ Sed hoc sensu, inquit, videbat ita debuisse dici, & vbi ero ego, illic & minister meus erit. Ad haec inquam Quaequid haec loqueret, adhuc in angustio erat & turbabatur, sicut & paulo post dicturus est,

Sap. 8
Roma. 6
Gene. 27
1. Timot. 8
Qui mihi ministrat.
Deu. 23
Galat. 8
Roma. 8
V 2 nunc

nūc anima mea turbata est: sed adeo prope erat finis angustiar, vt recte iā alias diceret se eē
 sicut in alio loco, iā inq̄, nō sum in mūdo, videlicet propter vicinitatē exitus sui tūc instātia
 cū loqueret vtiq; passibilis, & adhuc mortalis in hoc mundo. Ergo vbi sum, inq̄, scilicet in
 regno meo in q̄ postmodū ero, illic & minister meus erit. Vnde & in cæteris euangelistiis
 cū fere eadē dixisset de odiēda aīa, quæ nūc in isto dixit, cōtinuo subsecutus: Amē, inq̄, di-
 co vobis, sunt qdā de hic stātibz, q̄ nō gustabūt mortē, donec videāt filiū hominis venien-
 tem in regno suo. In q̄ vtiq; regno suo tūc visus est ab illis, quādo post resurrectionē suam
 oībz discipulis suis manifestus apparēs, gloriā suā immortalitatis in multis ostēdit argu-
 mētis, & quadragesimo die in cœlū ascendēs ipsam captiuitatē rex victor, iāq; triūphās &
 regnās captiuā duxit. Cuius videlicet regni sui gloriā tūc p̄signauit, quādo die octauo post
 illa dicta in mōte trāsfiguratus est, assumpto Petro, simulq; Iacobo & Iohanne filijs Zebe-
 dæi. Igit labor p̄sentis ministerij nullo mō cōdignus ē ad futurā gloriā vel honorificatiā pa-
 ternæ remunerationis, q̄ q̄a verbis nō pōt explicari, hoc solū dixisse contēns est, & vbi sum
 ego, illic & minister meus erit: si q̄s mihi ministrauerit, honorificabit eū p̄ meus. Quid ex
 go o fili hoīs, qm̄ venit hora vt clarificeris moriēdo & resurgēdo, sicut granū frumētū cum
 multo fructū n̄rā salutis: Ait: Nūc aīa mea turbata est. Sed qd̄ dicam; pater saluifica me ex
 hac hora. Sed propterea veni in horā hāc. Pater clarifica tuū nomē. Vnus eiusdēq; Iesu
 Chri, dei & hoīs, secūdū vtrāq; naturā se habētis, verba sunt hęc, iuxta qd̄ in alio dicit Euā-
 gelista: Spūs qd̄e p̄optus ē, caro aut̄ infirma. Nā q̄a caro infirma est, nūc, inquit, aīa mea tur-
 bata est. Cœpitq; vt alius euāgelista refert, pauere & tædere, & tristis eē vsq; ad mortem.
 Etenī hic qd̄e aīa, illic aut̄ caro pro tota hoīs ponitur substātia, sicut in Exodo de totis hoī-
 bus dictū est, q̄a descēdit Iacob in Aegyptū in animabus septuagintaquinq; & econtra ca-
 ro in propheta dicēte, & videbit oīs caro salutare dei, pro tota hoīs substātia posita est. Igitur
 secundū verā hominis naturā (quā & Eutices ad diuinitatis naturā cōsumptā fuisse putauit
 & multi alij, in Christo negauerūt esse hæretici) nunc ait, aīa mea turbata est. Et adiecit: Et
 quid dicā? Tanq̄ diceret: Coartor em̄ e duobus, hinc hortāte maxima charitate animā pro
 amicis ponere, illinc vrgēte trepida carnis infirmitate calicē istū trāsfilire. Pater, inq̄, saluifi-
 ca me ex hac hora. Hęc infirmæ carnis pauida vox ē, & est par ei qd̄ alibi dicit: Abba p̄r,
 si possibile ē, trāsfer calicē istū a me. Quia vero spūs p̄optus est, obuiat statim volūtati car-
 nis, & dicit: Sed propterea veni in horā hāc. Ac si diceret: Ipse sibi infirmus & fortis, pauēs
 & fidēs filius dei, & filius hoīs. Sensus qd̄e vel infirmitas carnis appetit, vt tu pater saluifices
 me ex hac hora, trāsferēdo calicē istū a me. Veruntamen nō mea, sed tua, id ē, nō humanæ
 volūtatis, sed diuinæ rōnis volūtas fiat: q̄a propterea in hanc horā veni, propterea de cœlo
 ad terrā descēdi, p̄pterea q̄ erā deus immortalis, factus sum hō mortalis, propterea nūc in-
 gressus sum ciuitatē, vbi pauloante collegerūt aduersum me cōciliū pōntifices & pharisæi, vt
 perseuerarē vsq; ad mortē, mortē aut̄ crucis. Igitur o p̄r pro volūtate tua clarifica nomen
 tuū in hoc videlicet, vt sicut pauloante dixi, granū frumētū solū nō maneat, sed cadat in ter-
 rā & moriat, vt multū fructū afferat. Tuū, inquit, nomē, illud scilicet, q̄ te apello, cū dico p̄r,
 qd̄ nomē tuæ p̄sonæ propriū est modo iā dicto clarifica pater vt sciat mūd̄, vnde tibi hoc
 vt voceris aut sis pater. Venit ergo vox de cœlo, dicēs: Et clarificauit & itē clarificabo. Quare ista vox paterna de cœlo venerit, ipse postmodū filius edicit, ad quē ipsa vox venit.
 Et clarificauit inq̄, subaudiēdū ē, semel videlicet pro eo qd̄ sequitur, & itē clarificabo. Si em̄
 de multis qualibuscūq; clarificatiōibus dixisset, & clarificauit, p̄fecto absq; aduerbio, qd̄ est,
 itē, dicere sufficeret & clarificabo. Duas ergo certas clarificatiōes paterni noīs intelligi
 debere manifestū ē. Nec qualescūq; clarificatiōes tali in tpe, tali pro causa, tali porante p̄-
 sona, vocē nō cuiuscūq; sed vocē p̄ris, vocē inquit, nō vnde cūq; sed de cœlo veniētē, pronū-
 tiare decuit. Igitur duæ, quas hoc loco intelligi oportet, clarificatiōes filij, in q̄ sine dubio cla-
 rificatur nomē patris, ille sunt, quas Ap̄tus ad Colossenses exprimit his verbis: Qui ē ima-
 go dei inuisibilis, primogenitus oīs creaturæ, q̄a in ipso cōdita sunt vniuersa in cœlis & in
 terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominatiōes, siue principatus, siue potestates;
 oīa p̄ ipm̄ & in ipso creata sunt, & ipse est ante oēs, & oīa in ipso cōstāt. Hęc de prima cla-
 rificatiōe, de qua nūc pater dixit, & clarificauit. Sequitur Ap̄tus, de secūda clarificatiōe, de qua
 itidē pater, & itē clarificabo inq̄. Et ipse est caput corporis ecclesie, q̄ est principū pri-
 mogenitus ex mortuis, vt sit in cibus ipse primatū tenēs, q̄a in ipso cōplacuit omnē pleni-
 tudinē habitare, & p̄ eū recōciliare in ipm̄, pacificans p̄ sanguinē crucis eius, siue q̄ in terris
 siue quæ in cœlis sunt. Sic iterata clarificatiōe filij, ad quem relatiue dicitur pater, clarificat
 hoc ipsum nomē, quod est pater, dum per quem omnia fecit clarissimo creationis opere, p̄
 ipsum omnia restauraret, clarissima per sanguinē eius restauratione. De hac ipsa clarificatiō-
 nis iteratione ipse alibi, clarifica (inq̄) tu me pater apud temetipm̄ claritate quā habui, pri-
 mū mūdus esset apud te. Sequitur: Turba ergo q̄ stabat & audiebat, dicebat: Tonitruum
 factum

Iohan, 17.
 Match. 16
 Lucæ, 6
 Acto. 1.
 Psal. 4. 67
 Ela. 64.
 Matth. 26
 Marc. 14
 Exodi .
 Exod. 40.
 Luc. 12.
 Marc. 14
 Philip. 2
 Coloss. 1
 Iohan. 17.

factum esse. Alij dicebāt: Angelus ei locutus est. Quantū ad exterius miraculū magnitu-
 do vocis, q̄ de cœlo venit, per hoc intimatur, q̄ turba putauit factū esse tonitruū: quantum
 vero ad interius mysteriū diuersus audientiū sensus. Alij vero dicebāt: Angelus ei locut⁹
 est, illud significat, q̄ p̄nūtiatæ clarificationis sonū, q̄ in omnē terrā exiturus erat, nō oēs
 eodē sensu accepturi essent. Nam sicut vnā eandēq; vocē, alij putauerūt fuisse tonitruum,
 sonū videlicet horrificū, in q̄ nihil est intelligibile: alij locutionē angelicā, in qua vtiq; cum
 sensu rationis dignitas est naturæ, sic vnū idēq; clarificatiōis Christi Euangelium, alij sicut
 stultitiā, alij accepturi erāt vt dei sapientiā. Vnde Apostolus: Nos aut̄ p̄dicamus Iesum
 Christū crucifixū, Iudæis quidē scandalū, gētibus aut̄ stultitiā, ip̄is aut̄ vocatis Iudæis, & gē-
 tibus Christū dei virtutē & dei sapientiā. Item: Verbū em̄ crucis (inq̄) pereuntibus qd̄em
 stultitia est, his autē qui salui fiunt, id est nobis virtus dei est. Bene ergo diuisis sensibus, alij
 crepūisse tonitruū, alij dicebāt locutum fuisse angelū. Respondit Iesus: Nō propter me hęc
 vox venit, sed propter vos. Nō inq̄ vt scirem ego, qd̄ ante nesciebam, vox hęc venit, q̄p
 pe qui & pauloante dixit: Venit hora vt clarificetur filius hominis, sed vt credatis nunc q̄q;
 cœlesti testimonio cōfirmati. Quid aut̄ sibi vult ista clarificatiōis sponfiō? Vel certe qualis
 erit ipsa clarificatiō? Audite iam. Nunc iudiciū est mūdi, nūc princeps huius mūdi eijcietur
 foras. Totum fructū, quem supra de grano frumenti mortificato multū prouēturum
 esse dixit, his duabus saluulis cōprehendit: Nūc iudicium est mūdi, & nunc princeps huius
 mūdi eijcietur foras. Notandū quippe, q̄a duo distincte atq; disiuncte dixit, iudiciū mundi,
 & eiectionem principis huius mūdi. Itēq; norandū, q̄ tempora verborū variauerit, etenim
 nūc est iudiciū mūdi, tēpore p̄sentis: & nūc princeps mūdi huius eijcietur foras, futuro tē-
 pore dixit. Nihilominus & hoc sciendū, quia duos mūdōs vult intelligi, videlicet alterum
 inimicum, & alteq; reconciliatū: siue alterum damnatum, & alterum saluatū: dū dicit pri-
 mo sine articulo: iudiciū est mūdi, secūdo aut̄ signāter cum articulo: Princeps inquit huius
 mūdi. Quod ergo iudiciū mundi, & quæ est eiectio principis huius mundi? Vtiq; p̄sēns
 passio ip̄ius, qui hęc loquitur dñi nostri Iesu Christi, iudiciū est mundi, id est, saluatio dis-
 cernēs a reprobis vniuersitatem electorū, qui fuerūt ab initio seculi, vsq; ad horam eiusdem
 passionis. Eiectio vero principis huius mūdi, qui principatū tenet in cūctis amatoribus mū-
 di, reconciliatio gentiū est electorū, in quibus diabolus per idololatriā inhabitat ante sæpe
 dictam clarificatiōē eiusdem domini nostri. Etenim mox vt consummata est, quæ tunc
 agitabatur passio eius, factū est iudiciū mūdi, id est, iure victoris soluta est captiuitas totius,
 qui illum apud inferos expectabat sanctorū populi. Futurū aut̄ erat, vt post resurrectionem
 & ascensionē eius, sanctiq; spūs effusionem, princeps huius mūdi eijcietur foras de cordi-
 bus, imo & de replis gentiū vel delubris, ita vt florescētē fidē cōuerterētur in altaria Chri-
 sti: Recte igitur cū dixisset p̄senti tempore: Nunc iudiciū est mūdi, statim in futuro sub-
 iunxit: Nunc princeps huius mundi, eijcietur foras. Tanq̄ diceret: Hactenus fortis armatus
 custodit atrium suum, & omnia veluti iure victoris in pace possedit, quæ audaci latrocinio
 vel serpentina fraude furripuit. Nam ex quo primū hominē captiuauit, nō fuit de vniuer-
 so genere humano, qui illi in faciem resisteret, q̄ vocaret in ius, q̄ de inuasiōe eius litē in iu-
 dicio proponeret. Sed nūc fortior illo superuenit, & proposita causa quæritur, cuius eē de-
 beat atrium mūdi, qd̄ ille fortis occupauit, vel spolia & arma in quibus ille cōfidit. Igitur nūc
 iudiciū est mūdi, & hoc scio, q̄a principe mūdi huius eiecto foras, victor qui superuenit, cū-
 cta eius auferet arma, tollet & dissipabit eius spolia. Quomodo fiet iudiciū hoc? Quis erit
 victor? Quis ille est fortior qui regnū recipiet, principe mundi huius foras eiecto? Ait: L. Et
 ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Hoc aut̄ dixit, significās quā mor-
 tem esse moriturus. Hoc est ait iudicium, & hoc modo princeps mūdi huius eijcietur
 foras. Ego si exaltatus fuero a terra, id est, si obediēs fuero patri vsq; ad mortem, mortem
 autem crucis: si (inquam) exaltatus fuero, imo cū exaltatus fuero, nec enim mihi dubiū est,
 quia sic exaltabor & sic sublimabor, tūc exurgā aduersus mundi huius principē diabollū, &
 victo illo omnia traham ad meipsum. Quæ omnia? Vtiq; electa, sicut caput suū omnia se-
 quūtur mēbra. Omnia inquit, id est vniuersam fidelium turbā, sine obseruatiā vel discretio-
 ne personarū aut officiorū, vt (sicut Apostolus ait) non sit ibi masculus neq; femina, gētilis
 & Iudæus, circūcisio & p̄putiū, Barbarus & Scythia, seruus & liber, sed omnia, & in om-
 nibus Christus. Potest tamē non solum de gratia, qua solūmodo electa trahit ad seipsum,
 sed etiā de potestate dicū recte intelligi, qua nō solū electa, sed etiam reproba omnia ad se-
 ipsum traxit, q̄a videlicet iudiciū potestas faciēdi, quā pater filio suo dedit, q̄a filius homi-
 nis est, omne genu curauit sibi cœlestiū, terrestriū & infernorū, scilicet vt oīs homo, siue bo-
 nus, siue malus, potestati & imperio eius subijciatur, & oēs ab illo secundū merita sua iudicē-
 tur, nec nisi ab eodē filio hominis, qui in cruce exaltatus est, ipse diabolus videntibus cun-
 ctis sit p̄cipitādus. Quid igitur cōgemiscitis pharisæi, dicētes ad vosmetip̄os: Videtis
 V 3 quia

namq;
 1 Cor. 1
 Ibdē
 Lucæ. 11
 Philip. 2
 Coloss. 1
 Philip. 2

quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit, quasi postquam hunc filium hominis occideritis, nemo post illum abiturus sit. Exaltate ergo cyrus illum a terra, & palam fiet vobis quantum profeceritis, illo dicente, palam facite per signa sequentia: Quia data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Hoc utique non ignoras, iamque pronuntians: Et ego inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Respondit ei turbas: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in aeternum: quomodo ergo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Nonne ergo sicut claudus, ita & monoculus estis o ludaei & in vnam solam partem videtis? Nunquid enim hoc solum dixit, quod exaltandus esset a terra, & non addidit quod omnia traheret ac seipsum? Quare ergo hoc solum advertistis quod significaret se esse moriturum & contulistis cum eo quod testificatur lex, Christum manere in aeternum? Nempe quod est: & exaltari Christum a terra, & omnia trahere ad seipsum, hoc est, & mori Christum, & manere in aeternum. Sed & vnde nunc vel hoc ipsum tam cito advertistis, quomodo dixisset: Oportet exaltari filium hominis? Denique alio tempore cum ita dixisset: Cum exaltaveritis filium hominis a terra, tunc cognoscetis quia ego sum, nihil tale, quale nunc obiecistis, sed nec villo modo quod diceret, vos intellexisse significastis. Vnde ergo, nisi quia paulo ante collecto concilio pontifices & pharisaei consilium vobiscum defraierant, non solum ut interficerent, sed hoc etiam ut exaltatione crucis interficerent eum? Itaque non mirum vos illud in verbis eius intellexisse quod insidiantes in abscondito conscientie cubili cogitabatis facere. Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen in vobis est, ambulate dum lucem habetis, ut non tenebrae vos comprehendant. Iste inquit filius hominis Christus est, & sicut audistis ex lege, manet quidem in aeternum, sed nondum peruenit illuc, ubi immortaliter atque impassibiliter manet in aeternum. Adhuc modicum lumen in vobis est, dum ex scriptura legis lucem cognoscitis, quia Christus manet in aeternum, sed hoc vobis deest, & hoc non videtis, quod ipsa exaltatio quam dixi, transitus Christi est in regnum aeternum. Vos ergo dum lucem habetis, dum lumine veritatis licet uti, ambulate, ut vos quoque ad Christi aeternitatem perueniatis, veniet enim tenebrae mortis, in quibus iam nemo ambulare potest, sicut alio loco dixit: Veniet nox in qua nemo possit operari. Per hanc moram lucis, id est vitae praesentis, vacat quaerere ex lege totam veritatem Christi, videlicet quod in aeternum quidem maneat, verumtamen ad ipsam aeternitatem non nisi per viam passionis & mortis ascendet. Ambulate inquam currite, & perficite, antequam tenebrae exteriores vos comprehendant. Nam post cursum vitae praesentis, nulli accendetur lucerna scripturarum, vnde peruenire possit ad Christum manentem in aeternum. Hoc est quod sequitur. Et ambulat in tenebris, nescit quomodo vadat. Tenebrae namque sempiternae sunt apud inferos, de quibus dixerat: Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebrae vos comprehendant, quae videlicet remissas manus, & genua comprehendant dissoluta, in quibus tenebris quisquis ambulat, nescit quo vadat. Vnde dicit Ecclesiastes: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quae tu properas. Cui simile est quod dominus subiungit. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Quid aliud clamat propheta cum dicit: querite dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Dum lucem inquit habetis, id est, dum in hac vita estis, ubi legalem ac propheticum sermonem, tanquam lucernam in caliginoso loco lucentem habetis, per quam verae lucis, Christum inuenire potestis: credite in lucem, ut filii lucis sitis, id est, credite in Christum, ut illuc, ubi (sicut audistis ex lege, Christus manet in aeternum) adoptione filiorum dei habentes, vos quoque cum illo in aeternum maneatis. Haec locutus est Iesus, & abiit, & abscondit se ab eis. In caeteris Evangelistis manifeste habemus, quia postquam iam dictum ingressum suum in civitatem, erat docens quotidie in templo, hic autem quasi diuersus ab illis: abiit inquit & abscondit se ab eis. Quid igitur nisi mystice excæcationem illorum innuit. Etenim absconsonem eiusmodi, id est excæcationem illorum se significasse, sequenti satis declarat serie lectionis. Sequitur enim. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo impleretur Esaiæ, quem dixit: Domine, quis credit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Quid namque est non reuelatum illis esse brachium domini, nisi hoc ipsum, quod manifeste exprimit Euangelista, cum dicit: abscondit se ab eis. Hoc propheta querulosum vaticinium, congruo satis tempore ab Euangelista sumptum est. Cum enim haec diceret propheta, clarificationem filii hominis, qua clarificandus erat in gentibus, ut supra dictum est, & incredulitatem Iudaeorum, de qua nunc dictum est, quia cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, spiritali oculo praevidebat, sicut totus propheta locus aperte indicat: Dixerat enim. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum, quia quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & quibus non est annuntiatum, contemplati sunt. Haec de supra dicta fructificatione gentilium, sequitur de excæcatione Iudaeorum, quod hic positum est testimonium: quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Brachium domini appellat hic filium dei, quia videlicet sicut operatur quis vel praesertim in brachio suo, sic cuncta fecit, & diabolus debellavit deus in filio suo, in verbo suo. Quod si quaeras ab eodem propheta, in quo non fuerit reuelatum, vel in quo fuerit absconditum

absconditum, statim subiungit: Et ascendit sicut virgultus coram eo, & sicut radix de terra sitientem. Non est ei species neque decor, &c. Quibus verbis flebiliter declamata passione domini, rursus gentile, ad quam fructus puenturus erat eiusdem passionis, beatificat dicens ita: Letare sterili quae non parit, &c. Item Euangelista subiungit. Propterea non poterat credere, quia ita dixit Esaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & intelligant corde & conuertant & sanent eos. His inquam subiunctis, propheticae scripturae testimonijs, satis euidenter demonstrat Euangelista, cur ita dixerit: Et abscondit se ab eis. Illud autem non potest educi, quanta feueritate habitator huius Iohannis spiritus sapientie dicta sua digesserit. Qualis enim ista ratio vel causa est, quod quasi quaereres, cur se abscondit dominus a ludaeis, vel quare non credebant in eum Iudaei, ita subiunxit, ut impleretur sermo Esaiæ, quem dixit: Amplius autem cum adhuc addit: Propterea non poterant credere, quia ita dixit Esaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum. Nunquid eandem questionem quam ipse mouit, satis absolutam esse putavit? Vere enim cum nemo quaereret ab eo, cur in dominum non credidissent Iudaei, quaestio in genere ipse vltro commouit. Nam vsque hodie non cessant homines disputare de praesentia vel praedestinatione dei, nec de sunt peccatores, qui seipso excusare audentes, dicant se iccirco bonos esse non posse, quia deus malos fore praesciuit & praedestinavit. Quibus ita se excusantibus, deumque accusantibus, istud insipientiae suae patrocinium placet, quod in presenti loco Evangelicae auctoritatis scriptum est: Nisi praescientia vel praedestinatio dei (inquiunt) voluissent hominum vim faceret, tantum Euangelista, sic & sic non dixisset. Sed talibus hoc loco hic Euangelista eodem spiritu respondet cum praemississet: non credebant in eum, ita subiungens, ut sermo prophetae impleret, itemque propterea non credere, quia ita dixit Esaias. Ipsi enim qui sunt qui respondeant deo, vel in quibus de diuinis iudicijs reddat vlla ratio? Vix eis qui mites sunt, & spiritu pietatis bene dispositi ad audiendum, & apostoli praedicto loco subsecutus, profundam dare rationem incipiens: Volens (inquit) deus notam facere iram, & ostendere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae praeparata in interitum, &c. & ipse dominus in alio Evangelista: Contere inquit tibi pater domine caelum & terram, quia abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, ita patet, quia sic placitum fuit ante te. Causam esse etiam caecitatis Israeliticæ reddens Apostolus appellavit eos vasa irae, dominus autem sapientes & prudentes eosdem dixit, quibus praesertim absconderat haec, scilicet mysteria sua, quae paruulis dignatus est reuelare. Vtraque sententia suam perbiam caecitatis causam esse significatum est. Vnde enim a domino sapientes & prudentes dicti sunt, nisi ex eo quod superbi sunt, quod maxime liquet ab opposito paruulorum, id est humilium, qui reuelatione patris digni sunt. Vnde vero ab Apostolo dicti sunt vasa irae, nisi ex eo quod sunt filii superbiae? Psalmista quoque cum dixisset: Terribilis es, & quis resistet tibi, statim intulit, ex tunc ira tua. Nam reuera ex quo deo resistitur, ex tunc ira eius. Etenim quid in infirmitatem vel ignorantiam peccat, dissimulat peccata hominum, & parcens illis, poenitentiam praestolat. Ergo & Apostolus quos appellat vasa irae, dignis auditoribus tali denotatione indicat, deo restituisse, & iccirco retributione superbiae iustum deum voluisse illos, sicut Pharaonem indurare, vel corda illorum, ne Christum agnoscerent, excæcare, & ipse dominus, dum eosdem vocat sapientes & prudentes, ex opposito paruulorum, id est, humilium, & paulo post eisdem paruulis dicit: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, causam absconsonis, pro qua constitetur patri, demonstrat superbiam esse. Itaque & hoc loco, cum dicit Euangelista: Excæcavit oculos eorum, & induravit corda eorum, subauditur dicens, ne videant oculis, & intelligant corde, profecto cordatis auditoribus non dubium fore putavit, quae ob causam superbiae excæcavit neque diabolus, neque hominem quempiam absque precedente peccato superbiae excæcavit vnquam aut induravit. Igitur innocens & sancta praescientia dei, nullam malis hominum necessitatem importat, quomodo nec visus meo ei, quem ambulare video, vllam ambulandi necessitatem irrogat, quomodo apud quosdam philosophos Christianos disputans validissime, argumentatur sana & vera philosophia. Sed de his haec nunc, iam nunc ad ipsa lectionis verba redeamus. Primo quaerendum est, quae distantia sit inter hoc quod dictum est: Excæcavit oculos eorum, & hoc quod sequitur: Induravit cor eorum, siue inter hoc quod ait: Ne videant oculis, & quod subiungit, & intelligant corde: Quid enim? Nunquid non idem videtur esse, non videre oculis, quod est non intelligere corde: vel idem esse excæcatos oculos, quod est, induratum habere cor? Cur igitur vtrunque dictum est? Videlicet quia eorum, qui conuertunt, & sanari non merentur, aliqui nec vident quidem scripturarum sensum, aliqui vident quidem, sed sequi nolunt. Eorum itaque qui non vident: Excæcavit (inquit) oculos, ne videant oculis. Eorum autem qui vident, & sequi nolunt: Induravit (inquit) cor, ne intelligant corde, id est, ne sciat eis per dilectionem, quod

Esa. 73
Esa. 74
Esaie. 66
Questio de praescientia dei, an voluntati non sit vim intulerat.
Responsio contra curiosos, Roma. 7
Matth. 13
Psal. 71
Exod. 10
Matth. 11

uident per manifestæ literæ cognitionē. De prædicto prophetæ testimonio protinus Eu-
 gelista subsecutus ait. L. Hoc dixit Esaias, quādo vidit gloriā eius, & locutus est de eo. J. Ac
 si diceret. Visio prophetica, in qua dixit hæc Esaias, gloriā eius præmonstrabat, illam utiq;
 gloriam, quam nūc instare ipse dñs prædicabat his verbis: Venit hora vt clarificetur filius
 hominis, cæteris quoq; quæ hæcenus differuit. ¶ Est autē illa visio, quam idem propheta sic
 incipit: In anno quo mortuus est Ozias, Vidi dominum sedentem super solum excelsum
 & eleuatum, & ea quæ sub ipso erant, replebant templum, Seraphim stabāt super illud, sex
 alæ vni, & sex alæ alteri, Et clamabat alter ad alterū: Sanctus, sanctus, sanctus dominus de⁹
 Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Igitur ille habitus sedētis domini, circūstantibus
 officialibus, vel ministris spiritibus sanctis (qui in hoc solo scripturæ loco inueniuntur ap-
 pellati Seraphim) mystice p̄dicat istam clarificationē filij dei, qua peracta, p̄dicantibus mi-
 nistris eius per totū orbē fidei trinitatis, & hoc modo clamātibus Seraphim: Sanctus,
 sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, impleta est domus fumo, scilicet illo increduli-
 tatis fumo, quo (vt iam dictum est) excæcauit ludæorum oculos, Sequit. L. Veritatem &
 ex principibus multi crediderūt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, vt de sy-
 nagoga nō eijcerentur. Dilixerūt em̄ gloriā hominū magis q̄ dei. J. Ergo nec vere crede-
 bant, qui claritatem ab hominibus accipientes, gloriā illorū gloriæ dei præferebāt. Dixit
 etenim ipse alio loco: Quomodo vos potestis credere, qui gloriā ab inuicem quæritis, &
 gloriā quæ à solo deo est non quæritis? Non solum (inquit) ex turba multa, quæ cū ramis
 palmarū processit obuiam ei, sed & ex principibus, id est primoribus ludæorū, multi credi-
 derūt in eum, sed quia pharisæi, id est clerici ludæorū iam dudum conspirauerant, vt si q̄
 confiteretur cum esse Christum, extra synagogam facerēt eū, non confitebātur, vt de syna-
 goga non eijcerentur. Verūtamen inquit, id est licet supra dixerim, quia cū tanta signa fecis-
 set coram eis, non credebant in eum. Multi ex principibus crediderūt, sed male erubescen-
 tes, non confitebantur. L. Iesus autē clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed
 in eum qui misit me. Et qui videt me, vidit eū qui misit me. J. Magnū perseuerantiæ fortis
 exemplum, magnus & laboriosus clamor, si p̄endas non solum quia nunc vsq; clamaue-
 rit, sed & quid, & qualis adhuc ipse, vel inter quales clamauerit. Quid em̄ clamauit? Qui cre-
 dit in me (inquit) nō credit in me, sed in eū qui misit me. Quod est dicere? O homines magis
 gloriā hominū q̄ gloriā dei diligentes, qd̄ in me credere erubescitis, vel quid cōfundimini
 de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, vel cōfessionis vestræ in eo cōstitui, q̄
 in me carnalibus oculis videtis? Non, sed magis in eo quod pater misit, qd̄ est verbū patris,
 quod est principium: Principiū enim ego sum, qui & loquor vobis. Itaq; nō inglorium aut
 contemptibile est, credere in me. Etenim credere in me nemo potest, nisi credendo in eū
 qui misit me: neq; credere q̄ potest in eum, qui me misit, nisi credēdo & in me. Siquidē &
 qui videt me, videt eū qui me misit: nec aliter videre vel scire quis potest, cuius substantiæ,
 vel quātus sit, qd̄ valeat, vel quid sapiat is qui me misit, nisi viderit me. Hoc est qd̄ clamauit
 & iam diu laborauerat clamans, iamq; rauca facta fuerāt fauces eius, ita vt postmodū ob-
 mutesceret, sicut agnus corā tondente se, & nō aperiret os suū, & propter eiusmodi clamo-
 rem multiplicati iam erāt, q̄ inuidia cæcati oderāt eū. ¶ Qualis em̄ ipse erat, & inter quales
 hoc declamauit? Vtq; nō solum mortalis & passibilis, & in nullo secundum naturam à cæte-
 ris distans, inter quos ambulabat, hominibus: sed & egenus, & pauper, nihil de regno vel
 honoribus huius mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales & superbos, humanæ gloriæ
 vento tumentes, & quod amplius, quoz̄ (vt supra dictum est) deus excæcauerat oculos, &
 indurauerat cor, intantū vt non solū non crederēt dictis eius & factis, sed insuper blasphe-
 marent, dicētes: Dæmoniuū habet, & insanit, quid eū auditis? Igitur fortiter quidem, quippe
 in quo totus erat spūs fortitudinis, verūtamen & passibiliter clamauit, nec em̄ perdiderat
 frontē mitis & humilis corde, aut nullā patiebatur humani pudoris angustiam, cū dicat ipse
 in psalmo: Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Se-
 quentia clamoris eiusdē audiamus. L. Ego lux in mundū veni, vt q̄ credit in me, in tenebris
 nō maneat. J. Dicat ad hæc homo rationalis. Si lux, imo qui lux, & vera lux est Christus, &
 ad hoc venit in mundū, vt in tenebris nō maneat q̄ credit in eū, ergo ne de seipso nō debu-
 it perhibere testimoniū? Nōne frustra venisset in mundū, si taceret, & nō ostēderet seipm̄?
 Quis vero fur & latro velit lucernā accensam mitti in abscondito, vel sub modio, & nō po-
 tius poni sup̄ candelabrū, vt luceat omnibus qui in domo sunt? Igitur opportune, importu-
 ne, non lux gloriæ cupiditate, sed nostrorū oculoꝝ necessitate clamat lux: Qui credit in me
 credit in eū qui misit me: itēq; qui videt me, videt eū qui misit me: & hoc modo seipm̄ ostē-
 dēs oculoꝝ nequā nō curet inuidentiā, dūmodo simpliciū lætificet beneuolentiā: Ego inquit
 lux in mundū veni. Quā ob causam? Vt omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat. ¶ Er-
 go contra legē credendi faciebāt hi, q̄ (vt supra dictū est) credebant in eū, sed non confite-
 bantur

Esa. 6

Iohan. 7

Psal. 6

Esa. 53

Iohan. 10

Psal. 43

bantur, diligentes hominū magis q̄ dei gloriā. Hoc enim modo credētes, in tenebris ma-
 nebant. Sequitur ergo. L. Sed si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico
 eum. Non enim veni vt iudicem mundū, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & nō
 accipit verba mea, habet qui iudicet eū. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eū in nouis-
 simo die. J. Iudiciū damnationis in hoc Euangelista tripliciter iam dictū est. Alia nanq;
 significatio est, qua dixit: In iudiciū veni ego in hūc mundū, vt & qui nō vidēt videant: & q̄
 vident cæci fiant, Alia qua dicit nūc: Ego non iudico eum, Alia qua itidem nūc ait: Sermo
 quē locutus sum vobis, ille iudicabit eū in nouissimo die. Et prima quidē atq; tertia notē, &
 per se manifestæ significationis sunt: hæc autē media, qua dicit: Ego nō iudico eū, non em̄ ve-
 ni vt iudicem mundū, ex opposito cognoscitur, qd̄ statim opposuit dicens: Sed vt saluificē
 mundū. Quomodo em̄ saluificauit mundū? Vtq; iudiciū, i. damnationē sustinēdo, sub iudi-
 ce Pontio Pilato accusatus, tanq̄ reus maiestatis, traditusq; ad crucifigendū Romani mini-
 stris imperij. Igitur ex hoc oppositō q̄ dicit: Sed vt saluificē mundū, liquet quid dixerit: ego
 non iudico eū. Quod idē est ac si diceret: Regnū vel iudiciū meum non est hinc, id est, de
 hoc mōdo. Quod si esset de hoc mōdo, ministri mei vtiq; decertarent custodiri verba mea.
 Nūc autē regnū vel iudiciū meū non est hinc, & proinde nūc ego nō iudico eū. Ordo vel te-
 xtus literæ sic se habet. ¶ Sed si quis audierit verba mea, ego nō iudico eū. Dixi (inquit) vobis
 quia lux in mundū veni ad hoc, vt q̄ credit in me, in tenebris non maneat. Sed idcirco ne-
 gligentius verba mea hoies audiūt, idcirco custodire non curant, q̄ ego nō iudico eū quif-
 quis eiusmodi est, q̄ non sedeo rex in solijs tyrannorū, quia non exigo gladij & securibus,
 vt meū seruetur edictū. Nō em̄ veni vt hoc modo iudicē mundū, sed ad hoc potius, vt hoc
 nō iudicā saluificē mūdū. Quid tādē? Ergo ne regē cœli cōtēnetes ipse abibūt? Nunq̄
 semper tacebo, semper silebo, semper patiens ero, & in nullū eos adducā iudiciū? Non est
 ita, non sic erit, nō sic fiet. Qui em̄ spernit me, habet qui iudicet eū, habet in quā, nō dico ha-
 bebūt, sed iā habet iudicē, & si nondū sententiæ vel vindictæ iudicātis apparēt. ¶ Quis tā-
 dem ille est iudex? Sermo quē locutus sum vobis, ille iudicabit eū in nouissimo die. Ille in-
 quit sermo, quē audierit, quē vobis esse nescire nō possunt, vt pote magnificis opeꝝ testimo-
 nijs cōprobatū, ille iudicabit eū, ille arguet, ille conuincet eū. Vbinā iste talis iudex se debet
 quali de solio suo voces aut sententiā iudicij sui dabit? Prope aderit, intus se debet, in cōsci-
 entia cuiusq; iustas sententiā terribiliter personabit. Sic em̄ & Ap̄stus dicit: Quia testimonium
 reddet illis cōscientia ipsorū, & inter se inuicem cogitationū accusantiū, aut etiā defendentiū
 in die, cū iudicabit deus occulta hominū secundū Euangelij meum. Ergo ille sermo
 quē locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die. Vnde hoc sermō huic? Ait. L. Quia ego
 ex meipso nō sum locutus, sed q̄ misit me pater, ille mihi mandatū dedit, qd̄ dicam, & quid
 loquar. J. Inde (inquit) sermo quē locutus sum, fortitudinē habet iudicandi, q̄ ego à meipso
 non loquor, q̄ nō solū iuxta præsumptionē prophetæ mē dācis, quē lex iubet nō timeri, de
 corde meo non confinxī, sed qui misit me pater, illa videlicet missione, qua mihi est pater,
 ipse mihi mandatū dedit, ipse mihi obediens in mādato incarnationis & passionis, mādauit
 quid dicā, & qd̄ loquar: qd̄ in nouā nūc dicā patienter cōtradictibus, & qd̄ in futuro iu-
 diciō loquar terribiliter, vbi nemo cōtradicere audebit. ¶ Si ex me locutus fuissē, i. ex ho-
 mine vel secundū hominem, quē solū in me videtis, & quē solum me esse putatis, tunc infir-
 mus, imo & mortuus esset sermo quē sum locutus. Nūc autē viuus est & efficax, & penetra-
 bilior omni gladio ancipiti, & pertingēs vsq; ad diuisionē animæ & spūs, cōpagum quoq;
 & medullarū, & discretor cogitationū & intentionū cordis, & nō est vlla creatura inuisibi-
 lis in cōspectu eius. Omnia autē nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo in veritate, ergo in eg-
 rate iudicabit. Mandatum (inquam) ille mihi dedit qui me misit, & ego ex ipso eiusmo-
 di sermōne loquor. L. Et scio q̄ mandatū eius vita æterna est. J. Mandatū eius sic dicendū,
 & sic faciendū, nō incerta spe exequor, nō dubia expectatione perago, sed scio, & bene scio,
 quia mandatū eius vita æterna, id est, omnibus credentibus vitæ æternæ effectiua causa est.
 Non em̄ incertis euentibus in hoc mādato positus, paulo ante dixit: Venit hora vt clarificet
 filius hominis, atq; subinde: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum,
 & his similia. L. Quæ ergo ego loquor, sicut dixi mihi pater, sic loquor. L. Siquidem sermo
 nis huius vtilis prouētus appareret, recte, tanq̄ nō mandatū à patre, cōtempribilis eēt. Nūc
 autē fructus eius, vita æterna est, & hoc multis comprobatur testimonijs, dum aliq; de morte
 animæ per penitentiam ad vitam redeunt, aliq; quoq; corpore mortui, sermonis eiusdē im-
 perio resurgunt. Ergo verū, ergo irrefragabile est, quia quæ loquor, non confingo vt pro-
 pheta mendax, sed sicut dixit mihi pater, sic est voluntas patris, hæc loquor,

Iudiciū tri-
plex signi-
ficatio

Ego nō iu-
dico eum

Sermo ius-
dicabit eū

Roma. 2

Deute. 4

Heb. 4

¶ Finis libri decimi

Rupertj

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHAN. EVAN-
gelistam Commentarioꝝ liber vndecimus.

Vangelistæ huius habitatori spiritui sancto magnas iam dudum ec-
clesia catholica gratias agit, quia gratiæ & veritatis diuitias de ore
plenitudinis Christi, in profundam eius memoriã transfusas, tanta
integritate cõseruauit, tãta fide in tẽpore opportuno refudit, vt ni-
hil nobis aduersus hæreticã paupertatem de substantia veritatis,
vbicũq; terrarũ tanq̃ diues superbire ausa sit. Et cũ cõta quidem, quæ
hactenus dixit, gloria & diuitiæ sunt domus eius, id est deo sacrat
eius pectoris: Amplius aut̃ q̃ deinceps dicturus est, pretiosæ opes
sunt, & thesaurus desiderabilis. ¶ Eorum nãq; tota series, huic vsq;
ad patibulum crucis, recitatio est testamenti, qd̃ moriens pater no-

Recitatio
testamēti.

ster con-

scripsit:

designatio

est hære-

ditatis,

quã par-

uulis suis

in ipso m-

ortis agone

mira

charitate

delegauit.

Assistant

pupilli,

qui non

erant ibi,

& isto

recitate

qui præ-

sens inter-

fuit, qd̃

verba

testamēti,

digito

morientis

scribete,

in tabulis

cordis

carnalibus

suscipit.

Audiat

certus,

vbi suã

sperant

hæreditatem,

& ad qualem

interim

respiciant

paracletũ

atq; tutorem.

¶ Igitur

vt solēt

pijs &

bene amã-

tibus filijs

dulciora

esse, &

profundius

permanere

in me-

moria

verba,

quæ dili-

gētissimus

pater in

ipsa morte,

supremũ

trahens

spiritũ,

locutus

est, qd̃

dixit, quæ

madauit,

quæ ro-

gauit aut

monuit,

sic nobis

reuerenti

aure, pio

corde, &

humili

spũ sus-

cipiēda,

fideli

memoriæ

commēdan-

da sunt

ea, quæ

deinceps

dilectus

eius soler-

ter au-

ditã, fide-

liter cõ-

seruata,

vt iliter

valde in-

ciens, hoc

modo re-

fundit. L

Ante

diem

festũ

paschæ,

sciens

Iesus

quia

venit

hora

eius, vt

transeat

ex hoc

mũdo

ad

patrem,

cũ dile-

xisset

suos

qui

erant

in

mũdo,

in

finem

dilexit

eos. ¶

Christum

dominum

verum

dei

agnum,

esse

pro

salute

mundi

totius

immola-

tum, eiusq;

figuram

illum

prætulisse

agnum,

quem

in

Aegypto

iubente

domino

per

Moysen,

immola-

uit om-

nis

multitudo

filiorum

Israel

ad

vesperã,

om-

nis

dõmus

Israel,

id est

vnuer-

sa quæ

carne

comedit,

&

sanguinem

bibit

eiusdem

veri

agni,

sancta

catholica

confite-

tur ec-

clesia. ¶

Sed &

illud

non

ignorat,

diem

festũ

paschæ,

quem

popu-

lus ille

summa

celebrat

solennẽ

agebat,

cõmemo-

rationem

illius

diuini

fuisse

benefici-

ij, &

ob hoc

pascha

dictũ,

qd̃ est

trãsitus,

&

Hebraice

dicitur

phase,

quia

dñs

super

taberna-

cula

filioꝝ

Israel

sanguine

agni

signata

transiit,

cõcisq;

primogeni-

tis

Aegyp-

tij, fecit

eõsdem

transire

per

mare

rubrũ,

Pharaone,

qui

perseque-

batur

eos

submerso,

simulq;

cũctis

Aegyp-

tij, Igitur

perspicuũ

est, cur

cũ dixisset

Euãgelista

Ante

diem

festũ

paschæ,

statim

sub-

iunxerit:

sciens

Iesus

quia

venit

eius

hora,

vt

transeat

ex

hoc

mũdo

ad

patrem,

videlicet

vt

docili

Euangelicæ

veritatis

alumno

significaret

totum

illud

vmbraticum

veteris

paschæ

sa-

crificium

ex

eo

fuisse

sanctũ,

quia

præfigu-

rabat

dñm

Iesum

pro

salute

mũdi

per

passionem

morris

fore

transitu-

rum

ex

hoc

mũdo

ad

patrem.

Siquidem

ante

diem

festũ

paschæ,

idem

est

ac

si

dixisset,

illo

die,

quem

continuo

subsequitur

dies

festus

paschæ. ¶

Erant

aut̃ luna

primi

mensis

decima-

quarta,

Gene. 9 maledictus Cham, patrem suū Noe, nudum iacentem dormire foris nūtiavit fratribus suis, sic hæretici Cherintus & Marcion, aliq̄q̄ p̄p̄lures eundem dominū nostrū, nullatenus deū de deo ante secula natū, sed hominem tantū extitisse, & ex Maria cœpisse cōtenderint: maxime pro eo, q̄a lintheo præcinctus, id est tribulatione passionis afflictus, vera morte, ver⁹ esse homo cōprobatu sit. Hoc modo illum suorum pedes lauisse, id est peccata emundasse se intellexerūt. In illa nāq; nuda humilitate passiois suæ, sanguinem & aquam de latere suo fudit, vnde vsq; hodie peccata suorū emū dare nō desinit. ¶ Quare autem solos pedes tūc lauit, cum secundū exteriorem hominem simul & interiorem, credēs in se lauet in sanguine suo à peccatis eorum? Videlicet quia hora illa rem solummodo significare, nō etiam agere debuit. Præterea idcirco pedes potius, q̄ manus aut caput laurare voluit, quia videlicet in laundis pedibus, & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis, quæ nos lauat in sanguine suo à peccatis nostris. Deniq; nō solum tunc lauat nos in sanguine suo, quando quisq; nostrum baptizatur, sed & quotidie lauat ab actualibus peccatis, quando in sancto altari carni ei⁹ cōmunicamus & sanguini. ¶ Ipsa autem peccata, quæ nō omnino potest effugere vita humana, quamlibet religiosa, per puluerem pedū solent significari, Verbi gratia, cū ipse dominus dicat: In quamcūq; domū intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateis eius, dicit: Etiam puluerem quæ adhæsit nobis de ciuitate vestra extergimus in vos. Quod est dicere: Etiam minima peccata, sine quibus non omnino quamuis sancta mortalitas, vel mortalis sanctitas vitæ præsentis transigi potest, quotidianis remedijs palam expurgare, vt nō habeant imprudentes homines, ob quam vitæ nostræ reprehensionem videantur sibi, quasi rationabiliter prædicationē vestram contemnere. Quæ videlicet peccatorū pene inquitabiliū sordes spūs sanctus significat, dum in Canticis canticorum dicente spōso: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, respondit illa: Expolitaui me tunica mea, quō rursus induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Cū enim actiue vitæ tunicam exuerit, & in secreto contemplatiue vitæ lectulo se anima cōposuerit, tūc quia minus ea quæ agūt in seculo videt vel audit, quasi à lotis pedibus, id est præteritis actuum secularium abiectis sordibus, terram deinceps tangere refugit. Quod si animæ utilitas poscit vt exeat, & tanq̄ voce sponsi excitata, Euangelio Christi publice inferuiat, rursus puluere aliquatulo se sordidari posse nō ignorat, & idcirco magis indiget, vt sibi quidē Christus pedes lauet. ¶ Igitur magnū quidem (vt prædictum est) spectaculū fuit in illo cenaculo, vbi domino pascha parauerant discipuli, q̄ tātus ille dñs & magister surrexit à cena & posuit vestimenta sua, præcinctusq; lintheo, pedes lauit, iterūq; acceptis vestimentis suis recubuit, & docere cœpit: & multo maximū est, q̄ sicut illic sanctissime ac religiosissime significatū est, creator angelorū & hominū semetipsum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma serui cinctus est labore & angustia passionis, vt nos in sanguine suo lauret à peccatis nostris, & iterum resurgendo à mortuis, indutus gloria immortalitatis, & honore incorruptionis, recubuit in celo ad dexteram patris, & dato sancto spū fecit nos scire, quidnam fecerit nobis. Sequitur. L Venit ergo ad Simonem Petrū. ¶ Cœpit inq̄ laurare pedes discipulorū. Erat autem primus à quo incipiendum eēt Simon Petrus. Nam & si Andreas audito Iohānis testimonio dicens: Ecce agn⁹ dei secutus prior q̄ Petrus, venit & vidit vbi maneret ipse dñs Iesus, attamen in ordine vocationis Apostolorū, quando relictis omnibus secuti sunt eū, Iohanne iam tradito, nec Andreas, nec alius prior est Petrus: sed vidit dñs Petrū & Andream fratrem eius primos, & vocauit eos. Ergo pedes discipulorū laurare incipiens, venit ad Simonem Petrū. ¶ Dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? ¶ Tu inquit, quem cōfessus sum Christū filium dei viui, rex regum, & dominus dominantium, vestimenta tua posuisti, aquam infudisti, & vt pedes mihi laues cœno procumbes? Expauit enim de dño & magistro suo magna, de se vero humilia sentiens, qd̄ & alius quilibet discipulorū extimuisset, si ab eo dñs tātā humilitatis op⁹ inciperet. ¶ Si quidem adhuc nō plenæ cognouerant huius magistri sui disciplinam, scilicet q̄ in schola eius ille maior, qui humilior esset, q̄q; maxime ipse dominus omnium, in summa humilitatis arce regnaret. Hoc inquam nō bene cognouerant, vnde etiam nūc secundū Lucam facta fuerat cōtentio inter eos, quis eorū videretur esse maior. Et quidem verbis vere dominationis, & tenendæ potestatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentium dominantur eorum, & q̄ potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem nō sic, sed q̄ maior est vestrum, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator: ego autem in medio vestri sum sicut qui ministrat: sed præterea factu illos amplius instruens, palam apparebat inter eos sicut qui ministrat, lauando pedes eorum: simulq; (vt prædictum est) significabat qualis ministerij minister foret, videlicet q̄ animam suam redemptionem pro multis daturus esset. Cum ergo sic Petrus expauisset. ¶ Respondit Iesus & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis mō, scies aut postea. ¶ Causam inquit, propter quā hoc facio, tu nescis modo, sed & si dicam

si dicam tibi, nō potes portare modo, scies aut postea, videlicet cū venerit spiritus veritatis, qui vos & huius facti causam & omnē veritatē docebit. ¶ Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternū. Respondit ei Iesus: Si nō lauero te, nō habebis partē meā. ¶ Quid inquit expauescis talē humilitatis meæ habitum, tale ministerium? Nisi ego adhuc actius præcinctus maiori dispendio lauero te, non habebis partē meā. Vere em̄ nisi Christus dilectos suos lauisset à peccatis eorū in sanguine suo, nec Petrus nec quisquā ceterorū hominū partem habuisset cū illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictū est, quia videlicet & cū expauesceret humilitatē talis magisterij, multo magis abhorrebat contumeliam dominicæ passionis, quæ & illum & omnē mundū oportebat lauare. ¶ Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantū pedes meos, sed & manus & caput. ¶ Hoc obediens secundū nomē suū bene locutus est Simon. Simon namq; interpretatur obediens. Bene ergo non vt paulo ante dixit Euangelista, dicit ei Petrus, sed dicit ei Simon Petrus. ¶ Dicit ei Iesus: Qui lotus est, nō indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. ¶ Hic manifeste dat intelligi, q̄ aliam præter illam exteriorē dicit necessariam pedū lauationem. Quis em̄ lotus est, nisi quē Christus in sanguine suo lauit à peccatis, vt ante iam dictū est? Quid aut ad conseruandam illam spūalem mundiciam proficit ista corporalis lautio pedū? Nunquid quotidie pro consequenda peccatorū remissione pedes laurare, & non potius sacramenta dominicæ passionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, dñs aliud postmodū intelligendū insinuat, cum dicenti illi, domine nō tantū pedes meos, sed & manus & caput ipse responder, qui lotus est inquit, nō indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ac si dicat: Qui semel in morte, quæ nūc adest, baptizatus est, nō est opus amplius vt p̄terita ante baptismū peccata siue originalia siue actualia lauet, sed totus mundus est, tantūmodo pedes lauet, id est, quotidiana vel cōmunia, sine quibus humana vita transigi nō potest, cōmissa quotidianis remedijs expurget: sicut is qui solos ex itinere sordidatus, habet pedes, & in reliquo corpore à sordibus liber est, vadens cubitū, non indiget nisi vt pedes lauet. Sequit. ¶ Et vos mūdi estis, sed non oēs. Sciebat em̄ quisnā esset, qui traderet eū: propterea dixit, nō estis mundi oēs. ¶ Vos, inquit, qui permansistis mecum in tentationibus meis, mūdi estis, scilicet propter sermonē quē locutus sum vobis, quia credidistis, mundi inquam estis ex hoc, quia nunc ego sanctifico meipsum pro vobis, vt vos in veritate sanctificis, dū ego sanctifico, id est, ego meipsum sacrificiū offero pro vobis. Iam em̄ vado immolari pro vobis vt mūdi sitis, sed non oēs. Nec em̄ omnibus vobis p̄sens passionis meæ sanctificatio prodest. Sciebat em̄ (inquit Euangelista) quisnā esset qui traderet eū: propterea dixit, nō estis mundi oēs. ¶ Postq; ergo lauit pedes eorū & accepit vestimēta sua, cū recubuisset, ite dicit eis: Scitis quid fecerim vobis? ¶ Ergo, inquit, quia sciens ea quæ supra dicta sunt, sic & sic fecit. Postq; rursus acceptis vestimētis suis ite dicit: recubuit: recte dñs & magister os suū aperuit, & ea quæ deinceps sequunt, dulcia super mel & fauū eloquia de ore suo profundit. Etenim postq; resurgens à mortuis, gloriosam immortalitatis & incorruptionis vestē induit: extūc p̄ interpretē suū spiritū sanctū, quē de celo misit, fecit suos intelligere, qd̄ fecerit eis, iuxta qd̄ ex persona eius Psalmista dicit: Dextera dñi fecit virtutē, dextera dñi exaltauit me, nō moriar, sed viuā, & narrabo opera dñi. Itaq; dicit: Scitis quid fecerim vobis? Hac interrogatione excitat, vt attentos reddat auditores suos orator græ & veritatis. Interrogati nāq; qd̄ nescimus attentius, quasi manu pulsantis excitati, audire solemus. Attendat nūc edentula teneritudo filiorū, q̄ suauī argumētatione gr̄a mater ex ore eius hoc humilitatis suæ cōmendat exēplū. Ait. ¶ Vos vocatis me magister & dñe & bene dicitis. Sum etem̄. Si ergo ego laui vestros pedes dñs & magister, & vos debetis alter alterius laurare pedes. Exēplū em̄ dedi vobis, vt quæ admodū ego feci vobis, ita & vos faciatis. ¶ Si possent modo portare serui atq; discipuli, poterat hic dñs & magister dicere sic: Si ego, quē vos dñm & magistrū recte vocatis, dñationē, qua cū patre cūctis p̄sum creaturis, nō rapinā arbitratus sum, sicut reges gentiū & q̄ potestatem habent sup̄ eos, sed memetipsum exinaniui formā serui accipiēs in similitudinē hom̄ factus, & habitu inuentus vt homo, & humilio meipm̄, factus obediēs patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis si (inquā) ego sic feci, vt vos lauet à peccatis vestris, æquū est, vt & vos apostolatū vestrū, nō dñationē, sed summæ humilitatis ministeriū arbitremini, cuius in hoc profecto est, vt ponatis aīas pro fratribus vestris. Hoc inquā, dicere poterat, hoc em̄ vera exēpli eius imitatio est. Cæterū pedes corporaliter laurare possunt & illi, q̄ nullatenus exēplū dñi & magistri huius exēplū sequunt; sed nōnullis regibus atrociores, subiectis sibi pedibus, sub religioso pastore noīe, superbissime dominant, nō solū imparati pro illis aīas ponere, sed etiā ausi rapaciter viduas & pupillos deuorare. Præmissio igit operis exēplo, vnde rota pendet sermonis autoritas. Sequit. ¶ Amen amē dico vobis, nō est seruus maior dño suo, neq; apostolus maior eo q̄ misit illū. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. ¶ Explicari verbis

Iohan. 13
Lauit nos
Chrs in san
guine suo.

A poc. 1

Lucæ: 22

Psalm 118

Psalm 117

Philipp 2
Luc. 22

X nequit,

nequit, quāti sit ponderis, q̄ rē oībus notā tanta seueritate astruit dicēdo: amen amē dico vobis, cuius sermo etiā absq; iramēto prolatus, cœlo & terra stabilior est, sicut ipse q̄ dā loco: cœlū inq̄t, & terra transibūt, verba autē mea nō transibūt. Cui em̄ dubiū est, seruū dño suo nō esse maiore, neq; apostolū eo q̄ misit illū: Vocabāt autē tunc iā apostolū magistrū & dñm, & bene dicitis inquit, sum etenim. Igit si scitis, imo q̄a hæc scitis, nec em̄ nescire potestis, seruū dño suo nō esse maiore, vel apostolū eo q̄ misit illū: beati estis si feceritis ea, i. contēti fueritis sic esse q̄ modo ego sum, quē magistrū vocatis & dñm. ¶ Beati, in quā, eritis ita faciēdo, q̄ modo ego feci vobis, q̄a videlicet in hac humilitate seminati, velut pauca admodū grana frumenti, multū vos q̄q; fructū afferetis, & replebitis faciē orbis femine: dura quidē, sed transitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas vestræ dilectionis humilitas sese dilatauerit, pro tantis cumulus crescet vestræ beatitudinis. Ergo beati eritis mox vt hoc tēpus miseræ pertrāserit. L. Nō de oībus vobis dico. Ego scio q̄s elegerim. ¶ Beati, inq̄t, eritis, sed nō oēs, non in quā preparatū in beatitudine locū habebitis oēs. Est em̄ vnus hic inter vos filius pditionis, sermonis huius expers: sur, nō minister infidiator, nō imitator: tenebræ, nō lux: diabolus, nō apostolus. Nō tamē errore meo factū est, vt inter vos talis ille sit: ego nāq; scio quos elegerim, q̄s ad gloriā, quos ad flāmā, q̄s ad honorē, q̄s ad cōtumeliā. Nō in quā nescius, vestro talē numero admisi. L. Sed vt impleat scriptura, q̄ māducat panē meū, leuabit cōtra me calcaneū suū. ¶ Idcirco inq̄t, sustineo i multa patiētia illud vas irę aptū in interitū, vt q̄d ab initio de me fuit dispositū, eodē modo q̄ dispositū fuit, nūc fiat, nullo intercedēte nouo cōsilio nō casu, sed ordine certo & antiquitus præscito atq; p̄finito, testāte scriptura, q̄ dicit in mea persona, q̄ ebat panes meos, magnificauit sup me supplantationē. Sic em̄ scriptū est secundū Hebræicā veritatē: sed hic Euāgelista Græco scribens sermone: maluit hoc vti exēplo, secundū vulgatā apud Græcos septuaginta interpretū editionē. Hæc ergo scriptura manifeste Iudā proditorē attingit. ¶ Quid autē est q̄ ait, magnificauit super me supplantationē? Non em̄ ait tantum supplantauit me, sed magnificauit sup me supplantationē, i. magnifice supplantauit me. Quid ergo sic dicere maluit, nisi vt excitaret nos ad pensandū solerter modū eiusdē supplantationis? Vere em̄ magnifica, vere mirabilis supplantatio fuit, vbi emptorē, imo redēptorē omnīū, hic vnus puelle supergressus, vendere p̄sumpsit. Quō vel quibus vendidit? Vtiq; sacerdotibus malo suo paschale sacrificiū sic vendidit, quō tunc tēporis apud oēs filios Israel solenni more quærebat, & vendebat agnus p̄ singulas domos pascha manducaturus. O peruersa magnificētia, o magnifica supplantatoris peruersitas, q̄ vnū salē nostræ salutis hostiā faciēns suā, sic quasi suū peculū possessorem mūdi, solūq; & vnū cœli ac terræ venalē proposuit dñm. Multū ergo alte suū cōtra illū leuauit calcaneū, cōtra illū in quā non vt ipm̄ Christus emerit, sed econtra ipm̄ Christū venderet. ¶ Quare autē hic p̄finitus fuerat ordo dñicæ passionis, vt hic agnus nō solū occideret, sed primo etiā venderetur? Videlicet q̄a homo, pro cuius salute venerat moriturus, nō solū propter transgressionē mortuus, sed in ipsa trāsgressionē fuerat etiā venūdatus. Nō em̄ nulla spe proposita persuasi sunt primi hoīes, vt mandatū trāsgrederent, sed aperient inquit, oculi vestri, & eritis sicut dñi. Et mē daciter quidē, sed tamē sicut dicitū ē, & sic in trāsgressionis precii, diuinitatis spes proposita est. Vnde propheta: Gratis, inq̄t, venūdati estis, & sine argēto redimemini. Igit hic ordo nostræ salutis erat necessarius, vt saluator pro venūdatis & mortuis nō solū moreret, sed primo etiā venderet. Sequitur. Ammodo dico vobis vt credatis, cū fuerit factū, q̄a ego sum. ¶ Hactenus inq̄t, nō dixi vobis, nō designaui, quis ille esset diabolus, q̄ vnus est ex vobis, sed in hac hora dico vobis quis sit, & qd̄ facturus sit, vt cū factū fuerit, i. cū ille tradēdo me, calcaneū suū cōtra me leuauerit, credatis q̄a ego sum ege nus & pauper ille, sup quē qui intelligit, beatus erit, sicut illa scriptura dicit, ego in quā, quāt & ibidē dico, nunquid q̄ dormit, nō adiciet vt resurgat, ac deinceps, tu autē dñe miserere mei & resuscita me, & retribuā cis. Hoc in quā, ammodo dico vobis, sed primū est, vt dicā initiū beatitudinis eiusdē, de qua iā dicere cœperā, q̄ statim vos incipiet cōsequi, vbi neq; dño vestro serui, neq; illo q̄ mittit vos apostoli, maiores esse volueritis. Dico ego. L. Amen dico vobis, q̄ accipit, si quē misero, me accipit. Qui autē me accipit, accipit eū q̄ me misit. ¶ Hæc vestra, o serui & apostoli, q̄ dñm vestrū mittentē vos, nō vt maiores p̄ceditis sed vt minores sublequimini: hæc in quā, vestra beatitudo est. Ecce mitto ante vos vocē p̄coniā, toto mūdo audiendā, vt q̄ me suscipiūt, tūc vere me suscipisse se cōfidāt, si vos susceperint tanq̄ me ipsum. Et ne parū in suscipiēdo me putetis esse p̄miū, pro eo q̄ sum modo despectus, & nouissimus virorū, via dolorū & sciens infirmitatē. Ecce & hoc dico vobis, imo & omī mūdo, hoc p̄dico de vobis, q̄ me accipit, accipit eū q̄ me misit. Quid vero putatis audito hoc p̄conio, quō sint vos accepturi oēs qui dispersi sunt filij dei, propter q̄s in vnā congregādos estis mittēdit? Quantū estimatis honorē & gloriā, etiā in hoc mūdo fore

fore vestræ beatitudinis, vbi nō fallitur pietas fidelīū, gaudento me & eū qui me misit, se suscepisse in vobis? ¶ Vere em̄ qui mittit vos, vobiscū & in vobis erit. Proinde omnes filij hominū, qui nascendo ex sanguinibus, & ex voluntate carnis, atq; ex voluntate viri, nascūtur secundū veterē Adam, & per illū patrē diabolū contingunt, renascēdo ex aqua & spiritu per vestrū ministeriū, nascuntur secundū me nouū Adam, qui mitto vos, & per me deū patrē contingunt, à quo missus sum. L. Cū hæc dixisset Iesus, turbatus est spū, & protestatus est, & ait: Amen amen dico vobis, q̄a vnus ex vobis tradet me. ¶ Postq̄ cū tranquillitate beatitudinē seruo: fidelīū, humiliumq; apostolorū prædixit, nunc indigni apostoli & mali serui dicitur audaciā, turbatus est Iesus, & non quomodo cūq; sed turbatus est (inquit) spiritu. Quid ergo? Nunquid contrarius sibi est, cū dicit in Mattheo: Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma: Hoc quidem difficiliter solueretur, si ita dictū fuisset. Turbatus est spiritus eius. Nunc autē cum dicit: turbatus est spiritu, idem est ac si diceret, turbatus est à seipso, estq; par ei q̄d alibi dictū est: Fremuit spiritu, & turbauit seipsum, q̄a videlicet fremente & turbante spiritu, turbata est infirma caro vel anima Iesu, per quā tota hominis substantia intelligitur. Nā per spiritū quo fremente anima turbatur, vel quo prompto caro infirmatur, fortitudo diuinitatis intelligitur, quæ dū & alibi inferno, & hic traditori suo cōminatur, ex præfenti fremitus causa, id est, ex vicinia mortis infirmitas hominis turbat. Itaq; turbatus protestatus est, id est, ab ipso effectu cōprobauit, quod secundum scripturā vere calcaneum suū contra se leuaturus esset, ipse qui edebat panes eius, & ait: Amen dico vobis, quia vnus vestrū me tradet. L. Aspiciēbant ergo discipuli ad inuicē, hæsitantes de q̄ diceret. ¶ Admiratione attoniti, & de sua quisq; cōscientia certi, ad inuicē aspiciēbant & hæsitabant, id est, iuxta aliū Euāgelistā, contristati valde, singulatim interrogabant dicentes: Nunquid ego sum dñe? Erat autē recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. ¶ Dilectus iste discipulus, inter dilectos omnes dilectissimus, hoc de semetipso solus cōmemorat, quia dñs Iesus eum diligebat, & quia tunc familiari dilectione in sinu eius recūbebat. Cur hoc, nisi vt necessariū nostræ fidei & saluti testimoniū, id est, p̄sens Euāgelistā testificantis, hoc est sui met authoritate confirmet? Si quidē & si oēs, scilicet quatuor, q̄s ecclesia sancta recipit, Euāgelij scriptores testes idonei sunt, & de alicuius illoz testi monio dubitare nefas est, tū vero hic p̄cipue dignus fidei testis est, q̄ adeo veritati, quā narrat, p̄sens cognitor interfuit, vt recūberet in sinu eius, familiaris ac dilectus, & illi verbo præ cūctis mortalibus prope admissus, qd̄ eructatū de corde patris, & caro factū alius p̄sonare decreuerat p̄ linguā & calamū eius. ¶ Etenim quem ducentē iam vxorē de nuptijs vocauerat, recte tanta illū grā remunerabat, eiusq; animā suo tā familiariter amore oblectabat, cuius carnē à cōiugio reuocatā virgineo decore accinxerat: Bene ergo, q̄a de verbo dei magna, & ceteris longe altiora dicit, ne Cherinthus vel alius quis hæreticus dubitabile velit esse qd̄ dicit, tacere nō debuit in se cōpletū esse illud Sapientis dictū: Qui diligit cordis mūditiā, propter gratiā labioz suoz: habebit amicum regē, q̄a videlicet propter excellentē castitatis decorē, dignus fuit de ipso sacro dñici pectoris fonte diuinitatē eiusdē verbi, & æterna potare secreta principij: Erat, inq̄t, vnus recūbens ex discipulis eius in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. Veritatē altissimā focia humilitate cōdecorat, dū nō ait, eram ego recūbens, sed erat recūbens vnus ex discipulis eius, itemq; dū dicit: quē diligebat Iesus, & nullā tantæ dilectiōis reddit causam, videlicet solā volēs intelligi vltionē diligētis gratiā. L. Innuit ergo huic Simon Petrus & dicit ei: Quis est de q̄ dicit? Quāuis humiliter nomē suū reticeat, nō tamē suā omnino p̄sonā dissimulat, dū nō dicit: Innuit ergo illi, sed innuit huic Simon Petrus: Sic em̄ dicēdo, quasi redūcto in seipm̄ digito, demonstrat se illū esse p̄cipuē græ filij, cui Petrus qd̄ à dño quærere nō audebat, in illa sollicitudine & summa tristitia, innuit vt quæreret ipse, dū caput in sinu dñi reclinat, & fiducia maiorī vt potest inter p̄cipuas amoris eius delicias. ¶ Sciendū vero est, q̄a sicut tūc in sinu diligētis dñi discipulus iste familiarissime recūbebat, sic deinceps in eiusdē teneri amoris diligētissima seruatus est custodia, quā & post modū in sinu dñi cū dixisset Petro: Sequere me, de isto dixit: Si eū volo manere donec veniā, quid ad te? Vere em̄ ter beatus, vsq; ad finē suū, in sinu amātis dñi suavissime recubuit, quā sicut corpus eius ab omni pollutione incorruptū, sic eum ab omni q̄q; dolore seruauit illæsum. Sequitur. L. Itaq; cum recubisset ille super pectus Iesu, dicit ei: Dñe quis est? Cui respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctū panē porrexero. Et cū intinxisset panē, dedit Iudæ Simonis Iscariothis. Et post buccellā tunc introiuit in illū Satanas. ¶ Vbiq; agnus mansuetus & innocens scripturas sanctas ruminat, & oīa sic agit, quatenus & propheticas voces impleat, & ea quæ in scripturis p̄cepta dedit, prior ipse faciat. Cur enim lupum p̄sentē sibi sub ouina pelle imminētē tali voluit designare indicio, cū eundē & noīe proprio, vel intēto satis posset exprimere digito? Videlicet vt & prophetiā, quā superius attingit, verissimā

Matth. 24

Beati eritis si feceritis ea.

Filius perditionis, Iudas.

Roma. 9

Psal. 40

Cur oportuit vendi Christum.

Gene. 3.

Eia. 52

Eia. 37

Matth. 26. Turbatus est spū, nō turbat est spūs eius. Iohan. 11.

Osec. 13

Matth. 26.

Iohannes virgo.

Prouer. 22

Iohānes te nero amore semper dilectus. Iohan. 21

Psal. 40

Roma. 12

Judas proditor hos meo pacis meae.

Math. 26 Marc. 14

Quousque in ecclesia tolerandi sunt mali.

Iob. 9

Luc. 22

Iob. 16

Luc. 12 Iohan. 4

Psal. 67

esse ostenderet, homo pacis meae, in quo speravi, qui e debat panes meos, magnificavit super me supplantationem, & illud prior ipse faceret, quod per quendam sapientem docuerat de cens: Si esurierit inimicus tuus, ciba illiusi sitit, potu da illi: hoc enim facies, carbones ignis colliges super caput eius. Quis namq; patientius suu potest cibare inimicum? Ille homo pacis suae, furioso corde, & ore pacifico, socia manu panem intingebat cum illo in parapside, & quia recumbentis in sinu eius per contationem, tacitamq; domini responsionem non audierat, buccellam de manu eius ore blando excipiebat familiaris homicida. Ita factus homo pacis suae, fiducialiter panes eius edebat, eadem impudentia, qua illi per pacis osculum mox traditurus erat. A deo patieter, tanq; puer innocuus inimicum suu cibabat, sed velut antiquus dierum carbones ignis super caput eius congeriebat. Deniq; si carbonibus non est attractus poenitentiae, cuius vstione nostris debemus inimicis cupere, licet contra voluntatem nostram plerunq; ex beneficio peiores fiant, attamen combustus est ardore iracundiae. Siquidem continuo post buccellam introiuit, que iam obfederat, vincitq; ad phariseos duxerat, vt domini traditionem sponderet pacta sibi pecunia. Videlicet vbi se intellexit hoc figno demonstratu, dixitq; (vt alij Euangelistae referunt) Ego sum Rabbi, respondente domino: Tu dicis, exiit continuo cu priori auaritia, furore pariter & odio repletus diabolico qdammodo dicens, Quoniam quidem circumuentus in sperato iudicio piceps agor, in cedium meum ruina vestra restinguam. Igitur & hoc a diuina ratione non vacat, q; per buccellam potius q; per aliud signum suum seruator proditorum demonstrat. Sciendum vero est, quia sicut & ante nos dictum est, si post buccellam continuo Judas exiuit, sicut paulo post Euangelista dicit, proculdubio nequaquam discipulis tunc interfuit, quando dominus noster sacramentum illis corporis & sanguinis sui distribuit. Nec enim vel ille panis intinctus, que Iudae porrexit, corpus eius fuit, vel catinus ille, in quo traditor manu cum illo intingebat, calix sanguinis eius extitit, nec ante hanc cenam pasche veteris sacramentum corporis & sanguinis sui discipulis tradidit, sed postquam cenauit. Quod cum ceteri Euangelistae apertissime dicant, solus Lucas aliter dixisse visus est, quia videlicet verba, quae in priori cena dominus de traditore suo dixit, idem Lucas sic praeposteravit, vt priorem paschae cenam, & sequentem dominici corporis & sanguinis consecrationem narrando coniungeret, & tunc demum verba, quae in vtroque conuiuio dicta sunt, continuaret. Igitur exemplo domini, tolerare quidem malos boni debent in ecclesia, donec ventilabro iudicij granum a palea, vel a tritico separent zizania: veruntamen non eo vsq; indiscreta debet esse patientia, vt indignis, quos nouerit, sacrosancta Christi tradant mysteria. Sed de his alio iam loco dictum est. Sequitur. Et dicit ei Iesus: Quod facis fac citius. Hoc nemo autem sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabat, quia oculos habebat, quia dixisset ei Iesus: Eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis vt aliquid daret. Terra (inquit sanctus Iob) data est in manus impij, vultu iudicij eius operiet. Quid enim? Nunquid Iudas, vel qui in illu introiuit diabolus praecipitum accepit, vt faceret quod non faciebat, & non potius permissus est vt citius faceret, id est, ad effectum perduceret quod faciebat? Aliud nempe est, dicere facienti, citius fac, atq; illud vacanti praecipere, vt hoc vel illud faciat. Simo, inquit dominus apud Lucam, ecce satanas expetuit vos, vt cribraret sicut triticum. Nunquid non ipsum dominum peruersum eius expetierat desiderium, sicut tunc quando in typum huius, idem satan astans coram domino inter filios dei, expetuit beatum Iob, vt tentaret eum? Ergo dum dicit: Quod facis, fac citius, non magis hoc praecipitum est, q; illud quod cum dixisset satan, iste infelicis Iudae possessor: Pelle pro pelle, & cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam, & tange os eius & carnem. Respondit idem dominus: Ecce in manu tua est. Concedendo vtiq; non praecipiendo: permittendo, non percussore mittendo. Igitur sicut tunc, ita & nunc terra, id est, caro de terra sumpta, data est in manus impij, permissio, non imperio, quia videlicet impius, id est, rebrarum princeps diabolus, vultu iudicij eius operuit, vt eandem inuadentes terram, peruersa de illa sentiret, inique iudicaret, impie condemnarent. Hoc autem (inquit Euangelista) nemo seinit discumbentium ad quid dixerit ei. Nec mirum. Non enim capere aut portare poterant etiam cum diceret eis, quantum pro nostra salute passionis instantis haberet desiderium. Verbi gratia, cum diceret: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor vsquedum perficiatur. Item quae: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. Itaque nemo discumbentium, nec is ipse dilectus, cui diceret: Domine quis est qui tradet te? Respondit Iesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero, sciuit, ad quid dixerit ei. Nemo inquam sciuit. Quidam enim adeo inquit necierunt, vt putaret, quia dixisset ei: Eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis vt aliquid daret, videlicet quia oculos habebat: Multum longe a rei scientia fuerunt, quia putabant illi mentionem factam esse de cura vel prouidentia egenorum, cum permissio daretur de tradendo ad mortem patre orphanorum, & iudice viduarum. Cum ergo accepisset buccellam, exiit continuo. Erat autem nox, Iudicatus vtiq; exiit continuo, atque

atq; condemnatus, relinquens episcopatum suum, ut alter acciperet illum, educete se diabolo qui stabat a dextris eius, & os suu peccator & dolosus, quod super dominum & magistrum aperuerat, post buccellam amplius dilatatum ad phariseos ferebat: non quia buccella illa malu fuit, sed quia malus per illam designatus, maius odium spirabat contra illum qui designauerat. Nam & si solo amore lucri scelus proditoris inceperat, nunc tandem introeunte in illum satana, mixtoque cupiditatis odio, tota crudelitate anhelans, citius faciebat, instatius properabat. Erat autem inquit nox, & nox vtiq; illi, quod noctis & tenebrae filius erat, quiq; vera luce fugiens, corporales quoque tenebras nequitiae magis opportunas libenter accipiebat. Cum ergo exisset ille, dicit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in eo. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in semetipso. Et continuo clarificabit eum. In tempore noctis, quod tunc erat, similitudine per contrarium sumpta, clarificationem suam dies aeternitatis & sol iustitiae dominus noster, iam adesse indicat, quia totum postmodum erat mundum illuminaturus, traditore suo cunctisq; impijs in nocte peccati remanentibus. Verbo quippe clarificationis toties repetito, passionis suae claritate apud inferos choruscantem, resurrectionisq; & ascensionis gloriam, necnon & effusionis spiritus sancti gratiam, claro deinceps, & consolatorio sermone in ceteris discipulis pronunciat. Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis. Qua clarificatione, nisi illa, de qua superius dixit, & ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, & nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet. Hoc enim nondum quidem peractum fuerat, sed nunc agebat, & sine dubio perficendum erat. Proinde recte verbo hoc & multis alijs in hoc eodem sermone secundum praeteritum tempus vt i voluit, dicendo: nunc clarificatus est filius hominis, eodem sensu, quo post multa dicturus est, & iam non sum in mundo. Haec autem clarificatio filij hominis, sine dubio clarificatio dei est. Hoc enim modo non suam (sicut alibi dicit) gloriam quam suam, sed patris sui honorem sicauit, videlicet factus illi obediens vsq; ad mortem, in morte autem crucis. Ait ergo: Et deus clarificatus est in eo. Dicat aliquis: Vnde ergo hoc scire quis potest, quod morte sua deum clarificauerit iste filius hominis? Ad haec obuians, hoc inquit, experimentum habebitis. Si deus clarificatus est in eo, i. in morte eius, & deus clarificabit eum in semetipso, scilicet resuscitando eum a mortuis, & constitutendo eum ad dexteram suam in caelestibus. Deinde continuo, id est, sine intermissione clarificabit eum, dando spiritum sanctum in nomine eius, quod coeclum nouos magna claritate caelos ornabit, & noua gratia firmamentum subleuabit, in quo luceat iustitiae sol, scilicet hic filius hominis, ita splendidus & altus, vt non sit qui se abscondat a calore eius, extunc enim rationales caeli, scilicet vos apostoli mei, bene caelestis vita perornati, forti praedicatione contonabitis, & crebra miraculorum fulgura mittetis, vestrisq; coplura imbribus, i. erudita doctrinis, omnis terra, opera iustitiae germinabit, & intera fide sempiterna in caelo suscipiet claritatem filij hominis. His in initio dicitis, latius eiusdem clarificationis suae magnitudinem differere incipientes, ait. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quaretis me, & sicut dixi Iudaeis, quod ego vadum, vos non potestis venire, & vobis dico modo. Quicquid vere filij sunt, & a bono patre, animorum qualitate non degenerant, nequaquam ita successu magna haereditatis delectant, vt de morte patris nullo dolore mordeant, & eos quos extremum trahens spiritum edidit gemitus, obliuiosis sinant euanescere auribus. Est autem magna quidem haereditas, & magnam dicitur mortis emolumentum, scilicet aeterna salus, vita & resurrectio mortuorum, quam nunquam consecuti essent filij, nisi testamētum morte patris fuisset confirmatum. Vbi enim testamētum (inquit Apostolus) mors necesse intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet dum viuunt quod testatus est. Ergo vt repromissionem acciperent, quod vocati sunt, aeternae haereditatis, oportebat vt testamentum Christi morte confirmaret, quia non aliter in haereditate vitam introducerent. Sed ipsa mors, qua testamētum confirmatum est, gratia non necessitatis extitit, & pro nullo debito gratia mater adoptatis filijs acri mortis dolore vitam parturuit. Igitur si vere filij sumus, cum laetitia nostrae redemptionis, dolore & compassione dicitur mortis habentes, haec & quae sequuntur digno auditu patris nostri dicta percipiamus. Filioli inquit, adhuc modicum vobiscum sum. Vnde eodemque nomine dum dicit, filioli, paternam sui amoris gratiam, & infirmam tunc temporis apostolorum designat infantiam. Nam ex quo fortes facti sunt, spiritu sancto armati, filij sunt. Nunc autem quia timidi sunt, & patrem sequi non valent, filioli sunt. Vnde autem vel hoc eis, vt iam dicant filioli? Videlicet ex instanti passione & morte domini, quae illis & nobis omnibus sacramentum regenerationis est, in adoptionem filiorum dei. Non enim existimandum est, quod iam ante passionem eius renati fuerint baptismo regenerationis, vel quod ante mortem ipsius in quo baptizati sumus (vt Apostolus ait) quicquid baptizati sumus in Christo Iesu, alicubi celebratum sit vel celebrari debuerit hoc baptisma, in quo cosepulti sumus cum illo in morte, vt quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Ergo ex hoc tempore iam filioli, quod haecenus eratis seruitantum siue discipuli. Hoc vobis dico, quia modicum vobiscum sum. Modicum inquam, i. tantillum, donec ille, qui

Psal. 109

Clarificatio Christi per passionem.

Iohan. 2.

Iohan. 2.

Philip. 2

Ephes. 1.

Psal. 118

Rationales caeli, sunt apostoli.

Hebrae. 2

Roma. 6

nunc exiit, ad pharisæos pueniat, acceptaq; cohorte, & à principibus & pharisæis deducendo ministris, redeat. Extic em cõprehensus, irrisus, iudicatus atq; flagellatus tandẽq; in-teremptus, iã vobiscũ nõ ero, nisi qd ad horã iteq; videbo vos, veruntũ nequaã vt nũc vo-
biscum ero, peregrinus p̄sentis, sed princeps & pater factus futuri seculi. ¶ Quæretis ergo me, & sicut dixi Iudæis, qd ego vado vos nõ potestis venire, qd illi longe alia mēte me quæ-
situri sint, ita & vobis dico modo. Neq; em sic remotus ero, vt vbi ego sum, venire nõ pos-
sint impij persequētes, & venire possint p̄ diligētes: sed nũq; illi siue viuetes siue mortui
nec vos qd diu mortaliter viuitis: qd ego vado vel vbi sum ego venire potestis. Itaq; & vos
quæretis me, & qd per verbũ vestrũ credituri sunt in me, plangētes vt turtures, gementes
vt colũbæ, ita vt fiat qd scriptũ est in Canticis, singulatim vnoquoq; vestrũ dicētes Anima
mea liquefacta est, vt dilectus locutus est, quæsiui & nõ inueni illũ, vocaui & nõ respondit
mihi: Inuenerũt me vigiles, qd custodiebãt ciuitatẽ, percusserũt me & vulnerauerũt me, tu-
lerunt palliũ meũ custodes muroꝝ. Filij Hierusalẽ, nunciate dilectõ qd amore languet.
¶ Quid tandẽ faciendũ est, vt quo ego vado & vos venire possitis, & totã hæreditatẽ conse-
quamini? Audite iam. L Mandatũ nouũ do vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos, vt &
vos diligatis inuicẽ. ¶ Hoc nouũ accipite mandatũ, nouum in quã, in cõparatione veteri
mandato præferendũ. Quod em vetus est mandatũ? Diliges, inquit, proximum tuum.
Ego autẽ dico vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. Quomodo ergo dilexi vos? Dile-
xi vos vtq; immeritos, cũ essetis natura filij iræ, sicut & ceteri, & ecce morior pro impijs,
mortẽ sustineo pro inimicis, vt vos deo reconcilitemini. Hoc vere nouum est. Vix em pro
iusto quis moritur, nedũ pro impijs & inimicis. Igitur inquit, mandatũ nouũ do vobis, cũ
hoc mado vobis, vt diligatis inuicẽ, nõ quomodocũq; sed sicut dilexi vos. Sane iterata p̄-
ceptio est, & hic ordo verborũ. Sicut dilexi vos, vt diligatis inuicẽ: ita & mandatũ nouũ
do vobis, vt diligatis inuicẽ. Non em facio sicut faciunt scribæ & pharisæi, qd alligãt o-
nera grauiã & importabilia, & imponunt super humeros hominũ, digito autem suo nolunt
ea mouere: sed prior ipse facio quod doceã, cũ prius diligo vos, vt diligatis inuicẽ, & tũc
plenũ mandatũ do vobis vt diligatis inuicẽ. ¶ Itaq; non vt de regibus gentiũ, & eis qd po-
testatẽ habent sup eos, nonnunq; recte quæri possunt milites sui, qd dura imperia subiectis
imponãt, & illis in sudore & puluere sanguinẽ fundentibus, ipsi in delictijs molliter subsi-
stant, non (inquã) ita & vos iustam in me habebitis quærelam. Prior em ego dilexi vos,
quippe qd de quietissimo sinu patris in huius seculi campũ pugnaturus descendit propter
vos: & pro vobis animã meam pono. Proinde facti huius autoritate præeunte, mandatũ
hoc do vobis, vt & vos quietẽ & vitã quoq; vestrã communi vtilitati postponentes pro
fratrũ, si oportuerit, salute moriamini. L In hoc cognoscẽt oēs, qd mei estis discipuli, si di-
lectionẽ habueritis ad inuicẽ. ¶ Nõ inquit, in hoc cognoscẽt, si exterminaueritis facies ve-
stras, vel si longas orationes feceritis, aut certe si tuba p̄cinente multã elemosynã dederi-
tis, quæ & oia his similia facere possunt hypocritæ, cõicia sinistra suã sed in hoc cognos-
cent, qd mei estis discipuli, si dilectionẽ habueritis ad inuicẽ. Quod profecto nõ nisi bono
potest corde fieri, nec em aliquod malũ, vel alicuius violatio p̄cepti potest in eodẽ corde
cohabitare dilectioni. Qui diligit proximũ (inquit Apostolus) legem impleuit. Nam non
adulterabis, nõ occides, non furtũ facies, non falsum testimoniu dices, non concupisces,
& si qd est aliud mandatũ in hoc verbo instauratur: Diliges proximũ tuũ sicut teipsum.
Igitur veꝝ erit experimentũ, verũ certumq; discipulatus mei testimoniu si dilectionem
habueritis ad inuicẽ: ita, vt qd in circuitu vestro sunt bono odore delectati dicãt: Ecce qd
bonũ & qd iucundũ habitare fratres in vnũ. Sicut vnguentũ in capite, qd descendit in bar-
bã, barbã Aaron, qd descendit in oram vestimẽti eius. Vno naq; vnguento spũs sancti tũc
& caput & barba simulq; ora vestis Aaron, bonũ vbiq; odorẽ spirabũt in ædificationẽ vel
acquisitionẽ multorũ, cũ & vos, tanq; barba, capiti, scilicet mihi dño, & vestræ dilectionis
magistro, vicinius adhæretes, barbati, id est, fortes fueritis ad ponẽdas animas pro fratri-
bus vestris, totãq; ecclesiã quasi vestẽ inferius religiosi cõuentibus subornantẽ exemplo
vestro eadẽ dilectione imbueritis. L Dicit ei Simon Petrus: Dñe quo vadis? ¶ Inchoatũ
de dilectione sermonẽ, iste ardentior ceteris dñi & magistri sui amator, impatienti do-
lore attonitus, primus interrupt, videlicet qd dixerat: filioi, adhuc modicũ vobiscũ sum
quæretis me, & sicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos nõ potestis venire, & vobis dico mo-
do. Ait ergo: Dñe quo vadis? L Respondit Iesus: Quo ego vado non potes me modo se-
qui, sequeris aut postea. ¶ Hoc postmodũ palam rei probauit euentus, qd tunc infirmus,
dominũ sequi non poterat Petrus, negauit em tertio, ne illũ pariter moriendo sequi co-
geretur: sequutus est aut postea, tunc scilicet quãdo iã senior extendit manus suas, & di-
gnus magistro discipulus exẽplo eius cruci affixus est. ¶ Sed tũc suã ipse infirmitatẽ nõ vi-
dẽs, volũtatẽ cupidissimã sequẽdi dñm, suisq; viribus maiorẽ præ oculis habebat, nondũ
expertus

Cant. 7
Exod. 20
Eph. 2
Roma. 7
Matth. 23
Matth. 6
Roma. 13
Psal. 132
Iohan. 21

expertus qd ferre recusarent, & qd ferre valerent languidi, humanã imbecillitatis hume-
ri, nisi spũ sancto, qd nondũ datus, firmarent, supra petram Ch̄m fundati. Vere etem vo-
lens sequi, dixit: Dñe, quo vadis? & proinde longe aliter huic rñdendum erat, qd illi, cui di-
centi: Dñe, sequar te quocunq; ieris. Respondens ipse: Vulpes (inqt) foueas habent, & vo-
lucres celi nidus, filius aut hois non habet vbi caput suum reclinet. Itaq; dicit: quo ego
vado, nõ potes me modo sequi, sequeris aut postea. Tanq; diceret: Idcirco interrogas, qd
sequi optas, sed modo non potes, timore nanq; deficiet fides tua: veruntũ tu aliqñ conuer-
sus, me sequendo confirma frẽs tuos. L Dicit ei Petrus: Quare non possum te modo sequi?
Animã meã pro te ponã. ¶ Verum qdem est, qd ait Petrus, dum futuro tempore sic enun-
tiat: Animã meã pro te ponã, etem futurũ erat, & dñs sic dixerat: sequeris autem postea.
Veruntũ qm præsens periculum, de quo tunc agebat, intendebat cum hæc diceret Petrus
& in illo durare sibi posse videbatur, dñs autem & præsens infirmitatis humanæ, & futu-
rum præuidebat tempus fortitudinis eius, impleri oportebat in cõparatione dñi, & ma-
gistri de seruo ac discipulo qd ait scriptura: Omnis homo mendax. Dñs nanq; cõscius vo-
luntatis, & cognitor infirmitatis dixerat: Non potes me modo sequi, affirmabat se posse
confidens de viribus suis. Itaq; experimẽto concludẽdus, & sibi met ostendendus erat, vt
nulla deinceps de statu suo, p̄sumat tabula, cum tã fortis lapsa sit columna. L Respondit Ie-
sus: Animã tuã pro me ponis? Amẽ amẽ dico tibi, nõ cantabit hac nocte gallus, donec ter
me neges. ¶ Sic dictũ, & sic deinde factũ, nullus tacet Euangelistæ, qd videlicet multum
vile nõ frustra visum est, ad reprimendũ humanã infirmitatis ausum. Alto nanq; diuini-
tatis cõsilio factũ est, vt in illa p̄urbatiõis nocte oibus Apostolis scandalũ paritibus, ma-
xime princeps Petrus suã ad tps inexpertæ infirmitatis relinqueret, trinãq; negatiõẽ la-
plus, & ipse experto crederet, & nos scire faceret, qd nisi auxiliũ à dño veniat, noxter cito
pes moueat, & si ille dormitauerit, qd solus nouit & potest custodire, tam sole per diẽ qd lu-
na per noctẽ vrimur. i. tam diuinitatis qd humanitatis Ch̄i fidem in tentatione p̄dimus.
¶ Sed de hmõi p̄urbationibus Psalmista, cum diceret, mystice loquens: Super montes
stabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, à voce tonitru tui formidabunt, secutus adiun-
xit: Terminũ posuisti, quem nõ transgredient, neq; conuertent operire terram. Ergo &
hoc recte sapia dei prouidit, vt huic Petri apostoli negationi, quæ totius ecclesiæ tenta-
tiones p̄currit, terminũ poneret. i. gallicantum, post quem ille iam vltra non negaret,
sed negationis præterire maculam amare stædo dilueret. ¶ Quid aut hoc sibi vult, qd Pe-
trus & ter negare pmittit, & tali potius qd alio termino præfixo, eius negatio finita corri-
gitur? Non em à mysterio vacare credendũ est, quod ei, sine cuius prouidẽtia factum nõ
est, sic fieri complacitũ est. Quid ergo terminus iste, i. gallicantus, mystice significat? Vtiq;
bonum dhicæ resurrectionis nuntium p̄figurat, qd profecto media nocte resurgens dñs
noxter, angelorũ ora in laudem excitaui, & per eos bonum vitæ & victoriæ suæ nuntium
ad contritos & tristitia caligantes nubilo Apostolos misit. Sed ante hunc tantæ felicita-
tis auditũ tres cõtinuas noctes perseuerat eorundẽ Apostolorũ scandalum. i. ab hora, qua
eo relicto omnes fugerũt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, & sicut Lucas re-
fert, dñs Petrũ respexit, qd videlicet tertia scandali nocte transacta, nuntium illud suauissi-
mum insonuit, qd propheta vt cunq; exprimere gestiens, dhicum hominẽ, in persona pa-
trisi respondens: Exurge (inqt) gloria mea, exurge psalteriũ & cythara, & confestim in per-
sona filij respondentis: Exurgam diluculo inquit. Hoc (inquam) consolationis nuntiu ad-
tristes Apostolos, tertia scandali nocte transacta platũ, Petrũ ex nomine attingit dicẽte an-
gelo: Dicite discipulis eius & Petro, qd præcedet vos in Galilæam, ibi eũ videbitis. Sequit
L Et ait discipulis suis: Non turbet cor vestrũ. Creditis in deum, & in me credite. ¶ Diligẽ-
ter hoc animaduertẽdum est, maxime, qd non ait, non turbemini, sed non turbetur, inqt,
cor vestrum. Nunq; em pater continuo moriturus, hanc à pupillis suis fortitudinẽ exi-
git, vt secum pariter ad mortẽ duci non vereant? Aut nunq; hoc ipsum, qd paulo ante
futurũ esse firmabat, modo contraria vice psuadet, vt non fiat, videlicet vt p̄cusso pastore
non dispergant oues, aut vt Petrus contra suã veritatis assertionẽ fortis fiat, & non neget
eum ter anteq; gallus cantet? Ergo qd ait, non turbet cor vestrum, idẽ est, ac si dixisset, non
deficiat fides vestra, & est sensus: Qm̄ (inqt) satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ
& tanta tritura vis erit, vt dispergamini omes, & me solum relinquantis, hoc vnum restat
persuadere, vt corporaliter dispersi, saltẽ corde in p̄urbato p̄maneat meũ in tẽrioni-
bus meis. Hoc em est, vnde rogauit pro te Petre, vt dum voce negas, saltẽ in corde fides
tua nõ deficiat. Et de hoc ipso qd offendis in verbo, aliqñ cum cõuersus, cõfirmes frẽs tuos
¶ Itaq; nõ turbetur cor vestrum, sed credentes in deum, credite & in me, neq; tentationũ
meorum euentu turbati, errasse vos arbitremini in eo, qd hætenus credidistis in me. Cre-
dite (inquam) in me, Et si nunc ingruentis asperitas hyemis extrinsecus virẽtia cõfessionis
vestræ

Matth. 8
Luc. 22
Psal. 119
Psal. 109
Luc. 22
Psal. 119, 107
Marc. 16
CAP. XIII.
Zacha. 13
Luc. 22

Cantic. z
Roma. 10

vestra folia deterit ac dispergit, vivat saltē intrinsecus radix bonæ arboris, vt postq̄ hæc
hyems transierit, postq̄ hic imber abierit, & recesserit de radice credulitatis, quæ viget in
corde ad iustitiam, reflorescat oris confessio ad salutē, atq; ita animæ vestrae rursus vi
neq; florentes, & dantes odorē, suæ pulchritudinis testimonio palā faciāt, q̄a vox rediuiui
turturis audita est in terra nostra, dicentis ad illā, quæ p̄ vos adducēda est de cunctis gen
tibus, ecclesiam: Surge propera amica mea, speciosa mea, columba mea & veni, veni de li
bano veni coronaberis. Vultis tandē audire qd̄ sibi velint, ea q̄ mox visuri estis, & quorū
metu dispergemini, vel cur ego illuc vadā, quo abeuntē vos non potestis me modo sequi?
Ecce dico vobis. L In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem vo
bis, q̄a vado parare vobis locū. J Iccirco (inqt) vado quōd non potestis me modo sequi,
in domo patris mei mansiones multæ sunt, & māsores eaz; oēs filios dei, q̄ ab initio disps
sunt pro culpa primi parentis eoz; (q̄a desertorem diabolum secutus, priuauit seipsum &
omne genus suum illis mansionibus) oportet per mortem meam tam de viuis q̄ de mor
tuis, tam de Iudæis q̄ de gentibus cōgregari in vnū. Ista est causa, cur vadam, cur p̄ passio
nem mortis transeam ex hoc mundo ad patrē, q̄a in domo patris mei mansiones multæ
sunt. Si quo minus mansiones illæ iam essent, iam dixissem vobis, q̄a vado parare vobis lo
cum. L Et si abiero & præparauero vobis locū, iteq; venio & accipiā vos ad meipsum, vt
vbi sum ego, & vos sitis. J Hoc totū dixissem vobis, si quo minus mansiones illæ in domo
patris mei multæ iam essent. Nunc autē mansiones q̄dem iam ab origine mūdi paratæ, mā
fores autē imparati sunt. Adhuc em̄ estis in peccatis vestris oēs filij Adæ, qd̄ etiam non dis
sitentes magni & electi fidelis Abraham filij. Facti sumus (inquiunt) vt immundi oēs nos, si
cur pannus menstruatae omēs iustitiæ nostræ. Igit̄ dixissem q̄dem vobis, q̄a vado parare
vobis locum, si quo minus mansiones illæ in domo patris mei paratæ essent: nunc autē di
co vobis, q̄a vado parare vobis locos vel mansionibus illis. J. lauare vos à peccatis ve
stris in sanguine meo, vt digni sitis introire in illas sydereas mansiōes, in illa cœlestia san
cta sanctorū, vt sitis regnū & sacerdotes, q̄a non aliter vos suscipient illæ mansiones, iuste
& legitime hæc tenus exhæredatos pro cōis patris vestri vitio, nisi per me aliū patrem, p̄
me (inquam) in morte mea vos regenerantē introducaminī, ordine iustitiæ seruato. Et si
abiero, vosq; sic præparauero, iteq; venio ad vos, si resurgendo à mortuis, pace inter deum
& vos reformata legatus fidelis: Iteq; (inquā) venio, pacē & remissionē peccatorū vobis an
nuntians, dicēs q; Pax vobis. Deinde accipiā vos ad meipsum. J Notate ordinē verborū,
perpendite distinctiones tēporū. Non dico vobis, q̄a venio & accipio vos ad meipsum;
nec em̄ vno eodemq; tpe & à mortuis resurgo, & à vos accipiēdo ad meipsum tollo de hoc
mundo: sed nunc q̄dem p̄sentit tpe venio, q̄a cito resurgo: vos autē non statim accipio, sed
tandem accipiā, postq̄ & alios ad easdē mansiones per vos inuitauero, vt vbi sum ego &
vos sitis, simulq; omēs quoscūq; vobiscū adducetis, vt mansiones impleant, quæ in domo
patris mei multæ sunt. Quare autē multæ sunt? Videlicet q̄a diuersa sunt merita venientū,
diuersa donā ḡrarum, quæ vobis & illis distributa vel distribuenda sunt. Itaq; sicut alia cla
ritas solis, alia claritas lunæ, atq; alia claritas stellæ: stella quoq; differt à stella in clarita
te, sic & ipsæ mansiones multæ sunt, & in gloria differunt. Veruntū omnes in firmamēto
immortalitatis & incorruptionis stabilitæ sunt. Hæc illa causa est, propter quā tāta in me
fieri pmittā, vt vos videntes timeatis, & oēs in hac nocte scandalū in me patiamini, ita vt
qui vestrū fidentissimus est (sicut dixi) ter me neget ante q̄ gallus cantet: postea vero cōfir
matos accipiā vos ad meipsum, q̄a videlicet tunc sequemini, q̄ sicut paulo ante Petro dixi
non potestis me modo sequi. Ecce ad qd̄ vadam dixi vobis. L Et quo ego vado scitis, &
viam scitis. Dicit ei Thomas: Dñe, nescimus quo vadis, & quō possumus viam scire? J Mi
ra cœlestis magister docendī arte paruulos adhuc alumnos suos ad quærendū excitat, vt
attentiores factos melius introducat, dum dicit: Et quo ego vado scitis, & viā scitis. Vtiq;
Petro dicenti: Dñe, quo vadis? Non dixit statim: Ego ex hoc mundo transeo, vel ad pa
trem vado, sed hoc tm̄: Quo ego vadō (inqt) nō potes me modo sequi sequeris autē postea
Proinde adhuc oibus suspensis, & quo abiret se nescire arbitrantibus: Dñe (inqt Thomas)
nescimus, quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Cum (inqt) necdum dixeris nob
bis, quo vadis, quō tu dicis nobis: & viam scitis? Consequit̄ em̄, vt si q̄s aliquam ignoret
patriam, multo magis viā nesciat, quæ ducit ad istam patriam. Itaq; magis ac magis oibus
intentis ad audiendum, tandem illis viam indicat, quā se nescire putabāt. Nam sequitur
L Dicit ei Iesus: Ego sum via, veritas & vita. J Me (inqt) scitis, in me credidistis, me Ch̄m
filium dei viui confessi estis. Ego autē, ego ipse quē ita scitis, via sum, per quā illuc eundū vo
bis est, quo ego vadō: viā (inquā) sum, qd̄ & vobis p̄ se fatemini, dum prompta volun
tate vultis me sequi, qd̄ tm̄ modo facere non potestis. Ecce ego dico vobis, qualis via sum
L Nemo venit ad patrē, nisi p̄ me. J Quid est: Nemo venit ad patrē, nisi p̄ me: qd̄ in quā
est, ni

Iohan. 11

Ante passi
onem dñi
omēs erant
in peccatis
Esa. 46

Apost. 8 & 9

Iohan. 20
Iteq; venio
& accipiā
vos ad me.

1. Cor. 15

Christus est
via ad pa
trem

Roma. 8

Via, veritas
& vita.
Roma. 10

Iohan. 10
Matth. 16

Coloss. 3
Luc. 24

Iohan. 20
Luc. 24
Iohan. 15

1. Cor. 13

1. Iohan. 3

Luc. 14

Melius est
infantē esse
q̄ hæreticū

Arriū

est, nisi nemo credit in patrem, si nō credit & in me? Propterea dixi vobis, creditis in deū
& in me credite. Nam siue Iudæus, siue hæreticus sit, nihil proficit, cōfitemdo deū cœli &
terræ, & ois ornatus eoz; creatorem esse, nec em̄ peruenit ad patrē tali confessione, q̄a nō
credit in me, Iccirco quemcūq; pater ad se attrahere dignat̄, attrahit ad me, vt cōformis
factus imaginis filij, adoptionē accipiat p̄ sp̄m̄ adoptionis, fiatq; hæres, cohæres autē eiusdē
filij. J Quare autē non solū dixit ego sum via, sed addidit, & veritas & vita? Videlicet, q̄a cū
corde credat ad iustitiā, ore autē confessio fiat ad salutē: sicut bene diligo credentē, sic &
veracē facio ore cōfitemtē, sic & nihilominus meipsum ostendēdo æternaliter viuifico cre
dentē atq; cōfitemtē. Itaq; q̄a nemo recte ambulat, nisi credendo in me, via sum: & q̄a ne
mo verax est, nisi cōfitemdo me, veritas sum: & q̄a nemo viuuit, nisi q̄ habet me, vita sum
Etm̄ nemo habet patrem, nisi q̄ habet me: nemo venit ad patrē, nisi qui videt me. Via
sum per quē credendo itur, veritas per quā cōfitemdo puenit, vita qua beate ac sempiter
ne viuuit. Igit̄ (vt iam dixi) & quo ego vado scitis, & viam scitis, q̄a videlicet & patrē meū
ad quē vado scitis, & me filij eiusdē dei viui cōfitemtes scitis. J Scitis (inquam) sed tm̄ nō
dum cognouistis. Non em̄ scire idem oino est quod cognouisse. Si q̄dem & mulier, anteq;
ducat virū, scit quē ducere velit, veruntū non recte vel proprie d̄ cognouisse, nisi priusq;
duxerit, & ei naturalī more copulata fuerit. Itaq; & vos nunc q̄dem iam me scitis, sed sp̄i
ritum amoris nondū accepistis, quo vestra animæ degustato substantiā vel naturam viri
sui, s. filij dei, ab vniuersis quæcūq; condita sunt, discernere norint. L Si cognouissetis me
& patrē meum vtiq; cognouissetis. J Si (inquam) sicut personam meam scitis, & creditis
me esse Ch̄m filium dei viui, si ita substantiam vel naturam meam cognouissetis, & patrē
meū vtiq; cognouissetis. Non em̄ alia patris, atq; alia filij substantia vel natura est, sed qua
lis pater, talis & filius est. Etm̄ sicut dixi Iudæis: Ego & pater vnū sumus. Igit̄ si cogno
uissetis me, si qd̄ reuelante nō carne & sanguine, sed patre meo q̄ est in cœlis, adhuc intrin
secus quasi à lōge prospexistis, illud intra vos accepissetis dilatata aīa, & apro sensu ad in
telligendum scripturas, quæ omnes de me loquunt̄, & patrē meum vtiq; cognouissetis,
vtpote ambulantes in via eius, si antes in veritate eius, viuentes vita, quæ abscondita est in
illo cum Christo filio eius, non ignorātes, sed optime per legem & prophetas & psalmos
agnoscentes, qualiter de me fieri voluerit, quale mihi mandatum dederit, qualiter & vo
bis ad illū vestigia mea sequendo accedendū sit. Ita patrē meū cognouissetis. L Et amo
do cognoscetis eū, & vidistis eum. J Postq̄ em̄ abiero, & præparauero vobis locum, dum
iteq; venio ad vos, reconciliationē factā annuntians dicensq; Pax vobis, accipite sp̄m̄ san
ctum, quorū remiseritis peccata, remittunt̄ eis, & aperio vobis sensum, vt intelligatis scri
pturas, extunc & me & patrē meum cognoscetis. Et proinde iam non dico vos seruos,
sed amicos meos, q̄a oīa quæcūq; audiui à patre, id est, oīa in quibuscūq; obaudiui patri
meo, nota facio vobis. Amplius autē ex quo iteq; sp̄m̄ sanctum de cœlo do vobis, vt facun
di atq; fortes sitis ad p̄dicandū cunctis gentibus me & patrē meū, sicut cognouistis, &
nullo aduersantū errore vllatenus inuoluamini, extunc patris cognitione illustrati eritis.
Ita cognoscentes, iam vidistis eum. Sic em̄ cognouisse, vidisse est. Itaq; extūc iam vidistis
eū, nondū tm̄ facie ad faciem, sed quasi p̄ speculū in ænigmate, donec accipiam vos ad me
ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis, ex parte cognoscetis, extunc autem videntes sicuti est,
similes ei eritis. L Dicit ei Philippus: Dñe, ostende nobis patrē, & sufficit nobis. J Quasi fi
lium iam vidisset sicuti est, sic Philippus locutus est: Dñe (inquiens) ostende nobis patrē
& sufficit nobis. Tanq̄ diceret: Te magister & dñe Christe fili dei viui, te (inquam) iam vi
dimus, & agnouimus, dileximus, & confessi sumus, & beatos esse fatemur oculos nostros
q̄a te videre meruimus. Iam nihil superest, nisi vt patrē ostendas, nam de te sufficit nob
bis, hæc dicens, profecto filiū se non cognoscere cōfirmabat, q̄a videlicet in hōie visibili
inuisibiles diuinitatis diuitias q̄rere, vel esse nesciebat, ad quas illos & paulo aī inuitauerat
dicendo: Ego sum via, & veritas, & vita. Sequit̄ ergo: L Dicit ei Iesus: Tanto tpe vobiscū
sum, & non cognouistis me? Philippe, q̄ videt me, videt & patrē. J Quid hoc loco ha
bet admirationis, q̄ ait Philippus: Dñe, ostende nobis patrē, & sufficit nobis, vt tanto
pere miret maiestas sapiæ, & dicat: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis
me? Nonne paulo ante ignorantia discipulorū sine admiratiōe significauit, dicendo: Si co
gnouissetis me, & patrē meum vtiq; cognouissetis. Ergone minoris est ignorantia siue
erroris, neq; patrē adhuc, neq; filiū cognouisse quā putare filium sine patre, vel facilius
quā patrē, sicuti est, videri posse? Ita plane sentiendum est. Nam qui neq; patrē, ad
huc, neq; filium cognoscit, sicut eatenus non cognoscebant Apostoli, puer vel infans est,
cui lacte & non solido cibo opus sit, qui vero post aduentum spiritus sancti, ex quo aper
tis sensibus scripturas oportet intelligi, filium magis quā patrē visibilem asserit, hære
ticus est, quia dissimilem vel inæqualem patri filium facit. Igitur aduersus Cherinti &
Arriū

Arrij blasphemias, cæterorumq; q; cõsubstantialitatẽ patris & filij negare ausi sunt, nos quo admirantes hanc opportune audiamus admirationẽ dicentis: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? Tanto (inquit) tpe, tam verifermõnis, tamq; admirãdoz opẽ rum testificatione instructi, adhuc & vos sine intellectu estis, neq; cognovistis me non solũ visibilem hoĩem, sed & invisibilem deũ esse? Quõ em̃ cognovistis, q; videntes me hoĩem, totum illud, qd̃ est Chřsus filius dei viuit, vos vidisse putatis, & dicitis: Ostende nobis patrem & sufficit nobis. ¶ Philippe, q; videt me, videt & patrem. Non em̃ aliud sum ego, & aliud pateri non aliud (inquam) licet alius, q; a non dissimilis qualitate, sed æqualis quantitate, non diuersus habitu, non remotus loco, non tempore posterior, sed om̃e qd̃ pater, hoc & filius est, nisi hoc tm̃ q; ille solum pater, & non filius est ego aut solum filius & non pater. Igitur q; me videt, videt & patrẽ, & econtra, q; me non videt, non potest videre patrem. L Quomodo tu dicis, ostẽde nobis patrẽ? Non credis, q; ego in patre, & pater in me est? L Quomodo (inquit) tu dicis, ostẽde nobis patrẽ, videlicet addendo, & sufficit nobis, quasi filium sicuti est, iam videris? Non credis, q; ego in patre, & pater in me est? id est, q; tota natura patris in filio, tota nihilominus natura filij in patre est, ita vt ego & pater vnũ simus, & alter sine altero nunq; videat, nihil loquat, nihil operet. Hoc ergo rectius dixisses, ostẽde nobis deũ, & sufficit nobis: deum (inquã) vnũ patrẽ, & filiũ, & spm̃ sanctum, q; est sine vlla differentia deus invisibilis, q; habitat lucem inaccessibilem, quem vidit mortalium nemo, nec videre potest. Nec em̃ videbit me homo (inquit ad Moysen) & viuere potest. Hoc profecto recte dicat homo fidelis, q; tã diũ patitur p̃sentis, & amorem habet futuri seculi, q; diligit deũ, & hoc nequam fastidit seculum, dicat inquã talis: Ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis. Quemadmodum em̃ (inquit Psalmista) desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te deus, Sitiuit aĩa mea ad deũ fontem viuũ, qñ veniam & apparebo ante faciẽ dei? Deum em̃ (inquit Iohannes Baptista) nemo vidit vnquã, vnigenitus, q; est in sinu patris, ipse enarrauit. Hoc aut valde reprehensibilis ignorantia est, q; si dicitis: Dñe, ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis, nescientes & non credentes, q; ego in patre, & pater in me est. Proinde sicut dixi Iudæis, q; si verbis meis nõ creditis, opibus credite, vt cognoscatis & credatis, q; in me est p̃r, & ego in patre meo, & vobis dico modo. L Verba quã ego loqr̃ vobis, à meipso non loquor. Pater aut in me manens, ipse facit opa. L Hic & illic duo testimonia compono, alterz dictoz, & alterz factoz. Dignũ hoc in sermone meo testimoniũ est, q; sicut scitis, sicut per oĩa experti estis, verba quã ego loquor vobis, à meipso non loquor, i. non de corde meo, sicut propheta mendax confin go. Verz namq; habent effectum verba quã cũq; loquor. Dicit namq; lex: Hoc habebis si gnum, qd̃ in nomine dñi propheta ille p̃dixerit, & non euenerit, hoc dñs non est locutus, sed p̃ timorem animi sui propheta confinxit &c. Ergo verz & dignũ est in sermone meo testimoniũ, quod secundũ legem saltem vobis amicis meis satisfacere debuerat ad credendum, verz istud quoq; esse, qd̃ & vobis discentibus, & Iudæis aduersariis p̃ se pe dico, q; in me est pater, & ego in patre meo. Ecce aut cum hoc testimonio dictoz, palam oĩbus decernat aliud testimoniũ factoz. Nam pater in me manens, ipse facit opa. Nunq; si mentiret in sermone, pater mecum esset in tantoz opoz exhibitione? Nunq; d maneret, vel tam diũ p̃mansisset in me mirabilem effector sp̃s eius, q; à superbientibus soler recedere, sicut recessit à Saul? Igitur q; & in lege scriptum est, q; duoz hominum testi moniũ verz sit, qd̃ vltra hãretis? L Non creditis, q; ego in patre, & pater in me est? L Si q; dem scripturam legalem sequamini, credite propter veritatis & sapiã sermõnem, quem ex me iugiter audistis. L Alioqñ propter opera ipsa credite. L Alioqñ. i. & si vos potius si gna petitis, neq; sapia & veritate contenti estis, propter opera ipsa credite, quã ex patre meo multa vobis ostendi. Nunq; d vero solus ego testimoniũ eoz quã dico opera cœlestia facio? L Amen amen dico vobis, q; credit in me, opa quã ego facio, & ipse faciet, & maiora hoz faciet, q; ego vado ad patrem. L Ecce hãc ipsa verba quã nunc loquor, dicẽs: Amen amen dico vobis, q; credit in me, opera quã ego facio, & ipse faciet, postmodum visuri estis, vtrum à meipso loquor, id est, de proprio corde cõsingam effectũ caritura, an permanente patre in me, palam fiant om̃i mundo teste, om̃i mundo, quasi ad spectaculũ lætis animaz suaz curfibus, in vnã fidẽ nominis mei cõcurrente. ¶ Dicat aliquis: Quõ, vel in quo maiora, q; credit in te faciet opera? Quã nam possunt esse maiora? Ad hãc inquãt Ecce ego, vt taceam cætera, quã facturus est, qui credit in me, forte dubitabili maioritate opibus meis p̃ferenda. Verbi gr̃a: quale est in plateis poni infirmos in lectulis, vt veniente illo qui credit in me, saltem vmbra illius obumbret quẽquã illorum, & liberentur ab infirmitatibus suis, vt inquã de huiusmodi taceã, ecce dico vobis: Ego salutaris doctrinã sermone vna tm̃ lingua, Hebrãa, s; in vna tantum gente ista non valde magna p̃dico, & paucissimos ex eis conuerto, vos autem qui creditis in me, postmodum sancto spiritu

Mith. 19

1. Timot. 6

Exod. 33

Psal. 41 Iohan. 1

Iohan. 10

Deute. 18

1 Reg. 16 Deu. 17. 19

Quomodo Ap̃li maiora fecerunt q; Chřstus Acto. 8

ritu accepto, linguis omnibus, omnium q; in ore vestro nascent genera linguaz om̃ibus (inquã) linguis cœlestis sapiã sermõnem cunctis gentibus loquemini, q; eratis homines idiotaz, & sine literis, & innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuoso labore in æternã salutẽ acq; retis. Ergo q; credit in me, opa quã ego facio, & ipse faciet, & maiora hoz faciet. ¶ Vnde vero hoc illi, q; credit in me, vt tanta faciat? Videlicet q; ad patrem vado. Per hoc em̃ q; transeo ex hoc mundo ad patrem, factus pro vobis illi obediens vsq; ad mortẽ, mortem aut crucis: Per hoc (inquã) fiet, vt vos remissionem peccatoz accipietes, alioz quoq; peccata remittere possitis. In ipsa q; morte, qua vado ad patrem, vos eidem patri deo reconciliabimini, & tunc induemini virtute ex alto, vt fiat quod scriptum est: Cœli enarrant gloriam dei, & opa manuũ eius annuntiat firmamentũ. Non sunt loquelaz neq; sermõnes, quoz nõ audiant voces eoz. In omnem terram exiuit sonus eoz, & in fines orbis terraz verba eoz. Hãc profecto maiora sunt hoz, quã nunc ego p̃ me facio, & hãc paulo post facietis, q; ego ad patrem vado. Et quodcunq; petieritis patrẽ in noie meo, hoc facia, vt glorificet pater in filio. L Modo petitis, dicentes: Domine, ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis: petitis inquã, sed non in nomine meo, nec enim cognovistis me adhuc, cum tanto tempore vobiscum sim. Non (inquã) cognovistis, q; ego in patre, & pater in me est, & q; nemo venit ad patrem, nisi p̃ me, neq; accipit quisquam à patre, nisi p̃ me, & iccirco vsq; modo non petistis quicq; in nomine meo. Tunc sancto spũ edocti veritatis petitis, dicentes: Dñe, ostẽde nobis patrẽ in teipso, & teipsum in patre tuo, & quodcunq; sic petieritis, quodcunq; postulaueritis in confessione nominis mei, s; filij dei, & saluatoris vestri (hoc em̃ nomen meum est, & in hoc noie petitis, quoties ea quã salutis sunt, petitis) hoc faciam, vt pater glorificet in filio, vt ostendat vobis pater in meipso. Tunc etem̃ vos, q; modo dicitis: Dñe ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis, filium cognoscetis, & cognoscendo filium, patrem quoq; cognoscetis. Ita ergo glorificabit, ita vobis gloriosus ostendet pater in filio, & videbitis eum, nunc q; dem dum adhuc in mundo estis, p̃ speculum, & in ænigmate, & cognoscetis ex parte, postea vero cognoscetis sicut & cogniti estis, & facie ad faciem desideratum in filio patrem videbitis. Hoc (inquã) faciam, si petieritis patrem in nomine meo. Si qd̃ petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Non vos, neq; illoz quẽquam, q; per vos credituri sunt, hic error inuoluat, vt putet sic omnem orationem dirigendam esse ad patrem, p̃ me Chřm filium eius, vt ad p̃sonam filij nullam debere dirigì suspicet. Nam & quodcunq; petieritis patrẽ in nomine meo, hoc faciam. L Et si qd̃ petieritis me in nomine meo, hoc faciam. L Hãc de cõsubstantialitate patris & filij dixit ipse filius dei, ad corrigendum sensum illum, quod dixerat Philippus: Domine, ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis. Nunc ad inceptum reuertit, & sermõnem de dilectione, quem interruperant Petrus, Thomas & Philippus. Ille dicendo: Domine, quo vadis. Hic autem: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire. Ille vero: Domine, ostẽde nobis patrẽ, & sufficit nobis. Sermonẽ (inquã) de dilectione sic inchoatum: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem, hoc modo prosequit. L Si diligitis me, mandata mea seruate. Et ego rogabo patrem, & alium paraclẽtũ dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternũ. L Quõ (inquit) ego (vt supra dixi) dilexi vos, & pro magna vestri dilectione vado parare vobis locum, imo vosipso parare, & dignos facere mansionibus illis, quã in domo patris multaz sunt, si vos non ingrati æqua vicissitudine diligitis me, mandata mea seruare, illa videlicet, quã iam dare vobis cœperam, dicens: Mandatũ nouũ do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Mandatum q; dilectionis, & vnũ mandatũ, & multa mandata sunt. Non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimoniũ dices, & cætera mandata in hoc vno insistant. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hãc ergo mandata mea seruare, & sic inuicem diligite, sicut dilexi vos. Ecce ego ipse q; vobis hoc dilectionis mandatũ do, prior ipse faciens quod iubeo, vosq; in finem, id est, vsq; ad mortem diligens, ecce in ara crucis rogabo patrem meum, ecce in die passionis meaz, preces supplicationesq; ad eum, qui me saluum facere possit à morte, cum clamore valido, ac multis lachrymis offeram, & exaudiendus sum pro mea reuerentia. Ita rogãdo patrem (sicut ait Philippus) ostendam vobis. Patrem (inquã) in meipso, & meipsum in patre meo ostendam vobis: Cuius ostensionis principiũ, hoc erit, q; pater & aliũ paraclẽtũ dabit vobis, s; spm̃ veritati. Erratis em̃ nescientes scripturas, dum optatis quod vobis non expetit, videlicet, vt non vadam, & tamen dicitis: Ostẽde nobis patrẽ, ignorantes parietem inimicitiarum stare inter deum & hoĩes, non aliter soluendum, nisi ego vadam, nisi ego p̃ passionẽ mortis transeã ex hoc mundo ad patrem. ¶ Me ergo rogante, & meipsum in cruce sacrificiũ offerente, fiet vt patrem ostendam vobis, & ille me assumpto, vobisq; per absentiam corporis ablato, alium paraclẽtũ det vobis, spm̃ veritatis. Paraclẽtus

Acto. 4

Philipp. 2

Luc. 24

Psal. 12

1. Cor. 13

Mandatũ nouũ do vobis Roma. 13

Rogabo patrem meũ in ara crucis. Hebrã. 9

Ephẽ. 3

Græcã

Græce, Latine consolator dicitur. Iccirco autem hic spūs veritatis recte paracletus vel consolator dicitur, quia videlicet filios sponsum de morte, vel absentia patris consolatur vero scripturatum sensu, dicendo quod oportuit pati Christum, & resurgere a mortuis tertia die, & predicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum. Quo nomine nusquam antehac appellatus inuenitur, quia videlicet quis veteribus sanctis, & ipsis ante passionem Christi Apostolis datus fuerit, non sic vlli datus erat, ut deberet appellari paracletus, nec enim in remissionem peccatorum fuerat datus, antequam glorificaretur Iesus. In eo quippe tota est consolatio paracleti, quia luctum antiquum per faciem passionis Christi abstergit, dum de deo patre per mortem filij sui propitio factio, noua regeneratione de filijs iræ, filios reddit gratiæ, de seruis peccati, filios iustitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios vitæ & acquisitionis. Extunc dicimus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, & extunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Principium igitur nobis patrem ostendendi paracletus est spūs sancti, in remissionem peccatorum datus, ex quo summus pontifex noster, qui hæc loquitur, per suum sanguinem ad rogandum patrem in sancta sanctorum introiens, æternam redemptionem inuenit. Quam eius rogatu longe ante propheta spirituali oculo intuens, affectuosa impetratione sic ait: Exaudi te dominus in die tribulationis, protegatur nomen dei Iacob. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueat te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Impleat dominus omnes petitiones tuas, &c. vsque ad finem psalmi. Igitur pupillis suis coram positus, sponsum istum continue auferentem, tutorem magnam prouidens: & ego (inquit) rogabo patrem meum, & ille me (ut Esaias dixit) pro transgressoribus exorantem, ut non pereant, exaudiens, alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, ut perducatur vos ad videndum patrem facie ad faciem, ut ostendat vobis in filio patrem, & filium in patre manentem, & ipse in vobis manens, commanere faciant intra vos gloriosam & æternam patris & filij, suamque inseparabilem & vnam maiestatem. Sequitur, & dicit de eodem paraclete veritatis spūs. Quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem paracletum hunc spūs veritatis non possunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet, quia consolationem suam habent, quia non lugent, quia de peccatis suis, quorum paracletus remissor est, non dolent. Paracletus namque, id est, consolatio gaudentibus importuna & superuacua est. Igitur amatoribus mundi huius, qui lætant cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, non datur paracletus hic sed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitauimus cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Item: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicit mihi cotidie, ubi est dens tuus, & his similia. Itaque paracletum hunc mundus non potest accipere. Quare? Quia non vidit eum, nec scit eum. Quod non vidit, infidelitatis est, quod nescit eum, superbiæ est. Infidelitatis namque est, non respicere vel non curare, nisi presentia quæ videntur, & in illis intentum vel contentum esse, ut non cogit æterna quæ non videntur. Item superbiæ est, non scire, id est, non approbare talem paracletum imo & vitam eorum, quæ consolationes eius exquirunt, æstimare insaniam, & finem illorum sine honore. Vos autem (inquit) quod mundo gaudente inde ploratis & fletis, unde gaudet ille, vos (inquam) cognoscetis eum. Et unde cognoscetis eum? Quia apud vos manebit, & in vobis erit. Duobus modis appropinquabit, quia paracletum suam, id est, remissionem peccatorum visibilibus operando sacramentis, apud vos manebit, id est, nunquam ecclesiastico conuentui deest, & priuatam vel propriam infundendo gratiam, in vobis erit, & si non semper manebit, quia videlicet præter eum, de quo dictum est: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, præter eum (inquam) in nullo semper manet, sed nonnunquam de sua quamlibet sancta mansione se subtrahit, iterumque oratione vel dei laude inuitatus redit. Quod cum ex multis loco constat sanctæ scripturæ locis, manifestum in Helizæo propheta gestum sacra narrat historia. Qui cum consulere à rege Israel, diceret: Quare congregauit nos dominus tres reges, ut traderet in manu Moab, adducite mihi (inquit) psalterium, cumque caneret psalteria facta est super eum manus domini &c. Igitur apud vos manebit (inquit) quia sacramentorum virtute vel effectu nunquam deest, in vobis autem gratia quædem semper erit, non tamen eiusdem gratiæ semper actu manebit. Sequitur: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Admirabilis testatio, ubi eadem morte patris, quia se putant orphanos fieri, nascuntur, & hæreditatē capiunt filij, & eodem patre resurgente a mortuis, simul cum eotutor paracletus venit, testificatus de illo, quia uiuit, totamque illis in omni priorio vel concilio defensusus hæreditatē paternæ resurrectionis: Quia de acgrendo (inquit) alio consolatore audistis, iccirco vos orphanos fore arbitantes contristamini. Non ita eritis. Non relinqua vos orphanos, veniam ad vos. Potius si non arbitretur, vos orphani estis, illa videlicet orphanitate, quæ deplorat propheta dicit: Recordamini

Recordare domine & vide quid acciderit nobis, intueri & respice opprobrium nostrum? Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ. Patres nostri peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Quid enim acciderit vobis, unde sitis orphani, nisi quia patres vestri peccauerunt, & non sunt, vos autem iniquitates eorum portastis. Quid est aliud opprobrium vestrum, nisi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti estis absque deo patre, & hæreditas vestra versa est ad alienos, domus vestra ad extraneos, quia quæ debueratis filij gratiæ dei, & coloni esse paradisi, nunc filij iræ sicut & ceteri, ad alienam hæreditatē mortis, & extraneam domum tenebrarum deturbati estis. Igitur nunc vsque orphani a deo pro culpa veteris Adæ, renascituri iam estis eidem deo per me nouum Adam. Non enim relinquam vos orphanos, sed vadam, & iterum vos per mortem meam parturiam deo, & hoc facto resurgens iterum veniam ad vos. Quando fiet hoc? Ait. Adhuc modicum, & mundus me iam non videt: vos autem videtis me, quia ego uiuo, & vos uiuetis. Modicum inquit superest. Quantum enim est hinc vsque in horam sequentis diei nonam, tantillum videt me mundus iste in maligno positus, & ab hora nona iam me non videt, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi die illa qua iudicabit. Tunc enim isti impij amatores mundi videbunt: videbunt inquam in quæ transfixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non estis, quos ego de hoc mundo elegi, iterum post hoc modicum videbitis me, quia ego uiuo, & uiuens vobis appareo: Viuo inquam, & vos in æternum uiuetis, propter hoc ipsum quod uiuo, mortuus pro vobis. Prius tamen vestigia mortis meæ sequimini. Et proinde non dixi, quia eodem tempore quo ego uiuo, & vos uiuetis: sed ego nunc quidem, id est, presenti tempore uiuo, quia cito resurgo. Vos autem omnes in nouissimo die resurgetis, mecumque in sempiternum uiuetis. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Illi inquit die, in noie magnæ solennitatis, die magni & veri luminis, cuius intuitu Psalmista cantandum post captiuitatē in ædificatione domus, canticum præcinuit dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Illo inquam die vos cognoscetis, quia ego in patre meo, & pater in me est, quod non modo cognoscentes dicitis: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, & annuntiabitis de die in diem, id est, de patre in filium, vel de filio euntes in patrem, predicabitis hoc salutare dei, scilicet quomodo ego patrem rogauerim, & alium paracletum dederit vobis. Ita iuxta propheticum predictum psalmi titulum, ædificabitis domum post captiuitatē, id est, ecclesiam nouam de gentibus, post peccati & mortis destructionem. Et iam tunc quidem, dum ego uiuo, primus vel princeps in gloria resurrectionis fulgeo, vos cognoscetis quia ego in patre meo, & pater in me est: Amplius autem dum vos uiuetis, cum vos quoque resurrexeritis, hoc ipsum cognoscetis, quia non iam ex patre, non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbitis. Sequitur. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ostensio quæ vsque in finem suos diligit ipse, quomodo prior mox facturus sit quod præcipit ipse, non diligendo verbo neque lingua, sed opere & veritate: deinceps quo sine & ea nobis dilectio sit obseruanda, latius incipit exponere. Qui habet, inquit, mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ac si dicat: Idcirco supra dixi, si diligitis me, mandata mea seruate: quia videlicet dignitas dilectionis non in vocis superficie, sed in veritate consistit, & in opere. Igitur qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Alioquin si habeat & non seruet, hoc signo cognoscat se ipsum, quia non est de sorte diligentium me, sed de gente ista peccatrice, de hypo-critis istis, de quibus bene prophetauit Esaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hic inquam comparabitur viro, consideranti vultu natiuitatis suæ in speculo. Considerauit se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem habet, & seruat ea, huius anima comparabitur filio regis, cuius omnis gloria ab intus, quantum & foris eadem gloria non nihil resurgat in simbrjs aureis, quapropter & concupiscet rex speciem eius. Unde & sequitur. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifesta bo ei me ipsum. Id est, quæ beata dilectio, quæ non ut seruulis timor dubiam liberationem, sed certam gratiam, iamque presentem ex parte habet remunerationem. Seruum quippe timor poenæ subigit, atque ad audienda domini præcepta plagarum cōminatione compellit, & idcirco nondum meretur diligere, nondum admitti consilij, vel secreta domini sui nosse dignus existit. Amicum autem dilectio sic dilatauit, ut cum præceptum acceptauerit, placitum quoque non recuset consilij: ut verbi gratia, non sit contentus cauisse adulterium, sed etiam valeat meliori amore occupatus, licitum continere coniugium. Hic (ut ait propheta) in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius. Ait ergo: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. Qui (inquit) diligit me, propter hoc ipsum quia diligit & cuncta etiam licita dilectioni meæ postponit, diligit familiariter à patre meo, qui communiter omnes prior dilexit, sicut iam alio loco dixi, quia sic dilexit deus mundum, ut filium suum unigenitum daret: diligetur inquam familiariter, & panis scripturarum, panis vitæ & intellectus

Lucæ. 24. Paracletus dicitur propter remissionem peccatorum

Heb. 9

Psal. 17

Esa. 53

Mundus, quia gaudet in presenti, non accipit paracletum

Prouerb. 2 Psal. 119 Psal. 41

1. Cor. 13

1. Iohan. 3

Matth. 19

Esa. 29

Iaco. 1

Psal. 44

Timor seruulicis.

Esa. 33

Iohan. 3

Hæreditas nostra versa ad alienos.

Zach. 12

1. Cor. 13

1. Iohan. 3

Matth. 19

Esa. 29

Iaco. 1

Psal. 44

Timor seruulicis.

Esa. 33

Iohan. 3

Recordamini

Y

tellectus dabitur illi ad māducandū, & aqua fideles sapiētia salutaris ad bibendum, sicq; cibatus atq; potatus, dū spaciā per amplū contēplationis campū, regē in decore suo videbit interioribus oculis suis, quē (vt paulo ante dixi) vos nō cognouistis, cū tanto tēpore vobiscū sim. Videbunt, inquā, oculi eius, imo nūc videre incipient regē in decore suo, nā in futura vita perficiet hęc beata visio. L Dicit ei Iudas, nō ille Iscariotis: Dñe quid factū est, q̄a manifestaturus es teipsum nobis, & nō mundo? Iudas iste, cognominis eius q̄ fuit proditor, quis sit, iā alio loco dictū est, videlicet frater Iacobi minoris, q̄ & Thaddæus dicitur. Dñe inquit, quid factū, subauditur, si tu nondū nobis manifestatus es? Si em̄ teipsum nobis & nō mundo manifestaturus es, ergo nec nobis adhuc manifestatus es. Nā te quo nos vidimus, sic vidit & mūdus: vidit inquā te, vidit opera tua mirifica mūdus, quē & nos vidimus. Quid ergo factū est, si non in oibus his manifestatio tua facta est? L Respondit ei Iesus: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, Et pater meus diliget eum, & ad eum venimus, & mansionē apud eū faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nō seruat, Et sermonē quē audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Hęc locutus sum vobis, apud vos manēs. L Rēspōsionē hanc ad percontationē prædicti discipuli dicentis: Dñe quid factū est, quia manifestaturus es teipsum nobis & nō mundo, reddere se tandē inuenens. Hęc inquit locutus sum vobis, apud vos manēs. Ac si diceret, Apud vos manens p̄sentia corporali, nō meipsum vobis adhuc manifestavi, sed tantū annunciaui, & locutus sum, & sermonē feci, quē si quis seruauerit, hoc magnū recipiet præmiū, q̄ ego manifesta ho ei meipsum. Hoc est qd ait: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, & pater meus diliget eū, & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Quibus dictis & idē confirmat q̄ iam dixerat: qui aut diligit me, diligitur a patre meo, & ego diligā eū, & manifestabo ei meipsum, simulq; & euidē manifestatiōis melius exprimit modū. Quis em̄ modus erit eius manifestatiōis? Et ad eū inquit veniemus, & mansionē apud eū faciemus. ¶ Nō ergo putandū est hoc esse manifestari dei filiū diligētibus eū, q̄ veniet cū nubibus, vt videat eum oīs oculus, q̄ & hoc sine dubio futurū sit, q̄ videlicet modo eū videbūt, & q̄ eum pupugerunt, Et quidē aduētus ille sicut fulgur parēs ab oriente vsq; in occidentē, sic oibus cōspiciuus expectatiū, iustorū erit lætitiā: q̄a cū apparuerit (inquit Ap̄tus) Ch̄s vita vestra, tūc & vos apparebitis cū illo in gloria, sed expressa est magnificētus hęc manifestatio, de qua nūc agitur: q̄a veniemus inqt ad eū, & mansionē apud eum faciemus. Igit̄ intus diligētibus dei filiū: intus inquā, in interioribus aīæ, dilectus ipse filius cū patre manifestat. Et hoc p̄ se cō magnum dilectiōis est p̄miū, q̄ pater & filius p̄ sp̄m sanctū deus vnus, dilectæ aīæ intrinsecus mira & ineffabilis charitatis voluptate copulat. ¶ Sed quō inquit, dictū est hic: & mansionē apud eū faciemus, cū alibi propriū hoc fuerit signū, quo sanctus sancti agnoscēdus, scilicet mansio sancti sp̄s, qui alterius naturæ nō est, q̄ pater & filius, quibus de personis hic enunciat: & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Ergo q̄ diu in hoc mortali corpore viuūt, manet quidē in animabus sanctis p̄ manifestationē filij, pater & filius, nihilominus & sanctus (sicut superius iā dictū est) vtriusq; sp̄s, per infusionē aut propriæ substantiæ, vt mansio æterna maneat, hoc in remuneratione v̄turi seculi adimplendū feliciter expectat. Nam nunc quidē dilectus mittit manū suā per foramen, & venter humanæ infirmitatis intremiscit ad tactū illius, vel tanq; sibilus auræ tenuis, raptum si gens osculū, fugit idē dilectus, in illa autē beata vita, amicus amicæ plena & permanente voluptate copulabit. Et gaudebit (inquit propheta) sponsus sup̄ sponfam, & gaudebit super te deus tuus. Talis mansio patris & filij & sp̄s sancti, p̄sertim dilectionis & dificatione p̄paratur. Ait ergo: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit, & pater meus diliget eū, & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus. Ecce euāgelica voce dominus demonstrat cur P̄salista dixerit: Omnis cōsumationis vidi finē, latū mādātū tuū nimis. Quid em̄ latius hoc mādātō dilectionis, quo sic mens humana dilatatur, vt intra substantiæ suæ palatiū, maiest̄tē capere possit patris, & filij, & sp̄s sancti? Sapiat hoc, & suauī gustū videat is, q̄ in terris vitā cœlicā ducēs, & bene eruditus magisterio diuini amoris, agere nō vit in tēplo cordis sui solēnitatē deliciōsā contēplationis. Nā qui laborāt & onerati sunt q̄ diu sua ferunt onera, refectionē huius dulcedinis sapere nequeunt, Sequitur: Qui nō diligit me, sermones meos nō seruat: & q̄ sermones meos nō seruat, nō diligit me. Nō ergo credat aliquis, quicq; sibi animus de dilectione dei sine operis attestatiōe r̄derit: operatur etem̄ magna, si est: si vero operari renuerit, amor nō est. Ne vero leue quis putet qd ait dñs: Qui non diligit me, sermones meos nō seruat. Ne inquā parua cuiq; videatur in dignitas, nō seruare sermones ab eo dictos, ecce itē dicit. ¶ Et sermonē quē audistis nō est meus, sed eius q̄ misit me patris. Nam & hoc paulo ante dixi: Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor. Certe q̄ sermonē suū loquitur, mendaciū loquitur, & auctoritate legis iam sepe dicta contemnendus est, q̄a mendax est. Sermo autem quē audistis impletur

Iudas Thaddæus

Apo. 1.

Coloss. 3.

Cantic. 3. Reg. 19.

Ela. 62.

Psal. 28.

Dilectio sine operatiōe nihil est.

impletur, & ab effectibus suis verax esse cōprobat. Ergo meus inqt nō est, ergo a meipso de proprio corde cōfictus nō est, sed est eius q̄ misit me patris, testatibus operibus, q̄ vidi stis, q̄ visuri, quæq; in noīe meo facturi estis. Proinde q̄ sermones meos nō seruat, nō leue hoc eē putet: spernēdo q̄p̄ sermonē quē audistis, spernit eū cuius sermo est. I. patrē qui misit me. Hęc locutus sum vobis apud vos manēs. Quærebatis inqt, dñe qd factū est, q̄a manifestaturus es teipsum nobis, & nō mūdore: ecce dico vobis qd factū sit: Manēs apud vos mysterio regni dei in parabolis & puerbijs locutus sum vobis, & q̄si paruulis sensu, lac vobis potū dedi, nō escā. Nōdū em̄ poteratis, sed ne nūc quidē potestis. Hoc haēt enus factū est. L Paracletus aut sp̄s sanctus, quē mittet p̄ in noīe meo, ille vos docebit oīa & suggeret vobis oīa quæcūq; dixero vobis. Igit̄ haēt enus dicēdo vos exterius, vt pote hō visibilis, ego plātationē nouā plātavi atq; rigaui, sp̄s autē sanctus, q̄ paracletus, i. cōsolator dicit & est pro causa quā superius dixi, ille incrementū dabit, docēdo vos oīa & suggerēdo intrinsecus oīa quæcūq; dixerō vobis. Oīa inquā, docebit vos quæcūq; haēt enus dixi, & oīa quæcūq; dixerō vobis suggeret vobis, & scribet in tabulis carnalibus cordis vestri. Ego em̄ qui haēt enus locutus sum vobis visibilis hō voce elementari, ego inquā idē ipse, deinceps loquar vobis interna locutione iā dicti sp̄s sancti. Sic em̄ veniet, & sic mittet in nomine meo, vt paracletus sit, i. expectatā ab oibus sanctis cōsolationē Israel afferat vobis & illis: vobis inquā, q̄ me loquentē audistis & credidistis: & eis, q̄ per verbū vestrū credituri sunt in me. Ex tunc incipiet illa manifestatio, quā promisi dicēs, q̄ aut diligit me diligitur a patre meo, & ego diligā eū, & ad eū veniemus, & mansionē apud eū faciemus, quā nesciētēs dicitis, dñe ostēde nobis patrē, & sufficit nobis, itemq; dñe quid factū est, q̄a manifestaturus es teipsum nobis & nō mūdore. Hoc interim deposcit necessarius ordo vestræ salutis, vt per mortē meā deo reconciliamini. Dico ergo. L Pacē meā relinquo vobis, pacē meā do vobis. ¶ Pax amicitia fructus est, sicut ecōtrario bellū inimicitia: opus est. Quæ videlicet pax, tanto gratior & desiderabilior venit, quāto grauiori dispēdio eius, q̄ minor & infirmior est, inimicitia gerunt: Verbi gr̄a, vbi victor victos oēs morti addiceret, dulcius nonē vel pacis opus est, quā vbi victor victis reseruatis solūmodo tributa, quanq; difficilia indiceret. Erant autē inter deū & homines inimicitia nimis graues, nec dubium erat, quin in p̄lio iudicij deus omnino superior foret. Nam & si q̄ erāt homines fideles & iusti videlicet quales fuerūt Abraham, Isaac, & Iacob, & quicq; similes illis: tanta erat illorū iustitia cōparatione debiti, quāta est fortitudo regis occurrentis cū decē milibus, ei qui cū viginti milibus aduersum se venit. Ergo quanto maiori malo generis humani p̄dictæ inimicitia gerebantur, tanto magis necessaria pax hoibus erat. ¶ Sed quā nos legationē misissemus ea quæ pacis nomen rogaturi, nisi vltro se obtulisset pax nostra Ch̄s filius dei, qui pro eo q̄ solus erat innocens, solus & poterat rationes perorare nostræ pacis? Ipse est em̄ (inquit Ap̄t̄olus) pax nostra, q̄ fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceræ soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorū suorū decretis euacuans, vt duos cōdat in semetip̄m, in vno nouum hominē, faciēs pacē, vt reconcillet ambos in vno corpore deo per crucē interficiens inimicitias in semetip̄so, & veniens euangelizauit pacē vobis q̄ longe fuistis, & pacem his q̄ prope, qm̄ per ipsum habemus accessum ambo in vno sp̄u ad patrem. Igit̄ tur interrogatus dñs a discipulo, dicentis: Domine quid factum est, q̄a manifestaturus es teipsum nobis & nō mundo, cū dixisset, hęc locutus sum vobis apud vos manens, paracletus autem sp̄s sanctus quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & suggeret vobis oīa quæcūq; dixerō vobis, adhuc altius eorū quæ facta sunt, summam exprimens: pacē inquit relinquo vobis, pacē meam do vobis. Ac si diceret: Hoc factū est quod dico, per me, in quo cōplacuit omnē plenitudinē inhabitare, reconciliantur & pacificant oīa, siue quæ in terris, siue q̄ in cœlis sunt. Pacis autē nomen æquiuocū est. Proinde qd dixerat, pacē relinquo vobis, repetēs signanter, pacem inqt meā do vobis. Et adiecit. L Nō q̄ modo mūdus dat, ego do vobis. ¶ Pax etem̄, quā mundus dat, paci quā dat Ch̄s, cōtraria est. Quid nanq; mundus agit in largitione suæ pacis? Venite inqt, & fruamur bonis q̄ sunt, & vramur creatura tanq; in iuuentute celeriter, vino & vnguento nos impleamus & non p̄tereant nos flos tēporis &c. Eiusmodi pacē nolite (inqt Christus) putare, q̄ venerim pacē mittere in terrā. Non veni pacē mittere in terrā, sed gladiū. ¶ Quid autē de pace quā dat Ch̄s, scriptura dicit: Quam speciosi super montes pedes euāgelizantis pacē, annunciantis bonū, p̄dicantis salutē, dicentis: Sion regnauit deus tuus. In eo quippe pax Ch̄i est, quā ipse dat nobis, q̄ principe mūdi huius foras eiecit, o Sion, regnauit ipse deus tuus regnūq; peccati & mortis destructū est, & cessauit exactor, qui euit tributū, contriuit dñs baculū impiorū, virgā dominantū, cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subijcientē in furore gentes, persequentē crudeliter. Verā ergo, dū vado, inqt, pacē relinquo vobis, pacē verā meam, meā inquam, id est, per me acquisitam, dum redeo, dū a mor

Marc. 4
1. Cor. 3
Hebræ. 8

2. Cor. 3

Erāt inimicitia inter deū & homines.

Luc. 14

Ch̄s pax nostra.

Ephē. 2

Pax duplex

Sap. 2

Math. 10

Psal. 52.

Iohan. 12
1. Cor. 16
Heb. 2
Ela. 14.

tuis resurgo do vobis, dicēdo: Pax vobis. Accipite spm sanctū, quoz remiseritis peccata, remittunt eis. Non turbetur cor vestrū neq; formidet, audistis quia ego dixi, vado & venio ad vos. Igitur inquit, sicut supra dixi, nō turbetur cor vestrū, creditis in deū, & in me credite: ita & nūc repetēs dico, nō turbetur cor vestrū neq; formidet, videlicet data ratio ne digna, cur nequaq; cor vestrū turbari aut formidare debeat. Audistis em̄, nam ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Vado inq̄, parare vobis locū, & si abiero & p̄parauero vobis locū, iteꝝ venio & accipiā vos ad meip̄m, vt vbi sum ego, & vos sitis. Sed & hoc audistis, q̄a dixi vobis, pacē relinquo vobis, pacē meā do vobis. Ergo & si necessario p̄re in firmitate caro vestra dū ego vado turbat, saltem nō turbetur cor vestrū, neq; formidet, à spe sua se esse deceptū, quasi frustra crediderit, me esse Christū dei filiū, sed in ipsa trepidatione qua disparet exterior pulchritudo cōfessionis, viuat intrinsecus radix fidelitatis. Si diligeretis me, gauderetis vtiq; q̄a ad patrē vado, q̄a pater maior me est. Diligitis quidē me nunc interim tanq̄ proximū, sed nondū tanq̄ deū. Si em̄ sic diligeretis me, si cognouissetis me, si crederetis q̄a ego in patre, & pater in me est, gauderetis vtiq; quia ad patrē vado. Quāta em̄ in hoc diligentibus me gaudendi causa est? Magna plane & ineffabilis. Nā q̄ diu mortalis homo sum, pater maior me est. Minuisti em̄ eū (inquit Psalmista) paulo minus ab angelis. Sequitur autem: Gloria & honore coronasti eū dñe, & cōstituisti eū super opera manū tuaz. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Item in alio psalmo: Dixit dominus dño meo, sede à dextris meis. Ac deinceps: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hoc, propter idipsum quia vado, mox futurū est. Videbitis em̄ me dominū & saluatorē vestrū, propter passionē mortis gloria & honore coronatū. Igitur si dilexeritis me, videlicet credēdo & cognoscēdo, q̄a ego in patre, & pater in me est, (sine qua cognitione, nō potestis digne diligere me) gauderetis vtiq; transire me ab exilio mūdi, & æternaliter sessurū ad dexterā patris, intrare in gloriā regni mei, q̄a videlicet hæc tenus, ex quo carnē indui, pater maior me est, & ego secundū mortalitatē eiusdē carnis non solū patre, sed etiā immortalibus paulo minor sum angelis. Et nūc dixi vobis, priusq̄ fiat, vt cum factū fuerit, credatis. V alet nāq; ad testimoniū p̄sentū, memoria p̄teritorū. Idcirco nūc dixi vobis priusq̄ fiat, dixi inq̄, q̄a vado & iteꝝ venio, vt cū factū fuerit, cū ego abiero & iteꝝ venero, vos p̄teritis dicitis simul & p̄sentibus factis confirmati, credatis scilicet, quia ego in patre, & pater in me est: q̄ hæc & anteq̄ facerē p̄dixi, & postq̄ p̄dixi, facere potui. Nam nō multa loquar vobiscū. Venit em̄ princeps mundi huius, & in me nō habet quicquā. Notandū in primis q̄ non dixerit, iā non multa loquar vobis, sed nō multū loquar vobiscū inquit. Vobiscum em̄ cum dixit, subaudiendum est, manens p̄sentia corporali. Multa quippe & illis tunc locutus est, & nobis nūc loquitur, sed neq; cū illis manens multa locutus est, neq; nobiscū corporaliter manēs nunc loquitur, videlicet p̄sentia locali, vel cōuersatione visibili. Vnde & post aliqua dicitur: Pater cū essem cum eis, ego seruaabā eos quos dedisti mihi. Igitur iam non multa, inquit, loquar vobiscū, subauditur, corporaliter manens. Quā ob causam? Venit em̄ princeps mundi huius, scilicet damnatū, qui nunc me odit, & mihi aduersat, videlicet diabolus nūc venit: qui inde princeps mūdi dicitur, quia mundi amatoribus principat. Quomodo venit hic princeps malignus, princeps vel p̄positus mortis, & peccator antiquus, nisi q̄a cōtentione mortis meū cōgreditur? Sic inq̄a venit, & in me nō habet quicquā. Nō idcirco venit, nō propter hoc venire permittit, quod ego rapuerim vel iuste exoluere debeat q̄d ille est exacturus. Sed vt cognoscat mūdus q̄a ego diligo patrē, & sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Idcirco illū admitto mortis fceneratorē, vt cognoscat mundus, quia ego diligo patrē, & obediens illi per omnia pro omni mundo, sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Igitur q̄ venit ille princeps mūdi huius, stultæ temeritatis & temerariæ stultitiæ est: q̄ aut incurtus eius sustinēs morior, voluntarium obedientiæ pro omni mundo sacrificiū est. Tenuisti, inquit Psalmista, manū dexterā meā, & in voluntate tua deduxisti me, & cū gloria suscepisti me. Saluare em̄ brachium meū dexterum, id est, diuina potentia mea, & indignatio mea mihi auxiliari poterat, vt nō morerer, quē mihi auxiliat vt resurgā, sed mandatū patris, vera & immēsa charitas patris, quā habet circa salutē generis humani, tenet manū dexterā meā, vt nō me defendā mortē transiliā, & in voluntate sua deducet me, dicentē: Pater nō mea voluntas, sed tua fiat: q̄a nō q̄d infirma caro appetit, sed agendū mihi censeo q̄d exigit consiliū diuinitatis. Itaq; veniat qui nūc venit, princeps mūdi huius, vt cū in me nihil inuenerit, victus in certamine per vnū hominē iure foras eiciatur, sicut ecōtra per vnū hominē quē vicit, principatū mundi huius iure sibi obtinuisse videbat. Hoc factō cognosceret mūdus suæ salutis experimēto, quia ego diligo patrē, & mandato ipsius subeo mortē, qui per nullā culpam acquisiui mihi ex Adam mortis hæreditatē. Surgite etiamus hinc. Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet, & tunc

Psal. 8

Psal. 109

Heb. 2

Iohan. 17

Cur diabolus princeps mūdi dicit

Psal. 72

Matth. 26

& turba cū eo cū laternis & facibus & armis, ne in angusto intra parietes cenaculi huius nos cōprehendat, vobiscū nō sit libera effugiendi facultas: nolo em̄ quenq; ex vobis perdere, sed volo vt finant vos abire, surgite etiamus hinc, ne vel iste, cuius diuerso fructu sumus, apud quē pascha fecimus, vllā propter nos inquietudinē patiatur. Ego sum vitis vera & pater meus agricola est. Omnē palmitē in me nō ferentē fructū, tollet eū: & omnē q̄ fert fructū, purgabit eū, vt fructū plus afferat. Ecce per similitudinē notā & visibilis rei, suæ passionis demonstrat utilitatē, vt iā ex hoc mūdus cognoscere incipiat, cur mandatū dedit illi p̄, cur ad eū principē mūdi huius venire permittat, in quo princeps ille nō habet quicquā, id est cur illū ad crucifigendū, vel occidendū tradat pater, qui nullā habeat mortalitatis causam: Ego sum vitis vera, & p̄ meus agricola est. Nōne inq̄ vitis cū sit nigrū, & hispidū, aridūq; corticis lignū, vt palmites suos latius extendat, & suauē in tēpore suo botrū proferat, vino cor hominis lætificatur: nonne inq̄a propter hoc agricolæ studio plantatur in terra, prius hyemis horrorem imbriūq; passura molestias? Et ego vtiq; vitis vera sum, vera inq̄a vitis, scilicet ad distinctionē vitæ alienæ, id est gētis huius Sodomiticæ, de qua Moses in cantico suo: De vinea inq̄ Sodomoz, vinea eoz, & de suburbanis Gomorræ, Vua eoz, vua fellis, & botrus amarissimi, Fel draconū vinū eoz, & venenū aspidū insanabile. Igitur me vitē adeo verā, vt is q̄ venit princeps mūdi huius (sicut paulo ante dixi) nō habeat in me quicquā. Idcirco pater meus agricola celestis, in hoc mūdo plātare, & sarculo passionis colere dignū duxit, vt palmites meos, quoz primi vos estis, latius extendā, & post horridā, quæ nunc instat tribulationis & mortis hyemē, suauem botrū, id est gratiā resurrectionis proferam, quo per fidem p̄gustato, sponsa dicat in Canticis: Botrus Cyprī dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Quō aut nō nunq; vitis eodē ex stipite, iā sterilesq; & fructuosos palmites emittit, sed interim agricola sterilē amputat, omnēq; fructifex purgat, sic eadē ex fide vel confessione nominis mei, tam reprobis cōpluribus, q̄ electis pullulantibus pater meus, huius vitis agricola facturus est. Nam omnē palmitē in me non ferentē fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructū, purgabit vt fructū plus afferat. Ecce ludam filium perditionis palmitē inutilem, imo & damnosum vermem, radici huius vitis imminentē, videtis qualiter amputauit, traditū Satanz, vt continuo deportetur in ignē gehennæ. Vos palmites residuos, qui hæcenus fructum fertis aliquantulū, euangelizantes & curantes vbiq; veruntamen in vna tantum Iudæoz gentes: vos inq̄a qui fructū plus afferatis, ecce purgat agricola participatione passionis & mortis meæ, vt compluti sanguine meo suauem excipiatis austrū, id est, spiritū sanctū, quem dar vobis in remissionē peccatorum. Hoc est quod sequitur. Nam vos mūdi estis propter remissionē quē locutus sum vobis. Sermo quippe quem nunc erat locutus, sermo passionis & resurrectionis eius est, videlicet dū diceret: Vado parare vobis locū, & si abiero & parauero vobis locū, iteꝝ venio, & accipiā vos ad meip̄m, vt vbi ego sum, & vos sitis, &c. Itemq; nunc nouissime dixerat: Pacem relinquo vobis, pacē meam do vobis: q̄a videlicet pax vel reconciliatio, qua deo sumus reconciliati, peccatoꝝ remissio est. Hic aut sermo admixtus fidei mūdat vos æque vt illos ab omnibus peccatis, quia profecto sermonis fides p̄cedens effectiua causa est, vt sanguis filij dei lauet nos à peccatis nostris. Vnde Psalmista & ipse lauā dūs in sanguine Christi: Asperges me (inquit) hyssopo & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Per hyssopū quippe, quo palmitibus tu mor deponit, fides intelligitur sermonis huius, qua corda purificant, quo cū primo asperferis me (inquit) tunc demū lauabis me, & super niuem dealbabor. Igitur propter sermonem (inquit) quē locutus sum vobis, iam vos mundi estis, quia videlicet propter sermonē mortis, quā p̄nunciavi vobis, qua transeo ex hoc mundo ad patrē, & iam in mūdo nō sum, iā vos mūdi estis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes nō potest ferre fructum à semetipso, nisi māserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Quōq; terribilē cunctis p̄sumptoribus humanæ potestatis inopiam, quā veram corporis ecclesiæ caput eius Christus dñs, commendat & defendit vnitatem: Manete (inquit) in me, & ego in vobis. Quid em̄? Videt sibi nimij assertores liberi arbitrii, non indigere auxiliantis & miserantis gratiæ dei, tanq̄ volentes & currētes, sua velocitate vitæ sempiternæ fructum comprehendere possint. Sed dicit: Sicut palmes nō potest ferre fructū à semetipso, nisi māserit in vite, sic nec vos nisi in me māseritis. Ergo p̄sumptores, & supbi palmires mali, horrida manu agricolæ iure tollendi estis: nisi omnē pulchritudinē omnēq; fructuū venustatem nō ex vobis, sed ex vitis intima radice procedere cōfessi fueritis. Itēq; & vos o schismatici, ab ecclesiæ corpore vos p̄cedentes, & proprijs adinventionā vestraz sarculis p̄cisi, nolite putare, q̄ vitalem fructū ferre possitis. Quis em̄ vitis & palmitum eius nesciat vnitatem? Quamdiu palmites in vite manent, tamdiu ascendentē per venas intimas genuinū radicis eius humorē bibūt, & viuūt, florētq; & flores fructū parturiūt. At vero si de

CAP. XV

Iudaica gens vitis aliena. Esai Deute. 32

Cantic. 1

Iohan. 13 Luc. 9.

Psal. 70

Contra Paganos,

2. Cor. 13
Matth. 10

1. Timot. 3

Sapient.

Ezech. 17

Locus Pauli de hæresibus male intel-
sus a No-
uaro.
Hebr. 6

Tit. 3

vite palmes excisus fuerit, iã boni succi eius particeps esse nõ potest, ideoq; speciẽ quidẽm palmitis habet, sed nec viuut, nec vsum habet aliũ, nisi vt in ignẽ mittat & ardeat. Hæc ergo ipse dñi & discipulor; eius idonea similitudo data est. Quãdiu em̃ p vnitatẽ fidei magistro cõcordat veritatis, mãdatũ dilectionis seruãtes, idẽm sentiẽdo oẽs in Chro manent, & singuli de spũ eius viuẽtes, internæ veritatis gratiã habet, viuutq; in salutẽ cõmuni cantũ illis, qdẽcũq; celebrãt sacramẽtũ in ecclesiã Chri, Chis nãq; in eis loquit, & quicq; ab eis fit, à deo factũ, & spũ eius confirmatum esse recte creditur. ¶ At vero vbi dissentientes, seq; per hæreses & schismata ab vnitatẽ fidei diuidẽtes, à Chro præcidunt, mortũ est eor; omne verbũ, & sacramentũ, & quicq; agere vident infectũ, quicquid sacrificare purant, pollutũ est. De qualibus apłus dicit: Habẽtes quidẽ speciẽ pietatis, virtutẽ autẽ eius abnegãtes, Verbi grã, baptismũ aquæ visibiliter cõferre possunt, sed eũ in quo tota consistit virtus baptismi, spũ sanctũ cõferre nequeũt. Eis tamẽ, qui ab illis baptizant, si reuertãtur ad ecclesiã catholicã, nõ repetitur lauacrũ carnis, si tam baptizati sint in noĩe patris, & filij, & spũs sancti, qd multi hæretici & hæresiarchæ fecerũt, & alio nihilominus erroris feramẽto p̃cisi sunt. Non in quã eis repetit baptismus aquæ visibilis, sed tñ per catholicẽ fidei professionẽ, perq; sanctæ ecclesiæ recõciliationẽ, verã vitũ, i. Chro inserunt, & ita sanctum accipiẽtes dilectionis spũm virescunt, & fructũ salutarẽ facere possunt. ¶ Igitur à vitẽ & manentibus palmitibus sumpta similitudine, sui discipulor; q; secũ manentiũ in vno dilectionis spũ: Manete, inquit, in me, & ego in vobis, videlicet sicut palmitẽ manet in vite, vt maneat pinguedo vitis in palmitibus. ¶ Nõ em̃ qã genuinus humor vitis in palmitẽ se diffudit, idcirco palmitẽ in vite manet, sed quia palmitẽ manet in vite, idcirco vitis illos participes efficiat pinguedinis suæ. Ita nimiq; nõ qã spũs dilectiõis de vera vite Chro in cõctos palmitẽ suos diffundit, & vniuersam ecclesiã toto orbe plãtatã grã sempiternẽ fructũ nobis onustat charismatibus, nõ in quã idcirco singuli palmitẽs eadẽ vite manemus, alioquin nunq; aliquis p̃cideret, quia nunq; deest huic vitis pinguedo sancti spũs, sed qã singuli p vnitã verã & catholicã fidei cõfessionẽ in Chro manemus, idcirco spũs eius omnes participes sumus, & viuut omne sacramentũ, qdẽcũq; nos, imo ipse p nostrũ ministerium operat. Recte ergo nõ ait, maneat ego in vobis, & vos in me, sed prius, manete inquit in me, deĩnde, & ego in vobis, & vt plenius notũ faciat, q; vere necessariũ sit nobis manere in illo, vt maneat ipse in nobis, sicut palmes inq; nõ potest ferre fructũ à semetipso, nisi mãferit i vite, sic nec vos, nisi in me mãferitis. ¶ Eant igit, & fructũ ferre gestãt plãtaria mortis, & surculi æternis ignibus deputati, Cherintus videlicet & Arrius, ceteriq; sicuti, q; spũs disciplinæ sanctus effugit. Nã quicq; apud eos agit, quodcũq; quasi sacrũ vel sacramentũ celebrat, tam vero verbo vitæ & spũ veritatis caret, q; vere palmes, nisi mãferit in vite, fructũ ferre nõ potest, q; uere manus abscissa à corpore, viuere uel operari nõ ualet. Sequitur, Ego sum uitis, uos autẽ palmitẽs. Idcirco repetit, qd iã ante dixerat: Ego sum uitis, ut manifestius exprimeret, qd nõdũ fecerat, qã uellet intelligi palmitẽs. Nã supra dixit: Ego sum uitis, p̃ meus agricola est, nũc autẽ, Ego sum inq; uitis, uos palmitẽs. Et adiecit: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ, qã sine me nihil potestis facere. ¶ Propterea dixi inq; manete in me, & ego in uobis, qã qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructũ multũ. Idcirco in quã dixi: manete in me, qã sine me nihil potestis facere. Parũ est autẽ, eũ palmitẽm qui nõ manet in uite, nihil posse facere. Sed quid? L Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes & ardet, & colligent eum, & in ignẽ mittent, & ardet. ¶ Non solũ nihil facit palmes excisus, sed & de illo nihil fit. Verbi gratia, non uasculũ aut paxillus, uel cuiuslibet artis, aut operis instrumẽtũ, nec omnino quicq; est propter qd illum sumere libeat artificẽ lignariũ. Vnde ad prophetã Ezechielem dominus dicit: Fili hominis, qd fiet ligno uitis ex oĩbus lignis nemor;, quæ sunt inter ligna syluar;. Nunquid tolletur de ea lignũ ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Et dependeat in eo quodcũq; uas? Ecce igni datũ est in escã. ¶ Huic sententiæ propheticæ cõsentit Apostolus, non ut existimauit Nouatus, p̃nitentiæ remediũ, lapsis denegãs, sed difficultatẽ renouationis eor;, qui alta sapiẽtes, de hac uite præcisi, & hæresiarchæ facti sunt, terribiliter pronũciãnt: Impossibile est em̃ (inquit) eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiã donum cõlestẽ, & participes facti sunt spũs sancti, gustauerunt etiã nihilominus bonũ dei uerbum, uirtutesq; seculi nẽturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad p̃nitentiã, rursus crucifigẽtes sibi metipso filii dei, & ostẽtũ habentes. Quã enim hic aliã desperationẽ p̃nitentiæ docet Apostolus, nisi ipsam de qua ad Titũ scribẽs: Hæreticũ (inquit) hominẽ post unam & secundã cõmonitiõẽ deuita, sciens, qã subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cũ sit proprio iudicio condẽnatus. ¶ Igitur de illo, q; se ab unitate ueræ uitis, id est Christi præcidit, hæreticus uel hæresiarchæ factus, uno ore pariliq; sensu cõsonant Chis, propheta, & Apostolus, Christus em̃, si quis in me nõ mãferit inq; mittet foras sicut palmes, & ardet

Ezech. 17

Hebræ. 6

Ephes. 5

Iaco. 3

Psalm. 103

Roma. 8
Philip. 2
Matth. 16
Marc. 16
Luc. 23

scet, Et colligent eum, & in ignem mittet, & ardet. Propheta autem: Nunquid (ait) tolletur de ea lignũ, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datũ est in escã. Deniq; de illo q; nunq; uis, i. Chriã fidei professus est spẽm siue decorem, idẽm quod de agrestĩ ligno sperari potest, s. quod aliquod uas fieri, aut paxillus possit fabricari uilis domui dei. ¶ De illo uero, q; fertur eadẽ uerã uiti bonũ radicis eius succũ gustauit, & particeps (sicut iã dictus Apostolus ait) factus est spũs sancti, gustando bonum dei uerbum, uirtutesq; seculi uenturi, de illo (inquam) cum præcisus uel prolapsus est. Hoc solum restare putandũ est ut colligat, & in ignem mittat, & ardeat, qã uidelicet iuxta alium euãgelij locum, tale eius p̃cũ est, quod non remittat, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Hęc de palmitẽ illo, q; præcisus & proprio iudicio condẽnatus est dicta sint. Quid e contra, de illo uel de illis palmitibus q; in uite manet? Ait: L Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, qdẽcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. ¶ Paulo ante dixit: Manete in me, & ego in uobis, nũc par ualiter cõmutatiõẽ, nõ em̃ ait, si manseritis in me, & ego in uobis, sed si manseritis in me & uerba mea in uobis manserint, ita dicẽdo aperuit, quõ in suis maneat ipse discipulis. Nã cum Chrus uerbum dei, & caro nostra sit, si uerba, i. fides uerbi incarnati, in nobis manserint, profecto ipse Chrus manet in nobis, sicut Apłus testatũ habitare Chrm per fidem in cordibus nostris. Ergo quod dixerat: Manete in me, & ego in uobis, hoc repetiuit, dicẽdo: Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, ut huius unitatis, mutuaq; in inuicẽ mansiõis præmium subnecteret, dicẽdo: quodcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis. ¶ Quæ promissiõẽ qd scrupulũ uobis moueat cogitantibus uel sciẽtibus multa petere si deles Chri, quæ tñ non fiant eis, memoriter tenendũ est eũ dixisse: Ego sum uitis, uos palmitẽs, & idcirco scdm multitudinẽ uitis & palmitũ eius, hoc ut cetera quæ iam dixit esse accipiẽdum. Quid em̃? Nunquid uitis palmitibus suis aliqd suũ denegat uel subtrahit? Nõne omne grãm sui uiroris, oẽm uirtutẽ suã radicis in eos trãssundit, & per singulos dispersat, totumq; ex illis fructum suum depẽdere facit? Quæ autẽ grã, quæ uirtus est in radice uitis huius, i. Chri filij dei, nisi ois plenitudo septiformis spũs sancti? Ergo sicut palmitẽs à uite nihil aliud, nisi qd h; uitis in se, expectare uel accipere p̃nt, sic isti palmitẽs rõnales, à uera uite, quæ Chrus est, nihil nisi qd habet ipsa uitis, uel petere debent, uel accipere p̃nt. Igitur si manseritis (inq; t) in me, & uerba mea in uobis manserint, qdẽcũq; uolueritis, petetis, & fiet uobis, i. nõ in auro & argẽto, sed in oĩ uerbo, & in oĩ scia diuites eritis, & nõ cõcupiscẽtias carnis, sed omne donum spũs sancti, qã omne datũ perfectũ, qd desursum est, descendẽs à patre luminũ, petẽtes, ex me accipietis, i. diuini timoris gẽmulas, pietatis pãpinos, scã flores, fortitudinis botros, maturas consilij uuas, intellectus torcularia, sapiã apothecas. Talium quicq; petieritis, qã ad me ueram uitẽ pertinet, qã grã & ueritatis diuitiæ sunt, fiet uobis, ita ut fructus grãrum oĩm, tanq; botros de magnis palmitibus dependẽtes, totus miret orbis. Quicq; his septẽ sancti spũs donis abundantius est, fructuosum non est, & ad uinum salutis non p̃tinet, sed à natura uitis alienum est, & idcirco manentibus in uite palmitibus cupiẽdum aut petẽdum nõ est, neq; illis fieri debet. Vnde autẽ tã pronã indulgẽtia, ut quodcũq; uolueritis, petatis, o palmitẽs boni, & fiat uobis? Sequitur: L In hoc clarificatus est p̃ meus, ut fructũ plurimũ afferatis, & efficiamini mei discipuli. ¶ Inde (inq; t) tanta patris largitas, ad faciẽdũ uobis quodcũq; petieritis, qã uidelicet hoc ad laudẽ & gloriam nois eius proficit, si uos tanq; palmitẽs boni fructum plurimũ afferatis. ¶ Et ad hoc ipsum efficiamini mei discipuli, i. imitando me dñm, & magistrum uestrum, q; cum innocens sim, ita ut nihil in me habeat princeps huius mundi (ut supra dixi) tamẽ morior sicut pater mandatum dedit mihi, ut qã uera sum uitis, moriendo fructificem mundo uinũ optimũ, quo in æternum lætificetur cor hois. Hoc (inquã) ad gloriã & laudẽ patris proficit, ut & uos eodem modo fructum plurimũ afferatis. Est autem ipse uoluntarius & exaudibilis in omni re, quæcũq; petit ad gloriã nois sui. Quõ ergo non facit uobis quodcũq; petieritis, hoc intendentibus, ut ad clarificandum eum fructũ plurimũ afferatis. Plane faciet ita affatim, ut nullum grã uobis desit instrumẽtum, ad fructificandã salutẽ mundi, ad dilatandã gloriã dei, ad testificandã grãm & ueritatẽ filij dei. Vnde hoc? L Ait: Sicut dilexerit me pater, & ego dilexi uos. ¶ Ac si dicat: sicut per multã dilectionẽ p̃ me misit, meq; ueram uitẽ in hoc mũdo plantauit, sic & ego p eandẽ dilectionẽ mitto, & expando p mundum uos palmitẽs meos, ut fructũ plurimũ afferatis. Cuius nãq; dilectiõis est, q; p̃ filio mandatu dedit, venire ad agones passiois, eundẽq; obediẽtẽ usq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis, exaltauit & donauit illi nomẽ, qd e sup oĩ nomẽ, ut in noĩe Iesu oẽ genu flectat, cõlestiũ, terrestriũ & infernoũ, eiũsdẽ dilectiõis e, q; idẽ filius discipulos suos in mũdũ uniuersũ p̃dicare mittit euãgelii oĩ creaturẽ. Vñ sint an reges & p̃fides trahẽdi, & morte afficiẽdi, ut eiũsdẽ spũs dulcedie q; plena e uitis, cõsorres q; palmitẽs uiuificati, fructũ faciãt æternẽ salutis. Ergo sicut dilexit me p̃ (inq; t) & ego dilexi uos.

Galat. 7
 Roma. 13
 Matth. 22
 Ezechiel. 34
 Exo. 20
 Matth. 22
 Vita actiua
 & contem-
 platiua in
 dilectione
 Philipp. 2
 Iohan. 12
 1. Petr. 2
 Psal. 44
 Iohan. 4
 Gaudiu ve-
 stru in tribu-
 latione est spi-
 ritus sanctus.
 Luc. 22
 Heb. 9
 Cant. 3

L Manete in dilectione mea. Manete, i. pseruate, i. diligendo inuicē habēdo vnū spm̄, & vnā fidē quā operat per dilectionē. Dixi em̄ vobis, q̄a pater meus agricola, oēm palmitem in me nō ferentē fructū, tollit eū. Ne ergo tollat vos hic agricola, ferēdo fructū, i. diligendo inuicē, manete in dilectione mea, contēditē nō excidī a me vite vera. Quid em̄? Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei p̄cepta seruauī, & maneo in eius dilectione. P̄cepta mea quā licet multa sunt, in hoc verbo insinuantur. Diliges proximū tuum sicut teipsum, p̄cepta (inquā) mea si seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Forte dicat q̄s: Cū ipsa dilectio p̄ceptū sit, quō nūc dictū est? Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. ¶ Diuisionē nāq; oīs iustitiā fecisse videt, vt totius pars altera dilectio dei, altera pars p̄cepta sint. Ad hęc inquit: Reuera iustitia quiddam totum est, partes autē eius duę sunt, altera videlicet dilectio dei, altera dilectio proximi. In his duobus mādatū ita vniuersa lex p̄det & propheta, vt vita actiua tota in dilectione proximi, vita cōtēplatiua in dilectione p̄deat dei. Dilectio nāq; dei cōtēplatiua magis inhæret, dilectio proximi exterioris vite actibus incūbit. Deus em̄ Mosi in mōte duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis cōscripta erāt decem p̄cepta legis, tria in vna tabula, ad deū pertinentia, s. nō habere deos alienos, nō facere idolū, neq; vllā similitudinē, nō sumere nomē dñi inuani: septē vero in altera tabula, p̄tinentia ad proximū, quorū primum est: Honora patrē tuū & matrē tuā, secundū: nō occides, tertiu: nō mœchaberis, quartū: nō furtū facies, quintū: nō falsum testimoniū dices, sextū: nō cōcupisces vxorem proximi, septimū: nō cōcupisces rem proximi tui. Ita ad primū p̄ceptū, qđ est dilectio dei, tria p̄tinent, quā & dñs in euangelio sic exp̄ssit, dicēdo: Diliges dñm deū tuū, ex toto corde tuo, & ex tota aīa tua, & ex tota mēte tua: ad alterū vero p̄ceptū, i. ad dilectionē proximi, septē respiciūt p̄docentia quō viuat inter hoīes. ¶ Igit si p̄cepta mea seruaueritis inquit, i. quā ad dilectionē proximi p̄tinent, vitamq; actiua perficiāt, & ita dilexeritis inuicē, manebitis in dilectione mea. s. in dilectione dei, quā vitā cōtēplatiua perficit, ad quā sic non puenit, nisi p̄ actiua vitā, sicut ad dilectionē dei nō accēdit, nisi per dilectionē proximi. Itaq; si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. ¶ Operatiū est vt in ceteris, ita & in hoc dicto iustissimā perpendere authoritatē docentis, quā statim subiungit: Sicut & ego patris mei p̄cepta seruauī, & maneo in eius dilectione. Dignū quippe & æquū est, vt cuius magistrī opa iure laudant, eiusdē dicta quoq; suscipiant, sicut ecōtrario, cuius vita despiciūt, restat vt eius etiam p̄dicatio cōtemnat. ¶ Quā vero laudabiliter p̄cepta patris p̄ceptor iste primus seruauerit, iam dudū totus orbis canit, cum Ap̄to dicente: Humiliauit semetipsum, factus pro nobis obediens vsq; ad mortē, mortē autē crucis. De qua obediētia sua, paulo superius, cum dixisset ipse: Venit em̄ princeps huius mundi, & in me non habet quā, statim subiungēs: Sed vt cognoscat (inquit) mundus, quā ego diligo patrē, & sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Igit & quā est, & vt hūc magistrū decet, vt p̄cipiat, quā videlicet dignitas vel authoritas p̄ceptionis in aperto est, dū facit ipse prior quā iubeat. Dicat itaq;: Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei p̄cepta seruauī, & maneo in eius dilectione. ¶ Notandū vero, quā cū dicat, sicut nō æqualitas dilectōis vel obediētia p̄cipit, quā assequi cunctis impossibile est hominibus, sed similitudo quātulacūq; vel imitatio requirit. Quō em̄ in obseruatiōe p̄cepto rū patris illis p̄t̄ æuari, quā p̄ctm̄ nō fecit, nec inuētus ē dolus in ore eius. Quō imitatio em̄ tiri valeat quantitatē dilectōis eius, cui dñs in psalmo: Dilixisti iustitiā & disti iniquitatē propterea vnxit te deus tuus oleo lætitię p̄ cōfortibus tuis. Sic nēpe dictū est p̄t̄ cōfortibus tuis, vt intelligas nullū, obediētia vel dilectionē filij dei assequi posse æqualiter, quā singulariter & patrē dilexit atq; dilectus est, & nos p̄ximos suos prior, dilexit, imo pro magna dilectōe proximus nobis factus est. Sequitur: Hęc locutus sum vobis, vt gaudiū meū in vobis sit, & gaudiū vestrū impleat. ¶ Vobis (inquit) de abscessu meo non gaudētibus, sed lugētibus, & flentibus hęc locutus sum, dicēs: Si diligeretis me, gauderetis vtiq; quā ad patrē vado, quā pater maior me est, & c. vt quēadmodū dulcedo vitis in palmitibus ē, ita & gaudiū meū in vobis sit. ¶ Quod est em̄ gaudiū in præsenti tribulatione, & tristitia animę vestrę, in hoc agonis mei sanguineo sudore: quod (inquā) gaudiū meū nisi sp̄s sanctus. Per sp̄m̄ nāq; sc̄tm̄ meip̄m offero hostiā immaculatā deo patri, vt sanguis meus em̄ det vos ab opibus mortuis, ad seruiendū deo viuētī. Et in hac oblatione inenarrabiliter gaudeo, vt merito de hoc gaudio meo dictū sit: Egredimini filie Sion, & videte regē Salomonem in diademate, quo coronauit eū mater sua in die desponsationis eius, & in die lætitię cordis eius. Vt ergo hoc gaudiū meū in vobis sit, vt mihi & congaudendo cōpati, & compartēdo cōgaudere sciatis. Lecirco hęc locutus sum vobis, tanq; vitis succi mei lætitiā gestēs effundere palmitibus meis, & vt gaudiū vestrū non frustra deceptū sit, sed impleat in apothecis æternæ iocunditatis, risum mundi huius deputabitis errorē, & gaudiū eius dicitis

etis, quid frustra deciperis: Vos autem sine errore ridebitis, & gaudium vestrum non decipietur, neque enim tollitur a vobis. Sed quoniam sunt p̄cepta, de quibus dixi vobis: Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Ecce dico vobis: Hoc est p̄ceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt aīam suā ponat quā pro amicis suis. In Canticis canticorum sponsa dicit: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Quando putas rex iste sponsam suam in cellam vinariam introduxit, nisi quando moriendo torcular calcans, scripturas impleuit, & resurgendo vt easdem scripturas intelligeret, sensum eius aperuit? Ecce idem cum dixisset: Ego sum vitis, & pater meus agricola est. Item quā: Ego sum vitis, vos palmites, miro modo vinum suum bibere volentibus, charitatem ordinauit. Sunt namque duo p̄cepta charitatis, videlicet amor dei, & amor proximi. Sed vt superius iam dictum est, ad amorem dei non peruenitur, nisi per amorem proximi. Dixit ergo paulo supra: Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei p̄cepta seruauī, & maneo in eius dilectione. Et quasi quæreres quā sunt illa p̄cepta, quorum obseruatio nos efficit manentes in sua, vel patris dilectione, ecce sublecutus ait: Hoc est p̄ceptum meum, vt diligatis inuicem. Dilectio nāq; in inuicem, amor proximi est, per quē peruenitur ad amorem dei, & talis est ordo charitatis, vt diligere non possis deum, nisi diligas proximū. Qui em̄ non diligit fratrem suum quem videt, deum quem non videt quō potest diligere? Ergo p̄ceptum meum (inquit) de quo dicebam vobis: Si p̄cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, p̄ceptum (inquā) meum, hoc est, vt diligatis inuicem. ¶ Quare autem illic pluraliter p̄cepta mea, hic vero singulariter, hoc est, inquit, p̄ceptum meū videlicet, quā omne mandatū de sola dilectione est, & oīa vnum p̄ceptum sunt. Multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis. Nam non adulerabis, non furtum facies, non occides, non falsum testimoniū dices: Et si quod est aliud mandatū (inquit) Apostolus) in hoc verbo insinatur: Diliges proximū tuum sicut teip̄m. Igitur sapiens & bene dilectus p̄ceptor, suauiter & rite disposito ordine docendi, postquā ita proposuit: Si p̄cepta mea seruaueritis & c. nūc addit quod iure assumas, & dicit: Hoc est p̄ceptū meum, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Quod deinceps rōnabiliter edisserit, tandemq; more concludentis illaturus est, dicēs: Hoc mando vobis, vt diligatis inuicē. ¶ Primū, dilectionem ipsam, quam p̄cipit, breuiter & copiose, vt oportet, ipse diffinit, dicēdo: sicut dilexi vos. Nomen quippe dilectionis æquocum est. Est em̄ quādam dilectio qua proximis diligimus iniussim, s. per affectionem cognationis & carnis. Quæ profecto dilectio, quamuis in illa, sancta nobis eloquia non contradicant, multum tamen ab hac dilectione differt, quā videlicet aliud ē, quod sponte impendit naturā, aliud quod p̄ceptis dñicis debetur obedientiæ. Modum ergo diffiniens deo placitā, & merito coronandā dilectionis, adiecit statim: sicut dilexi vos, & quasi digito protinus suam ostendens dilectionem, de qua dixerat: sicut dilexi vos, ait continuo: Maiorem hac dilectionem nemo habet vt animam suam ponat quā pro amicis suis. ¶ Ergo palam faciebat, quomodo vel quātum diligeret nos, tanq; si apertius dixisset: vsq; ad mortē diligite inuicē, quā ego vsq; ad mortē dilexi vos. O fidelem sermonem, & omni acceptione dignum, quem vere multi reges & prophete vel iusti voluerunt audire, & non audierunt. Quid enim scriptum est in Malachia: Dilixi vos dicit dñs. Et dixistis: In quo dilixisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit dñs, & dilexi Iacob, Esau autem odio habuit? Et posui Seyr montem eius in solitudinē & hæreditates ei⁹ in dracones deserti. Ecce hinc euāgelio suo, dilexi vos (inquit) idem dominus. Et tanquam iterum diceret ei: In quo dilixisti nos? nonne (inquit) ego pro vobis pono animam meam? Hoc em̄ æquipollenter asseruit, imo & magnificentius atque affectuosius expressit, dicēdo: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt aīam suam ponat quā pro amicis suis. Igitur hoc magnum & mirabile est, cunctisq; inauditum seculis, quā magnitudo dilectionis filij dei circa nos extēta, vsq; ad mortem pertingit, maxime, quā cum esset immortalis, illam in qua mori posset naturam, propter nos assumpsit. ¶ Veruntamen nec illud p̄tereundum est, quā cū dicere potuisset pro inimicis suis, dicere maluit, pro amicis suis, videlicet vt suauitate locutionis, dulcedinem in auditoribus sensim infunderet eiusdem, quam illis mandabat dilectionis. Vere em̄ dicere poterat pro inimicis suis restante Apostolo, qui ait: Commendat autem suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo magis igitur nunc iustificati in sanguine eius, salui erimus ab ira per ipsum. Si em̄ cū inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati nunc salui erimus in vita ipsius. Ergo non quā iam erant amici, sed quā nunc eo patiente fiebant amici, dixit pro amicis suis. Nam quasi obijceretur, cur eos dixisset amicos, quā cum homines essent, erant vtiq; filij irę, sicut & ceteri propter Adam, & reconciliatione indigebant, statim intulit:

Eccl. 8
 Cant. 3
 Esa. 61
 Iohan. 3
 Oīa p̄cepta vnum p̄ceptū sunt dilectionis.
 Roma. 13
 Maxima dilectio Christi erga nos
 1. Timot. 6
 Luc. 10
 Malach. 1
 Christus pro inimicis animā posuit, vt eos amicos deo faceret
 Roma. 7
 Ephes. 2
 LV 03

L Vos amici mei estis, si feceritis quae praecipio vobis. Si inquit vos (sicut supra dixi) tanquam palmites in vite, ita in me manseritis, & ego in vobis, & ita feceritis quae praecipio vobis, iam vos ex hoc amici mei estis, iam deo reconciliati estis, iam dei filii estis, & omnem servilem conditionem exuperastis. Amplius autem ad hunc sensum valet quod sequitur: **L** iam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci vobis. **I**gitur cum propter mansuetudinem dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis: poterat propter veritatem & iustitiam dicere: pro inimicis suis. Non enim a nos amici eramus: licet ille animam suam pro nobis posuit, sed quia pro nobis ille animam suam posuit, ideo nos facti amici dei, id est, deo sumus reconciliati. Proinde cum dixisset: Vos amici mei estis, ne nescirent homines, quod gratia, non meritis facti sint amici, ait: **I**am non dico vos servos. **Q**uare? Quia servus nescit (inquit) quid faciat dominus eius. **N**otandum quia non dixerit: Quia servi mei nesciunt quid faciam ego, sed servus nescit quid faciat dominus eius. Non enim parva distantia est, cum relatiue dicitur servus domini, & cum absolute, vel absque relatione dicitur, servus in scripturis. Magnum quippe tibi est, vocari servum meum, ait dominus idem cum diceret: Servus non manet in domo in aeternum, non utique dicit servus meus. Ergo cum dicit: **I**am non dico vos servos, profecto idem est, ac si dixisset, iam non dico vos inimicos, quod maxime ex opposito comprobatur. Sequitur enim: Vos autem dixi amicos. **I**gitur cum & superius dixerit: Amen amen dico vobis, non est servus maior domino suo, profecto quod nunc ait: Quia servus nescit quid faciat dominus eius, de illo seruo suo, qui non manet in domo in aeternum, id est, de seruo peccati, qui non potest esse refuga dei, plane iste servus nescit quid faciat dominus eius, cuius ipse, velit, nolit, dominio permanet subiugatus. Vos autem scitis, quia omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci vobis. **Q**uid est, quaecumque audiui a patre meo, nota feci vobis? Nunquid cum homines sitis, quamvis amici, omnia scire potestis, quaecumque scio ego vni genitus filius dei? Non utique hoc putandum est. Nec enim dico, omnia quaecumque scivi, sed quaecumque audiui a patre meo, nota feci vobis. **H**aec ego a sapientibus & prudentibus abscondi, & revelavi vobis, quia paruuli estis. Illis namque excæcatis & induratis, sicut praedixit Esaias) ne videant oculis, & intelligant corde, & cœvertantur, & sanem eos, vobis ego aperio sensum, ut intelligatis scripturas, notumque sit vobis, quod ego audiverim a patre meo mandatum sic faciendi, id est, quod ille posuerit in me iniquitates omnium vestrum, ut languores vestros ferrem, & peccata vestra portarem, & ego audiens, id est, obediens illi factus sum propter vos usque ad mortem, mortem autem crucis. Recte igitur iam non dico vos servos, quia cognovistis veritatem, & veritas liberabit vos. Proinde & hoc vobis dico: **L** non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat. **N**on (inquit) sic vos dixi amicos, quod vos me elegeritis, sicut reges gentium, & qui potestatem habent super eos, a suis eliguntur amicis, quibus perinde debitores sunt, quia cupitum non nisi per ipsos poterant obtinere imperium. Ego autem prior elegi vos, & in hoc est dilectio, non quasi vos dilexeritis me, sed quia ego prior dilexi, & elegi vos. Quomodo non palmites vitem constituunt, sed vitis palmites emittit, & illud in eos diffundit, unde fructum faciunt: sic vos non me elegeritis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis & fructum afferatis, & fructus vestri maneat. **H**oc sane quod nunc demum adiecit & fructus vestri maneat, supradictam vitis & palmitis eius similitudinem longe exuperat. Fructus enim vitis & palmitum insensibilium non manet, sed cito transit, nec ob aliud in apothecam reconditur, nisi veterascat, & cum suavitate bibendo brevi, licet commodiore, vsu mortalium transeat, fructus autem vitis huius, & palmitum rationalium profecto manet gloriosus in vitam aeternam. Unde gratulabundus quidam palmes, magnus & opulentus scilicet Paulus apostolus ait manserit fructibus suis. Quia gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die domini nostri Iesu Christi. Ergo ne parum esset quod ait: & fructum afferatis, recte adhuc addens: & fructus vestri maneat inquit: Amplius autem: **L** Et quodcumque petieritis patrem in nomine meo det vobis. **S**ummus hic amicitiae vsus est vobis amicis quos iam non dico servos, sed amicos meos: summus (inquam) hic fructus vel vsus est, ut quodcumque petieritis vos mei palmites, nunc interim dum extendimini pro torcularibus & matoribus fructibus, torqueamini plorantes & gementes, postulante pro vobis spiritu gemitibus inenarrabilibus, id est, faciente vos inenarrabiliter gemere in orationibus: quodcumque (inquam) petieritis patrem in nomine meo, det vobis abundantius, quam petitis, aut intelligitis, scilicet, quod oculus non vidit, & auris non audiuit, quae praeparavit deus diligentibus me, & manentibus in me palmitibus meis.

De seruo duplex modus loquendi in scripturis
Esa. 42
Iohan. 8

Iohan. 13

Matth. 11
Iudaei serui apli amici.

Esa. 45
Philipp. 2
Iohan. 8

Luc. 22

Fructus vestri maneat

2. Cor. 1

Roma. 8

1. Cor. 2

Orum quae haecenus de dilectione dicta sunt, complexio vel conclusio tandem inferit, cum dicit: **L** haec mado vobis, ut diligatis inuicem. **I** Quia si precepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Hoc autem est preceptum meum, igitur haec mado vobis, ut diligatis inuicem. **I**gitur haec mado vobis, ut diligatis inuicem. Ecce ipsa litera suppellex exigit, ut sicut superius iam dictum est, in vno precepto dilectionis omnia simul diligens lector intelligat precepta recte viuendi. Nam & supra singulariter, hoc est, preceptum meum, & hic pluraliter de eodemque dilectionis precepto dixit. Si quidem hic & illic subiunctum est, ut diligatis inuicem. Sequitur: **L** Si mundus vos odit, scitote, quia me priorē vobis odio habuit. **P**raemisso dilectionis mandato, de quo plurimum disseruit, recte nunc demum pressuras praenuntiat electis & dilectis suis, quas in mundo reprobo & odibili sint habituri. Praeposita namque velut in fundamentum dilectionis firmitas pondus pressuræ portat, ita ut euntes a conspectu concilii gaudere possint, quod digni habeant pro nomine Iesu contumeliam pati. Itaque recte & ordiuate post illa, quae iam de dilectione dicta sunt, nunc demum amicis meis, huic mundo exosis, confidentiam atque perseverantiam persuadet in his, quae ab isto inimico suo, mundo sunt passuri: Si (inquit) mundus vos odit, scitote quia me priorē vobis odio habuit. Mira consolantis adhortatio. Quid enim valet dilectoribus Christi scia haec, ut recte pro magno dicat eis, scitote quia me priorē vobis odio habuit? Multum per oem modum. Consolant enim sese serui fideles tanti domini gloriosa conscientia, vix habentes testimonium, ipsum mundi odium, quod non de mundo, sed ex mundo sunt. Nam protinus subiungit: **L** Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. **P**roinde & si velit mundus diligere, dilectio eius fugienda, & odium eius amantibus Christi appetendum est. Odium namque mundi, testimonium reddit amicitiae dei. Unde hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Si quis voluerit amicus esse huius mundi, inimicus dei constituitur. Duae namque sunt generationes, vna dei, altera mundi: huius duae ciuitates, altera dei, altera diaboli, quae simul exoritur ab initio procurunt usque ad finem seculi, semper subiunctim aduersantes odio implacabili. Eae inimicitiae primū in duobus fratribus Abel & Cain, manifestae factae sunt, & ita pertinaciter sibi aduersant, ut nullus eodem tempore utriusque amicitiam gerere possit. Quoties apostolus dicit Corinthiis: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae autem participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? aut quae pars fidei cum infidelitate? Quae autem conuenticio Christi ad Belial? &c. Igitur si odit vos mundus inquit, hoc scitote, & haec vobis scia pro testimonio simul, & pro consolatione sit, quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo. **H**oc (inquam) scientes consolamini, quia mundo non semper vos odio habere vacabit, nec ista odii licentia diu constans erit. Stabit enim potius vos postmodum in magna constantia aduersus eos, quos angustiauerunt. Videntes turbabunt timore horribili, & mirabunt in subitatione insperata salutis, & gemetes pro angustia spiritus, dicent intra se, penam agentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprietatis. Non insensati & stimabamus vitam ipsorum insaniam, & sine illo sine honore, quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? Hec scitote, simulque memoriter tenete, quia mundus me priorē vobis odio habuit. Quid hoc ad res? Sequitur: **L** Mementote sermonis mei, quae ego dixi vobis: non est seruus maior domino suo. **I**lla namque odium quod prior ego passus sum, scia & ista huius sermonis mei memoria, vestra vos obliuiosam verberabit impatientiam, & teneras propriae voluntatis redarguet delicias. Quid enim? Nunquid scientes vel reminiscetes ea quae dixi, in contumelijs & persecutionibus quae vobis accidunt, admirabimini? Nunquid de domino spinis coronato, purpuramque irrوريا induto, vos serui mei gemmata diademate, purpuramque serio vestiendam appetere audebitis? Nunquid talis est ordo legitimae curiae, ut rege colaphizato, conspuo, & exalapati, serui eius altis eorum in theatro sellis infideant, & eisdem manibus, quae dominum sic afficiunt, fibimet applaudi studeant? Non ita est? Sed quid? **L** Si me persecuti sunt, & vos persequenti: Si sermonem meum seruauerint, & vestrum seruabunt. **P**rofecto haec inimicitiae consuetudo est. Qui enim dominum persequuntur, quos seruos eius fidelitati studentes, non persequantur? Palam autem vobis est, quia sermonem meum non seruauerunt, quia persequuntur, & occidunt me. Scitote ergo, quia nec vestrum sermonem seruabunt, sed persequentur vos, lapidabunt, crucifigent, & occident vos, & expellent de ciuitatibus suis, & ita fugietis de ciuitate in ciuitate, stentes & constitetes, quae peregrinastis & aduenae super terram, non habentes hic manentem ciuitatem, sed futuram iniquitates, vestras.

Per dilectionem omnia sustinentur fore titer Apli Acto. 5.

Qui amicus est deo, inimicus est mundo Iohan. 3 Gene. 4.

2. Cor. 6

Sapiae. 7

Dño passio serui patitur non recusat

Nomē Chri oia aduersa sanctis le uia reddidit.

Thren. 4

Galat. 4

Roma. 10

Vera scientia charitas est. 1. Cor. 8

Esa. 24

Esa. 43

Iohan. 8 Deu. 17. 19

Deut. 18

Psal. 98

vestris etiam parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis incogniti, à quibus ad mortem quoque trademini, & ita propter me tale dñm vestrū sibi exofum, oibus odio eritis. L Sed hæc oia faciēt vobis propter nomen meū, q̄a nesciunt eum q̄ me misit. J Ecce iteq̄ quāta est cōsolatio dicētis: Sed hæc oia faciēt vobis propter nomen meum. i. propter noīs mei odiū. Magna plane & diligentibus ad formandā patientiā sufficiens. ¶ Nam dilectorem Chri angunt q̄ dem hoīm odia, fatigant opprobria, molestāt maledicta, affligunt rerum dāna, vel etiā corporis tormēta, sed hæc oia temperat, & leuia reddit festiua p̄mōz securitas. Gloriosa nanq̄ noīs Chri dignitas, propter quod hæc patiunt, opprobria condecorat, maledicta sanctificat, damna in lucra, tormēta in magna spei vertit delicias. Recte igitur prænuntiatis p̄secutoribus, sed hæc omnia (inq̄t) faciēt vobis propter nomen meum; Quare aut̄ tantum habent vel habebunt noīs mei odiū, vt hæc oia faciant propter nomen meū. Videlicet, q̄a nesciunt eum q̄ me misit. Nesciūt, inquam, i. scire nolunt. Nam ne ignorantia venialem, siue excusabilem putes, audi q̄d sequit̄. L Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc aut̄ excusationē nō habent de peccato suo. Qui me odit, & patrē meum odit. J Ne (inquā) istoz, de quibus sermo est, quasi ignorantia ignoscēdum esse putes, veluti illoz, de quibus scriptū est: Paruuli perierunt panem, & non erat q̄ frangeret eis. Exponens ipse q̄d dixerit: Nesciunt eum, q̄ me misit, vniuersali sententia illos percussit, dicens: Quid me odit, & patrē meum odit. Igit̄ illud nescire, odisse est. ¶ Et huius execrabilis, horrendi atq̄ diabolici odij p̄ctm, quo & patrē, & ipsū patrē oderunt filiū, sic dixit: Si non venissem, & locutus fuisset eis, p̄ctm non haberēt. Quid em̄? Nunq̄d dixit, p̄ctm nullum haberēt: Non vtiq̄, sed p̄ctm vtiq̄ nō haberēt, videlicet, vt subaudias p̄ctm odij: odij (inquā) quo & filium dei, & patrē deū oderunt. Hoc p̄ctm nō haberent (inq̄t) si non venissem, & locutus fuisset eis. Quanti vero reatus est ex eo illorum esse p̄ctm, q̄a venit, & locutus est is, cuius aduentus tulit mundi p̄ctm. Cuius culpa est, propter hoc odisse illum, q̄a pacem & amicitiam locutus est. ¶ Hoc imitant p̄ctm, quicūq̄ de bono peiores fiunt. Tale est hoc, ac si dicas: Nisi Abel placita deo munera obtulisset, Cain iratus non fuisset, neq̄ vultus eius concidisset. Qualis est ista excusatio? Imo non excusatio, sed vehemens p̄secutio est accusatio. Paulus apostolus illis propter humiliandā gentiū consciam, caute condolens cum dicit: Testimoniū illis phibeo, q̄ a mulationē dei habēt, sed non scdm sciam, nullatenus putandus est eoz excusare ignorantiam. ¶ Quid em̄ intelligi voluit in eo, q̄ cum dixisset: Aemulationē dei habent, statim excepit dicens: sed non scdm sciam, nisi idem, ac si dixisset: veram sciam non habent, quæ non inflat, i. dei charitatē. Consequit̄ ergo illos, iuxta eandē Apostoli sciam, dei habere odiū. Et sic dixisse illum: aemulationē dei habent, sed non scdm sciam, ac si dixisset: ore q̄ dem siue labijs legem dei defendunt, sed in corde à charitate deo, quæ vera scia est, inanes sunt. Propheta quoq̄ cōsonante, p̄ quē dicit deus: Populus hic labijs me honorat, cor aut̄ eoz longe est à me. Igit̄ q̄ ait: Si non venissem, & locutus fuisset eis, p̄ctm non haberēt: nunc aut̄ excusationē non habent de p̄ctō suo, idem est, ac si dixisset: Si non locutus fuisset, si non iustitiā annuntiassem, & opibus eoz contrarius fuisset, inuidia vel odio cōflagrati nō fuissent, q̄d omnē aufert peccati excusationē. Nam vt intelligas quod de peccato dixerit, statim intulit: Qui me odit, & patrē meum odit. Hoc ergo illud est, q̄d per prophetam p̄dictū est: Zelus apprehendit populū ineruditum, q̄a videlicet eius, cuius cultores esse videbant, veniente & loquente illis filio dei, vitijsq̄ ipsoz dissentiente, zelo malo exarserunt. Sed parū est q̄d ait, se venisse, & locutū fuisse. Loquela nāq̄ eius (sicut iam saepe dictū est) sic erat quasi vnus hoīs testimoniū, q̄d contemnentes Iudæi, dicebant: Tu de teipso testimoniū phibes, testimoniū tuū non est verū. Ergo sicut & tūc dixerat: Et in lege vestra scriptum est, q̄a duoz hoīm testimoniū verū est. Ego sum q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me, q̄ misit me pater, faciendo, s. opera. Opera enim (inq̄t) quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipsa testimoniū perhibent de me, q̄a pater me misit: ita & nūc itidē duo recitat testimonia. Prætermisso nāq̄ vno testimonio, dū dicit: Si nō venissem, & locutus fuisset eis, & c. statim addidit, L Si opera nō fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent: Nunc aut̄ viderunt, & oderunt, & me, & patrē meū. J Si parū (inq̄t) erat, q̄a locutus sum, quanq̄ verū & sanū sermonem locutus sim, & ex veritate sermonis lex iubeat illū agnosci, quem deus miserit, ecce per aliud testimoniū iustæ addicunt dānationi: Si opa non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit & c. Quid enim? Nonne manifeste præuaricatores legis sunt, in qua scriptū est: Quia duoz hominū testimoniū verum est, cum odio habentes testimonia dictoz, s. & factoz, impleant scripturam dicentē: Caprabunt in animam iusti, & sanguinē innocentē condemnabūt: Vbi namq̄ iudicibus deest legis suffragium, damnatio cuiuslibet hoīs reputat in homicidium. ¶ Quomodo vero intelligendū est illud, q̄ cum dixisset: Si opa non fecissem in eis, statim addidit

addidit, quæ nemo alius fecit, Quid inquā est, nemo ali? nisi nemo malus, videlicet qualis ego ab illis sum iudicatus? Alius quippe ab illo nemo est bonus, p̄sertim cum per bonos oēs, quicūq̄ talia operantur, non nisi ipse operetur, qui facit mirabilia magna solus. Potest tñ istud quoq̄, sicut & alia multa in hoc sermone, licet præterito tēpore dictum, de futuro recte intelligi, & sic dixisse dñm, si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, ac si dixisset, si non resurrexisssem à mortuis, & ascendissem in cœlū, quod vtiq̄ nemo alius fecit. Itaq̄ si non venissem, inq̄t, & locutus fuisset, si opera nō fecissem, peccatū non haberēt. Nunc aut̄ opera patris mei, opera cœlestia feci, & viderunt, & videntes oderunt & me & patrē meū, & inde cauteriatā habent conscientiam, quia per odiū magis q̄ per ignorantiam peccatū in me commiserunt. L Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, q̄a odio habuerūt me gratis. J Et viderunt inquit & oderunt, vnde & excusationem non habent de peccato suo. Sed hoc ipm lex eoz fore p̄dixerat, cuius videlicet sermo legis, sermo dei est, & solui nō pōt, quin fiat, sicut scriptū est, seruata in omnibus veritate sermonis, quæcūq̄ de me spūs sanctus prælocutus est. Igitur & vos æquanimiter impugnationes eoz immeritas, & odia mecum ferte gratuita. ¶ Notandū q̄ hoc loco dñs cum posset de psalmis (q̄ nihilominus personæ eius ascripti sunt) simile cōmemorare exemplū, verbi gr̄a, vt est illud: surgentes testes iniqui, q̄ ignorabam interrogabant me, retribuēbant mihi mala pro bonis, vel illud, q̄ retribuūt mala pro bonis, detrahebāt mihi, maluit de hoc psalmo, scilicet ceteris mooctauo sumere vbi scriptū est, locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonib⁹ odij circūdederunt me & expugnauerūt me gratis. Quod cōmode sumptū ex eo cōprobat, q̄a similiter in primo graduū cantico dicit q̄sq̄ imitator eius, per multas tribulationes ad æternam remunerationē ascendere contendēs. Cū his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis. ¶ Constat enim quia præsentī loco euangelij informat suos discipulos, vt per patientiā imitatores sui fiant, dicendo, si mundus vos odit, scitote q̄a me priorē vobis odio habuit & c. Cōpetenter igit̄ hunc scripturæ sermonem commemorauit q̄dammodo dicitis, iuxta sensum q̄ & cetera superius dixit. Si quisq̄ vestrū quod mundus odit, sicut & me priorē vobis odio habuit, si inquam quisq̄ vīm labijs iniquis & lingua dolosa obsessus plorat & dicit: Hei mihi q̄ incolatus meus prolongatus est, habitauī cum habitantibus Cedar, & cū his, qui oderūt pacē erā pacificus, cū loquebar illis, impugnabant me gratis. Scitote, q̄a & super me priorē, os peccatoris & os dolosi apertū, & locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circūdederunt me, & expugnauerūt me gratis. Sequit̄: L Cū aut̄ venerit paraclētus, quē ego mittā vobis à patre, spm̄ veritatis, q̄ à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Et vos testimoniū perhibebitis, q̄a ab initio mecū estis. J Ecce tres sunt q̄ testimoniū dant huic filio hoīs, q̄ vere sit filius dei, vltra quē numerum testium secundum legem non oportet, nec fas est exigi. Nam iustum est & legitimum, vt in ore duorum & trium stet omne verbum. Dicebant autem aduersarij ei⁹ Iudæi, sicut iam superius commemoratum est: Tu de teipso testimoniū dicis, testimoniū tuū non est verum. E contra ille: Ego sum q̄ testimoniū perhibeo de meipso, & testimoniū perhibet de me q̄ misit me p̄. Hæc sane testimonia pauloante recapitulabat, dicendo, si non venissem, & locut⁹ fuisset eis, q̄d testimoniū ipfius filij de seipso est: ac deinceps, si opa non fecissem in eis, q̄ nemo alius fecit: quod est testimoniū patris de filio. Pater enim, inquit, in me manens, ipse facit opera. Ecce nunc tertius testis spūs sanct⁹, de quo sic ait: Cum aut̄ venerit paraclētus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Igitur sicut hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Tres sunt q̄ testimoniū dant in celo, p̄ & filius & spūs sanctus. Pater inquā faciēs opera, verbum ipsum q̄d erat in principio deus apud deum, personās de carne sua dicendo, ego principij qui & loquor vobis, & his familia: spūs sanctus, consolaturus apostolos inter omnes mūdi persecutiones vel odia. Itaq̄ gloriatur fides, exultet spes, gratuletur charitas: quia videlicet huic filio hominis, in quem credimus, in quo speramus, quem diligimus, non desunt trinitatis testimonia, ne vacet ampli⁹ procacitati Iudaicæ dicere, tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuum non est verū. Nunc ipsa lectionis huius euangelicæ verba cōsulamus. Cum autem venerit, inquit, paraclētus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit. ¶ Tribus distinctionibus hoc loco persona vel maiestas spiritus sancti descripta est, videlicet quia paraclētus, quia spiritus veritatis est, qui à patre procedit: & interpositum est quem ego mittam vobis à patre. Vnde spiritus veritatis vel paraclētus, id est, consolator appellatus sit, iam superius dictum, videlicet vbi ait: si diligitis me, mandata mea seruare, & ego rogabo patrem, & alij paraclētū dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spm̄ veritatis quem mundus non potest accipere. Restat deinceps illud cōfyderare, quod nunc additum est, q̄ a patre procedit. Itemq̄ illud, quod ipse filius æqualis patri, gloriam commendans suę maiestatis, sic interposuit dicens: quem ego mittam vobis

Psal. 71

2. Tim. 4

Psal. 108

Matth. 8

Psal. 34

Psal. 37

Psal. 119

Ibidem.

Psal. 118

Deut. 17

Iohan. 8

Iohan. 14

Iohan. 17

Iohan. 8

Iohan. 14

Z vobis

Iohan. 8
Psal. 18.

Iohan. 7

Luc. 24

Iohan. 10.

Iohan. 8

vobis à patre. Igitur ipso aspirante primum illud conemur utiq; eloqui quod dictum est: qui à patre procedit. ¶ Norandum in primis, quod de spiritu sancto filius dei loquens, plenti tempore dixit, qui à patre procedit, cum de semetipso longe superius aduersus Iudæos testificans, præterito tempore dixit, ego enim à deo processit & veni. Cum enim hæc diceret, iam utiq; processerat ipse tanquam sponsus de thalamo suo, scilicet factus homo visibilis, & inuisibilis deus erat. Hic autem paracletus spiritus sanctus ad homines nondum processerat. Nondum enim (inquit Euangelista) spiritus erat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Hoc tunc agebatur ut procederet, præeunte digno apparatu magnæ poenitentis quam in se exceperat in vnigenito dei natura carnis nostræ satisfaciens pro antiquo delicto puaricationis Adæ, ut procederet inquam, videlicet adueniens in remissionem peccatorum, quomodo nulli vnquam datus fuerat ante salutare passionis Christi sacramentum. Ipsum sane processionis verbum dignitatem personæ eius exprimit, videlicet quia dominus est æqualis domino patri vel filio, qui & ipse (vt iam dictum est) dominus processit & venit. ¶ Proprietates autē vel differentia processionis in eo est, quia filius quidē processit & venit, videlicet ad condendam sanctæ ecclesiæ domum, quam per ipsum condidit, qui vniuersa creauit deus: spiritus autem sanctus tunc processit, & vsq; in finem seculi procedere non desinit, ad deducendam & illustrandam domum eandem, vt inhabitet in illa & inambulet deus vnus pater & filius, & ipse qui illam dedicat & consecrat spiritus sanctus. Amplius autem quando p verbum suum deus pater omnia condidit, filius quidem semel processit, quia semel & simul oia condidit: spiritus autem sanctus extunc vsq; in æternum in subiectam rationalem creaturam procedere non desinit, quia videlicet absq; processione eius, inopia creaturæ subsistere nequit, quomodo absq; solis lumine luna non lucet, vt perhibent physici. ¶ Et quidem bñ sanctorum angelorum societas, semper quasi plena luna est, & nec deficit nec minuitur, ex quo peccatibus apostatis angelis, ipsi peccare nolentes, positi sunt in aspectu solis æterni. Vñ & refulcent plena luce ornatores cælorum, id est, hoc eodem spiritu sancto semper in eos procedente. Verum illa quæ in hoc seculo peregrinatur electorum hominum ecclesia, non semper in eodem statu permanet, sed nunc subleuata per contemplationem, donis eiusdem spiritus plus fulget: nunc obscura pressuris vel seculi turbinibus, minus lucet, donec finiatur iste mudi circuitus, & ipsa quasi plena luna in conspectu solis sui quæta resideat. Bene ergo cum de seipso tempore præterito dixerit filius, ego enim à deo processit & venit: de spū sancto præsentis inquit tempore, qui à patre procedit. Proinde filius ore catholicæ ecclesiæ, non procedens, sed genitus: spiritus autem sanctus, non genitus, sed procedens recte dicitur. ¶ Visum est autem quibusdam Græcorum hæreticis, quod hic spiritus sanctus non à patre & filio, sed à patre procedat solo: videlicet quia sic quasi cum determinatione filius dixit, spiritum veritatis, qui à patre procedit. Sed huic peruerso sensui præfens veritas ex aduerso resistit: Cum enim dicit, qui à patre procedit, simul idem filius, qui & hoc eodem in loco dicit, quem ego mittam vobis, & alibi: Ego, inquit, mittam promissum patris mei in vos. Quid nanq; est aliud paracletum mitti, quam procedere spiritum veritatis? Ipsa utiq; missio processio est, nisi hoc tantum, quod in sua substantia semper inuisibiliter spiritus procedit: in aliena autem specie ad tempus missus est, scilicet cum vel super dominum in specie columbæ, vel sup apostolos eius apparuit in igne. Alias autem cum veraciter dicit idem filius, non creditis quia ego in patre, & pater in me est: Quomodo spūs q; à patre procedit, à filio quoq; pariter non procedit: Nunquid localis est filius vel pater, vt cum de secreto fonte paterni peccatoris spiritus sanctus procedit, non procedat de vnigenito filio qui est in sinu patris? Cū igitur & alibi dixerit, ego & pater vnus sumus, nullatenus hic sibi patriq; dispereat, communione processionis spiritus sancti, dicendo, quem ego mittam vobis, & qui à patre procedit, sed longe aliud est, quod his verbis intelligendum suis fidelibus innuit. ¶ Vehementer em hæc quoq; sententia repugnat hæreticis, quicunque in spiritum sanctum blasphemare ausi sunt, dicendo quod creatura sit. Quomodo enim si creatura est, à patre procedit? Nōne omnis creatura ex nihilo creata est, & earum nulla de substantia dei processit? Quid enim de deo aliud q; deus procederet? Igitur diuinæ naturæ simul & maiestatis testimonium est sancto spiritui, quia filius, sicut de seipso testatus est, dicens, ego enim à deo processit: sic & de illo testatur, qui à patre procedit. Et de his ista sufficiant. Nec enim loco præsentis propositum est, cūctia differere, quæ aduersus hæreticam prauitatem poterant dici de vera diuinitate spiritus sancti. ¶ Nunc ad ordinem redeamus. Ille (inquit) testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Perhibebit spiritus sanctus, perhibebitis & vos. Quia enim ab initio mecum estis, potestis prædicare quod nostis. Hoc sicut dictum, ita & factum est, ad hoc sicut veritas promisit, ita & perfecit. ¶ Venit enim paracletus, missus est spiritus veritatis, processit tunc visibiliter, qui semper inuisibiliter procedit: visibiliter (inquit) tunc processit, non tamen in sua substantia, qua est inuisibilis, sed in linguis apparuit

Psal. 18

CAP. XVI.
Iohan. 15

Math. 26.
Zach. 13.

Act. 5. 15.

Apo. 3.

Iohan. 9.

Act. 9.

Luc. 11.

Iohan. 11.

Act. 6.

Roma. 16.

Psal. 79.

apparuit igneis, & in corde accendit, & in ore disertos reddidit, & ita instructos testes Christi testis ipse inuictus spūs sanctus, ad publicum produxit. Tunc intouerunt cæli enarrantes gloriam dei, non existentibus loquelis neq; sermonibus, quorū non audirent voces eorum, enarrantiū hanc filij dei gloriam, & annuntiantium hæc opera manuum ei⁹, quia in sole positū tabernaculum suum, tanq; sponsus procedens de thalamo suo: & quia à summo cælo egressio eius, & occurfus eius vsq; ad summū eius, i. quia de summis cælorū, vt homo fieret, verus deus descendit, atq; decursa via passionis, tanq; gygas exultans iterū ad summū cæli occurrit. Quid igitur Iudæi facerent, qui dixerant: Testimoniū tuū non est verū, quid inquit dicerent captiui gentium, quando huic filio dei tam glorioso testi acquiescetes, super ipsum continuerunt reges os suum. Sequitur: Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Hoc itidem eodem mō sentiendum est, quo & illud superius, vbi cū discipulos suos turbandos fore firmasset, dicendo Simoni Petro: Amen amen dico tibi, non cābit gallus hac nocte, donec ter me negabis, statim intulit: Non turbetur cor vestrum, i. & si præ timore lingua titubar, fides in corde vestro nō deficiat. ¶ Eodem inquit modo & hoc sentiendū est, quod cum dixerit eis: Oēs in me scandalum patiemini in ista nocte, nunc dicit: Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Aliud nāq; fuit in illa nocte scādalizari, aliud est absolute, vel sine vlla determinatione scandalizari. Scandalizati etenim sunt in illa nocte, cum propter noctis illius turbinem, percussio pastore, metu dispersæ sunt oues: sed non sine vlla exceptione scandalizati sunt, quia cōpatientib⁹ animis cū illo erant, à q; corporaliter dispersi fugiebāt, & nec ipse Petrus, cū trepido ore negaret, corde in eū credere definuit, quem cōfessus fuerat esse Chr̄m filium dei. Non ergo frustra fuit, quod eos præmonuit atq; p̄muniuit, dicendo: Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Et adiecit, Absq; synagogis facient vos. Hoc factum esse Christi discipulis in Actib⁹ Apostolorū plenissime legitur. Flagellari nāq; in synagogis etiam de ciuitatibus exturbabant, adeo conuersi ad gētes, synagogas alias, imo Ecclesias nouas glorię dei constituerunt, ad quas lege & testamento dei translato, ipsi qui illos absq; synagoga fecerant, absq; synagoga dei fierent, & in synagoga Satanæ exclusi remanerent. Sed parē est quod ait: Absq; synagogis facient vos. Addidit ergo, Sed venit hora, vt oīs q; interficit vos, arbitret se obsequium prestare deo, &c. ¶ Et hæc quidē inquit, iam facere cœperunt, iam absq; synagogis fecerūt, iam dudū em conspirauerūt, vt si quis me confiteatur esse Chr̄m, extra synagogam faceret eum. ¶ Sed venit hora vt qd amplius est faciant, i. vt interficiant vos, & tanta auctoritate, tanta rōnis assimilatione, vt oīs qui interficiat vos, arbitretur, i. arbitrari videat, obsequium se prestare deo. Nam reuera & si Saul existimabat obsequium se prestare deo, alligando, & interficiendo Chr̄i discipulos, non tamen hoc itidem sentiendum est de illis, de quibus pauloan dixit: Nunc autem & viderunt, & oderūt & me & patrem meum, scilicet de pontificibus & pharisæis, qui tulerant clauem sciētia, & nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant, quippe primum ipsum dominum interficientes, deinde discipulos eius, non vere arbitrabantur, sed arbitrari videbātur obsequium se prestare deo. Alias autem, si iuxta proprietatem verbi attendas, quid sit arbitrari, vnde & iudices rem quamlibet suo iudicio metientes dicuntur arbitrari, reuera inimici Christi, & patris ipsius dei interficiendo, discipulos eius, arbitrabātur obsequium se prestare deo, i. iudicabāt, quamuis contra conscientiam suam, sic placitum esse deo, scilicet prætendendo quasi necessariam loci vel gentis causam, sicut primo ipsi fecerunt aduersus ipsum dominum dicentes: Si dimittimus eum sic, oēs credent in eum, & venient Romani, & tollēt nostrum locum & gentem. Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes, item pro loco vel gente se stare subdole arbitati sunt, qñ statuerunt contra Stephanum testes, qui dicerent se audisse eum dicentem, quia Iesus Nazareus destruet locum istum. ¶ Igitur venit hora, inquit, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare deo. Hora inquam, id est, breue temp⁹. Non enim diu licuit illis interficere Christi discipulos, quasi pro illo dei templo, cui⁹ æmulabantur quidem veterem cultum, sed non secundum sciētiam, id est, dei charitatem, quam veram, id est non instantem consistat esse scientiam. Siquidem subuersum est postmodum, non à Christi discipulis, sed à gentibus Romanis impleta prophetia, quæ de illa corrupta vinea prædixit: Exterminauit eam aper de sylua, & singularis feras depastus est eā. Hora hæc plane persecutionis Iudaicæ, breue tēpus extitit. Neq; em de idololatriis persecutoribus hoc dicendum fuit, quippe qui non hora, sed longis multorum temporum persecutionib⁹ Apostolos & martyres Christi interficiendo, non deo, sed dijs suis obsequium se prestare arbitrabantur. Sequitur, Et hæc facient vobis, quia non nouerunt p̄rem, neq; me. ¶ Ac si dicat, Iccirco vos non solum absq; synagogis facient, sed etiā interficient, q; oderunt & me & patrem meum. Cum enim supra dixerit, nunc autem & viderunt, & oderunt me & patrem meum, Itemq;: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, non utiq; ignorantiam excusat, sed odium cognoscere nolentium condemnat, dicendo: Quia non nouerunt patrem

2. Thess. 1. trem neq; me. Huiusmodi contumaciae ignorantiae peruersitatem Apostolus Thessalonicen- sibus insinuans, cum praemississet in flammam ignis, dantis vindictam his, q non nouerit de um, statim addidit: Et qui non obediunt Euangelio dñi nostri Iesu Christi, qui penas dabūt in interitu a facie domini, Recte igitur per hoc quod ait: Quia non nouerunt, contemptus dei signatur & odium. Et protinus subiungitur. L Sed haec locutus sum vobis, vt cum vene rit hora, reminiscamini, quia ego dixi vobis. J Facient (inquit) sed vos consolamini. Nā ic circo nunc ea praedico vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vo bis, & reminiscetes illud q; non obliuiscamini, quod pollicitus sum, quia in omnibus pres tra possidebitis animas vestras. L Haec aurem ab initio non dixi, quia vobiscum eram. At nūc vado ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, q vadis. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. J In hac euangelica lectione primum diligenter il lud perspicendum est, quid intendens dominus dixerit: Vado ad eum qui misit me, & ne mo ex vobis interrogat me, q vadis. Nam vere quidem cum haec diceret, abiturus erat in cae lum, tam manifesta ascensione, vt non opus fuerit vlli Apostolorum interrogare eum, q va dis: Videntibus illis quia eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Vex sic eo va dente, non tristitia, sed gaudium impleuit cor eorum, sicut manifeste Lucas testat, quia & ipsi adorantes reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. De cuius inenarrabilis gaudij illo rum magnitudine propheta loge pdixit: Ascendit deus in iubilatione, continuo subiungens: Et dñs in voce tubae, videlicet pro terrifica secundi aduentus eius praenuntiatione, quia dixe runt angeli illis inuentibus in caelum: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cae lum. Itaq; non tristitia, sed gaudium corda discipulorum impleuit, p eo q ipsi cernentibus sal uator in caelum ascendit. ¶ Ait autem hic: Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Et paulo post: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vera ergo ratio postulat, de via vel transitu passionis eius hoc dictum intelli gi, de quo & Euangelista superius: Sciens (inquit) Iesus qa venit hora, vt transeat ex hoc mu do ad patrem. Praeterea scire oportet, quia per passionem Christi hoc actum est, q gra para cletus spiritus in nos effusa est. Nam si Christus non passus in caelum ascendisset, profecto iste spūs gratiae, qui per sanguinem eius peccata remittit, datus non fuisset. Quod ipse sua cō firmat sententia dicens: Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terrā in mor tuum fuerit, ipsum solum manet. Hoc igitur sensu praecunte, quid dicat audiamus: Haec au tem ab initio non dixi, quia vobiscum eram, & est sensus. Ea quae de paracleto spiritu scō nunc vobis dico, iccirco ab initio, id est, ex quo me secuti estis, non dixi, quia vobiscum erā, quia nondum propter peccata vestra vulneratus, nōdum propter iniquitates vestras de ter ra viuentium abscessus vel contritus eram. Iccirco inquam de hoc paracleto, de hoc spū ad optionis filiorum haec vobis non dicebam. At vero nunc vado ad eum qui misit me, nūc in quam quando traditus in mortem, in manus patris commendo spiritum meum. ¶ Quid au tem hoc sibi vult, quod ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Videlicet quia fue rat interrogatus ab illis dicentibus: Domine quo vadis, & iterum: Domine nescimus q va dis, & quomodo possumus viam scire, & videbantur sibi promptis animis modo seq & pa rati esse cum eo, & in carcerem, & in mortem ire. At illi fugere habebant, & eum solum re linquere, quem sic instanter interrogabāt. Bene ergo ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo videlicet illam solitudinem suam suauiter redargutione praenuntians, de qua postmodum dicturus est: Amen dico vobis, venit hora vt dispergamini omnes, & me solum relinquantis. Tunc enim reuera nemo ex eis dixit: Dñe, q vadis, quia neminem velle vel posse eum sequi, fuga declarauit. ¶ Subiūxit ergo: Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor ve strum: Gaudendum (inquit) vobis est, quia vado ad patrem, praesertim quia (vt superius dixi vobis) ego vadens rogabo patrem, & alium paraclerum dabit, & quia in domo patris mei mansiones multae sunt, in qua praecunte ac duce hoc paracleto, accipiam vos ad me ipsum: sed ecōtra tristitia impleuit cor vrm, quia haec locutus sum vobis, quia videlicet in hac hu mana cōuersatione praesentem me semper habere cupitis. L Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paraclerus non veniet ad vos: si autem abie ro, mittam eum ad vos. J Magno plane sententiam suam pōdere firmat, dicendo: Ego ver itatem dico vobis. Cur hoc, nisi quia vere expedit nobis, scire vel credere, q nisi fuisset ipse passus, nos spm adoptionis filiorum non reciperemus? Ob hoc vere expediebat nobis vt abiret & hoc nihilominus expedit vobis credere, quia factum non esset, qd per ipsum gratiam reco ciliationis acciperemus, nisi ipse abiens sanguinem suum fudisset. Ait ergo: Ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Et exponēs quā vere hoc expediat: Si enim (in quit) non abiero, paraclerus non veniet ad vos. ¶ Quare si non abiero, paraclerus non veniet ad vos? Videlicet quia non erit in quo consoletur vos. In quo enim consolabitur vos, nisi ego

ego sicut mandata dedit mihi p̄ sic fecero, & inobedientia primi hominis obedientiae vir tute excludens, perditam vobis restaurauro animae vitam, corporumq; resurrectione ac quirendor. Ergo si non abiero, si non de torrente in via bibero, non veniet ad vos paraclerus, i. consolator: sed nec paraclerus se profitebitur iste spiritus sanctus, vt pote, non habens in quo consoletur vos, vel quid dicat vobis paternae praeruaricationis praerudicium portatib. ¶ Amplius autem & omnes consolationes irritae erunt quascunq; locutus est hic spiritus sanctus per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius. Nec enim implebuntur scripturae, q̄s idem spiritus sanctus prophetis, communem miseriam lugentibus pro consolatione inspi rauit. Nam quaecunq; scripta sunt, idcirco ad vestram doctrinam scripta sunt, vt per conso lationem scripturarum spem haberetis vitae quam in Adam perdidistis. Igitur expedit vo bis, inquit, vt ego vadam. Si enim non abiero, paraclerus non veniet ad vos. ¶ Si autem abiero, mittam eum ad vos. Mittam eum ad vos, i. mittam eum in vos. Non enim de loco ad locū mittitur, q; vbiq; est deus spūs sanctus, neq; parietibus comprehenditur, sed sensibus mentis & fide suscipitur. Hoc sane semel & iterū fecit dñs noster quod nunc promittit. Semel ipsa die qua resurrexit, quando vtiq; iam abierat, iam de sua minoratione ad gloriam & hono rem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad patrem transferat. Tunc enim, ipsa die, stans in medio discipulorum suorum, insufflauit & dixit eis: Accipite spm sanctum. Accipite, inquam, paraclerum in maximam consolationē, i. in peccatorum remissio nem, & in scripturarum reuelationem. Sic enim & in hoc Euangelista statim sequitur, quo rum remiseritis peccata remittunt eis, & Lucas in eadem narrans apparitionem, tunc, in quit, aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. De qua spūs emissionem suo loco plenius dicendum erit. Iterum vero tunc misit, quando decimo post ascensionem eius die, congre gatis in vnū discipulis factus est repente de caelo sonus tanq; aduenientis spūs vehemētis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Tunc inquit itez; misit hunc paraclerum, vt qui omnibus aequaliter datus fuerat in remissionem peccatorum, nunc singulis p voluntate sua diuideret diuersa dona gratiarum, vt essent facundi ad praedicandū, fortes ad toleranda cer tamina passionū. Sequitur: Et cū venerit, ille arguet mundū de pctō, & de iustitia, & de iudicio. De pctō quidem, quia non crediderunt in me. De iustitia vero, q̄ ad patrem vado, & iam non videbitis me. De iudicio autem, q̄ princeps mundi huius iam iudicatus est. J Ma gnam spūs sancti fortitudinem, & oīm eorum summam q̄ nunc vsq; spūs idem tonat voce sua mirabiliter, mira cum suauitate agnus dei mox immolandus praenuntiat. Cuncta enim q̄ homines hoc spū sancto inspirati vel inflammati, fortiter atq; suauiter ex tunc praedicant, principaliter de his tribus disputant, peccato, iustitia, atq; iudicio. Quae singula exponēs, de pctō, inquit, quia non crediderūt in me, & cetera. Horum duo sunt opposita sibiq; cōtraria, i. pctō atq; iustitia. Tertium est iudicium, in q̄ duobus illis, peccato videlicet atq; iustitiae, loca vel p̄mia condigna reddēda sunt. ¶ Peccatum sane hic non tantum Iudaeorum accipi endum est, qui non crediderunt in eum quem corporaliter praesentem viderūt & audierūt, sed primum quidem Iudaeorum, deinde Graecorum, i. omnium totius mundi nationū. Nō enim dixit, ille arguet de peccato Iudaeos, sed ille inquit arguet mundum: neq; Iudaeos tan tum, sed omnem quoq; per apostolos Christi arguet spiritus sanctus mundum. Quomodo inquis totus redarguendus erat mundus, de hoc peccato, quia non crediderūt in eum, cum in vna tantum praedicauerit gente Iudaeorū? Ad haec inquam. Alius plane consyderādum est incredulitatis pctō: Omne p̄pe vitium & omnis iniquitas generis humani ab incredu litate sumpsit initium, q̄ videlicet, primi homines, plus serpenti q̄ deo crediderunt vel ob audierunt, & exinde corrupti posterio eorū & gentes magis diabolo vel idolis eius q̄ deo cre dentes, & Iudaei magis Antichrīm q̄ Chrīm expectantes, communiter peccauerunt, & omnia (inq; Apl̄s) in incredulitate conclusa sunt. ¶ Itaq; per pctō quod sic exposuit dicens, q̄ non crediderunt in me, omnis iniustitia vel inobedientia veteris hominis, & per iustitiam quam sic designauit dicens, quia ego ad patrem vado, oīs iustitia vel obedientia noui hominis intel ligenda est, de quibus vtiq; scilicet pctō atq; iustitia mundum spiritus sanctus in eo redarguit quia p praedicatores suos vrgeri nō desinit, instans opportune importune, vt exuant veterē hoīem cum actibus, & induāt nouū, eū q̄ secundū deū creatus est in iustitia & sanctitate veri tatis. Iustitia namq; noui hoīs in eo pulchre designat, qd ait, quia vado ad patrem, i. q̄ obe diens patri vsq; ad mortem, praesentis vitae cōmunem relinq; cōuersationem. Quod sic debe re intelligi, & supra iam dictū, & adhuc postmodū dicendū est, vbi ait: modicum & iā nō videbitis me, & itez; modicū & videbitis me, statim adiungēs, q̄ vado ad patrē. Ergo pec catū cui haec iustitia p̄senti loco opposita est, radix oīm peccatorū, scilicet originale peccatū est, cui cū in baptismo Chri abrenūtiare iubemur, & eiusdem noui hominis fides iudicijq; futurum nobis credendum cōmittitur, vere de pctō & de iustitia & de iudicio mundum re darguit spiritus sanctus, vt nō vacet vlli homini nescire, quis peccati, q̄s iustitiae finis sit, quam

Roma, 7
Phalm. 109
Luc. 1.
Roma, 15
Iohan. 20
Luc. 24
Act. 2
Gene. 3
Roma, 11
2. Timo. 4
Eph. 4
Philip. 2

quàm tremendū iudiciū ad discernendū vtriusq; meritū in fine futurū fit. ¶ Sane q̄ ait. De iudicio autē, q̄ princeps mundi huius iā iudicatus est, cōsequētē eorū damnationē, q̄ adhuc illi adherēt, terribiliter expressit, quia videlicet iudicatio capite, mēbra q̄q; pariter p̄cipitan da credunt, dicente iudice: Ite maledicti in ignē æternū, q̄ p̄paratus est diabolo & angelis eius. Igitur passionē Christi cōsecutus aduentus spūs sancti, causa digna est, cur contristari nō debeant eius discipuli, p̄ eo qd̄ ad patrem vadit. Sed ea q̄ nunc dixit, & cætera huius modi quæ de ipso sciri oportet & credi, ipsi ferre nōdum erant idonei. Vnde & p̄tinus ait. L. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare mō. Ergo qd̄ superius dixerat: Iā nō dico vos seruos, q̄ seruus nescit quid faciat dñs eius: vos autē dixi amicos, quia oīa quæ cūq; audiri à patre meo nota feci vobis: de futuro oportet intelligi, & idcirco p̄terito tēpore sic enūtiari, q̄ sine dubio mox futurū est qd̄ p̄mittit. Sequitur. L. Cum autē venerit ille spūs veritatis, docebit vos omnem vritatem. Omnem quippe veritatem, quā scire oportet ille docebit vos, aperiendo vobis sensum, vt intelligatis scripturas, & cognoscatis in veritate cuncta, q̄ vel parabolice dicta, vel figurate facta cōrinentur in lege, & p̄phetis, & psalms de me. L. Nō enim loquetur à semetipso, sed quæ cūq; audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Inde inquit est spūs veritatis, & inde vos omnem veritatem docebit, quia nō loquetur à semetipso, sed quæ cūq; audiet loquetur. Spiritus enim qui à semetipso loquitur, nō spūs veritatis, sed spūs est mendacii, & omnes p̄phetas mendaces facit, vt prophētent de corde suo qd̄ dñs nō est locutus, & confringant esse qd̄ nō est, vel malum esse qd̄ bonum, & bonum esse quod malum est. Non sic loquetur iste spiritus, sed quæ cūq; audiet loquetur. i. ea quæ sunt, quæ vera existunt, & auctoritatem in scripturis habent, loquetur, nihil cōfingens, nihil peruertens, & veros prophetas faciet vos, vt non loquamini à vobismetipsis, sed loquamini quæ cūq; audietis in lege, & p̄phetis, & psalms de me, nihil cōfingentes, nihil deprauantes, sed vero sensu veridicā scripturā exponentes. Ita nō à semetipso loquetur, sed quæ cūq; audiet, loquetur per os v̄m spūs veritatis, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis, vt nō solum p̄phetarum docti auditores, sed etiā futurorum ipsi cognitores & p̄phetis sitis cōpares: insuper & futuram beatitudinem vestram tali nuntio p̄gustantes. L. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Ille inquam talis tam verus, & tam idoneus testis me clarificabit, quia de meo accipiet. i. de eo quod scriptum est de me, accipiet, & annuntiabit vobis, vestro patenter insinuādo intellectui. Verbi gratia, Meū est illud dictū in psalmo: Dñs dixit ad me, filius meus tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditarē tuā, & possessionē tuā terminos terræ. De hoc meo testimonio accipiet, vobisq; inuimabit auctoritatē testificandi de me, q̄ ego dñi dei filius sim, nō adoptatus, sed genitus, quia dixit ad me: Ego hodie, id est, in æternitate, genui te, & q̄ ille iusserit mihi nunc facio, postulare gentes, qd̄ inquam nunc facio in istis diebus carnis meæ, p̄ces supplicationesq; ad eum, q̄ me saluū facere possit à morte, cū clamore valido, ac multis lachrymis offerens, & p̄fecto mox p̄ mea reuerentia exaudiet me: Dabo inquit tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionē suā terminos terræ. Hoc p̄fecto meum est, & quoties tale qd̄ annuntiabit, vel aperiet vobis, de meo accipiet, quia cū ego verbū dei sum, oēs scripturæ dei meæ sunt, testimonia mea sunt. Et hoc faciens, ille vtiq; me clarificabit, testimonium perhibens de me, vt vos q̄q; in omni p̄torio, in oibus synagogis, vel cōcilis, talē habentes vel aduocatū, vel prolocutorē, testimoniu perhibeatis, q̄ ego filius dei sum, & q̄ oēs gentes, oēsq; termini terræ hæreditas vel possessio mea iure sint. Querat forte aliquis, cur nō dixerit: Mea accipiet, sed de meo accipiet, & annuntiabit vobis. At ipse continuo. L. Omnia quæ habet p̄r, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Quæris inquit, cur nō oīa, sed de meo accipiens annuntiabit? Ecco dico: Oīa quæ habet pater mea sunt. Quæ nā sunt quæ habet pater? Habet immortalitatem, & lucē inhabitat inaccessibile, & talia quæ cūq; illum habere sacra scriptura testis est, quæ vtiq; hominum nemo dum viuūt, sicuti sunt, videre vel cognoscere potest. Hoc em̄ vobis in futuro repositū est, vt cognoscatis nunc ex parte quidem, & videatis per speculū in ænigmate, tunc autem cognoscatis sicut & cogniti estis, & facie ad faciē videatis. Hæc ait oīa quæ habet pater sic incōprehensibilia, mea sunt, quia videlicet eiusdem, cuius & ille, naturæ ego sum, & est mihi cū illo vna diuinitas, æqualis gloria, cōæterna maiestas. Recte igitur nō dixi mea, sed de meo accipiet, videlicet p̄pterea, quia nō in vita p̄senti omnia, quæ patris & mea sunt, vobis annuntiabit, sed ex parte cognoscere, & ex parte p̄phetare dabit, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Sequitur. L. Modicū & iam non videbitis me, & iterum modicū & videbitis me, quia vado ad patrem. Iuxta alios Euangelistas, interea dum hæc dicitur, erant apostolorum oculi grauati, & importune dormitabant p̄ tristitia. Sciebat autem ille, quem nihil latebat, qualiter interim Iudas perditionis filius, & mortis minister, agitante se diabolo, discurreret, festinaret, accipiens cohortem, & à principibus & pharisæis ministros

Math. 27.

Iohan. 17.

Luc. 14.

Hier. 27. Esaiæ. 5.

Pla'm. 2.

Hebræ. 9.

1. Timot. 9. Exo. 37. 1. Iohan. 3. 4. Cor. 13.

Esai. 64. Math. 26.

Iohan. 18.

stros, laternas ac faces accendens, & arma conducens. Quæ omnia, priusquā fierent, hoc itidem salus nostra dominus Christus proposuerat, vt non perderet quenquam ex ipsis, quos pater sibi dederat. Igitur secundum quod apud alium Euangelistam dicit sic: Nō potuistis vna hora vigilare mecum, vigilate & orate, ne iniretis in tentationem, & in hoc Euangelista volens eos sollicitos, & ad euadendum paratos esse: Modicum (inquit) & iā non videbitis me. ¶ Modicum sustinete mecum, & vigilantibus oculis considerate & attendite me. Nō post hoc modicum, i. post hanc horam vel diem instantem, iam non videbitis me. Ne vero turbetur cor vestrum, ecce & hoc vobis dico, quia iterum modicū & videbitis me, q̄ vado ad patrem. ¶ Notandum q̄a dicendo: Et iam non videbitis me, & iterū videbitis me, pene circa idem opposita vel contraria constituit. i. videre & non videre, videlicet ad commendandam veritatem resurrectionis, qualis & in ipso post modicum, & in nobis in fine seculi futura sit. ¶ Cū enim vtrōq; dicit, me, seipsum & non alium in vera substantia carnis resurrectionem esse asserit: cum autē, & iam non videbitis, & videbitis, dicit immutationem, i. aliā eiusdem carnis gloriam fore reprimittit. Hoc inquit notandū, quia iā non videbitis, i. in æternum non me videbitis (inquit), i. qualem nunc videtis, vtiq; passibilem, mortalem, cum hominibus conuersantem, humanas infirmitates scientē, vix dolere, & nouissimum virore, talem iam non videbitis, me post hoc modicum, id est, post diei sequentis horam nonam. Nā ecōtra immortalē atq; impassibilem ite videbitis me, atq; ita nō quidem alium, sed tñ lōge alteratum videbitis me. Igitur q̄ dicitur iterum videbitis me, p̄mittit: iam non videbitis me, p̄fecto non humanæ substantiæ veritatē interituram, sed naturæ gloriā per virtutem resurrectionis asserit immutandā. Sequitur. L. Dicebant ergo ex discipulis eius ad inuicē: Quid est hoc qd̄ dicit: Modicū nō videbitis me, & ite modicū & videbitis me, & q̄a vado ad patrem? ¶ Videlicet q̄a virtutem resurrectionis nesciebant, imo nec ipm resurrectionem esse credebant, quippe qui de illo magna sentientes, nec hoc saltem, q̄ moriturus esset intelligere poterant. Proinde non mirum, q̄ vim sermonis capere nequibant. L. Dicebant ergo: Quid est hoc qd̄ dicit nobis modicum? Nescimus quid loquitur. ¶ Poterat vtiq; dñs sic hæsitantibus quid loqueretur edicere verbis euidentioribus, vix res ipsa mox subsequens oīa commodus declaratura erat. Hoc p̄fecto teneris mentibus expediebat, vt nec omnino reticeret, nec totam, sed ex parte rem doloris immensi verbis p̄nuntiaret, videlicet ne illa tēpestas irruens repente nimis, fidei fundamentum in illis penitus euertetet, sed sensim reuelatus dolor tolerabilior fieret. Proinde adhuc ita sequitur. L. Cognouit ergo Iesus, quia volebant eum interrogare, & dicit eis: De hoc queritis inter vos, quia dixi vobis: Modicū & nō videbitis me, & ite modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. ¶ Ecce palam est, quia cū confilio suo doctrix sapientia, suauiter agens, & sollicitudinem auget, & causam sollicitudinis subiectam ex magna parte continet. P̄missio nāq; de hoc queritis inter vos, quia dixi: Modicum & iam non videbitis me, & c. non dicit cōtinuo, qd̄ intellectui pronum esset: vnū modicum est, ab hinc vsq; ad horam nonam instantis diei, qua transacta sepeliendus sum, & iā nō videbitis me: & aliud modicum est, ab eadem hora vsq; in diem tertium, q̄ resurgam, & ite videbitis me, sed ita subiungit: Amen amen dico vobis, quia flebitis & plorabit vos, mundus autem gaudebit. Hic subaudiendum est, sed postmodū plorabit & iululabit, vel risus eius dolore miscebitur, & extrema gaudij eius luctus occupabit. Nam econtra mox sequitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. ¶ Mūdi huius inquit immundi, qui suis immunditjs me aduersantem odit, Mundi inquam, i. amatoꝝ mūdi, inde gaudium erit, quia vado ad patrem, quem tñ ille nescit. ¶ Sed tale eius gaudium contritio duplex absorbebit. Primum, quia venient dies in quibus dicent: Beata steriles, & ventres qui non portauerunt, & vbera q̄ non lactauerunt, videlicet qñ veniet Romani & tollēt eorum locum & gentem, secundū pauore ipsoꝝ: deinde q̄a tandem videbunt in quē transierunt. V̄a autem tristitia quantā lætitiā operetur, vel quanta delenda sit gaudio, ecce p̄ si mile vobis intimo. L. Mulier cū parit tristitia habet, q̄a venit hora ei⁹. Cū autē pepererit puerum, iam non meminit p̄suræ, propter gaudij, q̄a natus est homo in mundū. Igitur & vos nunc quidē tristitia habetis, vt hoc qd̄ per conclusionem sic infertur. Igitur & vos nunc quidē tristitia habebitis, cōmodus sedeat, sumere prius vel subaudire cōuenit, sanctā ecclesiam mulierem magnā esse & inclutam, eiusq; virum siue maritum, patrem oim deum, puerū autē eius, quem ex eodem viro per magnā veri amoris concepit gratiam, ipsum esse, qui hæc loquitur, dñm nostrum Iesum Christum. Huic enim tunc primitus per fidem concepit, qñ iam adolescentula in Abraham p̄missiones audiuit dicentis: In semine tuo bñdicentur oēs gentes, & credidit, & ex tunc beata progenies mente grauida, verbum p̄missionis baiulans in patriarhis & p̄phetis per eiusdem verbi incrementa p̄ficiens, quasi fœta aluo magis ac magis tumuit, tandemq; diu desideratum puerum mulier eadem, cui⁹ beati apostoli magna

Hebr. 14. Esaiæ. 7.

Prover. 14.

Luce. 23. Iohan. 16. Zacha. 9.

Gene. 24.

portio sunt, in magno dolore & angustia passionis enixa est, viditq; eū in diē eternitatis feliciter nascentem, i. à mortuis resurgentem, & iam non meminit præfūræ ppter gaudium quia natus, quia renatus est, & rediuius est hō in mundum redemptum, & saluatum, ut mūdī, imo cœli & terræ, & om̄ium quæ in eis sunt obtineat principatum. Proposita itaq; similitudine q̄ dicit: Mulier cum parit tristitiam habet: cum autē pepererit puerum, iam non meminit præfūræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, hoc quod iam dictum est, per subauditionē sumendum est, & sic validior conclusio sese inferet: Et vos igitur nūc quidem tristitiā habetis. **L** Item autē videbo vos, & gaudebit cor v̄m, & gaudiū v̄m nemo tollet à vobis. **I** Vos inquit qui nunc estis quasi mulier in vtero habens, q̄ clamat parturiēs, & cruciatur ut pariat, ego itē videbo, vobisq; videndus apparebo, separatus quidem à vestræ mortalitatis vtero, sed bono vestro natus, & immortalis factus in regnū eternum. **E**t gaudebit cor v̄m, & gaudium v̄m certū & v̄rū, nemo tollet à vobis. Nam vos constanter gaudentes dicetis: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Vere enim inuanum fremunt, & inania meditantur, q̄ cedent vos in synagogis, ibi etenim magis gaudebitis, & ibitis gaudentes à conspectu concilij, q̄m digni estis pro nomine meo contumeliā pati. Quod & si corpus occiderint, sic quoq; cor vestrum gaudebit, quia gaudium v̄m non in carne, quæ potest occidi, sed in corde vel anima, quam persecutor occidere non potest, repositū erit. **V̄m** igitur gaudiū nemo tollet à vobis. **L** Et in illo die me non interrogabitis quicq;. **I** Nūc de hoc quæritis inter vos, quia dixi vobis: Modicū & iā nō videbitis me & iterum modicum & videbitis me, & vultis me interrogare, v̄rū in illo die gaudiū v̄m me non interrogabitis quicq; horum: scietis em̄ regē, vel effectū præfenti eidentia perdocti. Sed & cæterorū quicquid scitu opus erit, ex illo die sensum habētes apertum, scripturas interrogabit, legis, pphetarūq;, & psalmodiarum volumina consulētis, & ipsa vobis edifferēt, qd fecerim, aut qd locutus sim vobis. Sequitur. **A**men amen dico vobis, si quid petieritis patrem in noīe meo dabit vobis, vsq; mō non petistis quicq; in noīe meo. **P**etite & accipietis, ut gaudiū v̄m sit plēnū. **I** Sæpius replicādo, suisq; inculcādo discipulis dīs noster, ut in nomine suo petendū esse nouerint, si quid patrem petere velint, mediatorem dei & hōim sese salubriter cupit agnosci, adeo necessarium, ut nemo ad patrē venire nisi per ipsum, nemo à patre quicq; possit impetrare nisi per nomen suum. **V**nde salutaris mos, & catholica hæc more sanctæ ecclesiæ orandi regula est, ut in omni oratiōe, quā ad patrē dirigit, subiūgat: p̄ dñm n̄m Iesum Ch̄m filiū tuū, q̄a videlicet p̄ter hanc nullā viā, nullūq; est aliud ostium, ad qd respiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo eleuatio manū meæ: sicut sacrificium vespertinū. Solū huius vnigeniti filij dei nomen, qd est Iesus Ch̄s, necessarium vniuersæ orationis est vehiculū, q̄ in cœlū directo cursu perlatā, cōsistat ante patris cōspectū, salutēq; de sinu eius & gratiam fugere valeat remissionis peccatorū. **V**erū hoc Ap̄l̄ necdū sciebant: iccirco iam abitur magister vitæ, hoc illis: in sermone suo commendabat attentius. Itaq; dum dicit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in noīe meo, dabit vobis: cōtra subaudiendū est, quia nihil pater dabit vobis, nisi orātes in nomine meo petieritis. Superioribus autē ita præfens lectio coniungitur: ut sciat, inquit, q̄ vere magno fructū gaudiū subsequētis, nunc vos tristitiā habeatis, sicut mulier cum parit, hoc vero dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. In nomine inquit meo, i. secundū nomē meū, qd est Iesus, & saluator interpretat. Cuius noīs causam siue rōnē angelus bt̄o Ioseph exprimēs: Ipse em̄ inquit saluū faciet ppl̄m suū à peccatis eorū. Ergo in noīe Iesu petere est illud petere, propter quod ipse qui hoc nomen sibi elegit, descendit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus est, crucifixus, mortuus, & sepultus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram patris. Quare autem hoc totum factū nisi ut per nomen eius remissionem peccatorum acciperemus? Ergo cum quid petimus, quod causā huic sine dubio cooperetur, fidenter tanq; in noīe Iesu petentes nos accepturos speremus. **Q**ui sensus ex alio Euangelij loco melius elucet: Amen inquit dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacūq; petierint, fiet illis à p̄e meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. **Q**uoniam sunt hi duo consentientes, qui inquam sunt duo vel tres in nomine Iesu congregati, nisi de quibus præmiserat, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripue eum inter te & ipsum solum, si non te audierit, adhibe tecū adhuc vnū. Tunc nanq; duo sibi consentiunt, q̄n is qui peccauit frater, fratrem audit corripientem: tunc inquam duo vel tres congregati in noīe Iesu sunt, q̄n vel inter se & ipsum solum quis corripit peccatē, vel nondū auditus adhibet secū adhuc vnū. Qui profecto tunc vere congregati sunt, & vere sibi cōsentiant, q̄n is qui peccauit, lucrificatus, inclinatur ad pœnitentiæ cōsensum. Proinde fiducia datur illis veniæ vel salutis fraternæ, cum dicitur: Si duo ex vobis cōsenserint super terram de omni re, quacūq; petierint fiet illis, & ex præcedentibus necessario subaudiendū est, ut dicat de omni

de omni re peccati. **C**æterorū autē quicquid petierimus pro superfluis volūtātibus nostris, nequaquam ppter has vel cæteras huiusmodi pollicitationes suas, quasi debitor iure tenendus est, præsertim cum in oratione sua, quam Ap̄l̄s dicētib; Doce nos orare, ipse composuit summam oim quæ petenda sint, septem petitionibus secundum septem dona spūs sancti designauerit, quarum prima est, Sanctificetur nomē tuum: septima, Sed libera nos à malo. **I**gitur cum dicit: Amen amē dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, oportet ut neq; à patre quicquam, nisi quod nostræ salutis sit, petere audeamus, neq; nos impetrare aliter, nisi per vnigeniti filij nomen arbitremur. **Q**uod quia necdum Ap̄l̄i (ut prædictum est) nouerant: Vique modo inq; non petistis quicq; in nomine meo. Deniq; nondum iam perfecte nouerant cum, licet crederent, vel confiterentur eum Ch̄m filiū dei viui, necdum inquam tam plane cognouerunt eum, ut scirent illi eum legationem suscepisse nostræ pacis, & mediatorum datum esse ad impetrandam hominibus gratiam dei patris. Proinde nō petierant quicq; hæctenus in nomine eius, siquidem nec ipse hoc illis añ hanc horam suæ passionis mandasse inuenitur, quanq; multa in plerisq; locis de orationis instantia sit locutus. **E**t addidit: Petite & accipietis, ut gaudiū v̄m sit plēnū. Ordo vel sensus hic est. **P**etite, ut gaudiū v̄m sit plēnū, & accipietis. **I**n q̄ autē gaudiū plēnū esse poterit, nisi ut veniamus & appareamus ante faciem dei? **O**mne nanq; gaudiū mundi huius deceptiuum, & omnis risus eius erroneus est, solum autem de visione dei, & risus faciei eius p̄sentis plenitudinem habet, & in veritate est, nec enim obscurari vel auferri potest. **I**gitur cum dicit: Petite & accipietis, ut gaudiū v̄m sit plēnū, illa tantum mō petēda esse innuit, q̄ proficiant ad visionem dei, in q̄ solo plenitudo gaudiū est. Tandem in calce sermonis infert. **H**æc in pro uerbis locutus sum vobis. Venit hora, cū iam nō in puerbis loq; vobis, sed palam de patre annūtiabo vobis. **Q**uæ nā sunt q̄ in puerbis locutū esse asserit? **N**unq; ex q̄ surrexit à cœna prouerbia siue parabolas dixit, & non potius plano sermone præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit? **S**iquidem & Ap̄l̄i solum hunc sermonem respicientes, quem in illa nocte hucusq; pduxit: Ecce inquit nunc palam loqueris, & prouerbiū nullum loqueris. **C**um ergo dicit, hæc in puerbis locutus sum vobis, &c. non ad verba ipsa, quæ tunc loq; batur referri voluit, alioquin magis proprie sic dixisset: hæc prouerbia locutū sum vobis, si tñ reuera prouerbia poterant conuenienter dici, quæ hæctenus locutus est eis: Sed hæc inquit nunc instant, quæ nunc aguntur, scilicet passionem meam, pro qua cor vestrum tristitiā nūc impleuit, resurrectionē q̄q; vel ascensionē, qua visa gaudebitis, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, paraclēti quoq; effusionē, quem si abiero, mittam ad vos, ut iam dixi. **H**æc inquam in prouerbis hæctenus locutus sum vobis, varijs præfignaui figuris vsq; in hanc horam passionis, imo vsq; dum tradente me spiritum, scindatur velum templi à summo vsque deorsum, ipsa sui scissionē testans, ea quæ hæctenus latebant sub figuris, deinceps in veritate clarescente mysteria verbi dei. **E**t tunc enim iam nō in prouerbis loquar vobis, sed palam de patre meo annūtiabo vobis, ita ut præsentibus rebus, quarum figuræ præcesserunt vos non solum intelligere ea quæ præfens ipse feci, vel locutus sum vobis, sed etiam quæ in figura cōtingebant patribus vestris, discutere & apire possitis. **I**llo die in nomine meo petetis. **I**llo inquam die reuelatæ gratiæ, die salutis, & acceptabili tempore, quando spūs veritatis docebit vos omnem veritatem, de meo accipiens, & annūtians vobis: vos in nomine meo petetis, quia videlicet cognoscentes me, & credentes quia ego in patre, & p̄ in me est, v̄rū deū & hōiem, æque ut p̄m adorabitis, & sic in noīe meo petetis, qd vsq; modo nō fecistis. **L** Et nō dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim p̄ amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. **I**nquit illo die ego rogabo patrem de vobis, Ne forte hæreticus nō intellexerit, quomō supra dictum sit: Et ego rogabo patrem & aliū paraclētum dabit vobis, & inde argumentet, patre minorem esse filium, eo q̄ rogare minoris sit, ecce & hoc ediuerso infert: Et nō dico vobis, q̄a ego rogabo patrē de vobis, scilicet illo die, q̄ (ut iam dixi) in noīe meo petetis. Nam isto qd die, q̄ nūc inq; die tribulationis meæ, q̄ capiūt animam meam, & irruunt in me fortes, ego rogabo patrē, & alium paraclētum dabit vobis: rogabo inq; sacerdos factus ipse sacrificiū secundū passibilem hominis naturā: illo autē die & deinceps, q̄ itē in gaudio cordis v̄i videbitis me, iā non rogabo patrē de vobis, Quare? Ipse enim pater amat uos, i. isto rogatu meo sibi reconciliatos iam habet amicos uos, & de filijs iræ fecit filios græ sug. **V**nde hoc? Quia uos me amastis, & credidistis, q̄a à deo exiui. **L** Exiui à patre, & ueni in mundū: itē relinq; mundū, & uado ad patrē m. **I** Exinaniui me formā serui accipiens, & ueni saluare mundū, custodiendo uias duras propter uerba labiorū patris, dū non loquor opera hōim. **I**te relinquo mūdum, deponens seruitiū iugū, & uado ad patrē, ppter passioem mortis recipiens gloriam & honorē. **P**ropter hoc ipse pater illo die amat uos, quia credidistis hoc. **E**tenim ista credulitas efficiens causa est, ut mea p̄sit uobis passio, ut reconciliemini deo, ut non iam filios iræ, sed gratiæ reputet

Matth. 6.

Ephe. 2.

Ecclesi. 2.

Matth. 27.

1. Cor. 16.

2. Cor. 16.

Psal. 78.

Ephe. 2.

Phillip. 2.

Psal. 10.

Hebr. 2.

reputet & amet vos, ita ut iam ex illo die non oporteat me patrem rogare de vobis, quod modo semel facio, semel enim morior, & quod morior peccato non meo, sed vestro morior, deinceps vivam deo, quia sicut dixi vobis vado ad patrem, & quod propter hoc exiui, ut hoc modo redirem. Hoc nempe illud est, quod Psalmista caelis enarratibus audiuit aure prophetica. Praemisso namque hoc versiculo, quo exposuit quam dei gloriam enarraverit, dicens: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultavit ut gygas ad currendam viam suam, statim subsecutus est: a summo caelo egressio eius. Igitur Cherintus atque similes eius haeretici mentiti sunt dicendo, ante Mariam non fuisse Christum: Quia exiit, inquit, a patre & venit in mundum, coeternante propheta, quia a summo caelo egressus sum, Sequitur. L. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Dixerat enim eis ipse: Haec in pueribus locutus sum vobis, venit hora, cum iam in proverbibus non loquar vobis, sed palam de patre meo annuntiabo vobis. Non adverterant quod iam in praesenti tempore dixit: Haec in pueribus loquor vobis, sed praeterito: Haec in proverbibus locutus sum vobis. Unde iam superius dictum est. Dixerunt ergo: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Quod & si ex parte verum est, nunc, id est, in hac caena nullum proverbium dixerat, at tamen non palam erant illis omnia quae dixerat, Nam & paulo ante dixerunt: Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum & iam non videbitis me, & cito modicum & videbitis me, & quia vado ad patrem. Nescimus quid loquitur. A deo caligabant in illa magna tristitia nebula, qua non solum oculi, sed & interni sensus eorum erant grauitati, ut ipsam quoque ignorantiam vel tarditatem suam nescirent. Sed huic errori fides suberat, disculis ignorantiae tenebris, & sedatis tristitiae vel timoris tempestatibus, in suo tempore apparitura. Nam sequitur: Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget. In hoc credimus quia a deo existis. Venerabilis & sapientiae dei condigna haec praefatio est, qua dicit: Nunc scimus quia scis omnia. Omnia namque scire, solius est, vel sapientiae eius, cuius non est numerus, attingit autem a fine usque in finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Haec enim sola scit omnia, & omnium scrutatur corda, & universas mentium cogitationes intelligit. Quo autem experimento istud cognoverint, indicant continuo subiungentes: Et non opus est tibi, ut quis te interroget. Hoc plane idoneum tantae rei testimonium est. Quis enim est doctor adeo strenuus, ut saltem obiectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicam tacitis auditum occurre cogitationibus? At ille dominus & magister, quanta benevolentia docebat, tanta & potentia corda omnium in manu sua tenebat, ita ut non nesciret quid cuique deesset, quietam nulla eum cordis cogitatio lateret. Quod cum multis experimentis, vicino quoque discipuli confirmati fuerant argumento, quia videlicet paulo ante dicente illo: Modicum & iam non videbitis me, & caetera, cum dicerent quidam ad invicem: Nescimus quid loquitur, cognovit ipse, quia volebant eum interrogare, & non fuit ei opus, ut interrogarent, puenit enim eos dicens: De hoc quaeritis inter vos? Bene ergo scimus, inquit, quia scis omnia, neque nos dubitamus, recte sic illos dixisse de illo, sine quo nemo alius tenet super vnumquemque scientiam vel intellectum lineas: Et non est (aiunt) opus tibi, ut quis te interroget, videlicet quod quis homini docere cupienti opus est, aperiri verbis in quibus haereat sensus auditoris. Quod vero adiungunt: In hoc credimus, quia a deo existis, idem est ac si dicant: In hoc credimus quia tu es ipsa sapientia, quae dicit: Ego ex ore altissimi prodii. Respondit eis Iesus: Modo creditis: Ecce venit hora, & iam venit, ut dispergamini, unusquisque in propria, & me solum relinquatis: Sed non sum solus, quia pater mecum est. Iam (inquit) creditis: Modo scitis? Bene quidem est, quia creditis: & bene est, quia scitis: sed videte ne turbetur cor vestrum, videte ne haec ipsam credulitatem de cordibus vestris fuget ventus, tollat aura. Nam ecce venit hora, & non longe est, sed iam venit, de qua dictum est: Quia Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: Venit (inquam) haec hora, in qua tanta tempestate cribrabit vos Satanas, ut dispergamini, unusquisque in propria, scilicet, percul fugientes ab angustia mea, & contenti salute quisque propria, & me solum relinquatis, ut solus vadam immolari pro vobis. Nam quo ego vado, vos (sicut superius dixi) non potestis me modo sequi. Sic implebitur scriptura, quae in persona mea dicit: Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: circumspexi, & non erat auxiliator: quae suae, & non fuit qui adiuuaret. Itaque (ut iam dixi) omnes in me scandalum patientini, quia dispergemini, quia fugam capietis, & me solum relinquetis. Veruntamen non sum solus, quia pater mecum est. Nec enim sic exiui a patre, & venit in mundum, ut ille me reliquerit solum. Nunquid ergo fallitur spiritus meus in propheta dicente: Deus deus meus, ut quod dereliquisti me? Absit. Tantillum tacebit deus meus, silebit & patiens erit, donec isti (quorum est hora quae iam venit, & potestas tenebrarum) videant, & derideant me, loquantur labijs & moueant caput, fodiant manus meas & pedes meos, & dinumerent omnia ossa mea, diuidant sibi vestimenta mea, & super vestem meam mittant sortem. Tantillum inquam tacebit, & dereliquisse me videbitur, quia silebit: sed post haec non longe faciet auxilium suum a me, eruet enim

Psal. 118.

Matth. 26.

Psal. 146. Sapient. 8. Hier. 17.

Iob. 38.

Ezech. 24.

Luc. 22.

Esai. 53.

Matth. 26.

Psal. 121.

enim a framea animam meam, & de manu canis vnicam meam, a mortuis me resuscitans, & exinde palam ego faciam, quod non reliquerit me solum, quia narrabo nomen eius fratribus meis, & in medio Ecclesiae laudabo, id est, laudabilem faciam eum. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. Quae pace, nisi peccatorum remissionem? Quae pace, nisi illarum quae inter deum & homines erant inimicitiarum solutionem vel reconciliationem? Hanc inquit pacem valde necessariam, ut in me, id est, per mortem meam habeatis, iccirco haec locutus sum vobis: locutus sum inquam, id est, feci. Verba namque mea iam facta sunt, quia videlicet certum est futura esse, imo & impossibile est non posse fieri quae locutus sum vobis. Quae nam sunt ea quae locutus sum vobis, nisi incarnationis meae, quae iam facta est, & eius, quae sine dubio mox futura est, passionis, simulque & resurrectionis meae certa mysteria? Haec ego locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, testante scriptura, cum dicit: Si fuerit angelus loquens pro eo, vnum de similibus, ut annuntiet hominibus aequitatem, miscebit eis, & dicit: Libera eum, ut non descendat in corruptionem. Inveni in quo ei propitius, &c. Vnum plane de similibus est in his quocumque locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, ut liberemini, & in corruptionem non descendetis, ut in me, qui solus inuentus sum, deus propitius vobis. Quod est illud vnum? Hoc scilicet, quod & ego aequaeque ut vos passibilis atque mortalis homo sum. Nam caetera dissimilia sunt, quia videlicet solus ego de cunctis hominibus, quod & quod volui natus sum, quando & quomodo volo morior, nihilominus & quando volo resurgo, & in caelum ascendo. Igitur haec locutus sum vobis, idem est ac si dixisset: Haec facio vobis. Sequitur. In mundo pressuram habebitis, sed confidente, ego vici mundum. Non inquit in mundo, sed in me pacem habebitis: Nam e contrario pressuram in mundo habebitis. Tradent enim vos in concilia, & in synagogis flagellabunt vos, & ante reges & praefides ducentini propter me, & morte afficient ex vobis. Non inquam pacem, sed huiusmodi lites & bella & inimicitias in mundo habebitis. Sed confidente, & nolite timere eos quod corpus occidunt, & post haec non habent quod faciant. Nam ego vici mundum, quippe quod occisus ab illo, tertio die resurgam. Haec ergo confidentia nolite timere, habentes pacem in meret enim vos quod occisi resurgetis, & eritis socii victoriae meae, confortes regni, participes gloriae. Haec locutus est Iesus, & subleuatis oculis in caelum dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Huic orationi saluatoris congruit ille psalmi centesimiprimi titulus talis: Oratio pauperis cum anxietate, & effunderet precem suam coram domino. Etenim illa hora anxiosa est anima pauperis huius, & erat tristis usque ad mortem, ita ut (sicut alius euangelista refert) factus in agonia, & prolixius orans sudauerit, factusque sit sudor eius sicut guttae sanguinis decurrerent in terram. Sciendum quoque, quia non in illo cenaculo, in quo caena facta fuerat, hanc orationem fudit. Nam superius euangelista illum inde egredientem significauit, videlicet ubi iam exacta magna parte sermonis, cum dixisset: Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, sed ut cognoscat mundus, quia ego diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, repente sic inuoluit. Surgite eam hinc. Quo tamen tunc abierunt, non dicit, sed luce clarius ex alijs accipimus. Euangelistis. Sic enim concorditer referunt: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Illic orationem istam fuisse celebratam perspicuum est. Nam postquam illuc exiit, tunc (inquit Matthaeus) venit Iesus cum illis in villam, quae dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro & filijs Zebedaei, cepit contristari & moerere esse. Et subinde: Et progressus inquit pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Mihi pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Hoc idem Marcus euidenter narrat. Lucas quoque egressum illum refert in montem oliueti, & assumptum a discipulis suis, quantum iacet est lapidis, positus genibus orasse, addens hoc, quia factus in agonia prolixius orauit, & factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrerent in terram. Itaque consonantibus cunctis, hanc orationem dixit in monte oliueti, praesentibus Petro, & duobus filijs Zebedaei, nam a caeteris discipulis auulsus erat quantum iacet est lapidis. Alijs namque sedere iussis, donec vadam inquit, & orem: postmodum Petro & filijs Zebedaei quos assumpsit: Sustinete autem hic, & vigilate mecum. Et progressus, non iam quantum iacet est lapidis, sed pusillum, procidit in faciem suam. Unde non adeo mirum est hunc euangelistam istam, filium Zebedaei prolixius eius scripsisse orationem, cum alij tam breuiter scripserint, quia videlicet vadens ut oraret, hunc solum ex omnibus euangelistis assumpsit, & hoc audiente orauit. Quid igitur pauper iste anxietus orauerit, quem clamorem ad deum patrem sine dubio perueniturum emisit, in hac euangelista plenius habentes, apponamus si aures habemus audiendi & audiamus quid clamauerit, quae coram domino pro se precem effuderit. Subleuatis (inquit euangelista) oculis in caelum, videlicet quo suae orationis dirigebat clamorem validum, dixit: Pater venit hora, venit inquam hora, subauditur magnae angustiae vel tribulationis, in qua descendent sicut fumus dies mei, & percutior sicut scenum, leuiter occisus iuxta communem conditionem omnium mortalium, sed tu clarifica filium tuum, videlicet magna resurrectionis claritate, ut filius tuus clarificet te, scilicet praecleara discipulorum suorum praedicatione, vel mortuorum resurrectione

Eph. 6.

Matth. 10. Luc. 12.

Roma. 8. 2. Cor. 11.

CAP. XVII.

Psal. 101.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Psal. 101.

resurrectione. Sequit eom. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne qd dedisti ei, det eis vitam æternam. ¶ Sicut dedisti ei potestatem ois carnis, id est omnis hominis, siue lu dæi, siue Gentiles, & enim non est ludæorum deus tm̄, sed & gentium: sicut inquam dedisti ei potestatem, & decreuisti illum super omnes gentes esse regem, & principem, atq; salua- rorem, ad dandã pœnitentiã & remissionẽ pœtorum, sic attende, datumq; tuũ siue propo- situm confirma rerum veritate, in eo videlicet, vt omne qd dedisti ei, det eis vitam æternam, scilicet duplicem animarũ atq; corporũ resurrectionem. ¶ Ita cum dixisset: Clarifica filiũ tu um, vt filius tuus clarificet te, tanq; quæreres in q se à patre clarificari, vel patrem ipse clarifi care vellet: sic (inquit) clarifica iam actu, sicut clarificasti potestate, vt faciat deinceps fili? tu us illud, propter quod incarnatus, vel homo factus est, id est omnibus, quos dedisti ei, vitam æternam det. Et tanq; iterum quæreres, quid pertineat hoc ad clarificationem patris, dare vitam mortuis, quia dixit, vt filius tuus clarificet te, protinus adiungit: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. ¶ Igitur q dixit: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, idem est, ac si dixisset, secundum spiri- tum sanctificationis, ex resurrectione mortuorũ attestare me esse filium tuum in virtute, cu- ius rei clara cognitio, causa est effectiua hoĩbus vitæ æternæ. ¶ Eo suspirat vel intendit to- tum huius orationis incensum, magno charitatis igne adustus, non q paup iste dubitet vtrũ propheta suus verum sibi prænuntiauerit dicens: Nunquid qui dormit non adiciet vt re- surgat? Sed vt scirent qui tunc audierunt, & intelligant q hanc eius orationem nunc legunt vel audiũt, q salus, vita, & resurrectio nra, moriendi & resurgendi causa fuerit illi, qui pecca- tum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. In alio q; Psalmo, cum iuxta sensum hu- iusce orationis, qua nunc dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, diceret spūs eius: Do mine deus meus clamaui ad te, & sanasti me, &c. Tandemq; quasi dubius quæreret: Quæ vi- litas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Statim vt vere certus intulit: Audiuit dominus, & miserus est mei, dñs factus est adiutor meus, & reliqua. Itaq; tam in hac oratione sua dominus, q in prophetis scripturis, spūs eius non dubius orat, dum & illic post clamorem suũ dicit: Au- diuit dominus, quod magnæ est certitudinis, & hic, præmissis: Pater clarifica filium tuũ, sub- iungit continuo: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt ostendat q oratio sua non in incerto, sed in potestate sit. Sequitur. ¶ Ego te clarificaui super terrã, opus consummaui qd dedisti mihi vt faciam. ¶ In q iam clarificauerit patrem filius, postmodum expositur? est, di- cendo: Manifestaui nomen tuũ hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ¶ Non ergo quæ- situ opus est, quomodo qui dixerat: clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te, nũc dicat: ego te clarificaui super terram, quia lector vltro intelligit, clarificatum quidem iam esse pa- trem in cognitione filij apud mentes illorum qui credebant, q hic talis à deo exierit, quæ & confessi iam fuerant esse Christum filium dei viui, sed nondum illis bene cognita maiestate vel bonitate eiusdem filij, multum deerat de glorificatione paterni nominis. Iccirco vtrũq; dixit, vt & filius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Cui par est quod posteri? dicit: Et no- tum feci eis nomen tuum, & notum faciam. Quod vero nunc addidit: opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam, idem est ac si dicat: Mandatum tuum impleui, factus hõ mor- talis, & nunc ad summum obedientiæ, scilicet ad mortem, in qua nunc agonizor, sponte p- ueni. Proinde mox subiungitur. ¶ Et nunc clarifica me tu pater apud te metipsum claritate quã habui priusq; mundus esset apud te. ¶ Et qm̄ (inquit) cõsummaui opus, quod dedisti mi- hi, nunc, scilicet in hac hora quæ venit, clarifica tu me pater, i. resuscita me: Clarifica in quã apud te, videlicet constituendo ad dexteram tuã maiestatis in excelsis, eadem claritate quã habui antequam mundus esset apud te, vt nihilominus adoretur ab angelis recens forma ser- uati, quã adorabatur ab angelis antiqua forma dei. Aliter: Et nũc clarifica tu me p̄ apud te- metipsum claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te, videlicet vt sicut spūs me- us in principio ferebatur super aquas, vt angelica creatura per me verbum tuum crearetur te dicente: Fiat lux, ita & nunc idem spiritus super aquas feratur, vt per me filium tuum no- ua hominum creatura nascatur, dum in morte mea baptizantur, vnde angelos, qui cecidit decimus ordo restauretur. Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc clarui, nũc itera- bitur. Nunc demum quia dixerat: Ego te clarificaui super terram, exponit in quo clarifica- uerit dicens: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ¶ Princi- piũ namq; p̄nc clarificationis, hõũ hominum institutio est, per quos nomen patris oportet bat innotescere orbi, vnde & recte dicti sunt lux mundi, quia mundum cognitione hui? no- minis illustraturi, prius ipsi sunt illuminati. ¶ Quod autem est hoc nomẽ dei, nisi pater Iesu Christi? Etenim cætera nomina dei, quæ cumq; in lege sunt, audire vel scire potuerunt homi- nes ante aduentum eiusdem Christi. Hoc autem nomen quod est pater, vel cui? filij relatio- ne pater credendus sit, nunq; cognitum fuisset, nisi veniens ipse filius hoĩs illud manifestasset

Roma. 7. Acto. 7.

Roma. 1.

Psal. 40. Esaias. 53. Psal. 29.

Hebr. 1.

Gene. 1.

Apostoli lux mudi. Math. 7.

Ergo nomen tuum (inquit) nomen patris mei, vel q pater meus sis, manifestaui per ope- ra, quæ nemo alius fecit hominibus, quos dedisti mihi de mundo, quos ad me attraxisti: electos de mundo, quia non caro & sanguis reuelauit eis, sed tu pater mi, qui es in cœlis. ¶ Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuũ seruauerunt. ¶ Nisi em̄ tui essent, nõ mi- hi eos dedisses. Quomodo aut tui iam erant, & nondum mei, nisi quia te quidem deũ in- uocabant, sed me filium tuum esse, vel huius filij respectu patrem te vocare, necdum scie- bant? Ergo in eo eos mihi dedisti, qui filium tuum esse, illis reuelasti. ¶ Quo cognito, ecce ipsi sermonem tuũ seruauerunt, quia videlicet omnia relinquentes, me sequuti sunt. Quã- tum sermone obseruationem certam esse, testatur lex dicens. Qui dixerit patri suo & ma- tri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Isra- el. Igitur quos dedisti mihi, tui erant, & in eo sermonem tuum seruauerunt, quia relictis omnibus, me sequuti sunt. ¶ Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, hi abs te sunt: quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis. Et ipsi acceperunt, & cognouerunt vere, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. ¶ Hoc vere, quia tu mihi eos dedisti, conse- quens erat, vt cognoscerent, vt verba quæ dedi eis, acciperent, cognoscerent & crederent. ¶ Nisi enim eos tu mihi dedisses, nunquam cognouissent: sicut non cognouit perditus ludas, cuius ab effectis palam omnibus est, quia non eum tu mihi dedisti, nec tui causa me sequutus est, sed cum non esset tuus, tuis per hypocrisim fuit admixtus, peccator & dolo- sus. Propterea nunquam hoc illi sapuit quod isti cognouerunt, scilicet q omnia quæ de- disti mihi, id est, quæcumq; feci opera, quæcumq; dixi doctrinæ verba abs te sunt: sed di- xit mala in corde suo cum eis sentiens, qui dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia, Et non est hic homo à deo. Palam ergo de istis est, quia tu eos ad me at- traxisti, quia cognouerunt, quia de operibus meis recte senserunt. Cognouerunt inquam quia verba non alia, nisi quæ dedisti mihi, dedi eis, & acceperunt acceptione digna, vide- licet vt (sicut iam dictum est) propter verba mea reliquerint omnia sua. Cognouerunt (in- quit) vere, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. ¶ Cum idẽ esse videatur exire filium à patre quod mitti, cur vtrũq; dixit, & quia à te exiui, & quia tu me misisti, nisi vt æqualem iudicet charitatem, & suimet scilicet filij venientis, & patris mittentis? Etenim pater quidem filio mandato dedit, vt veniret bibere pro nobis calicem passionis, sed ni- hilominus idem filius spontanea charitate venit. Deniq; nõ tanquam minorem propter charitatem suam, pater mandato suo coegit, sed vt vere coequalẽ & pari dilectione vo- lentem misit. Igitur vt vtriusq;, scilicet patris & filij charitatẽ iudicet, & cognouerunt (in- quit) quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti. His ita præmissis, ait. ¶ Ego pro eis rogo. ¶ Tandem orationẽ suam aperit, pro qua subleuatis in cœlũ oculis, hæcenus obse- crauit, dicens: Pater, venit hora, clarifica filium tuũ, &c. Hoc plane, iuxta Apostolũ, obser- uandũ est in oratione legitima, vt per ordinẽ fiant obsecrationes, orationes, postulatio- nes, gratiæ actiones. ¶ Quẽ ordinẽ ipse totius sanctæ orationis magister & dux p̄senti loco seruasse cõprobat. Primo namq; obsecrationẽ præmisit, dicens: Pater venit hora, cla- rifica filium tuum &c. in quibus quasi beneuolentiam patris ambiuit, vsq; ad id qd nunc ait: ego pro eis rogo. Est aut ab hoc loco oratio. i. verba supplicantiã quidẽ, sed nondũ expli- cantia quid velit aut quo tendat. At vero quod post modũ ait: Pater sancte, serua eos in noĩe tuo, quos dedisti mihi, & reliqua, postulatio est. Et deinde qd subiungit: Pater iuste, mundus te nõ cognouit, &c. gratiæ actio est. Igitur p̄missa obsecratione, iam nunc ora- tionem annectens, Ego, inquit, pro eis rogo. ¶ Non pro mudo rogo, sed pro his quos de- disti mihi, qã tui sunt. ¶ Væ ergo mundo gaudenti, orante pro suis, i. moriente & in ara crucis se sacrificiũ offerente Christo vnigenito filio dei: qã pro eis quos dedisti mihi (in- quit) rogo, non pro mundo. Mundus em̄, hic accipiuntur dilectores mundi, tam diuersi ab eis, pro quibus Christus rogat crucifixus, q diuersi erant, apud deũ Aegyptij filijs Is- rael, sacro sanguine agni postes suos signantibus. Væ igitur (vt dictũ est) tali mundo, qã quod rogat Christus verus agnus dei, nihil illi proficit, vt cũ rege suo principe tenebrarũ diabolo, citius in profundũ inferni demergatur: solis illis, quos pater filio dedit per cru- cem & sanguinẽ eius euadentibus. Quia tui sunt inquit, Et tanquã quæreres, quomodo vtrũq; dixerit, & mihi eos dedisti, & tui sunt, adhuc plenius subiunxit. ¶ Et mea tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis. ¶ Non ergo desinunt esse patris, quos pater filio dedit, quia neq; sine filio pater, neq; sine patre filius quicquã possidet. ¶ In quo vero cla- rificatus est filius in eis, i. in omnibus quæ sunt patris: In eo videlicet, q nihil eorum ad patrẽ nisi per filij gratiam venit: nemo siue mortuorũ siue viuorũ, nisi per crucem & san- guinem filij, videre potest gloriam patris. Quod quia nunc agitur, i. vt moriatur & re- surgat, & sic viuorũ atq; mortuorũ dominetur, Et clarificatus sum (inquit) in eis, videlicet

Math. 19. Deute. 33.

Judas electus admixtus.

Math. 12. Lucæ. 11. Iohan. 6.

i. Timot. 2.

Quid hic mundus.

quasi iam sit factū, quod protinus est futurū. Vnde & subditur, L. Et iam nō sum in mūdo & hi in mūdo sunt, & ego ad te venio. Cū hęc loqueretur, vtiq; in mūdo erat, quia vixit biliter aderat, & mortale vitā spirabat, imo quia pressurā in mundo habebat, & tamen in mundo nō erat, quia iam a traditore venditus, moxq; tenēdus & ad mortē ducendus erat. Ergo nō omnino, sed quodāmodo iam in mūdo nō erat, quia iam in termino vitę p̄sentis, & iam in exitu mundi pedē irrevocabilē posuerat. Quia vero sic vadēs, & dicēs, & ego ad te venio, gloria & honore coronabatur, & constituēbatur super opera manū patris: quia (in quā) sic de torrēte in via bibens, propterea protinus habebat exaltare caput, recte omnino quasi de p̄terito dixit, & clarificatus sum in eis. ¶ Causam autē quare sic vadēs, pro suis roget, interposuit dicēs: Et hi in mūdo nō sunt, Causa quippe magna & negotiosa est, de qua salutis amicū curare oportet, quod se stabilitate littoris, i. immortalitatis pace & securitateposito, sui remiges in fluctibus difficili nauigio periclitant, sine dubio perituri, nisi salutis ab ipso portus illis p̄paretur. Itaq; nunc demū ab eo postulat pro illis, i. quid roget, propter quod obscurauerit, manifestius aperit. Ait em̄. L. Pater sancte serua eos in noīe tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. ¶ Summā necessarię postulationis breuiter est eloquutus, dicēdo vt sint vnū sicut & nos. Et hoc multoties repetit: quia vere magnū, quia p̄clarū, quia gloriosum & optabile est, esse vnū, & q̄ magnū sit, à similitudine ipsius vel patris colligamus, quia dixit, sicut & nos. ¶ Quidnā est, vnū esse, nisi semper idem esse, & sine permutatione immutabiliter perdurare? Sic plane vnū est deus vnus, pater & filius & sp̄s sanctus; vnū in quā & idem. Vnde & dicit ad Moysen: Ego sum qui sum. Et Psalm. Cœli (inquit) peribunt, tu autē permanes, & omnes sicut vestimentū veterascent. Et sicut operatorū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem ipse es, & anni tui nō deficiēt. ¶ Homo autē postq̄ à paradisi æternitate peccādo deiectus est, vbi pro modo suo, vnū esse vel fieri poterat, palam est iam vnū nō est: quippe qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunq̄ in eodē statu permanet. Quā eius mutabilitatē, imo & defectionē Psalmista quoq; deplorans: Mane, inquit, sicut herba transeat, mane floreat & transeat, vespere decidat, induret & areseat, quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Ergo vnū esse desijt, & in hoc dei, qui semper vnū & idem est, similitudinē perdidit. ¶ Dei autē filius, qui hęc moriturus nunc loquitur, idcirco nunc moritur, vt ad vnum, i. ad æternitatis stabilitatē homo reformetur, vt mortuus in anima, & moriens quoq; in corpore, beata vtriusq; resurrectio reparet, & deinceps nullis subiaceat casibus, nullis mutationibus perturbet. Igitur qd dicit: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. Adoptionē filiorū dei postulat illis, pro quibus & paritur: quia videlicet in noīe patris seruari nullo modo modo melius intelligitur, q̄ vt hoc idē sit, quod est in dei filios adoptari. Nam idcirco patrē sanctū inuocat, vt sibi sanctificet quos filios, nō qui dem per naturā, sed per gratiā habeat. ¶ Et notanda verbi proprietates, dum dicit, serua. Seruari nanq; proprie dicuntur, qui capti in bello, cum iure belli possint occidi, victoris miseratione iusta donantur. Sic nimis cū mundo isto, dei inimico, iuste damnādi sumus sed victoris dei gratia dimissi seruamur. Vnde & iuxta rei veritatē serui sumus, licet propter abundantiam gratię filij nominemur & simus. ¶ Hoc sane prætereundū non est, cū dicitur, vt sint vnū sicut & nos, nō dei nobis æqualitatē dari, sed similitudinē comparari. Non em̄ ait, vt sint vnū quod & nos, sed sint (inquit) vnū sicut & nos. Quod hic idē Iohannes in epistola sua cōmendans, nō ait æquales, sed scimus (inquit) quia cū apparuerit, similes ei erimus, qm̄ videbimus eū sicuti est. Hoc ergo agitur, nō vt natura deo æquales simus, sed vt gratia similitudinē dei recuperemus, vt videndo eū qui solus vere est, ex ipsa eius visione simus vnū, sicut & ipse vnū est. Vnū in quā, i. immortales atq; impassibiles, & nullius vicissitudinis obumbrationi subiacentes. Sequitur, L. Cū essem cū eis, ego seruabam eos in noīe tuo. ¶ Corporali, inquit, p̄sentia cū essem cum eis ego seruabam eos, nō tamen addidit, vt essent vnū sicut & nos. Hoc em̄ fieri nō potuisset, quādiu cū eis ipse maneret p̄sonis expers. Quomodo vero illos seruauit, monstrat propositū sic, L. Quos dedisti mihi custodiui, & nemo perijt ex eis, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. ¶ Ergo sic tantum illos se seruasse dicit, vt episcopatus suos non perderent, sicut perdidit ille filius perditionis, vt scriptura impleatur, videlicet qd dicit in illū: Fiant dies eius pauci, & episcopatū eius accipiat alter, &c. ¶ Quod per p̄sentiam eius factū fuisse, s. vt vel sic custodiretur, satis ex eo liquet: qui mox vt ab eis auferri cepit, maximus eorū Petrus negauit, & episcopatum suum perdidit, nisi quia conuersus ipse in eum respexerit. Igitur quia seruauit illos (inquit) eousq; vt in horam passionis meę corde mecum manserint, quamuis corpore fugientes, me solum reliquerint, & idcirco in salutem & peccatorum remissionē fiat illis effusio sanguinis mei. Deinceps o pater sancte serua eos (inquit) in nomine tuo, vt fortes facti per oīa mūdi pericula perseuerātes, ad hoc perueniāt, quo (vt iā dictū est) sim illi-

Psal. 8
Psal. 109

Quid est, vnū esse. Exod. 3
Psal. 10.

Iob. 14
Psal. 89.

Roma. 8

Iohan. 3

Filius perditionis iudas p̄ditor
Psal. 108

Luc. 21

similiter vt nos vnū sint. Custodiui (in quā) eos, cum essem cū eis, L. Nunc autē ad te venio, & hęc loquor in mundo, vt gaudium meū in ipsis sit. ¶ Non dixit, nunc autē ad te venio, & sum in mundo, quod contrariū esset ei quod paulo ante dixit: & iam nō sum in mūdo. Hęc (inquit) loquor in mundo, quod nō idem, & diuersum est. Nam & post resurrectio nem suā locutus est in mundo, i. eis qui erant in mundo, cū tamen ipse nō esset in mūdo, videlicet in eo, quia mundana vel mortalis nō erat eius conuersatio. Quę autē sunt ea, quę loquitur in mundo, nisi hęc ipsa eius oratio, cuius cū intentione moriens, Ad te (inquit) o pater venio, & iam nō sum in mundo. ¶ Vt quid vero hęc loquitur, & hęc orat pontifex ipse & hostia salutaris? Ait: Vt gaudium meū in ipsis sit. Hoc plane verū & nostrę fidei notum est, quia vt gaudiū suum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hęc locutus est, idcirco pro nobis patrem rogauit cum clamore valido (vt ait Apostolus) & multis lacrymis. Sequitur, L. Et ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. ¶ Summa discriminis eorum, propter quod & rogo pro eis, causa ista est, quia ego dedi eis sermonē tuū, i. hereditariū post me reliqui eis p̄dicandę veritatis officium. Propter hoc mundus eos odio habuit, & persequitur, propter hoc inquam, nam si nō loquerentur ea quę mundo nō placent, non occiderentur, nec in mundo pressuram haberent. Ergo sic de mundo non sunt, quomodo ego non sum de mundo. Nam & ego propter hoc nō sum de mundo, sed extraneus factus sum quoq; fratribus meis, & peregrinus filijs matris meę, quia loquor nō placētia illis. Quid ergo pro eis rogo, quid volo dū dico, serua eos in nomine tuo, vt sint vnū sicut & nos? Nunquid vt iam depositis corporibus liberi, aut in modum Helię & Enoch translati exeant de hoc mundo? Minime. L. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. ¶ Si enim iam de mundo tollerentur, quō vehiculo, quibusve curribus, quibus inquam quadrigis, quoue equitatu exiret in omnem terram, & in fines orbis terrę sermo tuus, assignare mihi postulanti datas à te gentes hereditatem meā & possessionem meam terminos terrę? Isti enim sunt soli residui equi tui, & quadrigę tuę, de quibus scriptum est: Qui ascendens super equos tuos, quadrigę tuę saluatio. ¶ Non ego rogo, quia nequaquā expedit, vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à mundo, id est, à peccato. Malum em̄ solum peccatum est, quia creaturę rationali præter peccatum nihil nocere potest. Proinde etiam mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorum serua vt non possint occidere, vt satanas quantumcunq; cribret eos sicut triticum, non possit quenquā eorū velut paleam, deficiente fide, in damnationem euentilare. Quomodo autē seruari, & in mundo illos velim dimitti, iam dicam. L. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. ¶ Hoc est, inquit, quod pro eis rogo, vt in veritate sanctificentur, & in mundo sic mitantur sicut ego sum missus, i. sicut ego veni persecutionem passurus, sic eant & ipsi persecutionem passuri. ¶ Quid autē est sanctificari in veritate, nisi vere iustificari per fidem in meo sanguine? Nam hætenus sanctificati quidem erant: sanctificati inquam, sed nondum in veritate, quia videlicet omnes sanctificationes, quę scriptę sunt in lege Moyfi, non iam veritas, sed vmbra vel figurę erant veritatis, vel verę sanctificationis, qua nunc in sanguine meo tolluntur peccata mundi. ¶ Huius autem sanctificationis efficiens causa est sermo tuus, qui est veritas. Quis est iste sermo tuus, nisi verbum quod caro factū est, & ecce per passionem mortis infernū constringit, & tertia die resurgit? In hoc sermone quicunq; baptizantur, in veritate sanctificantur. Itaq; in hoc sermone, in hac veritate quia crediderunt, vere sanctificatos non rogo vt tollas eos de mundo, sed sic mitto eos in mundum, vt tu misisti me in mundum, scilicet vt patiantur eosdem persequentes, qui me persequuti sunt, perhibendo veritati testimonium. L. Et pro eis sanctifico me ipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate. ¶ Siquidem ita dictum est: & pro eis sanctifico me ipsum, paratior vltra sensus occurreret, videlicet quod de p̄sentis suę passionis sacrificio dixisset, quo verus ipse agnus pro omni mundo non per alium pontificem, q̄ per semetipsum immolatus est. Verum iuxta verbi proprietatem sensus idem præsto est, quia profecto cum sacrum & sanctum idem significant, non aliud dixisse putandus est, q̄ si dixisset: & pro eis sacrificio, vel sacrificio offero me ipsum. ¶ Ipse quippe non solum sacrificium, vt sacrificij pontifex est, verum etiam & templum est, testante Apostolo, qui de vmbaticis sacrificijs loquutus plurim̄: Christus autem, inquit, assistens pontifex futurorum honorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neq; per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna, redemptione inuenta. Ergo mox traditurus pro peccato animā suā, vt videat semel longæuū & pro eis, inquit, sanctifico. i. sacrificio me ipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate. ¶ Quod si rite perpendas, amplius & magis proprie

Heb. 8

Psal. 88

Gene. 1
4. Regū. 3

Psal. 118
Psal. 2

Luc. 21

1. Cor. 10
Coloss. 2

Sanctificatio, est sacrificare seu sacrificium offerre.

Heb. 9

Esa. 13

Zach. 3

Zacha. 3

1. Petri. 3

Heb. 2

Ephes. 2

Matth. 16

1. Iohan. 3

proprie rem tetigit, dicendo sanctifico, q̄ si dixisset, sacrifico. Cum em̄ dicit sanctifico, sordidū se fuisse innuit. Dicendo quoq; pro eis, non suis, sed alienis se sordidisse clare defini- nit, quod propheta quoq; patenter exprimens, cū dixisset: omnes nos quasi oues erraui- mus, vnūquisq; in viam suam declinauit, statim intulit: & dominus posuit in eo iniquita- tes omnium nostrū. Et Zacharias: Et Iesus, inquit, indutus erat vestibus sordidis, & statim stabat à dextris eius vt aduersaretur ei. Igitur quia secundū se quidem sanctus, imo & san- ctus sanctus erat, quippe qui de spū sancto conceptus fuerat, & quia in omni vita sua, nec peccatū fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed secundū iniquitates omnium nostrum, quas deus in eo posuerat, vestibus sordidis indutus erat agnus dei, recte dixit: Sanctifico meipsum, signanter addendo, pro eis. ¶ Quare aut̄ pro eis? Vt & ipsi, inquit, sint sanctifi- cati in veritate. In veritate inquam, i. non in vmbra vel figura, sed in vera peccatorū re- missione, non vt quantum sanguis hircorum, aut taurorum, aut cinis vituli aspersus coin- quinos sanctificabat ad emundationem carnis, sed multo magis sanguis meus, qui per spiritum sanctū memetipsum offero immaculatū deo, emundet conscientiam eorum ab operibus mortis ad feruendū deo viuenti. ¶ Non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorū in me, vt omnes vnū sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus quia tu me misisti. ¶ Sensus iste est, Non tantum pro istis quos dedisti mihi rogo, vel meipsum sanctifico, sed & pro illis om- nibus, qui per verbum eorū credituri sunt in me, vt siue Iudæi siue gentiles, omnes vnū sint, & non sit eorū distinctio apud te. ¶ Notandū quippe, quia dicēdo nunc, vt sint vnū, non addidit, vt supra, sicut & nos, qd̄ & postmodū facturus est dicēdo, vt sint vnū sicut & nos vnū sumus. Nūc em̄ ad hoc tendit pax nostra, vt faciat vtrūq; vnū, & duos cōdat in seipso, videlicet vt Iudæorū & gentilium nulla sit distinctio, vt (inquam) duos cōdat in semetipso, in vnū nouum hominem, faciens pacem, & reconciliat ambos in vno corpore deo, per crucē interficiens inimicitias in semetipso, vt per ipsum habeamus accessum am- bo in vno spū ad patrem. Proinde cū dixisset: vt omnes vnū sint, miram continuo simili- tudinē interposuit, dicendo: sicut tu pater in me, & ego in te, vt patenter agnoscas, quia sicut pater & filius nō duo dī, sed vnus est deus, ita gentilis & Iudæus nō duo populi, sed vnus est populus, vna ecclesia, vnū corpus. Statim quoq; de ipsa vnitatis repetens: vt & ipsi (inquit) in nobis vnū sint. Addidit q; Vt mundus credat, quia tu me misisti. Ecce hæc illa sunt gloriosa, quæ propheta in spū consilio diuinitatis admittens, audiuit, sicq; nuncia- uit: Gloriosa, inquit, dicta sunt de te, ciuitas dei. Et tanquā quæreres, quænam illa dicta fuerint, quid dixerit dominus, ciuitatis suæ, scilicet sanctæ ecclesiæ fund: menta ponens in montibus sanctis, i. in apostolis, quos per verbū nos eramus credituri. Memor, inquit, ero Raab & Babylonis scientibus me. Et adiecit: Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerūt illic. ¶ Vere em̄ sicut tunc promiserat in prophetis, ita nunc in pas- sione sua memor fuit dominus noster Raab & Babylonis, i. latitudinis & confusiois, scilicet latius diffusa, & nimiam confusæ gentilitatis. Memor, inquit, fuit huius magnæ re- tritricis, quando dixit, non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per ver- bum eorū in me &c. In illa memoria eius, nos alienigenæ, nos Tyrus & populus Aethio- pum: nos, inquit, alienigenæ & alieni à testamento patrū, & Tyrus, i. angustiati videlicet in carcere & tenebris peccatorū, vere populus Aethiopū, præ nimia nigredine vitiorum vel cæcitatē & ignorantiz, illic fuimus in illa memoria dicentis, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus, mundus inquam, & non sola Iudæorū gens credat, quia tu me mi- sisti, quod quicunq; crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, ait ipse alibi. Quænam aut̄ merces erit huius fidei & vnitatis? Ait. ¶ Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnū sicut & nos vnū sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnū, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. ¶ Hoc pla- ne illud est, quod hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Charissimi, nunc filij dei sumus sed nondum apparuit quid erimus. Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Quam em̄ claritatem intelligere debemus in eo quod ait, & ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis: nisi illam, quam expectatio creaturæ expectat, scilicet reuelationem gloriæ filiorum dei? Hanc vtiq; claritatem dedit pater huic vnigenito suo, primogenito mortuorū, resuscitans eum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, dando illi quod in eo nostra non habuerat natura, honorem incorruptio- nis, gloriamq; immortalitatis. Etenim ex eo iā, quia multitudini accidentiū non subiacet nostra in verbo dei substantia, veraciter vnū est, atq; idem permanet. ¶ Vnde cū dixisset, vt sint vnū, addidit (vt superius) sicut & nos vnū sumus. Quod ad consubstantialitatē pa- tris & verbi, congrue refertur non potest, quia videlicet, non sicut pater & verbū vnū sunt ita & nos vnū esse possumus; sed illam claritatem quam dedit filio pater, quam dedit in-

quam,

Ephes. 1

Psalm. 113

Ephes. 1

Iohan. 4

1. Cor. 13

Roma. 8

Matth. 24

Apo. 1.

Matth. 7.

1. Iohan. 3

quam, quia prius secundum carnem, non habuerat, scilicet immortalitatis atq; impassibi- litatis gloriam & honorē, quo coronauit ex mortuis resurgentem, nos in filios adoptati, expectamus. Proinde, quod dixit, vt sint vnū sicut & nos vnū sumus, non ad ipsam spe- rat, quæ propria est verbi cū patre consubstantialitatē: sed ad eam, quæ non solū homi- ni dominico, sed & cunctis fidelibus eius per gratiā cōmunis est, cū beata & immortalitri- nitate, incorruptibilis æternitatis beatitudine. ¶ Et hoc vno Psalmista gloriosam (de qua supra dictū est) ciuitatē beatificans: Hierusalē, inquit, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius partici- patio eius in idipsum. Idipsum nanq; est, quod semper idē est & immutabiliter perma- net, & hoc vere clarissimū & summū bonū est, quod habet cū deo nostra iam substantia, primū in Christo, deinde in toto corpore eius habitura est, quod est ecclesia, non cōmu- nione naturæ, sed participatione gratiæ. ¶ Et hanc proculdubio claritatē, pater filio, se- cundū quod homo est, dedit: ipse aut̄ filius, secundū quod deus est, dedit fidelibus suis, si- cut nunc ait, & ego claritatē quā dedisti mihi, dedi eis. Iuxta qd̄ alibi dictū est, Quotquot aut̄ receperunt eū, dedit eis potestatem filios dei fieri. Quæ vnitatis stabilitas, quia hic inci- pitur, dū per fidē vnū sumus, & idē sapimus, idcirco p̄misit quod iam p̄dictū est: non pro his aut̄ rogo tantū, sed & pro eis qui credituri sunt per verbū illorū in me, vt omnes vnū sint, &c. Amplius aut̄ illam futuræ vnitatis beatitudinis exprimit, cū subiungit: Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnū. Verum cū tota trinitas vnus deus, pater & filius & spūs sanctus, æque & nunc per fidē habitat in cordibus nostris, & in futuro per speciem inhabitatura; quare sic dixit & sic distinctit, ego in eis, & tu in me: nisi se solū mediatorem dei & hominū voluit demonstrare. Sola nanq; filij persona p̄ter hoc, qd̄ per fidē, vt dictū est, habitat in cordibus nostris, modo quodā est in nobis, videlicet quia in carnē & naturā nostrā descendit, & nihilominus pater in illo est, quia descendente non deseruit: nec em̄ ita filius semetipsum exinaniuit, vt formā dei amitteret, assumēdo formā serui. Ita mediatore dei intercedente, ad æternitatem reducti, consummamur in vnū, & participatio nostra fit in idipsum. Vnde nūc ait, vt sint cōsummati in vnū. ¶ Quod vero cōtinuo subsequitur, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Cognitionē illā cogit intelligi, quæ nō iam in parte, sed in plenitudine erit, Paulo test ante, cum dicit: Nunc cognosco ex parte, tunc aut̄ cognoscā, sicut & cognitus sum. Cognoscat ergo, i. ex- periat mundus, ipso immortalitatis fructu: mundus inquit, i. omnes redempti, saluati, atq; in vnū consummati, cognoscāt, & facie ad faciem videant, quia tu me misisti: qd̄ nunc co- gnoscunt ex parte, & vidēt quasi per speculū in ænigmate, & cognoscāt, quod nunc cre- dunt & sperāt, quia dilexisti eos sicut me dilexisti. i. mihi conformes esse voluisti: hoc tan- tum excepto, vt sim ego primogenitus in multis fratribus, in quo nihil eorū felicitas mi- nuitur, sed charitas magis delectat. Summā totius postulat, breui tandē cōclusionē recol- lit. ¶ Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecū, vt videāt claritatem meā, quā dedisti mihi, quia dilexisti me ante cōstitutionē mūdi. ¶ Tanq; diceret: Finis serua- tionis eorū, quā postulauit, dicens: Serua eos in noie tuo q̄s dedisti mihi. Finis, inquit, est iste & in hoc dignū iustitia iudicat, vt quia mundus eos odio habuit, pro eo, qd̄ ego sermonem tuū dedi eis, & ipsi acceperūt & crediderūt vere, quia tu me misisti. Proinde vbi ego sum, & illi sint mecū, vt videant claritatē meā quā dedisti mihi, simulq; & hoc videant, quia dile- xisti me ante cōstitutionē mundi. ¶ Norandū, qd̄ nō ait solū, vt videant claritatē meā quā dedisti mihi. Hæc em̄ clarificatio est assumptæ humanitatis, quā & impij videre potuerūt cū potestate magna & maiestate venientē cū nubibus, vt videat eū omnis oculus & qui pupugerūt: sed addidit, quia dilexisti me ante cōstitutionē mūdi, subaudit, videant, qd̄ soli videre merebunt beati oculi iustorū. Formā quippe dei in qua patri dilectus erat ante con- stitutionē mundi soli videbūt pauperes spūs, atq; mites, lugētes, atq; iustitiā esurientes & sitientes, misericordes, mūdiores, pacifici, & persecutionē propter iustitiā patientes: vnde & in cœlis regnabūt, & terrā viuentiū possidebūt, & cōsolabunt atq; saturabunt, & misericordiā consequent̄, atq; deū videbūt, & filij dei vocabunt, & ipsorū erit regnū celo- rū. Itaq; dixisse, & videant claritatē quā dedisti mihi, satis est ad iudiciū futuræ beatitudi- nis. Videre nāq; est habere, imo visio claritatis æternæ claritudo videntū, & efficiens cla- ritatis eorū causa est, sicut hic idē Iohānes cū dixisset: similes ei erimus, statim causam effi- cientē subiunxit, dicens: quō videbimus eū sicuti est. Iam ijs tribus exactis, s. obsecratione, oratione atq; postulatione: quartū tandē subsequit, videlicet gratiæ actio, cū dicit, L Pa- ter iuste, & mūdus te nō cognouit, ego aut̄ noui te, Et ij cognouerūt, quia tu me misisti. Et notū feci eis nomen tuū, & notū faciā, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ip- sis. ¶ Hæc nanq; manifeste gratiæ actio est, qua iustitiā patris atq; misericordiā collau- dat: quia videlicet iuste actū est, vt creatorē suū mundus ob culpā superbiz cæcatus non co- gnosceret: mūdus inquit, cuius pars obscurissima dñi nostri sunt interfectores, misericor-

Aa 3 dicit

Math. 11.
Esa. 64

Iohan. 9
Iohan. 16

Psal. 13.

Eph. 3
Luc. 22

1. Reg. 14

Psal. 20.

diter vero indultū vt lumen oculorū suorū. s. dei filiū in humilitate suscipiens mūdus. i. vniuersitas electorū. ad visionē claritatis dei. rursus illuminatā faciem subleuaret. ¶ Ait itaq; pater iuste. Hic subaudiendū est. qā faciē tuā auertisti. vel gratiā tuā abscondisti à sapientibus & prudētibus. i. superbis. Quod propheta in persona gentis suæ deplorās: Abscondisti (inquit) faciē tuā. & allisisti nos in manus iniquitatis nostræ. Ite: Quare dñe fecisti nos de vñs tuis errare. & quare cor nostrū indurasti ne timeremus te? &c. Et mūdus. inquit. te nō cognouit. videlicet digna cæcatus retributione. vt eius perderēt cognitionē. cuius nō receperāt dilectionē: eius amitterēt auxiliū. cuius spreuerē consiliū. Ego autē noui te ego (inquā) quē dicunt à deo nō esse. noui & dilexi te. & ñ cognouerūt. qā tu me misisti. & testes mei sunt. qā quæ dedisti mihi (sicut supra dixi) abs te sunt: cōfiterentes em̄ dicunt. tūc credimus. qā à deo existi. ¶ Proinde te illos iudicāte dignos reuelatione horū. q̄ abscondisti à sapientibus & prudētibus. ego notū eis feci nomen tuū iā in doctrina & virtute signorū. & amplius notū faciā per inuisibile spūs sancti potentia. ita vt in omnē terram exeat sonus eorū. tuæ paternitatis enarrantiū gloriā. In quo em̄ notitia perficit nominis tui. nisi in effusione spūs sancti. ¶ Vnde & sequit. Vt dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit. & ego in ipsis. Dilectio hæc spūs sanctus est. qua filius patris. & filiū diligit pater. Plane & indubitāter dilectio patris & filij spūs sanctus est. Ergo vt dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit. & ego in ipsis. idē est ac si dicat. vt spūs sanctus paracletus ad ipsos veniat. eosq; omnē veritatē doceat: qui cū in ipsis fuerit. ego q̄q; habitē in cordibus eorū per fidē. & p̄ hūc dilectionis spm̄. ¶ Hæc pontifex summus. propiciator ipse & propiciatoriū. sacerdos & sacrificiū. pro nobis orauit. & vultus eius nō sunt amplius in diuersa mutati. Nō em̄ cessantibus verbis. validus cordis eius clamor cōqueuit. cū potius verbis illis tantū significauerit. qua causa vel intentione sustinere habet protinus vincula. probra. alapas. sputa. flagella. spinēā coronā. crucē. clauos atq; lanceā. sellis & aceti poculū: p̄ oīa tacēs & nō aperiens os suū. Cur em̄ factus in agonia. & prolixius orās sudauit. & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrētis in terrā: nisi vt ostēderet. orationem ipsam. quā eiusmodi sudore fundebat ad patrē. causam cōtinere. pro qua mox i cruce totū fufurus erat suū sanguinē? Itaq; hæc oratiōe declarauit rex & p̄tix. latibūdus quidē in virtute dñi. tristis tñ & anxius in infirmitate carnis. quali desiderio ducere ad torcularia passionis. & tu dñe (inquit Psalmista) desiderii cordis eius tribuisti ei. & voluntate labiorū eius nō fraudasti eum. vitam em̄ petijt à te & tribuisti ei longitudinem dierū in seculum. & in seculum seculi.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELISTAM COMMENTARIOꝝ LIBER DECIMUS tertius.

Exo. 28.

Heb. 9
CA. xvij.

Rdinatus ac legātus est huius summi pontificis nostri habitus. & rite secundū legē vel ordinē. quē p̄scripsit sacerdotij sui participibus. in sancta sanctorū spectabilis & auditu dignus ingredit. ¶ Nā vt cætera nunc omittā. pontificalis habitus legitime claret. qā fines tunicæ sacerdotalis bene sibi sp̄ialiter cōposuit. quales fieri iussit in exterioris legis litera. Deorsum (inquit) ad pedes tunicæ per circuitū quasi mala punica. facies hyacintho & purpura. & cocco bis tincto. mixtis in medijs tintinnabulis. ita vt tintinnabulum sit aureū & malū punicū. Rursumq; tintinnabulū aliud aureum. & malū punicū. & vestiet ea Aaron in officio ministerij vt audiatur sonitus qñ ingredit & egreditur sancta sanctorū in cōspectū dñi. & nō moriat. ¶ Qui sunt fines tunicæ sacerdotalis. nisi extrema. de quibus nunc loquimur. vitæ dñi nostri. Quæ sunt mala punica valde rubētia. nisi eius. qua maiorem nemo habet. charitatis opera? Hæc vtq; mala sinibus suæ tunicæ appendit. qā cū dilexisset suos qui erant in mundo. in finē dilexit eos. s. suā pro eis dē amicis suis animā ponēdo. Tintinnabula vero clarissima sunt dilectionis eius verba. quibus & eos in p̄dicta scena instituit. & deinceps pro ipsius patrē rogauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ & opere eius malis punicis. nihil vilius pulchrius. nihil auditu dulcius. nihil experimēto delectabilius. Igitur qā iā & pulchritudinē malorū punicoꝝ vidimus. & sonitū tintinnabuloꝝ clare personantiū nouissime audiuitur. cōsideraturi. seriem sequamur euāgelicæ narrationis. Sequit. L Hæc cū dixisset Iesus. egressus est cū discipulis suis trans torrentē Cedron. vbi erat hortus. in quē introiuit

Math. 26.
Marc. 14
Luc. 22

Psal. 32

Psal. 68

uit ipse & discipuli eius. ¶ Iam supra dictum est. vbi vel quando egressus sit cenaculo. in quo cenā fecerat. videlicet qā dicendo. surgite eamus hinc. hymno dicto. vt cæteri euāgelistæ referunt. exiuit in montem Oliueti. & discipulis in villa Gethsemani residere iussis ipse aulus est ab eis. quantum iactus est lapidis. assumptis secum Petro & duobus filijs Zebedæi. & progressus pusillum. prociat & orauit. Igitur cum illuc redisset. & inuenisset eos dormientes. dixissetq; (vt Mathæus ait) increpando. dormite iam & requiescite. ecce appropinquabit hora. & filius hominis tradetur in manus peccatorum. surgite eamus. ecce appropinquabit qui me tradet. egressus est (vt hic Euangelista nunc ait) & subaudiendū est. à villa Gethsemani. quæ est ad radices montis Oliueti. egressus (inquam) & reuersus trans torrentē Cedron. reappropinquans ciuitati vt sponte occurreret aduersarijs. Vbi erat (inquit) hortus. in quem introiuit ipse & discipuli eius. ¶ Pulchre in horto voluit Adam secundus obediens inueniri. qā videlicet primus Adam in horto. s. in paradiso. qā interpretat hortus. inobediēs inuētus. imo à serpente circūuentus est. L Sciebat em̄ & Iudas. q̄ tradebat eū. locū. qā frequēter Iesus cōuenerat illuc cū discipulis suis. L Sciebat hoc ille. rerū cognitioe pessimē abutēs. & malitiosæ sciæ vasculū tāto nequior cūctis hoibus. quāto serpens callidior cunctis animantibus. & ob hoc opportunius homicidæ diabolo satellicū. sicut serpens eidem diabolo ad decipiendum primū hominem. competentius exiit diuerforium. Sic enim tunc serpente vsus est ad occidendum in anima terrenum hominem. sic nunc isto traditore vtatur idem Satanas. ad occidendum in corpore hunc cœlestem & nouum hominem. Idcirco in hortum introiuit. idcirco (inquam) quia voluntarius ad passionem accedebat. illuc. vbi ab exequutoribus citius inueniretur. properauit. Nam quasi quæreres. cur illuc introierit. sciebat enim (inquit Euangelista) Iudas qui tradebat eum. locum. quia frequēter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. L Iudas ergo cum accepisset cohortem & à principibus & pharisæis ministros. venit illuc cum laternis & facibus & armis. L Cohors trecentis viris impletur. Notandum. q̄ non ait. cum accepisset cohortē & ministros & pharisæis. sed cū accepisset cohortē. & à principibus & pharisæis ministros. Cohors q̄ppe & legio siue tribuni. nō Iudaicæ turbæ. sed Romanæ militiæ nomina sunt. Quam videlicet cohortem. non à principibus & pharisæis. sed à præsi de Romanæ potestatis Pontio Pilato Iudas accepit. ministros suos adiungentibus principibus sacerdotum & pharisæis: vt si qui ex populo motu illo per noctem exciti. dominū defendere vellent. tam nomine Romano. q̄ vtraq; manu armata deterrerentur. ¶ Ita gladius euaginauerunt peccatores. & intēderunt arcum suum. Merito ergo retributum est illis. vt gladius eorum intraret in corda ipsorum & arcus eorum confringeretur. intraret (inquam) gladius eorum in corda ipsorum. ita vt pro vna cohorte Romana. quam aduersus dominum & regem suum armatum conduxerunt. immensum Romanæ fortitudinis aduersus rebellionem suam commouerent exercitum. Et quia cum laternis & facibus & armis exierunt noctu. tanquam ad latronem. idcirco lucerna dei. lucerna legis & prophetatum. qua illustrati sunt patres eorū. cadat de manibus ipsorum. sicut scriptum est: Obscurentur oculi eorum ne videant. & idcirco sub armis eisdem. cum quibus exierunt. semper incuruetur dorsum eorum. Sequitur. L Iesus itaq; sciens omnia. quæ ventura erant super eum. processit. & dicit eis: Quem quæritis? ¶ Hoc pro laude spontaneæ charitatis. id est. voluntariæ passionis Euangelista dixit: quia cum sciret omnia. quæ ventura erant super eum. sicut ex ijs quæ hæc enus dicta vel acta sunt. p̄spicuum est. processit. & (sicut iam dictum est) trans torrentē Cedron egressus in hortum illum. in locum talē quē sciebat Iudas. introiuit. veniētibusq; aduersarijs. ne vnum quærētes. multos p̄ indiscretum tumultū tenerent. sponte occurrens dixit eis: Quē quæritis? Non dixit. ecce ego. qā me quæritis. sed quem quæritis (inquit) quia reuera talem p̄secutionis modum veritas nescit. salus ignorat. lux & vita refugit. L Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autē Iudas. q̄ tradebat eū cum ipsis. Vt ergo dixit eis. ego sum. abierunt retrorsum. & ceciderunt in terram. ¶ Quia mirum si ad vnā vocē. qua dictum est. ego sum. abierunt retrorsum & ceciderunt in terram hi q̄ non sunt? Nempe hoc secundū diuinitatē. quæ vere est. secundū quam permanet esse quod est. dixit. ego sum. quod verbum substantiuum de seipso verissime protestatur ille solus. q̄ & ad Moysen dicit: Ego sum qui sum. Et quāuis cum laternis & facibus & armis nullatenus diuinitatis essentiā quærerent. opportune tamen respondit deus de templo corporis sui. dicens. ego sum. videlicet non ad ipsorum intentionem. sed ad suum nomen respiciens. Interrogati enim. quid quærerent. responderunt. Iesum Nazarenum. ¶ Quidnam est Iesus Nazarenus. nisi saluator sanctus? Hoc vtq; nomen. verbum deus extunc habuit. ex quo caro vel homo factus est: sed causa cur factus homini tale nomen posuit est. non ex natura humana. sed ex diuina virtute pendet. Vnde em̄ nos saluat aut saluator noster est. nisi ex deo q̄ non homo tm̄. sed etiā deus est? ¶

Præterea, quia deus q̄ solus verus est, cum homine quem assumpsit vna persona est, recte dicentibus se Iesum quærere Nazarenū, propriam suæ diuinæ essentiaē vocē respondit, dicēs: Ego sum: propriam (inquā) suæ diuinitatis vocē, certa intētionē prolata, qđ ab effectu claruit, qđ sc̄ites aduersarios in terram deiecit. ¶ Ergo non mirū de his q̄ non sunt, q̄ male sunt, non amantes & male quærētes, q̄ solus vere est Iesum Nazarenū: non mirum (inquam) comparatiōe maiōrū quæ futura sunt, q̄ abierūt retrorsum, & ceciderūt in terram, cū illo, q̄ stabat cū ipsis, diabolo, Iuda traditore, & malitiæ signifero q̄ satanam ferēs in pectore, signum pacis ore extulerat, iam quippe agno dei, nequissimi osculi cultrum impresserat. ¶ Quare autē cum agnus esset protinus immolandus, iam sicut leo modicū iru gūt, dum dicēdo, ego sum, tantā tamq̄ leuiter armatam lanistæ turbam ad terram deiecit: videlicet vt essent inexcusabiles, ne nesciret qđ Iesus Nazarenus, quē quærebant, est q̄ est. Reuelata est illis ira dei, quam expectare habeant, q̄ non timēt, reuelata (inquam) fortitudo vēturi ad iudiciū vindicis, qđ si hoc facere poterat moriturus, multo magis tunc immortaliter regnaturus super eosdem inimicos suos confortabit. Hoc manifestū factū est in illis, & experimento percepta est sempiterna virtus eius & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles, q̄ cum hoc modo cognouissent dicētem, ego sum, non sicut eum q̄ vere est, glorificauerunt, sed comprehendērent, sed ligauerunt, sed contumelijs affecerūt & occiderūt. ¶ Propterea reuelabunt celi iniquitates Iudæ, & terra aduersus eum confurget, & manifestum erit peccatum illius in die furoris dñi, qđ astetit cum ipsis, imo & cecidit cum illis, & non expauit cor eius, sed secūdm duritiam suam, & cor impēnitēs thesaurizauit sibi in die iræ, & reuelatiōis iusti iudicij dei. Ita (inquam) vt essent inexcusabiles, dixit eis, ego sum. Sed forte parum erat, semel dixisse: Proinde adhuc interrogandi erant, & iterum dicēdum erat hoc ipsum, ne forte non intellexissent. L. Itē ergo eos interrogauit. Quem quæritis? Illi autē dixerunt: Iesum Nazarenū. Respondit Iesus: Dixi vobis, qđ ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. I. Itē (inqt) interrogati, quē quæritis, procaciter, vt ante, respondēt Iesum Nazarenū. Ego autē dixi vobis, qđ ego sum, & hoc audito, cadentes experti estis principē fortitudinis, quē quæritis, Iesum Nazarenū. Ergo si adhuc me quæritis, & sic percussit non doluistis, me quidē comprehendite, sed sinite hos abire. ¶ Poterat vtq; nihilominus efficaciter dicere, sinite me abire, & habitatorē Iudæ satanam cū saellitibus & armis suis sempiternis vinculis alligare, sed oportebat vt pateret, optebat itēdem, vt hi quos pater sibi dederat, seruari ent. Egit vero sapia dei, tam fortiter quā suauiter, & malignitate diaboli benigne ad quod voluit vsa est, sicut de illo longe ante ad beatum Iob loquēs: Qui fecit (inqt) illum, applicabit gladium eius, applicabit gladium eius. Hoc in omnibus electis suis agit, & in semetipso maxime egit filius dei. Sic em̄ applicuit, id est, ad vsu suum vertit gladium homicidæ diaboli, quē penitus illi auferre potuisset, vt ipse moreret, sine cuius morte mundus non saluaret, & illi saluarent, sine quibus mundo eadem salus sua annuntia retur. Quare autem illi curæ fuerit, vt sinerēt hos abire, Euangelista subsēcutus, exposuit. L. Vt sermo impleret, quē dixit, qđ quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quenq; Hūc sermōne superius in orōne ad patrē de futuro, quāsi de præterito loquēs, dixit: Quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleat. ¶ Si em̄ comprehēsi timore mortis negarēt, quod vtq; fieret, imbecilles quippe adhuc erāt, sicut in Petro negante manifestum factum est, si (inquam) negarēt, & negantes tamē interficerentur, in illo indiscreto tumultu procul dubio perderent. Sed esto, vt fortassis non negantes, nec saltem interrogati aliqui occiderent. Nonne quodammodo etiam sic perderent, qui minime ad illud, propter quod fuerant electi, peruenire sinerent. Vt qđ enim electi fuerant, nisi vt testimonium resurrectionis virtute magna per totum mundum redderent, & ita complerēt scripturam, dicētem: In omnē terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorū: Nam & paulo ante dixerat eis: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructū afferatis, & fructus vester maneat. Ergo sic quoq; quodammodo perderent, qđ videlicet ad quod præordinati fuerant, non peruenirēt, & propositū dei (quod impossibile erat) auerteret. Sequit. L. Symon ergo Petrus habēs gladiū, eduxit, & percussit seruū pontificis, & amputauit eius auriculam. Erat autē nomē seruo Malchus. L. Hæc importuna fortitudo Petri apostoli, plane de vera infirmitate descēdit, quam bene cognoscēs ipse, qđ omnia scit, dixerat ei: Quo ego vado, non potes me modo sequi. Perpicuum nunc fecit, qđ non posset eum modo sequi, quia videlicet, cum dñs vellet nō occidere, sed occidi, Petrus malebat occidere qđ occidi. ¶ In hac tamē infirmitate eius, res præclara & fortis mystice præsignata est: futurus namq; postmodum erat, vt gladiū aplice fortitudinis, s. viuis sermo dei & efficax ac penetrabilior omni gladio ancipiti, auriculam Iudæorū vel pontificū dextrā amputaret, imo amputatam esse conuinceret, & totum, quod de scripturis audire videntur, sinistra aure audire, id est, puerle intelligere comprobaret.

Roma. 1
Iniquitas
Iudæ
Roma. 2

Sapientia
Iob. 40

Iohan. 17
Ioh. 18

Dextra namq; (vt alij Euangelistæ referunt) fuit auricula, quæ amputata est. Quam vero eandem auriculam tacitū dominus apud Lucam sanasse legif, illud significat: qđ quandoq; futurum est, vt iterum populo illi dexter & veræ scripturæ auditus aperiat. ¶ Cum plentudo gentium introierit, tunc enim reliquæ Israel saluabuntur. ¶ Porro, Symon Petrus eiusmodi gladium educens, & sic percutiens, necdum bene aduerterat, quo vteret gladio dominus, ist e fortis & potens, dominus potens in prælio, vel quo de gladio secundum Lucam dixisset. Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram, & qui non habet vëdat tunicam suam, & emat gladium. Nondum (inquam) ipse vel alij (qui responderunt ad hæc, dñe, ecce gladiū duo hic) bñ cognouerant gladiū verbi dei, vsitatum in lege & prophetis & psalmis. ¶ Quem videlicet gladium is qui non habet sacculum, vendita tunica emere debet, quia profecto tempore persecutionis quanto quisq; à facultatibus seculi magis nudus est, tanto ad prædicandum dei verbum fortior atq; promptior est, sc̄q; exuendo rebus mundi, melius accingit gladio fortitudinis. At ille qui habet sacculum tollat, similiter (inquit) & peram, quia videlicet tali in tempore, quale tunc erat, quando prædicatē nemo audit, & proinde multo minus pascit, ipsum sibi quēq; prouidere oportet, qđ de euangelio viuere non potest. In his & in cæteris, vbicunq; supra intellectum discipulorum dominus & magister loquitur, non ipse difficultatis, sed discipulus tarditatis arguendus est, velut iste Symon Petrus, qui adeo carnaliter intellexerat illud quod idem de gladio comparando fuerat locutus. ¶ Dominus namq; sanctam (vt par erat) scripturam honorabat, secundum ipsam loquens, & illum commēdans gladium, de quo in lege scriptū est: Et gladius meus deuorabit carnes. Item qđ in Psal. Accingere gladio tuo super femur tuum potētissime, Et talia quāplurima, L. dixit ergo Iesus Petro: Conuerte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi pater, non bibam illum? ¶ Ergo (inquit) qđ Petrus importunum & iniustum gladium eduxerat, & non legitime percusserat. Conuerte (ait dux & magister in istis prælijs) gladium tuum, tuum (inquam) & non meum, in vaginam, & in locum suum. Et eundem sensum quo dudum dixerat idem Petrus, abijt à te domine, non fiet hoc, quia passurum se pronuntiauerat, eundem (inquam) sensum nunc in gladio sciuentem in crepat, dicēs: Calicem quē dedit mihi pater, non bibam illum? ¶ Hoc etiam ipsum qđ passionem mortis calicem appellat, sc̄dm scripturas loquitur, quę tribulationem nomine aquæ vel torrentis appellare consueuerunt, vt est illud in psona eius dictū: Saluum me fac deus, quō intrauerunt aquæ, vsq; ad aīam meam. Item: De torrēte in via biber, prepterea exaltabit caput. Hunc sanē calicē dedit illi pater, qđ videlicet non hominū arbitrio, sed patris præcepto passus est. Dedit (inquam) illi vt pater, non vt iudex, i. amore, non irarū voluntate, non necessitate: gfa, non vindicta. L. Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorū comprehendērent Iesum, & ligauerunt eum. ¶ Ergo qđ non poterat trāfere calicē quē dederat pater, nisi obedēs filius biberet illum, comprehendērent (inqt) Iesum, videlicet, quō tenebræ potuerunt, quæ nunq; lucē comprehendērent. ¶ Comphēderunt (inquam) & ligauerunt, qđ sola hæc erat potestas tenebrarū, vt comphēderēt ad ligandum, quē comphēdere nō merebant ad intelligēdum. Ita comphēderunt hora sua, hora vna & potestate momentanea, qđ videlicet post hæc, lucē comphēdere nusq; vlla tenebris erit potestas Comprehēderunt (inquit) & ligauerunt. O nimis horrenda temeritas peccatorum. Ergo cum lictores isti, qđ salutē & misericordiam ligauerunt, cum (inquam) isti fortes phrenetici, qđ medicum sic artauerunt vlulantes & lugentes mirant, qđ hostes sibi locū & gentē tulerunt, & sanctificationem conculcauerunt. ¶ Verbi gfa, cum dicunt secundū Esaiam, vbi est qđ eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui, vbi est, qđ posuit in medio eius spiritum sancti sui, qđ eduxit ad dexteram Moſen brachio maiestatis suæ & c. respondat illis vtrunq; maiestatis suæ brachium esse ligatum, & idcirco nullum præbiturum auxilium. Et qđ liberatoris sui manus non solum ligauerunt, sed etiam clauis cōfixerunt, cū stem plorantes legunt, ciuitas sancta tua facta est: deserta Sion, deserta facta est Hierusalem, desolata domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ vbi laudauerunt te patres nostri: nanquid super his continebis te domine, respondeat, oportere se continere manus suas, expandi enim (inquiens) manus meas ad populum incredulum, & reliqua. ¶ Ceterum nobis qui credimus, manus illæ sic ligatæ vel expansæ in cruce plus operatæ sunt, quia videlicet fortem armatum, hæctenus atrium suum custodientē, & sua in pace possidentem, alligauerunt, & palam configentes atq; triumphaliter tradentes chyrographū peccati deleuerunt. L. Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qđ erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphæ, qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo. ¶ Sicut paulo ante dixerat dominus discipulis suis: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudet. Oportebat vt gauderent inimici veritatis & gaudium communicarēt inuicem de victoria huius die.

Psal. 18
Iohan. 18
Hebr. 4
Matth. 26
Luc. 22
Roma. 11
Psal. 23
Luc. 22

Deute. 32
Psal. 44

Matth. 16

Psal. 69
Psal. 109

Esa. 63

Esa. 64

Esa. 65
Luc. 11
Coloss. 2

Iohan. 16
Ioh. 16

Luc. 23
 diu præoptatæ captiõis, & idcirco captum atq; ligatum illum opprobrium circumferre fecerunt, ad Annam primū, deinde ad Caiphā, deinde ad Pilatum, deinde (vt Lucas testatur) ad Herodem, deinde rursus ad Pilatum. Et ita quædam fecerunt, quasi honore inuicē præuenientes: reuera autem sacrilegium suum manifestō, & communi consensu corroborantes, ne videlicet quædam apud Romanas leges vnus, si solus videret sceleris author notā vel accusationem sustineret. Causam cur eum duxerunt ad Annam primū, Euangelista subiūxit, dicens: Erat enim fover Caiphæ, q̄ erat pontifex anni illius. Amplius autē addendo, erat autē Caiphæ q̄ consilium dederat Iudæis, q̄a expedit vnū hoīem mori pro populo, voluntate ipsius Caiphæ indicat actū, vt duceret ad Annam primū, videlicet ne apud hoīes totam inuidiam sustineret, si primus ipse q̄ consilium dederat, primus etiam condēnaret. L. Sequebat autem Iesum Symon Petrus & alius discipulus. Discipulus autē erat ille notus pontifici, & introiit in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. L. Sequebat autem Petrus, sed à longe, vt alij Euangelistæ testantur: A longe (inquam) sequebat, non tantum pedum incessu, quantum pauidæ mentis habitu: q̄a iuxta veritatē eius q̄ dixerat, quo ego vado, non potes me modo sequi: euntem ad passionem, magistrum & dñm nondum valebat imitari. Verum quomodo cunq; sequebat tamē, vt videret finem: timidus quædam sed piam pro dño gerēs sollicitudinē. Alius discipulus, fortassis est q̄ scripsit hæc, de quo non dubitauerunt quædam asserere, quæ fuisse nobilis, vnde & notus erat pontifici. Modum tamen nescimus eius nobilitatis, sed hoc vnū ex euangelio certum tenemus, q̄ filius fuerit Zebedæi, ne de curia, sed de piscatoria cum fratre suo Iacobo vocatus, & relictis retibus & patre, dñm secutus sit. Quacumq; tamen ex causa pontifici fuerit notus, sequētia videamus. L. Exiit ergo discipulus ille, q̄ erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. L. Meminisse libet hoc loco miraculi longe superioris, quo discipulis in mari laborantibus (erat enim ventus contrarius, & nauicula iactabatur in medijs fluctibus) venit dñs quarta vigilia ambulans super aquas, & Petrus ad vocem eius vitro se ingerens, ambulansq; & ipse supra mare, vt veniret ad Iesum, ventente vento valido, timuit, & pene submersus, manu dñi retentus est. Hic est vere super aquas dñs, licet in magna tempestate, super aquas (inquam) vere ambulabat, discipulis in mari laborantibus q̄a scandalum patientibus apostolis, & fuga dispersis, ipse pro arbitrio suo tribulationem patiebatur, imperturbatus, id est, carne quædam infirma, sed prompto spū, mox victor quoque mortis futurus. L. Ambulabat & Petrus super aquas, vt veniret ad Iesum, quia pristinæ dilectionis memor, qua dixerat: animam meam pro te ponam, adhuc per fidei modicæ audaciam sequebatur longe post Iesum. Sed vidit ventum validum venientem, & timuit, timendo negauit, negando absorptus est, nisi q̄a conuersus dñs (vt ait Lucas) respexit Petrum, & eodē respectu, quasi manu apprehendēs, flentē restituit in gradum pristinum. Et vnde venientem vidit vntum validum? Sequitur: Dicit ergo Petro ancilla ostiariæ: Nunquid & tu ex discipulis es hoīs istius? Dicit ille: Non sum. L. Si ad ostiariam spectes, parua nubecula est: si autem ad illud concilium malignantium, propter quod timuit Petrus proterum ancillæ huius crepitum, ventus validus est. Nihilominus tamen redarguta est infirmitas Petri, quia dum mori timuit, vitam negauit. Ita cribrat or ille Apostolorum Satanas sibi prouidit, vt tērationis artificium inciperet à femina, q̄ sexus in paradiso prothoplasto deceptionis extitit ianua. L. Stabant ergo serui & ministri ad prunas, & calefaciebant se, q̄a frigus erat. Erat autē cum eis stans Petrus, & calefaciens se. L. Frigus erat, vt interdum circa vernum æquinoctium fieri solet, & frigidus negator Petrus, frigidorum homicidæ & inimicorum Chrii foco fouebatur. L. Tali vtique Petro comparandos attribramur eiusdem Petri vicarios, sacerdotes, vel pontifices summos, quoties peccatorum diuitijs affidentes, aude delectantur, gladio verbi dei recondito, illud obliui, quod ait Psalmista: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Putant enim se quasi Petrum, qualis fuit in auditorio Neronis, fortes clauicularios celi, suoq; arbitrio regnum celorum claudi vel aperiri, cum munera libenter accipientes, & propter illa veritatem reticentes, tali Petro potius similes sunt, qualis apud istas residens prunas, vitam perdidit, quia vitæ authorem negauit. L. Pontifex ergo interrogabat Iesum de discipulis suis, & de doctrina sua. L. De discipulis suis interrogabat eum, & de doctrina sua, videlicet, qui essent discipuli sui, & quæ esset doctrina sua. L. Interrogantis autem hæc erat intentio, vt si palam osti concilio firmaret, quod docuerat, scilicet se esse filium dei, mox ex consilio consequeretur iudicatio, q̄a blasphemauit, reus est mortis. Nam si falsi testes constituti essent (vt Matthæus ait) & multa dicerent, quæ conuenientia non erant, princeps sacerdotum ait illis: Adiuro te per deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius dei. Igitur de doctrina sua interrogabat, id est, de eo q̄ filium dei se esse docuerat. L. Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagogis, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos q̄ audierunt, quod locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt, quod ego dixerim. L. Tanquam diceret: Ille de causa necessario requirit, cuius cum de facto constet, facti tamen modus nescitur, verbi gratia: Necessario requiritur ē Achar ab Iosue dicente: Fili mi, da gloriam deo, & indica nobis, quid feceris, q̄a videlicet cum forte deprehensus fuisset, quod communis causa mali esset, non etiam fors eadem declarauit, quid criminis admisisset. Ego autem (inquit) cuius causa nunc à te tota in doctrina constituitur, palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil, subauditur eorum, de quibus nunc interrogas. Quid me interrogas? Nempe si dixerō, non credetis mihi: si autem interrogauerō, non respondebitis, neq; dimittetis. Perinde lege vel more iudicij, quia non conceditur cuiquam, vt in legitimo iudicio si bimet sit testis, interroga eos qui audierunt, ecce hi sciunt, quæ dixerim ego. L. Hæc cum dixisset, vnus assistentium ministrorum, dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? L. Ecce iste fortis percussor, & mollis adulator, fortium illorum robustiss. se ostentauit, de quibus domini Christi spiritus per prophetam in personam ipsius conquerens, q̄a ecce inquit, ceperunt animam meam, & irruerunt in me fortes, neq; iniquitas mea, neque peccatum meum. Qui enim sunt isti, nisi falso fortes, & veraciter languidi, & imbecilles, qui sic irruerunt in dei fortitudinem, mortuos suscitantes, sicut irruit phreneticus in in medicum curare volentem? Eorum ergo qui male fortes erant, de præcipuis est hic vnus cerebrosus, qui tam proterue irruit in hominem sanitatis, & veritatis verba loquentem, vt vere insanus, & pro domino suo pontifice, vt suam illi custodiam commendaret, non fortiter, sed stulte zelatus. L. Poterat quidem brachium domini percutere percussorem, nec eum solum, sed etiam illum, quem tam rigidus stipes fulciebat, statim subuertere parietem dealbatum, id est, dominum ipsius falso pontificem appellatum. Sed accepit iniuriam, seruauit patientiam, reddidit doctrinam. Nam se quis? L. Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? L. Suauiter quidem & manifeste dictum, sed iustissime inuentum, & grauissimè est prolatum. Quid (inquit) me cedis bene loquentem, quæ etiam si male locutus fuisset, nullam nisi iustus cedendi haberes potestatem, imo nec præceptum siue potestatem accipere æquum esset, nisi dicta præuis causa, & à celsioribus libera sententia? Tuum quippe erat, si male locutus fuisset, accusare causamq; dicere, qua probares malam esse locutionem. Igitur cum per se satis sit iniustum tu adhuc iniustius perturbas hoc præsens auditorium. L. Et misit eum Annas ligatū ad Caiphā pontificē. L. Voluntate Caiphæ ad Annam primū ductus fuerat, eo q̄ fover illius esset, ipse autem Annas iccirco ad Caiphā illum mittit, eo quod esset pontifex anni illius. L. Erat autem Symon Petrus stans & calefaciens se. L. Hoc iam supra dixerat, erat autem (inquiens) Petrus cum ministris stans & calefaciens se, sed iccirco nunc repetit, vt narrationem tenæ negationis eius, quam interruperat, cœpto consequeretur ordine. L. Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non sum. L. Iam secundo negauit, sed nondum tota compleretur est veritas medici, qui ægritudinem infirmi bene cognoscens, dixerat: quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Sequitur: Dicit ei vnus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum negauit Petrus, & statim gallus cantauit. L. Igitur qui omnes fluctus tribulationis pro domino se posse pati præsumperat, dicens: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, ad primum ventum timuit, quia merus est, quia tertio negauit, sed extendit dominus gratiæ manum, & apprehendit eum, conuersus, & respiciens in eū, vt cito poenitens fieret, & ita se lauante domino, partē cum illo haberet. Vere enim nisi fidē poenitentiæ statim præoccupasset, qua hora dñs noster sanguinē & aquā de latere suo profudit, peccatum negationis eius deletum non fuisset. L. Nam sicut nunc quoq; baptizandum quæ prius oportet credere & confiteri, & tunc demū baptizari in morte Christi Iesu, itaq; per baptismum conspelli & confurgere, sic & Petrum, vt Apostolus permaneret, & latronem vt cum domino paradysum intraret, oportuit poenitere & confiteri, anteq̄ Christus spiritu emisso, prædicti sanguinis & aquæ fluium effunderet. Etenim quicumq; post horam illam, qua ille vniuersam lauit ecclesiam ab origine mūdi collectam, ad fidem eius conuertuntur, non annuerantur inter eiusdē ecclesiæ filios, nisi quibus per baptismū singulatum sacramentum dominicæ passionis innouetur. L. Adducunt ergo Iesum a Caiphā in prætorium. L. Scriptorum vitio cœptum est, vt legeretur ad Caiphā in prætorium. Non enim Caiphæ, sed Romani prædis erat prætorium, quod cum nulli Iudæo eū die, quo pascha manducandū esset, multo magis nec pontifici ingredi erat licitū. Cū ergo supra dictum sit, & misit eum Annas ligatū ad Caiphā pontificem, Melius hoc loco scribitur, & legitur: Adducunt ergo Iesum à Caiphā in prætorium. L. Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in prætorium, vt non cōraminarent, sed manducarēt pascha. Exiuit

conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos q̄ audierunt, quod locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt, quod ego dixerim. L. Tanquam diceret: Ille de causa necessario requirit, cuius cum de facto constet, facti tamen modus nescitur, verbi gratia: Necessario requiritur ē Achar ab Iosue dicente: Fili mi, da gloriam deo, & indica nobis, quid feceris, q̄a videlicet cum forte deprehensus fuisset, quod communis causa mali esset, non etiam fors eadem declarauit, quid criminis admisisset. Ego autem (inquit) cuius causa nunc à te tota in doctrina constituitur, palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil, subauditur eorum, de quibus nunc interrogas. Quid me interrogas? Nempe si dixerō, non credetis mihi: si autem interrogauerō, non respondebitis, neq; dimittetis. Perinde lege vel more iudicij, quia non conceditur cuiquam, vt in legitimo iudicio si bimet sit testis, interroga eos qui audierunt, ecce hi sciunt, quæ dixerim ego. L. Hæc cum dixisset, vnus assistentium ministrorum, dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? L. Ecce iste fortis percussor, & mollis adulator, fortium illorum robustiss. se ostentauit, de quibus domini Christi spiritus per prophetam in personam ipsius conquerens, q̄a ecce inquit, ceperunt animam meam, & irruerunt in me fortes, neq; iniquitas mea, neque peccatum meum. Qui enim sunt isti, nisi falso fortes, & veraciter languidi, & imbecilles, qui sic irruerunt in dei fortitudinem, mortuos suscitantes, sicut irruit phreneticus in in medicum curare volentem? Eorum ergo qui male fortes erant, de præcipuis est hic vnus cerebrosus, qui tam proterue irruit in hominem sanitatis, & veritatis verba loquentem, vt vere insanus, & pro domino suo pontifice, vt suam illi custodiam commendaret, non fortiter, sed stulte zelatus. L. Poterat quidem brachium domini percutere percussorem, nec eum solum, sed etiam illum, quem tam rigidus stipes fulciebat, statim subuertere parietem dealbatum, id est, dominum ipsius falso pontificem appellatum. Sed accepit iniuriam, seruauit patientiam, reddidit doctrinam. Nam se quis? L. Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? L. Suauiter quidem & manifeste dictum, sed iustissime inuentum, & grauissimè est prolatum. Quid (inquit) me cedis bene loquentem, quæ etiam si male locutus fuisset, nullam nisi iustus cedendi haberes potestatem, imo nec præceptum siue potestatem accipere æquum esset, nisi dicta præuis causa, & à celsioribus libera sententia? Tuum quippe erat, si male locutus fuisset, accusare causamq; dicere, qua probares malam esse locutionem. Igitur cum per se satis sit iniustum tu adhuc iniustius perturbas hoc præsens auditorium. L. Et misit eum Annas ligatū ad Caiphā pontificē. L. Voluntate Caiphæ ad Annam primū ductus fuerat, eo q̄ fover illius esset, ipse autem Annas iccirco ad Caiphā illum mittit, eo quod esset pontifex anni illius. L. Erat autem Symon Petrus stans & calefaciens se. L. Hoc iam supra dixerat, erat autem (inquiens) Petrus cum ministris stans & calefaciens se, sed iccirco nunc repetit, vt narrationem tenæ negationis eius, quam interruperat, cœpto consequeretur ordine. L. Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non sum. L. Iam secundo negauit, sed nondum tota compleretur est veritas medici, qui ægritudinem infirmi bene cognoscens, dixerat: quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Sequitur: Dicit ei vnus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum negauit Petrus, & statim gallus cantauit. L. Igitur qui omnes fluctus tribulationis pro domino se posse pati præsumperat, dicens: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, ad primum ventum timuit, quia merus est, quia tertio negauit, sed extendit dominus gratiæ manum, & apprehendit eum, conuersus, & respiciens in eū, vt cito poenitens fieret, & ita se lauante domino, partē cum illo haberet. Vere enim nisi fidē poenitentiæ statim præoccupasset, qua hora dñs noster sanguinē & aquā de latere suo profudit, peccatum negationis eius deletum non fuisset. L. Nam sicut nunc quoq; baptizandum quæ prius oportet credere & confiteri, & tunc demū baptizari in morte Christi Iesu, itaq; per baptismum conspelli & confurgere, sic & Petrum, vt Apostolus permaneret, & latronem vt cum domino paradysum intraret, oportuit poenitere & confiteri, anteq̄ Christus spiritu emisso, prædicti sanguinis & aquæ fluium effunderet. Etenim quicumq; post horam illam, qua ille vniuersam lauit ecclesiam ab origine mūdi collectam, ad fidem eius conuertuntur, non annuerantur inter eiusdē ecclesiæ filios, nisi quibus per baptismū singulatum sacramentum dominicæ passionis innouetur. L. Adducunt ergo Iesum a Caiphā in prætorium. L. Scriptorum vitio cœptum est, vt legeretur ad Caiphā in prætorium. Non enim Caiphæ, sed Romani prædis erat prætorium, quod cum nulli Iudæo eū die, quo pascha manducandū esset, multo magis nec pontifici ingredi erat licitū. Cū ergo supra dictum sit, & misit eum Annas ligatū ad Caiphā pontificem, Melius hoc loco scribitur, & legitur: Adducunt ergo Iesum à Caiphā in prætorium. L. Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in prætorium, vt non cōraminarent, sed manducarēt pascha. Exiuit

Iosue. 7

Lucæ. 22

Psal. 58

Esa. 40. 44
Acto. 27

Iohan. 7

Roma. 8

Luc. 23

Osee. 7 Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit eis: Quam accusationem affertis aduersus hunc? Hoc loco prætereundum non videt illud Osee propheta caplm: Omnes adulteræ tes (ingr) quasi clibanus succensus à coquente. Qui uuit paululū ciuitas à cōmixtione fermēti donec fermētares totū. Dies regis nostri, cœperunt principes nostri furere à vino. Exiit manum suam cum illuforibus, q̄a applicauerant quasi clibanum cor suum cum infidia retur eis. Tota nocte dormiuit coquens eos mane ipse succensus quasi ignis flammæ &c.

3 Reg. 12 Hoc qualiter ad Hieroboam filiū Nabat: & sui tps principes referri queat, pro furore, quo vitulos fecerunt, quos & relicto dei tēplo, diuisi à domo Dauid, coluerunt. Incertū est quippe, cū nulla referat historia tale qd, cui talis narratio conueniat. Proinde q̄a propheta idem paulo supra de resurrectione Chfi manifeste dixerat: Venite, & reuertamur ad dñm, q̄a ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, uiuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit, & uiuemus in conspectu eius &c. Prædictum caplm non sicut præteritoꝝ narratio, sed ut vere futuroꝝ prophetiam, præfenti loco aptare non incongruēli bet. Omnes adulterantes (ingr) quasi clibanus succensus à coquente &c. Quinam sunt adulterantes istis nequiores vel ardentiores, quoz̄ cor quasi clibanus reuera à coquente diabolo succensus est? Paululum quieuerat à cōmixtione fermenti nequitie & malitie suæ, donec fermentaret totum, q̄a uidelicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eū, dicentes: Ne forte ueniēt Romani, & tollant nrm locū & gentē, tamdiu quieuerant, donec turbis psuadēdo fermētum suum spargerēt, totamq̄ massam ciuitatis malitie suæ consensu fermentaret. Venit tandē hic dies, quo clamaret, dicētes: Dies regis nostri. Dicendo: Non habemus regem nisi Cæsarem. Et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cœperuntq̄ principes furere à vino, q̄a uidelicet iam temulenti, utpote in illa magna nocte paschali, dñm comprehendētes, tota nocte uigilauerunt, seramq̄ crapulā ructantes, & ebrietatem fœtidam anhelantes, in illum pauperē & egenum tetra conuitia uomuerunt, cōpleta propheta, qua in eius psona dictum est: Aduersum me loquebant, q̄ se debant in porta & in me psallebant q̄ bibebant uinum. Quid ille regis eoz̄ Cæsaris minister. s. Pilatus? Tota utiq̄ nocte dormiuit, coquens eos, q̄a uidelicet dissimulato callidus & sicut à quodam de illo dictum est, ut in exiguo pones mēdaciū, cum se domi contineret, quasi re nescius, cohortē & tribunum dedit, p̄ quam Iudæicos furores iam satis ardētes, magis ac magis accēdit. Mane itaq̄ & ipse succensus, quasi ignis flammæ, exiit ad eos foras, & dicit: Quā accusationē affertis aduersum hunc, extēdit manū suam cum illuforibus, q̄a tota nocte dñm illuferant, q̄a applicauerant quasi clibanus cor suum, cum insidiaret eis. Vere em̄ in oīhus quæ dixit, quæ fecit, uerbi gr̄a, cum dixit: qd em̄ mali fecit? vel cum accepta aqua lauit manus suas coram eis, insidiabat eis, uidelicet ut ita in eos omne crimē infunderet, quatenus ipse apud Romanum imperatorē nullum pro iniuste damnato homine iudicium subiret. Si em̄ vere ille liberare uoluit, quare nusq̄ illa sua pr̄ate usus est, de qua dixit: nescis, q̄a potestatem habeo occidere te, & potestatem habeo dimittere te? Ergo maius quidem peccatum habuit, qui dominum Iesum illi tradidit, sed ipse quoque peccato nō caruit, q̄a ministerium homicidij uoluntarie suscepit. Proinde Herodes recte vulpi assimilatus est, dicēte dño: Ite, dicite vulpi huic, pro eo, q̄a cū Iohannē libenter decollaret, contristatum se propter iurandū esse simulauit, sic & iste mēdax, & (sicut iam dictum est) in exiguo ponēs mēdaciū, recte vulpi comparandus est, q̄a cum libet postulatiōē dñicæ mortis acciperet, defendere se illum sinxit, & accepta aqua, manus qdē sed non consciam lauit. Sed iam ad ipsa euangelij uerba redeamus. Et ipsi (ingr) non introierunt in prætorium, ut non contaminarent, sed manducarēt pascha. Pharisei cœdī nimis, accurate mundastis illud quod de foris catini & calicis, introrsus turpes & cruenti, uere sepulchra dealbata, quæ de foris pulchra sunt hoībus, intrus plena sunt ossibus mortuoz̄. Quid em̄? Contaminari exterius cauetis introeundo in gentilis hoīs prætorium, & intrus horribiliter pollui non timetis tractando crudele homicidium? Quid hac ueritate impurius? Quid hac sanctitate scelestius. Exiuit ergo (ingr) Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis aduersus hunc? L. Responderūt & dixerunt eis: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissimus eum. Ergo ne gēs iustā, & populus innocēs, nullum nisi malefactorē tradere, imo & occidere consueuistis? Quē em̄ propheta-rum non sunt psecuti patres uestrī? Et occiderunt eos q̄ præ nuntiauerunt de aduentu iustī, cuius nunc uos proditores & homicidæ estis. Igit̄ uitiolam in initio causæ Romano fidi propositionē reddidistis. L. dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum uos, & secundum legē uestram iudicate: Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquā. Non dixerunt, nobis non licet iudicare quenquā, sed nobis non licet interficere quenquā. Iam em̄ tota nocte uigilantes, non qdē secundū legē, sed contra legē suam iudicauerant, illuferant, cōspuerāt, & colaphis ceciderāt. Verunt̄ iudicatiū quēpiam non licebat occidere, nisi

nisi Romano p̄side iudicationē confirmāte. Nec uero mirandū, q̄ in Babylonia captiuitate Susanna illis, in conspectu Babyloniōꝝ principe, lapidare licuisset. Nunc aut̄ in terra sua de gentibus hominē absc̄q̄ Romani p̄sidis tribunalibus interficere nō licuisset. Romanū nanq̄ imperiū fortius atq̄ potētius q̄ Babylonicū, Persicū, atq̄ Macedonum, cuncta sibi subiugauit regna terraz̄. Ipsum quippe erat regnū, de q̄ Daniel in uisione nocturna. Ecce (ingr) bestia quarta terribilis atq̄ mirabilis & fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedēs atq̄ cōminuēs, & reliqua pedibus suis cōculcans. Comedit ergo Romanū imperiū atq̄ cōminuit oīa regna mūdi, maxime uero Iudæicū regnū, minutatim dissecit, qd̄ in quatuor tetrarchas dispartiuit, & qd̄ reliquū erat, ita tandē pedibus suis cōculcauit, ut lapis super lapidē nō remaneret, & captiui ducerent in oēs gentes. Valde ergo iā dentibus terribilis bestie cōminuti, & postmodū pedibus quoq̄ eius cōculcandi, nobis nō licet (inquunt) interficere quenq̄. L. Ut sermo Iesu impleret, quē dixit, significās qua morte esset moriturus. Dixerat em̄, Ecce ascendimus Hierosolymā, & cōsummabunt oīa quæ scripta sunt p̄ prophetas de filio hoīs. Tradet em̄ gentibus ad illudendū & flagellandū & crucifigendū. Ut ergo iste sermo impleret, oportebat eū tradi gentibus à Iudæis dicentibus: nobis nō licet interficere quenq̄, quia uidelicet nō poterat euenire, nisi qd̄ ille p̄dixerat. Nec em̄ ille p̄diceret, nisi qd̄ immobiliter futurū erat. Introiuit ergo itez̄ in prætoriū Pilatus, & uocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæoz̄? Ecce Pilatus, dū nescit, repēte cōscium se indicat Iudæici fuisse liuoris. Nondū quippe cōclamauerāt Iudæi, q̄ Iesus regē se dixisset esse Iudæoz̄, & iam interrogans dicit, Tu es rex Iudæoz̄? Ergo dum dixit, quam accusationē affertis aduersum hominē hunc, nō causam illius nesciebat, sed se scire dissimulabat. Proinde cōtinuo. L. Respondit ei Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerūt de me? Si statim sic respondisset, rex ego sum, anteq̄ regnū suum à regno hoīm distinxisset occasionē calumniæ Pilato porrexisset, uelut qui aduersus dñm illius Cæsare agere tentauisset. Melius itaq̄ sic respondēs: a temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me, & iusta calumniæ locū sustulit, & regē se esse testatus est, quia nō negauit. Idem em̄ est, ac si diceret: Adeo uerū est, regem me esse Iudæoz̄, ut si hoc à temetipso magis q̄ alterius indicio dixisti, constet profecto, q̄a quasi propheta diuinasti. Quid igitur? A temetipso hoc dicis, an reuera, qd̄ dissimulas, alij causam meā iudicauerāt, quādo cohortē & tribunū ad tenendū me misisti? L. Respondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus sum? gens tua & pontifices tradiderūt te mihi. Quid fecisti? Tanq̄ diceret, A Iudæis oīs causa sumit exordiū. Nunquid ego cōcilijs uel synagogis eoz̄, in quibus te cōdemnauerūt, cū nō sim Iudæus, intersum, ut à me causæ uel nominis huius oriri potuerit principiū. Non est ita: sed gens tua & pontifices accusantes, & sententiā pollutantes, tradiderūt te mihi. Quid fecisti? Ad hæc dñs magnus & sapiēs rex, indigno illi non respondit, qd̄ fecerit cū bene oīa fecerit, & bona oīa fecerit, imo cū & oīa ualde bona per ipsum facta sint. Sed nec illud dicere curauit, qd̄ prius interrogatus fuerat, q̄ esset rex Iudæoz̄, quia iā sufficienter hoc dixerāt aduersarij sui. Verū qd̄ illi minus uel peruerse dixerāt, hoc modo supplēuit & correxit. L. Regnū meū non est de hoc mundo. Verū quidē inquit, gens mea & pontifices, q̄ tradiderūt me tibi, indicauerunt tibi de me. s. accusantes me esse regē Iudæoz̄, sed regnū meū contradictionē regni Cæsaris esse mentiti sunt. Nam regnū meum non est de hoc mundo. Non aut̄ regnū meum nō est in hoc mundo. Exeelsus quippe dominator in regno hominū, & cui uult dat illud, & totius mundi gubernator & dñs est. Sed nō est (inquit) de hoc mundo. s. de arbitrio uel placito illoꝝ qui sunt in hoc mundo, nō de magnitudine ciuitatum uel longis tractibus terraz̄, non de multitudine & fortitudine militum sæuentium uel sanguine prælioz̄. Proinde Romanū à me nihil nocetur imperium, uel aliud aliquod regnum terrenū, quia nihil huiusmodi querit regnū meū. Quod ita sit, probatione nō indiget, q̄a perspicuū est, palam oībus est. In quo ait. L. Si de hoc mūdo esset regnū meū, ministri mei utiq̄ decertarēt, ut nō traderer Iudæis: Nunc aut̄ regnū meū nō est hinc. Ministros (inquit) de hoc mūdo pro me decertantes, habere, si regnū meū de hoc mundo fuisset. Nunc aut̄ nullus est de hoc mūdo minister, nullus est q̄ de hoc mundo pro me decertet. Ergo regnū meū nō est hinc. Hoc cōcine est de hoc mūdo regnare, cæcorū oculos aperire, surdis auditū, claudis gressum reddere, mortuos suscitare, pauperibus euangelizare, & pro hmōi tanq̄ latronē comprehendī, ligari, alapis cædi, illud atq̄ conspuī. L. Dixit itaq̄ ei Pilatus: Ergo rex es tu? Hoc em̄ rationalis homo cū esset, uidebat cōsequi, ut si regnū eius nō est hinc, aliunde sit. Et uidecūq̄ regnū, regnū utiq̄ sit. Idcirco per cōclusiōnē inferens. Ergo (inquit) rex es tu? Itaq̄ proposuit accusator Iudæus, assumpsit Christus, cōcluserit Pilatus. L. Rndit Iesus: Tu dicis, q̄a rex sum ego. Tu (inquit) hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi iam dudū obijcis, tu pro causa hac ad tenendū me, cohortē & tribunū cū Iudæoz̄ ministros misisti. Ego aut̄ causam nō negaui, sed hoc dixi, q̄a regnū meum nō est hinc.

Danic. 7

Math. 24

Mat. 16. 20

Cur Iesus nō rridit ad hoc, Quid fecisti. Gene. 1.

Danic. 4

Math. 11.

hinc. Si veꝛꝛ quereres, si veritatē amares, me dicēte: q̄a regnū meū non eū hinc, intetrō-
gare & discere debueras vnde sit. Quod q̄a facere cōtemnis, ecce nūc vltro dico tibi vnde
sit. Ne me interficiēdo, glorieris, te defendisse terminos Cæsaris. Ego in hoc natus sum
& ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeā veritati. Omnis q̄ est ex veritate, audir
vocē meā. Hęc dicens dñs, manifeste consonat prophetiā, quā in persona eis loquitur
Dauid: Ego aut̄ constitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctū eius, p̄dicans p̄ceptū
eius. Quod est p̄dicare p̄ceptū eius, hoc est, testimoniū perhibere veritati. Illic ego (in
quit) cōstitutus sum rex ab eo ad hoc, vt p̄dicem p̄ceptū eius. Hic aut̄, ad hoc (inquit) ego
rex natus sum, & ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeam veritati. ¶ Et subiungit
Omnis qui est ex veritate, audit meā vocē. Tantā altitudinis, tantā sunt hęc dicta forti-
tudinis, vt neq; Pilatus attingere, neq; alius aliquis regni cœlestis inimicus ea conuellere
possit. Quid em̄? Diceret iste, quālibet mendax Cæsaris Spartarius, dñm suū magnā Ro-
mā principē, nolle quempiā in hoc nasci, vel ad hoc in mundū venire, vt testimoniū per-
hibeat veritati, detrimentūq; honoris eius esse, si quis militū ipsius audiat vocē testimo-
nium perhibētis veritati? Hoc nanq; modo caput principis nō defensione protegeret, sed
grandi detestatione obrueret. Veritatis quippe nomen amabile est, Et honorabile illud
est, humana sponte natura cōsentit, & licet significatū eius nequissimi nebulones oderint,
tamen ip̄m eius nomē nulli vnquā detestari licuit. Itaq; victus & deficiēs, L Dicit ei Pila-
tus: Quid est veritas? Et cū hoc dixisset, itē exiit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullā in eo
inuenio causam, ¶ Videlicet experimēto didicerat nihil esse in illo, vnde intersecto eo se-
metipsum defendere posset, si de supplicio eius iniustā sumpto apud Cæsarē illū accusari
cōtingeret: quippe q̄ iustorū omniū princeps & iustitiæ rex, induerat pro thorace iustitiā
& acceperat pro galea iudiciū certū, & ita sumpserat scutū inexpugnabile æquitatē, vt eū
nullatenus in sermone capere possent. Ait ergo in siti sanguinis p̄cne frustrata crudelitas,
Ego nullā inuenio in eo causam. Et adiecit. L Est aut̄ cōsuetudo, vnū dimitti vobis in pas-
cha. Vultis ergo dimittā vobis regē Iudæorū? Hoc dixit certū habens quid responsum
esset. Sciebat em̄, q̄ per inuidiā tradidissent eū. Nunquid si nō eiusdē & ipse voluntaris
esset, rem totā tam pronus in illoꝝ inuidentiū arbitrio poneret, & nō potius vteretur illa
potestate sua, de qua postmodū dicturus est. Nescis quia potestātē habeo dimittere te, &
potestatem habeo crucifigere te? Simulq; illud considerandū est, quod camino iam satis
ardenti, quasi stillā olei scienter iniecit, dū sciens, q̄ per inuidiā tradidissent eū, ipsum, pro-
pter qd̄ inuidebāt, nomen illis obiecit dicēs: Vultis dimittā vobis regē Iudæorū? L Clama-
uerunt rursus oēs dicentes: Non hunc, sed Barrabam. Erat aut̄ Barrabas latro. ¶ Rursus
(inquit) clamauerūt, iam em̄ semel clamauerant, dicentes: Nisi esset hic malefactor, nō tibi
tradidissimus eū. Et nunc itē clamant, nō hunc dimittas nobis, sed Barrabam. ¶ Hoc
multū clamauerunt, & in excessum vociferati sunt. Iste est clamor, de quo dñs per pro-
phetā: Ecce expectaui (inquit) vt faceret iudiciū, & ecce iniquitas. Et iustitiā, & ecce cla-
mor. Quia sic futurus erat, vt occideret saluator, & seruaretur latro. Præcipit, imo sic my-
stice prophetat lex Mosi. Suscipiet ibi sacerdos ab vniuersa multitudine filiorū Israel, du-
os hircos pro peccato, & stare faciet corā dño in ostio tabernaculi, mittens super vtrunq;
fortem. Vnam dño, & alteram capro emissario. Cuius fors exierit ad dñm: offerret illum
pro peccato: cuius aut̄ in caprū emissarium, statuet eū viuū coram dño, vt fundat preces
super eo, & mittat illū in solitudinē. His rite celebratis, offerret illū, & rogans pro se & pro
domo sua, immolabit eū. ¶ Hic ritus propheticus ecce cōpletus est. Quinā sunt duo hirci,
nisi Christus saluator mundi, & Barrabas author seditionis? Saluator nēpe, & si secundum
suā innocentiam verus est, & erat agnus dei, attamen secundū iniquitates omnī nostrum,
quas (vt propheta testat) deus in eo posuit, quasi hircus extitit. Barrabas aut̄, nō alienis, sed
suis peccatis hircus est, quē populus ille male sortitus huic p̄posuit, qui venit tollere pecca-
ta mundi. Exiit ergo fors ad dñm super hircū nostrū, ad ipsos aut̄ fors exiit in hircū illū
saceridū. i. Barrabā seditiosum, qui emissarius illis factus est, & in solitudinē. i. in gentem il-
lam à deo desolatā dimissus & reseruatus est. Noster aut̄ hircus, s. saluator noster Christus,
rogans pro se pro domo sua, quæ sumus nos, libens immolatus est. Erat aut̄ (inquit) Bar-
rabas latro, qui & (sicut alij Euangelistæ referūt) propter seditionē & homicidium missus
fuerat in carcerē. Huiusmodi hominē dño & regi dei filio p̄ponētes. Hoc etiā clamauerūt
dicēte Pilato: Quid igitur faciā de Iesu Nazareno? Sanguis eius sup nos & sup filios no-
stros. ¶ Væ igit̄ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequā, filijs sceleratis: q̄
petierūt viꝛz homicidā donari sibi, authorē vero vitæ interemerūt. Iuste propter hoc ip-
sum seditionibus & homicidijs perituri, q̄a principē pacis dederunt pro authorē seditionis,
& filii dei cōmutauerunt pro filio magistrī sui diaboli. Barrabas em̄ interpretat filius
magistrī eorū. Quis aut̄ est magistrī eorū, nisi diabolus quē imitant? Die quo ipse dñs cū
dixisset

Psal. 2
Sap. 1
Math. 27
Esa. 53
Leuit. 16
Esa. 53
Math. 27
Marc. 15
March. 17
Esa. 11
Esa. 5
Iohan. 8

dixisset: ego quæ vidi apud patrē meū, facio. Statim ex opposito addidit, & vos quæ vidi
stis apud patrē vestrū facitis. Merito ergo hæreditate possiderūt seditiones & sanguinem
homicidū, tantis calamitatibus inuoluēdi, quātis satis declamare nullius copia scriptoris,
nullius possit quantacūq; facultas oratoris. L Tunc ergo apprehēdit Pilatus Iesum & fla-
gellauit. ¶ Grande spectaculū mundo, & angelis & hoībus, vt à seruis peccati princeps li-
bertatis ferulibus modis concideret. Sed nos (inquit propheta) liuore eius sanati sumus.
Perspicuū nanq; est, q̄a & anima vere doluit pro nobis, & corpus flagellatū atq; laceratū
signa iniuriæ in vibicibus ac liuore portauit. L Et milites pleciētes coronā de spinis, impo-
suerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederūt eum, & veniebāt, & dicebāt ei: Aue
rex Iudæorū. Et dabāt ei alapas. Hęc illi quidē ludentes crudeli ioco fecerūt, sed à virtu-
te & sapientia dei magno Christo rege cuncta serio suscepta, imo vt fierēt viliter prouil-
sa sunt. ¶ Singulæ nāq; derisiones, singulæ plagæ vel percussiones, grandē vocē habuerūt
& oīa pro nobis iustitiā locuta sunt. Cū em̄ sanguis proclamat in cœlū de terra, quæ ape-
ruit os suū, & suscepit eū de manu Iudæorū. Spinæ quoq; & vestis irrisoria, cæteraq; inu-
riæ sine dubio proclamāt in cœleste propiciatorū, & credētibus in eū potenter impetrāt
missionē peccatorū. ¶ Per spinē ergo coronā illud visibiliter q̄ significat, qd̄ de illo pro-
pheta p̄dixit: Et peccata nostra ipse portauit. Spinæ nāq; peccata designāt, quæ animam
pungūt & lacerāt. Nā & propter peccatū homini data sunt, dicēte dño ad Adā: Cū ope-
ratus fueris terram, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit tibi. ¶ Sed &
q̄ chlamydē coccineā cū illuderet nō dedignatus est circumdari sibi. Nunq; nō cōgruit il-
li, q̄ propter nos in passione sua fungebat, ministerio charitatis? Coccus em̄ coloris ignei,
qui in tabernaculo dñi offerri, & in veste sacerdotali bis tinctus iubetur assumi, geminā si-
gnificat dilectionē, dei & proximit̄ q̄a sit, vt quicq; offerimus, ignitū & quasi bene colo-
ratū corā diuinis placeat cōspectibus. Ipse aut̄ propter nimiam charitatem suā, quā dilexit
nos, bibit calicē passionis, sicut ipse, vt cognoscat (inquit) mundus, q̄a ego diligo patrē, &
maiorē charitatē nemo habet, q̄ vt animā suā ponat quis pro amicis suis. Igitur huic regi
nostro chlamys coccinea bene cōgruebat, vt ipso habitu se illū esse ostēderet, q̄ in lege si-
gnificabat, per vitulā ruffam: cuius corpus pro peccato iubebat extra castra cremari, & ci-
nis eius in aqua cū hyssopo sup populū aspergi. ¶ Harundinē q̄q; sine calamā ab illudētib;
accipere nō recusauit in manu sua, qd̄ sacrilegiū scriberet Iudæorū, siue vt venenata inter-
ficeret animalia. Habebat nāq; in manu sua virgā, i. suā in propria potestate animā, vt vo-
lens poneret atq; itē asumeret eā. Et sicut Moses corā Pharaone suā proiecit virgā, quæ
versa est in colubrū, deuorauitq; versas in colubros virgas magorū, iterūq; rediit in virgā
sic ipse nunc suā quodāmodo positurus erat animā, vt descēderet in mortē, quæ per co-
lubrū intrauit in mundū, colubrosq; Aegyptiorū, i. mortes absumeret peccatorū, atq; ire-
rū in virgā, i. in potestate rediret pristinā. ¶ Cū in tali habitu rex Iudæorū adoraret vel la-
lutaretur, si tūc esset tēpus loquēdi, & nō magis tēpus tacēdi, poterat veraciter iam prolo-
qui & dicere, q̄ serio sibi deberet omne genu curuari, & ip̄m oīs lingua cōfiteri. Verunta-
men, si tacebat ipse dū pateret, clamabat & adhuc clamare nō desinit, propheta ipsius: Vi-
uo ego dicit dñs, q̄a mihi curuabitur omne genu, & cōfitebitur oīs lingua. Igitur virtus &
sapientia dei cū illudis, cū cū serio rationabiliterq; suscepit, & datibus alapas faciē suā nō
auerit. Sequit̄. L Exiit itē Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt co-
gnoscatis, q̄a in eo nullā causam inuenio. Quātumuis coactū te simulas damnate, & atter-
ni incendij stipula, nō tibi educenti Iesum, & sic locuto ita crederet Romana seueritas, vt
taceā de iustitia diuina, quomodo credendū vel creditū fuit post hæc tribuno felicis p̄si-
dis, tuo forsitan exēplo perdocti, q̄ Paulū apostolū nō molli & frigida defensione, sed ma-
nu militari à rabie Iudæorū eripuit. L Exiit ergo Iesus portās spinē coronā, & purpurē
vestimentū, & dicit eis: Ecce homo. ¶ Talis extitit, & nō erat ei species neq; decor, & aspe-
ctus eius in eo nō erat. Ecce (inquit) homo. Intentionē quidē dicētis & sensum irridentis
detestamur, sed vocē amplectimur & dicimus, q̄a vere homo, q̄a cū deus esset, in similitu-
dinē hominū factus est, & habitu inuentus vt homo. L Cū ergo vidissent eū pontifices &
ministri, clamabāt dicētes: Crucifige crucifige eū. ¶ Ita pontifices petulci, æque vt mini-
stri eorū, dilatauerūt os suū. Enge enge (inquit) viderūt oculi nostri. Hactenus bene actū,
qd̄ nunc restat exequere, crucifige crucifige eū. L Dicit ei Pilatus: Accipite eū vos, & cruci-
figite eū. Ego em̄ nō inuenio in eo causam. ¶ Timebat em̄ (vt antea iā dictū est) ne (qd̄ futu-
rū erat) pullarū in iudicio Cæsaris, sustineret molestiā, non habens quā de interfectione
eius redderet causam. L Rñderunt ei Iudæi: Nos legē habemus, & secundū legem debet
mori, q̄a filii dei se fecit. ¶ Præuaricatores legis, dū gentile hominē se curæ reddere vultis
quasi legis scutū offertis, & iniquitas vestra mēta est sibi. Nō em̄ secundū legē debet mo-
ri, qui filii dei se esse asserit, sed propheta q̄ falsum loquitur in nomine dñi, mēdaci cōuictus,
Bb 2 non

CAP. XIX
Esa. 53
1 Cor. 11
Gene. 4
Esa. 53
Gene. 3
Exo. 27. 28
Eph. 2
Iohan. 19
Nume. 19
Iohan. 12
Exo. 8
Sap. 2
Ecc. 3
Philip. 2
Esa. 14
Acto. 23
Esa. 53
Philip. 2
Psal. 34
Roma. 21
Psal. 26
Deute. 18

Matth. 27.

Ecci. 3.
Esaie. 53

Esa. 42

Psal. 2.

Psal. 72
Psal. 2
Roma. 2.
Roma. 13

Psal. 124
Esa. 10
Psal. 78

Sap. 2

Exod. 6.

non subsequere effectu sermonis. L Cū ergo audisset Pilatus hūc sermonē, magis timuit. L Timuit plane, sed nō penitentiā gessit: timuit in quā, p̄lagientē sibi animo, magnitudinē futuri mali, p̄ferim quia iam miserat ad eū vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi, multa em̄ passa sum hodie per visum propter eū. L Et ingressus est forium itez, & dicit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus aut̄ responsum nō dedit ei. L Nimis importuno tempore hoc interrogabat, q̄a tēpus maxime tacēdi tūc erat, & ipse audire indignus erat, q̄a nō credere volebat. Præterea, q̄a iam eundē agnū dei male totonderat, i. flagellauerat, ideo corā illo iuste obmutescēbat, & nō aperiebat os suum. L Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nō loqueris? Nescis q̄a potest atē habeo crucifigere te, & potest atē habeo dimittere te? L Igitur o Pilate potens, & robustā nimis potest atē habēs, ex ore tuo iudicaris, nec solū apud deū, sed etiam apud hoīes reus teneris: quia videlicet innocētē & iustū, cū dimittere posses, crucifigere maluisti. ¶ Modicū sustine, neq; festines, dicens: Mihi nō loqueris: loquet̄ em̄ tibi postmodū, & dicet vnde sit. Dñs nāq; q̄ nūc infirmus sub tua potestate tenet, sicut fortis egredietur, sicut vir p̄liator suscitabit zelū. Vociferabit̄ & clamabit sup te, & super oēs inimicos suos cōfortabit. Tacui dicet, semp̄ silui, patiens fui, sicut parturēs loquar. Tunc loquetur ad te in ira sua, & in furore suo cōturbabit te, clare dicēs tibi q̄d nunc interrogasti, vnde sit. Ego (inquiens) cōstitutus sum rex ab eo sup̄ Sion montē sanctū eius, p̄dicans præceptū eius. Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc in furore suo loquetur tibi & cunctis regibus terræ & principibus, qui conuenerunt aduersus dñm & aduersus Christū eius. Porro, q̄ dicere tibi noluit vnde sit, de tua potestate quid respondeat, audi. L Nō haberes aduersus me potest atē vllā, nisi tibi datū esset desup. L Nō (inquit) per dñm tuū Cæsarē, neq; per istos, q̄ clamādo, crucifige crucifige, cōfortāt brachiū tuū aduersum me, sed ab eo q̄d super oēs hoīes est, datā tibi aduersum me potest atē habes. Nā nisi illud, vnde ego sum, teneret manū dexterā meā, & in voluntate sua deduceret me, poterā ego saltē respicere te, & vnus vocis ferrea virgā, tanq̄ vas figuli cōfringere te. Ergo quia traditus sum desuper (tradidit em̄ me, nec proprio filio suo pepercit pater) nō gloriaris tu: q̄a nō tua potestas, sed superna permissio est. ¶ Præterea nec vere potestas, quā in me exerces, sed quoddā latrocinii est. Nō est em̄ potestas, nisi a deo. Quæ ibi tantūmodo iure valet, vbi culpa est. Vis homo nō timere potest atē? bene fac, & habebis laudē ex illa. Si autē male egeris, time. Tu si absente culpa, fauis & occidis, latrocinii agis, homicidiū facis, & proinde reus potestati superioris subijceris. Si desuper permittit tibi potest atē abuti, nō ligloriari, q̄a nō relinquet dñs virgā, i. non permanere finet potest atē peccatorū: sup̄ sortē iustit̄. Nunq̄d gloriabit̄ securus cōtra eū qui secat in ea? An exaltabit̄ serra cōtra eū a quo trahitur? Ecce irruistis in me fortes, & neq; iniquitas mea, neq; peccatū meū. Idcirco potestas ista dū crucifigis me, nō vere potestas, sed vere timidū latrocinii est, q̄d tu explere nō posses, nisi posse tibi datū esset desup. L Propterea q̄ tradidit me tibi, malus peccatū habet. ¶ Quare? Videlicet, q̄a ille legē accepit, & nō nesciens, sed inuidēs abutitur permissio deitu vero eiusmodi legē nō accepisti, & proinde nō tanta tibi quanta illi insipētia vel malignitas est, odisse sapientiā, vel nescire sacramēta dei. Tu ignoti hoīs sanguinē fundēs homicidiū facis: ille regē & dñm suū ad mortē tradēs, cū homicidiū sacrilegiū q̄q; admittit in eum, quē patribus suis promissum, hactenus expectauit, & ipsam expectationē eius profites signo circuncisionis q̄d accepit, facitq; occidēdo, vnde se in prophetis accuset legendo. Sequit̄. L Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū. L Exinde (inquit) quærebat, nam antea nō quæsierat. Quid ergo quasi damnationē eius recusans, tantū clamauerat, nisi q̄a simulator, & mendax erat? Sed nūc vbi manifestā eius innocentia cōpererat: quippe quē nec in sermone de noīe regis vllatenus capere potuerat, magis timebat: maxime, q̄a iā (vt dictū est) vxor eius ad eū miserat. L Iudæi autē clamabāt dicētes: Si hūc dimittis, nō es amicus Cæsaris. L Et quasi quæreret ab eis, in q̄ dimissio huius repugnet amicitia Cæsaris, ta li sentētia propositionē suā cōfirmāt, importuni & nimis officiosi amici Cæsaris, inimici autē dei. L Oīs qui se regē facit, cōtradicit Cæsari. L Igitur cōclūdit (vt sibi videt) iniquitas omne os, ne reprehendere vel iniustā dicere dānationē huius hoīs audeat. Nā omnis q̄ se regē facit, cōtradicit Cæsari. Hic autē regē se facit. Securus ergo sit Pilatus, & interficiēdo obsequiū se Cæsari p̄stare arbitret̄. L Pilatus ergo, cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali in loco, q̄ dicitur Licostrathos, hebraice autē Gabatha. Erat autē parasceue paschæ, hora quasi sexta. L Parasceue p̄paratio interpretatur. Quo nō mine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc a nobis sexta feria nuncupat, appellabāt, q̄ eo videlicet die, quæ in sabbatū forent necessaria, p̄pararent, iuxta q̄d de manna quondā erat p̄ceptū, sexta autē die colligeris duplū &c. Qui vero inter Romanos vitam ducebant Iudæi, vltatius eam latine cœnam puram cognominabant. ¶ Quia ergo sexta die hō factus, & tota est mūdi creatura p̄fecta septima autē, cōditor ab opere

opere suo requeuit vnde & hāc sabbatū, i. requiē, vocari p̄cepit, recte dñs eadē die sexta crucifixus, humanæ restauratiōis impleuit arcā. Vnde cū accepisset acetū, dixit: cōsummatū est. i. sexta, q̄d pro mūdi refectiōe suscepit, totū est opus perfectum. Igitur illis quidē interfectioibus dñi, magnū quidē p̄paret propter sublequēs magnū, i. paschale, sabbatū erat: nobis autē propter p̄parationē vitæ æternæ, q̄ nobis illo die p̄parata est, maximū parasceue est. L Et dicit Iudæis: Ecce rex vester. L Iā dixerat hic derisor, Ecce homo nūc adhuc irridēs. Ecce (inquit) rex vester. Nesciuit dicere, q̄d tertii accusatiōis vel criminis nomen est, ecce filius dei vestri, sed dixerūt Iudæi, q̄a filii dei se fecit. Hæc tria verissima noīa sunt unius Christi dñi nostri, homo, rex, deus siue filius dei: quæ quidē irridētes, & cum risu adorātes, cōfessi sunt inimici, sed vulnerātes & serio adorātes confitemur amici. L Illi autē clamabāt: Tolle tolle, crucifige eū. L Puta dixisse Iudæos infelices, Tolle a nobis regē, tolle principē, tolle sacerdotē. Extunc em̄ impletū eū, q̄d p̄ prophetā fuerat ante p̄dictū, q̄a multis diebus sedebunt filij Israel sine rege & sine principe & sine sacrificio & sine altari. Ite: In hostijs & muneribus vadēt, ad quærendū dñm, & nō inueniēt eū, ablati sunt eis. Et merito, q̄a dixerūt, tolle saluatōrē, crucifige propiciatōrē, idcirco perdidērūt salutē, & nullā habēt defensionē. L Dicit eis Pilatus: Regē vestrū crucifigāt. Hoc petulans iudex, quasi ioco fatigatus dixit, sed iocū eius impatiēs infania fastidies, & ad certā crudelitātē festinans repulit. Quid em̄ sequit̄? L Ruderunt ei pontifices: Nos nō habemus regē, nisi Cæsarē. L Ergo cōcredat illis, nō habere regē nisi Cæsarē, qm̄ omnes alios abiecerūt, neminē excipiētes, siue deū, siue hominē, & cōdigna sibi accipiāt dona Cæsaris, i. interfectionē & captiuationē gētis, euersionē ciuitatis, incendiūq; & irrecuperabilē ruinā tēpli. L Tunc ergo tradidit eis illū, vt crucifigeret. Iteq; vicerūt isti filij hominū, quoz̄ erāt dentes arma & sagittæ, & lingua eoz; gladius acutus: q̄a firmātes sibi sermonē nequā, tā diu perstiterunt, donec traderet eis ad crucifigendū. L Susceperūt autē Iesum, & eduxerūt. L Auiditātē suscipientū, per Psalmistā ipse exprimes, susceperūt me (inquit) sicut leo paratus ad prædā, & sicut catulus leonis habitās in abditis. L Et baiulans sibi crucē, exiuit in eū qui dicitur Caluarie locū, hebraice autē Golgatha, vbi crucifixerūt eū. L Exiit quidē, sed nō peruenit ad locū baiulando ipse sibi crucē. Angariauerūt em̄ p̄tereuntē Simonē quendā patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucē post eū. ¶ Exeamus ergo (inquit Ap̄tus) ad eum extra castra, improperiū eius portātes. Et nō, sicut ille Simon, q̄ portauit quidē post eum crucē, sed ipse crucifixus non est, sed ita crucē eius tollamus, vt nos ipsos cū vitijs & concupiscentijs crucifigamus, & cum tempus vel causa postulat, eius, qui passus est pro nobis relinquet̄ nobis exēplū, vestigia sequamur. Caluarie, locus erat dānotoz; dicitur caluarie locus, a capitibus eoz; qui ibi puniebant, vbi crucifixerunt eū. L Et cū eo duos hinc & inde, mediū autē Iesum. L Ita iuxta prophetā, cū sceleratis reputatus est, imo & tanquā sceleratoz; maximus, in medio crucifixus est. ¶ Veruntamen ipsa crux, nō solū tormentū iudicati, sed iudicati quoq; tā quoddā tribunal existit. Altez; nanq; illoz; sceleratoz; (sicut Lucas manifestissime edisserit) misericorditer assumpsit, altez; iuste reliquit. L Scripsit autē & titulū Pilatus, & posuit super crucē. Erat autē scriptū: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulū multi legerūt Iudæoz; quia prope ciuitatē erat locus, vbi crucifixus est. L Scripturā hanc, alio spūs sanctus dictauit, atq; alio Pilatus cōsilio scripsit. Ille nā q̄ gloriari se sperabat in hac malitia, & hoc titulo manifestius futuri, & clarius Cæsari annūciandū, se pro fide eius occidisse hominē quē multa gentis illius turba cū ramis palmarū excipiens, regias illi laudes acclamauerat, Christū esse illū existimans, quē per prophetas promissum expectabat. At vero spūs sanctus bene vtens maligni scriptoris manu, hunc titulū fecit, q̄ celo & terra transeuntibus nō transibit, q̄a Iesus Nazarenus, i. saluator & vere sanctus, rex Iudæoz; per crucē suā est effectus: Iudæoz; inquā, nō eoz; qui se Iudæos esse dicunt, & nō sunt, sed sunt synagoga satanæ: sed Iudæoz; qui in veritate confessores dei sunt. L Erat autē scriptū, hebraice, græce & latine. L Linguaz; oīm p̄cipue tres itz sunt, per quas hodie sancta scriptura per totū mundū celebrata, testificat̄ vey; hunc esse titulū, i. vere Iesum Nazarenū regē esse Iudæoz; regē (inquā) omnium in veritate consentiū. Nam de angusto hebraicæ linguæ domicilio, lex & prophetæ & psalmi per linguas, græcam & latinā eruperunt, & orbis terraz; armaria testimonijs huius regis cōpleuerunt. Has ergo linguas bene in titulo suo congregauit dei verbū, non vtiq; alligatum neq; moriturū, & maligno scriptore bene vtens, quomodo voluit ad honorē suū. ¶ Quid de ipsa cruce dicemus? Eius figura nihil ne mysticū significat: Taceo q̄ decentissimū esse nullis abnuat, salutē humani generis in ligno crucis constitui, vt vnde mos oriebat, inde vita resurgeret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur, quod q̄ ait quidam: Neue quis ignoret, speciem crucis esse colendam, Quæ dominum portauit, ouans ratione potenti,

Osee. 5
Osee. 5

Psal. 56
Psal. 63
Psal. 16

Matth. 27.
Marc. 15
Hebræ. 13

Galat. 3
1. Pet. 2
Esa. 53

Matth. 21
Luc. 21
Apo. 3

Mysteriū crucis.

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis. Illud nō p̄teream, q̄a salutis, quā operabat, primas ianuas, i. fidē, spem & charitatē, quar- tamq; illas; per seueratā in eiusdē crucis, qua p̄debat, figura significabat. Habet em̄ crux longitudinē, latitudinē, sublimē atq; profundū. Profundū, i. acumen, q̄ fixa terrē inhæret. Longitudinē in de vsq; ad brachia. Latitudinē in eorundē expansione brachioꝝ. Altitudinē ab ipsis brachijs sursum versus q̄ caput imminet. His aut̄ quatuor supradictæ virtutes signant. Profundo fides, quæ occulta voluntatis dei vocatione prima in fundo cordis quasi fundamentū in ædificio ponit; longitudine perseuerantia; altitudine spes, q̄ nobis in cœlestibus posita est; latitudine charitas. Nā de his Apostolū dixisse intelligimus. Vt possitis cōprehendere cum oībus sanctis, q̄ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundū. Sa- lutis ergo primos auditis in supplicij sui figura saluator noster p̄dicat. Igitur interfe- ctōres Christi suo quidē sensu sacrilegia, dei aut̄ dispositione sacra mysteria loquunt̄ & operant̄. Hunc (inq̄t Euāgelista) titulū multi legerūt Iudæoꝝ, q̄a prope ciuitatē erat lo- cus vbi crucifixus est. L. Dicit ergo Pilato pontifices Iudæoꝝ: Noli scribere rex Iudæoꝝ, sed q̄a ipse dixit, rex sum Iudæoꝝ. Ipsi p̄tōtices plane dispersores vel corruptores il- li sunt, cōtra q̄s Christi sp̄s in quorundā p̄locutus est super scripturis psalmoꝝ. In sinē ne disperdas siue corrupas, in tituli inscriptione. ¶ Titulū nanq; bonū & bene scriptū dis- perdere atq; corrūpere voluerūt, sic intercidēdo, Iesus Nazarenus, qui dixit, rex sum Iudæoꝝ. Quasi vero Pilatus nescisset à turbis illū regē fuisse cōclamatū, q̄s veniētī Hieroso- lymā, exierūt obuiam cū ramis palmarū, & eū à plerisq; esse creditū q̄ fuerat rex promissus oraculis prophetarū. L. R̄ndit Pilatus: Quod scripti scripsi. Ergo signasti Pilate iniquita- tē tuā in manu tua, q̄a stabile & fixū vis esse, q̄ regē Christū occidēdo, expectationē Isra- el interfeceris, & oracula prophetarū incerti (vt putabas) dei cassaueris, dicentiū de hoc te ge, q̄ magnū habiturus esset regnū: verbi gr̄a, q̄a dominabit̄ à mari vsq; ad mare, & à flu- mine vsq; ad terminos orbis terrarū. Ceterū voluntas est dei, q̄ te malo seruo bene vti no- uit, volūtas (inquā) dei est, vt scriptū sit & permaneat q̄d scriptū sit. Psalmista, cū promissio- nes regni eius p̄libasset, dicēte deo: Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar, semen eius in æternū manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternū, & testis in celo fidelis, statim existimationē tuā tuisq; similib; subintulit, dicēs: Tu vero repulisti & despexisti, distulisti Christū tuū. Et post pauca: Auertisti adiutorium gladij eius, & nō es auxiliatus ei in bello. Destruixisti eum ab emundatione, & sedē eius in terra collidisti. Minorasti dies tēporis eius, perfudisti eū cōfusione. ¶ Hæc vel hōr p̄ræ- conia Christi sic tu audisse poteras, quō & Herodes, q̄ veniētis ab oriente Magis, vltro conuocans principes sacerdotū & scribas populi, sciscitabat ab eis, vbi Ch̄s naceret̄. Quod ille efficere nō potuit illusus à Magis, tu te prudenter egisse putasti. Frustrabitur te spes tua, quia nec huius occisi regis Iudæoꝝ iudiciū effugies, nec saltē Cæsaris tui mensa, pro hoc facto vel scripto tuo, familiarius fruiturus es. ¶ Fertur em̄, quia propter hoc Ro- mā adductus, à Tyberio Cæsare exilio dānatus est, sentētia tā intolerabili, vt p̄ impatien- tiam inedia, gladio sibi met mortē cōsciuerit. Itaq; maledictiones illæ manifestæ super eū deciderūt, quibus impiū diuina scriptura deuouet dicens: Attenuet fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cordis eius, & consumat brachia illius primogenita mors, &c. L. Milites ergo cū crucifixissent eū, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vniciq; militi partē, & tunicā. Erat aut̄ tunica inconsutilis de- super contexta per totū. Dixerūt ergo ad inuicē: Non scindamus eā, sed fortiamur de il- la, cuius sit. Videlicet quia lucrose venundare poterāt vestimēta eius, idcirco pro magis victoriæ spolijs ea fortes milites acceperūt. Non em̄ vilia putabant vestimenta, de quorū fimbrijs contactis, virtus exire consueuerat. Nec vtiq; tunc in illo speculaculo deerant, qui ad comparandū ea certatim se ingererent. Nam vt taceā de matre & discipulo, quē dili- gebat Iesus, stantibus iuxta crucē eius. Stabant (inq̄t Lucas) oēs noti eius à longe, & mu- lieres quæ sequunt̄ eū erant à Galilæa, hæc videntes. A deo tanq; reus & peccator proscrī- ptus dñs, vt nec vestimenta sua charis suis pro magno thesauro seruaturis diuidere sibi licuerit, sed in corpore suo saturatus opprobrijs, suā quoq; vestimenta in mercedē vidit cedere interfectōribus suis. L. Vt scriptura implet̄, dicens: Partiti sunt vestimenta mea si- bi, & super vestē meā miserunt sortē. ¶ Tanquā diceret, Adeo crudeles fuerunt, adeo con- siderantes & inspicientes me, absq; vlla miseratione steterunt, vt vestimenta mea diuidē- tibus sortes quoq; mittere vacauerit, videlicet hoc ad fidelitatē pertinebat imperij, vt re- gē Iudæoꝝ nō solū obtemperatē, verum etiam gaudētē interficerent milites Romani. ¶ Huic ergo direptioni, dum vestimenta dñi diuidunt, tunicā tamen nō scindūt, hæretico- rū temeritatē cōparare licet, q̄ quāuis scripturā sacrā in prauos sensus suos distaxerint, ta- men fidē Ch̄i vel catholicā eius ecclesiā scindere nō poterūt. Plura nāq; dñi vestimēta, multa

Ephē. 3
Psal. 76
Psal. 71
Psal. 82
Matth. 2
Iob. 18
Matth. 9
Luc. 23
Psal. 21

multa scripturarū, quibus vnū dei verbum indutum est, significant volumina; tunica ve- ro inconsutilis, & desuper contexta per totū, videlicet qualē dilecta eius Maria, forte dili- gētē contextuerat, vnā integrā atq; inuiolabilē catholicæ ecclesiæ fidē cōgrue designat. L. Et milites q̄dem hæc fecerunt. I. Pulchre satis Euāgelista facta impioꝝ terminat. Hæc quidē (inq̄t) milites fecerūt subaudit, & q̄d post hæc facerent, non habuerūt. Corpus cru- cifixerunt, & p̄dā tulerūt; sed fortitudinē dei, verbū dei, verbū deū, cū aia sua occidere non potuerunt. Deinceps quæ manibus militum cessantibus facta sint exequitur. L. Stabat aut̄ iuxta crucē Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magda- lene. I. Stabat (inq̄t) mater iuxta filij crucē, sine dubio dolens, & dolores tanq; parturientis habēs. Cruce nāq; eius nimium ipsa cruciabat, sicut ei p̄dicens Symeon: & tuam ipsius (inq̄t) aiam pertransibit gladius. L. Cum vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantē quē diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Ad discipulum autem: Ecce mater tua. I. Quo iure discipulus, quem diligebat Iesus, matris dñi filius, vel ipsa mater eius est? Eo videlicet, q̄a salutis oīm causam, & tunc sine dolore peperit, quando deum hōiem fa- ctum de carne sua genuit; & nunc magno dolore parturiebat, q̄n̄ (vt p̄dictum est) iuxta- crucem eius stabat. Si em̄ Ap̄los nunc tristitiam habebitis, iteꝝ autē videbo vos, & gaudebit cor vestrū. Quan- to magis mulierē hanc, stantē iuxta crucē suam, mulierē parturiētī, talem matrē, talis fili- us recte similit̄ duxit. ¶ Quid autē dico similit̄, cum vere sit mulier, & vere mater, & veros ha- beat in illa hora partus sui dolores? Non em̄ habuit hæc mulier hanc p̄enam, vt in dolo- re pareret, sicut ceteræ matres, q̄s infans sibi natus est: sed nunc dolet, cruciat, & tristitiam habet, q̄a venit hora eius, illa videlicet hora propter quē de sp̄u sancto concepit, propter quam gauida facta, propter quem completi sunt dies vt pareret, propter quam omnino de vtero eius deus homo factus est. Cum autem hæc hora præterierit, cum totus iste gla- dius parturientem eius animam pertransierit, iam non erit memor pressuræ propter gau- diū, q̄a natus erit hō in mūdū, q̄a declaratus erit nouus homo q̄ totū renouet genus huma- num totiusq; mūdi sempiternū obtineat iperij: natus in quā, i. immortalis atq; impassibilis fa- ctus & angustias vitę hui⁹ in æternę p̄fæ amplitudine supgressus mortuoꝝ p̄riogenitus. ¶ Proinde quia vere sibi dolores vt parturientis, in passione vnigeniti omnium nostrum salutem beata virgo peperit, plane oīm nostrum mater est. Igit quod de hoc discipulo di- ctum est ab eo, iustissime curam suæ matris habebat, mulier, ecce filius tuus. Itemq; ad eun- dem discipulum, ecce mater tua, recte, & de alio quolibet discipulo, si p̄sens adesset, di- ci potuisset nisi quia, licet omnium (vt dictum est) mater sit; pulchrius tamen huic, vt vir- go virginē commēdari debuit, p̄sertim cū huic discipulo talis gr̄a reposita eēt, vt verbum ipm, q̄ illa mater carnē factū pepererat, ipse q̄tū mortali homini possibile fuit, imo plus q̄ alius q̄s mortaliū oīm potuit euāgelico stilo describeret. L. Et ex illa hora accepit eā disci- pulus in sua. I. In sua videlicet, nō p̄dia, q̄ nulla habebat, vel habiturus erat (q̄ppe q̄ de illis vnus est, q̄ dñm secuti, reliquarū oīa) sed sic in sua dictū ē, vt in illa q̄q; cōiōnē reꝝ qua di- videbat singulis, prout cuiq; opus erat, ad huius curā, q̄ e q̄d illi eēt necessariū, pertinebat. L. Postea sciēs Iesus, q̄a cōsummata sunt oīa, vt impleret̄ scriptura dicit: scio. I. Sciēs (inq̄t) q̄a iam cōsummata sunt oīa, subaudit quæ illū pati oportebat, nec em̄ eo nesciēte, sed bene sciēte & oīa disponēte stebat ista, q̄ & p̄ prophetas oīa p̄dixerat, vt impleret̄ scriptura, dicit: scio. Quō propter hæc dictū est impleta est scriptura? Aliud q̄d sequit̄. L. Vt ergo postitū erat aceto plenū, illi aut̄ spongiā plenā aceto, hyssopo circumponētes, obtulerūt ori eius. I. Alius Euāgelista refert, q̄a dederūt ei vinū quoq; bibere cum felle mixtū. Vt ergo impleret̄ scriptura, dixit, scio, q̄ dum eo modo illi ministrat, impleta est non solum sp̄ua- liter, sed etia literaliter scriptura, quæ dicit: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea po- tauerunt me aceto. Item: Vt uia eorum vna fellis, & borus amarissimus, sed draconum vi- num eorum. ¶ Illud mirandum est, in illis dñicæ mortis ministris, imo in illo, quo cuncta hæc disposita fuerant consilio diuinitatis, quod tam ordinate, tamq; integre cuncta ege- runt, ac si se cunctas in illo iurauissent implere voces prophetarum. Quomodo autē ori eius à terra in crucem exaltati, spongiam apponere potuerint, alius Euāgelista manife- stius edicit, videlicet, quia spongiam circumposuerunt arundini. ¶ Hæc ita facientes, sa- tis aperuerunt, quanto felle amaritudinis ipsorum p̄cordia redundarent, & quod vere nō iam vinea dñi sabaoth illa domus Israel, & illa domus Iuda, germē eius delectabile eēt sed de vinea Sodomorū vinea eorum, & q̄ veraciter p̄ prophetam dñs idem p̄dixisset, quod expectante se vt faceret vvas, fecerit labruscas. Sane per hoc, q̄ oblatum sibi acetum felle mixtum, cum gustasset, noluit bibere, reprobationem significat eiuldem vineæ suæ.

Lucæ. 8
Quomodo Maria ē ma- ter Iohānis
Iohan. 19
Psal. 47
Maria om̄i- um discipul- orū Ch̄i m̄ter
Matth. 19
Acto. 21
Matth. 27
Psal. 68
Deute. 2
Matth. 27
Esaiæ. 7

Lucæ. 22
Roma. 6

Sodomiticæ, quæ mortis illi miscuit amaritudinē cū debuisset afferre dilectiōis dulcedinē, qua gustata modicæ, i. p. tri duū, iā de genimine hmōi vitis bibere nō vult. Resurgēs em̄ ex mortuis, iā nō morit, & mors illi vltra nō dñabit. L Cū ergo accepisset acetū, dixit: Cōsummatū ē. Et inclinato capite, emisit sp̄m. Quid cōsummatū ē dixit, nisi q̄cqd̄ propositū, vel dispositū fuerat sc̄dm̄ scripturas eū pati. Ergo (inqt) cōsummatū ē, certamē obediētie pactū ē, ad summā cursus p̄uētū ē, nūc demū gl̄iæ & honoris corona supest. Hoc dixit, & tūc demū inclinato capite emisit sp̄m. Sp̄m̄ (inqt) emisit vtr̄adidit, p̄tate quā habebat, aiām suā ponēdi, q̄a passus nō nisi q̄tū voluit, hora qua voluit mortē admittēs, sp̄m̄ emisit. L Ludei ergo, q̄a parascœue erat, vt nō remanerēt in cruce corpa sabbato (erat em̄ magnus ille dies sabbati) rogauerūt Pilatū, vt frāgerent eorū crura, & tollerent. I Iudæi labijs religiosi, corde aut̄ crueti, & a deo lōginqui, legitimā habuere curā de magno die sabbati paschal. Magnifici honoratores dei, cū in cōscia mala repositissent sanguinē iusti in ore & in labijs suis firmiter tenuerūt mādātū legis. Quid em̄ lex dicit? Q̄i (inqt) peccauerit hō qd̄ morte plectēdū est, & adiudicatus morti appēsus fuerit in patibulo, nō pmanebit cadaver eius in ligno, sed in eadē die sepeliet, q̄a maledictus a deo ē, q̄ p̄det in ligno, & nequāq̄ cōtaminabis terrā tuā, quā dñs deus tuus daturus est tibi in possessionē. Hoc plane lex dicit, & hoc legē dixisse sciētēs isti amici legis, imo legis corruptores & inimici dei, callide dh̄m appēderūt in patibulo, vt cōsc̄q̄nter cōstaret eū maledictū ē a deo, & proinde certū ē, hūc hōiēm iuxta sn̄iam vel accusationē ip̄sōz nō fuisse a deo. Sed o Iudæi, malitia cæci, fuerit qd̄ ē, qm̄ hoc & Ap̄ls ait, fuerit (inquā) dñs noster maledictum legis, vt nos a maledictō redimeret. Vt utinū nunqd̄ sc̄dm̄ verba legis, p̄dere in ligno p̄cedēs ē cā maledicti. Vt taceā, q̄ nō dixit solū, qm̄ hō adiudicatus morti, appēsus fuerit in patibulo: sed ita p̄misit, qm̄ peccauerit hō qd̄ morte plectēdū sit, & tunc demū subintulit, & adiudicatus morti, suspēsus fuerit in patibulo, vt (inquā) hoc taceā qd̄ manifeste expurgat a maledictō dh̄m n̄m, q̄a appēsus qd̄ est in ligno, sed nō peccauit qd̄ morte plectēdū ē: nunqd̄ ait, maledictus ē a deo q̄ p̄det in ligno? Nunqd̄ ait imp̄candō, maledictus sit, vel absolute maledictus, vt subaudiri possit imp̄cātis verbū, sit, & nō potius enūtiādo dixit maledictus a deo ē non q̄a p̄det, sed q̄ p̄det in ligno. Nō em̄ sic se habet l̄ra hebraicæ veritatis, quō septuaginta trāstulerūt q̄ppe q̄ nō sensum dei p̄fecte habuerūt, nec em̄ vates, sed interptes erant vñ & hæc sicut cætera multa, nō satis integre trāstulerūt, maledictus oīs q̄ p̄det in ligno cū sic habeat in Hebraico. Maledictus a deo ē, q̄ p̄det in ligno. Nē p̄ tribus modis discor dat a vero hæc trāstatio. Cū em̄ in Hebraico habeat: Maledictus est, trāstulerūt absolute maledictus, & sit, subaudiri p̄t. Itē in Hebraico additū est, a deo, qd̄ in septuaginta deest, & ecōtra, in septuaginta, om̄is, additū est, qd̄ in Hebraico nō habet. Quare ergo (inqs) Ap̄ls trāstatio illos: septuaginta in hac sn̄ia vsus ē? Sic em̄ ait: Ch̄sus nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis maledictū, q̄a scriptū est: Maledictus oīs, q̄ p̄det in ligno. Quare hoc exēplo sic vsus ē? Videlicet, q̄a apud Græcos, qbus scribebat, vulgata fuerat a r̄pe Prolomæi Philadelphii septuaginta interptum a ditio, & nimis importunū erat, vt cū Ch̄so scripturas testimoniū p̄hibere assereret, & vix audiret, si ip̄sas q̄q̄ scripturas malas interptatas esse, ostendere conaret, cū apud illos septuaginta interpretū autoritas haberet celeberrima, Maluit ergo sn̄iam cū sensu, q̄ a d̄ficaret cōmemorare, q̄ corrigēdo scripturā veteranos lectores offendere. Præ terea videte melius, cuius intētiōis sit, hæc eadē annūtiatio maledicti, p̄sertim q̄a pro eo q̄ maledictus a deo ē, iubet illū sepeliri. Nōne mortuis pars benedictiōis est, sepeliri, & ecōtra maledictiōis, sepultura carere, more asini, sicut de qd̄a rege terribilē dictū est (prout erat meritis) sepultura asini, i. nulla sepultura sepeliet. Nōne sancti & magni p̄ses siue p̄farchæ, de sepeliēdis vel etiā transferēdis corporibus suis diligētē mādauerunt, & pro magno illis fuit sepeliri, & nō tm̄ vbi cūq̄, sed in sepulchris patrū suorū? Oigit mirabile & antiquū crucifixi huius cōsiliū, q̄ tāto anteq̄ veniret, ita de sepeliēdo corpe suo dedit p̄ceptū, vt profuerit oīs crucifixis, scriptū pro se vno, legis mandatū. Cū em̄ decollatos siue lapidatos, aut alia vi p̄emptos licuerit impune insepultos canibus proicit solis crucifixis propter iustū crucifigēdum lex prophetica, vt pote digito dei cōscripta, sepulturā negare prohibuit. Nonne ergo propheticus ip̄sius crucifigēdi sp̄s, gemitibus inenarrabilibus rugiebat in corde Moisi, talē legē scribētis, vt dum crucifixi oēs ex lege sepeliunt, sepultura nō careat hic vnus pro salute mūdi crucifixus, a deo maledictus. Addens etiā a deo, qd̄ nusq̄ fecit in cūctis maledictiōibus legis. Verbi gr̄a. Cū dicit, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus ingrediēs, & maledictus egrediēs, & s̄it in cæteris, nusq̄ dixit, a deo, nisi tm̄ in hoc loco. Cur hoc, nisi q̄a vere solus est hic a deo maledictus, in eo videlicet, qd̄ (sicut ait propheta) iniquitates oīm nostrū in illo posuit deus? Idcirco sepeliet (inqt) q̄ p̄det in ligno, q̄a futurus est talis pendēs in ligno, q̄ erit maledictus a deo: a deo (inquā) transtōnēte maledictiōes humani ge-

Maledictus omnis, qui p̄det in ligno. Deuter. 21.

Gala. 3

Verba septuaginta interpretū Galat. 3

Hierem. 22

Gen. 38. 10

Deute. 21

Deuter. 29
Esaia. 53

neri generis in illo. Quod si quis obijciat, sæpe maledictiones prolatas fuisse a deo, verbi gr̄a, cum dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: nos e contra dicimus, non esse maledicti estificationē, sed maledicti iam existentis enuntiationē: præsertim cum non dicat, maledictus sis, sed maledictus es, & non a me, sed a peccatis tuis. Nec em̄ maledictus est Cain a deo, sed a voce sanguinis fratris sui clamantis de terra, & impietatis eius annuntiātis ip̄si deo. Igitur hic solus maledictus fuit a deo, & non a suo peccato: a deo (inquam) q̄ omniū nostrū maledictum, quod erat super nos, id est, omnē iniquitatem nostram posuit in eo. Quod vero addidit lex, Et nequaquā contaminabis terram, quam dñs deus tuus daturus est tibi in possessionem, Mira sp̄s sancti arte dixit & scripsit, cum potius ex eo contaminata terra posset videri, si in se reciperet corpus maledicti, Quid enim? Quid etiam hoc loco scriptor legis intendit? Hoc vtiq̄, q̄a terra quam dedit deus vero Israeli in possessionem, corpus est huius singulariter & pro nobis maledicti, quam sibi datam tunc Israel non contaminavit, i. contaminari non permisit, quādo illud Ioseph & Nicodemus eodem die sepelierunt, pro communi lege oīm in ligno pendendum, videlicet ne indigne insepultum abijceret, & a canibus illis, q̄ viuum circūdederant, adhuc exanime conspueret. Porro, illi putabant in eo non contaminari terram suam, si cuiusquā taliter occisi corpus nequaquam viuentium oculis ingereret. Quod si aliquis quærat adhuc cur pro hoc tantopere legislator fuerit sollicitus, cum posset etiam insepultum, cœlitus custodiri corpus sacroctum, sicut custodita sunt, ne a canibus vel a uibus læderent etiam multa corpora martyrum. Interrogemus cum, cur moriente eodem dh̄o, & terra tremente monumenta sanctorum aperta sunt. Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc respondebit solum, q̄a corporibus mortuoz hoc expediebat, vt coniungeret eis in sepulchris corpus huius mortui, qd̄ afferebat resurrectionem mortuoz, & idcirco ad suscipiendū illud certatim & auidē sese dilatauerūt. Nam sicut aiām dñi Iesu ad animas apud inferos descendere expediebat, vt illas inde educeret: sic & ad corpora corpus eius peruenire oportebat, vt illa resuscitaret. Sed iam de hoc satis dictum, ad Euangelij verba reuertamur. Iudæi (inqt) rogauerunt Pilatum, vt fractis cruribus corpora eorū tollerent. Quare? Quia parascœue erat, quia magnus illa sabbati dies erat, Magnus (inqt) dies sabbati ille erat, videlicet, quia paschale sabbatum erat. Etenim cum octo diebus pascha celebraret, omniū dierum maximus, & maxime festiuus, sabbati dies habebat, siue ille primus, siue secundus, aut certe tertius occurrisset, vel quartus & sabbatum paschale vocabat. Idcirco Iudæi petierunt, vt corpora tollerent, ne tantus dies talis horrore spectaculi foedaret. Quippe cū etiam qualibet die corpora eiusmodi sepeliri in eadem die ex lege præciperent. Sed propter sabbatum, illa Iudæi sepeliri voluerunt properantius. Venerunt ergo milites, & primi qd̄em frerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Primi inquit, id est, exterioris, & alterius itidem exterioris. Nam dominus Iesus medius crucifixus erat, frerunt crura, quia necdum obierant, vt depositi non viuerent, sed & maturius expirarent. Ad Iesum autem venientes, vt viderent eum iam mortuum, non frerunt eius crura. Bene: Nec enim opus erat, vt super dolore vulnerum eius quicquā apponerent, in quo iam sensum nihil restabat. Sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Deo gratias, sanguine redimimur, aqua abluimur. Tantam salutem deus noster, per quam voluit nos saluari, læceatus, in medio terræ opatus ē. Sed huius rei magnitudo vel dignitas, valde attentum & bene credulum auditorē efflagitat. Sequitur ergo: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est eius testimonium: & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis. Ecce vnus testis hic est, qui vidit & qui scripsit hæc, quamuis & multos vidisse, qui affuerunt, & videre voluerunt, dubium non est. Sed ne videar solus esse testis (inquit) adhibebo mecum alios duos testes, legalem scilicet sermonem testem vnum, & propheticum testem alium. Factum sunt enim hæc, vt scriptura impleteretur. Os non comminuetis ex eo. Hoc de agno paschali præcipit lex. Breui ergo, sed claro iudicio perdocet, illum legalem paschæ agnum significatiuum fuisse huius veri agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus est, sicut iam dudum bene exercitata certum habet sanctæ ecclesiæ fides. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Hoc Zachariæ prophetæ testimonium est. Igitur in ore trium testimonium, scilicet, legis & prophetarum atque huius Euangelistæ stabit hoc verbum: quia milites (vt iam dictum est) domini Iesu non frerunt crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Nunc demum rem tantam latius contemplemur. Nec enim prætereundum est tantæ rei huius sacramentum, cui sanctus Euangelista suum tam diligenter testimonium interposuit, & congrua de scripturis exempla subiecit. Cur ergo agnus qui immolatus est, noluit vt os comminueretur ex eo? Non em̄

Gene. 9

Deute. 21

Matth. 27
Lucæ. 23

Psal. 28

Matth. 27

Psal. 73

Exod. 18

Zachar.

Non em̄

Cant. 7

Iohan. 3

Marc. 10

Luc. 12

Zacha. 3

2. Cor. 1
Ela. 1
Galat. 3

Hebr. 2

1. Thest. 4
1. Cor. 6

Exod. 14

Gene. 2

Cant. 5

Matth. 27
1. Petri. 2

Nō em casu, sed eo volēte & disponēte actū est, videlicet idcirco crura sibi frāginoluit, qā ossū fractura nullū vīquā bonū sui silitudine cōmēdat. Ossa nāq; q̄ vbiq; in scripturis mystice pro virtutibus accipiunt, nihil nobis mysterij prādicarēt in eo quod frangerentur. Sed ecōtra crura in eo, qd̄ integra cōseruata sunt, illā nobis mysticā, quod vniuersa vīe eius recte inuolabiles sunt. Siq; dē crura eius vias eius significāt. Vnde in Canticis dicit: Crura eius colūnae marmoreae, q̄ fundatae sunt sup̄ bases aureas, i. itinera eius pulchra sup̄ diuinitatis sapiam in rectitudine sunt firmata. Quid igit vitata crurū fractura fieri maluit? Sed vnus militum (inqt̄ Euāgelista) lācea latus eius aperuit, & cōtinuo exiuit sanguis & aqua. ¶ Cur igit hoc fieri maluit? Videlicet vt illā sup̄ nos effunderet aquā cū sanguine suo, quā cū cōmēdaret, dixerat: Nisi q̄s renatus fuerit ex aqua & spū sc̄to, non p̄t videre regnū dei. Siq; dē huius aquae factū ab hoc miraculo sumpsit exordiu. Baptizatus ergo dñs in passione sua, talē ad nos suae salutiferae mortis participationē iā mortuus emisit. ¶ Nō est nouū hoc aut mirū, qd̄ illū in passioe sua dicim⁹ baptizati. Mre filioꝝ Zebedaei postulate ac dicētes: Magister, dic vt sedeāt hi duo filij mei, vnus ad dexterā tuā, & alius ad sinistrā regno tuo, rñdens, dixit: Potestis bibere calicē, quē ego bibiturus sum, aut baptismo q̄ ego baptizor baptizabimini &c. Nō sic calicis siue baptismi passionē voluit designare martyrij, quā & ipm̄ & illos decebat cōsummari. Vñ & alibi: passioe sua loquit̄: Baptismo aut̄ habeo baptizari, & quō coartor vsq; dū p̄ficiat. Grāce aut̄ baptismus, Latine ablutio dicit̄. ¶ Quas ergo sordes habebat dñs, vt baptismi passionis ablueret? Nēpe mortalitatis nostrā & passibilitatē, propter quā sordidus & cōtēptibilis apparebat hoībus, sicut & in Zacharia legimus: Iesus aut̄ indutus erat sordidus vestibus. Dixit aut̄ angelus his, q̄ stabāt corā se. Auferite ab eo vestimēta sordida. ¶ Iesus erat indutus sordidus vestibus, q̄ cū nō se cisset p̄ctm̄, pro nobis p̄ctm̄ factus est. Et ipse infirmitates n̄ras portat. Et in Ap̄to legim⁹: Ch̄sus nos redemit de male dicto legis, factus pro nobis maledictio. Hic in 21. psal. loquit̄: Lōge à salute mea verba delictōꝝ meoꝝ. Et in 68. psal. Deus tu scis inspiētiā meā, & delicta mea à te nō sunt abscondita. Quē vniuersa (inqt̄) appellant sordida vestimēta, & auferit ab eo cū in morte sua, n̄ra delet p̄ctā. Cū igit videmus dñm Iesum propter passionē mortis gloria & honore coronatū, & à nostris q̄ ipse portauerat p̄ctis ablutū, recte illū accipi mus suo baptismi in morte sua baptizati, atq; vt eūdem suū ad nos trāsfunderet baptismū, sanguinē & aquā de latere suo profudisse iam mortuū. Baptismū quo à Iohāne baptizatus est, non ad eandē p̄tinuisse virtutē, iam alias dictū est. ¶ Idcirco nec solus sanguis, nec sola de latere saluatoris aqua manauit: qā diuinus ordo nostrae salutis vtrūq; depoposcit. Nec em̄ ad hoc redēpti sumus, vt tales nos ille possideret, quales eramus prius. Vñ & Ap̄t: Nō em̄ (inqt̄) vocauit nos deus in immūditiam, sed in sanctificationē in Ch̄so Iesu. Et in alio loco, cū priora cōmemorasset p̄ctā, Et h̄c (inqt̄) fuitis, sed abluti estis, sed sanctificati estis &c. Vt ergo esset, vñ à peccatis lauaremur, aqua q̄ corporales n̄rā lauare poterat sordes sanguini, q̄ est p̄ctū n̄rā redēptiois, sociata est, & ex eius societate virtutē atq; authoritatē sumpsit vt ad abludā inuisibiles p̄ctōꝝ sordes digna sit sc̄to cooperari spū. ¶ Societate (inquam) viuifici ac p̄ctōis sanguinis hoc accepit, vt cōparet̄ vera silitudine rubro mari, p̄ qd̄ saluatus pplus trāsiuit, Pharaone submerso cū curribus & eq̄tibus suis. Nā fugiētes Aegy p̄tū huius seculi, mūdatoris in verā promissiois terrā trāsmittit, diabolumq; p̄sequentē penitus absorbet cū p̄teritis actibus & p̄p̄is suis. ¶ Igit̄ (vt supra dictū est) longe rōnabilis fuit vt lācea militis latus eius aperiret, q̄ vt eius crura frāgerent: rōnabilis (inquā) ac decētius tāto salutis fuit artificij, valdeq; accessit ad pulchritudinē opis, vt illud sibi mortuo de latere subduceret, vñ nasceret̄ ecclesia: q̄ dormiētī Adz costā eduxit, vñ formaret̄ Eva. Hac em̄ silitudine qd̄ pulchrius, qd̄ elegātius qd̄ dulcius: Siq; dem̄ ille primus Adā obdormiuit, iste secūdus (vt dictū est) surrecturus obiit. Illi dñs soporē immisit, huic p̄ calicē passiois dedit. ¶ Egredimini ergo & videte filia Sion regē Salomonē in diademate suo, quo corouauit eū mater sua in die desponsatiois eius, & in die lēgitimae cogdis illius. Egredimini (inqt̄) de tenebris illis, q̄ sup̄ terrā factae sunt ab hora sexta vsq; in horā nonā: imo de illis, q̄ per istas significatae sunt, & nūc operiūt facie cordis Iudaeoꝝ. De his ergo tenebris exite, & videte int̄ cōtēplatioe illū q̄ vos vocauit in admirabile lumē suū regē magnū, regē pacificū, in diademate spineo, qd̄ est charitas & magnae miseratiois ornamētū, q̄ coronauit eū m̄ sua synagoga, in hac die desponsatiois eius, quā (vt dictū est) nasciturā sibi sp̄sā ecclesie in Igitia cordis sui, p̄ia elemēta produxit, seq̄. ¶ Post hęc aut̄ rogauit Pilatū Ioseph ab Art mathia, eo q̄ eēt discipulus Iesu, occultus aut̄ propter metū Iudaeoꝝ, vt tolleret corpus Iesu. Et p̄misit Pilat⁹. Venit ergo, & tulit corp⁹ Iesu. ¶ Occul⁹ iste erat discipulus Iesu, sed nō occulte rogauit Pilatū, ne q̄ occulte tulit ad sepeliēdū corpus Iesu. Nec em̄ erat opus legis, nāq; vt supra dictū est, hoc erat p̄ceptum, vt in patibulo appēsus eodē die sepeliret̄, prouidēte iam corpori suo sepulturā libertatem ipso dei verbo, qd̄ per Mosen loquebat̄. ¶ Cū ergo br̄s iste discipulus tollit magistri sui corp⁹, recte Iudaeoꝝ calūniā nō veret̄, nā ille cōtra legē faceret, q̄ pro cā eiusmodi bonū eius officij calūniaret. Nec erat suspitiosus locus de eius discipulatu, cū p̄cepto legis nō etiā amorī dñi Iesu obseq̄ videret. ¶ Ve nit aut̄ & Nicodemus, ferēs mixturā myrrhā & aloes, quasi libras cētū, Acceperunt ergo Iesum, & ligauerūt linteis eū aromatibus, sicut mos ē Iudaeis sepelire. Ne miraremur, q̄ au si sint dñi corpus aromatibus cōdire, q̄ nō ausi fuerāt, nisi in occulto discipuli viuētis esse, addidit Euāgelista, sicut mos ē Iudaeis sepelire. ¶ Erāt in loco vbi crucifixus ē hortus, & in horto monumētū nouū in quo nodū q̄sq; posit⁹ fuerat. ¶ Et hoc sibi prouiderat ipse q̄ sepe kiebat, vt sicut nasciturus, vtēz sibi virginalē p̄parauit, ad quē vir nō accesserat: ita resurrecturus nouo & lapideo monumēto recōderet, in quo nodū quisq; positus fuerat. Ibi ergo propter parasceuen Iudaeoꝝ posuerūt eū. Ergo nūc liberati estis Iudaei, qā occidistis iustū cōtrariū opibus v̄ris. Ite nūc, māducate pascha, & magnū celebrate sabbatū, vt deinceps p̄ncipiat dñs super vultus vestros stercus solennitatum vestrarum.

providente iam corpori suo sepulturā libertatem ipso dei verbo, qd̄ per Mosen loquebat̄. ¶ Cū ergo br̄s iste discipulus tollit magistri sui corp⁹, recte Iudaeoꝝ calūniā nō veret̄, nā ille cōtra legē faceret, q̄ pro cā eiusmodi bonū eius officij calūniaret. Nec erat suspitiosus locus de eius discipulatu, cū p̄cepto legis nō etiā amorī dñi Iesu obseq̄ videret. ¶ Ve nit aut̄ & Nicodemus, ferēs mixturā myrrhā & aloes, quasi libras cētū, Acceperunt ergo Iesum, & ligauerūt linteis eū aromatibus, sicut mos ē Iudaeis sepelire. Ne miraremur, q̄ au si sint dñi corpus aromatibus cōdire, q̄ nō ausi fuerāt, nisi in occulto discipuli viuētis esse, addidit Euāgelista, sicut mos ē Iudaeis sepelire. ¶ Erāt in loco vbi crucifixus ē hortus, & in horto monumētū nouū in quo nodū q̄sq; posit⁹ fuerat. ¶ Et hoc sibi prouiderat ipse q̄ sepe kiebat, vt sicut nasciturus, vtēz sibi virginalē p̄parauit, ad quē vir nō accesserat: ita resurrecturus nouo & lapideo monumēto recōderet, in quo nodū quisq; positus fuerat. Ibi ergo propter parasceuen Iudaeoꝝ posuerūt eū. Ergo nūc liberati estis Iudaei, qā occidistis iustū cōtrariū opibus v̄ris. Ite nūc, māducate pascha, & magnū celebrate sabbatū, vt deinceps p̄ncipiat dñs super vultus vestros stercus solennitatum vestrarum.

Deute. 21
Nō potuit
Ioseph a lu
dais repre
hendi

Malach. 2

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELI

stam Commentariorum, Liber Decimusquartus.

Bhinc o Iuda te laudabūt frēs tui. Iuda (inquā) magne & fortis, q̄ resurgēs ex mortuis, cōfessionē & decorē immortalitatis atq; incorruptiois induisti. Laudabūt te frēs & amici tui, coheredes & cōparticipes regni tui, vñ laudabūt, vel qd̄ laudātes clamabūt: Manus tua (inquā) in ceruicibus inimicoꝝ tuoz. O fortissime frater & princeps cōfessionis eoz, cornua in manibus tuis sunt, & ecce nūc egredis quē ibi abscondita fuerat fortitudo tua. Quō sustinerēt luteae ceruices inimicoꝝ tuoz, vt nō ponerent scabellū pedū tuoz? ¶ Iulabūt ergo sub pedibus tuis inimici, laudabūt vero te frēs tui. ¶ Parū est laudabūt. Adorabūt te filij p̄ris tui. Adoratiois aut̄ hęc erit rō, qā tu catulus leonis es o Iuda, catulus leonis inquā, i. filius fortissimi dei, totius fortitudinis, & oim virtutū principis. A q̄ tu nequaquā in aliq̄ degeneras, nā ad p̄dā fili mi ascēdī stī, & ad nullius pauēs occursum, fortiter infernū debellasti. Igit̄ te laudabunt, te adorabūt frēs tui, filij p̄ris tui: q̄ & p̄inde q̄ te laudāt & adorāt, frēs tui sunt, & filij p̄ris tui, p̄ ipsam fidē, in qua te adorāt, grām adoptiois filioꝝ cōsecuti. Nūc pulcherrime viroz decursis laboribus tuis, qā lauisti vino stolā tuā, & sanguine vuz palliū tuū, i. spū sc̄to in sanguine tuo regenerasti ecclesīā tuā q̄liter eisdē fratribus tuis bonū fortitudinis & victoriā tuā nūtiū attuleris, stilo prosequēte, tuāq; grā iuuāte conabimur eloq;. ¶ Vna sabbati, Maria Magdalene venit mane cū adhuc tenebræ eēt ad monumētū, & vidit lapidē sublatū à monumēto. ¶ Vna sabbati, i. prima sabbati, s. die q̄ prior sabbato succedit. ¶ Sciēdū vero, q̄ hęc & ceteræ deuotæ dñi fecit quæ illū & viuū dilexerāt, & mortuū desiderabāt p̄ noctē ambulantes, iuuāte luna venerūt ad monumētum. Per noctē em̄ ambulauerūt, q̄ diluculo ad monumētum fuerūt. Alioq; nisi p̄ noctē venissent, quō ad sepulchrū tā mane affuissent? Verbi grā Maria Magdalene, cuius domus erat Bethaniæ, q̄ vicus quidecim stadij distat ab Hierosolymis, quō prima ante alias, vna sabbati iuxta Iohannē valde diluculo venit, cum adhuc tenebræ essent ad monumētum. Sepulto q̄ppe dño, mulieres q̄ illū secutæ fuerant, Hierosolymis nō remāserāt. Sed cū aspexissent, vbi poneret̄, reuertētes (inqt̄ Lucas) parauerūt aromata. ¶ Quā aut̄ parauerūt v̄ emerūt, manifestus Marcus indicat: Et cū trāsisset (inqt̄) sabbatū, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerūt aromata, vt veniret̄ vngerēt Iesum. Siq; dē sabbato (vt ait Lucas) geuerūt propter mādatū subaudit legis, qā lex vetat opari. ¶ Cōstat itaq; qā in lachrymis puigiles amores nimicq; lōga retardātis sabbati mora fatigata, quo nec opari nec plus mille passibus ambulare licitū erat Iudaeis, mox vt onerosum illud sabbatū, abiit, recessit, trāsiuit, nō quieuerūt, nō dederūt oculis suis somnū, nō lucifere ad proficiscēdū p̄tolatæ sunt. Noctē pro die, desiderū pro duce, lunā rapuere pro sole. Luna q̄ppe nocti nō defuit, qā 17. exiit. Septimadecima vero luna clauso vespe paulopost, i. fere post horā & dimidiā exurgit, tori deinceps lumē suū ministratura nocti. ¶ Falso igit̄ qd̄ Euāgelistas calūniati sūt, q̄ cōtraria dixissent i eo q̄ Matthæus em̄ vt eas cōmēdaret desiderū, q̄ venire cōperūt, ceteri dixerūt q̄ puenierint. ¶ Quare aut̄ hic Euāg. cū posset p̄ia sabbati dicere maluit vna sabbati dicere, nisi propter singularē

Gene. 42
Psal. 103
Gene. 46

Cap. XX

Luc. 23
Marc. 16
Exod. 30

Calumnia
de contra
rietate euz
gelistarum
singularē

Laus dei re
surrectiois,
Pfal. 116. 107
Esa. 49
2. Cor. 6
Iudi. 16
Marc. 16
Lapis p an
gelu subla
tus a sepul
chro.
Luc. 23.
Pfal. 118
1. Petri. 2
Petrus gēti
lis pph ty
pū gerebat

singularē & vnicā gloriā eius dicit. Est em̄ vere festa dies, vere btā dies, nobilitas anni, mē
sis decus, arma dieꝝ. Pulchritudine huius diei paradisus resloruit, cœlū purpuratū est, an
geli cādidati, hoies exhilarati sunt. Huius diei gfa singularis, verbis explicari nequit. Igit
vna sabbatū recte & proprie dixit. Venit, inqt, ad monumētum. Quā mane venerit, ipse
Euāgelista aperit, dicens: Cū adhuc tenebræ essent. Sed iā dñs resurrexerat. Vidit em̄, inqt,
lapidē sublatū à monumēto. ¶ Quid ergo est patri dicēti in Psal, Exurge gloria mea, exur
ge psalteriū & cithara. Cōfestim gloriofum illud organū p̄ris. f. os dñici hois, rñdens, exur
gā diluculo inqt: Nō em̄ diluculū ad resurgēdū expectauit. Quippe cum valde diluculo
mulieres venerint, & tñ charitate resurrectiois p̄uētæ fuerūt. Quid ergo (inquā) est q̄ ait,
exurgā diluclo, nisi q̄ a diluculū aliud ē qd̄ ad n̄ os nō p̄tinet corporeos oculos? Si em̄ totū
hoc tps̄ à resurrectioe dñi vnus dies salutis est. Propheta dicēte: Tpe accepto audiui te,
& in die salutis adiuui te, cur nō initiū tps̄ eiusdē diluculi noie velleat intelligi? Ergo tene
bræ quidē corpales erāt ad monumētū, sed sanctis & electis oibus diluculū, i. lucis aeter
næ iam erat initiū, à media nocte qñ surrexit, & portas inferni tulit fortissimus Samson qd̄
interpretat sol eoꝝ. Qd̄ Marcū euāgelistā cōstat intelligi voluisse, q̄ cū dixisset: Et valde mane
vna sabbatoꝝ veniūt ad monumētū, statim addidit, q̄ scdm̄ lram̄ repugnā ē, orto iam
sole. Orto q̄ppe iā sole nō valde mane est. Igit̄ & si media nocte dñs n̄ resurrexit, vey ē
tñ, q̄ p̄ri rñdēs (vriā dictū est) diluculo surgā inqt. ¶ Veniēs itaq; inuenit lapidē sublatū à
monumēto, videlicet quē angelus dñi reuoluerat, vt vacuū mulierib; veniētibus oñderet.
Proinde cū dicit Matth. Vesp̄e aut̄ sabbati, q̄ lucescit in prima sabbati, venit Maria Mag
dalena, & altera Maria videre sepulchrū, & ecce terramort̄ factus ē magn⁹, angelus at̄ dñi
descēdit de celo, & accedēs reuoluit lapidē, & sedebat sup̄ eū, sic intelligēdū ē, q̄ illis veniē
tibus, i. in via positis, q̄ vesp̄e (vt iā dictū est) venire cōperat, interim factū terrē mortuū
rexit dñs, & deinde angelus dñi reuoluerat lapidē, & deinceps postq̄ iā vacuū visum fuit
mulieribus, sup̄ lapidē sederit, vt paulatim, & nō repēte timidis hoim̄ mētibus res tāta in
gereret, primū sepulchro, deinde angelo, deinde viso dño. L. Cucurrit ergo ad Symonem
Petrū, & ad aliū discipulū quē amabat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dñm de monumēto, &
nescimus vbi posuerūt eū. Ego diluculū qd̄ sc̄tis iā erat aīabus in alio seculo, & illo q̄q;
Iatroni, cui dictū est, hodie me cū eris in paradiso, iamq; (vt ait Marcus) ortus erat sol, ve
runtñ veniētibus ad monumētum, nō tñ pro tpe noctis, veruētā pro sensu mētis tenebrę
erāt. Quid em̄ est obliuio vel ignorātia veritatis, nisi cœcitas vel tenebræ mētis? In tñ aut̄
erāt obliuio, & immemores verborū q̄ dixerat, q̄ oporteret filiū hois crucifigi, & die ter
tia resurgere à mortuis, vt nō inuēto corpe eius, nihil sup̄esse putarēt, nisi qd̄ sublatū fue
rit. Quid tñ sequit. L. Exiuit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerūt ad monumētū.
Currebāt ergo simul. ¶ Alius discipulus ipse est Iohānes. Quid cursus hmoi pulchrius spe
ctaculo, si ritē pp̄das Euang, narrātis, q̄ sit sensus vel intētio? Nunq̄ em̄ putandū est, q̄
hic talis, q̄ tā excellēter cœlestibus intēdit, oculū habere potuerit talia tā diligēter scribēdū
sine spe fructus. i. intelligētis sp̄ualis? Igit̄ spectaculo admittit, iā nūc subleuatis oculis latif
simū videamus capū huius seculi, & in eo currētes duos populos, q̄ sunt Iudæi & Gentes,
brauiū ipsam esse palmā crucis, quā Ch̄sus ascēdit: sp̄m vero principē spectaculi, quo & iū
dice dexterā palmā victoris ornabit. Nimiꝝ vbi auditū est, & in oēm terrā hic sonus exi
iuit, q̄ Ch̄sus resurrexit à mortuis, exiuit populus gētū & venit ad monumētū, exiuit
(inquā) de tenebris & caligine pctōꝝ, & venit adorare mortuū ac sepultū mortisq; victo
rē dei filiū & hoim̄ Iesum Ch̄m. Exiuit & ille alius, f. Iudæicus ppls, sed de vicino exi
iuit, q̄ iā ante cucurrerat, iā appropinquauerat, q̄ppe q̄ moriturū ac resurrecturū expecta
uerat, imo & prophetauerat. Currebāt ergo simul. L. Et ille alius discipulus p̄cucurrit citi
us Petro, & venit prior ad monumētū. Et cū se inclinasset, vidit linteamina posita, nec tñ
introiuit. ¶ Quantū ad eandē fidē, eadē quippe vetēz exitit fides, q̄ & nouoz, plane nos
gētes cū illo anteriori p̄plo simul cucurrimus, vey quantū ad tēpōꝝ distinctionē nō cur
reremus simul, nisi q̄ a in initio euāgelij Iudæoz simul & gētiliū multitudo fidē Ch̄si sus
cepit. ¶ Ergo ille ppls prior venit ad monumētū, sed vidēs linteamina, nō introiuit, q̄ vi
delicet tribulationes passiois dñicæ, q̄bus quasi linteaminibus cinctus, & ligatus fuit, intñ
erubuit, vt resiliēt etiā eoꝝ q̄ iam crediderāt ex eodē p̄plo plurimi. Fieretq; illis Ch̄sus
crucifixus, lapis offensiois, & petra scādali, partim propter carnales legis cērimonias, quas
videbat desitui, partim propter odiū gētū, q̄bus inuiderūt grām dei. L. Venit ergo Simō
Petrus sequēs eū, & introiuit in monumētū, & vidit linteamina posita, & sudariū, qd̄ fue
rat sup̄ caput eius, nō cū linteaminibus positum, sed separatim inuolutū in vnum locum. L.
Fidelis sermo. Qui primus venit, & nō introiuit, sola linteamina vidit, q̄ aut̄ posterior ve
nit & introiuit, nō tantum linteamina, sed & sudariū, q̄ fuerat sup̄ caput dñi vidit. Quid si
bi vult hoc, nisi q̄ nos gētes, q̄ Iudæis foris remanētibus credēdo itroiuiimus, nō solū illud

attendimus, q̄ pro hoibus pertulit dei filius, q̄ natus ex foemina laborauit in carne & cru
cifixus est ex n̄ra infirmitate, sed illud etiā, q̄ est & erat deus anteq̄ fieret vel assumeret de
nostro in q̄ patere: Sudariū nanq; qd̄ fuerat sup̄ caput eius, recte illud significat, qd̄ erat
in principio verbū, qd̄ erat apud deū, qd̄ erat deus. Hoc vtrūq; videt & adorat, q̄ posterior
venit & introiuit gentiū populus, adorat inquā, & cōfret, quia Ch̄s dñs & verbū patris est
per qd̄ factus est mūdus, & caro vel filius hois est, p̄ cuius passionē saluatus est mūdus. At
ille q̄ introiuit nō vult, sola vidit linteamina, q̄ sola attēdit tribulationē qua cingi vel cō
stringi potuit vera eius humanitas, & hoc habet scutū cordis, vt vere insipiēs, dū dicit, q̄
nō est deus q̄ mori potuit. Sudariū ergo iste nō vidit. ¶ Sed qd̄ est, qd̄ sequit, non cū linte
aminibus positū, sed separatim inuolutū in vnū locum? Hoc plane illud est, qd̄ catholica fi
des cōfret, q̄ passibilis quidē homo, sed impassibilis erat (vt semp̄ est) deus vnus idemq;
Ch̄s, nō positū erat sudariū cū linteaminibus, q̄ videlicet n̄ris doloribus, q̄s secundu ho
minē tulit, secundu seipm̄ nō ingemuit deus. Separatim ac seorsum stetit à cūctis angori
bus, nō substātiæ distiūctioe vel duplicitate p̄sonæ, sed dist̄ pari sensu, & magna diuerſita
te vtriusq; naturæ. ¶ Quin & inuolutū erat sudariū, profectio significans Ch̄si diuinitatē,
nec initiū nec terminū habere, q̄ videlicet sic nec cōcepit, nec desinit esse deus, quō rei q̄ in
uoluta est, nec initiū, nec finis cernit. Sed in vno loco qd̄ est, nisi q̄ in scissura mētū deus
nō est? Vna colūba, vnū est corpus Ch̄si in ecclesia. Et in hūc solū & vnū locū sacramētū
veritas est, q̄ scindi vel diuidi non p̄t. Igitur solū qd̄ infirmū est dei populus ille vidit, q̄ sic
offensus, quāso p̄de sabbatū, & foris remāsit. Sed q̄ sequit. L. Tunc ergo introiuit & ille
discipulus, q̄ venerat primus ad monumētū, & vidit & credidit. ¶ Sic nimiꝝ post pleni
tudine gentiū, & ille populus introiuit. Nolo em̄ (inqt. Ap̄tus) vos ignorare frēs mysteriū
hoc, vt nō sitis vobismetip̄s sapiētes, q̄ cœcitas ex parte cōtingit in Israel, donec pleni
tudo gentiū introat, & sic ois Israel saluus fiet. Igit̄ tenebræ quidē adhuc erāt ad monu
mentū, & qd̄ agerēt, nesciebāt, dormitātes adhuc p̄ tristitia mētis discipuloꝝ, sed aspira
bat dies & prope erat vt inclinarent vmbra vel figuræ radijs expulsæ regis subsequentiū.
Et vidit inqt, & credidit. Futurū quidē est vt ille posterior populus introiēs videat & cre
dat, sed nondū hoc, velsic discipulus ille vidit & credidit. Nā sequit. L. Nondū em̄ sciebāt
scripturas, q̄ oporteret eū à mortuis resurgere. Ergo illud potius credidit. i. existimauit
factū fuisse, qd̄ mulier dixerat, videlicet quia tulerūt dñm de monumēto, & nescimus vbi
posuerūt eū. Maluit tñ Euāgelista dicere, q̄ credidit, q̄ verbo propius p̄stitit in re pro
pter quā cursum huiuscemodi tā diligēter enarravit. Et cōtinuo subiūgit. L. Abierūt ergo
discipuli ad semetip̄os. ¶ Ergo inquit, q̄ nondū sciebāt scripturas, idcirco abierunt ad se
metip̄os, nā ecōtra vbi scripturas intellexerūt, abierunt supra semetip̄os, loquētes Ch̄si
sensu nō suo, & probātes, q̄ nō dñm tulerūt de monumēto, sed dñs surrexit de sepulchro
solutis doloribus inferni, iuxta qd̄ impossibile erat teneri illū ab eo, testāte Dauid, q̄ dicit
in eti: Providebā dñm in cōspectu meo semper, qm̄ à dextris est mihi ne cōmouear, pro
pter hoc lætātū est cor meū, & exultauit lingua mea, insup̄ & caro mea requiescēt in spe,
qm̄ nō derelinques animā meā in inferno, nec dabis sanctū tuū videre corruptionē, & n̄s
similia. L. Maria aut̄ stabat ad monumētū foris plorās. ¶ More suo S. Euāgelista in hoc
etiā loco mysterijs cœlestibus intēdit, & dū per terrā pedibus ambulare, i. purā videt hi
storiā texere, sursum volat. Nā sic matutinā resurrectiois reuelationē euāgelizat, vt in
tentio q̄q; resurgētis p̄ eius narrationē facile legētibus elucescat. Ab euntibus discipulis ad
semetip̄os, Maria refert solā stetit ad monumētū foris plorantē & inter flētus inclinātā
vidisse duos angelos, vnū ad caput, & vnū ad pedes, & deinde cōuersam retrorsum, vidisse
dñm, & hæc ab illo audisse: Noli me tangere, nondū em̄ ascēdi ad patrē meū. Vade aut̄
ad fratres meos & dic eis: Ascendo ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū.
¶ Pulchre liquidē hæc p̄æ oibus mulierē manus resurgētis pio desiderio ligatā ad sepul
chrū suū retinuit, vt secūde resurrectiois ipsa nuncia fieret, in qua primæ resurrectiois
opus notissimū atq; celeberrimū factū est. Prima nāq; resurrectio, de qua hic idē Iohānes
ait: Beatus q̄ habet partē in resurrectioe prima, illa est quā dñs enūciāns Iudæis: Amen
amen, inqt, dico vobis, q̄ venit hora & nūc est, qm̄ mortui, q̄ in monumētis sunt, audient
vocē filij dei, & q̄ audierint, viuēt. Hæc resurrectioe mulier hæc prima omnū vel notissi
ma respirauit, quia cū esset in ciuitate peccatrix cōtentior malæ famæ putoribus, qui sue
rat frater suus Lazarus corpore quadriduānus, audiuit in monumēto malæ cōsuetudinis
vocē filij dei, & q̄ audiuit, protinus exiuit. Pœnitendo quippe lauit lachrymis maculas
criminis, & dimissa sunt ei peccata multa, qm̄ dilexit multū. Secunda resurrectio corpore
est, in qua primogenitus mortuoz est Ch̄s filius dei, cuius vita nūc lugentibus & flenti
bus erat nuncianda discipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ & vtriusq; resurrectio
nis nutu detenta, cōgrue videlicet secūda resurrectioe nunciatura, quā primæ resurre
ctiois

Cant. 6

Roma. 16

Luc. 7, Iohan. 11,

tionis gra tali nuncio digna effecerat. ¶ Stabat in qua, & in eo qd foris stabat, plorabat, totius ecclesie de gentibus typi pfererat. Primitiua naq ecclesia, s. a iusto Abel, vsq ad illa q in cruce cofessus est, latrone, iam intra sacramentu dñice passionis recepta, peccatrix gentilitas foris remaserat, qd videlicet, no illa sanguis Chri a peccatis lauerat, qd fide eius non habuerat. Verbi gra: Eunuchus ille q venerat adorare in Hierusalē, & reuertebat legens Esaiā prophetā, ad monumentū foris stabat. Locus em scripturæ quē legebat, hic erat: Sicut ouis ad occisionē ducet, & sicut agnus corā tondēte se, obmutescet, & nō aperiet os suū &c. Profecto ploras ad monumentū foris stabat, qd passioni eius quē nesciebat legēdo cōdolebat. Itēq; & Cornelius cēturio deprecās deū, & faciēs eleemosynas semp foris ad monumentū stabat. Tota oīno gentilitas foris stabat, & si nondū ploras, sed plorare habebat cōsistendo peccata sua & per fidē eius q mortuus est & resurrexit, exēplū Mariæ primæ resurrectiōe resurrectura, relicta multoz deoz, imo dāmonū turba, sicut de hac muliere septē dāmonia, i. vniuersa vitia dñs eiecerat. L. Cū ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentū, & vidit duos angelos in albis sedētes, vnū ad caput, & vnū ad pedes, vbi postū fuerat corpus Iesu. Cū Iohānes & Lucas duos angelos fuisse visos referant, quō ab istis Matthæus & Marcus nō dissonāt in eo q vnū tantū modo vsum fuisse cōmemorāt: videlicet qd cū duo fuerint, vnus locutus est, q & in dextris secundū Marcū, & sup lapidē secundū Matthæū, & ad caput secundū Iohannē sedens, nulli quāsi ex diuersa sessione scrupulū mouere debet. ¶ Nā sicut testant periti locoz eorundē, monumentū dñi in aqua Ionari parte cryptæ sitū est, in petra excisum, longitudinis septē pedū, triū mēsurā palmā rū pauimēto altius eminēs, introitūq; habēs a latere meridiano. Quod cū ita sit, profecto q in dextris sedet, ad caput sedet, qd sup lapidē reuolutū exterius sedet. L. Dicūt ei illi: Mulier qd ploras? Quē quæris? Dicit eis: Quia tulerūt dñm meū, & nescio vbi posuerūt eū. Plorādo inclinata mulier hæc, angelos vidit, & percunctātes audire meruit, qd videlicet futurū erat, vt gentilitas pctā sua deslēdo, se humiliās sanctis apostolis vel p̄dicatoribus, q vtiq; angeli dñi exercitiū sunt, innotesceret, & ab illis dulcedinē æternæ cōsolationis acciperet. Et recte oēs angeli dñi exercitiū, oēs sacerdotes vel p̄dicatores veritatis, q; labia custodiūt scientiā, & q; ex ore legē requirūt, p duos angelos ita sedētes, vnū ad caput & vnū ad pedes signati sunt, qd videlicet vnū eundēq; Christū, & deū esse ante secula, & hominē factū p̄dicant in fine seculoz, & vtriusq; testamēti vocibus in carnatū, passum, mortuū, sepultū, ac resuscitatū a mortuis cōprobant vtz dei filiū. ¶ Vnde & duo Cherubin, q propiciatoriū tegūt, sese inuicē aspiciūt, vtriusq; vultibus in propiciatoriū. Cherubin quippe plenitudo scientiæ dicit. Et qd per duo Cherubin, nisi vtriusq; testamentū: Quid vero p propiciatoriū, nisi ipse q est propiciatio, pro peccatis nr̄is figurat. Et dū testamētū vetus hoc faciendū denunciat, qd nouū de dño factū clamat, quāsi vtraq; Cherubin inuicē aspiciunt, dū vultus in propiciatoriū vertunt, nec em̄ a suo aspectu discrepāt, q dispensationis eius mysteriū cōcorditer narrāt. ¶ Quod aut̄ interrogata mulier, qd ploraret, quē quære ret, r̄spondit: Quia tulerūt dñm meū de monumento, hodieq; magnæ huic mulieri, s. ecclesie nō vane dicere licet, qd videlicet Iudæi, quantū in ipsis est, tulerunt dñm de monumento, dū nō resurrexissē, sed furto sublatū esse, dato custodibus p̄cio, mētitū sunt, & testes mēdaces cōduxerūt. Sed eoz mēdacia nihil veritati nocuerūt, vnde & a propheta grauit̄ derident, dicētes: Quia sagittæ paruuloz factæ sunt plagæ eoz, & infirmatæ sunt cōtra eos linguæ eoz. ¶ Dicūt em̄ custodes illi p̄cio ad mētiendū cōducti: Discipuli eius furati sunt eū nobis dormientibus. R̄spondemus ad hæc: O paruuli sagittarij, si dormiebatis, vnde sciebatis, qd furati sunt eū discipuli? Si aut̄ vigilastis, quare nō seruastis? Præterea, qd non ait tantū, tulerunt dñm, a toto partē significās, cū nō nisi corpus quæreret nō (inquā) ait, tantūmodo dñm vel dñm nostrū, sed dñm meū, hoc recte peccatrix illa dixit, recte nihilominus peccatrix ecclesia de gentibus dicit: Peccatoz quippe dñs, peccatoz (inquā) p̄nitentiū proprius dñs est Chrs. Nō em̄ veni (inquit) vocare iustos, sed peccatores. L. Hæc cū dixisset, cōuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantē, & nō sciebat qd Iesus est. Dicit eis: Mulier qd ploras? Quē quæris? ¶ Mirū qd mulieri visione angelica p̄occupatæ vacauerit cōuertit retrorsum, nisi qd & in hoc mysteriū est, dū non cōuersa est retrorsum, ita vt vnde & qua venerat rediret, sed ita vt Iesum stantē videret & paulatim agnosceret. Sic deniq; gentilitas saluatore cognito retrorsum cōuersa, i. p̄teritas iniquitates cofessa est, & sic eas p̄nitēdo respiciēs in eū, cui dorsum verterat, suā cōuertit faciē. ¶ Vtz quia nō satis fides, fordes idololatriæ relinquere quæretibus cultū vel notitiā vnus veri dei, nisi summū fidei teneat, i. certitudinē resurrectionis, & necdū Iesum bene nouit, quisq; de resurrectione mortuoz dubitauerit, recte Maria, q dñm resurrexisse non credebat, recte inquā, & videbat & nō agnoscebat eū, quē & amor sibi ostēdebat, & dubietas abscondebatur. Nā sequit. L. Illa existimās, qd hortulanus esset, dicit ei: Dñe, si tu sustulisti eū, dicitō mihi, vbi posuisti, &

sti, & ego eū tollā. Ita plane, qd nō eū resurrexisse credebat, recte hortulanū & non ipm cœlestis horti vel paradisi creatorē se videre putabat. ¶ Sed qd mirū, qd hanc illi existimatiōē inesse voluit dñs, qd esset ipse hortulanus? Etenim ecclesia prioris populi hortus eius exiit, de q in Canticis dicit: Hortus cōclusus soror mea spōsa, hortus cōclusus, fons signatus. In illo videlicet horto saluatorē suū inuenit ecclesia gentiū & sic eū cognouit per scripturas legis & prophetaz, qd illic pullulauerūt, sicut in isto nunc horto p familiarē allocutionē Maria recognouit inuentū. Nam sequit. L. Dicit ei Iesus: Maria. Cōuersa illa, dicit: Rabboni, qd dicit magister. ¶ Appellatio naq; qua dicit: Maria, & responsio dicētis: Rabboni, qd (sicut Euāgelista exponit) magister interpretat, illud pulcherrime p̄signat, qd vocationē suā gētilitas de scripturis auditura, & magistrū suæ fidei dñm Christū esset inuocatura. Igitur hortus ille, in q dñs noster crucifixus, mortuus, sepultus est, & resurrexit, illam recte significat ecclesiā primitiua, in qua p scripturas plane inuenit, oportuisse Chrm pati, mori, sepeliri, ac resurgere a mortuis. Ingressa est, q ante peccatrix fuerat, profelyta ecclesia gentiū, & nondū agnosces dñm, auduit ex ore eius nomē suū, statimq; agnouit, & cofessa est magistrū, qd legēs scripturas, inuenit ibi scriptū nomē suū. Verbi gra, cū dicit spūs Chri de ipso per os patriarchæ Iacob: Nō auferes sceptrū de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat q mittēdus est, & ipse erit expectatio gentiū. Itēq; in David: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gētes hæreditatē tuā. Et his similia. Et hæc dixit Rabboni, qd profecto discipulū se intelligit, & sibi scripturaz arcana deberi. Sed hæc vocatio gentiū non ante debuit fieri, q resurgeret ipse a mortuis. Vnde & subdit. L. Noli me tangere, nondū em̄ ascēdi ad patrē meū. ¶ Tria quippe repugnant, ne hoc putemus dictū propter suā ipsius psonā. Primū est, qd iā transierat ex hoc mūdo ad patrē, videlicet qd resurgēdo nostrā oēm excefferat mortalitatē. Aliud, qd multominus residentē ad dexterā patris mortales tangere possent. Tertium, quia priusq; in cœlū ascēderet, imo & ipsa, qua resurrexit die, tetigerunt eū mulieres, qd tenuerūt pedes eius, & adorauerūt eū. Ergo propter ecclesiā gentiū, cuius illa personā gestabat, est dictū, noli me tangere, nondū em̄ ascēdi ad patrē meū, qd videlicet anteq; glorificaret, ecclesia de gētilibus nō erat ipse coniungēdus. Vnde & alij mulieri, in eiusdē gētilitatis persona, dixit anteq; pareret: Nō est bonū sumere panē filioz, & mittere canibus ad manducandū. Et discipulis suis p̄cepit: In viā gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanoz ne intraueritis. Et instāte iam passione sua, cū quærerēt eū videre gētiles, dixit: Venit hora vt clarificet filius hoīs. Quod certe idē est, ac si diceret: Venit hora, vt ad patrē suū ascēdat filius hoīs, vt subaudiās, & tunc me videbitis, tūc fidei tactu me cōtingetis. Igitur talis ecclesie nūc gestat Maria figurā, qualis gentilitas ante passionē dñi parata iā erat eius suscipere fidē. Et proinde recte dicit illi, noli me tãgere, nondū em̄ ascēdi ad patrē meū. Sed quō te o Christe, fili dei, postq; ad patrē ascēderis, hæc peccatrix tãgere poterit? ait. L. Va de aut̄ ad fratres meos & dic eis. Ascēdo ad patrē meū, & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū. ¶ Ac si dicat, me quidē, postq; ascēdero ad patrē meū, corporaliter tãgere vel videre o gētilitas nō poteris, sed vade ad fr̄es meos, i. ap̄los, & hanc illis audientibus cōfiteri fidē qd ego pro salute generis humani passus & mortuus, resurrexerim, & in cœlū ascēderim, & ipsi tibi cōferēt de me quicquid expedit. Fratres em̄ mei sunt, & nō quidem p naturā, sed per adoptionis gratiam, filij patris mei sunt, totam pariter mecum habētes hæreditatem sacramētoz, nihilq; deesse illis, vnde fiat vt me pfecte tãgere possis. Attende o mulier, q tangere me vis, attende inquā, vt vere tãgere possis, qd nō dixi, ascēdo ad patrē nostrū & ad dñm nostrū, sed, ad patrē meū & patrē vestrū, deū meū & deū vestrū. Aliter naq; mihi, & aliter fratribus meis p̄ est, aliter mihi, atq; aliter illis deus est. Meus quippe p̄ est, qd me genuit, & illoz pater, qd sibi in filios adoptauit. Itē, deus meus est, qd creaturā eius. L. hominē assumpsit: deus aut̄ illoz est, qd nō aliud q hoīs sunt, & sunt tantūmodo creaturæ dei. Hæc me fides corde cōspicit ad iustitiā, & oris cofessio tãgit ad salutem. L. Venit Maria Magdalene annunciās discipulis, qd vidi dñm, & hæc dixit mihi. ¶ Et vsq; hodie, imo vsq; in finē seculi venire nō desinit ecclesia secundū similitudinē, q in Maria p̄cessit, prima nūc animaz resurrectione resurgēdo, & secundā corpoz, q in nouissimo futura est, nescientibus annunciādo, quos pleriq; nō credāt, imo & irrideāt, sicut & tūc verba Mariæ nunciātis, qd vidi dñm, vt alius Euāgelista testat, quāsi deliramēta, corā discipulis videbatur. ¶ Interea paulatim diescit & nox tristitiæ apostoloz crebris nūchs clarescit, atq; p̄a lescere virtute testimonioz, rarefcunt tenebræ, qd (vt supra dictū est) adhuc erāt ad monumentū. Venerūt em̄ & aliz mulieres, q viderāt dñm, & tenuerāt pedes eius, & adorauerāt eū. Venerūt & duo discipuli, quibus euntibus in castellū, noie Emaus, visus in alia effigie & cognitus fuerat in fractione panis. Sed & hoc auditū & percerebruit inter eos, qd surrexit dñs vere, & apparuit Petro. Ita p̄paratis, & expectantibus vigilantū oculis, qd p̄ tristitia dormita-

Acto. 8. Esa. 73

Acto. 10

Lucæ. 7

Marc. 16 Math. 28 Iohan. 20

Malach. 3

Exod. 32

I. Iohan. 2

Math. 28

Psal. 63

Lucæ. 24

Gene. 49 Psal. 118

Iohan. 13

Math. 18 Math. 10 Iohan. 12

Roma. 10

Lucæ. 24

Lucæ. 24 Math. 28

dormitauerat toto spacio tridui, tãdẽ ipse sol mudi, ab oriẽte roseo vultu cõspiciuus emer sit, cũctisq; abactis tenebrae reliquijs, plenũ lætitiã diẽ mirantibus ingessit. Nã sequitur. LCũ ergo esset sero die illo, vna sabbatoꝝ, & fores essent clausæ, vbi erãt discipuli cõgre gati, propter metũ ludæoꝝ, stetit in medio & dixit eis: Pax vobis. ¶ Primũ illud, qd maxi me delectat, liber intueri, s. vocẽ nouã salutationis, quã hæcenus hoim nemo ex ore dei audiuit, quã vbi stetit in medio discipuloꝝ, protinus edidit, dicẽs: Pax vobis. Quidnã est hoc, qd dñs virtutũ & rex gloriã, cũ primũ ingredit cõuentũ apostoloꝝ, & eoꝝ qui cũ ip sis erãt cõgregati (vt Lucas ait) tali primũ voce in gaudiũ illoꝝ tanq; suauissima cõsolatio ne intonuit? Nunqd casu talẽ salutationẽ attulit victor mortis, regressus ab inferis? Non vtq; sed pro certã rei significatione vocẽ hæc edidit. Quid em? Nonne inimicitias, q; ha ctenus inter deum & hoies fuerãt, tunc primũ in carne sua soluerat, & idcirco pertulerat mortẽ, vt genus humanũ deo recõciliaret? Ipse em (inquit Apłus) est pax nostra, qui fecit vtraq; vnũ, & recõciliavit nos deo in vno corpore p mortẽ crucis, interficiẽs inimicitias in semetipso, &c. Igitur qa pctã nostra pertulerat in corpore suo super lignũ, & qa chiro graphũ peccati de medio tulerat, affigẽs cruci & expoliã principatus & potestates tradu xerat cõfideẽter, palã triũphã in semetipso, recte hic dñs fortis & potẽs, dñs potẽs in plio, vitã cũ victoriã referens vbi stetit in medio discipuloꝝ, pax vobis, inquit. ¶ Quare vero discipuli clausis foribus intus erãt? Propter metũ (inqt) ludæoꝝ. Quid metuebãt ludæos sanguine dñi saturatos? Nunqd si adhuc arderent, & sitirent sanguinẽ illoꝝ? Ludæi, clausi ipsi possent se foribus tueri, quas per facile erat effringi? Vt quid ergo fores clauerant? videlicet quia sermonẽ inter se habebãt, cui neminẽ, nisi amicũ vel participẽ sui luctus in teresse tutum putabãt. Iam quippe nõ solũ mulieres audierant, dicẽtes, qd vidissent dñm, sed & duo ex discipulis reuersi fuerant a castello Emaus, referentes qd in fractione panis cognouissent eum. Quinetiam iam congregati fuerant propter hoc ipsum, dicentes, quia surrexit dominus vere, & apparuit Petro. De his inter se colloquentibus, merito tutũ non videbatur, vt auscultaret eos ludæus, & idcirco clausis fe continebãt foribus. ¶ Quomodo vero (inquit aliquis) corpus vẽz fuit, quod clausis foribus introiuit? Quod qui infide liter qrit, & vẽz corpus sic potuisse inferri nõ concedit, superest, vt multo minus illud cõ cedat, qd corruptibiles atq; mortales adhuc apostoli sic educti sunt, quomodo in actibus apostoloꝝ scriptum est: Carcerem quidẽ clausum inuenimus cũ omni diligẽtia, & custo des stantes ante ianuas. Aperientes aut carcerem, neminem intus inuenimus. Superest vt istos quoq; qui necdũ resurrexerãt, in ventos & aerem subtilẽ, quo per patẽtes rimas ef flari possent, euauisse asserant, siquidẽ sacrã recepturi sunt scripturã. Quã qui non reci piunt, nec audiẽdi, sed vt infideles, omnino vitãdi sunt. Nobis credẽtibus illud pro argu mento sufficit, quia de nihilo deus cũctã creauit, & cunctã quãsi nihilũ & inane reputata sunt ei, ad agendũ quicqd voluerit, ad traducendũ quippiã quocũq; voluerit. Mirũq; hoc potius esset, si ita nõ possẽt: cũ nemo fere tã imperitus artifex sit, vt qd cõposuit, penetrare ipse vel aperire nõ possit. At ille cũ voluit, aperta est terra, & deglutitũ Dathan, statimq; operuit super congregationem Abiron, qui principes seditionis extiterunt, promissioni bus dei detrahentes, & cum subannatione dicentes: Reuera induxisti nos in terram quã fluit riuus lactis & mellis. ¶ Sed verba in ventũ iactare videbor, si contra tales fidei Chri stianã inimicos multa respondere tentauero. Ille nanq; vulpeculã iam dudũ tonitru cõ lli, id est, clamore fulminantis ecclesiã conterritã, vbicunq; sint, latitant in caueis subter raneis, nec prodire audent, vt vineas florentes, fructusq; parturientes, suo amore putido dente demoliantur. Sed iam sequentia p̄sentis gaudiũ contempletur. L. Et cũ hæc dixisset, ostendit eis manus & latus. ¶ Quare ostendit manus & latus, insuper & pedes, vt Lu castestatur, nisi vt existimantibus se spiritũ videre, vẽz corpus assignaret discipulis, & in vero corpore, verisq; membris, vẽz p̄sentaret liuorẽ effectiũ nostrã pacis? Nam disci plinã pacis nostrã super eũ & liuore eius sanati sumus. Hęc disciplina in manibus pedi busq; & latere non solũ conspicua, sed & contrectabilis apparebat, per clauoꝝ & lancea rum vestigia. ¶ Et hæc liuoris signa sempiterna, margaritã victoris, & splendida nostrẽ, quam attulit, pacis ornamenta vel testimonia sunt. Nam poterat quidẽ virtute, qua resur rexit, & de vere mortuo corpore, viuum in veritate reddidit, clauoꝝ & lanceã penitus extirpare vel explanare vestigia: sed seruanda erant oculis paternis decentia filiũ dei cha ritatis & obedientiã signa, veneranda nostrã causã patrociniã, nostriq; amoris æterna incitamenta, & horroꝝ impioꝝ perpetua incendia. L. Gaudiũ sunt ergo discipuli viso do mino. ¶ Quomodo gaudiũ sunt, quomodo q p̄æ tristitiã magnitudine lass fuerãt, tunc in gaudio respirauerunt? Magnifice sicut consolati sunt, & tunc repletũ est gaudio os eoꝝ, & lingua eoꝝ exultatione, & lætantes facti sunt. Mulier dum pareret, tristitiã quidẽ ha buerat: iam aut obliuiscatur p̄æ surã propter gaudiũ, quia natus erat homo in mũdũ.

Psal. 23
Lucæ. 24
Coloss. 1
Coloss. 2
Psal. 23
Acto. 5
Nume. 16
Psal. 107
Luc. 24
Esa. 73
Psal. 127
Iohan. 16

Mulier

Mulier inquã, i. aia eoꝝ, quasi parturiẽs habuerat p tridũ multitudẽ doloꝝ atq; cõtinuũ ploratũ & fletũ, sed nũc implebat, qd promiserat: itẽz aut videbo vos, & gaudebit cor ve strũ. Gaudiũ sunt igit discipuli viso dño, sed in eiũdẽ gaudiũ sui vehemẽti abundantia flu uantes, necdũ credebãt. Ait em Lucas: Adhuc aut illis nõ credẽtibus, sed mirãtibus p̄æ gaudiũ &c. L. Dicit ergo eis itẽz: Pax vobis. ¶ Hęc itantibus & difficulter accipiẽtibus, pa cẽ ingerit: pacẽ inquã, quã nõ nisi credẽdo suscipere quis possit. Non em, nisi credẽdo re conciliamur deo p mortẽ filij sui. Amplius aut, cur itẽz dicat eis, pax vobis, manifestat, cũ subiungit. L. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. ¶ Quõ em vel ad quid misit filiũ pater, nisi vt inter deũ & hoies pacẽ faceret. Quõ itidẽ, vel ad qd suos in vniuersum mundũ mit tit filius p̄dicatores, nisi ad hoc, vt inimicos deo recõciliet hoies? Hoc nẽpe sciens Apłus, ait Corinthiis: Oia aut ex deo, qui recõciliavit nos sibi, & dedit nobis ministeriũ recõcilia tionis. Quĩ quidẽ deus erat in Chřo, mũdũ recõciliã sibi, nõ reputã illis delictã ipsoꝝ: & posuit in nobis verbũ recõciliatiõis. Pro Chřo ergo legatiõẽ fungimur tanq; deo exhortã te p nos. Obsecramus pro Chřo, recõciliamini deo &c. Itaq; si quãras, quõ vel ad qd filiũ misit p̄, qd ad p̄sentẽ locũ p̄neret: deus (inquit) erat in Chřo mundũ recõciliã sibi, nõ reputã illis delictã ipsoꝝ. Si quãras, qd est, ita & ego mitto vos, & posuit (inqt) in nobis verbũ recõciliatiõis, pro Chřo legatiõẽ fungimur & obsecramus pro Chřo recõciliã mi ni deo. Igitur cũ semel & itẽz dixisset, pax vobis, vt insinuarer, & pacẽ se fecisse illis, & pa cem p illos mitteret nobis: sicut (inqt) misit me p̄, & ego mitto vos. Et si quãras euiden tius, quã nã illa sit pax, audi qd sequit. L. Et cũ hoc dixisset, insufflauit & dixit: Accipite sp̄m sanctũ. ¶ Et cõtinuo, L. Quõẽ remiseritis pctã, remittunt eis, & quõẽ retinueritis, retenta sunt. ¶ Manifeste hic illa de pace agitur, qd est remissio peccatoꝝ, qd primũ & maximũ est sp̄s sancti donũ. Propter qd cũ dixisset, accipite sp̄m sanctũ, quasi quãrerẽt, in q accipie mus illũ, statimq; subiungẽs, quõẽ (inqt) remiseritis peccata, remittunt eis, &c. Ergo pax ista (vt iã dictum est) peccatoꝝ remissio est, & ista remissio, sancti sp̄s acceptio est. Proin de suscipiãt montes pacẽ sub isto rege, isto filio regis, cui resurgẽti a mortuis, deus iudi cium suũ & institũ suã dedit, semel dicẽte, pax vobis: suscipiãt identidẽ pacẽ populo, sub auditor euangelizandã, itẽz dicẽte illo, pax vobis. Non em iste filius regis iudicare ha bet solũ modo populũ suũ cũ iustitia, sed etiã pauperes suos in iudicio. Idcirco semel & itẽz dixit, pax vobis, quia & p semetipsum prioris populi sui ecclesiã, s. patriarchas, pro phetas & electos oẽs, a primo Abel vsq; ad latronẽ in cruce pendẽtẽ, pacificauit & deo reconciliauit: pauperes aut suos, i. nos gentiles, nos aduenas & hospites testamentoꝝ, qui eramus sine deo in hoc mũdo, per apłos, in quibus (vt p̄dictũ est) posuit ipse verbũ recon ciliationis, ad eandẽ pacẽ inuitauit dicẽs eis, sicut misit me p̄, & ego mitto vos. Ita iudicã do humiliãt calumniantoꝝ, qa nunc iudiciũ est mũdi, nunc princeps mundi huius eiũcie tur foras, & veniẽs euãgelizauit pacẽ pauperibus populi sui, q erant prope, s. apostolis & ceteris q fuerãt ex cicũcissione, & pacẽ nobis filijs eorũdẽ pauperẽ, q eramus lãge. ¶ Quõ aut dicturus, accipite sp̄m sanctũ, insufflauit prius? Etenĩ status quẽ mortalis adhuc & pas sibilis homo trahebat & reiciebat ore suo dñs noster, nõ sp̄s sancti, sed cõmunis erat aer, quo iã immortalis nõ indigebat vt spiraret, nec nos indigebimus in illo, post resurrectio nẽ, seculo, vbi corruptibilis vita nõ est. Proinde qũ potestate spirare corporaliter, sicut & mãducare vel bibere, cũ nõ egeret, potuit: nõ tamen arbitramur, q vndecim apłos & oẽs qui cum ipis cõgregati fuerãt, obambulãdo singulatim cuiq; insufflauerit, aut q stans in medio eoꝝ, nõ anhelitũ tã grandẽ statũ emisit, vt cunctos afflaret simul corporaliter, & huiuscemodi statu tactis dixerit, accipite sp̄m sanctũ &c. Ergo sic potius insufflauit, nõ quõ homo, sed quõ deus, q anteq; homo fieret, insufflãse legit. Formauit em deus ho minẽ de limo terrã, & inspirauit: siue (vt in. 70. habet) insufflauit in faciẽ eius spiraculũ vi tã. Qui ergo tũc insufflauit, vt fieret homo in animã viuẽtẽ, nũc idẽ insufflauit, vt aia vi uentis hois sp̄m sanctũ acciperet, & ad intelligendũ scripturas sensum apertũ haberet. Si qdẽ Lucas hoc ipm narrat, qa tũc aperuit illis sensum vt intelligerẽt scripturas. ¶ Per hũc sp̄m sanctũ quõ vel qd agẽdo pctã remittere valeant, vt nũc ait: quõẽ remiseritis pctã, re mittunt eis. In Matthæo manifestius ostẽdit his verbis: Data est mihi ois potestas in cœ lo & in terra. Eũtes ergo docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos, in noie patris & filij & sp̄s san cti. Ita plane, qẽ remiseritis pctã, remittunt eis, & qẽ retinueritis, retenta sunt. Nã hoc est qd apud Marcũ dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nõ credide rit, cõdemnabit. ¶ De hac potestate & illud p̄det, qd alibi dicit: Quã cũq; alligaueritis su per terrã, ligata erũt & in cœlis, & quã cũq; solueritis sup terrã, soluta erũt in cœlo. Quã tũ potestate nõ ante passiõẽ suã dedit, sed tũ promisit, sicut Petro manifestius de futu ro loquẽs: Et tibi (inqt) dabo clauẽ reg. cœl. &c. Illic de ligãdo vel absoluendo potestãtẽ promisit: hic aut, i. post resurrectiõẽ suã, de eo qd prius vel melius est, i. de baptizandis

Lucæ. 24
Ephẽ. 2
2. Cor. 5
Psal. 71
Cur bis ait, pax vobis.
Ephẽ. 2
1. Cor. 5
Psal. 71
Iohan. 1
Ephẽ. 2
Gene. 2
Lucæ. 24
Matth. 28
Marc. 16
Matth. 18
Marc. 16

oibus in remissionē peccatorū regulā tradit. Extāc vna sancta catholica ecclesia p̄ totum orbē, baptizādo in noīe patris & filij & spūs sancti p̄ctā remittit. Et nō vana fides est, q̄ nō minus p̄ctā remittunt eis, q̄s baptismo abluēs nūc p̄ ministrōs suos incorporat sibi, q̄ remissa sunt eis q̄ iā in ecclesia, siue viuēs sine defuncti erant, qua Ch̄s hora sanguinē & aquā de suo corpore fundēs, oīm in se credentiū p̄ctā lauit. ¶ Sicut em̄ (in q̄) misit me p̄, & ego mitto vos. i. quā ego de remittēdis p̄ctis potestātē à patre secūdum hoīem accepi, eandē p̄ oīa do vobis. Data nāq; est mihi oīs potestas in cœlo & in terra, & vos quæcūq; p̄ctā remiseritis, remissa sunt in cœlo & in terra. Hoc primū & magis necessariū est spūs sancti datū, s. in remissionē p̄ctōrū. Nā aliud datū est, q̄ die p̄tecostes idē spūs sanctus est in diuersa; ornamēta gr̄a. Hoc oibus æqualiter datur, vt baptizati à p̄ctis, oēs iustitice murz illud dispari gr̄a distributū est, operāte in singulis eodē spū & diuidēte prout vult. ¶ Sicut em̄ nō solū à patre, sed etiā à filio spūs sanctus procedit: sic nō semel, sed bis pro diuersis affectibus dari illū oportuit. A filio nāq; in remissionē p̄ctōrū procedit, sicut Euangelista manifeste hoc verbo exp̄ssit, dicēdo, insufflauit & dicit eis: Accipite spm̄ sanctum. Nā insufflauit, i. de seipso procedētē dedit. A patre autē q̄ procedat, p̄struere opus nō est, vnde nec Græcorū aliq; dubitare solet, licet de filio nō illū procedere q̄dā illoz dixerint. Et anteq̄ filius in hūc mūdū venisset, diuersa; distributiōe aiā; antiquis sanctis datus est, sed nōdū vlli in remissionē p̄ctōrū, q̄d nunq̄ fieret, nisi prius idē p̄tōfex noster sacrificiū se pro nobis obtulisset. Sed de hoc iā alio loco, vbi de baptismo tractari oportuit, vberius dictū est. ¶ Interea dū in magna domo sancte ecclesie, in q̄ soli sunt Ch̄i discipuli, pax. i. remissio p̄ctōrū per spm̄ sanctū tribuit, Iudaicus populus abest, ne q̄ cū discipulis de resurrectione dñi gaudētibus, felicis gaudij vult esse particeps. Vnde ab Euāgelista, quē de suo peccatore mysterionū multitudinē imbuit, ipse q̄ diligebat eū, sapiētia dei, Ch̄s dñs, protinus subiungit. L. Thomas autē vnus ex. xij. q̄ dicit Didymus, nō erat cū eis, q̄n venit Iesus. Sic profectō diuinitus dispositū est, vt hic vnus discipulus tātā lætitiæ deesset, q̄ videlicet futurū erat, vt vniuersitati gentiū in vnitāte fidei gr̄am spūs sancti accipientiū in remissionē p̄ctōrū, Iudaicus pp̄lus sese subtraheret. L. Dixerunt ergo ei alij: Vidimus dñm. Ille autē dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixurā clauorū, & mittā digitū meū in locū elauorū, & mittā manū meā in latus eius, nō credā. ¶ Si ad solū literā spectes, qd est, cur hic ap̄lus Thomas amplius vel iustius cæteris redarguēdus fuerit, tanq̄ incredulus aut infidelis? An q̄ dixit, nō credā, nisi videro in manibus eius fixurā clauorū, & nisi mittā digitū meū in locū clauorū? Nēpe & cæteri nisi vidissent, imo & nisi palpāssent, nō credidissent. Nā & secūdū hunc Euāgelistā cū dixisset, pax vobis, ostēdit eis manus & latus, & secūdū Lucā, nō solū dixit, videte manus meas & pedes meos, q̄ ego ipse sum, sed palpate inq̄t, & videte q̄ spūs carnē & ossa nō habet, sicut me videtis habere. Sed nec ista suffecerūt eis ad credēdū. Nam sequit̄ Lucas & dicit: Adhuc autē illis nō credētibus & mirātibz, p̄ gaudij dixit: Habetis hic aliqd qd māduces? In quo autē Thomas magis incredulus, si parā hic historici tenere velis, nisi forte q̄a his, q̄ viderāt eū resurrexisse, nō credidit? Nimirū nec illi suis facile crediderūt oculis. ¶ Igitur (vt p̄dictū est) in manu sapiē dei sua facta bene disponētis. Thomas Iudaici populi figurā p̄tulit, q̄a diebus ap̄loz, qui resurrectionis dñicæ primi testes fuerūt, dicētes, vidimus dñm (qd & nunc p̄ or vniuersalis ecclesie dicere nō desinūt) pertinaci duricia resistūt, & nisi viderint, nō credūt. Itaq; nō tā Thomas ex ceteroz cōparatiōe ap̄loz, q̄ Iudaicus pp̄lus incredulitatis arguit, ex cōparatione gentiū. Nos em̄ non vidimus & credimus illi. Deus auribus nostris audiuit, patres nostri annūciauerūt nobis. Iudæi nō credēt, nisi & Enoch & Helia p̄currētibus terribilia viderint v̄turi iudicis. Vnde sequit̄. L. Et post dies octo itez erāt discipuli eius intus & Thomas cum eis. ¶ Post dies octo intus erāt discipuli, intus, sed nō in eisdē foribus. Intus erant, sed nō Hierosolymis. Nō em̄ arbitrandū est, q̄ toties in Galilæā ire iussi, p̄ octo dies distulerint. Vbi ergo erāt intus, nisi in mōte Galilææ q̄ abierūt (sicut refert Matth.) sicut cōstituit illis Iesus? Vnde & iādudū à magnis doctoribus dictū est: Post resurrectionē Iesus in Galilæa ante conspiciē & adorāt, licet quidā dubitēt. Tūc manifestius ostēdit Thomæ, & latus læcea vulueratū, & manus fixas clauis demonstrat. Quō vero intus, si in mōte erāt? Videlicet q̄a ciuitas eius Nazareth in mōte Galilææ sita erat, sicut habemus in Luca: Et venit (inq̄t) Nazareth vbi nutritus fuerat. Et cū dixissent ei, q̄ta audiuitis à te facta i Capharnaū, fac & hic in p̄tia tua. Postmodū repleti ira, duxerūt (inq̄t) illū ad sup̄ciliū mōris, sup̄ quē ciuitas illorū erat posita, vt eū p̄cipitarēt. Ergo & in mōte abierāt, & intus erāt: q̄a in Nazareth ciuitate Galilææ fortassis i domū Mariæ matris eis cōuenērāt. Porro mystice post dies octo Thomas erat cū eis, q̄a post hęc plenitudinē t̄pis cū gētibus & reliquiæ credēt̄ Israelitici populi. L. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit i medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ. Infer digitū tuū huc, & vide manus meas, & affer manū tuā, & mitte i latus meū, & nō li esse incredulus, sed fidelis. ¶ Quā dixisti inq̄t, nisi videro, & nisi manus meas in latus eius

1. Cor. 12

Eph. 5

Johan. 20
Lucæ. 24

Psal. 71
Malach. 2
Apoca. 11

Matth. 28

Lucæ. 4

Roma. 11

miserō, nō credā: & hoc te dicētē, cū absens putarer & nō viderer, p̄sens audiri, ecce infer digitū tuū & vide. i. experire meas manus nō spm̄ eē, sed carnē & ossa, q̄ spūs nō habet, & tāgendo substantiā veræ carnis, noli esse incredulus, sed fidelis, in substantiā veræ diuinitatis plenariē vel corporatē inhabitāti, q̄ carnē suā refuscitare potuit. L. R̄dit Thomas, & dixit ei: Dñs meus, & deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me, credidisti. Beati q̄ non viderunt, & crediderunt. ¶ Quod vni Thomæ dī, q̄a vidisti me, credidisti: plane si solum lralem sensum respicias, & cæteris Ap̄lis oibus dici potuit vcz nisi vidissent, nō credidissent. Nā antequām vidissent, mulieribus referētibus se vidisse eū, non crediderūt, sed videbant corā eis tanq̄ deliramēta, verba eoz. Quare ergo vni dicit, q̄a vidisti me, credidisti: addēs etiā, beati, q̄ nō viderūt, & crediderūt? Et q̄dem nos nō vidimus & credimus, sed nunq̄d cōsequēter, ap̄lo Thomā, q̄ credidit, q̄ vidit, & cæteris Ap̄lis q̄ viderūt, beatiōres sumus? ¶ Igit̄ (vt iā dictū est) in huius lrae exteriori luce argētea pulchritudine, mysterioz quoq; fulgor aureus recōditus ē, & est qdā propositio eius, q̄ sine parabola non loq̄bat, aut agebat, vt Matthæus ait, testimoniū prophetae subiungēs in eius p̄sona dicētis: Aperiā in parabola os meum, eruclabo abscondita à cōstitutiōe mūdi. ¶ Itaq; in p̄sona Iudaici populi Thomæ dī, q̄a vidisti me, credidisti: beati, q̄ nō viderunt, & crediderunt, q̄a vcz & illi beati q̄dem erunt, q̄ credent, q̄a videbunt splendore p̄euntē scdm̄ eius aduētum: vcz nobis gētibus minus laudabiles erunt, q̄a post remi credent, q̄ primi credere debuerunt, & de capite cōuertent ad caudā. L. Multa qdē & alia signa fecit Iesus in cōspectu discipulorū suorum, q̄ nō sunt scripta in libro hoc. Hęc autē scripta sunt, vt credatis q̄a Iesus est Ch̄sus filius dei, & vt credēs vitā habeatis in noīe eius. ¶ Ac si diceret: De multis signis, q̄ fecit Iesus in cōspectu discipulorū suoz, postq̄ resurrexit à mortuis, hęc duo scripta sunt in libro hoc, qm̄ quidē in lege scriptū ē, q̄a duoz hoīm testimoniū vcz est, vt p̄ hęc duo testimonia credatis, q̄a Iesus est Ch̄sus filius dei, q̄ppe q̄ cum vt homo mortuus fuisset, vt deus resurrexit. Facta q̄ppe pro testibus recte suscipi, Ap̄lus quoq; docet, q̄ cum dixisset Corinthiis: Ecce hoc tertio paratus sum venire ad vos, statim subiunxit: In ore duoz vel trium testiū, stabit om̄e verbū. Sed forte cōtētiosus auditor duobus testimoniis cōtentus nō est, tertium teq̄rit. Sequit̄ ergo: L. Post hęc manifestauit se itez Iesus ad mare Tyberiadis, manifestauit autē sic: Erāt iūmul Symon Petrus, & Thomas, q̄ dī Didymus, & Nathanael, q̄ erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. ¶ Ecce & hoc tertium diligēs, ac dilectus Euāgelista cōscribit testimoniū, vt nihil desit: q̄a (sicut iam dictū est) in ore duoz vel trium testiū, stabit om̄e verbū. Nā vt scias, q̄a legitimo testiū nūero cōfirmare intēdit auditorē euāgelij in fide resurrectionis Iesu Ch̄si dñi nostri, statim in fine huius lectionis ita cōcludit: Hoc iam tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, postq̄ resurrexit à mortuis. Præclarū & auditu dignus ē huius miraculi sermo fidelis, q̄ cū testimonio capitis resurrectionis declarat, corpis q̄q; i. toti⁹ ecclesie resurrectionis p̄figurāt. ¶ Venerabilis nihilominus & vera diuini huius Euāgelistæ dispositio, q̄ talia de multis q̄ fecit Iesus in cōspectu discipulorū suoz (vt supra dictū est) tria signa elegit, q̄ in sup̄ficie historica resurrectionis nē dñi cōtestādo, s̄l etiā mox subsecuturā vocationē plenitudis gētū & futurā in fine seculi saluationē reliquiaz̄ Israel, & vniuersalē oīm resurrectionē, mysticē p̄dicaret. ¶ Erant (inq̄t) Symon Petrus & Thōmas, q̄ dī Didymus, & Nathanael, q̄ erat à Chana Galilææ & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Numez discipulorū nō solū idcirco Euāgelista posuit, q̄a tātus est, vt rectē manifestatio dici possit, q̄ eis dñs apparuit: vcz etiā idcirco q̄ septenario numero rectē sc̄tā ecclesia figurāt, vt pote cōgregata vel ordinata sc̄tō se p̄iformi spū. L. Dicit ei Symon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. ¶ Electis Apostolis & Ch̄si vestigia sequutis, ad piscationē redire ita culpa nō fuit, sicut hodieq; seculo renuntiantibus, & Christum sequentibus, culpa non est licitas artes exercere, & de labore manuum victum querere. Alioquin videbitur Paulus Apostolus, q̄ manum suam in aratrum miserat, retro aspexisse, qui labore manum suarum victitans, cum concessa posset vti potestate, etenim euāgelium p̄dicans, ne gloriam suam, quis euacuaret (maxime apud Corinthios) de euāgelio nolebat viuere. Itaque negotiū piscationis, quod ante conuersionem sine peccato extitit, post conuersionem repente Apostolis culpa non fuit. Sequit̄: L. Exierunt, & ascenderunt nauim, & illa nocte nihil prendiderūt. Mane autem factō, stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli, q̄a Iesus est. ¶ Antequām mane veniret, & dominus in littore stetit, laborauerunt quidem, & retia miserunt, sed nihil prendiderunt septem discipuli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile, diemq; salutis, qui sole iustitiæ Christo resurgente à mortuis ortus est nobis, p̄dicauerunt quidem lex & prophetæ, sed non effecerunt salutem totius mundi. Retia quidem miserunt, sed non etiam captos pisces ad littus adduxerunt, q̄a sacram qdē scripturā cōtexerūt, sed p̄ eas hoies ad salutis æternæ portū nō eduxerūt. Sed venit mane, & dñs

Luc. 24

Matth. 13
Psal. 77

Deut. 17. 15

1. Cor. 15

CAP. XXI

Act. 26
2. Thess. 1
1. Cor. 9

vt edatis & comedatis sup mēsam meā in regno meo. L Hoc iā tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, cū resurrexisset a mortuis. L Supius iā dictū ē, q̄ duoꝝ hoīm testimoniū verū ē, & plus q̄ tertiu regere legitimū nō ē, nā in ore duoꝝ vel triū testiū stabit oē verū, prudēs Euāgel. & supius duo testimonia cōscripsit sic terminādo, mltā q̄ dē & alia signa fecit Iesus in cōspectu discipuloꝝ suoꝝ & c. & ne qd cōtētio deesseet in q̄sitori, tertā hāc manifestationē addidit. Et qm̄ q̄cūq; trib⁹ istis nō credit, nec multis alijs, si conscriberent, p̄beret auditū fidei, nūc demū cōtētus eo q̄ fidelibus satis sit, ita cōclūsit. Hoc iā tertio manifestauit se Iesus discipulis suis cū resurrexisset a mortuis. Sequit: L Cū ergo prādissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simō Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Et iā dñe tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. L Simoni Petro nesciētī, qd p̄ eū dñs Iesus fecisset, in eo q̄ tunica succinxit se, & misit in mare, itēq; ad iussū ipsi⁹ ascēdit, & traxit rete in terrā, plenā rātis piscib⁹, nesciētī (inquā) act⁹ sui mysteriū, vel qd sibi veller talis tripl⁹ distinctus numerus pisciū, ip̄e dñs & magister, q̄ hāc disposuerat, deinceps aperire incipit. ¶ Et p̄rio qd ē, q̄ tertio pastoris illi officiū iniūgit, dicēdo bis: Pasce agnos meos, tertio pasce oues meas arcanā pisciū cām respicit. Et deinde dicēdo: Cū eēs iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas & c. p̄nūtiat, qd cingēdo se licet nesciēs, p̄figurauerit. Simō Iohānis (inq̄) diligis me plus his? Opportune satis ascito noīe p̄no, Simōnē Iohānis, i. obedietē dei gr̄a, nūc illū appellauit. Nā ille celeriter succingēdo, & in mare mittēdo se, itēq; rete in terrā trahēdo, totius obediētiae, quā siue viuēdo siue moriēdo subiturus erat, typū fortiter expressit. ¶ Quare vere dicturus: Pasce agnos meos, p̄misit, it̄rogādo, diligis me plus his? v̄c; q̄a ex dilectiōe opus ē ei, q̄ pasceōdos rōnales agnos suscipit, illa v̄tq; dilectiōe, qua ip̄e princeps pastoꝝ prim⁹ aiām suā posuit, p̄ ouibus suis. Et pulchre agnos vocat, q̄rū salutē nūc recēs imolatus vt aries in sanguīe suo genuerat. Quare vero cū dicit, diligis me, adiūgit, plus his? Sc; ita dicēdo, suauissime in mētē reducit huic illud supius tāq; diligēdo plus ceteris dixit: Et si oēs scādalizati fuerint in te, ego nunq; scādalizabor. Et nūc qd ē importunā dilectiōis ei⁹ fidutiā respicit, dicēs, anteq; gallus cāter, ter me negabis: nūc autē it̄rogādo, diligis me plus his, cōsciam gratatē apphēdit, bñ sciēs, q̄a deinceps timore supato, q̄tū diligit palā facturus sit. L Dicit ei itēq;: Simō Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Et iā dñe, tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. L Maīsculos hic agnos intelligi cōuenit, tāto maīsculos agnos superātes, q̄tū medio critas q̄ noq; agna pisciū abūdantiore cētum pisciū multitudie, iuxta supius dictū sp̄alē sensus, dignior ē. Nā sicut tracto reti in terrā cētū q̄n q̄gita & tres pisces distincte nūerati sūt, ita & nūc i pastoralī curā distinctiōe p̄rio cētū agnos deīn q̄nq; agnos, tādēq; cū dicit: Pasce oues meas, tres subaudire op̄ p̄tūest, vt ita sint in pascuis Simōis Petri, agni pariter & oues cētū q̄nq; agna tres, sicut in reti, qd ille traxit in terrā, totidē fuere pisces. Nā sequit: L Dicit ei tertio: Simō Iohānis amas me? Cōtri stat⁹ Petr⁹, q̄a dixit ei tertio, amas me. Dicit ei: Dñe, tu oīa scis, tu scis q̄a amo te. Dicit ei: Pasce oues meas. L Post agnos & agnos ponunt oues, illa. i. de qbus in Cāticis dictū ē, oēs gemellis scetibus & sterilib⁹ nō ē inter eas, q̄a v̄c; v̄tūq; agnoꝝ ordinē, i. & eoꝝ q̄ adhuc late idigēt, & eoꝝ q̄ iā grādūsculi siue anniculi, scripturāꝝ pabula carpe norūt v̄tūq; (inq̄) agnoꝝ gregē regere p̄nt. Et ita qd ē eis qbus p̄desse queāt, p̄caciores, sed valētiores sunt, sicut in supradictō reti, & cētū piscib⁹ & alij q̄nq; agna, q̄ in summo nūerati, v̄tq; pauciores, sed digniores sunt. Igit qd significatū fuerit in eo, q̄ Petr⁹ eiusmodi rete in terrā traxit, iube dñs, claret in hoc pascedoꝝ agnoꝝ vel ouīū ip̄erio. Sequit idē dñs, p̄nūtiās q̄-liter Petrus sua tūc tunica succinctus, postea sit cingēdus. L Amē amē dico tibi, cū esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cū autē senueris, extēdes man⁹ tuas, & alius te cinget, & ducet q̄ tu nō vis. L Hoc ad qd dixerit illi, cōfessim Euāgelistā subsēcut⁹ aperuit. Ait em̄. L Hoc autē dixit, significās, q̄ morte clarificatur⁹ eēt deū. L Iesus istē ē: Cū iunior, & tanq; sub tyrocinio militās, picula belli nōdū exptus fuisses, cingebas te, hoc ē, tua fortitudine plurimū cōfidebas, & sine duce ambulabas vbi volebas. Dixisti em̄: Tecū parat⁹ sum in carcerē & in mortē ire. Itē: Et iā si oportuerit me mori tecū, nō te negabo. Illic tanq; iunior & improuidus, teipsum a cōtinxi, nō putās q̄ idigeres accingi auxilio dei. Cū autē senueris, cū interioris hoīs tui sensus icauerit, tūc vadēs tecū & in carcerē, & in mortē, extēdes manus tuas in cruce, ita tñ vt alius te cinget, sciētē q̄ teipm̄ cingere nō possis, & ducat q̄ tu nō vis, i. regat in passiōe mortis, quā naturali tiore pauescis. In illa ætate senectutis cū virt⁹ tua defecerit, i. de tua virtute nihil p̄sumpseris, dices tu nō imemor, q̄ mortē timē do vitā negaueris, dicēt & oēs q̄cūq; suā infirmitatē bñ cognouerit. Sed ipsi in nobis p̄his re spōsum mortis habuim⁹, vt nō sim⁹ in nobis fidētes, sed in deo q̄ suscitāt mortuos, q̄ eruit nos de tātis piculis, & eruet, in q̄ speram⁹, qm̄ & adhuc eruet, adiunātib⁹ vobis in ofoni bus pro nobis. L Et cū hāc dixisset, dicit ei: Sequere me. L Mira cū suauitate verax, & māsuēt⁹ dñs p̄teritā cōcertatiōis meminit, in q̄ cū dixisset ip̄e, q̄ ego vado nō potes me nō sequi, se queris

Iohan. 16
1. Petr. 5

Marth. 26

Canti. 4

Luce. 22.
Marth. 29
Sap. 4

Psal. 70.
2. Cor. 11

queris autē postea. Rñdēs Petrus: Quare (inq̄) nō possum te mō sequi? Aiām meā p̄ te ponam. Ad hoc dicēte dñs: In hac nocte, anteq; gallus cāter, ter me negabis. Ait ille (vt supra dictū est) adhuc iunior: Et iā si optuerit me mori tecū, nō te negabo. Huius (inq̄) cōcertatiōis dñs benigne meminit, dicēs: Sequere me. Ac si diceret: Iā de eo qd dixi tibi, q̄ ego vado, nō potes me mō sequi, tu negādo ter veracē me eē cōprobasti: superest, vt nihilomin⁹ de eo qd adieci, seq̄ris at postea, meus sermo ver⁹ appareat. ¶ Sequere ergo, i. imitare me, dein ceps em̄ parat⁹ eris p̄ me & in carcerē & in mortē ire. Paratus inquā & fortis eris, & sicut paulo añ tunica succingēs, & mittēs se in mare, fidutiā ad littus puenisti: sic in studio p̄dicationis accinct⁹ sp̄ū fortitudis, p̄ mediū tribulatiōis currēs in litore q̄teris æternę mecū stabilitatis. L Cōuersus Petr⁹ vidit illū discipulū quē diligebat Iesus seq̄ntē, q̄ recubuit in cēna sup pectus eius, & dixit: Dñe, q̄s est p̄ tradet te? L Nesciēs adhuc Petrus, qd diceret, p̄dū incessu dñm seq̄bat, s̄q; iniustus ille alij discipulus. Quare at vltra solitā suā p̄sonā descriptionē nūc addidit, discipulus iste q̄ & recubuit in cēna sup pect⁹ eius, & dixit: dñe, q̄s est q̄ tradet te? Cū em̄ multis iam locis suimet mētionē fecerit, dicēdo, quē diligebat Iesus, hīc tñ in sui designationē addidit, q̄ & recubuit in cēna sup pect⁹ eius, & dixit, dñe, q̄s est q̄ tradet te. Cur ergo, nisi vt itelligas dñm dicēte Petro, seq̄re me, illud respicere, qd eidē dixerat in cēna, nō potes me mō sequi, seq̄ris at postea? Hoc nēpe tūc dictū est, qm̄ sup pect⁹ ei⁹ recubēs discipulus iste, dixit ei, dñe q̄s est q̄ tradet te. L Hūc ergo cū vidisset Petrus seq̄ntē dicit Iesus: Dñe, hic at qd ē? Dicit ei Iesus: Sic eū volo manere donec veniā, qd ad te? Tu me seq̄re. L Ad hoc dicto tādē aiāduer sum ē, ad qd dixerit dñs Petro, seq̄re me, & q̄ p̄ significationē passiois dixisset ei, cū esses iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas & c. Nā p̄ totū nus seq̄tur. L Exiit ergo sermo iste it̄er fr̄es, q̄ discipulus ille nō morit⁹. L Q̄s em̄ sermo iste exiit inter fr̄es, nisi ille q̄q; pariter exiret, q̄ Petr⁹ moriēdo seq̄ret, v̄t seq̄ndo moreret? Et qd ē ille sermo inter fr̄es vero exiit intellectu, sed in isto, q̄ discipulus ille nō morit⁹, error fuit meliori sensu corrigēdus. Proinde prudēs Euāg. subseq̄tur. L Et nō dixit Iesus, nō morit⁹: sed, sic eū volo manere donec veniā, qd ad te? L Aliud nēpe ē, qd cū determinationē dixit, sic eū volo manere donec veniā, qd ad te? q̄ si hoc solūmō dixisset, sic eū volo manere. Nā eo mō ip̄e fecisset itelligi, hūc discipulū nō eē moriturū. Nūc vero cū determinat, sic dicēdo, donec veniā, manifeste asserit, ip̄ate illū eē moriturū. ¶ Dicit aliquis: Si volebat dñs hūc dilectū discipulū donec ip̄e veniret manere sic, i. nō coacta, sed naturali morte finire, cur duob⁹ filijs Zebedæi, q̄rū vn⁹ hic erat, pl̄ loq̄ns, calicē (inq̄) meū bibetis? Ad hęc inq̄: An nō calicē dñi bibit, q̄ in hora, q̄ dñs ip̄e bibebat, iuxta crucē cū m̄e eius stetit? Si nō matris dñi aiām (iuxta p̄phetiā Simeonis) gladius p̄trāsiuit, nec iste dilect⁹ ei⁹ discipulus amarū ei⁹ calicē bibit. Igit & si nō materiali cruce v̄t gladio discipulus iste martyriū duxit, dñi tñ calicis expers nō fuit. ¶ Ceterū nō sine magno diuinitatis cōsilio factū est, vt hic dilectus notæ virginitatis cādore ignis, triūphalē p̄prij martyriū purpurā nō p̄ciperet. Hoc em̄ aiāduerit, q̄s in ecclesia solos honore dignos arbitret martyriū triūphos. Ecce isti duo Petr⁹ & Iohānes p̄cipue sc̄tōꝝ colūnæ sunt, & in altero qd ē vitæ actiua fortitudo, in altero cōtēplatiua p̄nit pulchritudo. Etem qd in Martha sagēte circa fr̄es ministeriū, & in Maria sedēte secus pedes dñi & audēte verbū illius, p̄figurati est: hoc iā tūc ijs duobus agi cceptū ē, dū alteri cura mādat de pascedis dñicis ouib⁹, alter supra pect⁹ dñi recubēs, verbū carnati notitia plen⁹ imbuit. Sic ergo recte sc̄tā ecclesia rubētes amplectit martyriū rosas, vt nihilomin⁹ cōcelebret amica Ch̄s cādida cōfessiōis lilia, seq̄tur. L Hic ē discipulus q̄ testimoniū phibet de ijs, & scripsit hęc. Et scimus q̄a v̄c; est testimoniū eius. L Hic (inq̄) discipulus, de q̄ Iesus dixit, sic eū volo manere donec veniā, q̄ recubuit in cēna supra pect⁹ eius, & dixit: dñe, q̄s est q̄ tradet te, ip̄e est q̄ testimoniū phibet de ijs, & q̄ scripsit hęc. Et si recte iudicatis filij hoīm, talis discipulus testis idoneus ē. ¶ Et qm̄ in cōtione legitima tam q̄ scribit, q̄ q̄ subscribit, pares habent, d̄ vos q̄cūq; hoc testimoniū accipitis, v̄t hęc subscriptio sit, quā subscribo ego pro vobis oībus, & scimus q̄a v̄c; ē testimoniū eius, vt oēs pariter, ego & vos, in cōcōione cœli audiamur. L Sunt autē & alia multa quæ fecit Iesus, q̄ si scribant p̄ singula, nec ip̄m arbitror mūdū capere eos q̄ scribēdi sunt libros. L Hoc irrefragabilē v̄c; est. Ecce em̄ hūc solū librū, q̄ ab hoc discipulo scriptus ē, mūdus capere nō p̄t, & cū vnus homitio pugillo eū cōtinere queat, vniuersitas hoīm totā mysterioꝝ eius profunditatē capere nō valet. Quāto magis si vniuersa cōscriberent, nō caperet mūdus, & ad q̄rendū fastidiosus, & ad intelligendū obtusus. Igit quia qbus hęc pauca p̄ testimoniū nō sufficiūt, nec multa proderūt, sed eat nūc emeritus testis, q̄a beneuolīs auditoribus satisfactum est, Iesum esse Ch̄m filium dei.

Iohan. 15

Sequere me

Marth. 20
Iohan. 19
Luce. 22

Luce. 10

¶ Finis Commentarioꝝ Rupertii in Euang. Iohannis.

¶ Colonia, expensis Arnoldi Birckman. Anno, M. D. XLI, mense Martio.